Augustinus de Civi d

NUS

DEI

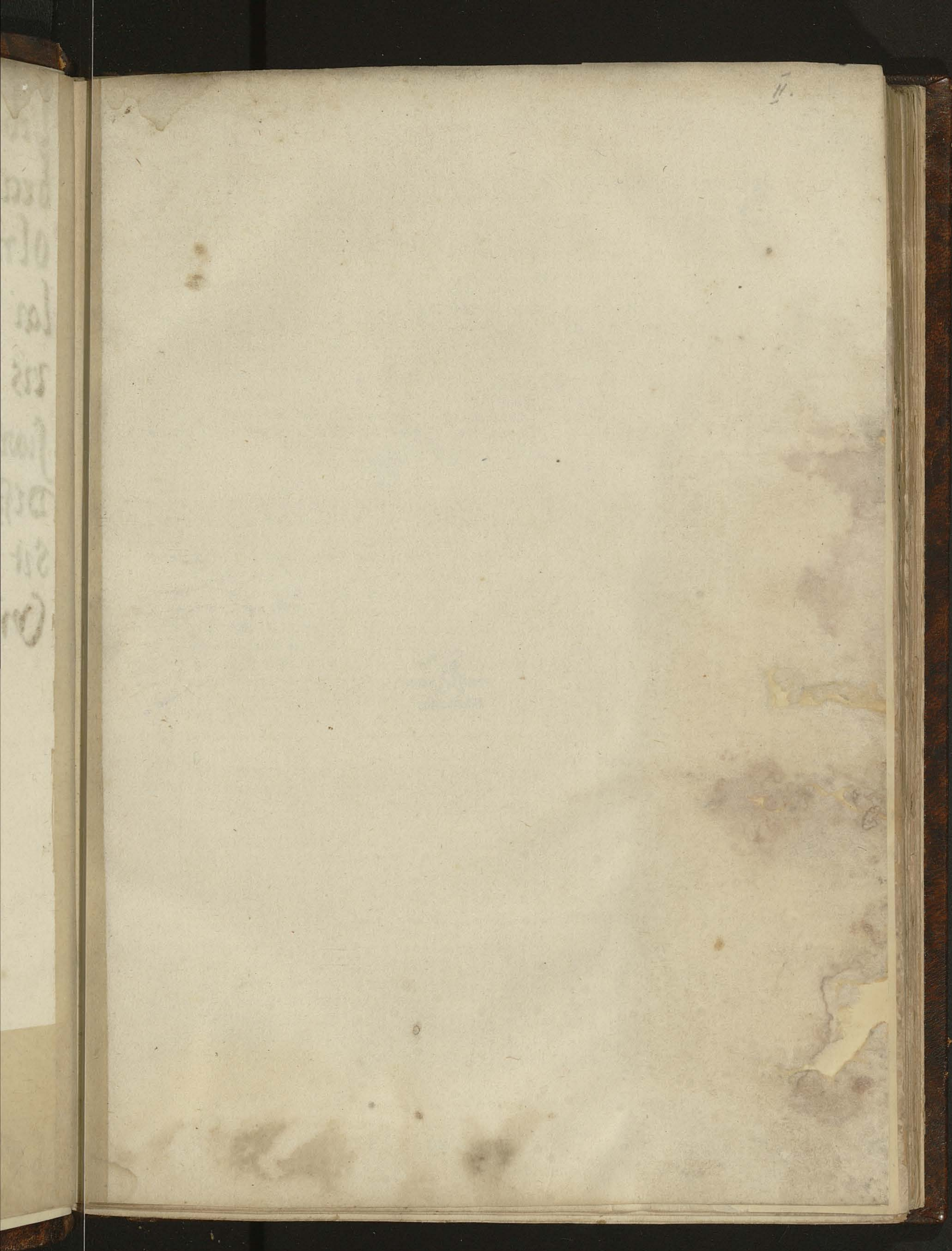
Wyrestaurował introligator Jan Wyżga w r. 1935. Tekturę w okładkach dano nowe, na miejsce dawnego usztywnienia składającego się z fragmentów dwu łacińskich rękopisów, pisanych we Włoszech w XV. wieku, a mianowicie: 1° komentarza do Codex Justiniani: lib. IV tit. 20-43; 2° aktów procesu prowadzonego w Rzymie w r. 1484 w sprawie „prioratus loci de Sóleriis O.S.B. „Tolonensis dioc."; fragmenty te przeniesiono do zbioru rękopisów. Pergaminowe wyklejki okazały się połowami dokumentu, wystawionego w Awinjonie w r. 1476 przez kardynała Giuliano della Rovere; włączono go do zbioru dokumentów. — Można wnioskować prawie napewno, że oprawa została wykonana w Rzymie niedługo po dacie druku (1486). [Dyr. Al. Birkenmajer]



Liber testamentaliter legatus pro li-
braria theologorum studii Cracoviensis
Olim venerabilis ac egregii viri domini Nico-
lai Czepel de Posznania Decretorum docto-
ris prepositi Wratislaviensis et Canonici eccle-
siarum Gneznensis Cracoviensis Posznaniensis Wla-
dislaviensis et Plocensis Qui ex humanis ces-
sit ultima aprilis anno Christi 1518
Cuius animam dominus deus habeat

Augustinus de Civitate Dei

Machabeor. libri liber
int canonicos l. 18 ca. 35


ii.


BIBLIOTHECA
VNIV. IAGELL.
CRACOVIENSIS

¶ Aurelij augustini de ciuitate
dei primi libri incipiunt rubrice.

¶ Rubrice secundi libri aurelij
augustini de ciuitate dei incipiunt.

¶ Incipiũt sexti libri rubrice
d̾ citate dĩ btĩ augustini epĩ.

¶ De ciuitate dei. vy. libri au
gustini epi icipiunt rubrice.

¶ Incipiũt.16. libri rubrice de ciuitate dei augustini ep̃i.

¶ Rubrice. xix. libri d̄ ciuitate
d̄i b̄ti augustini ep̄i incipiūt.

¶De ciuitate dī augustini epi
icipiunt rubrice libri.20.

¶Rubrice.xxi.libri de ciuita
te dei btī augustini icipiūt.

suras. capitulum.7.
De his q nouissimo iudicio ꝓ
pter itercessionē scōꝝ nemi
nē putāt dānādū esse. cap.18.
De his q ipunitatē oiuz pctōꝝ
ꝓmittūt ēt hereticis pp pri
cipationē corpis xpi. cap.19.
De his q nō oib⁹: sꝫ eis tm̄ qui
apd catholicos sunt regnāti:
ēt si postea i multa crīa erro
resq̄ʒ proruperint indulgen
tiam pollicentur. cap.20.
De his q eos q pmanēt i catho
lica fide: ēt si pessime vixerit
ꝛ ob h̄ vri meruerit tn̄ ꝓpter
fidei fundamentū saluos eē
diffiniunt. capitulum.21.
De his q putāt ea crīa q̄ int ele
mosynaꝝ opa ꝯmittūt ad dā
natōis iudiciū n̄ vocari. 22.
Cōtra opinionē coꝝ q dn̄t nec
diaboli nec hoīum maloꝝ p
petua futura supplicia. c.23.
Cōtra coꝝ sēsū q i iudicio dī oī
bus reis ꝓpter scōꝝ p̄ces pu
tant esse parcendū. cap.24.
An hi qui iter hereticos bapti
çati sunt ꝛ deteriores postea
male viuēdo sūt fci: vl' hi qui
apd catholicos renati ad he
reses aut scismata trāsierūt:
vel hi q a catholicis apud q̄s
renati sūt nō recedētes crīo
se viuere ꝑstiterūt: possint p̄
uilegio sacr̄oꝝ remissonē et
ni ꝑare supplicij. cap.25.
Quid sit i fūdamēto h̄re xp̄m:
ꝛ qb⁹ spōdeat salus quasi p
ignis vsturam. cap.26.
Cōtra eoꝝ ꝑsuasionē q putāt
sibi n̄ obfutura pctā i qb⁹ cū
el'ynas facerēt ꝑstiterūt. 27.
¶ Aurelij augustini d ciuitate
dei incipiūt rubrice libri.22.
d E conditione angeloruʒ
et hominum. caplm̄.1.
De eterna dei ꝛ incōmutabili
eius voluntate. caplm̄.2.
De ꝓmissione et̄ne beatitudi
nis sanctorū ꝛ perpetuis sup
plicijs impiorum. caplm̄.3.
Cōtra sapiētes mūdi: q putāt
t̄rena hoīuʒ corpa ad celeste
hitaculū n̄ posse trāsferri. 4.
De resurrectōe cārnis: quā qdā
mūdo credētes nō credūt. 5.
Qd roma ꝯditorē suū romlm
diligēdo deū fecerit eccl'a āt
xp̄ʒ dūʒ credēdo dilexit. c.6.
Qd vt mūdus i xp̄m crederet:
virtutis fuerit diuine nō per
suasionis humane. caplm̄.7.
De miracul' q̄ vt mūdus i xp̄ʒ
crederʒ fcā sūt: ꝛ fieri mūdo
credēte nō desinunt. cap.8.
Qd vniuersa miracl'a q̄ p mar
tyres i xp̄i noīe fiūt ei fidi te
stimoniū ferāt q̄ i xp̄ʒ marty
res crediderūt. capl'm.9.
Quāto digni⁹ martyres hono
rant: q iō ml'ta mira obtinēt
vt ds ver⁹ colat: q̄ʒ demōes
q ob hoc q̄dā faciūt: vt ipi dij
esse credantur. caplm̄.10.
Cōtra platonicos: q d nālibus
elemētoruʒ pōderibus argu
mentant terrenū corpus in
celo eē non posse. cap.11.
Cōtra calūnias ifideliū: qbus
xp̄iāos d credita resurrectio
ne carnis irrident. cap.12.
An abortiui nō ꝑtineant ad re
surrectionē: si ꝑtinēt ad nūe
rum mortuoꝝ. caplm̄.13.
An ifātes i ea sint resurrectu
ri habitudie corpis: quā hitu
ri erāt etatis accessu. cap.14.
An ad corporis dn̄ici modum
oīum mortuorū resurrectu
ra sint corpora. caplm̄.15.
Qual' itelligētia sit scōꝝ cōfor
matio ad imaginē filij dī. 16.
An i suo sexu resuscitāda atq̄ʒ
māsura sint corpora femina
rū mortuarū. caplm̄.17.
De viro ꝑfecto. i. christo: ꝛ cor
pore. i. ecclesia que est ipsius
plenitudo. capitulum.18.
Qd oīa vitia q̄ in hac vita hūa
no ꝯria sūt decori: in resurre
ctiōe nō sint futura. vbi ma
nēte nāli substātia i vnā pul
chritudinē ꝛ qualitas cōcur
ret ꝛ quātitas. capitulū.19.
Qd i resurrectione mortuorū
natura corpoꝝ qbuslibʒ mo
dis dissipatoꝝ: i integꝝ vn̄cū
q̄ʒ reuocanda erit. cap.20.
De nouitate corpis spiritalis: i
quā scōꝝ caro mutabit. c.21.
De miserijs ac malis qb⁹ hūa
nū gen⁹ merito p̄me p̄uarica
tōis obnoxiū ē: ꝛ a qb⁹ nemo
nisi p xp̄i grāʒ libat. cap.22.
De his q̄ p̄ter illa mala q̄ bōis
malisq̄ʒ coīa sūt: ad iustoꝝ la
borē spāliter ꝑtinēt. cap.23.
De bōis qb⁹ ēt hāc vitā dāna
tioni obnoxiam creator iple
uit. capitulum.24.
De peruicacia q̄rundā q resur
rectionem carnis quaʒ sicut
predictum est totus mūdus
credit impugnāt. cap.25.
Quō porphyrij diffinitio: qua
btis ais putat corp⁹ eē fugiē
dū ipi⁹ platōis snīa ꝺstruat:
q dicit sūmū deū dijs ꝓmisis
se: vt nunq̄ʒ corporibus exue
rentur. capitulū.26.
De cōtrarijs diffinitōibus pla
tonis atq̄ʒ porphyrij: i qb⁹ sit
vterq̄ʒ alteri crederet: a veri
tate neuter deuiaret. ca.27.
Quid ad verā resurrectōis fi
dē vel plato vel labeo vel ēt
varro ꝯferre potuerit: si opi
niones eoꝝ in vnaʒ sentētiā
conuenissent. capitulū.28.
De q̄litate visiōis. q̄ i futuro se
culo sci deū videbūt. cap.29.
De eterna felicitate ciuitatis
dei sabbatoq̄ʒ ꝑpetuo. ca.30.

¶ Aurelij augustini d ciuitate
dei rubrice felicit explicīūt.

¶ Aurelij Augustini episcopi de ciuitate dei
liber primus feliciter incipit.

Aterea cum roma
gotthoꝝ irruptiõe agẽtiũ sub rege
Alarico atq̃ impetu magne cladis
euersa ẽ: ei⁹ euersionẽ deoꝝ falso
rũ multorũq̃ cultores: quos vsita/
to noĩe paganos vocamus: ĩ xp̃ia/
nã religionẽ referre conãtes: solito
acerbius ⁊ amarius deũ veꝝ blasphemare ce
perũt. Unde ego exardescẽs zelo domus dei:
aduersus eoꝝ blasphemias vel errores: libros
de ciuitate dei scribere ĩstitui. Qđ opus p̃ ali/
quot annos me tenuit: eo q̃ alia mlˀta ĩtercur/
rebãt: q̃ differri nõ oporteret: ⁊ me prius ad sol
uẽdũ occupabãt. Hoc aũt đ ciuitate dei gran
de opus tãdẽ. xxij. libris ẽ terminatum: quoꝝ
quiq̃ primi eos refellũt: q̃ res humanas ita ꝓ
sperari volũt: vt ad hoc multoꝝ deoꝝ cultũ: q̃s
pagani colere ꝯsueuerũt: necessariũ esse arbi/
trẽtur: ⁊ q̃z ꝓhibent̃: mala ista exoriri atq̃ abũ
dare ꝯtẽdũt. Sequẽtes aũt quinq̃ aduersus
eos loquũtur: q̃ fatẽtur hec mala nec defuisse
vnq̃: nec defutura mortalibus. ⁊ ea nunc ma/
gna nũc parua locis tp̃ibus ꝑsonisq̃ variari.
Sed deoꝝ multoꝝ cultũ quo eis sacrificat̃: pp̃
vitã post mortẽ futurã eẽ vtilẽ disputãt. His
ergo. x. libris duo iste vane opiniones xp̃iane
religioni aduersarie refelluntur. Sed ne q̃sq̃
nos aliena tm̃ redarguisse: nõ aũt nr̃a asseruis
se rep̃hẽderet: id agit pars altera operis hui⁹
q̃. xij. libris ꝯtinet̃. Quãq̃ vbi opus ẽ: ⁊ ĩ prio/
ribus. x. q̃ nr̃a sũt asseramus: ⁊ ĩ. xij. posteriori/
bus redarguamus aduersa. Duodecim ergo li/
broꝝ sequẽtiũ primi q̃tuor ꝯtinẽt exortũ dua/
rũ ciuitatũ: quaꝝ ẽ vna dei: altera huius mũ/
di. Secũdi quatuor excursũ eaꝝ seu ꝓcursũ.
Tertij vero: q̃ ⁊ postremi: debitos fines. Ita
oẽs. xxij. libri cũ sint de vtraq̃ ciuitate ꝯscri/
pti: titulũ tñ a meliore acceperũt: vt de ciuita
te dei poti⁹ vocarẽtur. In quoꝝ decimo libro
nõ debuit ꝓ miraculo poni: ĩ Abrae sacrificio
flãmã celitus factã inter diuisas victimas cu/
currisse: q̃m hoc illi ĩ visione mõstratũ ẽ. In. xij
libro qđ dictũ ẽ de Samuele: nõ erat de filijs
Aaron: dicẽdũ potius fuit: nõ erat filius sacer
dotis. Filios q̃ppe sacerdotũ đfũctis sacerdo/
tib⁹ succedere magis legitimi moris fuit. Nam
ĩ filijs Aaron reperit̃ p̃r Samuelis: sed sacer/
dos nõ fuit: nec ita ĩ filijs vt eũ ipse genuerit
Aaron: sed sicut oẽs illius pp̃li dicũr filij israel.

¶ De aduersarijs nominis Christi. q̃bus in va/
statione vrbis propter Christũ barbari peper/
cerunt victis ¶ Capitulum primum.

Loriosissimã ciuitatẽ dei: siue ĩ hoc tẽ/
poꝝ cursu cũ iter ĩpios p̃egrinat̃ ex fi
de viuẽs: siue ĩ illa stabilitate sedis et̃/
ne: quã nũc expectat p̃ patiẽtiã: quoadusq̃ iu/
stitia ꝯuertat̃ ĩ iudiciũ: deĩceps adeptura p̃ ex/
cellẽtiã victoria vltima ⁊ pace p̃fecta: hoc ope
ad te ĩstituto: ⁊ mea ꝓmissiõe debito: defẽdere
aduersus eos: q̃ ꝯditori eius deos suos p̃ferũt
fili carissime Marcelline: suscepi: magnũ op⁹
⁊ arduũ: sed đs adiutor nr̃. Nã scio q̃bus viri/
bus opus sit: vt p̃suadeat̃ sup̃bis quãta sit vir
tus humilitatis: qua fit vt oĩa terrena cacumi
na tp̃ali mobilitate nutãtia: nõ humano vsur/
pata fastu: sed diuina gr̃a donata celsitudo trã
scẽdat. Rex enim ⁊ ꝯditor ciuitatis huius: de
qua loqui ĩstituimus: ĩ scriptura pp̃li sui sentẽ/
tiã diuine legis aperuit: qua dictũ ẽ. deus sup̃
bis resistit: humilibus aũt dat gratiã. Hoc ve/
ro qđ dei ẽ: sup̃be quoq̃ aĩe sp̃us ĩflatus affe/
ctat: amatq̃ sibi ĩ laudibus dici: Parcere sub/
iectis ⁊ debellare sup̃bos. Uñ etiã de terrena
ciuitate: q̃ cũ dñari appetit ⁊si pp̃li seruiãt: ĩpa
ei dominãdi libido dñatur: nõ est p̃tereũdũ silẽ
tio q̃cq̃d dicere suscepti huius operis ratio po/
stulat ⁊ facultas datur. Ex hac nãq̃ existũt ini
mici: aduersus quos defendẽda ẽ dei ciuitas:
quoꝝ tamẽ multi correcto ĩpietatis errore ci/
ues ĩ eo fiũt satis idonei. Multi vero ĩ eã tãtis
exardescũt ignibus odioꝝ: tãq̃ manifestis be/
neficijs redẽptoris eius ĩgrati sũt: vt hodie cõ/
tra eã lĩguas mouerẽt: nisi ferrũ hostile fugiẽ/
tes ĩ sacratis eius locis vitã de qua sup̃biũt ĩ/
uenirẽt. An nõ etiã illi romani christi nomini
ĩfesti sũt: q̃bus ꝓpter christũ barbari peperce/
rũt? Testãtur hoc martyꝝ loca ⁊ basilice ap̃lo/
rũ: q̃ ĩ illa vastatione vrbis ad se ꝯfugiẽtes su/
os alienosq̃ receperũt. Huc vsq̃ cruẽtus se/
uiebat inimicus. Ibi accipiebat limitẽ trucida
toris furor. Illo ducebãtur a miserantibus ho/
stibus: q̃bus etiã extra ipsa loca pepercerãt: ne
ĩ eos ĩcurrerẽt q̃ similẽ misericordiã non habe/
bãt. Qui tamẽ etiã ipsi alibi truces atq̃ hosti/
li more seuiẽtes: posteaq̃ ad loca illa veniebãt
vbi fuerat ĩterdictũ qđ alibi iure belli licuisset:
tota feriẽdi refrenabat̃ ĩmanitas ⁊ captiuandi

cũpiditas frãgebat. Sic euaserũt multi: q nũc
xpianis tẽporibus detrahũt: ⁊ mala q̃ illa ciui/
tas ptulit xp̃o ĩputãt. Bona vero que ĩ eos vt
viuerẽt ꝑpter christi honorẽ facta sunt: nõ ĩpu
tãt christo nostro: sed fato suo. Cũ potius debe
rẽt si qd recte saperẽt illa q̃ ab hostibus aspera
⁊ dura ꝑpessi sunt: illi diuine ꝓuidẽtie tribuere
que solet corruptos hoĩuꝫ mores bellis emẽda
re atq̃ conterere. Itẽq̃ vitã mortaliũ iustã atq̃
laudabilẽ talibus afflictõibus exercere: repro
batãq̃ vel ĩ meliora trãsferre: vel in his adhuc
terris propter vsus alios detinere. Illud vero
qđ eis vel vbicũq̃ ꝑpter christi nomẽ vel in lo/
cis christi nomini dicatissimis ⁊ amplissimis: ac
ꝓ largiore misericordia ad capacitatẽ multitu
dinis electis ꝑter belloꝝ morẽ truculẽti barba
ri pepercerũt: hoc tribuere tẽporibus christia/
nis. hinc deo agere gratias: hinc ad eius nomẽ
veraciter currere: vt effugiãt penas igniꝭ eter
ni. Quod nomẽ multi eoꝝ mẽdaciter vsurpa/
rũt: vt effugerẽt penas p̃sentis exitij. nã quos
vides petulãter ⁊ ꝓcaciter ĩsultare seruis Chri
sti: sunt ĩ eis plurimi q illũ ĩteritum cladẽq̃ non
euasissent: nisi seruos christi se esse finxissent: ⁊
nunc ingrata superbia atq̃ impijssima insania
eius nomini resistũt corde peruerso: vt sempi/
ternis tenebris puniãtur. ad quod nomen ore
vel subdolo confugerũt: vt tpali luce fruerẽtur.

¶ Quod nulla vnq̃ bella ita gesta sunt: vt vi/
ctores propter deos eorum quos vicerant par
cerent victis. Capitulum. ij.

TOt bella gesta conscripta sunt: vel ante
conditã romã: vel ab eius exortu ⁊ impe
rio: legãt ⁊ proferãt sic ab alienigenis
aliquã captã esse ciuitatẽ: vt hostes q ceperãt:
parcerẽt eis quos ad deoꝝ suoꝝ tẽpla confugis/
se cõpererãt: aut aliquẽ ducẽ barbaꝝ p̃cepisse
vt irrupto oppido nullus feriret: q in illo ⁊ illo
tẽplo fuisset ĩuẽtus. Nõne vidit eneas priamũ
ꝑ aras sanguine fedãtẽ: quos ipse sacrauerat
ignis? Nõne diomedes ⁊ vlyxes cesis summe
custodibus arcis corripuere sacrã effigiẽ mani/
busq̃ cruẽtis virgineas ausi diue contingere vit
tas? Nec tamẽ quod sequitur veꝝ ẽ ex illo flu/
ere ac retro sublapsa referri spes danaum: po
stea qppe vicerũt: postea troiã ferro ignibusq̃
delerũt. Postea confugiẽtẽ ad aras priamũ ob/
trũcauerũt. Nec ideo troia perijt qꝛ mineruã
perdidit. Quid enim prius ipsa minerua perdi/
derat vt periret: an forte custodes suos? Hoc
sane veꝝ est: illis quippe ĩterẽptis potuit aufer
ri. Neq̃ enim homines a simulacro: sed simula
crum ab hominibus seruabatur. Quomodo er
go colebatur vt patriam custodiret et ciues:
que suos non valuit custodire custodes?

¶ Quam imprudenter romani penates: qui
troiam custodire non poterant: sibi crediderũt
profuturos. Capitulum tertium.

ECce qbus dijs vrbẽ romã seruandã se
cõmẽdasse gaudebãt. Omniũ misera
bilẽ errorẽ: ⁊ nobis succẽsẽt: cũ de dijs
eoꝝ talia dicimus: nec succensent auctoribus
suis: quos vt ediscerẽt mercedẽ dederũt. Do/
ctoresq̃ ipsos ĩsuper: ⁊ salario publico ⁊ honori
bus dignissimos habuerũt. Nẽpe apud virgi/
liũ quẽ ꝑpterea paruuli legũt: vt videlicet po/
eta magnus omniũq̃ preclarissimus atq̃ opti/
mus teneris ebibitus annis nõ facile obliuione
possit aboleri secũdũ illud Oratij. Quo semel
ẽ ĩbuta recẽs seruabit odorẽ Testa diu. Apud
hũc ergo virgiliũ nẽpe iuno ĩducitur ĩfesta tro
ianis eolo vẽtoꝝ regi aduersus eos irritãdo di
cere: Gens inimica mihi tyrrhenum nauigat
equor Iliũ ĩ italiã portãs: victosq̃ penates. Ita
ne istis penatibus victis romã ne vincerentur
prudẽtes cõmẽdare debuerũt? Sed hec iuno
dicebat velut irata mulier qd loqueret̃ igno/
rans? Quid eneas ipse pius totiẽs appellatus
nõne ita nãrat Panthus othriades arcis phebiq̃
sacerdos Sacra manu victosq̃ deos paruũq̃
nepotem Ipse trahit: cursuq̃ amens ad limina
tendit? Nonne deos ipsos quos victos nõ du/
bitat dicere: sibi potius q̃ se illis perhibet com/
mendatos cum ei dicitur: Sacra suosq̃ tibi cõ/
mendat troia penates? Si igitur virgilius ta/
les deos ⁊ victos dicit: ⁊ vt vel victi quoquo
modo euaderent homini commẽdatos: que de
mentia est existimare his tutoribus romam fuis
se sapiẽter commissam: ⁊ nisi eos amisisset non
potuisse vastari? Immo vero victos deos tã/
q̃ presides ac defensores colere quid est aliud
q̃ tenere nõ numina bona: sed demonia mala?
Quanto enim sapientius creditur romam ad
istam cladem non fuisse venturam: nisi prius il
li perissent: sed illos potius oliꝫ fuisse perituros
nisi eos quãtum potuisset roma seruasset? Nã
quis nõ cum aduerterit videat quanta sit vani
tate presumptum non posse vinci sub defenso/
ribus victis: ⁊ ideo perisse: quia custodes perdi
dit deos: cum vel sola potuerit esse causa pe/

reūdi: custodes habere voluisse perituros? Nō
itaqꝫ cū de dijs victis illa ꝯscriberētur: ⁊ cane/
rētur poetas libebat mētiri: sed cordatos homi
nes cogebat veritas confiteri. Uerū ista oppor
tunius alio loco diligēter copioseqꝫ tractanda
sunt. Nūc quod instituerā de īgratis dicere ho
minibus: parūper explicē vt possum: qui ea ma
la que pro suorū moꝝ peruersitate merito blas/
phemātes patiuntur christo imputant. Quod
aūt illis etiā talibus propter christum parcitur
nec dignantur attendere: ⁊ eas linguas aduer
sus eius nomen dementia sacrilege peruersi/
tatis exercent: quibus linguis vsurpauerunt
mendaciter ipsum nomen vt viuerent.

¶ De asylo iunonis ī troia: qđ nemīnē liberauit a grecis: ⁊ basilicis aplorū: que omnes ad se ꝯfugiētes a barbaris defenderūt. Capitulum .iiij.

Uel quas linguas ī locis eius sacratis me/
tuēdo ꝓtulerūt: vt illuc tuti atqꝫ muni/
ti vbi propter eū illesi ab hostibus fue/
re: īde ī eū maledictis hostilibus ꝓsilirent. Ipsa
vt dixi troia mater populi romani: sacratis in
locis deoꝝ suoꝝ munire non potuit ciues suos
ab ignibus ferroqꝫ grecoꝝ eosdē deos colētiū
quin etiā iunonis asylo custodes lecti phenix ⁊
dirus vlixes predam asseruabāt. Huc vndiqꝫ
troia gaza Incensis erepta adytis mensęqꝫ de
orum Cratereseqꝫ auro solidi captiuaqꝫ vestis
Congeritur: pueri ⁊ pauide longo ordine ma/
tres Stant circum. Electus est videlicet locus
tante dee sacratus: non vnde captiuos non li/
ceret educere: sed vbi captiuos liberet inclu/
dere. Compara nunc asylum illud non cuiusli/
bet dei gregalis vel de turba plebis: sed iouis
ipsius sororis ⁊ coniugis ⁊ regine oīum deorū
cum memorijs nostrorum apostolorum. Illuc
incensis templis ⁊ dijs erepta spolia portaban
tur non reddenda victis sed diuidenda victo/
ribus. huc autem ⁊ quod alibi ad ea loca com/
pertum est pertinere: cum honore ⁊ obsequio
religiosissimo reportatum est. Ibi amissa hic ser/
uata libertas. Ibi clausa: hic interdicta captiui
tas. Ibi possidenda a dominantibus hostibus
premebantur: huc liberandi a miserātibus ho/
stibus ducebantur. Postremo illud iunonis
templum sibi elegerat auaritia et superbia le/
uium grecorum: istas christi basilicas misericor
dia ⁊ humilitas etiam īmanium barbarorum.

¶ De generali ꝯsuetudine hostiū victas ciuitates euertētiū. quid cato senserit. Capitulū .v.

Nisi forte greci qdē ī illa sua victoria tē
plis deoꝝ cōmuniū pepercerunt: atqꝫ
illo ꝯfugiētes miseros victosqꝫ troia/
nos ferire vel captiuare nō ausi sunt. Sed vir
giliꝰ poetaꝝ more illa mētitꝰ ē. Immo vero mo/
rē hostiū ciuitates euertētiū ille ꝺscripsit. Quē
morē etiā cato: sicut scribit salustiꝰ nobilitate ꝟita
tis historicus: sn̄ia sua: quā de ꝯiuratis ī senatu
hūit cōmemorare nō ꝑtermittit. Rapi ꝟgines:
pueros: diuelli liberos a parētū cōplexu: mr̄es
familiaꝝ pati q̄ victoribꝰ collibuisset: phana at
qꝫ domos spoliari: cedē īcēdia fieri. Postremo
armis atqꝫ cadauerib cruore atqꝫ luctu oīa cō
pleri. Hic si phana tacuisset: deoꝝ sedibꝰ solere
hostes parcere putaremꝰ: ⁊ hec nō ab alienige/
nis hostibꝰ: sꝫ a catilina ⁊ socijs eiꝰ nobilissimis
senatoribꝰ ⁊ romanis ciuibꝰ romana tēpla me/
tuebāt. Sed hi videlicet ꝑditi ⁊ p̄rie parricide.

¶ Qđ ne romani qdē ita vllas ceperūt ciuitates vt ī tēplis eaꝝ parcerēt victis. Caplm̄. vi.

Quid ergo ꝑ m̄ltas gētes q̄ īter se bella
gesserūt: ⁊ nusqꝫ victis ī deoꝝ suoꝝ se
dibꝰ pepcerūt nr̄ s̄mo discurrat? Ro/
manos ipsos videamꝰ: ipsos inqꝫ recolamꝰ: re/
spiciamusqꝫ romanos: de quoꝝ ꝑcipua laude
dictū ē: Parcere subiectis ⁊ debellare sꝯꝑbos
⁊ ꝙ accepta iniuria ignoscere malebāt qꝫ ꝑseq
Qñ tot tātasqꝫ vrbes: vt late dn̄arentur expu
gnatas captasqꝫ euerterūt: legat̄ nobis q̄ tēpla
excipere solebāt: vt ad ea q̄sqs ꝯfugissent libe/
raret̄. An illi faciebāt ⁊ scriptores earūdē reꝝ
gestaꝝ ista reticebāt? Ita ne vero q ea q̄ lauda
rēt maxime reqrebāt: ista ꝑclarissima secundū
ipsos pietatis īdicia preterirent? Egregius ro/
mani nominis marcus marcellus: q syracusas
vrbē ornatissimā cepit: refertur eā prius fleuis
se ruiturā: ⁊ ante eius sanguinē suas illi lachry/
mas effudisse. Gessit ⁊ curā pudicitie etiā ī ho/
ste seruāde. Nā priusqꝫ oppidū victor iussisset
inuadi: constituit edicto: ne quis corpus liberū
violaret. Euersa est tamen ciuitas more bello/
rum: nec vspiam legitur ab imperatore tam ca
sto atqꝫ clementi fuisse preceptum: vt quisquis
ad illud vel illud templum fugisset haberetur
illesus. Quod vtiqꝫ nullo modo preteriretur:
quādo nec eius fletus nec quod edixerat pro
pudicitia minime violanda potuit taceri. Fa/
bius tarētine euersor vrbis a simulacroꝝ deꝑ/
datione abstinuisse laudat̄. Nā cū ei scriba sug
gessisset: quid de signis deoꝝ que multa capta

fuerāt fieri iuberet: ɔtinētiā suaȝ etiā iocādo
cōdiuit. Quesiuit enī cuiusmodi eēnt: ⁊ cū ei ñ
solū m̄lta grādia: verꝫ etiā renūciarent arma/
ta: relinq̄mus inquit tarētinis deos iratos.

Quod in euersiōe vrbis q̄ aspe gesta sunt: d̄
cōsuetudine acciderit belli: q̄ vero clemēter:
de potētia ꝑuenerit nominis xp̄i. Capl'ȝ. vij.

CUm igit̄ nec illius fletū nec hui⁹ risuȝ
nec illi⁹ castā mīam: nec hui⁹ facetam
cōtinētiā romanoꝝ reꝝ gestaruȝ scri/
ptores tacere potuerunt: quādo p̄termitterent
si aliq̄bus hoībus in honorē cuiuspiā deoꝝ su/
oruȝ sic pepcissēt: vt in q̄cūqꝫ tēplo cedē vel ca
ptiuitatē fieri ꝓhiberēt? Quicq̄d ergo vasta/
tionis: trucidatiōis: dep̄datiōis: ɔcrematiōis:
afflictionis ī ista recētissima romana clade cō/
missuȝ ē: fecit h̄ cōsuetudo belloꝝ. Qd̄ autem
more nouo fcm̄ ē: ꝙ inusitata reꝝ facie imani/
tas barbara taȝ mitis apparuit: vt amplissime
basilice iplēde ppl'o cui parceret eligerent et
d̄cernerent: vbi nemo feriret: vnde nemo ra/
peret: q̊ liberādi multi a miserātib⁹ hostibus
ducerent: vnde captiuādi nulli nec a crudeli/
bus hostib⁹ abducerent: hoc xp̄i nomini: h̄ xp̄i/
ano tēpori tribuēdū q̄sq̄s nō videt cec⁹: q̄squis
videt nec laudat ingr̄tus: q̄sq̄s laudāti reluctat
īsanus ē. Absit vt prudēs q̄sqꝫ hoc feritati ipu
tet barbaroꝝ. Truculentissimas ⁊ seuissimas
mētes ille terruit: ille frenauit: ille mirabiliter
tempauit q̄ per ꝓphetā tāto ante p̄dixit: Visi
tabo ī virga iniq̄tates eoꝝ: ⁊ ī flagellis peccata
eoꝝ: mīam aūt meā nō dispgā ab eis. Dicet ali
q̄s: cur ergo ista diuina mīa etiā ad īpios īgra/
tosqꝫ ꝑuenit? Cur putamus nisi q̄ȝ eam p̄buit:
q̄ q̊tidie facit oriri soleȝ suū sup bonos ⁊ malos
⁊ pluit sup iustos ⁊ iniustos? Quāuis enī q̄daȝ
eoꝝ ista cogitātes penitēdo ab īpietate se cor/
rigāt: q̄dā v̄o sicut apl's dicit diuitias bonita/
tis ⁊ lōganimitatis dei ɔtēnētes secūdū duri/
tiaȝ cordis sui: ⁊ cor impenitēs thesaurizēt sibi
iraȝ ī die ire ⁊ reuelationis iusti iudicij dei: qui
reddet vnicuiqꝫ secūduȝ opa ei⁹: tm̄ patiētia d̄i
ad penitentiā inuitat malos: sicut flagellū dei
ad patiētiā erudit bonos. Itēqꝫ mīa dei fouē/
dos amplectit̄ bonos: sicut seueritas dei puni
endos corripit malos. Placuit quippe diuine
prouidentie preparare in posterum bona iu/
stis quibus non fruentur iniusti: ⁊ mala impi/
is quibus non excruciabuntur boni.

De commodis ⁊ incommodis que bonis ac
malis plerūqꝫ communia sunt. Capl'm. viij.

ISta vero tp̄alia bona et mala vtrisqꝫ
voluit eē coīa: vt nec bona cupidi⁹ ap
petant: q̄ mali q̊ȝ habere cernuntur:
nec mala turpiter euitēt: q̄bus ⁊ boni plerūqꝫ
afficiunt. Interest aūt plurimū q̄lis sit vsus vel
eaꝝ reꝝ q̄ prospere: vel eaꝝ que dr̄ aduerse.
Nam bonus tēporalibus nec bonis extollit̄
nec malis frāgitur. Malus aūt ideo huiusce/
modi īfelicitate punitur: quia felicitate corrū/
pit. Ostēdit tm̄ de⁹ sepe etiā in his distribuēdis
euidētius opationē suam. Nam si nunc omne
peccatum manifesta plecteret pena: nihil vlti
mo iudicio reseruari putaret. Rursus si nul/
luȝ peccatū nunc puniret apta diuinitas: nll'a
esse ꝓuidētia diuina crederet. Silr̄ ī rebus
secundis: si nō eas deus quibusdā petentibus
euidentissima largitate cōcederet: nō ad eum
ista ptinere diceremus. Itemqꝫ si oībus eas pe
tentibus daret: nō nisi propter talia p̄mia ser/
uiendum illi eē arbitrarent: nec pios nos face
ret talis seruit⁹: sed potius cupidos ⁊ auaros
Hec cū ita sint q̄cūqꝫ boni maliqꝫ parit̄ afflicti
sūt: nō ideo isti distincti ñ sūt: q̄ȝ distinctū nō ē q̄d
vtriqꝫ ppessi sunt. Manet enim dissimilitudo
passoꝝ etiā in silr̄tudine passionū: licet sub eo/
dē tormēto nō ē idem v̄tus ⁊ vitiū. Nam sicut
sub vno igne auꝝ rutilat ⁊ palea fumat: ⁊ sub
eadē tribula stipule cōminuūtur frumēta pur
gant: nec ideo cū oleo amurca cōfundit: quia
eodē preli pōdere exp̄mit: ita vna eadēqꝫ vis
irruēs bonos ꝓbat ac purificat: eliquat malos
dānat: vastat: ⁊ extminat. Vñ in eadē afflicti/
one mali detestant deū atqꝫ blassfemāt: boni
aūt precant ⁊ laudāt. Tm̄ interest nō q̄lia sed
q̄lis q̄sqꝫ patiat. Nā pari motu exagitatū ⁊ ex/
halat horribilit̄ cenū: ⁊ suauit̄ fragrat vnguētū

De causis correctionū ꝓpter quas ⁊ boni et
mali pariter flagellantur. Capitulū. ix.

QUid igitur in illa rerum vastitate chri
stiani passi sunt: quod non eis magis fi
deliter ista considerantibus ad proue/
ctum valeret? Primo ꝙ ipsa peccata quibus
deus indignatus impleuit tantis calamitati/
bus mundum humiliter cogitantes: quamuis
lōge absint a facinorosis flagitiosis atqꝫ impi/
is: tamē non vsqꝫ adeo se a delictis deputant
alienos: vt nec temporalia pro eis mala perpe
ti se iudicēt dignos. Excepto eniȝ ꝙ vnusq̄sqꝫ
quātūlibet laudabiliter viuēs cedit in q̄busdā ī

carnali ↄcupiſcētie: etſi nō ad facinoꝝ immanitatē ⁊ gurgitem flagitioꝝ atqꝫ impietatis abominationē: ad aliq̄ tñ peccata vel rara vel tanto celebriora q̄zto minora. Hoc ergo excepto qs tādē facile repitur: q eoſdē ipſos ꝓpter q̊ꝝ horrēdā ſupbiā: luxuriāqꝫ ⁊ auaritiā: atqꝫ execrabiles iniqtates ⁊ impietates ds ſicut minādo ꝑdixit: ↄterit t̃ras: ſic hēat vt hñdi ſūt: ſic cū eis viuat: vt cū talibus viuēdum ē? Plerūqꝫ eniꝫ ab eis docēdis: admonēdis: aliquādo etiā obiurgādis ⁊ corripiēdis male diſſimulat̃: vel cū laboris piget: vel cū os eoꝝ corā qbus verecūdamur offendere: vel cū eorū inimicitias deuitamus: ne impediāt ⁊ noceāt in iſtis tpalibus rebus: ſiue q̄s adipiſci adhuc appetit nr̃a cupiditas: ſiue quas amittere formidat infirmitas: ita vt q̄zuis bonis maloꝝ vita diſpliceat: ⁊ ideo cū eis nō incidāt in illā dānationem: q̄ poſt hāc vitā talibus ꝑparat̃: tñ q2 ꝓpterea peccatis eoꝝ dānabilibus parcūt: dum eos in ſuis: licet leuib⁹ ⁊ venialibus metuūt: iure cuꝫ eis tpaliter flagellant̃: q̄zuis in eternū minime puniāt̃. Jure iſtā vitā quādo diuinitus affligūtur cū eis amarā ſentiūt: cuius amādo dulcedinē peccātibus eis amari eē noluerūt. Naꝫ ſi ꝓpterea qſquā obiurgādis ⁊ corripiēdis male agētibus parcit: q2 opportunius tps inqrit: vl̃ eiſdē ipſis metuit: ne deteriores ex hoc efficiātur: vel ad bonam vitam et piam erudiendos impediant infirmos alios ⁊ premant atqꝫ euertant a fide: nō videtur eſſe cupiditatis occaſio ſꝫ ↄſiliū charitatis: illud eſt culpabile ꝙ hi q diſſimilit̃ viuūt ⁊ a maloꝝ factis abhorrēt: parcūt tñ peccatis alienis q̄ dedocere aut obiurgare deberēt: dū eoꝝ offenſiōes cauēt: ne ſibi noceant in his rebus qbus licite boni atqꝫ inocēter vtunt̃: ſed cupidius q̄z oportebat eos q in hoc mūdo ꝑegrinant̃ ⁊ ſpem ſupne patrie pre ſe gerunt. Nō ſoluꝫ qppe infirmiores vitā ducētes ↄiugalē filios hñtes ⁊ habere querētes domoſ ac familias poſſidētes quos apl's i eccl'ia alloqtur docēs ⁊ monēs queādmodum viuere debeant vxores cū maritis: ⁊ mariti cū vxoribus ⁊ filij cū parentibus: ⁊ parētes cū filijs: ⁊ ſerui cū dñis: ⁊ dñi cum ſeruis: multa tpalia: multa terrena libēter adipiſcunt̃: ⁊ moleſte amittūt: ꝓpter q̄ nō audēt offēdere hoies: quoꝝ ſibi vita ↄtaminatiſſima ⁊ cōſceleratiſſima diſplicet: veꝝ etiā hi q ſupiorē vite gradū tenēt: nec ↄiugalibus vinculis irretiti ſunt: ⁊ victu paruo ac tegumēto vtūt̃: plerūqꝫ ſue fame ac ſaluti dū inſidias atqꝫ impetus maloꝝ timēt: ab eoꝝ reꝑhēſione ſeſe abſtinēt: ⁊ q̄zuis nō in tātum eos metuāt: vt ad ſimilia ꝑpetrāda qbuſlibet eoꝝ terroribus atqꝫ improbitatibus cedāt: ea ipſa tñ que cū eis nō perpetrāt nolūt plerūqꝫ corripere: cū fortaſſe poſſint aliquos corripiēdo corrigere: ne ſi nō potuerint: ſua ſalus ac fama in ꝑiculū exitiūqꝫ ꝑueniat. Nec ea ↄſideratiōe q̄ ſuam famā ac ſalutem vidēt eſſe neceſſariam vtilitati erudiendoꝝ hoīum: ſꝫ ea potius infirmitate qua delectat lingua blādiēs ⁊ human⁹ dies: ⁊ reformidat̃ vulgi iudicium: ⁊ carnis excrutiatio vel ꝑemptio. Hoc ē ꝓpter q̄dā cupiditatis vincl'a: nō ꝓpt̃ officia caritatis. Nō mihi itaqꝫ videt̃ hec parua eē cauſa q̄re cū malis flagellentur ⁊ boni: quando deo placet ꝑditos mores etiā tpaliū penarum afflictiōe punire. Flagellant̃ eiꝫ ſil' nō q2 ſil' agūt malā vitā: ſed q2 ſimul amāt tēporalē vitā: non qdē equaliter ſꝫ tñ ſimul: quam boni cōtemnere deberent: vt illi correpti atqꝫ correcti cōſequerētur eternaꝫ ad quā conſequendā ſi nollēt eē ſocij: ferrent̃ ⁊ diligerent̃ inimici: quia donec viuunt ſemꝑ incertū eſt vtrū volūtatē ſint i melius mutaturi. Qua in re nō vtiqꝫ parem ſed lōge grauiorem habēt cauſaꝫ: qbus ꝑ prophetā dicit̃. Jlle qdem in ſuo peccato moriet̃: ſanguinē autem eius de manu ſpeculatoris reqrā. Ad hoc eniꝫ ſpeculatores hoc eſt populoꝝ ꝑpoſiti cōſtituti ſunt in eccleſijs: vt nō parcāt obiurgando peccata. Nec ideo tamē ab huiuſcemodi culpa penitus alienus ē: q licet ꝑpoſitus nō ſit: in eis tñ qbus vite huius neceſſitate coniungit̃ multa monēda vel arguēda nouit ⁊ negligit: deuitās eoꝝ offenſiōes ꝓpter illa qbus in hac vita non indebitis vtitur: ſꝫ plus q̄z debuit delectat̃. Deinde hñt aliam cām boni quare tēporalibus affligantur malis: qualeꝫ habuit iob: vt ſibi ipſe humanus animus ſit ꝓbatus ⁊ cognitus: q̄zta virtute pietatis gratis deum diligat.

¶ Q2 ſciſi amiſſiōe reꝝ tpaliū nihil ꝑeat. Ca. x.

QUibus recte cōſideratis atqꝫ perſpectis attende vtrum aliquid mali acciderit fidelibus ⁊ pijs: qđ eis non in bonū verteret̃: niſi forte putandū ē apoſtolicam illam vacare ſententiam vbi ait. Scimus quoniaꝫ diligētibus deum omnia cooperant̃ in bonum: amiſerunt omnia que habebant. Nūqd fidem: nunquid pietatem: nunquid interioris

hoīs bona qui eſt ante deū diues? He ſūt opes
xp̄ianoꝝ: quib⁹ opulētos dicebat apl's: vbi ait.
Eſt aūt queſt⁹ magnus pietas cuꝫ ſufficientia.
Nihil enī intulimus in hunc mūdum: ſꝫ nec au/
ferre aliqd poſſumus: hn̄tes autē victuꝫ ⁊ tegu
mētuꝫ his ꝯtenti ſumus. Nā qui volūt diuites
fieri: incidūt in tentationē ⁊ laqueū ⁊ deſideria
multa ⁊ noxia que mergūt hoīes in interituꝫ et
ꝑditionē. Radix enī eſt oīum maloꝝ auaricia:
quā qdā appetētes a fide perrauerūt: ⁊ īſerue
rūt ſe doloꝛib⁹ mult]. Quib⁹ ergo t̄rene diuitie
illa vaſtatōe perierūt: ſi eas ſic habebāt queād
modū ab iſto foꝛis paupe int⁹ diuite audierāt:
ideſt ſi mūdo vtebant̄ tanꝙ nō vtentes: potue/
rūt dicere qđ ille grauiter tētatus ⁊ minime ſu/
perat⁹. Nudus ingt exij de vtero matris mee:
nudus ī terrā reuertar: dn̄s dedit dn̄s abſtulit:
ſicut dn̄o placuit ita factū eſt: ſit nomē dn̄i bn̄di
ctū: vt bon⁹ ſeruus magnas facultates hēret:
ipam dn̄i ſui volūtatem cui pediſſequus mēte
diteſceret: nec ꝯtriſtaret̄ eis rebus viuens reli
ctis: quas fuerat cito moꝛiēs relictur⁹. Illi aūt
īfirmioꝛes qui terrenis his bōis ꝙuis ea nō pꝛe
ponerēt xp̄o: aliquantula tn̄ cupiditate cohere
bant: quātum hec amādo peccauerit: ꝑdendo
ſenſerūt. Tm̄ quippe doluerūt: ꝙtum ſe dolo
ribus inſeruerāt: ſicut apl'm dixiſſe ſupꝛa ꝯme/
moꝛaui. Opoꝛtebat enī vt eis adderet̄ etiā ex/
ꝑimentoꝛuꝫ diſciplina: a qbus fuerat tā diu ne/
glecta verboꝝ. Nā cū dixit apl's: qui volūt di/
uites fieri in tentationē incidūt ⁊ cetera: pꝛofe/
cto in diuitijs cupiditatē repꝛehēdit: nō faculta
tem: quā pꝛecepit alibi dicēs. Pꝛecipe diuitib⁹
huius mūdi nō ſupbe ſape: neꝙ ſperare in īcer
to diuitiaruꝫ ſuaꝝ: ſꝫ in deo viuo q p̄ſtat nobis
oīa abūdanter ad fruēdū: bn̄ faciāt diuiteſ: ſint
in opibus bonis: facile tribuāt: cōmunicēt: the/
ſaurizēt ſibi fundamētū bonuꝫ in futurū: vt ap
pꝛehendāt verā vitā. Hec qui de ſuis faciebāt
diuitijs magnis ſūt lucr] leuia dāna ſolati pluſ/
ꝙ letati ex his que facile tribuēdo tutius ſerua
uerūt: ꝙ ꝯtriſtati ex his q̄ timide retinēdo facili
us amiſerūt. Hoc.n. potuit ī terra perire qđ pi/
guit inde trāſferre. Nā qui receperūt cōſilium
dn̄i ſui dicētis: nolite condere vobis ī terra the
ſauros: vbi tinea ⁊ rubigo extermināt: ⁊ vbi fu
res effodiunt ⁊ furant̄: ſꝫ theſaurizate vobis in
celo theſauros q̊ fur nō accedit neꝙ tinea coꝛ/
rūpit. vbi.n. ē theſaur⁹ tuus: ibi erit ⁊ coꝛ tuuꝫ:
tribulatōis tpe ꝓbauerūt ꝙ recte ſapuerit: nō
cōtēnendo veraciſſimū pꝛeceptoꝛē: ⁊ theſauri
ſui fideliſſimū īuictiſſimūꝙ cuſtodē. Nā ſi mul
ti ſūt gauiſi ibi ſe habuiſſe diuitias ſuas: quo cō
tigit vt hoſtis nō accederet: quāto certius ⁊ ſe/
curius gaudere potuerūt: q mōitu ſui dei illuc
migrauerāt: quo accedi oīo nō poſſet? Vn̄ pau
linus nr̄ nolēſis ep̄s ex opulentiſſimo diuite vo
lūtate pauprimus ⁊ copioſiſſime ſanctus: qn̄ ⁊
ipſaꝫ nolā barbari vaſtauerūt cū ab eis tenere
tur ſic in coꝛde ſuo: vt ab eo poſtea cognouim⁹
pꝛecabat̄. Dn̄e non excrucier ꝓpter aurū ⁊ ar/
gentū: vbi.n. ſint oīa mea tu ſcis. Ibi enī habe/
bat oīa ſua vbi eū ꝯdere ⁊ theſaurizare ille mo
nuerat: q hec mala mūdo vētura p̄dixerat. Ac
ꝑ hoc qui dn̄o ſuo monēti obedierāt: vbi ⁊ quō
theſaurizare deberēt: nec ipas t̄renas diuitias
barbaris incurſantib⁹ amiſerūt. Quos aūt non
obediſſe penituit: qd de talibus rebus faciēdū
eſſet ſi nō pꝛecedēte ſapia certe ꝯſequēte exꝑi/
entia didicerūt. At enī qdā boni etiā xp̄iani toꝛ
mentis excruciati ſūt: vt bona ſua hoſtib⁹ ꝓde
rēt. Illi vō nec ꝓdē nec ꝑdere potuerūt bonū
quo ipſi boni erāt. Si aūt toꝛqueri ꝙ māmona
iniqtatis ꝓdere maluerūt boni nō erāt. Admo
nēdi aūt fuerāt qui tanta patiebant̄ pꝛo auro:
quanta eſſent ſuſtinēda pꝛo xp̄o: vt eū poti⁹ di/
ligere diſcerēt: q pꝛo ſe paſſos eterna felicitate
ditaret: nō aurū ⁊ argentuꝫ pꝛo quo pati miſer
rimū fuit: ſeu mentiēdo occultaret̄: ſeu veꝝ di
cēdo pꝛoderet̄. Nāꝙ inter toꝛmēta nemo xp̄ꝫ
ꝯfitēdo amiſit: nemo aurū niſi negādo ſuauit.
Quocirca vtilioꝛa erāt foꝛtaſſe toꝛmēta: q̄ bo
nū īcoꝛruptibile amādū docebāt: ꝙ illa bona q̄
ſine vllo vtili fructu dn̄os ſui amoꝛe toꝛq̄bant:
Sꝫ quidā etiā nō hn̄tes qđ pꝛoderent dum nō
credūtur toꝛti ſūt: ⁊ hi foꝛte habere cupiebant:
nec ſancta volūtate pauperes erant. Quibus
demōſtrandū fuit: nō facultates ſꝫ ipſas cupi/
ditates talib⁹ eē dignas cruciatib⁹. Si vō me/
lioꝛis vite ꝓpoſito reconditū auruꝫ argentūꝙ
nō habebant: neſcio qdem vtrū cuiꝙ taliū acci
derit: vt dū habere credit̄ toꝛqueretur. Verū/
tamen etiā ſi accidit: pꝛofecto qui inter illa toꝛ/
mēta paupertatem ſanctam cōfitebatur: xp̄m
cōfitebat̄. Quapꝛopter ⁊ ſi nō meruit ab hoſti/
bus credi: nō potuit tamē ſancte pauptatis cō/
feſſoꝛ ſine celeſti mercede toꝛqueri. Mltos in
quiunt etiā xp̄ianos fames diuturna vaſtauit:
hoc quoꝙ in vſus ſuos boni fideles pie tolerā/
do verterūt: quos.n. fames necauit: a malis vi

te hui⁹ sic corpis morbo eripuit. Quos aūt nō ne/
cauit: docuit pci⁹ viuē: docuit pducti⁹ ieiūare.

De fine temporalis vite siue longioris siue breuioris. Capitulum. xi.

Sed eni multi etiā xpiani interfecti sūt:
multi multaꝝ mortiuz feda varietate
cōsumpti. Hoc si egre ferēdum est: om
nibus qui in hanc vitā procreati sunt vtiqȝ cō/
mune est. Hoc scio neminē fuisse mortuuz: qui
nō fuerat aliquando moriturus: finis autez vi/
te tam longā q̄ȝ breuem vitam hoc idem facit.
Neqȝ.n. aliud melius aliud deterius: aut aliud
maius ⁊ aliud breuius est: quod iam pariter nō
est. Quid autē interest quo mortis genere vita
ista finiat̄: qñ ille cui finit̄ iterū mori nō cogit̄?
Cū aūt vnicuiqȝ mortaliū sub quotidianis vite
huius casib⁹ innumerabiles mortes quodāmō
cōtinētur q̄ȝdiu incertū est quenā earū vētura
sit: quero vtrū satius sit vnam perpeti morien/
do an omnes timere viuēdo. Nec ignoro q̄ȝ ier
tius eligatur diu viuere sub timore tot mortiū
q̄ȝ semel moriēdo nullam deinceps formidare.
Sȝ aliud est quod carnis sensus īfirmiter paui/
dus refugit: aliud qđ mentis rō diligenter enu
cleata cōuincit. Mala mors putāda nō ē: quā
bona vita precesserit. Neqȝ eni facit malā mor
tem: nisi quod sequit̄ mortem. Nō itaqȝ multū
curandum est eis q necessario morituri sunt: qđ
accidat vt moriant̄: sed moriēdo quo ire cogan
tur. Cuȝ igitur christiani nouerint longe melio
rem fuisse religiosi pauperis mortem inter lin/
gentium canum linguas q̄ȝ ipijs diuitis in purpu
ra et bysso: horrenda illa genera mortium quid
mortuis obfuerunt qui bene vixerunt?

De sepultura humanorum corporum q̄ christianis etiam si fuerit negata nil adimit. Ca. xij.

At eni in tanta strage cadauerū nec se/
peliri potuerūt. Neqȝ istđ pia fides ni/
miū reformidat: tenēs predictuȝ. Nec
absumētes bestias resurrecturis corpib⁹ obfu
turas: quoꝝ capillus capitis nō pibit: nullo mō
diceret veritas: nolite timere eos qui corp⁹ oc/
cidunt: aīam autez nō possunt occidere: si quic/
q̄ȝ obesset future vite: qcqđ inimici de corpori/
bus occisoꝝ facere voluissent. Nisi forte quis/
piā sic absurdus est: vt contēdat eos qui corp⁹
occidunt non debere timeri ante mortē ne cor/
pus occidāt: ⁊ timeri debere post mortē: ne cor
pus occisum sepeliri nō sināt. Falsum est ergo
qđ ait christus: qui corpus occidūt ⁊ postea nō
habent quid faciant: si habent tanta que de ca/
daueribus faciant: absit vt falsum sit quod ve/
ritas dicit. Dictum est eni aliquid eos facere cū
occidunt: qȝ in corpore sensus est occidēdo: po/
stea vero nihil habere qđ faciant: qȝ nullus sen
sus est in corpore occiso. Multa itaqȝ corpora
xpianorum terra nō texit: sed nullū eoꝝ quisq̄ȝ
a celo ⁊ a terra separauit: quā totā implet p̄sen
tia sui qui nouit vnde resuscitet quod creauit.
Dicitur quidē in psalmo. Posuerunt mortalia
seruorum tuorum escas volatilib⁹ celi: carnes
sanctoꝝ tuorum bestijs terre. Effuderunt san/
guinem eoruȝ sicut aquam in circuitu hierusa/
lem: ⁊ nō erat qui sepeliret. Sȝ magis ad exag
gerandam crudelitatē eorum qui ista fecerunt
nō ad eorū infelicitatem qui ista perpessi sunt.
Quāuis enim hec in cōspectu hominum dura
⁊ dira videant̄: sed preciosa est in cōspectu do/
mini mors sanctoꝝ eius. Proinde oīa ista idest
curatio funeris: cōditio sepulture pompa exe/
quiarū magis sunt viuoruȝ solatia q̄ȝ subsidia
mortuorū. Si aliquid prodest impio sepultura
preciosa: oberit pio vilis aut nulla. Preclaras
exequias in conspectu hominū exhibuit purpu
rato illi diuiti turba famulorum: sed multo cla/
riores in cōspectu dñi vlceroso illi pauperi mi/
nisterium prebuit angelorū: qui eum non extu/
lerunt in marmoreum tumulum: sed in abrahe
gremiū sustulerūt. Rident hic illi contra quos
defendēdam suscepimus ciuitatē dei. Uerūta
mē sepulture curā etiam eorū philosophi cōtē/
pserunt: ⁊ sepe vniuersi exercitus dū pro terre
na patria morerent̄: vbi postea iacerēt vel qui/
bus bestijs esca fierent nō curarūt. Licuitqȝ de
hac re poetis plausibiliter dicere. Celo tegitur
qui nō habet vrnam. Quāto minus debent de
corpibus insepultis insultare christianis: quib⁹
⁊ ipsius carnis ⁊ mēbrorum omnium reforma/
tio: nō solum ex terra: verum etiam ex alioruȝ
elementorum secretissimo sinu quo dilapsa ca
dauera recesserunt in temporis puncto reddē/
da et reintegranda promittitur?

Que sit rō scōꝝ corpoꝝ sepeliēdi. Ca. xiij.

Nec ideo tñ cōtēnenda ⁊ abijciēda sunt
corpora defūctorū maximeqȝ iustorū
atqȝ fideliū: quib⁹ taq̄ȝ organis ⁊ vasis
ad oīa bōa opa scūs vsus ē spūs. Si.n. p̄rna ve
stis ⁊ ānulus ac siqđ huiusmodi tāto cari⁹ ē po/
steris: quanto erga parentes maior extitit affe
ctus: nullo modo ipsa spernenda sunt corpora:

que vtiq; multo familiarius atq; ꝯiunctius ꝙ̄ q̄libet indumēta gestamus. Hec eniȝ nō ad ornamētū vel adiutoriū qđ adhibetur extrinsecus sed ad ipsam naturam hominis ꝑtinent. Unde ⁊ antiquoꝝ iustoꝝ funera officiosa pietate curata sunt: ⁊ exege celebrate: ⁊ sepultura ꝓuisa ipsiq; dū viuerent hoc de sepeliendis vel etiā trāsferēdis suis corporibus filijs mādauerūt: ⁊ thobias sepeliēdo mortuos deuȝ ꝓmeruisse teste angelo ꝯmēdat. Ipse quoq; dñs die tertio resurrecturus: ⁊ religiose mulieris bonum opus p̄dicat: p̄dicādūq; ꝯmendat ꝙ vnguētū p̄ciosum sup mēbra eius effuderit: atq; hoc ad eum sepeliēdum fecerit: ⁊ laudabilit̄ ꝯmemorant̄ in euāgelio: q corpus eius de cruce acceptum diligent̄ atq; honorifice tegēdum sepeliendūq; curarūt. Ueꝝ iste auctoritates non h̄ admonent ꝙ insit vllus cadaueribus sensus: sȝ ad dei ꝓuidētiam: cui placēt etiā talia pietis officia: corpora quoq; mortuoruȝ ꝑtinere significāt ꝓpt̄ fidē resurrectiōis astruēdā. Ubi ⁊ illud salubrit̄ discit̄ ꝙ̄ta possit eē remuneratio ꝓ elemosynis: quas viuētibus ⁊ sentiētibus exhibemus: si neq; hoc apud deū perit qđ exanimis hominū mēbris officij diligētieq; ꝑsoluitur. Sūt qdē ⁊ alia que sācti p̄riarche đ corporib⁹ suis vł ꝯdēdis vel trāsferēdis ꝓphetico spū itelligi dicta voluerūt. Nō aūt hic loc⁹ ē vt ea ꝑtractemus: cū sufficiāt ea q̄ diximus. Sȝ si ea que sustētādis viuētibus sunt necessaria: sicut victus ⁊ amictus: ꝙ̄uis cū graui afflictione desint: nō frāgūt i bonis ꝑferēdi tolerādiq; ꝟtutē: nec eradicāt ex aīo pietatē. sȝ exercitatā faciūt fecūdiorē: ꝙ̄to magis cū desunt ea q̄ curādis funeribus ꝯdēdisq; corporibus defūctoꝝ adhiberi solēt: nō efficiūt miseros i occultis pioꝝ sedibus iā q̄etos? Ac ꝑ hoc qñ ista cadaverib⁹ xp̄ianoꝝ in illa magne vrbis vel etiā alioꝝ oppidoꝝ vastatiōe defuerūt: nec viuoꝝ culpa est qui non potuerunt ista prebere: nec pena mortuorum q non possunt ista sentire.

De captiuitate sanctorum: quibus nunquā diuina solatia defuerunt. Capitulum. xiiij.

Sed multi inqunt xp̄iani etiaȝ captiui ducti sūt. Hoc sane mirimū ē: si aliq̊ duci potuerūt vbi deū suū nō inuenerūt. Sūt in scripturis sāctis huius etiaȝ cladis magna solatia. Fuerūt i captiuitate tres pueri: fuit daniel: fuerūt alij ꝓphete: nec deus defuit cōsolator. Sic nō deseruit suos fideles sub dñatiōe gētis: lȝ barbare: tñ humane: qui prophetā nō deseruit: nec in viscerib⁹ belue. Hoc q̊ȝ illi cū q̄bus agimus malūt irridere ꝙ̄ credere: q tñ in suis litteris credūt arionē metymneū nobilissimū citharistā cū esset eiectus de naui exceptū delphini dorso: ⁊ ad terrā eē ꝓuectuȝ. Ueꝝ illud nostrū de iona propheta incredibilius est. Plane incredibilius: quia mirabilius: et mirabilius quia potentius.

De regulo in q̊ captiuitatis ob religionē etiā spōte tolerāde extat exēplū. quod tñ illi deos colenti prodesse non potuit. Capitulū. xv.

Habent tñ isti de captiuitate religionis cām etiā spōte tolerāda: ⁊ in suis p̄claris viris nobilissimū exēplū. Marcus regulus imꝑator populi romani captiuus apđ carthaginēses fuit: q cū sibi mallēt a romanis suos reddi ꝙ̄ eoꝝ teneri captiuos: ad hoc impetrādū etiā istū p̄cipue regulū cuȝ legatis suis romā miserūt: ꝑus iuratōe ꝯstrictū: si qđ volebāt mīme ꝑegisset: redituꝝ eē cāthaginē. Perrexit ille atq; in senatu ꝯtraria ꝑsuasit: quoniā nō arbitrabat̄ vtile eē romane reipublice mutare captiuos. Nec post hāc ꝑsuasioneȝ a suis ad hostes redire cōpulsus ē: sȝ q2 iurauerat: id spōte impleuit. At illi eū excogitatis atq; horrēdis excruciatibus necauerūt. Inclusū q̄ppe angusto ligno vbi stare cogeret̄: clauisq; acutissimis vndiq; cōfixo: vt se in nullā eius partē inclinaret sine penis atrocissimis etiā iugulādo ꝑemerūt. Merito certe laudāt ꝟtutē tam magna infelicitate maiorem: ⁊ ꝑ deos ille iurauerat: quoꝝ ꝓ cultu ꝓhibito has generi humano clades isti opinant̄ infligi. Qui ergo ꝓpt̄ea colebant̄ vt vitā istā ꝓsperā redderēt. si verū iurāti has irrogari penas seu voluere seu ꝑmisere: qd ꝑiuro grauius irati facere potuerunt? Sȝ cur rōcinationē meā nō potius ad vtrūq; cōcludā? Deos certe sic ille coluit: vt propter iurisiurādi fidē nec remaneret in patria nec inde quo libet ire: sȝ ad suos acerrimos inimicos redire minime dubitaret. Hoc si huic vite vtile existimabat: cui⁹ tā horrēdū exitū meruit: ꝓcul dubio fallebat̄. Suo q̄ppe docuit exēplo nihil deos ad istā t̄palē felicitatē suis ꝓdesse cultorib⁹: qñ qdē ille eoꝝ dedit⁹ cultui: ⁊ vict⁹ ⁊ captiuus adduct⁹ ē: ⁊ q2 noluit aliter ꝙ̄ ꝑ eos iurauerat facere: nouo ac prius inaudito nimiūq; horribili supplicij genere cruciat⁹ extīctus ē. Si aūt cultus deoꝝ post hāc vitā velut mercedē red-

didit felicitatē:cur calūniantur tpibus xpianis
ideo dicētes vrbi accidisse illā calamitatem: qꝛ
deos suos colere destitit:cū potuerit etiā illos
diligētissime colēs tā īfelix fieri ꝙ̄ ille regulus
fuit:⸗ Nisi forte ꝯtra clarissimā veritatē tāta q̄s/
ꝙ̄ demētia mire cecitatis obnitit̄:vt ꝯtendere
audeat vniuersā ciuitatē deos colētē īfelicē eē
nō posse:vnū vero hoiez posse:qḋ videlicet po
tētia deoꝝ suoꝝ mltos poti⁹ sit idonea ꝯserua/
re ꝙ̄ singulos:cū mltitudo ꝯstet ex singulis. Si
aūt dicūt marcū regulū etiā ī illa captiuitate il
lisqꝫ cruciatib⁹ corporis animi ꝟtute btm̄ eē po
tuisse ꝟtus poti⁹ vera q̄rat̄:q̄ btā possit eē ⁊ ci/
uitas. Necqꝫ eiz aliūde btā ciuitas:aliūde hō:cū
aliud ciuitas nō sit ꝙ̄ concors hoīuz multitudo.
Quāobrē nōdū iteriz disputo q̄lis ī regulo vir
tus fuerit. Sufficit nunc ꝙ isto nobilissimo exē
plo cogūtur fateri nō ꝑꝑ corporis bona:vl̓ eaꝝ
reꝝ q̄ extrīsec⁹ hoī accidūt colēdos deos:qm̄ q̄/
dē ille carere his oīb⁹ maluit:ꝙ̄ deos ꝑ quos iu
rauit offēdere. Sed qd faciem⁹ hoīb⁹ q̄ gl̓iātur
talē se hūisse ciuē:q̄lē timēt hēre ciuitatē:⸗ Qḋ
si nō timēt:tale ergo aliqd q̄le accidit regl̓o etiā
ciuitati tā diligēter ꝙ̄ ille deos colēti accidere
potuisse fateātur:⁊ xpianis tpib⁹ nō calūnient̄.
Veꝝ qꝛ de illis xpianis orta q̄stio ē:q etiā capti
ui ducti sūt:hoc ītueāt̄ ⁊ taceāt:q saluberrime
religioni exhic īpudēter atqꝫ īprudēter illudūt
qꝛ si dijs eoꝝ ꝓbro nō fuit ꝙ attētissimus cultor
illoꝝ dū eis iurisiurādi fidē seruaret p̄ria caruit
dū aliā nō hēret:captiuusqꝫ apud hostes ꝑ lōgā
mortē supplicio noue crudelitatis occisus ē:ml̓
to minus nomen criminandum est christianum
in captiuitate sacratorum suorum: qui super/
nam patriam veraci fide expectantes:etiam in
suis sedibus peregrinos se esse nouerunt.

¶ An stupris que etiam sanctarum forte virgi/ num passa est captiuitas:contaminari potuerit virtus animi sine volūtatis assensu. Capl̓z.xvj.

MAgnum sane se crimē putāt obijcere
xpianis:cū eoꝝ exaggerātes captiui/
tatē addūt stupra ēt cōmissa: nō soluz
in aliena matrimonia ꝟginesqꝫ nupturas: sꝫ ēt
in quasdā scīmoniales. Hic vero nō fides: non
pietas:non ipsa virtus que castitas dr̄: sed nr̄a
potius disputatio iter pudorē atqꝫ rōnē q̄bus/
dā coartat̄ angustijs. Nec tm̄ curamus hic ali
enis respōsionez reddere: quātū ipsis nr̄is cō/
solationē. Sit igitur ī primis positū atqꝫ cōfir/
matū: virtutē qua recte viuitur ab animi sede
mēbris corporis imparare:sanctūqꝫ corpus vsu
fieri sācte volūtatis. Qua incōcussa ac stabili
ꝑmanēte:q̄cq̄d alius de corpe vel in corpe fe/
cerit:qḋ sine peccato ꝓprio non valeat euitari
p̄ter culpā eē patiētis. Sed qꝛ nō solum qḋ ad
dolorē: verū etiā qḋ ad libidinē pertinet in cor
pore alieno ꝑpetrari pōt:quicq̄d tale perpetra
tū fuerit:⁊ si retētā cōstātissimo aīo pudicitiam
nō excutit:tamen pudorē īcutit:ne credatur fa
ctum cū mētis etiam voluntate:quod fieri for
tasse sine carnis aliqua voluptate non potuit.

¶ De morte voluntaria ob metū pene siue de/ decoris. Capitulum.xvij.

AC per hoc ⁊ que se occiderūt ne quicq̄
huiusmodi paterent̄:q̄s humanus affe
ctus eis nolit ignosci:⸗ Et q̄ se occide/
re noluerūt ne suo facinore alienū flagitiū de/
uitarēt:q̄sq̄s eis hoc crimini dederit:ipse crimi/
ne īsipiētie nō carebit. Nā vtiqꝫ si nō licet ꝓua/
ta ptāte hoīez occidere vel nocētē:cuius occi/
dēdi licētiā lex nulla ꝯcedit:ꝓfecto etiā q̄ seip̄z
occidit homicida ē:⁊ tāto fit nocētior cū se occi/
derit:quāto īnocētior ī ea causa fuit qua se occi
dēdū putauit. Nā si iude factū merito detesta
mur:eūqꝫ veritas iudicat cū se laqueo suspēdit
scelerate illius traditionis auxisse potius ꝙ̄ ex
piasse cōmissū:qm̄ dei misericordiā desperādo
exitiabiliter penitēs:nullū sibi salubris penitē/
tie locū reliq̄t:quāto magis a sua nece se absti/
nere debet:q tali supplicio q̄d ī se puniat nō hēt
Judas eiz cū se occidit sceleratū hoīez occidit:⁊
tamē nō solū Christi:veꝝ etiā sue mortis reus fi
niuit hāc vitā:qꝛ licet ꝓpter suū scelus:alio suo
scelere occisus ē. Cur aūt hō q mali nihil fecit si
bi male faciat:⁊ seip̄z iterficiēdo hoīez iterfici/
at īnocētē:ne aliū patiat̄ īnocētē:atqꝫ ī se ꝑpe/
tret peccatū ꝓpriū:ne ī eo perpetretur alienū:⸗

¶ De aliena violētiarum libidine:quā ī oppres/ so corpore mēs inuita perpetitur. Capl̓z.xviij.

AT enim ne vl̓ aliena polluat libido me
tuit̄:⸗ Nō polluet si aliena erit. Si aūt
polluet aliena nō erit. Sꝫ cū pudicitia
virtus sit animi:comitēqꝫ hēat fortitudinē:qua
potius q̄libet mala tolerare ꝙ̄ malo ꝯsētire de/
creuit. nullus aūt magnanimus ⁊ pudicus ī po
testate habeat q̄d de sua carne fiat:sed tātū q̄d
annuat mēte vel renuat:q̄s eadē sane mēte pu
tauerit se ꝑdere pudicitiā:si forte ī app̄hēsa vel
oppressa carne sua exerceatur ⁊ expleat̄ libido
nō sua:⸗ Si enim hoc modo pudicitia perit:ꝓfe

cto pudicitia animi ꝟtus ñ erit: nec ptinebit ad ea bona qbus bñ viuit̃: ſʒ ĩ bonis corporeis numerabit̃: q̃lia ſũt vires: pl'chritudo: ſana ĩtegraqꝫ valitudo: ac ſi qd huiuſcemodi ẽ. Que bona etiã ſi minuant̃: bonã iuſtãqꝫ vitã oĩno ñ minuũnt. Qđ ſi tale aliqd ẽ pudicitia: vt qd ꝓ illa ne amittat̃ etiã cũ piculo corporis laborat̃? Si ãt bonũ animi ẽ: etiã opp̄ſſo corpore ñ amittit̃: qn etiã ſãcte ɔtinẽtie bonũ cũ imũdicie carnalium ɔcupiſcẽtiaꝝ nõ cedit: ⁊ ipʒ corpus ſanctificat̃: ⁊ ideo nõ cũ eis cedẽ incõcuſſa intẽtiõe pſiſtit. Nec de ipſo corpore perit ſcitas qꝛ eo ſcẽ vtẽdi pſeuerat volũtas: ⁊ quãtũ ĩ ipſo ẽ ⁊ facultas Neqꝫ eni eo corp⁹ ſanctũ ẽ ꝙ eius mẽbra ſunt integra: aut eo ꝙ nullo ɔtrectãtur a tactu cum poſſint diuerſis caſibus ⁊ vulnerata vim ppeti ⁊ medici aliqñ ſaluti opitulãtes hec ibi faciãt q̃ horret aſpect⁹. Obſtetrix ꝟginis cuiuſdã integritatẽ manu velut explorãs ſeu maliuolentia ſeu inſcia ſiue caſu dũ inſpicit pdidit. Non opinor quenq̃ taʒ ſtulte ſape: vt huic periſſe aliqd exiſtimet etiaʒ de ipſius corporis ſcitate: q̃uis mẽbri illius ĩtegritate iã pdita: quocirca ꝓpoſito animi pmanẽte: p qđ etiã corpus ſãctificari meruit: nec ipſi corpori aufert ſcitatẽ violentia libidinis aliene: quã ſeruat pſeuerãtia ɔtinẽtie ſue. An vero ſi aliq̃ femina mẽte corrupta violatoqꝫ ꝓpoſito qđ deo vouerat: pgat vitianda ad deceptorẽ ſuũ: adhuc eã pgentẽ ſanctã vel corpore dicimus: ea ſanctitate animi p quã corpus ſcificabat̃ amiſſa atqꝫ deſtructa. Abſit hic error: ⁊ hinc potius admoneamur ita nõ amitti corporis ſcitatẽ manẽte animi ſanctitate etiaʒ corpore opp̄ſſo: ſicut amittit̃ corporis ſcitas violata animi ſcitate etiã corpore intacto. Quãobrem nõ hʒ qđ in ſe morte ſpõtanea puniat femina ſine vlla cõſenſione ſua violent̃ opp̄ſſa ⁊ alieno ɔp̄ſſa peccato: q̃to min⁹ anteq̃ hoc fiat ne admittatur homicidium certum: cum ipſum flagitiũ quamuis alienuʒ adhuc pẽdet ĩcertũ?

¶ De lucretia que ſe ob illatum ſibi ſtupruʒ peremit. Caplm. xix.

An forte huic pſpicue rõni qua dicim⁹ corpore opp̄ſſo nequaq̃ propoſito caſtitatis vlla in malũ ɔſenſione mutato illius tantũ eẽ flagitiũ q opprimẽs cõcubuerit: nõ illius q oppreſſa ɔcũbẽti nulla volũtate ɔſẽſerit. cõtradicere audebũt hi cõtra quos feminarũ xpianaꝝ in captiuitate opp̄ſſarum: nõ tm̃ mẽtes verũetiã corpora ſãcta defẽdimus: Lucretiam certe matronam nobilem veteremqꝫ romanam pudicitie magnis efferunt laudibus Huius corpore cum violenter oppreſſo tarquinij regis filius libidinoſe potitus eſſʒ: illa ſcelus improbiſſimi iuuenis marito collatino ⁊ ꝓpinquo bruto viris clariſſimis ⁊ fortiſſimis indicauit: eoſqꝫ ad vindictã conſtrinxit. Deinde fedi ĩ ſe cõmiſſi egra atqꝫ impatiẽs ſe peremit. Quid dicemus? adultera hec an caſta iudicanda eſt? Quis in hac controuerſia laborandum putauerit? Egregie quidam ex hoc veraciterqꝫ declamans ait mirabile dictum. Duo fuerunt: et vnus adulterium admiſit. Splendide atqꝫ veriſſime. Intuens eniʒ in duuʒ corporum cõmixtione: vnius inquinatiſſimam cupiditateʒ: alterius caſtiſſimam voluntatem: ⁊ nõ quid cõiunctione membrorũ: ſed qd animorum diuerſitate agerer̃ attendens. duo inqt fuerunt: ⁊ adulterium vnus admiſit? Sed qd eſt hoc qđ in eaʒ grauius vindicatur que adulterium nõ admiſit? Nã ille patria etiã cum patre pulſus ẽ: hec ſũmo mactata eſt ſupplicio. Si nõ ẽ illa impudicitia qua ĩuita ɔprimit̃: non eſt hec iuſticia qua caſta punit̃: vos appello leges iudiceſqꝫ romani. Nempe poſt ppetrata facinora nec quenq̃ ſceleſtũ et indẽnatum impune voluiſtis occidi. Si ergo ad veſtruʒ iudiciũ qſquã deferret hoc crimen vobiſqꝫ ꝓbaret̃ nõ ſolũ indemnatã: verũ etiã caſtaʒ ⁊ innocẽtẽ interfectaʒ eſſe mulierem: nonne euʒ q id feciſſet ſeueritate congrua plecteretis? Hoc fecit illa lucretia: illa ſic p̄dicata lucretia: inocẽtẽ: caſtã: vim perpeſſam: lucretiam iuſup interemit. Proferte ſentẽtiaʒ: qđ ſi propterea nõ poteſtis: qꝛ nõ aſtat quaʒ punire poſſitis: cur interfectricẽ innocẽtis ⁊ caſte tãta p̄dicatione laudatis? Quã certe apud inferos iudices etiã tales quales poetaꝝ veſtrorũ carminibus cantitant̃: nulla ratione defẽditis cõſtitutã? ſcilicet inter illos q ſibi letũ inſontes peperere manu lucẽqꝫ peroſi ꝓiecere aĩas: cui ad ſupna redire cupienti fas obſtat: triſtiqꝫ palus innabilis vnda alligat. An forte ideo ibi nõ eſt: quia nõ inſontem: ſed male ſibi conſciam ſe peremit. Quid ſi enim quod ipſa tantũmodo noſſe poterat: quanuis iuueni violenter irruenti etiam ſua libidine illecta conſenſit. Idqꝫ in ſe puniens ita voluit: vt morte putaret expiandũ q̃q̃ nec ſic quideʒ occidere ſe debuit: ſi fructuoſam poſſet apud deos falſos agere penitẽtiaʒ Verũtñ forte ita eſt: falſum eſt illud qđ fuerũt

duo: ⁊ adulteriū vnus admisit: sed potius ambo adulteriū cōmiserūt: vnus manifesta īuasione: altera latēte ↄsēsione: nō se occidit īsontē: ⁊ ideo pōt alteratis eius defensoribus dici. nō eē apud īferos īter illos q̄ sibi letū īsontes pepererunt manu. Sed ita hec causa ex vtroq̄ꝫ latere coartat̄: vt si extenuat̄ homicidiū: adulterium ↄfirmet̄. Si purgat̄ adulteriū: homicidiuꝫ cumulet̄. Nec oīno īuenit̄ exit⁹ vbi dicit̄: si adultera cur laudata? si pudica cur occisa? Nobis tñ in hoc tā nobili femine huius exēplo ad istos refutādos: q̄ xp̄ianis feminis ī captiuitate ↄpressis alieni ab omni cogitatōe scitatis īsultāt: sufficit: ꝙ ī p̄claris eius laudibus dictū ē: duo fuerūt: ⁊ adulteriū vnus admisit. Talis eiꝫ Lucretia ab eis magis credita ē: q̄ se nullo adulterino potuerit maculare cōsensu. Qđ ergo seipsam qm̄ adulteriū ꝑtulit: etiā non adultera occidit: nō ē pudicitie caritas sꝫ pudoris īfirmitas. Puduit eā eiꝫ turpitudinis aliene ī se cōmisse: etiā si nō secum. ⁊ Romana mulier laudis auida: nimiū verita ē ne putaret̄ qđ violēter ē passa cū viueret: libēter passa si viueret. Unde ad oculos hoīuꝫ mētis sue testē illā penā adhibēdā putauit: q̄bus ↄsciētiā demōstrare nō potuit. Sociā q̄ppe facti se credi erubuit: si qđ alius ī ea fecerat turpiter ferret ipa patiēter. Tñ nec ī se vlte sūt crimē alienū: ne alioꝝ scelerib⁹ adderēt sua: si qm̄ hostes ī eis ↄcupiscēdo stupra cōmiserāt: ille ī seipis homicidia erubescēdo ↄmitterēt Habent q̄ppe ītus gloriā castitatis: testimoniū ↄsciētie: habent aūt corā oculis dei sui: nec req̄rūt amplius vbi quid recte faciāt: nō amplius habēt ne deuiēt ab auctoritate legis diuine: cū male deuitant offensionē suspicionis humane.

¶ Nullā eē auctoritatē q̄ xp̄ianis ī q̄libet causa huiusmodi volūtarie necis attribuat. Cap. xx.

NEc eiꝫ frustra ī scīs canonicisq̄ꝫ libris nusq̄ꝫ nobis diuinitus p̄ceptū ꝑmissuꝫ ve reperiri pōt: vt vel ipsius adipiscēde mortalitatis: vel vllius carēdi cauendiq̄ꝫ mali causa nobismetipsis necē īferamus. Nā ⁊ ꝓhibitos nos esse ītelligēdū est vbi lex ait: nō occides: p̄sertiꝫ q2 nō addidit ꝓximū tuū: sicut falsuꝫ testimoniū cū vetaret: falsum īquit testimoniū nō dices aduersus ꝓximū tuum. Nec ideo tamē si aduersus scipsum q̄sq̄ꝫ falsū testimoniū dixerit: ab hoc crimine se putauerit alienū: qm̄ regulā diligēdi ꝓximū a semetipso dilector acceperit: quādo q̄dē scriptū ē: diliges ꝓximū tuū sicut teipsuꝫ. Porro si falsi testimonij nō minus reus est qui de seipso falsuꝫ fatetur: q̄ꝫ si aduersus proximū hoc faceret cū in eo precepto quo falsuꝫ testimoniū ꝓhibetur: aduersus ꝓximū ꝓhibeatur: possitq̄ꝫ nō recte ītelligētibus videri nō esse ꝓhibitū vt aduersus seipsum quisq̄ꝫ falsus testis assistat: quāto magis ītelligēdū est nō licere homini seipsum occidere: cū in eo qđ scriptū est occides: nihilo deīde addito: nec ipse vtiq̄ꝫ cui precipitur ītelligatur exceptus? Unde q̄dā hoc p̄ceptū etiā ī bestias ac pecora conātur extēdere: vt ex hoc etiā nullū eoꝝ liceat occidere. Cur nō ergo ⁊ herbas ⁊ quicquid humo radicitus alitur ac figitur? Nā ⁊ hoc genus rerū q̄ꝫuis nō sētiat dicitur viuere: ac per hoc potest ⁊ mori: proīde etiā cū vis adhibetur occidi. Unde ⁊ apostolus cum de huiuscemodi feminibus loqueretur: tu inquit quod seminas non viuificatur nisi prius moriatur: ⁊ in psalmo scriptum est. Occidit vites eorum in grandine. Nūquid igitur ob hoc cum audiuimus non occides: virgultum vellere nefas dicimus: ⁊ manicheoruꝫ errori insanissime acquiescimus? His igitur deliramentis remotis cum audimus non occides si propterea non accipimus hoc dictum esse de fructetis: quia nullus est eis sensus: nec de irrationalibus animantibus: volatilibus: natatilibus: ambulātibus: reptilibus: quia nulla nobis ratiōe sociantur: quā nō eis datum est nobiscū habere cōmuneꝫ. Unde iustissima ordinatione creatoris ⁊ vita ⁊ mors eorū nostris vsibus subditur. Restat vt de homine intelligamus quod dictū est nō occides. Non alteꝝ ergo nec te: neq̄ꝫ enim qui se occidit aliud q̄ꝫ hominē occidit.

¶ De interfectionibus hominum que ab homicidij crimine excipiuntur. Capitulum. xxj.

QUasdam vero exceptiones eadeꝫ ipsa diuina fecit auctoritas: vt nō liceat hominē occidi: sed his exceptis quos deꝰ occidi iubet: siue data lege: siue ad personā pro tēpore expressa iussione. Non aūt ipse occidit q̄ ministeriū debet iubēti: sicut adminiculū gladius est vtenti: ⁊ ideo nequaq̄ꝫ ↄtra hoc p̄ceptuꝫ fecerūt quo dictū est: nō occides: q̄ deo auctore bella gesserūt: aut ꝑsonā gerētes publice potestatis secūdū eius leges: hoc est iustissime rationis imperio: sceleratos morte punierūt. Et Abraā nō solū nō ē cl'pat⁹ crudelitatis crimine: veꝝ ēt laudat⁹ ē noīe pietatis: ꝙ voluit filiū neq̄q̄ꝫ scelerate sꝫ obediēter occidere. Et merito

q̄rit̄ vtrū ꝓ iussu dei sit habēdū quod iepte filiā
q̄ pr̄i occurrit occidit: cū se imolaturꝝ deo id vo-
uisset: quod redeūti de prelio victori primitus
occurrisset Nec sāpson aliter excusat̄ ꝙ seipsū
cū hostib⁹ ruina domus opp̄ssit: nisi q꞉ sp̄ūs la-
tēter hoc iusserat: q per illū miracula faciebat.

¶ Qd̄ nunq̄ꝫ possit mors volūtaria ad magni-
tudinē animi pertinere. Capitulum. xxij.

HJs ergo exceptis quos vel lex iusta ge
neraliter: vel ipse fons iusticie d̄s spe-
cialiter occidi iubet: quisqs hoiem vel
seipsum vel quēlibet occiderit: homicidij crimi
ne inectit̄. Et qcūqꝫ hoc ī seipsis ꝑpetrauerūt:
animi magnitudine fortasse mirādi: nō sapiētie
sanitate laudādi sunt: quāq̄ꝫ si rationem diliḡe
tius ꝯsulas: nec ipsa qdē animi magnitudo re-
cte nominat̄: vbi qsqꝫ nō valendo tolerare vel
queqꝫ aspera: vl̄ aliena peccata se ipse ītereme
rit. Magis enīꝫ mēs īfirma dep̄hēdit̄: q̄ ferre
non potest vel durā sui corporis seruitutē: vel
stultā vulgi opinionē. Maiorqꝫ animus meri-
to dicēdus ē: q vitā erūnosaꝫ magis potest fer
re q̄ꝫ fugere: ꝛ humanū iudiciū maximeqꝫ vul
gare: quod plerūqꝫ caligine erroris inuoluitur
pre ꝯsc̄ie luce ac puritate ꝯtēnere. Quāobrē si
magno animo fieri putādū ē: cū sibi hō ingerit
mortē: ille potius theobrotus ī hac animi ma-
gnitudine reperit̄: quē ferūt lecto platonis li-
bro vbi de īmortalitate anime disputauit se p̄-
cipitē dedisse de muro. atqꝫ ita ex hac vita emi
grasse ad eā quā credidit eē meliorē: Nihil eiꝫ
vrgebat aut calamitatis aut criminis: seu verꝝ
seu falsum: qd̄ nō valēdo ferre se auferret: sed
ad capescēdā mortē atqꝫ ad huius vite suauia
vīcula rumpēda: sola affuit animi magnitudo.
Qd̄ tamē male potius factū eē q̄ꝫ bene testis ei
potuit esse plato ipse queꝫ legerat. q ꝓfecto id
p̄cipue potissimūqꝫ fecisset vel etiaꝫ p̄cepisset:
nisi ea mēte qua īmortalitatē aīe vidit: nequāq̄ꝫ
faciēdū: quinetiā ꝓhibēdū eē iudicasset. At eiꝫ
multi se ītereme rūt: ne ī manus hostiū ꝑuenirēt
nō modo q̄rimus vtrū sit factū: sed vtrū fuerit
faciēdū. Sana qppe ratio etiā exēplis antepo-
nēda ē: cui qdē ꝛ exēpla ꝯcordāt: sed illa q̄ tāto
digniora sunt imitatōe: q̄ꝫto excellētiora pieta-
te. Nō fecerūt p̄triarche: nō ꝓphē: nō apl̄i: q꞉ ꝛ
ipse dn̄s iesus xp̄s quādo eos q ꝑsecutionē pa-
terētur: fugere admonuit de ciuitate ī ciuitatē
potuit admonere vt sibi manus īferrēt: ne ī ma
nus ꝑsequētiū ꝑuenirēt. Porro si hoc ille nō ius
sit aut monuit: vt hoc modo sui ex hac vita emi
grarēt: quibus emigrantibus se mā̄siones eter
nas p̄paraturꝝ esse ꝓmisit: q̄libet exēpla oppo-
nāt gētes que ignorāt deū: manifestum est hoc
non licere colentibus vnum verum deum.

¶ Quale exēplū sit catonis: q se victoriā cesa-
ris non ferens interemit. Capitulum. xxiij.

SEd tamē etiā illi p̄ter lucretiā de qua
supra satis qd̄ videbat̄ diximus: nō fa
cile reperiūt de cui⁹ auctoritate p̄scri-
bāt: nisi illū catonē q se vtice occidit: nō q꞉ solus
id fecit: sed q꞉ vir doctus ꝛ ꝓbus hēbat̄: vt me
rito putaret̄ recte etiaꝫ fieri potuisse vel posse
qd̄ fecit. De cuius facto qd potissimū dicaꝫ: nisi
ꝙ amici eius etiā docti qdā viri: q hoc fieri pru-
dētius dissuadebāt: ībecillioris q̄ꝫ fortioris ani
mi facin⁹ eē cēsuerūt: quo demōstraret̄ nō ho-
nestas turpia p̄cauēs: sed īfirmitas aduersa nō
sustinēs? Hoc ꝛ ipse cato ī suo carissimo filio iu
dicauit. Nā si turpe erat sub victoria cesaris vi
uere: cur auctor huius turpitudinis peior filio
fuit: quē de cesaris benignitate oīa sperare p̄ce
pit? Cur nō ꝛ illū secū coegit ad mortē? Nam si
eū filiū q ꝯtra īperiū ī hostē pugnauerat: etiā vi
ctorē laudabiliter torquat⁹ occidit: cur victus
victo filio pepercit cato: q nō pepercit sibi? An
turpi⁹ erat ꝯtra īperiū eē victorē: q̄ꝫ ꝯtra decus
ferre victorē? Nullo modo igit̄ cato turpe esse
iudicauit sub victore cesare viuere: alioquin ab
hac turpitudine paterno ferro filiuꝫ liberaret.
Quid ē ergo nisi ꝙ filiū quātū amauit: cui par-
ci a cesare ꝛ sp̄auit ꝛ voluit: tm̄ glie ipi⁹ cesar[is]: ne
ab illo etiā sibi parceret̄: vt ip̄e cesar dixisse fer
tur īuidit: aut vt aliqd nos miti⁹ dicam⁹ erubuit?

¶ Qd̄ ī ea virtute qua regulus catone p̄stātior
fuit: multo magis emineāt xp̄iani. Capl̄ꝫ. xxiiij.

NOlunt auteꝫ isti contra quos agimus
vt sanctum virum iob qui tam horren
da mala in sua carne perpeti maluit: q̄ꝫ
illata sibi morte omnibus carere cruciatibus:
vel alios sanctos ex nostris litteris summa au-
ctoritate celsissimis fideqꝫ dignissimis: q capti-
uitatem dominationemqꝫ hostium ferre: q̄ꝫ sibi
necem inferre maluerint: catoni preferamus.
Sed ex litteris eorum eundem illum marco ca
toni marcum regulum preferamus. Cato eniꝫ
nunq̄ꝫ cesarem vicerat cui victus dedignatus
est subijci: et ne subijceretur a seipso elegit oc-
di. Regulus autem penos iam vicerat: impe-
rioque romano romanus imperator non ex

ciuibus volēdā:sed ex hostibus laudādā victoriā reportauerat:ab eis tamen postea victus maluit eos ferre seruiēdo:ꝙ̄ eis se auferre moriēdo. Proinde ꝑuauit ⁊ sub carthaginēsiū dn̄atione patiētiā:⁊ i romanoꝝ dilectōe ɔstātiam. nec victū auferēs corpus ab hostibus:nec iuictū aium a ciuibus. Nec ꝙ se occidere noluit: vite huius amore fecit. hoc ꝓbauit cū causa ꝓmissi iurisq̄ iurādi ad eosdē hostes:quos grauius i senatu verbis ꝙ̄ i bello armis offēderat sine vlla dubitatōe remeauit. Tātus itaq̄ vite huius ɔtēptor cū seuiētibus hostibus ꝑ quaslibet penas eam finire:ꝙ̄ seipse perimere maluit:magnū scelus eē si se hō iterimat ꝓculdubio iudicauit. iter suos oēs laudabiles ⁊ virtutū isignibus illustres viros nō ꝓferūt romani meliorē:quē neq̄ felicitas corruperit:nā i tāta victoria pauꝑrimus ꝑmāsit:nec ifelicitas fregerit:nā ad tāta exitia reuertit itrepidus. Porro si fortissimi ⁊ p̄clarissimi viri terrene p̄rie defēsores:deorūq̄ licet falsoꝝ nō tn̄ fallaces cultores:sed veracissimi etiā iuratores q hostes victos more ac iure belli ferire potuerunt: hi ab hostibus victi seipsos ferire noluerūt:⁊ cū mortē minime formidarēt: victores tamē dn̄os ferre ꝙ̄ eā sibi iferre maluerūt:quāto magis xp̄iani veꝝ deū colētes:⁊ suꝑne p̄rie suspirātes ab hoc facinore tēperabūt:si eos diuina dispositio vel ꝓbādos vel emēdādos ad tēpus hostibus subiugauerit:quos i illa humilitate nō deserit q ꝓpter eos tā humiliter venit altissimus:presertim quos nullius militaris ꝑtātis vel talis militie iura ɔstrigūt ipsū hostē ferre superatū. Quis ergo tā malus error obrepit: vt hō se occidat: vel quia in eum peccauit: vel ne in eum peccet inimicus cum vel peccatorem vel peccaturum ipsum occidere non audeat inimicū?

Quod peccatum non per peccatum debeat declinari. Capitulum.xxv.

At enim timēdū ē ⁊ cauēdū:ne libidini hostili subditū corpus illecebrosa voluptate animū alliciat ɔsentire peccato. Proinde iquiūt nō iā ꝓpter alienū:sed ꝓpter suū peccatū anteq̄ hoc qsq̄ cōmittat se debet occidere. Nullo modo qdē hoc faciat aius vt ɔsētiat libidini carnis sue aliena libidine ɔcitate:q deo potius eiusq̄ sapiētie:ꝙ̄ corporis ɔcupiscētie subiectus est. Uerūtamē si detestabile facinus ⁊ dānabile scelus est etiā seipsū hoiez occidere:sicut veritas manifesta ꝓclamat: qs ita desipiat vt dicat iā nunc peccemus:ne postea forte peccemus? Iā nūc ꝑpetremus homicidiū:ne forte postea icidam⁹ i adulteriū. Nōne si tātū dn̄atur iniqtas: vt nō inocētia sed potius peccata eligātur satius ē icertū ꝓ futuro adulteriū:ꝙ̄ certū de p̄senti homicidiū? Nōne satius ē flagitiū cōmittere qđ penitēdo sanet̄: ꝙ̄ tale facinus vbi locus salubris penitētie nō reliquit̄? Hec dixi ꝓpter eos vel eas q̄ nō alieni sed ꝓprij peccati deuitādi causa:ne sub alterius libidine etiā excitate sue forte ɔsentiāt: vi3 sibi qua moriātur iferēdā putāt. Ceterū absit a mēte xp̄iana q̄ deo suo fidit: in eoq̄ spe posita eius adiutorio nitit̄:absit inq̄ vt mēs talis cuiuslibet carnis voluptatibus ad ɔsensum turpitudinis cedat. Quod si illa ɔcupiscētialis iobediētia q̄ adhuc i mēbris moribundis habitat: p̄ter nr̄e volūtatis legē quasi lege sua mouet̄: quāto magis absq̄ culpa est i corpore nō ɔsentiētis:si absq̄ culpa est i corpore dormiētis.

De his q̄ fieri nō licet cū a scis facta noscūtur qua ratione facta credēda sint. Capitulū.xvi.

Sed q̄dā inquiūt scē femine tp̄e p̄secutionis: vt isectatores sue pudicitie deuitarēt i raptuꝝ atq̄ necatuꝝ se fluuium ꝓiecerūt:eoq̄ modo defuncte sūt:earūq̄ martyria i catholica eccl'ia veneratōe celeberrima frequētātur. De his nihil temere audeo iudicare: vtrū eni3 eccl'ie aliq̄bus fide dignis testificatōibus vt eoꝝ memoriā sic honoret diuina p̄suaserit auctoritas nescio:⁊ fieri pōt vt ita sit. Quid si enim hoc fecerūt nō humanitus decepte:sed diuinitus iusse:nec errantes: sed obediētes:sicut de sampson aliud nobis fas nō ē credere? Cū aūt deus iubet:seq̄ iubere sine vllis ambagibus itimat:qs obediētiam i crimē vocet? Quis obsequiū pietatis accuset? Sed nō ideo sine scelere facit quisquis deo imolare filium decreuerit. Sed hoc abraam etiam laudabiliter fecit. Nam ⁊ miles cum obediēs potestati:sub qua legitime constitutus est hominē occidit:nulla ciuitatis sue lege reus homicidij: imo nisi fecerit:reus ē iperij deserti atq̄ ɔtēpti. Qđ si sua spōte atq̄ auctoritate fecisset:crimē effusi humani sāguinis icidisset. Itaq̄ vn̄ punit̄ nisi fecit iniussus:ide puniet̄ nisi fecerit iussus. Qđ si ita ē iubēte iperatore:ꝙ̄to magis iubēte creatore? Qui ergo audit nō licere se occidere faciat si iussit cui⁹ nō licet iussa ɔtēnere. Tātū mō videat vtrū diuīa iussio nullo nutet icerto

nos per aurē conſciētiam cōuenimus: occulto
rum nobis iudiciū nō vſurpamus. Nemo ſcit
quid agat̄ in homine: niſi ſpiritus hoīs q̄ in ipſo
eſt: hoc dicimus: hoc aſſerimus: hoc modis oī-
bus approbamus: neminē ſpōtaneam mortez
ſibi inferre debere velut fugiēdo moleſtias tē-
porales ne īcidat in ꝑpetuas. Neminē ꝓpter
aliena peccata ne hoc ipſo incipiat habere gra-
uiſſimū ꝓpriuz: quē nō polluebat alienū. Ne-
minē propter ſua peccata p̄terita: ꝓpter que
magis hac vita opus eſt vt poſſint penitēdo ſa-
nari. Neminem velut deſiderio vite melioris
que poſt mortem ſperatur: quia reos ſue mor-
tis melior poſt mortem vita non ſuſcipit.

¶ An propter peccati declinationez mors ſpō-
tanea appetenda ſit. Capitulum. xxvij.

Reſtat vna cauſa de qua dicere cepaz
q̄ vtile putat̄ vt ſe quiſꝗ interficiat:
ſcilicet ne irruat in peccatū vel blan-
diēte voluptate vel dolore ſeuiēte: quā cauſā
ſi voluerimus admittere: eo vſꝗ progreſſa ꝑ-
ueniet vt hortādi ſint hoīes tūc ſe potius interi-
mere: vt cū lauacro ſācte regeneratōis abluti:
vniuerſorū remiſſionē accepint peccatorum.
Tūc enim tēpus eſt cauēdi omnia futura pec-
cata: cū ſunt oīa deleta p̄terita. Quod ſi morte
ſpōtanea recte fit: cur non tunc potiſſimū fit?
Cur baptizatus ſibi quiſꝗ parcit? Cur libera-
tum caput tot rurſus vite huius periculis inſe-
rit: cū ſit facillime poteſtatis illata ſibi nece oīa
deuitare? cum ſcriptū ſit: qui amat periculū in-
cidit in illud. Cur ergo amātur tot ⁊ tanta peri-
cula: vel certe etiā ſi nō amātur ſuſcipiuntur:
cur manet in hac vita cui abſcedere licitū eſt?
An vero tā inſulſa peruerſitas cor euertit ⁊ a
cōſideratiōe veritatis auertit vt ſi ſe quiſꝗ in-
terimere debet: ne vniꝰ captiuātis dn̄atu cor-
ruat in peccatū: viuēdum ſibi exiſtimet: vt ipz
ꝑferat mūdum per oēs horas tentatōibus ple-
num ⁊ talibus qualis ſub vno dn̄o formidat̄: ⁊
innumerabilibus ceteris: ſine quibus hec vita
nō ducit̄. Quid igit̄ cauſe eſt cur in eis exhor-
tatiōibus tēpora cōſūmamus: quibus baptiza-
tos alloquēdo ſtudemus accēdere: ſiue ad vir-
ginalē integritatē: ſiue ad cōtinentiā vidualez
ſiue ad ipſam thori cōiugalis fidē: cum habea-
mus meliora ⁊ ab oībus peccandi periculis re-
mota cōpēdia: vt quibuſcūꝗ poſt remiſſionez
recentiſſimā peccatoꝝ: arripiēdam mortē ſibi
ꝗ ingerēdaz ꝑſuadere potuerimus eos ad do-
minū ſaniores purioreſꝗ mittamus? Porro ſi
quiſꝗ hoc aggrediendum atꝗ ꝑſuadendū pu-
tat: nō dico deſipit ſed inſanit. Qua tādem frō-
te homini dicit interfice te: ne paruis tuis pec-
catis adijcias grauius dū viuis ſub dn̄o barba-
ris moribus īpudico: qui nō poteſt niſi ſcelera-
tiſſime dicere. Interfice te peccatis tuis oībus
abſolutis: ne rurſus talia vel etiā peiora ꝯmit-
tas dū viuis in mūdo tot impuris voluptatibꝰ
illecebroſo: tot nefādis crudelitatibus furioſo
tot erroribꝰ ⁊ terroribꝰ inimico. Hoc qꝛ nefas
eſt dicere: nefas eſt ꝑfecto ſe occidere. Naz ſi
hoc ſpōte faciēdi vlla cauſa iuſta eſſe poſſet: ꝓ-
culdubio iuſtior ꝗ̄ iſta nō eſſet: quia vero nec
iſta ē: ergo nulla eſt. Non itaꝗ vobis o fideles
xp̄i ſit tedio vita vr̄a: ſi ludibrio fuit hoſtibꝰ ca-
ſtitas veſtra: habetis magnam veramꝗ cōſo-
lationē: ſi fidā cōſciētiā retinetis nō vos ꝯſēſiſ-
ſe peccatis eoꝝ q̄ in vos peccare permiſſi ſūt.

¶ Quod iudicio dei in corpore continētium li-
bido hoſtilis peccare ꝑmiſſa ſit. Caplʒ. xxviij.

Quod ſi forte cur ꝑmiſſi ſūt queritis: al-
ta quidē ē ꝓuidētia creatoris mūdi at-
ꝗ rectoris: ⁊ inſcrutabilia ſunt iudicia
eiꝰ: et inueſtigabiles vie eius. Verūtn̄ interro-
gate fideliter aīas vr̄as: ne forte de iſto ītegri-
tatis ⁊ ꝯtinētie vel pudicitie bono vos inflatiꝰ
extuliſtis: ⁊ humanis laudibus delectate ī hoc
etiā aliq̄bus īuidiſtis. Nō accuſo qd̄ neſcio: nec
audio qd̄ vobis interrogata corda vr̄a reſpon-
dēt: tn̄ ſi ita eſſe rn̄derint: nolite mirari hoc vos
amiſiſſe: vnde hoībus placere geſtiſtis: illd̄ vo-
bis remāſiſſe qd̄ oſtēdi hoībꝰ nō pōt. Si peccā-
tibꝰ nō ꝯſēſiſtis: diuine grē ne amitteret̄ diuinū
acceſſit auxiliū: humane glīe ne amaret̄ hūa-
nū ſucceſſit opprobriū: ī vtroꝗ cōſolamini pu-
ſillanimes: illic ꝓbate hinc caſtigate: illic iuſti-
ficate hic emēdate. Quaꝝ vero corda interro-
gata rn̄dēt nunꝗ̄ ſe de bono ꝟginitatis vel vi-
duitatis vel cōiugalis pudicitie ſupbiſſe: ſʒ hu-
milibꝰ ꝯſētiēdo d̄ dono dī cū tremore exltaſſe:
nec īuidiſſe cuiꝗ̄ pari ſ excellētiā ſcitatiſ ⁊ caſti-
tatis: ſʒ humana laude poſtpoſita q̄ tāto maior
deferri ſolet: quāto ē bonū rariuſ qd̄ exigit lau-
dē: optaſſe potius: vt eaꝝ āplior numerꝰ eſſet:
ꝗ̄ vt ipſe in paucitate āplius eminerent. Nec
iſte quidē q̄ tales ſūt: ſi eaꝝ quoꝗ aliquas bar-
barica libido ꝯpreſſit: ꝑmiſſuz hoc eē cauſent̄:
nec ideo credant deū iſta negligere qꝛ ꝑmittit
qd̄ nemo īpune ꝯmittit. Quidā eniz veluti pō-

dera malaꝝ cupiditatū: ⁊ ꝑ occultū diuinū pre
sens iudiciū relaxāť: ⁊ manifesto vltimo reser
uanť. Fortassis aūt iste q̄ bene sibi sūt ꝯscie nō
se ex isto castitatis bono cor inflatū extulisse: ⁊
tamē vim hostilē in carne ꝑpesse sunt: habebāt
aliqd latētis infirmitatis: que possent in suꝑbie
fastū si hāc humilitatē i vastatiōe illa euasissēt
extolli. Sicut ergo quidā morte rapti sunt: ne
malicia mutaret intellectū eorū: ita quiddā ab
istis vi raptū ē: ne ꝓsꝑitas mutaret modestiā
eaꝝ. Utrisꝫ igitur que de carne sua ꝙ turpē
nulli⁹ essent ꝑpesse cōtactum: vel iā suꝑbiebāt
vel suꝑbire: si nec hostiū violētia cōtrectate es
sent forsitā poterant: nō ablata ē castitas: sꝫ hu
militas ꝑsuasa. Illaꝝ tumori occursū est manē
ti: istarū occursū est imminenti. Quāꝗ̄ ⁊ illud nō
sit tacendū: ꝙ quibusdā que ista perpesse sunt:
potuit videri cōtinentie bonū in bonis corpali
bus deputādum: ⁊ tūc manere si nullius libidi
ne corp⁹ attrectareť: nō autē esse positū in solo
adiuto diuinit⁹ robore volūtatis: vt sit sanctū
⁊ corp⁹ ⁊ spūs: nec tale bonuꝫ esse ꝙ inuito aīo
possit auferri: qui error eis fortasse sublat⁹ est.
Cū enī cogitant qua cōsciētia deo seruierint:
⁊ fide incōcussa nō de illo sentiūt ꝙ ita sibi ser
uiētes: eūꝗ̄ ita inuocātes deserere vllo modo
potuerit quātuncūꝗ̄ illi castitas placeat du
bitare non possunt: vident esse consequens ne
quāꝗ̄ illum fuisse permissurum: vt hec accide
rent sanctis suis: si eo modo perire posset san
ctitas quam contulit eis et diligit in eis.

Quid familia christi respondere debeat infi
delibus cum exprobrant ꝙ eam a furore hosti
um non liberauerit christus. Capitulum. xxix.

Habet itaꝗ̄ oīs familia sūmi ⁊ veri dei
cōsolationē suā nō fallaceꝫ: nec in spe
rerū nutantiū vel labentiū constitutā
vitāꝗ̄ etiā ipsam tꝑalem minime penitēdā: in
qua erudiť ad eternaꝫ: bonisꝗ̄ terrenis tanꝗ̄
ꝑegrina vtiť nec capiť: malis autē ꝓbatur aut
emēdatur. Illi ꝟo qui probitati eius insultāt:
eiꝗ̄ dnt cū forte in aliqua tꝑalia mala deuene
rit: vbi est de⁹ tuus? Ipsi dicāt: vbi sunt dij eo
ruꝫ: cū talia patianť ꝓ qbus euitādis eos vel
colunt vel colēdos esse cōtendūt? Na ista res
pōdet: deus me⁹ vbiꝗ̄ pñs est vbiꝗ̄ tot⁹: nus
ꝗ̄ iclusus: qui possit adesse secretus abesse nō
mot⁹. Ille cū me aduersis rebus exagitat: aut
merita examinat: aut peccata castigat: merce
dēꝗ̄ mihi eternā pro toleratis pie malis tꝑali
bus seruat. Uos autē qui estis cū quib⁹ loq di
gnū sit saltē de dijs vestris: ꝗ̄to magis de deo
meo: q terribilis ē suꝑ oēs deos: qm̄ oēs dij gē
tium demonia: dn̄s autē celos fecit. Si nasica
ille scipio quondā pontifex viueret: quem sub
terrore belli punici in suscipiēdis phrygijs sa
cris cuꝫ vir optimus quereretur vniuersus se
natus elegit: cuius os fortasse non auderetis
aspicere: ipse vos ab hac īpudentia cohiberet.

Quam pudēdis ꝓsperitatib⁹ affluere ve
lint: qui de xp̄ianis tꝑib⁹ cōqueruntť. Cap. xxx.

Cur enī afflicti rebus aduersis de tꝑi
bus q̄rimini xp̄ianis: nisi q: vr̄am lux
riā cupitis hr̄e securā: ⁊ ꝑditissimis mo
ribus remota oī molestiarū asperitate difflue
re? Neꝗ̄. n. ꝓpterea cupitis hr̄e pacē ⁊ oī ge
nere copiaꝝ abūdare: vt his bōis honeste vta
mini: hoc ē modeste: sobrie: tēꝑanter. pie: sꝫ vt
infinita varietas voluptatū insanis effusiōib⁹
exquiratur: secūdisꝗ̄ rebus ea mala oriantť imo
ribus: que seuiētibus peiora sūt hostib⁹. At ille
scipio pōtifex maximus vr̄: ille iudicio toti⁹ se
natus vir optim⁹ istā vobis metuēs calamita
tē nolebat emulā tunc iperij romani carthagi
nem dirui: ⁊ decernēti vt dirueretť cōtradice
bat catoni: timēs infirmis animis hostē securi
tatē: ⁊ tanꝗ̄ pupillis ciuib⁹ idoneū tutoreꝫ ne
cessariū vidēs esse terrorē. Nec eū sentētia fe
fellit: re ipsa ꝓbatum est ꝗ̄ verū diceret. Dele
ta quippe carthagine magno. s. terrore roma
ne reipublice depulso ⁊ extincto: tāta de reb⁹
ꝓsꝑis orta mala cōtinuo subsecuta sūt: vt cor
rupta diruptaꝗ̄ cōcordia prius seuis cruentis
ꝗ̄ seditōib⁹: deinde mox malaꝝ cōnexiōe cau
sarū: bellis etiā ciuilib⁹ tāte strages ederentť: tā
tus sanguis effūderetť: tāta cupiditate proscri
ptionū ac rapinaꝝ ferueret imanitas: vt roma
ni illi q vita integriore mala metuebāt ab hosti
bus ꝑdita integritate vite crudeliora pateren
tur a ciuibus. eaꝗ̄ ipsa libido dn̄andi: que iter
alia vicia generis humani imoderatior inerat
vniuerso populo romano: postea ꝗ̄ in paucis
potentioribus vicit: obtritos fatigatosꝗ̄ cete
ros etiam iugo seruitutis oppressit.

Quibus viciorū gradib⁹ aucta sit in roma
nis cupido regnandi. Capitulum. xxxi.

Nam qm̄ illa gesceret in suꝑbissimis mē
tib⁹: donec continuatis honoribus ad
ꝑtātē regiā ꝑueniret ambitio? Hono
rū porro ꝯtinuādoꝝ facultas nō eēt nisi ābitio

ꝑualeret:mīme aūt ꝑualeret ābitio: nisi ī pplo
auaricia luxuriaqꝫ corrupto. Auarus vero lu
xuriosusqꝫ ppls secundis rebꝰ effectꝰ ē: quas
nasica ille prudētissime cauēdas esse cēsebat:
qn̄ ciuitatē hostiū maximā fortissimā opulen/
tissimāqꝫ nolebat auferri. vt timore libido ꝓ/
mereť: libido pressa nō luxuriareť: luxuriaqꝫ
cohibita nec auaritia crassareť: quibꝰ vitijs ob
seratis ciuitati vtilis ꝟtꝰ floreret ⁊ cresceret:
eiqꝫ virtuti libertas cōgrua ꝑmaneret. Hic ēt
erat: ⁊ ex hac ꝓuidētissima p̄rie caritate venie
bat: ꝙ idē ipse n̄r pōtifex maximꝰ a senatu tp̄is
illiꝰ: qđ sepe dictū est electꝰ: sine vlla sn̄iarum
discretiōe vir optimꝰ: caueā theatri senatū cō
struere moliētē ab hac dispositōe ⁊ cupiditate
cōpescuit: ꝑsuasitqꝫ orōne grauissima: ne gre/
cā luxuriā virilibꝰ patrie moribꝰ paterenť ob/
repe: ⁊ ad virtutē labefactādā eneruādamqꝫ
romanā ꝑegrine cōsentire neq̄tie: tm̄qꝫ aucto/
ritate valuit: vt ꝟbis eiꝰ cōmota senatoria ꝓui
dentia: etiā subsellia quibꝰ ad horā cōgestis in
ludoꝝ spectaculo iā vti ciuitas ceperat: dein/
ceps ꝓhiberet apponi. Quāto studio iste ab vr
be roma ludos ipsos scenicos abstulisset: si au
ctoritati eorū quos deos putabat resistere au/
deret: quos esse noxios demones nō intellige
bat: aut si ītelligebat: placādos etiā ipse potiꝰ
q̄ꝫ cōtēnendos deos existimabat. Nōdū enim
fuerat declarata gentibꝰ sup̄na doctrina: que
fide cor mūdans ad celestia vel supcelestia ca
pescēda humili pietate humanū mutaret affe/
ctum: ⁊ a dn̄atu supborū demonum liberaret.

¶ De scenicoꝝ institutione ludoꝝ. Cap. xxxij.

Verūtamē scitote qui ista nescitis ⁊ qui
vos ista nescire dissimulatis aduerti/
te: q aduersus liberatorē a talibꝰ dn̄is
murmuratis. ludi scenici: spectacula turpitudi
nū: ⁊ licētia vanitatū nō hoīum vitijs sed deo/
rū vr̄orum iussis rome īstituta sunt. Tolerabi
lius diuinos honores deferretis illi scipiōi: q̄ꝫ
deos eiusmodi coleretis: neqꝫ eni erant illi dij
suo pōtifice meliores. Ecce attēdite si mēs taz
diu potatis erroribꝰ ebria vos aliqd sanū cōsi/
derare ꝑmittit. Dij ꝓpter sedādā corpoꝝ pesti
lentiā ludos sibi scenicos exhiberi iubebāt: pō
tifex aūt vester ꝓpter aīoꝝ cauendā pestilen/
tiam ipam scenā ↄstrui prohibebat. Si aliqua
luce mētis aīum corpori ꝑponitis: eligite quez
colatis. Neqꝫ eni ⁊ illa corpoꝝ pestilētia ideo
cōquieuit: quia populo bellicoso ⁊ solis antea
ludis circēsibus assueto ludoꝝ scenicoꝝ deli/
cata subītrauit insania: sed astutia sp̄uum nefā
doꝝ preuidēs illā pestilentiā iā fine debito ces
saturam: aliā lōge grauiorē qua plurimū gau/
det: ex hac occasiōe nō corpibus: sꝫ moribꝰ cu/
rauit īmittere: que aīas miseroꝝ tātis obceca/
uit tenebris: tāta deformitate fedauit: vt etiaz
modo qđ incredibile forsitā erit: si a nostris po/
steris audieť: romana vrbe vastata; quos pesti
lentia illa possedit: atqꝫ inde fugientes cartha/
ginem peruenire potuerunt in theatris quoti
die certatim pro histrionibus insanirent.

¶ De vitijs romanorum: quos patrie non cor/
rexit euersio Capitulum. xxxiij.

OMētes amētes: q est hic tantus non
error sed furor: vt exitiū vr̄m sicut au
diuimus plāgentibꝰ orientalibꝰ popu
lis: ⁊ maximis ciuitatibꝰ in remotissimis terris
publicū luctū memorēqꝫ ducētibus: vos thea
tra quereretis: intraretis: īpleretis: ⁊ multo in/
saniora q̄ꝫ fuerāt antea faceretis. Hanc aīoꝝ
labē ac pestē: hanc ꝓbitatis ⁊ honestatis euer/
sionē vobis scipio ille metuebat: qn̄ ↄstrui thea
tra ꝓhibebat: quādo rebus ꝓsperis vos faci/
le corrumpi atqꝫ euerti posse cernebat: qn̄ vos
ab hostili terrore securos esse nolebat. Neqꝫ
eni cēsebat ille felicē esse remp. stātibus meni
bus: ruētibus moribꝰ: sed in vobis plus valuit
ꝙ demones ipij seduxerūt: q̄ꝫ ꝙ hoīes ꝓuidi
precauerūt. Hic est ꝙ mala q̄ facitis vobis im
putare nō vultis: mala ꝟo que patimini xp̄ia/
nis tēporibus imputatis: neqꝫ eni in vestra se/
curitate pacatā remp. sed luxuriā queritis im
punitam: q deprauati rebꝰ ꝓsperis: nec corrigi
potuistꝭ aduersis. Volebat vos ille scipio ťreri
ab hoste: ne ī luxuriā flueretꝭ: vos nec ↄtriti ab
hoste luxuriā repressistis: ꝑdidistis vtilitatē ca
lamitatꝭ: ⁊ miserrimi fc̄i estis: ⁊ pessimi ꝑmāsistis.

¶ De clementia dei que vrbis excidium tem/
perauit. Capitulum. xxxiiij.

ET tamen quod viuitis dei est: qui vo/
bis parcēdo admonet: vt corrigamini
penitēdo: qui vobis etiā ingratis pre/
stitit: vt vel sub nomine seruorū eius: vel in lo/
cis martyruz eius hostiles manus euaderetis.
Romulus ⁊ remus asylū constituisse ꝓhiben
tur: quo quisquis confugeret ab oī noxa liber
esset: augere querētes creande multitudinez
ciuitatis. Mirādum in honorē christi processit
exemplum: hoc cōstituerunt euersores vrbis:

quod instituerant antea cõditores. Quid autẽ
magnũ si hoc fecerũt illi: vt ciuiũ suorũ nume
rus suppleret: quod fecerũt isti: vt suorũ hostiũ
numerositas seruaret. Nec alia siqua vbe
rius et cõmodius potuerit rñdeat inimicis suis re
dẽpta familia dñi xpi. et pegrina ciuitas regis xpi.

De latẽtibus inter impios ecclesie filijs: et de
falsis ĩtra ecclesiã christianis. Caplm. xxxv.

Meminerit sane in ipsis inimicis latere
ciues futuros: ne infructuosũ vel apd
ipsos putet: q donec perueniat ad con
fessos portat infestos: sicut ex illorum numero
etiam dei ciuitas hz secum quãdiu peregrinat in
mũdo connexos cõmunione sacramẽtorũ: nec
secũ futuros in eterna sorte sanctorũ: q partim
in occulto partim in apto sunt. Qui etiam cum
ipsis inimicis aduersus deum: cuius sacramẽtũ
gerũt murmurare non dubitant: modo cũ illis
theatra modo eccl'ias nobiscum replentes. De
correctione aũt quorũdã etiã talium multo mi
nus est desperandũ: si apud aptissimos aduer
sarios pdestinati amici latitãt: adhuc ignoti eti
am sibi. Perplexe quippe sunt iste due ciuita
tes in hoc seculo: inuicẽ quia permixte: donec
vltimo iudicio dirimãt: de quarum exortu et p
cursu et debitis finibus: qd dicendum arbitror
quantũ diuinitus adiuuabor expediã: propter
gloriam ciuitatis dei: que alienis a contrario
comparatis clarius eminebit.

De quibus causis sequẽti disputatiõe sit dis
serendum. Capitulum. xxxvi.

Sed adhuc quedam mihi dicenda sunt
aduersus eos q romane reipublice cla
des in religionem nostram referunt: q a
dijs suis sacrificare phibẽtur. Cõmemoranda
enim sunt q et quanta occurrere potuerũt: vel
videbũtur satis esse mala: que illa ciuitas ptu
lit vel ad eius imperium puincie ptinentes añ
quã eorũ sacrificia phibita fuissent: que oia pcul
dubio nobis tribuerent: si iam vel illis clareret
nostra religio: vel ita eos a sacris sacrilegis pro
hiberet. Deinde demonstrãdũ est quos eorum
mores et quã ob causam verus ds ad augẽdum
imperium adiuuare dignatus est: in cuius po
testate sunt regna oia: quãq nihil eos adiuue
rint hi: quos deos putãt: quin potius quantum
decipiendo et fallẽdo nocuerint. Postremo ad
uersus eos dicetur: qui manifestissimis docu
mentis cõfutati atq deuicti conant asserere
non pp̃ter vite pñtis vtilitatem: sz pp̃ter eam
que post mortem futura est colẽdos esse deos.
Que nisi fallor: questio multo erit operosior et sub
tiliore disputatiõe dignior: vt et cõtra philoso
phos in ea disserat: nõ quoslibet: sz q apd illos
excellentissima gloria clari sunt: et nobiscũ mul
ta sentiũt: scilicet de anime immortalitate: et q
deus verus mũdum condiderit: et de prouidẽtia
eius: qua vniuersum qd cõdidit regit. Sed qm
et ipsi in illis que cõtra nos sentiũt: refellẽdi sũt
deesse huic officio non debemus: vt refutatis
impijs contradictionibus: p viribus qs ds ipartie
rit asseramus ciuitatẽ dei: verãq pietatẽ: et dei cul
tũ. in q vna veracit sempiterna btitudo pmitti
tur. Hic itaq modus sit huius voluminis. vt de
inceps disposita ab alio sumamus exordio.

Aurelij augustini de ciuitate dei liber scd's.

De modo qui necessitati disputationis adhi
bendus est. Capitulum primum.

Si rationi perspicue
veritatis infirmus humane consu
etudinis sensus non auderet obsi
stere: sed doctrine salubri lãgorem
suum tanq medicine subderet: donec diuino ad
iutorio fide pietatis ĩpetrante sanaret: nõ mul
to sermone opus esset ad cõuincẽdũ quẽlibet
vane opinatiõis errorem: his q recte sentiunt:
et sensa verbis sufficientibus explicant. Nunc
vero quoniam ille est maior et tetrior insipientiũ
morbus animorum quo rationabiles motus su
os etiam post rationem plene redditam: quãta
homini ab hoie debet: siue nimia cecitate qua
nec apta cernuntur: siue obstinatissima perui
cacia: qua et ea que cernuntur non ferunt tan
quã ipsam rationem veritatemq defendunt: fit
necessitas copiosius dicendi plerunq res cla
ras: velut eas non spectantibus ĩtuendas sed
quodammodo tangendas palpantibus et con
niuẽtibus offeramus. Et tamen qs disceptan
di finis erit et loquẽdi modus: si respõdendum
esse respõdentibus semper existimemus. Nã
q vel non possunt ĩtelligere quod dicit: vel tam
duri sunt aduersitate mentis: vt etiam si ĩtelle
xerint non obediant respondent vt scriptum ẽ
et loquuntur iniqtatem: atq infatigabiliter vani
sunt. Quorum dicta contraria si totiens velimus
refellere: quotiens obnixa frõte statuerint non
curare quid dicant dũ quocunq modo nostris
disputationibus contradicant q sit infinitum
erumnosum et infructuosum vides. Quãobrem

nec teipsuꝫ mi fili marcelline: nec alios quibus hic labor noster in xp̄i caritate vtiliter ac liberaliter seruit: tales meoꝝ scriptoꝝ velim iudices qui respõsionem semper desiderẽt: cū his que legūtur audierint aliquid contradici: ne fiãt similes earum mulierculaꝝ: quas commemorat apostolus: semper discentes: et ad veritatis scientiam nunquam peruenientes.

De his q̄ p̄mo volumine expedita sūt. Cap. ij.

Superiore itaqꝫ libro cū de ciuitate dei dicere istituissem: vnde hoc vniuersuꝫ opus illo adiuuãte in manus sūptū ē: occurrit mihi respõdẽdum esse p̄mitus eis: qui hec bella quibus mūdus iste conterit: maxime qꝫ romane vrbis recẽtem a barbaris vastationem xp̄iane religioni tribuūt: qua prohibentur nefandis sacrificijs seruire demonibus: cū potius hoc deberẽt tribuere christo q̄ ꝓpter eius nomẽ ꝯtra īstitutū moreqꝫ belloꝝ eis quo cõfugerent religiosa ⁊ amplissima loca barbari libera prebuerūt: atqꝫ in multis famulatū debituꝫ christo: nõ solū verum: sed etiam timore conficū sic honorauerunt: vt qđ in eos belli iure fieri licuisset: illicitum sibi esse iudicarẽt. Inde īcidit q̄stio: cur hec diuina bñficia ⁊ ad ipios ingratosqꝫ ꝑuenerint: ⁊ cur illa itidem dura que hostiliter facta sunt: pios cum impijs pariter afflixerint. Quaꝫ questionẽ per multa diffusã in hui⁹ cui quottidianis: vel dei muneribus: vel hoīuꝫ cladibus: q̄ q̄m̄ vtraqꝫ bene vel male viuẽtib⁹ ꝑmixte atqꝫ indiscrete sepe accidūt: solet multos mouere: vt ꝓ suscepti opis necessitate dissoluerem: aliquãtuꝫ īmoratus sum: maxime ad cõsolandas sanctas feminas: ⁊ pie castas: ī quibus ab hoste aliqđ perpetratū est qđ intulit verecundie dolorem: ⁊ si nõ abstulit pudicitie firmitatem: ne peniteat eas vite: quas nõ est vñ possit penitere nequitie. Deinde pauca dixi in eos qui xp̄ianos aduersis illis reb⁹ affectos: ⁊ precipue pudorem humiliataꝝ feminarū quãuis castarū atqꝫ sanctarum proteruitate impudentissima exagitant: cum sint nequissimi ⁊ irreuerẽtissimi longe ab eis ipsis romanis degeneres quorum preclara multa laudant: ⁊ litterarum memoria celebrantur: immo illorum glorie vehementer aduersi. Romam quippe cura structam veterum auctamqꝫ laboribus fediorẽ stãtem fecerant q̄ ruentem quando quideꝫ in ruina eius lapides et ligna: in istorum autem vita omnia non murorum: sed morum munimenta atqꝫ ornamẽta ceciderūt: cū funestriorib⁹ eoꝝ corda cupiditatib⁹: q̄ ignibus tecta illius vrbis arderẽt. Quib⁹ dictis primū terminaui libruꝫ: deinceps itaqꝫ dicẽ institui quãta mala ciuitas illa ꝑpessa sit ab origine sua: siue apud seipsam siue in ꝓuincijs iã sibi subiectis: que oīa xp̄iane religioni tribuerent: si iam tunc euangelica doctrina aduersus falsos et fallaces eorum deos testificatione liberrima personaret.

De assumenda historia: qua ostendit que mala acciderint romanis: cuꝫ deos colerent anteq̄ religio christiana accresceret. Cap. iij.

Memẽto ãt me ista cõmemorãtẽ adhuc cõtra iperitos agere: ex quoꝝ ipitia illud quoqꝫ exortū est vulgare ꝓuerbiū pluuia ꝺfecit causa xp̄iani nominis: Sūt nãqꝫ q eoꝝ studijs liberalib⁹ īstituti amãt historiaꝫ: q facillime ista nouerūt. Sed vt nobis in eruditorū turbas infestissimas redderẽt se nosse dissimulãt: atqꝫ hoc apud vulg⁹ affirmare nitūtur: clades quib⁹ per certa interualla locoꝝ ⁊ tpoꝝ gen⁹ humanū oportet affligi: cã accidere nois christiani: qđ ꝯtra deos suos ingẽti fama ⁊ preclarissima celebritate ꝑ cūcta diffundit. Recolant ergo nobiscū anteq̄ christus venisset ī carne: anteq̄ eius nomẽ ea cui frustra inuidẽt gloria populis īnotesceret: quib⁹ calamitatib⁹ res romane multipliciter varieqꝫ cõtrite sunt: ⁊ in his defendãt si possunt deos suos: si propterea colūtur: ne mala ista patiãtur cultores eorum: quorum siquid nunc passi fuerint: nobis imputanda esse contendunt. Cur enim ea que dicturus sum permiserunt accidere cultoribus suis: anteq̄ eos declaratum christi nomen offenderet: eorumqꝫ sacrificia prohiberet: primo ipsos mores: ne pessimos haberent: quare dij eoruꝫ curare noluerunt.

Q̄ cultores deorū nulla vnq̄ a dijs suis precepta probitatis acceperint: et in sacris eorum turpia queqꝫ celebrauerint. Cap. iiij.

Deus enim verus eos a quibus non colebatur merito neglexit: dij autem illi a quorum cultu se prohiberi homines ingratissimi conquerūtur: cultores suos ad bene viuenduꝫ quare nullis legibus adiuuerūt? Utiqꝫ dignum erat: vt quomodo isti illoruꝫ sacra: ita illi istorum vitam aut facta curarent. Sed respondetur q̄ voluntate propria quisqꝫ malus est: quis hoc negauerit? Ueruntamen pertinebat ad consultores deos: vite bone p̄ce

pta nō occultare populis cultorib⁹ suis: sed cla
ra predicatione prebere: per vates etiā cōueni
re atq̧ arguere peccantes: palā minari penas
male agentib⁹: premia recte viuentib⁹ pollice/
ri. Quid vnquā tale in deorum illorū templis
prōpta ꝛ eminenti voce concrepuit? Uenieba
mus nos etiā aliquādo adolescētes ad specta/
cula ludibriaq̧ sacrilegiorū: spectabamus arre
ptitios: audiebamus simphoniacos: ludis tur/
pissimis: q̄ dijs deabusq̧ exhibebant oblecta/
bamur. celesti virgini: ꝛ Berecyntie deorū ma/
tri omnium: ante cuius lecticā die solēni lauati
onis eius talia per publicū cantitabant a neq̧
simis scenicis: q̄lia non dico matrem deorū sed
matrem qualiūcunq̧ senatorū: vel quorūlibet
honestorū virorū: immo vero qualia nec m̄res
ipsorum scenicorū deceret audire. Habet. n.
q̄ddā erga parētes humana verecūdia: q̄d nec
ipsa negtia possit auferre. Illā proinde turpi/
tudinē obscenorū dictorū atq̧ factorū: scenicos
ipsos domi sue ꝓludēdi causa corā matribus
suis agere puderet: quam ꝑ publicū agebant
corā deorum matre spectāte ꝛ audiēte vtri/
usq̧ sexus frequētissima multitudine. Que si
illecta curiositate adesse potuit circūfusa: saltē
offensa castitate ōbuit abire confusa. Que sūt
sacrilegia si illa erant sacra? aut que īquinatio
si illa lauatio? Et hec fercula appellabantur:
quasi celebraretur conuiuium: quo velut suis
epulis immunda demonia pascerentur. Quis
enī non sentiat cuiusmodi spiritus talibus ob/
scenitatibus delectentur: nisi vel nesciens vtrū
omnino sint vlli immundi spiritus deorū noīe
decipiētes. vel talē agēs vitā: in q̄ istos poti⁹ q̄
deum verū ꝛ optet propitios ꝛ formidet iratos?

¶ De obscenitatibus quibus mater deorū a cul
toribus suis honorabatur. Capitulum. v.

NEquaq̧ istos: qui flagitiosissime ɔsue/
tudinis vitijs oblectari potius q̄ oblu
ctari student: sed illū ipsum nasicā sci/
pionem: q̄ vir optimus a senatu electus est: cu/
ius manibus eiusdem demonis simulacrū su/
sceptū est in vrbemq̧ peruectū hr̄e de hac re
iudicem vellem: Diceret nobis vtrum matrem
suā tam optime de republica vellet mereri: vt
ei diuini honores decernerentur: sicut ꝛ grecos
ꝛ romanos: aliasq̧ gentes constat quibusdam
decreuisse mortalibus: quorum erga se benefi
cia magnipenderant: eosq̧ immortales factos
atq̧ in deorum numerum receptos esse credi/
derant: profecto ille tantam felicitatem sue ma
tri si fieri posset optaret. Porro si ab illo deinde
quereremus: vtrū inter eius diuinos honores
vellet illa turpia celebrari nonne se malle cla/
maret vt sua mater sine vllo sensu mortua iace
ret: q̄ ad hoc dea viueret: vt illa libenter audi/
ret? Absit vt senator populi romani ea mente
preditus: qua theatrum edificari in vrbe fortiū
virorum prohibuit: sic vellet coli matrem suam
vt talibus dea sacris propiciaretur: qualibus
matrona vrbis offenderetur: Nec vllo modo
crederet verecundiā laudabilis femine ita in
contrarium diuinitate mutari. vt honoribus eā
talibus aduocarent cultores sui: qualibus con
uicijs in quempiam iaculatis cum inter hoīes
viueret: nisi aures clauderet: seseq̧ subtraherē
erubescerent pro illa ꝛ propinqui: ꝛ maritus et
liberi. Proinde talis mater deorū qualem ha
bere matrem puderet quenlibet etiā pessimū
virum: romanas occupatura mentes quesiuit
optimū virum: non quem monendo ꝛ adiuuan
do faceret: sed quem fallēdo deciperet: ei simi/
lis de qua scriptum est: mulier autem virorum
preciosas animas captat: vt ille magne idolis
animus: hoc velut diuino testimonio sublimat⁹
ꝛ vere se optimum existimans veram pietatē
religionēq̧ non q̄reret: sine qua omne quāuis
laudabile ingenium superbia vanescit et deci/
dit. Quomodo igitur nisi insidiose quereret dea
illa optimū virum: cū talia querat ī suis sacris
q̄lia viri optimi abhorrēt suis adhibē cōuiuijs?

¶ Deos paganorum nunquam bene viuendi
sensisse doctrinam. Capitulum. vj.

HInc est q̄ de vita ꝛ moribus ciuitatum
atq̧ populorum a quibus colebantur
illa numina non curarunt: vt tam hor/
rendis eos ꝛ detestabilibus malis: non in agro
ꝛ vitibus: non in domo atq̧ pecunia: non deni/
q̧ in ipso corpore quod menti subditur: sed ī ipa
mente: in ipso rectore carnis animo: eos imple/
ri ac pessimos fieri sine vlla sui terribili prohibi
tione permitterent: aut si prohibebāt: hoc osten
datur potius: hoc probetur. Nec nobis nescio
quos susurros paucissimorum auribus anhela
tus: ꝛ arcana velut religione traditos iactent:
quibus vite probitas castitasq̧ discatur: sed de
monstrentur vel commemorentur loca talibus
aliquando conuenticulis consecrata: nō vbi lu
di agerentur obscenis vocibus et motibus hi/
strionū: nec vbi fugalia celebrarēt effusa oīu

licētia turpitudinū. Et vere fugalia sꝫ pudoris
ꝛ honestatis: sꝫ vbi ppłi audirēt qd dij precepe/
rūt de cohibenda auaritia: ābitiōe frāgēda: lu
xuria refrenāda: vbi discerēt miseri qđ discen/
dū ꝑsius increpuit dicēs. Discite o miseri. ꝛ cās
cognoscite reruꝫ. Quid sumꝰ: ꝛ qdnā victuri gi
gnimur. ordo Quis datus: aut mete ꝙ mollis
flexꝰ: ꝛ vnde. Quis modus argēti: qd fas opta/
re: qd asꝑ Utile munus hꝫ: p̄rie carisq́ꝫ ꝓpinqs
Quātū largiri deceat: quē te đs esse Jussit: et
humana q̄ parte locatus es i re. Dicat̄ in qbus
locis hec docētiū deoꝝ solebāt p̄cepta recitari
ꝛ a cultoribus eoꝝ ppłis frequent̄ audiri: sicut
nos ostēdimus ad hoc ecclīas istitutas q̄quauer
sum religio christiana diffunditur.

¶ Jnutilia esse īuenta philosophica sine aucto/
ritate diuia. vbi quēq́ꝫ ad vicia ꝓnum magis
mouet quod dij fecerint: ꝙ quod homines dis/
putauerint. Caplm̄. vij.

Nisi nobis forte philosophoruꝫ scholas
disputatiōesq́ꝫ memorabunt. Primo
hec nō romana sꝫ greca sūt: aut si pro/
pterea iaꝫ romana: qꝛ ꝛ grecia facta ē romana
ꝓuicia: nō deoꝝ p̄cepta sunt: sꝫ hoīuꝫ īuenta: q
vtcūq́ꝫ conati sunt igenijs acutissimis p̄diti ra/
tiocinando inuestigare: qd i rerum natura latita
ret: qd in moribus appetēdū essꝫ atq́ꝫ fugiēdū:
qd in ipsis ratiocinandi regulis certa ɔnexione
traheret̄: aut qd nō essꝫ ɔsequēs vel etiaꝫ repu
gnaret. Et qdaꝫ eoꝝ quedam magna ꝙtuꝫ di/
uinitus adiuti sunt īuenerūt: quātū aūt huma/
nitus īpediti sunt errauerūt: maxime cū eoꝝ su
ꝑbie iuste ꝓuidentia diuia resisteret: vt viā pie/
tatis ab humilitate i supna surgēteꝫ: etiā istoꝝ
ɔparatiōe mōstraret: vnde postea nobis erit in
dei veri dn̄i volūtate disqrendi ac disserendi lo
cus. Uerūtn̄ si philosophi aliqd īuenerūt: quod
agēde bone vite beateq́ꝫ adipiscēde satis esse
possit: ꝙto iustius talibus diuini honores đcer/
nerent̄ ꝙto melius ꝛ honestius i platonis tem/
plo libri eius legerent̄: ꝙ in tēplis demonū gal
li absciderent̄: molles ɔsecrarent̄: isani secarē/
tur: ꝛ qcquid aliud: vel crudele: vel turpe: vel
turpiter crudele: vel crudelr̄ turpe: i sacris ta/
lium deoꝝ celebrari solet. Quanto satius erat
ad erudiēdaꝫ ad iusticiā iuuētutē: publice reci/
tari leges deoꝝ: ꝙ laudari inaniter leges atq́ꝫ
instituta maiorū. Omnes enī cultores taliuꝫ
deoꝝ moꝝ vt eos libido ꝑtulerit: feruēti vt ait
persius tincta veneno: magis ītuent̄ qd iuppit̄
fecerit: ꝙ qd docuerit plato vel censuerit cato
Hinc apud terētiuꝫ flagitiosus adolescēs spe/
ctat tabulā quandā pictam i pariete vbi inerat
pictura hec. Joueꝫ quo pacto daphne misisse
aiunt i gremiuꝫ quēdam imbrem aureuꝫ: atq́ꝫ
ab hac tanta auctoritate adhibet patrocinium
turpitudini sue: cum i ea se iactat imitari deum
At quem deuꝫ inquit: qui templa celi summo
sonitu concutit: ego homuncio non facerem id
Ego vero illud feci ac libens.

¶ De ludis scenicis: in quibus dij non offendū/
tur edictione suarum turpitudinum: sed placā
tur. Caplm̄. viii.

At enim non traduntur ista sacris deo/
rum: sed fabulis poetarum: Nolo dice
re illa mystica: ꝙ ista theatrica esse tur
piora: hoc dico ꝙ negantes conuincit historia
eosdem illos ludos in quibus regnant figmen/
ta poetaruꝫ: nō per ipiū obsequium sacris deo/
rum suoꝝ intulisse romanos: sed ipsos đos vt
sibi solenniter ederentur ꝛ hono: i suo consecra
rentur acerbe iperando ꝛ quodāmodo extor/
quendo fecisse: quod in primo libro breui com/
memoratione ꝑstrinxi. Naꝫ ingrauescente pe/
stilentia: ludi scenici auctoritate pontificum ro
me primitus instituti sunt. Quis igitur in agen/
da vita non ea sibi potius sectanda arbitretur:
que actitantur ludis auctoritate diuina institu
tis: ꝙ ea que scriptitantur legibus humano cō
silio promulgatis. Adulterum iouem si poete
fallaciter ꝓdiderunt dij vtiq́ꝫ casti: qꝛ tātū ne/
fas per humanos ludos confictum ē: nō qꝛ ne/
glectum irasci ac vidicare debuerunt. Et hec
scenicorū tolerabiliora ludoꝝ: ɔmedie sūt scili/
cet ꝛ tragedie: hoc est fabule poetarum agēde
in spectaculis multa rerū turpitudine: sꝫ nulla
salteꝫ sicut alia mlta verboꝝ obscenitate ɔposite
quas etiam int̄ studia q̄ honesta ac liberalia vo
cant̄: pueri legere ꝛ discere cogunt̄ a senibus.

¶ Quid romani veteres de cohibenda peccati
licētia senserint: quam greci deoꝝ secuti iudici/
um liberam esse voluerūt. Caplm̄. ix.

Quid autē hic senserit romani veteres
cicero testat̄ in libris: quos de republi
ca scripsit: vbi scipio disputās ait. Nū
quā ɔmedie nisi ɔsuetudo vite pateret̄ ꝓbare
sua theatris flagitia potuissent. Et greci quidā
antiquores vitiose sue opinionis ꝙdaꝫ ɔuenien
tiā seruauerūt. apud q̊s fuit etiā lege ɔcessum:
vt qđ vellet comedia noīatim. vel de q̄ vellet

diceret. Itaqꝫ sicͭ in eisdē libris loquitͭ african⁹: quē illa nō attigit: vel potius quē non vexauit: cui pepercit? Esto populares homines iprobos in rep. seditiosos. Celonē cleofontem hipbolū lesit patiamur inquit: ꝛ si huiusmodi ciues a cē sore melius ē ꝙ̄ a poeta notari. Sꝫ periclen cū iam sue ciuitati maxima auctoritate plurimos annos domi ꝛ belli p̄fuisset: violari versibus: ꝛ eos agi in scena nō plus decuit: ꝙ̄ si plautus in qt noster voluissꝫ: aut neui⁹ publio ꝛ gneo scipi oni: aut cecilius marco catoni maledicere. Deīde paulo post: nr̄e ingt cōtra. xij. tabule: cum ꝑ paucas res capite sanxissent: ī his hāc q̊ꝫ sanxiendā putauerūt: siquis actitauisset siue carmē ɔdidisset: qđ infamiā faceret: flagitiūue alteri p̄clare: iudicijs enī magistratuū disceptatiōib⁹ legitimis ꝓpositā vitā: nō poetaꝝ ingenijs hr̄e debemus: nec ꝓboꝝ audire: nisi ea lege: vt resꝑōdere liceat: ꝛ iudicio defēdere. Hec ex ciceronis q̄rto de rep. libro ad verbum excerpēda arbitratus sum. nōnullis ꝓpter faciliorēꝫ itellectū vel p̄termissis vel paululū commutatis. Multū. n. ad rē pertinet quā molior explicare si potero. Dicit deīde alia: ꝛ sic ɔcludit hūc locū vt oñdat veteribus displicuisse romanis: vel laudari quenqꝫ in scena viuūꝫ hominē vel vituperari. Sꝫ vt dixi hoc greci ꝙ̄qꝫ inuerecūdius tn̄ ɔueniētius licere voluerūt: cuꝫ viderēt dijs suis accepta ꝛ grata esse opprobria: nō tantuꝫ hoīuꝫ veꝝ ꝛ ipsoꝝ deorum in scenicis fabulis: siue a poetis essent illa ɔficta: siue flagitia eoꝝ vera ɔmemorarentͭ ꝛ agerentͭ in theatris: atqꝫ ab eoꝝ cultoribus: vt solo risu ac nō etiam imitatione digna viderentͭ. Nimis enim sup̱bum fuit fame parcere principuꝫ ciuitatis ꝛ ciuium: vbi sue fame parci numina noluerunt. Naꝫ qđ affertͭ pro defensione nō illa vera in deos dici sꝫ falsa atqꝫ ɔficta: idipsuꝫ est scelestius: si pietatem cōsulas religionis. Si aūt maliciam demonum cogites qđ astutius ad decipiendum atqꝫ callidius? Cū enī ꝓbrum iacitur in principem patrie bonū atqꝫ vtilē: nōne tāto est indignius quāto a veritate remotius: ꝛ a vita illi⁹ alienū? Que igitur supplicia sufficiunt: cum deo fit ista tam nefaria tam insignis iniuria?

Qua nocendi arte demones velint: vel falsa de se crimina: vel vera narrari. Caplm. x.

Sed maligni spiritus: quos isti deos putant: etiā flagitia q̄ nō admiserūt de se dici volūt: duꝫ tn̄ humanas mētes his opinionib⁹ velut retibus inducāt: ꝛ ad p̄destinatū suppliciū secū trahāt: siue hoīes ista commiserint: quos deos haberi volūt: q humanis erroribus gaudent: ꝓ quibus etiaꝫ se colēdos mille nocēdi fallendiqꝫ artibus interponunt: siue etiam nullorum hominum illa crimina vera sint: q̄ tamen de numibus fingi libēter accipiūt fallacissimi spirit⁹: vt ad scelestia ac turpia ꝑpetranda: velut ab ipso celo traduci ī terras satis idonea videatur auctoritas. Cum igitur greci talium numinuꝫ seruos se esse sentirent: inter tot ꝛ tanta eorum theatrica opprobria parcendum sibi a poetis nullo modo putauerunt: vel dijs suis etiaꝫ sic ɔsil'ari appetentes: vel metuentes ne honestiorē famā ipsi regrendo ꝛ eis se hͦ mō p̄ferēdo illos ad iracūdiam prouocarent.

De scenicis apud grecos in reipublice administratione receptis: eo ꝙ placatores iniuste ab hominibus spernerentur. Capitulum. xj.

Ad hāc ɔueniētiā ꝑtiēt: ꝙ etiā scenicos auctores earundē fabularum nō paruo ciuitatis sue honore dignos existiarūt. Siquidem quod in eo quoqꝫ de repu. libro ɔmemoratur: Eschines ciuis atheniēsis vir eloquētissimus: cū adolescēs tragedias actitauisset. rempu. capessiuit: ꝛ aristodemū tragicū itē auctorem maximum de rebus pacis ac belli legatū ad philippum athenienses sepe miserunt: Non enim cōsentaneum putabatur: cum easdem artes eosdemqꝫ scenicos ludos etiaꝫ dijs suis acceptos viderent: illos per quos agerentur īfamiū loco ac numero deputari. Hec greci turpiter quidem: sed sane dijs suis oīno congruēter: qui nec vitam ciuium lacerandam linguis poetarū ꝛ histrionum subtrahere ausi sūt: a quibus cernebant deorum vitam eisdē ipsis dijs volentib⁹ ꝛ libentibus carpi: ꝛ ipsos hoīes ꝑ quos ista in theatris agebantͭ: que numinib⁹ quibus subditi erant grata eē cognouerunt nō solū minime spernendos in ciuitate: verūetiaꝫ maxime honorandos putauerunt. Quid enim cause reperire possent: cur sacerdotes honorarent: qꝛ per eos victimas dijs acceptabiles offerebant: ꝛ scenicos probrosos haberēt: per q̊s illam voluptatem siue honorē dijs exhiberi petentibus: ꝛ nisi fieret irascentibus: eoruꝫ admonitione didicerant: cum presertim labeo: queꝫ huiuscemodi rerum peritissimū predicant: numina bona a numinibus malis ista etiam cult⁹ diuersitate distinguat: vt malos deos ꝓpiciari

cedibꝰ ꝛ tristibꝰ supplicatōibꝰ afferat: bonos āt
obseqꝫs letis atꝗ iocūdis: q̄lia sūt vt ipse ait: lu/
di ꝯuiuia: lectisternia. Qđ totuꝫ q̄le sit postea si
đs iuuerit: diligētiꝰ dissereműs. Nūc ad rē p̄ntē
qđ attinet disseramꝰ: siue oībꝰ oīa tāꝗ bonis p/
mixte tribuāť. Neꝗ eni eē decet deos malos:
cū potiꝰ isti qꝛ īmūdi sūt spūs oēs sint mali: siue
certa discretiōe: sic̄ labeoni visū ē: illis illa: istis
ista distribuanť obseqa. Competētissime greci
vtrosꝗ honōe ducūt: ꝛ sacerdotes ꝑ q̊s victi/
me ministrāť: ꝛ scenicos ꝑ q̊s ludi ꝓhibēť. Ne
vł oībꝰ dijs suis: si ꝛ ludi oībus grati sūt: vel qđ
est idignius: his quos bonos putant: si ludi ab
eis solum amātur: facere cōuincanť iniuriam.

Qꝛ romani auferendo libertatem poetis in hominibus quaꝫ dederunt in deos: melius de se q̄ꝫ de dijs suis senserunt. Caplm̄. xij.

At romani sicut in illa de repu. disputa
tione scipio gloriať: ꝓbris et iniurijs
poetarū subiectam vitam famāꝗ hr̄e
noluerūt: capite etiam sanxientes tale carmē
condere siquis auderet: qđ erga se quidem sa/
tis honeste cōstituerunt: sed erga deos suos su/
perbe ꝛ irreligiose. Quos cum scirent: nō soluꝫ
patienter sed etiam libenter poetaꝝ ꝓbris ma/
ledictisꝗ lacerari: se potius q̄ꝫ illos huiuscemo
di iniurijs indignos eē duxerūt: seꝗ ab eis etiā
lege munierūt: illoꝝ autem ista etiam sacris so/
lēnitatibus miscuerūt. Ita ne tandē scipio lau/
das hanc poetis romanis negatam eē licentiaꝫ
vt cuiꝗ̄ opprobriū infligerent romanoꝝ: cū vi
deas eos nulli deoꝝ pepercisse vꝛoꝝ? Itane
pluris tibi habenda visa est existimatio curie ve
stre: q̄ꝫ celestis curie: capitolij imo rome vnius
q̄ꝫ celi totius: vt linguā maledicā in ciues tuos
exercere poete etiā lege ꝓhiberenť: ꝛ in deos
tuos securi tanta conuitia: nullo senatore: nllo
censore: nullo principe: nullo pontifice prohibē
te iacularenť? Indignū videlꝫ fuit vt plautus
aut neuiꝰ publio: ꝛ gneo scipiōi: aut ceciliꝰ mar
co catoni malediceret: ꝛ dignū fuit vt terentiꝰ
vester flagitio iouis optimi maximi adolescen/
tium nequitiam concitaret?

Debuisse intelligere romanos: ꝙ dij eorum: qui se turpibꝰ ludis coli expetebāt indigni eēnt honore diuino. Capitulum. xiij.

Sed respōderet mihi fortasse si viueret
Quomodo nos ista ipunita eē nollemꝰ
q̄ ipsi dij sacra esse noluerūt: cuꝫ ludos
scenicos: vbi talia celebranť: dictitanť: actitan
tur: ꝛ romanis moribus inexerūt: ꝛ suis honori
bus dicari exhiberiꝗ iusserunt? Cur ergo n̄ hic
magis ipsi intellecti sunt n̄ esse dij veri nec oīno
digni: qbus diuinos honores deferret illa respu
blica? q̊s eniꝫ coli minime đceret mimeꝗ opor/
teret: si ludos expeterēt agēdos cōuitijs roma/
noꝝ quō q̄so colēdi putati sunt: quō non dete/
stādi spiritꝰ intellecti: q cupiditate fallēdi inť su
os honores sua celebrari crimina poposcerūt?
Itēꝗ romani q̄ꝫuis iā supstitiōe noxia p̄meren
tur: vt illos deos colerēt: quos videbāt sibi vo
luisse scenicas turpitudines ꝯsecrari: sue tn̄ di/
gnitatis memores ac pudoris auctores: taliuꝫ
fabulaꝝ nequāꝗ̄ honorauerūt more grecorū:
sꝫ sicut apud ciceronē idē scipio loqtur: cū artē
ludricā scenāꝗ totam in ꝓbro ducerēt genus
id hoīum: nō modo honore ciuiū reliquoꝝ care
re: sꝫ etiā tribu amoueri notatiōe cēsoria volue
runt. Preclara sane ꝛ romanis laudibꝰ ānume
rāda prudētia. Sꝫ velleꝫ seipsa seq̄reť se imita
retur. Ecce eni recte qsquis ciuiū romanoꝝ eē
scenicus elegissꝫ: nō solū ei nullus ad honoreꝫ
dabať locus: verūetiā cēsoris nota tribum te
nere ꝓpriam minime sinebať. O animū ciuita
tis laudis auiduꝫ germaneꝗ romanū. Sꝫ res/
pōdeatur mihi: q̄ ꝯsentanea rōne hoīes sceni/
ci ab omni honore pelluntť: ꝛ ludi scenici deorū
honoribꝰ admiscenť. illas theatricas artes diu
virtus romana non nouerat: q̄ etsi ad oblecta
mētū voluptatis humane q̄reretur: ꝛ viciomo
rum irreperēt humanoꝝ dij eas exhibere pe/
tiuerūt. Quō ergo abijciť scenicus ꝑ quem co/
liť đs? Et theatrice illius turpitudinis q̄ frōte
notať actor: si adorať exactor? In hac cōtro/
uersia greci romaniꝗ concertāt: greci putant
recte se honorare hoīes scenicos: cū colāt ludo
rū scenicorum flagitatores deos. Romani ve
ro hoībus scenicis nec plebeam tribū: q̄ꝫto mi/
nus senatoriaꝫ curiam dehonestari sinunt. In
hac disceptatiōe huiuscemodi rōcinatio sūmaꝫ
q̄stionis absoluit. Proponūt greci: si dij tales
colēdi sūt: profecto etiā tales hoīes honorādi
sunt. Assumūt romani: sꝫ nullo modo tales ho/
mines honorandi sunt: Cōcludūt xp̄iani: nullo
igitur modo dij tales colendi sunt.

Meliorem fuisse platonē: q poetis locū i bene morata vrbe n̄ dederit: q̄ꝫ hos deos q se ludis scēicis voluerit honorari. Ca. xiiij.

Deinde querimus ipsi poete taliū fabu
larum cōpositores: q duodecim tabu/

larum lege prohibentur famam ledere ciuiuꝫ:
tam probrosa in deos conuitia iaculantes. Cur
non vt scenici habeantur inhonesti? Qua ra-
tione rectum ē: vt poeticorum figmentorum ⁊
ignominiosoꝝ deoruꝫ infamentur actores: ho-
norent̄ exactores? An forte platoni greco po-
tius palma danda est: qui cum ratiōe formaret
qualis esse ciuitas d̄beat: tanq̄ aduersarios ci-
uitatis poetas censuit vrbe pellēdos? Iste ve-
ro ⁊ deorum iniurias indigne tulit: ⁊ fuscari cor-
rūpiq̄ figmentis animos ciuiuꝫ noluit. Confer
nunc platonis humanitatem a ciuibus decipiē-
dis poetas vrbe pellentē: cum deorum diuini-
tate honori suo ludos scenicos expetente. Ille
ne talia vel scriberent̄: ⁊ si non obtinuit dispu-
tando: tamē ne scripta reciperentur: p̄suasit le-
uitati lasciuieq̄ grecoꝝ: isti vt talia etiam age-
rent̄ iubendo extorserunt grauitati ⁊ modestie
romanorū: nec tñ hec agi voluerunt: sed sibi di-
cari: sibi sacrari: sibi solenniter exhiberi. Cui tan-
dem honestius diuinos honores decerneret ci-
uitas: vtruꝫ platoni hec turpia: ⁊ nephanda ꝓ-
hibenti an demonibꝰ hac hominuꝫ deceptione
gaudentibus: quibus ille vera p̄suadere nō po-
tuit? Hunc platonē labeo inter semideos ꝯme-
morandū putauit: sicut herculē: sicut romuluꝫ
semideos aūt heroibus anteponit: sꝫ vtrosq̄ i-
ter numina collocat. Uerūtñ istuꝫ quem appel-
lat semideum: non heroibus tñ: sed etiam dijs
ipsis p̄ferendum eē non dubito. Propinquant
aūt romanoꝝ leges disputationibus platonis:
quando illa cuncta poetica figmenta condem-
nat. Isti autem poetis romanoruꝫ adimunt: sal-
tem in homines maledicendi licentiam. ille poe-
tas ab vrbis ipsius habitatiōe repellit: isti salteꝫ
auctores poeticarū fabulaꝝ a ledenda societa-
te ciuitatis cōpescūt. Et si contra deos ludoruꝫ
scenicorū expetitores aliqd auderent: forte vn-
diq̄ remouerēt. Nequaq̄ igitur leges ad insti-
tuēdos bonos aut corrigendos mores malos a
dijs suis possent accipe romani siue sperare q̄s
legibꝰ suis vicūt atq̄ ꝯuicūt. Illi.n. honori suo
deposcūt ludos scenicos: isti ab honoribꝰ oībꝰ
repellūt hoīes scenicos. Illi celebrari sibi iubēt
figmentis poeticis opprobria deoruꝫ: isti ab op-
probrijs hoīum deterrent impudētiā poetarū.
Semideus aūt ille plato ⁊ taliū deorū libidini
restitit: ⁊ ab indole romanorū quid perficiendū
esset ostendit: qui poetas ip̄os: vel pro arbitrio
mentiētes vel hominibus miseris quasi deorū
scā pessima imitāda ꝓponentes: oīno i ciuitate
bñ instituta viuere noluit. Nos q̄dē platonem:
nec deum: nec semideum ꝓhibemus: nec vlli sā-
cto angelo summi dī. nec veridico ꝓphete: nec
apostolo alicui: nec cuilꝫ xp̄i martyri: nec cuiq̄
xp̄iano homini cōparamꝰ: cuius nostre sentētie
rō deo ꝓsperante suo loco explicabit̄. Sed eū
tñ quādoq̄dem ipsi volunt fuisse semideum pre-
ferendum eē censemꝰ si non romulo ⁊ herculi:
q̄uis istum nec occidisse fratrem: nec aliquod
ꝑpetrasse flagitiū q̄squā historicū vel poetarū
dixit aut finxit: certe vel priapo vł alicui cyno-
cephalo: postremo vł febrio: q̄ rōani numia par-
ti pegrina receperūt: parti sua ꝑpa sacrauerūt.
Quō igit̄ tāta animi ⁊ moꝝ mala bonis p̄cept[is]
⁊ legibꝰ vel iminētia ꝓhiberēt: vel insita extirpā-
da curarēt dij tales: q̄ ēt seianda ⁊ augēda fla-
gitia curauerūt: talia vel sua vł q̄si sua facta p̄
theatricas celebritates pplis inotescē cupiētes
vt tanq̄ aucte diuia sua spōte neq̄ssima libido
accēderet hūana: frustra h̄ exclamāte cicerōe:
q cū de poetis agēs ad eos accessisset: clamor i-
gt ⁊ approbatio ppl̄i: q̄si magni cuiusdā ⁊ sapiē-
tis magistri: q̄s illi obducūt tenebras: q̄s inue-
hunt metus: quas inflamant cupiditates?

¶ Quod romani quosdam sibi deos: non ratione:
sed adulatione instituerunt. Capitulum. xv.

QUe aūt illis eligendoꝝ deoꝝ ēt ipsoꝝ
falsoꝝ rō ac nō potiꝰ adulatio ē: q̄n istū
platonē: quē semideū volūt tantis dis-
putatiōibꝰ laborātē: ne in animis mal: q̄ p̄cipue
cauēda sūt: mōes corrūpent̄ hūani: nllā edicl[a]
sacra dignū putarūt: ⁊ romulū suū dijs m[u]l[tis] p̄-
tulerūt: q̄uis ⁊ ip̄z semideū potiꝰ q̄ deū voca-
uerūt: velut secretior eoꝝ doctria ꝯmēdat?
Nā ēt flamē illi istituerūt: qd sacerdotij genus
adeo i romāis sacris testāte apice excelluit: vt
tres solos flamies hērēt tribꝰ numibꝰ istitutos:
dialē ioui: martialē marti: q̄rinalē romlo. Naz
beniuolētia ciuiū velut receptꝰ i celū q̄rinꝰ ē po-
stea noiatꝰ: ac p h̄ ⁊ neptuno ⁊ plutōi fribꝰ iouis
⁊ ip̄i saturno p̄ri eoꝝ isto romlus honore p̄latꝰ
ē: vt ꝓ magno sacerdotiū qd ioui tribuerāt huic
ēt h̄ tribuerēt: ⁊ marti taq̄ p̄ri eiꝰ forsitā pp ip̄z.

¶ Quod si dijs vlla esset cura iustitie: ab eis ro-
mani accipe debuerint precepta viuēdi potiꝰ:
q̄ leges ab alijs hoibus mutuare. Cap. xvi.

SI autem a dijs suis romani viuendi le-
ges accipere potuissēt: nō aliquot an-
nos post romam cōditā ab atheniēsibꝰ

mutuarent leges solóis: quas tñ nõ acceperũt tenuerũt. sꝫ meliores ꝛ emẽdatiores facere conati sunt: q̃uis lycurg⁹ lacedemonijs leges ex apollinis aucte se instituisse ɔfinxerit. Qđ prudenter romani credere noluerũt: ꝓpterea non ide acceperũt. Numa põpili⁹: q romulo successit in regnũ: quasdã leges: q̃ qdem regẽde ciuitati nequaq̃ sufficerẽt: cõdidisse fert. Qui eis etiã multa sacra cõstituit: nõ tñ ꝓhibet easdẽ leges a numinib⁹ accepisse: Mala igit animi: mala vite: mala moꝝ: que ita magna sũt: vt his doctissimi eoꝝ viri etiã stantib⁹ vrbib⁹ resp. perire confirment: dij eoꝝ: ne suis cultoribus acciderent minime curarunt: immo vero vt augerentur: sicut supra disputatũ est: oĩ mõ curauerũt.

¶ De raptu sabinaꝝ: alijsq̃ iniqtatibus: q̃ i ciuitate romana ẽt laudat] viguere tpib⁹. Ca. xvij.

HAn forte pplo rõano ꝓpterea leges nõ sũt a numinib⁹ cõstitute: qꝛ sicut salustius ait. Jus bonũq̃ apud eos nõ legib⁹ magis q̃ natura valebat. Ex hoc iure ac bono credo raptas eẽ sabinas. Quid eni iusti⁹ ꝛ melius q̃ filias alienas fraude spectaculi inductas nõ a parẽtib⁹ accipi: sed vi vt quisq̃ poterat auferri. Nam si inique sabini facerẽt negare postulatas: q̃to fuit iniquus rape nõ datas. Justi⁹ aũt bellũ cuꝫ ea gente geri potuit: q̃ filias suas ad m̃rimoniũ cũ regionalib⁹ ꝛ cũ finalibus suis negasset petitas: q̃ cũ ea q̃ repetebat ablatas. Jllud ergo poti⁹ ibi fieret: vbi mars filiũ suum pugnantẽ iuuaret: vt ɔiugioꝝ negatoꝝ armis vlcisceret iniuriã: ꝛ eo mõ ad feminas quas voluerat pueniret: aliquo. n. fortasse iure belli iniuste negatas iuste victor auferret. Nullo aũt iure paucis nõ datas rapuit: ꝛ iniustũ bellũ cũ earum parẽtibus iuste succẽsentibus gessit. Hoc sane vtili⁹ faciliusq̃ successit: qđ ꝛ si ad memoriã fraudis illius circẽsiũ spectaculũ mansit. facinoris tñ in illa ciuitate ꝛ impio nõ placuit exẽplũ: faciliusq̃ romani in hoc errauerũt: vt post illã iniqtatem deũ sibi romulũ cõsecrarẽt: q̃ vt in feminis rapiẽdis factũ eius imitãdum ꝛ lege vlla vel more ꝑmitterent. Ex hoc iure ac bono post expulsũ cũ liberis suis regem tarquiniuꝫ: cuius filius lucretiã stupro violenter oppresserat: iunius brutus cõsul lutiũ collatinum maritũ eiusdẽ lucretie collegã suumbonũ atq̃ innocentẽ virũ: propter nomẽ ꝛ propinquitatẽ targnorũ coegit magistratu se abdicare: nec viuere in ciuitate ꝑmisit. Qđ scelus fauẽte vel patiente populo fecit: a quo populo consulatũ idẽ collatinus: sicut etiã ipse brut⁹ accepat. Ex hoc iure ac bono marcus camillus illius tpis vir egregius: qui vehẽtes grauissimos hostes populi romani post decẽnale bellum: quo roman⁹ exercitus totiẽs male pugnando grauiter afflict⁹ est: iam ipsa roma de salute dubitãte atq̃ trepidãte facillime supauit: eorũq̃ vrbẽ opulentissimã cepit: inuidia obtrectatorũ virtutis sue ꝛ insolẽtia tribunoꝝ reus plebis factus: tãquã igratꝫ sensit quã liberauerat ciuitatẽ: vt de sua dãnatione certissim⁹ in exiliuꝫ spõte discederet: ꝛ decem milibus eris absens etiã dãnaret: mox iterum a gallis vindex patrie futur⁹ igrate. Multa cõmemorare iam piget feda ꝛ iniusta: quib⁹ agitabat illa ciuitas: ꝛ cũ potẽtes plebẽ sibi subdẽ conaret: plebsq̃ illis subdi recusaret: ꝛ vtriusq̃ part] defẽsores magis studijs agerẽt amore vincendi: q̃ equũ ꝛ bonũ quicq̃ cogitarent.

¶ Que de moribus romanorum: aut motu cõpressis: aut securitate resolutis: salustij probat historia. Capitulum. xviij.

ITaq̃ habebo modũ: ꝛ ipm salustiũ testẽ poti⁹ adhibebo. Qui cũ in laude romanoꝝ dixisset: vnde nobis iste sermo exort⁹ ẽ. Jus bonũq̃ apud eos nõ legibus magis q̃ natura valebat: ꝑdicans illud tps quo expulsis regibus incredibilr̃ ciuitas breui etatis spatio plurimũ creuit. Jdem tñ in ꝑmo historie sue libro atq̃ eius exordio fatet: etiã tũc cũ ad ɔsules a regib⁹ esset translata resp. post paruũ interuallum iniurias validoꝝ ꝛ ob eas discessionem plebis a patribus: aliasq̃ in vrbe discessiones fuisse. Naꝫ cũ optimis moribus ꝛ maxima concordia populũ romanum inter secũdum et postremuꝫ bellum carthaginense cõmemorasset egisse: causamq̃ hui⁹ boni non amoreꝫ iustitie: sed stante carthagine metum pacis in fide fuisse dixisset. Unde ꝛ nasica ille ad reprimendã neqtiam seruandosq̃ istos mores optimos: vt metu vitia cohiberentur: carthaginem nolebat euerti. Continuo subiecit ideꝫ salusti⁹ ꝛ ait. At discordia ꝛ auaricia atq̃ ãbitio: ꝛ cetera secũdis reb⁹ oriri sueta mala: p⁹ carthagis excidiuꝫ maxime aucta sunt: vt intelligeremus etiã antea ꝛ oriri solẽ ꝛ augeri. Unde subnectens cur hec dixerit. Nã iniurie inquit validoꝝ ꝛ ob eas discessio plebis a patribus: alieq̃ discessiones domi fuere. Jã inde a principio neq̃ ampli⁹ q̃ regib⁹ exactis: dũ metus a tarquinio ꝛ bellum

graue cū hetruria positū est: equo ⁊ modesto iu
re agitatū. Uides quēadmodum etiam illo bre
ui tpe: vt regibus exactis idest eiectis aliquātu
lū equo ⁊ modesto iure agere͞t: metuz dixit fuis
se cām: qm̄ metuebatur bellū qđ rex targnius
regno atqꝫ vrbe pulsus: hetruscis sociatus con
tra romanos gerebat. Attēde itaqꝫ qd deinde
contexat. Deide inquit seruili impio patres ple
bē exercere: de vita ac quiete erga se regio mo
re consulere: erga alios de violētia ⁊ inquietu/
dine sibi regna molliri: illos agro pellere: ⁊ ce͞tis
ex partibꝰ soli impio agere. Quibꝰ seuitijs ⁊ ma
xime fenore oppressa plebs: cuz assiduis bellis
tributū simul ⁊ militiam toleraret: armata mō/
tem sacrū atqꝫ auentinū insedit: tūqꝫ tribunos
plebis ⁊ alia sibi iura parauit: discordiarū ⁊ cer
taminis vtriusqꝫ finis fuit secūdum bellū puni
cum. Cernis ex quo tpe idest paruo interuallo
post reges exactos: quales romani fuerint: de
quibus ait: ius bonūqꝫ apud eos nō legibꝰ ma/
gis q̄ꝫ natura valebat. Porro si illa tpa talia re
piunt͞: quibꝰ pl͞cherrima atqꝫ optima fuisse p̄di
catur romana resp. qd iam de consequēti etate
dicēdum aut cogitandū arbitramur: cū paula/
tiz mutata: vt eiusdē historici ꝟbis vtar: ex pul/
cherrima atqꝫ optia pessima ac flagitiosissima
facta est post carthaginis videlicet vt cōmemo
rauit excidiū. Que tpa ipse salustiꝰ quēadmo/
dum breuiter recolat ⁊ describat: i eius historia
legi pōt: quantis malis morū que secūdis rebꝰ
exorta sunt: vsqꝫ ad bella ciuilia demōstret esse
puentuz. Ex quo tpe vt ait maioꝝ mores ñ pau
latim vt antea: sed torrētis mō precipitati adeo
iuuētus luxu atqꝫ auaricia corrupta est: vt me/
rito dicatur genitos esse: q neqꝫ ipsi habere pos
sent res familiares: neqꝫ alios pati. Dicit deide
plura salustius de sylle vitijs: ceteraqꝫ feditate
reipu. Et alij scriptores in hoc consentiūt: quā/
uis eloquio multū impari. Cernis tñ vt opinor:
⁊ quisqꝫ aduerterit facillime perspicit colluuie
moꝝ pessimoꝝ quo illa ciuitas prolapsa fuerit
ante nostri regis aduentū. Hec enim gesta sūt
non solum anteq̄ꝫ xp̄s in carne presens docere
cepisset: verū etiam anteq̄ꝫ de virgine natꝰ eēt.
Cum igi͞t tot ⁊ tanta mala tempoꝝ illorum vel
tolerabiliora superius vel post euersam cartha
ginem tolerāda ⁊ horrēda: dijs suis iputare nō
audeāt opiniones humanis mentibus vnde ta
lia vicia siluescerēt maligna astutia inserentibꝰ
cur mala presentia xp̄o imputāt: qui doctria sa
luberrima ⁊ falsos ac fallaces deos coli vetat:
⁊ istas hominū noxias flagitiosasqꝫ cupiditates
diuina auctoritate detestans atqꝫ condēnans:
his malis tabescenti ac labenti mundo vbiqꝫ fa
miliam suam sensim subtrahit: qua condat eter
nam: ⁊ non plausu vanitatis: sed iudicio verita
tis gloriosissimam ciuitatem.

¶ De corruptione hūane reipublice priusq̄ꝫ cul
tum deorum christus auferret. Cap. xix.

Ecce romana respu. qđ nō ego prius di
co: sed auctores eoꝝ vnde hec merce/
de didicimus tanto ante dixerunt ante
christi aduētum paulatim mutata: ⁊ ex pulcher
rima atqꝫ optia pessima atqꝫ flagitiosissima fac
ta est. Ecce ante christi aduētum: post deletam
carthaginē maiorū mores non paulatim vt an/
tea: sed torrētis modo p̄cipitati: adeo iuuētꝰ lu/
xu atqꝫ auaritia corrupta est. Legant nobis cō
tra luxū ⁊ auaritiā p̄cepta deoꝝ suorū pp͞lo ro
mano data. Cui vtinaz tm̄ casta ⁊ modesta reti/
cerēt: ac nō etiam ab illo probrosa ⁊ ignominio
sa deposcerēt: qbus p falsam diuinitatē perni/
tiosā ꝯciliarēt auctoritatē. Legāt nr̄a ⁊ p ꝓphe
tas ⁊ per sanctū euāgelium ⁊ per ap͞licos actꝰ
⁊ ep͞las: tā multa cōtra auariciam atqꝫ luxuriā
vbiqꝫ populis ad hoc cōgregatis: q̄ꝫ excellēter
q̄ꝫ diuine: nō tanq̄ꝫ ex phorum ꝯcertationibus
strepere: sed tanq̄ꝫ ex oraculis ⁊ dei nubibꝰ itō/
nare: ⁊ tñ luxu atqꝫ auaricia: scenisqꝫ ac turpi/
bus moribꝰ ante aduentū xp̄i rēp. pessimam ac
flagitiosissimā factā: nō iputāt dijs suis. Afflic/
tionē vero eius quācūqꝫ isto tēpore supbia de/
licieqꝫ eorū ppesse fuerint: religioni increpitāt
christiane. Cuiꝰ precepta de probis iustisqꝫ mo/
ribꝰ si simul audirēt atqꝫ curarēt reges terre et
omnes pp͞li: principes ⁊ oēs iudices terre iuue/
nes et virgines seniores cum iunioribus: etas
omnis capax ⁊ vterqꝫ sexꝰ: et quos baptista io/
annes alloquitur: exactores ipsi atqꝫ milites: ⁊
terras vite presentis ornaret sua felicitate res
publica ⁊ vite eterne culmē beatissime regna/
tura conscenderet. Sed quia iste audit: ille cō/
temnit: pluresqꝫ vitijs male blandientibus: q̄ꝫ
vtili virtutum asperitati sunt amicitiores: tole
rare christi famuli iubentur: siue sint reges: siue
sint principes: siue iudices: siue milites: siue p/
uinciales: siue diuites: siue pauperes: siue libe/
ri: siue serui vtriuslibet sexus: pessimam etiam
si ita necesse est flagitiosissimamqꝫ rempublicā
et in illa angelorum quadam sanctissima atqꝫ

angustissima curia celestiqꝫ rep. vbi dī volūtas lex ē: clarissimū sibi locū ēt ista tolerātia ꝯpare.

¶ Quali velit felicitate gaudere: ⁊ qbꝰ moribꝰ viuē: q tpa xp̄iane religiōis incusant. Ca. xx.

VErūtamē tales cultores et dilectores deoꝝ istoꝝ: quoꝝ etiā imitatores ī sceleribꝰ ⁊ flagitijs se eē letant̄: nullo mō curāt pessimā ⁊ flagitiosissimā nō esse rēp. Tm̄ stet ingunt: tm̄ floreat copijs referta: victorijs gloriosa: vl' quod est feliciꝰ pace secura sit: ⁊ qd ad nos? Immo id ad nos magis ptinet: si diuitias quisqꝫ semper augeat q̄ quottidianis effusionibꝰ suppetāt: p quas sibi etiaꝫ infirmiores subdat qsqꝫ potētior. Obsequant̄ diuitibꝰ paupes causa securitatis: atqꝫ vt eoꝝ patrocinijs geta inertia pfruant̄: diuites paupibus ad cliētelas ⁊ ad ministeriū sui fastꝰ abutant̄: ppl'i plaudant nō cōsultoribꝰ vtilitatū suaꝝ: sꝫ voluptatū largitoribꝰ. Nō dura iubeant̄ n̄ ꝓhibeāt̄ ipura: reges nō curēt q̄ꝫ bōis: sꝫ q̄ꝫ subditꝭ regnēt: ꝓuīcie regibꝰ nō tanq̄ꝫ rectoribus moꝝ: sꝫ tanq̄ꝫ reruꝫ dn̄atoribus ⁊ deliciarū suaꝝ ꝓuisoribꝰ seruiāt: eosqꝫ nō sinceriter honorēt: sed negter ac seruiliter timeāt: qd aliene vinee potius q̄ꝫ quis sue vite quisqꝫ noceat: legibꝰ aduertat̄. Nullus ducatur ad iudices: nisi q aliene rei: domui: saluti: vel cuiq̄ꝫ inuito fuerit importunus aut noxius. Ceterū de suis: vel cū suis: vel cuꝫ quibuscūqꝫ volentibꝰ faciat quisqꝫ quodlibet: abūdent publica scorta: vel ꝓpter omnes quibus frui placuerit: vel ꝓpter eos maxime q habere priuata non possunt. Extruant̄ āplissime atqꝫ ornatissime domꝰ: vbi opipa ꝯuiuia frequētēt̄: vbi cuiqꝫ libuerit ⁊ potuerit die noctuqꝫ ludat̄: bibat̄: vomatur: defluat̄. Saltatiōes vndiqꝫ concrepent: theatra inhoneste leticie vocibus: atqꝫ oī genere siue crudelissime siue turpissime voluptatis exestuent. Ille sit publicus inimicus: cui hec felicitas displicet. Quisqs eam mutare vel auferre tētauerit: eū libera multitudo auertat ab auribꝰ: euertat a sedibꝰ: auferat a viuētibꝰ. Illi habeant̄ dij veri: qui hāc adipiscēdā ppl'is ꝓcurauerint adeptāqꝫ seruauerint. Colant̄ vt voluerit: ludos exposcant quales voluerit: q̊s cū suis vel de suis possunt habere cultoribꝰ: tm̄ efficiāt: vt huic felicitati nihil ab hoste: nihil a peste: nihil ab vlla clade timeat̄. Quis hāc rēpublicā sanus: nō dicā romano impio: sed domui sardanapali cōparauerit: q quondā rex ita fuit voluptatibꝰ deditus: vt in sepulchro suo scribi fecerit ea sola se hr̄e mortuū: que libido eiꝰ etiā cum viueret: hauriēdo cōsūpserat. Quē regeꝫ isti si haberēt sibi in talibꝰ indulgentē: nec in eis qcq̄ꝫ illa seueritate aduersantē: huic libētius q̄ꝫ romani vet'es romulo tēplū ⁊ flamē ꝯsecrarēt.

¶ Que sentētia fuerit ciceronis de romana republica. Capitulum. xxi.

SEd si ꝯtēnit̄ q romanā rempublicā pessimā ac flagitiosissimā dixit: nec curāt isti quāta moꝝ pessimoꝝ ac flagitiosorū labe ac dedecore ipleat̄: sed tm̄modo vt cōsistat ⁊ maneat: audiāt eam non vt salustiꝰ narrat pessimā ac flagitiosissimā factam: sed sicut cicero disputat iam tūc prorsus perisse: ⁊ nullā oīo remāsisse rēp. Inducit enim scipionē eūꝑꝫ qui carthaginē extinxerat de rep. disputanteꝫ: quādo p̄sentiebat̄ ea corruptiōe: quā describit salustiꝰ eam iā iāqꝫ periturā. Eo quippe tpe disputatur quo iam vnus grecorum occisus fuit: a quo scribit seditiones graues cepisse salustiꝰ. Nam mortis eius fit in eisdeꝫ libris commemoratio. Cum autem scipio in secundi libri fine dixisset: vt in fidibus ac tibijs atqꝫ cātu ip̄o ac vocibus concentus est quidam tenendus ex distinctis sonis: quem immutatum aut discrepantē: aures erudite ferre non possunt: isqꝫ concētus ex dissimillimarum vocū moderatione: cōcors tamen efficitur ⁊ congruens: sic ex summis et medijs ⁊ infimis interiectis ordinibus: vt sonꝰ moderatam ratione ciuitatem cōsensu dissimillimoruꝫ concinere: e que armonia a musicis dicitur in cantu eam esse in ciuitate concordiam artissimum atqꝫ optimum omniuꝫ in republica vinculuꝫ incolumitatis: eamqꝫ sine iustitia nullo pacto esse posse. Ac deide cū aliquāto latius ⁊ vberius disseruisset: q̄ꝫtumqꝫ prodesset iustitia ciuitati: q̄ꝫtūqꝫ obesset si abfuisset. Suscepit deinde pilus vnus eorum qui disputatiōi aderant: et poposcit vt hec ipsa questio diligentius tractaretur: ac de iustitia plura dicerentur: ꝓpter illud qḋ iaꝫ vulgo ferebat̄ rēp. regi sine iniuria nō posse. Hāc ꝓinde q̄stionē discutiēdā ⁊ enodādā eē assēsus ē scipio. Rn̄ditqꝫ nihil esse qḋ adhuc de repu. putaret dictum: et quo posset longius progredi: nisi esset confirmatū non modo falsum esse illud sine iniuria non posse: sed hoc verissimum esse sine summa iustitia rēpublicam regi non posse. Cuius questionis explicatio cum in diem consequentem dilata esset: in tertio libro magna ꝯflictatiōe res acta ē.

Suscepit eiꝫ pilus ipse disputationē eoꝝ q sen/
tirēt sine iiustitia regi nō posse rēpublicam: pur
gans se p̄cipue: ne hoc ipse sentire crederetur.
Egitq̄ sedulo pro iniustitia ꝯtra iustitiā: vt hāc
esse vtilē reipublice: illā vero iutilē verisimili/
bus rationibus ꝛ exēplis velut conaret̄ ostēde
re. Tū lelius rogātibus oībus iuſtitiā defende/
re aggressus ē: asseruitq̄ q̄ntū potuit nihil tam
inimicū: q̄ iiustitiā ciuitati: nec oīno nisi magna
iusticia geri aut stare posse rēpublicā. Qua q̄sti
one q̄ntū satis visū ē ptractata: Scipio ad iter/
missa reuertit̄: recolitq̄ suā atq̄ cōmēdat bre/
uē reipublice diffinitionē qua dixerat eā eē rē
ppl'i. Populū aūt nō oēꝫ cetū multitudinis: sed
cetū iuris ꝯsensu ꝛ vtilitatis cōmunione sociatū
eē determinat. Docet deide quāta sit i disputā
do diffinitōis vtilitas: atq̄ ex illis suis diffinitio
nibus colligit tūc esse rēpublicā idest rē ppl'i cū
bene ac iuste gerit̄: siue ab vno rege: siue a pau
cis optimatibus: siue ab vniuerso ppl'o. Cū ve
ro iiustus ē rex: quē tyrānū more greco appel/
lauit: aut iiusti optimates: quoꝝ ꝯsensum dixit
eē factionē: aut iniustus ipse ppl's: cui nomē vsi
tatū nō reperit: nisi vt etiā ipsum tyrānū voca/
ret: nō iā viciosā sicut pridie fuit disputatū: sed
sicut ratio ex illis diffinitōibus ꝯnexa docuisset
oīno nullā esse rēpublicā q̄m nō eēt res ppl'i: cū
tyrānus eā factiōe capesceret: nec ipse ppl's iā
ppl's eēt si eēt iiustus: q̄m nō eēt m'ltitudo ꝛ iu/
ris ꝯsensu ꝛ vtilitatis cōmunione sociata: sicut
ppl's fuerat diffinitus. Quādo ergo respublica
romana talis erat: qualē illā describit salustius:
nō iā pessima ac flagitiosissima sicut ipse ait: sed
omnino nulla erat secūdū istam rationem: quā
disputatio de republica iter magnos eius prin
cipes tūc habita patefecit. Sicut etiaꝫ ipse tul/
lius non scipionis nec cuiusq̄ alterius: sed suo
sermone loquens testat̄ i pricipio quīti libri: cō/
memorato prius Ennij poete versu quo dixe/
rat. Moribus antiq̄s res stat romana virisq̄:
quē q̄dē ille versū inq̄t vel breuitate vel veri/
tate tanq̄ ex oraculo mihi quodā eē affatus vi
det̄. Nā neq̄ viri nisi ita morata ciuitas fuisset
neq̄ mores nisi isti viri prefuissent aut funda/
re: aut tam diu tenere potuissent: tātā ꝛ taꝫ iu/
ste lateq̄ iperātē rēpublicā. Itaq̄ ante nostrā
memoriā ꝛ mos ipse patrius p̄stantes viros ad/
hibebat: ꝛ veterum morem ac maiorum institu
ta retinebant excellētes viri. Nostra vero etas
cū rempublicam sicut picturaꝫ accepisset egre
giam: sed euanescentem vetustate non modo
eam coloribus ijsdem quibus fuerat renouare
neglexit: sed ne id quidem curauit: vt formam
saltem eius ꝛ extrema tanq̄ liniamenta serua/
ret. Quid eiꝫ manet ex antiq̄s morib⁹: q̄bus ille
dixit rē stare romanā: quos ita obliuione obso/
letos videmus: vt nō modo nō colant̄: sed etiā
ignorent̄. Nam de viris q̄d dicaꝫ? Mores eiꝫ
ipsi iterierūt viroꝝ penuria: cuius tāti mali nō
videt̄ reddenda ratio nobis: sed etiā tanq̄ reis
capitis quodammodo dicēda causa ē. Nostris
eiꝫ vicijs nō casu aliquo rēpublicaꝫ verbo reti/
nemus: rē ipsam vero iā pridēꝫ amisimus. Hec
cicero fatebat̄: lōge q̄dē post mortem africani:
quem i suis libris fecit de republica disputare:
adhuc tamē ante aduētū xp̄i. Que si diffamata
ꝛ p̄ualescente religione xp̄iana sentirent̄ atq̄
dicerent̄: q̄s nō istoꝝ ea xp̄ianis iputāda eē cē/
seret? Quāobrē cur nō curarūt dij eoꝝ: ne tūc
periret atq̄ amitteret̄ illa respublica quā cice/
ro lōge anteq̄ xp̄s i carne venisset taꝫ lugubri/
ter d̄plorat amissā? Viderint laudatores ei⁹ ēt
illis antiq̄s viris ꝛ moribus qualis fuerit. Utrū
i ea viguerit recta iustitia: an forte nec tūc fue/
rit viua moribus: sed picta coloribus? Qđ ꝛ ip̄e
cicero nesciens cui eā p̄ferret exp̄ssit: ſꝫ alias: si
d̄s voluerit: hec videbim⁹. Enitar eiꝫ suo loco:
vt ōndā secūdū diffinitōes ipsi⁹ ciceronis: q̄bus
q̄d sit respublica ꝛ q̄d sit ppl's: loquēte scipione
breuiter posuit: attestātib⁹ etiā m'ltis siue ipsi/
us siue eoꝝ quos loq̄ fecit i eadē disputatōe sē/
tētijs: nūquā illā fuisse rēpublicā q2 nunq̄ i ea
fuit vera iusticia. Secūdū ꝓbabiliores aūt dif
finitōes ꝛ ꝓ suo modo q̄dā respublica fuit: ꝛ me
lius ab antiquioribus romanis: q̄ a posteriorib⁹
administrata est. Vera autem iusticia nō est nisi
in ea republica: cuius cōditor rectorq̄ christus
est. etsi ipsam rempublicam placet dicere: quo/
niaꝫ eam rem populi esse negare nō possumus
Si aūt hoc nomē quod alibi aliterq̄ vulgatū ē
ab vsu nostre locutionis est forte remotius: i ea
certe ciuitate est vera iustitia: de qua scriptura
sancta dicit. Gl'iosa de te dicta sunt ciuitas dei.

¶ Qꝫ dijs romanorum nulla vnq̄ cura fuerit
ne malis moribus respublica deperiret. Ca. xxij.

SEd qđ ptinet ad p̄sentē q̄stionē: quāli/
bet laudabilē dicāt istā fuisse vel esse
rēpu. s̄m eoꝝ doctissimos auctores iā
lōge ante xp̄i aduētū pessima ac flagitiosissima
facta erat. imo v̄o nulla erat: atq̄ oīno p̄ierat

perditissimis moribus. Ut ergo nō periret: dij custodes eius populo cultori suo dare p̄cipue vite ac moꝝ p̄cepta debuerūt: a quo tot tēplis tot sacerdotibus ⁊ sacrificioꝝ generibus: tam multiplicibus varijsqꝫ: tot festis solēnitatibus: tot tātorūqꝫ ludoꝝ celebritatibus colebantur: vbi nihil demones nisi negociū suū egerūt: non curātes quēadmodū illi viuerēt: imo curantes vt etiā ꝑdite viuerent: dū tn̄ honori suo illa oia metu subditi ministrarēt. Aut si dederūt ꝓferatur ostēdat̄: legat̄ quas deoꝝ leges illi ciuitati datas ↄtempserint gracchi: vt seditionibus cūcta turbarēt: quas marius ⁊ sylla ⁊ carbo. vt ī bella etiā ꝓgrederentur ciuilia: causis iniqssimis suscepta: ⁊ crudeliter gesta: crudeliusqꝫ finita. Quas deniqꝫ sylla ipse: cuius vitā: mores facta: describēte salustio alijsqꝫ historie scriptoribus: qs nō exhorreat? Quis illā rēpublicā nō tūc perisse fateat̄? An forte ꝓpter huiuscemodi ciuiū mores virgilianā illā sententiā sicut solent ꝓ defensione suoꝝ deoꝝ opponere audebūt. Discessere oēs adytis arisqꝫ relictis Dij: qbus iperiū hoc steterat. Primū si ita est non habēt cur q̄rant̄ de religione xp̄iana: ꝙ hac offensi eos dij sui deseruerūt: qm̄ q̄dē maiores eorū iā pridē moribus suis ab vrbis altaribus tā multos ac minutos deos tanq̄ꝫ muscas abegerūt. Sed tamē hec numinū turba vbi erat: cū lōge anteqꝫ mores corrūperent̄ antiq: a gallis roma capta ⁊ icēsa est? An forte p̄sentes dormiebāt? Tūc eiꝫ tota vrbe in hostiū ꝑtāte redacta: solus collis capitolinus: q etiā ipse caperet̄: nisi saltē anseres dijs dormiētibus vigilarēt. Unde pene ī superstitionē egyptioꝝ bestias auesqꝫ colētiū roma deciderat: cuꝫ anseri solēnia celebrabant. Verꝝ de his aduēticijs ⁊ corporis potius q̄ꝫ animi malis: q̄ vel ab hostibus vel alia clade acciduūt: nōdū iterim disputo. Nūc ago de labe moꝝ: qbus p̄mū paulatim decoloratis: deinde torrētis modo p̄cipitatis: tāta q̄ꝫuis itegris tectis menibusqꝫ facta ē ruina reipublice: vt magni auctores eoꝝ eā tūc amissam nō dubitēt dicere. Recte aūt abscesserāt: vt amitteret̄ oēs adytis arisqꝫ relictis dij: si eoꝝ de bona vita atqꝫ iustitia ciuitas p̄cepta ↄtēpserat. Nūc v̄o q̄les q̄so dij fuerūt: si noluerīt cū ppl'o cultore suo viuere: quē male viuētē n̄ docuerūt bn̄ viuere.

¶ Varietates rerum temporalium non ex fauore aut impugnatione demonum: sed ex veri dei iudicio pendere. Capitulum. xxiij.

QUid ꝙ etiā vident̄ eoꝝ affuisse cupiditatibus iplēdis: ⁊ ostēdūtur nō p̄fuisse refrenādis? Qui eiꝫ mariū nouū hominē ⁊ ignobilē cruētissimū auctorē belloꝝ ciuiliū atqꝫ gestorē: vt septies ↄsul fieret adiuuerūt: atqꝫ vt in septimo suo ↄsulatu moreret̄ senex: ne i manibꝰ sylle futuri mox victoris irrueret: cur nō etiā iuuerūt: vt a tantoꝝ se cōpesceret imanitate facinoꝝ? Si eiꝫ ad hoc eū dij eoꝝ nō iuuerūt nō paruū ē qd̄ fatent̄ ⁊ etiā nō ꝓpitijs dijs suis posse accidere hoi istā t̄palē: quā nimis diligūt tātā felicitatē: ⁊ posse hoies sicut fuit marius salute: viribus: opibus: honoribꝰ: dignitate: lōgeuitate cumulari ⁊ ꝑfrui dijs iratis, posse etiā hoies sicut fuit regulus: captiuitate: seruitute: iopia: vigilijs doloribus excruciari ⁊ emori dijs amicis. Quod si ita esse ↄcedūt: cōpēdio nihil eos ꝓdesse ⁊ coli superfluo ↄfitētur Nā si virtutibus animi ⁊ probitate vite: cuius premia post mortem speranda sunt magis contraria: vt populus disceret istiterūt: si nihil etiā in his transeuntibus ⁊ temporalibus bonis: vel eis quos oderunt nocent: vel eis quos diligūt prosunt: vt quid coluntur: vt quid tanto studio colendi reqrūtur? Cur q2 laboriosis tristibusqꝫ temporibꝰ tanq̄ꝫ offensi abscesserit murmurat̄: ⁊ propter eos christiana religio cōuitijs idignissimis ledit̄? Si aūt habent i his rebus vel beneficij vel maleficij potestatem: cur i eis affuerūt pessimo viro mario: ⁊ optimo viro regulo defuerūt? An ex hoc ipsi itelligūtur iiustissimi ⁊ pessimi? Quod si propterea magis timendi ⁊ colendi putant̄: neqꝫ hoc putetur. Neqꝫ enim minus eos inuenitur regulus coluisse q̄ꝫ marius: ideo nec vita pessima eligēda videatur: quia magis mario q̄ꝫ regulo dij fauisse existimantur. Metellus enim romanorum laudatissimus: qui habuit quinque filios consulares: etiam rerū temporalium felix fuit: ⁊ catilina pessimus oppressus inopia ⁊ in bello sui sceleris prostratus infelix: ⁊ verissima atqꝫ certissima felicitate prepollent boni deum colentes: a quo solo cōferri potest. Illa igitur respublica malis moribus cum periret: nihil dij eorum pro dirigendis vel corrigendis egerunt moribus ne periret: immo deprauandis et corrumpendis addiderunt moribus vt periret. Nec se bonos fingant ꝙ velut offensi ciuium iniquitate discesserunt: prorsus ibi erant: produntur conuincuntur. Nec subuenire precipiendo: nec latere tacendo

potuerint. Omitto ꝙ marius a miserātibus minturnēsibus marice dee i luco eius cōmendatus est: vt ei oīa ꝓsperaret: ⁊ ex sūma reuersus desperatione icolumis i vrbē: duxit crudelē crudelis exercitū. Ubi ꝙ̄ cruēta ꝙ̄ idicibilis hostiliqꝫ imanior eius victoria fuerit: eos q scripserūt legāt q scire volūt. Sed hoc vt dixi omitto: nec marice nescio cui tribuo marij sanguineam felicitatē: sed occulte potius ꝓuidentie dei ad istoꝝ ora claudenda: eosqꝫ ab erroribus liberādos q nō studijs agūt: sed nec prudēter aduertūt. Quia etsi aduertūt: aliquid i his rebus demones possunt: tātū ꝙ̄tū secreto omnipotētis arbitrio permittunt̄: ne magnipēdamus terrenā felicitatē: que sicut mario: malis etiā plerūqꝫ ꝯcedit̄. Nec etiā rursus quasi malaꝫ arbitremur: cū etiā i ea multos pios ac bonos vnius dei veri cultores iuitis demonibus ꝑpolluisse videamus. Nec eosdē imūdissimos spiritus vel propter hec ipsa bona malaue terrena ꝓpitiādos aut timēdos existimemus: quia sicut ipsi mali hoīes i terra: sic etiā illi nō oīa q̄ volūt facere pñt: nisi ꝙ̄tū illi⁹ ordinatōe sinūt̄: cui⁹ plene iudicia nemo ꝯphēdit: nemo rephēdit iuste.

¶ De syllanis actibus: quorū se demones ostētauerunt adiutores. Capitulum. xxiiij.

[S]ylla certe ipse: cuius tēpora talia fuerūt: vt superiora quoꝝ vindex esse videbat̄ illius ꝯparatōe q̄rerētur: cū primū ad vrbē cōtra mariū castra mouisset: adeo leta exta imolāti fuisse scribit liuius: vt custodiri se postumius aruspex voluerit: capitis suppliciū subditurus: nisi ea que i aīo sylla haberet dijs iuuātibus impleuisset. Ecce nō discesserāt adytis arisqꝫ relictis dij quādo de reꝝ euētu p̄dicebāt: nihilqꝫ de ipsius sylle correptōe curabāt. Promittebāt p̄sagando felicitatē magnā: nec malā cupiditatē minādo frāgebāt. Deinde cū eēt i asia bellū mitridaticū gerēs: p luciū titium ei mādatū ē a ioue: ꝙ esset mitridatē superaturus: ⁊ factū est. Ac postea moliēti redire in vrbē: ⁊ suas amicorūqꝫ iiurias ciuili sāguine vlcisci: iteꝝ mādatū est ab eodē ioue: p militē quēdā legionis sexte: prius se de mitridate ꝓnūciasse victoriā: ⁊ tūc ꝓmittere datuꝝ se ptātē: q̄ recuperaret ab inimicis rēpublicā nō sine multo sanguine. Tū pcūctatus sylla: q̄ forma militi visa fuerit: cū ille indicasset eā: recordatus ē q̄ prius ab illo audierat: q de mitridatica victoria ab eo mādata ptulerat. Quid hic respōderi pōt quare dij curauerint velut felicia ista nūciare: ⁊ nullus eoꝝ curauerit syllā monendo corrigere: tāta mala facturꝝ scelestis armis ciuilib⁹: qualia nō solū fedarēt: sed auferrēt omnino rēpublicā? Nēpe itelligūtur demones: sicut sepe iā dixi: notūqꝫ nobis ē i lr̄is sacris: resqꝫ ipse satis idicāt negociū suū agere: vt ꝓ dijs habeāt̄ vt colant̄: vt ea illis exhibeātur: qbus hi q exhibēt sociati vnā pessimā cāꝫ cū eis habeāt i iudicio dei. Deide cū venisset tarētū sylla: atqꝫ ibi sacrificasset: vidit i capite vitulini iecoris silitudinē corone auree. Tūc postumius auruspex ille respōdit: p̄clarā ei victoriā significari: iussitqꝫ vt extis illis solus vesceret̄. Postea paruo facto iteruallo seruus cuiusdā lucij pōtij vaticinādo clamauit. A bellona nūcius venio: victoria tua ē sylla. Deīde adiecit arsurum eē capitoliū: hoc cū dixisset ꝯtinuo egressus e castris: postera die ꝯcitatior regressus est: ⁊ capitoliū arsisse clamauit: arserat aūt reuera capitoliū. Qđ q̄dē demoni ⁊ ꝓuidere facile fuit ⁊ celerrime nūciare. Illud sane attēde qđ ad causam maxime ptinet sub qualibus dijs cupiāt esse: qui blasfemāt saluatorē: voluntates fideliū a dñatu demonū liberātē. Clamauit hō vaticinādo victoria tua ē sylla: atqꝫ id vt diuino spū clamasse crederet̄: nūciauit etiā aliqd ⁊ ꝓpe futuꝝ ⁊ mox factū. Unde lōge aberat p quēꝫ ille spūs loq̄bat̄ nō tñ clamauit ab sceleribus parce sylla: que illic victor tā horrēda cōmisit: cui corona aurea ipsius victorie illustrissimū signū i vitulino iecore apparuit. Qualia signa si dij isti dare solerēt: ac nō demones impij ꝑfecto illis extis nefaria potius atqꝫ ipsi sylle grauiter noxia mala futura monstrarent. Neqꝫ enim eius dignitati tantum profuit illa victoria: ꝙ̄tum nocuit cupiditati. Qua factum est: vt immoderatius inhians: ⁊ secundis rebus elatus ac precipitatus magis ipse periret in moribus: ꝙ̄ inimicos i corporibus perderet. Hec illi dij vere tristia vereqꝫ lugenda: non extis: non augurijs: non cuiusꝙ̄ somnio vel vaticinio prenunciabant. magis enim timebant ne corrigeretur: ꝙ̄ ne vinceretur. Immo vero satis agebant: vt victor ciuiū gl'iosus: vict⁹ atqꝫ captiu⁹: ⁊ nefādis vitiis: ⁊ p hoc ipē etiā demonib⁹ mlto obstricti⁹ subderet̄.

¶ Quantum maligni spiritus ad flagitia incitant homines: cum committendis sceleribus quasi diuinam exempli sui interponunt auctoritatem. Capitulum vigesimumquintum.

Illinc vero qs nõ itelligat:qs nõ vide/
at nisi q tales deos imitari magis eligit
q̄ diuina grã ab eoꝝ societate separa/
ri:q̄tũ mollian̄t maligni isti spũs exemplo suo:
velut diuinã auctoritatẽ prebere sceleribus?
Quietiã i quadã cãpanie lata planicie: vbi nõ
multo post ciuiles acies nefario ꝑlio ɔflixerũt:
ipsi iter se prius pugnare visi sũt. Nã q̄ ibi audi
ti sũt primũ igẽtes fragores:moxq̄ multi se vi/
disse nũciarũt p aliquot dies duas acies ꝑliari.
Que pugna vbi destitit:vestigia q̄q̄ velut ho/
minũ ⁊ equoꝝ q̄ta de illa ɔflictatõe exp̄mi po/
terãt iuenerũt. Si ergo veraciter iter se numi/
na pugnarũt: iam bella ciuilia excusan̄t huma
na. Cõsideret tñ q̄ sit taliũ deoꝝ vel malicia vl'
miseria. Si aũt se pugnasse finxerunt:qd aliud
egerũt:nisi vt sibi romani bellãdo ciuiliter tãq̄
deoꝝ exẽplo nullũ nefas admittere videren̄t?
Jã eiꝫ ceperãt bella ciuilia:⁊ aliqua nefandoꝝ
ꝑlioꝝ strages execrãda ꝑcesserat. Jaꝫ multos
mouerat:q mileꝫ qdã dũ occiso spolia detrahe
ret fratrẽ nudato cadauere agnouit:ac detesta
tus bella ciuilia ⁊ seipsum ibi perimẽs fraterno
corpori adiũxit. Ut ergo tãti huius mali mini/
me tederet:sꝫ armoꝝ scelestoꝝ magisq̄ ardor i/
cresceret:mox hi demones quos illi dõs putãt:
⁊ colẽdos ac venerãdos arbitrãtur: iter se pu/
gnantes hoibus apparere voluerũt: ne imitari
tales pugnas ciuica trepidaret affectio: sed po
tius humanũ scelus diuino excusaret exẽplo.
Hac astutia maligni spũs etiã ludos: vnde m̃/
ta iã dixi:scenicos sibi dicari sacrariq̄ iusserũt:
vbi deoꝝ tãta flagitia theatricis cãticis atq̄ fa
bulaꝝ actõibus celebrata sũt:vt qsqs eos talia
fecisse crederet ⁊ qsqs non crederet:sed tñ illos
libẽtissime sibi velle talia exhiberi cerneret:se/
curus imitaret̄. Ne qs itaq̄ existimaret i deos
ɔuitia potiusq̄ eis dignũ aliqd scriptitasse:vbi/
cũq̄ illos iter se pugnasse poete cõmemorarũt
ipi ad decipiẽdos hoies poetaꝝ carmina firma
uerũt:pugnas videlicet suas nõ solũ p scenicos
i theatro:verũetiã p seipsos i campo humanis
oculis exhibentes. Hec dicere cõpulsi sumus:
qm̃ pessimis moribus ciuiũ romanã rẽpublicã
iã antea pditã fuisse:nullãq̄ remãsisse ante ad/
uẽtũ dñi nr̃i iesu xp̃i auctores eoꝝ dicere ⁊ scri/
bere minime dubitauerunt. Quã pditionẽ diis
suis nõ iputãt:q mala trãsitoria qbus mali:siue
inuoluantur:siue euadant pereunt:⁊ in quibus
boni siue viuant siue moriantur:perire nõ pos/
sunt:christo nostro imputant:cũ christus noster
tanta frequenter pro moribus optimis pre/ce/
pta ɔtra perditos mores:dii vero ipsoꝝ nullis
talibus ꝑceptis egerint aliqd cũ suo cultore po
pulo ꝑ illa republica ne periret:imo eosdẽ mo/
res velut suis exẽplis auctoritate noxia corrũ/
pẽdo egerũt potius vt periret. Quã nõ ideo vt
arbitror tũc perisse quisq̄ iã dicere audebit: q2
discessere omnes adytis:arisq̄ relictis dii ve/
lut amici virtutibus cũ vitiis hoiuꝫ offenderẽ/
tur:q2 tot signis extoꝝ:augurioꝝ: vaticinioꝝ:
qbus se tanq̄ ꝑscios futuroꝝ adiutoresq̄ ꝑlioꝝ
iactare ⁊ commendare gestiebant:conuincun̄t
fuisse presentes: qui si vere abscessissent: miti/
us romani in bella ciuilia suis cupiditatibus: q̄
illorum instigationibus exarsissent.

¶ De secretis demonum monitis que pertine/
bant ad bonos mores:cum palam in sacris eo/
rum omnis nequitia disceretur. Capl'm. xxvi.

Que cũ ita sint:cũ palã aperteq̄ turpi/
tudines crudelitatibus mixte:⁊ oppro
bria numinũ ⁊ crimina siue ꝑdita siue
ɔficta:ipsis exposcẽtibus:⁊ nisi fieret irascenti/
bus:⁊ iã certis ⁊ statutis solẽnitatibus ɔsecrata
illis ⁊ dicata claruerint:atq̄ ad oĩuꝫ oculos:vt
imitanda ꝑponerẽtur spectãda ꝑcesserint:qd
est q ijdẽ ipsi demones:q se huiuscemodi volu
ptatibus immiscẽt.immũdos spũs se esse ɔfitẽ/
tur? Jn quo eniꝫ suis flagitiis ⁊ facinoribus si/
ue indicatis siue simulatis:eorũq̄ sibi celebra/
tione petita:ipudẽtes ⁊ imũdos gaudent hẽre
ɔsortes:auctores se vite scelestẽ imũdeq̄ testã/
tur. Perhibẽtur tamen i abditis suis secretisq̄
penetralibus dare qdã bona ꝑcepta de morib'
qbusdã:velut electis sacratis suis. Q̃ si ita est
hoc ipso callidior aduertẽda ẽ ⁊ ɔuicenda mali/
cia spũuꝫ noxioꝝ. Tãta eiꝫ vis ẽ ꝓbitatis ⁊ ca/
stitatis:vt oĩs vel pene oĩs eius laude moueat̄
humana natura:nec vsq̄ adeo sit turpitudine
vitiosa:vt totũ amittat sensũ honestatis. Pro/
inde malignitas demonũ:nisi alicubi se quẽad/
modũ scriptũ i nr̃is lr̃is nouimus trãsfiguret in
angelos lucis:nõ iplet negociũ deceptõis. Fo
ris itaq̄ ꝑplis celeberrimo strepitu ipietas ipu/
ra circunsonat:⁊ intus paucis castitas simulata
vix sonat. Prebẽtur ꝑpatula pudẽdis:⁊ secre
ta laudãdis. Decus latet:⁊ dedecus patet. Qd
malũ gerit̄ oẽs ɔuocat spectatores:qd bonuꝫ
dicit̄ vix aliquos iuenit auditores:tanq̄ hone
sta erubescẽda sint:⁊ ihonesta gloriãda. Sed

vbi hoc: nisi ĩ demonũ tẽplis: vbi nisi ĩ fallacie diuersorijs? Illud eiꝫ fit: vt honestiores q pauci sunt capiant̃: hoc aũt ne plures q sunt turpissimi corrigant̃: Ubi ⁊ quãdo secreti celestis audiebãt castitatis ꝑcepta nescimus: ante ipsum tamẽ delubrũ: vbi simulacrũ illud locatũ ꝯspiciebamus: vniuersi vndiqꝫ ꝯfluẽtes: ⁊ vbi q̃sqꝫ poterat stãtes: ludos q agebantur ĩtẽtissimi spectabamus: ĩtuẽtes alternãte ꝯspectu: hic meretriciam põpam: illic virginẽ illam deam suppliciter adorari: ante illam turpia celebrari. Non ibi pudibũdos mimos: nullam verecũdiorẽ scenicam vidimus: cũcta obscenitatis ĩplebant̃ officia. Sciebat̃ virginali numini q̃d placeret: ⁊ exhibebat̃ qđ de tẽplo domũ matrona doctior reportaret. Nõnulle pudẽtiores auertebãt faciẽ ab ĩpuris motibus scenicoꝝ: ⁊ artẽ flagitij videre erubescẽtes furtiua ĩtentione discebant. Hominibus nãqꝫ verecũdabant̃: ne auderent ĩpudicos gestus ore libero cernere: sed multo minus audebant sacra eius quam venerabant̃ casto corde damnare. Hoc tamẽ palam discẽdũ ꝑbebat̃ ĩ tẽplo: ad qđ ꝑpetrandũ saltẽ secretũ q̃rebat̃ ĩ domo. Mirꝫ nimiũ si vllus ibi erat pudor mortaliũ: quo humana flagitia nõ libere homines cõmitterẽt: que apud deos etiam religiose discerent iratos habituri: nisi etiã exhibere curarent. Quis enim alius spiritus occulto instinctu nequissimas agat mentes ⁊ instat faciendis adulterijs: ⁊ pascitur factis: nisi qui etiaꝫ sacris talibus oblectatur: constituẽs in templis simulacra demonum: amans in ludis simulacra viciorum: susurrans in occulto verba iustitie ad decipiendos etiam paucos bonos: frequentans in aperto inuitamenta nequitie ad possidendos innumerabiles malos?

¶ Quanta euersione publice discipline romani dijs suis placandis sacrauerit obscena ludorum. Capitulum vigesimumseptimum.

Vir grauis ⁊ philosophus tertulius edilis futurus clamabat in auribus ciuitatis inter cetera sui magistratus officia: sibi floram matrem ludorum celebritate placãdam. Qui ludi tanto deuotius: q̃̃to turpius celebrari solent. Dicit in alio loco iam consul in extremis periculis ciuitatis ⁊ ludos per decem dies factos: neqꝫ rem vllam que ad placãdos deos pertineret pretermissa: qua si nõ satius erat tales deos irritare temperantia: q̃̃ placare luxuria: ⁊ eos honestate etiam ad inimicitias prouocare: q̃̃ tanta difformitate lenire. Neqꝫ eniꝫ grauius fuerant qualibet crudelissima immanitate nocituri homines propter quos placabantur: q̃̃ nocebant ipsi cum vitiositate fedissima placarentur: quando quidem vt auerteret̃ qđ metuebatur ab hoste ĩ corporibus eo modo dij conciliabantur: quo virtus debellaretur in mẽtibus: qui non opponerentur defensores oppugnatoribus menium: nisi prius fierẽt expugnatores morum bonorum. Hanc talium numinũ placationem petulantissimam: impurissimam: impudẽtissimam: nequissimam: immundissimã cuius auctores laudando romane virtutis indoles honore priuauit: tribu amouit: agnouit turpes: fecit infames. Hanc inq̃̃ pudẽdam vereqꝫ religioni auersandam ⁊ detestandam talium numinum placationem: has fabulas in deos illecebrosas atqꝫ criminosas: hec ignominiosa deorum facta scelerate turpiterqꝫ conficta vel sceleratius turpiusqꝫ commissa oculis ⁊ auribus publicis ciuitas tota discebat: hec commissa numinibus placere cernebat: ⁊ ideo non solum illis exhibenda: sed sibi quoqꝫ imitanda credebat. Non illud nescio quid velit bonum vel honestum: quod tam paucis et tam occulte dicebatur: si tamen dicebatur vt magis ne innotesceret q̃̃ ne non fieret timeretur.

¶ De xp̃iane religionis salubritate. Ca. xxviij.

Ab istarum immundissimarum potestatum tartareo iugo et societate penali erui per christi nomen homines in lucẽ saluberrime pietatis ab illa perniciosissime impietatis nocte transferri queruntur: et murmurant iniqui et ingrati: et illo nefario spiritu altius obstructiusqꝫ oppressi: quia populi confluũt ad ecclesias casta celebritate: honesta vtriusqꝫ sexus discretione: vbi audiant q̃̃ bene hic ad tempus viuere debeant: vt post hãc vitam beate semperqꝫ viuere mereantur: Ubi sancta scriptura iustitieque doctrina de superiore loco in conspectu omnium personante: ⁊ qui faciũt audiant ad ꝑmiũ: ⁊ qui nõ faciũt audiant ad iudicium. Quo etsi veniunt quidam talium preceptorum irrisiores: omnis eorum petulantia aut repentina immutatione deponitur: aut timore vel pudore comprimitur. Nihil enim eis turpe ac flagitiosum spectandũ imitandumqꝫ proponitur: vbi veri dei aut precepta insinuantur: aut miracula narrantur: aut dona laudantur: aut beneficia postulantur.

¶ De abiiciendo cultu deorꝫ cohortatio ad romanos. Capitulum. xxix.

Hec potiꝰ concupisce: o idoles romane laudabilis: o ꝓgenies regulorum: sceuolarū: scipionū: fabritiorum: hec potius cōcupisce: hec ab illa turpissima vanitate ⁊ fallacissima demonū malignitate discerne. Siqd in te laudabile naturaliter eminet: nō nisi vera pietate purgatᷣ atq; ꝑficitᷣ: impietate autē dispgitᷣ ⁊ punitᷣ. Nūc iā elige qd sequaris: vt nō in te sꝫ in deo vero sine vllo errore lauderis. Tūc enim tibi glīa popularis affuit: sed occulto iudicio diuine prouidētie: ⁊ vera religio quā eligeres defuit. Expgiscere: dies est: sicut experrecta es in quibusdā de quorum virtute ꝑfecta ⁊ ꝓ fide vera passiōibus gloriantur: q vsquequaq; aduersus potestates inimicissimas confligētes: easq; fortiter moriēdo vincentes: sanguine nobis hanc patriā peperere suo. Ad hāc p̄riam te inuitamꝰ ⁊ exhortamur: vt eius adiiciaris numero ciuiū: cuius quodāmō asylū est vera remissio peccatorū. Non audeas degeneres tuos xp̄o xp̄ianisue detrahētes: ⁊ accusātes velut tpa mala: cum querāt tpa quibus nō sit quieta vita sed potius secura neqtia. Hec tibi nūq; nec ꝓ terrena patria placuerūt. Nunc iā celestē arripe: pro qua minimū laborabis: ⁊ in ea veraciter semꝑq; regnabis. Illic eni tibi nō vestalis focus: nō lapis capitolinus: sꝫ deꝰ vnꝰ ⁊ verꝰ: qui nec metas rerum nec tpa ponet: impiū sine fine dabit. Noli deos falsos fallacesq; regrere: abiice potius atq; cōtēne in verā emicās libertatē. Nō sunt dii: maligni sūt spūs: qbus eterna tua felicitas pena ē. Nō tā iuno troianis a quibus carnalē originem ducis ⁊ arces videtᷣ inuidisse romanas: q̄ isti demones: quos adhuc deos putas oī generi hominū sedes inuidēt sempiṫnas. Et tu ipsa nō parua ex parte de talibꝰ spiritibus iudicasti: qñ ludis eos placasti: ⁊ ꝑ quos hoīes eosdē ludos fecisti: infames esse voluisti. Patere asseri libertatē tuā aduersus imūdos spūs: q tuis ceruicibus iposuerāt sacrādam sibi ⁊ celebrandā ignominiā suā. Auctores criminū diuinorū remouisti ab honoribus tuis: supplica deo vero vt a te remoueat illos deos: q delectantᷣ criminibꝰ suis: siue veris qđ ignominiosissimū ē: siue falsis qđ maliciosissimū est. Bene q tua spōte histrionibꝰ ⁊ scenicis societatē ciuitatis patere noluisti: euigila pleniꝰ nullo modo his artibus placatur diuina maiestas: qbus humana dignitas inquinatᷣ. Quo igitᷣ pacto deos qui talibus delectantur obsequiis haberi putas in numero sanctarum celestiū potestatū: cū hoīes per quos eadem agūtur obsequia nō putasti habēdos in numero qualiūcūq; ciuiū romanorum? Incompabiliter supna est ciuitas clarior: vbi victoria: veritas: vbi dignitas: scitas: vbi pax: felicitas: vbi vita: eternitas. Multo minꝰ habet in sua societate tales deos: si tu in tua tales hoīes hr̄e erubuisti. Proinde si ad btā pueuenire desideras ciuitatē: deuita demonum societatē. Indigne ab honestis coluntᷣ: qui ꝑ turpes placantᷣ. Sic isti a tua societate remoueantᷣ purgatiōe xp̄iana: quomō illi a tua dignitate remoti sūt notatiōe cēsoria. De bonis autē carnalibus: quibus solis mali perfrui volunt: ⁊ de malis carnalibꝰ q̄ sola ppeti nolūt: q neq; in his habeāt quā putātur hr̄e isti demones potestatē. Quāq; si haberent: deberemꝰ potius ista contēnere: q̄ ꝓpter ista illos colere: ⁊ eos colēdo ad ea que nobis inuidēt pueuenire non posse: tñ nec in istis eos hoc valere quod hi putant: qui propter eos hoc coli oportere contendunt: deinceps videbimus: vt hic sit huius voluminis modus.

¶ Aurelii augustini de ciuitate dei liber tertiꝰ.

¶ De aduersitatibus quas soli mali metuunt: ⁊ quas semper passus est mundus: cum deos coleret. Capitulum primum.

Iam satis dictum esse arbitror de morum malis ⁊ aiorum que precipue cauēda sūt: nihil deos falsos populo cultori suo: quo minꝰ eorum malorum aggere p̄meretur: subuenire curasse: sed potius vt maxime premeretur egisse. Nūc de illis malis video dicēdum: que sola isti ppeti nolūt: qualia sunt: fames: morbꝰ: bellū: expoliatio: captiuitas: trucidatio: ⁊ siqua similia iam in primo libro cōmemorauimus. Hec eni sola mali deputant mala que nō faciūt malos: nec erubescūt iter bona que laudāt ipsi mali esse q laudant: magisq; stomachātur si illa mala habeāt: q̄ si malā vitam: quasi hoc sit hominis maximū bonū habere bona omnia p̄ter seipm: sꝫ neq; talia mala que isti sola formidant: dii eorum quādo ab eis libere colebātur: ne illis acciderent obstiterūt. Cū enim variis ꝑ diuersa loca tpibus ante aduētum redēptoris nr̄i innumerabilibꝰ nōnullisq; etiam icredibilibus cladibus genus cōtereretᷣ humanū: quos alios q̄ istos deos mun

dus colebat excepto vno populo hebreo ꝛ qui
busdā extra ipm ppl'm: vbicūqꝫ gratia diuina di/
gni occl'tissimo atqꝫ iustissimo di iudicio fuerīt?
Verꝫ ne nimiū longū faciā tacebo aliaruꝫ vsqꝫ/
quaqꝫ gentiū mala grauissima: qđ ad romā pti/
net: romanūqꝫ impiū tm̄ eloquar: id est ad ipaꝫ
ꝓprie ciuitatē: ꝛ quecūqꝫ illi terraꝝ: vel socie/
tate coniuncte vel cōditione subiecte sunt: que
sint perpesse ante aduentum christi: cum iaꝫ ad
eius quasi corpus reipublice pertinerent.

An dij qui ꝛ a troiāis ꝛ a grecis silr colebant̄
cās habuerit: qbus iliū pateret̄ excidē. Cap. ij.

PRimū ipsa troia vel iliū vnde origo est
populi romani: neqꝫ enī pretereūdum
aut dissimulādū est quod ꝛ i p̄mo libro
attigi: eosdē habens deos ꝛ colēs: cur a grecis
victū captū atqꝫ deletū ē? Priamo inquiūt sūt
reddita laomedōtea paterna piuria. Ergo verꝫ
est ꝙ apollo atqꝫ neptunꝰ eidē laomedōti mer/
cenarijs operibꝰ seruierūt. Illis quippe ꝓmisis/
se mercedē falsūqꝫ iurasse ꝓhibet̄. Miror apol
linem nominatū diuinatorē in tanto opificio la
borasse nescientē: ꝙ laomedon fuerat ꝓmissa
negaturꝰ. Quanqꝫ nec ipsum neptunū patruū
eius frēm iouis regē maris decuit ignarū esse
futuroꝝ. Nam hūc homerus de stirpe enee de
posteris cuiꝰ roma est: cū ante illā vrbē cōd. taꝫ
idē poeta fuisse dicat̄: inducit magnuꝫ aliquid
diuinātē: quē etiā nubes rapuit: vt dicit: ne ab
achille occideret̄: cuperetqꝫ cōuertere ab imo:
quod apud virgiliū ꝯfitet̄. Structa suis mani/
bꝰ piure menia troie. Nesciētes igitur tāti dij
ꝛ neptunꝰ ꝛ apollo laomedontē sibi negaturuꝫ
esse mercedē: structores meniū troianoruꝫ gra
tis ꝛ ingratis fuerunt. Videant ne grauiꝰ sit ta
les deos credere: ꝙ̄ dijs talibꝰ peierare. Hoc
eniꝫ nec ipse homerꝰ facile credit: qui neptunū
quidem cōtra troianos: apollinē autē pro troia
nis pugnātē facit: cū illo periurio ambos fabu
la narret offensos. Si igit̄ fabulis credūt: eru/
bescant talia colere numina. Si fabulis nō cre
dūt: non obtendāt troiana periuria: aut miren/
tur đos periuria punisse troiana: amasse roma/
na. Unde enim cōiuratio catiline in tanta tāqꝫ
corrupta ciuitate habuit etiam eoꝝ grandē co/
piam: quos manꝰ atqꝫ ligua periurio aut sāgui
ne ciuili alebat? Quid enī aliud totiens senato
res corrupti in iudicijs: totiēs ppl's in suffragijs
vel in qbusqꝫ causis: que apud eū concionibus
agebant̄: nisi etiam peierādo peccabant? Naꝫ
corruptissimis moribꝰ ad hoc mos iurādi serua
batur antiquꝰ: non vt a sceleribꝰ metu religio/
nis prohiberent̄: sed vt piuria quoqꝫ sceleribus
ceteris adderent̄. Nulla itaqꝫ causa est: quare
sint dij quibꝰ vt dicūt steterat illud imperiū: cū
a grecis preualētibꝰ probent̄ victi: troianis pe/
ierantibꝰ fingantur irati: nec adulterio paridis
vt rursus a quibusdam defenduntur: vt troiaꝫ
desererent succensuerunt: auctores enim do/
ctoresqꝫ peccatorum esse assolent: nō vltores.

Nō potuisse offendi deos paridis adulterio:
qđ int̄ ipsos tradit̄ frequētatū. Cap. iij.

VRbē romā ingt salustiꝰ sicuti ego acce
pi cōdidere atqꝫ habuere in initio tro/
iani: qui enea duce ꝓfugi incertis sedi
bus vagabātur. Si ergo adulteriū paridis vin
dicādum numina censuerunt: aut magis ī tro/
ianis aut etiam in romanis puniendū fuit quia
enee mater hoc fecit. Sed quō in vllo hominū
illud flagitiū oderāt: qui in sua socia venere nō
oderant: vt alia omittam: quod cuꝫ anchise cō/
miserat: ex quo eneaꝫ pepererat? An quia illđ
factum est indignante menelao: illud auteꝫ cō/
cedente vulcano? Dij enim credo non zelāt cō/
iuges suas vsqꝫ adeo: vt eas etiam cum homini
bus dignētur habere communes. Irridere fa/
bulas fortassis existimor: nec grauiter agere tā
ti ponderis causam. Non ergo credamus si pla
cet eneam esse veneris filium: ecce concedo si
nec romulus martis. Si autem illud: cur non ꝛ
illud? An deos fas est hominibus feminis: ma
res autem homines deabus misceri nefas? Du
ra vel potius non credenda conditio: quod ex
iure veneris in concubitu marti licuit: hoc in iu
re suo ipsi veneri non licere. At vtrunqꝫ firma
tuꝫ est auctoritate romana. Neqꝫ enim minus
credidit recentior cesar auiam venerem ꝙ̄ pa
trem antiquior romulus martem.

De sentētia varronis: qua vtile esse dixit: vt
se homines dijs genitos mentiantur. Ca. iiij.

DIxerit aliqs ita ne tu ista credis? Ego
vero ista non credo. Nam ꝛ vir doctis/
simus eoruꝫ varro falsa hec esse: ꝙ̄uis
non audenter neqꝫ fidenter: pene tamen fatet̄
Sed vtile esse ciuitatibꝰ dicit: vt se viri fortes
etiam si falsum sit ex dijs genitos esse credant:
vt eo modo animus humanꝰ velut diuine stir/
pis fiduciam gerens: res magnas aggredien/
das presumat audacius: agat vehementius: et
ob hoc impleat ipsa securitate felicius. Que var

ronis sententia expressa vt potui: meis verbis cernis q̄ latum locum aperiat falsitati: vbi itelligamus plura iam sacra ⁊ quasi religiosa potuisse confingi: vbi putata sunt ciuibus etiam de ipsis dijs prodesse mendacia.

¶ Non probari q̄ dij adulteriū paridis punierint: quod in matre romuli nō vlti sunt. Ca. v.

SEd vtrū potuerit venus ex concubitu anchise eneam parere: vel mars ex ilie concubitu filie numitoris romulum gignere in medio relinquamus. Nam pene talis questio etiā de scripturis nostris oboritur: qua queritur vtrū preuaricatores angeli cum filiabus hominum concubuerint: vnde natis gigantibus idest nimiuꝫ grandibus ac fortibus viris tunc terra completa est. Proinde ad vtrūq̄ interim modo nostra disputatio referatur. Si.n. vera sūt que apud illos de matre enee ⁊ de patre romuli lectitātur: quomō possunt dijs adulteria displicere hominū: que in seipsis concorditer ferunt? Si autem falsa sunt: nec sic quidem possunt irasci veris adulterijs humanis: q etiā falsis delectant suis. Huc accedit: quoniā illud de marte non creditur: vt hoc quoq̄ de venere non credatur. Nullo diuini concubitus obtētu ⁊ matris romuli causa defēditur. Fuit autem sacerdos ilia vestalis: ⁊ ideo dij magis in romanos sacrilegū illud flagitium: q̄ in troianos paridis adulterium vindicare debuerunt. Nā et ipsi romani antiqui in stupro detectas vestales sacerdotes viuas etiam defodiebant: adulteras autē feminas quāuis aliqua damnatione: nulla tamen morte plectebāt: vsq̄adeo grauius seueriusq̄ vindicanda putabāt adyta diuina q̄ humana cubilia vindicabant.

¶ De parricidio romli: qd̄ dij n̄ vidicarūt. Ca. vi.

ALiud adijcio: q si eo vsq̄ peccata hominum illis numinibus displiceret: vt offensi paridis facto desertam troiam ferro igniq̄ donarēt: magis eos contra romanos moueret romuli frater occisus: q̄ ↄtra troianos grec⁹ marit⁹ illusus. magis irritaret parricidium nascentis: q̄ regnātis adulteriuꝫ ciuitatis. Nec ad causā quam nūc agimus interest vtrū hoc fieri romulus iusserit: aut romulus fecerit: qd̄ multi ipudentia negant: multi pudore dubitāt: mlti dolore dissimulāt. Nec nos itaq̄ in ea re diligenti⁹ regrenda per multoꝝ scriptorū perpēsa testimōia demoremur. Romuli fratrem palā constat occisum: non ab hostib⁹: non ab alienis. Si aūt ꝑpetrauit aut impauit hoc romulus magis ipse fuit romanoꝝ: q̄ paris troianoꝝ caput. Cur igit̄ troianis irā deoꝝ ꝓuocauit ille aliene diugis raptor: ⁊ eorūdē deoꝝ tutelaꝫ romanis inuitauit iste sui fratris extictor. Si aūt illud scelus a facto impioq̄ romuli alienuꝫ est: qm̄ debuit vtiq̄ vindicari: qd̄ tota hoc illa ciuitas fecit: quod tota cōtēpsit: ⁊ nō iā fratrē: sed prēm quod peius est occidit: vterq̄ enī fuit cōditor: vbi alter scelere ablatus ⁊ nō ꝑmissus est esse regnator. non est vt arbitror qd̄ dicatur quid mali troia meruerit: vt eā dij ↄsererēt: quo posset extingui: ⁊ qd boni roma vt eaꝫ dij inhabitarēt quo posset augeri: nisi q̄ victi inde fugerūt: ⁊ se ad istos quos pariter decipent cōtulerūt. Immo vero ⁊ illic manserūt: ad eos more suo decipiēdos: q rursus easdē terras habitarēt: ⁊ hic easdē artes fallacie sue magis etiā excercēdo maiorib⁹ honoribus gloriati sunt.

¶ De euersione ilij: quod dux marij fimbria excidit. Capitulum. vij.

CErte enī ciuilib⁹ iā bellis scatentib⁹ qd miserū cōmiserat iliū: vt a fimbria marianaꝝ partiū hoīe pessimo euerteret̄ multo feroci⁹ atq̄ crudeli⁹ q̄ oli a grecis? Nā tūc ⁊ multi inde fugerūt ⁊ multi captiuati saltē in seruitute vixerūt. Porro aūt fimbria pri⁹ edictū ꝓposuit: ne cui parceret̄: atq̄ vrbē totā cūctosq̄ i ea hoīes incēdio cōcremauit. Hoc meruit iliū: nō a grecis quos sua irritauerat inigtate: sꝫ a romanis quos sua calamitate ꝓpagauerat: dijs illis ↄmunib⁹ ad hec repellēda nihil iuuantib⁹: siue qd̄ veꝝ est nihil valētibus. Nūqd ⁊ tūc abscessere oēs adytis arisq̄ relictis dij: quibus illud oppidū steterat post ātiquos grecorū ignes ruinasq̄ repatū? Si aūt abscesserāt: causam regro: ⁊ oppidanorū quidē q̄to iuenio meliorē: tanto deteriorē deoꝝ. Illi enī contra fimbriā portas clauserāt: vt sylle seruarēt integrā ciuitatē: hic eos irat⁹ incēdit: vel poti⁹ penitus extinxit. Adhuc aūt melioꝝ partiū ciuiliū sylla dux fuit: adhuc armis rēpublicā recupare moliebat̄: hoꝝ bonoꝝ initioꝝ nōdum malos euentus habuit. Quid ergo meli⁹ ciues illius vrbis facere potuerūt: qd honestius: quid fideli⁹: qd romana parētela dignius: q̄ meliori cause romanoꝝ ciuitatem seruare: ⁊ cōtra parricidam romane reipublice portas claudere? At hoc eis in quātū exitiū versum sit: attendāt defēsores eorū. Deseruerūt dij adulteros: iliūq̄ flammis

grecoꝝ reliquerũt: vt ex eis cinerib⁹ roma castior nasceref. Cur ⁊ postea deseruerũt eandẽ ciuitatem romanis cognatam: non rebellãtez aduersus romã nobilẽ filiã: ſʒ iustiorib⁹ ei⁹ partib⁹ fidẽ ↄstãtissimã pijssimãq̃ȝ seruãtẽ: eãq̃ȝ delendã reliquerũt: nõ grecoꝝ viris fortibus: sed viro spurcissimo romanoꝝ? Aut si displicebat dijs causa partium syllanarũ: cui seruantes vrbem miseri portas clauserãt: cur eidẽ sylle tanta bona pmittebãt ⁊ pnũciabãt? An ⁊ hic agnoscunt adulatores feliciũ poti⁹ q̃ȝ ifeliciũ defẽsores? Nõ ergo iliũ etiã tũc ab eis cũ euerteret desertũ ẽ. Nam demones ad decipiẽduz semp vigilantissimi qđ potuerũt fecerũt. Euersis qppe ⁊ icẽsis oibus cũ oppido simulacris solũ minerue simulacruz sub tãta ruina tẽpli illius: vt scribit liuius itegrũ stetisse phibet. Nõ vt diceret. dij patrij: quoꝝ semp sub numie troia ẽ. ad eoꝝ laudẽ: ſʒ ne diceret. excessere oẽs adytis: arisq̃ȝ relictis dij: ad eoꝝ defensionem: Illđ enĩ posse permissi sunt: nõ vnde pbarentur potentes sed vnde presentes conuincerentur.

An debuerit dijs iliacis roma ↄmitti. Ca. viij.

D Jis itaq̃ȝ iliacis post troie ipsius documẽtuz q̃ tãdẽ prudẽtia rõa custodiẽda cõmissa est? Dixerit qspiaz iam eos rome habitare solitos: qñ expugnante fimbria cecidit iliũ. Unde ergo stetit minerue simulacꝝ? Deide si apđ romã erant qñ fimbria d̃leuit iliuz fortasse apđ iliũ erãt qñ a gallis ipa rõa capta ⁊ incẽsa e. Sʒ vt sũt auditu acutissimi motuq̃ȝ celerrimi ad vocem anseris cito redierũt: vt saltẽ capitolinũ collẽ: q remanserat tuerent. Ceteꝝ ad alia defẽdẽda serius sunt redire commoniti.

An illam pacem que sub numa fuit deos prestitisse credendum sit. Capitulum. ix.

D Ji etiam numã põpilium successorem romuli adiuuisse creduntur: vt toto regni sui tempore pacem haberet: ⁊ iam portas que bellis patere assolent clauderet: eo merito scilicet quo romanis mlťa sacra ↄstituit Jlli vero homini p tãto ocio gratulandũ fuit: si mõ id reb⁹ salubribus scisset ipendere: ⁊ pnicio sissima curiositate neglecta verũ deũ ṽa pietate pquirere. Nunc autẽ non ei dij contulerũt illud ocium sed eum minus fortasse decepissent: si ociosum minime reperissent. Quanto enim minus eum occupatum inuenerunt: tanto magis ipsi occupauerunt. Nam quid ille mollitus sit: ⁊ quibus artibus tales deos sibi vel illi ciuitati consociare potuerit. Uarro prodit. quod si domino placuerit suo diligentius dissereretur loco. Modo autem qꝛ de beneficijs eoꝝ questio ẽ: magnũ beneficiũ ẽ pax: Sed dei veri beneficiũ ẽ. plerũq̃ȝ ẽt sicut sol: sicut pluuia viteq̃ȝ alia subsidia sup ingratos ⁊ nequã. Sed si hoc tã magnũ bonũ dij illi rome vel pompilio contulerũt: cur iperio romano p ipsa tẽpora laudabilia id nũquã postea prestiterunt? An vtiliora erãt sacra cũ istituerẽtur: q̃ȝ cũ istituta celebrarent? At q tũc nõdũ erãt: ſʒ vt eẽnt addebãtur postea vero iã erãt que vt pdessent custodiebãtur. Quid ergo ẽ ꝙ illi. xliij. vel vt alij volũt xxxix. anni in tanta pace trãsacti sunt regnante Numa: ⁊ postea sacris istitutis: dijsq̃ȝ ipsis q eisdẽ sacris fuerãt iuitati iã p̃sidibus atq̃ȝ tutorib⁹: vix p⁹ tã mľtos ãnos ab vrbe ↄdita vsq̃ȝ ad Augustũ vn⁹ p magno miraculo cõmemoraẽ ann⁹ post primum bellum punicum: quo belli portas romani claudere potuerunt.

An optandum fuerit: vt tanta belloꝝ rabie romanum augeretur imperiũ: cum eo studio quo sub Numa auctum est: ⁊ quietum esse potuit ⁊ tutum. Cap. 10.

A N respondẽt ꝙ nisi assiduis sibiq̃ȝ continuo succedẽtib⁹ bellis romanũ iperium tã lõge lateq̃ȝ ñ posset augeri: ⁊ tã grãdi glia diffamari: idonea ṽo cã vt magnũ eẽt iperiũ cur eẽ deberet ingẽtũ? Nõne i corporib⁹ hominũ sati⁹ est modicã staturã cũ sanitate habere: q̃ȝ ad molẽ aliquã gigãteã ppetuis afflictiõib⁹ puenire: nec cũ pueneris requiescere: ſʒ quãto grãdiorib⁹ mẽbris tãto maioribus agitari malis? Quid aũt mali eẽt ac nõ potius plurimũ boni: si ea tẽpora pdurarẽt q̃ pstrixit. Salustius: vbi ait. Jgitur in initio reges: nam in terris nomen imperij id primum fuit: diuersi pars ingenium: alij corpus exercebant: etiaz tum vita hominum sine cupiditate agitabatur sua cuiq̃ȝ satis placebant? An vt tam multum augeret imperium: debuit fieri quod Uirgilius detestatur dicens. Deterior donec paulatim ac decolor etas. Et belli rabies ⁊ amor successit habendi? Sed plane pro tantis bellis susceptis ⁊ gestis iusta defensio romanorum est: ꝙ irruentibus sibi importune inimicis resistere cogebat. non auiditas adipiscende laudis humane: sed necessitas tuende salutis ⁊ libertatis: Jta sit plane. Nã postq̃ȝ res eorum sicut scribit ipe Salustius legibus: moribus: agris:

aucta satis ꝓspera satisq; pollēs videbat̄: sicuti
pleraq; mortaliū habent̄: inuidia ex opulentia
orta est. Igit̄ reges populiq; finitimi bello eos
tētare: pauci ex amicis auxilio esse. Nā ceteri
metu ꝑculsi lōge a periculis aberāt. At romani
domi militieq; intēti: festinare: parare alijs: aliū
hortari: hostibus obuiā ire: libertatē: patriā: pa-
rētesq; armis tegere. Post vbi pericula v̄tute
ꝓpulerant: socijs atq; amicis auxilia portabāt:
magisq; dandis q̄ accipiēdis b̄n̄ficijs amicitias
parabāt. Decēter his artibus roma creuit: s3 re-
gnāte numa: vt tam longa pax eēt: vtrū irrue-
bāt iprobi: bellaq; tentabāt. An nihil eoꝝ fieret
vt posset pax illa ꝑsistere? Si eni bellis etiā cū
roma lacessebat̄: nec armis arma obuia ferebā-
tur: q̄bus modis agebat̄: vt nulla pugna supati
nullo martio ipetu territi sedarent̄ inimici: his
modis semꝑ ageret̄: vt semꝑ roma clausis ia3
portis pacata regnaret. Qd̄ si in p̄tāte nō fuit:
nō ḡ roma pacē habuit q̄diu dij eoꝝ: sed q̄diu
hoīes finitimi circūquaq; voluerūt: q̄ eam nul-
lo bello ꝓuocauerūt. Nisi forte dij tales etia3
id homini vēdere audebūt: qd̄ alius homo volu-
it siue noluit: interest q̄dē iā vitio ꝓprio malas mē-
tes quatenꝰ sinant̄ isti demones vel terrere vel
excitare: S3 si semꝑ hoc possent: nec aliud se-
cretiore ac supiore p̄tāte ꝯtra eoꝝ conatū sepe
aliter ageret̄: semꝑ in p̄tāte h̄rent paces belli
casq; victorias: q̄ semper fere ꝑ humanoꝝ ani
moꝝ motus accidūt: quas tn̄ plerūq; ꝯtra eoꝝ
fieri volūtatē nō solū fabule multa mētiētes: ⁊
vix veri aliq̄d vel indicantes vel significātes: s3
etiam ipsa romana confitetur historia.

De simulacro cumani apollinis: cuiꝰ fletꝰ cre-
ditus ē cladē grecoꝝ quibus opitulari nō pote-
rat: indicare. Capitulū. xi.

Neq; eni aliunde apollo ille cumanus:
cū aduersus bacceos regēq; aristoni-
cū a romanis bellaret̄: quatriduo fleuisse nun-
ciatus est. Quo ꝓdigio aruspices territi: cū id
simulacrū in mare putauissent esse ꝓijciēdū: cu-
mani senes itercesserūt atq; rettulerūt tale ꝓ-
digiū ⁊ antiochi ⁊ persidis bello in eode3 appa-
ruisse figmēto. Et q2 romanis felicit̄ ꝓuenisset
ex senatusconsulto eidē apollini sua dona esse
missa testati sunt. Tūc v̄o peritiores acciti aru-
spices r̄n̄derūt: simulacri apollinis fletū ideo ꝓ-
sperū esse romanis: q̄m cumana colonia greca
eēt: suisq; terris: vnde accitus eēt idest ipsi gre-
cie ⁊ luctū ⁊ cladē apollinē significasse plorātē.

Deide mox regē aristonicū victū ⁊ captū eē nū-
ciatū ē: quē vici vtiq; apollo nolebat ⁊ dolebat:
⁊ hoc sui lapidis etiā lachrymis idicabat. Unde
nō vsqueq̄q; icōgrue: q̄uis fabulosis: tn̄ verita-
tis silibꝰ mores demonū describunt̄ carminibꝰ
poetaꝝ. Nā camillā diana doluit apud v̄giliū
⁊ pallātē morituꝝ hercules fleuit. Hic fortassis
⁊ numa pōpilius pace abūdās: s3 quo donante
nesciēs nec regrēs: cū cogitaret ociosus: q̄bꝰ nā
dijs tuēdā romanā salutē regnūq; cōmitteret:
nec veꝝ illū atq; ipotētē sūmū deū curare opi-
naret̄ ista terrena: atq; recoleret troianos de-
os: quos eneas aduexerat: neq; troianu3: neq;
lauiniēse ab ipso enea ꝯditū regnū diu ꝯserua-
re potuisse: alios ꝓuidendos existimauit: quos
illis prioribus: siue qui cum romulo iam roma3
transierant: siue quandoq; alba euersa fuerant
transituri: vel tanq; fugitiuis custodes adhibe-
ret: vel tanq; inualidis adiutores.

Quantos sibi deos romani preter cōstitutio-
nem nume adiecerint: quorum eos numerosi-
tas nihil iuuerit. Capitulum. xij.

Nec his sacris tn̄ roma dignata ē eē ꝯtē-
ta: q̄ tā m̄lta illic pōpilius constituerat.
Nā ipsius sūmū tēplū nondū habebat
iouis. Rex q̄ppe tarq̄nius ibi capitoliū fabrica-
uit. Escupalius aūt ab epidauro abiuit roma3:
vt peritissimus medicus i vrbe nobilissima3 ar-
tē gl̄iosius exerceret. Mater aūt deoꝝ nescio
vn̄ nata penestrinū montē isedit. Indignū eim
erat: vt cū eius filius ia3 colli capitolino p̄side-
ret: adhuc ipsa i loco ignobili latitaret. Que tn̄
si oiu3 deoꝝ mater ē: nō secuta est solū romam
quosdā filios suos: veꝝ ⁊ alios p̄cessit etiā secu-
turos. Miror sane si ipsa pepit cynocephalū: q̄
lōge postea venit ex egypto. Utrū etiā dea fe-
bris ex illa nata sit: viderit esculapius ꝓnepos
eiꝰ. S3 vn̄cūq; nata sit: nō opinor: audebūt ea3
ignobilē dicere dij ꝑegrini deā ciuē romanam.
Sub hoc tot deorū p̄sidio: quos numerare q̄s
pōt? idigenas ⁊ alienigenas: celestes: terrestres
ifernos: marinos: fōtanos: fluuiales: ⁊ vt varro
dicit certos atq; icertos: i oibusq; generibꝰ do-
rū: sicut i aīalibꝰ mares ⁊ feīas. Sub hoc ergo
tot deoꝝ p̄sidio ꝯstituta roma: nō ta3 magnis ⁊
horrēdis cladibus: quales ex multis paucas cō-
memorabo: agitari affligiq; debuit. Nimis ei3
m̄ltos deos grandi fumo suo tanq; signo dato
ad tuitionē ꝯgregauerat: q̄bus tēpla: altaria: sa-
crificia: sacerdotes istituēdo atq; p̄bēdo: sūmū

vero deū: cui vni hec rite gesta debent̄ offēde/ret. Et felicioꝛ quidem cum paucioꝛibus vixit. Sed quāto maioꝛ facta est: sicut naui nautas: tanto plures adhibēdos putauit: credo despe/rans pauciores illos sub quibꝰ in compatiōe pe/ioꝛis vite melius vixerat: non sufficere ad opi/tulandū granditati sue. Primo enim sub ipsis regibus: excepto numa pompilio: de quo iā su/pra locutus sum: quātum malū discoꝛdiosi cer/taminis fuit: quod fratrē romuli coegit occidi?

¶ Quo iure: ꝗ federe romani obtinuerunt pri/ma coniugia. Capitulum. xiij.

Quomodo nec iuno que cū ioue suo iā fouebat romanos rerum dn̄os gentē/ꝗ togatā: nec venus ipsa eneadas su/os potuit adiuuare: vt bono ⁊ equo moꝛe cōiu/gia mererent̄: cladesqꝫ tanta irruit huius iopie vt ea dolo raperent: moxqꝫ compellerent̄ pu/gnare cum soceris suis: ⁊ misere femine nōdū ex iniuria maritis conciliate: iam parentū san/guine dotarentur. At enim vicerunt in hac con/flictatione romani vicinos suos. Quantis ⁊ ꝗ multis vtrinqꝫ vulneribꝰ ac funeribus tā pro/pinquoꝛū ꝗ ⁊ confinium iste victoꝛie constitue/runt. Propter vnum cesarem socerum: ⁊ vnū generum eius pompeium: iam moꝛtua cesaris filia vxoꝛe pompeij: quāto ⁊ ꝗ iusto doloꝛis in/stinctu lucanus exclamat. Bella ꝑ emathios plus ꝗ ciuilia campos: Iusqꝫ datū sceleri cani/mus. Vicerūt ergo romani: vt strage soceroꝛū manibus cruentis ab eoꝛū filiabus amplexus miserabiles extoꝛquerent: nec ille auderēt fle/re patres occisos: ne offenderent victoꝛes ma/ritos: que adhuc illis pugnantibus pro quibus facerent vota nesciebant. Talibus nuptijs po/pulum romanum non venus sed bellona dota/uit: aut foꝛtassis alecto illa inferna furia iā eis fauente iunone plus in illos habuit licentie: ꝗ cum eius precibus contra eneā fuerat excita/ta. Andromacha feliciꝰ captiuata est: ꝗ illa cō/iugia romana nupserunt: licet seruiles: tamen post eius amplexus nullum troianoꝝ pyrrhus occidit. Romani autem soceros interficiebāt in prelijs: quoꝝ iā filias amplexabātur in tha/lamis. Illa victoꝛi subdita dolere tantum suo/rum moꝛtem potuit non timere: ille sociate bel/lantibꝰ parentū suoꝝ ad moꝛtes ꝓcedentibus viris timebant: redeuntibus dolebāt: nec timo/rem habētes liberū nec doloꝛem. Nam ꝓpter interitum ciuiū: ꝓpinquoꝛum: fratrū: parētum aut pie cruciabantur: aut crudeliter letabātur victoꝛijs maritoꝛum. Huc accedebat: ꝙ vt sūt alterna belloꝝ: alique parentum ferro amise/runt viros: alieqꝫ vtroꝛūqꝫ ferro ⁊ parentes et viros. Neqꝫ enim ⁊ apud romanos parua fue/runt illa discrimina. Siquidem ad obsidionem quoqꝫ peruentū est ciuitatis: clausisqꝫ poꝛtis se tuebātur. Quibus dolo apertis admissisqꝫ hosti/bus intra menia: in ipso foꝛo scelerata et nimis atrox īter generos socerosqꝫ pugna cōmissa ē: ⁊ raptoꝛes illi etiā supabantur: ⁊ crebꝛo fugien/tes intra domos suas: ⁊ grauius fedabāt pristi/nas: ꝗuis ⁊ ipsas pudendas lugendasqꝫ victo/rias. Hic enim romulus de suoꝛū iam virtute despans iouem rogauit vt starent: atqꝫ ille hac occasione nomen statoꝛis inuenit. Nec finis es/set tanti mali: nisi rapte ille laceratis crinibus emicarēt: ⁊ pꝛouolute parentibus iram eoꝛum iustissimam non armis victricibus: sed supplici pietate sedarent. Deinde titum tatium regem sabinoꝛum socium regni romulus ferre cōpul/sus est: germani consoꝛtis impatiens: sed quan/do ⁊ istum diu toleraret: ꝗ fratrem germanūqꝫ non pertulit? Unde ⁊ ipso interfecto vt maioꝛ deus esset: regnū solus obtinuit. Que sunt ista iura nuptiarum: que irritamenta belloꝛū: que federa germanitatis: affinitatis: societatis: diui/nitatis? Que postremo sub tot dijs tutoꝛibꝰ iu/ra ciuitatis? Vides quanta hinc dici et ꝗ mul/ta possent: nisi que supersunt nostra curaret in/tentio: ⁊ sermo in alia festinaret.

¶ De ipietate belli qđ albanis romani itulerūt: ⁊ de dominādi libidie adepta victoꝛia. Ca. xiiij.

Quid deide post numā sub alijs regibꝰ? Quanto malo nō solum suo: sed etiā romanoꝝ in bellū albani ꝓuocati sūt? Quia videlicet pax nume tam longa viluerat: quam crebꝛe strages romani albaniqꝫ fuerunt exercitus: ⁊ vtriusqꝫ cōminutio ciuitatis. Alba nāqꝫ illa quā filius enee creauit ascaniꝰ rome mater pꝛopioꝛ ipsa: ꝗ troia a tullo hostilio rege ꝓuocata cōflixit. Confligēs aūt ⁊ afflicta est ⁊ afflixit: donec multoꝝ cederet pari defectiōe certaminū. Tunc euētū belli de tergeminis hic atqꝫ inde fribus placuit expiri: a romanis tres hoꝛatij: ab albanis aūt tres curiatij ꝓcesserunt: a curiatijs tribus duo hoꝛatij: ab vno aūt hora/tio tres curiatij supati ⁊ extincti sunt. Ita roma extitit victrix ea clade etiā i certamie extremo: vt de sex viuis vnus rediret domū. Cui dānus

in vtrīqꝫ? Cui luct⁹: nisi enee stirpi: nisi ascanij
poster]: nisi ꝓli vener]: nisi nepotib⁹ iouis? Nā
ꝛ hoc plusqꝫ ciuile bellū fuit: qñ filia ciuitas cū
ciuitate matre pugnauit. Accessit aliō huic ter
gemioꝝ pugne vltime atrox atqꝫ horrēdū ma/
lū. Nā vt erant ābo ppli prius amici: vicini ꝙp/
pe atqꝫ cognati vni curiatioꝝ ꝺspōsata fuerat
horatioꝝ soror. Hec posteaqꝫ spōsi spolia in vi
ctore fratre cōspexit: ab eodē fratre qm̄ fleuit
occisa ē. Humanior hui⁹ vni⁹ femie: qꝫ vniuer/
si ppli romāi mihi videt̄ fuisse affect⁹. Illa quē
virū iā fide media retinebat: aut forte ēt ipsum
frēm dolēs q eū occiderat: cui sororē ꝓmiserat:
puto ꝙ nō culpabil'r fleuerit. Unde eni apō vir
giliū: pius eneas laudabil'r dolet hostē etiā sua
perēptū manu. Unde marcellus syracusanam
ciuitatē recolēs eius paulo ante culmē ꝛ gliam
sub man⁹ suas subito cōcidisse: cōem cogitans
ꝯditionē flēdo miserat⁹ est. Queso ab humano
īpetremus affectu: vt feīa spōsum suū a frē suo
perēptū sine crimie fleuerit: si viri hostes a se vi
ctos etiā cū laude fleuerūt. Ergo spōso a frē il/
latā mortē qñ femia illa flebat: tūc se cōtra ma/
trē ciuitatē tāta strage bellasse: ꝛ tāta hinc ꝛ in/
de cognati cruoris effusiōe vicisse gaudebat ro
ma. Quid mihi obtēdit̄ nomē laudis nomenqꝫ
victorie? Remotis obstaculis insane opiniōis:
facinora nuda cernant̄: nuda pensent̄: nuda iu
dicent̄. Causa dicat̄ albe: sicut troie adulteriū
dicebat̄: nulla tal': nulla silis iuenit̄. Tm̄ vt de/
sides moueret tullus ī arma viros: ꝛ iā desueta
triūphis agmia. Illo itaqꝫ vitio tm̄ scelus ꝑpe/
tratū ē socialis belli atqꝫ cognati: qō vitiū salu/
stius magnū trāseūter attigit. Cū eni laudans
breuiter antiqora ꝯmemorasset tpa: qñ vita ho
minū sine cupiditate agitabat̄: ꝛ sua cuiqꝫ satis
placebāt. Postea vō inqt qꝫ in asia cyr⁹: in gre/
cia lacedemonij ꝛ athenienses cepe vrbes atqꝫ
natiōes subigere: libidinē dn̄andi cām belli ha/
bere: maximā gl'az ī magno īperio putare: ꝛ ce
tera: q ipse īstituerat dicere. Mihi hucusqꝫ sat]
sit ei⁹ vba posuisse. Libido ista dn̄andi magnis
malis agitat ꝛ cōterit gen⁹ humanū. Hac libidi
ne roma cū victa albaz se vicisse triūphabat: ꝛ
sui sceleris laudē gl'iam noīabat: qm̄ laudat̄ in/
qt scriptura nr̄a peccator ī desiderijs aīe sue: et
q iniqua gerit bn̄dicit̄. Fallacia igit̄ tegmina ꝛ
ꝺceptorie ꝺalbatōes auferāt̄ a reb⁹: vt sincero
īspiciāt̄ examie. Nemo mihi dicat magn⁹ ille at
qꝫ ille: qr cū illo ꝛ illo pugnauit ꝛ vicit. Pugnāt
ēt gladiatores: vicūt ꝛ ipsi: habꝫ ꝑmia laudis ꝛ
illa crudelitas. Sꝫ puto eē sati⁹ cuiuslibꝫ iertie
penas luere: qꝫ illoꝝ armoꝝ gloriā q̄rere: ꝛ tn̄ si
ī arenā ꝓcederēt pugnaturi int̄ se gladiatores:
q̊ꝝ alt̄ eēt fili⁹ alt̄ pr̄ eēt: tale spectaculū qs fer/
ret: qs nō auferret? Quō ergo gl'iosū alti⁹ ma/
tris altius filie ciuitatis int̄ se armoꝝ potuit eē
certamē? An ideo diuersū fuit ꝙ arena vlla nō
fuit: ꝛ latiores cāpi nō duoꝝ gladiatoꝝ: sꝫ ī duo
b⁹ ppl'is multoꝝ funerib⁹ īplebant̄: nec amphi
theatro cīgebant̄ illa certamia: sꝫ vniuerso or/
bi? Et tūc viuis ꝛ posteris q̊usqꝫ ista fama porri
git̄ ipiū spectaculū ꝓbebat̄. Ui tn̄ patiebāt̄ stu
dij sui dij illi ꝑsides īpij romani: ꝛ taliū certami/
nū tanqꝫ theatrici spectatores: donec horatio/
rū soror ꝓpt̄ curiatios tres perēptos ēt ipa ter
tia ex alt̄a parte frn̄o ferro duob⁹ frībus adde
ret̄: ne min⁹ hr̄et mortiū ēt roma q̄ vicerat. De
īde ad fructū victorie alba subuersa ē. Ubi p⁹
iliū: qō greci euerterūt ꝛ post lauiniū: vbi rex la
tin⁹ eneā regē ꝑegrinū atqꝫ fugitiuū ꝯstituerat
t̄tio loco habitauerāt numia illa troiana. Sed
more suo ēt inde iā fortasse migrauerāt: iō ꝺle/
ta ē. Discesserāt videlicet oēs adytis arisqꝫ reli
ctis dij: qb⁹ impiū illō steterat. Discesserūt sane
ecce iā t̄tio: vt eis q̄rto roma ꝓuidētissime cre/
deret̄. Displicuerat. n. ꝛ alba: vbi amuli⁹ expul
so frē: ꝛ roma placuerat: vbi roml'us occiso frē
regnauerat. Sꝫ anqꝫ alba dirueret̄ trāsfusus
est inqunt ppl's ei⁹ in romā: vt ex vtraqꝫ vna ci
uitas fieret. Esto ita factū sit: vrbs tn̄ illa asca/
nij regnū: ꝛ tertiū domiciliū troianoꝝ ꝺoꝝ ab
vrbe filia mr̄ euersa ē. Et vt belli relīqe e duo/
bus ppl'is vnū facerēt miserabile coagulū mł'/
tus ante fusus vtriusqꝫ sāguis fuit. Quid iā si/
gillatim dicā: sꝫ ceteris regib⁹ totiēs eadē bel/
la renouata: q victorijs finita videbant̄: ꝛ tātis
stragib⁹ iteꝝ atqꝫ iteꝝ ꝯfecta: iteꝝ iterūqꝫ post
fedus ꝛ pacē iter gn̄os ꝛ soceros ꝛ eoꝝ stirpez
posterosqꝫ repetita. Nō paruū indiciū calami/
tatis hui⁹ fuit: ꝙ pōtas belli nll's clausit illoruꝫ.

Qualis romanorum reguꝫ vita atqꝫ exitus
fuerit. Capitulum. xv.

Nullus ergo illoruꝫ sub tot dijs presidi/
b⁹ in pace regnauit: ipsorū aūt regum
q exit⁹ fuerūt? De romulo viderit adu/
latio fabulosa: qua ꝓhibet̄ receptus in celū. Ui
derit qdā scriptores eoꝝ: q eū ꝓpt̄ ferocitatē a
senatu discerptū eē dixerūt: s hornatūqꝫ nescio
quē iuliū proculum: qui cum sibi apparuisse di

ceret: eumqꝫ per se populo mandasse romano: vt inter numina coleretur: eoqꝫ modo populum qui contra senatum intumescere ceperat repressum atqꝫ sedatū. Acciderat eiꝫ ⁊ solis defectio: quā certa ratōe sui cursus effectaꝫ iperita nesciēs multitudo meritis Romuli tribuebat. Quasi vero si luctꝰ ille solis fuisset: nō magis iō credi deberet occisus: ipsūqꝫ scelus auersione etiaꝫ diurni luīs īdicatū. Sicut revera factū est cū dñs crucifixus ē crudelitate: atqꝫ īpietate iudeoꝝ. Quā solis obscuratōeꝫ nō ex canonico siderꝝ cursu accidisse satis ondit qd tunc erat pascha iudeoꝝ. Nā plena luna pasce solēnitas agitur. Regularis aūt solis defectio non nisi lune fine ɔtigit. Satis ⁊ Cicero illā īter deos Romuli receptōeꝫ putatā magis significat eē ꝗ̃ factā. qñ ⁊ laudās eū ī libris de republica Scipionisqꝫ ꝯmone: tm̄ ē inqt cōsecutus: vt cū subito sole obscurato nō cōparuisset: deoꝝ ī numero collocatus putaret̄: quaꝫ opinionē nemo vnqꝫ mortalis asseq potuit sine eximia virtutis glīa. Qd aūt dicit eū subito nō cōparuisse: ꝑfecto ibi ītelligit̄ aut violētia tēpestatis: aut cedis facinorisqꝫ secretū. Nā ⁊ alij scriptores eoꝝ defectōi solis addūt etiā subitā tēpestatē: q̄ ꝑfecto aut occasionē sceleri ꝓbuit: aut romulū ipsa cōsūpsit. De tullo qppe etiaꝫ hostilio: q tertius a romulo rex fuit: q ⁊ ipse fulmine absūptus ē: dicit ī eisdē libris idem cicero. ꝓpterea ⁊ istū nō creditū iter deos receptuꝫ tali morte: qꝛ fortasse qd erat in romulo ꝓbatū. i. ꝑsuasū: romani vulgare noluerūt: idē vilifacere: si hoc ⁊ alteri facile tribueretur. Dicit etiā apte ī inuectiuis. Illū q hanc vrbē cōdidit romulū ad deos īmortales beniuolētia famaqꝫ sustulimus: vt nō vere factū: sꝫ ꝓpter merita virtutis eiꝰ beniuolētia iactatū diffamatūqꝫ mōstraret. In hortensio vero dialogo cū de solis canonicis defectōibus loq̄ret̄: vt easdē inqt tenebras efficiat q̄s effecit ī īteritu romuli: q ī obscuratōe solis ē effectꝰ. Certe hic timuit minime īteritū hoīs dicere: qꝛ disputator magis ꝗ̃ laudator fuit. Ceteri aūt reges ppl̄i romani excepto numa pōpilio ⁊ anco martio q morbo ierierūt: ꝗ̃ horrēdos exitꝰ hūerūt. Tullus vt dixi hostilius victor ⁊ euersor albe: cū tota domo sua fulmine ɔcrematꝰ ē. Priscꝰ targniꝰ ꝑ sui ꝑdecessoris filios īterēptus ē. Seruiꝰ tullus gener ipsiꝰ targnij supbi q ei successit ī regnuꝫ nefario scelere occisus est. Nec discessere adytis arisqꝫ relictis dij: tāto ī optimū illiꝰ ppl̄i regē parricidio ꝑpetrato: quos dicūt vt hoc misere troie facerēt: eāqꝫ grecis diruendā exurendāqꝫ relinq̄rēt: adulterio fuisse paridis cōmotos. Sꝫ īsuꝑ iterfecto a se socero targniꝰ ipse successit. Hūc dij illi nefariū parricidā soceri iterfectōe regnātē: īsuꝑ m̄ltis bellis victorijsqꝫ triūphantē: ⁊ de belloꝝ manubijs capitoliū fabricātē: nō abscedētes: sꝫ p̄ntes manentesqꝫ viderūt: ⁊ regē suū iouē ī illo altissimo tēplo hoc ē ī ope parricide sibi ꝑsidere atqꝫ regnare ꝑpessi sūt. Neqꝫ eiꝫ adhuc īnocēs capitoliū īstruxit: ⁊ postea malis meritis vrbe pulsus ē: sꝫ ad ipꝫ regnū ī quo capitoliū fabricaret: īmanissimi sceleris ꝑpetratōe ꝑuenit. Qd vero eū romani regno postea depulerūt: ac secluserūt menibꝰ ciuitatis: nō ipsiꝰ de lucretie stupro: sꝫ filij pctm̄ fuit: illo nō solū nesciēte: sꝫ ēt absēte cōmissū. Ardeā ciuitateꝫ tūc oppugnabat: ⁊ ꝓ ppl̄o romano bellū gerebat. Nescimꝰ qd faceret si ad eiꝰ notitiā flagitiū filij ɔferret̄. Et tñ īexplorato eiꝰ iudicio ⁊ īexꝑto ei ppl̄s ademit īperiū: ⁊ recepto exercitu a q ɔseri iussus ē: clausis deīde portis nō sunt passi ītrare redeūtē. At ille post bella grauissima q bus eosdē romanos ɔcitatis finitimis attriuit: postea ꝗ̃ desertus ab eis q̊rū fidebat auxilio regnū recipe nō valuit: ī oppido tusculo rome vicino q̄tuordeciꝫ vt fert̄ annos ꝑuatā vitā gerꝰ hūit: ⁊ cum vxore ɔsenuit optabiliore fortassis exitu: ꝗ̃ socer eiꝰ: generi sui facinore nec ignorāte filia sicut ꝑhibet̄ extīctꝰ. Nec tñ istū targnū romani crudelē aut sceleratū sꝫ supbū appellauerūt: sꝫ fortassis regios eiꝰ fastꝰ: alia supbia non ferentes. Nam scelus occisi ab eo soceri optimi regis sui vsqꝫ adeo contempserunt: vt eū regē suū facerēt: vbi miror si nō scelere grauiore mercedē tātā tāto sceleri reddiderūt: nec discessere adytis arisque relictis dij. Nisi forte quispiam sic defendat istos deos: vt dicat eos ideo mansisse rome: quo possent romanos magis punire supplicijs: ꝗ̃ beneficijs adiuuare: seducentes eos vanis victorijs et bellis grauissimis conterentes. Hec fuit romanoruꝫ vita sub regibus laudabili tempore illius reipublice vsque ad expulsionem tarquinij superbi per ducentos ferme ⁊ quadraginta ⁊ tres annos: cum ille omnes victorie tam multo sanguine ⁊ tantis empte calamitatibus: iuxta illud imperium intra. xx. ab vrbe miliaria dilatauerint: quantū spacium absit vt saltem alicuius getule ciuitatis nec territorio comparemus.

¶ De primis apud romanos consulibus: quorũ alter alterum patria pepulit: mox(que) rome post atrocissima parricidia a vulnerato interijt hoste vulneratus. Capitulum. xvj.

Huic tpi adijciamus etiã tp̃s illud quousq(ue) dicit ille salustius equo & modesto iure agitatũ: dũ metus a targnio & graue bellũ cũ hetruria positũ ẽ. Quãdiu eni3 hetrusci targnio redire i regnũ conãti opitulati sũt: graui bello roma ↄcussa ẽ. Ideo dicit equo & modesto iure gestã rẽpu. metu p̃mẽte: nõ p̃suadẽte iustitia iquo grauissimo tpe q̃(ue) funest⁹ ille annus fuit: quo p̃mi ↄsules creati sũt expulsa regia ptãte: annũ q̃ppe suũ nõ cõpleuerũt. Nã iunius brutus exhonoratũ eiecit vrbe collegã luciũ targniũ collatinũ. Deide mox ipse i bello cecidit mutuis cũ hoste vulnerib⁹: occisis a seipso p̃imitus filijs suis & vxoris sue fribus: q(uia) eos p̃ restituẽdo targnio ↄiurasse cognouerat. Qd̃ fcm̃ v̾gilius postq(uam) laudabiliter cõmemorauit: cõtinuo clemẽter exhorruit. Cũ eni3 dixisset. Natosq(ue) p̃r noua bella mouẽtes ad penã pulchra p̃ libertate vocauit: mox deide exclamauit & ait. Infelix vtcũq(ue) ferẽt ea fcã minores. Quolibet ingt ea fcã posteri ferãt idest p̃ferãt & extollãt: q̃ filios occidit ifelix ẽ: & tanq(uam) ad ↄsolãdũ ifelicẽ subiũxit: Uincet amor p̃rie: laudũq(ue) imensa cupido. Nõne i hoc bruto q̃ & filios occidit: & a se p̃cusso hosti & filio targnij & mutuo p̃cussus supuiuere nõ potuit: eiq(ue) potius ipe targnius supuixit: collatini college videt̃ inocẽtia vĩdicata: q̃ bonus ciuis ob hoc targnio pulso passus ẽ: qd̃ tyrãnus ipse targnius? Nã & idẽ brutus consanguineus targnij fuisse p̃hibet̃: sed collatinũ videlicet similitudo noĩs p̃ssit: q(uia) etiã targnius vocabat̃. Mutare ergo nomẽ nõ p̃riã cogeret̃: postremo i ei⁹ noĩe hoc vocabulũ minus eẽt: lucius collatin⁹ tm̃mõ vocaret̃. Sed ideo nõ amisit q(uia) sine vllo detrimẽto posset amittere: vt & honore p̃mus cõsul: & ciuitate bon⁹ ciuis carere iuberet̃. Etiãne ista ẽ g̃lia iunij bruti: detestãda iniq̃tas: & nihilo vtilis reipu.? Et etiã ne ad hãc p̃petrãdã vicit amor p̃rie: laudũq(ue) imẽsa cupido? Iã expulso vtiq(ue) targnio tyrãno: cõsul cũ bruto creatus ẽ maritus lucretie luci⁹ targnius collatinus: q(uam) iuste pp̃ls mores i ciue nõ nomẽ attẽdit: q(uam) iniuste brutus collegã p̃me ac noue illi⁹ p̃tãtis: quẽ posset si hoc offẽdebat̃: noĩe tm̃ p̃uare: & p̃ria p̃uauit & honore. Hec mala fcã sũt: hec aduersa acciderũt: q̃n i illa rep. equo & modesto iure agitatũ ẽ. Lucretius quoq(ue) q̃ i locum bruti fuerat subrogat⁹: morbo anteq(uam) idẽ ann⁹ terminaret̃ absũptus ẽ. Ita publius valerius q̃ successerat collatino: & marc⁹ horati⁹ q̃ p̃ defũcto lucretio suffect⁹ fuerat: annũ illũ funereũ atq(ue) tartareũ q̃ cõsules quinq(ue) hũit cõpleuerunt. Quo anno ipsi⁹ ↄsulat⁹ nouũ honorẽ ac ptãtẽ auspicata ẽ romana resp. Tũc iã diminuto paululũ metu ñ q(uia) bella ↄqeuerãt: s3 q(uia) ñ graui põdere vrgebãt

¶ Post initia consularis imperij quibus malis vexata fuerit romana respublica dijs non opitulantibus quos colebant. Capitulu3. xvij.

Finito scilicet tpe quo equo & modesto iure agitatũ ẽ: secuta sũt q̃ idẽ Salusti⁹ breuit̃ sic explicat. Deide s̃uili ĩpio p̃res plebem exercere: de vita ac q̃ete erga se regio more ↄsulere: erga alios d̃ violẽtia & igetudine sibi reg̃ nolliri: illos agro pellere: & ceteris expertib⁹ soli i ipio agere. Quib⁹ agitata seuitijs & maxime fenore opp̃ssa plebs: cũ assiduis bellis tributũ & militiã sil̾ tolleraret: armata mõtẽ sacrũ atq(ue) auẽtinũ isedit. Tũq(ue) tribunos plebis & alia sibi iura parauit: discordia⁊ & certaminis vtriusq(ue) finis fuit secũdũ bellũ punicũ. Quid itaq(ue) ego tantas moras vl̾ scribẽs patiar vl̾ lecturis afferã? Quã misera fuit illa respu. tã lõga etate p̃ tot annos vsq(ue) ad scd̃3 bellũ punicũ: bellis forisec⁹ inq̃etare nõ desistẽtib⁹: & itus discordijs seditõibusq(ue) ciuilib⁹: a Salustio breuiter itimatũ est. Proide victorie ille nõ solida btõ⁊ gaudia fuerunt: s3 inania solatia misero⁊: & ad alia atq(ue) alia terribilia mala subeũda illecebrosa icitamẽta minime q̃eto⁊. Nec nob q(uia) hec dicim⁹ boni romani prudẽtesq(ue) succẽseãt: q(uam)q(uam) de hac re nec pauẽdi sint nec monendi: qñ eos minime succẽsuros eẽ certissimũ ẽ. Neq(ue) eni3 graui⁹ vel grauiora dicim⁹ auctorib⁹ eo⁊: & stilo & ocio ml̾tũ ipares. Quib⁹ tñ ediscẽdis & ipi elaborauert̃ & filios suos elaborare cõpellũt: Qui aũt succẽsent: qñ me ferrẽt si ego dicerẽ qd̃ Salusti⁹ ait: p̃lime turbe seditões & ad postremũ bella ciuilia orta sũt: dũ pauci potẽtes q̃rũ i g̃ram plerique ↄcesserãt sub honesto p̃ru3 aut plebis noĩe dñationes affectabãt: boniq(ue) & mali ciues appellati nõ ob merita i rẽpu. icesserãt oĩbus pariter corruptis: s3 vti q̃sq(ue) locupletissimus & iuria validior: quia presentia defendebat pro bono ducebat̃. Porro si illi scriptores historie ad honesta3 libertate3 pertinere arbitrati sũt mala ciuitatis p̃pe nõ tacere quã multis locis magno p̃conio

laudare compulsi sunt:cum aliam veriorē quo
ciues eterni legendi sant nō haberēt:quid nos
facere cōuenit:quoꝝ spes quanto ī deo meli/
or ⁊ certior:tanto maior debet eē libertas: cuꝫ
mala presentia christo nostro imputant: vt ifir
miores imperitioresqꝫ mētes alienētur ab ea
ciuitate in qua sola iugiter feliciterqꝫ viuendū
ē. Nec ī deos eoꝝ horribiliora nos dicimꝰ: q̄ꝫ
eoꝝ ijdem auctores:quos legūt ⁊ p̄dicāt quā/
doquidem ⁊ ex ipsis que diceremꝰ accepimus:
⁊ nullo mō dicere vel talia vel cūcta sufficimꝰ
Ubi erant ergo illi dij qui propter exiguam fal
laceēqꝫ huius mūdi felicitatē colēdi existimant̄
cū romani quibus se colendos mendacissima
astutia vendicabant tantis calamitatibꝰ vexa
rentur. Ubi erant quādo valerius cōsul ⁊ ab
exulibus ⁊ seruis incensum capitoliū cum de
fensaret occisus ē: faciliusqꝫ ipse prodesse po/
tuit edi iouis q̄ꝫ illi turba tot numinū cum suo
maximo atqꝫ optimo rege:cuius tēplū libera/
uerat subuenire. Ubi erāt quādo densissimis
fatigata ciuitas seditionū malis: cum legatos
athenas missos ad leges mutuādas paululuꝫ
quieta operiret̄:graui fame pestilentiaqꝫ va/
stata est. Ubi erāt quādo rursus populus cuꝫ
fame laboraret prefectū annone primū crea/
uit:atqꝫ illa fame inualescente spurius emilius
qui esurienti multitudini frumenta largitus ē
regni affectati crimen incurrit:⁊ eiusdem pre/
fecti instantia per dictatorem lucium quintuꝫ
etate decrepitū a q̄nto seruilio magistro equi/
tum cū maximo ⁊ ꝑiculosissimo tumultu ciui/
tatis occisus ē. Ubi erāt quādo īminēte pesti/
lentia maxīa exorta dijs inutilibus populus
diu multūqꝫ fatigatꝰ noua lectisternia:qđ nun
q̄ꝫ antea fecerat exhibēda arbitratus ē: lecti
aūt sternebātur ī honorē deoꝝ: vn̄ hoc sacruꝫ
vel potius sacrilegiū nomē accepit. Ubi erāt
quādo ꝑ.x.cōtinuos ānos male pugnādo cre
bras ⁊ magnas clades apud veios exercitus
romanꝰ accepat:nisi ꝑ furiū camillū tandē sub
ueniret̄:quē postea ciuitas igrata damnauit.
Ubi erant qn̄ galli romā ceperūt:spoliauerūt
īcēderūt:cedibꝰ īpleuerūt. Ubi erāt cū illa īsi/
gnis pestilētia tā īgētē stragē dedit:q̄ ⁊ ille furi
us camillus extinctus ē:q rēpublicā ingratam
⁊ a veientibꝰ ante defendit:⁊ de gallis postea
vīdicauit. Inde ī hac pestilētia scenicos ludos
aliā nouā pestē nō corporibꝰ romanoꝝ: sed qđ
ē m̄lto ꝑniciosius moribꝰ intulerūt. Ubi erant
qn̄ alia pestilētia grauis de venenis matrona/
rū exorta credita ē:q̄rū supra fidē multarum
atqꝫ nobiliū mores deprehēsi sunt omni pestilē
tia grauiores: vł qn̄ in caudinas furculas a san
nitibus obsessi:ambo cū exercitu ꝯsules fedus
cū eis fedū facere coacti sūt:ita vt equitibꝰ ro/
manis sexcētis obsidibus datis: ceteri amissis
armis alijsqꝫ spoliati priuatiqꝫ tegminibus:sub
iugū hostiū cū vestimētis singulis mitterētur.
Ubi qn̄ graui pestilētia ceteris laborātibꝰ mul
ti etiam ī exercitu ictu fulminis perierūt. Uel
qn̄ ēt inter alia itolerabilis pestilentia escula/
piū ab epidauro quasi medicū deū roma aduo
care atqꝫ adhibere ꝯpulsa ē:qm̄ regem omniū
iouē:q iā diu ī capitolio sedebat multa stupra q
bus adolescēs vacauerat:nō ꝑmiserāt forta/
se discere medicinā: vel cū cōspirantibꝰ vno tē
pore hostibꝰ:lucanis:brutijs:sannitibꝰ:etruscis
⁊ senonibus gallis primo ab eis legati perem/
pti sūt. Deīde cū pretore oppressus exercitus:
septem tribunis cū illo pereūtibꝰ:⁊ militum tre
deciꝫ milibꝰ: vł qn̄ post graues ⁊ lōgas rome se
ditiōes:qbꝰ ad vltimū plebs ianiculū hostili di/
reptiōe secesserat:cuiꝰ mali tā dira calamitas
erat: vt eiꝰ rei cā qđ ī extremis ꝑiculis fieri sole
bat ⁊ dictator crearet̄ hortēsius:q plebe reuo
cata ī eodē magistratu expirauit quod nulli di
ctatori ante contigerat:⁊ qđ illis dijs iā presen
te esculapio grauius crimē fuit. Tū ꝟo tā m̄l
ta bella vbiqꝫ crebuerūt: vt inopia militū pro/
letarij illi q eo ꝙ proli gignēde vacabāt:ob ege
statē militare nō valētes hoc nomē acceperāt:
militie cōscriberētur. Accitus etiā a tarentinis
pyrrus rex grecie tūc ingēti gl'ia celebratꝰ: ro/
manoꝝ hostis effectus ē. Cui sane de rerū futu
ro euētu cōsulēti satis vrbane apollo sic ambi/
guū oraculū edidit: vt e duobꝰ q̄cq̄d accidisset:
ipse diuinꝰ haberet̄. Ait.n. Dico te pyrrhe vīce
re posse romanos:atqꝫ ita siue pyrrhꝰ a roma/
nis siue romani a pyrrho vincerētur:securꝰ fa/
tidicꝰ vtrūlibet expectaret euētum. Que tūc ⁊
q̄ꝫ horrēda vtriusqꝫ exercitꝰ clades:ī qua tamē
supior pyrrhus extitit: vt iā posset apollinē pro
suo ītellectu p̄dicare diuinū:nisi proxime alio
prelio romani abscederent supiores:atqꝫ in tā
ta strage belloꝝ ēt pestilētia grauis exorta est
mulieꝝ. Nam priusq̄ꝫ maturos partꝰ ederent
grauide moriebātur. Ubi se credo esculapius
excusabat:ꝙ archiatrū se nō obstetricem profi
tebatur. Pecudes quoqꝫ similiter interibant:

ita vt iam defecturū genus animalium crede/
ret. Quid hyems illa cōmemorabilis tā icredi
bili imanitate seuiēs: vt niuibꝰ horrēda altitu/
dine etiā i foro p dies .xl. manētibꝰ: tyberis ꝗ/
qꝫ glacie duraret: si nr̄is tpibꝰ accidisset: ꝗ isti ⁊
qꝫta dixissent? Quid illa itidē igēs pestilentia
quādiu seuiuit: qꝫ multos pemit? Que cū i an
nū aliū mltō grauiꝰ tēderet: frustra pn̄te escu/
lapio aditū ē ad libros sibyllinos. In ꝗ genere
oraculoꝝ sicut cicero i libris de diuinatiōe cō/
memorat: magis iterp̄tibꝰ vt pn̄t siue volūt du
bia cōiectātibꝰ credi solet. Tūc ergo dictū est
eā eē cāȝ pestilētie: ꝙ plurimas edes sacras mlᷓ
ti occupatas p̄uatiȝ tenerēt: sic iteriȝ a magno
impitie vl̄ desidie crimine esculapiꝰ liberatꝰ est
Un̄ aūt a mltis edes ille fuerāt occupate ne/
mine ꝓhibēte: nisi qꝛ tāte numinum turbe diu
frustra fuerat supplicatū: atqꝫ ita paulatim lo
ca deserebātur a cultoribꝰ: vt tanqꝫ vacua si/
ne vlliꝰ offensiōe possent hūanis saltē vsibꝰ vē/
dicari. Nāqꝫ tūc velut ad sedādā pestilētiā di/
ligēter repetita fuerūt atqꝫ repata: nisi postea
eodē mō neglecta atqꝫ vsurpata latitarēt: non
vtiqꝫ magne pitie varronis tribueret: ꝙ scri/
bēs de edibꝰ sacris tā mlta ignorata ꝯmemo/
rat. Sȝ tūc interiȝ elegās nō pestilētie depul/
sio: sed deorum excusatio procurata est.

Que clades romanos sub bellis punicis tri
uerit frustra deoꝝ p̄sidijs expetit. Ca. xviij

IAm vo punicis bellis cū inter vtrūqꝫ
iperiū victoria diu anceps atqꝫ icerta
pēderet: ppl̄iqꝫ duo p̄ualidi iperꝰ i al/
teruttꝝ fortissimos ⁊ opulētissimos agerēt: ꝗt
munitiora regna contrita sūt: ꝗ vrbes āple no
bilesqꝫ delete: quot afflicte: quot pdite ciuita/
tes: qꝫ lōge lateqꝫ tot regiōes terreqꝫ vastate
sūt: quotiēs victi hinc atqꝫ ide victores: qd ho
minū cōsūptū ē vl̄ pugnātiū militūȝ: vl̄ ab ar/
mis vacātiū ppl̄oꝝ quāta vis nauiū marinis
ēt p̄lijs oppressa: ⁊ diuersaꝝ tēpestatū varieta
te summersa est: si enarrare vl̄ cōmemorare co
nemur: nihil aliud qꝫ scriptores ēt nos erimus
historie. Tūc magno metu pturbata romana
ciuitas ad remedia vana ⁊ ridēda currebat. In
staurati sūt ex auctoritate libroꝝ sibyllinorūȝ
ludi seculares: ꝗꝝ celebritas iter cētū annos
fuerat istituta: felicioribusqꝫ tpibꝰ memoria ne
gligēte pierat. Renouarūt etiā pontifices lu/
dos sacros iferis: ⁊ ipsos abolitos ānis retror/
suȝ melioribꝰ. Nimiꝝ .n. qn̄ renouati sūt: tanta
copia moriētiū ditatos iferos ēt ludere dele/
ctabat: cum ꝓfecto miseri homines ipsa rabida
bella ⁊ cruentas aiositates funereasqꝫ hic at/
qꝫ ide victorias magnos agerēt ludos demo/
nū: ⁊ optimas epulas inferoꝝ. Nihil sane mi/
serabiliꝰ p̄mo punico bello accidit: qꝫ ꝙ roma
ni ita victi sūt: vt ēt regulus ille caperetur: cu/
ius in p̄mo ⁊ in altero libro mētionē fecimꝰ: vir
plane magnꝰ ⁊ victor antea domitorqꝫ penoꝝ
Qui ēt ipsum p̄mū bellū punicū cōfecisset: ni/
si auiditate nimia laudis ⁊ glorie duriores con
ditiōes qꝫ ferre possent fessis carthaginēsibus
iperasset. Illius viri ⁊ captiuitas iopinatissima
⁊ seruitus indignissima: ⁊ iuratio fidelissima: ⁊
mors crudelissima: si deos illos nō cogit erube
scere: veꝝ ē ꝙ erei sūt: ⁊ nō hn̄t sanguinē. Nec
mala illo tēpore grauissima itra menia defue/
rūt. Nā exundāte nimis vltra morem fluuio
tyberino: pene oīa vrbis plana subuersa sunt
alijs ipetu quasi torrētis ipulsis: alijs velut sta/
gno diuturno madefactis atqꝫ sublapsis: Istaȝ
deīde pestē ignis pniciosior subsecutus est: qui
correptis circa foꝝ quibusqꝫ celsioribꝰ: etiā tē
plo veste suo familiarissimo nō pepercit: vbi ei
veluti vitā ppetuā diligētissima substitutiōe li
gnoꝝ: n̄ tā honorate qꝫ dānate vgies dōare cō
sueuerāt. Tū vo illic ignis n̄ tm̄ viuebat sed ēt
seuiebat. Cuiꝰ ipetu extrite vgies: sacra illa fa
talia ꝗ iā tres i qbꝰ fuerāt p̄sserāt ciuitates: cuȝ
ab illo incendio liberare non possent: metellus
pōtifex sue quodāmō salutis oblitꝰ irruens ea
semiustulatus abripuit. Neqꝫ .n. vel ipsū ignis
agnouit: aut vo erat ibi numen quod nō ēt si fu
isset fugisset. Homo igitur potius sacris veste
qꝫ illa homini prodesse potuerunt. Si autem a
semetipsis ignem nō repellebant a ciuitate cu
ius tueri salutem putabantur: quid contra illas
aquas formasqꝫ poterant adiuuare: sicut etiaȝ
res ipsa nihil ea prorsus potuisse patefecit?
Hec istis nequaqꝫ obijcerentur a nobis si illa
sacra dicerent non tuendis his bonis tempora
libus instituta: sed signandis eternis: ⁊ ideo cū
ea que corporalia visibiliaqꝫ essent perire con/
tingeret: nihil his rebus minui ꝓpter quas fue
rant instituta: ⁊ posse ad eosdeȝ vsus denuo re
parari. Nunc vero cecitate mirabili eis sacris
que perire possent fieri potuisse existimant: vt
salus terrena ⁊ tēporalis felicitas ciuitatis pi/
re nō posset. Proīde cū illis ēt manētibꝰ sacris:
vel salutis ꝯtritio: vel ifelicitas irruisse mōstrat

mutare sñiã quã de fedē nequnt erubescũt.

¶De afflictione belli punici secundi: qua vires vtriusqꝫ consumpte sunt. Capl'm.xix.

SEcũdo aũt bello punico: nimis longũ est ꝯmemorare clades duoꝝ pplo'ꝝ tã longe secũ lateqꝫ pugnãtiũ: ita vt his quoqꝫ fatētib' q nõ tã narrare bella romana: qꝫ romanũ iperiũ laudare istituerũt: similior victo fuerit ille q vicit. Hãnibale quippe ab hispania surgēte: ꝛ pireneis mõtib' superat: gallia trãscursa alpibusqꝫ dirruptis: tã lõgo circuitu acutis virib' cũcta vastãdo aut subigēdo: torrētis mõ italie faucibus irruēte qꝫ cruēta bella gesta sũt: qꝫ mlta plia: qtiens romani supati: qꝫ multa ad hostem oppida defecerunt: qꝫ multa capta et oppressa: qꝫ dire pugne ꝛ totiens hannibali romana clade gl'ioso: sꝫ hec hacten': De cãnēsi aũt mirabilr horrēdo malo qd dicã? Ubi hannibal cũ eēt crudelissim': tñ tãta inimicoꝝ atrocissimoꝝ cede satiat' parci iussisse phibet. Unde tres modios annl'oꝝ aureorũ carthaginē misit q̃ itelligerēt tantã i illo plio dignitatē cecidisse romanã: vt facili' eã caperet mēsura qꝫ numerus: atqꝫ hic strages turbe cetere tãto vtiqꝫ numerosioris qꝫto ifirmioris q sine annl'is iacebat dijcienda poti' qꝫ nũcianda putaret. Deniqꝫ tãta militũ inopia secuta ē: vt romãi reos facinorũ ppositã ipunitate colligerēt: seruitia libertate donarēt: atqꝫ ex illis pudēdus nõ tãꝫ supplerēt qꝫ istituerēt exercit'. Seruis itaqꝫ: imo ne faciam' iniuriã iã libertis p romana republica pugnaturis arma defuerũt. Detracta sũt templis tanqꝫ romani dijs suis dicerent. Ponite q tã diu inanit habuistis: si forte aliqd vtile ide facere possint nr̃a mancipia: vnde vos nr̃a numina nihil facere potuistis. Tũc etiãꝫ i stipendijs sufficiēdis cũ defecisset erariũ: i vsus publicos opes venere puate: adeo vnoquoqꝫ id qd habuit ꝯferēte: vt pter singulos annulos aureos singulasqꝫ bulas miserabilia dignitatis isignia nihil sibi auri senat' ipse qꝫto magis ceteri ordines tribusqꝫ relinqrēt. Quis ferret istos: si nr̃is tpib' ad hãc inopiãꝫ cogerent: cũꝫ eos mõ vix feramus: quando pro superflua voluptate plura donantur histrionibus: qꝫ tunc legionibus pro extrema salute collata sunt.

¶De exitio sagũtinoꝝ: qb' ppt rõanoꝝ amicitiã pereũtib' dij romãi auxiliũ ñ tulerũt. Ca.xx.

SEd in his oib' belli pũici secũdi malis nihil mis'abilius ac miserabili qrela dignius: qꝫ exitium saguntinorũ fuit. Hec quippe hispanie ciuitas amicissima populi romani duꝫ eidē populo fideꝫ seruat euersa ē. Hic.n. hannibal fracto federe romanorũꝫ causas qsiuit: qbus eos irritaret ad bellũ. Sagũtũꝫ ergo ferociter obsidebat: qd vbi rome auditũ ē: missi sũt legati ad hannibalē: vt ab eius obsidione discederet. Cõtēpti carthaginē pergũt: qrimoniãqꝫ deponũt federis rupti: ifectoqꝫ negocio romam redeunt. Dũ hec more agunt: misera illa ciuitas opulētissima sue reipublice romaneqꝫ carissima octauo vel nono a penis mēse deleta est cuius iteritũ legere qꝫto magis scribere horroris ē. Breuit tñ eũ ꝯmemorabo: ad rē qppe q agit multũ ptinet. Primo fame cõtabuit: naꝫ etiãꝫ suoꝝ cadaueribus a nõnullis pasta phibet. Deide fessa oium rerũ: ne saltē captiua in man' hannibalis pueniret: ingēteꝫ rogũ publice struxit: in quē ardētē ferro etiãꝫ trucidatos oēs se suosqꝫ miserũt. Hic aliqd agerēt dij heluões atqꝫ nebulones sacrificiorũ adipibus inhiantes: ꝛ fallaciũ diuinationũ caligine decipientes hic aliqd agerēt: ciuitati populi romani amicissime subuenirēt: ꝛ fidei ꝯseruatiõe pereũtē perire nõ sinerent. Ipsi vtiqꝫ medij pfuerũt: cũ romane reipublice iteriecto federe copulata est. Custodiens itaqꝫ fidelr qd ipsis psidib' placito iũxerat: fide vixerat. iuratiõe ꝯstrixerat: a pfido obsessa oppssa cõsũpta ē. Si ipi dij tēpestate atqꝫ fulminib': hãnibalē postea romanis primũ menib' terruerũt lõgeqꝫ miserũt: tũc primũꝫ tale aliqd facerēt: audeo qppe dicē honesti' illos p amicis romanoꝝ ideo piclitãtibus: ne romanis frãgerēt fidē: ꝛ nullã opeꝫ tũc hñtib': qꝫ p ipsis rõanis q p se pugnabãt: atqꝫ aduersus hãnibalē opulēti erãt potuisse tēpestate seuire. Si ergo tutores eēnt romane felicitatis ꝛ gl'ie tã graue ab ea crimē sagũtine calamitatis auerterēt. Nũc vo qꝫ stulte creditur dijs illis defensoribus romam victorie hannibale non perisse: qui saguntine vrbi non potuerunt ne pro eius periret amicitia subuēire? Si saguntinorum christianus populus esset: ꝛ huiusmodi aliquid pro fide euangelica pateretur qꝫqꝫ se ipse nec ferro nec ignibus corrupisset: sed tamen si pro fide euangelica excidium pateretur: ea spe pateretur qua in christum crediderat non mercede breuissimi temporis: sed eternitat iterminate potiret. Pro istis ãt dijs: q p ptea coli phibēt. pptea colēdi regrũt: vt harũ

labentiuꝫ atqꝫ trāſeuntiū reꝝ felicitas tuta ſit
qͦ nobis defēſores ⁊ excuſatores eoꝝ de ſagū
tinis peuntibꝰ rn̄debūt: niſi qͦ de illo reglo ex/
tincto? Hoc qppe itereſt ꝙ ille vnꝰ homo: hec
tota ciuitas: vtriuſqꝫ tamē iteritus cauſa ꝯſer/
uatio fidei fuit: ꝓpter hanc enim ad hoſtes ⁊ re
dire ille noluit: ⁊ noluit iſta trāſire. Conſeruata
ergo ꝓuocat deoꝝ irā fides. An pn̄t ⁊ dijs pro
picijs perire: nō ſolū quiqꝫ hoīes: verūetiam in/
tegre ciuitates? Utrū nolūt eligāt. Si enī fidei
ſeruate iraſcunt illi dij: q̄rant perfidos a qbus
colāt? Si aūt etiā illis ꝓpitijs multis grauibꝰ:
qꝫ cruciatibus afflicti interire hoīes ciuitateſqꝫ
poſſunt nullo fructu felicitatis huius colūtur.
Deſinant igit ſuccēſere q ſacris deoꝝ ſuoꝝ ꝑ/
ditis ſe infelices factos eē putāt. Poſſent eniꝫ
illis nō ſolū manētibus: verūetiā fauentibus: n̄
ſicut mō de miſeria murmurare ſꝫ ſic tē reglus
⁊ ſagūtini excruciati horribilr̄ ēt penitꝰ intire.

Quā ingrata fuerit romana ciuitas ſcipioni
liberatori ſuo: ⁊ in quibꝰ moribus egerit: qn̄ eaꝫ
ſaluſtius optimā fuiſſe deſcribit. Capitulū. xxi.

Porro inter ſecūdū ⁊ poſtremū bellum
carthaginenſe: qn̄ ſaluſtiꝰ optimis mo/
ribus ⁊ maxima ꝯcordia dixit egiſſe ro
manos: multa enim p̄tereo ſuſcepti operis mo
dum cogitās. Eodē ergo ipſo tēpore moꝝ opti
moꝝ maximeqꝫ concordie ſcipio ille rome ita/
lieqꝫ liberator: eiuſdēqꝫ belli pūici ſecūdi: tā hō
rēdi: tā exitioſi: tā piculoſi p̄clarꝰ mirabiliſqꝫ cō
fector victor hānibalis domitorqꝫ carthaginis
cuius ab adoleſcētia vita deſcribit dijs dedita
tēpliſqꝫ nutrita: inimicoꝝ accuſationibus ceſſit
carenſqꝫ patria: quā ſua v̉tute ſaluā ⁊ liberam
reddidit: i oppido linternēſi egit reliqꝫ cōpleuit
qꝫ vitā poſt inſignē ſuū triūphū nullo illius vr/
bis captus deſiderio: ita vt iuſſiſſe phibeat: ne
ſaltē mortuo in ingrata patria funus fieret. De
inde tūc primū p Cneū malleū ꝓcōſulē de gal
logrecis triūphātē aſiatica luxuria romā oī ho
ſte peior irrepſit. Tūc. n. p̄mū lecti erati ⁊ p̄cio
ſa ſtragula viſa phibent. Tūc iducte in ꝯuiuia
pſalterie ⁊ alia licētioſa nequitia: Sed nūc de
his malis q̄ itolerabilr̄ hoīes patiūtur: nō de his
que libent faciūt dicere inſtitui. Unde illͦ ma/
gis qͦ de ſcipiōe ꝯmemoraui: ꝙ cedēs inimicis
extra patriā quā liberauit mortuꝰ ē: ad pn̄teꝫ ꝑ
tinet diſputationē: ꝙ ei romana numina a quo/
rū tēplis auertit hannibalē non reddiderit uicē
que ꝓpter iſtā tātūmodo colunt felicitatē. Sꝫ
qꝛ ſaluſtius eo tpe ibi dixit mores optimos fu/
iſſe ꝓpterea hec de aſiana luxuria cōmemorā
da putaui: vt itelligat etiaꝫ illud a ſaluſtio i cō/
paratiōe alioꝝ tēporū dictū: qbus tēporibꝰ pe/
iores vtiqꝫ in grauiſſimis diſcordijs mores fue
rūt. Nā tūc ideſt inter ſecūdū ⁊ poſtremū bellū
carthaginēſe lata eſt etiā illa lex voconia neqs
heredē feminā faceret: nec vnicā filiā. Qua le
ge quid iniquius dici aut cogitari poſſit ignoro
Uerūtn̄ toto illo interuallo duū belloꝝ punico
rum tolerabilior infelicitas fuit: bellis tātūmō
foris ꝯterebat exercitꝰ: ſed victorijs cōſolaba/
tur. Domi aūt nulle ſicut alias diſcordie ſeuie/
bāt: Sꝫ vltimo bello punico vno ipetu alteriꝰ
ſcipionis q ob hoc etiam ipē africani cognomē
inuenit: emula iperij romani ab ſtirpe deleta ē:
ac deīde tantis maloꝝ aggeribuſ oppſſa roma
na reſpublica vt ꝓſperitate ac ſecuritate reꝝ
vnde nimiū corruptis moribꝰ mala illa cōgeſta
ſūt plus nocuiſſe mōſtretur tam cito euerſa: qꝫ
prius nocuerat tā diu aduerſa carthago. Hoc
toto tēpore vſqꝫ ad ceſarem auguſtū: qui vide
tur nō adhuc vel ipſoꝝ opinione glorioſā: ſed
cōtētioſā ⁊ exitioſā ⁊ plane iā eneruē ac langui
dam libertatem omnimodo extorſiſſe romanis
⁊ ad regale arbitriuꝫ cuncta reuocaſſe: ⁊ quaſi
morbida vetuſtate collapſā: veluti inſtauraſſe
ac renouaſſe rempublicā. Toto ergo iſto tēpo/
re omitto ex alijs atqꝫ alijs cauſiſ etiā: atqꝫ etiā
bellicas clades ⁊ numātinū fedus horēda igno
minia maculoſum. Uolauerant enim pulli de
cauea ⁊ mancino conſuli: vt aiunt auguriū ma
lum fecerant: quaſi per tot annos: quibus illa
exigua ciuitas romanuꝫ circūſeſſa exercitū af/
flixerat: ipſiqꝫ romane reipublice terrori eſſe iā
ceperat. Alij contra eum malo augurio proceſ
ſerunt: ſed hec inquam omitto.

De mitridatis edicto: quo omnes ciues roma
nos: q itra aſiā iueniret iuſſit occidi. Cap. xxij.

Quamuis illud nequaqꝫ tacueriꝫ: ꝙ mi
tridates rex aſie vbiqꝫ in aſia peregri/
nantes ciues romanos: atqꝫ innume/
rabili copia ſuis negocijs intentos vno die oc/
cidi iuſſit: ⁊ factum eſt: Quam illa miſerabilis
rerum facies erat: ſubito quenqꝫ vbicunqꝫ fu/
iſſet inuentus: in agro: in via: in oppido: in do/
mo: in vico: in foro: in templo: in lecto: in conui/
uio: inopinate atqꝫ impie fuiſſe trucidatum?
Quis gemitus morientium? que lachrime ſpe
ctātiū fortaſſe ēt ferientiū fuerūt? Quā dura

necessitas hospitũ: nõ solũ vidẽdi nefarias illas cedes domi sue: verũetiã ppetrãdi: ab illa blã/da cõitate humanitatis repente mutatis vulti/bus ad hostile negociũ i pace pagendũ: mutuis vt ita dicã oĩno vulnerib⁹: cũ pcussus ĩ corpore ꝛ pcussori aĩo ferireť. Nũ ꝛ isti oẽs auguria cõ/tẽpserant? Nũ deos ꝛ domesticos: ꝛ publicos cũ de sedib⁹ suis ad illaꝫ irremeabilẽ pegrina/tionẽ pfecti sũt: quos ↄsulerẽt nõ hẽbant? Hoc si ita ẽ: nõ hñt cur isti i hac cã de nr̃is tpib⁹ ↄqrã/tur. Oliꝫ romani hec vana ↄtẽnũt. Si aũt ↄsu/luerũt: rñdeať qd ista ꝓfuerunt: qñ p humanas dũtaxat leges nemine ꝓhibẽte talia licuerunt.

¶ De iteriorib⁹ malis: qbus romana respublica exagitata ẽ pcedẽte ꝓdigio: qd̃ i rabie oĩuꝫ aĩa liũ: que hoĩbus seruiunt fuit. Capitulũ. xxiij.

Sed iã illa mala breuiter q̃tũ possum⁹ cõmemoremus: q̃ q̃to iteriora: tãto mi seriora extiterũt: discordie ciuiles vel potius iciuiles: nec iã seditões: sꝫ etiã ipsa bella vrbana: vbi tantus sanguis effusus ẽ: vbi par/tiũ studia: nõ contionũ dissensionibus varijsq̃ȝ vocib⁹ i alterutrũ: sꝫ plane iã ferro armisq̃ȝ se/uiebãt bella socialia: bella seruilia: bella ciuilia q̃tũ romanũ cruorẽ fuderũt: q̃tã italie vasta/tionẽ desertionẽq̃ȝ fecerũt? Nãq̃ȝ anteq̃ȝ se ad uersus romam sociale latiũ cõmoueret: cuncta aĩalia humanis vsibus subdita: canes: eq: asini: boues: ꝛ queq̃ȝ alia pecora sub hoĩuꝫ dñio fue/rũt: subito efferata ꝛ domestice lenitatis oblita: relictis tectis libera vagabanť: ꝛ oẽs nõ solum alioꝝ: verũetiã dñoꝝ auersabanť accessũ: nõ sine exitio vl̃ piculo audẽtis sigs de ꝓximo vr/geret. Qd̃ q̃ti mali signũ fuit? Qd̃ si hoc signũ fuit qd̃ tantũ malũ fuit: q̃tũ malum fuit illud: cuius hoc signũ fuit? Hoc si nostris tpibus acci disset: rabidiores istos q̃ȝ illi sua aĩalia patereť.

¶ De discordia ciuili: quam gracchane seditio/nes excitauerunt. Capitulum. xxiiij.

Initiũ aũt ciuilium maloꝝ fuit seditio gracchorũ agrarijs legibus excitata. Uolebãt eim agros populo diuidere. quos nobilitas pperã possidebat. Sꝫ tã vetu/stã inigtatẽ audere ↄuellere piculosissimũ imo vero vt ipsa res docuit pniciosissimũ fuit. Que funera facta sunt: cũ prior gracchus occisus ẽ. q̃ etiã cũ alius frater eius nõ lõgo iterposito tẽ/pore: neq̃ȝ eiꝫ legibus ꝛ ordine potestatũ: sꝫ tur/bis armorũq̃ȝ ↄflictibus nobiles ignobilesq̃ȝ ne cabanť. Post gracchi alteri⁹ iterfectõeꝫ lucius opimius ↄsul: q aduersus eũ itra vrbẽ arma cõ mouerat: eoq̃ȝ cũ socijs oppsso ꝛ extincto: igẽteꝫ ciuiũ stragẽ fecerat: cũ q̃stionẽ hẽret iã iudicia/ria igsitõe ceteros psequẽs tria milia hoiuꝫ occi disse phibeť. Ex quo itelligi põt: q̃tã multitudi nẽ mortiũ hẽre potuerit turbidus ↄflict⁹ armo rũ: qñ tantã hũit iudicioꝝ velut exanimata co/gnitio. Percussor gracchi ipsius caput quantũ graue erat: tanto auri pondere consuli vẽdidit. Hec enim pactio cedem pcesserat: i qua etiam occisus est cũ liberis marcus fuluius ↄsularis.

¶ De ede concordie ex senatusconsulto in loco seditionum ꝛ edium condita. Capitulum. xxv.

Elegãti sane senatuscõsulto eoipso lo/co: vbi funere⁹ tumult⁹ ille cõmissus ẽ: vbi tot ciues ordinis cuiusq̃ȝ ceciderũt edes ↄcordie fcã est: vt gracchoꝝ pene testis ꝛ ↄcionãtiũ oclos feriret: memoriãq̃ȝ ↄpũgeret. Sed hoc qd aliud fuit q̃ȝ irrisio deoꝝ: illi dee tẽ plũ ↄstituere: q̃ si eẽt i ciuitate nõ tãtis dissensio nibus dilacerata corrueret? Nisi forte sceleris hui⁹ rea ↄcordia: qꝛ deseruerat aĩos ciuiũ: me/ruit i illa ede tanq̃ȝ i carcere icludi. Cur eiꝫ si re/bus gestis ↄgruere voluerũt: nõ ibi poti⁹ edem discordie fabricarũt? An vlla ratio reddiť cur ↄcordia dea sit: ꝛ discordia dea nõ sit: vt secũdũ labeonis distictõeꝫ bona sit ista: illa vero mala? Nec ipse aliud secut⁹ videť: q̃ȝ qd̃ aduertit ro/me etiã febri: sicut saluti tẽplũ ↄstitutũ. Eo igiť mõ nõ tm̃ cõcordie: verũetiã discordie cõstitui debuit. Periculose itaq̃ȝ romani taꝫ mala dea irata viuere voluerũt: nec troianũ excidiũ reco luerũt originẽ ab eius offensione sũpsisse. Ipsa qppe qꝛ iter deas nõ fuerat iuitata: triũ dearꝫ litẽ aurei mali suppositõe cõmẽtata ẽ. Unñ rixa numinum: ꝛ venus victrix: ꝛ rapta helena: ꝛ tro ia deleta est. Quapropter si forte indignata: q̃ inter deos in vrbe nullum templum habere me ruit: ideo iam turbabat tantis tumultibus ciui/tatem: q̃to atrocius potuit irritari: cum in loco illius cedis: hoc est in loco sui operis aduersarie sue constitutam edem esse videret. Hec vana ridentibus nobis illi docti sapientesque stoma/chantur: ꝛ tamen numinum bonorum maloꝝ q̃ȝ cultores: de hac questione concordie discor/dieq̃ȝ non exeunt: siue pretermiserint harũ dea rum cultum: eisq̃ȝ febrem bellonamq̃ȝ pretule/rint: quibus antiqua phana fecerũt: siue ꝛ istas coluerint: cum sic eos discedente cõcordia: dis/cordia seuiens vsq̃ȝ ad ciuilia bella perduxerit.

¶ De diuersis generibus belli: que post conditam edem concordie sunt secuta. Caplꝫ. xxvj.

Preclaꝝ vero seditõibꝰ obstaculū edē ꝯcordie testē cedis supplicijq̃ gracchorū cõcionãtibus opponendã putarũt. Quãtū ex hoc ꝓfecerit idicant secuta peiora. Laborarũt eiꝫ deiceps ꝯcionatores nõ exēplū deuitare gracchoꝝ: ſꝫ superare ꝓpositū. Luciꝰ saturninꝰ tribunus plebis: ꝛ caius cesar: fulius p̃tor: ꝛ mlto post marcus drusus: quoꝝ oīuꝫ seditionibus cedes p̃mo iã tũc grauissime: deide socialia bella exarserũt: q̄bus italia vehemēter afflicta: ꝛ ad vastitatē miserabilē desertionēq̃ ꝑducta ē: Bellū deide seruile successit: ꝛ bella ciuilia. In q̄bus q̄ p̄lia cõmissa sint: q̄d sãguinis fusū: vt oēs fere italie gētes: q̄bꝰ romanū maxime p̄pollebat iperiū: tanq̃ sua barbaries dn̄aret̃. Iã ex paucissimis hoc ē nimus q̃ septuaginta gladiatoribꝰ quēadmodū bellū seruile cõtractū sit: ad quãtū numeꝝ ꝛ q̃ acrē ferocēq̃ ꝑuenerit: quos ille numerus iperatores ppl̄i romani supauerit: quas ꝛ quõ ciuitates regionesq̃ vastauerit: vix q̄ historiã cõscripserũt satis explicare potuerũt. Neq̃ id solū fuit seruile bellū: ſꝫ ꝛ macedoniã ꝓuīciã p̄us seruitia d̄popl̄ata sīt: deīn Siciliã orãq̃ maritimã. Quãta ēt ꝛ q̃ horrēda cõmiserint p̄mo latrocinia: deide valida bella pyratarū: q̄s ꝓ magnitudine reꝝ valeat eloq̄.

¶ De bello ciuili mariāo atq̃ syllāo. Ca. xxvij.

Cum vero Marius ciuili sãguine iam cruētꝰ: mltis aduersaꝝ sibi partiū ꝑemptis: ꝛ victꝰ vrbe ꝓfugisset: vix paululū respirãte ciuitate: vt vbis Tullianis vtar: supauit postea Cina cū Mario. Tū vero clarissimis viris iterfectis lumina ciuitatis extīcta sũt. Ultus ē huiꝰ victorie crudelitatem postea Sylla: nec dici q̄dē opus ē quãta dimminutõe ciuiū: ꝛ quãta calamitate Reipu. De hac eniꝫ vīdicta q̄ ꝑniciosior fuit: q̃ si scelera q̄ puniebãtur ipunita relinq̄rēt̃: ait ꝛ lucanꝰ. Excessit medicia modū: nimiūq̃ secuta ē Qua morbi duxere manꝰ: ꝑiere nocētes. Sꝫ cū iã soli possēt supeē nocētes: Tũc data libertas odijs: resolutaq̃ legū frenis ira ruit. Illo bello mariāo atq̃ syllano exceptis his: q̄ foris ī acie ceciderunt: ī ipsa quoq̃ vrbe cadauerib̄ vici: platee: fora: theatra: tēpla cõpleta sunt: vt difficile iudicaret̃ qn̄ victores plus funeꝝ ediderit: vtrū p̄us vt vincerēt: an postea q̄ꝛ vicissēt. Cū p̄mū victoria mariana qn̄ de exilio seip̄e restituit: exceptis passiꝫ quaquauersū cedibꝰ fc̄is: caput octauij cõsulis poneret̃ ī rostris. cesar ꝛ fimbria ī domibꝰ trucidarent̃ suis: duo crassi pr̄ ꝛ filius ī cõspectu mutuo mactarent̃. bebiꝰ ꝛ numitorius vnco tracti sparsis viscerib̄ iterirent. Catulus hausto veneno se manibus inimicoruꝫ subtraheret: Merula flamen dialis precisis venis ioui etiaꝫ suo sanguine litaret. In ipsius autem marij oculis continuo feriebantur: quibus salutantibus dexteram porrigere noluisset.

¶ Qualis fuerit syllana victoria: vindex mariane crudelitatis. Capituluꝫ. xxviij.

Syllana vero victoria secuta huiꝰ videlicet videx crudelitatis: post tm̄ sãguinē ciuiū quo fuso cõparata fuerat: finito iã bello inimicitijs viuētibꝰ crudelius ī pace crassata ē. Iã etiã post marij maioris p̄stinas ac recētissimas cedes: addite fuerant alie grauiores a mario iuuene atq̃ carbone earūdē partiū marianaꝝ. Qui sylla iminēte nõ solū victoriã: verūetiã ipsã desperãtes salutē: cũcta suis alijsq̃ cedibꝰ ipleuerũt. Nã p̄ter stragē late ꝑ diuersa diffusaꝫ: obsesso etiã senatu: de ip̄a curia tanq̃ de carcere ꝓducebant̃ ad gladiū. Mutius sceuola põtifex q̄m nihil apud romanos tēplo veste sãctiꝰ hēbat̃: arã ip̄aꝫ amplexꝰ occisus ē: ignēq̃ illū q̄ ꝑpetua cura v̄ginū semp ardebat suo pene sãguine extīxit. Urbē deide sylla victor ītrauit: q̄ ī villa publica nõ iã bello ſꝫ ip̄a pace feuiēte: septē milia peditū vn̄cūq̃ iermia nõ pugnãdo: ſꝫ iubēdo ꝓstrauerat. In vrbe aūt tota quē vellet syllanꝰ q̄sq̃ feriebat. Un̄ tot funera numerari oīno nõ poterãt: donec sylle suggereret̃ sinēdos eē aliquos viuere: vt eēnt q̄bꝰ possēt iperare q̄ vicerãt. Tũc iã cohibita q̄ hac atq̃ hac passiꝫ furibūda ferebat̃ licētia iugulãdi: tabula illa cū magna gratulatiõe ꝓposita ē q̄ hoiuꝫ ex vtroq̃ ordine splēdido eq̄stri scilicet atq̃ senatorio occidēdoꝝ atq̃ ꝓscribēdorum duo milia cõtinebat: cõtristabat numerus: sed cõsolabat̃ modus. Nec q̄ꝛ tot cadebant tantū erat meroris: q̃tū leticie q̄ꝛ ceteri nõ timebant Sed in quibusdam eoꝝ q̄ mori iussi erant: etiã licet ipsa crudelis ceterorum securitas genera mortiū exq̄sita cõgemuit. Quendam enim sine ferro laniantiū manus diripuerunt: immanius homines hominem viuum: q̃ bestie solent discerpere cadauer abiectum. Alius oculis effossis: ꝛ particulatim membris amputatis: ī tãtis cruciatibus diu viuere vel potius diu mori co-

actus est. Subuastate sunt etiam tanq̄ ville q̄daz nobiles ciuitates: vna vero velut vnus reus occidi iuberetur: sic tota iussa est ciuitas trucidari. Hec facta sunt i pace post bellum: nō vt accelerare͂t obtinenda victoria. s3 ne ɔtēnere͂t obtēta. Pax cū bello de crudelitate certauit ⁊ vicit. Illud enī ꝓstrauit armatos: ista nudatos. belluz erat: vt qui feriebat͂ si posset feriret: pax aūt nō vt qui euaserat viueret: sed vt moriens non repugnaret. Que rabies exterarum gentium: que seuicia barbarorum huic de ciuibus victorie ciuium comparari potest?

¶ De comparatione gothice irruptionis: cum eis cladibus: quas romani vel a gallis vel a bellorum ciuiliū auctorib⁹ exceperunt Caplm. xxix.

Quid roma funestius terrius amariusq̄ vidit? vtꝝ olim gallorum ⁊ paulo ante gothorum irruptionem: an marij ⁊ sylle aliorumq̄ in eorum partibus virorum clarissimoruz tanquā suorum luminū i sua membra ferocitatē? Galli quidem trucidauerunt senatum: qcquid eius in vrbe tota preter arcem capitolinaz: que sola vtcūq̄ defensa est reperire potuerūt. S3 in illo colle cōstitutis auro vitā saltem vendiderūt: quā etsi ferro rapere non possent: possent tn̄ obsidione ɔsumere. Gotthi vero tā multis senatoribus pepcerūt. vt magis mirū sit q̄ aliq̄s pemerūt. At vero sylla viuo adhuc mario ipm capitoliū: qd a gallis tutuz fuit: ad decernēdas cedes victor insedit. Et cū fuga marius eēt lapsus ferocior cruentiorq̄ rediturus: iste in capitolio p senatus etiā cōsultum multos vita rebusq̄ priuauit. Marianis autē partibus sylla absente qd scm̄ cui parcerent fuit: qn̄ mutio ciui senatori pōtifici araz ipsam vbi erāt vt aiunt fata romana miseris ābienti amplexib⁹ nō pepcerunt? Syllana porro tabl'a illa postrema: vt omittam⁹ alias innumerabiles mortes: plures iugulauit senatores: q̄ gotthi vel expoliare potuerunt. Qua igitur fronte: quo corde: qua impudētia: q̄ insipiētia vel poti⁹ amentia illa dijs suis nō iputant: ⁊ hec nostro iputant christo?

¶ De ɔnexione bellorum: q̄ aduentum christi plurima ⁊ grauissima precesserunt. Caplm. xxx.

Crudelia bella ciuilia omnibus bellis hostilibus auctoribus etiā eorum fatentibus amariora: quibus illa respublica nec afflicta: s3 pdita oīno iudicata ē: lōge ante aduētū xp̄i exorta sūt: ⁊ sceleratarum ɔcatēatiōe causaruz a bello mariano atq̄ syllano ad bella sertorij ⁊ catiline: quorum a sylla fuerat ille ꝓscriptus: ille nutritus: ide ad lepidi ⁊ catuli belluz: quorum alter gesta syllana rescidere: alter defendere cupiebat: ide ad pōpeij ⁊ cesaris quorum pōpeius sectator sylle fuerat: eiusq̄ potentiaz vel equauerat: vel iā etiam supauerat. Cesar autē pōpeij potētiā nō ferebat: sed q2 nō habebat: quā tn̄ illo victo interfectoq̄ transcendit. Hinc ad alium cesarez: qui post august⁹ appellatus puenerūt: quo imperante natus est xp̄s. Nā ⁊ ipse august⁹ cū multis gessit bella ciuilia ⁊ in eis etiā multi clarissimi viri perierūt: inter quos ⁊ cicero disertus ille artifex regende reipublice. Pōpeij qppe victorem caiū cesarē: q victoriā ciuilez clementer exercuit: suisq̄ aduersarijs vitā dignitatēq̄ dōauit: tanq̄ regni appetitorē q̄rūdā nobiliū ɔiuratio senatorum: velut ꝓ reipublice libertate in ipsa curia trucidauit. Huius deide potētiā multū morib⁹ dispar vitijsq̄ oībus īquinatis atq̄ corruptis affectare videbat͂ antoni⁹. Cui vehemēter ꝓ eadē illa velut p̄rie libertate cicero resistebat. Tunc emerserat mirabilis indolis adolescēs ille alius cesar: illius caij cesaris filius adoptiuus: qui vt dixi postea ap ellat⁹ ē august⁹. Huic adolescēti cesari vt ei⁹ potētia ɔ̄ ātoniū nutrire͂t: cicero fauebat: spans eū ɔ̄pulsa ⁊ opp̄ssa ātonij dn̄atiōe istauraturum reipu. libtatē: vsq̄adeo cec⁹ at q̄ iprouid⁹ futurorum: vt ille ipse iuuenis: cui⁹ dignitatē ac ptātē fouebat: ⁊ eūdē ciceronē occidēdū ātonio q̄dā q̄si ɔcordie pactione ꝓmitteret: ⁊ ipsaz libertatē reip. ꝓ q̄ multū ille iclinauerat ditioni proprie subiugaret.

¶ Quā impudēter pn̄tia incōmoda christi iputēt: q deos colere nō sinuntur cū tāte clades ɔ̄ eos tpe q̄ colebant͂ extiterūt. Caplm. xxxi.

Deos suos accusēt de tātis malis: q nr̄o xp̄o igrati sūt ꝓ tātis bonis. Certe qn̄ illa mala fiebāt: calebāt are numinū sabeo thure: sertisq̄ recētib⁹ halabāt: clarebant sacerdotia: phana renitebāt: sacrificabat͂: ludebatur: furebat͂ i tēplis: qn̄ passī3 tāt⁹ ciuiū sāguis a ciuib⁹ n̄ mō i ceťis locis: verum int͂ ipsa q3 deorum altaria fūdebat͂. Nō elegit tēplū q̄ ɔfugeret tulli⁹: q2 frustra elegerat muti⁹. Hi vero q multo idigni⁹ isultāt xp̄ianis tpib⁹ aut ad loca xp̄o dicatissima ɔfugerūt: aut illuc eos vt viuerēt ēt ipi barbari deduxerūt: Illō scio: ⁊ h̄ mecū q̄sq̄s sine studio partiū iudicat facillime agſcit: vt omittā ceťa q̄ m̄lta ɔmemoraui: ⁊ alia m̄lto plura: que

commemorare lōgū putaui: si humanū genus
añ bella punica recipet xp̄ianā disciplinā: ⁊ cō/
seq̄ret̄ reꝝ tanta vastatio: q̄ꝫ ta illis bellis euro
pā africāq̄ꝫ ꝯtriuit: nullus talium: q̄les nūc pa/
timur: nisi xp̄iane religioni illa mala tribueret.
Multo aūt minus eoꝝ voces tolerarent̄: quā
tum attinet ad romanos: si xp̄iane religionis re
ceptionem et diffamationem: vel irruptio illa
galloꝝ: vel tyberini fluminis igniūq̄ꝫ illa depo
pulatio: vel quod cūcta mala p̄cedit: bella ciui
lia sequerent̄: Mala etiā alia: q̄ vsq̄ꝫ adeo in/
credibilr̄ acciderūt: vt inter ꝓdigia numerarē
tur: si xp̄ianis tēporibus accidissent: quibus ea
nisi xp̄ianis hoībus tanq̄ꝫ crimina obijcerent?
Omitto qppe illa q̄ magis fuerunt mira q̄ꝫ no
xia: boues locutos: īfantes nondū natos d̄ vte
ris matꝝ quedā verba clamasse: volasse serpē
tes: feminas ⁊ galinas: ⁊ oues ī masculinū sexū
fuisse cōuersas: ⁊ cetera huiuscemodi: q̄ in eoꝝ
libris: nō fabulosis: sed historicis seu vera siue
fal sa sint: non inferunt hoībus pnicie: sꝫ stupo/
reꝫ. Sed ⁊ cū pluit terra: cū pluit creta: cū plu
unt lapides: nō vt grando appellari solet hoc
noīe: sed oīno vel terre vel crete vel lapidum
pluuia. Hec ꝓfecto etiā grauiter ledere potu/
erunt. Legim⁹ apud eos etneis ignibus ab ip̄o
mōtis vertice vsq̄ꝫ ad littus ꝓximū decurren/
tibus ita ferbuisse mare: vt rupes exurerentur
⁊ pices nauium soluerētur. Hoc vtiq̄ꝫ nō leuit̄
noxiuꝫ fuit: q̄ꝫuis īcredibiliter miꝝ. Eodeꝫ rur/
sus estu igniū tāta vi fauile scripserūt oppletaꝫ
eē siciliā: vt cathinēsis vrbis tecta obruta ⁊ op
pressa dirueret: qua calamitate pmoti misericor/
diter eiusdē anni tributū ei relaxauere romani.
Locustaꝝ etiaꝫ ī africa multitudinem ꝓdigij si
milem fuisse: cū iam esset populi romani ꝓuicia
lr̄is mandauerunt. Cōsumptis enim fructibus
folijsq̄ꝫ lignoꝝ ingenti atq̄ꝫ inextimabili nube ī
mari dicūt esse deiectam. Qua mortua reddi/
taq̄ꝫ littoribus: atq̄ꝫ hinc aere corrupto tātā or/
tam pestilentiā: vt in solo regno masinisse octi/
genta hoīum milia pisse referant̄: ⁊ multo am/
plius ī terris littoribusq̄ꝫ ꝓximis: tūc vtice ex
xxx. milibus viroꝝ q̄ ibi erant: decē remansisse
cōfirmant. Talis itaq̄ꝫ vanitas q̄lem ferimus:
eiq̄ꝫ rn̄dere cōpellimur: qd hoꝝ nō xp̄iane reli/
gioni tribueret: si tp̄ibus xp̄ianis videret? Et
si dijs suis ista nō tribuūt: quoꝝ cultū nō reliq̄/
runt: ne ista vel minora patiant̄: cum ea maio/
ra pertulerint: a quibus antea colebantur.

¶ Aurelij augustini de ciuitate d̄i liber q̄rtus.
¶ De his q̄ p̄ volumine disputata sūt. Capl'm. j.

De ciuitate dei dice
re exorsus p̄us rn̄dendū putaui ei⁹
inimicis qui terrena gaudia conse/
ctantes rebusq̄ꝫ fugacibus īhiantes: quicquid
in eis triste mīa potius admonentis dei q̄ꝫ puni
entis seueritate patiuntur: religioni increpitāt
xp̄iane: q̄ vna est salubris ⁊ vera religio. Et qm̄
cū sit ī eis etiam vulgus īdoctum: velut docto/
rū auc̄te in odium nostro graui⁹ irritant̄: existi/
mantibus impitis: ea q̄ suis tēporibus īsolite ac/
ciderūt: p alia retro tp̄a accidere nō solere: eoꝝ
q̄ꝫ opinionem etiā his q eaꝫ falsaꝫ eē nouerunt:
vt aduersum nos iusta murmura hr̄e videant̄:
sue sciētie dissimulatione firmantib⁹: de libris
quos auctores eoꝝ ad cognoscendam p̄terito/
rum tēpoꝝ historiā memorie mādauerūt. lōge
aliter q̄ꝫ putāt demōstrādum fuit: ⁊ simul docē
dum deos falsos quos vel palam colebant vl̄
occulte adhuc colūt: eos esse imūdissimos spiri
tus ⁊ malignissimos ac fallacissimos demones
vsq̄ꝫ adeo vt aut veris aut fictis etiā: suis tamē
criminib⁹ delectent̄: q̄ sibi celebrari p sua festa
voluerūt vt a ppetrandis dānabilibus factis:
humana reuocari nō possit infirmitas: dum ad
hec imitanda velut diuina p̄betur auctoritas.
Hec non ex nr̄a ꝯiectura ꝓbauimus: sꝫ partim
ex recenti memoria: q2 ⁊ ipsi vidimus talia ac ta
libus numinibus exhiberi: parti ex lr̄is eoruꝫ q
nō tāquā in cōtumeliā: sed tanq̄ꝫ ī honorem de
orū suoꝝ ista ꝯscripta posteris reliquerūt: ita vt
vir doctissimus apud eos varro et grauissime
auc̄tis: cū reꝝ humanaꝝ atq̄ꝫ diuinaꝝ dispartī
tos faceret libros alios humanis: alios diuinis
ꝓ sua cuiusq̄ꝫ rei dignitate distribuēs: nō saltē
in reb⁹ humanis: sꝫ in rebus diuinis poneret lu/
dos scenicos: cū vtiq̄ꝫ si tm̄modo boni ⁊ honesti
hoīes ī ciuitate eēnt: nec ī rebus hūanis ludi sce
nici eē debuissēt. Qd̄ ꝓfecto nō auc̄te sua fecit
sꝫ qm̄ eos rome nat⁹ ⁊ educatus in diuinis reb⁹
īuenit. Et qm̄ ī fine p̄mi libri q̄ deinceps dicenda
eēnt breuit̄ posuim⁹: ⁊ ex his q̄dā ī duobus ꝯse/
quentibus diximus: expectationi legentium q̄
restant reddenda cognoscimus.

¶ De his q̄ libro ij°. ⁊. iij°. ꝯtinentur. Capl'm. ij.

Romiseramus ergo quedaꝫ nos esse
dicturos aduersus eos qui romane re
ipublice clades in religionem nostraꝫ

referūt: ⁊ ꝯmemoraturos quecūq; ⁊ ꝗtūcūq;
occurrere potuissent: vel satis esse viderentur
mala ꝙ̄ illa ciuitas ꝑtulit: vel ad eius impiū pro
nicie ꝑtinētes: anteq̄ eorū sacrificia ꝓhibita fuis
sent. Que oīa proculdubio nobis tribuerent: si
iam vel illis clareret nr̄a religio: vel ita eos a sa
cris sacrilegis ꝓhiberet. Hec ⁊ secundo ⁊ t̄tio
libro satis quantū existimo absoluimus: in secū
do agētes de malis moꝝ: ꝙ̄ mala vl̄ sola vl̄ ma
xima deputāda sūt. In t̄tio aūt libro de his ma
lis que stulti sola ꝑpeti exhorrent: corꝑis vide
licet externarūq; reꝝ que plerūq; patiūt̄ ⁊ bo
ni. Illa ħo mala nō dico patiēter sed libēter ha
bent: quibꝰ ipsi fiūt mali. Et q̄ pauca dixi ꝺ so
la ipsa ciuitate atq; eius imꝑio: nec inde oīa vs
q; ad cesarē augustū. Quod si cōmemorare vo
luissē ⁊ exaggerare illa mala ꝙ̄ nō sibi inuicē ho
mines faciūt: sicut sūt vastatiōes: euersionesq;
bellantiū: s; ex ipsiꝰ mūdi elementis terrenis ac
cidūt rebꝰ: que vno loco apuleius breuiter stri
git: ī eo libro: quē de mūdo scripsit: terrena oīa
dicēs mutatiōes euersiōes ⁊ intēsiōes ⁊ remis
siones atq; itertū hr̄e. Nāq; in modicis tremo
ribꝰ terrarū: vt verbis eiꝰ vtar: dissiluisse humū
⁊ īterceptas vrbes cū populis dicit: abruptis
etiā imbribꝰ prolutas totas esse regiones: illas
etiā que prius fuerāt cōtinentes hospitibꝰ atq;
aduenis fluctibꝰ insulatas: aliasq; desidia ma
ris pedestri accessu peruias factas: vētis ac ꝓ
cellis euersas esse ciuitates: incēdia de nubibꝰ
emicuisse: quibꝰ oriētis regiōes cōflagrate pe
rierūt: ⁊ in occidētis plagis scaturigines ꝗsdā
ac proluuiōes easdē strages dedisse. Sic ex et
ne verticibꝰ quōdam effusis crateribꝰ diuini in
cendij ꝑ decliuia torrētis vice flāmarū flumia
cucurrisse. Si hec atq; huiusmodi que habet hi
storia vnde posse colligere voluissē: qñ finisse;
que illis tꝑibus euenerūt: anteq̄ xp̄i nomē vl
la istoꝝ vana ⁊ vere saluti ꝑnitiosa ꝯprimeret?
Promiserā me etiā demōstraturꝝ: quos eorū
mores: ⁊ quā ob cām deus verus ad augendū
imꝑiū adiuuare dignatus est: in cuiꝰ ꝑtāte sūt
regna oīa: q̄q; eos nihil adiuuerit hi quos de
os putāt: ⁊ potiꝰ q̄tū decipiēdo ⁊ fallendo no
cuerit. Uñ nūc mihi video eē dicēdū ⁊ magis ꝺ
incremētis imꝑij romani. Nā de noxia fallacia
demonū: quos velut deos colebāt: q̄tū malo
rū inuexerit moribꝰ eoꝝ: ī secūdo maxime libro
nō pauca iā dicta sunt. Per oēs aūt absolutos
tres libros: vbi opportunū visū est cōmendaui
mus etiā in ipsis bellicis malis: quātū solatioꝝ
deus ꝑ xp̄i nomē: cui tantū honoris barbari de
tulerūt: preter belloꝝ morē bonis malisq; cōtu
lerit: quō qui facit solem suum oriri suꝑ bonos
⁊ malos: ⁊ pluit super iustos et iniustos.

An altitudo imꝑij que nō nisi bellis acquirit̄:
ī bonis siue sapiētiū hn̄da sit: siue feliciū. Ca. iij.

Iam itaq; videamꝰ quale sit: ꝙ tantā
latitudinē ac diuturnitatē imꝑij roma
ni illis dijs audēt tribuere: quos etiā ꝑ
turpiū ludoꝝ obseq̄a: ⁊ ꝑ turpiū hoīū misteria
se honeste coluisse cōtendūt. Quāq; priꝰ vellē
paululū inq̄rere: ꝙ̄ sit rō: que prudētia cū hoīū
felicitatē nō possis ońdere semꝑ in bellicis cla
dibus ⁊ in sāguine ciuili vel hostili: cū humano
⁊ cū tenebroso timore ⁊ cruēta cupiditate ver
santiū: vt vitro letitia eoꝝ cōparet̄ fragilit̄ splē
dida: cui timeat̄ horribilius: ne repēte frangat̄
de imꝑij magnitudine ac latitudine velle glo
riari. Hoc vt facilius dijudicet̄: nō vanescamꝰ
iani vētositate iactati atq; obtūdamꝰ intētiōis
aciē altisonis vocabul̄ reꝝ: cū audimꝰ ppl̄os:
regna: ꝓuīcias: sed duos ꝯstituamꝰ hoīes. Nā
singl̄us q̄sq; hō vt in sermōe vna lr̄a: ita quasi
elemētū ē ciuitatis ⁊ regni quātal; t̄rarū occu
patiōe latissimi. Quoꝝ duoꝝ hoīum pauperē
vnū vel potiꝰ mediocrē: alterū prediuitē cogi
temꝰ: s; diuitē timoribꝰ anxiū: meroribꝰ tabescē
tem: cupiditate flagrātē: nūquā securū: semꝑ
inq̄etū: ꝑpetuis inimicitiaꝝ cōtentiōibꝰ anhelā
tem: augentē sane his miserijs patrimoniū suū
in imensum modū atq; illis augmentis curas
quoq; amarissimas aggregantē. Mediocrem
ħo illū re familiari parua atq; succīcta sibi suf
ficiētē: carissimū suis cognatis: vicinis amicis
dulcissima pace gaudētē: pietate religiosū: be
nignū mente: sanum corpore: vita parcū: mori
bus castum: cōscientia securum. Nescio vtrū
quisq; ita desipiat: vt audeat dubitare quē pre
ferat. Ut ergo in his duobus hominibus: ita in
duabus familijs: ita in duobus populis: ita in
duobus regnis regula seq̄tur equitatis. Qua
vigilanter adhibita: si nostra intentio corrigat̄:
facillime videbimus vbi habitet vanitas: ⁊ vbi
felicitas. Quapropter si verus deus colat̄: ei
q; sacris veracibus ⁊ bonis moribꝰ seruiatur:
vtile est vt boni longe lateq; diu regnent. Ne
q; hoc tam ipsis q̄ illis vtile est quibꝰ regnant.
Nam q̄tum ad ipsos pertinet pietas ⁊ ꝓbitas
eorū que magna dei dona sunt: sufficit eis ad

verã felicitatẽ: q̃ ⁊ ista vita bene agat̃: ⁊ postea ꝑcipiatur eterna. In hac ergo terra regnũ bonoꝝ nõ tã illis ꝓstatur: q̃ꝫ rebus humanis: Maloꝝ vero regnũ magis regnãtibus nocet: q suos aĩos vastãt: sceleꝝ maiore licentia: his aũt q eis seruiẽdo subdũtur non nocet: nisi inigtas ꝓpria. Nã iustis gcquid maloꝝ ab inigs dñis irrogatur nõ est pena criminis: sed virtutis examẽ. Proinde bonus si seruiat liber ẽ: malus ãt etiã si regnet seru⁹ est. Nec vni⁹ hoĩs ſʒ quod ẽ grauius tot dñoꝝ quot vitioꝝ: de gbus vitijs cuʒ ageret scriptura diuina: a quo enim quis ĩquit deuictus est: huic ⁊ seruus addictus est.

Quam similia sint latrocinijs regna absque iustitia. Capitulum. iiij.

REmota itaꝫ iusticia: quid sunt regna: nisi magna latrocinia? qꝛ ⁊ latrocinia: gd sunt nisi parua regna? Man⁹ eteñ ipsa hominũ est cũ impio ꝓncipis regitur pacto societatis astringit̃: placiti lege preda diuidit̃: hoc malũ si in tantũ ꝑditoꝝ hoĩum accessibus crescit: vt ⁊ loca teneat: sedes constituat: ciuitates occupet: ppl̃os subiuget: euidentius regni nomẽ assumit: qđ eis iã in manifesto cõfert nõ adẽpta cupiditas: sed addita ĩpunitas. Eleganter eñ ⁊ veraciter Alexãdro illi magno quideʒ cõꝑhẽsus pirata respõdit. Naʒ cũ idẽ rex hoĩem interrogasset gd ei videret̃: vt mare hẽret ĩfestum: ille libera cõtumacia gd tibi inquit: vt orbeʒ t̃raꝝ hẽas ĩfestũ? Sʒ qꝛ id ego exiguo nauigio facio latro vocor: qꝛ tu magna classe ĩꝑator.

De fugitiuis gladiatoribus: quorum potẽtia similis fuerit regie dignitati. Capitulum. v.

PRoinde omitto q̃rere q̃les Romulus cõgregauerit: quoniã multũ eis cõsultum ẽ: vt ex illa vita dato sibi cõsortio ciuitatis penas debitas cogitare desisterent: q̃ruʒ metus eos in maiora facinora propellebat: vt deinceps pacatiores essent rebus humanis. Hoc dico ꝙ ipsum romanum imperium iã magnum multis gẽtibus subiugatis: ceterisꝫ terribile: acerbe sensit: grauiter timuit: non paruo negocio deuitande ingentis cladis oppressuʒ: quãdo paucissimi gladiatores in campania de ludo fugientes: exercitum magnum compararunt: tres duces habuerunt: italiam latissime ⁊ crudelissime vastauerũt. Dicant quis istos deus adiuuerit: vt ex paruo ⁊ ex contemptibili latrocinio peruenirent ad regnum: tantis iam romanis viribus arcibusꝫ metuendum. An quia nõ diu fuerunt ideo diuinitus negabunt̃ adiuti: quasi vero ipsa cuiuslibet hominis vita diuturna sit? Isto ergo pacto nemineʒ dij adiuuãt ad regnandum: quoniam singuli quiqꝫ cito moriuntur. Nec beneficium deputandum est: qđ exiguo tempore in vnoquoqꝫ homine: ac ꝑ hoc sigillatim vtiqꝫ in omnib⁹ vice vaporis euanescit. Quid eñ ĩterest eoꝝ qui sub romulo deos coluerunt ⁊ olim sunt mortui: ꝙ post eorũ mortem romanũ tantũ creuit imꝑium: cuʒ illi apud inferos causas suas agant? Utꝝ bonas an malas ad rem p̃ñtem non pertinet. Hoc auteʒ de oĩbus intelligendum est: qui per ipsum ĩperiuʒ q̃uis decentibus succedẽtibusqꝫ mortalib⁹ in longa spacia protẽdat̃: paucis diebus vite sue cursim raptiqꝫ trãsierunt: actuũ suoꝝ sarcinas baiulantes. Sin vero etiam ipsa breuissimi tẽporis beneficia deoꝝ adiutorio tribuenda sũt: nõ paꝝ adiuti sunt illi gladiatores: qui seruilis cõditiõis vĩcula ruperũt: fugerũt: euaserũt: exercitũ magnũ ⁊ fortissimũ collegerũt: obedientes regũ suoꝝ consilijs ⁊ iussis: multũ romane celsitudini metuẽdi: ⁊ aliquot romanis imꝑatorib⁹ insupabiles: multa ceperũt: potiti sũt victorijs plurimis: vsi voluptatib⁹ gbus voluerunt: qđ suggessit libido fecerũt: postremo dõec vincerent̃ quod difficillime est factuʒ: sublimes regnantesqꝫ vixerunt. Sed ad maiora veniam⁹.

De cupiditate nini regis: qui vt latius dominaret̃: primus intulit bella finitimis. Cap. vi.

IUstin⁹ q grecã vel poti⁹ peregrinã trogũ põpeiũ secutus nõ latine tãtũ sicut ille: verũ etiã breuiter scripsit historiaʒ op⁹ libroꝝ suoꝝ sic ĩcipit. Principio reꝝ gẽtium nationũqꝫ imꝑium penes reges erat: q̊s ad fastigiũ hui⁹ maiestatis: nõ ambitio popularis: ſʒ spectata inter bonos moderatio ꝓuehebat: populi nullis legib⁹ tenebant̃: arbitria principum pro legib⁹ erãt: fines ĩperij tueri: magisꝫ ꝓferre mos erat. Intra suam cuiqꝫ patriam regna finiebantur. Primus oĩuʒ ninus rex assyrioꝝ: veterem ⁊ quasi habitum gentib⁹ morem noua imperij cupiditate mutauit: hic primus intulit bella finitimis: et rudes adhuc ad resistendum populos ad termĩos vsqꝫ libye perdomuit. Et paulo post. Ninus inquit magnitudineʒ quesite dominationis continua possessiõe firmauit. Domitis ergo proximis: cum accessione viriũ fortior ad alios transiret: et proxima queqꝫ victoria instrumentum sequentis esset totius ori

entis populos subegit. Qualibet autē fide rerū vel iste vl' trogus scripserit: nā q̄dā illos fuisse mētitos ⁊ alie fideliores littere ōndūt: cōstat tñ ⁊ iter alios scriptores regnū assyriorū a nino rege fuisse lōge lateqꝫ porrectū. Tādiu aūt pseuerauit: vt romanū nōdū sit eius etatis. Nā sicut scribūt q chronicā historiā ꝓsecuti sūt: mille ducētos ⁊ quadragīta annos ab āno p̄mo quo ninus regnare cepit ꝑmansit hoc regnū: donec transferret̄ ad medos. Inferre aūt bella finitimis ⁊ inde i cetera ꝓcedere: ac ppl'os sibi nō molestos sola regni cupiditate ↄterere ⁊ subdere: qd aliud q̄ grāde latrociniū nominandum est?

An regna trena iter ꝑfectus suos atqꝫ defectus deoꝝ vl' iuuēt vl' deserāt̄ auxilio. Ca. vij.

Si nullo deoꝝ adiutorio tā magnū hoc regnū ⁊ ꝓlixū fuit: quare dijs romanis tribuit̄ romanū regnū: locis amplū: tp̄ibusqꝫ diuturnū? Quecūqꝫ eiꝫ causa est illa eadē ē etiā ista. Si aūt ⁊ illud deoꝝ adiutorio tribuēdū esse cōtēdūt: q̄ro quoꝝ. Nō eiꝫ alie gentes quas ninus domuit ⁊ subegit alios tūc colebāt deos. Aut si ꝓprios hūerūt assyrij quasi peritiores fabros īperij cōstruēdi atqꝫ seruādi: nūqd nā mortui sunt qñ ⁊ ipi iperiū ꝑdiderūt? Aut mercede nō sibi reddita: vl' alia ꝓmissa maiore ad medos transire maluerūt: atqꝫ īde rursus ad ꝑsas cyro iuitante ⁊ aliqd cōmodius pollicēte? Que gēs nō angustis oriētis finibus post alexādri macedonis regnū magnū locis: sed breuissimū tp̄e in suo regno adhuc vsqꝫ ꝑdurat. Hoc si ita ē: aut ifideles dij sūt: q suos d̄sert̄ ⁊ ad hostes trāseūt qd̄ nec hō fec̄ camillus: qñ victor ⁊ expugnator aduersissime ciuitat' romā cui vicerat sēsit ingr̄tā: quā tñ postea oblit' iiurie memor p̄rie a gall' iteꝝ libauit: aut n̄ ita fortes sūt vt dos eē fortes d̄cet: q possūt humanis vl' ↄsilijs vl' virib' vici. Aut si cū iter se belligerāt: nō dij ab hoib': sꝫ dij ab alijs dijs forte vicunt̄: q sūt quarūcūqꝫ ꝓprij ciuitatū. Habēt ergo ⁊ ipsi iter se inimicitias: quas ꝑ sua qsqꝫ parte ꝓrsus suscipiūt. Nō itaqꝫ deos suos vlla debuit colere ciuitas: magis q̄ alios a qbus adiuuarent̄ sui. Postremo quoquomodo se hēat deoꝝ iste trāsitus: vl' fuga: vel migratio: vl' i pugna defectio: nōdū illis tp̄ibus atqꝫ i illis terraꝝ partibus xp̄i nomē fuerat p̄dicatū: qñ illa regna ꝑ igentes bellicas clades amissa atqꝫ trāslata sūt. Nā si post mille ducētos ⁊ q̄dragita ānos qñ regnū ab assyrijs ablatū ē: iā ibi xp̄iana religio aliud regnuꝫ p̄dicaret eternū: ⁊ deoꝝ falsoꝝ cultus sacrilegos inhiberet: qd aliud gētis illius vani hoies dicerent: nisi regnū qd̄ tādiu ↄseruatū ē: nulla alia causa nisi suis religionibus desertis ⁊ illa recepta perire potuisse? In qua voce vanitatis q̄ poterat eē ⁊ isti attēdāt speculū suū ⁊ silia ↄq̄ri: si vllus i eis pudor ē erubescāt. Quanq̄ romanū iperium afflictum est potius q̄ mutatum: quod ⁊ aliis ante christi nomen temporibus ei contigit: et ab illa est afflictione recreatum: quod nec istis temporibus desperandum est. Quis enim de hac re nouit voluntatem dei?

Quorum deorum presidio putāt romani imperium suum auctum atqꝫ seruatum: cuꝫ singulis vix singularum rerum tuitionem committēdam esse crediderunt. Capitulum. viij.

Deinde q̄ramus si placet: ex tāta deoꝝ turba quā romani colebāt: quē potissimū vel quos deos credāt illud iperiū dilatasse atqꝫ seruasse. Neqꝫ enim i hoc tā p̄claro ope ⁊ tāte plenissime dignitatis: audēt aliq̄s partes sub noie deoꝝ vel dearuꝫ dee cloacine tribuere: aut volupie que a voluptate appellata est: aut libētine: cui nomē est a libidine: aut vagitano qui ifantiū vagitibus presidet. aut cunine que cunas eorum administrat. Quando aūt possunt vno loco libri huius commemorari oīa nomina deorum aut dearum: que illi grādibus voluminibus vix comprehendere potuerunt: singulis rebus propria dispartientes officia numinum? Nec agroruꝫ munus vni alicui deo cōmittendum arbitrati sunt: sed rura dee rusine: iuga montium deo iugatino: collibus deaꝫ collatinam: vallibus valloniam prefecerunt. Nec saltem potuerunt vnam segetiam talem inuenire: cui semel segetes commendarent: sed sata frumenta q̄diu sub terra essent: prepositam voluerunt habere deam seiam. Cum vero iā eēnt super terram: et segetem facerent deam segetiam: frumentis vero collectis atqꝫ reconditis vt tuto seruarentur deam tutilinam preposuerunt: cui non sufficere videretur illa segetia: q̄diu seges ab initijs herbidis vsqꝫ ad aristas aridas perueniret: non tamē satis fuit hominibus deorum multitudinem amantibus: vt anima misera demoniorū turbe prostitueretur: vnius dei veri castum dedignata complexum. Prefecerunt ergo proserpinam frumentis germinantibus. geniculis nodisque culmorum deuꝫ nodatum: in uolumentis folliculorum deam

volutinam: cũ folliculi patescũt vt spica exeat: deã patelenã: cũ segetes nouis aristis equant̃: q2 veteres eq̃re hostire dixerũt deã hostilinaz: florẽtibus frumẽtis deã florã: lactescẽtibꝰ deã lacturciã: maturescẽtibus deã matutã. Cũ rũcant̃ idest a terra auferunt̃ deã rũcinam. Nec oĩa cõmemoro: q2 me piget qđ illos non pudet. Hec aũt paucissima ideo dixi: vt itelligeretur nullo modo eos dicere audere ista numina iperiũ cõstituisse: auxisse: cõseruasse romanũ: q̃ ita suis q̃qꝫ adhibebant̃ officijs: vt nihil vniuersuz vni alicui crederet̃. Qñ ergo segetia curaret iperiũ: cui curã gerere sil' ⁊ segetibus ⁊ arboribꝰ nõ licebat. Qñ de armis cunina cogitaret: cuiꝰ p̃positura paruuloꝝ cunas nõ pmittebat̃ excedere? Qñ nudatus adiuuaret in bello: q nec ad folliculũ spice sꝫ tm̃ ad nodũ geniculi ptinebat? Unusq̃sqꝫ domui sue ponit hostiariũ: ⁊ q2 hõ est oĩno nõ sufficit: tres deos isti posuerũt: forculũ foribus: cardeã cardini: limẽtinũ limini. Ita ne nõ poterat forculus sil' fores ⁊ cardinẽ limenqꝫ seruare? Omissa igit̃ turba ista minutoꝝ deoꝝ vel aliquãtũ intermissa officia maiorum deoꝝ debemus inquirere: quo roma tam magna est facta: vt tandiu tot gentibus imperaret.

¶ An imperij romani amplitudo ⁊ diuturnitas ioui fuerit ascribenda: quem summum deũ cultores ipsius opinantur. Capitulum. ix.

NImiꝝ ergo iouis hoc opus ẽ. Ip̃z enim deoꝝ oĩuz dearũqꝫ regẽ volũt: hoc eiꝰ idicat sceptrũ: hoc i alto colle capitoliũ. De isto deo q̃uis a poeta dictũ cõuenientissime p̃dicat̃. Iouis oĩa plena. Hũc varro credit etiã ab his coli: q vnũ deũ solũ sine simulacro colũt: sꝫ alio noie nũcupari. Qđ si ita ẽ: cur tam male tractatus ẽ rome: sicut qdã ⁊ i ceteris gẽtibꝰ vt ei fieret simulacrum: quod ipsi etiaz varroni ita displicet: vt cum tante ciuitatis peruersa cõsuetudine p̃meretur: nequaqꝫ tñ dicere ⁊ scribere dubitaret. q2 hi qui populis instituerũt simulacra: ⁊ metũ dẽpserunt ⁊ errorem addiderũt.

¶ Quas opiniones secuti sũt: qui diuersos deos diuersis mundi partibus p̃fecerũt. Cap. x.

CUr illi etiaz iuno vxor adiũgit̃: q̃ dicat̃ soror ⁊ cõiũx? Q2 iouẽ iquiũt i ethere accipimꝰ: i aere iunonẽ. Et hec cõiũcta duo elemẽta sũt: alteꝝ superiꝰ: alteꝝ iferiꝰ. Nõ ẽ ergo ille de quo dictũ ẽ: iouis oĩa plena: si aliquã partẽ iplet ⁊ iuno. An vterqꝫ vtrũqꝫ iplet: ⁊ ambo isti cõiuges: ⁊ i duobus isti elemẽtis, ⁊ i singulis simul sũt? Cur ergo ether dat̃ ioui: aer iunoni? Postremo si ipsi duo satis eẽnt: qđ ẽ q2 mare neptun: tribuit̃: terra plutoni? Et ne ipsi quoqꝫ sine cõiugibus remanerẽt: addit̃ neptuno salatia: plutoni p̄serpina. Naz sicut iferiorẽ celi partẽ: idest aerẽ iquiũt iuno tenet: ita iferiorẽ maris salaria: ⁊ terre iferiorẽ p̄serpina. Querũt quẽadmodum sartiãt fabulas nec iueniũt. Si eiz hec ita eẽnt: tria potius elementa mũdi eẽ: nõ quatuor eoꝝ veteres p̄derẽt: vt singula deoꝝ ꝯiugia diuiderẽt̃ singulis elemẽtis. Nũc ṽo oĩ modo affirmauerũt aliud eẽ etherẽ: aliud aerẽ: aliud terrã. Aqua ṽo siue supior siue iferior vtiqꝫ aqua ẽ: puta q2 dissimilis: nũq̃d i tm̃ vt aqua non sit? Et iferior terra: qđ aliud põt eẽ q̃ꝫ terra quãtalibet diuersitate distĩcta? Deide ecce iã totus i his quatuor vl' tribꝰ elementis corporeus cõpletꝰ ẽ mũdus. Minerua vbi erit: qđ tenebit: qđ iplebit? Simul eiz cũ his i capitolio ꝯstituta ẽ: cũ ista filia nõ sit amboꝝ. Aut si etheris partẽ supiorẽ mineruã tenere dicunt: ⁊ hac occasione fingere poetas: q2 de iouis capite nata sit: cur nõ ergo ipsa potius deoꝝ regina deputat̃ q2 sit ioue supior? An q2 idignũ erat p̃ponere p̃ri filiã: cur nõ de ioue ipso erga saturnuz iusticia ista s̃uata ẽ? An q2 victꝰ ẽ? Ergo pugnarũt? Absit iquiũt. fabulaꝝ ẽ ista garrulitas: ecce fabulis nõ credat̃: ⁊ de dijs sẽtiantur meliora. Cur ergo nõ data ẽ p̃ri iouis etsi non sublimior equalis certe sedes honoris? Q2 saturnus non iquiũt tp̃is lõgitudo ẽ. Tp̃s igit̃ colũt: q saturnũ colũt: ⁊ rex deoꝝ iuppiter isinuat̃ natus ex tp̃e. Quid eiz idignũ dicit̃: cum iuppiter ⁊ iuno nati dicũtur ex tp̃e: si celũ est ille ⁊ illa est terra: cum facta sint vtiqꝫ celuz ⁊ terra? Nã hoc q̊qꝫ i libris suis habẽt eoꝝ docti atqꝫ sapiẽtes. Neqꝫ de figmẽtis poeticis: sꝫ ð philosophoꝝ libris a virgilio dictum est. Tum pater omnipotens secundis imbribus ether: Cõiugis in gremium lete descendit: idest in gremium telluris aut terre. Quia ⁊ hic aliquas differentias volunt esse: atqꝫ in ipsa terra: aliud terram: aliud tellurem: aliud telluuionem putant. Et omnes hos deos habent suis nominibus appellatos: suis officijs distĩctos: suis aris sacrisqꝫ veneratos. Eandez terram etiam matrem deorum vocant: vt iam poete tolerabiliora ꝯfingant: si secundum istoꝝ non poeticos sed sacrorum libros non solum iuno soror ⁊ coniunx: sed etiam mater est iouis: eãdem terram cererem: eandem etiam vestam vo

lūt: cū tñ sepius vestā nō nisi ignē esse ꝓhibeant ꝑtinentē ad focos sine q̄bus ciuitas esse nō potest. Et ideo illi v̄gines solere seruire: ꝙ sicut ex virgine: ita nihil ex igne nascat̄. Quā totā vanitatē aboleri ⁊ extīgui vtiq̄ ab illo oportuit: q̄ est natus ex virgine. Quis eiꝫ ferat ꝙ cū tm̄ honoris ⁊ quasi castitatis igni tribuerit: aliquādo vestā nō erubescūt etiā venerē dicere: vt vanescat ī ancillis eius honorata virginitas? Si eiꝫ vesta venus esset: quomodo ei rite virgines a venereis operibus abstinēdo seruirēt? An veneres due sūt: vna virgo: altera mulier? An potius tres: vna virginū q̄ etiā vesta ē: alia coiugataꝝ: alia meretricū? Cui etiā phenices donum dabāt de ꝓstitutōe filiaꝝ anteq̄ eas iūgerēt viris. Que illaꝝ matrona ē vulcani? Nō vtiq̄ v̄go: qm̄ habet maritū. Absit aūt vt meretrix: ne filio iunonis ⁊ cooperario minerue facere iniuriā videamur. Ergo hec ad ꝯiugatas ītelligit̄ ꝑtinere: sꝫ eā nolumus imitentur ī eo qđ fecit illa cum marte. Rursus īquiunt ad fabulas redis. Que ista iusticia ē nobis succēsere ꝙ talia dicimus de dijs eoꝝ: ⁊ sibi nō succēsere q̄ hec ī theatris libētissime expectāt crimina deoꝝ suorū? Et qđ esset īcredibile: nisi constantissime ꝓbaretur hec ipsa theatrica crimina deoꝝ suorum ī honorē instituta esse eorundem deorum.

¶ De multis dijs: quos doctores paganoꝝ vnū eundemq̄ iouem esse defendunt. Capitulū. xj.

Quotquot igit̄ libet philosophicis rationibus ⁊ disputatōibus asserāt. Modo sit iuppiter corporei huius mūdi aīus: q̄ vniuersam istā molē ex quatuor vl' q̄t eis placet elementis ꝯstructā atq̄ cōpactā īplet ⁊ mouet: modo idē suas partes sorori ⁊ fratribus cedat. Modo sit ether: vt aerē iunonē subter fusā desup amplectat̄: modo totū simul cū aere sit ipse celū: terrā vero tanq̄ cōiugē eandemq̄ m̄rē: q2 hoc ī diuinis turpe nō ē: fecūdis ībrib' ⁊ seminibus fetet. Modo aūt ne sit necesse per cūcta discurrere: deus vnus de quo m'lti a poeta nobilissimo dictū putāt: Deū nāq̄ ire p oēs terras tractusq̄ maris celūq̄ ꝓfundū. Ipse in ethere sit iuppiter: ipse ī aere iuno: ipse ī mari neptunus: ī īferioribus etiā maris ip̄a salatia: ⁊ in terra pluto: ī terra īferiore ꝓserpina: ī focis domesticis vesta: ī fabroꝝ fornace vulcanus: ī syderibus sol ⁊ luna ⁊ stelle: ī diuinātibus apollo: mercurius ī merce: ī iano initiator: ī termino terminator: saturnus ī t̄pe: mars ⁊ bellona ī bellis: liber ī vineis: ceres ī frumētis: diana in siluis: minerua ī īgenijs. Ip̄e sit postremo etiā ī illa turba quasi plebeioꝝ deoꝝ. Ipse p̄sit noīe liberi viroꝝ seminibus: ⁊ noīe libere feminarū. Ipse sit diespiter q̄ partū ꝑducat ad diē. Ip̄e dea mena quā p̄fecerūt mēstruis feminaꝝ. Ipse lucina q̄ a parturiētibus īuocet̄. Ipse opē ferat nascētibus excipiēs eos sinu terre: ⁊ vocet̄ ops. Ipse in vagitu os aperiat ⁊ vocet̄ deus vagitanus. Ipse leuet de terra ⁊ vocetur dea leuana. Ipse cunas tueat̄ ⁊ vocet̄ dea cunina. Nō sit alius: sed ip̄e ī deabus illis: q̄ fata nascētibus canūt: ⁊ vocant̄ carmētes: p̄sit fortuitis voceturq̄ fortuna. In diua rumina māmā paruulo īmulgeat: q2 rumā dixerūt veteres māmā. In diua potina potionē ministret. In diua edulica escam p̄beat. De pauore infantium pauentia nuncupetur: de spe que venit venilia: de voluptate volupia: de actu agenoria: de stimulis quibus ad nimium actuꝫ homo impellitur: dea stimula nominetur. Stremua dea sit strennuum faciēdo Numeria que numerare doceat. Camena que canere. Ipse sit ⁊ deus consus prebendo consilia: ⁊ dea sentia sententias īspirando. Ipse dea iuuentas que post pretextataꝫ excipiat iuuenilis etatis exordia. Ip̄e sit fortuna barbata: que adultos barba induat quos honorare voluerit vt hoc qualecūq̄ numen saltē masculū deū: vel a barba barbatum: sicut a nodis nodatum: vel certe non fortunam sed quia barbas barbatum habet fortuniuꝫ nominarent. Ipse in iugatino deo coniuges iungat: ⁊ cum virgini vxori zona soluitur ipse inuocetur: ⁊ dea virginensis vocetur. Ipse sit mutumus vel tutumus: qui ē apud grecos priapus si non pudet. Hec omnia que dixi: ⁊ quecunq̄ non dixi: non enim omnia dicenda arbitratus sum. hi omnes dij deeq̄ sit vnus iuppiter. siue sint vt quidam volūt omnia ista partes eius: siue virtutes eius sicut eis videtur quibus eum placet esse mundi animum. Que sententia velut magnorum multorumq̄ doctorum est. Hec si ita sunt: quod quale sit nōdum interim quero quid perderent si vnū deū colerent prudentiore compendio? Quid enim eius contemneretur: cum ipse coleret̄? Si aūt metuendum fuit: ne pretermisse siue neglecte partes eius irascerentur: non ergo vt volūt velut vnius animantis hec tota vita est que continet omnes deos quasi suas virtutes vel mēbra vel partes: sed suam queq̄ pars habet vitā

a ceteris separata:si pter alterā irasci altera po
test:⁊ alia placari:alia cōcitari. Si aūt dicit̄ oēs
simul idest totū ipsū iouē potuisse offendi si par/
tes eius nō etiā sigillatī minutatiqꝫ colerētur
stulte dicit̄. Nulla qppe eaꝝ ꝑtermitteret̄:cuꝫ
ipse vnus q hēret oīa coleret̄. Nā vt alia omit/
tā q̄ sūt inumerabilia:cū dicunt oīa sydera par
tes iouis esse:⁊ oīa viuere atqꝫ rationales aīas
hēre:⁊ ideo sine ꝯtrouersia deos esse:non vidēt
q̄ꝫ multos nō colāt:q̄ꝫ multis edes nō cōstruant
aras nō statuāt:quas tamē paucissimis syderū
statuēdas esse putauerūt ⁊ sigillatī sacrifican/
dū. Si igit̄ irascūtur q nō sigillatī colūtur:non
metuūt paucis placatis toto celo irato viuere.
Si aūt stellas oēs ideo colūt qꝛ i ioue sunt quē
colūt:isto cōpēdio possent in illo vno oībus sup/
plicare: Sic eī nemo irasceret̄:cū i illo vno oī/
bus supplicaret̄:nemo cōtēneret̄ potius q̄ꝫ cul
tis quibusdam iusta irascendi causa illis qui pre
termissi essent multo numerosius preberetur:
presertim cum eis de superna sede fulgētibus:
turpi nuditate distētus preponeret̄ ⁊ priapus.

De opinione eoꝝ:q deū aīaꝫ mūdi:⁊ mūdum
corpus dei esse putauerunt. Capitulum.xij.

Quid ⁊ illud non debet mouere acutos
hoīes vel qualescūqꝫ hoīes? Nō enim
ad hoc igenij opus ē excellētia: vt de/
posito studio cōtētionis attēdant:si mūdi aīus
deus ē:eiqꝫ aīo mūdus vt corpus ē: vt sit vnū
aīal cōstās ex aīo ⁊ corpore:atqꝫ iste deus est si/
nus qdā nature i seipso cōtinēs oīa: vt ex ipsius
aīa qua viuificat̄ tota ista moles: vite atqꝫ aīe
cūctoꝝ viuētiū ꝓ cuiusqꝫ nascētis forte suman
tur:nihil oīno remanere pōt qđ non sit pars dei.
Qđ si ita ē:qs nō videat q̄ꝫta ipietas ⁊ irreligio/
sitas cōsequat̄: vt qđ calcauerit qsqꝫ partē dei
calcet:⁊ i omni animāte occidēdo pars dei tru/
cidet̄? Nolo oīa dicere q̄ possūt occurrere co/
gitātibus:dici aūt sine verecūdia non possunt.

De his qui sola rationabilia animātia partes
esse vnius dei asserunt. Capitulum.xiij.

Si aūt sola aīalia rationalia:sicut sunt
hoīes partes dei eē ꝯtēdūt:nō video q
dē si totus mūdus ē deus:quō bestias
ab eius partib᷒ separent. Sꝫ obluctari qd op᷒
ē? De ipso ratōali aīante:idest hoīe qd ifelicius
credi pōt:q̄ꝫ dei partē vapulare cū puer vapu/
lat? Iaꝫ vero partes dei fieri lasciuas:iniquas:
īpias atqꝫ oīno dānabiles:qs ferre posset:nisi q
ꝓrsus īsaniat? Postremo qd irascit̄ eis a qbus
nō colit̄:cū a suis partib᷒ nō colat̄? Restat ergo
vt dicant oēs deos suas hēre vitas: sibi quēqꝫ
viuere:nullū eoꝝ eē partē cuiusqꝫ:sꝫ oēs colen
dos q cognosci ⁊ coli possūt:qꝛ tā multi sunt: vt
oēs nō possint. Quoꝝ iuppiter qꝛ rex presidet:
īpꝫ credo ab eis putari ꝯstituisse regnuꝫ: vel au/
xisse romanū. Nā si hoc ipse nō fecit:quē alium
deū opus tā magnū potuisse aggredi credatur
cum omnes occupati sint officijs et operibus
proprijs:nec alter irruat in alterius.

Argumenta regnorum Ioui incongruenter
ascribi:cum si vt volunt dea est victoria ipsa hu
ic negocio sola sufficeret. Capitulum.xiiij.

A Rege igit̄ deoꝝ regnū hoīuꝫ potuit et
ꝓpagari ⁊ augeri. Hic ꝑmū q̄ro cur nō
etiā īpꝫ regnū aliqs deus ē? Cur eī nō
ita sit si victoria dea ē? Aut qd ipso Ioue in hac
cā opus ē:si victoria faueat sitqꝫ ꝓpicia:⁊ semꝑ
eat ad illos q̄s vult eē victores? Hac dea fauē
te ⁊ ꝓpitia:etiā ioue vacāte vł aliud agēte:q̄ gē
tes nō subdite remanerēt? Que regna nō cede
rēt? An forte nō displicet bonis iniqssima ipro/
bitate pugnare:⁊ finitimos qetos nullāqꝫ iiuriā
faciētes ad dilatādū regnū bello spontaneo ꝓ/
uocare? Plane si ita sentiunt approbo ⁊ laudo.

An ꝯgruat bonis lati᷒ velle regnare. Ca.xv.

Uideāt ergo ne forte non ꝑtineat ad vi/
ros bonos gaudere đ regni latitudine
Iniqtas eī eoꝝ cū qb᷒ iusta bella gesta
sūt regnū adiuuit vt cresceret:qđ vtiqꝫ paruuꝫ
eēt:si qes ⁊ iusticia finitimoꝝ ꝯtra se belluꝫ geri
nulla ꝓuocaret iiuria:ac felicioꝛib᷒ sic reb᷒ hu
manis oīa regna parua eēnt cōcordi vicinitate
letātia:⁊ ita eēnt i mūdo regna plīma gētiū vt
sūt i vrbe dom᷒ plīme ciuiū. Proide belligera/
re ⁊ ꝑdomitis gētib᷒ dilatare regnū: malis vi/
det̄ felicitas:bonis necessitas. Sꝫ qꝛ peius eēt:
vt iiuriosi iustoꝛib᷒ dñarent̄:ideo nō icōgrue di
cit̄ etiā ista felicitas. Sꝫ ꝓculdubio felicitas ma
ioꝛ ē vicinū bonū hēre ꝯcordē:q̄ꝫ vicinū maluꝫ
subiugare bellātē. Mala vota sunt optare ha/
bere quem oderis vel quē timeas: vt possit esse
quem vincas. Si ergo iusta gerendo bella non
impia non iniqua romani imperium taꝫ magnū
acquirere potuerūt:nunquid tanq̄ꝫ aliqua dea
colenda est eis etiam iniquitas aliena? Mal/
tum enim ad istam latitudinem imperij eam co/
operatam videmus que faciebat iniuriosos: vt
essent cum quibus iusta bella gererentur:et au
geretur imperium. Cur autem et iniquitas dea

nō ſit vľ extnaꝝ gētiū: ſi pauoꝛ ꝛ palloꝛ ꝛ febꝛis dij romāi eē meruerūt? His igr̄ duabꝰ: id ē aliena inīqtate ꝛ đa victoꝛia: dū belloꝝ cāſ inīqtas excitat: victoꝛia eadē bella feliciter t̃minat: etiam feriato ioue creuit imperiū. Quas eni hic partes iuppiter haberet: cū ea que poſſent beneficia eiꝰ putari dij hn̄tur: dij vocātur: dij colunt̃: ipſi ꝓ ſuis partibus inuocant̃? Haberet hic aūt etiā ille aliquā partē: ſi regnum etiā ipſe appellaretur ſicut appellat̃ illa victoꝛia: aut ſi regnum munꝰ ē iouis: cur nō ꝛ victoꝛia munus eius habeatur? Quod pꝛofecto haberet̃: ſi nō lapis in capitolio: ſed verus rex regum ꝛ dominus dn̄antium cognoſceretur atq̃ coleretur.

Quid fuerit: ꝙ romani omnibus rebꝰ ꝛ omnibus motibus deos ſingulos deputantes edē quietis: extra poꝛtā eſſe voluerunt. Cap. xvi.

Miroꝛ aūt plurimū: ꝙ cū deos ſingulos ſingulis rebus ꝛ pene ſingulis motibꝰ attribuerēt: vocauerūt deā agenoꝛiā: q̄ ad agēdū excitaret: deā ſtimulā q̄ ad agēdū vltra modū ſtimularet: deā murtiam q̄ pꝛeter modū non moueret: ac faceret hominem vt ait pōponiꝰ murcidū: ideſt nimis deſidioſū ꝛ inactuoſum: deā ſtrēnuā que faceret ſtrēnuū. His oībus dijs ꝛ deabus publica ſacra facere ſuſceperūt. Quietā vero appellantes q̄ faceret qetum: cū edem haberet extra poꝛtā collinā publice illā ſuſcipere noluerūt. Utrū indiciū fuit animi inqeti: an potius ita ſignificatū eſt: ꝙ qui illam turbam colere pſeueraret: nō plane deorum ſed demonioꝛum eū quietē habere nō poſſe: ad quam vocat verus medicus dicens: diſcite a me quia mitis ſum ꝛ humilis coꝛde: et inuenietis requiem animabus veſtris.

An ſi iouis ſumma poteſtas eſt: etiam victoria dea debuerit exiſtimari. Capitulum. xvij.

An foꝛte dn̄t ꝙ deam victoꝛiā iuppiter mittat: atq̃ illa tāq̃ regi deoꝝ obtemperās ad quos iuſſerit veniat: ꝛ i coꝛū parte conſidat? Hoc vere dicit̃ nō de illo ioue quē deoꝛū regē ꝓ ſua opiniōe confingūt: ſ; de illo vero rege ſeculoꝝ ꝙ mittat: nō victoꝛiā: q̄ nulla ſubſtantia eſt: ſed angelū ſuū ꝛ faciat vincere quē voluerit: cuius conſiliū occultum eſſe pōt: iniquū eſſe nō pōt. Nā ſi victoꝛia đa ē: cur nō deꝰ ē ꝛ triūphus: ꝛ victoꝛie iungit̃ vel maritus vel frater vel filius. Talia qppe iſti de dijs opinati ſūt: qualia ſi poete fingerēt: atq̃ a nobꝭ exagitarent: reſponderēt iſti ridēda eſſe figmēta poetaꝝ: nō veris attribuenda numibus: ꝛ tn̄ ſeipſi nō ridebant: cū talia delirамēta nō apud poetas legebāt: ſed in tēplis colebant. Jouem igit̃ de oībꝰ rogarēt: ei vni tm̄mō ſupplicarent. Nō.n. ſe miſiſſ; victoꝛia: ſi đa eēt ſub illo rege ꝛ poſſ; ꝛ audēt reſiſtē: ꝛ ſuā potiꝰ facē volūtatē.

Felicitatē ꝛ foꝛtunā qui deas putāt qua ratione ſecernunt. Capitulum. xviij.

Quid ꝙ ꝛ felicitas dea eſt. Edem accepit: arā meruit: ſacra ei cōgrua perſoluta ſūt. Jpſa ergo ſola coleret̃: vbi.n. ipſa eēt qd boī nō eſſet. Sed quid ſibi vult: ꝙ et foꝛtuna dea putat̃ ꝛ colit̃. An aliud ē felicitas aliud foꝛtuna. Qꝛ foꝛtūa pōt eē mala foꝛtuna āt ſi mala fuerit: felicitas nō erit. Certe oēs đoſ vtriuſq̃ ſexus ſi ꝛ ſexū habēt: nō niſi bonos exiſtimare debemus. Hoc plato dicit: hoc alij phi: h excellētes reip. ppľoꝛūq̃ rectoꝛes. Qūo ergo dea foꝛtuna aliquādo bona ē: aliquādo mala. An foꝛte qn̄ mala eſt dea nō ē: ſ; in malignū demonē repēte conuertit̃. Quot ſunt ergo đe iſte. pꝛofecto quotquot ſūt hoīes foꝛtūati: hoc eſt bone foꝛtune. Nam cū ſint ꝛ alij plurimi ſil: hoc ē vno tpe male foꝛtune: nunqd ſi ipſa eēt: ſil ꝛ bona eſſet ꝛ mala: his aliud: illis aliđ. An illa que dea eſt ſemꝑ eſt bona. Jpſa ē ergo felicitas. Cur adhibent̃ diuerſa noīa: ſed ꝛ hoc ferēdū ē. ſolet.n. ꝛ vna res diuerſis noībꝰ appellari Quid diuerſe edes: diuerſe are: diuerſa ſacra. Eſt cā inqunt: qꝛ felicitas illa ē: quā bōi hn̄t p̄cedentibꝰ meritis. Foꝛtuna đo que dr̄ bona: ſine vllo examie meritoꝝ foꝛtuitu accidit hoībus ꝛ bonis ꝛ malis: vnde etiā foꝛtuna noīat̃. Qūo ergo bona eſt que ſine vllo iudicio vēit ꝛ ad bonos ꝛ ad malos. Ut quid autē colit̃ q̄ ita ceca ē: paſſī; i qſlib; icurrēs: vt ſuos cultoꝛes plerūq̃ p̄tereat: ꝛ ſuis cōtēptoꝛibus hereat. Aut ſi aliqd ꝓficiūt cultoꝛes eius: vt ab illa videant̃ ꝛ ament̃: iā merita ſeqt̃: nō foꝛtuitu venit. Ubi ē ḡ diffinitio illa foꝛtune? Ubi ē qđ a foꝛtuitis ēt nomē accepit? Nihil.n. ꝓdeſt eā colere: ſi fōtuna ē. Si āt ſuos clťoꝛeſ diſcernit vt ꝓſit: foꝛtūa n̄ ē. An ꝛ ipſā q̄ voluerit iuppit̃ mittit? Colat̃ ḡ ipſe ſolus. Nō.n. pōt ei iubēti ꝛ eam q̄ voluerit mittēti foꝛtūa reſiſtē. Aut certe ipſā mali colāt q nolūt hr̄e mēita: qbꝰ poſſit đa felicitas īuitāi.

De foꝛtuna muliebꝛi. Capitulum. xix.

Tantū ſane huic velut vni numini tribuūt: qđ foꝛtunā vocāt: vt ſimulacꝛ eiꝰ qđ a matronis dedicatū eſt ꝛ appellatum ē

fortuna muliebris: etiam locutū esse memorie
cōmendarint: atq₃ dixisse nō semel: sed iteꝝ qđ
eam rite matrone dedicauerint. Quod qdem si
verū sit: mirari nos non oportet. Non eni mali/
gnis demonibꝰ etiā sic difficile est fallere: quo/
rū artes atq₃ versutias hinc potius isti aduerte
re debuerūt ꝙ illa dea locuta est: que fortuitu
accidit: nō que meritis vēit. Fuit.n. fortuna lo
q̄x ⁊ muta felicitas. Et ad qđ aliđ nisi vt hoīes
recte viuere nō curarent: cōciliata sibi fortuna
que illos sine vllis bonis meritis faceret fortu/
natos. Et certe si fortuna loquit̄: non saltē mu/
lieribus: sed viris potius loqueretur: vt nō ipse
que simulacrum dedicauerunt putarentur tā/
tum miraculum muliebri loquacitate finxisse.

De ꝟtute ⁊ fide q̄s pagani tēplis ⁊ sacris ho/
norauerūt: ꝑtermittētes alia bōa: q̄ silr colēda
fuerūt: si recte alijs diuinitas tribuebat̄. Ca. xx.

Virtutē quoq₃ deā fecerūt: q̄ qdē si dea
eēt: multis fuerat ꝑferēda. Et nūc qꝛ
dea nō ē s₃ donū dei: ipa ab illo īpetre/
tur: a quo solo dari pōt: ⁊ oīs falsoꝝ deoꝝ tur
ba vanescat. S₃ cur ⁊ fides dea credita ē: ⁊ ac/
cepit ēt ipa tēplū ⁊ altare? Quā qsqs prudēter
agnoscit: habitaculū illi seipm facit. Unde aūt
sciunt illi qđ sit fides: cuiꝰ primū ⁊ maximū offi/
ciū ē: vt in veꝝ credat̄ deū? Sed cur nō suffe/
cerat virtꝰ? Nōne ibi ē ⁊ fides? Qm̄ quidē vir
tutē in quatuor spēs distribuēdā esse viderūt:
prudētiā: iustitiā: fortitudinē: tēperātiā? Et qm̄
iste singule spēs suas hn̄t: i partibꝰ iustitie fides
est: maximūq₃ locū apđ nos habet qcūq₃ scimꝰ
qđ sit ꝙ iustꝰ ex fide viuit. Sed illos miror appe
titores multitudīs deoꝝ: si fides dea ē: qre alijs
tā mltis deabꝰ iniuriā fecerūt ꝑtermittēdo eas
qbꝰ simılr edes ⁊ aras dedicare potuerūt? Cur
tēperātia dea eē nō meruit: cū eius noīe nōnul
li romani pncipes nō paruā glīaꝫ cōparit? Cur
deniq₃ fortitudo dea nō ē: que affuit mutio cū
dexterā porrexit in flāmas: q̄ affuit curtio cū se
ꝓ patria i abruptā terrā precipitē dedit: q̄ affu
it decio patri ⁊ decio filio cū pro exercitu se vo
uerunt? Si tn̄ his oībus vera inerat fortitudo:
vnde modo nō agit̄. Quare prudētia: quare sa
piētia nulla numinū loca meruerūt? An qꝛ i no
mine generali ipsiꝰ virtutes oēs colūt̄? Sic er/
go posset ⁊ vnꝰ deꝰ coli: cuiꝰ partes ceti dij pu
tant̄. Sed in illa vna ꝟtute ⁊ fides est ⁊ pudici
tia: que tn̄ extra in edibus ꝓprijs altaria merue
rūt. Has deas non veritas: sed vanitas fecit.

Qꝫ vnum non intelligentes deuꝫ virtute: sal
tem felicitate debuerūt esse cōtenti. Ca. xxi.

Hec eni veri dei munera sūt: nō ipe dee
sunt. Uerūtamen vbi est ꝟtus ⁊ felici/
tas: quid aliud querit̄? Quid ei sufficit
cui virtꝰ felicitasq₃ nō sufficit? Oīa quippe agē
da cōplectitur virtus: oīa optāda felicitas. Si
iuppiter vt hec daret ideo colebat̄: qꝛ si bonuꝫ
aliquid ē latitudo regni atq₃ diuturnitas ad eā
dem pertinet felicitatē: cur nō intellectū est do
na dei eē nō deos? Si aūt putate sunt dee: sal/
tem alia tanta deoꝝ turba nō quereret̄. Consi/
deratis.n. officijs deorū dearūq₃ oium: q̄ sicut
voluerūt ꝓ sua opinatiōe finxerūt: inueniāt si
pn̄t aliquid quod ab aliquo deo prestari possit
hoī habēti virtutē: habenti felicitatē. Quid do
ctrine vel a mercurio vel a minerua petēdū es
set: cū virtꝰ oīa secū hr̄et? Ars qppe ipsa bn̄ re/
cteq₃ viuēdi virtꝰ a veteribꝰ diffinita ē. Uñ ab
eo ꝙ grece arete dr̄ virtꝰ: nomen artis latinos
traduxisse putauerūt. S₃ si virtus nō nisi ad in
geniosuꝫ posset venire: qđ opus erat deo catio
patre q cautos id ē acutos faceret: cū hoc possꝫ
conferre felicitas? Ingeniosū quippe nasci felici
tatis ē. Unde etiā si nō potuit a nōdū nato coli
dea felicitas: vt hoc ei cōciliata donaret cōfer
ret hoc parentibꝰ eius cultoribus suis: vt eis in
geniosi filij nascerentur: quid opus erat ꝑturiē
tibus inuocare lucinā: cū si adeēt felicitas: non
solū bn̄ parerēt: sed etiā bonos? Quid necesse
erat opidee commendare nascētes: deo vagitano
vagiētes: dee cunine iacētes: rumine sugētes:
deo statilino stātes: dee adeone adeūtes: abeōe
abeūtes: dee mēti: vt bonā hr̄ent mētē: deo vo
lūno ⁊ dee volūne: vt bōa vellēt: dijs cōiugali
bꝰ: vt bn̄ cōiugarent̄: dijs agrestibꝰ: vt fructus
vberrimos caperent: ⁊ maxīe ipsi diue fructese:
marti ⁊ bellōe vt bn̄ belligerarēt: dee victorie
vt vincerēt: deo honori vt honorarent̄: dee pe/
cunie vt pecūiosi essent: đo esculano ⁊ filio eiꝰ
argētio ut hērent ereā argēteāq₃ pecuniā. Nā
iđ patrē argentini esculanū posuerūt: qꝛ prius
erea pecūia in usu esse cepit: post argētea. Mi
ror autem ꝙ argentinus non genuit aurinum:
quia ⁊ aurea subsecuta est. Quem deum isti si
haberent: sicut saturno iouem: ita ⁊ patri argē
tino ⁊ auo esculano aurinū preponerēt. Quid
ergo erat necesse ꝓpter hec bona vel animi vl
corporis vel externa tantam deoꝝ turbaꝫ cole/
re ⁊ inuocare: quos neq₃ omnes commemora

ni:nec ipsi potuerũt oib⁹ hũanis bõis minutatĩ singulatiq̧ digestis ꝛ deos minutos ꝛ singulos prouidere: cũ posset magno faciliq̧ compẽdio vna dea Felicitas cũcta ꝯferre: nec solum ad bona capiẽda quisq̃ ali⁹: sz neq̧ ad depellẽda mala q̃reret:? Cur eni esset iuocanda ꝓpter fessos diua Fessonia. ꝓpt̃ hostes ꝯpellẽdos diua Pellonia: ꝓpter egros medicus vel Apollo vl' Esculapius: vel ambo sil' q̃n eẽt grande periculuz:? Nec deus spinẽsis vt spinas ex agris eradicaret: nec dea Rubigo: vt nõ accederet rogaretur: vna felicitate p̃nte ꝛ tuente: vt vel nulla mala exorirẽt̃ vel facillime pellerẽtur. Postremo q̃m de duab⁹ istis deabus Uirtute ꝛ felicitate tractam⁹: si Felicitas virtutis ẽ p̃miũ non dea sed dei donũ ẽ. Si aũt dea est. cur nõ dicat̃ ꝛ virtutem ipsa cõferre quandoquidem etiam virtutem consequi felicitas magna est:?

¶ De sciẽtia colendorum deoꝝ: quã a se uarro gloriatur collatã esse romanis. Caplm̃. xxij.

Quid ergo ẽ q̃ pro ingẽti beneficio varro iactat prestare se ciuib⁹ suis: q2 non solũ cõmemorat deos quos coli oporteat a romanis: verũetiã dicit q̃d ad quẽ ptineat. Q̃m nihil ꝓdest inq̃t homini alicuius medici nomẽ formãq̧ nosse: ꝛ q̃d sit medicus ignorare ita dicit nihil ꝓdest scire deuz eẽ esculapiũ: si nescias eum valitudini opitulari: atq̧ ita ignores cur ei ꝯbeas supplicare. Hoc etiã affirmat alia similitudie dicẽs: nõ modo bñ viuere: sz viuere oio neminẽ posse: si ignoret q̃snã sit faber: q̃s pictor: q̃s rector: a quo q̃d vtensile petere possit: quẽ adiutorẽ assumere: quẽ ducẽ: quẽ doctorẽ Eo modo nulli dubiũ eẽ asserẽs ita eẽ vtilẽ cognitionẽ deoꝝ: si sciat̃ quã q̃squis ds vim ꝛ facultatem ac p̃tãtem cuiusq̧ rei habeat. Ex eo eni poterim⁹ inq̃t scire quẽ cuiusq̧ cã deum aduocare atq̧ iuocare debeamus: ne faciam⁹ vt mimi solẽt ꝛ optem⁹ a libero aquã: a niphis vinum. Magna sane vtilitas. Quis nõ huic gratias ageret: si vera mõstraret: ꝛ si vnũ veꝝ deũ a quo essent oia bona: ꝛ oibus colẽdũ doceret:?

¶ De felicitate quã romani multoꝝ veneratores deoꝝ diu nõ coluerũt honore diuino: cum pro omnibus sola sufficeret. Caplm̃. xxiij.

Sed vnde nũc agit̃. si libri ꝛ sacra eorũ vera sunt: ꝛ felicitas dea est: cur nõ ipsa vna q̃ coleret ꝯstituta est: q̃ posset vniuersa conferre: ꝛ cõpẽdio facere felicẽ:? Quis eim optat aliq̃d ꝓpt̃ aliud q̃ vt felix fiat:? Cur deniq̧ tã sero huic tante dee post tot romanos pricipes: lucullus edẽ ꝯstituit:? Cur ipse romulus felicẽ cupiẽs cõdẽ citatẽ: ñ huic tẽplũ potissimũ struxit:? Nec ꝓpter aliq̃d dijs ceteris supplicauit q̃do nihil deesset si hec adesset. Naz ꝛ ipse nec prius rex: nec vt putãt postea ds fierz si hãc deam ꝓpitiam non haberet. Ut q̃d ergo romulus cõstituit romanis deos ianum: iouem martẽ: picũ: faunũ tyberinũ: herculẽ ꝛ si q̃s alios:? Ut quid tit⁹ tatius addidit saturnũ: opem: solem: lunã: vulcanũ: lucẽ: ꝛ q̃sq̧ alios addidit: inter q̃s etiã deã cloacinã felicitate neglecta:? Ut q̃d numa tot deos ꝛ tot deas sine ista:? An eam forte in tanta turba videre nõ potuit:? Hostilius certe rex deos ꝛ ipse nouos pauorẽ atq̧ pallorẽ ꝓpiciãdos nõ introduceret: si deã istaz nossz aut colerz: p̃nte q̃ppe felicitate ois pauor ꝛ pallor nõ ꝓpiciat⁹ abscederet: sz pulsus aufugeret. Deide q̃d ẽ hoc q̃ꝺ iã romanũ iperiũ longe lateq̧ crescebat: ꝛ adhuc nemo felicitatẽ colebat:? An ideo grãdi⁹ impiũ q̃ felici⁹ fuit:? Nã q̃uo ibi eẽt vera felicitas: vbi vera ñ erat pietas:? Pietas eni vera ẽ veraꝝ veri di cult⁹: nõ cult⁹ falsoꝝ tot deoꝝ quot demonioꝝ. Sed ꝛ postea iaz in deoꝝ numeꝝ felicitate suscepta: magna belloꝝ ciuiliũ ifelicitas subsecuta est. An forte iuste ẽ idignata felicitas: q̃ ꝛ tã sero ꝛ nõ ad honorẽ sz ad cõtumeliã poti⁹ iuitata ẽ: vt cũ ea coleret̃ priapus ꝛ cloatina: ꝛ pauor ꝛ pallor ꝛ febris: ꝛ cetera nõ numina colẽdoꝝ: sz crimina colentiũ:? Ad extremũ si cũ turba idignissima tanta dea colẽda visa ẽ: cur nõ vel illustrius ceteris colebat̃:? Quis eni ferat q̃ neq̧ int̃ deos ꝯsentes: q̃s dñt i cõsiliũ iouis adhiberi: nec inter dos quos selectos vocãt felicitas cõstituta ẽ: vt tẽplũ aliquod ei fieret: q̃ꝺ ꝛ loci sublimitate ꝛ operis dignitate p̃emineret:? Cur enim nõ aliquid meli⁹ q̃ ipsi ioui:? Nã neq̧ etiaz ioui regnũ nisi felicitas dedit: si tñ cũ regnaret felix fuit: ꝛ potior est felicitas regno. Nemo eni dubitat facile inueniri hoiez q timeat se fieri regẽ: null's aũt iuenit̃ q se nolit eẽ felicẽ. Ipsi ĝ dij si p auguria vel quolibet mõ eos posse cõsuli putãt: de hac re cõsulent̃ vtꝝ vellẽt felicitati loco cedere: si forte alioꝝ edib⁹ vel altarib⁹ iaz fuisset locus occupat⁹: vbi edes maior atq̧ sublimior felicitati ꝯstrueret̃ ẽt ipse iuppit̃ cederet: vt ip̃z verticẽ collis capitolini felicitas poti⁹ obtineret. Nõ eni q̃spiã resisteret felicitati: nisi q̃ꝺ fieri nõ põt q eẽ vellet ifelix. Nullo mõ oino si ꝯsuleret̃ fa-

ceret iupp if qđ ei fecerīt tres dij: mars: tmin⁹: ⁊ iuuētas q maiori ⁊ regi suo nullo mō cedere loco voluerūt. Nā sicut hñt eoꝝ littere cū rex tarqni⁹ capitoliū fabricare vellet: eūqꝫ locū q ei dignior aptiorqꝫ videbat a dijs alijs cerneret ꝑoccupatū: nō audēs aliqd ꝯtra deoꝝ facere arbitriū: ⁊ credēs eos tāto numini suoqꝫ principi volūtate cessuros: qꝛ multi erāt illic vbi capitoliū cōstitutū est: per auguriū q̄siuit vtꝝ cōcedere locū vellēt ioui: atqꝫ ipsi īde cedere: oēs voluerūt ꝑter illos quos cōmemoraui: martem: terminū: iuuētatē: atqꝫ ideo capitoliū ita constructū est: vt etiaꝫ isti tres intus essent tā obscuris signis: vt hoc vix hoīes doctissimi scirēt. Nullo mō igit felicitatē iuppiter ipse cōtēneret: sicut a termino: marte: iuuentate contēpt⁹ est. Sed ipsi etiaꝫ q nō cesserāt ioui: ꝑfecto cederēt felicitati q̄ illis regē fecerat iouē. Aut si ñ cederēt: nō id cōtēptu ei⁹ facerēt: sꝫ ꝙ ī domo felicitatis vel obscuri eē mallēt: q̄ꝫ sine illa in locis ꝓprijs eminere. Ita dea felicitate ī loco amplissimo ⁊ celsissimo cōstituta: discerēt ciues vnde oīs boni voti petendū essꝫ auxiliū. Ac si ipsa suadēte nā: alioꝝ deoꝝ sup̄flua m̄ltitudīe d̄relicta colerēt vna felicitas: vni supplicarēt: vni⁹ tēpluꝫ freq̄ntarēt a ciuib⁹ q felices eē vellēt: q̄ꝝ ē nemo q nollet: atqꝫ ita ipsa a seipsa peterēt: q̄ ab oīb⁹ petebat. Quis. n. aliqd ab aliq̊ d̄o nisi felicitatē velit accipe: vl' qđ ad felicitatē existimat ꝑtinere? Proīde si felicitas hꝫ ī ꝑtāte cū q̊ hoīe sit: hꝫ aūt si d̄a ē: q̄ tādē stulticia ē ab aliq̊ eā deo petē: quā possis ab ipsa ī petrare? Hāc ġ s̄r d̄os ceteros honorare etiā loci dignitate debuerunt Sicut eni apud ipsos legit: romani veteres nescio quē sūmanū cui nocturna fulmina tribuebāt coluerūt magis q̄ꝫ iouē: ad quem diurna fulmina ꝑtinebāt. Sꝫ postq̄ꝫ ioui tēplū insigne ac sublime cōstructū est: ꝓpt̄ edis dignitatem sic ad eū multitudo cōfluxit: vt vix inueniat q sūmani nomē qđ audire iā nō pōt: se saltē legisse meminerit. Si aūt felicitas d̄a nō est: qm̄ qđ veꝝ est mun⁹ est dei: ille d̄s q̄rat: q eā dare possit: ⁊ deorū falsorū multitudo noxia relinq̄tur: quā stultoꝝ hominū m̄ltitudo vana sectat: dona dei d̄os sibi faciēs: ⁊ ipsū cuius ea dona sūt obstinatiōe sup̄be volūtatis offendēs. Sic eni carere ñ pōt īfelicitate q tāqꝫ deā felicitatē colit: ⁊ deū datorē felicitatis relīqt: sic carē ñ pōt fame: q panē pictū līgit: ⁊ ab hoīe q veꝝ hēt nō petit. Libet aūt eoꝝ rationes ꝯsiderare.

¶ Qua ratione defendāt pagani: ꝙ inter d̄os colunt ipsa dona diuina. Capitulū. xxiiij.

Usqꝫ adeo ne inquunt maiores nr̄os insipiētes fuisse credēdū est: vt hec nescirēt munera diuina eē nō d̄os? Sꝫ qm̄ sciebāt nēini talia: nisi aliquo deo largiēte cōcedi: quoꝝ deoꝝ nomīa nō iueniebāt: eaꝝ rerum noīb⁹ appellabāt deos q̄s ab eis sētiebant dari aliqua vocabl'a īde flectētes: sicut a bello bellonā nūcupauerūt nō bellū: sicut a cunis cuninā nō cunā: sicut a segetib⁹ segetiā nō segetē: sicut a pomis pomonā non pomū: sicut a bob⁹ bobonā nō bouē: aut certe nulla vocabuli declinatione sicut res ipse noiant: vt pecunia dicta ē d̄a q̄ dat pecuniā: non oīno pecunia dea ipsa putata ē. Ita ꝟtus q̄ dat ꝟtutē: honor q honorē: concordia q̄ cōcordiā: victoria q̄ victoriā dat. Ita inq̄ūt cū felicitas dea dr̄ nō illa q̄ dat: sꝫ numē illud attēdit a q̊ felicitas dat. Ista nobis reddita rōne: m̄lto facili⁹ eis q̊ꝝ cor ñ nimis obduruit persuadebimus fortasse quod volumus.

¶ De vno tm̄ colendo deo: q licet noīe ignoret: tñ felicitatis dator esse sentit. Caplm̄. xxv.

Si eni iam humana īfirmitas sensit non nisi ab aliquo deo dari posse felicitatē ⁊ hoc senserūt hoīes: q tam m̄ltos colebāt deos: ī qb⁹ ⁊ ipsuꝫ eoꝝ regē iouē: qꝛ nomē ei⁹ a quo daret felicitas ignorabāt: ⁊ īde ipsius rei noīe quā credebāt ab illo dari: eū appellare voluerūt: Satis ġ īdicāt nec ab ipso ioue dari posse felicitatē quā iā colebāt: sed vtiqꝫ ab illo quē noīe ipi⁹ colēdū eē cēsebāt. Cōfirmo ꝓrsus a q̊dā d̄o quē nesciebāt: ⁊ eos credidisse dari felicitatē. Ipse ġ q̄rat: ipe colat: ⁊ sufficit. Repudiet strepit⁹ innūerabiliū d̄moniōꝝ: illi ñ sufficiat vn⁹ d̄s: cui ñ suffic mun⁹ ei⁹: illi īquā nō sufficiat ad colēdū d̄s dator felicitat̄ cui ñ sufficit ad acipiēdū ipsa felicitas. Cui aūt sufficit: nō eni hꝫ hō qd āpli⁹ optare debeat: seruiret vni deo datori felicitat̄. Nō ē ipse quē noīant iouē. Nā si eū datorē felicitatis agnoscerēt: nō vtiqꝫ aliuꝫ vel aliā a quo daret felicitas noīe ipsius felicitatis īquirerēt: neqꝫ ipsuꝫ iouē cū tātis īiuriis colēdū putarēt. Iste alienaꝝ dr̄ adulterator vxorū iste pueri pulchri īpudic⁹ amator ⁊ raptor.

¶ De ludis scenicis: quos sibi dij celebrari a suis cultoribus exegerūt. Capitulū. xxvj.

Sed fingebat hec homerus ait tullius ⁊ hūana ad eos trāsferebat: diuīa mallē ad nos. merito displicuit viro graui

diuinoꝝ criminũ poeta cõfictoꝛ. Cur ergo ludi scenici vbi hec dictitãtur: cantitãtur: actitãtur deoꝝ honoꝛib⁹ exhibẽtur: iter res diuinas a doctissimis cõscribũtur? Hic exclamat cicero: nõ cõtra figmẽta poetaꝝ: sed ɔtra ĩstituta maioꝝ. An nõ exclamarẽt ⁊ illi: qd nos fecim⁹? Ipi dij ista suis honoꝛib⁹ exhibẽda flagitauerũt: atrociter iperarũt: cladẽ nisi fierẽt ꝓnũciarũt: quia neglectũ ẽ aliqd seuerissime vindicarũt: qa id qđ neglectũ fuerat factũ ẽ placatos se eẽ monstrarũt. Inter eoꝝ cõmemoratᷓ virtutes ⁊ mirãda facta qđ dicã: Tito latino rustico romão patrifamilias dictũ ẽ in somnijs vt i senatu nũciaret vt ludi romani instaurarentur: qđ primo eoꝝ die in quodã scelerato: q ꝑplo spectãte ad suppliciũ duci iussus ẽ numinibus videlicet ex ludis hilaritatẽ querẽtib⁹: triste displicuisſ imperiũ. Cũ ergo ille q somno cõmonit⁹ erat: postera die iussa facere nõ ausus eẽt: secunda nocte hoc idẽ rursus seuerius imperatũ est: amisit filiũ q2 non fecit: tertia nocte dictũ ẽ homini ꝙ maioꝛ ei pena si nõ faceret imineret. Cu3 ẽt sic nõ auderet: i moꝛbũ incidit acrẽ ⁊ hoꝛribile3. Tũ vo ex amicoꝝ sñia ad magistratus rẽ detulit: atq3 i lectica allat⁹ est in senatũ. Expositoq3 somnio recepta cõtinuo valitudine pedib⁹ suis san⁹ abscessit. Tanto stupefact⁹ miraculo senatus quadruplicata pecunia ludos cẽsuit ĩstaurari. Quis nõ videat q sanũ sapit subditos homines malignis demonibus a quoꝝ dominatione nõ liberat: nisi gratia dei ꝑ iesum chꝛistu3 dñm nostrũ: vi cõpulsos eẽ exhibere talib⁹ dijs q̃ recto cõsilio poterãt turpia iudicari? In illis certe ludis poetica numinũ crimina frequẽtantur: qui ludi cogẽtib⁹ numinib⁹ iussu senatus instaurabãtur. In illis ludis coꝛruptoꝛem pudicitie iouẽ turpissimi histriones cantabãt: agebãt placebãt: si illud fingebatᷓ: ille irasceretur. Si aũt suis criminib⁹ ẽt fictis delectabatᷓ: qñ coleretᷓ nisi diabolo seruiretᷓ? Ita ne iste romanu3 cõderet: dilataret cõseruaret iperiu3: quouis romão cui displicebãt talia abiectioꝛ? Iste daret felicitatẽ: qui tã ĩfeliciter colebatᷓ: ⁊ nisi ita coleretᷓ infelicius irascebatur.

¶ De trib⁹ generib⁹ deoꝝ: de quib⁹ sceuola põtifex disputauit. Cap. xxvij.

Relatũ ẽ i litteris doctissimũ põtificem sceuolã disputasse: ⁊ tria genera tradita deoꝝ: vnũ a poetis alterũ a philosophis: tertiũ a pꝛincipib⁹ ciuitatis. Primũ gen⁹ nugatoꝛiũ dicit eẽ: ꝙ multa de dijs fingãtur indigna. Secũdũ vo cõgruere ciuitatib⁹ qđ habeat aliqua suꝑuacua: aliqua ẽt que obsint populis nosse. De suꝑuacuis nõ magna cã ẽ. Solet.n. ⁊ a viris ꝑitis dici: suꝑflua nõ nocẽt. Que sũt aũt illa q̃ ꝓlata i multitudine nocẽt? Hec inquit: nõ eẽ deos herculẽ: esculapiũ: castoꝛem: pollucẽ. Proditᷓ.n. a doctis ꝙ hoĩes fuerint: ⁊ humana cõditiõe defecerint. Quid aliud q3 q eoꝝ q sint dij: nõ habebãt ciuitates vera simulacra: ꝙ verus de⁹ nec sexũ habeat nec etate3 nec diffinita coꝛpis mẽbꝛa? Hec põtifex nosse ꝑplos nõ vult: nã falsa eẽ nõ putat. Expedire igitur existimat falli i religiõe ciuitates. Quod dicere ẽt i libꝛis rerum diuinarũ ipse varro nõ dubitat. Preclara religio quo cõfugiat liberãdus infirmus: vt cum veritatem qua liberetᷓ inquirat credatur ei expedire ꝙ fallitur. Poeticũ sane deoꝛũ genus cur sceuola respuat eisdẽ litteris non tacetur: q2 sic videlicet deos deformãt: vt nec bonis hominibus comparentᷓ: cũ aliũ faciũt furari: aliũ adulterare. Sic item inqt aliqd aliter turpiter atq3 iepte dicere aut facere: tres iter se deas certasse de ꝓmio pulchꝛitudinis: victas duas a venere troiã euertisse. Iouẽ ipsũ cõuerti i bouẽ aut cygnũ: vt cũ aliq̃ cõcũbat: deã homini nubere: saturnu3 filios deuoꝛare. Nihil deniq3 posse ɔfingi miraculoꝝ atq3 vitioꝝ nõ ibi reꝑiatᷓ: atq3 a deoꝛum natura lõge absit. O sceuola põtifex maxime ludos tolle si potes: ꝑcipe ꝑplis: ne tales honores dijs ĩmoꝛtalib⁹ õferãt: vbi crimina deoꝝ libeat mirari: ⁊ q̃ fieri pñt placeat imitari. Si ãt tibi rñderit ꝑpls: vos nobis ĩpoꝛtastis ista pontifices: deos ipsos roga: qb⁹ instigãtib⁹ ipsa iussistis: ne talia sibi videãt exhiberi. Que si mala sũt: ⁊ ꝓpterea nullo mõ de deoꝝ maiestate credẽda: maioꝛ ẽ eoꝝ ĩiuria de quib⁹ ipune fingũtur. Sed non te audiunt: demones sũt: praua docent: turpibus gaudent: non solum non deputant iniuriam si de illis ista fingantur: s3 ea3 pꝛoꝛsus iniuriam ferre non possunt: si per eorum solennia non agantur. Ia3 vero si aduersus eos Iouem interpelles: maxime ob eam causa3 quia eis plura crimina ludis scenicis actitantur: nõne etiã si deũ Iouẽ nũcupatis: a q regitur tot⁹ atq3 admĩstratᷓ hic mundus eo illi fit a vobis maxia ĩiuria: q eũ cũ istis colẽdũ putatis: eoꝛũq3 regẽ eẽ perhibetis.

¶ An ad obtinendũ dilatandũq3 regnum pro-

fuerit romanis cultus deoꝝ. Cap. xxviij.
NUllo igit̃ mõ dij tales qui talib⁹ placã
tur vel poti⁹ accusant̃ honorib⁹ vt ma
ius sit crimẽ ꝙ eis falsis oblectãtur: q̃ꝫ
si de illis vera dicerẽtur: romanũ iperiũ auge/
re ⁊ ꝯseruare potuissent. Hoc.n.si possent: gre
cis poti⁹ donũ tã grãde cõferrẽt: q eos in huiu/
scemodi reb⁹ diuinis hoc ẽ ludis scenicis hono
rabilius digniusq; coluerũt: quãdo ⁊ morsib⁹
poetarũ quib⁹ deos dilacerari videbãt se non
subtraxerũt: dãdo eis licentiã male tractandi
hoies quos liberet: ⁊ ipsos scenicos nõ turpes
iudicauerũt: sed dignos ẽt preclaris honorib⁹
habuerũt. Sicut aũt potuerũt aureã pecuniã
habere romani: q̃uis deũ aurinũ nõ colerent:
sic ⁊ argenteã habere potuerũt ⁊ ereã: si nec ar
gẽtinũ nec ei⁹ patrẽ colerẽt esculanũ: sic oia q̃
retexere piget. Sic ergo ⁊ regnũ inuito quidẽ
do vero nullo modo habere possent: dijs vero
istis falsis ⁊ multis ignoratis siue cõtẽptis: atq;
vno illo cognito ⁊ fide sincera ac moribus cul/
to: ⁊ meli⁹ hic regnũ haberẽt q̃tũcũq; haberẽt
⁊ post accipent sempiternum siue hic haberent
siue non haberent.

¶ De falsitate auspicij: q̃ romani regni fortitu/
do ⁊ stabilitas visa ẽ iudicari. Cap. xxix.

NAm illud q̃le ẽ qđ paulo ante ꝯmemo/
raui: pulcherrimũ auspiciũ fuisse dixe
rũt: martẽ ⁊ terminũ ⁊ iuuẽtatem nec
ioui regi deoꝝ loco cedere voluisse. Sic.n.in/
quiũt significatũ ẽ martiã gentẽ.i.romanã ne/
mini locũ qnẽ teneret daturã: romanos quoq;
terminos ꝑpter deũ terminũ neminẽ cõmotu
rũ: iuuẽtutẽ etiã romanã ꝑpter deã iuuẽtãtez
nemini esse cessurã. Uideãt ergo quomodo ha
beãt istum regẽ doꝝ suoꝝ ⁊ datorem regni sui
vt ei auspicia ista pro aduersario ponerent: cui
nõ cedere pulchꝝ ẽ. Quãq; hec si vera sũt: nõ
habẽt oĩno qđ timeãt. Nõ.n.cõfessuri sũt ꝙ dij
cesserũt christo: qui ioui cedere noluerũt. Sal
uis quippe iperij finib⁹ christo cedere potuerũt
⁊ de sedib⁹ locoꝝ: ⁊ maxime de corde credenti
um. Sꝫ anteq̃ christ⁹ veniret in carne: anteq̃
ista deniq; scriberentur: que de libris eoꝝ pro/
ferim⁹: sꝫ tñ posteaq̃ factũ ẽ sub rege targnio
illud auspiciũ: aliquotiẽs romanus exercit⁹ fu
sus ẽ: hoc ẽ versus in fugã: falsumq; ostẽdit au
spiciũ: ꝙ iuuẽtas illa nõ cesserit ioui ⁊ gẽs mar
tia superãtibus atq; irrumpentib⁹ gallis i ipsa
vrbe cõtrita ẽ: ⁊ termini iperij deficientib⁹ mul
tis ab hannibale ciuitatib⁹ in angustũ fuerant
coartati. Ita euacuata ẽ pulchritudo auspicio
rũ remãsit cõtra iouẽ cõtumacia: nõ deoꝝ: sed
dmonioꝝ. Aliud.n.ẽ non cessisse: aliud vñ ces
seras redisse. Quãq; etiã postea in oriẽtalibus
ptibus adriani volũtate mutati sũt termini im
perij romani. Ille nãq; tres ꝑuincias nobiles:
armeniã: mesopotamiã assyriã persarũ cõces/
sit iperio: vt de⁹ ille termin⁹: q romanos termi/
nos ꝓm istos tuebat̃: ⁊ ꝑ illud pulcherrimũ au/
spiciũ loco nõ cesserat ioui: plus adrianũ regez
hominũ q̃ regẽ deoꝝ timuisse videat̃. Rece/
ptis quoq; alio tpe ꝑuincijs memoratis nr̃a pe
ne memoria retrorsus termin⁹ cessit: qñ iulian⁹
deoꝝ illoꝝ oraculis dedit⁹ immoderato ausu
naues iussit incẽdi: qb⁹ alimonia portabat̃ qua
exercit⁹ destitut⁹ mox ẽt ipso hostili vulnere ex
tinct⁹ in tãtã ẽ redact⁹ inopiam: vt inde nullus
euaderet vndiq; hostib⁹ incursantibus: militie
imperatoris morte turbato: nisi placito pacis il
lic impij fines ꝯstituerẽtur: vbi hodiequoq; ꝑ/
sistũt: nõ qdẽ tãto detrimẽto quãtũ cõcesserat
adrian⁹: sꝫ media tñ ꝯpositiõe ꝯfixi. Uano igi
tur augurio deus termin⁹ nõ cessit ioui: q cessit
adriani volũtati: cessit etiã iuliani temeritati ⁊
iouiniani necessitati. Uiderũt hec itelligẽtiores
grauioresq; rõani: sed ꝯtra cõsuetudinẽ ciuita
tis: q̃ demoniacis ritib⁹ fuerat obligata paꝝ va
lebãt. Quia ⁊ ipsi ẽt si illa vana sentiebãt: natu
re tamẽ reꝝ sub vni⁹ xpi dei regimie atq; impio
cõstitute: religiosũ cultũ q deo debet̃ exhiben
dũ putabãt: seruiẽtes ait apl's creature potius
q̃ creatori q ẽ bñdict⁹ in secula. Hui⁹ xpi di erat
auxiliũ necessariũ: a quo mitterentur sancti vi
ri ⁊ veraciter pij qui pro vera religione more/
rẽtur: vt falsa a viuẽtibus tolleretur.

¶ Qualia de dijs gentium etiam cultores eo/
rum se sentire fateãtur. Capitulũ xxx.

CIcero augur irridet auguria: ⁊ repre/
hendit homines corui ⁊ cornicule voci
bus vite ꝯsilia moderãtes: Sꝫ iste aca
demic⁹: q oia eẽ cõtẽdit icerta indign⁹ ẽ q hẽat
vllã i his reb⁹ auctoritatẽ. Disputat apud eum
qntus lucilius balb⁹ in secũdo de deoꝝ natura
libro: ⁊ cum ipse superstitiones ex natura re/
rũ velut physicas ⁊ philosophicas inserat: idi
gnatur tñ institutioni simulacrorum ⁊ opinioni
bus fabulosis ita loquẽs. Uidet] ne igitur vt a
physicis rebus bene atq; vtiliter inuentis ra
tio sit tracta ad commẽtitios ⁊ fictos deos?

Que res genuit falsas opinióes: erroresq̃ tur
buletos: ⁊ supstitiões pene aniles. Et forme. n.
nobis deoꝝ ⁊ etates ⁊ vestitus ornatusq̃ noti
sũt: genera p̃terea: cõiugia: cognatiões: oĩaq̃
traducta ad similitudinẽ ĩbecillitatis humane:
nã ⁊ ꝑturbatis animis inducũtur. Accepimus
eniȝ deoꝝ cupiditates: egritudines: iracũdias
Nec ṽo vt fabule fuerũt dij bell' ꝑlijsq̃ carue
rũt. Nec solũ vt apud homeꝝ duos exercitus
cõtrarios alij dij ex alia pte defenderẽt: ȝ etiã
cũ titanis aut cũ gigãtibus sua ꝓpria bella gesserũt. Hec ⁊ dicũtur ⁊ creduntur stultissime ⁊
plena sũt vanitatis sũmeq̃ leuitatis. Ecce in/
terim q̃ ↄfitẽtur q defendũt deos gẽtiũ. Dein/
de cũ hec ad supstitionẽ ptinere dicat: ad religi
onẽ ṽo quã ipse secũdũ stoicos videt̃ docere.
non. n. philosophi solũ inqt: verũ ẽt maiores no
stri supstitionẽ a religiõe sepauerũt. Nam qui
totos dies p̃cabãtur iquit ⁊ imolabant: vt sibi
sui liberi supstites eẽnt: supstitiosi sũt appellati
Quis nõ itelligat eũ conari: dũ cõsuetudinem
ciuitatis timet religionẽ laudare maioꝝ: eãq̃
a supstitiõe velle seiũgere: ȝ quõ id possit non
ĩueĩre? Si. n. a maiorib' illi sũt appellati supsti
tiosi: qui totos dies p̃cabãtur ⁊ imolabãt: nun
qd ⁊ illi q istituerũt qđ iste reprehẽdit deoꝝ si/
mulacra diuersa etate ⁊ veste distĩcta deoruȝ
genera: cõiugia: cognatiões: Hec vtiq̃ cũ tã/
q̃ supstitiosa culpãtur: iplicat ista culpa maio/
res taliũ simulacroꝝ istitutores atq̃ cultores:
iplicat ⁊ seipsũ: qui quãtolibet elogo se i liber/
tatẽ nitat̃ euoluere: necesse habeat ista vene
rari: nec qđ i hac disputatiõe disert' isonat mu
tare auderet i ppli cõcione. Agam' itaq̃ chri/
stiani dño deo nostro gratias: nõ celo ⁊ terre si
cut iste disputat: sed ei qui fecit celũ ⁊ terram:
q has supstitiões q̃s iste balbus velut balbuti/
ens vix rep̃hẽdit ꝑ altissimã christi humilitatẽ
ꝑ apostoloꝝ p̃dicationẽ: ꝑ fidẽ martyꝝ pro ṽi/
tate moriẽtiũ: ⁊ cũ ṽitate viuẽtiũ: nõ solum in
cordibus religiosis: verũ ẽt in edibus supersti/
tiosis libera suorum seruitute subuertit.

De opinionib' varronis: q reprobata suasio
ne populari: licet ad notitiaȝ veri dei non per/
uenerit: vnum tamen deum colendum eẽ cen
suerit. Capitulum .xxxi.

Quid ipse varro quẽ dolemus i rebus
diuinis ludos scenicos: q̃uis nõ iudi/
cio proprio posuisse: cũ ad deos colen
dos mltis locis velut religiosus hortet̃: nõne
ita cõfitet̃: nõ se illa iudicio suo sequi: que ciui
tatẽ romanã istituisse cõmemorat: vt si eã ciui/
tatẽ nouã cõstitueret: ex nature poti' formu/
la deos nominaq̃ eoꝝ se fuisse dedicaturꝝ nõ
dubitet cõfiteri? Sȝ iã qm̃ i vetere pp'lo eẽt ac
ceptũ: ab antiqs nominũ ⁊ cognominũ histori/
am tenere vt tradita ẽ debere se dicit: ⁊ ad euȝ
finẽ illa scribere ac ꝑscrutari: vt poti' eos ma/
gis colere q̃ despicere vulgus velit. Quib'
ṽbis hõ acutissim' satis indicat nõ se apire oĩa
q̃ nõ sibi tm̃ ↄtẽptui eẽnt: ȝ etiã ipsi vulgo de/
spiciẽda viderentur: nisi tacerentur. Ego ista
cõijcere putari debui: nisi euidenter alio loco
ipse diceret de religionib' loquẽs. mlta eẽ ṽa
q̃ nõ mõ vulgo scire nõ sit vtile: sed etiã tãetsi
falsa sunt aliter existimare populũ expediat: ⁊
iõ grecos theletas ac mysteria taciturnitate
parietibusq̃ clausisse. Hic certe totũ cõsilium
prodidit velut sapiẽtiũ ꝑ quos ciuitates ⁊ po/
puli regerẽtur. Hac tamẽ fallacia miris mo/
dis maligni demones delectantur: qui ⁊ dece
ptiones ⁊ deceptos pit̃er possident a quorum
dñatiõe nõ liberat nisi gratia dei per iesũ chri/
tũ dñm nostꝝ. Dicit ẽt idẽ auctor acutissimus
atq̃ doctissim': q hi soli ei videãtur aĩaduertis
se qd eẽt de': qui crediderũt eũ eẽ animã mo/
tu ac rõe mũdũ gubernãtẽ: ac per hoc ⁊ si non
dũ tenebat qđ veritas hȝ: de'. n. verus nõ ani/
ma sed anime quoq̃ ẽ effector ⁊ cõditor: tamẽ
si cõtra preiudicia cõsuetudines liber eẽ posset
vnũ deũ colẽdũ fateret̃ atq̃ suaderet motu
ac rõne mũdũ gubernãtẽ: vt ea cuȝ illo de hac
re questio remaneret: q eũ diceret eẽ animam
nõ poti' ⁊ aĩe creatorẽ. Dicit ẽt antiquos roma
nos plus ãnos cẽtum ⁊ septuaginta deos sine
simulacro coluisse. Quod si adhuc inquit man
sisset: casti' dij obseruarẽtur. Cui' sñie sue testẽ
adhiberet iter cetera ẽt gẽtẽ iudeam: nec dubi
tat eũ locũ ita cõcludere: vt dicat q primi simu
lacra deoꝝ pp'lis posuerũt: eos ciuitatib' suis
⁊ metũ depsisse ⁊ errorẽ addidisse prudẽt̃ exi/
stimãs deos facile posse i simulacroꝝ stolidita/
te cõtẽni. Qđ ṽo nõ ait errorẽ tradiderũt ȝ ad
diderũt: iã vtiq̃ fuisse ẽt sine simulacris itelligi
vult errorẽ. Quapropter cũ solos dicit aĩad/
uertisse qd eẽt deus: q eũ crederẽt aĩaȝ mũduȝ
gubernãtẽ castiusq̃ existiat sine simulacris ob
seruari religionẽ: qs nõ videat quãtũ ꝓpinqua
uerit veritati? Si. n. aliud cõtra vetustatẽ tan
ti posset erroris: ꝑfecto ⁊ vnũ deũ a quo mun

dum crederet gubernari: ⁊ sine simulacro colē dū eē cēseret atq; in tā ꝓxio īuētus facile forsitasse de aīe mutabilitate cōmoneret: vt natură poti⁹ incōmutabilem: que ipsaȝ quoq; aīam cōdidisset: deū veꝝ eē sentiret. Hec cū ita sint quecūq; tales viri ī suis litteris mltoꝝ deoruȝ ludibria posuerūt. cōfiteri ea poti⁹ occulta dei volūtate cōpulsi sūt: q̄ persuadere conati. Si qua igitur īde a nobis testimonia ꝓferūtur: ad eos redarguēdos ꝓferūtur: q nolūt aduertere de quāta ⁊ q̄ maligna demonum potestate nos liberet singulare sacrificiū tā sancti sāguinis fusi: ⁊ donum spūs impartiti.

Ad quā speciē vtilitatꝪ ꝑncipes gētiū apud subiectos sibi pplōs falsas religiōes voluerūt permanere. Capl'ȝ xxxij.

Dicit ēt de generatiōib⁹ deoꝝ magꝪ ad poetas q̄ ad physicos fuisse pplōs inclinatos: ⁊ iō ⁊ sexū ⁊ generatiōes deorū maiores suos. i. veteres credidisse romāos ⁊ eoꝝ ꝯstituisse ꝯiugia. Qđ vtiq; nō aliā ob cāȝ factū videt̄: nisi q2 hominū velut prudētium ⁊ sapiētiū negociū fuit pplm ī religiōib⁹ fallere: ⁊ ī eoipso nō solū colere ſȝ imitari ēt demones: qb⁹ maxīa ē fallēdi cupiditas. Sicut. n. demones: nisi eos quos fallēdo deceperit possidere nō pñt: sic ⁊ hoīes principes nō sane iusti: ſȝ demonū similes: ea q̄ vana eē nouerūt: religiōis noīe pplīs tanq; vera suadebāt: hoc mō eos ciuili societati velut artius alligātes: quo similit̄ subditos possiderent. Quis aūt infirmus ⁊ indoctus euaderet simul fallaces ⁊ principes ciuitatis ⁊ demones.

Qđ iudicio ⁊ ptāte dei veri oīuȝ reguȝ atq; regnoꝝ ordīata sint tēpora. Cap. xxxiii

Deus igit̄ ille felicitatis auctor ⁊ dator q2 solus ē ver⁹ de⁹ ipse dat regna terrena ⁊ bonis ⁊ mal'. Neq; hoc temere ⁊ quasi fortuitu: q2 de⁹ est nō fortuna ſȝ pro reruȝ ordine ac tpe occulto nobis: notissimo sibi. Cui tñ ordini tēpoꝝ nō subdit⁹ seruit: ſȝ eum ipe tanq; dñs regit moderatorq; disponit: felicitatē vero nō dat nisi bonis. Hāc. n. pñt habere ⁊ nō habere seruiētes: pñt ⁊ nō habere ⁊ habere regnātes. Que tñ plena ī ea vita erit: vbi iam nemo seruiret vlli. Et iō regna mūdi huius deus bonis ⁊ malis ꝯmuniter ꝑstat: ne boni ea tā q̄ munera dei magna ꝯcupiscāt. Et iō regna terrena ⁊ bonis ab illo dātur ⁊ malis: ne ei⁹ cultores adhuc ī prouectu animi puuli hec ab eo munera q̄si magnū aliqd cōcupiscāt: ⁊ hoc ē sacramentū veteris testamenti: vbi occultū erat nouū: q illic ꝓmissa ⁊ terrena dona sūt ītelligētib⁹ ⁊ tūc spūalib⁹: q̄uis nōdū in manifestatiōe ꝑdicantib⁹: ⁊ q̄ illis tpalib⁹ reb⁹ significaret̄ eternitas: ⁊ in quib⁹ dei donis eēt vera felicitas.

De regno iudeoꝝ: quod ab vno ⁊ vero deo institutū atq; seruatū ē: donec in vera religione manserunt. Cap. xxxiiij.

Itaq; vt cognoscerentur ēt illa terrena bona: quib⁹ solis ībiāt q meliora cogitare nō pñt: ⁊ in ipsius vni⁹ dei esse posita potestate: nō in multoꝝ falsorū: quos colēdos romani ante crediderūt: populum suuȝ ī egypto de paucissimis multiplicauit: ⁊ inde signis mirabilib⁹ liberauit. Nec lucinā mulieres ille inuocauerūt: quādo eaꝝ part⁹ vt miris modis multiplicarētur ⁊ gēs illa īcredibiliter cresceret: ab egyptioꝝ persequētiū ⁊ infātes oēs necare volētiū manib⁹ ipse liberauit: ipse seruauit. Sine dea rumīa suxerūt: sine Cunina ī cunis fuerūt: sine Edulica ⁊ Potina escā potū q; sūpserūt: sine dijs tot puerilib⁹ educati sunt sine dijs ꝯiugalibus coniugati sine cultu priapi coniugibus mixti: sine inuocatione Neptuni mare trāseūtib⁹ diuisū patuit: ⁊ seq̄ntēs eoꝝ inimicos fluctib⁹ ī se redeuntibus obruit. Nec cōsecrauerūt aliquā deā mānā qñ de celo mānā sumpserūt: nec quādo sitiētib⁹ aquā percussa petra ꝓfudit nymphas lymphasq; coluerūt Sine insanis sacris Martis ⁊ Bellone bella gesserunt: ⁊ sine victoria quidem non vicerūt nō eam tamē deā: ſȝ dei sui mun⁹ habuerunt sine Segetia segetes: sine Bubona boues: mella sine Mellona: poma sine Pomona ⁊ prorsus oīa pro quib⁹ tante falsorū deorum turbe romani supplicandum putauerunt: ab vno ꝟo deo multo felicius acceperunt: ⁊ si non in eum peccassent impia curiositate tanquam magicꝪ artibus seducti ad alienos deos: ⁊ ad idola defluendo ⁊ postremo christum occidendo: in eodem regno ⁊ si non spaciosiore: tamen feliciore mansissent. Et nunc q per omnes fere terras gētesq; dispersi sūt vnius veri dei ꝓuidentia ē vt q deoꝝ falsoꝝ vsqueq̄q; simlacra are: luci: tēpla euertūt̄: ⁊ sacrificia ꝓhibētur de codicib⁹ eoꝝ ꝓbet̄ quēadmodū hoc fuerit tāto āte prophetatū: ne forte cū legeret̄ ī nr̄is: a nobis putaret̄ eē ꝯfictū. Iā qđ sequit̄ ī volumīe sequēti videndū ē: ⁊ hic dādus huius ꝓlixitatis modus.

¶ Aurelij augustini de ciuitate dei liber qnt⁹.
¶ Causã romani ipij oiumqꝫ regnorũ: nec for/
tuitã eẽ: nec i stellarꝫ positiõe ↄsistẽ Ca. pmũ.

Quoniam constat o
mum rerum optandarum plenitudi/
nem esse felicitatẽ: que non est dea
sed donũ dei: ꝛ ideo nullum deũ colendũ esse
ab hoibus: nisi q potest eos facere felices. Unñ
si illa dea esset: sola colẽda merito diceret̃. Jã
cõsequẽter videam⁹ qua cã ds̃ qui potest ꝛ i illa
bona dare que hr̃e possũt etiã nõ boni: ac p hoc
etiã non felices: romanũ impiũ tã magnũ tãqꝫ
diuturnũ eẽ voluerit. Qꝛ eni hoc deorꝫ falsorꝫ
illa quã colebãt multitudo nõ fecit: ꝛ multa iaꝫ
diximꝰ: ꝛ vbi visũ fuerit opportunũ eẽ dicemꝰ
Causa ergo magnitudinis iperij rõani nec for/
tuita ẽ nec fatalis: secũdũ eorꝫ sentẽtiã siue opi
nionem q ea dicũt esse fortuita: q̃ vl̃ nullas cãs
hñt: vel nõ ex aliquo rõnabili ordine veniẽtes:
ꝛ ea fatalia q̃ pret̃ dei ꝛ hoium volũtatẽ cuius/
dã ordis necessitate ↄtigũt: prsus diuia puidẽ/
tia regna cõstituunt̃ humana. Que si ppterea
qsqꝫ fato tribuit: qꝛ ipsaꝫ dei volũtatẽ vel pote
statẽ fati noie appellat: sñiam teneat: linguam
corrigat. Cur eni nõ hoc primũ dicat qd̃ postea
dicturus ẽ: cũ ab illo qsquã q̃sierit qd dixerit fa
tuꝫ: Nã id hoies qñ audiũt vsitata loquẽdi cõ/
suetudine nõ itelligũt nisi viꝫ positiõis syderũ:
q̃lis est qñ qs nascit̃ siue ↄcipit̃: qd̃ aliq alienãt
a dei volũtate: aliq ex illa ẽt hec pẽdẽ ↄfirmãt.
Sꝫ illi q sine dei volũtate decernere opinãtur
sydera qd agamꝰ: vel qd bonorꝫ hẽamus malo/
rũue patiamur a: h auribꝰ oiuꝫ repellẽdi sunt.
Nõ solũ eorꝫ q verã religionẽ tenẽt: sꝫ q deorꝫ
qualiũcũqꝫ lꝫ falsorꝫ volũt esse cultores. Hec
eni opinio qd agit aliud nisi vt nll'us colat̃ aut
roget̃ ds̃: Cõtra quos mõ nobis disputatio nõ
ẽ istituta: sꝫ ↄ̃ eos q p defẽsione eorꝫ: quos dos
putant: christiane religioni aduersãtur: Jlli vo
q positiõi stellarꝫ quodãmõ discernẽtiũ q̃lis qsqꝫ
sit: et qd pueniat boni qdue mali accidat ex
dei volũtate suspẽdũt: si easdẽ stellas putãt ha
bere hãc ptãteꝫ traditã sibi a summa illiꝰ ptãte:
vt volẽtes ista decernãt magnã celo faciũt iniu
riaꝫ: i cuiꝰ velut clarissimo senatu ac splẽdidissi
ma curia opinant̃: scelera faciẽda decerni: q̃lia
si aliq̃ terrena ciuitas decreuissꝫ genere huma
no decernẽte fuerat euertẽda. Quale deinde
iudiciũ de hominuꝫ factis deo relinqtur: qbus
celesti necessitas adhibet̃: cũ dñs ille sit ꝛ siderꝫ
ꝛ hoiuꝫ: Aut si non dicunt stellas accepta qui/
dem potestate a summo do arbitrio suo ista de
cernere: sꝫ i talibꝰ necessitatibꝰ ingerẽdis illius
oino iussa cõplere: ita ne d ipso sentiendũ ẽ: qd̃
idignissimũ visuꝫ ẽ de stellarꝫ volũtate sẽtire:
Qd̃ si dñr stelle significare potiꝰ ista q̃ꝫ facere.
vt q̃si locutio q̃dã sit illa positio pdicẽs futura
nõ agẽs: nõ eni mediocriter doctorꝫ hominum
fuit ista sententia: non quidem ita solent loqui
mathematici: vt verbigratia dicant. Mars ita
positus homicidam significat: sed homicidam
non facit. Uerũtamẽ vt concedamus non eos
vt debẽt loqui: ꝛ a philosophis accipere opor/
tere sermonis regulaꝫ ad ea prenũcianda: que
in syderũ positione se putant reperire: quid sit
de quo nihil vnquã dicere potuerũt: cur i vita
geminorum in actionibus ꝛ in euentis: in pro/
fessionibus: artibus: honoribus: ceterisqꝫ rebꝰ
ad humanam vitam petrinentibus: atqꝫ in ipa
morte sit plerũqꝫ tanta diuersitas: vt similiores
eis sint quãtũ ad hec attinet multi extranei: q̃ꝫ
ipsi iter se gemini pro exiguo temporis iterual
lo in nascẽdo separati: in conceptu aũt per vnũ
concubitum vno etiam momento seminati.

¶ De gemino: ũ sili dissimiliqꝫ valitudie. Ca. ij

Cicero dicit hippocrateꝫ nobilissimum
medicum scriptum reliquisse: quosdã
fratres cum simul egrotare cepissent:
ꝛ eorꝫ morbus eodem tempore ingrauesceret:
eodẽ leuaret̃ geminos suspicatũ. Quos possi/
donius stoicus multũ astrologie deditꝰ eadem
cõstitutiõe astrorꝫ natos: eadẽqꝫ ↄceptos sole/
bat asserere. Jta q̃ medicꝰ ptiere credebat ad
simillimã tẽperiẽ valitudinis: hoc philosophus
astrologus ad viꝫ ↄstitutionẽqꝫ syderꝫ: q̃ fuerat
quo tpe ↄcepti natiqꝫ sunt. Jn hac cã multo est
acceptabilior ꝛ de proximo credibilior cõiectu
ra medicinalis: qm̃ parentes vt erant corpore
affecti dũ cõcumberent: ita primordia cõcepto
rum affici potuerũt: vt consecutis ex materno
corpore prioribus incrementis paris valitudis
nascerentur: deinde in vna domo eisdeꝫ alimẽ
lis nutriti: vbi aerem ꝛ loci positionem et vim
aquarum plurimum valere ad corpus vel be/
ne vel male accipiendum medicina testattur:
eisdem etiaꝫ exercitationibus assuefacti tam si
milia corpora gererenr: vt etiam ad egrotãdũ
vno tempore eisdẽ causis silr̃ mouerentur. Cõ
stitutiõem vero celi ac syderꝫ q̃ fuit qñ concepti

stue nati sunt: velle trahere ad istā egrotādi pa
rilitatē. cū tam mlta diuersissimi generis diuer
sissimoꝝ effectuū ⁊ euentuū eodem tempore
in vnius regionis terra eidē celo subdita potue
runt ↄcipi ⁊ nasci: nescio cuius sit isolētie. Nos
aūt nouim⁹ gēios non solum actus ⁊ pegrinati
ones hr̄e diuersas: verū etiam dispares egritu
dines perpeti. De qua re facillimā q̃tum mihi
videt̄ rationē redderet hippocrates: diuersis
alimētis ⁊ exercitationib⁹ q̄ nō de corporis tē
peratiōe: sꝫ de animi voluntate veniūt: dissiles
eis accidere potuisse valitudines. Porro autē
possidoni⁹ vel q̄liber fataliū sydeꝝ assertor: mi
rū si pōt hic iuenire qd dicat: si nolit imperitorū
mētibus in eis quas nesciūt reb⁹ illudere. Qđ
eni conātur efficere de interuallo exigui tēpo
ris qđ iter se gemini dū nascerent̄ habuerūt: ꝓ
pter celi particulā vbi ponit̄ hore notatio: quā
horoscopū vocant: aut nō tm̄ valet: q̃ta inueni
tur i geminoꝝ volūtatib⁹: actibus: morib⁹: casi
busq̄ diuersitas: aut plus etiā valet q̃ est ge
minoꝝ vel humilitas generis eadem vel nobili
tas: cui⁹ rei maximā diuersitatē nō nisi in hora
q̄ quisq̄ nascit̄ ponunt. At ꝓ hoc si tā celeriter
alter post alteꝝ nascit̄: vt eadē pars horoscopi
maneat: paria cūcta quero q̄ in nullis possunt
gemis iueniri. Si aūt sequentis tarditas horo
scopum mutat: parentes diuersos quero quos
gemini habere non possunt.

¶ De argumēto qđ ex rota figuli nigidius ma
thematic⁹ assūpsit i q̄stiōe geminoꝝ. Caplm. iij.

Frustra igit̄ affertur nobile illud com
mētū de figuli rota: quod rn̄disse ferūt
nigidiū hac q̄stione turbatum: vnde ⁊
figulus appellatus est. Dum eni rotā figuli vi
q̃ta potuit itorsisset: currente illa bis numero
de atramento tanq̃ vno eius loco summa per
cussit celeritate: deide iuenta sunt signa q̄ fixe
rat desistente motu. non paruo iteruallo i rote
illius extremitate distātia. Sic inqt i tanta celi
rapacitate nascētiū ēt si alt̄ p⁹ alteꝝ tāta celeri
tate nascat̄: q̃ta rotā bis ipe percussi: i celi spacio
plurimū est. Hinc sūt inqt q̄cūq̄ dissimillima ꝑ
hibent̄ in moribus casibusq̄ geminorum. Hoc
figmentū fragilius est: q̃ vasa que illa rōne fin
gunt̄. Nā si tam mltū i celo iterest: qđ ↄstellati
onib⁹ cōprehendi nō pōt: vt alteri geminorum
hereditas obueniat: alteri nō obueniat: cur au
dent ceteris qui gemini non sunt: cum inspexe
rint eoꝝ constellationes talia ꝓnūciare: que ad
illud secretū ptinent: qđ nemo potest cōprehē
dere ⁊ momētis annotare nascētiū? Si aūt pro
pterea talia dn̄t in aliorum genituris: q2 hec ad
ꝓductiora spatia tempoꝝ pertinēt. momenta
vero illa partiū minutarū: que inter se gemini
pn̄t habere nascētes: rebus minimis tribuūtur
de q̄libus mathematici non solent ↄsuli. Quis
enim consulat quando sedeat: qn̄ deambulet:
qn̄ vel quid prandeat: nūquid ista dicimus qn̄
in moribus: operibus: casibusq̄ geminoꝝ plu
rima plurimumq̄ diuersa monstramus?

¶ De esau ⁊ iacob geminis multū iter se moꝝ
⁊ actionū q̄litate disparibus. Capitulū. iiij.

Nati sunt duo gemini antiqua patrum
memoria: vt de insignibus loquar: sic
alter post alterū: vt posterior plantam
prioris teneret: tantū in eorū vita fuerūt mori
busq̄ diuersa: tāta in actibus disparilitas: tan
ta in parētum amore dissimilitudo: vt etiā ini
micos eos inter se faceret ipsa distātia. Nūqd
hoc dicit̄ q2 vno ambulāte ali⁹ sedebat: ⁊ alio
dormiēte alius vigilabat: alio loquēte tacebat
alius: q̄ pertinēt ad illas minutias q̄ non pn̄t ab
eis comphendi: qui constōni sydeꝝ qua q̄sq̄ na
scatur ascribūt: vnde mathematici cōsulātur?
vnus duxit mercenariā seruitutē: alius nō ser
uiuit: vn⁹ a matre diligebat̄: alius nō diligeba
tur: vnus honorē q̄ magnus apđ eos hēbatur
amisit: alter adept⁹ est. Quid de vxorib⁹: qd de
filijs: qd d̄ rebus: q̃ta diuersitas? Si ergo hec
ad illas ptinēt minutias tēpoꝝ q̄ inter se habēt
gemini ⁊ constellationib⁹ nō ascribūtur: quare
alioꝝ ↄstellationibus inspectis ista dn̄r. Si aūt
ideo dn̄r quia non ad minuta incōprehēsibilia:
sed ad tempoꝝ spatia ptinēt que obseruari no
tariq̄ possunt: quid hic agit rota illa lutifiguli:
nisi vt hoies luteū cor hn̄tes in gyꝝ mittantur:
ne mathematicoꝝ vaniloquia conuincantur?

¶ Quibus modis conuincantur mathematici
vanam sententiam profiteri. Capitulum. v.

Quid deniq̄ idē ipsi quorum morbū ꝙ
eodem tēpore grauior leuiorq̄ appa
rebat amborū medicinaliter inspiciēs
hippocrates geminos suspicatus est: nōne satis
istos redarguunt q̄ volunt syderib⁹ dare qđ de
corporū sibi tēperatiōe veniebat? Cur en̄ simi
lit̄ eodēq̄ tēpore nō alter prior alter posterior
egrotabāt sicut nati fuerāt? q2 vtiq̄ simul na
sci ambo non poterāt. Aut si nihil momēti attu
lit vt diuersis tēporibus egrotarēt ꝙ diuersis

tēporibus nati sūt: q̄re tp̄s ī nascēdo diuersum ad aliaꝝ reꝝ diuersitates valē ꝯtēdūt: Cur potuerīt diuersis tꝑibꝰ pegriari diuersis tꝑibꝰ ducē vxores: diuersis tꝑibꝰ filios ꝓcreare: ꝛ multa alia: ꝓpterea q2 diuersis tꝑibꝰ nati sīt: ꝛ n̄ potuerīt eadē cā diuersis ēt tꝑibus egrotare: Si enim dispar nascēdi mora mutauit horoscopū ꝛ disꝑilitatē ītulit cetis rebꝰ: cur illud ī egritudinibꝰ māsit q̄d hēbat ī tꝑis eq̄litate ꝯceptꝰ: Aut si fata valitudis ī cōceptu sūt: aliaꝝ vero reꝝ ī ortu eē dn̄r: nō deberēt īspectis nataliū ꝯstellationibus de valitudie aliq̄d dicere: qn̄ eis īspicienda cōceptiōalis hora n̄ daī. Si aūt ideo p̄nūciant egritudines n̄ īspecto ꝯceptiōis horoscopo: q2 īdicāt eas momēta nascētiū: quō dicerent cuilibet eoꝝ gēīnoꝝ ex natiuitatis hora: q̄n̄do egrotaturꝰ eēt: cū ꝛ alī q nō hēbat eādē horā natiuitatis necesse hrēt parit̄ egrotare: Deide q̄ro si tāta distātia ē tꝑis ī natiuitate geminoꝝ: vt per hāc oporteat eis ꝯstellatiōes fieri diuersas propter diuersū horoscopū: ꝛ ob hoc diuersos oēs cardies vbi tāta vis ponit̄: vt hic etiā diuersa sint fata: vn̄ hoc accidere potuit: cū eoꝝ ꝯceptꝰ diuersū tp̄s hr̄e nō possit: Aut si duoꝝ vno momento tꝑis ꝯceptoꝝ potuerūt esse ad nascēdū fata disparia: cur nō ꝛ duoꝝ vno momēto tꝑis natoꝝ possint eē ad viuendū atq̄ moriendū fata disparia: Nā si vnū momētū q̄ ambo ꝯcepti sūt nō īpediuit vt alī ꝓr alī posterior nascerēt: cur vno momento si duo nascāt̄ īpedit aliq̄d vt alī ꝓr alī posterior moriat̄. Si ꝯceptio vnius momēti diuersos casus ī vtero geīos hr̄e ꝑmittit: cur natiuitas vniꝰ momēti n̄ etiā q̄slz duos in t̄ra diuersos casus hr̄e ꝑmittat: Ac vt oīa huiꝰ artis vel potiꝰ vanitatis cōmenta tollāt̄: q̄d ē h̄ ꝙ vno tꝑe vno momento s̄b vna eademq̄ celi positiōe ꝯcepti diuersa hn̄t fata: q̄ illos ꝑducāt ad diuersaꝝ horaꝝ natiuitatez: ꝛ vno momento tꝑis sub vna eademq̄ celi positiōe de duabꝰ m̄rībꝰ duo parit̄ nati: diuersa fata hr̄e n̄ possūt: q̄ illos ꝑducāt ad diuersā viuendi vl̄ moriendi necessitatez: An ꝯcepti nōdū hn̄t fata: que nisi nascant̄ hr̄e potuerūt: Quid ē ergo q̄d dn̄t si hora ꝯceptiōalis īueniat̄: m̄lta ab istis dici posse diuinitꝰ: Vn̄ ēt illud a nōnullis ꝑdicat̄: ꝙ q̄dā sapiēs horā elegit: q̄ cū vxore ꝯcūberet: vn̄ filiū mirabilē gigneret. Vn̄ postremo ꝛ hoc est q̄d de illis parit̄ egrotātibꝰ gemis possidonius magnꝰ astrologꝰ idēq̄ philosophꝰ rn̄debat: id̄o fieri ꝙ eodē tꝑe fuissēt nati eodēq̄ ꝯcepti: Nā vtiq̄ ꝓpter h̄ addebat cōceptionē: ne diceret̄ ei nō ad liq̄dū eodē tꝑe potuisse nasci: quos cōstabat oīno eodē tꝑe fuisse cōceptos: vt hoc q̄d similr̄ simulq̄ egrotabāt nō daret de proximo pari corporis tēꝑamento: s3 eādē q̄q̄ valitudis parilitatē sydereis nexibꝰ alligaret. Si igit̄ ī cōceptu tāta vis ē ad equalitatē fatoꝝ: nō debuerūt nascēdo eadē fata mutari. Aut si ꝓpterea mutant̄ fata geminoꝝ: q2 tꝑibꝰ diuersis nascūtur: cur n̄ potiꝰ ītelligamus iā fuisse mutata: vt diuersis tꝑibꝰ nascerent̄: Ita ne nō mutat fata natiuitatis volūtas viuētiū: cū mutet fata ꝯceptiōis ordo nascentiū: Quāq̄ ꝛ ī ipsis geminorū cōceptibꝰ vbi certe amboꝝ eadē momenta sūt tempoꝝ sepe fit vt sub eadē cōstellatiōe fatali alter concipiat̄ masculus altera femina.

De geminis disparis sexus. Caplm̄. vj.

Nouimus geminos diuersi sexꝰ ābo adhuc viuūt: ābo etate vigēt adhuc: q̄rū cū sint īter se similes corpoꝝ spēs q̄ntū ī diuerso sexu pōt: īstituto tn̄ ꝛ ꝓposito vite ita sūt dispares: vt p̄ter actꝰ quos necesse ē a virilibꝰ distare femineos: ꝙ ille ī offō comitis militat: ꝛ a sua domo pene semꝑ peregrinat̄: illa d̄ solo patrio ꝛ de rure ꝓprio nō recedit. Insuper q̄d est īcredibilius si astralia fata credant̄: non aūt miꝝ si volūtates hominū ꝛ dei munera cogitent̄: ille cōiugatus: illa virgo sacra ē: ille numerosā ꝓlē genuit: illa nec nupsit. At eni plurimū vis horoscopi valet. Hoc q̄ nihil sit iā satis disserui: s3 qualecūq̄ sit ī ortu valere dn̄t. Nūq̄d ꝛ ī conceptu vbi ꝛ vnū cōcubitū manifestuz est: ꝛ tāta nature vis ē: vt cū conceperit femia deide alteꝝ concipere oīno non possit: Vn̄ necesse ē eadē esse ī geminis momēta ꝯceptꝰ: An forte q2 diuerso horoscopo nati sīt: aut ille ī masculū dum nascerent̄: aut illa in femina ꝯmutata ē: Q̄d cū agit̄ nū vsq̄ q̄q̄ absurde dici possit ad solas corporū differētias afflatꝰ q̄sdā valere sydereos: sicut in solaribꝰ accessibꝰ ꝛ decessibus videmꝰ etiā ipiꝰ āni tꝑa variari: ꝛ lunaribꝰ īcremētis atq̄ decremētis augeri ꝛ minui q̄dā gn̄a reꝝ: sicut echios ꝛ ꝯchas ꝛ mirabiles estus oceani: non aūt ꝛ animi volūtates positiōibꝰ syderuz subdi: nunc isti cū etiā nostros actus inde religare conantur: admonēt vt queramus: vn̄ nec in ipsis quidem corporibus eis possit ratio ista constare. Quid eni tam ad corpus pertinēs q̄ corporis sexus: Et tamen sub eadem positione syderū diuersi sexus gemini cōcipi potuerūt

Unde qd insipiētius dici aut credi pōt: qꝫ syderū positionē: que ad horā cōceptionis eadē ambobus fuit facere ñ potuisse: vt cū quo habeat eandem cōstellationem sexum diuersum a fr̄e nō hr̄et: ⁊ positionē sydeꝝ: que fuit ad horā nascētium facere potuisse: vt ab eo tam multum virginali sanctitate distaret?

¶ De electione diei quo vxor ducitur: quoue i agro aliquid plantatur aut seritur. Caplm̄. vij.

Iam illud qs ferat ꝙ in eligēdis dieb⁹ noua q̄daꝫ suis actib⁹ fata moliuntur? Nō erat videlꝫ ille ita nat⁹: vt hr̄et admirabilē filiū: sed ita potius ne ꝯtēptibilē gigneret: ⁊ ideo vir doct⁹ elegit horā qua misceretur vxori. Fecit ergo fatū qđ nō hēbat: ⁊ ex ipsius fato cepit esse fatale. qđ in eius natiuitate ñ fuerat. O stulticiā singularē: eligit̄ dies vt ducatur vxor. Credo ꝓpterea q² pōt in diē nō bonū nisi eligat̄ incurri ⁊ ifelicit̄ duci. Ubi ē ergo qđ nascēti iā sydera decreuerūt? An pōt hō qđ ei iā cōstitutū est diei electiōe mutare: ⁊ qđ ipse in eligēdo die cōstituerit: nō poterit ab alia ptāte mutari? Deide si soli hoies: nō aūt oīa q̄ sub celo sunt cōstellationib⁹ subiacēt: cur alios eligunt dies accommodatos ponēdis vitib⁹ vel arboribus vl' segetib⁹: alios dies pecorib⁹: vel domādis vel admittēdis marib⁹: qb⁹ eq̄ꝝ vl' boū fetētur armēta ⁊ cetera huiusmodi? Si āt ꝓpt̄ea valēt ad has res electi: q² t̄renis oībus corporib⁹ siue aīantib⁹ siue ñ aīantib⁹ scđm diuersitates tēporaliū mometoꝝ ⁊ sydeꝝ positio dñat̄: ꝯsiderēt qꝫ innumerabilia sub vno tp̄is pūcto vel nascant̄ vel oriant̄ vel ichoent̄: ⁊ tā diuersos exitus hēant: vt istas obseruationes cuiuis puero ridēdas esse ꝑsuadeāt. Quis eñi est taꝫ excors vt audeat dicere oēs arbores: oēs herbas: oēs bestias: s̄pentes: aues: pisces: vermiculos: momenta nascēdi sigillatū hr̄e diuersa? Solēt tñ hoies ad tentandaꝫ peritiaꝫ mathematicoꝝ: afferre ad eos cōstellatiōes mutoꝝ aīaliū: quorū ort⁹ ꝓpter hanc explorationem domi sue diligent̄ obs̄uant: eosqꝫ mathematicos p̄ferūt ceteris: q cōstellationibus his inspectis dñt nō eē hoieꝫ fatū sed pecus. Audēt etiam dicere quale pecus: vtꝝ aptū lanicio: an vectatiōi: an aratro: an custodie domus. Nā ⁊ de canina fata tētant̄: ⁊ cum magnis admirantium clamoribus ista rñdēt. Sic desipiūt homines: vt existimēt cū homo nascitur ⁊ ceteros rerū ort⁹ ita inhiberi. vt cū illo sub eadeꝫ celi plaga nec musca nascatur: Naꝫ si hāc admiserint ꝓcedit ratiocinatio q̄ gradatiꝫ accessibus modicis eos a muscis ad camelos elephantosqꝫ perducat. Nec illud volunt aduertere: ꝙ electo ad seminandū agꝝ die: tam multa grana in terra simul veniunt: simul germināt: ⁊ exorta segete simul herbescūt pubescunt. flauescunt: ⁊ tñ inde spicas ceteris coeuas atqꝫ: vt ita dixerim: ꝯgerminales alias rubigo interimit: alias aues depopulant̄: alias hoies auellūt. Quō istis alias cōstellatiōes fuisse dicturi sūt: quas tñ diuersos exit⁹ hr̄e ꝯspiciunt? An eos penitebit his reb⁹ dies eligere: easqꝫ ad celeste negabūt ptiere decretū: ⁊ solos syderib⁹ subdēt hoies: qb⁹ solis i terra dedit liberas volūtates? His oīb⁹ cōsideratis nō imerito credit̄ cū astrologi mirabilr̄ mlt̄a vera rñdeāt: ⁊ occulto īstictu fieri sp̄uūꝫ nō bonoꝝ: q̄rū cura est has falsas ⁊ noxias opiniones de astralibus fatis iserere hūanis mētib⁹ atqꝫ firmare: ñ horoscopi notati sed īspecti aliq̄ arte que nl̄la est.

¶ De his qui non astrorum positionem sed connexionem causarum ex dei voluntate pendentem fati nomine appellant. Capitulū. viij.

Qui vero nō astroꝝ cōstitutionē sicuti ē cū qcqd cōcipit̄ vl' nascit̄ vl' ichoat̄ sꝫ oiuꝫ cōnexionē seriēqꝫ cāꝝ q̄ fit oē qđ fit fati noīe appellāt: nō multū cū eis đ v̄bi controuersia laborādū atqꝫ certādū ē: q̄ñqdē ipsuꝫ cāꝝ ordinē: ⁊ qꝫdā cōnexioneꝫ dei sūmi tribuūt volūtati ⁊ ptāti: q optime ⁊ v̄acissime credit̄ ⁊ cūcta scire añqꝫ fiāt: ⁊ nihil iordinatū reliquere a quo sūt oēs ptātes: qꝫuis ab illo nō sint oīum volūtates. Ipsā itaqꝫ p̄cipue dei sūmi volūtatē: cui⁹ ptās īsuperabilr̄ per cuncta porrigitur: eos appellare fatum sic ꝓbatur. Annei senece sunt: nisi fallor: hi versus. Duc me sūme pater altiqꝫ dñator olympi. Quocūqꝫ placuerit nl̄la parendi mora est. Adsum impiger fac velle comitator gemēs. Malusqꝫ patiar facere: quod licuit bono. Ducūt volentē fata: nolēte trahūt. Nēpe euidētissime h̄ vltio v̄su ea fata appellauit: q̄ sup̄ dixerat sūmi p̄ris volūtatē. Cui se paratū obedire dicit: vt volēs ducat̄: nolens trahat̄: q̄m. s. ducūt volētē fata: nolētē trahūt. Illi quoqꝫ v̄sus homerici huic sētētie suffragāt̄: qs Cicero i latinū v̄tit: Tales sūt hoīuꝫ mētes: q̄lis p̄r ipse. Juppit̄ auctiferas lustrauit lumīe t̄ras. Nec i hac q̄stione auctoritatē hr̄et poetica sententia: Sꝫ q̄m stoicos dicit vi fati asserētes istos ex Homero versus solē vsurpare: non đ illius

poete:ſꝫ de iſtoꝝ pĥoꝝ opinione tractat̃: cuꝫ ꝑ
iſtos verſus quos diſputationi adhibēt quã de
fato habēt:q̃d ſentiãt eſſe fatũ aptiſſime decla/
rat̃:qm̃ iouẽ appellãt:quẽ ſummũ deũ putãt:a
quo connexionem dicunt pendere fatorum.

¶De preſcientia dei ⁊ libera hominem volunta
te:contra ciceronis diffinitionem. Capitulũ .ix.

HOs cicero ita redarguere nitit̃: vt nõ
exiſtimet aliq̃d ſe aduerſus eos valere
niſi auferat diuinatõeꝫ. Quã ſic conat̃
auferre: vt neget eẽ ſciaꝫ futuroꝝ eãqꝫ oibꝰ vi/
ribꝰ nullã eẽ oĩno ↄtẽdat vł ĩ deo vł ĩ hoie: nul/
lãqꝫ reꝝ p̄dictiõeꝫ. Ita ⁊ dei p̄ſciẽtiam negat: ⁊
oẽꝫ ꝓpĥiaꝫ luce clariorẽ conat̃ euertere vanis
argumẽtatõibus: ⁊ opponẽdo ſibi q̃dã oracula:
q̃ facile poſſũt refelli: q̃ tñ nec ip̄e ↄuicit. In his
aũt mathematicoꝝ cõiecturis refutãdis eiꝰ re/
gnat oro: q2 vere tales ſũt. vt ſe ipſe deſtruãt ⁊
refellãt. Multo ſũt aũt tolerabiliores q̃ vel ſy/
dera fata cõſtituũt: q̃ꝫ iſte q̃ tollit p̄ſciaꝫ futuro/
rũ. Nã ⁊ cõfiteri eẽ deũ ⁊ negare p̄ſciũ futuro/
rũ aptiſſima ĩſania ẽ. Qđ ⁊ ipſe cũ videret: etiã
illud tẽtauit aſſerere qđ ſcriptũ ẽ: Dixit ĩſipiens
ĩ corde ſuo nõ ẽ ds: ſꝫ nõ ex pſona ſua. Uidit eĩꝫ
q̃ꝫ eẽt ĩuidioſuꝫ ⁊ moleſtũ: ideoqꝫ cottã fecit di/
ſputãtẽ đ hac re aduerſũ ſtoicos ĩ libris de đoꝝ
natura: ⁊ ꝓ lucilio balbo: cui ſtoicoꝝ partes de/
fẽdẽdas dedit: maluit ferre ſñiaꝫ: q̃ꝫ ꝓ cotta: q̃
nullaꝫ nãꝫ diuinã eẽ ↄtendit. In libris vero de
diuinatõe ex ſeipſo aptiſſime oppugnat p̄ſciaꝫ
futuroꝝ. Hoc aũt totũ facere videt̃: ne fatum
eẽ cõſentiat: ⁊ ꝑdat liberã volũtatẽ: putat eĩm
cõceſſa ſcia futuroꝝ ita eſſe cõſequẽs fatuꝫ: vt
negari oĩno nõ poſſit. Sꝫ quoquomodo ſe hẽ/
ant tortuoſiſſime cõcertatões ⁊ diſputationes
pĥoꝝ: nos vt cõfitemur ſummũ ⁊ veꝝ deũ: ita
volũtatẽ ſũmãqꝫ ptãtẽ ac p̄ſciaꝫ eiꝰ cõfitemur.
Nec timemus ne ideo nõ volũtate faciamꝰ qđ
volũtate facimꝰ: q2 id nos facturos ille p̄ſciuit
cuiꝰ p̄ſcia falli nõ põt: qđ cicero timuit: vt oppu
gnaret p̄ſcientiã: ⁊ ſtoici vt nõ oĩa neceſſitate fi
eri dicerẽt: q̃ꝫuis oĩa fato fieri cõtẽderẽt. Quid
eſt ergo qđ cicero timuit ĩ p̄ſcientia futuroꝝ: vt
eã labefactare diſputatõe deteſtabili niteret̃?
Uidelicet q2 ſi p̄ſcita ſũt oĩa futura: hoc ordine
venient: quo vẽtura eẽ p̄ſcita ſũt: et ſi hoc ordi/
ne veniẽt certus ẽ ordo reꝝ preſcienti deo: et ſi
certus eſt ordo reꝝ: certus eſt ordo cãꝝ. Nõ eĩꝫ
aliq̃d fieri põt: qđ nõ aliqua efficiens cauſa p̄ceſ
ſerit. Si aũt certus eſt ordo cauſaruꝫ quo fit oẽ
qđ fit: fato ĩquit fiũt oĩa q̃ fiũt. Qđ ſi ita eſt: ni/
hil eſt ĩ nr̃a ptãte: nullũqꝫ eſt arbitriũ volũtatis.
Qđ ſi ↄcedimus inq̃t: oĩs humana vita ſubuer/
tit̃: fruſtra leges dant̃: fruſtra obiurgationes:
laudes: vituperatiões: exhortatões adhibent̃:
neqꝫ vlla iuſtitia bonis p̄mia: ⁊ malis ſupplicia
ↄſtituta ſunt. Hec ergo ne cõſequant̃ ĩdigna ⁊
abſurda ⁊ ꝑnicioſa rebus humanis: non vult eẽ
p̄ſciam futuroꝝ: atqꝫ ĩ has anguſtias cicero co/
artat aĩuꝫ religioſum: vt vnũ eligat e duobus:
aut eſſe aliq̃d ĩ nr̃a volũtate: aut eſſe p̄ſciaꝫ fu/
turoꝝ: qm̃ vtrũqꝫ arbitrat̃ eſſe non poſſe: ſed ſi
alteꝝ ↄfirmat̃: alteꝝ tolli: ſi eligerimus p̄ſciam
futuroꝝ tolli volũtatis arbitriũ: ſi elegerimus
voluntatis arbitriũ: tolli p̄ſciaꝫ futuroꝝ. Ipſe
itaqꝫ vt vir magnus ⁊ doctꝰ ⁊ vite humane plĩ/
mũ ac peritiſſime conſulens: ex his duobus ele
git libeꝝ volũtatis arbitriũ: Qđ vt cõfirmaret̃
negauit p̄ſciaꝫ futuroꝝ: atqꝫ ita dũ vult facere
liberos: facit ſacrilegos. Religioſus autẽ aĩus
vtrũqꝫ eligit: vtrũqꝫ confitetur: ⁊ fide pietatis
vtrũqꝫ confirmat. Quomodo inq̃t? Nam ſi eſt
preſcientia futuroꝝ: ſequũtur oĩa illa q̃ conne/
xa ſũt: donec eo ꝑueniat̃: vt nihil ſit ĩ noſtra vo/
lũtate. Porro ſi eſt aliq̃d ĩ noſtra volũtate: eiſdẽ
recurſis gradibus eo ꝑuenit̃: vt nõ ſit preſcien/
tia futuroꝝ. Naꝫ ꝑ illa omnia ſic recurrit̃: ſi eſt
volũtatis arbitriũ: non oĩa fato fiũt. Si non oĩa
fato fiũt: non eſt oĩuꝫ certus ordo cauſaꝝ: ſi cer
tus cauſaꝝ ordo nõ eſt: nec reꝝ certus eſt ordo
preſcienti deo: que fieri non poſſunt: niſi prece/
dentibus ⁊ efficientibus cauſis ſi reꝝ ordo pre/
ſcienti deo certus non eſt: non oĩa ſic veniũt vt
ea ventura preſciuit. Porro ſi non oĩa ſic eue/
niunt vt ab illo ventura preſcita ſunt: non eſt ĩ/
quit in deo preſcientia omnium futuroꝝ. Nos
aduerſus iſtos ſacrilegos auſus atqꝫ impios: ⁊
deũ dicimus oĩa ſcire anteq̃ꝫ fiant: ⁊ voluntate
nos facere quicquid a nobis non niſi volẽtibus
fieri ſentimus ⁊ nouimus. Omnia vero fato fi/
eri non dicimus: immo nulla fieri fato dicimus
quoniam fati nomen vbi ſolet a loquẽtibus po/
ni ideſt in conſtitutione ſyderum: qua quiſqꝫ cõ
ceptus ait natus eſt, qm̃ res ipſa inaniter aſſe/
ritur: nihil valere monſtramus. Ordinem autẽ
cauſarum vbi voluntas dei plurimũ poteſt: ne
qꝫ negamus: neqꝫ fati vocabulo nũcupamus:
niſi forte vt fatũ a fãdo dcm̃ ĩtelligamꝰ: id ẽ a lo
quẽdo. Nõ eĩꝫ abnuere poſſumꝰ eẽ ſcriptũ ĩ lr̃is
ſcis ſemel locutꝰ ẽ ds: duo hec audiui: qm̃ ptãs

dei eſt: ⁊ tibi dñe mĩa: qꝛ tu reddes vnicuiqꝫ ſe-
cũdum opa eiꝰ. Qꝺ enim dictũ ē ſemel locutꝰ ē
intelligit̃ imobiliter: hoc ē icõmutabiliter ē locu
tus: ſicut nouit icõmutabilr̃ oia q̄ futura ſũt: et
q̄ ipſe facturꝰ ē. Hac itaqꝫ rõne poſſemꝰ a fãdo
fatũ appellare: niſi hoc nomẽ iã i alia re ſoleret
itelligi: quo corda hoium volumꝰ iclinari. Non
ē aũt cõſequẽs: vt ſi deo certꝰ ē oium ordo cãꝝ
ideo nihil ſit i nr̃e volũtatis arbit̃o: ⁊ ipſe ꝗppe
nr̃e volũtates i cãrũ ordine ſunt q certꝰ eſt deo
eiuſqꝫ p̄ſcia ꝯtinet̃: qm̃ ⁊ hũane volũtate ꝫ hũa
noꝝ opeꝝ cauſe ſũt. Atqꝫ ita q oẽs reꝝ cãs p̄ſci
uit: ꝓfecto i eis cauſis ẽt nr̃as volũtates igno-
rare nõ potuit: quas nr̃oꝝ opeꝝ cãs eẽ p̄ſciuit.
Nã ⁊ illud qꝺ idẽ cicero cõtẽdit nihil fieri. ſi cã
efficiẽs nõ p̄cedat: ſatis ē ad eũ in hac q̃one re-
darguẽdũ. Quid eni eũ adiuuat: ꝙ dicit nihil
ꝗdẽ fieri ſine cã: ſꝫ nõ oẽm cãm eſſe fatalē: qꝛ ē
cã fortuita: eſt naturalis: eſt voluntaria? Suf-
ficit qꝛ oẽ qꝺ fit nõ niſi cã p̄cedente fieri ꝯfitet̃?
Nos eni eas cãs q̄ dr̃r fortuite vnde etiã fortu
na nomẽ accepit: nõ eẽ dicimꝰ nullas: ſꝫ latẽtes
eaſqꝫ tribuimꝰ vel veri dei vel quorũlibet ſpiri
tuũ volũtati: ipſaſqꝫ naturales nequaqꝫ ab illiꝰ
volũtate ſeiũgimꝰ: q eſt auctor oĩs ꝯditorqꝫ na
ture. Iã v̄o cãe volũtarie: aut dei ſũt: aut ãge-
loꝝ: aut hoiũ: aut quorũcũqꝫ aialiũ: ſi tñ appel
lãde volũtates ſũt aialiũ rõnis exptiũ motꝰ illi
ꝗbus aliqua faciũt ſm naturã ſuã: cũ quid vel
appetũt vel euitant. Angeloꝝ autẽ volũtates
dico ſiue bonoꝝ: quos angelos dei dicimꝰ: ſiue
maloꝝ: quos angelos diaboli vel etiã demões
appellamꝰ. Sic ⁊ hoium ⁊ bonoꝝ. ſ. ⁊ malorũ:
ac p hoc colligit̃ nõ eſſe cãs efficiẽtes oiũ que
fiunt: niſi volũtarias illiꝰ nature. ſ. que ſpũs vi-
te eſt. Naꝫ ⁊ aer iſte ſiue uẽtus dr̃ ſpũs. Sꝫ qm̃
corpus ē: nõ ē ſpũs vite. Spũs ergo vite q̄ viui
ficat oia creatorqꝫ ē oĩs corpis ⁊ oĩs creati ſp̄s.
ipſe eſt deꝰ vtiqꝫ ſpũs nõ creatꝰ. In eius volũ-
tate ſũma ptãs eſt: q̄ creatorũ ſpũum volunta-
tes bonas adiuuat: malas iudicat: oẽs ordinat:
⁊ quibuſdã tribuit ptãtem: ꝗbuſdã non tribuit.
Sicut eni oium nãrũ creator ē: ita oium ptãtũ
dator nõ volũtatuꝫ. Male quippe volũtates
ab illo nõ ſunt: qm̃ cõtra naturã ſunt q̄ ab illo ē.
Corpora igit̃ magis ſubiacẽt volũtatibus que
dam noſtris. i. oium aiantiũ mortaliũ: et magis
hoium q̃ꝫ beſtiaꝝ: quedã vero angeloꝝ: ſed oia
maxime dei volũtati ſubdita ſunt. Cui etiã vo-
luntates oẽs ſubijciunt̃: qꝛ non habẽt ptãtem:
niſi quã ille cõcedit. Cã itaqꝫ rerũ que facit nec
fit deus eſt. Alie vero cauſe ⁊ faciũt ⁊ fiunt: ſi-
cut ſunt oẽs creati ſpũs et maxime rationales.
Corporales aũt cauſe que magis fiũt q̃ꝫ faciũt
nõ ſunt inter cauſas efficiẽtes annumerande:
qm̃ hoc poſſunt quod ex ipſis faciũt ſpũum vo
luntates. Quõ igitur ordo cauſarũ: q preſciẽti
certus eſt deo id effecit: vt nihil ſit in nr̃a volũ-
tate: cũ in ipſo cauſarũ ordine magnũ habeant
locũ nr̃e volũtates? Contẽdat ergo cicero cuꝫ
eis: q hunc cauſaꝝ ordinẽ dicunt eſſe fatalẽ: vł
potius ip̄m fati noĩe appellãt: quod nos abhor
remꝰ precipue ꝓpter vocabulũ: quod nõ in re
vera ꝯſueuit itelligi: ꝙ vero negat ordinẽ oiuꝫ
cauſarum eſſe certiſſimũ ⁊ dei p̄ſcientie notiſſi
mũ: plus eũ q̃ꝫ ſtoici deteſtamur. Aut eni deuꝫ
eſſe negat: qꝺ ꝗdem inducta alterius ꝑſona in
libris de deoꝝ natura facere molitus ē: aut ſi eſ
ſe confitet̃ deũ quem negat preſciũ futurorũ:
etiam ſic nihil dicit aliud: q̃ꝫ qꝺ ille dixit iſipiẽs
in corde ſuo nõ eſt deꝰ. Qui eni nõ eſt p̄ſciꝰ om
nium futuroꝝ: nõ eſt vtiqꝫ deus. Quapropter
⁊ volũtates nr̃e tm̃ valent q̃tũ deus eas vale
re voluit atqꝫ preſciuit: ⁊ ideo quicqd valẽt cer
tiſſime valẽt: ⁊ qꝺ facture ſunt ipſe oĩo facture
ſũt: qꝛ valituras atqꝫ facturas ille preſciuit: cu-
ius p̄ſciẽtia falli nõ põt. Quapropt̃ ſi mihi fati
nomẽ alicui rei adhibẽdũ placeret magis dice
rem: fatũ eſſe infirmioris potentioris volunta-
tem qui eum habet in ptãte: q̃ꝫ illo cauſaꝝ ordi-
ne: quem non vſitato: ſed ſuo more ſtoici fatuꝫ
appellant arbitriũ nr̃e voluntatis auferri.

¶ An voluntatibus hominum aliqua domine-
tur neceſſitas. Capitulum. x.

Unde nec illa neceſſitas formidãda ē
quã formidãdo ſtoici laborauerũt: cãs
reꝝ ita diſtiguere: vt quaſdã ſubtrahe
rẽt neceſſitati: q̄ſdaꝫ ſubderẽt: atqꝫ in his quas
eẽ ſub neceſſitate voluerunt: poſuerũt ẽt nr̃as
volũtates: ne videlꝫ nõ eẽnt libe ſi ſubderẽtur
neceſſitati. Si. n. neceſſitas nr̃a illa dicẽda ē: q̄
nõ ē in nr̃a ptãte: ſꝫ ẽt ſi nolumꝰ efficit qꝺ põt: ſi-
cut ē neceſſitas mortis: manifeſtũ ē volũtates
nr̃as ꝗbus recte vel ꝑperã viuit̃ ſub tali neceſ-
ſitate nõ eẽ. Multa. n. facimꝰ q̄ ſi nollemꝰ non
vtiqꝫ faceremꝰ. Quo primitꝰ ꝑtinet ip̄m velle:
nã ſi volumꝰ eſt: ſi nolumꝰ nõ eſt. Nõ enim vel-
lemus ſi nollemus. Si autem illa diffinitur eẽ
neceſſitas: ſecũdum quaꝫ dicimus neceſſe eſſe
vt ita ſit aliquid: vel ita fiat: neſcio cur eam ti-

meamus: ne nobis libertatem auferat voluntatis. Nec enim ⁊ vitam dei ⁊ presciētiā dei sub necessitate ponimus si dicamus: necesse est deum semp viuere ⁊ cuncta prescire: sicut nec potestas eius minuitur cuz dicitur mori fallicꝫ nō posse. Sic enim hoc non potest: vt potius si posset minoris esset vtiqꝫ potestatis. Recte quippe omnipotens dicitur: qui tamen mori et falli nō pōt. Dr̄ eni oīpotens faciēdo qđ vult: nō patiēdo qđ nō vult: ꝙ si ei accideret: nequaꝙ eēt oīpotens. Unđ ꝓpterea q̄dā nō pōt q: oīpotēs est. Sicut etiā cū dicimus necesse est eē: vt cuz volumus: libero velimus arbitrio: ⁊ veꝝ ꝓcul dubio dicimus. ⁊ nō ideo ip̄m libeꝝ arbitriū necessitati subijcim⁹: q̄ adimit libertatē. Sūt igit̄ nr̄e volūtates: ⁊ ipse faciūt qcq̄d volendo facimus: qđ nō fieret si nollem⁹. Quicq̄d autē aliorū hoīum volūtate quisqꝫ nolēs patit̄: etiaz sic volūtas valet: ⁊ si nō illius tñ hoīs volūtas: sed ptās dei. Nā si volūtas tm̄ eēt: nec possꝫ quod vellet: potētiore volūtate ipediret̄. Nec sic tñ volūtas nisi volūtas esset: nec alteri⁹ sꝫ ei⁹ eēt q vellet: ⁊ si nō posset iplere quod vellet. Unđ qcq̄d pter suā volūtatē patit̄ hō nō debet tribuere hūanis vl̄ āgelicis vl̄ cuiusqꝫ creati sp̄s volūtatib⁹: sed eius poti⁹ qui dat ptātē volētib⁹.

De vniuersali prouidentia dī: cuius legibus omnia continentur. Capitulum. xi.

Non ergo ꝓpterea nihil est in nostra voluntate: q: deus presciuit quid futurū esset in nostra volūtate. Nō enim qui hoc presciuit nihil presciuit. Porro si ille presciuit quid futurum esset in nostra voluntate: nō vtiqꝫ nihil sed aliquid presciuit: profecto ⁊ illo presciente ē aliquid ī nostra uolūtate. Quo circa nullo modo cogimur aut retēta prescientia dei tollere uolūtatis arbitriū: aut retēto uolūtatis arbitrio: deū quod nefas est negare p̄sciū futuroꝝ. Sed vtrūqꝫ amplectimur: vtrūqꝫ fideliter ⁊ ꝟaciter confitemur: illud vt bñ credamus: hoc vt bene viuam⁹. Male aūt viuitur: si de deo nō bene creditur. Unde absit a noƀ ei⁹ negare prescientiam: vt liberi esse velim⁹: quo adiuuāte sum⁹ liberi vel erim⁹. Proinde nō frustra sunt leges: obiurgationes: exhortationes: laudes ⁊ vituꝑatiōes: quia ⁊ ip̄as futuras esse p̄sciuit: ⁊ valent plurimū q̄ꝫtum eas valituras esse presciuit. Et preces valent ad ea impetrāda: que se precantibus ↄcessurū esse presciuit: et iuste premia bonis factis: ⁊ peccatis supplicia cōstituta sunt. Neqꝫ eniz ideo peccat homo quia deus illuz peccatuꝝ esse p̄sciuit: imo ideo nō dubitatur ip̄m peccare cū peccat: q: ille cuius presciētia falli non pōt: nō fatū: nō fortuna tū: non aliquid aliud: sed ip̄m peccatuꝝ eē presciuit: qui si nolit vtiqꝫ nō peccat: sed si peccare noluerit: etiā hoc ille presciuit. De⁹ itaqꝫ sūm⁹ ⁊ verus cū verbo suo ⁊ sp̄ū sancto: q̄ tria vnuz sunt: deus vnus oīpotens creator ⁊ factor oīs aīe atqꝫ oīs corpis: cuius sunt participatiōe felices: quicūqꝫ sunt ꝟitate nō vanitate felices: qui fecit hoīez rōnale aīal ex anima ⁊ corpore: qui eū peccantē non ipunitū eē ꝑmisit: nec sine misericordia dereliquit: q bōis ⁊ malis essentiā etiā cū lapidibus: vitā seminalē etiā cū arboribus: vitā sensualē etiā cū pecoribus: vitā intellectualez cū solis angelis dedit: a quo ē oīs modus: oīs spēs: oīs ordo: a quo est mēsura: numerus: pōdus: a quo est qcq̄d naturaliter ē: cuiuscūqꝫ generis ē cuiuscūqꝫ estimatiōis ē: a q̄ sunt semia formaꝝ: forme seminū: mot⁹ seminū atqꝫ formarū. Qui dedit carni originem: pulchritudinē: valitudinē: ꝓpagationis fecūditatē: mēbroꝝ dispositionē: salutē: cōcordiā: q ⁊ aīe irrōnali dedit mēoriā: sensū: appetitū: rōnali aūt īsuper mētē: itelligētiā: volūtatē: q nō solū celū et t̄raz: nec solū angelū ⁊ hoīez: sꝫ nec exigui ⁊ cōtēptibilis aīantis viscera: nec auis pēnulā: nec herbe flosculū: nec arboris foliū sine suaꝝ partium cōuenientia ⁊ quadam veluti pace dereliquit: nullo modo ē credendus regna hominū eorumqꝫ domiantiones ⁊ seruitutes a sue prouidentie legibus alienas esse voluisse.

Quib⁹ morib⁹ antiq romani meruerūt: vt ds̄ ꝟus: q̄ꝫuis n̄ eū colerēt: eoꝝ augēt ipiū. Ca. xij.

Proīde videam⁹ q̄s romanoꝝ mores: ⁊ quā ob cāz de⁹ ꝟus ad augēdū iperiuz adiuuare dignat⁹ ē: i cui⁹ ptāte sunt ēt regna t̄rena. Qđ vt absoluti⁹ disserē possem⁹: ad h̄ ꝑtinētē ⁊ supiorē librū ↄscripsim⁹: ꝙ ī hac re ptās nl̄la sit eoꝝ deoꝝ: q̄s ēt reb⁹ nugatorijs colēdos putarunt: ⁊ p̄ītis voluis ptes supiores q̄s hucusqꝫ ꝑduxim⁹ đ fati q̄ōne tollēda: ne q̄sqꝫ cui iā ꝑsuasū eēt nō illorū deoꝝ cultu romanuz ip̄z ꝓpagatū atqꝫ ꝟuatū: nescio cui fato poti⁹ id tribuēt: q̄ꝫ dī sūmi potētissime volūtati. Ueteres igit̄ p̄miqꝫ romani q̄ꝫtū eoꝝ docet ⁊ ↄmēdat historia: q̄ꝫuis vt aliene gētes excepta vna popl̄i hebreoꝝ deos falsos colerēt: ⁊ n̄ deo victias: sꝫ dēonijs īmolarēt: tñ laudis auidi pecūie libera

les erāt gl'iā ingētē: diuitias hōestas volebant:
hāc ardētissime dilexerūt: ꝓpt hāc viuē volue
rūt: ꝓpt hāc ꝛ mori nō dubitauert. Ceťas cupi/
ditates huiꝰ vniꝰ igēti cupiditate ꝑsserūt: ipam
deīqꝫ pr̃iaꝫ suā: qm̄ fuire videbať igloriū: dn̄a/
ri ꝟo atqꝫ ipare gl'iosū: priꝰ oi studio liberā dein
de dn̄aꝫ eē ꝯcupierūt. Hic ē ꝙ regalē dn̄atiōeꝫ
nō ferētes: ānua impia: binosqꝫ ipatores sibi fe/
cerūt: q ꝯsules appellati sūt a cōsulēdo: n̄ reges
aut dn̄i a regnādo atqꝫ dn̄ando: cū ꝛ reges vti/
qꝫ a regēdo dicti meliꝰ videanť: vt regnū a regi
bꝰ: reges aūt vt dictū ē a regēdo: sꝫ fastꝰ regius
nō disciplina putatꝰ ē regētis: vel beniuolentia
cōsulētis: sꝫ supbia dn̄antis. Expulso itaqꝫ rege
targnio ꝛ cōsulibꝰ istitutis: secutū ē qđ idem au/
ctor i romanoꝝ laudibꝰ posuit: ꝙ ciuitas icredi/
bile memoratu ē: adepta libtate q̄ꝫtū breui cre/
uerit: tāta cupido gl'ie incesserat. Ista ergo lau
dis auiditas ꝛ cupido gl'ie multa illa mirāda fec
laudabilia. s. atqꝫ gl'iosa sꝫ boīuꝫ extimationē.
Laudat idē salustiꝰ tpibus suis magnos: ꝛ ꝑcla
ros viros marcū catonē ꝛ caiū cesarē dicēs: ꝙ
diu illa resp. nō habuit quenqꝫ ꝟtute magnū: sꝫ
sua mēoria fuisse illos duos ingēti ꝟtute: diuer
sis moribꝰ. In laudibꝰ aūt cesareis posuit: ꝙ si/
bi magnū ipiū: exercitū: bellū nouū exoptabat
vbi ꝟtus enitescere posset: ita fidebat i votꝭ vi/
roꝝ ꝟtute magnoꝝ: vt excitaret in bellū miſas
gētes: ꝛ flagello agitaret bellona sāguineo: vt
eēt vbi ꝟtus eoꝝ enitescēt. Hec illa ꝑfecto lau
dis auiditas ꝛ gl'e cupido faciebat: amore itaqꝫ
ꝑmitus libertatis: post ēt dn̄atiōis ꝛ cupiditate
laudis ꝛ gl'ie multa magna fecerūt. Reddit eis
vtriusqꝫ rei testioniū ꝛ poeta isignis eoꝝ. Inde
qppe ait: necn̄ targniū eiectū porsena iubebat:
Accipe: igētiqꝫ vrbē obsidiōe ꝑmebat. Eneade
i ferrū ꝓ libtate ruebāt. Tūc itaqꝫ magnū illis
fuit: aut fortiť emori: aut libos viuē. Sꝫ cūꝫ eēt
adepta libtas: tāta cupido gl'ie icesserat: vt pa/
rū eēt sola libtas: nisi ꝛ dn̄atio q̄rereť: dū ꝓ ma
gno hr̃eť: ꝙ velut loquēte ioue idē poeta dicit.
Quin aspa iuno. Que mare nūc terrasqꝫ metu
celūqꝫ fatigat. Cōsilia i meliꝰ referꝫ: mecūqꝫ fo/
uebit. Romanos reꝝ dn̄os gētēqꝫ togatā. Sic
placitū: vēiet lustris labētibꝰ etas. Cū domꝰ as
sarici phthiā clarasqꝫ mycēas Seruitio ꝑmet:
ac victis dn̄abiť argis. Que qdē ꝟgiliꝰ ioue idu/
cēs tāqꝫ futura ꝑdicēteꝫ: ipe iā facta recolebat
cernebatqꝫ pn̄tia. Ueꝝ ꝓpterea ꝯmemorare il
la volui: vt on̄derē dn̄ationē post libertateꝫ sic

habuisse romanos: vt in eorum magnis laudi/
bus poneretur. Hic est ꝛ illud eiusdem poete:
ꝙ cum aliarū gentium artibus eas ipsas ꝓpri/
as romanorū artes regnandi atqꝫ imperandi ꝛ
subigēdi ac debellādi populos antepōeret ait.
Excudent alij spirātia mollius era. Credo equi
dē viuos ducent de marmore vultꝰ. Orabunt
causas melius: celiqꝫ meatus Describēt radio:
ꝛ surgētia sydera dicēt. Tu regere iperio popu
los romane memēto. He tibi erūt artes: paciqꝫ
iponere mores. Parcere subiectis: ꝛ debellare
supbos. Has artes illi tāto pitiꝰ exercebāt q̄ꝫto
minꝰ se voluptatibꝰ dabāt. Et eneruatione ani
mi ꝛ corpis in cōcupiscēdis ꝛ augēdis diuitijs: ꝛ
ꝑ illas moribꝰ corrūpendis: rapiēdo miſis ciui/
bꝰ: largiēdo scenicꝭ turpibꝰ. Un̄ q tales iā moꝝ
labes supabāt atqꝫ abūdabāt qn̄ scribebat ista
salustiꝰ canebatqꝫ ꝟgiliꝰ: n̄ ill' artibꝰ ad honores
ꝛ gl'iam: sꝫ dolis atqꝫ fallacijs ābiebāt. Un̄ ideꝫ
dicit. Sꝫ ꝑmo magis ābitio q̄ꝫ auaricia aīos hoī
nū exercebat: ꝙ tn̄ vitiū ꝓpiꝰ virtuti erat. Nā
gloriā honorē iperiū bonꝰ ꝛ ignauꝰ eq̄ sibi exo/
ptāt. Sꝫ ille ingt ꝟa via nitiť: huic qꝛ bōe artes
desūt: dolis atqꝫ fallacijs cōtendit. He sūt ille
bōe artes ꝑ ꝟtutē. s. nō ꝑ fallaceꝫ ābitioneꝫ ad
honorē ꝛ gloriā ꝛ ipiū ꝑuenire: q tn̄ bonꝰ ꝛ igna
uus eq̄ sibi exoptāt. Sꝫ ille. i. bonꝰ ꝟa via nitiť:
via ꝟtutis est: qua nitiť tāqꝫ ad possessiōis finē
. i. ad gloriā honoreꝫ impiū. Hoc insitū habuisse
romanos etiā deoꝝ apđ illos edes idicāt: quas
ꝯiūctissimas ꝯstituerūt ꝟtutis ꝛ honoris: ꝓ dijs
hn̄tes q̄ danť a deo. Un̄ itelligi pōt quē finē vo
lebāt eē ꝟtutis: ꝛ quo eā referebāt q boni erāt:
ad honorē. s. nā mali nec hēbant ea q̄ꝫuis hono/
rē hr̄e cupent: quē mal' artibꝰ conabanť adipi/
sci. s. dolis atqꝫ fallacijs. Meliꝰ laudatꝰ ē cato
de illo qppe ait. Quo minꝰ petebat gl'iā: eo ma
gis illū seq̄bať. Q̄ ng dē gl'ia est cuiꝰ illi cupidita
te flagrabāt: iudiciū hoīuꝫ bn̄ de hoībꝰ opināti/
uꝫ. Et iō melior ē ꝟtus: q hūano testionio ꝯtēta
nō ē: nisi ꝯscie sue. Unđ dicit apl's: nā gl'ia nr̃a h
ē testimoniū ꝯscie nr̃e. Et alio loco. Opꝰ aūt su
uꝫ ꝓbet vnusq̄sqꝫ: ꝛ tūc i semetipso tantū gl'iaꝫ
habebit ꝛ nō i altero. Gl'iaꝫ ergo ꝛ honorē ꝛ ipe
riū q̄ sibi exoptabant ꝛ q̊ bōis artibꝰ ꝑuenire ni/
tebanť boni: n̄ debet seq ꝟtus: sꝫ ipa ꝟtutē. Ne
qꝫ. n. ē ꝟa ꝟtꝰ: nisi q̄ ad vnū finē tēdit vbi ē bonū
hois quo meliꝰ n̄ ē. Un̄ ꝛ honores q̊s expetiuit
cato petē n̄ debuit: sꝫ eos ciuitas ob eiꝰ virtutē
n̄ petēti dare. Sꝫ cū illa memoria duo romani

essent virtute magni cesar ⁊ cato: lõge virtꝰ catonis v̾tuti videtur ꝓpinquior fuisse: q̃ꝫ cesaris. Proinde q̃lis eẽt illo tp̃e ciuitas: ⁊ antea q̃lis fuisset videamꝰ ĩ ipsa sẽtẽtia catonis. Nolite inq̃t existimare maiores nr̃os armis rempublicã ex parua magnã fecisse. Si ita esset: m̄lto pulcherrimã eã nos h̃remꝰ: Quippe sociorꝫ atqꝫ ciuiũ: p̃terea armorũ ⁊ equorũ maior copia nobis: q̃ꝫ illis ẽ. Sꝫ alia fuere q̃ illos viros magnos fecerũt: q̃ nob̃ n̄lla sũt: domi ĩdustria: foris iustũ ĩpiũ aĩus in ꝯsulẽdo liber: neqꝫ libidini neqꝫ delicto obnoxiꝰ. Pro his nos h̃emꝰ luxuriã atqꝫ auaritiã: publice egestatẽ: ꝑuati opulentiã: laudamꝰ diuitias: seq̃mur inertiã: int̾ bonos ⁊ malos discrimẽ n̄llũ: oĩa v̾tutis p̃mia ãbitio possidet. Neqꝫ mirꝫ vbi vos sepati sibi quisqꝫ ꝯsilia capitis: vbi domi voluptatibꝰ: hic pecũie aut g̃re s̾uitutis. Eo fit vt ĩpetꝰ fiat ĩ vacuã rẽpublicã: Qui audit hec catonis verba siue salustij putat quales laudant̾ romani veteres: oẽs eos tales tũc fuisse vel plures. Nõ ita est: alioq̃n vera essent: q̃ ipse idẽ scribit: ea q̃ ꝯmemoraui ĩ secũdo libro huius opis: vbi dicit iniurias validorꝫ: ⁊ ob eas discessionez plebis a p̃ribꝰ: aliasqꝫ discessiones domi fuisse iã ĩde a p̃ncipio: neqꝫ ãpliꝰ equo ⁊ modesto iure actũ q̃ꝫ expulsis regibꝰ q̃ꝫdiu metꝰ a targnio fuit: donec bellũ graue qđ ꝓpter ipsuꝫ cũ hetruria susceptũ fuerat finiret̾. Postea vero seruili ĩperio patres exercuisse plebẽ: regio more v̾berasse: agro pepulisse: ⁊ ceteris expertibꝰ solos egisse ĩ imperio. Quarꝫ discordiarꝫ dũ illi dñari vellẽt: illi seruire nollẽt: finẽ fuisse bellũ punicũ secũdũ. Qr rursus grauis metꝰ cepit vrgere: atqꝫ ab illis ꝑturbatiõibꝰ alia maiore cura cohibere aĩos inq̃etos: ⁊ ad cõcordiã reuocare ciuilẽ. Sꝫ ꝑ quosdã paucos: q̃ ꝓ suo modo boni erãt magna admĩstrabant̾: atqꝫ illis toleratis ac tẽpatis malis: paucorꝫ bonorꝫ ꝓuidẽtia res illa crescebat: sicut idẽ historicꝰ dicit multa sibi legẽti ⁊ audiẽti: q̃ populus romanꝰ domi militieqꝫ mari atqꝫ t̾ra p̃clara facinora fecerit se libuisse attẽdere: q̃ res maxime tãta negocia sustinuisset: q̃m sciebat sepenumero parua manu cum magnis legionibꝰ hostiũ ꝯtẽdisse romanos: cognouerat paruis copijs bella gesta cũ opulẽtis regibꝰ: sibiqꝫ m̄lta agitãti ꝯstare dixit: paucorũ ciuiũ egregiã v̾tutẽ cũcta patrauisse: eoqꝫ fctm̃ vt diuitias pauptas: m̄ltitudinẽ paucitas superet. Sꝫ postq̃ꝫ luxu atqꝫ desidia inq̃t ciuitas corrupta ẽ: rursus respublica magnitudine sui iperatorꝫ atqꝫ magr̃atuũ vicia sustẽtabat. Paucorũ igit̾ virtꝰ ad gl̃iaꝫ: honorẽ: ĩperiũ: vera via. i. v̾tute ipsa viuẽtiũ: ẽt a catone laudata ẽ. Hec erat domi industria: quã cõmemorauit cato: vt erariũ esset opulẽtũ: tenues res ꝑuate. Vñ corruptis moribꝰ: vitiuꝫ eẽ ꝯtrariũ posuit: publice egestatem: priuatim opulentiam.

¶ De amore laudis: q̃ cũ sit vitiũ ob h̾ v̾tus putat̾: q̃r ꝑ ipꝫ vitia maiora cohibent̾. Capl̃m. xiij.

Quãobrẽ cũ diu fuissẽt regna oriẽtis illustria: voluit d̾s ⁊ occidẽtale fieri: qđ tp̃e esset posteriꝰ: sꝫ impij latitudĩe ⁊ magnitudĩe illustriꝰ. Idqꝫ talibꝰ potissimũ cõcessit hoĩbꝰ ad domãda grauia mala m̄ltarꝫ gẽtiuꝫ: q̃ cã honoris laudis ⁊ gl̃ie ꝯsuluerũt p̃rie: ĩ q̃ ipsã gl̃iã req̃rebãt salutẽqꝫ eiꝰ saluti sue p̃ponere nõ dubitauerũt: ꝓ isto vno vitio. i. amore laudis: pecũie cupiditatẽ ⁊ m̄lta alia vitia ꝯprimẽtes. Nã saniꝰ videt: q̃ ⁊ amorẽ laudis vitiuꝫ eẽ cog̊scit. Qđ nec poetã fugit oratiũ qui ait. Laudis amore tumes: sunt certa piacl̃a q̃ te Ter pure lecto poterũt recreare libello. Idẽ ĩ carmine lyrico ad rep̃mẽdã dñandi libidinẽ ita cecinit. Latiꝰ regnes auidũ domãdo spm̃: q̃ꝫ si lybiaꝫ remotis gadibꝰ iũgas: ⁊ v̾tqꝫ penꝰ seruiat vni: Verũ tñ q̃ libidines turpiores fide pietatis ĩpetrato spũ scõ ⁊ amore ĩtelligibil̾ pl̾chritudis nõ refrenãt: meliꝰ saltẽ cupiditate hũane laudis ⁊ gl̃ie: nõ q̃dẽ iã sci: sꝫ minꝰ iã turpes sũt: Etiã tuliꝰ inde silẽ ñ potuit ĩ eisdẽ libris q̊s d̾ republica scripsit: vbi loq̃t̾ de ĩstituẽdo p̃ncipe ciuitatis: quẽ dicit alẽdũ eẽ gl̃ia: ⁊ ꝯseq̃nt̾ ꝯmemorat maiõres suos multa mira atqꝫ p̃clara gl̃e cupiditate fecisse. Huic ergo vitio nõ solũ nõ resistebãt: verꝫ ẽt id excitãdũ ⁊ accẽdẽdũ eẽ cẽsebãt putãtes h̾ vtile eẽ reipublice. Quãq̃ꝫ nec ĩ ipiꝰ ph̃ie libris tulliꝰ ab hac peste dissimulet: vbi ea luce clariꝰ cõfitet̾. Cũ eni de studijs talibus loq̃ret̾: q̃ vtiqꝫ sectanda sunt fine veri boni: nõ ventositate laudis humane: hanc intulit vniuersalem generalemqꝫ sententiam. Honos alit artes omnesqꝫ accendũtur ad studia gl̃ia: iacentqꝫ ea semper que apud quosqꝫ improbantur.

¶ De resecando amore laudis humane: q̃m iustorꝫ gloria omnis in deo sit. Capitulum. xiiij.

Hic igit̾ cupiditati meliꝰ resistitur sine dubitatõe cũ cedit̾ Tãto. n. q̃sqꝫ ẽ d̾o silmilior: q̃ꝫto ⁊ ab hac imũdicia mũdior. Que in hac vita etsi non funditus eradicat̾ ex corde: q̃r etiã bñ ꝓficiẽtes aĩos tẽtare nõ cessat:

saltē cupiditas glīe superet̄ dilectōe iusticie: vt
si alicubi iacēt q̄ apud quosq̧ iprobant̄: si bona
si recta sunt: etiā ipse amor humane laudis eru/
bescat ꝛ cedat amori ꝟitatis. Tā eiꝫ ē hoc vitiū
inimicum pie fidei: si maior i corde sit cupiditas
glorie q̄z dī timor vl' amor: vt dominus diceret.
Quomodo potestis credere glīā ab īuicē expe
ctātes: ꝛ glīam q̄ a solo deo est nō q̄rentes? Itē
de q̄busdā q̄ i eū crediderāt: ꝛ verebant̄ palam
ꝯfiteri ait euāgelista. Dilexerūt glīā hoīum ma/
gis q̄z dei. Qđ sci aplī non fecerūt: q cū i his lo/
cis p̄dicarēt xp̄i nomē vbi nō solū iprobat̄ sicut
ille ait: iacētq̧ ea semꝑ q̄ apud quosq̧ iprobāt̄
verūetiā sūme detestationis hēbat̄: tenētes q̄
audierāt a bono magistro eodēq̧ medico men/
tiū. Si q̄s me negauerit coram hoībus: negabo
eū corā p̄re meo q̄ i celis: ē vl' coraꝫ angelis dei.
Inter maledicta ꝛ opprobria: iter grauissimas
ꝑsecutōes crudelesq̧ penas nō sunt deterriti a
p̄dicatōe salutis humane: tāto fremitu offensio
nis humane. Et q̄ eos diuina facientes atq̧ di
cētes: diuineq̧ viuentes: debellatis quodam/
modo cordibus duris: atq̧ itroducta pace iusti
cie: igēs i ecclīa xp̄i glīa ꝯsecuta ē: nō i ea tanq̄z
i sue virtutis fine q̄euerūt: sꝫ eā quoq̧ ipsaꝫ ad
dei glīam referentes: cuius gratia tales erant.
Isto quoq̧ fomite eos q̄bus cōsulebāt ad amo
rē illius a quo ꝛ ipi tales fierēt accēdebāt. Nā/
q̧ ne ꝓpter humanā glīā boni essent: docuerat
eos magister illoꝝ dicēs. Cauete facere iusticiā
vr̄aꝫ coraꝫ hoībus vt videamini ab eis: alioq̄n
mercedē nō hēbitis apud p̄reꝫ vr̄uꝫ q̄ i celis est.
Sꝫ rursus ne hoc ꝑuerse itelligētes hoībus pla
cere metuerēt: minusq̧ ꝓdessent latēdo q̄ bo/
ni sūt: demōstrās quo fine inotescere deberēt:
luceāt inq̄t opa vr̄a corā hoībus: vt videāt bo/
na fcā vr̄a: ꝛ glīficēt p̄reꝫ vr̄ꝫ q̄ i celis ē. Nō er/
go vt videamini ab eis idest hac itentōe: vt eos
ad vos cōuerti velitis: q̄r non ꝑ vos aliq̄d estis:
sꝫ vt glīficēt p̄reꝫ vr̄ꝫ q̄ i celis ē: ad quē conuersi
fiāt qđ estis. Hoc secuti sūt martyres: q sceuo/
las ꝛ curtios ꝛ decios: nō sibi iferēdo penas sed
illatas ferēdo: ꝛ ꝟtute vera: q̄m vera pietate ꝛ
inumerabili mltitudine suparūt. Sꝫ cū illi eēnt
i ciuitate t̄rena: q̄bꝰ ꝓposituꝰ erat oīuꝫ ꝓ illa offi/
cioꝝ finis icolumitas eiꝰ: ꝛ regnū nō i celo sꝫ in
terra. non i uita eterna: sed in decessione mori/
entium ꝛ successione mortuoꝝ: quid aliud ama
rent q̄z gloriam: qua volebant etiam post mor/
tem tanquam viuere in ore laudantium?

¶ De mercede temporali: quam deus reddidit
bonis moribus romanorum. Capitulū. xv.

Q Uibꝰ ergo nō erat dꝰ daturus vitā et/
nā cū scīs angelis suis i ciuitate sua ce
lesti: ad cuiꝰ societatē pietas vera ꝑdu/
cit: q̄ nō exhibet ꝟuitutē religionis: quā latriam
greci vocant: nisi vni vero deo: si neq̧ hanc eis
t̄renā glīā excellētissimi iperij ꝯcederet: nō red
deret̄ merces bonis artibꝰ eoꝝ idest ꝟtutibꝰ: q̄/
bus ad tātā glīā ꝑuenire nitebant̄. De talibus
eiꝫ: q ꝓpter hoc boni aliq̄d facere vident̄: vt glī
ficent̄ ab hoībꝰ etiā dn̄s ait. Amē dico vobis re
ceperūt mercedē suā. Sic ꝛ isti ꝑuatas res suas
ꝓ re cōmuni hoc ē reip. ꝛ ꝓ eiꝰ erario contēpse
rūt: auaritie restiterunt: cōsuluerūt p̄rie cōsilio
libero: neq̧ delicto scd̄m suas leges: neq̧ libidi
ni obnoxij. Sꝫ his oībꝰ artibꝰ tanq̄z vera via ni/
si sunt ad honores: iperiū gloriaꝫ: honorati sunt
in omnibus fere gētibus: iperij sui leges iposu
erūt mltis gentibꝰ: hodieq̧ lrīs ꝛ historia glīosi
sūt pene i oībꝰ gentibꝰ: nō ē qđ de summi ꝛ veri
dei iusticia cōquerātur: ꝑceperūt mercedē suā.

¶ De mercede scōꝝ ciuiū ciuitatis eterne: q̄bus
vtilia sūt romanoꝝ exēpla ꝟtutū. Caplm̄. xvj.

M Erces enim sanctoꝝ longe alia est: etiā
hic opprobria sustinētiū ꝓ veritate dī:
q̄ mundi huius dilectoribus odiosa est
Illa ciuitas sempiterna est. vbi nullus orie t̄: q̄r
nullus moritur. Ibi ē vera ꝛ plena felicitas: nō
dea sed donum dei. Inde fidei pignus accepi/
mꝰ q̄zdiu peregrinates eius pulchritudini suspi
ramus. Ibi non oritur sol super bonos ꝛ malos
sed sol iusticie solos protegit bonos. Ibi nō erit
magna industria ditare erarium publicum pri/
uatis rebus angustis: vbi thesaurus communis
est veritatis. Proinde non solum vt talis mer/
ces talibus hominibus redderetur romanū im/
perium ad humanam gloriam dilatatuꝫ est: ve/
rum etiam vt ciues eterne illius ciuitatis q̄zdiu
hic peregrinantur diligenter ꝛ sobrie. illa intue
antur exempla. ꝛ videant q̄zta dilectio debeat̄
superne patrie propter vitam eternam: si tantū
a suis ciuibus terrena dilecta est propter homi
num gloriam. Quantum enim pertinet ad hāc
vitam mortalium: que paucis diebus ducitur
et finitur: quid interest sub cuius imperio viuat
homo moriturus: si illi qui imperant ad impia ꝛ
iniqua non cogant? Aut vero aliquid nocuerūt
romani gētibus quibus subiugatis imposuerūt
leges suas: nisi quia id factum est ingenti strage

bellorum: quod si concorditer fieret: idipsum fi/
eret meliore successu. sed nulla esset gloria triū/
phātiū. Nec ꝗ eis ⁊ romani nō viuebāt sub legi/
bus suis: quas ceteris iponebāt. Hoc sufficeret
reipu. nisi qꝛ marti ⁊ bellone displicebat: vt nec
victoria locū hēret nemine vicēte: vbi nemo pu
gnauerat. Nonne romanis ⁊ ceteris gentibus
vna esset eademꝗ cōditio: p̄sertiꝫ si mox fieret:
qđ postea gratissime atꝗ humanissime fcm̄ est:
vt oēs ad romanū iperiū ptinētes societatē ac/
ciperēt ciuitatis: ⁊ romani ciues essent: ac si eēt
oiuꝫ qđ erat ante paucoꝝ: tantū ꝙ plebs illa q̄
suos agros nō hēret: de publico viueret. q appa
rat⁹ eis p bonos administratores reipu. gratius
a concordibus prestaret̄: q̄ꝫ victis extorq̄retur.

¶ Quo fructu romani bella gesserint: et quan/
tum his quos vicere contulerint. Caplm. xvij.

Nam qđ iterſit ad icolumitatē bonosꝗ
mores: ⁊ ipsas certe hoiuꝫ dignitates:
ꝙ alij vicerūt alij victi sunt oino nō vi/
deo: p̄ter illū glīe humane ianissimū fastū: i quo
pceperūt mercedē suā: q eius igenti cupiditate
arserūt: ⁊ igētia bella gesserūt. Nūqd eiꝫ illoꝝ
agri tributa nō soluūt? Nūqd eis licet discere:
qđ alijs non licet? Nūquid non mlt̄i senatores
sūt i alijs terris: q romā nec facie qdem norūt?
Tolle iactantiam ⁊ oēs hoies qd sūt nisi hoies?
Q̄ si puersitas scl̄i admitteret vt honoratiores
eēnt qꝗ meliores: nec sic ꝓ magno hēri debuit
honor humanus: qꝛ nullius ē ponderis fumus.
Sꝫ vtamur ⁊ i his rebus bn̄ficio dn̄i dei nr̄i: cōsi/
deremus quāta contēpserit q̄ ptulerit: quas cu
piditates subegerit ꝓ humana glīa: q eā tanꝗ
mercedē taliū v̄tutuꝫ accipere meruerūt: ⁊ va/
leat nobis etiā hoc ad opprimēdā supbiā: vt cū
illa ciuitas i qua nobis regnare ꝓmissū ē: tantū
ab hac distet: q̄ꝫtū distat celū a terra: a tpali leti
cia vita et̄na: ab ianibus laudibus solida glīa: a
societate mortaliū societas angelorū: a lumine
solis ⁊ lune lumē eius q fecit solē ⁊ lunā: nihil si/
bi magnū fecisse videant̄ tāte p̄rie ciues: si ꝓ il/
la adipiscēda fecerit boni opis aliqd: vl̄ mala ali
qua sustinuerit: cū illi ꝓ hac t̄rena iā adepta tā/
ta fecerit: tāta ppessi sint: p̄serti qꝛ remissio pctō
rū q̄ ciues ad eternā colligit patriā: habet aliqd
cui p vmbrā quādā simile fuit asylū illud romu
leū: quo multitudinē qua illa ciuitas conderet̄:
quorūlibet delictorum congregauit ipunitas.

¶ Quā alieni a iactātia đbeāt eē xp̄iani: si aliqd
fecerit ꝓ dilectōe et̄ne p̄rie: cū tāta romani ges
serint ꝓ humana glīa ⁊ ciuitate t̄rena. Ca. xviij.

Quid ergo magnū est ꝓ illa eterna cele
stiꝗ p̄ria cūcta seculi hui⁹ quātūlibet io
cūda blādimēta cōtēnere: si ꝓ hac tpa/
li atꝗ terrena filios brutus potuit et occidere:
qđ illa facere neminē cogit? Sed certe difficili
us est filios iterimere: q̄ꝫ qđ ꝓ ista faciendū est:
ea q̄ filijs cōgregāda videbant̄ atꝗ seruanda:
vel donare pauperibus: vel si existat tentatio q̄
id ꝓ fide atꝗ iusticia fieri compellat amittere.
Felices eim vel nos vel filios nr̄os non diuitie
terrene faciūt: aut nobis viuētibus amittēde:
aut nobis mortuis a qbus nescimus: vel forte a
qbus nolumus possidēde. Sed deus felices fa/
cit: q ē mētiū vera opulētia. Bruto aūt qꝛ filios
occidit: ifelicitatis phibet testimoniū etiaꝫ poe/
ta laudator. Ait enim. Natosꝗ pater noua bel
la mouētes Ad penam pulchra ꝓ libertate vo/
cabit Infelix: vtcūꝗ ferret ea facta minores.
Sed versu sequenti consolatus est infelicem.
Uincet amor patrie: laudumꝗ immensa cupi/
do: Hec sunt duo illa libertas ⁊ cupiditas lau/
dis humane: que ad facta compulit mirāda ro/
manos. Si ergo ꝓ libertate morituroꝝ ⁊ cupi
ditate laudū: q̄ a mortalibus expetuntur occidi
filij a p̄re potuerūt: qd magnū est si pro vera li/
bertate: que nos ab iniqtatis ⁊ mortis ⁊ diaboli
dn̄atu liberos facit: nec ꝓ cupiditate humanaꝝ
laudū: sed caritate liberādoꝝ hoiuꝫ: nō a tarq/
nio rege: sed a demonibus ⁊ demonuꝫ principe
nō filij occidūtur: sed xp̄i pauperes inter filios
cōputantur? Si alius etiā romanus princeps
cognomine torquatus filiū nō qꝛ contra ipsam
patriā: sed etiā ꝓ p̄ria: tn̄ qꝛ cōtra iperiuꝫ suum
idest cōtra qđ iperauerat pater iperator ab ho/
ste ꝓuocatus iuuenili ardore pugnauerat licet
vicisset occidit: ne plus mali esset i exemplo im
perij contempti: q̄ꝫ boni i gloria hostis occisi: vt
quid se iactent: qui pro immortalis patrie legi/
bus omnia que multominus q̄ꝫ filij diliguntur
bona terrena contemnunt. Si furius camillus
etiam ingratā patriaꝫ: a cuius ceruicibus acer/
rimorum hostium veientium iugum depulerat
damnatusꝗ ab emulis fuerat: a gallis iteruꝫ li/
berauit: quia non habebat potiorem vbi posset
viuere gloriosus: cur extollatur velut gran/
de aliquid fecerit: qui forte in ecclesia ab inimi/
cis carnalibus velut grauissimam exhonoratio
nis passus iniuriam: non se ad hostes eius here/
ticos transtulit: aut aliquam contra aliam ipse

berefim condidit:ſed eam potius quãtũ valuit
ab hereticoꝝ ꝑniciosiſſima prauitate defendit
cũ alia nõ ſit nõ vbi viuat̃ ĩ hominũ gloria ſed
vbi acq̄rat̃ vita eterna.· Si mutiꝰ vt cũ porſe-
na rege pax fieret:q̄ grauiſſimo bello roma-
nos premebat:q̄ porſenã ipſuȝ occidere nõ po
tuit:⁊ pro eo alterũ deceptꝰ occidit:in ardẽtem
arã ante eiꝰ oculos dexterã extẽdit dicẽs: mul
tos tales qualẽ illũ videret in eiꝰ exitiũ cõiuraſ
ſe. Cuiꝰ ille fortitudinẽ ⁊ cõiurationẽ taliũ ꝑhor
reſcẽs ſine vlla dubitatiõe ſe ab illo bello facta
pace cõpeſcuit:qui regno celoꝝ ĩputaturus ẽ
merita ſua:ſi pro illo nõ vnã manũ neq̧ hoc ſi-
bi vltro faciẽs: ſed ꝑſequẽte aliquo patiẽs to-
tum flãmis ĩpenderit. Si curtiꝰ armatus equo
cõcito in abruptũ hiatũ terre ſe precipitẽ dedit
deoꝝ ſuoꝝ oraculis ſeruiẽs:qui iuſſerãt vt il-
luc id qđ romani haberẽt optimũ mitterẽt:nec
aliud ĩtelligere potuerũt:q̃ viris armiſq̧ ſe ex
cellere: vnde videlicet oportebat: vt deorum
iuſſis in illum interitũ vir precipitaret̃ armatꝰ:
q̄d ſe magnũ pro eterna patria feciſſe dicturꝰ
ẽ:qui aliquẽ ſue fidei paſſus inimicum:nõ ſe vl
tro in talẽ mortẽ mittẽs. ſed ab illo miſſus obie
rit:quãdoquidẽ a domino ſuo eodẽq̧ rege pa
trie ſue certius oraculuȝ accepit:nolite timere
eos qui corpus occidũt:animã aũt nõ pñt occi
dere.· Si ſe occidẽdos certis verbis quodam-
modo cõſecrãtes decij deuouerũt: vt illis cadẽ
tibꝰ ⁊ irã deoꝝ ſanguine ſuo placãtibꝰ romanꝰ
liberaret̃ exercitꝰ:nullo modo ſuperbiant ſan
cti martyres tanq̃ dignũ aliq̄d pro illiꝰ patrie
ꝑticipatiõe fecerint: vbi eterna ẽ ⁊ vera felici-
tas:pro qua vſq̧ ad ſui ſanguinis effuſionẽ nõ
ſolũ ſuos fratres pro q̄bus fũdebat̃: verum ⁊
ipſos inimicos a q̄bꝰ fũdebat̃ ſicut eis preceptũ
ẽ diligẽtes charitatis fide: ⁊ fidei charitate cer
tarũt. Si marcꝰ puluillus dedicãs edẽ iouis iu
nonis minerue falſo ſibi ab inuidis morte filij
nũciata: vt illo nũcio ꝑturbatꝰ abſcederet:atq̧
ita dedicatiõis gloriã collega eiꝰ conſequeret̃:
ita cõtẽpſit: vt eũ proijci etiam inſepultũ iube
ret: ⁊ ſic ĩ eiꝰ corde orbitatis dolorẽ glorie cupi
ditas vicerat:q̄d magnũ ſe pro euãgelij ſancti
predicatiõe:qua ciues ſuperne patrie de diuer
ſis liberant̃ ⁊ colligũtur erroribꝰ feciſſe dictu-
rus eſt:cui dñs de ſepultura patris ſui ſollicito
ait: ſequere me ⁊ ſine mortuos ſepelire mortu-
os ſuos.· Si marcꝰ regulus ne crudeliſſimos
hoſtes iurãdo falleret:ad eos ab ipſa roma re
uerſus ẽ quoniã ſicut romanis eũ tenere volẽ
tibꝰ reſpõdiſſe fertur:poſteaq̃ afris ſeruierat:
dignitatẽ illic honeſti ciuis habere non poſſet:
eũq̧ carthaginẽſes q̄m cõtra eos in romani ſe
natu egerat grauiſſimis ſupplicijs necauerunt
qui cruciatus nõ ſunt pro fide illiꝰ patrie contẽ
nendi:ad cuius beatitudinẽ fides ipſa perdu-
cit.· Aut quid retribuetur domino pro omnibꝰ
q̄ retribuit:ſi pro fide que illi debetur talia fue
rit homo paſſus: qualia pro fide quam ꝑnicio
ſiſſimis inimicis debebat paſſus eſt regulus.·
Quomodo autem ſe audebit extollere volun-
taria paupertate chriſtianꝰ vt in huius vite pe-
grinatione expeditior ambulet viam que per-
ducit ad patriam: vbi vere diuitie ipſe deus ẽ
cum audiat vel legat lucium valerium: qui in
ſuo defunctus eſt conſulatu vſqueadeo fuiſſe
pauperem: vt nummis a populo collatis eius
ſepultura curaret̃.· Audiat vł legat quĩtiũ cin
cinatũ:cũ q̄tuor iugera poſſidẽt: ⁊ ea ſuis ma-
nibꝰ coleret:ab aratro eẽ abductũ vt dictator
fieret:maior vtiq̧ honore q̃ cõſul: victiſq̧ ho-
ſtibꝰ ĩgẽtẽ gł̃iã cõſecutũ ĩ eadẽ pauꝑtate man-
ſiſſe. Aut q̄d ſe magnũ feciſſe predicabit:q̄ nul
lo ꝑmio mũdi huiꝰ fuerit ab eterne illius patrie
ſocietate ſeductꝰ:cũ fabritiũ didicerit tãtis mu
neribꝰ pyrrhi regis epirotaruȝ: ꝓmiſſa ẽt quar-
ta parte regni romana ciuitate nõ potuiſſe di-
uelli: ibiq̧ ĩ ſua pauꝑtate ꝓuatũ manere voluiſ
ſe.· Nã illud quod rempublicã.i.rem ppłi: rem
pr̃ie: rẽ cõmunẽ cũ haberẽt opulẽtiſſimaȝ atq̧
ditiſſimã: ſic ipſi ĩ ſuis domibꝰ paupes erãt: vt
q̄dã eoꝝ qui iã bis cõſul fuiſſet: ex ſenatu pau-
perũ hominũ pelleret̃ notatiõe cenſoria: q̧ de-
cẽ põdo argẽti ĩ vaſis habere cõꝑtus ẽ. Ita ij-
dẽ ipſi pauperes erãt: quoꝝ triũphis publicuȝ
ditabat̃ erariũ. Nõne oẽs chriſtiani qui excel-
ſiore ꝓpoſito diuitias ſuas cõmunes faciũt: ſe-
cũdũ q̧ ſcriptũ ẽ ĩ actibus apoſtoloꝝ: vt diſtri-
buat̃ ſicut cuiq̧ opus eſt: vt nemo dicat aliq̄d
proprium: ſed ſint illis omnia communia: ĩtelli-
gunt ſe nulla ob hoc vẽtilari oportere iactãtia:
id faciendo pro obtinenda ſocietate angeloruȝ
cum pene tale aliquid illi fecerint pro cõſeruã
da gł̃ia romanoꝝ.· Hec ⁊ alia ſiqua huiuſmodi
reperiuntur in litteris eoꝝ: quando ſic innote-
ſcerẽt: quãdo tãta fama predicaret̃ niſi roma-
nũ ĩperiũ lõge lateq̧ porrectũ magnificis ſuc-
ceſſibꝰ augeret̃. Proide ꝑ illud ĩperiũ tam ma-
gnum tamq̧ diuturnuȝ virorumq̧ paucorum

virtutibus p̄clar͡ atq̧ gl'iosū ⁊ illoꝝ itētōi merces quā q̄rebāt ē reddita: ⁊ nobis ꝓposita necessarie cōmonitōis exēpla: vt si virtutes quaꝝ iste vtrūq̧ sūt similes quas isti ꝑ ciuitatis terrene gl'ia tenuerūt: ꝑ dei gl'iosissima ciuitate non tenuerimus: pudore pūgamur: si tenuerimus: superbia nō extollamur. Qm̄ sicut dicit apl'us. Indigne sūt passiones huius tp̄is ad futurā gl'iam q̄ reuelabit̄ i nobis. Ad humanā vero gl'iā p̄sentisq̧ tp̄is satis vita digna extimabit̄ illoꝝ. Vn̄ etiā iudei q̄ Xp̄m occiderūt: reuelāte testamēto nouo qd̄ i veteri velatū fuit: vt nō ꝑ terrenis ⁊ tp̄alibus beneficijs q̄ diuina ꝓuidentia ꝑmixte bonis malisq̧ cōcedit: sed ꝑ eterna vita muneribusq̧ ꝑpetuis ⁊ ipsius superne ciuitatis societate colatur deus vnus et verus: rectissime istorum gloria donati sunt: vt hi qui qualibuscūq̧ ṽtutib' t'renā gl'iā q̄sierūt ⁊ acq̄sierūt: vicerēt eos q̄ magnis vitijs datorē vere glorie ⁊ ciuitatis eterne occiderunt atq̧ respuerunt.

¶ Quo inter se differant cupiditas glorie ⁊ cupiditas dominationis. Capitulum .xix.

Interest sane īter cupiditatē humane glorie ⁊ cupiditatē dn̄atōis. Nā licet ꝓcliue sit: vt q̄ humana gl'ia nimiū delectat: etiā dn̄ari ardēter affectet: tn̄ qui verā lʒ humanaꝝ laudū gl'iā ɔcupiscūt: dāt operā bene iudicātibus nō displicere. Sūt eiʒ m'lta i moribus bona de q̄bus multi bene iudicant: q̄uis ea multi nō h̄eant: ⁊ ꝑ ea bona moꝝ nitūtur ad gl'iā ⁊ iperiū vel dn̄ationē de q̄bus ait salusti': sʒ ille vera via nitit̄. Quisq̄s aūt sine cupiditate glorie: qua veret̄ hō' bn̄ iudicātibus displicere dn̄ari atq̧ iperare desiderat: etiam per aptissima scelera q̄rit plerūq̧ obtinere quod diligit. ꝓinde q̄ gl'iaʒ ɔcupiscit: aut vera via nitit̄: aut certe dolis atq̧ fallacijs cōtēdit volēs bonus videri qd̄ nō ē. Et ideo ṽtutes h̄nti magna virtus ē cōtēnere gl'iā: q2 cōtēptus eius i cōspectu dei ē: iudicio aūt nō reperit̄ humano. Quicq̄d eiʒ fecerit ad oculos hoīuʒ quo gl'ie cōtemptor appareat: ad maiorē laudē hoc ē ad maiorē gloriā facere si credat̄: nō ē vn̄ se suspicantiū sensibus aliter esse q̄ suspicant̄ ondat. Sʒ q̄ cōtēnit iudicia laudātiū: cōtēnit etiā suspicātiū temeritatē: quoꝝ tn̄ si vere bonus ē: nō cōtēnit salutē: qm̄ tāte iusticie est q̄ de sp̄ū dei virtutes h̄et: vt etiā ipsos diligat inimicos: ⁊ ita diligat: vt suos osores vel detractores velut correctos habere cōsortes: nō i terrena p̄ria sʒ sup̄na. In laudatoribus aūt suis q̄uis ꝑuipēdat q̄ eū laudāt: non tn̄ ꝑuipēdit qd̄ amāt: nec eos vult fallere laudātes: ne decipiat diligētes. Ideoq̧ istat ardēter: vt potius ille laudet̄: a quo h̄et hō q̄cq̄d in eo iure laudat̄. Qui aūt cōtēptor gl'ie dn̄atōis ē auidus: bestias sup̄at siue crudelitate vite siue fluxu luxurie: tales q̄dē romani fuerūt. Nō eiʒ cura existimatōis amissa dn̄ationis cupiditate caruerūt. M'ltos tales fuisse ꝓdit historia. Sed huius vitij sūmitatē ⁊ quasi arcē q̄dā nero cesar p̄mus obtinuit. Cuius fuit tāta luxuries: vt nihil ab eo putaret̄ virile metuēdū: tāta crudelitas: vt nihil molle h̄ere crederet̄ si nesciret̄. Etiā talibus dn̄andi ptās non dat̄: nisi sūmi dei ꝓuidentia: q̄do res humanas iudicat talibus dn̄is dignas. Apta de hac re vox diuina est: loquēte dei sapientia. Per me reges regnāt: ⁊ tyrāni ꝑ me tenēt t'rā. Sʒ ne tyrāni nō pessimi atq̧ iprobi reges: sʒ veteri noīe fortes dicti existiment̄: vn̄ ait ṽgilius. Pars mihi pacis erit dextrā tetigisse tyrāni: aptissime alio loco de deo dictū ē: q̄ regnare facit hoīeʒ hipocritā ꝓpter ꝑuersitatē populi. Quāobreʒ q̄uis vt potui satis exposuerim qua causa deus vnus verus ⁊ iustus romanos secūdū q̄dā formā terrene ciuitatis bonos adiuuerit: ad tanti iperij gloriam consequēdam: potest tn̄ ⁊ alia causa esse latentior: ꝓpter diuersa merita generis humani deo magis nota q̄ nobis: dū illud constet inter oēs veraciter pios: neminem: sine vera pietate: idest veri dei cultu veram posse habere virtutem: nec eaʒ veram esse q̄do glorie seruit humane. Eos tamē qui ciues non sunt ciuitatis eterne: que i sacris litteris nostris dicitur ciuitas dei: vtiliores esse terrene ciuitati: q̄do habent virtutē vel ipsam q̄ si nec ipsam. Illi autem qui vera pietate prediti bene viuunt: si hanc scientiam regēdi populos cōsectati sunt: nihil est felicius rebus humanis: q̄ si deo miserante habeant potestateʒ. Tales autem homines virtutes suas q̄tascunq̧ i hac vita possunt habere non tribuūt nisi gratie dei: q̄ eas volentibus credentibus petentibusq̧ dederit. Simulq̧ intelligunt q̄tum sibi desit ad perfectionem iusticie: qualis est in illorum sanctorum angelorum societate: cui se nitūtur aptare. Quantunlibet autem laudetur atque predicetur virtus: que sine vera pietate seruit hominum glorie: nequaquam sanctoruʒ exiguis initijs comparanda est: quoruʒ spes posita est in gratia et misericordia veri dei.

¶ Tāꝫ turpiter seruire virtutes hūane glorie:
q̄ꝫ corporis voluptati. Capitulum.xx.

Solēt phi q finē boni hūani i ipsa ỽtu
te ↄstituūt ad igerēdū pudorē qbusdaꝫ
phis: q ỽtutes quidē ꝓbāt: sed eas vo
luptatis corpalis fine metiūtur: ⁊ illā p seipsaꝫ
putāt appetēdā: istas ꝓpt ipsaꝫ tabul i quādaꝫ
ỽbis pigere: vbi voluptas i sella regali: q̄si de/
licata q̄dam regia ↄsideat: eiq̄ꝫ ỽtutes famule
subijciāt: obseruātes eiꝰ nutū: vt faciāt q̄ illa
iperauerit. Que prudētie iubeat vt diligenter
ingrat qūo voluptas regnet ⁊ salua sit. Justi/
tie iubeat: vt p̄stet bñficia: q̄ pōt ad cōpandas
amicitias corpalibꝰ cōmodis necessarias: nulli
faciat iniuriā: ne offensis legibꝰ voluptas vi/
uere secure nō possit. Fortitudini iubeat: vt si
dolor corpi acciderit qui ñ cōpellat i mortem:
teneat dñaꝫ suā .i. voluptatē fortit i animi cogi
tatiōe: vt p p̄stinarū deliciaꝝ suaꝝ recordatio
nē mitiget pñtis doloris aculeos. Tēperantie
iubeat: vt tantū capiat alimētoꝝ: ⁊ siqua dele/
ctāt: ne p imoderationē noxiū āliquid valitudi
nē turbet: ⁊ voluptas quā ēt i corporis sanita/
te epicurei maximā ponūt grauit offēdat. Ita
ỽtutes cū tota sue glie dignitate: tanq̄ꝫ iperio
se cuidā ēt ihoneste muliercule ꝑuiēt volupta/
ti. Nihil hac pictura dicūt eē ignominiosius et
deformiꝰ: ⁊ qᵭ minꝰ bonoꝝ ferre possit aspectꝰ
⁊ verū dicūt. Sꝫ nō existimo satis debiti deco
ris eē picturā: si ēt talis fingat: vbi ỽtutes hu
mane glie ꝑuiāt. lꝫ .n. ista glia delicata mulier
nō sit: inflata tñ ē ⁊ multū inanitatis hꝫ. Vñ nō
ei digne seruit soliditas quedā firmitasq̄ꝫ ỽtu/
tum: vt nihil ꝓuideat prudētia: nihil distribuat
iustitia: nihil toleret fortitudo: nihil tēperantia
moderet: nisi vñ placeat hoibꝰ: ⁊ ventose glo/
rie ꝑuiatur: Nec illi se ab ista defenderūt fedi/
tate: q cū aliena spnāt iudicia velut glorie con
tēptores: sibi sapiētes vidētur ⁊ sibi placēt. Nā
eoꝝ virtꝰ si tñ vlla ē: alio mō quodā hūane sub
dit laudi. Neq̄ꝫ .n. ipse q sibi placet homo nō ē.
Qui aūt ỽa pietate i deū quem diligit credit
⁊ sperat: plus itēdit i ea i quibꝰ sibi displicet: q̄ꝫ
i ea siqua i illo sūt: q nō tā ipsi q̄ꝫ ỽitati placent.
Neq̄ꝫ id tribuit vnde iam pōt placere: nisi eius
mißicordie cū metuit displicere: de his sanatis
gratias agēs de illis sanandis preces fundēs.

¶ Romanum regnum a deo vero esse disposi
tum a quo est omnis potestas: ⁊ cuiꝰ ꝓuidētia
reguntur vniuersa. Capitulum.xxi.

Que cum ita sint: non tribuamus dandi
regni atq̄ꝫ impij potestateꝫ nisi deo ỽo
q dat felicitatē i regno celoꝝ nō nisi so/
lis pijs regnū ỽo trenū ⁊ pijs ⁊ ipijs sic ei placet:
cui nihil iiuste placet. Quāuis .n. aliqd dixerimꝰ
qᵭ aptū nob eē voluit: tñ mltū ē ad nos: ⁊ val/
de supat vires nostras hominuꝫ occulta discu/
tere: ⁊ liqdo examine merita dijudicare regno/
rū. Ille igitur vnus verus deus: q nec iudicio
nec adiutorio deserit genꝰ hūanū qñ voluit ⁊ q̄ꝫ
tū voluit romanis regnū dedit: q dedit assyrijs
vl etiam persis a quibus solos duos deos coli:
vnum bonum: alterū malum continent littere
istorū: vt taceā de populo hebreo: de quo iā di/
xi quātū satis etiaꝫ visum ē: q preter vnū deuꝫ
non coluit: ⁊ qñ regnauit: qui ergo persis dedit
segetes sine cultu dee Segetie: qui alia dona
terrarū sine cultu tot deoruꝫ: quos isti rebꝰ sin/
gulis singulos: vel etiaꝫ singulis rebus plures
p̄posuerunt: ipse etiaꝫ regnum dedit sine cultu
eorū per quorum cultū se isti regnasse credide/
runt Sic etiam hominibus qui mario: ipse caio
cesari: qui augusto: ipse ⁊ neroni: qui vespasia/
nis vel patri vel filio suauissimis imperatoribꝰ
ipē ⁊ crudelissimo domitiano: Et ne p singulos
ire necesse sit: qui constantino xp̄iano: ipse apo/
state iuliano: cuius egregiā idolē decep t amo/
re dominādi sacrilega ⁊ detestanda curiositas
tas: cuius vanis deditꝰ oraculis erat: quando
fretꝰ securitate victorie: naues qbus victꝰ ne/
cessarins portabatur incendit. Deinde feruide
instans in modicis ausibus: ⁊ mox merito teme
ritatis occisus in locis hostilibus egenum reli/
qt exercitum: vt alit inde non posset euadi: nisi
cōtra illud auspiciū dei termini de quo supio/
re libro diximꝰ romani impij termini mouerēt
Cessit eni terminꝰ ᵭs necessitati: q non cesserat
ioui. Hec plane vnꝰ deus ⁊ verꝰ regit ⁊ guber/
nat vt placet. Et si occltis causis ⁊ nūqd iiustis:

¶ Tempora exitusq̄ꝫ bellorum ex dei pendere
iudicio. Capitulum.xxij.

Sic ēt tpa ipsa belloꝝ: sicut i eiꝰ arbitrio
est iuoq̄ꝫ iudicio ⁊ mña: vel atterere vel
ↄsolari genꝰ humanū: ⁊ alia citius: alia
tardiꝰ finiāt bellū pirataꝝ a pōpeio: bellū puni
cū ttiū a scipiōe icredibili celeritate: ⁊ tpis bre/
uitate ↄfecta sūt. Bellū qꝫ fugitiuoꝝ gladiato
ruꝫ q̄ꝫuis mltis rōanis ducibꝰ: ⁊ duobꝰ ↄsulibꝰ
victis italiaq̄ꝫ horribilr ↄtrita atq̄ꝫ vastata: ttio
tñ anno post multa cōsumpta consumptuꝫ est

picentes:marsi:⁊ peligni gentes nõ extere sꝫ italice post diuturnã ⁊ deuotissimã sub romano iugo seruitutẽ in libertatẽ caput erigere tẽtauerũt:iã mł'tis natiõibꝰ romano iperio subiugatis deletaqꝫ carthagine. Jn quo bello italico romanis sepissime victis:vbi ⁊ duo cõsules perierũt:⁊ alij nobilissimi senatores:nõ diuturno tñ tpe tractum ẽ hoc malũ. Nã qntus ei annus finẽ dedit:sed bellũ punicum secũdũ cum maximis detrimẽtis ⁊ calamitate reipublice ꝑ annos decẽ ⁊ octo romanas vires extenuauit ⁊ pene cõsumpsit:in duobꝰ prelijs ferme.lxx.romanoꝝ milia occiderũt. Bellũ punicũ primuꝫ ꝑ.xx. ⁊ tres ãnos peractũ ẽ. Bellũ mitridaticũ xl.ãnis. Ac ne quisqꝫ arbitretur rudimenta romanoꝝ fuisse fortiora ad bella citius ꝑagenda: supioribꝰ tẽporibꝰ multũ in omni virtute laudatis:bellũ samniticũ annis tractũ ẽ ferme quinquaginta:in quo bello ita romani victi sunt vt sub iugũ ẽt mitterẽtur. Sꝫ qꝛ nõ diligebãt gloriã ꝓpter iustitiã:sed iustitiã propter gloriã diligere videbãtur:pacẽ factã fedusqꝫ ruperunt. Hec iõ cõmemoro qm̃ multi preteritarũ reruꝫ ignari:quidã ẽt dissimulatores sue scie:si temporibꝰ christianis aliquod bellũ paulo diutius trahi vidẽt:ilico in nostrã religionẽ proteruissime insiliũt:exclamãtes ꝙ si illa nõ eẽt ⁊ vetere ritu numina colerẽtur:iã romana illa virtute que adiuuãte marte ⁊ bellona tãta celeriter bella ꝯfecit:id quoqꝫ cellerrime finiretur. Recolãt igit̃ qui legerũt q̃ꝫ diuturna bella:q̃ꝫ varijs euẽtibꝰ:q̃ꝫ luctuosis cladibꝰ a veteribꝰ sint gesta romanis:sicut solet orbis terrarũ velut ꝓcellosissimũ pelagus varia taliũ maloꝝ tempestate iactari:⁊ quod nolũt aliquãdo fateant̃ nec insanis aduersus deum linguis se ĩterimãt ⁊ decipiant imperitos.

¶ De bello ĩ quo rhadagaysus rex gothorum demonũ cultor vno die cuꝫ ingentibus copijs suis victus est. Caplꝫ xxiij.

Quod tñ nr̃a memoria recẽtissimo tempore deꝰ mirabiliter ⁊ misericordit̃ fecit:nõ cũ gratiaꝝ actiõe cõmemorant sꝫ quãtũ in ipsis ẽ oĩuꝫ si fieri põt hominũ obliuione sepelire conãtur. Quod a nobis si tacebitur:similit̃ erimꝰ ingrati. Cũ rhadagaysus rex gothoꝝ agmine ĩgenti et ĩmani iã in vrbis vicinia cõstitutꝰ:romãis ceruicibꝰ immineret:vno die tãta celeritate sic victꝰ est:vt nec vno qdeꝫ nõ dicã extincto sed vulnerato romanoꝝ:multo amplius q̃ꝫ centũ miliũ prosterneretur eius exercitꝰ:atqꝫ ipse cũ filijs mox captꝰ pena debita necaret̃. Nã si ille ĩpius cũ tãtis ⁊ tam impijs copijs romã fuisset ingressus: cui pepcisset. Quibꝰ honorẽ locis martyrũ detulisset. Jn q̃ ꝑsona deũ timeret. Cuius nõ sanguinẽ effusum cuius pudicitiã vellet itactã. Quas aũt isti pro dijs suis voces haberẽt:quãta ĩsultatiõe iactarẽt: ꝙ iõ ille vicisset:iõ tanto potuisset: qꝛ quotidianis sacrificijs placabat atqꝫ inuitabat deos:quod romanos facere christiana religio nõ sinebat. Nã propinquãte iam illo his locis vbi nutu summe maiestatis oppressus ẽ:cũ eiꝰ fama vbiqꝫ crebresceret:nobis apud carthaginẽ dicebat̃:hoc credere:spgere:iactare paganos ꝙ ille dijs amicis protegẽtibus ⁊ opitulantibꝰ quibꝰ ĩmolare quotidie ferebat̃: vinci oĩo non posset ab eis:qui talia dijs romanis sacra nõ facerẽt:nec fieri a quoqꝫ pmitterẽt. Et nõ agũt miseri gratias tante mĩsericordie dei:qui cũ statuisset irruptione barbarica grauiore dignos mores hominũ castigare:indignationem suaꝫ tanta mãsuetudie tẽperauit:vt illũ pˀmo faceret mirabiliter vinci:ne ad infirmorũ animos euertẽdos gloria daret̃ demonibꝰ:quibus eũ supplicare cõstabat. Deide cũ ab his barbaris roma caperet̃ qui cõtra oẽꝫ cõsuetudinẽ bellorũ ãte gestoꝝ ad loca scã ꝯfugiẽtes christiane religiõis reuerẽtia tuerẽtur ipsisqꝫ demonibꝰ atqꝫ ĩpioꝝ sacrificioꝝ ritibꝰ de qbꝰ ille p̃sumpserat sic aduersarentur pro nomine christiano:vt lõge atrociꝰ bellũ cũ eis q̃ꝫ cũ hoĩbꝰ gerere viderent̃:ita verꝰ dñs gubnatorqꝫ reꝝ ⁊ romanos cũ misericordia flagellauit: ⁊ tñ incredibilit̃ victis supplicatoribꝰ demonũ nec saluti reꝝ presentiũ necessaria eẽ sacrificia illa mõstrauit vt ab his qui nõ ꝑuicaciter cõtẽdũt sed prudẽter attẽdũt:nec ꝓpter pñtes necessitates religio ṽa deseratur:⁊ magis eterne vite fidelissima expectatiõe teneatur.

¶ Que sit christianorum iperatorum ⁊ q̃ꝫ uera felicitas. Caplm xxiiij.

Neqꝫ.n.nos christianos quosdã impatores iõ felices dicimꝰ:qꝛ vł' diutiꝰ iperarũt vł' impantes filios morte placida reliquerũt:vł' hostes reipublice domuerũt:vł' inimicos ciues aduersus se ĩsurgẽtes ⁊ cauere ⁊ opprimere potuerũt. Hec ⁊ alia vite huiꝰ erũnose vł' munera vł' solatia qdã ẽt cultores demonũ accipe meruerũt:q nõ ptinẽt ad regnuꝫ

di q̊ ptinēt isti: ⁊ hoc ipsiꝰ misericordia factū est
ne ab illo ista q i eū crederēt velut sūma bona
desiderarēt. Sꝫ felices eos dicimꝰ: si iuste ipe/
rāt: si iter linguas sublimiter honorātiū: ⁊ obse
quia nimis humilit̄ salutātiū nō extollūtur sed
se hoies eē meminerūt: si suā ptātem ad dei cul
tū maxie dilatādū maiestati eiꝰ famulā faciūt:
si deū timēt diligūt ⁊ colūt. si plus amāt illd̄ re
gnū vbi nō timēt hēre ꝯsortes: si tardiꝰ vīdicāt
facile ignoscūt: si eādē vīdictā pro necessitate
regēde tuēdeqꝫ reipublice: nō pro saturandis
inimicitiarū odijs exerūt: si eādē veniā non ad
īpunitatē iniqtatis: sꝫ ad spem correctiōis idul
gent: si qđ aspere cogūtur plerūqꝫ decernere:
misericordie lenitate ⁊ beneficioꝝ largitate cō
pēsant: si luxuria tāto eis ē castigatior quanto
posset eē liberior: si malūt cupiditatibꝰ prauis
qꝫ quibuslibet gētibꝰ impare. Et si hec oīa faci
unt nō ꝑpter ardorē inanis glie: sed charitatē
felicitatis eterne: si pro suis peccatis humilita/
tis ⁊ miseratiōis ⁊ orationis sacrificiū deo suo
v̄o imolare nō negligūt. Tales christianos im
peratores dicimꝰ eē felices interim spe: postea
re ipsa futuros cū id qđ exposcimꝰ aduenerit.

¶ De ꝓsperitatibꝰ quas ꝯstātino iperatori chri
stiano deꝰ ꝯtulit. Caplꝫ xxv.

Nam bonꝰ deꝰ ne hoies q eū crederent
ꝑpter eternā vitā colēdū: has sublimi
tates ⁊ regna terrena existimarēt pos
se neminē consequi: nisi demonibꝰ supplicaret:
qđ hi spūs i talibꝰ multū valerēt: cōstātinū ipe
ratorē nō supplicātē demonibꝰ: sꝫ ipsum deū
verū colentē tātis terrenis ipleuit muneribus
qꝫ ta optare nullus auderet. Cui ēt cōdere ciui
tatē romano iperio sociā: velut ipsiꝰ rome filiā
sꝫ sine aliquo demonū tēplo simulacroqꝫ cōces
sit. Diu iperauit: vniuersum orbē romanū vnꝰ
augustꝰ tenuit ⁊ defēdit: in administrādis ⁊ ge/
rēdis bellis victoriosissimꝰ fuit: in tyrannis op/
primēdis ꝑ oīa ꝓsperatꝰ est. Grādeuus egritu
dine ⁊ senectute defunctꝰ est: filios iperātes re
liqt. Sꝫ rursus ne iperator quisqꝫ ideo christia
nus eēt: vt felicitatē cōstantini mereret̄: cum
ꝑpter vitā eternā qsqꝫ debeat eē christianꝰ: io
uinianū mlto citiꝰ qꝫ iulianū abstulit: gratianū
ferro tyrānico ꝑmisit iterimi. Lōge qdē mitius
qꝫ magnum pompeium colērem videlicet ro
manos deos. Nā ille vīdicari a catone n̄ potu/
it: quē ciuilis belli quodāmō heredē reliqrat:
iste aūt quāuis pie aīe solatia talia nō requirāt
a theodosio vindicatꝰ est: quē regni participē
fecerat: cū paruulū haberet ⁊ fratrē: auidior fi
de societatis qꝫ nimie potestatis.

¶ De fide ⁊ pietate theodosij augusti. Ca. xxvi

Unde ⁊ ille nō solū viuo seruauit quā
debebat fidē: verū ēt post eiꝰ mortem
pulsū ab eiꝰ iterfectore maxio valēti/
nianū eiꝰ puulū fratrē i sui ptes ipij tāqꝫ christi
anꝰ excepit pupillum: pr̄no custodiuit affectu:
quē destitutū oibꝰ opibꝰ nullo negocio posset
auferre: si latiꝰ regnādi cupiditate magis qꝫ bn̄
faciēdi charitate flagraret. Un̄ potiꝰ eū s̄uata
eiꝰ ipatoria dignitate susceptū: ipa hūanitate
⁊ grā ꝯsolatꝰ ē. Deide cū maximꝰ t̄ribiles facēt
illi successus: hic i āgustijs curaꝝ suaꝝ nō est la
psus ad curiositates sacrilegas atqꝫ illicitas: sꝫ
ad ioānē i egypti heremo ꝯstitutū: quē dei s̄uū
ꝓphetādi spū ꝑditū fama crebrescente didice
rat misit atqꝫ ab eo nūtiū victorie certissimū ac
cepit. Mox tyrāni maximi extictor valētinia/
nū puerū iperij sui ptibꝰ vn̄ fugatꝰ fuerat cum
misericordissima veneratiōe restituit: eoqꝫ siue ꝑ
isidias: siue q̊ alio pacto vl̄ casu ꝓprie extincto:
aliū tyrānū eugeniū q i illiꝰ ipatoris locū nō le
gittime fuerat subrogatꝰ: accepto rursus ꝓphi
co rn̄so fide certꝰ oppssit: cōtra cuiꝰ robustissi/
mū exercitū magꝭ orādo qꝫ feriēdo pugnauit.
Milites nobꝭ q aderant retulerūt: extorta sibi
eē de manibꝰ qcūqꝫ iaculabant̄ cū a theodosij
ptibꝰ i aduersarios vehemēs vētꝰ iret: ⁊ nō so/
lū qcūqꝫ i eos iaciebāt̄ ꝯcitatissime rapet: veꝝ
ēt ipoꝝ tela i eoꝝ corpa retorqret. Un̄ ⁊ poeta
claudianꝰ qꝫuis a xp̄i noīe alienꝰ i eiꝰ tn̄ laudibꝰ
dixit. O nimiū dilecte d̄o cui fudit ab astrꝭ Se
iouis armatꝰ: vehemēs tibi militat ether. Et cō
iurati veniūt ad classica vēti. Uictor aūt sicut
crediderat ⁊ ꝑdixerat: iouis simulacra q̄ aduer
sus eū fuerāt nescio qbꝰ ritibꝰ velut cōsecrata:
⁊ i alpibꝰ ꝯstituta d̄posuit eorūqꝫ fulmina ꝙ au
rea fuissēt iocātibꝰ qđ illa leticia ꝑmittebat cur
soribꝰ: ⁊ se ab eis fulmiari velle dicētibꝰ: hilarit̄
benigneqꝫ donauit. Inimicoꝝ suoꝝ filios q̄s n̄
ipsiꝰ iussus: sꝫ belli abstulerat ipetꝰ: ēt nondum
christianos ad ecclesiam confugientes christia
nos hac occasione fieri voluit: ⁊ christiana cha
ritate dilexit nec ꝑuauit rebꝰ: sꝫ auxit honoribꝰ.
In neminē post victoriā ꝑuatas iimicitias valē
ꝑmisit: bella ciuilia nō sicut cina ⁊ mariꝰ ⁊ sylla
⁊ alij tales nec finita finire voluert̄: sꝫ magꝭ do
luit exorta qꝫ cuiqꝫ nocē voluit t̄miata. Int̄ h

oia ex ipso initio iperij sui non gʼuit iustissimis τ misericordissimis legibus aduersus impios laborāti ecclie subuenire: quā valēs heretic⁹ fauēs arrianis vehemēter afflixerat: cui⁹ ecclie se mēbꝝ esse magis ꝙ̄ in terris regnare gaudebat. Simulacra gentiū vbiqꝫ euertēda pcepit satis intelligēs nec terrena munera i demonuꝫ sed in dei veri esse posita potestate. Quid autē ei⁹ religiosa humilitate mirabili⁹: quādo i thessalonicēsiū grauissimū scelus: cui iā epis intercedentib⁹ pmiserat indulgentiā: tumultu quorūdā q ei coherebāt vīdicare ɔpulsus ē: τ eccl'astica coercit⁹ disciplina sic egit pniam: vt iperatoriaꝫ celsitudinē pro illo populus orās magis fleret vidēdo prostratā ꝙ̄ peccādo timeret iratam. Hec ille secū τ si qua similia que ɔmemorare longum est bona opa tulit: ex isto tpali vapore cuiuslibet culminis τ sublimitatis hūane: ꝗꝛ opeꝝ merces ē eterna felicitas: cui⁹ dator ē ds solis veraciter pijs. Cetera vo bona vite hui⁹ vel fastigia vel subsidia sicut ipm mūdū luceꝫ: auras: terras: aquas: fruct⁹: ipsiusqꝫ hois aiaꝫ: corpus: sensum: mentē: vitā bonis malisqꝫ largitur. In qbus est etiā quelibet iperij magnitudo: quā p tēpoꝝ gubernatiōe dispēsat. Proinde etiā iā illis respōdendū video esse: q manifestissimis documentis qbus ostendit ꝙ ad ista tēporalia que sola stulti hr̄e cōcupiscūt: nihil deorū falsoꝝ numerositas prosit: cōfutati atqꝫ cōuicti conant asserere: nō pter vite presentis vtilitatē: sed pter eā que post morteꝫ futura est esse colēdos deos. Nā istis qui pter amicitias mūdi huius volūt vana colere: τ nō se permitti puerilibus sensib⁹ cōquerunt: his qnque libris satis arbitror esse respōsum. Quoꝝ tres pores cū edidisseꝫ: τ in multoꝝ manib⁹ eē cepissent: audiui quosdā nescio quam aduersus eos respōsionem scribendo pparare. Deinde ad me platū est ꝙ iā scripserit: sed tps querāt quo sine piculo possint edere. Quos admoneo nō optēt qd eis nō expedit. Facile est eni cuiqꝫ videri respōdisse qui tacere noluit. Aut qd est loquaci⁹ vanitate: que nō ideo pōt qd veritas: qꝛ si voluerit etiā plus pōt clamare ꝙ̄ veritas. Sed cōsiderent oia diligenter: τ si forte sine studio partiuꝫ iudicātes esse talia pspexerint que poti⁹ exagitari ꝙ̄ ɔuelli possint: garrulitate ipudentissima τ quasi satyrica vl' mimica leuitate cohibeāt suas nugas: τ poti⁹ a prudentib⁹ emēdari: ꝙ̄ laudari ab iprudētib⁹ eligāt. Nā si nō ad libertatē va dicendi: sꝫ ad licentiā maledicendi tps expectant: absit vt eis eueniat quod ait Tullius de quodā q peccandi licentia felix appellabat. O miserū cui peccare licebat: vnde quisqꝫ est qui maledicēdi licētia felicē se putat: multo erit felicior si hoc illi oīno nō liceat: cū possit deposita inanitate iactātie: etiā isto tpe tanꝙ̄ studio ɔsulēdi qcqd voluerit cōtradicere: τ quantū possit ab eis quos consulit amica disputatiōe: hoc est honeste: grauiter: libere quod oportet audire.

¶ Aurelij augustini de ciuitate dei lib sextus.

Prohemium.

QUinque superioribus libris satis mihi aduersus eos videor disputasse: qui multos deos τ falsos quos esse inutilia simulacra vel immundos spiritus τ perniciosa demonia: vel certe creaturas non creatorem veritas christiana conuincit ppter vite huius mortalis rerumqꝫ terrenarum vtilitatem: eo ritu ac seruitute que grece latria dicitur: τ vni deo debetur: venerandos et colendos putant. Et nimie quidem stulticie vl' pertinacie: nec istos quinqꝫ nec vllos alios quāticūqꝫ numeri libros satis esse posse quis nesciat? Quādo ea putatur gloria vanitatis nullis cedere viribus veritatis: in perniciem vtiqꝫ ei⁹ cui vitium tam immane dominatur. Naꝫ τ contra omnem curantis industriam non malo medici sed egroti insanabilis moribus inuictus est. Hi vero qui ea que legunt: vel sine vlla vl' nō cuꝫ magna ac nimia veteris erroris obstinatione itellecta et ɔsiderata ppēdūt: facili⁹ nos isto nūero termiatoꝝ qnqꝫ voluminuꝫ: plusqꝫ qōis ipsi⁹ necessitas postulabat satisfecisse: ꝙ̄ min⁹ disseruisse iudicabūt. Totāqꝫ iuidiā quā xpiane religiōi de hui⁹ vite cladib⁹: terrenarūqꝫ cōtritiōe ac mutatiōe reꝝ ipiti facē conant: nō solū dissimulātib⁹: sꝫ ɔ suā ɔsciaꝫ fauētib⁹ et doctis qs ipietas vesana possedit: oino esse inaneꝫ recte cogitatiōis atqꝫ rationis: plenamqꝫ leuissime temeritatis τ perniciosissime animositatis dubitare nō potuerunt.

¶ De his qui dicūt deos a se non propter pñtē vitā coli: sed propter eternam. Cap. i.

NUncqꝫ qm̄ dicops vt pmiss⁹ ordo expetit ēt hi refellēdi τ docēdi sūt: q nō pp istā vitā: sꝫ pp illā q p⁹ mortē futura ē: deos gētiū: qs xpiana religio dstruit siue dꝑuit colēdos eē ɔtēdūt: placet a vidico oracl'o sci psalmi sumē

exordiũ disputationis nec: btũs cuius ẽ dñs ds
spes ipsius ꝛ nõ respexit in vanitates ꝛ insanias
mẽdaces. Uerũtamẽ ĩ oĩbus vanitatibus insa/
nijsq̃ mẽdacibus longe tolerabilius philosophi
audiẽdi sunt: qbus displicuerunt iste opiniones
erroresq̃ pplorum: qui ppli cõstituerũt simulacra
numinibus: multaq̃ de eis quos deos ĩmorta/
les vocãt: falsa atq̃ ĩdigna siue finxerunt: siue
ficta crediderũt: ꝛ credita eorum cultui sacrorũq̃
ritibus miscuerũt. Cũ his ergo hoĩbus q etsi nõ
libere pdicãdo: saltẽ vtcũq̃ disputatiõibus mu
sitãdo talia se ĩprobare testati sunt: nõ vsq̃ adeo
ĩcõuenienter q̃stio ista tractat̃. Utrũ nõ vnũ deũ
q fecit oẽm spũalẽ corporalẽq̃ creaturã: ppter
vitã q̃ post mortem futura est coli oporteat: sed
multos deos q̃s ab illo vno factos ꝛ sublimiter
collocatos: qdã eorundẽ phorum ceteris excellẽ/
tiores nobilioresq̃ senserũt. Ceterum q̃s ferat di/
ci atq̃ cõtẽdi illos deos: quorum ĩ quarto libro
q̃sdã cõmemoraui: qb' rerum exiguarum singulis sin/
gula distribuunt̃ officia vitã et̃nã cuiq̃ pstare.
An vero illi peritissimi ꝛ acutissimi viri: q se pro
magno beneficio cõscripta docuisse gliant̃: vt
sciret̃ quare cuiq̃ deo supplicãdũ esset: quid a
quoq̃ esset petendũ: ne absurditate turpissima
qualis iculariter in mimo fieri solet peteret̃ a
libero aqua: a nymphis vinũ: auctores erũt cui
piã hoĩm dijs ĩmortalibus supplicãti: vt cum a
nymphis petierit vinũ: eiq̃ rñderint nos aquã
habemus hoc a libero pete: possit recte dicere:
si vinũ nõ hẽtis: saltẽ date mihi vitam eternam.
Quid hac absurditate mõstruosi'. Nõne illi ca
chinãtes: solẽt eĩm esse ad risum faciles: si nõ af/
fectẽt fallere: vt demones supplici respõdebũt
O hõ putas ne ĩ ptãte nos hẽre vitam: quos au/
dis nõ hẽre vel vitẽ. Impudẽtissime igit̃ stulti/
tie est vitã eternã a talibus dijs petere vel spe/
rare: q vite huius erũnosissime atq̃ breuissime:
ꝛ si qua ad eã ptinẽt adminiculãdã atq̃ fulcien
dã: ita singulas particulas tueri asserũtur: vt si
id qđ sub alterius tutela ac ptãte est petat̃ ab al
tero: tã sit ĩcõueniẽs ꝛ absurdũ: vt mimice scur
rilitati videat̃ esse simillimũ. Qđ cũ fit a scienti
bus mimis digne rident̃ ĩ theatro: cũ vero a ne
sciẽtibus stultis: dignius irrident̃ ĩ mundo. Cui
ergo deo vel dee ppter qd supplicaret̃: q̃tum
ad illos deos attinet: quos ĩstituerũt ciuitates:
a doctis solerter ĩuẽtũ memorieq̃ mãdatũ est:
qd a libero verbigratia: qd a nymphis: qd a vulca
no: ac sic a ceteris: quos partim commemoraui ĩ
quarto libro: partim ptereũdos putaui. Porro
si a cerere vinũ: a libero panẽ: a vulcano aquã:
a nymphis ignẽ petere erroris est: q̃to maioris
deliramẽti esse ĩtelligi debet: si cuiq̃ istorum p vi
ta supplicet̃ eterna. Quãobrẽ si cum de regno
terreno q̃reremus quosnã illud deos uel deas
hoĩbus credẽdũ eẽt posse cõferre: discussis oĩ/
bus lõge alienũ a veritate mõstratum ẽ: a quoq̃
istorum multorum numinũ atq̃ falsorum saltem regna
terrena existimare cõstitui: nõne ĩsanissime ĩpie/
tatis ẽ: si et̃na uita q̃ terrenis oĩbus regnis sine
ulla dubitatõe uel cõparatõe pferẽda ẽ: ab isto
rũ quoq̃ dari cuiq̃ posse credat̃. Neq̃ eĩm p/
pterea dij tales uel terrenũ regnũ dare nõ pos
se uisi sũt: q2 illi magni ꝛ excelsi sũt: hoc qddam
paruũ ꝛ abiectũ qđ nõ dignarent̃ ĩ tãta sublimi
tate curare: sed q̃tulibet cõsideratõe fragilitatis
humane caducos apices terreni regni merito
q̃sq̃ cõtẽnat: illi dij tales apparuerũt: ut ĩdignis/
simi uiderent̃ qb' dãda atq̃ suãda eẽ deberẽt
uel ista cõmitti: ac p hoc sicut superiora primis
duob' libris ptracta docuerũt: nullus ds ex illa
turba vł q̃si plebeiorum vł pcerum q̃si deorum idone'
ẽ regna mortalia mortalib' dare: q̃to min' põt
ĩmortales ex mortalib' facere. His accedit q2
si iã cũ illis agimus q nõ ppter istã: sed ppter vi/
tã q̃ post mortẽ futura est existimãt colẽdos de
os: iã nec ppter illa saltẽ q̃ deorum taliũ ptãti tã/
quã dispartita ꝛ ppria: nõ ratõe veritatis: sed va
nitatis opinione tribuũtur oĩo colẽdi sunt: sicut
credũt hi q cultũ eorum huius vite mortalis vtili/
tatibus necessariũ esse cõtendũt: cõtra quos iã
quinq̃ pcedentibus voluminibus satis q̃tum
potui disputaui. Que cũ ita sint: si eorum q colunt
deam iuuentatem etas ipsa floreret insignius:
contemptores aũt eius vel ĩtra annos occũbe
rent iuuentutis: vel in ea tanq̃ seruili corpore
frigescerẽt: si maxillas cultorum suorum speciosius
ꝛ festiuius fortuna barbata vestiret: a qbus aũt
sperneret̃ glabros aut male barbatos videre/
mus: etiam si rectissime diceremus hucusque
istas deas singulas posse suis officijs quodam/
modo limitari: ac p hoc nec a iuuẽtate oportere
peti vitam eternam: q̃ non daret barbam: nec a
fortuna barbata boni aliqd post hanc vitam esse
superandũ: cuius ĩ hac vita potestas nulla eẽt:
vt eandem saltem etatem q̃ barba ĩduit̃ ipsa p/
staret. Nũc vero cũ earum cultus nec ppter ista
ipsa q̃ putant ei subdita sit necessarius: q2 ꝛ mł/
ti colentes iuuentatem deam minime ĩ illa etate

viguerunt ⁊ multi non eam colentes gaudent robore iuuẽtutis: itẽqꝫ multi fortune barbate supplices: ad nullã vel deformẽ barbã peruenire potuerũt: ⁊ si qui eã pro barba ĩpetrãda venerabãtur a barbatis eius cõtẽptoribꝰ irridentur. Ita ne desipit cor humanũ: vt quoꝝ deoꝝ cultũ ꝑpter ista ipsa tẽporalia ⁊ cito pretereuntia munera quibꝰ singulis singuli preesse perhibẽtur: inanẽ ludibriosumqꝫ eẽ cognoscit: propter vitã eternã credat eẽ fructuosum? Hanc dare illos posse nec hi dicere ausi sunt: qui eis vt ab insipiẽtibꝰ populis colerentur ista opera tẽporalia: qm̃ multos nimis putauerũt: ne quisquã eoꝝ sedẽt ociosus minutatĩ disa tribuerũt.

Quid varronẽ de dijs gẽtiũ sensisse credendum sit: quoꝝ talia ⁊ genera ⁊ sacra detexit vt reuerentiꝰ cum eis ageret si de illis omnino reticeret. Capitulum ij.

Quis marco varrone curiosius ista q̃siuit? qs inuenit doctius: qs cõsiderauit attentius: qs distinxit acutius: qs diligentiꝰ pleniusqꝫ cõscripsit? Qui tametsi minus ẽ suauis eloquio: doctrina tamẽ atqꝫ sententijs ita refertus ẽ: vt in oĩ eruditione quã nos secularẽ: illi aũt liberalẽ vocãt: studiosum reꝝ tm̃ iste doceat: quãtũ studiosum ꝟboꝝ cicero delectat. Deniqꝫ ⁊ ipse tullius huic tale testimoniũ perhibet vt ĩ libris academicis dicat: eã que ibi ꝟsaẽ disputationẽ se habuisse cũ marco varrone: hoĩe ĩquit omniũ facile acutissimo: ⁊ sine vlla dubitatiõe doctissimo: nõ ait eloquentissimo vel facũdissimo. Quoniã reꝟa ĩ hac facultate multũ ĩpar ẽ: sꝫ omniũ inquit facile acutissimo. Et ĩ eis libris. i. academicis vbi cũcta dubitãda esse cõtendit: addit sine vlla dubitatiõe doctissimo. Profecto de hac re sic erat certꝰ: vt auferret dubitationẽ quam solet in omnibꝰ adhibere: tã q̃ de hoc vno ẽt pro academicoꝝ dubitatione disputaturꝰ se academicũ fuisset oblitus. In ꝓmo aũt libro cũ eiusdẽ varronis litteraria opa predicaret: nos ĩquit ĩ nr̃a vrbe pegrinãtes errãtesqꝫ tanq̃ hospites tui libri quasi domuꝫ reduxerũt: vt possemꝰ aliqñ ⁊ vbi essemꝰ agnoscere. Tu etatẽ patrie: tu descriptiões temporum: tu sacroꝝ iura: tu sacerdotũ: tu domesticam: tu publicã disciplinã: tu sediũ regionum: locoꝝ: tu omniũ diuinarũ humanarũqꝫ rerum noĩa: genera: officia: cãs aperuisti. Iste igiẽ vir tã insignis excellentisqꝫ peritie: ⁊ quod de illo etiã terentianꝰ elegãtissimo versiculo breuiter ait. Uir doctissimꝰ vndecũqꝫ varro: qui tã multa legit: vt aliqd ei scribere vacasse miremur: tã multa scripsit: q̃ multa vix queq̃ legere potuisse credamꝰ. Iste inq̃ vir tãtus ingenio tantusqꝫ doctrina: si reꝝ velut diuinaꝝ de quibus scribit oppugnator eẽt atqꝫ destructor: easqꝫ nõ ad religionẽ sed ad supstitionẽ diceret pertinere: nescio vtrũ tã multa in eis ridẽda: contẽnẽda: detestãdaqꝫ cõscriberet. Cũ ꝟo deos eosdẽ ita coluerit colendosqꝫ censuerit: vt ĩ eo ĩpo ope litteraꝝ suaꝝ dicat se timere ne pereãt: nõ incursu hostili: sed ciuiũ negligẽtia: de qua illos velut ruina liberari a se dicit: ⁊ ĩ memoria bonoꝝ ꝑ huiusmodi libros recõdi atqꝫ seruari: vtiliore cura q̃ metellus de ĩcẽdio sacra vestalia ⁊ eneas de troião excidio penates liberasse predicaẽ. Et tñ ea legẽda seculis prodit: que a sapientibꝰ ⁊ insipiẽtibꝰ merito abijcienda: ⁊ veritati religionis inimicissima iudicenẽ. Quid existimare debemꝰ: nisi hoĩeꝫ acerrimũ ac peritissimũ: nõ tñ scõ spũ libeꝝ: opp̃ssum fuisse sue ciuitatis consuetudine ac legibꝰ: ⁊ tamen ea quibus mouebatur sub specie commendande religionis tacere noluisse?

Que sit partitio varronis libroꝝ suoꝝ: quos de antiquitatibus rerum humanarum diuinarumqꝫ composuit. Capitulũ iij.

Quadragita ⁊ vnũ libros scripsit antiqtatũ. Hos ĩ res humanas diuinasqꝫ diuisit: rebꝰ humanis. xxv. diuinis. xvi. tribuit: istã secutus rõnẽ ĩ ea ꝑtitiõe: vt reꝝ humanaꝝ libros senos quattuor ꝑtibꝰ daret. Intendit. n. qui agãt: vbi agãt: quãdo agãt: quid agant. In sex itaqꝫ ꝓmis de hoĩbꝰ scripsit: in secũdis sex de locis: sex tertios de tẽporibus: sex quartos eosdẽqꝫ postremos de rebꝰ absoluit. Quater aũt seni viginti ⁊ quattuor fiunt. Sꝫ vnũ singularẽ qui cõmuniter prius de omnibꝰ loqueretẽ ĩ capite posuit. In diuinis identidem rebus eadẽ ab illo diuisionis forma seruata est quantum attinet ad ea que dijs exhibenda sũt Exhibentur enim ab hominibus in locis ⁊ tẽporibus sacra. Hec quattuor que dixi: libris complexus est ternis. Naꝫ tres priores de hominibus scripsit: sequẽtes de locis: tertios de tꝑibꝰ: quartos de sacris ẽt hic q exhibeant: vbi exhibeant: qñ exhibeãt: qd exhibeãt subtilissima distictione cõmẽdãs. Sed qꝛ oportebat dicere: ⁊ maxime id expectabaẽ quibꝰ exhibeant de ipsis quoqꝫ dijs tres cõscripsit extremos vt

gnges terni gndecim fierēt. Sunt aūt oēs vt
dixim⁹.xvi.qꝛ ꝛ istoꝝ exordio vnū singularem
g pri⁹ de hoib⁹ loqueret̄ apposuit. Quo absolu
to cōsequēter ex illa gnqꝫpartita distributione
tres p̄cedētes q ad hoies ptinēt ita subdiuisit:
vt prim⁹ sit de pōtificib⁹: secūdus de augurib⁹
terti⁹ de.xv. viris sacroꝝ. Secūdos tres ad lo
ca ptinētes: ita vt i vno eoꝝ de sacellis: altero
de sacris edib⁹ diceret: tertio de locꝭ religiosis.
Tres porro q istos sequūt̄: ꝛ ad tpa ptinēt.i.ad
dies festos: ita vt vnū faceret de ferijs: alterū
de ludis circensib⁹: de scenicis tertiū. Quarto
rū triū ad sacra ptinētiū vni dedit cōsecratiōes
alteri sacra p̄uata: vltimo publica. Hāc velut
pōpā obseqoꝝ i tribus qui restāt dij ipsi sequū
tur extremi: quib⁹ iste vniuersus cult⁹ impen/
sus ē. In primo dij certi: i secūdo icerti: in tertio
cūctoꝝ in nouissimo dij p̄cipui atqꝫ selecti. In
hac tota serie pulcherrime ac subtilissime distri
butiōis ꝛ distinctionis vitam eternam frustra
queri ꝛ sperari ipudētissime vel optari: ex his
que iam dixim⁹: ꝛ que deinceps dicenda sunt:
cuius hominū: q corde obstinato sibi nō fuerit
inimic⁹ facillime appet. Uel hominū.n. sūt ista
istituta vel demonū non q̄les vocāt illi demo/
nes bonos: sꝫ vt loquar aperti⁹ imūdoꝝ spūuꝫ
ꝛ sine cōtrouersia malignoꝝ q noxias opiniōes
qb⁹ aīa hūana magꝭ magisqꝫ vanescat: ꝛ icōmu
tabili eterneqꝫ vitati coaptari atqꝫ inherere nō
possit: inuidentia mirabili ꝛ occulte iserūt cogi/
tatiōib⁹ ipioꝝ: ꝛ apte aliqñ ingerūt sensib⁹ ꝛ q̄
pñt fallaci attestatiōe cōfirmāt. Iste ipse var/
ro ꝓpterea se p̄us de reb⁹ humanis: de diuinis
āt postea scripsisse testat̄: ꝙ p̄us extiterit ciui/
tates: deinde hec ab eis istituta sunt. Uera aūt
religio: nō a terrena aliq̄ ciuitate ē: sꝫ plane ce
lestem ipsa istituit ciuitatem. Eam vero inspi/
rat ꝛ docet verus deus datoꝛ vite eterne ve/
ris cultoribus suis.

¶ Qđ ex disputatiōe varronis apud cultores deorum antiquiores: res humane q̄ꝫ diuine reperiantur. Capitulūꝫ iiij.

V Arronis igit̄ ꝯfitētis ideo se pri⁹ de re
bus hūanis scripsisse: postea de diuinis
quia diuīe iste ab hoib⁹ istitute sūt: hec
rō ē. Sicut prioꝛ ē ingt pictoꝛ q̄ꝫ tabula picta: p̄
oꝛ faber q̄ꝫ edificiū: ita priores sūt ciuitates: q̄ꝫ
ea que a ciuitatib⁹ sūt istituta. Dicit aūt se pri⁹
scriptuꝝ fuisse de dijs: postea de hoib⁹: si de oi
natura deoꝝ scriberet: q̄si hic de aliqua scribat
ꝛ nō de omni: aut vo ēt aliqua licet nō ois deo/
rū natura nō prioꝛ debeat eē q̄ꝫ hominū: qđ est
ꝙ i illis trib⁹ nouissimis libris deos certos ꝛ in/
certos ꝛ selectos diligēter explicans: nullam
deoꝝ naturā p̄termittere videt̄? Quid ē ergo
qđ ait: si de oi natura deoꝝ ꝛ hominū scribere/
mus: pri⁹ diuina absoluissem⁹ q̄ꝫ humana atti/
gissem⁹. Aut.n. de omni natura deoꝝ scribit aut
de aliqua: aut oino de nulla. Si de omni: p̄po/
nēda ē vtiqꝫ reb⁹ hūanis. Si de aliq̄ cur nō etiā
ipsa res p̄cedat humanas? An indigna ē p̄ferri
ēt vniuerse nature hominū pars aliqua deoruꝫ
Quod si multū ē: vt aliqua pars diuina prepo
natur vniuersis reb⁹ humanis: saltē digna ē vl
romanis. Reꝝ qppe humanaꝝ libros nō quā/
tum ad orbē terrarū: sed quātū ad solā romam
ptinet scripsit. Quos tamē reꝝ diuinarū libris
se dixit scribēdi ordine merito p̄tulisse vel pre/
scripsisse: sicut pictorē tabule picte: sicut fabꝝ
edificio aptissime cōfitēs: ꝙ ēt iste res diuine si
cut pictura: sicut structura ab hoībus institute
sūt. Restat vt de nulla deoꝝ natura scripsisse
itelligat̄: neqꝫ hoc apte dicere voluisse. sed itel
ligentib⁹ relīqsse. Ubi.n. dicit̄ nō ois: vsitate q
dē intelligit̄ aliqua. Sꝫ pōt itelligi ꝛ nulla: quo
niā que nulla ē: nec ois nec aliqua ē. Nā vt ipse
dicit: si ois eēt natura deorum de qua scriberet:
scribendi ordine rebus humanis preponenda
esset. Ut autem ꝛ ipso tacente veritas cla/
mat: preponenda esset certe rebus humanis
etiam si non omnis sed saltem aliqua esset. Re
cte autem postponitur: ergo nulla est. Non ita
qꝫ rebus diuinis anteferre voluit res huma/
nas: sed ꝛ rebus veris noluit anteferre res fal/
sas. In his enim que scripsit de rebus humanis
secutus est historiam rerum gestarum. Que
auteꝫ de his quas diuinas vocat: quid nisi opi
niones rerum vanarum? Hoc est mirum qđ
voluit subtili significatione monstrare non so/
lum scribens de his posterius q̄ꝫ de illis: sed
etiam rationem reddens cur id fecerit. Quod
si tacuisset: aliter hoc factum eius ab alijs for/
tasse defenderetur. In ea vero ipsa ratione
quam reddit: nec alijs quicquam reliquit pro
arbitrio suspicari: ꝛ satis probauit homines se
preposuisse institutis hominum: non naturam
hominum nature deorum. Ita se libros reruꝫ
diuinarum: non de veritate que pertinet ad
naturam: sed de falsitate que pertinet ad er/
rorem scripsisse est confessus. Quod aperti/

us alibi posuit:sicut in quarto libro commemoraui ex nature formula se scripturum fuisse: si nouam ipse conderet ciuitatem: Quia vero iam veterem inuenerat: non se potuisse nisi eiꝰ consuetudinē sequi.

¶ De tribꝰ gn̄ibꝰ theologie ſꝫ varronē.s.vno fabuloso:altero naturali:tertioqꝫ ciuili. Capl'z.v.

D Einde illud q̄le ē: ꝙ tria gn̄a theologie dicē esse.i.rōnis q̄ de dijs explicat̄:eoꝝ qꝫ vnū mythicō appellari: alteꝝ physicō:tertiū ciuile. Latine si vsus admitteret genꝰ qđ p̄mū posuit fabulare appellaremꝰ: ſꝫ fabulosū dicamus:a fabulis eni mythicon dictū ē qm̄ mythos grece fabula dicit̄. Secūdū aūt vt naturale dicat̄:iā ⁊ cōsuetudo locutionis admittit. Tertiū etiā ipse latine enūciauit: qđ ciuile appellat̄. Deīde ait mythicon appellant quo maxime vtunt̄ poete physicon q̊ philosophi:ciuile q̊ populi. Primū inqͭ qđ dixi:i eo sūt multa ꝯtra dignitatē ⁊ naturā imortaliū ficta. In hoc eni ē vt deus alius ex capite:aliꝰ ex femore sit aliꝰ ex guttis sāguinis natꝰ: In hoc vt dij furati sint: vt adulterauerit: vt suierit hoi: Deniqꝫ i hoc oia dijs attribuunt̄:q̄ nō mō in hoiem: ſꝫ ēt q̄ in cōtēptissimū hoiem cadere possūt. Hic certe vbi potuit: vbi ausus est: vbi ipunitū putauit q̄ꝫ ta mēdacissimis fabulis nature deoꝝ fieret iniuria:sine caligine vllius ambiguitatis expressit. Loq̄bat̄ eni nō de naturali theologia:nō de ciuili: ſꝫ de fabulosa quā libere a se putauit esse culpādā. Uideamꝰ qđ de altera dicat. Secundū genꝰ ē inqͭ qđ demōstraui:de quo mltos libros philosophi reliquerūt. In q̄bus ē dij q̄ sūt vbi:qđ genus:q̄le:ex quonā tp̄e:an a sempit̄no fuerint: an ex igne sint vt credit Eraclitꝰ:an ex numeris vt Pythagoras:ex athomis vt Epicurus. Sic alia q̄ facilꝰ intra parietes i scola q̄ꝫ extra i foro ferre possūt aures: Nihil i hoc genere culpauit qđ physicō vocauit:⁊ ad philosophos ꝑtinet:tātū eoꝝ iter se ꝯtrouersias cōmemorauit:ꝑ quos facta ē dissidētiū multitudo sectaꝝ. Remouit tn̄ hoc genꝰ a foro idest a pplis: scholis vero ⁊ parietibꝰ clausit. Illud aūt p̄mū mendacissimū atqꝫ turpissimū a ciuitatibꝰ nō remouit. O religiosas aures pplares:atqꝫ i his etiā romanas. Qđ de dijs imortalibus philosophi disputāt:ferre nō possūt: qđ vero poete canūt: ⁊ histriones agūt:q̄ cōtra dignitatē ac naturā imortaliū ficta sunt q̄ nō modo in hominem ſꝫ etiam in contemptissimū hominem cadere possunt: non solum ferunt: sed etiam libenter audiunt. Neqꝫ id tantū sed dijs quoqꝫ ipsis hoc placere:⁊ per hoc eos placandos esse decernunt. Dixerit aliquis:hec duo genera mythicō ⁊ physicon idest fabulosū atqꝫ naturale decernamꝰ ab hoc ciuili đ quo nunc agitur: vnde illa ⁊ ipse discreuit:iāqꝫ ipsum ciuile videamus: qualiter explicet? Uideo quidē cur debeat decerni fabulosū:quia falsum:quia turpe:quia indignū est. Naturale eni a ciuili velle discernere quid est aliud q̄ꝫ ⁊ ipsum ciuile fateri esse mēdosū? Si enim illud naturale est: quid habet reprehēsionis vt excludatur? Si autem hoc quod ciuile dicitur naturale est: quid habet meriti vt admittatur? Hec nempe illa causa est quare prius scripserit đ rebus humanis: posterius de diuinis qm̄ i diuinis rebus non naturā sed hominum instituta secutus est: Intueamur sane ⁊ ciuilem theologiam. Tertiū genus est iquit: qđ i vrbibꝰ ciues maxime sacerdotes nosse atqꝫ administrare debēt. In quo est: quos deos publice colere: que sacra ⁊ sacrificia facere quēquā par sit. Adhuc qđ sequitur attēdamus. Prima inquit theologia maxime accommodata ē ad theatrum: secunda ad mundum: tertia ad vrbē. Quis non videat cui palmā dederit? Utiqꝫ secūde quā supra dixit esse philosophorū. Hanc enim pertinere testatur ad mundum: quo isti nihil esse excellentius opinantur in rebus. Duas vero illas theologias primā ⁊ tertiam: theatri scilicet atqꝫ vrbis distinxit ac iunxit. Uidemus eni non continuo quod est vrbis pertinere posse et ad mundum: quamuis vrbes videamus esse in mundo. Fieri enim potest: in vrbe secundum falsas opiniones ea colantur: ⁊ ea credantur: quorum in mundo vel extra mundum natura sit nusqnam. Theatrum vero vbi est nisi in vrbe? Quis theatrum instituit nisi ciuitas? Propter q̄d istituit: nisi ꝓpter ludos scenicos? Ubi sunt ludi scenici: nisi in rebus diuinis de q̄bus hi libri tanta solertia conscribuntur?

¶ De theologia mythica idest fabulosa: ⁊ de ciuili contra varronem. Capitulum.vj.

O Marce varro cum sis homo omnium acutissimus: ⁊ sine vlla dubitatione doctissimus: sed tamē homo nō deus nec spiritu dei ad vidēda ⁊ ānūciāda diuiña i libertatē libertatēqꝫ subuectꝰ: cernis q̄dem q̄ꝫ sint res diuine ab humanis nugis atqꝫ mendacijs dirimende: sed vitiosissimas pplorum opiniones ⁊

consuetudines in supstitionibus publicis vere/
ris offēdere: q̄s ab deoꝝ natura abhorrere: vel
taliuꝫ quales ī hui⁹ mūdi elemētis hūani animi
suspicat̄ īfirmitas: ⁊ sentis ipse cū eas vsq̄ꝗꝫ
ꝯsideras: ⁊ oīs vr̄a lr̄atura circunsonat. Quid
hic agit humanū q̄ꝫuis excellētissimū īgeniuꝫ?
Quid tibi humana lꝫ ml'tiplex īgēsq̄ꝫ doctrina ī
his āgustijs suffragat̄? Naturales deos colere
cupis: ciuiles cogeris. Inuēisti alios fabulosos
ī quos liberi⁹ qđ sētis euomas: vn̄ ⁊ istos ciuiles
velis nolisue ꝓfūdas. Dicis ꝗppe fabl'osos ac/
cōmodatos eē ad theatrū: nāles ad mūdū: ciui/
les ad vrbē: cū mūdus op⁹ sit diuinū: vrbes ꝟo
⁊ theatra sint hoīuꝫ: nec alij dij rideāt̄ ī theatris
q̄ꝫ q adorant̄ ī tēplis: nec alijs ludos exhibeatis
q̄ꝫ cū qb⁹ victimas imolatis. Quāto liberi⁹ sub/
tiliusq̄ꝫ ista diuideres dicēs: alios eē deos natu
rales: alios ab hoīb⁹ īstitutos. Sed de īstitutis
aliud hr̄e lr̄as poetaꝝ. aliud sacerdotū: vtrasq̄ꝫ
tn̄ ita eē int̄ se amicas ꝯsortio falsitatis: vt grate
sint vtreq̄ꝫ demonib⁹: qb⁹ inimica ē doctrīa ve
ritatis: Seq̄strata igit̄ paululū theologia: quā
naturalē vocāt: de q̄ postea disserēdū ē: placet
ne tādē vitā eternaꝫ peti aut sperari a dijs poe/
ticis ⁊ theatricis: ludicris scenicis? Absit immo
auertat ds ver⁹ tā imanē sacrilegāq̄ꝫ demētiā:
Nūqđ ab eis dijs: qbus hec placēt ⁊ q̄s hec pla
cāt: cū eoꝝ illic crimina frequentent̄: vita et̄na
poscēda ē? Nemo vt arbitror vsq̄ꝫ ad tātū p̄ci/
pitiuꝫ furiosissime īpietatis īsanit. Nec fabl'osa
igit̄ nec ciuili theologia sēpiternā q̄sq̄ꝫ adipisci
tur vitaꝫ. Illa eni de dijs turpia fingēdo seīat:
hec fauēdo metit. Illa mēdacia spargit: hec col
ligit. Illa res diuinas falsis crimīb⁹ īsectat̄: hec
eoꝝ criminū ludos ī diuinis reb⁹ āplectit̄. Illa
de dijs nefanda figmēta hoīum carminib⁹ ꝯso
nat: hec ea doꝝ ipsoꝝ festiuitatib⁹ ꝯsecrat. Fa/
cinora ⁊ flagitia numinū illa cantat: hec amat.
Illa ꝓdit aut fingit: hec aūt aut attestat̄ veris
aut oblectat̄ ⁊ falsis: āhe turpes: āheq̄ꝫ dānabi
les. Sꝫ illa q̄ theatrica ē publicam turpitudinē
profitetur: ista que vrbana ē illius turpitudine
ornat̄. Hinccine vita eterna spabit̄: vn̄ ista bre
uis t̄palisq̄ꝫ polluit̄? An ꝟo vitā polluit ꝯsortiū
nefarioꝝ hoīum: si se īserūt affectiōib⁹ ⁊ assēsio
nib⁹ nr̄is: ⁊ vitā nō polluit societas demonū: q
colunt̄ crimīb⁹ suis? Si ꝟis q̄ꝫ mali? si falsis q̄ꝫ
male? Hec cū dicim⁹ videri fortasse cuipiaꝫ ni/
mis haꝝ reꝝ ignaro pōt: ea sola d dijs talib⁹ īdi
gna maiestate diuīa ⁊ ridicl'a dtestabiliaq̄ꝫ cele

brari: q̄ poeticis cātant̄ carminib⁹: ⁊ ludis sceni
cis actitant̄: sacra ꝟo illa q̄ nō histriōes sꝫ sacer
dotes agūt: ab omni eē dedecore purgata ⁊ ali
ena. Hoc si ita eēt: nūq̄ꝫ theatricas turpitudīes
ī eoꝝ honorē q̄sq̄ꝫ celebrādas eē cēseret: nunq̄ꝫ
eas ipsi dij p̄ciperēt sibimet ⁊ exhiberi. Sꝫ ideo
nihil pudet: ad obsequꝫ deoꝝ talia gerere ī the/
atris: q: similia gerunt̄ ī tēplis. Deniq̄ꝫ cum me
morat⁹ auctor ciuilē theologiā a fabulosa ⁊ na
turali: tertiā q̄ꝫdaꝫ sui generis distiguere cona
ret̄: magis eā ex vtraq̄ꝫ tēperatā: q̄ꝫ ab vtraq̄ꝫ
separatā ītelligi voluit: Ait eni ea q̄ scribunt po
ete min⁹ eē q̄ꝫ vt ppl'i seq debeāt: q̄ aūt philoso/
phi plusq̄ꝫ vt ea vulg⁹ scrutari expediat. Que
sic abhorrēt inq̄t: vt tn̄ ex vtroq̄ꝫ genere ad ciui
les rōnes assūpta sint nō pauca. Quare cū sint
cōmunia cū ꝓprijs: vna cū ciuilib⁹ scribemus.
Et qb⁹ maior societas debet eē nobis cū philo/
sophis q̄ꝫ cū poetis: nō ergo nulla cū poetis: Et
tn̄ alio loco dicit de generationib⁹ deoꝝ magis
ad poetas q̄ꝫ ad physicos fuisse populos īclina/
tos: Hic eni dixit quid fieri debeat: ibi qđ fiat.
Physicos dixit vtilitatis causa scripsisse: poe/
tas dlectatiōis. At p hoc ea q̄ a poetis ꝯscripta
populi seq nō debēt: crimina sunt deoꝝ: que tn̄
delectat ⁊ populos ⁊ deos. Delectatōis eni cā
sic dicit scribunt poete: nō vtilitatis. Et tn̄ scri/
bunt que dij expectāt: populi exhibeant.

De fabulose atq̄ꝫ ciuilis theologie similitudi/
ne atq̄ꝫ concordia. Capitulum. vij.

REuocat̄ igit̄ ad theologiā ciuilē theo/
logia fabulosa ⁊ theatrica: scenica indi
gnitatis ⁊ turpitudinis plēa. Et hec to
ta q̄ merito culpāda ⁊ respuēda iudicat̄: Pars
hui⁹ est que colēda ⁊ obseruāda cēset̄. Nō sane
pars incōgrua sicut on̄dere īstitui: ⁊ que ab vni/
uerso corpore aliena īportune illi cōnexa atq̄ꝫ
suspēsa sit: sed oīno consona: ⁊ tanq̄ꝫ eiusdē cor
poris mēbruꝫ conuenietissime copulata. Quid
eniꝫ aliud on̄dunt illa siml'achra: forme: etates:
sexus: habitus deorum? Nunquid barbatum
iouem imberbem mercuriuꝫ poete habent: pō/
tifices non habent? Nunquid priapo mimmi?
Nōne etiā sacerdotes enormia pudenda fece/
runt? An aliter stat adorādus in locis sacris: q̄ꝫ
procedit ridendus in theatris? Nam saturnus
senex: apollo ephebus: ita sunt persone histrio/
num: non vt sint statue dlubrorū. Cur forculus
qui foribus preest: ⁊ limentinus qui limini dij sīt
masculi: atq̄ꝫ int̄ hos cardea femina est: que car

dinem seruat? Nonne ista in rer diuinarum li bris reperiunt: que graues poete suis carmi nibus indigna duxerūt? Nunqd diana theatri ca portat arma: et vrbana simpliciter virgo est? Nunqd scenic⁹ apollo citharista ē: et ab hac ar te delphicus vacat? Sz hec honestiora sunt in cōparatione turpiorꝫ. Quid de ipso ioue sense rūt: q eius nutricē in capitolio posuerūt? Non ne attestati sunt euemero: q oēs tales deos nō fabulosa garrulitate: sed historica diligētia ho mines fuisse mortalesq conscripsit? Epulones etiā deos parasitos iouis ad eius mēsaz q cōsti tuerūt: qd aliud q̄ mimica sacra eē voluerūt? Nā parasitos iouis ad eius cōuiuiū adhibitos: si mius dixisset: risuz vtiq q̄sissem videret. Var ro dixit: nō cū irrideret deos: sz cū cōmēdaret hoc dixit: diuinaruz nō humanarum rerū libri hoc euz scripsisse testant. Nec vbi ludos sceni cos exponebat: sz vbi capitolina iura pandebat Deniq a talibus vincitur et fatetur: sicut forma humana deos fecerūt: ita eos delectari huma nis voluptatibus credidisse. Nō eni et maligni spiritus suo negocio defuerunt: vt has noxias opiniones humanarū mētiū ludificatiōe firma rent. Unde etiam illud est q hercules edituus ociosus atq feriatus lusit tesseris secū vtraq manu alternāte: in vna cōstituēs herculē: in al tera seipsum: sub ea cōditione: vt si ipse vicisset de stipe tēpli sibi cenā pararet amicāq cōduce ret. Si aūt victoria herculis fieret: hoc idez de pecunia sua voluptati herculis exhiberet: et de inde cū a seipso tanq ab hercule victus eēt: de bitaz cenaz et nobilissimā meretricē laurentinā deo herculi dedit: At illa cuz dormisset i tēplo vidit i somnis herculē sibi eē cōmixtū: sibiq di xisse q inde discedēs: cui primū iuueni obuia fi eret: apud illū eēt iuentura mercedē: quaz sibi credere deberet ab hercule persolutam. Ac sic abeūti cū prim⁹ iuuenis ditissimus tarūtius oc currisset: eāq dilectā secuz diutius habuisset: illa herede relicta defunctus ē: Que amplissi mā adepta pecuniā: ne diuine mercedi videre tur ingrata: qd acceptissimū putauit esse numi nibus: populū romanū etiā ipsa scripsit heredē Atq illa nō cōparēte inuētū ē testamētū. Qui bus meritis eaz ferūt etiā honores meruisse di uinos. Nec si poete fingerēt: si mimi agerēt: ad fabulosaz theologiā dicerent: pculdubio ptine re: et a ciuilis theologie dignitate separāda iudi carent. Cū vero hec dedecora nō poetaꝝ sz po pulorꝝ: nō mimorꝝ sz sacrorꝝ: nō theatrorꝝ sed tē plorꝝ: idest nō fabulose sz ciuilis theologie a tan to auctore pdunt: nō frustra histriones ludicris artib⁹ fingūt deorꝝ que tāta est turpitudinē: sz plane frustra sacerdotes velut sacris ritib⁹ co nātur fingere deorꝝ q̄ nulla ē honestatē. Sacra sunt iunonis: et hec in ei⁹ dilecta īsula samo cele brant: vbi ad nuptuz data est ioui. Sacra sunt cereris: vbi a plutone rapta pserpina queritur Sacra sunt veneris: vbi amat⁹ ei⁹ adon apri no dente extinctus iuuenis fortissimus plāgitur. Sacra sunt matris deorꝝ: vbi atys pulcher ado lescēs ab ea dilectus: et muliebri zelo abscisus: etiaz hominū abscisorꝝ quos galos vocāt infeli citate deplorat. Nec cū deformiora sint omni scenica feditate: qd ē q fabulosa de diis figmē ta poetarū ad theatrū videlicet ptinētia: velut secernere nitunt a ciuili theologia: quā ptinere ad vrbē volunt: quasi ab honestis et dignis indi gna et turpia? Itaq potius est vn̄ gratie debe antur histrionib⁹ q oclis hominū pepcerūt: nec omnia spectaculis nudauerūt: q̄ sacrorꝝ edium parietibus occulunt. Quid de sacris eorꝝ boni sentiēdū est que tenebris opiunt: cū tā sint dete stabilia que proferunt in lucē? Et certe quid in occulto agāt per abscisos et molles ipsi viderint Eosdē tamē hoies infelicit ac turpiter enerua tos ac corruptos minime occultare potuerunt. persuadeant cui possunt se aliqd sanctum per tales agere homines: quos inter sancta sua nu merari atq versari negare non possunt. Nesci mus qd agāt: sed scimus p quales agant: Noui mus autez que agātur in scena que nunquam vel in choro meretricū: vbi nemo abscisus aut mollis intrauit: et tamen etiam ipsa turpes et īfa mes agunt: neq eniz ab honestis agi debuerūt Que sūt ḡ illa sacra qb⁹ agēdis tales elegit sci tas. q̄les nec thymelica i se admittit obscēitas?

¶ De interpretationibus naturalium rationuz quas doctores pagani pro diis suis conantur ostendere. Capitulum. viij.

At enim habēt ista physiologicas quas dam sicut aiunt idest naturalium ratio num iterpretationes. Quasi vero nos in hac disputatione physiologiam querimus et non theologiam: idest rationem nō nature sed dei. Quanuis enim qui verus deus est nō opi nione sed natura sit deus: non tamen omnis natura deus est: quia hominis et pecoris et arbo ris et lapidis vtiq natura est: quorum nihil ē de

Si autem huius interpꝛetationis quando agiť
de sacris matris deoꝛum caput est certe: ꝙ ma
ter deoꝛuꝫ terra est: quid vltra querimus: quid
cetera pscrutamur: qđ euidentius suffragatur
eis qui dicunt omnes istos deos homines fuisse
Sic enim sunt terrigene: sicut terra eis est mať.
In vera autē theologia opus dei est terra non
mater. Ueruntamen quoquomodo sacra eius
interpꝛetētur: ⁊ referant ad rerum naturaꝫ: vi/
ros muliebꝛia pati non est scđm naturam: sꝫ cō/
tra naturā. Hic moꝛbus: hoc crimen: hoc dede/
cus habet inter illa sacra ꝓfessioneꝫ: quod in vi
tiosis hominum moꝛibus vix habet inter toꝛmē
ta cōfessionē. Deinde si ista sacra q̄ scenicis tur/
pitudinibus ꝯuincūtur esse fedioꝛa: hinc excu/
sanť atqꝫ purganť: ꝙ habent interpꝛetationes
suas: quibus ostēdantur rerum significare na/
turā: cur non etiā poetica similiť excusenť atqꝫ
purgenť? Multi enim ⁊ ipsa ad eundē moduꝫ
interp̄tati sunt vsqꝫ adeo: vt qđ ab eis immanis/
simuꝫ ⁊ infandissimū dicitur saturnū filios suos
deuoꝛasse ita nōnulli interp̄tenť: ꝙ lōgiquitas
tēpoꝛis que saturni nomine significatur: quic/
quid gignit ipsa consumat. Uel sicut idem opi/
natur varro ꝙ pertineat saturnus ad semina q̄
in terram de qua oꝛiuntur iteruꝫ recidunt. Itē/
qꝫ alij alio modo ⁊ similiter cetera. Et tamē the/
ologia fabulosa dicitur: ⁊ cuꝫ omnibus huiusce
modi interpꝛetationibus suis repꝛehendiť: ab/
ijcitur: impꝛobatur: nec solū a naturali que phi
losofoꝛum est: verumetiam ab ista ciuili đ qua
agimus: que ad vꝛbes popl'osqꝫ pertinere asse/
ritur: eo ꝙ de dijs indigna confixerit merito re
pudianda discernitur. Eo nimirum consilio: vt
quoniam acutissimi hoīes atqꝫ doctissimi a qui
bus ista conscripta sunt: ambas impꝛobandas
intelligebant: ⁊ illam scilicet fabulosam: ⁊ istaꝫ
ciuilem. Illaꝫ vero audebant impꝛobare: hanc
non audebant: illaꝫ culpandam pꝛeposuerunt:
hanc eius similem comparandā exposuerunt:
non vt hec pꝛe illa tenenda eligeretur: sed vt
cū illa respuenda intelligereť: atqꝫ ita sine peri
culo eoꝛum qui ciuilem theologiam repꝛehēde
re metuebant: vtraqꝫ contempta ea quam na/
turalem vocant apud melioꝛes animos inueni
ret locum. Naꝫ ⁊ ciuilis ⁊ fabulosa ambe fabu/
lose sunt: ambeqꝫ ciuiles: ambas inueniet fabu
losas: qui vanitates et obscenitates ambarum
pꝛudēter inspexerit: ambas ciuiles q ludos sce
nicos pertinentes ad fabulosam in deoꝛuꝫ ciui/
lium festiuitatibus: ⁊ in vꝛbium diuinis rebus
aduerterit. Quomodo igitur vite eterne dāde
potestas cuiqꝫ deoꝛuꝫ istoꝛum tribuitur: quos
sua simulacra ⁊ sacra conuincūt dijs fabulosis
apertissime repꝛobatis esse simillimos: foꝛmis:
etatibus: sexu: habitu: coniugijs: generatiōib⁹:
ritibus: in quibus omnibus aut homines fuisse
intelliguntur: ⁊ pꝛo vniuscuiusqꝫ vita vel moꝛ/
te: sacra eis ⁊ solennia constituta hunc erroꝛeꝫ
insinuātibus firmantibusqꝫ demonib⁹: aut cer/
te ex qualibet occasione immundissimi spiritus
fallendis humanis mentibus irrepsisse?

¶ De officijs singuloꝛum deoꝛuꝫ. Capitulū. ix.

Quid ipsa numinum officia tam viliter
minutatimqꝫ concisa: pꝛopter quod eis
dicūt pꝛo vniuscuiusqꝫ pꝛopꝛio mune/
re supplicari opoꝛtere? Unde non quidem oīa
sed multa iam diximus: nōne scurrilitati mimi/
ce: q̄ꝫ diuine consonant dignitati? Si duas qs/
q̄ꝫ nutrices adhiberet infanti: quaruꝫ vna nihil
nisi escam. altera nihil nisi potuꝫ daret: sicut isti
ad hec duas adhibuerunt deas edulicam ⁊ po/
tinam: nempe desipere ⁊ aliquid mimo simile in
sua domo agere videretur: liberuꝫ a liberamē/
to appellare volunt: ꝙ mares in coeundo per
eius beneficium emissis seminibus liberētur.
Hoc idem dicunt in feminis agere liberā: quaꝫ
etiam venerem putant: ꝙ ⁊ ipsas perhibeāt se/
mina emittere. Et ob hoc libero eandem virilē
coꝛpoꝛis partem in templo poni: femineam libe
re. Et ob hoc addūt mulieres attributas libero
⁊ vinum pꝛopter libidinem concitandam. Sic
bacchanalia sūma celebꝛantur insania: vbi var
ro ipse confitetur a bacchantibus talia fieri nō
potuisse: nisi mente commota. Hec tamen po/
stea displicuerunt senatui sanioꝛi: ⁊ ea iussit au/
ferri. Saltem hic tandem foꝛsitan senserunt:
quid immundi spiritus dum pꝛo dijs habentur
in hominum possint mentibus. Hec certe non
fierent in theatris: ludunt quippe ibi: non furi
unt: quamuis deos habere qui etiam ludis tali/
bus delectentur simile sit furoꝛis. Quale autē
illud est: ꝙ cum religiosum a superstitioso ea di
stinctione discernat: vt a superstitioso dicat ti/
meri deos: a religioso autem tantum vereri vt
parentes non vt hostes timeri: atqꝫ omnes ita
bonos dicat: vt facilius sit eos nocentibus par
cere q̄ꝫ ledere quenquam innocentem: tamen
mulieri fete post partum tres deos custodes
adhiberi commemoꝛat: ne siluanus deus per

noctem ingrediatur: et vexet: eorumq; custodum significandorum causa tres homines circuire limina domus: et in primo limen securi ferire: postea pilo: tertio deuerrere scopis: vt his datis culture signis: deus Siluanus prohibeatur intrare: quia neq; arbores ceduntur ac putantur sine ferro: neque far conficitur sine pilo: neque fruges coacervantur sine scopis. Ab his autem tribus rebus tres nuncupatos deos Intercidonem a securis intercisione. Pilumnū a pilo. Deuerram a scopis: quibus dijs custodibus cōtra vim dei Siluani feta cōseruaretur. Ita contra dei nocentis seuitiam bonorū custodia non valeret: nisi plures essent aduersus vnum: eiq; aspero horrēdo: inculto vtpote siluestri signis culture tanq; contrarijs repugnarent. Ista ne est innocentia deorum: ista concordia? Heccine sūt numina salubria vrbium magis ridenda q; ludibria theatrorum? Cum mas et femina coniūguntur adhibetur deus Jugatinus. Sit hoc ferēdum Sed domum est ducenda que nubit: adhibetur deus Domiducus. Ut i domo sit adhibetur deus Domiducius. Ut maneat cum viro additur dea Maturna. Quid vltra queritur? Parcatur humane verecundie: peragat cetera concupiscentia carnis et sanguinis: procurato secreto pudoris. Quid impletur cubiculum turba numinum: quando et Paranymphi inde discedunt: et ad hoc impletur: non vt eorum presentia cogitata maior sit cura pudicitie: sed vt femine sexu infirme: nouitate pauide: illis cooperantibus sine vlla difficultate virginitas auferatur? Adest enim dea virginensis: et deus pater subigus: et dea mater prema: et dea partunda: et venus et priapus. Quid est hoc? Sed omnino laborātem in illo opere virum ab dijs adiuuari oportebat non sufficiebat aliquis vnus aut aliqua vna. Nūquid venus sola parum esset que ad hoc etiam dicitur nuncupata: q; sine eius vi femina virgo esse non desinat? Si vlla est frons in hominibus que non est in numinibus: nonne cum credunt coniugari tot deos vtriusq; sexus esse presentes: et huic operi instantes ita pudore afficiūtur: vt et ille minus moueatur et illa plus reluctetur. Et certe si adest virginensis dea vt virgini zona soluatur: si adest deus subigus vt viro subigatur: si adest dea prema vt subacta ne se commoueat comprimatur: dea partūda ibi quid facit? Erubescat: eat foras: agat aliquid et maritus. Valde inhonestum est: vt quod vocatur illa impleat quisq; nisi ille. Sed forte ideo toleratur: quia dea dicitur esse non deus. Nam si masculus crederetur et partundus vocaretur: magis contra eum pro vxoris pudicitia posceret maritus auxilium: q; feta contra siluanum. Sed qd hoc dicam cum ibi sit et priapus nimius masculus: supra cuius immanissimum et turpissimum fascinum sedere noua nupta iubebatur: more honestissimo et religiosissimo matronarum? Eant adhuc et ciuilem theologiā a theologia fabulosa: vrbes a theatris: templa a scenis: sacra pontificum a carminibus poetarum velut res honestas a turpibus: veraces a fallacibus: graues a leuibus: serias a ludicris: appetendas a respuēdis qua possunt quasi conent subtilitate discernere. Intelligimus quid agant: illā theatricam et fabulosam theologiam ab ista ciuili pendere nouerunt: et ei de carminibus poetarum tanq; de speculo resultare. Et ideo ista exposita quā damnare non audent: illam eius imaginem liberius arguunt et reprehendunt: vt qui agnoscūt quid velint et hanc ipsam faciem: cuius illa imago est detestentur. Quam tamen ipsi dij tanq; in eodem speculo se intuentes ita diligunt: vt q qualesq; sint in vtraq; melius videātur. Unde etiam cultores suos terribilibus imperijs cōpulerunt: vt immundiciam theologie fabulose sibi dicarent: in suis solennitatibus ponerent: in rebus diuinis haberent: atq; ita et seipsos immundissimos spiritus manifestius esse docuerunt: et huius vrbane theologie velut electe et probate illam theatricam abiectam atq; reprobatā mēbrum partemq; fecerunt: vt cū sit vniuersa turpis et fallax atq; in se contineat cōmenticios deos: vna pars eius sit in litteris sacerdotum: altera in carminibus poetarum. Utrum habeat et alias partes: alia questio est. Nūc propter diuisionem varronis: et vrbanam et theatricam theologiam ad vnam ciuilem pertinere: satis vt opinor ostēdi. Unde qr sūt ābe similis turpitudinis: absurditatis: indignitatis: falsitatis: absit a viris religiosis: vt siue ab hac siue ab illa vita speret eterna. Deniq; et ipse varro commemorare et enūerare deos cepit a conceptiōe hoīs: quorū numerū exorsus ē a iano eāq; seriē perduxit vsq; ad decrepite hoīs mortē: et deos ad ipsum hoīem ptinētes clausit ad neniā deam que i funeribus senū cātatur. Deinde cepit deos alios ostēdere: q ptinerēt nō ad ipm hoīem: sed ad ea q sūt hoīs: sicuti ē victus atq; vestitus et quecunq; alia que huic vite sunt necessaria: ostendens in

omnibus quid sit cuiusqꝫ munꝰ:et ꝓpter quid
cuiqꝫ debeat supplicari. Jn qua vniuersa diligē
tia nullos demonstrauit vel nominauit deos:
a quibus vita eterna poscenda sit:propter quā
vnam proprie nos christiani sumus. Quis er/
go vsqueadeo tardus sit: vt non intelligat istuz
hoīem ciuilez theologiam tam diligenter expo/
ponēdo ꝛ apiendo:eāqꝫ illi fabulose īdigne atqꝫ
probrose similē demōstrando:atqꝫ ipāz fabulo/
sam partē esse huiꝰ satis euidenter docēdo:non
nisi ipsi naturali quā dicit ad phōs ꝑtinere i ani/
mis hoīum moliri locū:ea subtilitate vt fabulo/
sam reprehendat:ciuilē vero reprehēdere ꝗdē
nō audeat:sed ꝓdendo reprehensibilē ostēdat:
atqꝫ ita vtraqꝫ iudicio recte ītelligētiū reproba
ta:sola naturalis remaneat eligēda: d̄ q̄ suo loco
in adiutorio dei veri diligentius disserēduz est.
¶ De libertate Senece:q vehementiꝰ ciuilē theo
logiam reprehendit q̄ꝫ varro fabulosā. Cap.x.

L Ibtas sane q̄ huic d̄fuit ne istā vrbanā
theologiā tā diligent̄ theatrice simill/
mā apte sic illā,rep̄hēdē audēt:Anneo
Senece quē nōnullis indicijs īuenimus ap̄loꝝ
nostroꝝ claruisse tp̄ibus:nō q̄dem ex toto: veꝝ
ex aliq̄ parte nō defuit. Affuit.n.scribēti:viuēti
defuit. Nā in eo libro quē cōtra supstitiōes scri/
psit:multo copiosius atqꝫ vehemētius rep̄hen
dit ipse ciuilē istam ꝛ vrbanā theologiā q̄ꝫ varro
theatricam atqꝫ fabulosā:Cuz.n.de simulacris
ageret:sacros inq̄t īmortales inuiolabilesqꝫ de
os in materia vilissima atqꝫ īmobili dedicāt ha/
bitus illis hoīum ferarūqꝫ ꝛ pisciū quidaz vero
mixto sexu diuersis corporibꝰ induūt: numina
vocant: que si spū accepto subito occurrerent
mōstra haberent̄.Deinde aliquāto post cū theo
logiaz naturalē p̄dicans quorūdā phōꝝ senten
tias digessisset:opposuit sibi q̄ōnem:ꝛ ait. Hoc
loco dicit aliq̄s.Credam ego celuz ꝛ terrā deos
esse:ꝛ supra lunā alios:īfra alios. Ego ferā aut
Platonē:aut peripateticū Strat ionez:quorū
alter fecit deū sine corpore:alt̄ sine aīo. Et ad
hoc rn̄dens q̄d ergo tandē inq̄t:ꝰ Veriora vidēt̄
Titi Tatij aut Romuli aut Tulli Hostilij som
nia:ꝰ Cloatinā titus tatius dedicauit deā:picum
tyberinūqꝫ romulus: hostilius pauorē atqꝫ pal/
lorem teterrimos hominum affectus:quorum
alter mētis territe motus ē:alter corꝑis:ne mor
bus quidem sed color: Hec numina potius cre/
des ꝛ celo recipies:ꝰ De ip̄is vo ritibꝰ crudeliter
turpibꝰ q̄ꝫ libere scripsit. Jlle iḡt viriles sibi par
tes āputat:ille lacertos secat. Ubi iratos d̄os ti
ment:qui sic ꝓpitios merent̄:ꝰ Dij autē nullo de
bent coli genere:si ꝛ hec volūt. Tantus ē ꝑtur/
bate mentis ꝛ sedibus suis pulse furor: vt sic dij
placent̄ queādmodū ne quidem hoīes seuiunt
teterrimi:ꝛ ī fabulas traditi crudelitatis. Tyrā
ni laceraueruīt aliquorū membra: neminez sua
lacerare iusserūt:ī regie libidinis voluptatez ca
strati sunt quidam: sed nemo sibi ne vir esset iu/
bente dn̄o manus intulit. Se ipsi in tēplis ꝯtru/
cidāt vulneribꝰ suis ac sāguīe supplicāt. Sicui
intueri vacet que faciūt queqꝫ patiunt̄:īueniet
tā indecora honestis:tā indigna liberis:taz dissi/
milia sanis: vt nemo fuerit dubitaturꝰ furē eos
Si cū paucioribus furerent vtcūqꝫ ferēdi eēnt
nūc sanitatis patrociniū ē insanientiū turba. Jā
illa que in ip̄o capitolio fieri solere cōmemorat:
ꝛ ītrepide oīno coarguit:quis credat nisi ab irri/
dētibus aut furentibus fieri:ꝰ Nam cū in sacris
egyptijs osirim lugeri ꝑditū: mox autē de inuē/
to magnū fuisse gaudiuz derisisset:cū ꝑditio eiꝰ
inuētioqꝫ fingat̄: dolor tn̄ ille atqꝫ leticia ab eis
q nihil ꝑdiderūt nihilqꝫ inuenerūt veraciter ex/
primat̄:huic tn̄ inquit furori certū tēpus ē. To/
lerabile est semel in āno insanire: in capitoliū ꝑ/
uenire. Pudebit publicate demētie:q̄ quod si/
bi vanꝰ furor attribuit officij:alius noīa deo su/
bijcit:alius horas ioui nūciat:alius lictor est:ali/
us vnctor:qui vano motu brachioꝝ imitat̄ vn/
gentē. Sūt que iunoni ac minerue capillos dis
ponant longe a templo non tantuz a simulacro
stātes digitos mouent ornantiuz modo:sunt q̄
speculum teneant:sunt que ad vadimonia sua
deos aduocent:sunt q libellos offerant: ꝛ illos
cām suam doceant. Doctus archiminus senex
iam decrepitus quotidie in capitolio mimū age
bat:quasi dij libenter expectarent: quem illi ho
mines deriserant. Omne illic artificum genus
operantium dijs immortalibus desidet. Et pau
lo post. Hi tamen inquit etiam si superuacuum
vsum:non turpem nec infamez deo promittūt.
Sedent quedam in capitolio que se a ioue ama
ri putant:nec iunonis quidem si credere poetis
velis iracundissime respectu terrentur. Hanc
libertatez varro non habuit:tantummodo poe
ticam theologiam reprehendere ausus est:ciui/
lem non ausus est:quam iste concidit. Sed si ve
rū attendamus: deteriora sunt templa vbi hec
aguntur:q̄ꝫ theatra vbi finguntur. Unde in his
sacris ciuilis theologie has partes potius ele/

git seneca sapienti: vt eas in animi religione nõ habeat: sed in actibus fingat. Ait enim que omnia sapiens seruabat tanꝗ legibus iussa: nõ tanꝗ dijs grata. Et paulo post. Quid ꝙ et matrimonia inqt deoꝝ iũgim⁹: ⁊ ne pie qdē: fratrũ scilicet ⁊ sororꝝ. Bellonā marti collocamus: vulcano venerē: neptuno salaciā. Quosdā tñ celibes relinqmus: quasi cõditio defecerit: ꝑsertim cũ qdā vidue sint: vt populonia vel fulgora: et diua rumina: qbus nõ miror petitorē defuisse. Oēz istā ignobilē deoꝝ turbā: quā lõgo euo lõga supstitio congessit: sic inquit adorabimus: vt meminerimus cultũ eius magis ad morē ꝗ ad rē ꝑtinere. Nec leges ergo ille nec mos ĩ ciuili theologia id istituerũt: qḋ dijs gratũ esset: vł ad rē ꝑtineret. Sꝫ iste quē philosophi quasi liberũ fecerũt: tñ qꝛ illustris ppłi romani senator erat: colebat qḋ reꝑhendebat: agebat qḋ arguebat: qḋ culpabat adorabat: qꝛ videlicet magnuꝫ aliqd eũ philosophia docuerat: ne supstitiosus eēt ĩ mũdo: sed ꝓpter leges ciuiũ moresqꝫ hoīuꝫ: nõ qdē ageret fingētē scenicũ ĩ theatro: sed imitaretur in templo: eo dãnabilius: quo illa que mēdaciter agebat sic ageret: vt eum populus veraciter agere existimaret. Scenicus autē ludēdo potius delectaret: ꝗ fallendo deciperet.

Quid de iudeis seneca senserit. Capłꝫ. xj.

HIc iter alias ciuilis theologie supstitiones reꝑhēdit etiā sacramēta iudeoꝝ: ⁊ maxime sabbata inutiliter eos facere affirmās: ꝙ ꝑ illos singulos septem iterpositos dies: septimā fere partē etatis sue ꝑdant vacādo: ⁊ multa ĩ tpe vrgētia nõ agēdo ledanť. Xp̄ianos tñ iā tũc iudeis inimicissimos ĩ neutrā partē cõmemorare ausus est: ne vel laudaret ꝯtra sue p̄rie veterē cõsuetudinē: vel reꝑhēderet cõtra ꝓpriā forsitā volũtateꝫ. De illis sane iudeis cũ loqreť ait. Cũ iteriꝫ vsqꝫ eo sceleratissime gētis cõsuetudo cõualuit: vt ꝑ oēs iā terras recepta sit victi victoribus leges dederũt: mirabať hoc dicēs: ⁊ qd diuinitus agereť ignorās. Subiecit plane sentētiā: qua significaret qd de illoꝝ sacramētoꝝ ratõe sentiret. Ait eiꝫ. Illi tñ causas ritus sui nouerũt: ⁊ maior pars ppłi facit: qḋ cur faciat ignorat. Sed de sacramentis iudeorum: vel cur vel quatenus instituta sint auctoritate diuina: ac postmoduꝫ a populo dei: cui vite eterne mysterium reuelatum est: tēpore quo oportuit eadeꝫ auctoritate sublata sint: ⁊ alias diximus: maxime cũ aduersus manicheos ageremus: ⁊ ĩ hoc ope loco opportuniore dicēdũ est.

Quod gētilium deoꝝ natiuitate detecta: nequeat dubitari eternā, eos vitā nemini p̄stare: q nec ipsam adiuuant tēporalem. Capitulum. xij.

NUnc aũt propter tres theologias quas greci dicunt mythicem: physicem: politicem: latine auteꝫ dici possunt: fabulosa: naturalis: ciuilis: ꝙ neqꝫ de fabulosa quam ⁊ ipsi multorum falsorumqꝫ deorũ cultores liberrime reꝑhenderũt: neqꝫ de ciuili cuius illa pars esse conuincitur: eiusqꝫ ⁊ ista simillima vel etiaꝫ deterior inueniť: speranda est eterna vita: si cui satis non sunt que in hoc volumine dicta sunt: adiungant etiam illa que in superioribus libris ⁊ maxime quarto: de felicitatis datore deo plurima disputata sunt. Nam cui nisi vni felicitati propter vitam eternā consecrandi hoīes essent si dea felicitas esset? Quia vero nõ dea sed munus est dei: cui deo nisi datori felicitatis consecrandi sumus: qui eternam vitam vbi vera est ⁊ plena felicitas pia caritate diligimus? Non autem datorem esse felicitatis quenqꝫ istorum deorum qui tanta turpitudine coluntur: et nisi ita colantur multo turpius irascuntur: atqꝫ ob hoc se spiritus immundissimos confitentur: puto ex his que dicta sunt neminez dubitare oportere. Porro qui non dat felicitatem: vitaꝫ quomodo possit dare eternam? Eam quippe vitaꝫ eternam dicimus: vbi est sine fine felicitas. Nā si anima in penis viuit eternis: quibus ⁊ ipsi spiritus cruciabuntur immundi: mors illa potius eterna dicenda est ꝗ vita. Nulla quippe maior ⁊ peior est mors ꝗ vbi non moritur mors. Sed ꝙ anime natura per id ꝙ immortalis creata est sine qualicũqꝫ vita esse non potest: summa eius mors est alienatio a vita dei in eternitate supplicij. Uitam igitur eternam idest sine vllo fine felicem: solus ille dat qui dat veram felicitatem. Quanqꝫ illi quos colit theologia ista ciuilis dare non posse conuicti sunt: non solũ propter ista temporalia atque terrena quod superioribus quinque libris ostendimus: sed multo magis ꝓpter vitam eternam que post mortē futura est: quod isto vno etiam illis cooperātibus egimus: colendi non sunt. Sed quoniam veternose consuetudinis vis nimis in alto radices habet: si cui de ista ciuili theologia respuenda atque vitanda parum videor disputasse: in aliud volumen quod huic opitulante deo subiungendum est animum intendat.

¶ Aurelij augustini ꝺ ciuitate dei liber septimꝰ.

¶ An cum in theologia ciuili deitatem non esse constiterit: in selectis dijs eam iueniri posse cre dendum sit. Capitulum primum.

Diligentius me pra uas et veteres opiniones veritati pietatis inimicas: quas tenebrosis animis altius et tenacius diuturnꝰ humani ge/ neris error ifinxit: euellere atq extirpare conā tē: ⁊ illius gratie q hoc vt verus deus potest ꝓ meo modulo i eius adiutorio cooperātē igenia celeriora atq meliora qbus ad hāc rē superio/ res libri satis supq sufficiūt: patiēter ⁊ equami niter ferre debebūt: ⁊ ꝓpter alios nō putare su ꝑfluū qꝺ iā sibi sentiūt nō necessariū. Multuz magna res agit: cuz vera ⁊ vere scā diuinitas: quāuis ab ea nobis etiā huic: quā nūc gerimus fragilitati necessaria subsidia ꝓbeant: nō tantū ꝓpter mortalis vite trāsitoriū vaporē: sed pro/ pter vitā btāz q nō nisi eterna est q̄rēda ⁊ colē/ da ꝓdicat. Hāc diuinitatē vel vt sic dixeriz dei tatē: nā ⁊ hoc verbo vti iā nostros nō piget: vt e greco expssius trāsferūt: qꝺ illi theoteta appel lāt. Hanc ergo diuinitatē siue deitatez nō esse i ea theologia: quā ciuilē vocāt: q a marco varro ne. xvj. voluminibus explicata est: idest nō pue niri ad eterne vite felicitatē taliū deoꝝ cultus: quales a ciuitatibus qualiterq colendi īstituti sunt: cui nōdū ꝑsuasit sextus liber: quez ꝓxime absoluimus: cū istū forsitā legerit. qd de hac q̄/ stione expediēda vlterius desideret non hēbit. Fieri eiz nō potest: vt saltez deos selectos atq ꝓcipuos quos varro volumine cōplexus est vl timo: de qbus paꝝ dixîmꝰ: qsq colēdos ꝓpter vitā btāz: q nō nisi eterna est opinet. Qua in re nō dico: qꝺ facetius ait tertulianus fortasse q̄ verius. Si dij seligunt vt bulbi: vtiq ceteri re/ probi iudicant. Nō hoc dico: video eniz etiā ex electis seligi aliquos ad aliqd maius atq ꝓst̄ ti us: sicut i militia: cū tyrones electi fuerit: ex his quoq eligunt ad opus aliqꝺ maius armoꝝ. Et cū eligunt i ecclīa q fiāt ꝓpositi: nō vtiq ceteri reprobant: cū oēs boni fideles electi merito nū cupent. Eligunt i edificio lapides angulares: nō reprobatis ceteris q structure partibus alijs deputant. Eligunt vue ad vescēdū: nec repro bant alie: quas relīqmus ad bibēdū. Nō opus ē mlta ꝑquirere: cū res i apto sit. Quāobrē nō ex hoc ꝙ dij ex multis qdē electi sunt: vel is q scri/ psit: vel eoruz cultores: vel dij ipsi vituperandi sunt: sed aduertendum potius quinam isti sint: ⁊ ad quam rem selecti videantur.

¶ Qui sint dij selecti: ⁊ an ab officijs viliorum deorum habeantur excepti. Capitulum. ij.

Hos certe deos selectos varro vnius li bri cōtextione cōmēdat. Janū: iouē: sa/ turnū: geniū: mercuriū: apollinē: mar/ tē: vulcanū: neptunū: solē: orcū: liberꝝ prem: tel lurē: cererē: iunonē: lunā: dianā: mineruā: vene rē: vestā. In qbus oibus ferme viginti duode/ cim mares octo sunt femine. Hec numina vtrū propter maiores in mundo administrationes se lecta dicuntur: an ꝙ populis magis innotuerūt maiorq est eis cultus exhibitus. Si propterea quia opera maiora ab his administrantur i mū/ do non eos inuenire debuimus inter illaz quasi plebeiam numinū multitudinem minutis opus/ culis deputatam. Nam ipse primum ianus cuz puerperium concipitur: vnde illa cuncta opera sumunt exordium: minutatim minutis distribu/ ta numinibus aditum aperit recipiendo semini. Ibi est ⁊ saturnus propter ipsum semen. Ibi li/ ber qui marem effuso semine liberat. Ibi libe/ ra: quam et venerem volunt: que hoc idem be/ neficium conferat femine: vt etiam ipsa emisso semine liberetur. Omnes hi ex illis sunt qui se/ lecti appellantur. Sed ibi est ⁊ dea mena: q̄ mē struis fluoribus preest: quāuis iouis filia tamen ignobilis est. Et hanc prouinciam fluorum men struorum in libris selectorum deorum ipsi iuno/ ni idem auctor assignat: que in dijs selectis etiā regina est: ⁊ hic tanquam iuno lucina cum eadē mena priuigna sua eidem cruori presidet. Ibi sunt et duo nescio qui obscurissimi vitumnus ⁊ sentinus: quorum alter vitam: alter sensus pu/ erperio largiuntur. Et nimirum multo plus prestant cum sint ignobilissimi: q̄ illi tot proce/ res et selecti. Nam profecto sine vita et sensu quid est illud totum quod muliebri vtero geri/ tur: nisi nescio quid abiectissimum limo ac pul/ ueri comparandum?

¶ Quam nulla sit ratio que de selectione quo/ rūdā deoꝝ possit ostēdi: cur mltis iferiorībꝰ ex: cellētior admīstratio deputet. Ca. iij.

Que igitur causa tot selectos deos ad hec opera minima compulit: vbi a vi/ tumno ⁊ sentino quos fama obscura recondit: in huius munificentie partitione superentur? Confert enim selectus Janus aditum ⁊ quasi

Januā semini: cōfert select⁹ Saturn⁹ semē ip̄z
Confert selectus liber eiusdē seminis emissio/
nē viris. Cōfert hoc idem libera: q̄ ceres seu ve
nus ē feminis. Confert selecta iuno: ⁊ hec non
sola sed cū mena filia iouis fluores menstruos
ad eius quod conceptū est incrementū. Et con
fert vitūnus obscurus ⁊ ignobilis vitam: con/
fert sentinus obscurus ⁊ ignobilis sensū. Que
duo tāto illis reb⁹ prestantiora sunt quanto ⁊
ipse res ab his in intellectu ac ratione vincun/
tur. Sicut .n. que ratiocinantur ⁊ intelligūt ꝓ/
fecto potiora sunt his que sine intellectu atq̄
ratione vt pecora viuūt ⁊ sentiūt: ita ⁊ illa que
vita sensuq̄ sūt predita: his que nec viuūt nec
sentiūt merito preferuntur. Inter selectos ita
q̄ deos vitūnus viuificator: ⁊ sentinus sensifi
cator magis haberi debuerūt q̄ ianus seminis
admissor: ⁊ saturnus seminis dator vel sator: ⁊
liber ⁊ libera seminū cōmotores vel emissores
que semina idignū est cogitare: nisi ad vitā sen
sumq̄ peruenerint: que munera selecta nō dā
tur a dijs selectis: sed a quibusdā incognitis: et
pre istoꝝ dignitate neglectis. Quod si respon/
detur omniū initioꝝ ianū habere potestatem ⁊
ideo illi etiam quod aperiat coceptum nō īme
rito attribui: ⁊ omniū seminū saturnū: ⁊ ideo se
minationem quoq̄ hominis nō posse ab ei⁹ ope
ratiōe seiungi: ⁊ omniū seminū emittēdoꝝ libe
rū ⁊ liberā: ⁊ ideo etiā his preesse que ad substi
tuendos homines ꝑtinent omniū purgādoꝝ
⁊ pariendoꝝ iunonē: ⁊ ideo eā nō deesse purga
tionib⁹ feminaꝝ ⁊ partubus hominū. Querāt
quid respondeant de vitūno ⁊ sentino: vtrum
⁊ ipsos velint habere omnium que viuunt et
sentiūt potestatē. Quod si ꝯcedūt: attēdāt q̄
eos sublimi⁹ locaturi sint. Nā seminib⁹ nasci in
terra ⁊ ex terra ē: viuere aūt atq̄ sentire etiam
deos sydereos opinātur. Si aūt dicūt vitūno
atq̄ sentino hec sola attributa que ī carne viue
scūt ⁊ sensibus adminiculātur: ⁊ cur nō de⁹ ille
q facit oīa viuere atq̄ sentire ēt carni vitā pre
bet ⁊ sensuz: vniuersali opere hoc mun⁹ etiam
partubus tribuēs: ⁊ quid opus ē vitumno at/
q̄ sentino: si ab illo qui vite ⁊ sensib⁹ preest vni/
uersaliter cūcta regūtur: ⁊ his quasi famulis
ista carnalia velut extrema ⁊ ima cōmissa sūt?
Ita ne sunt illi selecti destituti familia: vt non
inuenirēt quib⁹ etiā ipsi ista cōmitterēt: sed cuz
tota sua nobilitate qua visi sunt eligēdi opus
facere cū ignobilib⁹ cogerētur? Juno selecta ⁊
regina. iouisq̄ soror ⁊ coniunx: hec tamē iterdu
ca ē pueris: ⁊ opus facit cū deabus ignobilissi
mis abeona ⁊ adeona. Ibi posuerunt ⁊ mentē
deam: que faciat pueris bonā mētē: ⁊ iter sele
ctos ista nō ponitur: quasi ꝗcquā maius presta
ri homini pōt. Ponit̄ aūt iuno: q2 iterduca est ⁊
domiduca: quasi quicq̄ prosit iter carpe: ⁊ do/
mū duci: si mēs nō ē bona. Cuius muneris deā
selectores isti inter selecta numina minime po/
suerūt. Que profecto ⁊ minerue fuerat prefe/
rēda: cui ꝑ ista minuta opera pueroꝝ memoriā
tribuerūt. Quis .n. dubitet multo esse melius
habere bonā mētē: q̄ memoriā quantalibet in
gentem? Nemo .n. malus est qui bonam habet
mētē. Quidā vero pessimi memoria sunt mira
bili: qui tanto peiores sunt quanto minus pos/
sunt quod male cogitāt obliuisci. Et tamen mi
nerua ē inter selectos deos: Mentē aūt deaz
turba vilis operuit. Quid de virtute dicā: qd
de felicitate de quibus in quarto libro plura iā
diximus: quas cū deas haberent: nulluz eis lo
cū inter selectos deos dare voluerunt: vbi de/
derūt Marti ⁊ Orco vni effectori mortiū alte
ri receptori. Cū igitur in his minutis operibus
que minutatim dijs pluribus distributa sunt:
etiā ipsos selectos videamus: tanquā senatuz
cum plebe pariter operari: ⁊ inueniamus a q/
busdam dijs qui nequaquam selegendi putati
sunt: multo maiora atq̄ meliora administrari:
q̄ ab illis qui selecti vocantur: restat arbitrari
non propter prestantiores in mūdo administra
tiones: sed quia prouenit eis: vt populis magis
innotescerent: selectos ⁊ precipuos nuncupa/
tos. Unde dicit etiam ipse Varro: ꝙ dijs qui/
busdam patribus ⁊ deabus matribus: sicut ho
minibus ignobilitas accidisset. Si ergo felici/
tas ideo fortasse inter selectos deos esse nō de
buit: ꝙ ad istam debilitatē non merito: sed for/
tuitu peruenerit: saltem inter illos vel potius
pre illis fortuna poneretur: quā dicunt deam
non rationabili dispositione: sed vt temere ac/
ciderit sua cuiq̄ dona conferre. Hec in dijs se/
lectis tenere apicem debuit: in quibus maxi/
me quid posset ostendit: quando eos videmus
non precipua virtute: non rationabili felicita/
te: sꝫ temeraria: sicut eoruz cultores de illa sen
tiūt fortune potestate selectos. Nā ⁊ vir diser
tissim⁹ Salusti⁹ etiam ipsos deos fortassis at/
tēdit cū diceret. Sꝫ ꝓfecto fortuna in omni re
dominat̄ ea res cūctas ex libidine magis q̄ ex

vero celebrat obſcuratꝗ̄. Non.n.poſſunt iue/
nire cauſam:cur celebrata ſit venus ⁊ obſcura
ta ſit virt⁹:cum ab iſtis ambaꝝ conſecrata ſint
numina:nec comparāda ſint merita. At ſi hec
nobilitari meruit:ꝙ plures appetūt venerem
ꝗ̄ virtutē:cur celebrata ē dea minerua: ⁊ ob/
ſcurata ē dea pecunia:cum in genere humano
plures alliciat auaricia ꝗ̄ peritia:⁊ in eis ipſis
q ſūt artificioſi:raro iuenies hominē qui nō ha
beat artē ſuā pecuniali mercede venalem:plu
riſꝗ̄ pendat̄ ſemper propter quod aliquid fit:
ꝗ̄ id propter quod illud fit? Si ergo inſipiētis
iudicio multitudinis facta eſt deorum iſta ſele/
ctio:cur dea pecunia minerue prelata nō ē: cū
propter pecuniā ſint artifices multi? Si autē
paucoꝝ ſapientiū eſt iſta diſtinctio:cur nō pre/
lata ē veneri virt⁹:cū eā longe ratio preferat?
Saltē certe vt dixi ipſa fortuna que ſicut pu/
tant qui ei plurimū tribuūt i omni re dominat̄:
⁊ res cūctas ex libidine magis ꝗ̄ ex vero cele/
brat obſcuratꝗ̄:ſi tantum ⁊ i deos valuit:vt te
merario iudicio ſuo quos vellet celebraret: ob
ſcuraretꝗ̄ quos vellet:precipuū locū haberet
in ſelectis:que in ipſos quoꝗ̄ deos tam preci/
pue ē poteſtatis. An vt illic eē nō poſſet nihil
aliud ēt ipſa fortuna niſi aduerſam putanda ē
habuiſſe fortunā? Sibi ergo aduerſata ē: que
alios nobiles faciēs:nobilitata non ē.

¶ Melius actū eſt cum dijs inferioribus qui nullis īfamātur opprobrijs:ꝗ̄ ſelectis quorū tāte turpitudines celebrātur. Capitulū iiij.

Gratuletur autē dijs iſtis ſelectis quiſ/
quā nobilitatis ⁊ claritudinis appeti/
tor ⁊ deos dicere fortunatos:ſi nō eos
magis ad iniurias ꝗ̄ ad honores ſelectos vide
ret. Nam illam infimam turbam ipſa ignobili
tas texit:ne obrueret̄ opprobrijs. Ridem⁹ qui
dem cum eos videmus figmentis humanarū
opinionū partitis inter ſe operibus diſtributos
tanꝗ̄ minuſcularios vectigalium conducto/
res vel tanꝗ̄ opifices in vico argentario: vbi
vnū vaſculū vt perfectum exeat per multos
artifices trāſit cū ab vno profecto perfici poſ/
ſet. Sed aliter nō putatū ē operātiū multitudi
nī cōſulēdū:niſi vt ſingulas artis partes cito et
facile diſcerent ſinguli:ne omnes in arte vna
tarde ⁊ difficile cogerentur eē perfecti. Verū
tamen vix quiſꝗ̄ reperitur deoꝝ non ſelecto/
rum:qui aliquo crimine famam traxit infamē
vix autem ſelectorū quiſpiam qui non in ſe no
tam contumelie inſignis acceperit:illi ad iſto/
rum humilia opera deſcenderunt: iſti in illorū
ſublimia crimina non venerunt. De iano quidē
nō mihi facile quicquā occurrit:quod ad pro/
brū pertineat. Et fortaſſis talis fuit vt Inno/
centius vixerit:⁊ a facinorib⁹ flagitijſꝗ̄ remoti
us. Saturnū fugiētē benignus excepit:cū ho/
ſpite partit⁹ eſt regnū: vt ēt ciuitates ſingulas
cōderent:iſte ianiculū:iſte ſaturniā: Sed iſti in
cultu deoꝝ omnis dedecoris appetitores: cu/
ius vitam minus turpē inuenerunt:eum ſimu/
lacri monſtruoſa deformitate turparūt:nūc eū
bifrontē:nūc etiam quadrifrontē tanꝗ̄ gemi/
nū facientes. An forte voluerunt: vt quoniā
plurimi dij ſelecti erubeſcenda ꝑpetrādo ami/
ſerant frontem: quāto iſte inocentior eſſet tan
to frontoſior appareret?

¶ De paganoꝝ ſecretiore doctrina: phyſiciſꝗ̄ rationibus. Capitulum v.

Sed ipſoꝝ poti⁹ iterp̄tatiōes phyſicas
audiam⁹:quib⁹ turpitudinē miſerrimi
erroris velut altioris doctrine ſpecie
colorare conātur. Primū eas iterp̄tatiōes ſic
varro cōmendat: vt dicat antiquos ſimulacra
doꝝ ⁊ iſignia ornatuſꝗ̄ finxiſſe. Que cū ocul'
aīe aduertiſſent:hi q adiſſent doctrīe myſteria
poſſent animā mūdi ac ꝑtes ei⁹.i.deos veros
aīo videre:quoꝝ q ſimulacra ſpecie hominiſ fe
cerūt hoc videri ſecutos:ꝙ mortaliū animus q
ē i corꝑe hūano ſimillimus ē īmortalis animi:tā
quā ſi vaſa poneret̄ cauſa notādoꝝ deoꝝ: ⁊ in
liberi ede enophoꝝ ſiſteret̄ qδ ſignificaret vinū
ꝑ id qδ cōtinet id qδ cōtinetur:ita ꝑ ſimulacrū
qδ formā haberet humanā:ſignificari animā
rōnalē:ꝙ eo velut vaſe natura iſta ſoleat con/
tineri cui⁹ nature deū volūt eſſe vl' deos. Hec
ſūt myſteria doctrine:q̄ iſte vir doctiſſim⁹ pene
trauerat vn̄ i lucē iſta ꝓferret. Sꝫ o hō acutiſſi
me:nū i iſtis doctrine myſterijs illā prudētiam
ꝑdidiſti:q̄ tibi ſobrie viſū ē:ꝙ hi q primū popu
lis ſimulacra cōſtituerūt ⁊ metū dempſerūt ci
uib⁹ ſuis ⁊ errorē addiderūt:caſtiuſꝗ̄ deos ſi/
ne ſimulacris veteres obſuaſſe romanos? Hi
.n.tibi fuerūt auctores: vt hec contra poſterio/
res romanos dicere auderes. Nā ⁊ ſi illi antiq̄ſ
ſimi ſimulacra coluiſſent:fortaſſis totū iſtū ſen
ſū de ſimulacris nō ꝯſtituēdis iterī ꝟi timoris
ſilētio premeres:⁊ in huiuſcemodi ꝑnicioſis va
niſꝗ̄ figmentis myſteria iſta doctrine loquacius
⁊ elatius predicares. Aīa tn̄ tua tā docta ⁊ in/

enioſa vbi te multũ dolemus p̱ hec myſte ria
doctrine: ad deũ ſuũ ideſt a quo facta ē: nõ cum
quo fcã ē: nec cuius portio ſed cuius conditio ē:
nec q̱ ē oĩuꝫ aĩa: ſed q̱ fecit oẽꝫ aĩaꝫ: quo ſolo illu
ſtrãte fit aĩa btã: ſi eius grẽ nõ ſit ingrata: nullo
modo potuit p̱uenire: Ueꝝ iſta myſteria doctri
ne q̃lia ſint quãtiqꝫ pẽdẽda: q̃ ſequũtur oñdũt.
Fatet̃ iterim vir iſte doctiſſimus: aĩaꝫ mũdi ac
partes ei⁹ eſſe veros deos: vñ itelligit̃ totã ei⁹
theologiã eã ipſam ſcilicet nãlẽ cui p̱mũ tribuit
vſqꝫ ad aĩe rationalis nãꝫ ſe extẽdere potuiſſe.
De nãli eĩꝫ pauciſſima p̱loquit̃ i hoc libro: i quo
videbimus vtrũ p̱ iterp̱tationes phyſiologicas
ad hãc nãlẽ poſſit referre ciuilẽ: quã de dijs ſe/
lect] vltimã ſcripſit: qđ ſi potuerit: tota nãlis erit
Et q̱d opus erat ab ea ciuilẽ tãta cura diſtictõiꝫ
abiũgere? Si aũt recto diſcrimine ſeparata ē:
q̃n nec iſta vera ē q̃ illi nãlis placet: p̱uenit eniꝫ
vſqꝫ ad aĩaꝫ: nõ vſqꝫ ad veꝝ deũ q̱ fecit ⁊ aĩam:
quãto ē abiectior ⁊ falſior iſta ciuilis: q̃ maxime
circa corporuꝫ eſt occupata naturam: ſicut ipſe
interpretationes eius ex quibus quedam neceſ
ſaria cõmemorare me oportet: tanta ab his ex/
quiſite ⁊ enucleate diligentia demonſtrabunt.

¶ De opinione varronis: q̃ arbitrat⁹ ē deũ eſſe
aĩaꝫ mũdi: q̱ tñ in partibus ſuis habent animas
multas: quorum diuina natura ſit. Caplm. vj.

Dicit ergo idẽ varro adhuc de nãli theo
logia p̱loquẽs: deũ ſe arbitrari eẽ aĩaꝫ
mũdi: quẽ greci vocant coſmon: ⁊ hũc
ip̄ꝫ mũdũ eſſe deũ. Sꝫ ſicut hoieꝫ ſapiẽtẽ cũ ſit
ex corpore ⁊ aĩo: tñ ab aĩo dici ſapiẽtẽ: ita mũdũ
deũ dici ab aĩo cũ ſit ex aĩo ⁊ corpore. Hic vide/
tur quoquomodo ꝯfiteri vnũ deũ: ſꝫ vt plures
etiã itroducat: adiũgit mũdũ diuidi i duas par
tes: ideſt celũ ⁊ terrã. Et celũ bifariũ i ethera ⁊
aera: terrã vero i aquaꝫ ⁊ humũ. E q̱bus ſũmũ
eẽ ethera: ſcđꝫ aera: tertiã aquã: ifimã terram.
Quas oẽs partes q̃tuor aĩaꝝ eẽ plenas: i ethe/
re ⁊ aere imortaliũ. i aq̃ ⁊ terra mortaliũ. A ſum
mo aũt circuitu celi vſqꝫ ad circulũ lune ethe/
reas aĩas eẽ aſtra ac ſtellas: eaſqꝫ celeſtes deos
nõ modo itelligi eẽ: ſꝫ etiã videri. Inter lunẽ ve
ro gyꝝ ⁊ nimboꝝ ac ventoꝝ cacumina aereas
eẽ aĩas: ſꝫ eas aĩo nõ oculis videri: ⁊ vocari he/
roas ⁊ lares ⁊ genios. Hec ē videlicet breuiter
i iſta p̱locutõe p̱poſita theologia nãlis: q̃ nõ hu/
ic tñ: ſꝫ ⁊ mltis phĩs placuit: de q̃ tũc diligẽtius
diſſerẽdũ ē: cũ de ciuili q̃tũ ad deos ſelectos at
tinet: ⁊ opitulante deo vero qđ reſtat ipleuero.

¶ An rationabile fuerit ianum et terminum in
duo nomina ſeparari. Capitulum. vij.

Ianus igitur a quo ſumpſit exordium:
quero quis nam ſit? Reſpondetur mũ
dus eſt. Breuis eſt hec plane atqꝫ aper
ta reſponſio. Cur ergo ad eum dicuntur rerum
initia pertinere: fines vero ad alterum quẽ ter/
minũ vocant? Nam propter initia ⁊ fines: duo
bus iſtis dijs duos menſes perhibẽt dedicatos:
preter illos decem quibus vſqꝫ ad decembrem
caput eſt martius: ianuarium iano: februarium
termino. Ideo terminalia eodem menſe februa
rio celebrari dicunt: cum fit ſerum purgatoriũ:
quod vocant februm: vnde menſis nomẽ acce/
pit. Nunquid ergo ad mundũ qui ianus eſt ini/
tia rerum pertinent: ⁊ fines non pertinent: vt al
ter illis deus preficeretur? Nonne omnia que
in hoc mundo fieri dicunt: in hoc etiam mundo
terminari fatentur? Que eſt iſta vanitas: i ope/
re illi dare poteſtatem dimidiam: in ſimulacro
faciem duplam? Nonne iſtum bifrontem mul/
to elegantius interpretarentur: ſi eundem ⁊ ia/
num ⁊ terminum dicerent. atqꝫ initijs vnam fa
ciem finibus alteram darent: quoniam qui ope
ratur vtrunqꝫ debet intendere? In omni enim
motu actionis ſue qui non reſpicit initium: non
proſpicit finem. Unde neceſſe eſt: vt memorie
reſpicienti proſpiciens ꝯnectatur intentio. Nã
cui exciderit quod ceperit quomodo finiat non
inueniet. Quos ſi vitam beatam in hoc mundo
inchoari putarent. extra mũdum perfici: ⁊ ideo
iano ideſt mundo ſolam initiorũ tribuerent po
teſtatem: profecto ei preponerent terminũ: eũ
qꝫ a dijs ſelectis non alienarent. Quã q̄ etiaꝫ
nunc cum in iſtis duobus dijs initia rerum tem/
poralium fineſqꝫ tractantur: Termino debuit
dari plus honoris. Maior enim letitia eſt: cum
res queqꝫ perficitur: ſollicitudinis auteꝫ plena
ſunt cepta: donec p̱ducant̃ ad finẽ: quẽ q̱ aliq̱d
incipit: maxime appetit: intendit: expectat: ex/
optat: nec de re inchoata niſi terminet̃ exultat.

¶ Ob quam cauſam cultores iani bifrontem
imaginem ipſius finxerunt: quam tamen etiam
quadriformem videri volunt. Capitulum. viij.

Sed iam bifrontis ſimulacri interpreta
tio proferatur. Duas enim facies ante
⁊ retro habere dicitur: qꝛ hiatus noſter
cum os aperimus mundo ſimilis videatur: vn/
de ⁊ palatum greci ora non orum appellant: et
nonnulli inquit poete latini celum vocauerunt

palatū: a quo hiatu oris ⁊ foris esse aditū addētes versus: ⁊ introrsus ad fauces. Ecce quo ꝑductus ē mūdus ꝓpter palati nostri vocabulū vel grecū vel poeticū. Quid aūt hoc ad aīaʒ qd ad vitā eternā ꝓpter solas salivas colat̄ hic deus qbus partim glutiēdis partim expuēdis sub celo palati vtraq̄ pandit̄ ianua? Quid est porro absurdius: q̄ ī ipso mūdo non īuenire duas ianuas ex aduerso sitas: ꝑ quas vel admittat ad se aliqd intro: vel emittat a se foras: ⁊ de nostro ore ⁊ gutture: quoꝝ similitudinē mūdus nō habet: velle mūdi simulacrū cōponere iano ꝓpter solū palatū: cuius similitudinē ianus nō habet? Cū vero eū faciūt quadrifrōtē: ⁊ ianū geminū appellant: a quatuor mūdi partibus hoc iterp̄tantur: quasi aliqd spectet mundus foras: sicut per oēs facies ianus. Deīde si ianus est mūdus ⁊ mundus quatuor partibus constat: falsum est simulacrū iani: qr ianus etsi quadrifrons legit̄: nunq̄ tn̄ quadriianus īuenitur. Aut si ꝓpterea veꝝ est quia etiam nomine orientis ⁊ occidētis totus solet mundus intelligi: nunquid cū duas partes alias nominamus septentrionis ⁊ austri sicut illū q̄drifrōtē dn̄t geminū ianū: ita q̄sq̄ geminū dicturus est mūdū? Non habēt oīno vnde quatuor ianuas: que intrantibus ⁊ exeuntibus pateant interpretentur: ad mundi similitudinem: sicut de bifronte quod dicerent saltem ī ore hominis inuenerūt: nisi neptunus forte subueniat ⁊ porrigat piscē: cui p̄ter hiatū oris ⁊ gutturis etiā dextra ⁊ sinistra fauces paterent. Et tn̄ hāc vanitatē per tot ianuas nulla effugit aīa nisi que audit veritatem dicētē: ego sum ianua.

¶ De iouis potestate: atque eiusdem cum iano comparatione. Capitulum. ix.

IOuem autem qui etiam iuppiter dicitur: quē velit intelligi exponāt. Deus est inquiunt habens potestatem causarum: quibus aliquid fit in mundo. Hoc q̄ magnum sit nobilissimus virgilij versus ille testatur. Felix qui potuit rerum cognoscere causas. Sed cur ei preponitur ianus: hoc nobis vir ille acutissimus doctissimusque respōdeat. Quoniam penes ianum inquit sunt prima: penes iouem summa. Merito ergo rex omnium iuppiter habetur. Prima enim vincuntur a summis quia licet prima precedant tempore: summa superant dignitate. Sed recte hoc diceret̄: si prima factorum discernerentur ⁊ sūma: Sicut eiʒ initium facti est proficisci: summum peruenire: initium facti inceptio discendi: summum perceptio doctrine: ac sic ī omnibus prima sunt initia summaq̄ sunt fines. Sed iā hoc negociū inter ianū terminūq̄ discussuʒ est. Cause aūt que dātur ioui: efficientia sunt nō effecta: neq̄ vllo modo fieri potest: vt vel tēpore preueniantur a factis initijsue factorū. Sēper enim prior est res que facit q̄ illa que fit. Quapropter si ad ianū pertinent initia factoꝝ: nō ideo priora sunt efficientibus causis quas ioui tribuūt. Sicut enim nihil fit: ita nihil īchoat̄ vt fiat: qđ nō faciēs causa p̄cesserit. Hūc sane deū penes queʒ sunt oēs cause factoꝝ oīum naturaꝝ naturaliūq̄ reꝝ si iouē ppl'i appellāt: ⁊ tātis ꝯtumelijs tāq̄ scelestis criminatōibus colūt: tetriore sacrilegio sese obstrigūt: q̄ si ꝓrsus nullū putarēt deū. Vn̄ satius eēt eis aliū aliquē iouis noīe nūcupare: dignū turpib⁹ ⁊ flagitiosis honorib⁹: supposito vano figmēto qđ poti⁹ blasphemarēt: sicut saturno dicit̄ supposit⁹ lapis: quē ꝓ filio deuoraret: q̄ istū deū dicere ⁊ tonātē ⁊ adulterātē: ⁊ totū mūdū regētē: ⁊ ꝑ tot stupra diffluētē: ⁊ nāʒ oīuʒ nāliūq̄ reꝝ cās sūmas hn̄tē: ⁊ suas causas bonas nō habentē. Deīde quero quem iam locum inter deos huic deo tribuāt ioui: si ianus est mūdus? Deos enim veros animam mundi ac eius partes iste definiuit. Ac per hoc q̄cquid hoc nō est: nō est vtiq̄ secūdū istos verus deus. Num igit̄ ita dicturi sunt iouē aīaʒ mūdi vt ianus sit corpus eius idest iste visibilis mundus? Hoc si dicūt: nō erit quēadmodū ianuʒ deū dicāt: q̄m mūdi corpus nō est deus vel secūdū ipsos: sed anima mūdi ac partes eius. Unde idem varro apertissime dicit deū se arbitrari eē animā mūdi: et hunc ipsum mundum esse deum: sed sicut hominem sapientem cum sit ex animo ⁊ corpore: tantum ex animo dici sapientem: ita mundū deum dici ab animo: cum sit ex animo ⁊ corpore. Solum itaque mundi corpus non est deus: sed aut sola anima eius: aut simul corpus ⁊ animus: ita tamen vt non sit a corpore sed ab animo deus. Si ergo ianus est mundus et deus est ianus: nunquid iouem vt deus esse possit: aliquam partem iani esse dicturi sunt? Magis enim ioui vniuersum solent tribuere: vnde est illud. iouis omnia plena. Ergo et iouem vt deus sit: ⁊ maxime vt rex deorum: non aliuʒ possunt existimare q̄ mūdum: vt in dijs ceteris secūdū istos suis partibus regnet. In hāc sn̄iaʒ ēt quosdā ꝟsus valerij sorani exponit idē varro in eo li

lo quē seorsum ab istis de cultu deoꝝ scripsit:
versus hi sunt. Juppiter oīpotēs regū rex ipe
eusq̃. Progenitor genitrixq̃ deū deꝰ vnus ⁊
s. Exponūtur autem in eodē libro ita. Cū ma
m existimarent: qui semē emitteret: seminaq̃
ciperet: iouēq̃ esse mundū ⁊ eum oīa semina
: se emittere ⁊ in se recipe: cum causa inqt scri
it soranus. Juppiter ꝓgenitor genitrixq̃: nec
inus cum causa vnum: ⁊ omnia eundem esse.
Mundus enim vnus: ⁊ in eo vno omnia sunt.

An iani ⁊ iouis recta discretio sit. Cap. x.

QUū ergo ⁊ ianus mūdus sit: et iuppiter
mūdus sit: vnusq̄sq̃ sit mundus: quare
duo dij sūt ianꝰ ⁊ iuppiter? Quare se
sum hn̄t tēpla: seorsū aras: diuersa sacra: dis
milia simulacra? Si ꝓpterea q2 alia vis ē pri
mordioꝝ: alia causaruꝫ: ⁊ illa iani: ⁊ illa iouis no
men accepit: nunqd si vnꝰ homo ī diuersis rebꝰ
duas habeat ptātes aut duas artes: quia singu
laꝝ diuersa vis est: iō duo iudices: aut duo dn̄r
artifices? Sic ergo ⁊ vnus deꝰ: cū ipse habeat
ptātem pmordioꝝ: ipse cāʀū: nū ꝓpter hoc illū
duos deos eē necesse ē putari: q2 pmordia cau
saq̃ res due sūt? Quod si hoc iustū putāt etiaꝫ
ipm iouēꝫ tot deos esse dicant q̊tquot ei cogno
mina ꝓpter mltas ptātes dederūt: qm̄ res oēs
ex quibꝰ illa cognomina sunt adhibita multe at
diuerse sunt: ex quibus pauca commemoro:

De cognominibꝰ iouis: que nō ad mltos dōs:
sed ad vnū eūdemq̃ referuntur. Capitulū. xi.

DIxerūt euꝫ victorem: inuictū: opitulū:
impulsorem: statorē: stabilitorem: supina
lem: tigillū: alūnū: ruminū: ⁊ alia que p
re prosequi longum est. Hec auteꝫ cognomina
inposuerūt vni deo ꝓpter causas potestatesq̃
diuersas: nō tamen propter tot res etiā tot dōs
eū esse coegerūt: ꝙ oīa vinceret: ꝙ a nemine vi
ceretur: ꝙ opeꝫ idigentibꝰ ferret: ꝙ hr̄et ipellē
di: statuendi: stabiliēdi: resupināḋi ptātē: ꝙ tāq̃
tigillus mundū cōtineret ac sustinerꝫ: ꝙ aleret
omnia: ꝙ ruma idest māma aleret aīalia. Jn his vt
aduertimꝰ quedaꝫ magna sūt: quedā exigua: ⁊
tñ vnus vtraq̃ facere ꝑhibet̄. Puto iter se ꝓ
pinqora esse causas reruꝫ atq̃ pmordia: ꝓpter
quas res vnū mūdum duos deos eē voluerūt:
iouēꝫ atq̃ ianū: queꝫ cōtinere mūdū: et māmaꝫ
dare aīalibꝰ: nec tñ ꝓpter hec duo opa taꝫ lōge
inter se vi ⁊ dignitate diuersa duo dij eē cōpulsi
sunt: sed vnꝰ iuppiter: ꝓpter illud tigillus: ꝓpt
hoc ruminus appellatꝰ est. Nolo dicere ꝙ aīali
bus māmaꝫ prebere sugentibꝰ magis iunonem
potuit dicere q̃ iouem: psertim cū esset etiaꝫ di
ua rumina: que in hoc opus adiutoriū illi famu
latiūue pberet. Cogito. n. posse respōderi: ⁊ ipaꝫ
iunonē nihil aliud esse q̃ iouē: secūdū illos vale
rij sorani ꝟsus: vbi dictū ē. Juppit̄ oīpotens re
gū rex ipse deusq̃. Progenitor genitrixq̃ deū
Quare ergo dictus ē ⁊ ruminꝰ: cū diligētiꝰ for
tasse q̄rentibꝰ ipse inueniat̄ esse etiā illa diua ru
mina? Si eni maiestate deorū recte videbat̄ in
dignū: vt in vna spica alter ad curā geniculi: al
ter ad folliculi ptineret: q̃to est idignius vnā rē
infimā. i. vt māmis alant̄ aīalia: duoꝝ deorum
ptātes curare: quoꝝ sit vnus iuppit̄ rex ipse cū
ctoꝝ: ⁊ hoc agat nō saltē cū ɔiuge sua: sꝫ cū igno
bili nescio q̄ rumina: nisi q2 ipe est etiā ipa rumi
na: ipe ruminus? Ruminus fortasse pro sugen
tibꝰ maribꝰ: rumīa ꝓ feminis. Dicere qppe vo
luissem illos ioui femininū nomē iponere: nisi ⁊
in illis ꝟsibus. Progenitor genitrixq̃ diceret̄:
⁊ inter alia eiꝰ coguomina legerem ꝙ etiaꝫ pe
cunia vocaret̄: quā deā iter illos miniscularios
inuenimus: vt in quarto libro iam commemora
uimus. Sed cum ⁊ mares ⁊ femine habeāt pe
cuniam: cur non ⁊ pecunia ⁊ pecunius appella
tus sit: sicut rumina ⁊ ruminus ipsi viderint.

Quod iuppiter etiā pecūia nūcupat̄. Ca. xij.

QUā ꝟo elegāter rōneꝫ huiꝰ nois reddi
derūt: ⁊ pecūia iquiūt vocat̄ ꝙ eiꝰ sint
oīa. O magnā rōneꝫ diui nois: imo ꝟo
ille cuiꝰ sūt oīa vilissime ⁊ ɔtumeliosissime pecu
nia nūcupat̄. At oīa iouis sūt q̄ celo ⁊ t̄ra ɔtinē
tur iter q̄ ⁊ ipa pecūia ī oībꝰ oīo rebꝰ q̄ ab hoībꝰ
noīe pecūie possidēt̄. Sꝫ nimiꝝ hoc auaricia io
ui nomē iposuit: vt q̄sq̄s amat pecuniā: nō quēlꝫ
deū sꝫ ipꝫ regē oīum sibi amare videat̄. Lōge
aūt aliḋ eēt: si diuitie vocaret̄. Aliḋ nāq̃ sūt di
uitie aliḋ pecūia. Nā dicimꝰ diuites: sapientes:
iustos: bonos: qbꝰ pecūia vł nulla est vł parua.
Magis. n. sūt ꝟtutibꝰ diuites: p q̄s eis ēt ī ipsis
corpaliū reꝝ nec̄citatibꝰ sat ē qḋ adest. paupes
ꝟo auaros dicimꝰ sp ihiātes ⁊ egētes. Quātūli
bet. n. magnas pecūias hr̄e pn̄t: sꝫ ī eaꝝ q̃tacun
q̃ abundantia nō egere nō possunt. Et deū ipꝫ
verum recte dicimus diuitem: nō tamē pecūia
sed omnipotentia. Dicuntur itaq̃ ⁊ diuites pe
cuniosi: sed interius egeni si cupidi. Jtem dicū
tur pauperes pecunia carentes: sed interius di
uites si sapiētes. Qualꝫ ergo ista theologia ḋbet
eē sapiēti: vbi rex dōꝝ eiꝰ rei nomē accepit quā

nemo sapiēs ꝯcupiuit? Quāto.n.faciliꝰ si aliqd hac doctrina qđ ad vitam ꝑtineret eťnā salubri ter dissereret: ꝗs mundi rector nō ab eis pecu-nia sed sapiētia vocareť: cuiꝰ amor purgat a sor dibus auaricie: hoc est ab amore pecunie.

¶ Quod duz exponitur quid saturnꝰ: qđue sit ianus: vterq̃ vnꝰ iuppiter esse doceať. Ca.xiij.

S Ed qd de hoc ioue plura: ad quē fortas se ceťi referendi sūt: vt inanis remane-at deoꝝ opinio plurimoꝝ: cū hic ipē sit oēs: siue quando partes eiꝰ vel ptātes existimā tur: siue cū vis aīe quaz putant p cūcta diffusā ex partibꝰ mollis huiꝰ: ī quas visibilis mundus iste cōsurgit: ⁊ multiplici administratiōe nature q̄si pluriū deoꝝ noīa accepit. Quid ē.n.⁊ satur nꝰ? Unꝰ inqt de ꝑncipibꝰ deꝰ: penes quē satio-nū oīum dn̄atus est. Nōne expositio vsuū illo-rū valerij sorani sic se habet: iouez esse mūdū et eū oīa semina ex se emittere ⁊ in se recipe? Ipe est igiť penes quē sationū oīuz dn̄atus ē. Quid est geniꝰ? Deꝰ est inqt qui ꝑpositus est: ac viz ha bet oīum reꝝ gignēdaꝝ. Quez aliū hanc vi hr̄e credūt q̃ mūdū: cui dictū ē. Iuppiter oīpotēs ꝓgēitor genitrixq̃: Et cū alio loco geniū dicit esse vniuscuiusq̃ aīuz rōnalez: ⁊ iō esse singl'os singuloꝝ: talez aūt mūdi aīum deuz esse ad hoc idez vtiq̃ reuocat: vt tanq̃ vniuersalis genius ipē mūdi animꝰ esse credať. Hic est igiť quez ap pellant iouez. Naz si oīa geniꝰ deꝰ: ⁊ oīs viri ani mꝰ geniꝰ: seqť vt sit oīs viri animꝰ deꝰ. Qđ si ⁊ ipsos abhorrere absurditas ipsa cōpellit: restat vt eum singulariter et excellenter dicant deuz geniū: quez dn̄t mūdi animuz: ac per hoc iouez.

¶ De mercurij ⁊ martis officijs. Capitulū.xiiij.

M Ercuriū vo ⁊ martez quō referrēt ad aliquas ꝑtes mūdi: ⁊ opa dei q̄ sūt ī ele mētis nō īuenerūt: ⁊ iō cos saltez opibꝰ hoīum ꝑposuerūt sermocinandi ⁊ belligerandi ministros. Quoꝝ mercuriꝰ si sermōis ēt deoꝝ ptātez gerit: ipsi quoq̃ regi deoꝝ dn̄ať: si secū-dū eius arbitriū iuppiter loqť: aut loquēdi ab il lo accipit facultatez: quod vtiq̃ absurdū ē. Si aūt illi hūani tm̄ ꝟmōis ptās tributa ꝓhibeť: nō est credibile ad lactandos māma n̄ solū pueros sz ēt pecora: vn̄ ruminꝰ cognominatꝰ est: iouem descendē voluisse: ⁊ curaz nr̄i ꝟmōis q̄ pecoribꝰ antecellimꝰ ad se ꝑtinere noluisse: ac ꝑ hoc idez ipse est iouis atq̃ mercuriꝰ. Qđ si sermo ipē di-ciť esse mercuriꝰ: sicut illa que de eo interꝑtan tur ostēdūt. Naz ideo mercuriꝰ quasi mediꝰ cur-rens diciť appellatꝰ: ꝙ sermo currat iter hoīes mediꝰ. Iō hermes grece qđ ꝟmo vl' interꝑtatio q̄ vtiq̃ ad sermonez ꝑtinet hermenia dr̄: ideo ⁊ mercibꝰ ꝑesse: q2 iter vendētes ⁊ ementes ꝟmo fit mediꝰ: iō alas ei ī capite ⁊ pedibꝰ posuūt: volē tes significare volucrez ferri ꝑ aera ꝟmonē: iō nūciū dictū: quoniā ꝑ ꝟmonez oīa cogitata enū cianť. Si ergo mercuriꝰ ipē ꝟmo est: etiam ipsis ꝯfitentibꝰ deꝰ nō est: sz cū sibi deos faciunt eos q nec demones sūt: īmūdis supplicando spiriti-bꝰ possidenť ab eis: q nō dij sz demōes sūt. Itē q2 nec marti aliqđ elementū vel partez mūdi in uenire potuerūt: vbi ageret opa q̄liacūq̃ natu re: deū belli eē dixerūt: qđ opꝰ est hoīuz ⁊ opta bile eis nō ē. Si ergo pacē ꝑpetuaz felicitas da ret: mars qd ageret nō hr̄et. Si aūt ipm̄ belluz mars est sicut sermo mercurius: vtinam q̃ ma nifestum est ꝙ non sit deus: tam non sit ⁊ bellū: quod vel falso vocetur deus.

¶ De stellis quibusdam: quas pagani deorū su orum noībus nuncuparunt. Capitulū.xv.

N Isi forte ille stelle sunt hi dij quas eorū appellauere noībꝰ. Naz stellaz quādā vocant mercuriū: q̄ndaz itidē martez. Sed ibi est ⁊ illa quaz vocant iouē: tametsi mū dus est iouis. Ibi quaz vocant saturnū: ⁊ tamē ei ꝑter eā dant n̄ ꝑuam ꝟbam: omnium uidelicet seminū. Ibi ē ⁊ illa omniū clarissima q̄ ab eis ap pellať venꝰ: ⁊ tn̄ eandē venerē esse etiaz lunaz volūt. Quāuis de illo fulgētissimo sydere apđ eos tanq̃ de malo aureo iuno venusq̃ ꝯtēdāt. Luciferū eni qdā veneris: qdā dicūt eē iūonis. sed vt solet venꝰ iunonē vicit. Nā ml'to plures eā stellaz veneri tribuūt: ita vt vix eoꝝ qsq̃ re-piať q aliud opineť. Quis aūt nō rideat cuz re-gem oīum dicāt iouez: ꝙ stella eiꝰ a stella vene-ris tāta viciť claritate? Tanto.n.esse debuit ce teris illa fulgētior: q̃to est ipē potētior. Rn̄dēt iō sic videri: q2 illa que putať obscurior supiorē: atq̃ a ťris lōge remotior. Si ergo supiorē locū maior dignitas meruit: quare saturnꝰ ibi ē ioue supior? An vanitas fabule q̄ regē iouē facit nō potuit vsq̃ ad sydera ꝑuenire: ⁊ ꝙ nō valuit sa turnus in regno suo neq̃ ī capitolio: saltē est ꝑ-missus obtinere ī celo? Quare aūt ianꝰ nō acce pit aliquā stellaz: si ꝓpterea q2 mūdus ē: ⁊ oēs ī illo sūt ⁊ iouis mūdus est: ⁊ hēt tn̄? An iste cāz su am ꝯposuit vt potuit: ⁊ ꝓ vna stella quā nō hēt inť sydera tot facies accepit ī terra? Deide si ꝓ-pter solas stellas mercuriū ⁊ martē partes mū-

di putant: vt eos deos habere possint: quia vti
q sermo ꝛ bellū nō sūt partes mundi: sed act⁹
hominum. Cur arieti ꝛ tauro ꝛ cācro ꝛ scorpio/
ni: ceterisq huiusmodi que celestia signa nume
rant: ꝛ stellis nō singulis sed ꝛ singula pluribus
cōstat: superiusq istis i summo celo phibēt col/
locata: vbi cōstātioꝛ mot⁹ i errabilem meatum
syderib⁹ prebet: nullas aras: nulla sacra: nulla
templa fecerūt: nec deos nō dico iter hos sele/
ctos: sꝫ nec int̄ illos qdē q̄si plebeios habuerūt?

¶ De apolline ꝛ diana ceterisq selectis dijs: q̊s
ptes mundi esse voluerunt. Capl̄m. xvi.

Apollinē q̄uis diuinatorem ꝛ medicū
velit: tñ vt i aliqua pte mūdi statuerēt
ipsū ēt solē eē dixerūt: dianamq ger
manā ei⁹ similit̄ lunā: ꝛ vijs presidere: vñ ꝛ vir/
ginē volūt: q via nihil pariat: ꝛ ideo ambos sa/
gittas habere: q ipsa duo sydera de celo radi/
os vsq terras pertēdant. Uulcanum volunt
ignem mūdi: neptunū aquas mūdi: ditē patrē
hoc ē orcū terrenā ꝛ infimā partē mūdi: liberꝝ
ꝛ cererē preponūt seminib⁹: vel illū masculinis
illā femininis: vel illū liquori: illam vero aridita/
ti feminū. Et hoc vtiq totū refert̄ ad mūdum
idest ad iouē: qui propterea dictus est progeni/
toꝛ genitrixq: q oia semina ex se emitteret: ꝛ i
se reciperet: Quādoqdē ēt matrē magnā ean
dē cererē volūt: quā nihil aliud dicūt eē q̄ ter
rā: eāq phibēt ꝛ iunonē. Et iō ei secundas cās
tribuūt rerꝝ: cū tamē ioui sit dictū progenitoꝛ
genitrixq deū: qꝛ secūdū eos tot⁹ iste mūdus
ē iouis. Mineruā ēt qꝛ eam humanis artibus
preposuerūt: nec iuenerūt vel stellā vbi eā po
nerent: eādē vel sūmū ethera vel etiā lunā eē
dixerūt. Uestā quoq ipsam propterea dearū
maximam putauerunt: q ipa sit terra: quāuis
ignē mūdi leuiorē q pertineat ad vsus hominū
facilē nō violētiorem qualis vulcani ē: ei depu
tādū eē crediderunt. Ac per hoc oēs istos sele/
ctos deos hunc eē mūdū volūt: in quibusdam
vniuersū: in quibusdā partes ei⁹: vniuersum si
cut iouē: partes ei⁹ vt geniū: vt matrē magnā
vt solē: vt lunā: vel potius apollinē ꝛ dianam.
Et aliquādo vnū deū res plures: aliqñ vnā rē
deos plures faciūt. Nā vnus de⁹ res plures
sunt: sicut ipe iuppiter. Et mūdus. n. totus iup/
piter: ꝛ solū celū iuppiter ꝛ sola stella iuppit̄ ha/
betur ꝛ dicitur. Itēq iuno secūdarū causarū
dña: ꝛ iuno aer: ꝛ iuno terra: ꝛ si venerē vince/
ret iuno stella similiter. Minerua summ⁹ ether
ꝛ minerua itidē luna: quā eē in etheris infimo
limite existimāt. Unā vo rem deos plures ita
faciūt. Et ianus ē mūdus ꝛ iuppiter. Sic ꝛ iu/
no ē terra: ꝛ mat̄ magna ꝛ ceres. Et sicut hec q̄
exēpli grā cōmemoraui: ita ꝛ cetera non expli/
cāt: sꝫ poti⁹ implicāt. Sicut ipet⁹ errabūde opi
nionis ipulerit ita huc atq illuc: hic atq illic in/
siliūt ꝛ resiliūt: vt ipse varro de oibus dubitare
q̄ aliquid affirmare maluerit.

¶ Quod etiam ipse Uarro opiniones suas de
dijs pronūciauerit ambiguas. Caplꝫ xvij.

Nam vt triū extremorū primā de dijs
certis absoluisset librꝝ: in altero de di/
is incertis dicere ingressus ait: cum in
hoc libello dubias de dijs opiniones posuero:
reprehēdi non debeo. Qui. n. putauit iudicari
oportere ꝛ posse: cū audierit faciet ipse. Ego ci
ti⁹ pduci possū vt i pmo libro q̄ dixi in dubitati
onē reuocē: q̄ i hoc q̄ pscribā oia ad aliq dirí/
gā sūmā. Ita nō solū istū de dijs icertis: sꝫ etiā
illū de certis fecit icertū. In t̄tio porro isto de
dijs selectis postea q̄ plocut⁹ ē: q ex nāli theo/
logia ploquēdū putauit: igressurus huius ciui
lis theologie vanitates ꝛ insanias mendaces:
vbi eū nō solū nō ducebat rerꝝ vitas: sꝫ ēt maio
rū pmebat auctoritas: de dijs inqt ppl̄i romani
publicis qb⁹ edes dedicauerūt: eosq plurib⁹ si/
gnis ornatos notauerūt: i hoc libro scribā. Sꝫ
vt xenophāes colophoni⁹ scribit: qd putē non
qd cōtēdā ponā. hois. n. ē hec opinari: dei scire.
Rerꝝ igit̄ nō cphēsarꝝ nec firmissime creditarꝝ
sꝫ opinatarꝝ ꝛ dubitādarꝝ smonē trepidus pol/
licet̄: dictur⁹ ea q̄ ab hoib⁹ istituta sūt. Neq eni
sicut sciebat eē mūdū eē celū ꝛ terrā: celū syde
rib⁹ fulgidū: terrā seminib⁹ fertilē: atq huius/
modi cet̄a: sicut hāc totā molē atq naturā vi
q̄dā iuisibili atq ppotēti regi atq ministrari cer/
ta animi stabilitate credebat: ita poterat affir/
mare de iano q mūdus ipe eēt: aut de saturno
iuenire quō ꝛ iouis pat̄ eēt: ꝛ ioui regnāti sub/
ditus factus esset ꝛ cetera talia.

¶ Que credibilioꝛ causa sit: qua erroꝛ pagani/
tatis inoluerit. Capitulum xviij.

Ecqb⁹ credibilioꝛ reddit̄ rō cū ph. bent̄
hoies fuisse: ꝛ vnicuiq eorꝝ ab his acti
bus: casib⁹: morib⁹: quos i vita duxe/
rūt: vl̄ vituperiū: vl̄ laudē vl̄ nobilitatem: vel
ignominiā vl̄ cognomē accessisse: vel nomē ex
eorꝝ ingenio q eos adulādo deos eē voluerunt
atq hec paulatim p aias hominū demonib⁹ si/

mi̅les ⁊ ludicrarꝝ rerꝝ auidas irrepēdo longe la
teq̄ʒ vulgarūt. ornantibꝰ ea mēdacijs poetarū
⁊ ad ea fallacibus spiritibꝰ seducētibꝰ. Facilꝰ
eniʒ fieri potuit: vt iuuenis ipius vel ab impio
patre īterfici metuēs: ⁊ auidus regni patrē pel
leret regno: q̄ʒ id qđ iste interp̄tatur: ideo satur
nū patrē a ioue filio sup̱atū: ꝙ ante sit eiꝰ cā q̄ p
tinet ad iouē: q̄ʒ semen qđ pertinet ad saturnuʒ
Si. n. hoc ita eēt nunq̄ʒ saturnꝰ p̄or fuisset: nec
pat̄ iouis eēt. Sēp. n. semē cā p̄cedit: nec vnq̄ʒ
generat̄ ex semine. Sʒ cū conātur vanissimas
fabulas: siue hominū res gestas velut natura/
libus interpretationibus honorare: etiā homi/
nes acutissimi tātas patiūtur angustias: vt eo/
rū quoq̄ʒ vanitatem dolere cogamur.

De intp̄tatiōibꝰ qbꝰ colēdi sat̄ni rōcināt̄. ca. xix

Saturnū inquit dixerūt q̄ nata ex eo es
sent solitū deuorare: eo ꝙ semina vn̄
nascerent̄ redirēt. Et ꝙ illi ꝓ ioue gle/
ba obiecta ē deuorāda: significat inqt manibus
humanis obrui ceptas serendo fruges: anteq̄ʒ
vtilitas arādi eēt inuēta. Saturnꝰ ergo dici de
buit ipsa terra nō semina. Ipsa. n. q̊dāmō deuo
rat q̄ genuerit: cū ex ea nata semina i eā rursus
recipiēda redierit. Et ꝙ pro ioue accepisse dici
tur glebā: qd hoc ad id valet: ꝙ manibus homi
nū semē gleba cooptū ē? Nūqd iō nō ē vt cetā
d̄uoratū ꝙ q̄si gleba cooptū ē? Ita. n. hoc dictū
ē: q̄si q glebā opposuit semē abstulit: sic saturno
ꝓhibēt oblata gleba ablatū iouē: ac n̄ potiꝰ gle/
ba semē opiēdo fecerit illud diligētiꝰ deuorari
Deide isto mō semē ē iuppit̄: nō semis cā quod
paulo āte dicebat̄. Sʒ qd faciāt hoies: q cum
res stultas iterp̄tātur: nō iueniūt qđ sapiēter di
cāt? Falcē hʒ inqt ꝓpt̄ agriculturā. Certe illo
regnāte nōdū erat agricultura: ⁊ iō p̄ora eiꝰ tē/
pora ꝓhibēt̄: sicut idem ipse fabellas interp̄tat̄
qꝛ p̄mi hoies ex his viuebāt seminibus: q̄ terra
spōte gignebat. An falcē sceptro ꝑdito accepit
vt q p̄mis tpibꝰ rex fuerat ociosus: filio regnā
te fieret opariꝰ laboriosus? Deide iō dicit qui
busdā pueros ei solitos īmolari: sicut a penis ⁊
a qbusdā etiā maiores sicut a gallis: qꝛ oīuʒ se/
minū optimū ē genꝰ humanū. De hac crudelis/
sima vanitate qd opus ē plura dicere? Hoc po
tiꝰ aduertamꝰ atq̄ʒ teneamꝰ: has iterp̄tationes
nō referri ad verꝝ deū: viuā incorporeā: icōmu
tabileq̄ʒ naturā: a quo vita i eternū beata po/
scēda ē: sʒ earꝝ eē fines i rebꝰ corpalibꝰ: tēpora/
ibꝰ mutabilibꝰ: atq̄ʒ mortalibus. Qđ celū inqt
patrē saturnꝰ castrasse in fabulis dicit̄: hoc si/
gnificat penes saturnū nō penes celū semē eē
diuinū. Hoc ꝓpterea quātū itelligi dat̄: qꝛ ni
hil i celo de seminibꝰ nascit̄. Sʒ ecce saturnus
si celi ē filiꝰ: iouis ē filiꝰ. Celū. n. eē iouē innume/
rabilit̄ ⁊ diligenter affirmant. Ita ista que a ỽi
tate nō veniūt: plerūq̄ʒ ⁊ nullo implente seip̄a
subuertūt. Cronō appellatū dicit: ꝙ greco vo
cabulo significat tēporis spaciū: sine q̄ semē in
quit nō p̄ot eē fecundū. Hec ⁊ alia de saturno
multa dn̄r: ⁊ ad semē oīa referūtur. Sed saltē
saturnꝰ seminibꝰ cū tāta ista ꝑtāte sufficere: qd
ad hec dij alij reqrūtur: maxime liber ⁊ libera q̄
ē ceres? De quibꝰ rursus ꝙ ad semē attinet tā
ta dicit quasi de saturno nihil dixerit.

¶ De sacris cereris eleusine. Cap. xx.

In cereris aūt sacris p̄dicāt̄ illa eleusi
na: q̄ apud atheniēses nobilissima fue
rūt. De qbꝰ iste nihil iterp̄tat̄: nisi quod
attinet ad frumētū qđ ceres inuenit: ⁊ ad pro/
serpinā quā rapiēte orco ꝑdidit. Et hanc ipsaʒ
dicit significare fecūditatē seminū. Que cū de
fuisset quodā tp̄e eadēq̄ʒ sterilitate terra mere
ret: exortā eē opinionē ꝙ filiā cereris. i. ipsam
fecūditatē que a ꝓserpēdo ꝓserpina dicta eēt
orcꝰ abstulerat: ⁊ apud iferos d̄tinuerat. Que
res cū fuisset luctu publico celebrata: qꝛ rur/
sus eadē fecūditas redijt ꝓserpina reddita ex/
ortā eē letitiā: ⁊ ex hoc ei solēnia istituta. Dicit
deide multa in mysterijs eius tradi: que nisi ad
frugū inuentionem nō pertineant.

¶ De turpitudīe sacrorꝝ q̄ libo celebrāt̄. ca. xxi

Iam ỽo liberi sacra: quē liqdis femini/
bus: ac ꝑ hoc nō solū liquoribꝰ fructu/
uʒ quorꝝ q̊dāmō p̄matū vinum tenet:
verū ēt seminibꝰ aīaliū p̄fecerūt: ad quātā tur
pitudinē ꝑuenerint: piget qdē dicere ꝓpt̄ s̄mo
nis lōgitudinem: sed ꝓpt̄ superbā istorꝝ hebetu
dinē nō piget. Inter cetera q̄ p̄termittere qm̄
mlta sūt cogor: i italie ↄpitis quedā dicit sacra
liberi celebrata cū tāta licētia turpitudinis vt
i eiꝰ honorē pudenda virilia colerentur: nō sal/
tē aliquantum verecūdiore secreto: sed in pro/
patulo exultante nequitia. Nam hoc tempo/
re membruʒ liberi per dies festos cum honore
magno pro stellis impositum prius per rura in
compitis: ⁊ vsq̄ʒ in vrbem postea vectabat̄. In
oppido aūt lauinio vnꝰ libero totus mensis tri/
buebatur: cuius diebus oēs ỽbis flagitiosissi/
mis vtebātur: donec illud membꝝ per forum

transuectum eēt: atq̧ i loco suo quiesceret. Cui
mēbro inhonesto matrē familias honestissimaz
palā coronā necesse erat imponere. Sic videli/
cet liber deus placādus fuerat ꝓ euentibus se
minū: sic ab agris fascinatio repellenda: vt ma/
trona facere cogeret̃ i publico: quod nec mere
trix si matrone spectarēt pmitti d̃buit i theatro
ꝓpter hoc saturnus solus credit⁹ ē nō sufficere
posse seminibus: vt occasiones multiplicādorū
deorū imunda anima reperiret: ⁊ ab vno vero
deo merito imūditie destituta: ac per m̃ltos fal
sos auiditate maioris imūditie ꝓstituta: ista sa/
crilegia sacra noīaret: seseq̧ spurcoꝝ demonū
turbis cōuiolādā polluendamq̧ preberet.

¶ De neptuno ⁊ salatia: ac venilia. Caplm̃. xxij.

IAm vtiq̧ habebat salatiam neptunus
vxorē: quaz inferiorē aquā maris esse
dixerūt: vt quid illi adiūcta est ⁊ veni/
lia: nisi vt sine vlla causa necessarioꝝ sacrorūz:
sola libidine aīe ꝓstitute multiplicaret̃ iuitatio
demonioꝝ? Sed ꝓferatur iterp̃tatio preclare
theologie: q̄ nos ab ista rep̃hensione reddita ra
tione ꝯpescat. Uenilia inq̃t vnda est q̄ ad littus
venit. Salatia que in saluz redit. Cur ergo dee
fiunt due: cum sit vna vnda que venit ⁊ redit?
Nempe ip̃a ē exestuās in multa numina libido
vesana. Quāuis eni aqua nō geminetur que it
⁊ redit: huius tamē occasione vanitatis duob⁹
demonijs inuitatis: āplius aīa ꝯmaculatur: que
it ⁊ nō redit. Queso te varro: vel vos q̧ tam do
ctorum hominuz talia scripta legistis; ⁊ aliquid
magnū vos didicisse iactatis: interpretamini h̃
nolo dicere scd̃m illā eternā incōmutabilemq̧
naturam: que solus est deus: sed saltem secun/
dum animam mundi ⁊ partes eius: quos deos
veros esse existimatis: Partē aīe mundi ⁊ que
mare pmeat deū vobis fecisse Neptunū: vtcū
q̧ tolerabilioris est erroris: Ita ne vnda ad litt⁹
veniēs ⁊ in salum rediēs: due sunt partes mun
di: aut due partes aīe mundi? Quis vestruz ita
desipiat: vt hoc sapiat? Cur g̊ vobis duas deas
fecerunt: nisi q̧ꝛ ꝓuisum ē a sapientibus maiori
bus vestris: non vt dij plures vos regerēt: sed
vt ea q̄ istis vanitatib⁹ ⁊ falsitatib⁹ gaudēt: plu/
ra vos demonia possiderēt. Cur aūt illa salatia
per hāc iterpretationē iferiorē maris partez q̄
viro erat subdita pdidit? Nāq̧ illā modo cū re
fluētē fluctum esse phibetis: in superficie posui
stis. An q̧ꝛ veniliā pellicē accepit irata suū ma/
ritum de supernis maris exclusit?

¶ De t̃ra quā varro deā eē cōfirmat: eo q̧ ille
aius mūdi quē opinat̃ deū: et hāc corporis sui i
fimā p̃tē pmeet: eiq̧ viz diuinā ip̃tiat. Ca. xxiij.

NEmpe vna est terra: quā quidē plenaz
videm⁹ aīalibus suis. Uerūtamē ipsūz
magnū corpus in elemētis: mūdiq̧ ifi
mā partē: cur eaz volunt deā? an q̧ꝛ fecūda ē?
Cur ergo nō magis hoīes dij sunt: q̧ eam fecun
diorē faciūt excolēdo: sed cū arant non cū ado/
rant? Sed pars anime mūdi inquint que p illaz
pmeat: deam illaz facit. Quasi nō euidētior sit
in hoībus anima que vtruz sit nulla fit questio.
⁊ tn̄ hoīes dij nō habent̃. Et q̄d est grauiter do/
lendū: his q̧ dij nō sūt ⁊ quib⁹ ipsi meliores sūt:
colēdis ⁊ adorādis mirabili et miserabili errore
subdūtur. Et certe idez varro in eodē libro de
dijs selectis: tres eē affirmat anime gradus in
omni vniuersaq̧ natura. Unū q̧ oēs partes cor
poris q̄ viuūt trāsit: ⁊ n̄ hn̄t sēsū: sz tm̄ ad viuen/
dū valitudinē. Hāc viz i nr̄o corpore pmanere
dicit i ossib⁹: vnguib⁹ ⁊ capillis: sicut i mūdo ar/
bores q̄ sine sēsu alunt̃ ⁊ crescūt: ⁊ modo q̊dam
suo viuūt. Secūdū gradū aīe dicit: i quo sensus
ē. Hanc viz ꝑuenire i oculos: aures: nares: os:
tactū: Tertiū gradū aīe esse sūmū q̧ vocat̃ ani
mus: i quo itelligētia p̃eminet: h̃ ꝓpter hoīez oēs
carere mortales: i q̄ q̧m̄ hoīes deo vidētur eē si
miles: hāc partē aīe mūdi dicit deū: deū aūt in
nobis Geniū vocari. Si ergo ⁊ i aīa mūdi tres
gradus istituēs: vnā partez ei⁹ lapides eē dicit
ac ligna: ⁊ hāc t̃rā quā videm⁹: q̄ nō pmanat
sensus. Aliā ṽo quā sēsū vocat eius vt ethera.
Tertiā porro quā ⁊ aīam ei⁹ nūcupat: q̄. s. ꝑue/
nit i astra: eā q̊z asserit facere deos: ⁊ p eā q̄n in
t̃rā pmanat deā tellurē. Q̄d aūt ide pmanat in
mare atq̧ oceanū: deū eē neptunū: redeat g̊ ab
hac quā theologiā naturalē putat: q̊ velut reg/
escēdi cā ab his āhagib⁹ atq̧ āfractib⁹ fatigat⁹
postq̧ egressus ē. Redeat iquā redeat ad ciui/
lē: hic eī adhuc teneo: tātisp de hac ago. Nōdū
dico si t̃ra ⁊ lapides nr̄is sūt ossib⁹ ⁊ vnguib⁹ si/
miles simil̃r eos itelligētiā nō hr̄e: sicut sēsu ca/
rēt. Aut si idcirco hr̄e dnr̄ ossa ⁊ vngues nr̄i itel
ligētiā: q̧ꝛ i hoīe sūt q̧ hz itelligētiā: taz stult⁹ ē q̧
hos deos i mūdo dicit: q̧ stult⁹ ē q̧ i nobis ossa ⁊
vngues hoīes dic̃. Sz h̃ cū philosophis fortas/
sis agēda sūt: nūc āt istū adhuc politicum volo.
Fieri eni pōt: vt lz i illā naturalis theologie ve/
luti libertatē caput erigere paululū voluisse vi
deat̃: adhuc tn̄ hūc librū ṽsās: ⁊ se i illo versari

15

cogitans:eum etiam inde respexit:7 hoc ꝓpte
rea dixerit:ne maiores eius siue alie ciuitates:
tellurē atq3 neptunum coluisse ianiter credan-
tur. S3 hoc dico:pars animi mūdani q̄ p terra3
pmeat.sicut vna est terra: cur etiā nō vnā deā
fecit:qua3 dicit esse tellurē? Qđ si ita fecit:vbi
erit orcus frater iouis atq3 neptuni: quē ditem
patrē vocāt? Ubi eius coniunx ꝓserpina:q̄ secū-
du3 aliā in eisdē libris positā opinionē non terre
fecunditas:sed pars inferior phibet: Qđ si dicūt
animi mūdani partē cū pmeat terre partē supi-
ore3 dite3 patrē facere deū: cū vero īferiorem
ꝓserpinam dea3:tellus illa qđ erit? Ita eni3 to
tu3 qđ ipsa erat in duas istas partes deosq3 di-
uisum ē: vt ipsa tertia q̄ sit aut vbi sit īueniri nō
possit:nisi qs dicat simul istos deos orcum atq3
ꝓserpinā vnā dea3 esse tellure3: 7 nō eē iā tres
s3 vt vna3 aut duos. Et tū tres dicūr:tres hn̄tur:
tres colunt:aris suis:delubris suis:sacris suis:
simulacris suis:sacerdotib9 suis:7 p hec etiā fal
lacibus ꝓstituta3 aiam costuprātibus demoni-
bus suis. Adhuc rn̄deat quā partē terre pmeet
pars mūdani animi: vt deū faciat telluione3.
Nō inqt:sed vna eadēq3 terra h3 geminam vi3
7 masculina ꝗ semina pducat:7 femina3 ꝗ re-
cipiat atq3 nutriat:inde a vi femine dictam esse
tellurē a masculi telluionem. Cur ergo pōtifi
ces vt ipse indicat:additis q̄3 alijs duobus: qua
tuor dijs faciunt rem diuinā:telluri:telluioni:
altori:rusori? De tellure 7 teluione iā dictū ē.
Altori q̄re? ꝗ ex terra inqt alunt oia q̄ nata sunt.
Rusori q̄re? ꝗ rursus iqt cūcta eođ reuoluūt.

¶ De telluris cognominib9 eorūq3 significatio-
nib9:q̄ etiā si nō erāt multaꝝ reꝝ iudices nō de
buerāt mltoꝝ deoꝝ firmare opiones. Ca.xxiiij.

D Ebuit ergo vna terra ꝓpter ista3 qua
tergeminā vi3 q̄tuor habere cognomi-
na nō quatuor facere deos:sicut tot co
gnominib9 vnus iuppiter:7 tot cognominibus
vna iuno:in qbus oib9 vis multiplex eē dicitur
ad vnu3 deū vel ad vnā deā ptinēs:non multi
tudo cognominū deoꝝ etiā multitudinē faciēs
Sed ꝓfecto sicut aliquādo etiā ipas vilissimas
feminas earū quas libidine q̄siuerunt tedet pe
nitetq3 turbaru3:sic aiam vilē factā 7 immūdis
spiritib9 ꝓstituta3: deos sibi multiplicare :qbus
cōtamināda ꝓsterneret:sicut plurimum libuit
sic aliquādo 7 piguit. Nam et ipse varro q̄si de
ipsa turba verecūdatus: vnā dea3 vult esse tel
lurem. Eandem inqt dicūt matre3 magnam: ꝗ
tympanum habeat significari esse orbem terre:
ꝗ turris in capite oppida: ꝗ sedes fingant cir-
ca ea3:cū omnia moueant ipsam non moueri.
Quod galos huic dee vt seruirēt fecerūt:signi
ficat eos qui semine indigeant terra3 seq opor-
tere:in ea quippe omnia reperiri. Quod se apđ
eam iactāt:precipitur inquit qui terra3 colunt
ne sedeant:semper enim eē quod agant. Cym-
balorū sonitus ferramentorū ritus iactandoꝝ
ac manuu3:7 eius rei crepitus in colendo agro
qui fit: significat ꝗ ferramenta illa erant ideo
ex ere: ꝗ ea3 antiqui colebāt ere anteq̄3 ferru3
esset inuētum. Leonem iquit adiūgit solutum
atq3 mansuetum: vt ostēdāt esse nullum genus
terre tam remotu3 ac vehemēter ferum:quod
non subijci coliq3 conueniat. Deinde adiūgit et
dicit:tellurē matrē 7 noibus pluribus 7 cogno
minibus quod nominatur: deos existimatos eē
q̄3 plures. Tellurē inquit putāt esse opē ꝗ ope
fiat melior:matre3 ꝗ plurima pariat: magna3
ꝗ cibum pariat: ꝓserpina3 ꝗ ex ea proserpant
fruges: vestā ꝗ vestiatur herbis. Sic alias 7 e-
as inqt non absurde ad hanc reuocāt. Si ergo
vna dea est:que quidē cōsulta veritate nec ipa
est interim: quia diuiditur ī multas. Unius sint
ista multa noia:nō tam dee multe q̄3 noia. Sed
errantium maioꝝ auctoritas deprimit: 7 eūdē
varronem post hāc sententia3 trepidare cōpel-
lit. Adiungit eni 7 dicit:cū quibus opinio maio
rum de his deabus ꝗ plures eas putarūt esse
nō pugnat. Quo nō pugnat:cu3 valde aliud sit
vnam deam noia habere multa:aliud esse đas
multas? Sed potest inquit fieri: vt eadē res et
vna sit:7 in ea quedam res sint plures: Conce-
do vt in vno homine esse res plures :nunquid
ideo 7 homines plures? Sic in vna dea esse res
plures:nunqđ ideo 7 deas plures? Uerū sic vo
lunt diuidāt:cōflent:multiplicēt:replicent:ipli-
cent. Hec sunt telluris 7 matris magne precla-
ra mysteria: vnde omnia referūtur ad mortalia
semina: 7 exercēdā agricultura3. Ita ne ad hec
relata 7 hunc finē habentia: tympanum: turres
galli: iactatio insana mēbrorum: crepitus cym-
baloꝝ:confictio leonum: vitā cuiq̄3 pollicētur
eterna3? Ita ne propterea galli abscisi huic ma
gne dee seruiunt: vt significēt q̄ semine īdigeāt
terram sequi oportere: quasi nō eos ipsa potius
seruitus semine faciat indigere? Utrum eni se-
quēdo hāc deā cū indigeāt semen acquirāt:an
potius sequēdo hāc deā cū habeāt semen amitt

tāt:hoc interꝑtari an detestari ē. Nec attendit
ꝗ̄tū maligni dmones ꝓualuerint: q nec aliqua
magna his sacris polliceri ausi sūt: ⁊ tam crude
lia exigere potuerūt. Si dea terra nō esset: ma
nus ei hoīes operando iferrēt: vt semina cōseq̄
rent per illā: nō et sibi seruiēdo: vt semina ꝑde/
rent ꝓpter illā. Si dea nō eēt: ita fecūda fieret
manib⁹ alienis: vt nō cogeret hoīez sterilē fieri
manib⁹ suis. Jā ꝙ i liberi sacris honesta matro
na pudēda virilia coronabat spectāte mltitudi
ne: vbi rubēs ⁊ sudās si est vlla frons ī hoībus:
astabat forsitan ⁊ maritus: ⁊ ꝙ i celebratiōe nu
ptiaꝝ sup priapi scapū noua nupta sedere vide
bat̄ lōge ɔtēptibiliora atq̄ confusibiliora sūt ꝑ
ista turpitudīe crudelissima: vl̄ crudelitate tur/
pissima. Jbi demoniacis artib⁹ sic vterq̄ sexus
illudit̄ vt neuter suo vulnere perimat̄ ibi fasci/
natio timet̄ agrorū: hic mēbroꝝ amputatio nō
timet̄. Jbi sic de honestate noue nupte verecū
dia: vt nō solū fecunditas: sed nec v̄ginitas adi
matur: hic ita amputatur virilitas: vt nec con/
uertatur in feminam: nec vir relinquatur.

¶ Quā iterpretationez de abscisione atys gre
coꝝ sapientiū doctrina repperit. Caplm. xxv.

Et atys ille nō est cōmemorat⁹: nec ei⁹
ab isto interpretatio reqsita est: i cuius
dilectionis memoriā gallus absciditur
Sz docti greci atq̄ sapiētes nequaq̄ rationez
tam sanctā atq̄ preclaram tacuerūt. Propter
vernalē qppe faciē terre que ceteris tēporibus
est pulchrior: porphyrius philosophus nobiles
atyn flores significare perhibuit: ⁊ ideo abscisū
qz flos decidit ante fructū. Nō ergo ipsum ho/
minē vel q̄si hoīez q est vocat⁹ atys: sed virilia
eius flori cōparauerūt. Lapsa qppe illo iuben/
te deciderūt: neq̄ decepta: sed plane discerpta
sunt. Nec illo flore amisso qsquā postea fruct⁹
sed poti⁹ sterilitas cōsecuta est. Quid ergo ipse
reliquus: ⁊ qd remāsit absciso: qd eo significari
dicit̄? Quo refertur? q̄ iterꝑtatio inde ꝓfert̄?
An hec frustra moliendo nihilq̄ iueniēdo: psu/
adent illud potius esse credēdū: qd̄ de hoīe ca/
strato fama iactauit. litterisq̄ mādatū ē? Me
rito huic aduersatus ē ⁊ varro nr̄: neq̄ hoc dice
re voluit: non enim doctissimum hoīem latuit.

¶ De turpitudīe sacroꝝ mr̄is magne. Ca. xxvj.

Jtemq̄ d mollibus eidē matri magne
cōtra oēz viroꝝ mulierūq̄ verecundi
am ɔsecratis: q vsq̄ i hesternum diem
madidis capillis: facie dealbata fluētib⁹ mem/
bris incessu femineō: ꝑ plateas vicosq̄ cartha/
ginis ēt a ppl'is vn̄ turpit̄ viuerēt exigebant: ni
hil varro dicere voluit: nec vsͥpiā me legisse cō/
memini. Defecit iterꝑtatio: erubuit rō: cōticuit
orō. Vicit mr̄is magne oēs deos filios nō numi
nis magnitudo: sz criminis. Huic mōstro nec iā
mōstruositas cōparat̄. Jlla i simulacris hz solā
deformitatē: ista in sacris deformē crudelitatē
Jlla mēbra in lapidibus addita: hec i hoībus ꝑ/
dita. Hoc dedecus tot iouis ipsi⁹ vitia et tanta
stupra nō vincunt. Jlle inter femīeas corrupte
las vno ganymede celū ifamauit: ista tot molli
bus ꝓfessis ⁊ publicis inquinauit terraz: ⁊ celo
fecit iniuriā. Saturnū fortasse possem⁹ huic in
isto genere turpissime crudelitatis siue ɔferre
siue p̄ferre q patrez castrasse ꝑhibet̄. Sz i satur
ni sacris hoīes alienis manib⁹ poti⁹ occidi q̄ su/
is abscidi potuer̄t. Deuorauit ille filios suos vt
poete ferūt: ⁊ physici ex hoc iterꝑtant̄ qd̄ volūt
vt aūt historia ꝓdit necauit. Sz ꝙ ei peni suos
filios sacrificarūt: nō recepe romani. At v̄o ista
magna deoꝝ mat̄ etiā romanis tēplis castratos
intulit: atq̄ istā seuitiā morēq̄ seruauit: credita
vires adiuuare romanoꝝ: execādo virilia viro
rum. Quid. n. sunt ad hoc malū furta mercurij
veneris lasciuia: stupra ⁊ turpitudies ceterorū
q̄ ꝓferremus de libris: nisi q̊tidie cātarent̄ ⁊ sal
tarent̄ i theatris? Sz hec qd sūt ad tātū maluz:
cui⁹ magnitudo magne mr̄i tm̄modo ɔpetebat
p̄sertiz ꝙ illa dn̄r a poetis eē ɔficta: q̄si poete id
etiā finxerit: ꝙ ea sint dijs grata ⁊ accepta? Ut
ergo canerentur vel scriberentur: audacia fuit
vel petulantia poetarum. Ut vero diuinis re/
bus ⁊ honoribus eisdem imperantibus ⁊ extor/
quentibus numinibus adderent̄: qd ē nisi crimē
deoꝝ: imo v̄o ɔfessio demonioꝝ ⁊ deceptio mi
serorū? Verū illud qd̄ de abscisoꝝ ɔsecratione
mater deorū coli meruit: nō poete cōfixerūt: sz
horrē magis q̄ canere maluerunt. His ne dijs
selectis qsq̄ ɔsecrādus ē: vt p⁹ mortē viuat bn̄
q h⁹ ɔsecrat⁹ an̄ mortē honeste n̄ potuit viuere:
tā fedis supstitiōib⁹ subdit⁹: ⁊ imūdis dmonib⁹
obligat⁹? Sz hec oīa inqt referunt̄ ad mūdum:
videat ne poti⁹ ad imūdū. Cui eni hic mūdus ē
de⁹: nec aīo religiosus existit: nec honest⁹ viuet
ille nec mūdus: nos aūt animuz q̄rim⁹ q v̄a reli
gione ɔfisus: nō tāq̄ deū suū adoret mūdū: sed
tāq̄ op⁹ dei ꝓpt̄ deū laudet mūdū: ⁊ mūdanis
sordib⁹ expiatus: mūdus ꝑueniat ad deū q ɔdi
dit mūduz. Jstos vero selectos deos videmus

quidez clarius innotuisse q̃ȝ ceteros: non tamẽ
vt eoꝝ illustrarent̃ merita: sȝ ne occultarentur
opprobria: vñ magis eos hoĩes fuisse credibile
ẽ: sicut nõ solũ poetice lr̃e: veꝝ etiã historice tra
diderũt. Nã qꝺ virgili⁹ ait. Prim⁹ ab ethereo
venit saturn⁹ olympo Arma iouis fugiẽs: ⁊ re/
gnis exul adẽptis: ⁊ q̃ ad hanc rez ptinẽtia sub/
sequũt̃: totã de hoc homer⁹ pãdit historiã: quã
ennius in latinum vertit eloquium: vnde quia
plura posuerunt: qui contra huiusmodi errores
ante nos vel greco sermone vel latino scripse/
runt: nõ in eo mihi placuit immorari.

¶ De figmẽtis physiologorum: qui nec veram deitatem colunt: nec eo cultu quo colẽda ẽ ve/ ra diuinitas. Capitulum. xxvij.

i Psas physiologias cũ considero qbus
docti et acuti hoĩes has res humanas
conant̃ euertere ĩ res diuinas: nihil vi/
deo nisi ad tpalia t̃rena q̃ȝ opa nãq̃ȝ corporeã:
vel ẽt si inuisibilẽ tñ mutabilẽ potuisse reuocari:
qꝺ nullo mõ ẽ ver⁹ de⁹. Hoc aũt si saltẽ religio/
sitati cõgruis significationib⁹ ageret̃: eẽt eqdẽ
dolẽduz nõ his veꝝ deũ annũciari atq̃ȝ pdicari
tñ aliquo modo ferẽdũ tã feda ⁊ turpia nõ fieri
nec iuberi. At nũc cuz ꝓ deo vero quo sola aĩa
se inhabitãte fit felix: nefas sit colere aut corp⁹
aut aĩaz: q̃ȝto magis nefariũ ẽ ista sic colere: vt
nec salutẽ nec decus humanũ corp⁹ aut aĩa co
lẽtis obtineat? Quãobrẽ si tẽplo: si sacerdote: si
sacrificio qꝺ deo vero debeatur colat̃ aliquod
elemẽtũ mũdi: vel creat⁹ aliqs spũs etiã si non
immũdus ⁊ malus: nõ ideo ẽ malũ q2 illa mala
sũt qbus colit̃: sȝ q2 illa sũt talia qbus solus ille
colẽdus sit: cui talis cult⁹ seruitusq̃ȝ debet̃. Si
aũt stoliditate vel mõstruositate simulacrorũ:
sacrificijs homicidioꝝ: coronatiõe viriliũ pudẽ
doꝝ: mercede stuproꝝ: sectiõe mẽbroꝝ: abscisi/
one genitaliũ: cõsecratiõe molliũ: festis ĩpuroꝝ
obscenorũq̃ȝ ludoꝝ: vnũ veꝝ deũ idest oĩs aĩe
corporisq̃ȝ creatorẽ colere se qsq̃ȝ ɔtendat: non
ideo peccat q2 nõ est colẽdus quẽ colit: sȝ q2 co
lẽdũ nõ vt colẽdus ẽ colit. Qui vero ⁊ reb⁹ ta/
libus idest turpibus ⁊ scelestis: ⁊ nõ deũ veruz
idest aĩe corporisq̃ȝ factorẽ: sed creaturã: q̃ȝuis
nõ vitiosaz colit siue illa sit aĩa siue corpus: siue
aĩa simul ⁊ corpus: bis peccat in deũ: q ⁊ ꝓ ipo
colit qꝺ nõ est ipse: et talib⁹ reb⁹ colit qualibus
nec ipse colẽdus ẽ: nec nõ ipse sȝ hi quonãmodo
id ẽ q̃ȝ turpiter nefarieq̃ȝ coluerint ĩ prõptu est.
Quid aũt vel quos coluerit esset obscurũ: nisi
eorum testaret̃ historia: ea ipsa q̃ feda et turpa
cõfitemur numinibus terribiliter exigentibus
reddita. Unde remotis ɔstat ambagib⁹: nefari/
os demones atq̃ȝ immundissimos spiritus: hac
oĩ ciuili theologia ĩuisendis stolidis imagib⁹ ⁊ p
eas possidẽdis etiaz stultis cordibus inuitatos.

¶ Quod doctrina varronis de theologia ĩ nul la sibi parte concordet. Capitulum. xxviij.

q Uid igitur valet: q vir doctissimus et
acutissimus varro velut subtili dispu/
tatione hos oẽs deos in celũ ⁊ terram
redigere: ac referre conatur ⁊ non potest? Flu
unt de manibus: resiliũt: labũtur ⁊ decidũt. Di/
ctur⁹ enĩ de feminis hoc est de deab⁹: qm̃ inqt vt
in pmo libro dixi ꝺ locis: duo sũt pncipia deorũ
aĩaduersa de celo ⁊ t̃ra: a quo dij partiz dr̃ ce/
lestes: parti t̃restres: vt ĩ supiorib⁹ initiũ fecim⁹
a celo cũ dixim⁹ de iano: quẽ alij celuz alij dixe
rũt eẽ mũdũ: sic de feminis initiũ scribẽdi fecim⁹
a tellure. Sẽtio q̃ȝtaz molestiã tale ac tãtũ pati
atur ĩgeniũ. Dicit̃ eiz q̃dã rõne verisimili celuz
eẽ qꝺ faciat: t̃raz q̃ patiat̃: ⁊ ideo illi masculinã
viz tribuit: huic feminã: ⁊ nõ attẽdit eũ poti⁹ eẽ
q hec faciat q vtrũq̃ȝ fecit. Hic etiã samothracũ
nobilia mysteria ĩ supiore libro sic ĩterptat̃: ea/
q̃ȝ se q̃ nec suis nota sũt scribẽdo expositurum:
eisq̃ȝ missuꝝ q̃si religiosissime pollicet̃. Dicit .n.
se sibi mltis ĩdicijs collegisse ĩ simlacris aliud si/
gnificare celũ: aliud t̃rã: aliꝺ exẽpla reꝝ: q̃s pla
to appellat ideas: celũ iouẽ: terrã iunonẽ: ideas
mineruã vult ĩtelligi. Celũ a quo fiat aliqd: t̃rã
ꝺ q̃ fiat exẽplũ secũdũ qꝺ fiat. Qua ĩ re omitto
dicere: q plato illas ideas tãtã viz hr̃e dicit: vt
secũdũ eas nõ celũ aliqd fecerit: sȝ ẽt celuz fcm̃
sit. Hoc dico istũ ĩ libro selectoꝝ doꝝ rõnez illã
triũ deoꝝ: qb⁹ q̃si cũcta cõplexus ẽ pdidisse: Ce
lo enĩ tribuit masculos deos: femias t̃re. Int̃ q̃s
posuit mineruam quam supra ipsum celum an/
te posuerat: deinde masculus deus neptunus
in mari est: quod ad terram potius q̃ȝ ad celum
pertinet. Dis pater postremo qui grece pluton
dicitur: etiam ipse masculus frater amborum
terrenus deus esse perhibetur: superiorem ter
ram tenens: in inferiori habens proserpinaz cõ
iugẽ. Quomodo ergo deos in celo: deas in ter
ra esse perhibent: qui rursus deos ad terram:
deas ad celum referre conantur? Quid solidũ
quid constans: quid sobrium: quid definituz ha
bet hec disputatio? Illa autẽ est tellus initium
dearũ: mater scilicet magna: apud quã molluz

⁊ abscisorũ seseq̃ secantiũ atq̃ iactantiũ insana perstrepit turpitudo. Quid ẽ ergo q̄ dicitur caput deorũ ianus: caput dearum tellus: nec ibi facit vnũ caput error: nec hic sanũ furor. Cur hec frustra referre nitũtur ad mũdum: quasi possit pro deo vero mũdus: vel opus p̄ factore coli. Et tamen eos nec hoc posse veritas aperta conuicit. Referãt hec potiꝰ ad hoĩes mortuos ⁊ ad demones pessimos: ⁊ nulla questio remanebit.

¶ Q oĩa q̄ physiologi ad mũdũ et p̃tes ipiꝰ retulerũt: ad vnũ verũ deũ referre d̃buerĩt. Ca. xxix.

Nam q̃ oĩa q̄ ab eis ex istorũ deorũ theologia velut physicis ratiõibus referuntur ad mundũ: nos qualr̃ sine vllo scrupulo sacrilege opinionis deo potiꝰ v̄o qui fecit mundũ: oĩs aĩe ⁊ oĩs corporis conditori tribuantur aduertamꝰ hoc modo. Nos deũ colimꝰ. non celũ ⁊ terrã quibus duabus partibus mundus hic cõstat: nec aiam vel aĩas per viuẽtia q̃cunq̃ diffusas: sed deũ qui fecit celũ ⁊ terrã ⁊ oĩa que in eis sunt. Qui fecit oẽm aĩaz siue quocũq̃ mõ viuẽtem: ⁊ sensus ⁊ rationis exptẽ: siue etiã sentiẽtẽ siue ẽt intelligẽtẽ. Et vt iã incipiã illa vniꝰ ⁊ veri dei opera pcurrere: p̄pter que isti sibi dũ q̃si honeste conant̃ sacramẽta turpissima ⁊ scelestissima iterp̄tari: dos multos falsosq̃ fecerũt.

¶ Qua pietate discernatur a creatur creator: ne pro vno tot dij colantur: quot sunt opa vniꝰ auctoris. Capitulum. xxx.

Illũ deũ colimꝰ: q naturis a se creat ⁊ subsistẽdi ⁊ mouẽdi initia finesq̃ constituit: qui rerũ causas habet: nouit atq̃ disponit: qui vim seminũ cõdidit: qui rationalez animã quod dicitur animus quibus voluit viuẽtibus indidit: qui sermõis facultatẽ vsũq̃ donauit: qui munꝰ futura dicẽdi quibus placuit spiritibus impriuit. Et p quos placet ipe futura predicit: ⁊ per quos placet malas valitudies pellit. Qui belloꝝ quoq̃ ipsorum cũ sit emẽdandũ ⁊ castigandum genus humanũ: exordijs p̄gressibus finibusq̃ moderat̃: qui huius mũdi ignẽ vehemẽtissimũ ⁊ violẽtissimũ pro imense nature tempamẽto ⁊ creauit ⁊ regit: qui vniuersaꝝ aq̃rum creator ⁊ gubernator est: qui solẽ fecit corporaliũ clarissimũ luminũ: eiq̃ vim cõgruam ⁊ motũ dedit. Qui ipsis etiã inferis dñationẽ suã ptẽtemq̃ nõ subtrahit: q semĩa ⁊ alimẽta mortalium siue arida siue liq̃da naturis cõpetẽtibꝰ attributa substituit. Qui terrã fundat atq̃ fecundat: q fructus eiꝰ aĩalibus hominibusq̃ largit̃. q causas nõ solũ principales s̄ etiã subseq̃ntes nouit atq̃ ordinat: qui lune statuit modũ suũ: qui vias celestes atq̃ terrestres locoꝝ mutationibus pbet. Qui humanis ĩgenijs q̄ creauit: etiam scias artiũ variarũ ad adiuuandã vitaz nãturãq̃ cõcessit. Qui coniũctionẽ maris ⁊ femine ad adiutoriũ p̄pagãde p̄lis instituit. Qui hominũ cetibꝰ q̃ẽ focis ⁊ luminibꝰ adhiberẽt ad facillimos vsus munꝰ terreni ignis idulsit. Ista sunt certe que dijs selectis nescio p quas physicas interp̄tationes vir acutissimus atq̃ doctissimus varro: siue q̄ aliũde accepit siue q̄ ipse cõiecit distribuere laborauit. Hec autẽ facit atq̃ agit vnus ⁊ verꝰ deus. Sed sicut idẽ deꝰ vbiq̃ totus nullis inclusus locis: nullis vĩculis alligatus: i nullas partes sectilis: ex nulla parte mutabilis: iplens celũ ⁊ terrã p̄ñte potẽtia nõ absẽte natura: sic itaq̃ administrat oĩa que creauit: vt etiã ipa p̄prios exercere ⁊ agẽ motꝰ sinat. Quãuis eni nihil esse possit sine ipso: non tñ sunt vlla qd̄ ipse. Agit aũt multa etiam per angelos s̄ nõ nisi ex seipso beatificat angelos. Ita quãuis p̄pter aliquas causas hoĩbus angelos mittat: nõ tñ ex angelis hoĩes: sed ex seipso sicãgelos btificat. Ab hoc vno ⁊ v̄o deo vitam spamꝰ eternaz.

¶ Quibꝰ proprie beneficijs dei exceptagenerali largitate sectatores v̄itatis vtant̃. Ca. xxxi.

Habemꝰ. n. ab illo p̃ter huiuscemodi bñficia que ex hac de qua nõnulla diximꝰ administratiõe nature hoĩs malisq̃ largit̃: magnũ ⁊ bonorũ propriũ magne dilectiõis indiciũ. Quãq̃ enim q̄ sumus: q̄ viuimꝰ: q̄ celũ terrãq̃ cõspicimus: q̄ habemꝰ mentẽ atq̃ rationẽ qua eum ipm qui hec oĩa cõdidit inquiramus: nequaq̃ valeamꝰ actioni sufficere grãrũ. tñ q̄ nos oneratos obrutosq̃ peccatis: ⁊ a contemplatione sue lucis auersos: ac tenebrarũ. i. iniquitatis dilectione cecatos nõ omnino deseruit. Misitq̃ nobis verbũ suũ: qui est eiꝰ vnicꝰ filius: quo pro nobis in assũpta carne nato atq̃ passo: quanti deus hominem penderet noscere mus: atq̃ illo sacrificio singulari a peccatis omnibus mundaremur: eiusq̃ spiritu in cordibꝰ nostris dilectiõe diffusa: omnibus difficultatibus superatis in eternam requiem et contemplationis eiꝰ ineffabilẽ dulcedinẽ veniremꝰ. Que corda q̄t lingue ad agẽdas ei grãs satis eẽ ɔ̃tẽderit.

¶ Quod sacramentũ redemptionis christi nullis retro temporibꝰ defuerit: semperq̃ sit diuersis significationibus predicatum. Cap. xxxij.

HOc mysteriū vite eterne:iā ide ab ex/
ordio generis humani per quedam si/
gna ⁊ sacramēta tēporibꝰ cōgrua qui
bus oportuit per angelos predicatū ē. Deīde
populus hebreus ī vnā quādā rēpublicā que
hoc sacramētū ageret cōgregatꝰ ē:vbi ꝑ quos
dā sciētes:per quosdā nescientes:id quod ex
aduentu christi vsqꝫ nūc ⁊ deinceps agit̄:pre/
nūciaret̄ eē venturū. Sparsa ēt postea eadē
gente ꝑgentes ꝓpter testimoniū scripturarū
quibꝰ eterna salus in christo futura predicata ē
Oēs.n.nō solū prophetie q̄ in verbis sunt:nec
tātū precepta vite que mores pietatēqꝫ cōfor
māt:atqꝫ illis litteris cōtinētur:verū etiā sacra
sacerdotia:tabernaculū siue tēplū: altaria: sa/
crificia:cerimonie dies festi:⁊ quicqd aliud ad
eā seruitutē pertinet q̄ deo debet̄:⁊ grece pro
prie latria dicit̄:ea significata ⁊ prenūciata sūt
q̄ ꝓpter eternā vitā fideliū ī christo ⁊ ipleta cre
dimus:⁊ ipleri cernimꝰ:⁊ iplēda cōfidimus.

Quod per solā christianā religionē manife/
stari potuerit fallacia spirituū malignoꝝ:de ho
minū errore gaudentiū. Caplm xxxiij.

PEr hāc ergo religionē vnā ⁊ verā po/
tuit aperiri deos gentiū eē īmundissi/
mos demones:sub defunctoꝝ occasio
nibus animaꝝ:vel creaturarū specie munda/
naꝝ deos se putari cupientes: ⁊ quasi diuinis
honoribꝰ eisdēqꝫ scelestis ac turpibꝰ rebꝰ super/
ba īpuritate letantes atqꝫ ad verū deū cōuer/
sionē humanis animis īuidentes. Ex quo ima/
nissimo ⁊ ipijssimo dominatu hō liberat̄:cū cre
dit in eū q prebuit ad exurgēdū tāte humilita/
tis exēplū:quāta illi sup̄bia ceciderūt. Hic sūt
nō solū illi de qbꝰ multa iam diximꝰ: ⁊ alij atqꝫ
alij similes ceteraꝝ gentiū atqꝫ terrarū: sed ēt
hi de quibꝰ nūc agimus tanq̄ in senatu deorū
selecti:sed plane selecti nobilitate criminū non
dignitate virtutū. Quoꝝ sacra varro dū qua
si ad naturales rōnes referre conat̄ querēs ho
nestare res turpes: quomō his quadret ⁊ con/
sonet nō pōt īuenire:quoniā nō sunt ipse illorū
sacroꝝ cause quas putat vel potius vult puta
ri. Nā si nō solū ipse: veꝝ etiā quelibet alie hu
ius generis eēnt:quis nihil ad deū verū vitā/
qꝫ eternā que ī religione querēda est pertine/
rēt:tn̄ qualicunqꝫ de reꝝ natura reddita rōne
aliquātulū mitigarent offensionē:quā nō intel
lecta in sacris aliqua velut turpitudo aut ab/
surditas fecerat:sicut ī quibusdā theatroꝝ fa/
bulis vel delubroꝝ mysterijs facere idē Uar/
ro conatꝰ est. Ubi nō theatra delubroꝝ similitu
dine absoluit. sꝫ theatroꝝ potius similitudine
delubra dānauit:tn̄ vtcūqꝫ conatꝰ ē:vt sensū
horribilibꝰ rebꝰ offensum velut naturaliū cau/
sarū ratione reddita deliniret.

De libris Nume Pompilij quos senatus ne
sacroꝝ cause quales ī eis habebātur innotesce
rent iussit incendi. Caplm xxxiiij.

SEd cōtra inuenimus sicut ipse vir do/
ctissimꝰ prodijt:de Nume pōpilij libris
redditas sacroꝝ cās nullo mō potuis
se tolerari:nec dignas habitas:q̄ nō solū lecte
īnotescerent religiosis: sed saltē scripte recon/
derētur ī tenebris. Iā.n.dicā:qđ in tertio huiꝰ
opis libro me suo loco dictuꝝ eē promiseram.
Nā sicut apud eūdē Uarronē legit̄ ī libro de
cultu deoꝝ:Terentiꝰ quidā cū haberet ad ia/
niculū fundū: ⁊ bubulcꝰ eiꝰ iuxta sepulchrum
nume pōpilij traijciēs aratrū:eruisset ex terra
libros eiꝰ vbi sacroꝝ īstitutoꝝ scripte erāt cau
se:ī vrbē ꝑtulit ad pretorē. At ille cū īspexisset
ꝑncipia rē tātā detulit ad senatū:vbi cū ꝑmo/
res quasdā cās legissent: cur qdqꝫ ī sacris fue
rit institutū: Nume mortuo senatꝰ assensus est
eosqꝫ libros tāq̄ religiosi patres cōscripti: pre/
tor vt cōbureret cēsuerūt. Credat qsqꝫ qđ pu/
tat:imo qđ dicat qđ dicēdum suggesserit vesa
na cōtētio qlibet tāte īpietatis defensor egregi
us. Me admonere sufficiat sacroꝝ cās a rege
pōpilio romanoꝝ sacroꝝ īstitutore cōscriptas:
nec populo:nec senatui:nec saltē ipsis sacerdo
tibꝰ īnotescere debuisse:ipsūqꝫ numā pōpiliū
curiositate illicita ad ea demonū peruenisse se/
creta:q̄ ipse qdē scriberet:vt haberet vnde le/
gēdo cōmoneret̄. Sed ea tn̄ cū rex eēt q mini/
me quēquā metueret:nec docere aliquē:nec
delēdo vel quoquo modo cōsumēdo ꝑdere au
deret:ita ꝙ scire neminem voluit: ne homines
nefaria doceret:violare aūt timuit ne demōes
iratos haberet:obruit vbi tutū putauit: sepul/
chro suo propinquare aratrū posse nō credens
Senatus aūt cū religiōes formidaret dānare
maioꝝ:⁊ iō Nume assentire cogeret̄:illos tn̄ li
bros tā ꝑniciosos eē iudicauit:vt nec obrui rur
sus iuberet:ne hūana curiositas mlto vehemē
tius rē iā perditā quereret:sꝫ flāmis aboleri ne
fāda monumēta:vt qꝛ iā necesse eē existimabāt
sacra illa facere tolerabiliꝰ erraret̄ causis eoꝝ
ignoratis:q̄ cognitis ciuitas turbaret̄.

De hydromantia: per quam numa visis qui/
usdam imaginibus ludificabatur. Cap. xxxv.

Nam et ip̄e numa ad quē nullus dī ꝓpħa
nullus scūs angelus mittebat̄: hydro/
mantiā facere cōpulsus ē: vt ī aqua vi/
eret imagines deoꝝ: vel potius ludificatiōes
emonū: a q̄bus audiret qd ī sacris constitueret
atq̃ obseruare deberet. Qd̄ genus diuinatōis
iē varro a p̄sis dicit allatū: quo et ipsum numā:
postea pythagorā philosophū vsum fuisse cō/
emorat: vbi adhibito sanguine etiā īferos phi
t sciscitari: et necyomātiaꝫ grece dicit vocari:
siue necromātia dicat̄ idipsum est: vbi vident̄
ortui diuinare: q̄bus hec artibus fiāt ipsi vide
it. Nolo eiꝫ dicere: has artes etiaꝫ ante nostri
aluatoris aduētū ī ipsis ciuitatibus gētiū legi/
us solere ꝓhiberi: et pena seuerissima vīdicari.
Nolo inquā hoc dicere: fortassis eiꝫ talia tūc lice
bat. His tn̄ artibus didicit sacra illa pompilius:
quoꝝ sacroꝝ facta ꝓdidit: causas obruit: ita ti/
muit et ipse qd̄ didicit: quaꝝ causaꝝ proditos li/
bros senatus īcēdit. Quid mihi ergo varro illo/
rū sacroꝝ alias nescio quas causas velut physi/
cas iterpretat̄: quales si libri illi habuissent non
vtiq̃ arsissent: aut et istos varronis ad cesarē pō
tificē scriptos atq̃ editos: p̄res cōscripti simili/
ter īcēdissent. Qd̄ ergo aquā egesserit: idest ex
portauerit numa pōpilius vnde hydromātiam
faceret: ideo nymphā egeriā cōiugē dicit̄ habu
isse quēadmodū ī supradicto libro varronis ex/
ponit̄. Ita eiꝫ solēt res geste asp̄sione mēdacio/
rū ī fabulas verti. In illa igit̄ hydromantia cu/
riosissim⁹ rex ille romanus et sacra didicit: que ī li
bris suis pōtifices haberēt: et eoꝝ causas quas
preter se nemineꝫ scire voluit. Itaq̃ eas seorsum
scriptas secū quodāmodo mori fecit: q̄n ita sub
trahendas hoīuꝫ noticie sepeliendasq̃ curauit.
Aut ergo demonū illic tā sordide et noxie cupidi
tates erāt ꝯscripte: vt ex his tota illa theologia
ciuilis etiaꝫ apud tales hoies execrabilis appa/
reret: q tā mlt̄a ī ipsis sacris erubescenda suscepe/
rit. Aut illi oēs nihil aliud q̄ hoies mortui ꝓde/
bātur: quos tā ꝓlixa temporis vetustas: et fere
oēs ppl'i gētiū deos imortales esse crediderāt:
cū et talibus sacris ijdē illi demones oblectarē/
tur: q se colēdos ꝓ ipsis mortuis: quos deos pu
tari fecerat: q̄busdā fallaciū miraculoꝝ attesta/
tionibus supponebāt. Sed occulta veri dei pro
uidētia factū est: vt et pōpilio amico suo illis cō/
ciliatis artibus: q̄bus hydromantia fieri potu

it: cūcta illa cōfiteri ꝑmitterētur: et tn̄ vt moritu/
rus īcenderet ea potius q̄ obrueret admonere
nō ꝑmitterent̄: q ne īnotescerēt: nec aratro quo
sunt eruta obsistere potuerunt: nec stilo varro/
nis: quo ea que de hac re gesta sunt in nostram
memoria peruenerunt. Nō enim possunt quod
non sinuntur efficere: sinuntur autem alto dei
summi iustoq̃ iudicio pro meritis eorum quos
ab eis vel affligi tantum: vel etiam subijci ac de
cipi iustum est: Quam vero perniciose vel a cul
tu vere diuinitatis aliene ille lr̄e iudicate sint:
hinc intelligi potest: ꝙ eas maluit senatus incē/
dere: quas pompilius occultauit: q̄ timere qd̄
timuit: qui hoc audere nō potuit. Qui ergo nec
felicem in futuro vitam: nec modo habere vult
piam: talibus sacris mortem querat eternam.
Qui autem cum malignis demonibus nō vult
habere societatem: non superstitionem qua co/
luntur noxiam pertimescat: sed veram religio/
nem qua produntur et vincuntur agnoscat.

¶ Aurelij augustini d̄ ciuitate dei liber octau⁹.

¶ De questione naturalis theologie cū philoso/
phis excellentioris sciētie discutiēda. Caplm̄. j.

Nunc intentiore no-
bis opus est animo multo q̄ erat in
superiorum questionum solutione et
explicatione librorū: de theologia quippe quā
naturalem vocant: non cum quibuslibet homi/
nibus: non enim fabulosa est vel ciuilis: hoc est
vel theatrica: vel vrbana: quarum altera iacti/
tat deorum crimina: altera indicat deorum de
sideria criminosiora: ac per hoc malignorum po
tius demonum q̄ deorum: sed cuꝫ philosophis
est habenda collatio: quorum ipsum nomē si la/
tine interpretemur: amorem sapientie profitet̄.
Porro si sapientiam profitemur: et sapientia de
us est per quem facta sunt omnia: sicut diuina
auctoritas veritasq̃ monstrauit: verus philoso
phus est amator dei. Sed q̄r res ipsa cuius hoc
nomen est non est in omnibus qui hoc nomine
gloriantur: neq̃ enim continuo vere sapientie
sunt amatores quicunq̃ appellant̄ philosophi
profecto in omnibus quorum sententias ex lit/
teris nosse potuimus: eligendi sunt cum quibus
non indigne questio ista tractetur. Neq̃ eiꝫ hoc
opere omnes omnium philosophoꝝ vanas opi
niones refutare suscepi: sed eas tantum que ad
theologiam pertinent: quo verbo greco signifi/
cari intelligimus de diuinitate rationē siue ser/

monē: nec eas omniū: sed eoꝝ tātū qui cū ⁊ esse diuinitatē ⁊ humana curare cōsentiāt: nō tamē sufficere vnius icōmutabilis dei cultū ad vitam adipiscēdā etiā post morte3 btā3: sed ab illo sane multos vno cōditos atqꝫ īstitutos ob eā causa3 colēdos putāt. Hi etiā iā varronis opinionem veritatis propīquitate trāscēdūt. Siquide3 ille totā theologiā naturalē vsqꝫ ad mūdū istū: vel eius aīa3 extēdere potuit: isti vero supra omne3 aīe naturā cōfitētur deū: qui nō solū mūdū istū visibilē qui sepe celi ⁊ terre noīe nūcupatur: sed oē3 etiā omnino aīa3 fecerit: ⁊ qui rationalē ⁊ intellectualē: cuius generis aīa humana est: participatione sui luminis icōmutabilis ⁊ incorporei beatā fecerit. Hos philosophos platonicos appellatos a platone doctore vocabulo deriuato nullus qui hec vel tenuiter audiuit ignorat. De hoc igiť platone q̄ necessaria huic q̄stioni existimo breuiter attingam: prius illos commemorans: qui cum in eodem genere litteraru3 tempore precesserunt.

¶ De duorum philosophorum generibus: idest italico ⁊ ionico: eorumqꝫ auctoribus. Caplm. ij.

Quantum enim attinet ad litteras grecas: que lingua inter ceteras gentium clarior habetur: duo philosophoru3 genera traduntur: vnum italicum ex ea parte italie: que quonda3 magna grecia nuncupata est: alterum ionicum in eis terris: vbi ⁊ nunc grecia nominatur. Italicum genus auctorem habuit pythagoram samium: a quo etiam ferunt ipsu3 philosophie nomen exortum. Nam cum antea sapientes appellarentur: qui modo quoda3 laudabilis vite alijs prestare videbantur: iste interrogatus quid profiteretur philosophum se esse respōdit: idest studiosum vel amatore3 sapiētie: quonia3 sapiētē profiteri arrogantissimū videbatur. Jonici vero generis pīceps fuit thales milesius: vnus illoꝝ septē qui appellati sunt sapiētes. Sed illi sex vite genere distīguebantur: ⁊ quibusdā preceptis ad bene viuēdū accōmodatis. Iste aūt thales vt successores etiā propagaret: reꝝ naturā scrutatꝰ suasqꝫ disputatiōes litteris mandans emicuit maximeqꝫ admirabilis extitit ꝙ astrologie numeris cōprehēsis defectus solis ⁊ lune etiā predicere potuit. Aquā tñ putauit rerū esse principiu3: ⁊ hinc omnia elementa mūdi: ipsumqꝫ mundu3 ⁊ que ī eo gignūtur existere. Nihil aute3 huic operi quod mundo considerato ta3 mirabile aspicimus ex diuina mente preposuit. Huic successit anaximander eius auditor: mutauitque de rerum natura opinionē. Non eni3 ex vna re sicut thales ex humore: sed ex suis ꝓprijs principijs quasqꝫ res nasci putauit. Que reꝝ principia singulaꝝ esse credidit īfinita: ⁊ īnumerabiles mundos gignere: ⁊ quecūqꝫ ī eis oriūtur: eosqꝫ mundos modo dissolui: modo iteru3 gigni existimauit: quantum quisqꝫ etate sua manere potuerit: nec ipse aliquid diuine menti ī his reꝝ operibus tribuens. Iste anaximene3 discipulu3 ⁊ successore3 reliquit: qui oēs reru3 causas īfinito aeri dedit: nec deos negauit aut tacuit: nō tñ ab ipsis aere3 factu3: sed ipsos ex aere ortos credidit. Anaxagoras vero eius auditor harum rerum omnium quas videmus effectore3 diuinu3 animu3 sensit: ⁊ dixit ex īfinita materia que cōstaret dissimilibus inter se particulis reru3 oīu3 genera pro modulis ⁊ speciebus proprijs singula fieri: sed aīo faciēte diuino. Diogenes quoqꝫ anaximenis alter auditor aerem quide3 dixit reru3 esse materiam de qua omnia fierent: sed eu3 esse cōpotem diuine rationis: sine qua nihil ex eo fieri posset. Anaxagore successit auditor eius archelaus etia3 ipse de particulis inter se dissimilibus quibus singula queque fierent: ita omnia constare putauit vt inesse etiam mentem diceret: que corpora dissimilia idest illas particulas: coniungendo ⁊ dissipando ageret omnia. Socrates huius discipulus fuisse perhibetur magister platonis: propter quem breuiter cuncta ista recolui.

¶ De socratica disciplina. Capitulum. iii.

Socrates ergo primus vniuersa3 philosophiā ad corrigēdos cōponēdosqꝫ mores īflexisse memoratur: cū ante illum omnes magis physicis: idest naturalibus rebus perscrutandis operam maximā impenderint. Non mihi autem videtur posse ad liquidu3 colligi vtrum socrates vt hoc faceret tedio rerum obscurarum ⁊ incertarum ad aliquid approbatum ⁊ certum reperiendum animum intendit quod esset beate vite necessarium: propter quod vitam omnium philosophoru3 inuigilasse ac laborasse videtur industria: An vero sicut de illo quidam beniuolentius suspicantur: nolebat immundos terrenis cupiditatibus animos se extendere in diuina conari quandoquidem ab eis causas rerum videbat inquiri: quas primas atque summas non nisi ī vnius veri ac summi dei voluntate esse credebat. Unde nō ea3 putabat

ſi mundata mente poſſe comprehendi: ⁊ ideo
urgande bonis morib⁹ vite cenſebat iſtanduꝫ
t deprimentib⁹ libidinib⁹ exonerat⁹ anim⁹ na-
urali vigore i eterna ſe attolleret: naturāqꝫ in/
orporei ⁊ icōmutabilis luminis vbi cauſe oiuꝫ
ctaꝝ naturaꝝ ſtabiliter viuūt: intelligēt e pu
tate cōſpiceret. Cōſtat eū tamē iperitoꝝ ſtul/
tiā ſcire ſe aliqd opinātiū: etiā i ipſis moralib⁹
ueſtionibus quo totū animū intendiſſe vide/
atur: vel cōfeſſa ignorātia ſua vel diſſimula/
 ſciētia: lepore mirabili diſſerendi ⁊ acutiſſi/
a vrbanitate agitaſſe atqꝫ verſaſſe. Unde et
ōcitatis inimicitijs calūnioſa criminatiōe dā/
at⁹ morte mulctatus ē. Sed eum poſtea illa
ſa que publice dānauerat atheniēſiū ciuitas
ublice luxit: i duos accuſatores ei⁹ vſqꝫ adeo
opuli idignatiōe cōuerſa: vt vn⁹ eoꝝ oppreſ/
us i multitudine iteriret: exilio aūt volūtario
tqꝫ ppetuo penā ſimilē alter euaderet. Tā p̄/
lara igiṫ vite mortiſqꝫ fama Socrates religt
lurimos ſue philoſophie ſectatores: quorum
ertatiꝫ ſtudiū fuit i qōnū moraliū diſceptatio
e vſari: vbi agiṫ de ſummo bono q̊ fieri homo
eat⁹ pōt. Qđ in Socratis diſputatiōib⁹ dum
ia mouet: aſſerit: deſtruit: qm̄ nō euidenter ap
aruit: quod cuiqꝫ placuit inde ſūpſerūt: ⁊ vbi
uiqꝫ viſuꝫ ē cōſtituerūt finē boni. Finis autē
oni appellaṫ quo qſqꝫ cū pueneri t beatus eſt.
Sic aūt diuerſas inter ſe ſocratici de iſto fine
ententias habuerūt: vt qđ vix credibile ē vni
s magiſtri potuiſſe facere ſectatores: quidaꝫ
ūmū bonū eē dicerēt voluptatē: ſicut Ariſtip
us: qdā virtutē ſicut Antiſtenes. Sic alij atqꝫ
lij aliud atqꝫ aliud opinati ſunt: quos comme
morare longum eſt.

¶ De precipuo inter diſcipulos ſocratis plato/
ne: qui omnem philoſophiam triplici partitio/
ne diſtinxit. Capitulum iiij.

Sed iter diſcipulos Socratis nō qdeꝫ
imerito excellētiſſima gloria claruit: q
oino ceteros obſcuraret Plato. Qui
cū eēt atheniēſis honeſto apud ſuos loco nat⁹:
⁊ ingenio mirabili lōge ſuos cōdiſcipulos ante
iret: paꝝ tn̄ putās pficiēde philoſophie ſuffice/
re ſeipſū: ac ſocraticā diſciplinā: qꝫ lōge lateqꝫ
potuit peregrinat⁹ ē quaquauerſū eū alicuius
nobilitate ſcientie percipiende fama rapiebat.
Itaqꝫ ⁊ in egypto didicit quecūqꝫ illic magna
habebāṫ atqꝫ docebātur: ⁊ inde in eas Italie
partes veniēs vbi pythagoreoꝝ fama celebra
baṫ: qcqd italice philoſophie tūc florebat: au/
ditis eminētioribus i ea doctorib⁹ facillime cō
prehēdit. Et qꝛ magiſtrū ſocratē ſingulariṫ di/
ligebat: eū loquētē fere i oib⁹ ſermonib⁹ ſuis fa
ciens: etiā illa que vel ab alijs didicerat: vl̄ ip̄e
quāta potuerat intelligētia viderat: cū illius le
pore ⁊ moralib⁹ diſputatiōib⁹ tēperauit. Itaqꝫ
cū ſtudiū ſapiētie i actiōe ⁊ cōtēplatiōe verſeṫ
vn̄ vna pars ei⁹ actiua: altera cōtēplatiua dici
pōt: quarū actiua ad agendā vitā. i. ad mores
inſtituēdos pertinet: cōtēplatiua aūt ad cōſpi
ciēdas nature cāſ ⁊ ſinceriſſimā veritatē. So
crates in actiua excelluiſſe memoraṫ: Pytha
goras vero magis cōtēplatiue quibus potuit
intelligētie virib⁹ inſtitiſſe. Proīde plato vtrū
qꝫ iūgendo philoſophiā pfeciſſe laudaṫ. Quaꝫ
i tres ptes diſtribuit: vnā moralē que maxime
in actiōe verſaṫ: alterā naturalē que contem/
plationi deputata ē: tertiā rōnalē: qua verum
determinaṫ a falſo. Que licet vtriqꝫ. i. actioni
⁊ cōtēplationi ſit neceſſaria: maxime tamē con
tēplatio perſpectionem ſibi vēdicat veritatis
Ideo hec tripartitio nō eſt contraria illi diſtin/
ctioni: qua intelligiṫ oē ſtudiū ſapiētie i actiōe
⁊ cōtēplatiōe cōſiſtere. Quid aūt i his vel de
his ſingulis ptib⁹ plato ſenſerit. i. vbi finē omni
uꝫ actionū: vbi cauſas omniū naturarū: vbi lu
men omniū rationū eē cognouerit vel credide
rit: diſſerēdo explicare ⁊ lōgū eē arbitror: ⁊ te
mere eſſe affirmādū nō arbitror. Cum eniꝫ ma
giſtri ſui ſocratis quem facit in ſuis volumini/
bus diſputantem notiſſimum morem diſſimu
lande ſcientie vel opinionis ſue ſeruaſſe affe/
ctat: quia ⁊ illi ipſe mos placuit: factum eſt vt
etiam ipſius Platonis de rebus magnis ſen/
tentie non facile perſpici poſſint. Ex his tamē
que apud euꝫ leguntur: ſiue que dixit ſiue que
ab alijs dicta eſſe narrauit: atqꝫ conſcripſit: q̄ ſi
bi placita viderentur quedam commemorari
⁊ huic operi inſeri oportet a nobis vel vbi ſuf/
fragatur religioni vere: quam fides noſtra ſu/
ſcipit ac defendit: vel vbi ei videtur eſſe con/
trarius: quantum ad iſtam de vno deo ⁊ pluri/
bus pertinet queſtionem: quē propter vitam
que poſt mortem futura eſt veraciter beatam
colendum eſſe catholice religionis aſſerit diſci
plina. Fortaſſis enim qui Platonem ceteris
philoſophis gentium longe recteqꝫ prelatum:
acutius atque veracius intellexiſſe atqꝫ ſe/
cuti eſſe fama celebriore laudantur: aliquid

tale de deo sentiunt: vt in illo inueniatur et cau
sa subsistendi: et ratio intelligēdi: ⁊ ordo viuēdi.
Quorū trium vnū ad naturalē: alterum ad ra
tionalē: tertiū ad moralē partē intelligitur perti
nere. Si enim homo ita creat⁹ est: vt per id quod
ī eo ꝑcellit attigat ad illud qđ cūcta ꝑcellit: idest
vnū verum optimū deum: sine quo nulla natu-
ra subsistit: nulla doctrina instruit: nullus vsus
expedit: ipse queratur vbi nobis omnia sunt se-
cura: ipse cernatur vbi nobis certa sunt omnia:
ipse diligatur vbi nobis recta sunt omnia.

¶ Quod de theologia cū platonicis potissimū
disceptandum sit: quorū opinioni oīum phorū
postponenda sint dogmata. Capitulū. v.

Si ergo Plato dei hui⁹ imitatorē: cogni
torem: amatorē dixit esse sapientē cu-
ius participatiōe sit btūs: quid opus est
discutere ceteros: quorū nulli nobis q̃ iste ꝓpi-
us accesserūt? Cedat igit̄ eis nō solū theologia
illa fabulosa deorū criminibus oblectans aīos
impiorū: nec solū etiā illa ciuilis vbi impuri de-
mones terrestrib⁹ gaudijs deditos ppl̄os deorū
nomīe seducētes: humanos errores tanq̃ suos
diuinos honores habere voluerunt: vbi ad spe-
ctandos suorū criminū ludos cultores suos tan
q̃ sue vanitatis administratores habuerūt: vbi
per eos ad suū cultū studijs imūdissimis alios
excitantes: ⁊ sibi delectabiliores ludos de ipsis
spectatorib⁹ exhibētes. Ubi siqua velut hōesta
gerūtur in tēplis coniūcta sibi theatrorū obsceni
tate turpant̄: ⁊ quecunq̃ turpia gerūtur ī thea
tris: cōparata sibi templorū feditate laudantur
Et ea que varro ex his sacris quasi ad celū ⁊ ter
ram rerūq̃ mortaliū semina ⁊ actus interpreta
tus est: q2 nec ipsa illis ritib⁹ significant̄ que ipe
insinuare conat̄: ⁊ ideo veritas conātem nō seq
tur. Et si ipsa eēnt: tn̄ anime rationali ea q̄ infra
illā nature ordine cōstituta sunt pro deo suo co-
lenda nō essent: nec sibi debuit ꝑferre tanq̃ de-
os eas res quibus ipsam pretulit verus de⁹: et
ea que numa pōpilius re vera ad sacra eiusmo-
di pertinētia secum sepeliendo curauit abscōdi
⁊ aratro eruta senatus iussit incēdi. In eo gene-
re sunt etiam illa vt aliquid de numa miti⁹ suspi
cemur: que alexander macedo scribit ad matrē
sibi a magno antistite sacrorū egyptiorū quodā
leone patefacta: vbi nō picus ⁊ faun⁹: et eneas
⁊ romulus: vel etiā hercules ⁊ esculapius: et li-
ber semela natus: ⁊ tyndaride fratres: ⁊ siquos
alios ex mortalib⁹ pro dijs habent: sȝ ipsi etiam
maiores gentiū dij: quos cicero in tusculanis ta
citis noībus videtur attigere. Juppiter. Juno
Saturn⁹: Uulcan⁹: vesta: et alij plurimi: quos
varro conatur ad mundi partes siue elementa
trāsferre: hoīes fuisse ꝓduntur. Timens enim
ille quasi reuelata mysteria petēs admonet ale
xandrū: vt cū ea matri ↄscripta insinuauerit: fla
mis iubeat cōcremari. Non solū ergo ista q̄ du
theologie cōtinent fabulosa .s. ⁊ ciuilis: platoni
cis philosophis cedant q verū deū ⁊ rerū aucto
rem: ⁊ veritatis illustratorē ⁊ beatitudinis larg
torē esse dixerūt: sed alij quoq̃ philosophi q cor
poralia nature ꝑncipia corpori deditis mētibus
opinati sunt cedant his tantis ⁊ tanti dei cogni
toribus veris: vt thales ī humore: Anaximenes
in aere: stoici ī igne: epicure⁹ ī athomis: hoc ē mi
nutissimis corpusculis que nec diuidi nec sēti
queūt. Et quicūq̃ alij quorū enumeratōi īmora
ri nō est necesse siue simplicia siue ↄiūcta corp
siue vita carētia siue viuētia: sed tamē corpora
causā principiūq̃ rerū esse dixerūt. Nam qda
eorū a rebus nō viuis res viuas fieri posse cred
derūt sicut epicurei. Quidā vero a viuēte qda
viuentia: quedā nō viuentia: sed tn̄ a corpe cor
porea. Nā stoici ignē idest corpus vnū ex qua
tuor elemētis quibus visibilis mūdus hic ↄstat
⁊ viuentē ⁊ sapiētem ⁊ ipsius mūdi fabricatore
atq̃ oīum que sunt in eo: eūq̃ omnino ignē esse
deū putauerunt. Hi ⁊ ceteri similes eorū id so
lum cogitare potuerūt: quod cū eis corda eorū
obstricta carnis sensib⁹ fabulata sunt. In se q̄p
pe habebant quod non videbant: ⁊ apđ se ima
ginabantur quod foris viderant etiā quādo nō
videbāt: sed tantūmodo cogitabāt. Hoc aūt in
conspectu talis cogitatōis iam non est corp⁹ sed
similitudo corporis: illud aūt vnde videt̄ in ani
mo hec similitudo corporis nec corpus est nec si
militudo corporis: ⁊ vnde videtur atq̃ vtrū pul
chra an deformis sit videatur: profecto est meli
us q̃ ipsa que iudicatur. Hec mens hominis et
ipsa ratiōalis anime natura est: que vtiq̃ corp⁹
non est: si iam illa corporis similitudo cum in ani
mo cogitantis aspicitur atq̃ iudicatur nec ipsa
corpus est. Nō est ergo nec terra: nec aqua: nec
aer: nec ignis: quibus quattuor corporibus que
dicuntur quattuor elementa mundū corporeū
videmus esse compactum. Porro si noster ani
mus corpus nō est: quomodo deus creator ani
mi corp⁹ ē? Cedāt ergo ⁊ isti vt dictū ē platōicis
cedāt ⁊ illi quos qdem puduit dicere deū corp⁹

esse: verūtamē eiusdem nature cuiꝰ ille est aīos
nostros esse putauerūt. Ita non eos mouit tan/
ta mutabilitas anime: quā deo tribuere nefas
est. Sed dicūt corpore mutatur aīe natura: nā
per seipsam incōmutabilis est. Poterant isti di/
cere corpore aliquo vulnerat̄: nam per seipsam
inuulnerabilis est. Prorsus quod mutari nō po
test: nulla re potest. Ac per hoc ꝙ corpore muta
ri potest: aliqua re potest: et ideo incommutabi
le recte dici non potest.

¶ De platonicorum sensu in ea parte phīe: que
physica nominatur. Capitulum. vi.

Viderūt ergo isti phī: quos ceteris n̄ im/
merito fama atq̧ glīa platōs videmꝰ:
nullū corpus esse deū: ⁊ ideo cūcta cor
pora trāscenderūt querētes deum. Viderūt qc
qd mutabile est non esse summū deū: ⁊ ideo om
nem aīam mutabilesq̧ omnes spiritus transcē/
derūt querētes summū deū. Deinde viderunt
oēm speciem in re quacūq̧ mutabili: que est qc
quid illud est: quō ⁊ qualis cunq̧ natura est: non
esse posse nisi ab illo qui vere est: qui ⁊ icōmuta/
biliter est. Ac per hoc siue vniuersi mūdi corpꝰ
figuras: qualitates: ordinatūq̧ motū: ⁊ elemē
ta disposita a celo vsq̧ ad terrā: ⁊ quecūq̧ cor
pora in eis sunt: siue oēm vitā: vel que nutrit et
continet qualis est in arboribꝰ: vel que ⁊ hec ha
bet ⁊ sentit qualis est in pecoribꝰ: vel que et hec
habet ⁊ itelligit qualis ē ī hominibꝰ: vel que nu/
tritorio subsidio non indiget: sed tantū continet
sentit ⁊ intelligit qualis est in angelis: nisi ab illo
esse nō posse qui simpliciter est: qr nō aliud illi ē
esse aliud viuere quasi possit esse nō viuēs: nec
aliud illi est viuere aliud intelligere: quasi possit
viuere nō intelligens: nec aliud illi ē intelligere
aliud beatū esse: quasi possit itelligere ⁊ nō bea/
tus esse. Sed qđ ē illi viuere: intelligere: beatū
esse: hoc est illi esse. Propter hanc incōmutabili
tatē ⁊ simplicitatē intellexerūt eū et omnia ista
fecisse: ⁊ ipsum a nullo fieri potuisse. Considera
uerūt enim quicqd est vel corpus esse vel vitā:
meliusq̧ aliqd vitā esse ꝙ̄ corpus: speciēq̧ cor
poris esse sensibilē intelligibilēq̧ vite. Proinde
intelligibilē spēm sensibili pretulerūt. Sēsibilia
dicimꝰ q̄ visu tactuq̧ corpis sentiri queūt: intel/
ligibilia que ꝯspectu mētis intelligi possūt. Nul
la est. n. pulchritudo corpalis: siue ī statu corpis
sicut ē figura: siue in motu sicut ē cātilena: de q̄
nō animus iudicet: qđ ꝓfecto nō posset: nisi me/
lior in illo esset hec spēs sine tumore molis: sine
strepitu vocis: sine spacio vel loci vel tpis. Sed
ibi quoq̧ nisi mutabilis esset: nō alius alio meliꝰ
de specie sensibili iudicaret: meliꝰ ingeniosior ꝙ̄
tardior: melius peritior ꝙ̄ impitior: melius exer
citatior ꝙ̄ minꝰ exercitatus. Et idē ipse vnꝰ cū
proficit: meliꝰ vtiq̧ postea ꝙ̄ prius. Quod autē
recipit maiꝰ ⁊ minus: sine dubitatione mutabile
est. Unde ingeniosi ⁊ docti: ⁊ in his exercitati ho
mines facile collegerūt non esse in eis rebꝰ p̄mā
speciē: vbi mutabilitas esse cōuincit̄. Cū igitur
in eoꝝ conspectu ⁊ corpus ⁊ aīus magis minus/
q̧ speciosa essent: ⁊ si omni specie carere possēt
omnino nulla essent: viderūt esse aliqd vbi p̄ma
esset incōmutabilis spēs: ⁊ ideo nec cōparabilis
atq̧ ibi esse rerū p̄ncipiū rectissime crediderūt
quod factū non esset: ⁊ ex quo facta cūcta eēnt.
Ita quod notū est dei ipse manifestauit eis: cū
ab eis inuisibilia eius ꝑ ea que facta sunt intelle
cta conspecta sunt: sempiterna quoq̧ virtꝰ eius
⁊ diuinitas: a quo etiam inuisibilia ⁊ temporalia
cuncta creata sunt. Hec de illa parte quā phy
sicam idest naturalem nuncupant dicta sunt.

¶ Quāto excellētiores ceteris in logica. i. rōna
li philosophia platonici sint habēdi. Cap. vij.

Quod aūt attinet ad doctrinā vbi altera
pars versatur: que ab eis logica id ē ra
tionalis vocat̄: absit vt his comparan/
di videātur qui posuerūt iudiciū veritatis ī sen/
sibus corporis: eorūq̧ infidis ⁊ fallacibꝰ regulis
omnia que discūtur mentiēda esse cēsuerūt: vt
epicurei ⁊ quicūq̧ alij tales: vt etiam ipsi stoici.
Qui cū vehemēter amauerint solertiam dispu
tandi: quā dialeticā nomināt: a corporis sensibꝰ
eam ducendā putarūt. Hic asseuerātes animū
concipe notiones quas appellāt ēnoyas: earū
rerum. s. quas diffiniēdo explicāt: hinc ꝓpaga/
ri atq̧ connecti totam discendi docendiq̧ ratio
nem. Ubi ego multū mirari soleo: cū pulchros
dicant nō esse nisi sapientes: quibus sensibꝰ cor
poris istam pulchritudinē viderint: qualibꝰ ocu
lis carnis formā sapientie decusq̧ conspexerit.
Hi ab his q̄ sensibꝰ attingūtur: nec sensibus adi
mētes qđ possunt: nec eis dātes vltra ꝙ̄ possūt
lumē aūt mētiū esse dixerūt ad discēda omnia:
eundemq̧ ipsum deum a quo facta sūt omnia.

¶ Quod etiā in morali phīa platonici obtineāt
principatum. Capitulum. viij.

Reliqua est pars moralis quā greco vo
cabulo dicunt ethicam: vbi queritur de
summo bono: quo referentes omnia q̄

agimus: ⁊ qđ nõ propter aliud sed ꝓpter seip̃m appetẽtes: idq́ adipiscẽtes nihil quo beati sim⁹ vlterius requiramus: ideo quippe ⁊ finis est dictus: quia propter hũc cetera volum⁹: ip̃m autẽ nõ nisi propter ip̃m. Hoc ergo beatificum bonũ alij a corpore: alij ab animo: alij ab vtroq́ in homine esse dixerunt. Uiderũt quippe ipsum hominez constare ex animo ⁊ corpore: ⁊ ideo ab alterutro istoꝝ duoꝝ: aut ab vtroq́ bene sibi posse esse credebãt: finali quodam bono quo beati essent: quo cũcta q̃ agebãt referrẽt: atq́ id cuz forent adepti: quo referẽdũ esset nõ vltra quererent. Unde illi qui dicũtur addidisse tertiũ genus bonorũ quod appellatur extrinsecus: sicuti est honor: gloria: pecunia: ⁊ siquid huiusmodi: nõ sic addiderũt vt finale esset: idest propter seipsum appetenduz: sed propter aliud bonũ quo esset hoc genus bonũ bonis: malum aũt malis. Ita bonum hominis qui vel ab animo: vel a corpore: vbi ab vtroq́ expetiuerũt: nihil aliđ q̃ ab homine expetendum esse putauerũt. Sed qui id appetiuerũt a corpore a parte hominis deteriore: qui vero ab animo a parte meliore: qui autem ab vtroq́ a toto homine. Siue ergo a parte qualibet: siue a toto homine: nõ nisi ab homie Nec iste differentie quoniã tres sunt: ideo tres: sed multas dissensiones philosophorum sectasq́ fecerunt: quia ⁊ de bono corporis ⁊ de bono animi ⁊ de bono vtriusq́ diuersi diuersa opinati sunt. Cedant igitur hi omnes illis philosophis qui non dixerunt beatum esse hoiem fruentem corpore vel fruentẽ animo: sed fruentem deo: nõ sicut corpore vel seipso anim⁹: aut sicut amico amicus: sed sicut luce oculus. Si aliqđ ab his ad illas similitudines afferendum est: quod vel quale sit: si deus ipse adiuuerit: alio loco quantum per nos fieri poterit apparebit.

De ea philosophia que ad veritatẽ fidei xp̃iane propinquius accessit. Capitulum. ix.

Nunc satis sit cõmemorare platonẽ determinasse finem boni esse secũduz virtutez viuere: ⁊ ei soli euenire posse: qui notitiam dei habeat ⁊ imitationem: nec esse aliam ob causam beatuz. Ideoq́ non dubitat hoc esse philosophari amare deum: cuius natura sit incorporalis. Unde vtiq́ colligitur: tunc forte beatũ studiosũ sapientie: id eniz est philosophus cum frui deo ceperit. Quãuis enim nõ cõtinuo beatus sit qui eo fruitur quod amat: multi eniz amando ea que amãda nõ sunt miseri sunt: ⁊ miseriores cũ fruũtur: nemo tamẽ beatus est: qui eo quod amat nõ fruitur. Nam ⁊ ipsi qui res nõ amãdas amant: non se beatos esse amando putãt: sed fruẽdo. Quisquis ergo fruitur eo quod amat: verũq́ ⁊ summũ bonum amat: quis eum beatum nisi miserrimus negat? Ip̃m autẽ verũ ac summũ bonum plato dicit deuz. Unde vult esse philosophum amatorẽ dei: vt quoniam philosophia ad beatam vitaz tendit: fruens deo sit beatus qui deuz amauerit. Quicũq́ igitur philosophi de deo summo ⁊ vero ista senserũt: ꝙ et rerũ creataꝝ sit affector: ⁊ lumẽ cognoscẽdaꝝ: ⁊ bonum agẽdarum: ꝙ ab illo nobis ꝑncipiuz sit nature: ⁊ veritas doctrie: ⁊ felicitas vite, siue platonici accõmodatius nũcupent̃: siue quodlibet aliud secte sue nomen imponant: siue tantummodo ionici generis: qui in eis precipui fuerunt ista senserint: sicut idem plato: ⁊ qui euz bene intellexerunt: siue etiã italici propter pythagoram ⁊ pythagoreos: ⁊ siqui forte alij eiusdem sentẽtie in id idem fuerunt: siue aliarum quoq́ gentiuz qui sapientes vel philosophi habiti sũt: athlantici: libyci: egyptij: indi: perse: chaldei: scythe: galli: hispani: alijq́ reperiũtur qui hoc viderint ac docuerint: eos omnes ceteris anteponimus: eosq́ nobis propinquiores fatemur. Quãuis enim homo christianus litteris tantuz ecclesiasticis eruditus: platonicorũ forte nomẽ ignoret: nec vtrum duo genera philosophorum extiterint in greca lingua ionicorum ⁊ italicoruz sciat: nõ tamen ita surdus est in rebus humanis vt nesciat ph̃os vel studium sapiẽtie: vel ipsam sapientiã profiteri. Cauet eos tamẽ qui secũdum elementa huius mũdi philosophant̃: nõ ſm deũ a quo ipse factus est mũdus. Admonetur enim precepto apostolico: fideliterq́ audit qđ dictuz est. Cauete ne qs vos decipiat per ph̃iam ⁊ inanem seductionẽ secũdum elemẽta mũdi. Deinde ne oẽs tales eẽ arbitret̃: audit ab eodẽ ap̃lo dici de quibusdã: qꝛ quod notuz est dei manifestũ est in illis: de⁹ eniz illis manifestauit. Inuisibilia enim eius a constitutione mundi: per ea que facta sunt intellecta conspiciunt̃: sempiterna quoq́ virtus eius ⁊ diuinitas. Et vbi athenienſibus loquens: cum rem magnam de deo dixisset: ⁊ q̃ a paucis posset intelligi: ꝙ in illo viuimus ⁊ mouemur ⁊ sumus: adiecit ⁊ ait. sicut ⁊ vestri quidã dixerunt. Nouit sane etiam ipsos in quibus errant cauere. Ubi eniz dictũ est: ꝙ per ea que facta sũt đs ill' mãifestauit ĩtellectu ꝯcupiscẽda ĩui

ibilia sua:ib i etiam dictum est non illos ipsum
deũ recte coluisse:q2 ⁊ alijs rebus qbus nõ opoꝛ
ebat:diuinos honoꝛes illi vni tm̃ d̾bitos detule
ũt:qm̃ cognoscẽtes deũ nõ sicut deũ gl'ificaue
ũt aut gratias egerũt:sed euanuerũt i cogita/
ionibus suis: ⁊ obscuratũ est isipiẽs coꝛ eoꝝ.Di
ẽtes eiz se sapiẽtes esse:stulti facti sunt: ⁊ imu/
auerũt gl'iaz icoꝛꝛuptibilis dei i sil'itudinẽ ima/
ginis coꝛꝛuptibilis hoĩs: ⁊ volucrũ: ⁊ quadrupe
lũ: ⁊ serpẽtiũ: vbi ⁊ romanos ⁊ grecos ⁊ egypti
os:q de sapiẽtie noĩe gl'iati sunt fecit itelligi.Sz
de hoc cũ istis postmodũ disputabimus. In quo
ũt nobis cõsentiũt de vno deo huius vniuersi
uctoꝛe:q nõ solũ sup oĩa coꝛpoꝛa ẽ icoꝛpoꝛeus:
verumetiam super omnes animas icoꝛꝛuptibi/
is:pꝛincipium nostrum:lumen nostrum: bonuz
nostrum:in hoc ⁊ eos ⁊ ceteris anteponimus.

¶ Que sit inter philosophicas artes religiosi ex
cellentia chꝛistiani. Capitulū.x.

N Ec si lr̃as eoꝝ xp̃ianus ignoꝛãs verbis
q̃ nõ didicit i disputatõe nõ vtit̃: vt vel
nãlẽ latine: vel physicã grece appellet
ã partẽ i qua de inq̃sitiõe nature tractat̃: ⁊ ra/
ionalẽ siue logicã i qua q̃rit̃ quonã modo veri/
as pcipi possit: ⁊ moꝛalẽ vel ethicã i qua de mo
ibus agit̃: bonoꝛũq3 finibus appetendis:malo
ũq3 vitãdis:ideo nescit ab vno vero deo atq3
optimo: ⁊ nãz nobis eẽ:qua facti ad eius imagi/
ẽ sumus: ⁊ doctrinã qua eũ nosq3 nouerimus:
gr̃az qua illi cohẽrẽdo beati sumus. Hec itaq3
causa est cur istos ceteris p̃feramus:q2 cum alij
philosophi igenia sua studiaq3 cõtriuerint i req/
rẽdis rex causis: ⁊ q nã esset modus discendi at
q3 viuẽdi:isti deo cognito reperierũt vbi essent
cause cõstitute vniuersitatis: ⁊ lux pcipiẽde ve
ritatis: ⁊ fons viuẽtis felicitatis. Siue ergo isti
platonici siue qcũq3 alij quarũlibet gẽtiũ ph̃i de
deo ista sentiũt nobiscũ sentiũt. Sed ideo cum
platonicis magis placuit hãc cãz agere q2 eoꝝ
sunt littere notioꝛes. Nã ⁊ greci quoꝝ lingua in
gẽtibus p̃eminet:eas magna p̄dicatiõe celebꝛa
rũt: ⁊ latini pmoti eaꝝ vel excellẽtia vel gl'ia vl'
gratia:ipsas libẽtius didicerũt:atq3 in nr̃z eloqui
um transferẽdo nobilioꝛes clarioꝛesq3 fecerũt.

¶ Unde plato eam intelligentiam potuerit acq
rere:qua chꝛistiane sciẽtie ꝓpiquauit. Capl'z.xi.

M Irant̃ aũt qdaz nobis i xp̃i gr̃a sociati:
cũ audiũt vel legũt platonem de deo
ista sensisse:q̃ multũ cõgruere veritati
nr̃e religionis agnoscũt. Unũ nõnulli putauerũt
eũ qñ p̾rexit i egyptũ hieremiã audisse ꝓph̃am:
vel scripturas ꝓpheticas i eadẽ peregrinatiõe
legisse:quoꝝ quidẽ opinionẽ in quibusdã libꝛis
meis posui:sed diligẽter cõputata tẽpoꝝ ratio
que chꝛonica historia cõtinetur:platonez idicat
a tẽpoꝛe quo ꝓphetauit hieremias cẽtũ ferme
annos postea natuz fuisse. Qui cum octogita ⁊
vnũ vixisset:ab anno moꝛtis eius vsq3 ad tẽpus
quo ptolemeus rex egypti scripturas pꝛopheti
cas gẽtis hebꝛeoꝝ de iudea poposcit:et per se/
ptuagita viros hebꝛeos:qui etiaz grecam liguã
nouerãt:iterpꝛetãdas habẽdasq3 curauit:anni
ferme reperiũtur sexagita. Quapꝛopter in illa
peregrinatiõe sua plato nec hieremiã videre po
tuit:tãto ante defunctũ:nec easdez scripturas
legere que nõdũ fuerãt i grecam liguam trãsla
te:qua ille pollebat:nisi forte quia fuit acerrimi
studij:sicut egyptias ita ⁊ istas per iterpꝛetez di/
dicit:nõ vt scribẽdo transferret:quod ptoleme/
us pꝛo igẽti beneficio:qui regia potestate etiam
timeri poterat meruisse perhibetur:sed vt col/
loquẽdo quid cõtinerẽt quantũ capere potuis/
set addisceret. Hoc vt existimetur illa suadere
videntur indicia:q2 liber geneseos sic icipit. In
pꝛincipio fecit deus celum ⁊ terram:terra autẽ
erat inuisibilis ⁊ incomposita: ⁊ tenebꝛe erãt su/
per abyssuz: ⁊ spiritus dei ferebat̃ super aquas
In timeo autem plato quem libꝛum de mundi
constitutione conscripsit:deum dicit in illo ope
re terram pꝛimo ignemq3 iunxisse. Manifestũ
est autem q2 igni tribuit celi locuz. Habet ergo
hec sententia quandam illius similitudinez qua
dictum est in pꝛincipio fecit deus celum ⁊ terrã
Deinde illa duo media quibus interpositis sibi/
met hec extrema copularentur:aquam dicit et
aerem: vnde putat̃ sic intellexisse quod scriptũ
est:spiritus dei ferebatur super aquas. Paruz
quippe attendens quo moꝛe soleat illa scriptu/
ra appellare spiritum dei:quoniam et aer spiri/
tus dicitur:quatuoꝛ opinatus elementa loco il
lo commemoꝛata videri potest. Deinde q2 pla/
to dicit amatoꝛem dei esse philosophum: nihil
sic in illis litteris sacris flagrat:et maxime illud
quod ⁊ me plurimuz adducit: vt pene assentiar
platonem illoꝛum libꝛoꝛum expertum fuisse:q2
cum ad sanctuz moysen ita verba dei per ange/
lum perferantur: vt querenti quod sit nomen
eius:qui eum pergere pꝛecipiebat ad populum
hebꝛeum ex egypto liberandum respondea/
tur. Ego sum qui sum: et dices filijs israel:

qui est misit me ad vos: tanq̄ꝫ in eius comparatione q vere est qꝛ icōmutabilis est: ea q̄ mutabilia facta sunt nō sint. Uehemēter hoc plato tenuit ⁊ diligētissime cōmēdauit. Et nescio vtruz hoc vspiā reperiat̄ i libris eoꝝ q ante platonē fuerant: nisi vbi dictū est ego suz q suz: ⁊ dices eis q est misit me ad vos. Sed vndecūqꝫ ille ista didicerit: siue ꝑcedētiū eū veteꝝ libris: siue poti⁹ quomodo dicit apl's: qꝛ qđ notū ē dei manifestū est i illis: ds̄ eni illis manifestauit: iuisibilia enim eius a ꝯstitutōe mūdi: ꝑ ea q̄ facta sunt itellecta cōspiciunt̄: sempiterna quoqꝫ eius virtus ⁊ diuinitas nō imerito me platonicos ph̄os elegisse cū q̄bus agā qđ i ista q̄stione quā modo suscepimus agit̄ de nāli theologia: vtrū ꝓꝑ felicitatē q̄ post mortē futura est: vni deo an ꝑlibus sacra facere oporteat. Nā vtrū vnus ds̄ an ꝑl'es ꝓꝑ hui⁹ vite sint bōa colēdi: sat] vt existimo exposui

¶ Quod etiam platonici licet de vno vero deo bene senserint: multis tamen dijs sacra facienda censuerunt. Capitulum. xij.

DEos q̄ppe hos potissimuz elegi: q̄m de vno deo q fecit celū ⁊ terrā quāto melius senserūt: tāto ceteris gl'iosiores illustrioresqꝫ h̄ntur: intantū alijs ꝑlati iudicio posteroꝝ: vt cū aristoteles platonis discipulus vir excellentis igenij ⁊ elōq platoni q̄dē impar: sed m̄ltos facile superans: cū sectaz ꝑipateticā ꝯdidisset: q̄ deambulans disputare ꝯsueuerat: ꝑlimosqꝫ discipulos preclara fama excellēs: viuo adhuc ꝑceptore i suaz heresiz cōgregasset. Post mortē vero platonis speusippus sororis eius filius: ⁊ xenocrates dilectus eius discipulus i scholaz eius q̄ academia vocabat̄ eidē successissent: atqꝫ ob hoc ⁊ ipsi ⁊ eoꝝ successores academici appellarent̄: recētiores tñ ph̄i nobilissimi quibus plato sectandus placuit noluerūt se dici ꝑipateticos aut academicos sed platonicos. Ex q̄bus sunt valde nobilitati greci: plotinus: iamblicus: porphyrius. In vtraqꝫ autez lingua: idest ⁊ greca ⁊ latina: apuleius afer extitit platonicus nobilis. Sed hi omnes ⁊ ceteri eiusmodi ⁊ ipse plato: dijs plurimis esse sacra facienda putauerūt.

¶ De sentētia platoniꝭ: qua diffiniuit deos non esse nisi bonos: amicosqꝫ virtutū. Capl'z. xiij.

QUanqꝫ ergo a nobis ⁊ i alijs multis rebus magnisqꝫ dissentiāt: i hoc tñ quod modo posui qꝛ neqꝫ parua res est: ⁊ ide nūc q̄stio est. Primū ab eis q̄ro q̄bus dijs istum cultū exhibēdū arbitrētur: vtrū bonis an malis an ⁊ bonis ⁊ malis. Sed de hoc habemus sentētiaz platonis dicentis oēs deos bonos esse: nec esse oīo vllū deoꝝ malū: cōsequēs est igit̄: vt bonis hec exhibēda itelligātur. Tūc eīz dijs exhibētur: q̄m nec dij erūt si boni nō erūt. Hoc si ita est: nam de dijs q̄d aliud decet credere? Illa ꝑfecto vacuat̄ opinio: qua nōnulli putant deos malos sacris placandos esse: ne ledant: bonos aūt vt adiuuēt iuocandos. Mali aūt nulli sunt dij: bonis porro debitus vt dicūt honor sacroꝝ est deferēdus. Qui sunt ergo illi q ludos scenicos amant: eosqꝫ diuinis rebus adiūgi ⁊ suis honoribus flagitant exhiberi: quoꝝ vis non eos indicat nullos: sed iste affectus nimirum indicat malos? Quid enim de ludis scenicis plato senserit notum est: cum poetas ipsos q̄ tam indigna deorum maiestate atque bonitate carmina composuerant: cēset ciuitate pellēdos. Qui sunt igit̄ isti dij: q de scenicis ludis cū ipso platone cōtēdūt? Ille q̄ppe non patit̄ deos falsis criminibus ifamari: isti eisdē criminibus suos honores celebrari iubēt. Deniqꝫ isti cū eosdē ludos istaurari ꝑciperēt: poscētes turpia maligna gesserūt: Tito latino auferentes filiū: ⁊ imittentes morbū q̄ eoꝝ abnuisset iperiū: eūqꝫ morbuz retrahētes cū iussa cōplesset. Iste aūt illos nec tā malos timēdos putat: sed sue snīe robur cōstantissime retinens: oēs poetarū sacrilegas nugas q̄bus illi ꝑ imūditie societatē oblectant̄: a ppl'o bene istituto remouere non dubitat. Hunc aūt platonē: quē iā i secūdo libro cōmemoraui: iter semideos labeo ponit: Qui labeo numina mala victimis cruētis atqꝫ huiusmodi supplicationibus placari existimat: bona vero ludis ⁊ talibus quasi ad letitiā ꝑtinētibus rebus. Quid est ergo q̄ semideus plato: nō semideis sed deis etiā hoc bonis illa oblectamēta qꝛ iudicat turpia taz cōstanter audet auferre? qui sane dij refellunt snīaz labeonis: naz se i latino nō lasciuos tantuz atqꝫ ludibūdos: sꝫ etiaz sceuos terribilesqꝫ monstrarunt. Exponant ergo nobis ista platonici: q oēs deos scd̄z auctoris sui snīaz bonos ⁊ honestos ⁊ virtutibus sapientiū esse socios arbitrantur: aliterqꝫ de vllo deoꝝ sentiri nefas habent.

¶ De opinione eoꝝ q ratōales aīas triū generū esse dixerūt: idest i dijs celestibus: i demonibus aerijs: ⁊ in hominibus terrenis. Capitulūz. xiiij.

EXponimus iquiūt: attente igit̄ audiamus. Omnium inquiunt animalium in quibus est anima rationalis tripartita

uisio est: i deos: hoies: demones. Dij excelsissi nu locu tenet: hoies ifimu: demones medium. Na deoꝝ sedes i celo e: hoiuꝫ i tra: i aere demo nu. Sicut eis diuersa dignitas e locoꝝ: ita etia naturaꝝ. Proide dij sunt hoibus demonibusqꝫ potiores: hoies vero ifra deos ⁊ demones ꝯsti uti sunt: vt elemetoꝝ ordine sit differetia meri toꝝ. Demones igitur medij: queadmodu dijs q bus iferius habitat postponedi: ita hoibus qbus superius pferedi sunt. Habet eiꝫ cu dijs comu ne imortalitate corpoꝝ: aioꝝ aut cu hoibus pas siones. Quapropter no est miꝝ iquiut si etia lu doꝝ obscenitatibus ⁊ poetaꝝ figmetis delecta tur: quadoquide ⁊ humanis capiutur affectibꝰ: a quibus dij longe absunt ⁊ modis oibus alieni sunt. Ex quo colligitur platone poetica detesta do ⁊ prohibedo figmenta: no deos qui oes boni ⁊ excelsi sunt priuasse ludoꝝ scenicoꝝ volupta te: sed demones. Hec si ita sunt: que lꝫ apud alios quoqꝫ reperiant: Apuleius tn platonicus madaresis de hac re solu vnu scripsit librum: cuius titulu esse voluit de deo socratis: vbi dis serit ⁊ exponit ex quo genere numinu nume si bi socrates habebat adiuctu ⁊ amicitia quadaꝫ ꝯciliatu: a quo perhibetur solitus admoneri vt desisteret ab agendo: qn id quod agere volebat prospere fuerat euetuꝝ. Dicit eiꝫ apertissime ⁊ copiosissime asserit: no illu deu fuisse sed demo ne diligeti disputatoe pertractas ista platonis de deoꝝ sublimitate: ⁊ hoium humilitate: ⁊ de monu medietate sentetia. Hec ergo si ita sunt: quonamodo ausus est plato etia si no dijs quos ab omni humana cogitatoe semouit: certe ipsis demonibus poetas vrbe pelledo auferre thea tricas voluptates: nisi qꝛ hoc pacto admonuit aiuꝫ humanu: quamuis adhuc i his moribudis mebris positu p spledore honestatis ipura iussa demonu ꝯtenere eoruqꝫ imunditia detestari? Na plato hec honestissime arguit ⁊ ꝓhibuit: ꝑ fecto demones turpissime poposcerut atqꝫ ius serut. Aut ergo fallitur apuleius: ⁊ non ex isto genere numinu habuit amicu socrates: aut ꝯ tra se sensit plato: modo demones honorando: modo eoruꝫ delitias a ciuitate bene morata re mouedo: aut no e socrati amicitia demonis gra tulada: de qua vsqueadeo ⁊ ipse apuleius eru buit: vt de deo socratis prenotaret libru: quem secudu sua disputatione: qua deos a demonibꝰ ta diligeter copioseqꝫ discernit: non appellare de deo: sed de demone socratis debuit. Malu it aut hoc i ipsa disputatioe: qꝫ i titulo libri pone re. Ita enim per sanaꝫ doctrinaꝫ que humanis rebus illuxit: omnes vel pene omnes demonu nome exhorret: vt quisquis ante disputationeꝫ apuleij: qua demonuꝫ dignitas comendatur: ti tuluꝫ libri de demone socratis legeret: nequa quaꝫ illu hoieꝫ sanuꝫ fuisse sentiret. Quid aute etiaꝫ ipse apuleius quod i demonibus laudaret inuenit: preter subtilitateꝫ ⁊ firmitateꝫ corpoꝝ ⁊ habitationis altioreꝫ locuꝫ? Naꝫ de moribus eoruꝫ: cuꝫ de omnibus generaliter loqueretur no solum nihil boni dixit: sed etia plurimu mali. Denique lecto illo libro: prorsus nemo miratur eos etiaꝫ scenicam turpitudine i rebus diuinis habere voluisse: ⁊ cu deos se putari velit deoꝝ criminibus oblectari potuisse: ⁊ quicquid i eoꝝ sacris obscena solenitate seu turpi crudelitate vel ridet vel horret eoru affectibus conuenire.

Qd neqꝫ ꝓpter aerea corpora neqꝫ ꝓpter su periora hitacla: dmones hoibꝰ antecellut. Ca. xv.

Quamobreꝫ absit vt ista ꝯsiderans ani mus veraciter religiosus et vero deo subditus ideo arbitretur demones se ipso esse meliores: ꝙ habeant corpora meliora. Alioquin multas sibi ⁊ bestias prelatarus est: q nos ⁊ acrimonia sensuum ⁊ motu facillimo at qꝫ celerrimo ⁊ valetia viriuꝫ: ⁊ annosissima fir mitate corpoꝝ vicut. Quis hominum videndo equabitur aquilis ⁊ vulturibus? Quis odoran do canibus? Quis velocitate leporibus ceruis omnibus auibus? Quis multum valendo leo nibus ⁊ elephantibus? Quis diu viuendo ser pentibus: qui etiam deposita tunica senectuteꝫ deponere atqꝫ in iuuentuteꝫ redire perhibent? Sed sicut his omnibus ratiocinando ⁊ itellige do meliores sumus: ita etiam demonibus bene ⁊ honeste viuendo meliores esse debemus. Ob hoc enim ⁊ prouidentia diuina eis quibus nos constat esse potiores data sunt quedaꝫ potiora corpoꝝ munera: vt illud quo eis preminemus: etiam isto modo nobis commendaretur: multo maiore cura excolendu esse qꝫ corpus: ipsamqꝫ excellentiam corporalem quaꝫ demones habe re nossemus: pre bonitate vite qua illis antepo nimur contemnere disceremus habituri et nos immortalitatem corporum: non quaꝫ supplicio rum eternitas torqueat: sed quam puritas pre cedat animoruꝫ. Jam vero de loci altitudine: ꝙ demones i aere: nos aut habitamus i terra: ita ꝑmoueri: vt hic eos nobis esse ꝓponedos exsti

memus:oīno ridiculū est. Hoc eīz pacto nobis
ꝛ oīa volatilia preponimus. At eīz volatilia cuz
volādo fatigātur: vl' reficiēdū alimētis corpus
habēt: terrā repetūt: vel ad requiē: vel ad pastū
quod demones īquiūt nō faciūt. Nūquid ergo
placet eis vt volatilia nobis: demones aūt etiā
volatilibus antecellāt? Quod si demētissimuz
est opinari: nihil est quod de habitatione superi/
oris elemēti dignos eē demones existimemus:
quibus nos religionis affectu subdere debea/
mus. Sicut eīm fieri potuit: vt aeree volucres
terrestribus nobis nō solū nō preferātur: verū/
etiā subijciātur propter rationalis aīe que ī no/
bis est dignitatē: ita fieri potuit: vt dmones q̄/
uis magis aerei sint terrestribus nobis: nō ideo
meliores sint: quia est aer q̄ terra superior: sed
ideo eis hoīes preferēdi sūt: qm̄ spei pioꝝ hoīuz
nequaq̄ illoꝝ desperatio cōparāda est. Nā ꝛ il/
la ratio platonis: qua elemēta quatuor propor/
tione cōtexit atq̄ ordinat: ita duobus extremis
igni mobilissimo ꝛ terre īmobili media duo aerē
ꝛ aquā īterserēs: vt quāto aer est aquis ꝛ aere
ignis: tanto et aque superiores sint terris: satis
nos admonet aīalū merita nō ꝑ elemētoꝝ gra
dibus estimare. Et ipse quippe apuleius cū ce/
teris terrestre aīal hoīez dicit: qui tn̄ lōge prepo
nitur aīalibus aquatilibus: cū ipsas aquas ter/
ris ꝑponat plato vt ītelligamus nō eūdē ordinē
tenēdū cū agit de meritis aīaꝝ: qui videt ordo
esse ī gradibus corpoꝝ: sed fieri posse: vt īferius
corpus aīa melior īhabitet: deteriorq̄ superius

¶ Quid de moribus demonum apuleius pla/
tonicus senserit. Capitulum.xvj.

DE moribus ergo demonū cū idē plato/
nicus loqueretur: dixit eos eisdē q̄bus
hoīes animi ꝑturbationibus agitari:
irritari īiurijs: obsequijs donisq̄ placari: gaude
re honoribus: diuersis sacroꝝ ritibus oblectari
ꝛ ī eis siq̄d neglectū fuerit cōmoueri. Inter ce/
tera etiā dicit ad eos pertinere diuinatiōes au/
guꝝ: haruspicū: vatū: atq̄ somnioꝝ: ab his quo
q̄ esse miracula magoꝝ. Breuiter aūt eos dif/
finiens ait. Demones eē genere aīalia: aīo passi
ua: mēte rationalia: corpore aerea: tp̄e eterna.
Hoꝝ vere quīq̄ tria priora illis esse que nobis:
quartū ꝓpriū: q̄ntū eos cū dijs habere ꝯmune.
Sed video triū superioꝝ que nobiscum habēt:
duo etiā cū dijs habere. Aīalia q̄ppe esse dicit ꝛ
deos: sua cuiq̄ elemēta distribuēs. In terrestri
bus aīalibus nos posuit cū ceteris q̄ in terra vi/
uūt ꝛ sentiūt: ī aquatilibus pisces ꝛ alia natati
lia: ī aereis demones: ī ethereis dos. Ac per ho
ꝙ demones genere sunt aīalia: nō solū ꝯis cu
hoībus verūetiā cū dijs pecoribusq̄ commun
est: ꝙ mēte rationalia cū dijs ꝛ hoībus: ꝙ tēpo
re eterna cū dijs solis: ꝙ animo passiua cū ho
bus solis: ꝙ corpore aerea ipsi sunt soli. Proid
ꝙ genere sunt aīalia nō est magnū: quia hoc sū
ꝛ pecora: ꝙ mēte rationalia nō est supra nos: q
sumus ꝛ nos: ꝙ tempore eterna: quid boni est
non beata? Melior est eniz tēporalis felicita
q̄ misera eternitas: ꝙ animo passiua quomod
supra nos est quando et nos hoc sumus: nec it
esset nisi miseri essemus? Quod corpore aere
quanti estimandum est: cum omni corpori pref
ratur anime qualiscūq̄ natura? Et ideo religi
nis cultus qui debetur ex animo nequaq̄ deb
tur ei rei que animo est inferior. Porro si inter
la que demonuz esse dicit annumerent virtutē
sapiētiā: felicitatē: ꝛ hec eos diceret habere cu
dijs eterna atq̄ cōmunia: profecto aliquid dic
ret exoptandum magniq̄ pēdendū: nec sic eo
tamen propter hec tanq̄ deum colere debere
mus: sed potius ipsum a quo hec illos accepiss
nossemus. Quanto minus nunc honore diuin
aerea digna sunt animalia: ad hoc rationalia v
misera eē possint: ad hoc passiua vt misera sint
ad hoc eterna vt miseriā suā finire nō possint:
Quapropter vt omittā cetera ꝛ hoc solum pe
tractem q̄d nobiscuz demones dixit habere cō
mune: idest animi passiones si oīa quatuor ele
menta suis animalibus plena sunt: immortali
bus ignis et aer: mortalibus aqua ꝛ terra: que
ro cur animi demonum passionum turbelis e
tempestatibus agitentur. Perturbatio eniz es
que grece pathos dicitur: vnde illa voluit voc
re animo passiua: quia verbum de verbo pa
thos passio diceretur motus animi contra ra
tionem. Cur ergo sunt ista in animis demonuz
que in pecoribus non sunt? Quoniam siquid in
pecore simile apparet non est perturbatio: qui
non est contra rationem qua pecora carent.
In hominibus autem vt sint iste perturbatio
nes: facit hoc stultitia aut miseria. Nondum
enim sumus in illa perfectione sapientie beati
que nobis ab hac mortalitate liberatis in fine
promittitur. Deos vero ideo dicunt istas per
turbationes non perpeti: quia non solum eter
ni verumetiam beati sunt. Easdem quippe ani/
mas rationales etiam ipsos habere perhibēt: s

ab omni labe ac peste purissimas. Quamobrez
si propterea dij non perturbantur: q᷑ animalia
sunt que nec beata possūt eē nec misera: restat
vt demones sicut homines ideo perturbētur:
q᷑ animalia sunt non beata sed misera.

¶ An dignū sit eos spūs ab hoīe coli: a quoruz
vitijs etiā oporteat liberari. Caplm̄. xvij.

Qua igit̄ insipiētia vel potius amentia
per aliquaz religionē demonibus sub/
dunt̄: cū p verā religionē ab ea vitiosi/
tate in qua illis sumus similes liberemur? Cum
eniz demones quod et iste apuleius quāuis eis
plurimū parcat: ꝛ diuinis honoribus dignos cē
seat tñ cogit̄ ↄfiteri vt ira instigentur: nobis vera
religio p̄cipit ne ira instigemur: sȝ ei potius resi/
stamus. Cū demones donis inuitent̄: nobis vera
religio p̄cipit: ne cuiq̄ donoꝝ acceptiōe fauea/
mus. Cuz demones honorib⁹ mulceant̄: nobis
vera religio p̄cipit vt talib⁹ nullo modo moue/
amur. Cū demones quorūdā hominum osores
quorūdaz amatores sint: nō prudēti tranquilloq̄
iudicio: sed vt ipse aio appellat passiuo. ipsa no
bis vera religio precipit vt inimicos nr̄os etiaz
diligamus. Postremo oēm motum cordis ꝛ sa
lum mētis: oēsq̄ turbelas ꝛ tēpestates animi q/
bus demōes estuare atq̄ fluctuare asserit: nos
vera religio deponere iubet. Que igitur causa
nisi stultitia errorq̄ mis̃abilis: vt ei te facias ve
nerando humilem: cui te cupias viuendo dissi/
milem: ꝛ religione colas quē imitari nolis: cum
religionis summa sit imitari quē colis?

¶ Qualis sit religio in qua docetur: q᷑ homies
vt commendentur dijs bonis demonib⁹ vti de
beant aduocatis. Capitulum. xviij.

Frustra igitur eis apuleius ꝛ qcūq̄ ita
sentiūt hunc detulit honorez: sic eos in
aere medios inter ethereuz celū terrā
q̄ cōstituēs: vt qm̄ nullus deus miscet̄ homini
qđ platonē dixisse phibent: isti ad deos pferant
pces hominū inde ad hoīes ipetrata q̄ poscunt.
Indignū eniz putauerūt q ista crediderunt mi/
sceri hoīes dijs: ꝛ deos hoībus. Dignum aūt mi
sceri demones ꝛ dijs ꝛ hoībus. hic petita q assi/
gnent: inde cōcessa qui apportent: vt videlȝ hō
castus ꝛ ab artiū magicarū scelerib⁹ alien⁹ eos
patronos adhibeat p quos illū dij exaudiant: q
hec amāt q̄ ille nō amādo fit dignior: quem fa/
cilius ꝛ libētius exaudire debeāt. Amant qppe
illi scenicas turpitudines quas non amat pudi/
citia. Amāt in maleficijs magoꝝ mille nocendi
artes quas nō amat inocētia. Ergo ꝛ pudicitia
ꝛ innocētia siqđ a diis impetrare voluerit: nec
poterit suis meritis nisi suis iteruenietibus ini/
micis: n̄ ē q᷑ ista poetica figmēta ꝛ theatrica lu/
dibria iustificare conet̄. Habem⁹ cōtra ista ma/
gistꝝ eoꝝ ꝛ tante apud eos auctis platonem si
pudor human⁹ ita ð se male meret̄: vt n̄ solū di
ligat turpia: verūetiā diuinitati existimet grata.

¶ De impietate artis magice: q̄ patrocinio vti/
tur spirituū malignorum. Capitulu3. xix.

Porro aduersus magicas artes: ð qui/
bus quosdaz nimis ifelices ꝛ nimis ipi/
os etiā gloriari libet in noīe demonuz:
ipsaz publicā lucē testē citabo. Cur eni taz gra/
uiter ista plectunt̄ seueritate leguz: si opa sunt
numinū colendoꝝ? An forte istas leges xp̄iani
instituerūt: qbus artes magice puniunt̄: secun
dū quē aliū sensum: nisi q᷑ hec maleficia generi
humano pniciosa eē nō dubiū ē? Ait poeta cla/
rissimus. Testor cara deos: ꝛ te germana: tuū/
q̄ Dulce caput magicas iuitā accingier artes.
Illud etiā qđ alio loco de his artib⁹ dicit. Atq̄
satas alio vidi traducere messes. Eo q᷑ hac pe/
stifera scelerataq̄ doctrina: fruct⁹ alieni in ali
as t̃ras trāsferri phibēt̄: nōne ī duodeci tabu/
lis. i. romanoꝝ antiqssimis legibus cicero com
memorat esse cōscriptuz: ꝛ ei q hoc fecerit sup
pliciū cōstitutū? Postremo ipse apuleius: nun/
qd apud iudices xp̄ianos de magicis artibus
accusatus ē? Quas vtiq̄ sibi obiectas si diuinas
ꝛ pias eē nouerat: ꝛ diuinaꝝ potestatū operib⁹
cōgruas: nō solū eas cōfiteri debuit: sȝ etiā pfi
teri: leges culpās poti⁹ qb⁹ hec phiberent̄ ꝛ dā
nanda putarent̄: q̄ haberi mirāda ꝛ venerāda
oporteret. Ita. n. vel sniaz suā psuadēt iudicib⁹
vel si illi s̃m leges saperent: eūq̄ talia predicā/
tē atq̄ laudātē morte mulctarēt digna aīe illi⁹
demones dona repēderēt: p q̊ꝝ diuinis opib⁹
p̄dicādis humanā vitā sibi adimi n̄ timerēt. Si/
cut martyres nr̄i cū eis p crimie obijceret̄ xp̄i/
ana religio: q̄ nouerant se fieri saluos ꝛ gl'iosissi
mos i et̃nū: n̄ eā negādo tp̄ales penas euadere
delegert̄: sȝ poti⁹ ↄfitēdo: pfitēdo: p̄dicādo: ꝛ p
hac oīa fidel'r fortit̄q̄ tolerādo: ꝛ cū pia securi/
tate moriēdo: leges qb⁹ phibeāt̄ erubescē ↄpu
lerūt: mutariq̄ fecerūt. Hui⁹ āt philosophi pla
tonici copiosissima ꝛ disertissima extat orō: qua
crimē artiū magicaꝝ a se alienum esse defēdit:
seq̄ aliter non vult inocentem videri: nisi ea ne
gando que nō possunt ab innocente committi.

At omnia miracula magorum: quos recte sen/
tit esse dānandos doctrinis fiunt ⁊ opib⁹ demo
num: quos viderit cur censeat honorandos eē:
necessarios eos asserēs pferēdis ad deos nr̄is
pcibus: quoꝝ debem⁹ opa deuitare: si ad deū
veꝝ pces nr̄as volum⁹ puenire. Deinde q̄ro q̄/
les pces hominū dijs bonis p demones allegari
putat: magicas an licitas? Si magicas: nolunt
tales: si licitas nolūt per tales. Si aūt peccator
penitēs preces fundit: maxime si aliqd magicū
admisit: ita ne tādē illis itercedētib⁹ accipit ve/
niā: qbus ipellētibus aut fauentib⁹ se cecidisse
plangit in culpā? An ⁊ ipsi demones vt possint
penitētibus mereri idulgētiā: priores agunt ꝙ
eos deceperit penitētiā? Hec nemo vnquam
de demonib⁹ dixit: q2 si ita esset: nequaquā sibi
auderent diuinos honores expetere: q peniten
do desiderarent ad gratiā venie peruenire. Ibi
eni ē detestāda supbia: hic humilitas miserāda.

¶ An credendū sit ꝙ dij boni libentius demo/
nibus q̄ꝫ hominibus misceantur. Caplm. xx.

H Ec enim vrgens causa ⁊ artissima cogit
demones medios iter deos ⁊ homines
agere: vt ab hoibus auferāt desidera/
ta: ⁊ ad eos referāt ipetrata. Quenā tādē cā ē
ista ⁊ quāta necessitas? Quia nullus ds̄ inquint
miscetur homini. Preclara igit̄ sanctitas dei q̄
n̄ miscet̄ homini penitēti supplicāti: ⁊ miscet̄ d̄/
moni arrogāti. Nō miscet̄ homini cōfugiēti ad
diuinitatē: ⁊ miscet̄ demoni fingēti diuinitatē.
Nō miscet̄ homini petēti indulgentiā: ⁊ miscet̄
demoni suadēti neqtiā. Nō miscet̄ homini per
philosophicos libros poetas de bene istituta ci/
uitate pellēti: ⁊ miscet̄ demoni a pncipib⁹ ⁊ pō/
tificib⁹ ciuitatis p scenicos ludos poetaꝝ ludi/
bria regrenti. Nō miscet̄ homini deoꝝ crimina
fingere phibēti: ⁊ miscet̄ d̄moni se falsis deorū
criminib⁹ oblectanti. Nō miscet̄ homini mago/
rū scelera iustis legib⁹ punienti: ⁊ miscet̄ demo
ni magicas artes docēti ⁊ iplēti. Nō miscet̄ ho/
mini imitationē d̄monū fugiēti: ⁊ miscet̄ demo/
ni deceptionē hois aucupāti. Sꝫ nimirū tante
hui⁹ absurditatis ⁊ idignitatis ē magna necessi
tas: ꝙ scilicet deos ethereos humana curantes
qd terrestres hoies agerēt vtiq̄ꝫ lateret: nisi de/
mones aerei nūciarēt: qm̄ ether lōge a terra ē
alteq̄ꝫ suspēsus: aer vero etheri terreq̄ꝫ otiguus.
O mirabilē sapiētiā. Quid aliud de dijs istis sē
tiunt: quos oēs optimos volūt: nisi eos ⁊ huma
na curare: ne cultu videantur indigni: ⁊ ppter
elemētorū distātiā humana nescire: vt credan
tur demones necessarij: ⁊ ob hoc etiā ipsi putē/
tur colendi: p quos dij possint ⁊ qd in rebus hu/
manis agat̄ addiscere: et vbi oportet hominib⁹
subuenire. Hoc si ita est: dijs istis bonis magis
notus est demon p corpus vicinū: q̄ꝫ homo per
animū bonū. O multum dolēda necessitas an
potius irridenda vel detestanda vanitas: ne sit
vana diuinitas. Si eni aīo ab obstaculo corpo/
ris libero animū nr̄m dij videre possunt. nō ad
hoc demonibus indigent nuncijs: Si autē ani
marum indicia corporalia: qualia sunt vultus
locutio: motus: p corp⁹ suū etherei dij sentiunt:
⁊ īde colligūt qd etiā demones nūciēt: possunt
⁊ mendacijs demonum decipi. Porro si deorū
diuinitas a demonib⁹ falli non potest: ab eadē
diuinitate quod agimus nō potest ignorari.

¶ An demonib⁹ nūcijs ⁊ iterptib⁹ dij vtant̄ fal
liq̄ꝫ se ab eis aut ignorāt aut velit. Caplm. xxi.

V Ellem aūt mihi isti dicerent: vtrū dijs
demones nunciauerint de criminibus
deorum poetica platoni displicere fig/
menta: ⁊ sibi ea placere celauerit: an vtrūq̄ꝫ oc/
cultauerint: deosq̄ꝫ esse maluerit toti⁹ rei huius
ignaros: an vtrūq̄ꝫ indicauerit: et religiosā er/
ga d̄os platōis prudētiā: ⁊ i deos iiuriosā libidi
nē suā: an sentētiā qdem platonis qua noluit
deos p impiā licētiā poetaꝝ falsis criminib⁹ in
famari: ignotā dijs eē voluerint: suā vero neq/
tiam q̄ ludos scenicos amāt: qbus illa deoꝝ de
decora celebrant̄: pdere non erubuerint vel ti
muerit. Hoꝝ quatuor que iterrogādo pposui
quodlibet eligāt: ⁊ in quolibet eoꝝ q̄ꝫtū mali d̄
dijs bonis opinētur attendāt. Si eni primū ele
gerint: ꝯfessuri sunt n̄ licuisse dijs bonis habita/
re cū bono platone: qm̄ eoꝝ iniurias phibebat:
⁊ habitasse cū demonib⁹ malis: qm̄ eoꝝ iniurijs
exultabāt: cū dij boni hominē bonū longe a se
positū non nisi p malos demones nossent: quos
sibi vicinos nosse non possent. Si aūt secūdum
elegerint: ⁊ vtrūq̄ꝫ occultatū a demonib⁹ dixe
rint: vt dij oīno nescirent ⁊ platonis religiosissi/
mā legē: ⁊ demonū sacrilegam delectationē:
quid i rebus humanis per iternūcios demones
dij nosse vtiliter possunt: quando illa nesciūt q̄
in honorem deorum bonoꝝ per religionē bono
rum hominum contra libidinē malorū demo
num decernuntur. Si vero tertium elegerint:
⁊ non solū sentētiā platonis deoꝝ iniurias p/
hibentem: sed etiā demonū nequitiā deorum

iniuriis exultantē: per eoſdeʒ demones nūcios diis innotuiſſe reſponderint: ⁊ hoc nunciare eſt an inſultare? Et dij vtrūqꝫ ſic audiunt: ſic vtrūqꝫ cognoſcūt vt nō ſolū malignos demones deorū dignitati ⁊ platonis religioni ꝯtraria cupiētes atqꝫ faciētes a ſuo acceſſu nō arceāt: ſʒ etiā ꝑ illos malos ꝓpinquos platoni bono lōgiquo dona trāſmittāt. Sic eni eos elemētoꝝ q̄ſi cathena ſeries colligauit: vt illis a q̄bus criminantur ꝯiungi poſſint: huic a quo defendunt̄ n̄ poſſint: vtrūqꝫ sciētes: ſʒ aeris ⁊ terre pōdera trāſmutare nō valētes. Iā qđ reliquū eſt ſi quartū elegerint: peius ē ceteris. Quis eni ferat ſi poetaꝝ de dijs īmortalibus criminoſa figmenta: ⁊ theatroꝝ indigna ludibria: ſuāqꝫ ī his oībus ardentiſſimā cupiditatē: ⁊ ſuauiſſimā voluptateʒ dijs demōes nūciauerūt. ⁊ ꝙ plato philoſophica grauitate de optima republica hec oīa cēſuit remouēda tacuerūt: vt iaʒ dij boni ꝑ tales nūcios noſſe cogant̄ mala peſſimoꝝ: nec aliena ſʒ eorūdē nūciorū: atqꝫ his contraria nō ſinantur noſſe bona philoſophorum: cum illa ſint in iniuriam: iſta in honorem ipſorum deorum.

¶ De abijciendo cultu demonum contra apuleium. Capitulum. xxii.

Quia igitur nihil iſtoꝝ quatuor eligēdū eſt: ne in quolibet eoꝝ de diis taʒ male ſentiatur: reſtat vt nullo modo credendum ſit qđ apuleius ꝑſuadere nitit̄. Et q̄cunqꝫ alii philoſophi ſunt eiuſdē ſententie: ita eſſe medios demones īter deos ⁊ hoīes: tanq̄ʒ īter nūcios ⁊ īterp̄tes q̄ hinc ferāt petitiōes nr̄as: īde referāt res a nobis petitas: ſed eſſe ſpū s nocēdi cupidiſſimos: a iuſtitia penitꝰ alienos: ſupꝑbia tumidoſ: īuidētia liuidos: fallacia callidos: q̄ in hoc q̄dē aere habitāt: q2 de celi ſuꝑioris ſublimitate deiecti: merito irregreſſibilis trāſgreſſiōis in hoc ſibi cōgruo velut carcere predānati ſūt. Nec tn̄ q2 ſupra terraʒ ⁊ aquas aeri locꝰ ē: ideo ⁊ ipſi ſunt meritis ſuꝑiores hoībus qui eos non corpore ſʒ electo ī auxiliuʒ deo vero pia mente facillime ſuperāt: ſʒ multis plane participatione vere religionis īdignis tanq̄ʒ captis ſubditiſqꝫ dominant̄: quoꝝ maxime parti mirabilibus ⁊ fallacibꝰ ſignis ſiue factoꝝ ſiue p̄dicatoꝝ: deos ſe eſſe ꝑſuaſerūt. Quibuſdā vero vitia eorū attentius et diligentiꝰ intuentibꝰ: nō potuerūt ꝑſuadere ꝙ dii ſint: atqꝫ ideo īter deos ⁊ hoīes: internūcios ac beneficiorū interp̄tatores ſe eē finxerūt. Si tn̄ non iſtū ſaltē honoreʒ hoīes eis deferendū putarunt: q̄ illos nec deos eē credebāt: q2 malos videbāt. Deos aūt oēs bonos volebant: nec audebant tn̄ oīno indignos dicere honore diuino: maxime ne offēderent populoſ a quibus eis cernebant inueterata ſuperſtitione per tot ſacra ⁊ templa ſeruiri.

¶ Quid hermes triſmegiſtus de idolatria ſenſerit: et vnde ſcire potuerit ſuperſtitiones egyptias auferendas. Capitulum. xxiij.

Nam diuerſa de illis hermes egyptius: quē triſmegiſtū vocāt ſcripſit ⁊ ſenſit. Apuleius q̄dē deos illos negat: ſʒ cuʒ dicit ita inter hoīes deoſqꝫ q̄daʒ medietate verſari vt hoībus apud ipſos deos neceſſarii videantur cultū eoꝝ a ſuꝑnoꝝ deoꝝ religione non ſeparat. Ille aūt egyptiꝰ alios dicit a ſūmo deo factoſ: alioſqꝫ ab hominibus. Hoc q̄ audit ſicut a me poſitū ē: putat dici de ſimulacris q2 opera ſunt manuū hominuʒ. At ille viſibilia ⁊ contrectabilia ſimulacra velut corpora deoꝝ eē aſſerit: ineſſe aūt his quoſdaʒ ſpiritus īuitatos: qui valeant aliq̄d ſiue ad nocēdū ſiue ad deſideria eorum nonnulla cōplēda: a q̄bus eis diuini honores et cultus obſequia deferunt̄. Hos ergo ſpiritus inuiſibiles per artē quandā viſibilibus rebus corporalis materie copulare: vt ſint quaſi aīata corpora illis ſpiritibus dicata et ſubdita ſimulacra: hoc eſſe dicit deos facere: eāqꝫ magnam ⁊ mirabilē deos faciendi accepiſſe hoīes poteſtateʒ. Huius egyptij verba ſicut in noſtrā linguā interpretata ſunt ponamꝰ. Et q̄m̄ de cognatione inq̄t ⁊ cōſortio hominū deorumqꝫ nobis indicitur ſermo: poteſtatē hominis o aſclepi vimqꝫ cognoſce. Dn̄s inquit et pater: vel quod eſt ſummuʒ deus vt effector ē deoꝝ celeſtium: ita homo factor eſt deoꝝ q̄ in tēplis ſunt: humana ꝓximitate ꝯtēti. Et paulo poſt: ita humāitaſ iq̄t ſemꝑ memor nature ⁊ originis ſue: ī illa diuinitatis imitatiōe ꝑſeuerat: vt ſicuti pat̄ ac dn̄s vt ſui ſimiles eēnt deos facit et nos: ita vt humanitas deos ſuos ex ſui vultꝰ ſimilitudīe figuraret. Hic cū aſclepius ad quē maxime loq̄bat̄ ei reſpōdiſſet atqꝫ dixiſſet: ſtatuas dicis o triſmegiſte. Tū vero ille ſtatuas inq̄t o aſclepi vides ne q̄tenꝰ tu ipſe diffidas: ſtatuas aīatas ſenſu ⁊ ſpiritu plenas: tantaqꝫ faciētes et talia: ſtatuas futuroꝝ p̄ſcias: ea q̄ forte vates oīs ignoret in multis ⁊ varijs rebꝰ p̄dicētes: ībecillitates hoībus facientes eaſqꝫ curātes: triſtitiā leticiamqꝫ ꝓ merit]. An ignoras o aſclepi ꝙ egyptꝰ imago

ſit celi: aut qđ ē verius tranſlatio aut deſcenſio
oīum que gubernanť atq̃ exercētur in celo: ac
ſic dicēdū eſt verius: t̃ra nr̃a mūdi totiꝰ eſt tēplū
Et tñ qm̄ p̄ſcire cūcta prudētes decet: illud voſ
ignorare fas nō ē: futurū enī tēpus eſt: cū appa
reat egyptioſ in caſſuʒ pia mēte diuinitati ſedu
laʒ religionē ſeruaſſe: ⁊ oīs eoꝝ ſancta venera/
tio in irritū caſura fruſtrabiť. Deide multis ver
bis hermes hūc locū exeqtur: in quo videť hoc
tēpus p̄dicere: quo xp̄iana religio q̃to ē vera/
cior atq̃ ſanctior: tāto vehemētius ⁊ liberiꝰ cū
cta fallacia figmēta ſubuertit: vt gr̃a veriſſimi
ſaluatoris liberet hoīem ab his dijs quos facit
homo: ⁊ ei deo ſubdat a quo factꝰ ē homo. Sed
cū hermes iſta p̄dicit: velut amicus eiſdē ludifi
catiōibꝰ demonū loqtur: nec xp̄ianū nomē eui/
dēter exp̄mit: ſʒ tanq̃ ea tollerenť atq̃ delerē/
tur: quoꝝ obſeruatiōe celeſtis ſimilitudo cuſto/
direť in egypto: ita hec futura deplorāſ: luctuo
ſa quodāmodo p̄dicatiōe teſtať. Erat enim de
his de qbus dicit apl's: ꝙ cognoſcētes deuʒ nō
ſicut deū glorificauerūt aut grā̃ſ egerūt: ſʒ eua
nuerūt ī cogitatiōibus ſuis: ⁊ obſcuratū ē inſipi
ens cor eoꝝ: dicētes enī ſe eē ſapiētes ſtulti fa/
cti ſunt. Et īmutauerūt gloriā īcorruptibilis đi
in ſimilitudinē imaginis corruptibilis hoīs: ⁊ ce/
tera q̄ ꝯmemorare lōguʒ ē. Multa qppe talia
dicit de vno vero deo fabricatore mūdi: qualia
veritas hʒ. Et neſcio qūo illa obſcuratione cor/
dis ad iſta delabiť: vt dijs quos cōfiteť ab hoī/
bus fieri ſemꝑ velit hoīes ſubdi: ⁊ hec futuro tē
pore plāgat auferri: q̃ſi qcquā ſit īfelicius hoīe
cui ſua figmēta dn̄antur: cū ſit faciliꝰ fieri deoſ
colēdo quos fecit ne ipſe ſit homo: q̃ꝫ vt ꝑ eius
cultū dij eſſe poſſint quos fecit homo. Citiꝰ enī
fit: vt homo ī honore poſitus pecoribꝰ nō intelli
gens cōpareť: q̃ꝫ vt opi dei ad eius imaginem
facto: ideſt ipſi homini opus hoīs p̄ferať. Qua/
propter merito homo deficit ab illo q euʒ fecit:
cū ſibi p̄fecit ipſe qđ fecit. Hec vana: decepto/
ria: pernicioſa: ſacrilega: hermes egyptiꝰ qꝛ tē/
pus quo auferrenť ventuꝝ ſciebat dolebat: ſʒ
taʒ īprudenter dolebat: quā īprudēter ſciebat.
Nō enī hoc reuelauerat ſpiritus ſcūs. ſicut pro
phetis ſāctis: q hec p̄uidētes cū exultatione di/
cebāt. Si faciet homo deos: et ecce ipſi nō ſunt
dij: ⁊ ī alio loco. Erit in illo die dicit dn̄s. Exter
minabo noīa ſimulacroꝝ a terra: ⁊ nō erit eorū
memoria. Proprie vero de egypto qđ ad hanc
rem attinet: ita ſanctus iſaias ꝓphetat. Et mo/
uebuntur manufacta egypti a facie eius: ⁊ cor
eorum vincietur in eis: ⁊ cetera huiuſmodi. Ex
quo genere ⁊ illi erant qui venturum quod ſcie
bant veniſſe gaudebant: qualis ſymeon: qualiſ
anna: qui mox natum ieſum: qualis Heliſabet
que etiam conceptuʒ in ſpiritu agnouit: qualis
petrus reuelante patre dicens: Tu es chriſtus
filius dei viui. Huic autem egyptio illi ſpiritus
indicauerant futura tempora perditionis ſue:
qui etiam preſenti in carne trementes domino
dixerūt. Quid veniſti ante tēpuſ perdere nos?
Siue quia ſubitum illis fuit quod futurum qui
dem: ſed tardius opinabantur: ſiue quia perdi/
tionem ſuam hanc ipſam dicebant: qua fiebat:
vt cogniti ſpernerentur. Et hoc erat ante tem
pus: ideſt ante tempus iudicij: quo eterna dam
natione puniendi ſunt cum omnibus etiam ho
minibus: qui eorum ſocietate detinentur: ſicut
religio loquitur: que nec fallit nec fallitur: non
ſicuti iſte quaſi omni vento doctrine hic atq̃ in
de perflatus: ⁊ falſis vera permiſcens dolet q̃/
ſi perituram religionem: quem poſtea confite/
tur errorem. Poſt multa enim ad hoc ipſum re
dit: vt iterum dicat de dijs quos homines fece
runt: ita loquens: ſed iaʒ de talibus ſint ſatis di
cta talia. Iterum inquit ad hominem rationem
q̃ꝫ redeamus: ex quo diuino dono hō aīal dictū
eſt rationale. Minus enim miranda ⁊ ſi miran/
da ſunt que de homine dicta ſunt: omnium enī
mirabiliū vicit admiratiōeʒ: ꝙ homo diuinā po
tuit inuenire naturam: eamq̃ efficere.

¶ Quomodo hermes patenter parentuʒ ſuoꝝ
ſit confeſſus errorem: quem tamē voluerit de/
ſtruendum. Capitulum. xxiiij.

Q Uoniaʒ ergo ꝓaui noſtri multuʒ erra/
bāt circa deorū rationē īcreduli: ⁊ non
aīaduertētes ad cultū religionēq̃ diui
nā: īuenerūt artē q̄ efficerent deos. Cui inuēte
adiūxerūt ꝟtutē de mūdi nā̃ ꝯuenientē: eāq̃ mi/
ſcētes: qm̄ aīas facere non potuerūt: euocātes
aīas demonū vel āgeloꝝ eas īdiderūt imagibꝰ
ſcis diuiniſq̃ myſterijs: ꝑ q̄s idola ⁊ bn̄faciēdi ⁊
male vires hr̄e potuiſſēt. Neſcio vtꝝ ſic cōfitē/
tur ipſi demones adiurati: qūo iſte cōfeſſus eſt.
Qm̄ inqt proaui noſtri multū errabāt circa de/
oꝝ rōnē īcreduli: ⁊ nō aīaduertētes ad cultum
religionēq̃ dinā: īuenerūt artē q̄ efficerēt deos.
Nūqd ſalteʒ mediocriť eos dixit erraſſe vt hāc
artem īuenirēt faciēdi deos: aut cōtentus fuit
dicere errabāt niſi adderet ⁊ diceret multū er/

rabant. Iste ergo multus error ⁊ incredulitas
nõ aīaduertẽtiũ ad cultũ religionẽq; diuinam:
īuenit artẽ qua efficeret deos. Et tñ ꝙ mult⁹ er
ror ⁊ icredulitas ⁊ a cultu ac religione diuina
auersio animũ īuenit: vt hõ arte faceret deos:
hoc dolet vir sapiẽs tanq; religiõez diuinã vẽ
turo certo tẽpore auferri. Uide si nõ ⁊ diuinãs
maiorꝝ suorꝝ errorem preteritũ ꝑdere: ⁊ etiam
diabolicã penã demonũ futurã dolere cõpellit̃
Si.n. proaui eorꝝ multũ errãdo circa deorũ rõ
nẽ icredulitate ⁊ auersione animi a cultu ac re
ligione diuina: iuenerũt artẽ qua deos efficerẽt
qd mirꝝ si hec ars detestãda qcqd facit auersa a
religiõe diuina: auferet̃ a religione diuina: cuz
veritas emẽdet errorẽ: fides redarguat incre
dulitatẽ: cõuersio corrigat auersiõez. Si enim
tacitis causis dixissz proauos suos iuenisse ar
tẽ qua deos facerẽt: nostrũ fuit vtiq; siqd rectũ
piũq; saperem⁹ attẽdere ⁊ videre nequaq; il
los ad hanc artẽ ꝑuẽturos fuisse qua hõ deos
facit: si a v͛itate nõ aberrarent: si ea q̄ deo digna
sũt crederẽt: si animũ aduerterent ad cultũ reli
gionẽq; diuinã. Et tamẽ si cãs artis huius nos
diceremus: multũ errorẽ hominũ ⁊ icredulita
tẽ: ⁊ animi errãtis atq; infidelis a diuina religi
one auersionẽ: vtcũq; ferẽda eẽt ipudẽtia resi
stẽtiũ v͛itati. Cũ v͛o idẽ ipse qui ptãtẽ hui⁹ artis
sup oĩa cetera mirat̃ in hoĩe q̄ illos deos facere
cõcessũ ẽ: ⁊ dolet vẽturũ eẽ tẽpus quo hec oĩa
deorꝝ figmẽta ab hoĩb⁹ istituta ẽt legibus iubeã
tur auferri: cõfitetur tamẽ atq; exprimit cãs:
quare ad ista ꝑuẽtũ sit dicẽs: proauos suos
mlto errore ⁊ incredulitate ⁊ animũ nõ aduer
tẽdo ad cultũ religionemq; diuinam inuenisse
hãc artẽ qua facerẽt deos. Nos qd oportet di
cere vel poti⁹ qd agere: nisi quantas possumus
gratias dño deo nostro: qui hec cõtrarijs causis
q̄ istituta sũt abstulit. Nã quod instituit multi
tudo erroris abstulit via v͛itatis: quod instituit
incredulitas: abstulit fides: quod instituit a cul
tu diuine religiõis auersio: abstulit ad vnũ ve
rũ deũ sanctũq; cõuersio. Nec in sola egypto
quam solam in isto plangit demonũ spũs: sed i
oĩ terra qua cãtatur domino canticũ nouuz: si
cut vere sacre ⁊ vere prophetice littere prenũ
ciauerũt: vbi scriptũ ẽ. Cantate domino cãticũ
nouũ: cantate domino omnis terra. Titulus
qppe psalmi huius ẽ: quando domus edifica
bat̃ post captiuitatẽ. Edificabit̃.n. domus do
mini ciuitas dei que est sancta ecclesia in omni
terra: post eam captiuitatez qua illos hoĩes de
quib⁹ credẽtibus in deum tanq; lapidibus vi
uis domus edificabatur: captos demonia possi
debant. Neq;.n. quia homo deos faciebat: idõ
nõ ab eis possidebat̃ ipse qui fecerat: quãdo in
eorꝝ societatẽ colẽdo traducebatur. Societa
tem dico nõ idolorum stolidorum: sed versuto
rum demoniorum. Nam quid sunt idola nisi
qd eadem scriptura dicit: oculos habent ⁊ non
videbunt: ⁊ quicqd tale de materijs lz a fabro
effigiatis: tñ vita sensuq; carẽtib⁹ dicẽdũ fuit.
Sed imũdi spũs eisdẽ simulacris arte illa nefa
ria colligati: cultorꝝ suorꝝ aĩas in suã societatez
redigẽdo miserabiliter captiuauerãt. Unde di
cit apl's. Scim⁹ qꝛ nihil ẽ idolum: sz que sacrifi
cant gẽtes demonijs imolãt ⁊ nõ deo: nolo vos
socios fieri demoniorũ. Post hãc ergo captiui
tatẽ qua hoĩes a malignis demonib⁹ tenebãt̃:
dei domus edificatur in omni terra: vnde titu
lũ ille psalmus accepit vbi dicitur. Cantate do
mino ⁊ benedicite nomen eius. Cantate domi
no cãticũ nouũ: cãtate domino oĩs terra. Cãta
te domino ⁊ benedicite nomẽ ei⁹: bene nũciate
diem ex die salutare eius. Annunciate in gen
tibus gloriam eius: in omnibus populis mira
bilia eius. Quoniam magnus dominus ⁊ lau
dabilis nimis terribilis est sup oẽs deos. Quo
niam omnes dij gentium demonia: domin⁹ ãt
celos fecit. Qui ergo doluit venturũ fuisse tẽ
pus quo auferretur cultus idolorum: ⁊ ĩ eos q
colerent dominatio demoniorꝝ: malo spiritu in
stigatus semper volebat istam captiuitatẽ ma
nere: qua transacta psalmus canit edificari do
mum in omni terra. Prenunciabat illa hermes
dolendo: prenunciabat hec propheta gauden
do. Et quia spiritus victor est qui hec per scõs
prophetas canebat etiam hermes ipse ea que
nolebat ⁊ dolebat auferri: non a prudentibus
⁊ fidelibus ⁊ religiosis: sed ab errantibus ⁊ icre
dulis: ⁊ a cultu diuine religionis auersis esse in
stituta miris modis coactus est confiteri. Qui
quãuis eos appellaret deos: tamen cum dicit
a talibus hominibus factos quales eẽ vtiq; nõ
debemus: velit nolit ostendit colendos non eẽ
ab eis qui tales non sunt: quales fuerunt a qui
bus facti sunt: hoc est a prudentibus: fidelibus
religiosisq;: simul etiam demonstrans ipsos ho
mines qui eos fecerunt sibimet importasse: vt
eos drent deos qui dij non erant. Uerum est
quippe illud propheticum: si facit homo deos

⁊ ecce ipſi nõ ſunt dij: Deos ergo tales: taliũ de
os arte factos a talibꝰ: cũ appellaſſet hermes
.i. idolis demones ꝑ artẽ neſcio quã cupiditatũ
ſuaꝝ vinculis illigatos: cuꝫ appellaret factos
ab hoībꝰ deos: nõ tñ eis dedit qđ platonicꝰ apu
leius vnde iã ſatis diximꝰ: ⁊ ꝗ̃ ſit icõueniẽs ab
ſurdũq̄ mõſtrauimꝰ: vt ipſi eẽnt interpretes ⁊
interceſſores iter deos quos facit deꝰ: ⁊ hoīes
quos idẽ ipſe fecit deꝰ: hic afferẽtes vota: inde
munera referẽtes. Nimis.n. ſtultũ eſt credere
d̃os quos fecerũt hoīes: plus valere apud d̃os
quos fecit d̃us: ꝗ̃ valẽt ipſi hoīes quos idẽ ipe
fecit deꝰ. Demõ qppe ſimulacro arte ipia colli
gatꝰ ab hoīe factꝰ ẽ deꝰ: ſed tali hoīe nõ oī hoīe.
Qualis ẽ ergo iſte d̃uſ quẽ nõ faceret hõ niſi er
rãs ⁊ incredulus: ⁊ auerſus a v̄o d̃o. Porro ſi
d̃mones q colũtur i tẽplis per artẽ neſcio quã
imaginibꝰ iditi hoc ẽ viſibilibꝰ ſimulacris: ab eiſ
hoībꝰ qui hac arte fecerũt d̃os: aberrarẽt auer
ſiq̄ eẽnt a cultu ⁊ religiõe diuina: nõ ſunt inter
nũcij nec interpretes iter hoīes ⁊ d̃os ⁊ ꝓpt̄ ſu
os peſſimos ac turpiſſimos mores ipſi ẽt hoīes
ꝗ̃uis errãtes ⁊ increduli ⁊ auerſi a cultu ac re
ligione diuina: tñ eis ſine dubio meliores ſunt
quos deos ipſi arte fecerũt: reſtat vt qđ poſſũt
tanq̄ d̃mones poſſint: vl' quaſi beneficia p̄ſtan
do magis nocẽtes qꝛ magis d̃cipiẽtes: vl' aper
te male faciẽdo. Nec tñ quodlibet eoꝝ niſi qñ
⁊ quãtũ ꝑmittũtur alta ⁊ ſecreta dei prouiden
tia: nõ aũt tanq̄ medij inter hoīes ⁊ d̃os ꝑ ami
citiã d̃oꝝ multũ apud hoīes valeant. Hi.n. dijſ
bonis quos ſcõs angelos vocamꝰ rationaleſq̄
creaturas ſancte celeſtis habitationis: ſiue ſe
des: ſiue dñationes: ſiue p̄ncipatꝰ: ſiue ptãtes:
amici eẽ oīo ñ pñt a qbꝰ tã lõge abſũt ai affectõe
ꝗ̃ lõge abſũt a v̄tutibꝰ vitia: ⁊ a bõitate malitia

¶ De his q̄ ſanctis angelis ⁊ hoībꝰ bonis poſſũt
eſſe cõmunia. Capitulum xxv.

Nullo mõ igit̄ quaſi ꝑ demonũ medie
tatẽ ambiẽdũ ẽ ad beniuolẽtiã ſeu be
neficentiã d̃oꝝ vel potius bonoꝝ an
geloꝝ: ſꝫ per bone volũtatis ſimilitudineꝫ qua
cũ illis ſumꝰ: ⁊ cũ illis viuimꝰ: ⁊ cũ illis deũ quẽ
colũt colimꝰ: ⁊ ſi eos carnalibus oculis videre
nõ poſſumus: inquãtũ aũt diſſimilitudine vo
lũtatis ⁊ fragilitate infirmitatis miſeri ſumus:
intantũ ab eis lõge ſumus: vite merito non cor
poris loco. Non.n. qꝛ i terra cõditiõe carnis ha
bitamꝰ: ſed ſi ꝑ imũditiã cordis terrena ſapimꝰ:
nõ eis iũgimur. Cũ v̄o ſanamur vt quales ipſi
ſimꝰ. fide interim illos propinquamus: ſi ab illo
nos fieri beatos a quo ⁊ ipſi facti ſũt: etiaꝫ ipſis
fauentibus credimus.

¶ Quod oīs religio paganoꝝ circa hoīes mor
tuos fuerit ipleta. Capl'ꝫ xxvi.

Sane aduertẽdũ ẽ quõ iſte egyptiꝰ cum
doleret tẽpus eẽ ventuꝝ quo illa aut
ferrẽtur ex egypto: que fatetur a mul
tũ errãtibꝰ ⁊ incredulis: ⁊ a cultu diuine religio
nis aueſis eẽ inſtituta ait inter cetera. Tũc ter
ra iſta ſanctiſſima: ſedes delubroꝝ atq̄ tẽploꝝ
ſepulchrorũ erit mortuorũq̄ pleĩſſima. Quaſi
v̄o ſi illa nõ auferrẽt̄ nõ eſſent hoīes morituri:
aut alibi eẽnt mortui ponẽdi ꝗ̃ in terra. Et vti
q̄ quãto plus voluerẽt̄ tẽporis ⁊ dieꝝ longitu
do: tãto maior eẽt numerus ſepulchroꝝ ꝓpt̄
maiorẽ numeꝝ mortuoꝝ. Sed hoc videt̄ dole
re: ꝙ memorie martyrũ noſtroꝝ tẽplis eoꝝ de
lubriſq̄ ſuccederent: vt videlicet q hec legunt
aīo a nobis auerſo atq̄ ꝑuerſo: putẽt a pagãis
d̃os cultos fuiſſe in tẽplis: a nobis aũt coli mor
tuos i ſepulcris. Tanta.n. hoīes impii cecita
te i mõtes quodãmodo offendunt: res que ocu
los ſuos ferientes nolunt videre: vt cum in oī
bus litteris paganoꝝ: aut nullatenus: aut vix
inueniãtur qui nõ homines fuerint: omnibꝰ ta
mẽ honores ſtudeant exhibere diuinos: quaſi
nihil vnq̄ humanitatis habuerint. Omitto qđ
Uarro dicit oẽs ab his mortuos exiſtimari ina
nes deos: ⁊ probat per ea ſacra que oībus fere
exhibẽtur mortuis: vbi ⁊ ludos cõmemorat fu
nebres: tanq̄ hoc ſit maximũ diuinitatis indici
um: ꝙ nõ ſoleãt ludi niſi numinibus celebrari.
Hermes ipſe de quo nũc agit̄ in ipſo eodem li
bro: vbi quaſi futura prenũciãdo deplorãs ait
tunc terra iſta ſanctiſſima ſedes delubrorum
atq̄ templorum: ſepulchrorum erit mortuorũ
q̄ pleniſſima: d̃os egypti homines mortuos eſ
ſe teſtatur. Cum enĩ dixiſſet proauos ſuos mul
tum errantes circa deorum rationem incredu
los ⁊ non animaduertentes ad cultum religio
nemq̄ diuinam: inueniſſe artem qua efficerẽt
deos: cui inuente inquit adiunxerũt virtutem
de mũdi natura conuenientem: eamq̄ miſcen
tes quoniam animas facere non poterant: euo
cantes animas demonum vel angelorum eas
indiderũt imaginibꝰ ſanctis diuiniſq̄ myſterijs
ꝑ q̄s idola ⁊ bene faciẽdi ⁊ male vires hẽre po
tuiſſẽt. Deĩde ſeqt̄ tãq̄ hoc exẽplis ꝓbaturꝰ ⁊
dicit. Auus.n. tuus o Aſclepi medicine p̄mus

uētoꝛ:cui tēplū consecratū ē in mōte libye cir
littus cocodrilloꝛū:in quo eius iacet munda-
us homo:idest coꝛpus. Reliquus eni vel potiꝰ
tus:si est homo totꝰ:in sensu vite melioꝛ reme
uit in celum. oia etiā nunc hoibus adiumenta
estans infirmis numine nūc suo:que ante sole
at medicine arte pꝛbere. Ecce dixit moꝛtuū co
pꝛo deo in eo loco vbi habebat sepulchꝛū:fal-
s ac fallēs dicendo ꝙ remeauit in celum : oia
iam nūc hominibꝰ adiumēta pꝛestās infirmis.
diūgens deinde aliud. Hermes inqt cuiꝰ aui
m mihi nomē est:illi nomine nō in cognomine
atria consistēs:omnes moꝛtales vndiꝗ veniē
s adiuuat atꝗ cōseruat. Hic eni hermes ma-
ꝛ:idest Mercurius:quē dicit auū suū fuisse:
hermopoli:hoc est in sui nois ciuitate perhibe
ur esse sepultus. Ecce duos deos dicit homies
uisse:esculapiū ⁊ mercuriū. Sed de esculapio
greci ⁊ latini hoc idē sentiunt. Mercuriū aūt
ulti nō putant fuisse moꝛtalē : quem tamē iste
uū suum fuisse testatur:ait.n.alius est ille:ali-
s est iste:ꝗuis eodem nomine nūcupent̄. Nō
ultū pugno:alius ille sit:aliꝰ iste. Uerū iste:si-
at esculapiꝰ ex homine deus:secundū testimo-
iū tanti apud suos viri huiꝰ trismegisti nepotis
i:adhuc addit ⁊ dicit: Jsiꝫ vero vxoꝛē Osiris
uam multa bona pꝛstare pꝛopiciā:quātis scimꝰ
besse iratā. Deinde vt ostēderet ex hoc genere
sse deos quos illa arte hoiēs faciunt:vnde dat
telligi demōes se opinari ex hominū moꝛtuo-
ū animis extitisse quos per arteꝫ quam inuene
ūt homines multū errantes icreduli ⁊ irreligio
:ait inditos simulacris: qꝛ hi qui tales deos fa-
iebant:animas nō vtiꝗ facere poterāt. Cū de
ide dixisset quod cōmemoꝛaui:quantis obesse
cimus irataꝫ:secutꝰ adiunxit. Terrenis eteniꝫ
ijs atꝗ mūdanis facile est irasci: vtpote q sūt
hominibus ex vtraꝗ natura facti atꝗ cōpo
iti. Ex vtraꝗ natura dicit ex anima ⁊ coꝛpoꝛe:
t pꝛo aia sit demon:pꝛo coꝛpoꝛe simulacꝝ. Un
le cōtingit inquit ab egyptijs hec sancta aialia
uncupari: coliꝗ per singulas ciuitates eoꝛum
as:quoꝝ sunt cōsecrata viuētes:ita vt eoꝝ le
ibꝰ incolant̄:⁊ eoꝛū noibus nūcupent̄:vbi ē il-
a velut querela luctuosa ꝙ terra egypti sāctissi
na sedes delubꝛoꝝ atꝗ temploꝝ: sepulchꝛoꝛū
utura esset moꝛtuoꝛuꝫꝗ plenissima. Nēpe spi
itus fallax cuius instinctu hermes ista dicebat
er eū ipm coactus est cōfiteri: iam tūc illaꝫ ter-
am sepulchꝛoꝝ ⁊ moꝛtuoꝝ quos per dijs cole-
bāt fuisse plenissimā. Sed doloꝛ demonū p eu̇ꝫ
loquebat̄:qui suas futuras penas apud sancto
rum martyrum memoꝛias imminere merebāt.
Jn multis eni talibꝰ locis toꝛquentur ⁊ cōfiten-
tur:⁊ de possessis coꝛpoꝛibus hominū eijciunt̄.

¶ De modo honoꝛis quem chꝛistiani martyribꝰ impendūnt. Capitulum.xxvij.

Hec tamen nos eisdem martyribus tem
pla:sacerdotia:sacra ⁊ sacrificia consti-
tuimus:qm̄ nō ipsi: sed deꝰ eoꝛuꝫ nobis
est deꝰ. Honoꝛamꝰ sane memoꝛias eoꝝ tanꝗ sā
ctoꝛū hominū dei:qui vsꝗ ad moꝛtē sacroꝝ suo
rū coꝛpoꝛuꝫ pꝛo veritate certarūt:vt innotesce
ret vera religio falsis religionibꝰ victis atꝗ cō-
uictis:qꝺ etiaꝫ si qui antea sentiebāt timēdo re-
pꝛimebāt. Quis aūt audiuit aliquādo fidelium
stantē sacerdoteꝫ ad altare:etiam super sanctū
coꝛpus martyris ad dei honoꝛē cultūꝗ constru
ctum dicere in pꝛecibus:offero tibi sacrificiū pe
tre vel paule vel Cypꝛiane:cū apud eoꝝ memo
rias offeratur deo:qui eos hoies ⁊ martyres fe
cit:⁊ sanctis suis angelis celesti honoꝛe sociauit:
vt ea celebꝛitate ⁊ deo vero de illoꝛuꝫ victoꝛijs
gratias agamꝰ:⁊ nos ad imitationē taliuꝫ coꝛo
narū atꝗ palmarū eodē inuocato in auxiliū: ex
eoꝛū memoꝛie renouatōe adhoꝛtemur. Quecū
ꝗ igitur adhibētur religiosoꝝ obsequia in mar
tyrū locis:ad oꝛnamēta sunt memoꝛiaꝝ n̄ sacra
sunt vel sacrificia moꝛtuoꝛū tanꝗ deoꝛuꝫ. Qui
cūꝗ etiā epulas suas eo deferūt:qꝺ qdē a xp̄ia
nis melioꝛibꝰ nō fit:⁊ in plerisꝗ terrarū nulla ta
lis ē cōsuetudo:tn̄ quicūꝗ id faciūt:quas cū ap
posuerūt oꝛāt ⁊ auferunt vt vescant̄:vel ex eis
etiā indigentibꝰ largiant̄:sanctificari ibi eas vo
lūt p merita martyrū in noie dn̄i martyrū:nō au
tē ista eē sacrificia martyrū nouit q nouit vnum
qꝺ illic offert̄ sacrificiū xp̄ianoꝝ. Nos itaꝗ mar
tyres nr̄os nec diuinis honoꝛibꝰ:nec hūanis cri-
minibus colimꝰ:sicut colūt illi deos suos:nec sa
crificia illis offerimꝰ:nec eoꝝ ꝓbꝛa in eoꝛum sa-
cra conuertimꝰ:nā de Jside vxoꝛe Osiris egy-
ptia dea:⁊ de parētibꝰ eoꝝ qui oēs reges fuisse
scribūtur:quibꝰ parētibus suis illa cū sacrifica-
ret inuenit oꝛdei segetē:atꝗ inde spicas marito
regi ⁊ eius cōsiliario Mercurio demonstrauit:
vnde eandē ⁊ Cererē volūt que ⁊ quanta mala
nō a poetis:sꝫ mysticis eoꝝ litteris memoꝛie mā
data sint:sic Leone sacerdote:pꝛodēte ad olym
piadē matrem scribit alexander:legāt q volunt
vel possunt ⁊ recolāt qui legerunt:⁊ videāt qui

bus hominibꝰ mortuis: vel de quibꝰ eoꝝ factis: tanq̄ dijs sacra fuerit istituta. Absit vt eos quā nis deos habeant: sāctis martyribus nr̄is quos tamen deos nō habemus vlla ex parte audeāt cōparare. Sic eni non cōstituimus sacerdotes: nec offerimus sacrificia martyribꝰ nostris: quia incōgruū ꝛ indebitum illicitūq̄ est: atq̄ vni deo tantūmodo debitū: vt nec criminibꝰ suis nec ludis eos turpissimis oblectemus: vbi vel flagitia isti celebrāt deorū suoꝝ: si cuꝫ hoīes essent talia cōmiserunt: vel conficta delectamēta demonū noxioꝝ si hoīes nō fuerūt. Ex isto genere demonū Socrates nō haberet deū si haberet deū: sꝫ fortasse homini ab illa arte faciendi deos alieno ꝛ innocēti: illi iportauerūt talem deū: qui eadeꝫ arte excellere voluerūt. Quid ergo plura? Nō esse spiritus istos colendos propter vitam beataꝫ que post mortē futura est: nullus vel mediocriter prudēs ambigit. Sed fortasse dicturi sūt deos quidem esse bonos: demones auteꝫ alios bonos: alios malos: ꝛ eos per quos ad vitam in eternnm beatam perueniamus colēdos esse cēsebunt: quos bonos opinantur: qđ quale sit iam in volumine sequēti videndum est.

Aurelij augustini de ciuitate dei liber nonus

Ad quē articulū disputatio p̄missa puenerit: ꝛ q̄r discutiēdū sit de residua q̄stiōe. Cap. i.

Et bonos et malos deos eē quidā opinati sunt. Quidā xo de dijs meliora sentiētes tātū eis honoris laudisq̄ tribuerūt: vt nullū deoꝝ malū credere auderēt. Sed illi qui deos quosdaꝫ bonos: quosdā malos esse dixerūt: demones quoq̄ appellauerūt nomine deoꝝ: q̄q̄ ꝛ deos sꝫ rarius nomine demonū: ita vt ipsum iouē quē volunt esse regē ac p̄ncipē ceteroꝝ: ab homero fateant̄ demonem nuncupatuꝫ. Hi autem q omnes deos nō nisi bonos esse asserūt: ꝛ lōge p̄stantiores eis hominibus qui boni perhibent̄: merito mouent̄ demonū factis q̄ negare nō possūt: eaq̄ nullo mō a dijs quos bonos esse volunt cōmitti posse existimātes differentiā inter deos ꝛ demones adhibere cogūtur: vt quicq̄d eis merito displicet in opibus vel affectibꝰ prauis: quibus vi suā manifestāt occulti sp̄ūs: id credāt eē demonū nō deoꝝ. Sed q̄r eosdē demones iter homines ꝛ deos ita medios cōstitutos putāt tāq̄ nullus deus hoī misceat̄: vt hinc p̄ferāt desiderata: inde referāt ipetrata: atq̄ hoc platonici precipui phōrū ac nobilissimi sentiāt: cū quibus velut cū excellētioribus placuit istā examinare questionē. vtrū cultus plurimoꝝ deorū p̄sit ad cōsequendā vitaꝫ beatā que post mortē futura est libro superiore quesiuimus quo pacto ipi demones qui talibus gaudēt qualia boī ꝛ prudentes homines auersant̄ ꝛ dānant. i. sacrilega: flagitiosa: facinorosa: nō de quolibꝫ hoīe sꝫ de ipis dijs figmēta poetaꝝ ꝛ magicaruꝫ artiū scelera tam puniendāq̄ violentiā: possint quasi propinquiores ꝛ amicitiores dijs bonis cōciliare hoīes bonos: ꝛ hoc nulla ratione posse ꝯpertū ē. Proinde hic liber sicut in illius fine p̄misimus disputationē cōtinere debebit de differentia siquam volunt esse non deorum int̄ se quos omnes bonos dicunt: nec differentia deorum ꝛ demonū quorum illos ab hominibus longe lateq̄ seiungunt: istos inter deos ꝛ homines collocant sꝫ de differentia ipsorum demonum: quod ad presentem pertinet questionem.

An inter demōes quibꝰ dij supiores sūt sit aliq̄ pars bonoꝝ: quoꝝ p̄sidio ad verā btitudinem possit humana aīa peruenire. Capitulū. ij.

Apud plerosq̄ eni vsitatū est dici alios bonos alios malos demōes. Que siue sit etiā platonicorum phōrū siue quorlibet sentētia: nequaq̄ eiꝰ ē negligēda discussione quisq̄ velut demōes bonos sequēdos sibi esse arbitretur: per quos tāquaꝫ medios deos quos omnes bonos credit: dum conciliari affectat et studet: vt quasi cum eis possit esse post mortē irretitus malignorum spirituum deceptusq̄ fallacia longe aberret a vero deo cuꝫ quo solo ꝛ in quo solo ꝛ de quo solo anima humana. i. rationalis ꝛ intellectualis beata est.

Que demōibus apuleiꝰ ascribat: quibꝰ cū rationē nō subtrahat nihil ꝟtutis assignat. Cap. iij.

Que igitur ē differētia demonū bonorum ꝛ maloꝝ: q̄n quidē platonicꝰ apuleiꝰ de his vniuersal̄r disserēs: ꝛ tam multa loquēs de aereis eoꝝ corporibus: de virtutibꝰ tacuit aīoꝝ: quibꝰ eēnt p̄diti si boni essent. Tacuit ergo beatitudinis causam: indiciū vero miserie tacere non potuit: confitens eorum mentē qua rationales esse perhibuit: non saltem imbutam munitamq̄ virtutem passionibus animi irrationabilibus nequaq̄ cedere: sed ipaꝫ quoq̄ sicut stultarum mentium mos est: procellosis quodammodo perturbationibus agitari. Uerba nanq̄ eius de hac re ista sunt. Ex hoc ferme demonum

umero inquit poete solent haud quaq procul
vitate osores τ amatores quorūdā hominum
eos fingere: hos ꝓsperari τ euehere: illos cō/
a aduersari τ affligere. Igit̄ τ misereri τ indi/
nari: τ angi τ letari: omnēq humane aie faciē
ati: sili motu cordis τ salo mētis p oēs cogita/
onū estus fluctuare: q̄ oēs turbele tēpestates/
ꝫ pcul a deoꝝ celestiū trāqllitate exulant. Nū
st i his vbis vlla dubitatio. q nō aioꝝ aliquas
eriores partes: sꝫ ipsas demonū mentes qbus
atōalia sūt aialia velut ꝓcellosū salū dixit pas/
onū tēpestate turbari: vt ne hoibus qdē sapiē
bus cōparādi sint: q huiusmodi pturbatiōibus
ioꝝ a qbus humana nō ē imunis ifirmitas: etiā
ū eas huius vite cōditōe patiūt̄: mēte ipertur
ata resistūt nō eis cedētes ad aliqd approban/
ū vel ppetrādū qđ exorbitet ab itinere sapiē/
e τ lege iusticie: sꝫ stultis mortalibus τ iniustis
ō corporibus: sꝫ moribus siles: vt nō dicā dete
iores eo q vetustiores: τ debita pena isanabi/
s ipsius quoq mētis vt iste appellauit salo flu
tuant: nec in veritate atq virtute qua turbulē
is τ prauis affectionibus repugnatur: ex nulla
nimi parte consistunt.

¶ De pturbatōibus q̄ aio accidūt: q̄ sit peripate
icorum stoicorumq sententia. Capitulum. iiij.

Q Ue sūt sentētie phoꝝ de his animi mo/
tibus: quos greci pathe: nostri aūt qdā
sicut cicero pturbatōes: qdā affectōes
vel affectus: qdā vero sicut iste de greco expssi
us passiones vocāt. Has ergo pturbatōes siue
affectōes siue passiones: qdā phi dicūt etiam in
sapiētē cadere: sed moderatas rationiq subie/
ctas: vt eis leges quodāmodo qbus ad necessa
riū redigant̄ modū dn̄atio mētis iponat: Hoc
q sentiūt platonici sunt siue aristotelici: cū aristo
teles discipulus platonis fuerit: q sectā pipate/
ticā cōdidit. Alijs aūt sicut stoicis cadere vllas
oino huiuscemodi passiones i sapiētē nō placet.
Hos aūt idest stoicos cicero in libris de finibus
bonoꝝ τ maloꝝ: verbis magis q rebus aduer/
sus platonicos seu pipateticos certare cōuicit:
qn̄qdē stoici nolūt bona appellare sꝫ cōmoda cor
poris τ extn̄a: eo q nullū bonū volūt eē hoīs p/
ter vtutē tanq artē bn̄ viuēdi: q̄ nō nisi i aio est.
Hec aūt isti simpliciter τ ex cōmuni csuetudine
loquēdi appellāt bona: sed i cōparatōe virtutis
qua recte viuitur parua τ exigua. Ex quo fit vt
ab vtrisq quomodolibꝫ vocēt̄ seu bona seu cō/
moda: pari tn̄ estimatōe pēsent̄: nec i hac q̄stio/
ne stoici delectent̄: nisi nouitate vborū. Videt̄
ergo mihi etiā i hoc vbi q̄rit̄ vtrū accidāt sapiē/
ti passiones animi: an ab eis sit ꝓrsus alienus: q
verbis eos potius q de rebus facere cōtrouer
siaꝫ. Nam τ ipsos nihil hic aliud q platonicos τ
pipateticos sentire existimo: qtū ad viꝫ reꝝ at/
tinet nō ad vocabuloꝝ sonū. Ut eīꝫ alia omittā
qbus ad ondēdū ne lōgū faciaꝫ: aliqd vnū qđ sit
euidētissimū dicā. In libris qbus titulus est no
ctiū acticaꝝ scribit agellius vir elegātissimi elo
quij τ multe facūde scie se nauigasse aliquādo
cū quodā pho nobili stoico. Is phus sicut latius
τ vberius qđ ego breuiter attigā narrat agelli/
us: cū illud nauigiū horribili celo τ mari piculo
sissime iactaret̄: vi timoris expalluit phus. Id
aīaduersū ē ab eis q aderāt: q̄uis i mortis vici/
nia curiosissime attētis: vtrū ne phus i aio tur/
baret̄. Deide tēpestate trāsacta: mox vt securi/
tas pbuit colloquēdi vl' etiā garriēdi locū: qdaꝫ
ex his quos nauis illa portabat diues luxurio/
sus asiaticus phꝫ cōpellabat illudēs q extimu/
isset atq palluisset: cū ipse māsisset itrepidus in
eo qđ ipendebat exitio. At ille aristippi socratici
rn̄sū retulit: q cū i re sili eadē vba ab hoie sili au
disset: rn̄dit illū ꝓ aīa neqssimi nebulonis merito
nō fuisse sollicitū: se āt ꝓ aristippi aīa timere de/
buisse. Hac illo diuite rn̄sione ꝑpulso: postea q̄si
uit agellius a philosopho nō exagitādi aio sꝫ di/
scēdi: quenā illa ratio esset pauoris sui. Qui vt
doceret hoieꝫ sciēdi studio grauiter accēsuꝫ: ꝓ/
tulit statiꝫ de sarcinula sua stoici epicteti librū: i
quo ea scripta essent: q̄ cgruerēt decretis zeno
nis τ chrysippi: quos fuisse stoicoꝝ pricipes no/
uimus. In eo libro se legisse dicit agellius hoc
stoicis placuisse: q animi visa q̄s appellāt phā/
tasias nec i potestate eē vtrū τ quādo icidāt aio
cū veniant ex terribilibus τ formidabilibus re
bus: necesse ē etiā sapiētis aīuꝫ moueant: ita vt
paulisp vel pauescat metu vel tristicia ctrahat̄:
tanq his passionibus pueniētibꝰ mētis τ ratio/
nis officiū: nec ideo tn̄ i mēte fieri opinionē ma/
li: nec approbari ista eisq consentiri: hoc enim
esse nolūt i potestate idq iteresse cēsent iter ani
mū sapiētis τ stulti: q stulti aīus eisdē passioni/
bus cedit atq accōmodat mētis assensuꝫ: sapiē
tes aūt q̄uis eas necessitate patiantur: retinēt
tn̄ de his que appetere vel fugere ratiōabiliter
debent: veram τ stabileꝫ inconcussa mente sen/
tentiam. Hec vt potui nō quidem commodius
agellio: sed certe breuius τ vt puto planius ex/

posui:que ille se i epicteti libro legisse cōmemo
rat:eū ex decretis stoicoꝝ dixisse atqꝫ sensisse.
Que si ita sūt:aut nihil aut pene nihil distat iter
stoicoꝝ aliorūqꝫ philosophoꝝ opinionē:de pas/
sionibus ⁊ perturbationibus aīoꝝ. Utriqꝫ eniꝫ
mētē rationēqꝫ sapiētis ab eaꝝ dn̄atiōe defen/
dūt. Et ideo fortasse dicūt eas i sapiētē nō cade
re stoici:quia nequaqꝫ eius sapientiā qua vtiqꝫ
sapiens est vllo errore obnubilant:aut labe sub/
uertūt. Accidūt aūt aīo sapiētis salua serenita/
te sapiētie propter illa que cōmoda vel icōmo/
da appellāt:qꝫuis ea dicere nolint bona vel ma
la. Nā profecto si nihili pēderet eas res ille phi/
losophus quas amissuꝝ se naufragio sentiebat
sicuti est vita ista salusqꝫ corporis:nō ita illud pe
riculū phorresceret:vt palloris etiā testimonio
proderetur. Uerūtamē ⁊ illā poterat permotio
nē pati:⁊ fixā tenere mēte sn̄iaꝫ:vitā illā salu/
tēqꝫ corporis:quoꝝ amissionē minabatur tēpe/
statū imanitas:nō esse bona que illos quibus i/
essent facerēt bonos:sicut facit iusticia. Quod
aūt aiūt ea nec bona appellāda esse sed cōmo/
da verboꝝ certamini:nō reꝝ examini deputā/
dū est. Quid eiꝫ iterest vtrū aptius bona vocē/
tur an cōmoda:dū tn̄ ne his priuetur nō minus
stoicus qꝫ peripateticus pauescat ⁊ palleat:ea
nō equaliter appellādo:sed equaliter extiman/
do. Ambo sane si bonoꝝ istoꝝ seu cōmodoꝝ pe/
riculis ad flagitiū vel facinus vrgeātur:vt ali/
ter ea retinere nō possint:malle se dn̄t hec amit/
tere quibus natura corporis salua ⁊ incolumis
habetur:qꝫ illa ꝯmittere quibus iusticia violat̄.
Ita mēs vbi fixa est ista sētētia:nullas pertur/
bationes etiā si accidūt iferioribus animi parti
bus i se cōtra rationē preualere permittit:quin
imo eis ipsa dn̄atur:eisqꝫ nō ꝯsentiēdo ⁊ potius
resistendo regnū virtutis exercet. Talē descri/
bit etiā virgilius eneaꝫ vbi ait. Mens immota
manet:lachryme voluuntur inanes.

Qd̄ passiones que christianos aīos afficiunt:
nō i vitiū trahāt sed virtutē exerceāt. Caplꝫ. v.

N On est nūc necesse copiose ac diligen/
ter ondere:quid de istis passionibus do
ceat scriptura diuina:qua xp̄iana eru/
ditio cōtinet̄. Deo qppe illā ipsam mētē subijci/
mus regēdā ⁊ iuuādā:mētiqꝫ passiones ita mo/
derādas atqꝫ frenādas:vt i vsuꝫ iusticie cōuer/
tātur. Deniqꝫ si i disciplina nostra non tā querit̄
vtruꝫ pius aīus irascatur:sed quare irascatur:
nec vtrū sit tristis sed vnde sit tristis:nec vtrū ti/
meat sed qd timeat:irasci eiꝫ peccāti vt corriga/
tur:cōtristari ꝓ afflicto vt liberet̄:timere peri/
clitāti ne pereat:nescio vtrū qsqꝫ sana cōsidera/
tione rephēdat. Nā ⁊ stoicoꝝ ē mīaꝫ solere cul
pare. Sed quāto honestius ille stoicꝰ mīa ꝑtur/
baret̄ hoīs liberādi:qꝫ timore naufragij:longe
meliꝰ ⁊ humanius ⁊ pioꝝ sēsibꝰ accōmodatius:
cicero i cesaris laude locutꝰ est vbi ait. Nulla d̄
ꝟtutibꝰ tuis nec admirabilior nec gratior mīa
est. Quid ē aūt mīa nisi aliene miserie qdā i nr̄o
corde cōpassio:qua vtiqꝫ si possumus subuenire
cōpellimur. Seruit aūt motꝰ iste rōni:qn̄ ita ꝑ/
bet̄ mīa vt iusticia cōseruet̄:siue cū idigēti tri/
buit̄:siue cū ignoscit̄ penitēti. Hāc cicero locu
tor egregius nō dubitauit appellare ꝟtutē:quā
stoicos iter vitia numerare nō pudet. Qui tn̄ vt
docuit liber epicteti nobilissimi stoici ex d̄cretis
zenonis ⁊ chrysippi:q huiꝰ secte ꝑmatū hūerūt:
huiuscemodi passiones i aīuꝫ sapiētis admittūt
quē vitijs oībꝰ liberꝝ eē volūt. Un̄ fit ꝯsequēs:
vt hec ipsa nō putēt vitia:qꝫdo sapienti sic acci/
dūt:vt cōtra ꝟtutē mētis rationēqꝫ nihil possint
⁊ vna sit eadēqꝫ sn̄ia ꝑipateticoꝝ:vl̄ etiā plato/
nicoꝝ ⁊ ipsoꝝ stoicoꝝ. Sꝫ vt ait tullius:ꝟbi cō/
trouersia iā diu torqt hoīes garrulos:ꝯtētiōis
cupidiores qꝫ ꝟitatis. Sꝫ adhuc merito qri pōt:
vtrū ad vite p̄sentis ꝑtineat ifirmitatē:etiā i q/
busqꝫ bonis officijs huiuscemodi ꝑpeti affectꝰ.
Sci ꝟo angli ⁊ sine ira puniāt quos accipiūt et̄
na dei lege puniēdos:⁊ miseris sine miserie cō/
passione subueniāt:⁊ piclitātibus eis quos dili/
gūt sine timore opitulent̄:⁊ tn̄ istaꝝ noīa passio
nū ꝯsuetudine locutōis humane etiā i eos vsur
pēt̄:ꝑꝑ quādā opeꝝ silitudinē:nō ꝑꝑ affectōuꝫ
ifirmitatē:sic ipse d̄s sc̄d̄ꝫ scripturas irascit̄:nec
tn̄ vlla passione turbat̄. Hoc eiꝫ verbū vīdicte
vsurpauit effectus:nō illius turbulētus affectꝰ

Quibus passionibus demones cōfitēte apu
leio exagitantur:quorū ope homines apud de/
os asserit adiuuari. Capitulum. vj.

Q Ua iteriꝫ d̄ scis anglis qōe dilata:vide
amꝰ quēadmodū dicāt platonici medi/
os d̄mones iter d̄os ⁊ hoīes ꝯstitutos istis passio
nū estibꝰ fluctuare. Si.n.mēte ab his liba eisqꝫ
dn̄ante motꝰ huiuscemodi nō paterent̄:nō eos
diceret apuleiꝰ sili motu cordis ⁊ salo mentis ꝑ
oēs cogitationū estus fluctuare. Ipsa igit̄ mēs
eoꝝ.i.pars animi superior:qua ratōes sūt:i qua
virtus ⁊ sapiētia si vlla eis esset:passionibus tur
bulentis inferiorum animi partium regendis

oderãdisq3 dñaretur. Ipsa inquã mens eorũ
cut iste platonicus cõfitetur: salo perturbatio-
um fluctuat. Subiecta est ergo mẽs demonũ
assionib⁹ libidinũ: formidinũ: iraru3: atq3 huiu-
emodi ceteris. Que igit̃ pars in eis libera ẽ cõ
osq3 sapientie: qua placeant dijs ⁊ ad bonoru3
eoꝝ similitudinem hominib⁹ consulant: cu3 eo
um mens passionũ vitijs subiugata ⁊ oppressa
uicqd rationis naturaliter habet ad fallendu3
decipiendum tanto acrius intendat: quãto eã
agis possidet nocendi cupiditas.

Quod platonici figmentis poetaꝝ ifamatos
eos asserãt: de contrarioꝝ studioꝝ certamine
ibe partes demonũ nõ deoꝝ sint. Cap. vij.

Quod si quisquã dicit nõ ex oium: sed ex
malorũ demonũ numero eẽ: quos poe
te quorũdã hominũ osores ⁊ amatores
eos nõ procul a veritate fingũt. Hos eni dixit
Apuleius salo mẽtis per omnes cogitationum
stus fluctuare: quomodo istud itelligere pote-
mus: quando cũ hoc diceret nõ quorũdã: idest
aloꝝ: sed omniũ demonũ medietate3 propter
erea corpora inter deos ⁊ hoies describebat.
Hoc enim ait fingere poetas: ꝙ ex istorũ demo
um numero deos faciunt: ⁊ eis deoꝝ noia ipo
ũt: ⁊ quibus voluerint hominibus ex his ami-
os inimicosq3 distribuũt: fictis carminibus im-
unita licẽtia: cũ deos ab his demonũ morib⁹: ⁊
elesti loco ⁊ beatitudinis opulẽtia: remotos eẽ
erhibeãt. Hec est ergo fictio poetarũ deos di-
ere q dij nõ sunt: eosq3 sub deoꝝ nominib⁹ iter
e decertare: propter homines quos pro studio
artiũ diligunt vel oderunt. Non procul aũt a
veritate dicit hanc esse fictionem: qm̃ deorũ ap
pellati vocabulis qui dij non sũt: tales tñ descri
unt̃ demões q̃les sũt. Deniq3 hinc esse dicit ho
nerus iniquã illã mineruã: q̃ dijs celestib⁹ gra-
ũ cohibẽdo achillẽ interuenit. Qđ ergo miner
ua illa fuerit poeticũ vult esse figmẽtũ: eo ꝙ mi
neruã dea3 putat: eãq3 inter deos quos oẽs bo
nos beatosq3 credit i alta etherea sede collocat:
procul a conuersatiõe mortaliu3. Qđ aũt aliqs
demõ fuerit grecis fauẽs: troianisq3 cõtrarius.
sicut ali⁹ aduersus grecos troianoꝝ opitulator:
quẽ veneris seu martis noie idẽ poeta cõmemo
rat: quos deos iste talia nõ agẽtes in celestibus
habitatõib⁹ ponit: ⁊ hi demões ꝓ his quos ama
bãt cõtra eos quos oderãt iter se decertauerit:
hoc nõ ꝓcul a veritate poetas dixisse cõfessus
est. De his quippe ista dixerũt: quos hoib⁹ simili
motu cordis ⁊ salo mẽtis ꝑ oẽs cogitationũ est⁹
fluctuare testat̃: vt possent amores ⁊ odia nõ ꝓ
iustitia: sed sicut ppl's similis eorum in venatori
bus ⁊ aurigis secũdum suarũ studia partiũ: pro
alijs aduersus alios exercere. Id eni videt̃ phi
losophus curasse platonicus: ne cũ hec a poetis
canerent̃: nõ a demonib⁹ medijs: s3 ab ipis dijs
quoꝝ noia poete fingẽdo ponũt fieri crederet̃.

De dijs celestib⁹ ⁊ demonib⁹ aereis: hoibusq3
terrenis: apulei platonici diffinitio. Cap. viij.

Quid illa ipsa diffinitio demonũ: parũ
ne intuẽda ẽ: vbi certe oẽs determinã-
do cõplexus est: ꝙ ait demões esse ge-
nere aialia: aio passiua: mẽte rõnabilia: cõꝑe ae
rea: tꝑe eterna. In quibus quinq3 ɔmemorat͛:
nihil dixit oio ꝙ demones cũ bonis saltẽ hoib⁹
id viderent̃ hr̃e cõmune: quod nõ esset in malis.
Nã ipsos hoies cũ aliquanto latius describẽdo
cõplecteret̃: suo loco de illis dicens tanq̃3 de in
fimis atq3 terrenis: cu3 pri⁹ dixisset de celestib⁹
dijs: vt cõmendatis duabus partib⁹ ex sũmo et
infimo ad vltimũ tertio loco de medijs demoni
bus loqueret̃. Igitur hoies inqt ratiõe gauden
tes: oratione pollẽtes: imortalibus ais: moribũ-
dis mẽbris: leuibus ⁊ anxijs mẽtib⁹: brutis ⁊ ob-
noxijs corporibus: dissimilibus morib⁹: similib⁹
errorib⁹: peruicaci audacia: pertinaci spe: casso
labore: fortuna caduca: sigillatim mortales cũ-
cti tñ in vniuerso genere perpetui: vicissim suffi
cienda prole mutabiles: volucri tꝑe: tarda sapi-
entia: cita morte: querula vita: terras icolũt. Cũ
hic tã multa diceret que ad plurimos hoies ꝑti-
nent: nunqd etiam illud tacuit quod nouerat eẽ
paucoꝝ: vbi ait tarda sapiẽtia: cita morte. Qđ
si pretermisisset nullo modo recte gen⁹ humanũ
descriptõis huius tã intenta diligẽtia terminas-
set. Cũ vero deoꝝ excellentiã cõmẽdaret: ipa3
beatitudinẽ quo volũt hoies per sapientiã ꝑue-
nire: in eis affirmauit excellere. Proinde si aliqs
demones bonos vellet intelligi: aliquid etia3 in
ipsorum descriptione poneret: vnde vel cũ dijs
aliquã beatitudinis partem: vel cum hominib⁹
qualẽcunq3 sapientiam putarentur habere cõ-
munem. Nũc vero nullum bonũ eorũ cõmemo
rauit quo boni discernerent̃ a malis: q̃3uis ⁊ eo-
rum malitie liberius exprimende pepercerit: nõ
ta3 ne ipsos: q̃3 ne cultores eorum apud quos lo
quebatur offenderet. Significauit tamen pru-
dentibus quid de illis sentire deberent: quãdo
quide3 deos quos omnes bonos beatosq3 cre-

di voluit: ab eoꝝ passiõibus atq̃ vt ait ipse tur/
belis oĩmodo separauit: sola illos corporũ eter/
nitate coniũgens: animo autẽ nõ dijs sed homi/
nibꝰ similes demones apertissime inculcans: et
hoc nõ sapientie bono cuius ⁊ hoĩes possũt esse
participes: sꝫ perturbatiõe passionũ que stultis
mentibus dominat̃: a sapientibus vero ⁊ bonis
ita regit̃: vt malint eã nõ habere q̃ȝ vicere. Nã
si nõ corporum sed animorũ eternitatem cũ dijs
habere demones vellet intelligi: nõ vtiq̃ȝ homi
nes ab huius rei consortio separaret: quia ⁊ ho/
minibꝰ eternos esse animos: proculdubio sicut
platonicus sentit: ideo cum hoc genus animan/
tium describeret: inmortalibus animis moribũ/
dis membris dixit esse homines.

An amicitia celestium deorũ per intercessio
nem demonũ possit homini ꝓuideri. Cap. ix.

AC per hoc si propterea cõmunẽ cũ dijs
eternitatẽ non habent hoĩes: quia cor/
pore sũt mortales: ꝓpterea ergo demo
nes habent: quia corpore sũt ĩmortales: q̃les igi
tur mediatores sunt inter hoĩes ⁊ deos: ꝑ quos
ad deoꝝ amicitias homines ãbiant: qui hoc cuꝫ
hominibus habent deterius: quod est in aĩante
melius. i. animum: hoc aũt habeant cũ dijs meli
us: quod est in animãte deterius idest corpus?
Cum eni aĩans idest aĩal ex anima constet ⁊ cor
pore: quorũ duoruꝫ anima est vtiq̃ȝ corpore me/
lior: ⁊ si vitiosa ⁊ ĩfirma melior certe corpore etiã
sanissimo atq̃ȝ firmissimo: quoniã eiꝰ natura ex/
cellentior: nec labe vitiorũ postponitur corpori:
sicut aurũ etiam sordidum argento seu plumbo
licet purissimo cariꝰ estimatur. Isti mediatores
deorũ ⁊ hominum: ꝑ quos interpositos diuinis
humana iungunt̃: cũ dijs habẽt corpus eternũ:
vitiosũ autem cuꝫ hominibus animũ: quasi reli/
gio qua volũt dijs hoĩes ꝑ demones iungi: ĩ cor
pore sit nõ in aĩo constituta. Quenã tandẽ istos
mediatores falsos atq̃ȝ fallaces q̃si capite deor
sum neq̃tia vel pena suspendit: vt inferiorẽ ani/
malis parteꝫ. i. corpus cũ superioribus: superio
rem vero. i. animũ cum inferioribus habeant: ⁊
cũ dijs celestibꝰ in parte seruiente coniũcti: cuꝫ
hoĩbus aũt terrestribus in parte dñante sint mi/
seri? Corpus quippe seruuꝫ est: sicut etiã salusti
us ait: animi ĩperio corpis ſuitio magis vtimur.
Adiunxit aũt ille: alterum nobis cũ dijs: alterũ
cum beluis cõmune est: qm̃ de hominibꝰ loque/
batur: quibꝰ sicut beluis mortale corpus ẽ. Isti
aũt quos ĩter nos ⁊ deos mediatores nobis ꝓhi
prouiderũt: possũt quidẽ dicere de animo ⁊ cor
pore: alterũ nobis cum dijs: alterũ cuꝫ homini/
bus cõmune est: sed sicut dixi tanq̃ȝ in peruersũ
ligati atq̃ȝ suspensi: seruũ corpus cũ dijs beatis:
dñm aĩum cuꝫ hoĩbus miseris habẽtes: parte in
feriore exaltati: superiore deiecti. Unde etiaꝫ si
quisquã propter hoc eos putauerit ĩmortalita/
tem habere cũ dijs: quia nulla morte sicut aĩa/
liũ terrestriũ animi eorũ soluuntur a corpe: nec
sic estimandũ est eoꝝ corpus tanq̃ȝ honoratorũ
eternũ vehiculũ: sed eternũ vinculũ dãnãdoꝝ.

Q͛d ſm platonis sñiam minꝰ miseri sint hoĩes
in corpe mortali: q̃ȝ demões ĩ eternũ. Cap. x.

PLotinus certe nr̃e memorie vicinꝰ tem
poribus platonẽ cet̃is excellẽtiꝰ intelle
xisse laudat̃. Is cũ de humanis aĩs age
ret: pater inq̃t misericors: mortalia illis vincula
faciebat. Ita hoc ipm ꝙ mortales sũt hoĩes cor
pore ad mĩaꝫ dei pr̃is ꝑtinere arbitratꝰ ẽ: ne sẽ/
per huius vite miseria teneant̃. Hac mĩa indi/
gna iudicata est iniq̃tas demonũ: que in aĩ passi
ui miseria: ñ mortale sicut hoĩes: sꝫ eternũ corpꝰ
accepit. Eẽnt q̃ppe feliciões hoĩbꝰ si mortale cũ
eis hr̃ent corpꝰ: ⁊ cũ dijs beatũ aĩuꝫ. Eẽnt ãt pa
res hominibꝰ: si cũ aĩo misero saltẽ mortale cũ eis
habere meruissent ⁊ corpus: si tñ acquirerẽt ali
q̃d pietatis: vt ab erũnis vel ĩ morte regescerẽt.
Nũc ṽo nõ solũ feliciores hoĩbꝰ nõ sunt aĩo mi/
sero: sꝫ etiã miſiores sũt ꝑpetuo corpis vinculo.
Non. n. aliqua pietatis ⁊ sapientie disciplina ꝓfi
ciẽtes intelligi volunt ex demonibus fieri deos
cum apertissime dixerit demones eternos.

De opinione platonicoꝝ: qui putant animas
hoĩum demones esse post corpora. Caplm. xi.

DIcit q̃dẽ ⁊ aĩas hoĩuꝫ demones esse: et
ex hoĩbus fieri lares: laruas: ⁊ manes:
lares si meriti boni sũt. lemures si mali
seu laruas. Manes ãt deos dicũt: sꝫ ĩcertũ est
bonoꝝ eos: seu maloꝝ eẽ meritoꝝ: ĩ q̃ opinione
q̃ȝtã voraginem aperiãt sectãdis ꝑditisq̃ȝ mori/
bus q̄s nõ videat si vel paululũ attendat? Qñ/
q̃dẽ q̃ȝtũlibet nequã fuerit hoĩes: vel laruas se
fieri dũ opinãt̃: vel dũ manes deos: tãto peio/
res fiũt: q̃ȝto sũt nocẽdi cupidiores: vt etiã q̃bus/
dã sacrificijs: tãquã diuinis honoribꝰ post mor
tẽ se inuitari opinẽt̃: vt noceãt. Laruas q̃ppe di
cit eẽ noxios demones ex hoĩbus factos: Sed
hic alia q̃stio ẽ. Inde ãt ꝓhibet appellari grece
beatos seu ẽudemões: ꝙ boĩ sint aĩo: hoc ẽ boĩ demo/
nes aĩos q̊ꝫ hoĩum demones esse confirmans.

¶ De terrenis cõtrarijs: quibus fm platonicos
demonũ hominũq natura distinguit᷑. Ca. xii.

SEd nũc de his agim⁹: quos in natura
propria descripsit: inter deos ⁊ hoĩes
genere aĩalia: mẽte rationalia: aĩo pas
siua: corpore aerea: tẽpore eterna. Nẽpe cum
prius deos in sublimi celo: hoĩes aũt in terra in
fima disiũctos locis ⁊ nature dignitate secer
neret: ita cõclusit. Habetis inquit iter bona aĩa
lia deos ab hominib⁹ plurimũ differentes loci
sublimitate: vite perpetuitate: nature perfecti
one: nullo inter se propinquo cõmunicatu: cuz
⁊ habitacula sũma ab infimis tãta itercapedo
fastigij despiciat: ⁊ viuacitas illic eterna ⁊ inde
fecta sit: hic caduca ⁊ successiua. Ingenua illa
⁊ ad beatitudinẽ sublimata: hec ad miserias in
fimata: hic celestia: ibi terrena video cõmemo
rata: cõtraria de duab⁹ nature partibus vlti
mis. i. sũmis atq infimis. Nã tria q̃ ꝓposuit de
dijs laudabilia: eadẽ repetiuit aliis quidẽ ṽbis
vt eis alia tria aduersa ex hominib⁹ redderet.
Tria deoꝝ hec sunt: loci sublimitas: vite per
petuitas: perfectio nature. Hec aliis ṽbis ita
repetiuit: vt eis tria cõtraria humane cõditio
nis opponeret: cũ ⁊ habitacula ingt sũma ab in
fimis tãta intercapedo fastigii despiciat: quia
dixerat loci sublimitatẽ. Et viuacitas illic ingt
eterna ⁊ indefecta sit hic caduca ⁊ successiua:
qꝛ dixerat vite perpetuitatẽ. Et igenua illa in
quit ad beatitudinẽ sublimata: hec ad miserias
infimata: qꝛ dixerat nature ꝑfectionẽ. Tria igi
tur ab eo posita sũt deoꝝ. i. loc⁹ sublimis: eter
nitas beatitudo: ⁊ his cõtraria tria hominũ. i. lo
cus infim⁹: mortalitas: miseria. Inter hec ter
na deoꝝ ⁊ hominũ qm̃ demones medios posu
it: de loco nulla ẽ controuersia. Inter sublimẽ
ꝙppe ⁊ ifimũ: medius locus aptissime habetur
⁊ dicitur. Cetera bina restãt: qb⁹ cura attentioꝛ
adhibẽda ẽ: queãdmodũ vel esse aliena a dmo
nibus ostendant᷑: vl᷑ sic eis distribuãtur vt me
dietas videt᷑ exposcere: sz ab eis aliena eẽ non
pñt. Nõ. n. sicut dicim⁹ locũ mediũ nec esse sũ
mũ nec ifimũ: ita demones cũ sint aĩalia ratio
nalia nec beatos eẽ nec miseros: sicuti sunt ar
busta vl᷑ pecora q̃ sunt sensus vl᷑ ratiõis exper
tia: recte possum⁹ dicere. Quoꝝ ergo rõ men
tib⁹ inest: aut miseros eẽ aut beatos eẽ necesse
ẽ. Itẽ nõ possum⁹ recte dicere: nec mortales es
se demones nec etnos. Oia nãq viuẽtia aut i
eternũ viuũt: aut finiũt morte qd viuũt. Iam
ṽo iste tẽpore etnos dmones dixit. Quid igit᷑
restat nisi vt hi medii de duob⁹ sũmis vnũ habe
ant: ⁊ de duob⁹ infimis alteꝝ. Nã si vtraq de
imis hẽbũt: aut vtraq de sũmis: medii nõ erũt
sz i altutrã ꝑtẽ vl᷑ resiliũt vl᷑ recũbũt. Quia er
go his bonis sicut demõstratũ ẽ carere vtrisq
nõ pñt: exceptis ex vtraq ꝑte singulis media
bũtur. Ac ꝑ hoc qꝛ de ifimis hẽre nõ pñt etnita
tẽ q̃ ibi nõ ẽ: vnũ hoc de sũmis hñt: ⁊ iõ nõ ẽ alte
rũ ad cõplẽdã medietatẽ suã: quod de infimis
habeant nisi miseriam.

¶ Quõ dmões si nec cuz diis bti: nec cũ hoĩb⁹
sunt miseri inter vtrãq partem sine vtriusq
cõmunione sint medii. Caplm xiii.

ESt itaq fm platonicos sublimiũ deo
ruz: vl᷑ beata eternitas: vl᷑ eterna bea
titudo: hominũ ṽo ifimoꝝ: vl᷑ miseria
mortal᷑: vl᷑ mortalitas miꝫa: demonũ ãt medio
rũ: vl᷑ misera eternitas: vl᷑ eterna miseria. Nã
⁊ qnq illis q̃ in diffinitiõe demonũ posu it: non
eos medios sicut ꝓmittebat oñdit: qm̃ tria di
xit eos hẽre nobiscũ: ꝙ genere aĩalia: ꝙ mente
rõnalia: ꝙ aĩo passiua sũt: cũ dijs aũt vnũ ꝙ tẽ
pore etna: ⁊ vnũ ꝓpriũ ꝙ corpore aerea. Quõ
ergo medij qñ vnũ hñt cũ sũmis: tria cũ ifimis?
Quis nõ videat relicta medietate quãtũ icli
nẽtur ⁊ deprimãt᷑ i infima? Sz plane ibi ẽt me
dij pñt ita iueniri: vt vnũ habeãt propriũ qd est
corpus aereũ: sicut ⁊ illi de summis atq ifimis
singula ꝓpria: dij corpus ethereũ: hoĩesq ter
renũ: duo ṽo coĩa sint oĩb⁹: ꝙ genere sũt aĩalia
⁊ mẽte rõnalia. Nã ⁊ ipse cũ de dijs ⁊ hoĩb⁹ lo
queret᷑: habetis ingt bina aĩalia. Et nõ solẽt isti
dos nisi rõnales mẽte ꝓhibere. Duo sũt residua
ꝙ st aĩo passiua: tpe etna. Quoꝝ hñt vnũ cũ ifi
mis: cũ sũmis alteꝝ: vt ꝓportõali rõe librata me
dietas neq sustollat᷑ i sũma: nz i ifima depma
tur. Ipa ẽ ãt illa dmonũ miꝫa etnitas vl᷑ etna
miꝫia. Qui. n. ait aĩo passiua ẽt miꝫa dixissz: ni
si ꝑ eoꝝ cultorib⁹ erubuissz. Porro qꝛ ꝓuidẽtia
sũmi di sicut ẽt ipi fatẽt᷑: nõ fortuita temeritate
regit᷑ mũdus: nũq eẽt istoꝝ etna miꝫia: nisi eẽt
magna malitia. Si ḡ bti recte dñr: iã dmões ñ
sũt: cũ dmões sint q̊s int᷑ hoĩes ⁊ dos isti i medio
locauerũt. Quis ḡ ẽ locus bonoꝝ dmonũ: q su
pra hoĩes: ifra dos: istis p̃beãt adiutoriũ: vl᷑ mi
nisteriũ? Si. n. boni etniq sũt ꝑfecto ⁊ bti sunt
Etna ãt btitudo medios eos eẽ ñ sinit: qꝛ ml᷑tũ
dijs cõparat: multũq a bhominib⁹ sepat. Un
de frustra isti conabũt᷑ oñdere quõ dmões bõi

ſi ꝛ immortales ſũt ꝛ beati: recte medij cõſtitu
anť iter deos imortales ac beatos: ꝛ homines
mortales ac miſeros. Cũ.n. vtrũqꝫ habeãt cuȝ
dijs: ꝛ beatitudinẽ ſcilicet ꝛ imortalitatẽ: nihil
aũt horũ cũ hominibus ꝛ miſeris ꝛ mortalibus
quomodo non potiꝰ remoti ſũt ab hominibꝰ di/
ſiqꝫ cõiũcti: qꝫ iter vtroſqꝫ medij cõſtituti? Tũc
enim medij eẽnt ſi haberent ꝛ ipſi duo quedam
ſua: nõ cũ binis alterutroꝝ ſed cũ ſingulis vtro
rũqꝫ cõmunia: ſicut hõ mediũ qddã ẽ inter pe/
cora ꝛ angelos: vt qꝛ pecꝰ ẽ animal irrationale
atqꝫ mortale: angelus aũt aĩal rõnale ꝛ imorta
le: medius hõ eẽt iferior angelis ſuperior peco/
ribus: habẽs cũ pecoribꝰ mortalitatẽ: rõnẽ ve/
ro cũ angelis: animal rõnale mortale. Ita ergo
cũ querimꝰ mediũ inter beatos imortales miſe
roſqꝫ mortales: hoc inuenire debemus qd aut
mortale ſit beatũ: aut imortale ſit miſeꝝ.

¶ An homines cũ ſint mortales poſſint ṽa bea
titudine eſſe felices. Capitulum xiiij.

Utrũ ꝛ beatus ꝛ mortalis hõ eſſe poſſit
magna ẽ inter hoĩes queſtio: Quidam
enim cõditionẽ ſuã humiliꝰ inſpexerũt
negaueruntqꝫ hominẽ capacẽ eſſe beatitudis
poſſe: qꝫdiu mortaliter viuit. Quidaȝ vero ex
tulerunt ſe ꝛ auſi ſunt dicere ſapientie cõpoteſ
beatos eẽ poſſe mortales. Quod ſi ita eſt: cur
nõ ipſi potius medij cõſtituũtur inter mortales
miſeros ꝛ imortales beatos: beatitudinẽ habẽ/
tes cũ imortalibꝰ beatis: mortalitatẽ cũ morta/
libus miſeris? Profecto.n. ſi beati ſunt inuidẽt
nemini. Nã qd miſerius inuidentia? Et ideo
mortalibus miſeris quantũ pñt ad cõſequẽdã
beatitudinẽ cõſulant: vt etiã imortales valeãt
eſſe poſt mortẽ: ꝛ ãgelˀ imortalibꝰ hriſqꝫ ɔiũgi.

¶ De mediatore dei ꝛ hominum homine chri/
ſto ieſu. Capitulum xv.

Si aũt qð multo credibilius ꝛ probabi/
lius diſputatur: oẽs homines quãdiu
mortales ſunt ẽt miſeri ſint neceſſe eſt
querendus ẽ medius: q nõ ſolũ hõ verũ etiam
deus ſit: vt homines ex mortali miſeria ad bea
tã imortalitateȝ huius medij beata mortalitas
interueniẽdo ꝑducat: quẽ neqꝫ nõ fieri morta/
lẽ oportebat: neqꝫ permanere mortalẽ. Mor/
talis quippe factus ẽ: nõ infirmata verbi diui/
nitate ſed carnis infirmitate ſuſcepta. Nõ aũt
permanſit in ipſa carne mortalis: quam reſuſci
tauit a mortuis: quoniã ipſe ẽ fructus media/
tionis eius: vt nec ipſi ꝓpter quos liberandos
mediator effectus ẽ: in ꝑpetua vel mortis car/
ne remanerẽt. Proinde mediatorem inter nos
ꝛ deũ ꝛ mortalitatẽ habere oportuit trãſeuntẽ
ꝛ beatitudinem ꝑmanẽtẽ: vt ꝛ id quod trãſit cõ
grueret morituris: ꝛ ad id quod ꝑmanet tranſ/
ferret ex mortuis. Boni igiť angeli inter miſe/
ros mortales ꝛ beatos imortales medij eẽ non
pñt: qꝛ ipſi quoqꝫ beati ꝛ imortales ſũt. Pñt ãt
medij eẽ angeli mali: qꝛ imortales ſũt cum illis
miſeri cũ iſtis. His cõtrariꝰ ẽ mediator bonꝰ: q
aduerſus eoꝝ imortalitatẽ ꝛ miſeriã ꝛ mortal
eẽ ad tempus voluit ꝛ beatꝰ in eternitate perſi
ſtere potuit: ac ſi eos ꝛ imortales ſuꝑbos ꝛ miſe
ros noxios: ne ꝑ imortalitatis iactantiã ſeduce
rẽt ad miſeriã: ꝛ ſue mortis humilitate: ꝛ ſue be
atitudinis benignitate deſtruxit i eis: quoꝝ cor
da ꝑ ſuã fidẽ mũdãs: ab illoꝝ imũdiſſima do/
minatiõe liberauit. Hõ itaqꝫ mortalis ꝛ miſer
lõge ſeiũctꝰ ab imortalibꝰ ꝛ beatis: quid eligat
mediũ ꝑ qð imortalitati ꝛ btitudini copuleť?
Quod poſſit delectare i demonũ imortalitate
miſerũ ẽ: qð poſſit offendere i chriſti mortalita
te iam nõ ẽ. Ibi ergo cauẽda ẽ miſeria ſempiť
na: hic mors timẽda nõ ẽ: q̃ eẽ nõ potuit ſempiť
na ꝛ beatitudo amãda ẽ ſempiterna. Ad hoc
qppe ſe iterponit medius imortalis ꝛ miſer: vt
ad imortalitatẽ beatã tranſire nõ ſinat: quoniã
i hoc ꝑſiſtit qð ipedit.i.i ipſa miſeria. Ad hoc ãt
ſe iterpoſuit mortalis ꝛ beatꝰ: vt mortalitate
trãſacta ꝛ ex mortuis faceret imortales: quod
i ſe reſurgẽdo mõſtrauit: ꝛ ex miſeris beatos:
qꝛ beatitudo nunquã ab ipſo diſceſſit. Alius ẽ
ergo mediꝰ malus q ſeꝑat amicos: aliꝰ bonus q
recõciliat inimicos. Et ideo multi ſũt medij ſe/
paratores: qꝛ multitudo q̃ beata ẽ vniꝰ dei par
ticipatione fit beata. Cuiꝰ participatiõis ꝑuati/
one miſera multitudo maloꝝ angeloꝝ: que ſe
opponit potiꝰ ad ipedimẽtũ: qꝫ iterponit ad be/
atitudinis adiutoriũ: ꝛ ẽt ipſa mltitudie obſtre/
pit quodãmõ ne poſſit ad illud vnũ beatificuȝ
ꝑueniri: ad quod vt ꝑduceremur nõ mltis ſed
vno mediatore opus erat ꝛ hoc eo ipſo cuiꝰ par
ticipatiõe ſumꝰ beati: hoc ẽ ṽbo dĩ nõ facto ſȝ ꝑ
qð facta ſũt oĩa. Nec tñ ob hoc mediator eſt qa
ṽbũ: maxie qppe imortale ꝛ maxie beatũ ṽbũ
lõge ẽ a mortalibꝰ miſis: ſȝ mediator ꝑ qð hõ eo
ipſo oñdẽs vtiqꝫ ad illud nõ ſolũ beatũ: veꝝ ẽt
beatificũ bonũ nõ oportere q̃ri alios mediato/
res: ꝑ quos arbitremur nob̃ ꝑuẽtiõis gradus eſ
ſe moliendos: qꝛ btũs ꝛ beatificꝰ deꝰ factꝰ parti

ceps humanitatis nostre cōpēdiū prebuit par/
ticipāde diuinitatis sue. Neqꝫ.n.nos a mortali
tate ꝛ miseria liberās ad angelos imortales be
atosqꝫ ita perducit: vt eoꝝ participatiōe etiam
nos imortales ꝛ beati simus: sed ad illā trinita/
tē cuius ꝛ angeli participatiōe beati sūt. Ideo
quādo i forma serui vt mediator eēt infra ange
los eē voluit: in forma dei super angelos man
sit. Idē in inferiorib⁹ via vite: qui in superiorib⁹
vita. Nō.n. verū ē quod idē platonicus ait di/
xisse platonē: nullus de⁹ miscet̄ homini. Et hoc
pcipuū eoꝝ sublimitatis ait eē speciē: qꝫ nulla
attrectatione hominū cōtaminantur.

¶ An rōnabiliter platonici diffinierint deos ce
lestes declinātes terrena ꝯtagia hoibus nō mi
sceri: quibus ad amicitiā deoꝝ demōes suffra/
gentur. Capitulum xvi.

ERgo demones cōtaminari fatentur:
ꝛ ideo eos a quib⁹ cōtaminātur mūda
re nō pñt: oēsqꝫ imūdi pariter fiūt ꝛ de
mones cōtrectatiōe hominū: ꝛ hoies cultu de/
monū. Aut si ꝛ cōtrectari misceriqꝫ hoib⁹: nec
tamē cōtaminari dmōes pñt: diis pfecto meli/
ores sūt: q2 illi si miscerētur ꝯtaminarētur. Nā
hoc doꝝ dicit̄ eē pcipuū: vt eos sublimiter se/
paratos humana cōtrectatio cōtaminare non
possit. Deū qdē sūmū oīū creatorē: quem nos
verū deū dicim⁹: sic a platōe pdicari asseuerat
qꝫ ipse sit solus q nō possit penuria smonis hu/
mani qūis rōne vl' modice cōprehēdi. vix aūt
sapiētib⁹ viris cū se vigore animi qūtum licuit a
corpore remouerūt: itellectū huius dei: id quo
qꝫ interdū velut i altissimis tenebris rapidissi/
mo coruscamine lumē cādidū itermicare. Si ḡ
supra oia vere sūm⁹ de⁹ intelligibili ꝛ ineffabi/
li quadā pñtia: ꝛ si interdū: ꝛ si taqꝫ rapidissimo
coruscamine lumē candidū intermicans: adest
tñ sapiētū mētib⁹ cū se quātū licuit a corpore
remouerūt: nec ab eis cōtaminari pōt. Quid ē
qꝫ isti dii pptera cōstituūtur lōge in sublimi lo
co: ne cōtrectatiōe cōtaminent̄ humana: quasi
corpora illa etherea tactu tantū queāt humāo
ꝛ nō ēt visu cōtaminari? Porro si nō cōtaminā
tur sydera cū videtur quos deos oēs visibiles
dicit: nec demones hominū cōtamināt̄ aspec/
tu: qūis de proprio videāt̄. An forte vocibus
humanis cōtaminarēt̄: q acie nō cōtaminātur
oculoꝝ: ꝛ iō dmōes medios hñt p quos eis vo/
ces hominū nunciēt: a quib⁹ lōge absūt: vt incō
taminatissimi perseuerēt? Quid iaꝫ de ceteris
sensib⁹ dicā? Nō.n. olfaciēdo contaminari vel
dii possent si adessent: vl' cū adsunt demones
pñt viuoꝝ corpoꝝ vaporib⁹ humanoꝝ: si tan/
tis sacrificioꝝ cadauerinis nō cōtaminātur ni
dorib⁹. In gustandi aūt sensu nulla necessitate
reficiēde mortalitatis vrgent̄: vt fame adacti
cibos ab hoib⁹ querāt. Tactus vero in ptāte
ē. Nā lꝫ ab eo potissimū sensu contrectatio di/
cta videat̄: hactenus tñ si vellēt miscerent̄ ho
minib⁹: vt viderent ꝛ ab hoib⁹ viderent̄: audi/
rēt ꝛ audirent̄: tāgendi aūt q necessitas? Naꝫ
neqꝫ hoies id cōcupiscere auderēt: cū deorum
vel demonū bonoꝝ conspectu vel colloquio
fruerent̄. Et si intantū curiositas progredere/
tur vt vellet: quonā pacto quispiā posset iuitū
tangere deū vel demonem: qui nisi captū non
pōt passerē? Uidēdo igit̄ visibusqꝫ se prebēdo
ꝛ loquēdo ꝛ audiēdo dii corporalit̄ misceri ho
minib⁹ possent. Hoc aūt modo demones si mi/
scent̄ vt dixi ꝛ nō cōtaminātur: dii aūt cōtami
narent̄ si miscerent̄: incōtaminabiles dicūt de
mones ꝛ cōtaminabiles deos. Si aūt contami
nant̄ ꝛ demones: quid cōferūt hoibus ad vitā
post mortē beatā: quos contaminati mundare
nō pñt: vt eos mundos diis incōtaminatis pos
sint adiungere: inter quos ꝛ illi medii constituti
sunt? Aut si hoc eis beneficii non conferūt: qd
prodest hominibus demonū amica mediatio?
Aut post mortem nō ad deos homines per de
mones transeant: sed simul viuāt vtriqꝫ conta
minati: ac per hoc neutri beati? Nisi forte quis
dicat more spongiarū vel huiuscemodi rerum
mundare demones amicos suos: vt tanto ipsi
sordidiores fiant: quāto fiūt hoies eis velut ter
gētib⁹ mundiores. Quod si ita ē: cōtaminatiori
bus dii miscētur demonib⁹: qui ne cōtaminarē
tur: hominū propinquitatē cōtrectationēqꝫ vi
tarūt. An forte dii pñt ab hominib⁹ contamina
tos mūdare demones: nec ab eis contaminari
ꝛ eo mō nō pñt ꝛ homines? Quis talia sentiat:
nisi quē fallacissimi demōes deceperūt? Quid
qꝫ si videri ꝛ videre cōtaminat: videntur ab ho
minib⁹ dii: quos visibiles dicit clarissima mūdi
lumina ꝛ cetera sydera: tutioresqꝫ sūt dmones ab
ista hominū cōtaminatiōe: qui nō possint vide/
ri nisi velint? Aut si nō videri sꝫ videre cōtami
nat: negēt ab istis clarissimis mūdi luminibus
quos deos opinant̄ videri homines: cū radios
suos terras vsqꝫ pertēdāt. Qui tñ eoꝝ radii p
quecqꝫ diffusi imūda idē nō cōtaminātur: ꝛ dii

cōtaminarent̃: si hoīb⁹ miscerētur: etiā si eēt ne
cessarius in subueniēdo cōtactus. Nam radijs
solis ꝛ lune terra contingit̃: nec ista cōtaminat̃
luce. Miroꝛ aūt plurimū tā doctos hoīes: qui
cūcta corpoꝛea ꝛ sensibilia que pꝛe icoꝛpoꝛali-
bus ꝛ itelligibilibus postponēda iudicauerunt
cū agit̃ de beata vita: coꝛpoꝛaliū cōtrectatio-
nū facere mētionē. Ubi ē illud platonis vbi ait
Fugiēdū ē igit̃ ad clarissimā patriā: ꝛ ibi pare-
bunt tibi oīa. Que igit̃ classis inquit effugiat si
milē deo fieri? Si ergo d͛o tanto similioꝛ quāto
quisq꜅ fit ꝓpinquioꝛ: nulla ē ab illo alia longinq
tas q̄ꝫ ei⁹ dissimilitudo. Incoꝛpoꝛali v͛o illi eter-
no ꝛ incōmutabili tanto ē aīa hominis dissimili
oꝛ: quāto reꝝ tēpoꝛaliū mutabiliūq꜅ cupidioꝛ.

¶ Ad cōmendādā vitā beatā que in participa
tiōe ē sūmi boni: nō tali mediatoꝛe indigere ho-
minē: q̄lis ē d͛mō: sed tali q̄l' ē vn⁹ xp̄s. Ca. xvij.

HOc vt sanet̃ qm̄ imoꝛtali puritati q̄ in
sūmo ē: ea q̄ i imo sūt moꝛtalia ꝛ imun
da cōuenire nō p̄nt: opus ē quidē me-
diatoꝛe: nō tamē tali q̄ coꝛpus quidē habeat im
moꝛtale pꝛopinquū sūmis: animū aūt moꝛbidū
similē infimis: quo moꝛbo nobis inuideat poti
us ne sanemur: q̄ꝫ adiuuet vt sanemur: sed tali
q̄ nobis ifimis ex coꝛpoꝛis moꝛtalitate coapta-
tus: imoꝛtali spūs iustitia per quā nō locoꝝ di-
stantia: sed similitudinis excellentia māsit in sū
mis: mūdādis liberādisq꜅ nobis vere diuinum
pꝛebeat adiutoꝛiū: qui pꝛofecto icōtaminabil'
deus absit vt cōtaminationē timeret ex hoīe q̄
idutus ē: aut ex hoīb⁹ inter quos i hoīe cōuersa
tus ē. Nō. n. parua sūt hec interim duo que sa-
lubꝛiter sua incarnatione mōstrauit: nec carne
posse cōtaminari verā diuinitatē: nec ideo pu-
tādos demones nobis eē melioꝛes qꝛ nō habēt
carnem. Hic ē sicut eū p̄dicat sancta scriptura
mediatoꝛ dei ꝛ hoīuꝫ hō xp̄s iesus: de cui⁹ diui
nitate qua patri ē semꝑ equalis: ꝛ humanitate
qua nobis fact⁹ est similis: nō hic loc⁹ ē: vt cōpe
tēter pꝛo nostra facultate dicamus.

¶ Quod fallacia demonū dū sua intercessiōe
viā spōdet ad deum hoc conat̃: vt homines a
via veritatis auertat. Capitulum xviij.

FAlsi aūt illi fallacesq꜅ mediatoꝛes de-
mones: q̄ cū ꝑ spūs imūditiā miseri ac
maligni multis effectib⁹ clareāt: ꝑ coꝛ
poꝛaliū tn̄ locoꝝ iterualla: ꝛ per aereoꝝ coꝛpo
rū leuitatē a pꝛouectu animoꝝ nos auocare at
q꜅ auertere moliūt̃: nec viā pꝛebēt ad deū: sꝫ
ne via teneat̃ ipediūt: quādoq̄deꝫ ꝛ in ipsa via
coꝛpoꝛali que falsissima ē ꝛ plenissima erroꝛis:
qua nō iter agit iustitia: quoniam nō per coꝛpo
ralem altitudinē: sed per spiritualem: hoc est in
coꝛpoꝛalē similitudinē ad deum debem⁹ ascen
dere: i ipsa tn̄ coꝛpoꝛali via quaꝫ demonū ami-
ci per elemētoꝝ gradus oꝛdināt: inter ethereos
deos ꝛ terrenos hoīes aereis demonib⁹ medi-
is cōstitutis hoc deos opinant̃ habere pꝛecipu
um vt ꝓpter hoc iteruallū locoꝝ cōtrectatiōe
nō cōtaminēt̃ hūana. Ita d͛mones ꝯtaminari
poti⁹ ab hoīb⁹: q̄ꝫ hoīes mūdari a d͛monib⁹ cre-
dūt: ꝛ iō ipsos cōtaminari potuisse: nisi loci alti
tudine munirēt̃. Quis tā ifelix ē: vt ista via mū
dari se existiet: vbi hoīes cōtaminātes: demo-
nes cōtaminati: dij cōtaminabiles p̄dicāt̃ ꝛ nō
poti⁹ eligat viā: vbi ꝯtaminātes magis d͛mōes
euitēt̃: ꝛ ab icōtaminabili d͛o ad ieūdā societa-
tē icōtamiatoꝝ angeloꝛum homines a conta-
minatione mundentur.

¶ Q͛d appellatio demonū iam nec apud culto
res eoꝝ assumat̃ i significatiōeꝫ alic⁹ bōi. C. xix

SEd ne de v͛bis etiā nos certare videa-
mur: qm̄ nōnulli istoꝝ: vt ita dixeri de
monicoloꝝ i q̄b⁹ ꝛ Labeo ē eosdē phi-
bēt ab alijs āgelos dici q̊s ipsi demones nūcu-
pāt: iā mihi de bonis āgelis aliq̄d video disserē
dū q̊s isti eē nō negāt: sꝫ eos bonos demōes vo
care: q̄ angelos malūt. Nos aūt sicut scriptu-
ra loq̄tur ꝭm quā xp̄iani sum⁹: āgelos q̄dē par-
tiꝫ bonos: partiꝫ malos: nunq̄ꝫ v͛o bonos d͛mo-
nes legim⁹. Sꝫ vbicūq꜅ illaꝝ l̄raꝝ hoc nomen
positū reperit̃: siue d͛mōes: siue demonia dicāt̃
nō nisi maligni significāt̃ spūs. Et hāc loquēdi
cōsuetudinē i tātū pp̄li vsq꜅quaq꜅ secuti sūt: vt
eoꝝ ēt q̄ pagani appellātur: ꝛ d͛os m̄ltos ac de
mones colēdos eē cōtēdūt: nullus fere sit tā lit
terat⁹ ꝛ doct⁹: q̄ audeat i laude vl' ꝭuo suo dice
re demonē hēs: sꝫ q̄libet hoc dicere voluerit: n̄
se al'r accipi: q̄ꝫ maledicere voluisse dubitare
nō possit. Que igit̃ nos cā cōpellit: vt post offē
sionē auriū tā m̄ltaꝝ: vt iā pene sint oīuꝫ q̄ hoc
v͛bū nisi i malā partē audire cōsueuerūt: q̄d di-
xim⁹ cogamur exponere: cū possim⁹ angeloꝝ
nomine adhibito: eandem offensionem que no
mine demonū fieri poterat euitare?

¶ De q̄litate scie q̄ d͛mōes suꝑbos facit. Ca. xx

QUāquam ēt ipsa oꝛigo huius nominis
si diuinos intueamur libꝛos aliquid af
fert cognitione dignissimū. Demones

eniꝫ dicunt̄:qm̄ vocabuluꝫ grecū est ob sciētiā
noīati. Apl's auteꝫ spiritu scō locutus ait. Sciē
tia inflat:caritas vero edificat. Quod recte ali
ter nō intelligit̄:nisi scientiaꝫ tūc ꝓdesse cū ca/
ritas inest:sine hac aūt īflare.i.in superbiaꝫ ina/
nissime quasi vētositatis extollere. Est ergo in
demonibus sciētia sine caritate:ꝛ ideo taꝫ infla
ti.i.taꝫ supbi sunt:vt honores diuinos ꝛ religio
nis seruitutē quā vero deo deberi sciunt:sibi sa
tis egerint exhiberi:ꝛ quantum possunt ꝛ apud
quos possunt adhuc agunt.

Ad quem modum dominus voluerit demo/
nibus innotescere. Caplm.xxi.

C Ontra supbiaꝫ porro demonū qua ꝑ
meritis possidebat̄ genus humanum:
dei humilitas que ī xp̄o apparuit quā
tam ꝟtuteꝫ habeat:anime hominū nesciūt imū
ditia elationis inflare:demonibus similes sup/
bia nō sciētia. Ipsi aūt demones etiā hoc ita sci
unt:vt eidē dn̄o īfirmitatē carnis īduto dixerit
Quid nobis et tibi iesu nazarene? Venisti ante
tēpus pdere nos. Clarū est ībis verbis:ꝙ in eis
ꝛ tāta sciētia erat:ꝛ caritas nō erat. Penā suaꝫ
qppe formidabāt ab illo nonō ī illo iustitiā dilige
bāt: Tm̄ ꝟo eis īnotuit q̄tuꝫ voluit:tātū āt vo/
luit q̄tū oportuit. Sed sic innotuit nō sicut an/
gelis sanctis:q eius secundū id qđ dei verbum
est participata eternitate pfruunt̄: sed sicut eis
terrendis innotescēdū fuit:ex quoruꝫ tyrānica
quodāmodo potestate fuerat liberaturus p̄de
stinatos in suū regnū:ꝛ glīam semp veracē ꝛ ve
raciter sempiternā. Innotuit ergo d̄monibus:
nō p id quod ē vita eterna ꝛ lumē incōmutabi/
le qđ illuminat pios:cui viuēdo p fidē q̄ in illo ē
corda mūdant̄:sꝫ p q̄daꝫ tēporalia sue virtutis
effecta ꝛ occultissime signa p̄n̄tie:q̄ angelicis sē
sibus etiā malignoꝝ spirituū poti⁹ q̄ꝫ infirmita
ti hominū possēt eē cōspicua. Deniq̄ꝫ qn̄ ea pau
lulum supprimēda iudicauit:et aliquāto altius
latuit:dubitauit de illo demonuꝫ princeps:eū/
q̄ꝫ tentauit an xp̄s eēt explorās:quātū se tenta
ri ipse pmisit: vt hoīeꝫ quem gerebat ad nostre
imitatiōis temperaret exemplū. Post illā vero
tētationē cum angelis sicut scriptuꝫ ē.ministra
bant ei boni vtiq̄ꝫ ꝛ sancti: ac p hoc his spiritib⁹
immundis metuēdi ꝛ tremēdi: magis: magisq̄ꝫ
innotescebat demonib⁹ q̄tus esset: vt ei iubēti
q̄uis in illo cōtēptibilis videret̄ carnis infirmi
tas:resistere nullus auderet.

Quid intersit inter scientiā sanctorum ange/
lorum ꝛ scientiam demonum. Capituluꝫ.xxij.

H Is igitur angelis bonis oīs corporaliū
tēporaliūq̄ꝫ rerū scientia q̄ inflant̄ de/
mones vilis ē:nō ꝙ eaꝝ ignari sint:sed
ꝙ illis dei qua sanctificant̄ caritas cara est:p̄
cuius nō tātū incorporali:verū etiā īcōmutabi
li et īeffabili pulchritudine:cuius sancto amore
inardescūt:oīa q̄ infra sūt et qđ illud est nō sunt
seq̄ꝫ ipsos inter illa cōtēnunt: vt ex toto ꝙ boni
sunt eo bono ex quo boni sunt pfruantur. Et in
certius etiā tēporalia ꝛ mutabilia ista nouerūt:
qꝛ eorū principales cās ī verbo dei cōspiciūt:p
qđ factus est mūdus:qbus causis q̄dā ꝓbant̄:
q̄dā reprobant̄:cūcta ordinant̄:Demones aūt
n̄ etnas tēpoꝝ cās:ꝛ q̄dāmō cardinales ī dei sa
piētia ꝯtēplant̄:sꝫ quorūdā signoꝝ nobis occul
toꝝ maiore experiētia multo plura q̄ꝫ hoīes fu/
tura ꝓspiciūt.dispositiones quoq̄ꝫ suas aliquā
do p̄nūciant. Deniq̄ꝫ sepe isti.nunq̄ꝫ illi oīno fal
lunt̄. Aliud ē eniꝫ tpalibus tpalia ꝛ mutabilib⁹
mutabilia ꝯiectare:eisq̄ꝫ tēporalē ꝛ mutabilem
modū sue volūtatis ꝛ facultatis īserere:qđ de/
monib⁹ certa rōne pmissū ē. Aliud aūt ī eternis
atq̄ꝫ īcōmutabilibus dei legib⁹ q̄ ī eius sapiētia
viuūt mutatiōes tēpoꝝ p̄uidere: deiq̄ꝫ volūta
teꝫ q̄ tā certissima q̄ꝫ potētissima ē diuini spūs
eius participatiōe cognoscere:qđ sanctis ange
lis recta discretiōe donatū ē. Itaq̄ꝫ nō solū etni
veꝝ etiā beati sūt: Bonū aūt q̄ bti sūt d̄s illis ē
a quo creati sūt. Illi⁹ qppe indeclinabiliter par
ticipatione ꝛ contemplatione perfruuntur.

Nomē deoꝝ falso ascribi dijs gētiū: qđ tn̄ ꝛ
angelis sanctis ꝛ hominibus iustis ex diuinarū
scripturaꝝ auctoritate cōmune est. Cap.xxiij.

H Os si platonici malunt deos q̄ꝫ demo
nes dicere:eisq̄ꝫ ānumerare quos a sū
mo deo cōditos deos scribit eorum au
ctor ꝛ magister plato: dicāt quod volunt. Non
eniꝫ cū eis de ꝟboꝝ ꝯtrouersia laborāduꝫ ē. Si
eni eos sic īmortales asserūt: vt tn̄ a sūmo d̄o fa
ctos:ꝛ si nō p seipsos:sed ei a quo facti sūt adhe
rendo beatos eē dicūt:hoc dicunt qđ dicimus:
quolibet eos noīe appellēt. Hāc aūt platonico
rum eē sentētiā siue omniū siue melioꝝ:ī eoruꝫ
lr̄is īueniri pōt. Nam ꝛ de ipso noīe quo huius/
modi īmortalē beatāq̄ꝫ creaturā d̄os appellāt
iō int̄ nos ꝛ ipsos pene nll'a dissēsio ē:qꝛ ꝛ in no/
stris sacris litteris legit̄:d̄s deoꝝ dn̄s locut⁹ est
et alibi. Confitemini deo deorum:et alibi. Rex
magnus super omnes deos. Illud autem vbi

scriptum est. Terribilis super omnes deos: cur
dictuȝ sit deinceps ostendit: seqtur enim. Qm̄
oēs dij gentiũ demonia: dn̄s auteȝ celos fecit.
Sup oēs ergo deos dixit: sȝ gentiũ .i. quos gen
tes ꝓ dijs habent: q̄ sunt demonia. Jō tribilis:
sub quo terrore dn̄o dicebant: cur venisti ante
tēpus ꝑdere nos? Jllud vero vbi dicit̃ ds̄ doꝝ
nō pōt itelligi ds̄ demonioꝝ: ⁊ rex magnus sup
oēs deos. absit vt dicat̃ ⁊ rex magn⁹ super oīa
demonia. Sȝ hoīes quoqꝫ i ppl'o dei eadē scri/
ptura deos appellat. Ego inqt dixi dij estis: ⁊ fi
lij excelsi oēs. Pōt itaqꝫ itelligi hoꝝ deoꝝ ds̄:
q dictus ē deus deoꝝ: ⁊ sup hos deos rex ma
gnus: q dict⁹ est rex magn⁹ sup oēs deos. Veꝝ
tamē cũ a nobis q̄rit̃ si hoīes dicti sunt dij: q in
populo dei sunt quē ꝑ angelos vel ꝑ hoīes allo
quit̃ ds̄: q̄to magis imortales eo noīe digni sũt
q ea fruunt̃ beatitudine: ad quā deũ colēdo cu
piũt hoīes ꝑuenire? Quid rn̄debimus: nisi non
frustra i scripturis sanctis exp̄ssius hoīes nũcu
patos deos: q̄ illos immortales ⁊ beatos qbus
nos eq̄les futuros in resurrectione ꝓmittit̃: ne
scilicet ꝓpter illoꝝ excellētiā aliquē eoꝝ nobis
ↄstituere deuȝ ifidelis auderet infirmitas. Qđ
in hoīe facile ē euitare. Et euidētius dici debu/
erũt hoīes dij i populo dei: vt certi ac fidentes
fierēt: eē eum deũ suũ q dictus ē deus deoꝝ: q
etsi appellent̃ dij imortales illi ac beati q in ce/
lis sunt: nō tn̄ dicti sunt dij deoꝝ .i. dij hominum
in ppl'o dei cōstitutoꝝ: qbus dictũ ē. ego dixi dij
estis: ⁊ filij excelsi oēs. Hinc ē qđ ait apl's. Et si
sunt q dicant̃ dij siue in celo siue in terra: sicuti
sunt dij multi: et dn̄i multi: nobis tn̄ vnus deus
pater ex quo oīa ⁊ nos in ipso: ⁊ vnus dn̄s iesus
xp̄s: ꝑ quē oīa ⁊ nos ꝑ ipsuȝ. Nō multũ ergo ds̄
noīe disputandũ est: cũ res ip̄a ita clara sit: vt a
scrupulo dubitatiōis aliena sit. Jllud v̄o qđ nos
ex eoꝝ imortaliũ beatoꝝ numero missos ange
los esse dicimus: q dei volũtatē hoībus annun
ciarent: illis aũt nō placet: q hoc ministeriũ nō
ꝑ illos quos deos appellant .i. imortales ⁊ btōs
sȝ ꝑ demōes fieri credunt: quos imortales tm̄ n̄
etiā beatos audēt dicere: aut certe ita imorta/
les ac beatos: vt tn̄ demones bonos non deos
sublimiter collocatos: ⁊ ab humana ↄtrectatio
ne remotos. Quātuis noīs controuersia videa/
tur: tn̄ ita detestabile est nomē demonũ: vt hoc
modis oīb⁹ a sanctis angelis nos remouere de
beamus. Nũc ergo ita liber iste claudat̃: vt sci
amus imortales ac beatos quomodolibet vo/
cent̃: q tamē facti ⁊ creati sunt: medios nō esse
ad imortalē beatitudinē ꝑducēdis mortalibus
miseris: a quibus vtraqꝫ differentia separātur
Qui aũt medij sunt: cōmunē hn̄do immortalita
tem cum superioribus: miseriā cum inferiorib⁹
qm̄ merito malitie miseri sunt: beatitudinē quā
non habēt inuidere nobis possunt potius q̄ pre
bere. Unde nihil habent amici demonuȝ quod
nobis dignũ afferant: cur eos tanq̄ adiutores
colere debeamus: quos poti⁹ vel deceptores
vitare debem⁹. Quos aũt bonos ⁊ ideo non so
lum immortales veruȝ etiā beatos deoꝝ noīe
sacris ⁊ sacrificijs ꝓpter vitā beataȝ post mor/
teȝ adipiscēdā colendos putāt: qualescunqꝫ illi
sint ⁊ quolibet vocabulo digni sint: nō eos vel/
le ꝑ tale religionis obsequiũ nisi vnũ deuȝ coli:
a q̊ creati et cui⁹ participatiōe bti sũt: adiuuāte
ipso i sequēti libro diligētius disseremus.

¶ Aurelij augustini ds̄ ciuitate dei. liber dcim⁹.

¶ Veram beatitudineȝ siue angelis siue homi/
nibus ꝑ vnum deũ tribui etiam platonicos dif
finisse: sȝ vtrũ hi quos ob hoc ipsuȝ colendos pu
tant vni tm̄ deo an etiam sibi sacrificari velint
esse querendum. Capl'm primum.

O Mnium certa sen/
tentia est qui ratione quoquomodo
vti possunt: beatos esse oēs homies
velle. Qui aũt sint vel vnde fiant dum morta/
lium querit infirmitas multe magneqꝫ ↄtrouer
sie cōmunicate sunt: in qbus philosophi sua stu/
dia ⁊ ocia cōtriuerũt: quas im mediũ adducere
atqꝫ discutere ⁊ lōgũ est ⁊ nō necessariũ. Si. n.
recolit: q hec legit: qd in libro egerimus octauo
in eligendis philosophis cũ qbus hec de beata
vita que post morteȝ futura est q̄stio tractaret̃
vtrũ ad eaȝ vni deo vero q etiaȝ est deoꝝ effe/
ctor: an plurimis dijs religione sacrisqꝫ seruien
do ꝑuenire possimus: non etiaȝ hic eadē repeti
expectet ꝓsertiȝ cũ possit relegēdo si forte obli/
tus est adminiculari memoriaȝ. Elegimus eni
platonicos omnium philosophoꝝ merito nobi/
lissimos: propterea q sapere potuerũt: lȝ imor
talem ac rationalē vel intellectualē hoīs aīam
nisi participato lumine illius dei a quo et ipsa ⁊
mundus factus est: beatam esse non posse. Jta
⁊ illud quod oēs homines appetunt idest vitaȝ
beatam quenquaȝ isti assecuturũ negant. qui n̄
illi vni optimo quod ē incōmutabilis deus pu/
ritate casti amoris adheserit. Sȝ quia ⁊ ipi quo

q̄ꝫ siue cedentes vanitati erroriq̄ꝫ ppl'orū: siue
vt ait apostolus euanescentes in cogitationibꝰ
suis: multos deos colendos ita putauerūt: vel
putari voluerūt: vt etiā q̄dam eorū demoni/
bus diuinos honores sacrorꝫ ⁊ sacrificiorū de/
ferēdos esse cēserēt: q̄bus iā ex parte nō praua
respōdimus: nūc videndū ac disserendū ē quā/
tum deus donat: imortales ac beati i celestibꝰ
sedibus: dn̄ationibus: pricipatibꝰ: potestatibus
cōstituti: quos isti deos ⁊ ex q̄bus quosdam vel
bonos demones vel nobiscū angelos noiant:
quomodo credendi sunt velle a nobis religionē
pietatēq̄ꝫ seruari: hoc ē vt aptius dicā: vtrum
etiā sibi an tantū deo suo: q̄ etiam noster ē pla/
ceat eis vt sacra faciamꝰ ⁊ sacrificemꝰ: vel ali/
qua nostra seu nosipsos religionis ritibꝰ ꝯsecre
mus. Hic ē enī diuinitati: vel si exp̄ssius dicen
dum est deitati debitus cultꝰ: ꝑpter quem vno
verbo significandū: qm̄ satis mihi idoneū non
occurrit latinū: greco vbi necesse ē insinuo q̄d
velī dicere. Latriā q̄ppe nostri vbicūq̄ꝫ sancta
rū scripturarꝫ positū est: interpretati sunt serui
tutē. Sꝫ ea seruitus q̄ debetur hominibus ſm
quam p̄cepit apostolus: seruos dn̄is suis subdi
tos esse debere alio noie grece nūcupari solet.
Latria vero ſm cōsuetudinē qua locuti sunt q̄
nobis diuina eloquia cōdiderūt: aut semꝑ aut
tā frequenter: vt pene semꝑ ea dicit̄ seruitus
q̄ ꝑtinet ad colendū deū. Proinde si tātūmō
cultus ipse dicat̄: nō soli dō deberi videt̄. Dici/
mur enī colere hoīes: quos honorificatione vel
recordatiōe vel presentia frequētamus. Nec
solum ea quibus nos religiosa humilitate subij/
cimus: sed quedā etiā q̄ subiecta sunt nobis co/
li ꝑhibent̄. Nā ex hoc verbo agricole ⁊ coloni
⁊ incole vocant̄: Et ipsos deos nō ob aliud ap/
pellant celicolas: nisi q̄ꝛ celū colant: nō vtiq̄ꝫ ve
nerādo: sꝫ inhabitādo tanquā quosdā celi colo/
nos: nō sicut appellant̄ coloni q̄ ꝯditionem de/
bent genitali solo propter agriculturā sub dn̄o
possessorꝫ: sꝫ sicut ait q̄dā latini eloquij magnꝰ
auctor. Urbs antiqua fuit: tyrij tenuere coloni
Ab incolēdo enī colonos vocauit: non ab agri/
cultura. Hic ⁊ ciuitates a maioribꝰ ciuitatibus
velut populorꝫ examinibus cōdite: colonie nū/
cupantur. Ac ꝑ hoc cultum quidē nō deberi ni/
si deo: propria q̄dā notatiōe verbi huius veris/
simū est. Sꝫ q̄ꝛ ⁊ aliarꝫ rerꝫ dicit̄ cultus: ideo la
tine vno verbo significari cultus deo debitus
nō pōt. Nā ⁊ ipsa religio q̄ꝫuis distinctiꝰ nō que
libet sed dei cultū significare videat̄: vnde isto
noie interp̄tati sunt nr̄i eā q̄ grece trescia dicit̄
tn̄ quia latina loquendi consuetudine nō solum
imperitorum: verū etiā doctissimorū: ⁊ cogi/
tationibꝰ humanis atq̄ꝫ affinitatibus ⁊ quibus/
q̄ꝫ necessitudinibus dicit̄ exhibēda religio: nō
eo vocabulo vitat̄ ambiguū cū de cultu verita
tis ꝯtitur q̄stio: vt fidenter dicere valeamus re
ligionē nō esse nisi dei cultū: qm̄ videt̄ hoc ver/
bum a significanda obseruantia propinquitatꝫ
humane insolenter auferri: Pietas quoq̄ꝫ pro
prie dei cultus intelligi solet: quā greci eusebiā
vocant: Hec tamen ⁊ erga parētes officiose ha
beri dicit̄: more autem vulgi hoc nomen etiam
in operibus misericordie frequentatur. Quod
ideo arbitror euenisse: q̄ꝛ hec fieri precipue deꝰ
mandat: eaq̄ꝫ sibi vel ꝓ sacrificijs vel pre sacri/
ficijs placere testat̄. Ex qua loquendi cōsuetu
dine factū est: vt ⁊ deus ipse dicatur pius: quē
tamē greci nullo suo sermonis vsu euseben vo
cant: quanuis eusebian pro misericordia illorū
etiā vulgus vsurpet. Unde in quibusdā scri/
pturarꝫ locis: vt distinctio certior appareat: nō
eusebian q̄d ex bono cultu: sꝫ theosebian quod
ex dei cultu cōpositū resonat: dicere maluerūt
Utrūlibet autem horum nos vno verbo enun/
ciare nō possumus. Que itaq̄ꝫ latria grece nun
cupatur: ⁊ latine interp̄tatur seruitus: sed ea q̄
colimus deū: vel que trescia grece latine autē
religio dicit̄: sed ea q̄ nobis est erga deum: vel
quā illi theosebian: nos vero nō vno verbo ex/
primere: sed dei cultum possumus appellare:
hanc ei tm̄ deo deberi dicimus qui verus ē d̄s
facitq̄ꝫ suos cultores deos. Quicunq̄ꝫ igit̄ sūt
in celestibꝰ habitationibꝰ imortales ⁊ bt̄i si nos
n̄ amāt nec btōs eē nos volūt: colēdi vtiq̄ꝫ n̄ sūt
Si aūt amāt ⁊ btōs volūt ꝑfecto idē volūt vn̄
⁊ ipsi sūt. An aliunde ipsi beati: aliunde nos?

¶ De superna illuminatione quid plotinus pla
tonicus senserit. Caplm̄. ij.

SEd non est nobis vllus cum his excel/
lentioribus philosophis in hac q̄stione
cōflictus: Viderūt enim suisq̄ꝫ litteris
multis modis copiosissime mandauerūt: hinc il
los vnde ⁊ nos fieri beatos: obiecto quodā lu/
mine intelligibili q̄d deus est illis: ⁊ aliud est q̄ꝫ
illi a quo illustrantur vt clareant: atq̄ꝫ eius par
ticipatione perfecti beatiq̄ꝫ subsistāt: sepe mul
tumq̄ꝫ plotinus asserit sensum platonis expla/
nans: nec illā quidem quam credunt eē vniuer

sitatis animam aliunde beatam esse q̄ nostraꝫ: idq̄ʒ esse lumen quod ipsa non est: sed a quo creata est: ⁊ quo intelligibiliter illuminante intelligibiliter lucet. Dat etiaꝫ similitudinē ad illa incorporea: de his celestibus cōspicuis amplisq̄ʒ corporibus tanq̄ʒ ipse sit sol ⁊ ipsa sit luna: Lunam quippe solis obiectu illuminari putat: Dicit ergo ille magnus platonicus aīaꝫ rōnabilē siue potius intellectualis dicēda sit: ex quo genere etiā imortalium beatorūq̄ʒ aīas esse intelligit: quos in celestib⁹ sedib⁹ habitare non dubitat: nō hr̄e supra se naturam: nisi dei qui fabricatus est mūdū: a quo ⁊ ipa facta est: nec aliunde illis supernis pberi vitaꝫ beatā ⁊ lumē intelligētie veritatis: q̄ʒ vnde pbetur ⁊ nobis: cōsonās euangelio vbi legit̄. Fuit homo missus a deo cui nomen erat ioannes: hic venit in testimoniū: vt testimonium phiberet de lumine: vt oēs crederēt per eū: n̄ erat ille lux. sʒ vt testimoniū perhiberet de lumine. Erat lumen verū quod illuminat oēm hominem venientem in hunc munduꝫ. In qua differētia satis ostēditur: animam rationalē vel intellectualem: qualis erat in ioanne sibi lumē esse nō posse: sed alterius veri luminis participatione lucere. Hoc ⁊ ip̄e ioannes fatetur: vbi ei perhibens testimoniuꝫ dicit. Nos omnes de plenitudine eius accepimus.

¶ De vero dei cultu: a quo platonici q̄uis creatorem vniuersitatis itellexerit deuiauerūt colendo angelos siue bonos siue malos honore diuino. Capitulum .iij.

Que cū ita sint: si platonici vel quicūq̄ʒ alij ita senserūt cognoscētes deū. sicut deum glorificarēt ⁊ grās agerent: nec euanescerēt in cogitatiōib⁹ suis: nec populorū erroribus partim auctoribus fierēt: partiꝫ resistere nō auderēt: pfecto cōfiterent̄ ⁊ illis imortalibus ac beatis ⁊ nobis mortalibus ac miseris vt imortales ac beati esse possimus: vnū deum deoꝝ colēdum qui noster est ⁊ illorum.

¶ Quod vni vero deo sacrificiū debeat̄. Ca. iiij.

Huic nos seruitutē q̄ latria grece dicit̄ siue in quibusq̄ʒ sacramētis: siue in nobis ipsis debemus. Huius eni templum sive oēs: ⁊ singuli templa sum⁹: q̄ʒ ⁊ omnium cōcordiā ⁊ singulos inhabitare dignatur: nō in oibus: q̄ʒ ⁊ singulis maior: q̄m nec mole distendit̄ nec partitione minuit̄ cū ad illum sursuꝫ est: ei⁹ est altare cor nostrū: eius vnigenito cū sacerdote placamur ei cruentas victimas cedimus: q̄n vsq̄ʒ ad sanguinē p eius veritate certam⁹: ei suauissimū adolem⁹ incensuꝫ: cū in ei⁹ cōspectu pio sanctoq̄ʒ amore flagramus. Ei dona eius in nobis nosq̄ʒ ipsos vouem⁹ ⁊ reddimus ei beneficiorūꝫ eius solēnitatib⁹ festis ⁊ dieb⁹ statutis dicamus sacramusq̄ʒ memoriaꝫ: ne volumine tēporꝫ ingrata subrepat obliuio. Ei sacrificamus hostiam humilitatis ⁊ laudis: in ara cordis igne feruide caritatis. Ad hūc videndū sicut videri poterit: eiq̄ʒ coherendū ab omni peccatoꝝ ⁊ cupiditatū malaꝝ labe mūdamur: ⁊ eius noīe cōsecramur. Ipse enim fons nostre beatitudinis ipse oīs appetitiōis est finis: hūc eligentes vel potius reeligentes: amiseramus enim negligentes vnde ⁊ religio dicta perhibetur: ad euꝫ dilectione tendimus: vt perueniendo quiescamus ideo beati: quia illo fine perfecti. Bonuꝫ enim nostrum de cuius fine iter philosophos magna cōtentio est: nullū est aliud q̄ʒ illi coherere: cui⁹ vnius aīa itellectualis icorporeo si dici pōt amplexu: veris implet̄ fecūdaturq̄ʒ virtutib⁹: hoc eni bonū diligere in toto corde: in tota aīa: ⁊ in tota virtute pcipimur. Ad hoc bonū debemus ⁊ a qb⁹ diligimur duci: ⁊ quos diligimus ducere: si cōplent̄ illa duo pcepta i qbus tota lex pendet ⁊ pphete. Diliges dn̄ʒ deū tuū in toto cord tuo: ⁊ ī tota aīa tua: ⁊ in tota mēte tua: ⁊ diliges primum tuum tanq̄ʒ teipsum: Ut eni homo se se diligere nosset: cōstitut⁹ est ei finis quo referret oīa que ageret: vt beatus esset. Nō eniꝫ qui se diligit aliud vult esse q̄ʒ beatus: hinc aūt finis est adherere deo. Iaꝫ igit̄ scienti diligere seip̄ꝫ cōmendatur de primo diligendo: sicut seipsuꝫ. In quo quid aliud mandat: nisi vt ei quantum potest cōmendet diligendū deum. Hic est dei cult⁹: hec vera religio: hec recta pietas: hec tm̄ deo debita seruitus: Quecūq̄ʒ igitur immortalis potestas q̄ʒ talibet virtute predita: si nos diligit: sicut seipsaꝫ: ei vult esse subditos vt beati simus: cui ⁊ subdita beata ē. Si ergo nō colit deum misera ē: q̄ deo priuatur: si aūt colit deū: n̄ vult se coli p deo. Illi enim poti⁹ diuine sētētie suffragat̄: ⁊ dilectiōis viribus fauet: q̄ scriptuꝫ est: sacrificās dijs eradicabit̄: nisi dn̄o soli. Nā vt alia nunc taceam que pertinēt ad religionis obsequium quo colitur deus: sacrificium certe nullus hominum est: qui audeat dicere deberi: nisi dn̄o soli. Multa deniq̄ʒ d̄ cultu diuino vsurpata sunt: q̄ honorib⁹ deferunt̄ humanis: siue humilitate nimia: siue adulatōe pestifera: ita ta

nen vt quibus ea deferuntur hoies haberent
qui dn̄r colendi ⁊ venerādi: si aūt eis multū ad
it ⁊ adorādi. Quis vero sacrificandū censuit:
isi ei quē deū aut sciuit aut putauit aut finxit?
Quaꝫ porro antiquꝰ sit in sacrificādo dei cultꝰ:
uo illi fratres cain ⁊ abel satis indicant: quorū
naioris ds reprobauit sacrificiū: mīoris aspexit.

¶ De sacrificiis q̄ deus nō reqrit: sꝫ ad significa
ioné eoꝝ obseruari voluit q̄ reqrit. Cap. v.

Quis aūt ita desipiat vt existimet aliqui
bus vsibus dei esse necessaria que i sa
crificiis offerunt? Quod cū multis lo
is diuina scriptura testetur: ne longū faciamꝰ:
reue illud de psalmo ꝯmemorare sufficiat. Di
i dn̄o deus meus es tu: qm̄ bonorum meorum
ō eges. Non solū igit pecore vel qualibet alia
e corruptibili atq̄ terrena: sed ne ipsa quidē iu
ticia hoīs deū egere credendū est: totūq̄ qd re
te colitur deus homini ꝓdesse non deo. Neq̄
ni fonti se quisq̄ dixerit profuisse si biberit: aut
uci si viderit. Nec q̄ ab antiquis patribus talia
acrificia facta sūt in victimis pecorū: que nunc
ei populus legitime nō facit: aliud intelligēdū
st: nisi rebꝰ illis eas res fuisse significatas: que
gūtur in nobis ad hoc vt inhereamꝰ deo: ⁊ ad
undem finē proximo cōsulamus. Sacrificiuꝫ
rgo visibile: inuisibilis sacrificii sacramētum. i.
acrum signū est. Unde illd penitēs apud ꝓphe
am vel ipse ꝓpheta querens deū peccatis suis
abere propiciū: si voluisses inquit sacrificiū de
lissem: vtiq̄ holocaustis nō delectaberis. Sa
crificiū deo spūs cōtribulatus: cor contritum et
humiliatū deꝰ nō spnit. Intueamur quēadmo
dum vbi deū dixit nolle sacrificiū: ibi deū osten
dit velle sacrificiū. Non vult ergo sacrificiū tru
cidati pecoris: sed vult sacrificiū cōtriti cordis.
Illo igitur qd eū nolle dixit: hoc significatur qd
euꝫ velle subiecit. Sic itaq̄ illa deū nolle dixit:
quomodo a stultis ea velle credit: velut sue gra
tia voluptatis. Nā si ea sacrificia que vult: quo
rū hoc vnū est cor cōtritum et humiliatū dolore
penitēdi: nollet eis sacrificiis significari: que ve
lut sibi delectabilia desiderare putatus est: non
vtiq̄ de his offerēdis in lege veteri precepisset:
⁊ ideo mutanda erant opportuno certoq̄ iaꝫ tē
pore: ne ipsi deo ꝯsiderabilia vel certe i nobis ac
ceptabilia: ac nō potius que his significata sunt
crederent. Hinc ⁊ alio loco psalmi alterius: si e
suriero inquit: nō dicā tibi meus est eni orbis ter
re ⁊ plenitudo eius. Nunqd mādúcabo carnes
taurorū: aut sanguinē hircorū potabo? Tanq̄
dicēt: vtiq̄ si mihi necessaria eēnt nō a te peterē
que habeo in ptāte. Deide subiūgēs quid illa si
gnificent. Immola inqt deo sacrificiū laudis: et
redde altissimo vota tua. Et inuoca me i die tri
bulatōis ⁊ eripiā te ⁊ magnificabis me. Itē apd
alium prophetā. In quo inquit apprehendā do
minū ⁊ assumā deū meum excelsuꝫ? Si appre
hendā illū in holocaustis: i vitulis anniculis? Si
acceptauerit dn̄s in milibus arietū: aut in denis
milibus hircoꝝ pinguiuꝫ? Si dedero primoge
nita mea pro impietate mea: fructū vētris mei
ꝓ peccato aīe mee? Si annūciatū est tibi hō bo
num: aut quid deus exquirat a te: nisi facere iu
diciū ⁊ diligere mīam: ⁊ paratuꝫ esse ire cū dn̄o
deo tuo? Et in huiꝰ prophete verbis vtrūq̄ di
stinctū est satisq̄ declaratū illa sacrificia nō req
rere deū: quibus significātur hec sacrificia que
requirit deus in ep̄la que scribitur ad hebreos.
Benefacere inquit ⁊ ꝯmunicatores esse nolite
obliuisci: talibꝰ eni sacrificiis placat deꝰ. Ac per
hoc vbi scriptū est: mīam magis volo q̄ sacrifi
cium: nihil aliud q̄ sacrificio sacrificiū prelatuꝫ
oportet intelligi: qm̄ illud quod ab hominibꝰ ap
pellatur sacrificiū signū ē veri sacrificii. Porro
autem mīe verū sacrificiuꝫ est: vnde dictū ē qd
pauloante cōmemoraui: talibꝰ. n. sacrificiis pla
catur deꝰ. Quecūq̄ igitur i ministerio taberna
culi siue tēpli: multis modis de sacrificiis legū
tur diuinitus esse precepta: ad dilectionē dei et
ꝓximi significando referūtur. In his eni duobꝰ
preceptis vt scriptuꝫ est: tota lex pēdet ⁊ ꝓphe.

¶ De vero perfectoq̄ sacrificio. Cap. vi.

Proinde verum sacrificiū est omne opꝰ
quod agitur: vt sancta societate inhere
amus deo: relatum. s. ad illum fineꝫ bo
ni quo veraciter possimꝰ esse beati. Unde ⁊ ipa
misericordia qua homini subuenitur: si propter
deum non fit: non est sacrificium. Etsi enim ab
homine fit vel offertur: tamē sacrificium res di
uina est: ita vt hoc quoq̄ vocabulo id latini ve
teres appellauerint. Unde ipse homo dei nomi
ni consecratus est et deo deuotus: inquantum
mundo moritur vt deo viuat: sacrificiū est. Naꝫ
⁊ hoc ad misericordiam pertinet: quam quisq̄ i
seipsum facit. Propterea scriptuꝫ est: miserere
aīe tue placens deo. Corpus etiā nr̄m cum per
tempantiam castigamus si hoc quēadmodū de
bemus propter deum facimꝰ: vt nō exhibeamꝰ
mēbra nostra arma iniqtatis peccato: sed arma

iustitie deo sacrificiũ est. Ad qđ exhortãs apl's ait. Obsecro itaq; frẽs vos p miã3 dei: vt exhibeatis corpora vr̃a hostiã viuentẽ scãm deo placentẽ: rõnabile obsequiũ vr̃m. Si ergo corpus quo inferiore tanq̃ famulo vel tanq̃ instrumẽto vtit̃ aĩa: cũ eius bonus ⁊ rectus vsus ad deũ refert̃ sacrificiũ est: q̃to magis aĩa ipa cu3 se refert ad deũ: vt igne amoris ei⁹ accensa forma3 ɔcupiscẽtie secularis amittat: eiq; tanq̃ icõmutabili forme subdita reformet̃: hinc ei placẽs: q̃ ex eius pulchritudine accepit: fit sacrificiũ. Qđ idẽ apl's cõsequẽter adiũgẽs: ⁊ nolite inquit cõformari huic seculo: s3 reformamini in nouitate mẽtis vr̃e: ad probãdũ que sit voluntas dei: qđ bonũ ⁊ beneplacitũ ⁊ pfectum. Cũ igitur v̾a sacrificia opera sint mĩe: siue in nosipsos siue i proximos que referuntur ad deũ: opera vero mĩe nõ ob aliud fiãt: nisi vt a miseria liberemur: ac p hoc vt beati simus: qđ nõ fit nisi a bono illo de q̊ dictũ est: mihi aũt adherere deo bonũ ẽ: pfecto efficitur: vt tota ipsa redẽpta ciuitas: hoc est cõgregatio societasq; sanctoꝝ: vniuersale sacrificium offerat̃ deo per sacerdotẽ magnũ: q etia3 seipsum obtulit in passiõe pro nobis: vt tanti capitis corpus essemus secũdũ formã serui. Hãc eñi obtulit: in hac oblatus ẽ: q2 secũdũ hanc mediator est: in hac sacerdos: in hac sacrificiũ ẽ. Cũ itaq; nos hortatus eẽt apl's: vt exhibeamus corpora nostra hostiã viuã sanctã deo placentẽ: rõnabile obsequiũ nr̃m: ⁊ nõ cõformemur huic seculo: s3 reformemur i nouitate sensus nr̃i: ad pbandũ que sit voluntas dei: quod bonũ ⁊ bñplacitũ ⁊ perfectũ: quod totũ sacrificiũ nos ipsi sumus. Dico eñi inquit per gratiã dei que data est mihi omnib⁹ qui sunt inter vos: nõ plus sape q̃ oportet sapere: sed sape ad tempantiã: sicut vnicuiq; deus partitus est fidei mensurã. Sicut.n. in vno corpore multa mẽbra habem⁹: oĩa autẽ mẽbra nõ eosdẽ act⁹ habẽt: ita multi vnũ corp⁹ sumus in xp̃o: singuli aũt alter alteri⁹ mẽbra habentes dona diuersa f̃m gr̃am que data est nobis. Hoc est sacrificiũ xp̃ianorũ: multi vnũ corpus sumus in xp̃o: quod etiã sacramẽto altaris fidelib⁹ noto freq̃ntat eccl'ia: vbi ei demõstrat̃: q̃ in ipsa oblatione quam offert ipsa offeratur.

Chr̃us est mediator secundum passionem et secundum humanitatem

Qđ scõꝝ angeloꝝ ea sit i nos dilectio: vt nos nõ suos s3 vni⁹ v̾i dei velit eẽ cultores. Ca. vij.


Erito illi in celestib⁹ sedib⁹ cõstituti immortales ⁊ beati: q creatoris sui participatione cõgaudent: cui⁹ et̃nitate firmi: cui⁹ v̾itate certi: cui⁹ mũere sci sũt: qm̃ nos mortales ⁊ miseros vt imortales beatiq; sim⁹ misericorditer diligũt: nolũt nos sibi sacrificare: s3 ei cui⁹ ⁊ ipsi nobiscũ se esse nouerũt. Cũ ipsis enim sumus vna ciuitas dei: cui dr̃ in psalmo. Gl'iosa dicta sũt de te ciuitas dei: cui⁹ pars in nobis pegrinat̃: pars in illis opitulat̃. De illa quippe supna ciuitate: vbi dei volũtas ĩtelligibilis atq; incõmutabilis lex ẽ: đ illa sup nos quodãmõ cura gerit̃. Nãq; ibi cura de nobis habita: ad nos admistrata p angelos scã illa scriptura descendit: vbi legit̃: sacrificãs dijs eradicabit̃ nisi deo soli. Huic scripture: huic legi: talib⁹ p̃ceptis tãta sũt attestata miracula: vt satis appateat cui nos sacrificare velint immortales ac beati: qui hoc nobis volunt esse quod sibi.

De miraculis que deus ad corroboranda3 fidem piorum: etiã per angelorũ ministeriũ pmissis suis adhibere dignatus est. Caplm. viij.

NAz nimis vetera si cõmemorẽ: longius q̃ satis ẽ reuoluere videbor: q̃ miracula sint facta attestantia pmissis dei: qb⁹ ante ãnoꝝ milia p̃dixit abrae: q̃ i semĩe eius omnes gentes bñdictionẽ fuerant habiture. Quis eñi nõ miretur eidẽ abrae filiũ pepisse cõiugem sterilẽ eo tpe senectutis quo nec parere nec esse fecũda iã posset: atq; in eiusde3 abrae sacrificio flãmã celitus fcãm iter diuisas victimas cucurrisse: eidẽq; abrae predictũ ab angelis celeste incendiũ sodomoꝝ: quos hoĩbus similes hospitio susceperat: ⁊ p eos de ple vẽtura dei pmissa tenuerat: ipsoq; iminente iã incendio mira3 de sodomis p eosdẽ angl'os liberationẽ lotħ filij fr̃is ei⁹ Cui⁹ vxori i via retro respiciẽs: atq; in salẽ repẽte cõuersa magno admonuit sacramento neminem in via liberatiõis sue preterita desiderare debere. Illa vero q̃ ⁊ quanta sunt que iã p moyse3 pplo dei de iugo seruitutis eruẽdo i egypto mirabiliter gesta sũt: vbi magi pharaonis hoc ẽ regis egypti: qui populum illu3 dñatione deprimebat: ad hoc facere quedam mira permissi sũt vt mirabilius vincerentur. Illi enim faciebant veneficijs ⁊ incantatiõibus magicis: qbus sunt mali angeli hoc est mali demones dediti. Moyses aũt tanto potentius q̃to iustius in noĩe dei q fecit celũ ⁊ terrã: facientibus angelis eos facile superauit: Deniq; in tertia plaga deficientibus magis: decem plage p moyse3 magna mysteriorum dispositione complete sunt: quibus ad dei populũ dimittendũ pharaonis ⁊ egyptiorũ du

a corda cesserũt: mox𝔮 penituit. Et cũ absce/
entes hebreos consequi conarentur: illis diui/
o mari p siccũ transeũtib⁹: vnda hinc atq𝔮 hic
sese redeũte coopti ꝛ oppressi sunt. Quid de
lis miraculis dicã: q̃ cũ in deserto idem popu
s duceret stupenda diuinitate crebruerunt
quas q̃ bibi nõ poterãt: misso i eas sicut deus
ceperat ligno amaritudine caruisse: sitiẽtes𝔮
atiasse: mãna esurientib⁹ venisse de celo: ꝛ cum
ẽt colligẽtib⁹ cõstituta mẽsura: qcqd amplius
uisq𝔮 collegerat ex ortis ṽmib⁹ putruisse: ãte
o diẽ sabbatũ duplũ collectũ: q2 sabbato col/
igere nõ licebat: nulla putredine violatũ desi
lerantib⁹ carne vesci q̃ tãto populo nulla suffi
ere posse videbat̃: volatilib⁹ castra cõpleta ꝛ
upiditatis ardorẽ fastidio satietatis extinctũ.
buios hostes trãsitũq𝔮 prohibẽtes atq𝔮 preliã
es: orante moyse manibus ei⁹ in figura crucis
xtẽsis: nullo hebreorũ cadẽte prostratos: sedi
iosos i populo dei: ac se ab ordinata diuinit⁹ so
cietate diuidentes ad exẽplũ visibile inuisibil'
vene viuos terra dehiscẽte sũmersos: virga p
cussã petrã tãte multitudini abũdantia fluen
a fudisse: serpẽtiũ morsus mortiferos imissos
d penã iustissimã peccatoꝝ: i ligno exaltato at
q𝔮 pspecto eneo serpẽte sanatos: vt ꝛ populo
ubueniret̃ afflicto: ꝛ mors morte destructa ve
ut crucifixe mortis similitudie significaretur?
Quẽ sane serpẽtẽ ꝑpter facti memoriã reser/
uatũ: cũ postea populus errãs tanq̃ idolũ co/
ere cepisset: ezechias rex religiosa ptãte deo
uiẽs: cũ magna pietatis laude cõtriuit.

¶De illicitis artib⁹ erga demonũ cultũ: i qbus porphyrius platonic⁹ quedã probãdo: quedã quasi iprobãdo ṽsat. Caplm ix.

Ec ꝛ alia mlta huiuscemodi: q̃ oia cõ/
memorare nimis lõgũ ẽ fiebãt ad cõmẽ
dãdũ vni⁹ ṽi dei cultũ: ꝛ multoꝝ falso
rũq𝔮 ꝓhibẽdũ: Fiebãt aũt simplici fide atq𝔮 fi
ducia pietatis: non icãtationib⁹ ꝛ carminib⁹ ne
farie curiositatis arte cõpositis: quã vel magi/
an vel ꝺtestabiliore noie goetian: vł honorabi.
liore theurgian vocãt: q quasi conãtur ista de/
cernere ꝛ illicitis artib⁹ deditos alios dãnabi/
les: quos ꝛ maleficos vulgus appellat. hos. n.
ad goetiã ptinere dnt: alios aũt laudabiles vi/
deri velit qb⁹ theurgiã ꝺputãt: cũ sint vtriq𝔮 ri
tib⁹ fallacib⁹ demonũ obstricti sub noib⁹ ange
loꝝ. Nã ꝛ porphyri⁹ quãdã quasi purgationẽ
aie p theurgian: cũctãter tñ ꝛ pudibũda q̃dam
modo disputatiõe ꝑmittit. reuersionem ṽo ad
deũ hãc artẽ pstare cuiq𝔮 negat: vt videas eũ
iter vitium sacrilege curiositatis ꝛ philosophie
ꝑfessionẽ: sentẽtijs alternãtib⁹ fluctuare. Nũc
enim hãc artẽ tanq̃ fallacẽ ꝛ in ipsa actione
periculosam: ꝛ legibus ꝓhibitã cauẽdam mo/
net. nũc aũt velut eius laudatorib⁹ cedens vti
lẽ dicit eẽ mũdande parti aie: nõ quidem intel/
lectuali qua rex itelligibiliũ percipit̃ veritas
nullas habẽtiũ similitudines corpoꝝ: sed spiri
tuali qua corporaliũ rerũ capiũtur imagines.
Hanc. n. dicit per quasdã cõsecratiões theur/
gicas quas teletas vocant: idoneam fieri atq𝔮
aptam susceptionem spirituũ ꝛ angeloꝝ ad vi/
dẽdos deos: ex qb⁹ tñ theurgicis teletis fatẽ
itellectuali aie nihil purgationis accedere: qđ
eam faciat idoneam ad vidẽdũ deũ suũ: ꝛ per
spiciẽda ea que vera sunt. Ex quo intelligi po
test: qualium doꝝ vel qualẽ visionẽ dicat fieri
theurgicis consecrationibus in qua non ea vi/
dẽtur q̃ vere sunt. Deniq𝔮 aiam rationalẽ siue
quod magis amat dicere intellectualẽ i supna
posse dicit euadere: ẽt si quod ei⁹ spũale ẽ nulla
theurgica fuerit arte purgatũ: porro ãt a the/
urgo spũalem purgari hactenus: vt nõ ex hoc
ad imortalitatẽ eternitatẽq𝔮 perueniat. Quã
q̃ itaq𝔮 discernat a demonib⁹ angelos: aerea
loca eẽ demonũ etherea vel empyrea disserẽs
angeloꝝ: ꝛ admoneat vtẽdũ alicuius dmonis
amicitia: quo subuectante vł paululum possit
eleuari a terra quisq𝔮 post morte. aliã vero viã
eẽ perhibeat ad angeloꝝ superna cõsortia: ca/
uendã tamẽ demonũ societatẽ expressa quo/
dãmõ ꝯfessiõe testat̃: vbi dicit animã post mor
tẽ luẽdo penas cultũ demonũ a quib⁹ circũue
niebat̃ horrescere: ipsaq𝔮 theurgian quã velut
cõciliatricẽ ãgeloꝝ deorũq𝔮 cõmẽdat: apud ta
les agere potestates negare nõ potuit: que vł
ipse inuideãt purgationi anime: vel artib⁹ ser/
uiãt inuidoꝝ: querelã de hac re caldei nescio
cui⁹ exprõmẽs. Cõquerit̃ inquit vir in chaldea
bon⁹: purgãde aie magno molimine frustratos
sibi eẽ successus: cũ vir ad eadẽ potẽs: tact⁹ in/
uidia adiuratas sacris precib⁹ potẽtias alligas/
set: ne postulata cõcederet. Ergo ꝛ ligauit ille
iquit: ꝛ iste nõ soluit. Quo indicio dixit appare
re theurgian eẽ tã boni cõficiẽdi q𝔮 mali ꝛ apud
deos ꝛ apud hoies disciplinã: pati ẽt deos ꝛ ad
illas pturbatiões passionesq𝔮 deduci: quas cõ
muniter demõib⁹ ꝛ hominib⁹ apuleius attribu

it:Deos tamē ab eis etheree sedis altitudīe separās: ⁊ platōis asserēs ī illa discretiōe sñiaꝫ.

¶De theurgia: q̄ falsam purgationē animis demonū inuocatione promittit. Capitulum .x.

Ecce nunc alius platonicꝰ: quē doctiorem ferūt porphyrius: nescio per quā theurgicā disciplinā ēt ipsos deos obstrictos passionibꝰ ⁊ perturbatiōibꝰ dicit: quoniā sacris precibꝰ adiurari terreriq̄ꝫ potuerūt: ne prestarēt aīe purgationē: ⁊ ita terreri ab eo q̄ imperabat malū: vt ab alio q̄ poscebat bonū ꝑ eādē artē theurgicā solui timore illo ñ possūt ⁊ ad dandū beneficiū liberari: Quis nō videat hec oīa fallaciū demonū eē cōmēta: nisi eoruꝫ miserrimus seruꝰ ⁊ a gratia ṽi liberatoris alienus. Nā si hec apud deos agerēt bonos: plus ibi vtiq̄ꝫ valeret beneficus purgator aīe: q̄ꝫ maliuolus īpeditor. At si diis istis hō pro quo agebat̃ purgatiōe videbat̃ indignus: nō vtiq̄ꝫ ab īuido territi: nec sicut ipse dicit per metū valentioris numinis īpediti: sed iudicio libero id negare debuerūt. Mirū ē autē q̄ benignꝰ ille chaldeus: qui theurgicis sacris animā purgare cupiebat: nō inuenit aliquē supiorē deū: q̄ vł plus terreret: atq̄ꝫ ad benefaciēdū cogeret territos deos: vel ab eis terrētē compesceret: vt libere benefacerēt. Sic tñ theurgo bono sacra defuerunt: quibus ipsos d̄os quos īuocabat aīe purgatores: prius ab illa timoris peste purgaret. Quid.n.cause ē: cur deꝰ potētior adhiberi possit a quo terreant̃: nec possit a quo purgētur? An īuenit̃ deꝰ q̄ exaudiat inuidū ⁊ timorē diis incutiat ne benefaciāt: nec inuenit̃ deꝰ q̄ exaudiat beniuolū: ⁊ timorē diis auferat vt benefaciāt. O theurgia p̄clara: o aīe p̄dicāda purgatio: vbi plus īpetrat imūda īuidētia: q̄ꝫ īpetrat pura beneficētia: imo ṽo malignoꝝ spūum cauēda ⁊ detestāda fallacia: ⁊ salutaris audiēda doctrina. Quid.n.q̄ʒ has sordidas purgatiōes sacrilegis ritibꝰ opant̃: quasdam mirabilit̃ pulchras sicut iste cōmemorat vel angeloꝝ imagines: vł deoꝝ tanq̄ꝫ purgato spū vident: si tñ vł tale aliqd vidēt: illud ē quod aplꝰs dicit: quoniā sathanas transfigurat se velut angelū lucis. Eius.n. sunt illa phātasmata: q̄ miseras animas mł'toꝝ falsorūq̄ꝫ deoꝝ fallacibꝰ sacris cupiēs irretire: ⁊ a ṽo ṽi dei cultu: quo solo mundant̃ ⁊ sanant̃ auertere: sicut de proteo dictū ē: formas se vertit in oēs hostiliter insequens fallaciter subueniens: ⁊ vtrobiq̄ꝫ nocens.

¶De epistola porphyrii ad anebontē egyptiū ī q̄ petit de diuersitate d̄mōuꝫ se doceri. Ca.xi.

Melius sapuit iste porphyriꝰ: cū ad anebonteꝫ scripsit egyptiū: vbi cōsulenti simul ⁊ q̄rēti: ⁊ prodit artes sacrilegas ⁊ euertit. Et ibi quidē oēs demones reprobat quos dicit ob īprudentiā trahere humidum vaporem: ⁊ iō nō ī ethere: sed in aere eē sub luna: atq̄ꝫ in ipso lune globo. Verūtamē non audet oēs fallacias ⁊ malitias ⁊ ineptias: quibꝰ merito mouet̃: oībꝰ demonibꝰ dare. Quosdā nāq̄ꝫ benignos demones more appellat alioꝝ: cum oēs generaliter īpudētes eē fateat̃: mirat̃ āt q̄ nō solū dii alliciant̃ victimis: sꝫ ēt cōpellantur atq̄ꝫ cogant̃ facere q̄d hoīes volūt: ⁊ si corpore ⁊ īcorporalitate dii a demōibꝰ distinguūt̃ quomō deos eē existimādū sit solē ⁊ lunā ⁊ visibilia cetera in celo que corpora eē nō dubitat̃. Et si dii sūt quō alii benefici: alii malefici eē dicāt̃: ⁊ quō īcorporalibꝰ cū sint corporei cōiungant̃. Querit etiam velut dubitans vtrū in diuinātibꝰ ⁊ quedam mira facientibꝰ anime sint potētiores: an aliq̄s spūs extrinsecus veniant ꝑ quos hec valeant: ⁊ potiꝰ venire extrinsecus cōiicit eo q̄ lapidibꝰ ⁊ herbis adhibitis ⁊ alligāt quosdā: ⁊ apiāt clausa hostia: vł aliqd eiusmodi mirabilit̃ operātur. Vñ dicit alios opinari eē quoddā genꝰ cui exaudire sit ꝓpriū: natura fallax: omni forme mł'timodū: simulās deos ⁊ demones ⁊ aīas defūctoꝝ: ⁊ hoc eē q̄d efficiat hec oīa q̄ vidētur bona eē vł praua: ceteruꝫ circa ea q̄ ṽe bona sūt nihil opitulari: imo vero ista nō nosse: sed ⁊ male cōciliare ⁊ insinuare atq̄ꝫ īpedire nōnūq̄ꝫ ṽtutis sedulos sectatores: ⁊ plenū eē temeritatis ⁊ fastus: gaudere nidoribus: adulatiōibꝰ capi: ⁊ cetera q̄ de hoc genere fallaciū malignorūq̄ꝫ spūuꝫ qui extrīsecꝰ ī animā veniūt: hominisq̄ꝫ sensus sopitos vigilātesq̄ꝫ deludūt nō tanq̄ꝫ sibi ꝑsuasa cōfirmat: sꝫ taꝫ tenuiter suspicat̃ aut dubitat: vt hec alios asserat opinari. Difficile q̄ppe fuit tāto philosopho cunctam diabolicam societatē vel nosse vel fidēter arguere: quā quelibet anicula christiana nec nosse cunctatur ⁊ liberrime detestatur. Nisi forte iste: ⁊ ipsum ad quem scribit Anebontē tanquam talium sacrorum preclarissimum antistitem: ⁊ alios talium operum tanquam diuinorum ⁊ ad deos colendos pertinentium admiratores: verecūdatur offendere: sequitur tñ ⁊ ea velut īgrēdo cōmemorat q̄ sobrie ↄsiderata

tr uí nō possunt nisi malignis ⁊ fallacibus ptā/
tilis. Querit eiꝫ cur tanꝙ͂ melioribus iuocatis
quasi peioribus īperet̄. vt iniusta hoīs p̄cepta
exquant̄: cur attrectatū re venerea nō exau/
di: iprecātē: cū tñ ipsi ad icestus quosqꝫ ꝯcubi/
tu quoslibet ducere nō morent̄: cur ab aīanti/
bu suos antistites oportere abstinere denūci/
ent ne vaporibus ꝑfecto corporeis polluant̄:
ip vero ⁊ alijs vaporibus illiciant̄ ⁊ nidoribus
hostiaꝝ: cūqꝫ a cadaueris ꝯtactu ꝓhibeat̄ īspe/
cti: ⁊ plerūqꝫ illa cadaueribus celebrēt̄: qd sit
q nō demoni vel alicui aīe defuncti: sꝫ ipsi soli
⁊ lune aut cuicūqꝫ celestiū: hō cuilibet vitio ob/
nexius intendit minas: eosque territat falso: vt
ei extorqueat veritatē. Nā ⁊ celū se collidere
cōminat̄: ⁊ cetera silīa homini īpossibilia: vt illi
dij tanꝙ͂ īsipiētissimi pueri falsis ⁊ ridiculis ꝯmi
nationibus territi: qđ īperat̄ efficiāt. Dicit etiaꝫ
scripsisse ceremonē quēdā taliū sacroꝝ vel po/
tius sacrilegoꝝ peritū: ea q̄ apud egyptios cele
brant̄: vl' de iside vl' de osiride marito eius: ma/
xīnā viꝫ hēre cogēdi deos vt faciāt imperata:
qn ille q carminibus cogit ea se ꝓdere vl' euer
tere cōminat̄: vbi se etiā osiridis mēbra dissipa/
turū terribiliter dicit: si facere iussa neglexerit.
Hec atqꝫ huiusmodi vana ⁊ īsana dijs hoīeꝫ mi
nari nec qbuslibet sed ipsis celestibus ⁊ syderea
luce fulgētibus: nec sine effectu sꝫ violētia po/
testate cogētē: atqꝫ his terroribus ad faciēda q̄
voluerit ꝑducētē: merito porphyrius admirat̄
imo vero sub specie mirātis ⁊ causas reꝝ taliuꝫ
requirētis: dat itelligi illos hec agere spūs: quorū
genus superius sub alioꝝ opinatiōe descripsit:
non vt ipse posuit natura sed vitio fallaces: q si/
mulāt deos ⁊ aīas defūctoꝝ: demones aūt nō
vt ait ipse se simulāt: sꝫ plane sūt. Et ꝙ ei videt̄
herbis ⁊ lapidibus ⁊ aīantibus: ⁊ sonis certis q/
busdā ac vocibus ⁊ figuratōibus atqꝫ figmen/
tis: qbusdā etiā obseruatis i celi ꝯuersione mo/
tibus sydeꝝ: fabricari i terra ab hoībus potesta
tes idoneas varijs effectibus exequēdis: totuꝫ
hoc ad eosdē ipsos demones ꝑtinet ludificato/
res aīaꝝ sibimet subditaꝝ ⁊ voluptaria sibi lu/
dibria de hoīuꝫ erroribus exhibētes. Aut ergo
re vera dubitās ⁊ iqrēs ista porphyrius ea tñ cō
memorat qb' ꝯuicant̄ ⁊ redarguant̄: nec ad eas
partes q̄ nobis ad btāꝫ vitā capessendā fauēt:
sed ad deceptores demones ꝑtinere mōstrentur
aut vt meliora de pħo suspicētur: eo modo vo/
luit hoīeꝫ egyptiū talib' erroribus deditū ⁊ ali/
qua magna se scire opinantem: nō superba qua
si auctoritate doctoris offendere: nec aperte ad
uersantis altercatione turbare: sed quasi querē
tis ⁊ discere cupientis humilitate ad ea cogitan
da conuertere: ⁊ ꝙ sint contemnenda vel etiaꝫ
deuitāda monstrare. Deniqꝫ prope ad epistole
finē petit se ab eo doceri: que sit ad beatitudinē
via ex egyptia sapientia: Ceterum illos quibus
conuersatio cum dijs ad hoc esse: vt ob inueni/
endum fugitiuum vel predium comparanduꝫ:
vel propter nuptias vel mercaturam: vel quid
huiusmodi mentem diuinam inquietarent: fru
stra eos videri dicit coluisse sapientiam: illa etiā
ipsa numina cum quibus ꝯuersarentur: etsi de
ceteris rebus vera predicerent. tamen quoniā
de beatitudine nihil cautum nec satis idoneuꝫ
monerent: nec deos illos esse nec benignos de
mones: sed aut illum qui dicitur fallax: aut hu/
manum omne commentum. Uerum quia tan/
ta ⁊ talia gerunt his artibus: vt vniuersum mo
dum humane facultatis excedant. quid restat
nisi vt ea que mirifice tanꝙ͂ diuinitus predici vl
fieri videntur: nec cum ad vnius dei cultum re
feruntur: cui simpliciter inherē fatentibus quo
que platonicis ⁊ per multa testātibus solū bea/
tificum bonum est: malignorum demonum lu/
dibria ⁊ seductoria impedimenta que vera pie/
tate cauenda sunt: prudenter intelligantur.

¶ De miraculis que per sanctorum angelorum ministerium deus verus operatur. Capl'm. xij.

Porro autem quecūqꝫ miracula siue ꝑ angelos siue quocunqꝫ modo ita diuinitus fiunt: vt dei vnius i quo solo bea ta vita est cultum religionemqꝫ commendet: ea vere ab eis vel per eos qui nos secundum veri tatem pietatemqꝫ diligunt fieri: ipso deo in illis operante credendum est. Neqꝫ enim audiendi sunt: qui deum inuisibilē visibilia miracula ope rari negāt: cum ipse etiam secundum ipsos fece rit mundum: quem certe visibilem negare non possunt. Quicquid igitur mirabile fit in hoc mū do: ꝑfecto minus est ꝙ totus hic mundus: idest celum ⁊ terra ⁊ omnia que in eis sunt: que cer te deus fecit. Sicut auteꝫ ipse qui fecit: ita mo dus quo fecit occultus est ⁊ incomprehēsibilis homini. Quamuis itaque miracula visibilium naturarum videndi assiduitate viluerint: tamē cum ea sapienter intuemur: inusitatissimis ra/ rissimisque maiora sunt. Nam ⁊ omni miraculo quod fit per hominem maius miraculum est

bomo. Quapropter deus q̄ fecit visibilia celū ⁊
terrā: nō dedignat̄ facere visibilia miracula i ce
lo vel i terra: q̄bus ad se iuisibilē colēdū excitet
aiaȝ adhuc visibilibus deditā. Ubi vero ⁊ qñ fa
ciat icōmutabile ꝯsiliū penes ipsuȝ est: in cuius
dispositiōe iā tēpora facta sunt: q̄cunq̄ futura
sūt. Nā tēporalia mouēs tēporaliter nō mouet̄
nec aliter nouit faciēda q̄ꝫ facta: nec aliter iuo-
cātes exaudit: q̄ꝫ iuocaturos videt. Nā ⁊ cum
exaudiūt angeli eius ip̄e i eis exaudit tanq̄ꝫ i vo
nec manufacto tēplo suo: sicut i oībus scis suis:
eiusq̄ꝫ tp̄aliter fiūt iussa. et̄na ei⁹ lege cōspecta.

¶ De inuisibili deo qui se visibilem sepe presti-
tit: non secundum quod est: sed secundum q̄ po
terāt ferre cernentes. Capitulum. xiij.

NEc mouere debet: q̄ cū sit iuisibilis: se-
pe visibiliter p̄rībus apparuisse memo
rat̄: Sicut eīȝ sonus quo audit̄ snīa i si-
lētio itelligētia ꝯstituta: nō est hoc qd̄ ipsa: ita ⁊
species qua visus est d̄s i natura iuisibili ꝯstitu-
tus: nō erat qd̄ ipse. Uerūtñ ip̄e i eadem specie
corporali videbat̄: sicut illa snīa i ipso sono vo-
cis audit̄: nec illi ignorabāt iuisibilē deū i specie
corporali nequaq̄ꝫ se posse videre. Nā ⁊ loq̄ba-
tur cū loquēte moyse: ⁊ ei tñ dicebat. Si iueni
gratiā ante te: oñde mihi temetipsum sciēter vt
videā te. Cū igit̄ oporteret dei legē i edictis an
geloꝝ terribiliter dari: nō vni homini paucisue
sapiētibus: sed vniuerse gēti ⁊ pp̄lo igenti: corā
eodē pp̄lo magna facta sunt i mōte: vbi lex per
vnū dabat̄: ꝯspiciēte m̄ltitudine metuēda ⁊ tre
mēda q̄ fiebāt. Non eīȝ pp̄ls isr̄l sic moysi credi-
dit: quēadmodū suo lygurgo lacedemonij: q̄ a
ioue seu apolline leges quas ꝯdidit accepisset.
Cū eīm lex dabat̄ pp̄lo qua coli vnus iubebat̄
d̄s: i ꝯspectu ipsius pp̄li quātū sufficere diuina
prouidentia iudicabat: mirabilibus rerū signis
⁊ motibus apparebat: ad eandem legem dādā
creatori seruire creaturam.

¶ De vno deo colēdo: nō solū ꝑpter eterna: sed
etiā ꝑpter tēporalia beneficia: que vniuersa in
ipsius ꝓuidētie p̄tāte ꝯsistūt. Capitulū. xiiij.

SIcut aūt vnius hoīs: ita humani gene
ris qd̄ ad dei pp̄lȝ p̄tinet recta eruditio
p̄ quesdā articulos tēpoꝝ tanq̄ꝫ etatū
ꝓfecit accessibus: vt a tp̄alibus ad eterna capi-
enda: ⁊ a visibilibus ad iuisibilia surgeret̄: ita sa
ne vt etiā illo tp̄e quo visibilia ꝓmittebant̄ di-
uinitus p̄mia: vnus tm̄ colēdus cōmēdaret̄ d̄s:
ne mēs humana vl̄ ꝓ ipsis terrenis vite trāsito

rie bñficijs: cuiq̄ꝫ nisi vero aīe creatori ⁊ dñō su
deret̄. Oīa q̄ppe q̄ p̄stare hoībus vl̄ angeli ve
hoīes possunt: i vni⁹ eē oīpotētis p̄tāte: q̄sq̄s di
fitet̄ isanit. De ꝓuidētia certe plotinus plato
cus disputat: eāq̄ꝫ a sūmo deo cuius ē itelligib
lis atq̄ꝫ ieffabilis pulchritudo: vsq̄ꝫ ad hec terr
na ⁊ ima p̄tigere flosculoꝝ atq̄ꝫ folioꝝ pl̄chrit
dinē cōprobat: q̄ oīa quasi abiecta ⁊ velocissim
pereūtia decentissimos formarum suarum nu
meros habere non posse confirmat: nisi īde fo
mentur: vbi forma intelligibilis ⁊ incommuta
bilis simul habens omnia perseuerat. Hoc do
minus iesus ibi ostendit: vbi ait. Considerate l
lia agri quomodo crescunt: non laborāt nequ
nent. Dico aūt vobis: quia nec salomon i om
gloria sua sic amictus est: sicut vnuȝ ex his. Q
si fenū agri qd̄ hodie ē: ⁊ cras i clibanū mittit̄ s
d̄s vestit: q̄ꝫto magis vos modice fidei? Optim
igit̄ aīa humana adhuc terrenis desiderijs ifi
ma: ea ipsa q̄ tp̄aliter exoptat bona infima at
terrena: vite huic trāsitorie necessaria: ⁊ p̄ illiu
vite sēpiternis beneficijs ꝯtēnēda: nō tñ nisi a
vno deo expectare consueuit: vt ab illius cult
etiam in istorum. desiderio non recedat: ad qu
cōtemptu eorum ⁊ ab eis auersione perueni

¶ De ministerio sanctorum angelorum: quo ꝓ
uidentie dei seruiunt. Capitulum. x

SIc itaq̄ꝫ diuine prouidentie placuit o
dinare tēporum cursum: vt quēadm
dū dixi ⁊ i actibus ap̄loꝝ legitur: lex
edictis angelorum daretur de vnius veri d
cultu: in quibus ⁊ persona ipsius dei non quid
per suam substantiam qua semper corruptibi
bus oculis inuisibilis permanet: sed certis iud
cijs per subiectam creatori creaturam visibil
ter appareret: ⁊ syllabatim per trāsitorias tem
porum morulas humane lingue vocibus loqu
retur: qui in sua natura non corporaliter sed s
ritualiter: non sensibiliter sed intelligibiliter: n
temporaliter: sed vt ita dicam eternaliter: ne
incipit loqui nec desinit: quod apud illum sy
cerius audiunt: non corporis aure: sed menti
ministri eius ⁊ nuncij: qui eius veritate incon
mutabili perfruūtur immortaliter beati ⁊ quo
faciendum modis ineffabilibus audiūnt: ⁊ vs
in ista visibilia atq̄ꝫ sensibilia perducendum: i
cunctanter atq̄ꝫ indifficulter efficiunt: Hec a
lex distributione temporum data est: que priu
haberet vt dictuȝ est promissa terrena: q̄bus t
significarēt̄ eterna: que visibilibus sacramēt

elebrarẽt mlti:itelligerẽt pauci. Unius tñ dei
ultus apertissima illic ⁊ vocũ ⁊ rez diuz ꝯtesta
ione ꝑcipit:nõ vnius de turba:sed q fecit celũ
terrã:⁊ oẽz aĩaz ⁊ oẽz spm̃:q nõ ẽ qd ipse. Jlle
nim fecit:hec facta sunt:atq; vt sint et bene se
abeant:eius indigent a quo facta sunt.

An d̃ ꝓmereda btã vita his ãgl'is sit credẽdũ
se exigũt coli honore diuino:an his illis q nõ se
; vni deo scã ꝑcipiũt religione suiri. Cap. xvj.

Q Uibus igit̃ angelis de btã ⁊ sempiter/
na vita credẽdũ esse censemus? Utrũ
eis q se religionis ritibus coli volũt sibi
icra ⁊ sacrificia flagitãtes a mortalibus exhi/
eri:an eis q hũc oẽz cultũ vni deo creatori oĩ/
m deberi dicũt:eiq; reddẽdũ vera pietate ꝑci
iũt:cuius ⁊ ipsi ꝯtẽplatõe bti sunt: ⁊ nos futu/
os eẽ ꝓmittũt? Jlla nãq; visio dei tãte pulchri
udinis visio est:⁊ tãto amore dignissima:vt sine
ac qbuslibet alijs bonis ꝑditũ atq; abũdãtem:
õ dubitet plotinus infelicissimũ dicere. Cũ er/
o ad hũc vnũ qdã angeli:qdã vero ad seipsos
itria colẽdos signis mirabilibus excitẽt: ⁊ hoc
a vt illi istos coli ꝓhibeãt:isti aũt ꝓhibere non
udeãt:qbus potius sit credẽdũ:rñdeãt plato/
ci:rñdeãt qcũq; phi:rñdeãt theurgi vl' potius
eriurgi. Hoc eim sunt ille oẽs artes vocabulo
igne. Postremo rñdeãt hoies:si vllus nature
ie sensus q ratõales creati sũt:ex aliqua par/
: viuit i eis. Rñdeãt inq̃ eis:ne sacrificãdũ sit
ijs vl' angelis:q sibi sacrificari iubẽt:an illi vni/
ui iubẽt hi q ⁊ sibi ⁊ istis ꝓhibẽt. Si nec isti nec
li vlla miracula facerẽt:sed tñ ꝑciperẽt:alij q/
ẽ vt sibi sacrificaret̃:alij vero id vetarent:sed
ni tñ iuberẽt deo:satis deberet pietas ipsa di
cernere qd hoꝝ de fastu sup̃bie:qd de vera re/
gione descenderet. Plus etiã dicã:si tantũ hi
nirabilibus factis humanas aĩas p̃mouerent q
acrificia sibi expetũt:illi aũt q hoc ꝓhibẽt ⁊ vni
ãtũ deo sacrificari iubẽt:nequaq̃ ista visibilia
niracula facere dignarent̃:ꝓfecto nõ sẽsu cor
oris sed ratõe mẽtis ꝑponẽda eoꝝ eẽt aucto/
itas. Cũ vero ds id egerit ad cõmẽdãda eloqa
ritatis sue:vt p istos imortales nũcios nõ sui fa
ũ sz maiestatez illius ꝑdicantes:faceret maio/
a:certiora:clariora miracula:ne ifirmis pijs illi
sacrificia sibi expetũt:falsã religionẽ facilius
suaderẽt:eo q sensibus eoꝝ q̃dã stupẽda mõ/
rarẽt:quẽ tãdẽ ita desipere libeat:vt nõ vera
ligat q̃ sectet̃:vbi ⁊ ampliora iuenit q̃ miret̃?
Jlla qppe miracula deoꝝ gẽtiliũ q̃ cõmẽdat hi/
storia:nõ ea dico q̃ iteruallis tẽpoꝝ occl'tis ipsi᷒
causis mũdi:verũtñ sub diuina ꝓuidẽtia ꝯstitu/
tis ⁊ ordinatis:mõstruosa ꝯtigũt:quales sunt i/
usitati partus aĩaliũ ⁊ celi terreq; reꝝ isolita fa
cies:siue tantũ terrens:siue etiam nocens:q̃ ꝓ/
curari atq; mitigari demonicis ritibus fallacissi
ma coꝝ astutia perhibent̃. Sed ea dico que vi
ac potestate eoꝝ fieri satis euidenter apparet
vt est:q effigies deoꝝ penatum quos de troia
eneas fugiens aduexit:de loco i locũ migrasse
referunt̃:q cotez tarquinius nouacula secuit:
q epidaurius serpens esculapio nauiganti ro/
mã comes adhesit:q nauiz qua simulacrũ ma/
tris phrygie vehebat̃:tantis hoiuz boũq; cona/
tibus imobilẽ redditã:vna muliercula zona al/
ligataz ad sue pudicitie testimoniũ mouit ⁊ tra/
xit:q virgo vestalis de cuius corruptiõe q̃stio
vertebat̃:aqua ipleto cribro de tyberi neq; ꝓ/
fluente abstulit ꝯtrouersiã. Hec ergo atq; alia
huiuscemodi nequaq̃ illis que i populo dei fa/
cta legimus virtute ac magnitudine ꝯferenda
sunt. Quanto minus ea que illoꝝ quoq; ppl'oꝝ
q tales deos coluerũt:legibus iudicata sũt ꝓhi
benda atq; plectẽda:magica scilicet vel theur/
gica. Quoꝝ pleraq; specietenus mortaliũ sen/
sus imaginaria ludificatione decipiũt:quale est
lunã deponere donec suppositas vt ait lucan᷒
ꝓpior despumet i herbas. Quedã vero etsi nõ/
nullis prioꝝ factis videãt̃ opere coequari:finis
ipse quo discernunt̃:icõparabiliter hec nostra
ostẽdit excellere. Jlli eiz mlti tãto minus sacri/
ficijs colẽdi sunt:quãto magis hec expetũt:his
vero vnus cõmẽdat̃ deus:qui se nullis talibus
idigere:⁊ scripturaꝝ suaꝝ testificatione:⁊ eorũ
dem postea sacrificioꝝ remotione demonstrat.
Si qui ergo angeli sibi expetũt sacrificiũ:prepo
nendi eis sunt qui nõ sibi sed deo creatori omni/
um cui seruiunt: Hinc enim ostendunt q̃ synce
ro amore nos diligunt:quãdo per sacrificiũ nõ
sibi sed ei subdere nos volunt:cuius ⁊ ipsi cõtẽ/
platione beati sunt:⁊ ad eum nos peruenire q̃/
runt:a quo ipsi non recesserunt. Si autẽ angeli
qui non vni sed plurimis sacrificia fieri volunt:
non sibi sed eis dijs volunt quorum deorum an
geli sunt:etiam sic eis preponendi sunt illi q vni
us dei deorum angeli sunt:cui sacrificari sic iu/
bent:vt alicui alteri vetent:cui coꝝ nullus huic
vetet:cui vni isti sacrificari iubent. Porro si qd
magis indicat eorum superba fallacia:nec boni
nec bonorum deoruz angeli sunt sed demones

mali:qui non vnum solum ac summum deum:
sed seipsos sacrificijs coli volũt:quod maius q̃
dei vnius cõtra eos eligẽdũ est p̄sidiũ cui serui/
unt angeli boni:ꝗ nõ sibi ꝫ illi iubẽt vt sacrificio
s̄uiamus:cuius nosipsi sacrificiũ esse debemus.

¶ De arca testamenti miraculisq; signorũ: que
ad cõmendandam legis ac promissionis aucto/
ritatem diuinitus facta sunt. Capitulum.xvij.

PRoĩde lex dei que ĩ edictis data est an
gelorꝝ:ĩ qua vnus deus deorꝝ religio/
ne sacrorꝝ iussus est coli:alij vero ꝗlibet
prohibiti:ĩ arca erat posita:que arca testimonij
nũcupata est. Quo noĩe satis significatur: non
deũ qui per illa omnia colebatur circũcludi so/
lere vel contineri loco:cũ respõsa eius ⁊ quedã
humanis sensibus darentur signa ex illius arce
loco:sed volũtatis eius hinc testimonia perhibe
ri:ꝙ est ipsa lex erat in tabulis conscripta lapi/
pideis:⁊ ĩ arca vt dixi posita:quam tẽpore pere
grinationis ĩ heremo cũ tabernaculo quod simi
liter appellatũ est tabernaculũ testimonij cũ de
bita sacerdotes veneratione portabant: signũ/
q; erat ꝙ per diem nubes apparebat:que sicut
ignis nocte fulgebat. Que nubes cũ moueret̃
castra mouebantur:⁊ vbi staret castra ponebã/
tur. Reddita sunt aũt illi legi magni miraculi te
stimonia:preter ista q̃ dixi:⁊ p̄ter voces q̃ ex illi
us arce loco edebãtur. Nã cũ terrã ꝓmissionis
ĩtrãtibus eadẽ arca transisset:iordanis fluuius
ex parte superiore subsistẽs:⁊ ex ĩferiore decur
rẽs:⁊ ipsi ⁊ populo siccũ prebuit trãseũdi locũ.
Deĩde ciuitatis que prima hostilis occurrit mo/
re gẽtiũ deos plurimos colẽs septies eadẽ arca
circũacta muri repente ceciderũt: nulla manu
oppugnati:nullo ariete percussi. Post hoc etiã
cũ ĩ terra promissionis essent:⁊ eadẽ arca ꝓpter
eorum peccata fuisset ab hostibus capta:hi qui
eã ceperãt ĩ tẽplo dei sui quẽ p̄ ceteris colebãt
honorifice collocarũt:abeũtesq; clauserũt: ap/
toq; post triduũ simulacrũ cui supplicabãt iue/
nerũt collapsũ:d̾formiterq; ꝯfractũ. Deĩde ipsi
ꝓdigijs acti deformiusq; puniti:arcã diuini te/
stimonij pp̄lo vñ ceperãt reddiderũt. Ipsa aũt
redditio qualis fuit? Imposuerũt eã plaustro:
ciq; iuuẽcas a ꝗbus vitulos sugẽtes abstraxe/
rãt subiũxerunt:⁊ eas quo vellent ire siuerunt:
etiã hic vĩ diuinã explorare cupientes. At ille
sine hoĩe duce atq; rectore ad hebreos viã pti/
naciter gradiẽtes:nec reuocate mugitibus esu
riẽtiũ filiorꝝ:magnũ sacramẽtũ suis cultoribus
reportarũt. Hec atq; huiusmodi deo parua sũt
ꝫ magna terrẽdis salubriter erudiẽdisq; morta
libus. Si eĩ phi p̄cipueq; platonici rectius ce/
teris sapuisse laudant̃:sicut pauloãte cõmemo
raui:ꝙ diuinã ꝓuidẽtiã hec quoq; rerꝝ ĩfima at
q; terrena administrare docuerit. numerosarũ
testimonio pulchritudinũ:q̃ nõ solũ ĩ corporibus
aĩaliũ:verũetiã ĩ herbis fenoq; gignũtur: quã/
to euidẽtius hec attestant̃ diuinitati q̃ ad horã
p̄dicationis eius fiũt:vbi ea religio cõmendat̃:
q̃ oĩbus celestibus terrestribus ĩfernisq; sacrifi
cari vetat:vni deo tm̃ iubẽs:ꝗ solus diligẽs ⁊ di
lectus btõs facit:eorũq; sacrificiorꝝ tẽpora ĩpe
rata p̄finiẽs:eaq; ꝑ meliorẽ sacerdotẽ ĩ melius
mutãda p̄dicẽs:nõ ista se appetere ꝫ ꝑ hec alia
potiora significare testat̃:non vt ipse his bono/
ribus sublimetur:sed vt nos ad eum colendum
eique coherendum igne amoris eius accẽsi: qđ
nobis non illi bonum est excitemur.

¶ Contra eos qui de miraculis quibus dei po/
pulus eruditus est:negant ecclesiasticis libris
esse credendum. Capitulum.xviij.

AN dicet aliꝗs ista falsa esse miracula:
nec fuisse facta:sed mẽdaciter scripta?
Quisquis hoc dicit:si de his rebus ne/
gat oĩno vllis litteris eẽ credẽdũ:põt etiã dice/
re:nec deos vllos curare mortalia. Nõ enim si
aliter colẽdos esse persuaserũt:nisi mirabilibus
operꝝ effectibus:quorꝝ ⁊ historia gẽtiũ testis est
quarꝝ dij se ostẽtare mirabiles:potius q̃ vtiles
ostẽdere potuerũt. Unde hoc ope nostro cuius
hũc iã decimũ librũ habemus ĩ manibus:nõ eos
suscepimus refellendos qui vel vllam esse vim
diuinam negant:vel humana non curare cõten
dũt:sed eos qui nostro deo cõditori sancte ⁊ glo
riosissime ciuitatis deos suos preferunt: nesci/
entes eum esse ipsum etiam mundi huius visibi
lis ⁊ mutabilis inuisibilem et incommutabilem
conditorem:⁊ vite beate non de his que condi/
dit:sed de seipso verissimum largitorem. Eius
enim propheta veracissimus ait. Mihi autẽ
adherere deo bonum est. De fine nanque boni
inter philosophos queritur.ad quod adipiscen
dum omnia officia referẽda sunt. Nec dixit iste
mihi autem nimis diuitijs abundare bonum est
aut insigniri purpura ⁊ sceptro: vel diademate
excellere:aut quod nonnulli etiam philosopho
rum dicere non erubuerunt:mihi voluptas cor
poris bonum est:aut quod melius velut melio/
res dicere visi sunt mihi virtus animi bonum

st. Sed mihi inquit adherere deo bonum est.
Hoc eum docuerat: cui vni tantummodo sacri
candum: sancti quoque angeli legalium sacri
ciorum etiam contestatione monuerunt. Un/
e etiam ipse sacrificiū eius factus fuerat: cu/
s igne intelligibili correptꝰ ardebat: ⁊ in eiꝰ in/
fabilem incorporeū𝔮 cōplexū sancto deside
o ferebatur. Porro aūt si multoꝝ deoꝝ culto
es: qualescū𝔮 deos suos esse arbitrent̄: ab eis
cta esse miracula vel ciuiliū rerū historie: vel
bris magicis: siue quod honestius putāt theur
icis credūt: qd cause est cur illis litteris nolunt
redere ista facta esse: quibus tāto maior debe/
ur fides quanto super omnes est magnus: cui
ni soli sacrificandum precipiunt.

Que ratio sit visibilis sacrificij: ꝙ vni vero et
uisibili deo offerri docet vera religio. Ca. xix.

QUi autē putant hec visibilia sacrificia
dijs alijs cōgruere: illi vero tan𝔮 inuisi
bili iuisibilia ⁊ maiora maiori: meliori𝔮
meliora: qualia sūt pure mentis ⁊ bone volūta/
is officia: profecto nesciunt hec ita esse signa il/
orum: sicut verba vel sonātia signa sunt rerū.
Quocirca sicut orātes at𝔮 laudātes ad eū diri
imus significātes voces: cui res ipas in corde:
uas significamus offerimꝰ: ita sacrificātes nō
lteri visibile sacrificiū offerēdū esse nouerimꝰ:
illi cuius in cordibus nostris inuisibile sacrifi/
iū nosipsi esse debemꝰ. Tunc nobis fauent no/
is𝔮 congaudent: at𝔮 ad hoc ipm nos pro suis
iribꝰ adiuuant angeli qui𝔮 virtutes𝔮 superio
es: ⁊ ipsa bonitate ac pietate potētiores. Si āt
llis hec exhibere voluerimus: non libenter acci
iūt: ⁊ cū ad homines ita mittūtur vt eorū pre/
entia sentiat̄ aptissime vetant: sunt de his exē/
la in litteris scis. Putauerūt quidam deferen
lum angelis honorē vel adorando vel sacrificā
lo qui debetur deo: ⁊ eorū sunt admonitiōe pro
ibiti: iussi𝔮 sunt hec ei deferre: cui vni fas esse
ouerūt. Imitati sunt angelos sanctos etiā san
ti hoīes dei. Nā paulus ⁊ barnabas ī lycaonia
acto quodam miraculo sanitatis putati sūt dij:
is𝔮 lycaonij imolare victimas voluerūt: quod
 se humili pietate remouētes eis in quē crede/
ent annūciauerunt deum. Sed ne ob aliud fal
aces illi suꝑbe sibi hoc exigunt: nisi qꝛ vero deo
leberi sciunt. Nō enim reuera vt ait porphyriꝰ
 nōnulli putant: cadauerinis nidoribus sꝫ diui/
is honoribus gaudent. Copiam vero nidorum
magnā habent vndi𝔮: ⁊ si amplius vellent: ipsi
sibi poterant exhibere. Qui ergo diuinitatē si/
bi arrogant spūs non cuiuslibet corporis fumo
sed supplicantis aīo delectant̄: cui decepto sub/
iecto𝔮 dominentur intercludētes iter ad deū
verum: ne sit homo illius sacrificium: dum sacri
ficatur cuipiam preter illum.

De summo vero𝔮 sacrificio: quod ipse dei et
hominum mediator effectus est. Caplm. xx.

VNde verus ille mediator inquantū for
mam serui accipiēs mediator effectus
est dei ⁊ hominū hō iesus xp̄s: cum ī for
ma dei sacrificiū cū patre sumat: cū quo ⁊ vnꝰ
est deus: tamen in forma serui sacrificiū maluit
esse 𝔮 sumere: ne vel hac occasiōe quis𝔮 existi/
maret cuilibet sacrificandū esse creature. Per
hoc ⁊ sacerdos est ipse offerens: ipse et oblatio.
Cuius rei sacramentū quotidianum esse voluit
ecclesie sacrificium: cū ipsius corporis ipse sit ca
put: ⁊ ipsius capitis ipsa sit corpus: tam ipa per
ipm 𝔮 ipse per ipam suetus offerri. Huius veri
sacrificij multiplicia varia𝔮 signa erant sacrifi/
cia prisca sanctoꝝ: cum hoc vnū ꝑ multa figura
retur: tan𝔮 verbis multis res vna diceretur: vt
sine fastidio multū ꝯmendaretur. Huic summo
vero𝔮 sacrificio: cūcta sacrificia falsa cesserūt.

De modo potestatis demōibus date ad glori/
ficādos sanctos q ꝑtulerūt iā passionē: q aereos
spiritus non placando ipsos sed in deo perma/
nendo vicerūt. Capitulum. xxj.

MOderatis aūt ꝓfinitis𝔮 tpibus ēt ptās
ꝑmissa demonibꝰ vt hoībus quos possi
dēt excitatis inimicicias aduersus dei
ciuitatē tyrānice exerceant: sibi𝔮 sacrificia nō
solū ab offerētibus sumāt: ⁊ a volētibꝰ expetāt:
veꝝ ēt ab inuitis ꝑsequēdo violēter extorqueāt:
nō solū ꝑniciosa nō est: sed etiā vtilis inuenit̄ ec/
clesie: vt martyꝝ numerus ipleat̄: quos ciuitas
dei tāto clariores ⁊ honoratiores ciues hꝫ: 𝔮to
fortiꝰ aduersus īpietatē ꝑtātum etiā vs𝔮 ad sā/
guinē certant. Hos multo elegātiꝰ si eccl'iastica
loquēdi ꝯsuetudo pateret̄: nr̄os heroas vocare
mꝰ. Hoc. n. nomē a iunone dr̄ tractū: qꝺ grece
iuno hera appellat̄: ⁊ iō nescio qs filius eiꝰ secū/
dū grecoꝝ fabulas heros fuerit nūcupatꝰ: hoc
videlicet velut mysticū significāte fab'la: ꝙ aer
iunoni deputet̄: vbi volūt cū demonibꝰ heroas
habitare: quo nomine appellant alicuius meriti
aīas defūctoꝝ. Sꝫ a ꝯtrario martyres nr̄i hero
es nūcuparent̄: si vt dixi vsus eccl'iastici ſmōis
admitteret: nō ꝙ eis esset cū demōibus in aere

societas:sed ꝙ eosdem demones.i.aereas vin/
cerent potestates:⁊ in eis ipam quicqd putatur
significare iunonē:que nō vsqꝫquaqꝫ incōueni/
enter a poetis inducitur inimica virtutibꝰ:⁊ ce/
lū petentibꝰ viris fortibus inuida. Sed rursus
eis succūbit infeliciter ceditqꝫ ꝟgiliꝰ: vt cū apđ
eum illa dicat. Uincor ab enea:ipsū eneā admo
neat helenus:quasi cōcilio religioso ⁊ dicat. Ju
noni cane vota libens:dominā qꝫ potētē suppli
cibus supera donis. Ex qua opinione porphyri/
us qꝫuis nō ex sua sententia:sed ex alioꝝ bonum
dicit deū vł geniū nō venire ī hoiem nisi malus
fuerit ante placatꝰ:tanqꝫ fortiora sint apud eos
numina mala qꝫ bona:quādoqdez mala ipediūt
adiutoria bonoꝝ:nisi eis placata ꝺbet locū:ma/
lisqꝫ nolētibus bona ꝓdesse nō possunt:nocere
aūt mala possunt nō sibi valētibus resistere bo/
nis. Nō est ista vere veraciterqꝫ sancte religio/
nis via:nō sic iunonē hoc est aereas ptātes pio/
rum virtutibꝰ inuidētes nostri martyres vicūt.
Nō oīo si dici vsitate posset:heroes nr̄i supplici
bus donis:sed virtutibꝰ diuinis herā superant.
Commodius quippe scipio africanus est cogno
minatus ꝙ virtute africam vicerit:qꝫ si hostes
donis placasset vt parcerent.

¶ Unde sit sanctis aduersum demones ptās:⁊
vnde cordis vera purgatio. Caplm.xxij.

V Era pietate hoīes dei aereā ptātem ini
micaz cōtrariamqꝫ pietati:exorcizādo
eijciunt nō placando:oēs tētatiōes ad/
uersitatesqꝫ eius vincūt orādo nō ipam sed suū
deū aduersus ipam. Nō enim aliquē vincit aut
subiugat:nisi societate peccati. Jn eius ergo no
mine vincit̄ qui hoīez assumpsit:egitqꝫ sine pec/
cato:vt i ipo sacerdote ac sacrificio fieret remis
sio peccatoꝝ.i.ꝑ mediatorē dei ⁊ hoīum hoīem
xp̄m iesum:per quem facta peccatoꝝ purgatio
ne recōciliamur deo. Nō enim nisi peccatis ho/
mines separātur a deo:quoꝝ in hac vita non fit
nostra virtute:sed diuina miseratione purgatio
ꝑ indulgentiā illius nō per nostrā potentiā:qr ⁊
ipsa quātulacunqꝫ virtus que dicit̄ nostra illiꝰ ē
nobis bonitate cōcessa. Multū aūt nobis ī hac
carne tribueremꝰ:nisi vsqꝫ ad eius depositiōem
sub venia viueremus. Propterea ergo nobis
per mediatorē prestita est gratia: vt polluti car/
ne peccati:carnis peccati similitudine mūdare
mur. Hac dei gratia qua in nos ostēdit magnā
mīam suā:⁊ in hac vita per fidē regimur: ⁊ post
hanc vitā per ipsam speciem incōmutabilis ve/
ritatis ad perfectionem plenissimā ꝑducemur.

¶ De principijs in quibus platonici purgatiōez
anime esse profitentur. Capitulum.xxiij.

D Jcit etiā porphyriꝰ diuinis oraculis fuis
se respōsū:nō nos purgari lune teletis
atqꝫ solis:vt hinc ondereť nulloꝝ deo
rū teletis hoīem posse purgari. Cuius enī telete
purgāt:si lune solisqꝫ nō purgant:quos inter ce
lestes deos precipuos habent. Deniqꝫ eodē di/
cit oraculo exp̄ssum principia posse purgare:ne
forte cū dictū esset nō purgare teletas solis ⁊ lu
ne:alicuiꝰ alteriꝰ dei de turba valere ad purgā
dum telete crederent. Que aūt dicat esse prin/
cipia tanqꝫ platonicus nouimus. Dicit enī deuz
patrē ⁊ deum filiū:quē grece appellat paternū
intellectū vel paternam mētem. De spiritu aūt
sancto aut nihil aut nō apte aliquid dicit. Quā/
uis quem aliū dicat horū medium nō intelligo.
Si enim tertiā sicut plotinus vbi de tribꝰ prīci/
palibus substātijs disputat:aīe naturā etiaz iste
vellet intelligi:nō vtiqꝫ diceret horum medium
idest patris ⁊ filij mediū. Postponit qppe ploti/
nus aīe naturā paterno intellectui:iste aūt cum
dicit mediū:nō postponit sed īterponit. Et nimi
rū hoc dixit vt potuit siue vt voluit:qm̄ nos spi
ritum sanctū nec patris tantū nec filij tantū:sed
vtriusqꝫ spiritum dicimus. Liberis eniz ꝟbis lo
quūtur ph̄i:nec in rebus ad intelligendū difficil
limis:offensionē religiosarū auriū pertimescūt.
Nobis aūt ad certā regulam loqui fas ē:ne ver
borū licentia etiam de rebus que his significan
tur impiā gignat opinionē. Nos itaqꝫ ita nō di/
cimus duo vel tria principia cū de deo loqmur:
sicut nec duos deos vel tres nobis licitū ē dice/
re:qꝫuis de vnoquoqꝫ loquentes: vel de patre
vel filio vel de spū sancto: etiam singulū quēqꝫ
deū esse fateamur. Nec dicimꝰ tm̄ quod hereti
ci sabelliani eundē esse patrez qui est ⁊ filiꝰ: ⁊ eū
dē esse spūm sanctū qui est ⁊ pater ⁊ filius: sʒ pa
trem esse filij patrē:⁊ filiū patris filiū:⁊ patris ⁊
filij spūm sanctum nec patrem esse nec filium.
Uerū itaqꝫ dictū est nō purgari hoīem nisi prin
cipio:qꝫuis pluralr̄ apud eos sint dicta p̄ncipia.

¶ De vno veroqꝫ principio: quod solam huma/
nam naturā purgat atqꝫ renouat. Cap.xxiiij.

S Ed subditus porphyriꝰ inuidis potesta
tibus de quibꝰ ⁊ erubescebat ⁊ eas libe
re redarguere formidabat:noluit ītelli
gere dn̄m ih̄m xp̄m esse principiū:cuiꝰ incarna/
tiōe purgamur. Eū quippe in ipa carne ꝯtēpsit:

quam propter sacrificiũ nostre purgationis as/
sumpsit: magnũ .s. sacramentũ ea supbia nõ in/
telligens: quã sua ille humilitate deiecit: veruſ
benignusq; mediator in ea se oñdens mortalita
te mortalibus: quaz maligni fallacesq; media/
tores ñ habẽdo se supbi extulerũt: miserisq; ho
minibꝰ adiutoriũ deceptoriũ velut immortales
mortalibꝰ ꝓmiserũt. Bonus itaq; verusq; me/
diator oñdit peccatũ esse malũ non carnis sub/
stiantiã vel naturam: que cuz aĩa hoĩs ⁊ suscipi
sine peccato potuit ⁊ haberi: ⁊ morte deponi: et
in melius resurrectiõe mutari: nec ipsaz mortez
q̄uis essz pena peccati quã tñ ꝓ nobis sine pec
cato ipse ꝑsoluit: peccãdo eẽ vitandã: sed potiꝰ
si facultas daẽ ꝓ iusticia perferendã. Ideo enĩ
soluere potuit moriẽdo peccata: qꝛ mortuus ẽ
⁊ nõ ꝓ suo peccato. Hunc ille platonicꝰ non co/
gnouit esse principiũ: naz cognosceret purgato
rium. Neq; enĩ caro pricipiuz ẽ: aut aĩa huma/
na: sz verbũ ꝑ quod facta sunt oĩa. Nõ ergo ca/
ro ꝑ seipsam mũdat: sz ꝑ verbuz a quo suscepta
est: cũ verbũ caro factũ est: ⁊ habitauit in nobis
Nã de carne sua manducãda mystice loquẽs:
cũ hi q non intellexerũt offensi recederẽt dicẽ/
tes: durus est hic sermo: qs eũ põt audire: rñdit
manẽtibꝰ ceteris. Spũs est q viuificat. caro aũt
nõ ꝓdest quicq;. Pricipiuz ergo suscepta aĩa ⁊
carne ⁊ aĩam credẽtiũ mũdat ⁊ carnẽ: Jõ q̄ren/
tibꝰ iudeis qs essz rñdit se esse principiũ. Quod
vtiq; carnales ĩfirmi peccatis obnoxij ⁊ ignorã
tie tenebris obuoluti: nequaq; ꝑcipe possemus
nisi ab eo mũdaremur ⁊ sanaremur: per hoc qđ
eramꝰ ⁊ nõ eramꝰ. Eramꝰ enĩ hoĩes: sz iusti non
eramꝰ: In illiꝰ aũt ĩcarnatione natura humana
erat: sz iusta nõ peccatrix erat: Hec ẽ meditatio
qua manus lapsis iacẽtibusq; correpta ẽ: hoc ẽ
semẽ dispositũ ꝑ angelos: ĩ quoꝝ edictis ⁊ lex
dabaẽ: q̄ ⁊ vnus deus coli iubebaẽ: ⁊ hic medi/
ator venturus promittebatur.

¶ Omnes sanctos ⁊ sub legis tẽpore ⁊ sub pri/
oribus seculis in sacramento ⁊ fide christi iusti/
ficatos fuisse. Capitulũ. xxv.

C Uius sacramẽti fide: etiã iusti antiqui
mũdari pie viuẽdo potuerunt: nõ solũ
anteq; lex populo hebreo dareẽ: neq;
eniz eis ꝑdicator deus vel angeli defuerũt: sed
ipsiꝰ quoq; legis tẽporibꝰ q̄uis ĩ figuris rerum
spiritualiũ habere videreẽ ꝓmissa carnalia: ꝓ/
pter qđ vetꝰ diciẽ testamẽtũ. Nã ⁊ ꝓphete tũc
erant: ꝑ quos sicut ⁊ ꝑ angelos eadẽ ꝓmissio ꝑ/
dicata est: ⁊ ex illoꝝ numero erat: cuius taz ma
gnã diuinãq; sentẽtiã de boni humani fine pau
lo ante cõmemoraui. Mihi aũt adherere deo
bonũ est. In quo plane psalmo duũ testamẽto/
ruz q̄ dĩr vetus ⁊ nouũ satis est ꝯclarata distin
ctio. Propter carnales enĩ ẽrenasq; ꝓmissiões
cũ eas impijs abũdare prospiceret: dicit pedes
suos pene fuisse cõmotos: et effusos in lapsum
ꝓpemodũ gressus suos: tanq; frustra deo ipse
seruisset. Cuq; ea felicitate quã de illo expecta
bat ꝯtẽptores eius florere ꝯspiceret: seq; in rei
huius inq̄stione laborasse volentẽ cur ita esset
apꝑhendere: donec intraret in sanctuariuz dei
⁊ ĩtelligeret nouissima eoꝝ q felices videbanẽ
errare tunc eos intellexit ĩ eo ꝙ se extulerũt: si
cut dicit fuisse deiectos et defecisse ac ꝑisse ꝓ/
pter iniq̄tates suas: totũq; illud culmẽ tempo/
ralis felicitatis ita eis factuz tanq; sõniũ euigi/
lantis: q se repẽte ĩuenit suis q̄ somniabat falla
cibus gaudijs destitutũ. Et qm̃ in hac terra vel
ciuitate terrena magni sibi videbãẽ: domine in
q̄t ĩ ciuitate tua imaginẽ illorum ad nihilũ redi
ges. Quid huic tñ vtile fuerit etiaz ipsa terrena
nõ nisi ab vno vero deo q̄rere: in cuius potesta/
te sunt oĩa: satis ostendit vbi ait. Uelut pecus
factus sum apđ te: ⁊ ego semꝑ tecũ. Uelut pe/
cus dixit: vtiq; nõ intelligẽs. Ea q̄ppe a te de/
siderare: que mihi cũ impijs non possunt eẽ cõ
munia: qbꝰ eos cũ abũdare cernerẽ putaui me
ĩcassuz tibi seruisse: qñ ⁊ illi hec haberent q tibi
seruire noluissent. Tñ ego semꝑ tecũ: q etiã ĩ ta
liũ rerũ desiderio deos alios nõ q̄siui. Ac ꝑ hoc
seq̄tur. Tenuisti manũ dextere mee: ⁊ ĩ volũta
te tua deduxisti me: ⁊ cũ gloria assũpsisti me: tã/
q; ad sinistrã cũcta illa ꝑtineãt: que abundare
apđ ĩpios cũ vidissz pene collapsus ẽ. Quid enĩ
mihi ẽ inq̄t ĩ celo? Et a te q̄d volui suꝑ terram?
Reꝑhendit seipsũ: iusteq; sibi displicuit: qꝛ cuz
taz magnuz bonũ haberet ĩ celo qđ post intelle
xit rez trãsitoriã fragilẽ ⁊ quodãmõ luteaz feli
citatẽ a suo deo q̄siuit in ẽra. Defecit inquit cor
meum ⁊ caro mea: ds cordis mei. defectu vtiq;
bono ab ĩferioribus ad suꝑna. Uñ ĩ alio psalmo
dĩ. Desiderat ⁊ ꝯficit aĩa mea ĩ atria dñi. Itẽ in
alio ꝯficit ĩ salutare tuũ aĩa mea. Tñ cũ ds vtro/
q; dixissz .i. de corde ⁊ carne ꝯficiẽte: ñ subiecit
ds cordis mei ⁊ carnis mee: sz deus cordis mei.
Per cor q̄ppe caro mũdaẽ. Uñ dicit dñs. Mũ
date q̄ intꝰ sunt: ⁊ q̄ foris sũt mũda erũt. Partẽ
deide suã dicit ipsuz deũ: nõ aliq̄d ab eo: sz ipsũ

Deus ingt cordis mei: ⁊ pars mea deus i eternū
ꝗ inter multa que ab hominibus eligūtur: ipse
illi placuerit eligendus. Qꝛ ecce ingt: q se longe
faciunt a te pibunt: pdidisti omnē q fornicatur
abs te: hoc est q multoꝝ deoꝝ vult eē ꝓstibulū
Unū seqtur illud ꝓpter qđ ⁊ cetera de eodē psal
mo idcenda visa sunt. Mihi aūt adherere deo
bonū ē: nō lōge ire. nō p plurima fornicari. Ad/
herere aūt deo tunc pfectū erit: cū totū qđ libe
randū est fuerit liberatū. Nūc vero fit illud qđ
seqtur: ponere i deo spez meā. Spes eīz q̄ vide
tur nō est spes. Qđ enim videt qs qd sperat ait
apl's? Si aūt qđ non videm⁹ spamus: p patien/
tiam expectamus. In hac aūt spe nūc cōstituti
agam⁹ qđ seqtur: ⁊ simus nos quoq ꝓ modulo
nr̄o angeli dei. i. nūcij eius: ānūciantes eius vo
luntatem et gloriā gratiāq laudātes. Unū cum
dixissz ponere in deo spez meā: vt annūciē ingt
oēs laudes tuas i portis filie sion. Hec ē glorio
sissima ciuitas dei: hec vnū deum nouit ⁊ colit:
hāc angeli sancti nūciauerunt: qui nos ad eius
societatē iuitauerūt: ciuesq suos in illa esse vo
luerūt. Quib⁹ nō placet vt eos colam⁹ tanq̄ no
stros electos deos: sz cū eis ⁊ illorū ⁊ nostrū de/
um: nec eis sacrificemus: sz cū ipsis sacrificium
deo simus. Nullo itaq dubitāte: q hec ꝯposita
maligna obstinatiōe ꝯsiderat: oēs imortales be
ati q nobis nō inuidēt: neq eniz si iuiderēt eēnt
beati: sz poti⁹ nos diligūt: vt ⁊ nos cū ipsis beati
simus: plus nobis fauent: plus adiuuāt: qn̄ vnū
deū cuz illis colimus: prēm ⁊ filiū ⁊ spiritū scm̄:
q̄ si eos ipsos per sacrificia coleremus.

¶ De icōstātia porphyrij iter ꝯfessionē veri dei
⁊ cultū demonū fluctuātis. Caplm̄. xxvi.

N Escio quō q̄tum mihi videtur: ꝓ ami/
cis suis theurgis erubescebat porphy/
rius. Nā ista vtcūq sapiebat: sz cōtra
multoꝝ deoꝝ cultuz deū veꝝ nō libere defen/
debat. Et āgelos qppe alios eē dixit: q deorsuz
descēdētes hoibus theurgicis diuina ꝓnūciēt:
alios aūt q in terris ea q̄ patris sūt ⁊ altitudinez
eius ꝓfūditatēq declarēt. Nō igit̄ hos ange/
los quoꝝ ministeriū ē declarare volūtatez pr̄is
credēduz ē velle nos subdi: nisi ei cui⁹ nobis an
nūciant volūtatē: Unū optime admonet etiā ipe
platonicus imitādos eos potius q̄ iuocandos.
Nō itaq debem⁹ metuere: ne imortales ⁊ bea
tos vni deo subditos: nō eis sacrificādo offenda
mus. Qđ eni nō nisi vni vero deo deberi sciūt:
cui ⁊ ipsi adherēdo beati sūt: ꝓculdubio neq p
vllā significātez figurā: neq p ipsam rem q̄ sa/
cramētis significat̄ sibi exhiberi volunt. Demo
nū est hec arrogātia supboꝝ atq miseroꝝ a q/
bus lōge diuersa ē pietas subditoꝝ deo: nec ali
unde q̄ illi adherēdo beatoꝝ. Ad qđ bonuz pci
piendū: etiā nobis syncera benignitate oportet
vt faueāt: neq sibi arrogēt quo eis subijciāur:
sz eū ānnūciēt sub q̊ eis i pace sociemur. Quid
adhuc trepidas o philosophe: aduersus ptātes
⁊ veris virtutib⁹ ⁊ veri dei muneribus inuides
hr̄e liberā vocē? Jā dixisti angelos q pr̄is annū
ciāt volūtatē: ab eis angelis esse diuersos: q ad
theurgicos hoies nescio q̄ deducti arte descen
dūt. Quid adhuc eos honoras vt dicis p̄nunci/
are diuina? Que tādē diuia p̄nūciāt: q n̄ volū/
tatē pr̄is nūciant? Nēpe illi sūt quos sacris p̄ci
bus iuidus alligauit: ne p̄starēt aīe purgationē
nec a bono vt dicis purgare cupiētes ab illis vi
culis solui: ⁊ sue ptāti reddi potuerunt. Adhuc
dubitas hec maligna eē demonia: vel te fingis
fortasse nescire dū nō vis theurgos offendere:
a qbus curiositate ꝯcept⁹ ista pnitiosa ⁊ insana
ꝓ magno bn̄ficio didicisti. Audes istā inuidiā n̄
potētiā sz pestilētiā: ⁊ n̄ dicā dn̄az: sz qđ tu fate/
ris āncillā poti⁹ iuidoꝝ: isto aere trāscēso leuare
in celū: ⁊ iter ꝺos vr̄os etiā sydereos collocare:
vel ipa quoq sydera his opprobrijs infamare.

¶ De ipietate porphyrij: qua etiam apuleij trā
scendit errorem. Caplm̄. xxvij.

Q Uanto humanius ⁊ tolerabili⁹ ꝯsecta/
neus tuus platonic⁹ apulei⁹ errauit: q
tm̄modo demones a luna ⁊ ifra ordia/
tos agitari morbis passionum mētisq turbelis
honorās eos qdē: sz volēs nolēsq cōfessus est:
deos tn̄ celi supiores ad etherea spatia ptinen/
tes: siue visibiles: quos cōspicuos lucere cerne
bat: solē ⁊ lunā ⁊ cetera ibidē lumīa. siue iuisibi/
les quos putabat ab omni labe istarum pertur
bationuuz alienos quanta potuit disputatione
discreuit: Tu aūt didicisti hoc nō a platone sz a
chaldeis magistris tuis: vt ietbereas vel empy
reas mundi sublimitates ⁊ firmamenta celestia
extolleres vitia humana: vt possent dij vr̄i the
urgis p̄nūciare diuia. Quibus diuinis te tn̄ p i
tellectualē vitā facis altiorem: vt tibi videlicet
tanq̄ philosopho theurgice art] purgatiōes ne
quaq̄ necie videant̄: sz alijs eas tn̄ iportas: vt
hāc veluti mercedē reddas magr̄is tuis: q eos
q philosophari non possunt: ad ista seducis q tibi
tanq̄ superiorum capaci esse inutilia cōfiteris:

ꝑ videlicet quicunq; a philosophie virtute remoti sunt: q̄ ardua nimis atq; paucoꝝ est: te auctore theurgos hoīes a quibus nō quidē in aīa intellectuali: verū saltē in aīa spūali purgent̄ ingrāt. Et quoniam istoꝝ quos phari piget icōparabilit̄ maior ē multitudo: plures ad secretos ⁊ illicitos magros tuos q̄ ad scolas platonicas venire cogant̄. Hoc enim tibi imūdissimi demōes deos ethereos se eē fingētes: quoꝝ pdicator ⁊ angelus fcūs es promiserūt: ꝙ in aīa spūali theurgica arte purgati ad prem quidē nō redeūt: sed sup aereas plagas inter deos ethereos habitabūt. Nō audit ista hominū multitudo: ꝓpter quos a demonū dn̄atu liberādos Christus aduenit. In illo.n.habēt misericordissimā purgationē ⁊ mētis ⁊ spūs ⁊ corporis sui. Propterea quippe totū hoīem sine pctō ille suscepit: vt totū quo cōstat hō a pctōꝝ peste sanaret. Quē tu quoq; vtinā cognouisses: eiq; te potius q̄ vel tue virtuti q̄ hūana fragilis ⁊ infirma est: vel pniciosissime curiositati sanādum tutiꝰ cōmisisses. Nō.n.te decepisset: quē vr̄a vt tu ipe scribis oracula scūm imortalēq; confessa sunt. De quo etiā poeta nobilissimus: poetice quidē quia in alteriꝰ adūbrata psona: veraciter tn̄ si ad ipz referas dixit. Te duce si qua manēt sceleris vestigia nr̄i. Irrita ppetua soluēt formidie terras. Ea quippe dixit que etiā multū pficiētiuz in virtute iustitie possūt ꝓpter huiꝰ vite infirmitatē: ⁊ si nō scelera: scelerū tn̄ manere vestigia: que nō nisi ab illo saluatore sanant̄: de q̄ iste versus expssus est. Nā hoc vtiq; nō a seipso dixisse virgiliꝰ in egloge ipsius q̄rto ferme vsu indicat: vbi ait. Ultima cumei venit iā carmis etas. Un̄ h̄ a cumea sibilla dictū eē icūctāter appet. Theurgi vo illi vel potiꝰ demones deoꝝ spēs figurasq; fingētes ingnāt potiꝰ q̄ purgāt humanuz spūz: falsitate fantasmatū ⁊ deceptoria vanaꝝ ludificatiōe formarū. Quō.n.purgent hoīs spiritū qui imūdū habent ꝓpriū? Alioqn nullo modo carminibꝰ inuidi hoīs ligarent̄. Ipmq; inane beneficiū qd̄ pstaturi videbant̄: aut metu pmerent: aut simili inuidētia denegarēt. Sufficit ꝙ purgatiōe theurgica neq; itellectualē aīaz hoc est mētē nr̄am dicis posse purgari: ⁊ ipaz spūalē .i. aīe nr̄e partē mēte inferiorē: quā tali arte purgari posse asseris: imortalē tn̄ eternāq; nō posse hac arte fieri cōfiteris. Christus autē vitā ꝓmittit eternā: vnde ad eū mūdus vobis quidē stomacātibus: mirātibus tn̄ stupētibusq; ↄcurrit. Qd̄ q̄ negare nō potuisti in tm̄ a te ipso dissentire videris: vt primū doceas errare hoīes theurgica disciplina: ⁊ q̄ plurimos fallere per cecā isipientēq; sniam: atq; esse certissimū errorē agendo ⁊ supplicando ad principes: angelosq; decurrere ⁊ rursuz quasi ne operā pdidisse videaris ista dicēdo: mitt[is] hoīes ad theurgos: vt p eos aīa spūalis purget̄ illoꝝ q nō scd̄m itellectualē aīaz viuūt.

¶ Quibꝰ psuasionibus porphyriꝰ occecatꝰ non potuerit verā sapiaz qd̄ ē xp̄s agn̄scē. Ca. xxviij.

Mittis ergo hoīes in errorē certissimuz. Neq; hoc tātū malū te pudet: cū virtutis ⁊ sapiētie te profitearis amatorem. Quā si vere ac fideliter amasses: Christū dī virtutē ⁊ dei sapiam cognouisses: nec ab eius saluberrima humilitate tumore inflatꝰ vane sciētie resiluisses. Cōfiteris tn̄ ēt spūalē aīaz sine theurgicis artibus ⁊ sine teletis: quibꝰ frustra discendis elaborasti posse ↄtinētie virtute purgari. Aliqn̄ etiā dicis: ꝙ telete nō post mortē eleuāt aīaz vt iā nec eidē ipsi quā spūalez vocas: aliqd post huius vite finē ꝓdesse videāt̄. Et tn̄ vsas hoc multis modis ⁊ repetis: ad nihil aliud quantū existimo: nisi vt taliū quoq; reꝝ quasi pitꝰ appareas: ⁊ placeas illicitaꝝ artium curiosis: vel ad eas facias ipse curiosos. Sed bene ꝙ metuēdaz dicis hanc artem vel legū periculis: vel ipsius actionis: atq; vtinaz hoc saltem abs te miseri audiāt: ⁊ inde ne illic absorbeant̄ abscedāt: aut eo penitus nō accedāt. Ignorantiā certe ⁊ ꝓpter eam multa vitia p nullas teletas purgari dicis: sed p solū patrē ⁊ eius filiū .i. paternā mentē siue itellectū: q paterne est volūtatis cōscius: hūc autez xp̄m esse nō credis. Cōtēnis enī eū ꝓpter corpꝰ ex femina acceptum: ⁊ propter crucis opprobrium: excelsam videlicet sapientiam spretis atq; abiectis infimis: idoneus de superioribꝰ carpere. At ille implet quod de illo ꝓphete sancti veraciter predixerūt. Perdam sapiam sapientiū: ⁊ prudentiā prudentium reprobabo. Non enim suam in eis perdit ⁊ reprobat quaz ipse donauit sed quam sibi arrogant qui non habent ipsius. Unde commemorato isto prophetico testimōio sequitur ⁊ dicit apostolus. Ubi sapiens: vbi scriba: vbi conquisitor huius seculi? Nonne stultam fecit deus sapientiam huius mundi? Nam quoniaz in dei sapientia non cognouit mundus per sapiam deum: placuit deo per stultitiaz predicationis saluos facere credentes. Quoniam quidem iudei signa petunt: et greci sapientiam querūt. Nos autem predicamus inqt xp̄m cru-

cifixū: iudeis qdē scandalū: gētibus aūt stultitiā
Ipsis vero vocatis iudeis ⁊ grecis xp̄m dei vir
tutē ⁊ dei sapiam̄: qm̄ quod stultū ē dei sapiēti⁹
est hoīb⁹: ⁊ qđ infirmū ē dei forti⁹ ē hominib⁹.
Hoc quasi stultū ⁊ īfirmū tanq̄ sua v̄tute sapiē
tes fortesq̄ contēnunt. Sed hec est gratia que
sanat infirmos: non superbe iactātes falsā bea
titudinem suam: sed humiliter potius verā mi
seriam confitentes.

¶ De incarnatiōe dn̄i nr̄i iesu christi: quā cōfite
ri platonicorum erubescit impietas. Ca. xxix.

PRedicas p̄rem ⁊ eius filiū quē vocas
p̄rnum intellectū seu mentē: ⁊ hoꝝ me
diū quē putam⁹ te dicere spūm sanctū:
⁊ more v̄ro appellas tres deos. Ubi ⁊si v̄bis in
disciplinatis vtimini: videtis tn̄ qualitercunq̄ ⁊
quasi ꝑ quedā tenuis imaginatiōis vmbracula
quo nitendū sit: sed incarnationē incōmutabilis
filij dei qua saluamur: vt ad illa que credim⁹ vl'
ex quātulacūq̄ parte intelligim⁹ ꝑuenire valea
mus: nō vultis agnoscere. Itaq̄ videtis vtcūq̄
⁊si de lōgiquo: ⁊si acie caligāte patriā ī qua ma
nēdū est: sed viā qua eundū est nō tenetis. Con
fiteris tn̄ grām: qm̄quidē ad deū per virtutē ītel
ligentie ꝑuenire paucis dicis esse cōcessū. Non
eni dicis paucis placuit: vel pauci voluerunt: sꝫ
cū dicis esse cōcessū: ꝓculdubio dei grāꝫ nō ho
minis sufficientiā cōfiteris. Uteris etiā hoc ver
bo apertius: vbi Platonis sniāꝫ sequēs: nec ipe
dubitas in hac vita hoīem nullo modo ad perfe
ctionē sapientie ꝑuenire: secūdū intellectum tn̄
viuētibus oē qđ deest ꝓuidentia dei et grā post
hāc vitā posse cōpleri. O si cognouisses dei gra
tiam per ihm xp̄m dn̄m nr̄m: ipamq̄ eius incar
nationē qua hoīs aīam corpusq̄ suscepit: sūmū
esse exēplū gratie videre potuisses. Sed qd fa
ciam? Scio me frustra loq mortuo: sed quantū
ad te attinet. Quantū aūt ad eos q te magnipē
dunt: ⁊ te vel qualicūq̄ amore sapie vel curiosi
tate artiū: quas n̄ debuisti discere diligūt quos
potius in tua cōpellatione alloquor: fortasse nō
frustra. Grā dei nō potuit gratius cōmēdari: q̄
vt ipe vnicus dei filius ī se īcōmutabil'r manēs
indueret̄ hoīem ⁊ spē dilectiōis sue daret hoīb⁹
hoīe medio: qua ad illū ab hoībus veniret̄: q taꝫ
longe erat īmortalis a mortalibus: incōmutabi
lis a cōmutabilibus: iust⁹ ab īpijs: beatus a mise
ris. Et qꝛ naturaliter indidit nobis vt beati īmor
talesq̄ esse cupiamus: manēs beat⁹ suscipiēsq̄
mortalē: vt nobis tribueret qđ amamus ꝑpetiē
do docuit contēnere quod timemus. Sed huic
veritati vt possemus acqescere: humilitate op⁹
erat: que ceruici nostre difficillime ꝑsuaderi po
test. Quid eni incredibile dr̄ presertiꝫ vobis qui
talia sapitis: quib⁹ ad hoc credēdū vosipsos ad
monere debeatis? Quid inq̄ vobis incredibile
dicit̄: cū deus dicitur assūpsisse humanā aīam ⁊
corpus: vos certe tm̄ tribuitis aīe intellectuali
que aīa vtiq̄ humana est: vt eā cōsubstantialeꝫ
paterne illi menti quē dei filiū confitemini fieri
posse dicatis? Quid ergo īcredibile ē: si aliqua
vna intellectualis aīa modo quodā ineffabili et
singulari: ꝓ multoꝝ salute suscepta ē? Corpus
vero aīe coherere vt homo totus ⁊ plenus sit:
natura nostra ipa teste cognoscim⁹: qđ nisi vsita
tissimū esset: hoc ꝑfecto esset incredibili⁹. Faci
li⁹ quippe in fidē recipiendū ē: ⁊si hūanū diui
no: etsi mutabilē incōmutabili tn̄ spūm spūi: aut
vt v̄bis vtar: q̄ in vsu habetis incorporeū icorpo
reo: q̄ corp⁹ incorporeo coherere. An forte vos
offendit inusitatus corporis partus ex virgine?
Neq̄ hoc debet offēdere: imo potius ad pieta
tem suscipiēdā debet adducere: q̄ mirabilis mi
rabiliter natus est. An vero q̄ ipm corp⁹ morte
depositū: ⁊ in melius resurrectiōe mutatū: iā in
corruptibile atq̄ immortale in sup̄na subuexit?
Hoc fortasse credere recusatis: ītuētes porphy
riū in his ipis libris ex qbus m'lta posui: quos de
regressu aīe scripsit: tā crebro p̄cipe oē corp⁹ eē
fugiendū: vt aīa possit beata ꝑmanere cū deo.
Sꝫ ipse potius ista sentiēs corrigēdus fuit: p̄ser
tim cuꝫ de aīa mūdi huius visibilis ⁊ tā ingentis
corpee molis: cū illo tā īcredibilia sapiatis. Pla
tone quippe auctore aīal eē dicitis mūdū: ⁊ aīal
beatissimū qđ vultis eē etiā sempit̄nū. Quō er
go nec vnq̄ soluet̄ a corpe: nec vnq̄ carebit be
atitudine: si vt aīa btā sit corpus ē oē fugiendū?
Solē qͦꝫ istū ⁊ cet̄a sydera n̄ solū ī libris v̄ris cor
pora eē fatemini: qđ vobiscū oēs hoīes ꝯspicē
nō cūctant̄ ⁊ dicere. Uerū ēt altiore vt putatis
pitia hec esse aīalia btīssima ꝓhibetꝭ: ⁊ cū his cor
porib⁹ sēpit̄na. Quid ergo est qđ cū vobis fides
xp̄iana suadet̄: tunc obliuiscimini aut ignorare
vos fingitis: qd disputare aut docere soleatꝭ qđ
dicim⁹? Quid cause cur ꝓpter opiniones v̄ras
quas vosipsi oppugnatis xp̄iani esse nolitis: nisi
qꝛ xp̄s hūiliter venit ⁊ vos supbi estis? Qualia
sanctoꝝ corpora in resurrectiōe futura sint pōt
aliquāto scrupulosius inter xp̄ianarū scriptura
rū doctissimos disputari: futura tn̄ sempiterna

nime dubitam⁹: ⁊ talia futura quale sua resur/
rectione xp̄s demōstrauit exēplū. Sed qualia/
cūq̄ sint: cū incorruptibilia ꝓrsus ⁊ imortalia in
nulloq̄ anime contēplationem qua in deū figit̄
impediētia predicentur: vosq̄ etiā dicatis esse
in celestibus imortalia corpora imortaliter bea/
torū: qd est q̄ vt beati simus omne corpus fugi/
endū esse opinamini: vt fidē xp̄ianam quasi rōna
biliter fugere videamini: nisi quia illud ē qđ iterū
dico: christus est hūilis: vos sup̄bi? An forte cor
rigi pudet? Et hoc vitiū nō nisi sup̄boꝝ est. Pu/
det videlicet doctos hoīes ex discipulis platōis
fieri discipulos christi: q piscatorem suo spū do/
cuit sape ac dicere. In p̄ncipio erat v̄bū: ⁊ ver/
bū erat apud deū: et de⁹ erat verbū: hoc erat in
principio apud deū: oīa per ip̄z facta sunt: ⁊ sine
ipso factū ē nihil. Quod factū ē in ipso vita erat
⁊ vita erat lux hoīuz: ⁊ lux in tenebris lucet: ⁊ te
nebre eam nō cōprehēderunt. Qđ initiū sci euā
gelij cui nomen est s̄m ioannē: qdam platonicus
sicut a sācto sene simpliciano: qui postea medio
lanēsi eccl̄ie p̄sedit ep̄s solebam⁹ audire aureis
litteris cōscribendū: ⁊ p oēs eccl̄ias in locis emi
nētissimis ꝓponendū esse dicebat. Sȝ ideo vilu
it sup̄bis deus ille magister: q̄r verbū caro factū
est ⁊ habitauit ī nobis: vt paꝝ sit miseris q̄ egro
tāt: nisi se in ip̄a ēt egritudine extollant: ⁊ de me
dicina q̄ sanari poterāt erubescāt. Nō. n. hoc fa
ciūt vt erigant̄: sed vt cadēdo graui⁹ affligant̄.

Quāta platonici dogmatis porphyrius refu
tauerit: ⁊ dissentiendo correxerit. Cap. xxx.

Si post platonē aliqd emēdare existima
tur indignuȝ: cur ip̄e porphyri⁹ nōnulla
⁊ nō parua emēdauit. Nā platonē aīas
hoīuȝ post mortē reuolui vsq̄ ad corpora bestia
rū scripsisse certissimū ē. Hanc sniam porphyrij
doctor tenuit ⁊ plotinus. Porphyrio tamē iure
displicuit. In hoīum sane nō sua que dimiserāt:
sed alia noua corpa redire hūanas aīas arbitra/
tus ē. Puduit. s. illud credere: ne mr̄ fortasse fili
um ī mulā reuoluta vectaret: ⁊ nō puduit h̄ cre/
dere: ne reuoluta mater in puellaȝ filio forsitan
nuberet. Quāto credit̄ honestius qđ sācti ⁊ ve/
races angeli docuerūt: qđ prophete dei spū ac/
ti locuti sunt: qđ ipse quē venturū saluatorē pre
missi nūcij p̄dixerūt. qđ missi ap̄li qui orbē terra/
rū euāgelio repleuerūt. Quāto inq̄ hōesti⁹ cre
dit̄ reuerti semel aīas ad corpa ꝓpria: q̄ reuer
ti totiens ad diuersa? Uerūtn̄ vt dixi ex magna
parte correptus est in hac opiniōe porphyri⁹: vt
saltē in solos hoīes hūanas aīas p̄cipitari posse
sētiret: beluinos aūt carceres euertere minime
dubitaret. Dicit etiā deū ad hoc aīam mūdo de
disse: vt materie corpal̄ cognoscēs mala: ad pa/
trem recurreret: nec aliquando iā taliū polluta
cōtagione teneret̄. Ubi ⁊si aliqd inconueniēter
sapit: magis. n. data ē corpi vt bona faceret: non
enī mala disceret si n̄ faceret. In eo tn̄ alioꝝ pla
tonicoꝝ opinionē ⁊ nō in re parua emēdauit: q̄
mūdatā ab oībus malis aīam ⁊ cū p̄re cōstitutā
nunq̄ iam mala mūdi huius passurā esse confes
sus est. Qua snia ꝓfecto abstulit qđ esse plato/
nicū maxime perhibet̄: vt mortuos ex viuis: ita
viuos ex mortuis semp fieri: falsūq̄ eē ostendit
qđ platonice videt̄ dixisse virgili⁹ in cāpos ely/
sios purgatas aīas missas: quo noīe tāq̄ p fabu
lam vident̄ significare gaudia beatoꝝ ad fluui
uȝ letheū euocari: hoc ē ad obliuionē p̄teritorū
. s. imemores supa vt cōuexa reuisant rursus: et
incipiāt in corpa velle reuerti. Merito displicu
it hoc porphyrio: qm̄ re v̄a credere stultū ē: ex il
la vita q̄ beatissima eē nō poterit: nisi đ sua eter/
nitate fuerit certissima: desiderare aīas corpoꝝ
corruptibiliū labē: ⁊ inde ad ista remeare: tanq̄
hoc agat sūma purgatio: vt ingnatio requirat̄.
Si. n. q̄ pfecte mūdant̄ hoc efficit: vt oīuȝ obli/
uiscant̄ maloꝝ: maloꝝ aūt obliuio facit corpoꝝ
desideriū: vbi rursus iplicēt̄ malis: ꝓfecto erit
ifelicitat[is] cā sūma felicitas: ⁊ stultitie cā pfectio
sapie: ⁊ imūditie causa sūma mūditia. Nec veri
tate ibi beata erit aīa quādiucūq̄ erit vbi opor/
tet fallat̄ vt beata sit. Nō. n. beata erit nisi secu/
ra. Ut aūt secura sit: falso putabit semp se btām
fore: qm̄ aliquādo erit ⁊ misera. Cui ergo gaudē
di causa falsitas erit qn̄ de v̄itate gaudebit? Ui
dit hoc porphyrius: purgatamq̄ aīaȝ ob hoc re/
uerti dixit ad patrem: ne aliquando iam maloꝝ
polluta contagione teneatur.

Contra argumentum platonicorum: quo ani
mā humanā asserāt deo eē coeternā. Ca. xxxj.

Falso igitur a quibusdā platonicis ē cre/
dit⁹ quasi necessari⁹ orbis ille: ab eisdeȝ
abeundi: ⁊ ad eadem reuertendi: qđ eti
am si verū esset: quid hoc scire prodesset: nisi for
te inde se nobis auderent preferre platonici: q̄r
id nos in hac vita iam nescirem⁹: quod ipsi ī alia
meliore vita purgatissimi ⁊ sapientissimi fuerāt
nescituri: ⁊ falsum credēdo beati futuri. Quod
si absurdissimum ⁊ stultissimū est dicere porphy
rij profecto est preferenda sententia: his qui ani

marum circulo:alternante semp bonitate ⁊ mi/
seria suspicati sunt. Quod si ita est:ecce platoni
cus in melius a platone dissentit. Ecce vidit hic
quod ille non vidit:nec post talem ac tm̄ magr̄m
refugit correctionē:sꝫ homini preposuit verita/
tem. Cur ergo nō potius diuinitati credimus de
his rebus quas hūano ingenio peruestigare nō
possumus:que aiam quoqꝫ ipsaꝫ nō deo coeter
nam sed creatā dicit esse que non erat? Ut eniꝫ
hoc platonici nollent credere:hāc vtiqꝫ causam
idoneam sibi videbantur afferre:quia nisi quod
semp antea fuisset:sempiternum deinceps esse
non posset. Quanqꝫ ⁊ de mūdo ⁊ de his quos in
mundo deos a deo factos scribit plato apertissi
me dicat eos esse cepisse ⁊ habere initium:fineꝫ
tamen non habituros. sed per conditoris poten
tissimam voluntatem in eternum permansuros
esse perhibeat. Uerum id quomodo intelligant
viderint nō esse hoc videlicet tēporis:sed substi/
tutionis initium. Sicut enim inquiunt si pes ex
eternitate semper fuisset ī puluere:sēper ei sub/
esset vestigiuꝫ quod tamē vestigium a calcante
factum nemo dubitaret:nec alterꝝ altero prius
esset:qꝫuis alterum ab altero factum esset. Sic
inquiunt ⁊ mundus atqꝫ in illo dij creati:⁊ semp
fuerunt semper existente qui fecit:et tamē facti
sunt. Nunquid ergo si anima semper fuit:etiaꝫ
miseria eius semper fuisse dicēda est? Porro si
aliquid in illa quod ex eterno non fuit esse cepit
ex tēpore:cur non fieri potuerit vt ipsa esset ex
tempore:que antea non fuissꝫ? Deinde beatitu/
do quoqꝫ eius post experimentum malorꝝ firmi
or:⁊ sine fine mansura:sicut iste cōfitetur: ꝓcul/
dubio cepit ex tempore:⁊ tamen semper erit cū
antea nō fuerit. Illa igitur omnis argumētatio
dissoluta est:qua putatur nihil eē posse sine fine
temporis:nisi qđ initium nō habet temporis. In
uenta est enim anime beatitudo: que cum initiū
temporis habuerit:finem temporis nō habebit.
Quapropter diuine auctoritati humana cedat
infirmitas:eisqꝫ beatis ⁊ immortalibus de vera
religione credamus:qui sibi honorem non expe
tunt quem deo suo qui etiaꝫ noster est deberi sci
unt:nec iubent vt sacrificiuꝫ faciamus:nisi ei tā
tūmodo cuius ⁊ nos cum illis vt sepe dixi ⁊ sepe
dicendum est sacrificiū esse debemus:per eum
sacerdotem offerendi:qui in homine quē susce/
pit secundum quem ⁊ sacerdos esse voluit:etiā
vsqꝫ ad mortē sacrificiū ꝓ nobis dignatꝰ ē fieri.

¶ De vniuersali via anime liberande:quaꝫ por/
phyrius male querendo non repperit:⁊ quaꝫ so
la gratia christiana reserauit. Capitulū.xxxij.

Hec est religio que vniuersalem cōtinet
viam anime liberāde:qm̄ nulla nisi hac
liberari potest. Hec est enī quodammo
do regalis via:que vna ducit ad regnum nō tē/
porali vestigio nutabundū:sed eternitatis firmi
tate securum. Cum aūt dicit porphyrius in pri/
mo iuxta fineꝫ de regressu anime libro:mūdum
receptum in vnam quandaꝫ sectam que vniuer
salem viā aīe contineat liberande:vel a ph̄ia ve
rissima aliqua:vl' ab indorꝝ moribus ac discipli/
na:aut inductione chaldeorū: aut alia qualibet
via:nondumqꝫ in suam venisse noticiam: eādeꝫ
viā historiali cognitiōe ꝑlatā: ꝓculdubio ꝯfitet̄
eē aliquā:sꝫ nōdū in suam venisse notitiā. Ita ei
non sufficiebat quicquid de anima liberāda stu
diosissime didicerat sibiqꝫ vel potius alijs nosse
ac tenere videbatur. Sentiebat enim adhuc si/
bi deesse aliquam prestantissimam auctoritateꝫ
quam de re tanta sequi oporteret. Cum autem
dicit vel a philosophia verissima aliqua : nōduꝫ
in suam noticiam peruenisse sectaꝫ:que vniuer
salem contineat viā anime liberande: satis quā
tum arbitror ostendit:vel eam philosophiam in
qua ipse philosophatus est non esse verissimam
vel ea non contineri talem viam. Et quomodo
iam potest esse verissima:qua non continet̄ hec
via? Nam que alia via est vniuersalis anime li
berande:nisi qua vniuerse anime liberantur:ac
per hoc sine illa nulla liberatur? Cum auteꝫ ad/
dit ⁊ dicit: vel ab indorum moribus ⁊ disciplina
vel ab inductione chaldeoruꝫ:vel alia qualibet
via:manifestissima voce testatur neqꝫ illis que
ab indis:neqꝫ illis que a chaldeis didicerat hāc
vniuersalem viam liberande anime contineri:⁊
vtiqꝫ se a chaldeis oracula diuia sumpsisse: quo
rum assiduam commemorationeꝫ facit : tacere
non potuit. Quam vult ergo intelligi anime li/
berande vniuersalem viam nondum receptaꝫ:
vel ex aliqua verissima philosophia: vel ex earꝝ
gentium doctrinis que magne velut in diuinis
rebus habebantur:quia plus apud eas curiosi/
tas valuit:quorumqꝫ angelorum cognoscendo
rum:⁊ colendorum:nondumqꝫ in suam noticiaꝫ
historiali cognitione ꝑlataꝫ? Quenam ista est
vniuersalis via:nisi que non sue cuiqꝫ genti pro
pria:sed vniuersis gentibus que communis es/
set diuinitus impartita est:quaꝫ certe iste homo
non mediocri ingenio preditus esse nō dubitat?

Prouidētiā qppe diuinā sine ista vniuersali via
liberāde aie: genus hūanū reliquere nō credit.
Nec enim ait non esse: sz hoc tātum bonū tan/
tumqꝫ adiutorium nondum receptum: nōdum
in suam notitiam esse perlatū. Nec mirū. Tūc
enim porphirius erat in rebus humanis: quan/
do ista liberande anime vniuersalis via: que nō
est alia q̄ꝫ religio christiana oppugnari permit/
tebatur: ab idolorum demonumqꝫ cultoribus:
regibusqꝫ terrenis: ꝓpter asserendum ꝛ conse/
crādū martyrū numerū hoc est testiū ṽitatis ꝑ
quos ostenderetur omnia corporalia mala pro
fide pietatis ꝛ ꝯmendatiōe ṽitatis eē tolerāda
Uidebat ergo ista porphyrius: ꝛ ꝑ huiuscemōi
ꝑsecutiones cito istā viaz piturā: ꝛ ꝓpterea nō
esse ipsaz liberande aie vniuersalem putabat n̄
intelligēs hoc qđ euz mouebat: ꝛ qđ in eius ele/
ctiōe ꝑpeti metuebat: ad eius cōfirmationē ro/
bustiorēqꝫ cōmēdationē potius ꝑtinere. Hec ē
igit̄ anime liberande vniuersalis via: idest vni/
uersis gentib⁹ diuina miseratiōe ꝯcessa: cuius
ꝓfecto notitia ad quoscūqꝫ iā venit: ꝛ ad quos/
cunqꝫ ventura est: nec debuit nec debebit ei di
ci quare modo: ꝛ quare sero: qm̄ mittētis ꝯsiliū
n̄ est humano īgenio penetrabile. Quod sensit
etiā cū dixit. Nōdū receptū hoc donū dei: ꝛ nō
duz in suā noticiaz fuisse ꝑlatū. Neqꝫ eni ꝓpte
rea veꝝ nō eē iudicauit: qꝛ nondū in suā fidē re
ceptū fuerat: vel ī noticiā nōdū ꝑuenerat. Hec
est in quaz liberandoꝝ credētiū vniuersalis via
de qua fidelis abraaz diuinū accepit oraculuz
In semine tuo bn̄dicent̄ oēs gentes. Qui fuit
qdem gente chaldeus: sz vt talia ꝓmissa ꝑcipet
ꝙ ex illo ꝓpagaret̄ semē dispositū per angelū
ī manu mediatoris: in quo eēt ista liberande aie
vniuersalis via: hoc est oībus gentib⁹ data: ius/
sus ē discedere de terra sua: ꝛ de cognatōe sua
ꝛ de domo patris sui. Tūc ipse primitus a chal
deorū supstitiōibus liberatus vnū veꝝ deum se
quēdo coluit: cui hoc etiā ꝓmittēti fideliter cre
didit. Hec ē vniuersalis via de qua in sancta ꝓ/
phetia dictū est. Deus misereatur nostri ꝛ bene
cat nobis: illuminet vultuz suuz sup nos ꝛ mise/
reatur nostri: vt cognoscamus in terra viaz tuā
in omnibus gentibus salutare tuuz: vnde tāto
post ex abrae semie carne suscepta de seipo ait
ipse saluator: ego suz via ꝛ ṽitas ꝛ vita. Hec est
vniuersalis via de qua tāto ante ꝓphetatum ē:
Erit in nouissimis dieb⁹ manifest⁹ mons dom⁹
domini paratus in cacumine mōtiuz: ꝛ extolle/
tur sup colles: ꝛ veniēt ad euz oēs gentes: ꝛ in/
gredient̄ natiōes multe ꝛ dicent. Uenite ascen
damus in montē dn̄i ꝛ in domū dei iacob: ꝛ an/
nunciabit nobis viam suam: ꝛ ingrediemur ī ea
Ex sion enim prodiet lex: ꝛ verbum domini ab
hierusalem. Uia ergo ista nō est vnius gentis sz
vniuersarum gentium. Et lex verbumqꝫ domi
ni nō in sion ꝛ hierusalem remansit: sed inde ꝓ/
cessit vt se per vniuersa diffunderet. Unde ipe
mediator post resurrectionem suam discipulis
trepidantibus ait. Oportebat impleri que scri
pta sunt in lege moysi ꝛ prophetis ꝛ psalmis đ
me. Tunc aperuit illis sensum: vt intelligerent
scripturas: ꝛ dixit eis: qꝛ oportebat christuz pa
ti ꝛ resurgere a mortuis tertia die: et predicari
in nomine eius penitentiam ꝛ remissionem pec
catorum per oēs gentes: incipientibus ab hie/
rusalem. Hec est igitur vniuersalis anime libe
rande via: quam sancti angeli sanctiqꝫ prophe/
te prius in paucis hominibus vbi potuerūt dei
gratiam reperientibus: ꝛ maxime in hebrea gē
te cuius erat ipsa quodammodo sacrata respu
blica: in prophetationem ꝛ prenunciationez ci
uitatis dei ex omnibus gentibus congregande
ꝛ tabernaculo ꝛ templo ꝛ sacerdotio ꝛ sacrifi/
cijs significauerūt: ꝛ eloquijs quibusdam mani
festis plerisqꝫ mysticis predixerunt. Presēs au
tem in carne ipse mediator ꝛ beati eius apostoli
iam testamenti non gratiam reuelantes aperti
us indicarunt que aliquanto occultius superio
ribus sunt significata temporibus: pro etatum
generis humani distributione: sicut eam deo sa
pienti placuit ordinare: mirabilium operum di
uinorum: quorum superius pauca iaz posui cō/
testantibus signis. Non enim tantūmodo appa
ruerunt visiones angelice ꝛ celestium ministro
rum sola verba sonuerunt: verum etiam homi/
nibus dei verbo simplicis pietatis agentibus:
spiritus immundi de hominū corporibus ac sē/
sibus pulsi sunt: vitia corporis languoresqꝫ sa/
nati: fera animalia terrarum ꝛ aquarum: vola/
tilia celi: ligna: elementa: sydera: diuina iussa fe
cerunt: inferna cesserunt: mortui reuixerūt: ex
ceptis ipsius saluatoris proprijs singularibusqꝫ
miraculis: maxime natiuitatis ꝛ resurrectionis
quorum in vno materne virginitatis tantum/
modo sacramentum: in altero autem etiam eo/
rum qui in fine resurrecturi sunt demonstrauit
exemplum. Hec via totum hominem mundat:
ꝛ immortalitati mortalem ex oībus qbus ꝯstat

partibus preparat: Ut eni non alia purgatio ei
parti quereret̄ quā vocat itellectualē porphy/
ri⁹: alia ei quā vocat spūalem aliaq̄ ipi corpori:
proprerea totū suscepit veracissimus potentis/
simusq̄ mūdator atq̄ saluator. Preter hāc viā
q̄ partiz cū hec futura pnunciant̄: partim cū fa
cta nunciant̄: nunq̄ generi defuit humano: ne/
mo liberat⁹ est: nemo liberat̄: nemo liberabitur
Qđ aūt porphyri⁹ vniuersalē viaz aīe liberāde
nōdū i suā notitiā historiali cognitōe dicē eē pla/
tā: qđ hac historia vel illustrius iueniri pōt: que
vniuersū orbē tāto apice auctoritatis obtinuit
vel fidelius: in qua ita narrant̄ pterita: vt futu
ra etiam pdicātur: quorū multa videm⁹ ipleta
ex quibus ea q̄ restāt sine dubio spamus ipléda
Nō eniz pōt porphyrius vel qcūq̄ platonici: ét
in hac via q̄si terrenaꝝ reꝝ ⁊ ad istā vitā morta
lez ptinentiū: diuinationē pdicationēq̄ cōtēne
re: qđ merito in alijs vaticinationib⁹ ⁊ quorūli/
bet modoꝝ vel artiū diuinationib⁹ faciūt. Ne/
gant eni hec vel magnorū fuisse hoīuz: vel ma/
gni esse pēdenda: ⁊ recte. Nā iferioꝝ fiūt psen/
tione causaꝝ: sicut arte medicine qbusdā ante/
cedētib⁹ signis plurima vēture valitudini pui/
dent̄: vel imundi demones sua disposita vel fa
cta pnūciāt: ⁊ in quorūuis mentib⁹ atq̄ cupidi/
tatibus iniquoꝝ cōgrua factis dicta vel dictis
facta ꝯpensāt: vt sibi ius quodāmodo vendicēt
in materia ifirma fragilitatis humane. Non ta
lia sancti hoīes i ista vniuersali aīaꝝ liberādaꝝ
via gradiētes: tanq̄ magna pphetare curarūt
q̄uis ⁊ ista eos nō fugerit: et ab eis sepe pdicta
sint: ad coꝝ fidez faciendā q̄ mortaliū sensibus
nō poterāt intimari: nec ad expimentū celeri fa
cilitate pduci. Sz alia erāt vere magna atq̄ di/
uina: q̄ quātuz dabat̄ cognita dei volūtate fu/
tura nunciabāt. Christus qppe in carne ventu/
rus: ⁊ q̄ in illo taz clara pfecta sunt atq̄ in eius
noīe impleta: penitētia hominū: ⁊ ad deū ꝯuer/
sio volūtatuz: remissio peccatoꝝ: grā iustitie: fi/
des pioꝝ: ⁊ p vniuersuz orbez i verā diuinitatē
mltitudo credētiuz: culture simulacroꝝ demo
nūq̄ subuersio: ⁊ a tētatiōib⁹ exercitatio: pfici/
entiuz purgatio: ⁊ liberatio ab omni malo: iudi/
cij dies: resurrectio mortuoꝝ: angeloꝝ societas
ipiorū eterna dānatio: regnūq̄ eternuz glorio/
sissime ciuitatis dei conspectu eius immortalit̄
pfruentis: in huius vie scripturis pdicta atq̄ p
missa sunt: quoꝝ taz multa ipleta conspicimus:
vt recta pietate futura esse cetera cōfidamus.

Huius vie rectitudinez vsq̄ ad deuz videndū:
eiq̄ in eternū coherēdū: i sanctuario scriptura/
ruz esse locatā: q̄ pdicat̄ atq̄ asserit̄ veritate: q
cunq̄ nō credunt ⁊ ob hoc nec intelligūt: oppu
gnare pñt: sz expugnare non pñt. Quapropter
in decē libris istis ⁊si min⁹ q̄ nōnulloꝝ de nobis
expectabat itetio: tñ quorūdā studio q̄tū ver⁹
ds ⁊ dñs adiuuare digantus ē satisfecim⁹: refu
tādo ꝯtradictiōes ipioꝝ: q cōditori sancte ciui/
tatis de qua disputare istituimus deos suos p/
ferunt. Quoꝝ decē libroꝝ quinq̄ supiores ad
uersus eos conscripti sūt: q pꝑter bona vite hu
ius deos colendos putāt. Quiq̄ aūt posterio/
res aduersus eos q cultū deoꝝ pꝑter vitā q̄ p⁹
mortez futura est seruādū existimant. Deiceps
itaq̄ vt in primo libro polliciti sumus: de duaꝝ
ciuitatū q̄s i hoc seculo pplexas dixim⁹ inuicez
q̄ pmixtas exortu ⁊ pcursu ⁊ debitis finib⁹ qđ
dicēdū arbitror q̄tū diuinit⁹ adiuuabor expediā

Aurelij augustini de ciuitate dei liber. xj.

De ea parte operis: qua duarum ciuitatuz. i.
celestis ac terrene initia ⁊ fines incipiunt demō
strari. Capitulū primum.

Ciuitatem dei dici/
mus cui⁹ ea scriptura testis ē: q̄ non
fortuitis motib⁹ animoꝝ sz plane sū
me dispositiōe puidētie sup oēs oium gētiū lit/
teras: omnia sibi genera ingeniorum humano/
rum diuina excellens auctoritate subiecit. Ibi
quippe scriptum est: Gloriosa dicta sūt de te ci
uitas dei. Et in alio psalmo legimus. Magnus
dominus ⁊ laudabilis nimis: in ciuitate dei no/
stri in monte sancto eius: dilatans exultationes
vniuerse terre. Et paulo post in eodem psalmo
Sicut audiuimus ita ⁊ vidimus in ciuitate do/
mini virtutum. in ciuitate dei nostri: deus fūda
uit eam in eternuz. Item in alio. Fluminis ipe
tus letificat ciuitatē dei: sanctificauit taberna/
culum suum altissimus: deus in medio eius nō
commouebitur. His atq̄ huiusmodi testimoni
js que omnia commemorare nimis longum est
didicimus esse quandam ciuitatē dei: cuius ci/
ues esse concupiscimus: illo amore quem nobis
illius conditor inspirauit. Huic cōditori sancte
ciuitatis ciues terrene ciuitatis deos suos pre/
ferunt: ignorantes eum deum esse deorum: nō
deorum falsorum hoc est impiorum ⁊ superbo/
rum: qui eius incommutabili omnibusq̄ com/
muni luce puati: et ob hoc ad quādā egenā po/

testatem redacti:suas quodammõ priuatas po
tentias consectãtur:honoresq; diuinos a dece
ptis subditis querũt:sed deorũ piorũ atq; san/
ctorũ:qui potius seipsos vni subdere ꝙ̃ mltos
sibi:potiusq; deuz colere ꝙ̃ pro deo delectant̃
coli. Sed huius sancte ciuitatis inimicis:decez
superiorib9 libris quãtũ potuim9 dño ꝛ rege no
stro adiuuante respondim9. Nunc vero quid a
me iã expectet̃ agnoscẽs:meiq; nõ imemor de
biti:de duaꝝ ciuitatũ terrene.s.ꝛ celestis:quas
in hoc interim seculo perplexas quodãmõ dixi
mus inuicẽq; ꝑmixtas:exortu ꝛ excursu ꝛ de/
bitis finib9 quãtũ valuero disputare:eius ipsi/
usq; domini ꝛ regis nostri vbiq; opitulatiõe fre
tus aggrediar. Primũq; dicã queẽadmodũ ex
ordia duarum istarum ciuitatuz in angelorum
diuersitate precesserunt.

¶ De cognoscẽdo deo:ad cuius noticiã nemo
hominum peruenit:nisi per mediatorem dei ꝛ
hominum iesum christum. Capl'm .ij.

Magnum est ꝛ admodũ rarũ vniuersaz
creaturam corporeã ꝛ incorporeã con
sideratam cõpertãq; mutabilẽ intenti
onem mentis excedere atq; icõmutabilem dei
substantiã ꝑuenire:ꝛ illic discere ex ipso:ꝙ cũ/
ctã naturã q̃ nõ est qδ ipse:nõ fecit nisi ipe. Sic
enim de9 cũ homine nõ ꝑ aliquã creaturã loq/
tur corporalẽ corporalibus instrepẽs auribus
vt inter sonantẽ ꝛ audiẽtẽ aerea spacia verbe/
rent̃:neq; per eiusmodi spiritualẽ que corpoꝝ
similitudinibus figurat̃ sicut in somnis vl' quo
alio tali modo. Nam ꝛ sic velut corporis auri/
bus loquit̃:qꝛ velut ꝑ corpus loquit̃:ꝛ velut i/
terposito corporaliũ locoꝝ interuallo. Multũ
enim similia sunt talia visa corporalib9. Sz loq
tur ipsa ṽitate:siquis sit idoneus ad audiendũ
mẽte nõ corpore. Ad illud.n.hois ita loquit̃ qδ
i homine ceteris quib9 hõ ꝯstat ẽ melius:ꝛ quo
ipse deus solus ẽ melior. Cũ.n.hõ rectissime in
telligat̃:vl' si hoc nõ põt:saltẽ credat̃ fact9 ad
imaginẽ dei:profecto ea sui parte est propinq/
or superiori deo:qua superat inferiores partes
suas:quas etiã cũ pecoribus cõmunes habet.
Sed qꝛ ipsa mẽs cui ratio ꝛ intelligẽtia natura
liter inest:vitijs quibusdã tenebrosis ꝛ veteri/
bus inualida ẽ:nõ solũ ad inherẽdũ fruẽdo:ve
rum etiã ad ꝑfruẽdũ merẽdo incõmutabile lu
men:donec de die in diẽ renouata atq; sana/
ta fiat tãte felicitatis capax:fide primũ fuerat
imbuẽda atq; purgãda. In qua vt fidẽtius am/
bularet ad veritatẽ:ipsa ṽitas deus dei filius
homine assumpto nõ deo cõsumpto eandez cõ
stituit atq; fũdauit fidẽ vt ad eũ hominẽ iter es
set homini per hominẽ deũ. Hic ẽ.n.mediator
δi ꝛ hominũ hõ christus iesus. Christus ꝑ id qδ
ẽ mediator:est hõ ꝛ via perueniendi ad deum.
Per hoc.n.mediator ꝑ qδ ꝛ hõ:per hoc ꝛ via.
Quia si inter eũ q tendit ꝛ illud quo tendit via
media est:spes est perueniendi:si aũt desit aut
ignoretur qua eũdũ sit:quid prodest nosse quo
eundum sit? Sola est autem aduersus omnes
errores via munitissima:vt idẽ ipse sit de9 ꝛ hõ
quo itur deus:qua itur hõ. Hic prius per pro/
phetas:deĩde ꝑ seipsũ:postea ꝑ apostolos quã
tũ satis eẽ iudicauit locutus:etiã scripturã cõ/
didit:que canonica nominatur eminentissime
auctoritatis:cui fidem habemus de his rebus
quas ignorare nõ expedit nec ꝑ nosipsos nosse
idonei sum9. Nã si ipsa sciri possunt testib9 no/
bis:que remota non sunt a sensibus nostris:si/
ue interiorib9 siue exterioribus:vnde ꝛ presen
tia nũcupantur:ꝙ ita ea dicimus esse pre sensi
bus:sicut pre oculis que presto sũt oculis:pro/
fecto ea que remota sunt a sensib9 nostris:quo
niã nostro testimonio scire nõ possum9:de his
alios testes requirimus:eisq; credim9:a quoꝝ
sensibus remota eẽ vel fuisse nõ credimus. Si
cut ergo de visibilib9 que nõ vidimus eis credi
mus q viderũt:atq; ita de ceteris que ad suuz
queq; sensum corporis ꝑtinẽt:ita de his q̃ ani/
mo ac mẽte sentiũtur:qꝛ ꝛ ipse rectissime dicit̃
sensus:vnde ꝛ sentẽtia vocabulũ accepit:hoc
ẽ de inuisibilib9 que a nostro sensu interiore re/
mota sunt:his nõ oportet credere:qui hec ĩ illo
ĩcorporeo lumine disposita vidicerũt:vel ma/
nentia contuentur.

¶ De auctoritate canonice scripture diuino spi
ritu condite. Capitulum .iij.

Uisibiliũ oĩuz maxim9 ẽ mũdus:inuisibili
um oĩuz maxim9 de9 ẽ. Sz mũdũ eẽ cõ
spicim9:deũ eẽ credim9. Qδ aũt deus
fecerit mũdũ nulli poti9 credim9 ꝙ̃ ipsi δo. Ubi
eũ audiuim9:nusq; iteri meli9 ꝙ̃ i scripturis scis
vbi dixit ꝓpha ei9. In ꝓ̃ncipio fecit de9 celum ꝛ
terrã. Nũqd nã ibi fuit iste ꝓpha qñ fecit deus
celũ ꝛ terrã? Nõ:sz ibi fuit dei sapiẽtia ꝑ quam
facta sũt oĩa:q̃ i aĩas ẽt scãs se transfert:ꝛ ami/
cos dei ꝛ prophetas cõstituit:eisq; oꝑa sua sine
strepitu itus enarrat. Loquũtur eis quoq; an/
geli dei q semꝑ vidẽt faciez patris:volũtatẽq;

ci⁹ quibus oportet annunciant. Ex his vn⁹ erat
iste propheta qui dixit ⁊ scripsit. In pricipio fe-
cit deus celum ⁊ terrã. Qui tã idoneus testis ē
per quē deo credendum sit: vt eodē spiritu dei
quo hec sibi reuelata cognouit: etiam ipsam fi-
dē nostrã futuram tanto ante predixerit.

¶ De cõditione mũdi: que nec intemporalis sit: nec nouo dei ordinata cõsilio: q̃si postea voluerit quod antea noluerit. Capitulum .iiij.

Sed quid placuit eterno deo tunc face-
re celũ ⁊ t̃rã: q̃ ãtea nõ fecisset? Quid
hoc dicũt si mũdũ fuisse eternum sine
vllo initio: ⁊ ideo nec a deo factũ videri volũt:
nimis auersi sunt a veritate: ⁊ letali morbo im-
pietatis insaniũt. Exceptis .n. propheticis voci
bus: mũdus ipse ordinatissima sua mutabilita-
te ⁊ imobilitate ⁊ visibiliũ omniũ pulcherrima
specie: quodãmodo tacitus ⁊ factum se eē: ⁊ nõ
nisi a deo ineffabiliter atq; inuisibiliter magno
⁊ ineffabiliter ac inuisibiliter pulchro fieri se po
tuisse proclamat. Qui aũt a deo quidē factum
fatētur: nõ tñ eũ tēporis volũt habere: sed sue
creationis initiũ: vt modo quodã velut vix in-
telligibili semp sit fact⁹. dñt quidē aliquid vn-
de sibi deũ videnť velut a fortuita temeritate
defendere: ne subito illi venisse credať in mētē
quod nunquã ante venisset facere mũdũ: ⁊ ac
cidisse illi volũtatē nouã cuʒ i nullo sit omnino
mutabilis. Sed nõ video quomõ eis possit i ce
teris reb⁹ ratio ista subsistere maximeq; in ani-
ma quã si deo coeternã eē cõtenderint: vnde
illi acciderit noua miseria q̃ nunq; antea p eter
num: nullo mõ poterũt explicare. Si .n. alter-
nasse semper eius miseriã ⁊ beatitudinē dixe-
rint: necesse ē dicant etiã semp alternaturam.
vnde illa eos sequeť absurditas: vt ēt cũ beata
diciť: i hoc vtiq; nõ sit beata: si futurã suã mise
riã ⁊ turpitudinē preuidet. Si aũt nõ preuidet:
nec se turpē ac miserã fore: sed beatã semp exi
stimat: falsa opinione sit beata: quo dici stultius
nihil potest. Si aũt semp quideʒ p secula retro
infinita cũ beatitudine alternasse aĩe miseriam
putãt: sed nũc iã de cetero cum fuerit liberata
ad miseriã nõ eē rediturã: nihilomin⁹ cõuincun
tur nunq; eã fuisse vere beatã: sed deinceps in
cipere eē noua quadã nec fallaci beatitudine.
Ac p hoc fatebãtur illi accidere aliquid noui ⁊
hoc magnũ atq; preclarũ: quod nunquã retro
p eternitatē accidisset. Cuius nouitatis causaʒ
si deũ negabũt i eterno habuisse consilio: simul
eum negabũt ēt beatitudinis eius auctorē qđ
nefande impietatis ē. Si aũt dicēt etiã ipsũ no
uo cõsilio excogitasse: vt de cetero sit anima in
eternũ beata: quomõ eũ alienum ab ea que illi
quoq; displicet mutabilitate mõstrabũt. Por-
ro si ex tempore creatã: sed nullo vlterius tem
pore piturã: tanq; verũ habere initiũ: sed nõ ha
bere finē fatentur: ⁊ ideo semel expertã miseri
am: si ab ea fuerit liberata nunquã miserã po-
stea futurã: nõ vtiq; dubitabũt hoc fieri manē
te icõmutabilitate cõsilij dei. Sic ergo credãt
⁊ mũdũ ex tēpore fieri potuisse: nec tñ ideo de
uʒ i eo faciēdo et̃nũ ɔsiliũ volũtatēq; mutasse.

¶ Tã nõ eē cogitãdũ de ifinitis tēpoꝝ spacijs ante mũdũ: q̃ nec de ifinitis locoꝝ. Ca. v.

Deinde videndũ ē istis q deũ cõditoreʒ
mũdi eē cosentiũt: ⁊ tñ querũt de mũ
di tēpore qd respondeamus: quid ipsi
respondeãt de mũdi loco. Ita .n. queritur cur
poti⁹ tũc ⁊ nõ antea factus sit: quēadmodũ q̃ri
põt cur hic potius vbi est ⁊ nõ alibi. Nam si infi
nita spacia tēporis ante mũdũ cogitãt: i quib⁹
eis nõ videnť de⁹ ab opere cessare potuisse: si
militer cogitēt extra mũdũ ifinita spacia locoꝝ
in quibus si quisq; dicat nõ potuisse vacare oĩ-
potētē: nõne cõsequēs erit vt innumerabiles
mũdos cũ epicuro sõniare cogať. ea tñ differē
tia q eos ille fortuitis motib⁹ atomoꝝ gigni as-
serit ⁊ resolui: isti aũt ope dei fcõs dicturi sũt: si
eũ p interminabilē imēsitatē locoꝝ extra mun
dũ circũquaq; patētiũ vacare noluerint: nec
eosdē mũdos qđ ēt de isto sentiũt vlla cã posse
dissolui. Cũ his .n. agim⁹: q ēt deũ icorporeum
⁊ oiuʒ naturaꝝ q̃ nõ sũt qđ ipse creator ē nobis
cũ sentiũt. Alios aũt nimis idignũ ē ad istam di
sputationē religiõis admittere: maxie q apud
eos q mltis dijs sacroꝝ obsequʒ deferēdũ pu-
tant isti philosophi ceteros nobilitate atq; au-
ctoritate vicerunt. non ob aliud nisi quia lõgo
quidem interuallo: verũtamē religs propinq-
ores sunt veritati. An forte substantiã dei quã
nec includunt nec determinant nec distendũt
loco: sed de ea sicut de deo sentire dignum est
fatentur: incorporea presentia vbiq; totam: a
tantis locorum extra mundum spatijs absentē
esse dicturi sunt: ⁊ vno tantum atq; incompa-
ratiõe illius infinitatis tam exiguo loco in quo
mũdus ē occupataʒ? Non opinor eos i hec va
niloquia progressuros. Cum igitur vnũ mũdũ
ingenti quidē mole corporea: finitum tñ ⁊ loco

suo determinatū: ⁊ operāte deo factū eē dicāt: qd rn̄deant d̄ īfinitis extra mūdū locis: cur ī eis ab opere d̄s cesset: ⁊ hoc si rn̄deāt: de īfinitis an̄ mūdū tp̄ibus: cur in eis d̄s ab opere cessauerit. Et sicut nō est ɔsequēs: vt fortuitu potius ꝙ̄ ratione diuina d̄s nō alio ſ3 isto ī quo ē loco mūdū ɔstituerit: cū spacijs locoꝝ īfinitis vbiq3 patētibus: nullo excellentiore merito posset hic eligi poti⁹ ꝙ̄ alibi: ꝙ̄uis eādē diuinā ratōe3 qua id factū ē nulla possit humana ɔp̄hendere: ita nō est ɔsequēs: vt deo aliqd existimem⁹ accidisse fortuitū: ꝙ illo potius ꝙ̄ anteriore tp̄e cōdidit mūdū: cū equaliter anteriora tēpora ꝑ īfinitū retro spaciū p̄terissent: nec fuisset aliqua differentia vn̄ tp̄s tp̄i eligēdo p̄poneret̄. Q̄d si dicūt īanes eē hoīu3 cogitatōes q̄bus īfinita imaginant̄ loca: cū locus nullus sit p̄ter mūdū. rn̄det̄ eis isto modo inaniter hoīes cogitare preterita tp̄a vacationis dei: cum tempus nullū sit ante mūdū.

¶ Creationis mundi temporum vnum esse principium: nec aliud alio preueniri. Capitulum. vj.

SI ei3 recte discernūtur eternitas ⁊ tp̄s q̄d tp̄s sine aliqua mobili mutabilitate nō est: ī eternitate aūt nulla mutatio ē: q̄s nō videat ꝙ tēpora nō fuissent nisi creatura fieret: q̄ aliq̄d aliqua motōe mutaret: cuius motionis ⁊ mutationis cū aliud atq3 aliud q̄ sil̄ esse nō possunt cedit atq3 succedit in breuioribus vl̄ ꝓductioribus morarum īteruallis tp̄s seq̄ret̄? Cū igit̄ d̄s ī cuius eternitate nulla est oīno mutatio creator sit tēpoꝝ ⁊ ordinator: quō dicatur post tēpoꝝ spacia mūdū creasse non video: nisi dicat̄ ante mūdū iā aliquā fuisse creatura3: cuius motibus tēpora currerent. Porro si littere sacre maximeq3 veraces ita dicūt. ī p̄ricipio fecisse deū celū ⁊ terrā: vt nihil antea fecisse ītelligat̄: q2 hoc potius ī p̄ricipio fecisse nō diceret̄: siq̄d fecisset ante cetera cuncta q̄ fecit: ꝓculdubio nō ē mūdus fc̄ūs ī tp̄e: sed cū tp̄e. Q̄d enim fit ī tp̄e: ⁊ post aliquod fit: ⁊ ante aliquod tēpus: post id q̄d p̄teritū est ante id q̄d futuꝝ ē. Nullū aūt ante mūdū posset esse p̄teritum: q2 nulla creatura cui⁹ mutabilib⁹ motib⁹ ageret̄. Cū tp̄e aūt factus est mūdus si ī eius ɔditōe fc̄ūs ē mutabilis motus: sicut videt̄ se hēre etiam ordo ille primoꝝ sex vel septē dieꝝ: ī q̄bus mane ⁊ vespera noīant̄: donec oīa q̄ his dieb⁹ d̄s fecit sexto ꝑficiant̄ die: septimoq3 ī maḡ mysterio d̄i vacatio cōmēdet̄. Qui dies cuiusmōi sūt: aut ꝑdifficile nobis aut īpossibile est cogitare: quāto magis dicere? Uidemus quippe istos notos dies non habere vesperam nisi de solis occasu: nec mane nisi de solis exortu.

¶ De qualitate primorum dieꝝ quis anteq3 sol fieret vesperā ⁊ mane tradūt̄ habuisse. Ca. vij.

ILlorum autem priores tres dies sine sole peracti sunt: qui quarto die factus refertur. Et primitus quidem lux verbo dei facta: atq3 inter ipsam ⁊ tenebras deus separasse narratur: ⁊ eandem lucē vocasse diē: tenebras autem nocte3. Sed qualis illa sit lux: quo alternante motu: qualēq3 vesperam ⁊ mane fecerit: remotū est a sensibus nostris: nec ita vt est intelligi a nobis potest: quod tamē sine vlla hesitatione credendum est. Aut enim aliqua lux corporea est: siue in superioribus mūdi partibus lōge a conspectibus nostris: siue vnde sol postmodum accēsus est: aut lucis nomine significata est sancta ciuitas in sanctis angelis ⁊ spiritibus beatis: de qua dicit apostolus. Que sursum est hierusalem mater nostra eterna in celis Ait quippe ⁊ alio loco. Omnes enim vos filij lucis estis ⁊ filij dei: non sumus noctis neq3 tenebrarum. Fit tamen ⁊ vespera diei huius ⁊ mane aliquatenus: quoniam scientia creature in comparatione sciētie creatoris quodammodo vesperascit: itemq3 lucescit ⁊ mane fit: cū ⁊ ipa refertur ad laudē dilectionēq3 creatoris: nec in noctē vergit̄ vbi nō creator a creature dilectione reliquitur. Deniq3 scriptura cū illos dies dinumeraret ex ordine: nusq̄3 īterposuit vocabulū noctis. Nō enim ait alicubi facta est nox: sed facta est vespera ⁊ factū est mane dies vnus: ita dies secūdus ⁊ ceteri. Cognitio quippe creature ī seipsa decoloratior est vt ita dicā: qua cū ī dei sapiētia cognoscitur: velut ī arte qua facta est: ita vespera congruentius ꝙ̄ nox dici potest que tātū vt dixi cū ad laudādū ⁊ amādū refertur creatorē: recurrit ī mane. Et hoc cu3 fit ī cognitionē sui ipsius dies vnus ē. Cū ī cognitionē firmamenti quod inter aquas inferiores ⁊ superiores celu3 appellatum est: dies secundus. Cū in cognitionem terre ac maris omniumque gignentium que radicibus continuata sunt terre dies tertius. Cum in cognitionem luminarium maioris ⁊ minoris omniumq3 sydeꝝ: dies quartus. Cum ī cognitionem omnium que ex aquis animalium natatilium atque volatilium. dies quintus. Cum in cognitionem omniū animaliū terrenorum atque ipsius hominis: dies sextus.

¶ Que qualisue itelligēda sit dei requies qua
post opera sex dieꝝ reqeuit i septimo. Cap. viij.

C Um vero in die septimo reqeſcit ds ab
oibus operibus suis ⁊ ſcificat eū: neq̄
q̄ est accipiēdū pueriliter: tanq̄ ds la/
borauerit operādo q dixit ⁊ fcā sunt verbo itel/
ligibili ⁊ sempiterno: nō sonabili ⁊ tpali. Sꝫ req
es dei requiē significat eoꝝ q reqeſcūt i deo: si/
cut leticia domus leticiā significat eoꝝ q letan/
tur i domo: etiā si nō eos domus ipsa sꝫ alia res
aliqua letos facit. Quāto magis si eadē dom⁹
pulchritudine sua faciat letos hitatores: vt non
solū eo loquēdi modo leta dicat̄ quo significat̄
ꝑ id qꝺ ꝯtinet id qꝺ ꝯtinetur: sicut theatra plau/
dūt: prata mugiūt: cū i illis hoies plaudant: i his
boues mugiāt: sꝫ etiā illo quo significat̄ ꝑ effici
entē id qꝺ efficit̄: sicut leta epistola dicit̄ signifi
cās eoꝝ leticiā quos legētes efficit letos. Cōue
niētissime itaq̄ cū deū reqeuisse ꝓphetica nar/
rat auctoritas: significat̄ reqes eoꝝ q i illo reqe
ſcūt: ⁊ quoꝫ facit ipse reqeſcere. Hoc etiā hoib⁹
qbus loqtur: ⁊ ꝓpter quos vtiq̄ ꝯscripta est ꝑ/
mittēte ꝓphetica: ꝙ etiā ipsi post bona opa q̄ in
eis ⁊ ꝑ eos operat̄ ds: si ad illū prius i ista vita ꝑ
fidē quodāmodo accesserit: i illo habebūt reqē
sempiternam. Hoc eniꝫ ⁊ sabbati vacatione ex
precepto legis in veteri dei populo figuratum
est: vnde suo loco diligētius arbitror differēdū.

¶ De angelorum conditione quid ꝫ diuina te/
stimonia sentiendum sit. Capitulum. ix.

N Unc qm̄ de scē ciuitatis exortu dicere
istitui: ⁊ prius qꝺ ad scōs angelos atti/
net dicēdū putaui: q̄ huius ciuitatis ⁊
magna pars ē: ⁊ eo beatior ꝙ nunq̄ ꝑegrinata:
q̄ hic diuina testimonia suppetāt: q̄tū satis vide
bit̄ deo largiēte explicare conabor. Ubi de mū
di ꝯstitutōe sacre littere loquūt̄: nō euidēter di/
cit̄ vtrū vl̄ quo ordine creati sint angeli: sed si p̄/
termissi nō sūt: vl̄ celi noie vbi dcm̄ ē. i pricipio
fecit ds celū ⁊ terrā: vl̄ potius lucis huius de q̄
loqtur significati sunt. Non aūt p̄termissos esse
hinc estimo: ꝙ scriptū est reqeuisse deū i die se/
ptimo ab oibus operibus suis que fecit: cū liber
ipse ita sit exorsus. In pricipio fecit deus celū ⁊
terrā: vt ante celū ⁊ terraꝫ nihil aliud fecisse vi/
deat̄. Cum ergo a celo ⁊ terra ceperit: atq̄ ipsa
terra quam primitus fecit: sicut scriptura con/
sequēter eloqtur: iuisibilis ⁊ icōposita: nondū q̄
luce facta vtiq̄ tenebre fuerint super abyssū. i.
super quandam terre ⁊ aque indistinctam con/
fusionem: vbi enim lux non est: tenebre sint ne/
cesse est: deinde omnia creando disposita sint q̄
per sex dies consumata narrantur: quomodo
angeli pretermitterētur tanq̄ non essent i ope/
ribus dei a qbus die septimo requieuit? Opus
autem dei esse angelos: hic quidem etsi nō pre/
termissum: non tamen euidenter expressuꝫ est:
sed alibi hoc sancta scriptura clarissima voce te
statur. Nam ⁊ in hymno trium in camino viro/
rum: cum predictū esset. benedicite omnia ope
ra domini dominum: in executione eorundem
operum etiam sancti angeli nominati sunt. Et
in psalmo canitur. Laudate dominuꝫ de celis:
laudate eum in excelsis: laudate eum omnes
angeli eius: laudate euꝫ omnes virtutes eius:
laudate eum sol ⁊ luna: laudate eū omnes stel/
le ⁊ lumen: laudate eum celi celorū ⁊ aque que
super celos sunt laudent nomen domini. Quo
niam ipse dixit ⁊ facta sunt: ipse mādauit ⁊ crea
ta sunt. Etiaꝫ hic apertissime a deo factos esse
angelos diuinitus dictum est: cum eis inter ce/
tera celestia commemoratis infertur ad omnia:
ipse dixit ⁊ facta sunt. Quis porro audebit opi
nari post omnia ista que sex diebus enumera/
ta sunt angelos factos? Sed etsi quisq̄ ita desi
pit: redarguit istā vanitatē illa scriptura paris
auctoritatis: vbi deus dicit. Quādo facta sunt
sydera laudauerūt me voce magna oēs angeli
mei. Iā vero erāt angeli quādo facta sunt sy/
dera. facti sūt aūt quarto die. Nūquid nā ergo
die tertio factos esse dicemus? Absit. In prom
ptu est enim quid illo die factum sit. Ab aquis
vtiq̄ terra discreta est: ⁊ distinctas sui generis
species duo ista elemēta sumpserunt: ⁊ ꝓduxit
terra q̄cquid ei radicitus hereret. Nūquid nā se/
cūdo? Nec hoc quidē: Tūc enim firmamētū fa
ctū est iter aquas superiores ⁊ iferiores: celūq̄
appellatū est: i quo firmamēto quarto die facta
sunt sydera. Nimirꝫ ergo si ad istoꝝ dieꝝ opera
dei pertinēt angeli: ipsi sunt illa lux que diei no/
men accepit: cuius vnitas vt commendaretur
non est dictus dies primus: sed dies vnus. Nec
alius est secundus aut tertius aut ceteri: sed idē
ipse vnus ad implendum senarium vel septena
rium numerum repetitus est: propter senari/
am vel septenariam cognitionem: senariam sci/
licet operum que fecit deus: et septenariaꝫ qui
etis diei. Cum enim dixit deus fiat lux ⁊ facta ē
lux: si recte in hac luce creatio intelligitur ange
lorum: profecto facti sunt participes lucis eter

ne:que ē ipſa icōmutabilis ſapiētia dei:ꝑ quaȝ facta ſūt oīa:quē dicim⁹ vnigenitū dei filium: vt ea luce illuminati qua creati fierēt lux ⁊ vocarent̃ dies participatiōe icōmutabilis lucis ⁊ diei:quod ē verbū dei per quod ⁊ ipſi ⁊ oīa facta ſūt. Lumē ꝗppe verū quod illuminat oēm hoīeȝ veniētē in hūc mūdū:hoc illuminat ⁊ oēȝ angelū mūdū: vt ſit lux nō in ſeipſo ſed ī deo: a quo ſi vertit̃ angelus fit īmundus:ſicut ſūt oēſ ꝗ vocant̃ īmundi ſpūs:nec iā lux in dn̄o ſed in ſeipſis tenebꝛe pꝛiuati participatiōe lucis eťne. Mali.n.nulla natura eſt ſed amiſſio boni mali nomen accepit.

¶ De ſimplici ⁊ icōmutabili trinitate patris ⁊ filij ⁊ ſpūs ſancti vni⁹ dei:cui nō ē aliud qualitas aliud ſubſtantia. Capitulum .x.

Est itaꝗȝ bonū ſolū ſimplex: ⁊ ob hoc ſolū icōmutabile qꝺ ē deus. Ab hoc bono creata ſūt oīa bona:ſed non ſimplicia: Et ob hoc mutabilia. Creata ſane inquam .i.facta nō genita. Qꝺ.n. de ſimplici bono genitū ē ꝑiter ſimplex ē:⁊ hoc ē qꝺ illud de quo genitū ē:que duo patrem ⁊ filiū dicim⁹: ⁊ vtrūqȝ hoc cū ſpū ſcō vn⁹ ē de⁹. Qui ſpūs patris ⁊ filij ſpūs ſcūs pꝛopꝛia quadā notiōe hui⁹ nominis ī ſacris litteris nūcupat̃. Alius aūt ē ꝗȝ pater ⁊ fili⁹:qꝛ nec pater ē nec fili⁹. Sed alius dixi non aliud;qꝛ ⁊ hoc pariter ſimplex pariterqȝ icōmutabile bonū ē ⁊ coeternū. Et hec trinitas vnus ē deus:nec ideo non ſimplex quia trinitas. Neqȝ enim pꝛopter hoc naturā iſtā boni ſimpliceȝ dicim⁹: qꝛ pater ī ea ſolus:aut ſolus filius: aut ſolus ſpūs ſcūs. Nō.n.ſola ē iſta nominis trinitas ſine ſubſiſtētia perſonaꝝ:ſicut ſabelliani heretici putauerūt. Pater ꝗ genuit ſimplex ē:⁊ filius ꝗ genit⁹ ē pariter ſimplex ē:⁊ hoc ē quod illud de quo genit⁹ eſt. Sȝ ideo ſimplex dicitur: qm̄ quod habet hoc ē:excepto ꝙ relatiue queqȝ pſona ad alterā dicit̃. Nā vtiqȝ pater habet filiū:nec tamē ipſe ē filius:⁊ fili⁹ habet patrem: nec tn̄ ipſe ē pater. In quo ergo ad ſemetipſuȝ dicit̃ nō ad alterū:hoc ē quod habet:ſicut ad ſe ipſum dicit̃ viuēs habendo vtiqȝ vitam ⁊ eadē vita ipſe ē. Pꝛopter hoc itaqȝ natura dicit̃ ſimplex:cui non ſit aliud habere qꝺ vel poſſit amittere: vel aliud ſit habēs aliud quod habet:ſicut vas aliquē liquoꝛē:aut coꝛpus coloꝛē: aut aer lucē ſiue feruoꝛē:aut anima ſapiētiā. Nihil enī hoꝛū eſt id quod habet. Nā neqȝ vas liquoꝛ eſt nec coꝛpus coloꝛ:nec aer lux ſiue feruoꝛ: neqȝ aīa ſapiētia ē. Hic ē ꝙ ēt pꝛiuari pn̄t reb⁹ quas habēt:⁊ ī alios habit⁹ vł q̄litates verti atqȝ mutari: vt ⁊ vas euacuet̃ humoꝛe quo plenum eſt ⁊ coꝛpus decoloꝛet̃: ⁊ aer tenebꝛeſcat ſiue frigeſcat: ⁊ aīa deſipiat. Sed ⁊ ſi ſit coꝛpus incoꝛruptibile quale ſanctis ī reſurrectiōe pꝛomittitur:habet ꝗdē ipſius incoꝛruptiōis inamiſſibilē qualitatē:ſed manēte ſubſtātia coꝛpoꝛali:non hoc ē quod ipſa icoꝛruptio. Nā illa etiā per ſingulas ꝑtes coꝛpoꝛis tota ē:nec alibi maioꝛ alibi minoꝛ. Neqȝ.n. vlla pars eſt incoꝛruptioꝛ: ꝗȝ altera:coꝛpus vero ipſum maius ē ī toto ꝗȝ ī parte: ⁊ cū alia pars ē ī ea amplioꝛ:alia minoꝛ: non ea que amplioꝛ ē icoꝛruptioꝛ ꝗȝ ea que minoꝛ Aliud eſt itaqȝ coꝛpus quod nō vbiqȝ ſui totuȝ ē:alia icoꝛruptio q̄ vbiqȝ ei⁹ tota eſt:qꝛ oīs ꝑs icoꝛruptibilis coꝛpoꝛis: etiā ceteris inequalis equaliter icoꝛrupta ē. Neqȝ.n. verbi gratia qꝛ digitus minoꝛ ē ꝗȝ tota manus:iō icoꝛruptibilioꝛ man⁹ ꝗȝ digit⁹. Ita cū ſint inequales man⁹ ⁊ digit⁹:equalis ē tamē icoꝛruptibilitas man⁹ ⁊ digiti. Ac ꝑ hoc ꝗȝuis a coꝛpoꝛe icoꝛruptibili inſeparabilis incoꝛruptibilitas ſit:aliud ē tamē ſubſtātia qua coꝛpus dicit̃ :aliud qualitas ei⁹ qua icoꝛruptibile nūcupat̃. Et iō ſic ēt nō hoc ē qꝺ habet aīa quoqȝ ipſa:etiā ſi ſemꝑ ſit ſapiens:ſicut erit cū a pn̄ti miſeria liberabit̃: qꝛ licet tūc ſapiēs ſit ī eternū:participatione tamē icōmutabilis ſapiētie ſapiēs erit:que nō ē qꝺ ipſa. Neqȝ.n.ſi aer īfuſa luce nunquā deſerat̃ ideo nō aliud ē ipſe aliud lux qua illuminatur. Neqȝ hoc ita dixerim quaſi aer ſit aīa: qꝺ putauerūt quidā ꝗ nō potuerūt incoꝛpoꝛeā cogitare naturā. Sed habēt hec ad illa etiā in magna diſparilitate quandā ſimilitudinē: vt non icōuenienter dicat̃ ſic illuminari animā incoꝛpoꝛeā luce incoꝛpoꝛea ſimplicis ſapientie dei: ſicut illuminatur aeris coꝛpus luce coꝛpoꝛea: ⁊ ſicut aer tenebꝛeſcit iſta luce deſertus. Nā nihil ſunt aliud que dicuntur locoꝝ quoꝛūcunqȝ coꝛpoꝛaliū tenebꝛe ꝗȝ aer carēs luce ita tenebꝛeſcere animaȝ ſapientie luce pꝛiuatā. Secūdū hoc ergo dn̄r illa ſimplicia que pꝛicipaliter vereqȝ diuina ſunt: ꝙ nō aliud ē in eis qualitaſ aliud ſubſtātia:nec alioꝝ pꝛicipatiōe vł diuina vł ſapiētia vł beata ſūt. Ceterū dict⁹ ē in ſcripturis ſcīs ſpūs ſcūs ſapiētia multiplex: eo ꝙ multa ī ſe habeat:ſed que habet hec ⁊ eſt: ⁊ ea oīa vnus ē. Neqȝ.n. multe ſed vna ſapiētia eſt ī qua ſūt īmenſi quidā atqȝ infiniti theſauri reꝝ

intelligibiliū: in qbus sunt oēs inuisibiles atqꝫ
icōmutabiles rōnes rerū: etiā visibiliū ꝛ muta
biliū que per ipsam facte sunt: quoniam deꝰ nō
aliquid nesciens fecit: qđ nec de quolibet hoīe
artifice recte dici pōt. Porro si sciens fecit oīa
ea vtiqꝫ fecit que nouerat: ex quo occurrit aīo
qddā mirū: sed tamē verū ꝙ iste mundus nob
notus eē nō posset nisi esset: deo autem nisi no
tus eēt esse non possit.

¶ An eius beatitudinis quā sancti āgeli ab ini
tio sui semꝑ habuerūt: etiā illos spiritus qui in
veritate nō steterunt participes fuisse creden
dum sit. Capitulum .xi.

Q Ue cum ita sint: nullo quidē modo ꝑm
aliquod temporis spacium prius erāt
spiritus illi tenebre quos angelos dicimus: sed
simul vt facti sunt lux facti sunt: non tn̄ ita tm̄
creat vt quoquomō essent ꝛ quoquomodo vi
uerent: sed etiam illuminat vt sapienter beate
qꝫ viuerent. Ab hac illuminatiōe auersi quidā
angeli: nō solū non obtinuerunt excellentiā sa
pientis beateqꝫ vite: que proculdubio non nisi
eterna est eternitatisqꝫ sue certa atqꝫ secura sꝫ
ꝛ rōnalē vitā licet insipientem sic habēt: vt eaꝫ
nō possint amittere nec si velint. Quatenus āt
anteqꝫ peccassent: illius sapientie fuerint par
ticipes: definire quis potest? In eius tn̄ partici
patiōe equales fuisse istos illis: qui propterea
vere planeqꝫ beati sunt: quoniam nequaqꝫ de
sue beatitudinis eternitate fallūtur quō dictu
ri sumꝰ: quādoqdē si equales in ea fuissent: etiā
isti in eius eternitate mansissent pariter beati
quia pariter certi? Neqꝫ.n. sicut vita qꝫdiucū
qꝫ fuerit: ita eterna vita veraciter dici poterit
si finem habitura sit: siquidē vita tantummodo
viuēdo: eterna vero finē nō habēdo nomina
ta est. Quapropter qꝫuis nō qcqd eternū con
tinuo beatū sit: dicit̄.n. etiā penalis ignis eter
nus: tamē si vere perfecteqꝫ beata vita non ni
si eterna ē: nō erat talis istorū quādoqꝫ desitu
ra: ꝛ propterea nō eterna siue id scirent siue ne
scientes aliud putarēt. qꝛ scientes timor: nesciē
tes error beatos esse vtiqꝫ non sinebat. Si aūt
hoc ita nesciebāt vt falsis incertisue nō fiderēt
sed vtrum sempiternum an quandoqꝫ finēꝫ ha
biturum esset bonum suum: in neutram parteꝫ
firma assensione ferrentur: ipsa de tanta felici
tate cūctatio eam beate vite plenitudinē quā
in sanctis āgelis eē credimꝰ nō habebat. Neqꝫ
enim beate vite vocabuluꝫ ita contrahimꝰ ad
quasdā significationis angustias: vt soluꝫ deū
dicamus beatum: qui tamen ita vere beatus ē
vt maior beatitudo esse nō possit. In cuius cō
paratiōe ꝙ angeli beati sunt: sua quadā sūma
btitudīe qꝫta eē ī āgelis pōt qd aut quātū ē.

¶ De comparatiōe beatitudinis iustorū nec dū
tenētiū ꝓmissionis diuine p̄miū ꝛ p̄moꝝ ī ꝑadi
o hominū ante peccatū. Caplꝫ .xij.

N Ec ipsos eniꝫ huic tāte beatitudini cō
paratos qđ attinet ad rōnalē vel itelle
ctualē creaturā beatos nūcupandos
putamꝰ. Qui.n. primos illos hoīes in paradiso
negare audeat beatos fuisse ante peccatum:
qꝫuis de sua beatitudine qꝫdiuturna vł vtruꝫ
eterna esset incertos: esset autē eterna nisi pec
cassent: cū hodie non iprudenter beatos voce
mus: quos videmus iuste ac pie cum spe futu
re immortalitatis hanc vitam ducere sine cri
mine vastante conscientiam: facile imperātes
peccatis huius infirmitatis diuinam misericor
diā: qui licet de sue perseuerantie premio cer
ti sint: de ipsa tamen perseuerantia sua reperi
untur incerti? Quis.n. hominum se in actione
prouectuqꝫ iustitie perseueraturū vsqꝫ in finē
sciat: nisi aliqua reuelatiōe ab illo fiat certꝰ: qui
de hac re iusto latētiqꝫ iudicio nō oēs istruit: sꝫ
neminē fallit. Quātū itaqꝫ pertinet ad delecta
tionē p̄ntis boni: beatior erat primꝰ hō ī paradi
so: qꝫ qlibet iustꝰ ī hac īfirmitate mortali. Quā
tū aūt ad spem futuri boni beatior qlibet ī qui
buslibet cruciatibꝰ corporis: cui nō opinione sꝫ
certa ꝟitate manifestū ē: sine fine se habituruꝫ
oī molestia carentē societatē angeloꝝ ī partici
patiōe sūmi dei: qꝫ erat ille hō sui casus icertus
ī magna illa felicitate paradisi. Quocirca cui
uis iā nō difficulter occurrit vtroqꝫ ꝯiūcto effi
ci beatitudinē: quā recto ꝓposito itellectualis
natura desiderat: hoc ē vt ꝛ bono incommuta
bili quod deꝰ est sine vlla molestia perfruat̄: ꝛ ī
eo se in eternū eē mansurum: nec vlla dubitati
one cūctetur: nec vllo errore fallatur. Hāc ha
bere āgelos lucis pia fide credimꝰ: hāc nec an
teqꝫ caderēt habuisse āgelos peccatores q sua
prauitate illa luce ꝓuati sūt cōseqnti rōne colli
gimꝰ. Habuisse tn̄ aliqꝫ ꝛ si nō ꝑsciā btitudinē:
si vitā egerūt ante peccatū ꝑfecto credēdi sūt.

¶ An ita vnius felicitatis oēs āgeli sint creati:
vt neqꝫ lapsuros se possent nosse qui lapsi sūt:
ꝛ post ruinā labētiū perseuerantie sue prescia ꝫ
acceperint qui steterūt. Capitulum .xiij.

Ut si ouorum videtur qn facti sunt angeli: alios credere ita factos vt nō accipe/rēt pscientiā: vel perseuerātie vel casus sui: alios aūt ita factos: vt veritate certissima et/iitaté sue btitudinis nossent: sed equalis felici/tatis oēs ab initio creati sūt: et ita fuerūt: donec hi qui nunc mali sunt ab illo bonitatis lumine sua volūtate cecidissēt: pcl dubio mlto ē duri nūc putare angelos scōs eterne sue btitudinis icer tos: et ipsos de semetipsis ignorare: qd nos de il lis p scripturas scās nosse potuimus. Quis eīz catholicus xpianus ignorat: nullū nouū diabo/lū ex bonis angelis vlterius futurum: sicut nec istū in societaté bonorum angelorum vlterius rediturum? Ueritas qppe i euāgelio scis fidelibusq pmit/tit: q erūt equales angelis dei: qbus etiā pmit titur q ibūt i vitā eternā. Porro aūt si nos cer/ti sumus nunq nos ex illa imortali felicitate ca suros. Illi vero certi nō sunt: iā potiores nō eq/les eis erimus. Sed qr nequaq veritas fallit: et equales eis erimus pfecto etiaz ipsi certi sunt sue felicitatis eterne. Cuius illi alij qr certi non fuerūt: nō eīz erat eorum eterna felicitas cuius cer/ti eēnt: q finē fuerat hitura: restat vt aut ipares fuerit: aut si pares fuerūt post istorum ruinaz illis certa sciētia sue sempiterne felicitatis accesserit. Ni si forte qs dicat id qd dns ait de diabolo i euāge lio. Ille homicida erat ab initio: et i veritate nō ste/tit: sic eē accipiēdū vt n solū homicida fuerit ab initio. i. initio humani gnis ex quo vtiq hō fcūs ē: quē decipiēdo posset occidere: verūetiā ab ini tio sue conditionis i veritate nō steterit: et ideo nū/q beatus cū sanctis angelis fuerit: suo recusās esse subditus creatori: et superbia sua velut pri/uata potestate elatus: ac p hoc falsus et fallax: quia neq vnq potestaté oipotētis euadit. Et q per piā subiectionē noluit tenere quod vere est: affectat per superbā elationez simulare qd non est: vt sic intelligat etiā quod beatus apostolus ioānes ait: ab initio diabolus peccat: hoc est ex quo factus ē iusticiā recusauit: quā nisi pia deo q subdita volūtas habere nō posset. Huic snie quisquis acquiescit: nō cū illis hereticis sapit. i. manicheis: et si que alie pestes ita sentiūt: q suā quādā ppriā tanq ex aduerso quodā pricipio diabolus habet naturā mali: q tanta vanitate desipiūt: vt cū verba ista euāgelica i auctorita/te nobiscū habeāt: nō attēdant nō dixisse dnz a veritate alienus fuit: sz i veritate nō stetit: vbi a verita/te lapsū itelligi voluit: i qua vtiq si stetisset: eius particeps fcūs btūs cū scis angelis pmaneret.

¶ Quo genere locutōis dictū sit de diabolo: q i veritate nō steterit: qr veritas nō ē i eo. Ca. xiiij.

Ubiecit autem iudicium: quasi quesis/semus vnde ostendatur q i veritate nō steterit: atq ait quia non est veritas in eo. Esset autem in eo si in illa stetisset. Locutio/ne autem dictum est minus vsitata. Sic eniz vi detur sonare: in veritate non stetit: quia non est veritas in eo: tanquam ea sit causa vt in verita te non steterit: q in eo veritas non sit: cum poti/us ea sit causa vt i eo veritas nō sit: q in verita/te non stetit. Ista locutio est et in psalmo vbi ait. Ego clamaui quoniam exaudisti me deus: cuz dicendum fuisse videatur: exaudisti me deus quoniam clamaui. Sed cuz dixisset ego clama/ui: tanquam ab eo quereretur vnde se clamas/se mōstraret: ab effectu exauditionis dei clamo ris sui ostendit affectum: tanquam diceret. Hic ostendo clamasse me quoniam exaudisti me.

¶ Quid sciendum sit de eo quod scriptum ē ab initio diabolus peccat. Capitulum. xv.

Illud etiam quod ait de diabolo ioan/nes: ab initio diabolus peccat: non itel/ligunt qui inde volunt asserere pecca/ti naturam: cum naturale nullum sit omnino pec catuz. Sed quid respondetur pro phisicis testi monijs: siue quod ait esaias sub figurata perso na principis babilonie diabolum notās: quō ce cidit lucifer qui mane oriebatur: siue quod eze/chiel: in delicijs paradisi dei fuisti: omni lapide p cioso ornatus: vbi intelligitur fuisse aliquando sine peccato? Nam expressius ei paulo post di/citur. Ambulasti in diebus tuis sine vitio. Que si aliter conuenientius intelligi nequeunt: opor tet etiam illud quod dictum est in veritate non stetit sic accipiamus q in veritate fuerit: sed nō permanserit. Et illud qd ab initio diabolus pec cat: non ab initio ex quo creatus est peccare pu tandus est: sed ab initio peccati quod ab ipsius superbia cepit eē peccatū. Nec illud quod scri/ptum est in libro iob: cū de diabolo sermo esset Hoc est initium figmenti domini quod fecit ad illudendum ab angelis suis. Cui consonare vi/detur et psalmus vbi legitur. Draco hic queз fin xisti ad illudendum ei sic intelligendum est: vt existimemus talem ab initio creatum: cui ab an gelis illuderetur: sed in hac pena post pecca/tum ordinatum. Initium ergo eius figmentum est domini. Non enim est vlla natura etiam in

extremis īfimisq̧ bestiolis: quā nō ille ꝯstituit a
quo est oīs modus: oīs species: omnis ordo: sine
quibus nihil rerum inueniri vel cogitari potest.
Quanto magis angelica creatura: que oīa ce/
tera que deus cōdidit nature dignitate p̄cedit.

¶ De gradibus ꝛ differentijs creaturaꝝ: ꝙ alr̄
pēdet vtilitatis vsus: alr̄ ordo rōnis. Cap. xvj.

In his eīm q̄ quoquomodo sūt: ꝛ nō sūt
qđ d̄s est a quo facta sunt: p̄ponūtur v
uētia nō viuentibus: sicut ea q̄ hn̄t vim
gignēdi vel etiā appetēdi: his q̄ isto motu carēt.
Et ī his q̄ viuūt p̄ponūtur sētiētia nō sētiētibus
sicut arboribus aīalia. Et ī his q̄ sentiūt p̄ponun
tur ītelligētia nō ītelligētibus: sicut hoīes peco/
ribus. Et ī his q̄ ītelligūt preponūtur īmortalia
mortalibus: sicut angeli hoībus altioris p̄ponū
tur nature ordine. Est autē alius atq̧ alius pro
suo cuiusq̧ vsu estimatōis modus: quo fit vt q̄/
dā sensu carētia qbusdā sētiētibus p̄ponamus:
ītātū vt si ptās esset ea ꝑrsus de natura reꝝ au
ferre vellemus: siue quē ī ea locū hn̄t ignorātes
siue etiā sciamus nostris ea cōmodis postponē/
tes. Quis eīꝫ nō domi sue paneꝫ hēre q̄ꝫ mures
nūmos q̄ꝫ pulices malit? Sꝫ qđ miꝝ cū ī ipsorū
etiā hoīuꝫ estimatione quoꝝ certe natura tāte
est dignitatis: plerūq̧ carius cōparet̄ equus q̄ꝫ
seruus: gēma q̄ꝫ familia? Ita ī tali libertate iudi
cādi plīmuꝫ distat ratio ꝯsiderātis a necessitate
īdicētis: seu voluptate capientis: cū ista qđ p se/
ipsum ī reꝝ gradibus pendat: necessitas aūt qđ
ꝑpter qđ expetat cogitet. ꝛ ista qđ veꝝ luci mē/
tis appareat: voluptas vero qđ iocūdū corpo/
ris sensibus blādiat̄ exgrat. Sed tn̄ valet ī na/
turis ratōalib⁹ quoddā veluti pōdus volūtatis
ꝛ amoris: vt cū ordine nature angeli hoībus: tn̄
lege iusticie boni hoīes malis angelis p̄ferātur.

¶ Uitium malicie non naturaꝫ esse: sed contra
naturam: cui ad peccandum non cōditor causa
est: sed voluntas. Capitulum. xvij.

PRopter nāꝫ igit̄ nō ꝑpter maliciā dia
boli dictū recte ītelligimus. Hoc ē ini/
tiū figmēti dn̄i: qꝛ sine dubio nisi eēt vi/
tiū malicie: natura nō viciata p̄cessit. Uitiū aūt
ita ꝯtra nāꝫ est: vt non possit nisi nocere nature.
Nō itaq̧ eēt vitiū recedere a deo nisi natura cu
ius id vitiuꝫ est: potius cōpeteret esse cum deo.
Quapropter etiā volūtas mala grāde testimo
niū est nature bone. Sed deus sicut nārū bona
rū optimus creator est: ita malaꝝ volūtatuꝫ iu/
stissimus ordinator: vt cū male ille vtūtur natu
ris bonis: ipse bene vtat̄ etiā voluntatibus ma/
lis. Itaq̧ fecit vt diabolus īstitutione illius bo/
nus: volūtate sua malus: ī iferioribus ordinat⁹
illuderet̄ ab angelis eius. i. vt ꝓsint tētationes
eius sanctis: qbus eas obesse desiderat. Et qm̄
deus cū eū ꝯderet future malignitatis eius nō
erat vtiq̧ ignarus: ꝛ p̄uidebat q̄ bona de malis
eius esset ipse facturus: propterea psalmus ait.
Draco hic quē finxisti ad illudēdū ei: vt ī eo ipso
ꝙ eū finxit: licet p suā bonitatē bonū: iā p suā p̄/
sciētiā p̄parasse ītelligat̄ quō illo vteret̄ ī malo.

¶ De pulchritudine vniuersitatis que per ordi/
nationem dei etiam ex contrariorum fit opposi
tione lucentior. Capitulum. xviij.

NEq̧ eīꝫ deus vllū nō dico angelorū sꝫ
vel hoīuꝫ crearet: quē malū futuꝝ esse
p̄scisset: nisi pariter nosset qbus eos bo
noꝝ vsibus cōmodaret: atq̧ ita ordinē sc̄loꝝ tā
q̄ꝫ pulcherrimū carmē etiā ex qbusdā quasi an/
thitetis honestaret. Anthiteta eīꝫ q̄ appellant̄
ī ornamētis elocutionis sunt decētissima: q̄ la/
tine appellātur opposita: vel qđ exp̄ssius dicit̄
ꝯtraposita. Non est apud nos huius vocabuli
ꝯsuetudo: cū tn̄ eisdē ornamētis locutiōis etiā
sermo latinus vtatur: immo lingue oīuꝫ gētiuꝫ
his anthitetis: ꝛ paulus apostolus ī secunda ad
corinthios epistola illū locum suauiter explicat
vbi dicit: per arma iusticie a dextris ꝛ a sinistris
per gl̄iaꝫ ꝛ ignobilitatē: per īfamiam ꝛ bonā fa/
mam: vt seductores ꝛ veraces: vt q ignoramur
ꝛ cognoscimur: quasi moriētes ꝛ ecce viuimus:
vt coerciti ꝛ non mortificati: vt tristes semp aūt
gaudentes: sicut egeni multos aūt ditantes: tā
q̄ꝫ nihil habentes ꝛ oīa possidentes. Sicut ergo
ista ꝯtraria ꝯtrarijs opposita sermonis pulchri/
tudinem reddunt ita quadam non verboꝝ sed
reꝝ eloquentia ꝯtrarioꝝ oppositione seculi pul
chritudo componitur. Apertissime hoc posituꝫ
est in libro ecclesiastico hoc modo. Contra ma/
lum bonum est et contra mortem vita: sic con/
tra pium peccator. Et sic intuere in omnia ope
ra altissimi bina contra bina: vnū contra vnuꝫ.

¶ Quid sentiēdum videatur diuisit deus inter
lucem ꝛ tenebras. Capitulum. xix.

QUāuis itaq̧ diuini sermonis obscuri/
tas etiam ad hoc sit vtilis: q̄ꝫ plures sen
tentias veritatis parit: ꝛ in lucem noti/
cie producit: dum alius eum sic alius sic intelli/
git: ita tamen vt quod in obscuro loco intelligi/
tur: vel attestatione rerum manifestaꝝ vel alijs

locis minime dubijs afferat̃:siue cū multa tra/
ctantur:ad id quoqꝫ perueniat̃:quod sensit ille
qui scripsit:siue id lateat sed ex occasiōe tractā
de profunde obscuritatis alia quedam vera di
cantur:non mihi videtur ab operibꝰ dei absur/
da sententia:si cum lux illa prima est facta āge
li creati intelliguntur:⁊ inter sanctos angelos
⁊ immūdos fuisse discretum:vbi dictum est ⁊ di/
uisit deus inter lucem ⁊ tenebras ⁊ vocauit de
us lucem diem ⁊ tenebras vocauit noctē. So/
lus quippe ille ista discernere potuit:qui potu
it etiā prius ꝙ̄ caderent prescire casuros ⁊ lu/
mine priuatos veritatis in tenebrosa superbia
remansuros. Nam iter istum nobis notissimū
diem ⁊ noctē.i.inter hanc lucē ⁊ has tenebras
vulgatissimas sensibus nostris: luminaria celi
vt diuiderent imperauit. Fiant inquit lumina
ria in firmamento celi vt luceant super terram
⁊ diuidāt inter diē ⁊ noctem: Et paulo post. Et
fecit inquit deus duo luminaria magna lumiā
re maius in principio diei:⁊ luminare minus in
principio noctis. Et stellas:⁊ posuit illas deus
in firmamēto celi lucere super terrā:⁊ preesse
diei ⁊ nocti:⁊ diuidere inter lucem ⁊ tenebras.
Inter vero lucem que sancta societas angelo
rum ē illustratione veritatis intelligibiliter ful
gens:⁊ ei cōtrarias tenebras.i.malorū angelo
rum auersoꝝ a luce iustitie teterrimas mētes:
ipse diuidere potuit:cui ēt futuꝝ nō nature ſꝫ
volūtatis malū occultū aut icertū eē ñ potuit.

¶ De eo ꝙ post discretionē lucis atqꝫ tenebra
rū dictū ē ⁊ vidit deꝰ lucē qꝛ bōa ē. Ca.xx.

Deniqꝫ nec illud ē pretereūdū silētio:ꝙ
vbi dixit deus fiat lux ⁊ facta est lux:
continuo subiūctū ē:⁊ vidit deꝰ lucem
quia bona ē. Nā posteaꝙ̄ separauit iter lucē
⁊ tenebras:⁊ vocauit lucem diē ⁊ tenebras no
ctem:ne simul cū luce ēt talibꝰ tenebris testimo
niū placiti sui perhibuisse videret̃.nā vbi tene
bre inculpabiles sunt:inter quas ⁊ lucē istā his
oculis cōspicuā luminaria celi diuidūt:nō ante
ſꝫ post ifertur. Et vidit deꝰ qꝛ bonū ē: ⁊ posuit
inquit illa i firmamēto celi:lucere super terrā
⁊ preesse diei ⁊ nocti:⁊ separare inter lucem ⁊
tenebras. Et vidit deꝰ quia bonū ē. Utrūqꝫ pla
cuit:qꝛ vtrūqꝫ sine peccato ē:Ubi aūt dixit de
us fiat lux ⁊ facta est lux:⁊ vidit deꝰ lucem qꝛ
bona est: postmodū infert̃.⁊ separauit deus in
ter lucem ⁊ tenebras vocauitqꝫ deus lucē diē
⁊ tenebras vocauit noctem:nō hoc loco addi/
tū ē:⁊ vidit deꝰ qꝛ bonū ē:ne vtrūqꝫ appellare
tur bonū:cū eēt horū alterū malū vitio propo
non natura. Et ideo sola ibi lux placuit cōdito
ri:tenebre aūt angelice ⁊ si fuerant ordinande
non tamen fuerant approbande.

¶ De eterna ⁊ incōmutabili scientia dei ac vo/
luntate:qꝛ semper illi vniuersa q̄ fecit sic pla/
cuerunt faciēda queādmodū facta. Ca.xxi.

Quid ē.n.aliud intelligendū i eo ꝙ per
oia dicitur:vidit deus qꝛ bonū est:nisi
operis approbatio ſm artē facti q̄ sa/
piētia dei est:Deus aūt nō vsqueadeo cū dicit
factum ē:tūc didicit bonū:vt nihil eorū fieret
si ei fuisset incognitū. Dum ergo vidit quia bo
num est:qđ nisi vidisset anteꝙ̄ fieret:nō vtiqꝫ
fieret:docet bonū eē nō discit. Et plato quidē
plus ausus ē dicere:elatū eē.s.deū gaudio mū
di vniuersitate pfecta. Ubi ⁊ ipse nō vsqꝫadeo
desipiebat:vt putaret deum sui opis nouitate
factū beatiorē:ſꝫ sic ōndere voluit artifici suo
placuisse iā factū:quod placuerat in arte faci
endū:ñ ꝙ vllo mō dei sciētia variet̃:vt aliud i
eo faciāt q̄ nōdū sūt:aliud q̄ iā sūt:aliud q̄ fue/
rūt. Nō.n.more nostro ille vel quod futurū ē
ꝓspicit:vł qđ pñs ē aspicit:vł qđ preteritū est
respicit:ſꝫ alio mō quodā a nostraꝝ cōsuetudi/
ne cogitationū longe alteqꝫ diuerso. Ille qppe
nō ex hoc i illud cogitatiōe mutata:sed oīno in
cōmutabiliter videt:ita vt illa quidē q̄ tēpora
liter fiūt:⁊ futura nōdū sint:⁊ pñtia iā sint ⁊ pre
terita iā nō sint. Ipse ꝟo hec oīa stabili ac sempi
terna pñtia comprehēdat:nec aliter oculis:ali
ter mēte:nō.n.ex aīo cōstat ⁊ corpore. Nec ali/
ter nūc:aliter antea:⁊ aliter postea:qm̄ nō sicut
nostra:ita quoqꝫ eiꝰ scientia triū tēpoꝝ:pñtꝭ vi
delicet ⁊ preteriti vł futuri varietate mutatur
apud quē ñ ē imutatio nec momēti obūbratio.
Neqꝫ.n.eius itētio de cogitatiōe i cogitatiōē
trāsit:i cuiꝰ incorporeo cōtuitu simul adsūt cū/
cta q̄ nouit. Qm̄ tēpora ita nouit nullis suis tē
poralibꝰ notiōibꝰ queādmodū tēporalia mouet
nullis suis tēporalibꝰ motibꝰ. Ibi ergo vidit bo
nū eē quod fecit:vbi bonū eē vidit vt faceret.
Nec qꝛ factū vidit sciētiā duplicauit:vł ex ali
qua parte auxit:tanquā minoris sciētie fuerit
priusꝙ̄ faceret qđ videret:q tā pfecte nō ope/
raret̃:nisi tā pfecta sciētia cui nihil ex eiꝰ operi/
bus adderet̃. Quapropt̃ si tātūmodo nobis in
sinuādū eēt qđ fecerit lucē:sufficeret dicere fe
cit deꝰ lucē. Si aūt nō solū qđ fecerit:verū eti/

am per quid fecerit: satis esset ita enumerari: ⁊
dixit de⁹ fiat lux: ⁊ facta ē lux: vt nō tātū deū
sz ēt p v̄bū lucē fecisse nossem⁹: Qz h̄o tria que
dā maxie sciēda de creatura nob̄ itimari opor/
tuit: qs eā fecerit: p qd fecerit: q̄re fecerit: deus
dixit igt fiat lux ⁊ facta ē lux: ⁊ vidit de⁹ lucē qz
bōa ē. Si ḡ q̄rim⁹ qs fecerit: de⁹ ē: si p qd fecerit
dixit fiat ⁊ fcā ē q̄re fecēit qz bōa ē. Nec auctor
ē excellētior d̄o: nec ars efficacior dei v̄bo: nec
cā melior q̄z vt bonū crearet̄ a bono d̄o. Hāc ēt
plato cāz cōdēdi mūdi iustissimā dic̄: vt a bono
d̄o bōa opa fierēt: siue ista legerit: siue ab his q
legerāt forte coḡuerit: siue acerrimo igenio iui
sibilia d̄i p ea q̄ facta sūt itellecta cōspexerit: si
ue ab his q ista cōspexerāt ⁊ ipse didicerit.

¶ De his qb⁹ in vniuersitate rez a bono creato
re bene cōditarū quedā displicēt ⁊ putant nul/
lam malā eē naturā. Capitulum. xxij.

Hanc tn̄ cāz. i. ad bona creāda dicit bo/
nitatē dei. hāc inq̄z cāz tā iustā atq̄z ido
neā. que diligēter cōsiderata ⁊ pie co/
gitata: oēs cōtrouersias querētiū mūdi origi/
nē terminat. Quidā heretici nō viderūt: qz ege
nā carnis hui⁹ fragilēq̄z mortalitatē iā de iusto
supplicio veniētē: dū ei nō cōueniunt plurima
offendūt: sicut ignis aut frigus aut fera bestia:
vel quid eiusmodi. Nec attēdūt q̄z vel in suis
locis naturisq̄z vigeāt: pulchroq̄z ordine dispo
nant̄: quātūcūq̄z vniuersitati rez pro suis por
tionib⁹ decoris tanq̄z in cōmunē rēpublicā con
ferant: vl' nobis ipsis si eis cōgruenter atq̄z sciē
ter vtamur ꝯmoditatis attribuāt: ita vt vene/
na ipsa q̄ p icōueniētiā pniciosa sunt: cōuenien
ter adhibita i salubria medicamenta vertātur
q̄z q̄z a ꝯtrario ēt hec qb⁹ delectāt̄: sicut cibus ⁊
pot⁹ ⁊ ista lux imoderato ⁊ iportuno vsu noxia
sentiātur. Uñ nos admonet diuina ꝓuidentia
nō res insipiēter vituperare: sz vtilitatē rez dili/
gēter iquirere: ⁊ vbi nostz igeniū vl' ifirmitas
deficit: ita credere occultā sicut erāt q̄dā que
vix potuim⁹ inuenire: qz ⁊ ipsa vtilitatis occul
tatio: aut hūilitatis exercitatio ē: aut elationis
attritio: cū oīno natura nulla sit malū: nomēq̄z
hoc nō sit nisi priuatiōis boni: sz a terrenis vsq̄z
ad celestia: ⁊ a visibilib⁹ vsq̄z ad iuisibilia: sunt
alijs alia bona: alijs alia meliora: ad hoc ineq̄/
lia vt eēnt oīa. De⁹ aūt ita ē artifex magn⁹ i ma
gnis. vt minor nō sit i paruis. Que parua non
sua grāditate: nā pene nulla ē: sz artificis sapiē
tia metiēda sūt sicut i spē visibili hoīs: si vnū ra
dat̄ supciliū: q̄z ppemodū nihil corpori ⁊ q̄z m̄l'
tū detrahit̄ pulchritudini: qm̄ nō mole cōstat sz
distat a parilitate ac dimensiōe mēbroz. Nec
sane multū mirādū ē: q̄ hi q nōnullā malā pu
tāt esse naturā: suo quodā ꝓprio exortā ꝓpa/
gatāq̄z p̄ncipio: nolūt accipere istā cām creati
onis rez: vt bon⁹ de⁹ cōderet bona. credentes
eū poti⁹ ad hec mūdana molimina rebellantis
aduersū se mali repellendi: extrema necessita
te perductū suāq̄z naturā bonā malo coercen/
do supādoq̄z miscuisse. q̄z turpissime pollutam
⁊ crudelissime captiuatam: ⁊ oppressaz labore
magno vix mūdet ac liberet: nō totā tn̄: sz qd̄
ei⁹ nō potuerit ab illa ingnatiōe purgari: tegmē
ac vinculū futurū hostis victi ⁊ inclusi. Sic āt
manichei nō desiperēt vl' poti⁹ insanirent: si d̄i
naturā sicuti ē icōmutabilē atq̄z oīno incorru/
ptibilem crederēt: cui nocere nulla res possit:
aīam v̄o q̄ voluntate mutari in deterius ⁊ pec
cato corrūpi potuit: atq̄z ita icōmutabil' vita/
tis luce p̄uari: nō d̄i partē nec ei⁹ nature que d̄i
est: sed ab illo conditam longe iparem condito
ri christiana sanitate sentirent.

¶ De errore i q̄ origēis doctria iculpat̄. C. xxiij

Sed m̄lto ē mirādū āpli⁹ q̄ ēt qdaz qui
vnū nobiscū credūt oīuz rez eē p̄ncipi
uz nullāq̄z naturā q̄ nō ē qd̄ de⁹ ē: nisi
ab illo ꝯditore eē n̄ posse: noluerūt tn̄ istā cāz fa
bricādi mūdi tā bonā ac simplicē bn̄ ac simpl'r
credere vt de⁹ bon⁹ ꝯderet bōa: ⁊ eēnt post deū
q̄ no eēnt qd̄ ē de⁹: bōa tn̄ q̄ nō faceret nisi bon⁹
de⁹. Sz aīas dīt nō qdē ptes dei sz factas a d̄o
peccasse a deo cōditore recedendo: ⁊ diuersis
progressibus pro diuersitate peccatoz: a celis
vsq̄z ad t̄ras diuersa corpora q̄si vincula meruis
se ⁊ hūc eē mūdū eāq̄z cāz mūdi fuisse faciēdi: n̄
vt ꝯderēt̄ bōa: sz vt mala cohiberēt̄. Hic orige
nes iure culpatur. In libris. n. q̄s appellat piar
chon. i. de p̄ncipijs hoc sensit: hoc scripsit. Ubi
plusq̄z dici pōt miror hoiēz i ecclesiasticis lr̄is tā
doctū ⁊ exercitatū: nō attēdisse p̄mū q̄z hoc es/
set cōtrariū scripture hui⁹ tāte auctoritat[is] iten/
tioni: q̄ p oīa opa dei subiūgēs: ⁊ vidit de⁹ qz bo
nū ē: cōpletisq̄z oīb⁹ iferēs: ⁊ vidit de⁹ oīa que
fecit: ⁊ erant bona valde: nullā aliam causam
faciēdi mundi intelligi voluit: nisi vt bona fie/
rent a bono deo. Ubi si nemo peccasset: tātum
modo naturis bonis eēt mūdus ornat⁹ ⁊ plen⁹
Et qz peccatū ē: nō ideo cūcta sūt ipleta pecca
tis: cum bonorum longe maior numerus in ce/

lestibus sue nature ordinem seruet: Nec mala
volūtas q̄ꝛ nature ordinez seruare noluit: iō iu/
sti dei leges oīa bñ ordinantis effugit: qm̄ sicut
pictura cū colore nigro loco suo posita ita vni/
uersitas reꝝ siqs possit itueri etiā cū peccatori/
bus pulchra est: q̄uis p̄ seipsos cōsideratos sua
deformitas turpet. Deīde videre debuit Ori/
genes ⁊ q̄cūq̄ ista sapiūt: si hec opinio vera eēt:
mūdū ideo factū: vt aīe ꝓ meritis peccatoꝝ
suoꝝ tanq̄ ergastula q̄bus penalit̄ includerēt
corpora acciperēt: supiora ⁊ leuiora q̄ minus: in
feriora vero ⁊ grauiora q̄ amplius peccauerunt:
demones q̄bus deterius nihil ē: terrena corpora
q̄bus iferius ⁊ grauius nihil ē: potius q̄ hoīes etiā
bonos: potius etiam q̄ malos hr̄e debuisse. Nūc
vero vt itelligeremus aīaꝝ merita ñ q̄litatibus cor
poꝝ eē pēsāda: aereū possidet pessimus demō
homo aūt ⁊ nūc licet malus lōge minoris mitioris/
q̄ malitie: ⁊ certe añ peccatū tñ luteū corpus ac/
cepit. Quid aūt stultius pōt dici: q̄ istū solē vt
ī vno mūdo vnus eēt: nō decori pulchritudinum
vel etiā saluti reꝝ corporaliū ꝯsuluisse artificē
deū: sed hoc potius euenisse q̄ꝛ vna aīa sic pecca
uerat: vt tali corpore mererēt̄ icludi? Ac p̄ hoc
si ꝯtigisset vt nō vna sed due: imo nō due sed decē
vel cētū simil'r eq̄literq̄ peccassēt: cētum soles
habere hic mundus. Qđ vt nō fieret non opifi
cis ꝓuisione mirabili ad reꝝ corporaliū salutez
decoremq̄ cōsultū ē: sed ꝯtigit potius tanta vnius aīe
ꝓgressiōe peccātis: vt sola corpus tale mererēt̄.
Nō plane aīaꝝ de q̄bus nesciūt q̄d loquātur: sed
eoꝝ ipsorū q̄ talia sapiūt multū lōge a veritate
⁊ merito ē coercēda ꝓgressio. Hec ergo tria q̄
supius ꝯmēdaui cū ī vnaquaq̄ creatura req̄rū
tur: q̄s eā fecerit p̄ q̄d fecerit: quare fecerit: vt
rñdeatur deus p̄ verbū suū q̄ꝛ bona ē: vtrū altitu
dine mystica nobis ipa trinitas intimetur: hoc est
pater ⁊ filius ⁊ spūs scūs: an aliq̄d occurrat qđ hoc
loco scripturarū id accipiēdū eē p̄hibeat: multi
sermonis ē q̄stio: nec oīa vno volumine vt ex/
plicemus: vrgendum est.

¶ De trinitate diuina q̄ per omnia opa sua signi
ficationis sue sparsit indicia. Capitulū .xxiiij.

Credimus ⁊ tenemus ⁊ fidel'r p̄dicamus
q̄ pater genuerit verbū: hoc ē sapien/
tiā: p̄ quā facta sūt oīa: vnigenitū filiū
vnus vnū: eternus coeternū: sūme bonus equal'r
bonū: ⁊ q̄ spūs scūs simul et p̄ris ⁊ filij sit spūs:
⁊ ipse ꝯsubstātialis ⁊ coeternus ambobus: atq̄ hoc
totū ⁊ trinitas sit ꝓpter ꝓprietatē p̄sonarum: ⁊
vnus deus ꝓpter iseparabilē diuinitatē: sicut vnus
oīpotēs ꝓpter inseparabilē oīpotētiā: ita tñ vt ēt
cū de singul' q̄rit̄ vnusq̄sq̄ eorū ⁊ deus ⁊ oīpotēs
eē rñdeatur: cū vero de oībus simul: nō tres dij: vel
tres oīpotētes: sed vnus deus omnipotens: tā
ta ibi ē in tribus inseparabilis vnitas: q̄ sic se vo
luit predicari: vtrum autem boni patris ⁊ boni
filij: spiritus scūs q̄ꝛ cōis ambobus est: recte boni
tas dici possit amboꝝ nō audeo temerariā p̄ci/
pitare sniaz: verūtñ amboꝝ eū dicere scitatem
facilius ausus fuero: nō amboꝝ q̄si q̄litatē: sed
ipsaz q̄z substantiam ⁊ etiaz in trinitate p̄sonā. Ad hoc
eñi me ꝓbabilius ducit: q̄ cū sit ⁊ p̄r sp̄s ⁊ filius sp̄s
⁊ p̄r scūs ⁊ filius scūs ꝓprie tñ ipse vocatur spūs sā/
ctus tanq̄ scitas substantialis ⁊ cōsubstātialis amboꝝ.
Sed si nihil ē aliud bonitas diuia q̄ scitas: profe
cto ⁊ illa diligētia rōnis ē nō p̄sūptiōis audacia:
vt in opibus dei secreto q̄daz loquēdi mō quo no
stra exerceatur itētio: eadē nobis īsinuata intelliga
tur trinitas: vnāquanq̄ creaturā q̄s fecerit: p̄
q̄d fecerit: ꝓpter q̄d fecerit. Pater q̄ppe itelligit̄
verbi q̄ dixit vt fiat: qđ aūt illo dicēte factū est:
ꝓculdubio p̄ verbū factū e. In eo vero qđ dicit̄ vi
dit deus q̄ꝛ bonū ē: satis significat̄ deum nulla ne
cessitate: nulla sue cuiusq̄ vtilitatis idigētia: sed
sola bonitate fecisse qđ fcm̄ ē. i. q̄ꝛ eq̄liter bonū
⁊ q̄ spūs scūs simul ⁊ p̄ris ⁊ filij bonuz ē. Qđ iō
postea q̄ factū ē dicit̄: vt res que facta est con/
gruere bonitati ꝓpter quam facta est idicetur.
Que bonitas si spiritus sanctus recte intelligi/
tur: vniuersa nobis trinitas in suis operibus in
timatur. Inde est ciuitatis sancte que ī sanctis
angelis sursum est: ⁊ origo ⁊ informatio: ⁊ beati
tudo: Nam si queratur vnde sit: deus eaz con/
didit. Si vnde sit sapiēs: a deo illuminatur. Si
vnde sit felix: deo fruitur: subsistens modifica/
tur: contemplans illustratur: inherens iocunda
tur: est: videt: amat: in eternitate dei viget: in ve
ritate dei lucet: in bonitate dei gaudet.

¶ De tripartita totius p̄hie disciplina. Cap. xxv.

Quātuz intelligi datur hinc philosophi
sapiētie disciplinam tripatitam esse vo
luerunt: immo vero tripartitam eē ani
maduertere potuerunt. Neq̄ enim ipsi institu
erunt vt ita esset: sed ita esse potius inuenerūt:
cuius vna pars appellaretur phisica: altera lo
gica. tertia ethica. Quarum nomina latina iaz
mltoꝝ lr̄is frequētata sūt: vt nālis: rōnalis: mo
ralisq̄ vocarēt̄: q̄s ēt ī octauo libro breuit̄ strin
ximus: nō quo sit consequens vt isti ī his tribus

aliqd ſm deum de trinitate cogitauerint. Quã uis plato primus iſtaʒ diſtributionē reperiſſe et cõmēdaſſe dicat̄: cui neqꝫ naturaꝝ omniuʒ auctor niſi deus viſus ē: neqꝫ itelligētie dator: neqꝫ amoris quo bene beateqꝫ viuatur inſpirator. Sʒ certe cū de natura reꝝ ⁊ d̄ ratione indagā de veritatis: ⁊ d̄ fine boni ad quē cūcta q̄ agimꝰ referre debemus: diuerſi diuerſa ſētiant: in his tñ tribus magnis ⁊ generalibꝰ q̄ſtionibꝰ oīs eoruʒ verſat̄ intentio. Ita vt cuʒ in vnaquaqꝫ eaꝝ qd q̄ſqꝫ ſectet̄ multiplex ſit diſcrepātia opinionuʒ: eſſe tñ aliquā nature cauſaʒ: ſcie formā: vite ſūmaʒ nemo cūctet̄. Tria enim ſūt q̄ in vnoquoqꝫ hoīe artifice ſpectāt vt aliqd efficiat: natura: doctrina: vſus. Natura īgenio: doctrina ſcientia: vſus fructu diiudicādus ē: Nec ignoro ꝙ ꝓprie fructus fruētis: vſus vero vtētis ſit: atqꝫ hocītereſſe videat̄: ꝙ ea re frui dicimur: q̄ nos nō ad aliud referenda ꝑ ſeipſam delectat. Uti vero ea re quā ꝓpter aliud q̄rimꝰ: vnde tēporalibus magis vtendū eſt: q̄ꝫ fruendū vt frui mereamur eternis. Nō ſicut peruerſi q frui volūt nummo: vti aūt deo: qm̄ nō nūmuʒ ꝓpter deuʒ īpendūt: ſʒ deū ꝓpter nūmuʒ colūt. Uerūtamē eo loquēdi modo quē plus obtinuit cōſuetudo ⁊ fructibꝰ vtimur: ⁊ vſibus fruimur. Nam ⁊ fructus iā ꝓprie dñr agroꝝ: qbus vtiqꝫ oēs tēporaliter vtimur. Hoc vtiqꝫ more vſuʒ dixeriʒ: in his tribus q̄ in hoīe ſpectāda ꝯmonui: q̄ ſūt natura doctrina: vſus. Ex his ꝓpter obtinēdaʒ beataʒ vitaʒ tripartita vt dixi a philoſophis īuenta eſt diſciplina: naturalis ꝓpter naturā: rōnalis ꝓpt̄ doctrinā: moralis ꝓpter vſuʒ. Si ergo natura nr̄a eēt a nobis: ꝓfecto ⁊ noſtram nos genuiſſemus ſapientiā: nec eā ex doctrina .i. aliunde diſcendo ꝑcipere curaremus: ⁊ noſter amor a nobis ꝓfectus ⁊ ad nos relatus ad beate viuēduʒ ſufficeret: nec bono alio quo frueremur vllo indigeret. Nūc vero quia natura noſtra vt eſſet deuʒ hʒ auctorē: ꝓculdubio vt v̄a ſapiamꝰ ipm debemꝰ hr̄e doctorē: ipſuʒ etiaʒ vt beati ſimus ſuauitatis intime largitorem.

De imagīe ſūme trinitatis: q̄ ſm q̄ndā modū īnatura ē nec dū btificati hoīs. Caplm̄. xxvj.

Et nos qdem ī nobis tāetſi nō equalez imo valde lōgeqꝫ diſtātez: neqꝫ coeternam: ⁊ quo breuius totū dicit̄ non eiuſdem ſubſtātie cuius ē deus: tñ q2 deo nihil ſit in rebus ab eo factis natura ꝓpinquius: imaginem dei hoc ē ſūme illius trinitatis agnoſcimꝰ: ad h̄ reformatione ꝑficiendam: vt ſit etiam ſimilitudine ꝓxima. Nā ⁊ ſumus: ⁊ nos eſſe nouimus: ⁊ noſtrum eē ac noſſe diligimus. In his aūt tribus que dixi: nulla nos falſitas veriſimilis turbat. Nō eniʒ ea ſicut illa q̄ foris ſunt vllo ſenſu corporis tangimus: velut colores videndo: ſonos audiēdo: odores olfaciēdo: ſapores guſtando: dura ⁊ mollia cōtrectādo ſentimus: quoruʒ ſenſibiliū etiā imagines eis ſimillimas: nec iam corporeas cogitatiōe v̄ſamꝰ: memoria tenemꝰ ⁊ ꝑ ipſas ī iſtoruʒ d̄ſideria ꝯcitamur: ſʒ ſine vlla phātaſiaꝝ vel phātaſmatū imaginatiōe ludificatoria me eē me idqꝫ noſſe ⁊ amare certiſſimū ē. Nulla ī his veris academicoꝝ argumēta formido dicentiuʒ. Quid ſi falleris? Si eni fallor: ſum. Naʒ q nō ē: vtiqꝫ nec falli pōt: ac ꝑ hoc ſū ſi fallor. Q2 ergo ſuʒ q fallor: q̄uō eſſe me fallor qñ certū ē me eſſe ſi fallor? Quia igitur eſſeʒ q fallerer: etiaʒ ſi fallar ꝓculdubio in eo ꝙ me noui eſſe nō fallor: Conſequens eſt aūt vt etiaʒ in eo ꝙ me noui noſſe. nō fallar. Sicut enim noui me eſſe: ita noui etiā hoc ipſum noſſe me: Eaqꝫ duo cū amo: eundē quoqꝫ amoreʒ qddam tertium nec īparis eſtimatiōis eis quas noui rebus adiungo. Neqꝫ eniʒ fallor amare me: cuʒ in his que amo nō fallar. Quanqꝫ etſi illa falſa eſſēt ⁊ falſa me amare veruʒ eſt. Nā quo pacto recte reprehēderer: ⁊ recte ꝓhiberer ab amore falſoruʒ: ſi me illa amare falſū eēt? Cum v̄o ⁊ illa vera atqꝫ certa ſint: qs dubitet ꝙ eoꝝ que amantur ⁊ ipſe amor verus ⁊ certꝰ eſt? Taʒ porro nemo eſt q eſſe ſe nolit q̄ꝫ nemo ē q non eſſe beatꝰ vellit: Q̄uō enim pōt beatus eē ſi nihil ſit.

De eſſētia ⁊ ſcia ⁊ vtriuſqꝫ amore. Ca. xxvij.

Ita vero vi quadaʒ naturali ipſum eē iocundū ē: vt non ob aliud ⁊ hi q miſeri ſunt nollint interire. Et cuʒ ſe miſ̄os eſſe ſentiant: non ſeipſos de rebus: ſʒ miſeriam ſuā potius auferri velīt. Illis etiā ⁊ q ſibi miſerrimi apparent: ⁊ plane ſunt: ⁊ non ſolū a ſapientibus qm̄ ſtulti: veꝝ etiaʒ ab his q beatos ſe putant: miſeri iudicant̄: q2 paupes atqꝫ mēdici ſūt ſi qs imortalitatē daret q̄ nec ipſa miſeria moreret̄: ꝓpoſito ſibi ꝙ ſi ī eadeʒ miſeria ſēp eē nollēt: nulli ⁊ nuſqꝫ eēnt futuri: ſʒ oīmodo ꝑituri: ꝑfecto exultarēt letitia: ⁊ ſic ſemꝑ eligerēt eē q̄ꝫ oīno nō eē. Huiꝰ rei teſtis ē notiſſimꝰ ſēſus eoꝝ. Uñ eni ī mori metuūt: ⁊ malūt ī illa erūna viuere: q̄ꝫ eā morte finire: niſi q2 ſatis apparet q̄ꝫ refugiat natura nō eē? Atqꝫ iō cum ſe nouerit eē

morituros: ꝓ magno bn̄ficio sibi hãc ipendi mi
sericordiã desiderãt: vt aliquãto ꝓducti⁹ in ea
dē miseria viuãt: tardiusq̄ moriantur. Procul
dubio ergo idicãt: imortalitatē saltē talē q̄ n̄ ha
beat finē mēdicitatis: quãta gratulatione susci
perēt. Quid aialia oia etiã irrōnabilia qb⁹ da/
tū nō est ista cogitare: ab imēsis draconibus vs
q̄ ad exiguos vermiculos? Nōne se esse velle
atq̄ ob hoc iteritū fugere: oibus qbus pn̄t mo
tibus indicãt? Quid arbusta oēsq̄ frutices: qui
bus nullus ē sensus ad vitãdã manifesta moti
one pniciē? Nonne vt in auras tutū cacumis
germē emittãt: altius t̄re radices affigunt quo
alimētū trahãt: atq̄ ita suū quodammō eē ɔser
uēt? Ipsa postremo corpora qbus nō solū sēsus
s; hec vlla saltē seialis ē vita: ita tn̄ vel exiliunt
supna: vel i ima descēdūt: vel librãtur i medijs
vt essētiã suã vbi ſm naturã pn̄t esse custodiãt.
Jã vero nosse q̄tū amet̄. q̄q̄ falli nolit natu
ra humana: vel hinc itelligi pōt: q̄ lamentari qs
q̄ sana mente malūt: q̄ letari i amentia. Que
vis magna ꝛ mirabilis mortalib⁹ preter homini
animantib⁹ nulla ē. l; eoꝝ qbusdã ad istã lucē ɔtu
endã multo q̄ nobis sit acrior sensus oculoꝝ:
s; lucē illã icorporeã ɔtigere neq̄unt: qua mēs
nr̄a quodãmō radiat̄: vt de his oib⁹ recte iudi/
care possim⁹. Nã inq̄tū eã capim⁹: intm̄ id pos
sum⁹. Uerūtn̄ inest sēsib⁹ irrationaliū: etsi scia
nullo mō: at certe q̄dã scie similitudo. Cetera
aūt rerū corporaliū nō q; sentiūt: s; q; sentiunt̄
sensibilia nūcupata sunt: Quoꝝ i arbustis hoc
simile est sensibus: q̄ alunt̄ et gignt̄. Uerūtn̄
et hec oia corporalia latentes i natura cãs hn̄t:
s; formas suas qbus mūdi hui⁹ visibilis structu
ra formosa ē: sentiēdas sensib⁹ p̄bent: vt p eo q̄
nosse n̄ pn̄t: q̄si inotescere velle videãt̄. S; nos
ea sensu corporis ita capim⁹: vt de his nō sensu
corporis iudicem⁹. Habem⁹ eni aliū interioris
hois sensū isto longe p̄stantiorē: quo iusta ꝛ iniu/
sta sentimus: iusta p intelligibilē speciē: iniusta
sentimus p ei⁹ priuationē. Ad huius sensus offi
ciū nō acies pupille: nō foramē auricule: nō spi/
ramēta nariū: nō gustus fauciū: nō vllus corpo
reus tactus accedit. Ibi me ꝛ eē: ꝛ h̄ nosse cert⁹
sū: et h̄ amo: atq̄ amare me similiter cert⁹ sum.

An etiã ipȝ amorē quo et esse ꝛ scire diligim⁹
diligere debeam⁹: quo magis diuine trinitatis
imagini propiquamus. Caplꝫ. xxviij.

Sed de duobus illis essētia. s. ꝛ noticia
q̄tū ament̄ i nobis: ꝛ quēadmodū et
i ceteris reb⁹ q̄ infra sūt: eoꝝ reperiat̄ ꝛ̄si diffe/
rēs q̄dã tn̄ similitudo: q̄tū suscepti huius ope
ris ratio visa ē postulare: satis dixim⁹: De amo/
re aūt q̄ amant̄: vtꝝ ꝛ ipse amor amet̄: nō dictū
ē. Amat̄ aūt: et hic ꝓbaret: q̄ in hoib⁹ q rectius
amant̄: ipse magis amet̄: Neq̄ enim vir bonus
merito dicit̄ q scit quod bonū ē: s; q diligit. Cur
ergo ꝛ i nobis ipsis nō ꝛ ipsū amorē nos amare
sentim⁹: quo amamus qcqd boni amamus? Est
eni et amor quo amat̄: ꝛ qd amãdū nō ē: Et istū
amorē odit i se: q illū diligit quo id amat̄ quod
amãdū ē. Possūt eni ambo eē in vno hoie: et h̄
bonū ē homini vt illo ꝓficiēte quo bene viuim⁹:
iste deficiat quo male viuim⁹: donec ad pfectū
sanet̄: ꝛ i bonū commutetur oē qd viuimus. Si
eni pecora essemus: carnalē vitã ꝛ qd ſm sensū
eiusdē est amaremus: idq̄ eēt sufficiēs bonum
nr̄ꝫ: ꝛ ſm hoc cū eēt nobis bn̄: nihil aliud q̄rere/
mus. Itē si arbores eēmus: nihil qdē sētiēte mo
tu amare possem⁹: verūtn̄ id q̄si appetere vide
remur quo feracius eēmus: vberiusq̄ fructuo
se. Si essem⁹ lapides: aut fluct⁹: aut vētus aut
flamma vel qd eiusmōi: sine vllo qdē sensu atq̄
vita: nō tn̄ nobis deesset q̄si qdã nostroꝝ loco/
rū atq̄ ordis appetit⁹. Nã velut amores cor/
poꝝ momēta sūt pōdeꝝ: siue deorsū grauitate:
siue sursū leuitate nitãt̄: ita eĩ corp⁹ pōdere sic
anim⁹ amore fert̄ q̄cūq̄ fert̄. Qm̄ igit̄ hoies su
mus ad nr̄i creatoris imaginē creati cuius ē ve
ra et̄nitas: et̄na veritas: et̄na ꝛ vera caritas: est
q̄ ipse eterna ꝛ vera trinitas: neq̄ cōfusa neq̄
separata: in his qdē reb⁹ q̄ infra nos sūt: qm̄ ꝛ
ipsa nec aliquo modo essent nec aliq̄ specie ɔti/
nerent̄: nec aliquē ordinē vel appeterēt vel te/
nerēt: nisi ab illo facta essent: q sūme ē: q summe
sapiens ē: q sūme bonus ē: tanq̄ p oia que fecit
mirabili stabilitate currētes: q̄si quedã eius ali
bi magis alibi min⁹ impr̄ssa vestigia colligamus:
in nobis aūt ipsis eius imaginem ɔtuentes: tan
q̄ minor ille euangelicus filius ad nosmetipos
reuersi surgamus: ꝛ ad illum redeamus a quo
peccando recesseramus: Ibi eē nostrū non ha
bebit mortē: ibi nosse nostrū nō habebit erro/
rem. ibi amare nostrum nō habebit offensionē
Nūc aūt ista tria nostra q̄tuis certa teneamus:
nec alijs ea credamus testibus: s; nos ipsi p̄ntia
sentiamus: atq̄ iteriore veracissimo cernamus
aspectu: tn̄ q̄diu futura: vel vtrū nunquã de
futura: et quo si male: quo ãt si bene agant̄ per/
uentura sint: qm̄ p nosipsos nosse nō possumus

alios hinc testes vel q̄rimus vel hēmus: de quo
ruʒ fide cur nulla debeat eē dubitatio: nō ē iste
sʒ posterior erit diligētius disserēdi locus. In h̄
aūt libro de ciuitate dei q̄ non pegrinat̄ i huius
vite mortalitate: sʒ imortalis semp i celis ē. i. an
gelis sanctis deo coherentibꝰ q nec fuerunt vn
quā nec futuri sūt desertores: iter quos et illos
q eternā luceʒ deserēres tenebre facti sūt: deū
primitus diuisisse iaʒ diximꝰ: illo adiuuāte quo
ꝛ cepimus vt possumus explicemus.

¶ De scōꝝ angeloꝝ scientia: q̄ trinitateʒ in ipsa
eiꝰ deitate nouerūt: q̄ opeꝝ cās priꝰ i operante
arte q̄ꝫ i ipsis opibꝰ artificis ituent̄. Ca. xxviiij.

Illi qppe angeli sancti non p verba so
nantia deū discūt: sʒ p ipsaʒ p̄sentiam
immutabilis veritatis: hoc est verbuʒ
eius vnigenitū. Et ipsū verbū ꝛ patreʒ ꝛ eoꝛuʒ
spiritū sanctū: eāq̄ꝫ esse inseparabileʒ trinitatē
singulasq̄ꝫ i ea p̄sonas vnaʒ esse substantiā: ꝛ tn̄
oēs nō tres deos esse sʒ vnū deū ita nouerūt vt
eis magis ista sit nota q̄ꝫ nos ipsi nob̄ cogniti su/
mus: ipsaʒ q̊ꝫ creaturaʒ melius ibi hoc ē in sapi/
entia d̄i tanq̄ꝫ i arte qua facta ē: q̄ꝫ in ea ipsa sci
unt: ac p hoc ꝛ seipsos ibi melius q̄ꝫ in seipsis ve
rūtn̄ ꝛ in seipsis: facti sunt enī ꝛ aliud sūt q̄ꝫ ille
q fecit. Ibi ergo tanquaʒ i cognitione diurna in
seipsis aūt tanq̄ꝫ in vesptina: sicut supra iam di
ximus. Multum aūt differt vtꝝ in ea rōne co/
gnoscat̄ aliqd ƀm quā factū est: an i seipso: sicut
aliter scit̄ rectitudo lineaꝝ seu veritas figuraꝝ
cū intellecta conspicitur: aliter cum in puluere
scribitur: ꝛ aliter iustitia d̄scribitur in veritate in
cōmutabili: aliter i anima iusti: sic d̄inde cetera
sicut firmamētū inter aquas supiores ꝛ iferio/
res: qd̄ celuʒ vocatū ē: sicut deorsum aquaꝝ cō
geries terreq̄ꝫ nudatio ꝛ herbarū istitutio atq̄ꝫ
lignoꝝ: sicut solis ac lune stellarūq̄ꝫ ꝯditio: sicut
ex aquis animalium volucruʒ scilicet atq̄ꝫ pisci
um belluarūq̄ꝫ natantiuʒ: sicut quoꝛūcunq̄ꝫ in
terra gradientiū atq̄ꝫ repentium: ꝛ ipsius homi
nis qui cunctis in terra rebus excelleret. Oīa
hec aliter in verbo dei cognoscuntur ab āgelis
vbi habent causas rationesq̄ꝫ suas. i. ƀm quas
facta sunt incommutabiliter permanentes: ali/
ter in seipsis: illic clarioꝛe: hic obscurioꝛe cogni
tione: velut artis atq̄ꝫ operum. Que tamē ope
ra cū ad ipsiꝰ creatoris laudē venerationēq̄ꝫ re
ferūtur: tāq̄ꝫ mane lucescit i mētibꝰ ꝯtēplātiuʒ.

¶ De senarij numeri perfectione: qui partium
suaꝝ quātitate completur. Capitulum. xxx.

Hec autem propter senarij numeri per/
fectioneʒ: eodeʒ die sexies repetito sex
diebus p̄fecta narrant̄: non quia deo
necessaria fuerit mora tēpoꝛū: quasi qui nō po/
tuerit creare omnia simul: q̄ deinceps congruis
motibus perageret tempoꝛa: sed qꝛ per senari/
um numeꝝ est operum signata perfectio. Nu/
merus qppe senarius primus complet̄ suis par
tibꝰ. i. sexta die sui parte ꝛ tertia ꝛ dimidia: que
sunt vnum duo ꝛ tria: que in summaʒ ducta sex
fiunt. Partes autem in hac consideratione nu/
meroꝛuʒ ille intelligende sunt que quote sint di
ci potest: sicut dimidia tertia quarta: ꝛ deinceps
ab aliquo numero denominate. Neq̄ꝫ eniʒ exē
pli gratia: quia in nouenario numero quattuoꝛ
pars aliqua eius est: ideo dici potest quota eius
sit: vnuʒ autem potest: nam nona eius est: ꝛ tria
potest: nam tertia est eius: Coniuncte vero iste
due partes eius: nona scilicet atq̄ꝫ tertia: idest
vnum ꝛ tria: lōge sunt a tota summa eius: quod
est nouē. Itemq̄ꝫ in denario quaternariꝰ est ali/
qua pars eius: sʒ quota sit dici non potest: vnuʒ
autem potest: nā decima pars eius est: habet et
quintam que sunt duo: habet dimidiam q̄ sunt
quinq̄ꝫ. Sed he tres partes eius: decima ꝛ qui/
ta ꝛ dimidia idest vnuʒ ꝛ duo ꝛ quinq̄ꝫ simul du
cte non complent decem: sunt enim octo. Duo/
denarij vero partes numeri in summam ducte
transeunt eum: habet enim duodecimaʒ quod
est vnū: habet sextā que duo sunt: habet quar/
tam que sunt tria: habet tertiam que sunt quat
tuoꝛ: habet ꝛ dimidiam que sunt sex: vnum au
tem ꝛ duo ꝛ tria ꝛ quattuoꝛ ꝛ sex nō duodecim
sʒ āpliꝰ. i. sexdeci sūt. Hoc breuit̄ ꝯmemorāduʒ
putaui ad ꝯmēdādā senarij numeri p̄fectioneʒ
q primꝰ vt dixi partibꝰ suis i sūmā redactis ipse
p̄ficit̄: i quo p̄ficit d̄s opa sua. Vn̄ rō numeri cō/
tēnenda nō ē: q̄ in multis sāctaꝝ scripturaꝝ lo/
cis q̄ꝫ magni estimāda sit: elucet diligent̄ ituēti
bus. Nec frustra i laudibꝰ dei dictū ē: oīa i mē/
sura ꝛ numero ꝛ pōdere disposuisti.

¶ De die septimo: in quo plenitudo et requies
commendatur. Capitulum. xxxi.

In septimo aūt die. i. eodeʒ die septies
repetito: q numerus etiā ipse alia rōne
p̄fectꝰ est: dei reqes ꝯmēdat̄: i q̄ primū
scificatio sonat. Ita deus voluit istū diē in illis
suis operibus sāctificare: sed in reqe sua que nō
habet vespā. Neq̄ꝫ enī vlla creatura ipsa est: vt
etiā alit̄ in dei v̄bo: aliter in se cognita faciat ali

n velut diurnã:aliam velut vespertinaʒ noti/
cim.De septenarij porro numeri pfectione dici
quidẽ plura possunt:sed liber iste iam ꝓlixus ẽ:
vereor ne occasione comperta scientiolaʒ no
stram leuiter magis q̃ vtiliter iactare velle vi/
deamur:habẽda est itaq̧ ratio moderationis at
q̧ grauitatis:ne forte cũ de numero multuʒ lo/
quimur:mensurã ꝛ põdus negligere iudicemur
hoc itaq̧ satis sit admonere: ꝙ totus ĩpar ꝑm⁹
numerus ternarius est:totus par quaternari⁹:
ex quibus duob⁹ septenarius constat. Jdeo pro
vniuerso sepe ponit̃:sicuti est septies cadet iust⁹
ꝛ resurget.i.quotiẽscunq̧ ceciderit non peribit.
Quõ nõ de iniquitatibus sed de tribulatiõib⁹ ad
humilitatẽ perducẽtibus intelligi voluit. Et se/
pties in die laudabo te:qꝺ alibi alio mõ dictũ ẽ:
semp laus ei⁹ in ore meo. Et multa huiusmodi ĩ
diuinis auctoritatib⁹ reperiũtur:in quib⁹ septe/
narius numerus vt dixi pro cuiusq̧ rei vniuersi
tate poni solet. Propter hoc eodẽ sepenumero
signatur spiritus sanct⁹ de quo dñs ait.Docebit
vos oẽm veritateʒ. Jbi requies dei qua requesci
tur in deo. Jn toto quippe.i.plena perfectiõe re
quies:ĩ parte aũt labor. Jdeo laboramus q̃diu
ex parte scimus:sed cũ venerit quod pfectuʒ ẽ:
quod ex parte est euacuabitur. Hinc est ꝙ etiaʒ
scripturas istas cũ labore rimamur:sancti vero
angeli quorũ societati ꝛ cõgregationi in hac pe/
regrinatione laboriosissima suspiram⁹:sicut ha/
bent permanendi eternitatẽ:ita cognoscendi fa
cilitatem:ꝛ requiescendi felicitatem. Sine dif/
ficultate quippe nos adiuuant:quoniã spiritua
libus motibus puris ꝛ liberis non laborant.

De opinione eoꝝ:q angeloꝝ creationẽ anteri
orem volũt esse q̃ mundi. Capituluʒ.xxxij.

Ne quis aũt ɔtẽdat ꝛ dicat:non sanctos
angelos esse signatos in eo qꝺ scriptuʒ
est:fiat lux et facta est lux:sed quãlibet
luceʒ tũc primũ factã esse corporeaʒ aut opinet̃
aut doceat:angelos aũt prius esse factos:nõ tã
ante firmamentũ quod inter aquas ꝛ aquas
factum appellatuʒ est celũ: sed ante illud quod
dictum est:in principio fecit deus celum ꝛ terrã
atq̧ illud quod dictuʒ est in principio:non ita di/
ctum tanq̃ primum hoc factum sit:cum ante fe
cerit angelos:sed quia omnia ĩ sapiẽtia fecit:qꝺ
est verbum eius:ꝛ ipsum scriptura principiũ no/
minauit:sicut ipse in euangelio iudeis querenti
bus quis esset:respondit se esse principum nõ e
contrario referam contentioneʒ:maxime quia
hoc me delectat plurimũ:ꝙ etiam in summo ex
ordio sancti libri geneseos trinitas ɔmendatur.
Cũ enim ita dicitur in principio fecit deus celuʒ
ꝛ terreʒ atq̧ pr̃ intelligat̃ fecisse ĩ filio:sicut atte
stat̃ psalmus vbi legit̃:q̃ magnificata sunt opa
tua dñe:oĩa in sapiã fecisti cõuenientissime pau
lo post cõmemorat̃ etiã spiritus sanctus.Cuʒ.n.
dictũ esset qualẽ terram deus ꝑmit⁹ fecerit: vl̃
quaʒ moleʒ materiamue future constructionis
mũdi celi ꝛ terre noĩe nũcupauerit: subijciendo
ꝛ addẽdo:terra autẽ erat inuisibilis ꝛ icõposita:
ꝛ tenebre erant sup abyssũ mox vt trinitatis cõ
memoratio cõpleret̃.ꝛ spũs inquit dei supfere/
bat̃ sup aquas. Proinde vt volet vnusq̧sq̧ acci
piat abhorrẽtes:quod ita ꝓfũdũ est:vt ad exer
citationẽ legentium a fidei regula non aberran
tes:plures possit generare sententias:dũ tamẽ
angelos sanctos in sublimibus celi sedibus non
quidẽ deo coeternos:sʒ tñ de sua sempiterna et
vera felicitate securos et certos esse nemo am/
bigat. Ad quorũ societateʒ pertinere paruulos
suos dñs docens:nõ solum illud ait:erũt equa/
les angelis dei:verum ipsi quoq̧ angeli qua cõ
platione fruentur ostendit vbi ait:videte ne cõ/
temnatis vnum ex his pusillis.Dico eniʒ vobis:
quia angeli eorum in celis semper vident faci/
em patris mei:qui in celis est.

De duabus angelorum societatibus diuersis
atq̧ disparibus que non incongrue intelligun/
tur lucis ꝛ tenebrarum nominibus nuncupa/
te. Capitulum.xxxiij.

Peccasse aũt quosdã ãgelos ꝛ ĩhui⁹ mũ
di ima ɔtrusos:q eis velut carcer ẽ vsq̧
ad futurã ĩ die iudicij vltimã dãnatiõeʒ
apl̃s petr⁹ aptissime oñdit dicens ꝙ de⁹ angelis
peccãtib⁹ nõ pepcit:sʒ carcerib⁹ caliginis inferni
detrudẽs ĩ iudicio puniẽdos tradiderit reſuari.
Jnt̃ hos ĝ ꝛ illos deũ vl̃ pſcia vl̃ ope diuisisse qs
dubitet? Illosq̧ lucẽ merito appellari qs ɔtradi
cat? Qñ qdẽ nos adhuc ĩ fide viuẽtes:ꝛ eoꝝ eq̃/
litatẽ adhuc spantes vtiq̧ nõdũ tenẽtes:iaʒ lux
dicti ab apl̃o sum⁹? Fuistis.n. ĩgt aliqñ tenebre
nũc aũt lux in dño. Jstos ṽo desertores tenebras
apertissime nuncupari:profecto aduertunt qui
peiores esse eos hoĩbus infidelibus:siue intel/
ligunt siue credunt. Quapropter ꝛ si alia lux in
isto huius libri loco intelligenda est:vbi legimus
dixit deus fiat lux:et alie tenebre signate sũt in
eo quod scriptum est:diuisit deus inter luceʒ et
tenebras:nos tamẽ istas duas angelicas socie/

tates vnam fruentem deo: alteram tumentem
supbie typo: vna cui dicit̃ adorate euz oēs ange
li eius: aliā cui⁹ pnceps dicit hec oīa tibi dabo si
pstratus adoraueris me: vnam dei sancto amo
re flagrantē: alteraz proprie celsitudinis imūdo
amore fumantē: ⁊ qm̄ sicut scriptū est: deus sup
bis resistit: humilibus aūt dat grām. Illam in ce
lis celoꝝ habitantē: istā inde deiectaz in hoc infi
mo aereo celo tumultuantez. Illam illuminosa
pietate tranqllā: istam tenebrosis cupiditatibus
turbulentā: Illā dei nutu clemēter subueniētē:
iuste vlciscentē: istā suo fastu dn̄andi ⁊ nocēdi li/
bidine exestuantē. Illā vt quantuz vult cōsulat
dei bonitatis ministrā: istā ne quātū vult noceat
dei ptāte frenatā. Illaz huic illudentē vt nolēs
prosit psecutōibus suis: hāc illi inuidentē cū pe/
grios colligit suos. Nos ergo has duas societa/
tes angelicas inter se dispares atq̄ contrarias:
vnā ⁊ natura bonam ⁊ volūtate rectam: aliā ve
ro natura bonā sed voluntate peruersā alijs ma
nifestioribus diuinarū scripturaruz testimonijs
declaratas quod etiam in hoc libro cui nomen ē
genesis lucis tenebraruzq̄ vocabulis signatas
existimauimus: etiā si aliud sensit hoc loco forte
q scripsit: nō est inutiliter obscuritas hui⁹ ptracta
ta sn̄ie: quia ⁊ si voluntatē auctoris libri hui⁹ in/
dagare nequimus: a regula tn̄ fidei que p alias
eiusdē auctoritatis sacras litteras satis fidelib⁹
nota est: nō aberrauimus. Et si enī corpalia hec
cōmemorata sūt opera dei: habēt proculdubio
nōnullam similitudinē spūalium: fm quod dicit
apostolus. Omnes enī vos filij lucis estis ⁊ filij
diei: nō sumus noctis neq̄ tenebrarū. Si autez
hoc sensit etiā ille qui scripsit ad pfectionē dispu
tationis finē nostra peruenit intētio: vt hō dei tā
eximie diuineq̄ sapientie: imo per eū spūs dei i
cōmemorandis operib⁹ dei que oīa sexto die di
cit esse perfecta: nullomō angelos pretermisisse
credat̃: siue in pncipio: qr primo fecit: siue qd̄ cō
uenienti⁹ intelligitur: in principio qr in vbo vni/
genito fecit: scriptū sit: in principio fecit deus ce
lum ⁊ terrā: quib⁹ nominib⁹ vniuersalis ē signa/
ta creatura: vel spūalis ⁊ corporalis quod ē cre/
dibilius: vel magne due mundi partes: quibus
omnia que creata sunt continētur: vt primitus
eam totaz proponeret: ac deinde partes eius se/
cūdum mysticū dierum numeruz exequeretur.

¶ De eo qd̄ quidā putāt in conditiōe firmamēti aquarū discretarum noīe angelos signatos ⁊ q quidā aquas existimāt no creatas. Cap. xxxiiij.

q Uanquā nōnulli putauerunt aquaruz
noie signatos quodāmō populos ange
lorū: ⁊ hoc esse qd̄ dictū est. Fiat firma
mentū inter aquā ⁊ aquam: vt supra firmamen
tū angeli intelligant̃: infra vero vel aque iste vi
sibiles: vel maloruz angelorū multitudo vel oī/
um hominū gētes. Quod si ita est: nō illic appa/
ret vbi facti sunt angeli: sz vbi discreti. Quāuis
⁊ aquas quod peruersissime atq̄ impie vanita/
tis est negēt qdē factas a deo: qm̄ nusq̄ scriptū
ē: dixit deus fiant aque. Qd̄ possunt simili vani
tate etiā de terra dicere. Nusq̄ enī legit̃. Dixit
deus fiat terra. Sed inquiūt: scriptū est: in pnci/
pio fecit deus celū ⁊ terram. illic ergo ⁊ aqua in/
telligēda est. Uno enī noie vtrūq̄ cōprehensuz
est. Nā ipsius ē mare sicut in psalmo legit̃: ⁊ ipse
fecit illud: ⁊ aridā manus eius finxerūt. Sed hi
qui in noie aquarū que super celos sūt: anglos
intelligi volūt: ponderibus elemētorū mouent̃:
⁊ ideo nō putāt aquarū fluidam grauēq̄ natu/
ram in supioribus mundi locis potuisse cōstitui
Qui secundum rationes suas si ipsi hoiem face
re potuissēt: non ei pituitā quod grece phlegma
dicitur: ⁊ tanq̄ in elementis corporis nr̄i aqua/
rū vicem obtinet: in capite ponerēt. Ibi eniz se/
des est phlegmatis: secūdum dei opus vtiq̄ ap
tissime: secundū istoꝝ autem coniecturā taz ab/
surde: vt si hoc nesciremus: ⁊ i hoc libro similiter
scriptum esset: q deus humorē fluidū ⁊ frigidū
ac per hoc grauez: in superiore oibus ceteris hu
mani corpis parte posuerit: isti trucinatores ele/
mentorum nequaq̄ crederent. Et si auctoritati
eiusdem scripture subditi essent: aliquid aliō ex
hoc intelligendum esse censerent. Sed quoniā
si diligenter singula scrutemur atq̄ tractemus
que in illo diuino libro de cōstitutione mūdi scri
pta sunt: ⁊ multa dicenda: ⁊ a proposito instituti
operis longe digrediendū est: iamq̄ de duabus
istis diuersis inter se atq̄ cōtrarijs societatibus
angelorum: in quib⁹ sunt quedam exordia dua
rum etiam in rebus humanis ciuitatum: de qui/
bus deinceps dicere institui: quantum satis es/
se visum est disputauimus: hunc quoq̄ librum
aliquando claudamus.

¶ Aurelij augustini d̄ ciuitate d̄i lib duodecim⁹

¶ De vna bonorū angelorūq̄ natura. Cap. i.

Atequam de institu
tione hois dicam: vbi duarum ciui/
tatuz ex̄tū ad rōnaliū mortaliūq̄ ge

nus attinet:appebit exoꝛt⁹: sic̄ supioꝛe libꝛo ap
pꝛuisse in angelis iam videt̄:pꝛius mihi q̄daꝫ de
ipsis angelis video eē dicenda:quib⁹ demōstre
tur quātum a nobis potest:qꝫ nō inconueniēs
neqꝫ incongrua dicat̄ eē hominib⁹ angelisqꝫ so
cietas: vt nō quattuoꝛ: due.s.angeloꝝ totidē/
qꝫ hominū sed due poti⁹ ciuitates hoc ē societa
tes merito esse dicant̄: vna in bōis:altera ī ma
lis nō solū angelis verūetiā in hominibus con
stitute. Angeloꝝ bonoꝝ ꝛ maloꝝ inter se con/
trarios appetit⁹:nō naturis pꝛincipijsqꝫ diuer/
sis:cū deus omniuꝫ substantiaꝝ bonus auctoꝛ
ꝛ cōditoꝛ vtrosqꝫ creauerit:sed volūtatibus ꝛ
cupiditatib⁹ extitisse dubitare fas non ē: dum
alij constantes in cōmuni oībus bono quod ipe
illis deus ē:atqꝫ in eius eternitate: veritate:ca
ritate persistunt. Alij sua ptāte poti⁹ delectati:
velut suū bonū sibiipsi eēnt:a supioꝛe cōmuni
omnium beatifico bono ad pꝛopꝛia defluxerūt
ꝛ habētes elationis fastū pꝛo excellentissima
eternitate: vanitatis astutiā pꝛo certissima ꝟi/
tate:studia partiū pꝛo indiuidua caritate: sup/
bi fallaces inuidi effecti sūt. Beatitudinis igit̄
illoꝝ cā est adherere deo: quocirca istoꝝ mise/
rie cā ex cōtrario ē intelligēda:ꝙ ē nō adhere
re deo. Quāobꝛeꝫ si cū querit̄ quare illi beati
sint recte respondet̄:qꝛ adherent deo. Et cum
q̄rit̄:cur isti sunt miseri:recte respondet̄: qꝛ nō
adherēt deo. Nō ē creature rōnalis vl' intelle/
ctualis bonuꝫ quo beata sit:nisi de⁹. Ita qꝫuis
nō omnis beata possit eē creatura:neqꝫ.n. hoc
munus adipiscūtur:aut capiūt fere:ligna:saxa
ꝛ siquid huiusmodi ē:ea tñ que potest:nō ex se/
ipsa pōt:qꝛ ex nihilo creata ē: sed ex illo a quo
creata est. Hoc.n. adepto beata ē: quo amisso
misera ē. Ille ꝟo q nō alio sed seipso beatus est
ideo miser nō pōt esse: quia non se potest amit/
tere. Dicim⁹ itaqꝫ imutabile bonū non esse:nisi
vnū verū deū beatū:ea vero que fecit bona q
dē esse ꝙ ab illo: verūtamē mutabilia:ꝙ nō de
illo sed de nihilo facta sūt. Quāquā ergo sum
ma non sint qbus ē de⁹ maius bonū:magna sūt
tñ ea mutabilia bōa:que adherere possunt: vt
beata sint īmutabili bono: quod vsqꝫ adeo bo/
num est eoꝝ: vt sine illo misera necesse esse sit.
Nec ideo cet̄a ī hac creature vniuersitate me/
lioꝛa sunt:qꝛ misera eē nō possunt:neqꝫ eni mē/
bꝛa cetera coꝛpoꝛis nostri ideo dicendū ē ocul'
eē melioꝛa:qꝛ ceca eē nō possunt. Sicut āt me
lioꝛ ē natura sentiēs ꝛ cū dolet:qꝫ lapis qui do
lēre nullo mō pōt:ita rōnalis natura pꝛestanti
oꝛ ē etiā misera:qꝫ illa que rationis vel sensus
ē expers:ꝛ ideo in eam non cadit miseria. Qđ
cū ita sit:huic nature que ī tāta excellētia crea
ta ē: vt licet sit ipsa mutabilis:inherendo tñ icō
mutabili bono.i.sūmo deo beatitudinē conseq̄
tur:nec expleat indigētiā suaꝫ:nisi vtiqꝫ beata
sit:eiqꝫ explēde non sufficiat nisi de⁹: pꝛofecto
nō illic adherere vitiū ē:omne aūt vitiū natu/
re nocet:ac ꝑ hoc cōtra naturā est. Ab illa igit̄
q̄ adheret deo:nō natura differt ista:sed vitio:
quo tñ vitio ēt valde magna multūqꝫ laudabi
lis ostenditur ipsa natura. Cui⁹.n. recte vitupe
ratur vitiū:pꝛoculdubio natura laudat̄. Nam
recta vitij vituperatio est:ꝙ illo dehonestat̄
natura laudabilis. Sic̄ ergo cum vitiū oculoꝝ
dicitur cecitas:id ostēdit̄ ꝙ ad naturā oculoꝝ
pertinet visus:ꝛ cū vitiū auriū dicit̄ surditas:
ad earū naturā pertinere demōstrat̄ auditus.
Ita cū vitiū creature angelice dicit̄:ꝙ nō ad/
heret deo hinc apertissime declaratur ei⁹ natu
re: vt deo adhereat cōuenire. Quā poꝛro ma/
gna sit laus adherere deo: vt ei viuat:inde sa/
piat:illo gaudeat:tantoqꝫ bono sine moꝛte:sine
erroꝛe:sine molestia perfruat̄:quis cogitare di
gne possit aut eloqui? Quapꝛopter etiā vitio
maloꝛum angeloꝝ quo nō adherent deo:quo/
niam omne viciū nature nocet:satis manifesta
tur deū tam bonā eoꝝ creasse naturam:cui no
xium sit non esse cum deo.

¶ Nullā:eēntiā deo eē cōtrariā:qꝛ ab eo q sū/
me ē ꝛ semper est:hoc totuꝫ videtur diuersum
esse quod non est. Capitulum.ij.

Hec dicta sunt ne quisqꝫ cū de angelis
apostaticis loquimur:existiet eos aliā
vel ex alio pꝛīcipio habere potuisse na
turam:nec eoꝛum nature auctoꝛem deū. Cui⁹
erroꝛis impietate tanto qsqꝫ carebit expediti⁹
ꝛ facilius:quanto perspicacius intelligere po/
tuerit:quod per angelū dixit de⁹ quādo moy/
sen mittebat ad filios israel: ego sum qui sum.
Cum.n. deus summa eēntia sit:hoc ē sūme sit:
ꝛ ideo imutabilis sit:reb⁹ quas ex nihilo creauit
eē dedit:sed nō sūme eē:sicut ipse ē: ꝛ alijs de/
dit esse amplius alijs min⁹:atqꝫ ita naturas es/
sentiarū oꝛdinauit. Sicut.n. ab eo ꝙ est sapere
vocatur sapientia:sic ab eo ꝙ est esse vocatur
essentia:nouo quideꝫ nomine quo vsi veteres
non sūt latini sermonis auctoꝛes:sꝫ iam nostris
tempoꝛibus vsitato:ne deesset etiaꝫ lingue no

ſtre quod greci appellant vſiam. Hoc eni ver
bū e verbo expreſſum eſt vt diceretur eſſentia
Ac per hoc ei nature que ſumme ē: qua facien/
te ſunt quecūq3 ſunt: contraria natura non eſt:
niſi que non eſt. Ei quippe quod eſt non eſſe cō
trariū eſt. Et propterea deo. i. ſūme eēntie ⁊ au
ctori omnium qualiūcunq3 eſſentiarum: eſſen/
tia nulla contraria eſt.

De inimicis dei non per naturam ſed per cō/
trariam voluntatem: que cum ipſis nocet bo/
ne vtiq3 creature nocet: quia vitium ſi non no/
cet non eſt. Capitulum. iij.

Dicuntur aūt in ſcripturis inimici dei q
nō natura ſed vitijs aduerſantur eius
imperio: nihil ei valentes nocere ſ3 ſi/
bi. Inimici enim ſunt reſiſtendi volūtate: nō po
teſtate ledendi. Deus nāq3 mutabilis ē ⁊ omni
modo incorruptibilis. Idcirco vitium quo reſi
ſtunt deo: qui eius appellantur inimici: nō ē do
ſed ipſis malum: neq3 hoc ob aliud niſi qꝛ corrū
pit in eis nature bonū. Natura igit̄ cōtraria nō
ē deo: ſed vitium: qꝛ quod malū eſt contrariu3
ē bono. Quis aūt neget deū ſumme bonū? Vi
tiū ergo cōtrariū ē deo: tanq3 malū bono. Por
ro aūt bonū ē: ⁊ natura quā vitiat: vnde ⁊ huic
bono vtiq3 cōtrariū ē. Sed deo tātūmodo tan
q3 bono malū: nature ꝟo quā vitiat nō tātum
malū ſed etia3 noxiū. Nulla quippe mala deo
noxia: ſed mutabilibꝰ corruptibilibuſq3 naturis
bonis tamē ipſorum quoq3 teſtimonio vitioru3
Si enim bone nō eſſent: eis vitia nocere nō poſ
ſent: Nā qd eis nocēdo faciūt: niſi adimūt ite/
gritatē: pulchritudinē: ſalutē: virtutem: ⁊ qcqd
boni nature p vitiū ꝯtrahi ſiue minui ꝯſueuit?
Quod ſi oīno deſit nihil boni adimēdo non no/
cet: ac p hoc nec vitiū ē. Nam eē vitiū: ⁊ nō no
cere nō poteſt: vnde colligitur quāuis non poſ
ſit vitiū nocere icōmutabili bono: nō tamē poſ
ſe nocere niſi bono: quia nō ieſt niſi nocet. Hoc
etiā iſto modo dici pōt vitiū eſſe nec ī ſūmo poſ
ſe bono: nec niſi ī aliquo bono. Sola ergo bona
alicubi eē poſſunt: ſola mala nuſquā: quonia3
ēt ille que ex male volūtatis vitio vitiate ſunt
inquantū vitiate ſūt male ſūt. inquātu3 aūt na/
ture ſūt bōe ſūt. Et cū ī penis ē natura vitioſa:
excepto eo ꝙ natura ē: etiā hoc ibi bonū eſt ꝙ
impunita nō eſt. Hoc enim eſt iuſtū: ⁊ omne iu
ſtum proculdubio bonum. Non enim quiſquā
de vitijs naturalibus: ſed de voluntarijs pe/
nas luit. Nam etiam ꝙ vitiū conſuetudine ni
mioue progreſſu roboratu3 velut naturaliter
inoleuit: a voluntate ſumpſit exordium. De vi
tijſ quippe nunc loquimur eiꝰ nature cui mens
eſt capax intelligibilis lucis: qua diſcernitur
iuſtum ab iniuſto.

De natura irrationaliū aut vita carentium:
que in ſuo genere atq3 ordine ab vniuerſitatis
decore nō diſcrepat. Capitulu3. iiij.

Ceterum vitia pecorum ⁊ arborū alia/
rumq3 rerū mutabilium atq3 mortaliū
vel intellectu vel ſenſu vel vita oīno
carētiū: quibus eorū diſſolubilis natura corrū
pitur: dānabilia putare ridiculū ē: cū iſte crea/
ture eū modū nutu creatoris acceperint: vt ce
dēdo ac ſuccedendo peragant īfimā pulchritu
dinem temporum in genere ſuo: iſtius mundi
partibus cōgruentem. Neq3 eni3 celeſtibꝰ fue/
rāt terrena coequanda: aut ideo vniuerſitati
deeſſe iſta debuerūt: quoniam ſunt illa melio/
ra. Cum ergo ī his locis vbi talia eſſe compete
bat: alijs alia deficiētibus oriuntur: ⁊ ſuccum/
būt minora maioribus: ⁊ ī qualitates ſuperan/
tium ſuperata vertunt̄: rerum eſt ordo trāſeū
tiū. Cuius ordinis decus nos propterea nō de/
lectat: quoniam parti eius pro cōditiōe noſtre
mortalitatis itexti: vniuerſum cui particule q̄
nos offēdūt ſatis apte decēterq3 cōueniūt: ſen
tire non poſſumus. Unde nobis in quibus ea3
contemplari minus idonei ſumus: rectiſſime
credenda precipitur prouidentia conditoris:
ne tanti artificis opus in aliquo reprehende/
re vanitate humane temeritatis audeamus.
Quanquam ⁊ vitia rerum terrenarum nō vo
luntaria neq3 penalia: naturas ipſas quarum
nulla omnino eſt cuius non ſit auctor ⁊ condi/
tor deus: ſi prudenter attendamus eadem ra/
tione commendant: quia ⁊ in eis hoc nobis per
vitium tolli diſplicet: quod in natura placet: ni
ſi quia hominibus etiam ipſe nature plerunq3
diſplicent: cum eis fiunt noxie: non conſideran
tibus ſed vtilitatem ſuā: ſicut illa animalia quo
ru abundantia egyptiorum ſuperbia vapu/
lauit. Sed iſto modo poſſunt ipſi ⁊ ſolem vitu/
perare: quoniam quidam peccantes vel debi/
ta non reddentes poni a iudicibus iubentur ad
ſolem. Non itaq3 ex commodo vel incommo/
do noſtro ſ3 p ſeipſa ꝯſiderata natura dat artifi
ci ſuo gl'iam. Sic ē ⁊ natura ignis eīni ſine vlla
dubitatiōe laudabilis: Quis dānatis ipijs futu/
ra penalis. Quid eī3 eſt igne flāmāte vigēte at/

ꝗ lucēte pulchrius? Quid calefaciēte: curāte:
coquēte vtilius: quāuis eo nihil sit vrēte mole-
stius? Idē igitur ipse penaliter appositus perni
tiosus est: qui ꝯueniēter adhibitus ꝯmodissimus
īuenitur. Nam eius ī vniuerso mūdo vtilitates
verbis explicare quis possit? Nec audiēdi sunt
qui laudāt ī igne lucē: ardorē aūt vituperāt vi-
delicet nō ex sui natura: sed ex suo cōmodo vel
īcōmodo. Uidere eīꝫ volūt: ardere nolūt. Sed
paꝝ attēdūt: eā ipsam lucē que certe ⁊ illis pla-
cet: oculis infirmis per inconueniētiam nocere:
⁊ in illo ardore qui eis displicet: nonnulla anima
lia per inconuenientiam salubriter viuere.

¶ Qꝛ in omni natura specie ac modo laudabilis
sit creator. Capitulum. v.

NAture igitur oēs qm̄ sunt: ⁊ ideo habēt
modū suū: speciē suā: ⁊ quādā secū pa-
cē suā: profecto bone sūt: Et cū ibi sūt vbi esse ꝑ
nature ordinē debēt: quātū acceperūt suū esse
custodiūt: ⁊ que semper esse non acceperūt: pro
vsu casu motuꝗ reꝝ quibus creatoris legi sub-
dūtur: ī melius deteriusue mutātur: ī eū diuina
prouidētia tēdētes exitū. quē ratio gubernāde
vniuersitatis includit: ita vt hec tanta corruptio
quāta vsꝗ ad iteritū naturas mutabiles morta
lesꝗ perducit: sic faciat nō esse quod erat: vt nō
ide fiat ꝯsequēter quod esse debebat. Que cuꝫ
ita sint: deus qui sūme est: atꝗ ob hoc ab illo fa-
cta est oīs essentia: que nō sūme est: quia neꝗ il-
li equalis esse deberet que de nihilo facta esset:
neꝗ vllo modo esse posset: si ab illo facta nō eēt
nec vlloꝝ vitioruꝫ offensione vituperādus: sed
oīuꝫ naturaꝝ cōsideratione laudādus est.

¶ Que causa sit beatitudinis angeloꝝ bonoꝝ:
⁊ que causa sit miserie angeloꝝ maloꝝ. Ca. vj.

PRoīde causa beatitudinis angeloꝝ bo
noꝝ ea verissima reperitur: ꝙ ei adhe-
rēt qui sūme est. Cū vero causa miserie
maloꝝ angeloꝝ queritur: ea merito occurrit: ꝙ
ab illo qui sūme est auersi ad seipsos ꝯuersi sūt:
qui nō sūme sūt: ⁊ hoc vitiū quid aliud ꝗꝫ super-
bia nūcupat? Initiū quippe oīs peccati super-
bia. Noluerūt ergo ad illuꝫ custodire fortitudi-
nē suā: ⁊ qui magis essent: si ei qui sūme est adhe
rerēt: se illi preferēdo id quod minus est pretule
rūt. Hic primus defectus ⁊ prima īopia: primū-
ꝗ vitiū eius nature que ita creata est: vt nec sū
me esset: ⁊ tñ ad beatitudinē habēdā eo qui sum
me est frui posset: a quo auersa: nō quideꝫ nulla
ſꝫ tamen minus esset: atꝗ ob hoc misera fieret.

Huius porro male volūtatis causa efficiēs si q̄-
ratur nihil īuenitur. Quid est eīꝫ quod facit vo-
lūtatē malā cū ipsa faciat opus malū? Ac ꝑ hoc
mala volūtas efficiēs est operis mali: male aūt
volūtatis efficiēs nihil est. Qm̄ si res aliqua est:
aut habet aut nō habet aliquā volūtatē. Si ha-
bet: aut bonā profecto habet aut malaꝫ. Si bo-
nā: quis ita desipiat: vt dicat: ꝙ bona voluntas
faciat volūtateꝫ malaꝫ? Erit eniꝫ si ita est bona
volūtas causa peccati: quo absurdius putari ni
hil potest. Si autem res ista que putatur facere
voluntatem malam: ipsa quoque habet volun-
tatem malam: etiam eam que fecerit res conse
quenter interrogo: Atque vt sit aliquis inquirē
di modus causam prime voluntatis male inqui
ro. Non est enim prima voluntas mala: quam
nulla facit voluntas etiam mala: sed illa prima
est quam nulla facit. Nam si precessit a qua fie-
ret: illa prior est que alteram fecit. Si responde
atur ꝙ eam nulla res fecerit: ⁊ ideo semper fu
erit: quero vtrum in aliqua natura fuerit. Si
enim in nulla fuit: omnino non fuit. Si auteꝫ in
aliqua: vitiabat eam et corrumpebat: eratque il
li noxia: ac per hoc bono priuabat. Et ideo ī ma-
la natura voluntas mala esse non poterat: sed in
bono mutabili tamen cui vitium hoc posset no-
cere. Si enim non nocuit: non vtique vitium fu
it: ac per hoc nec voluntas mala fuisse dicenda
est. Porro si nocuit: bonuꝫ auferendo vel minu
endo vtique nocuit. Non igitur esse potuit sem
piterna voluntas mala in ea re: in qua bonum
naturale precesserat: quod mala voluntas no-
cendo possit adimere. Si ergo non erat sem-
piterna: quis eam fecerit quero. Restat vt dica
tur: ꝙ ea res fecerit malam voluntatem: in qua
nulla voluntas fuit. Hec vtrum superior sit re-
quiro: an īferior: an equalis. Sed si superior vti
que melior. Quomodo ergo nullius: ac non po
tius bone voluntatis? Hoc idē profecto ⁊ equa
lis si fuerit: dici potest. Duo quippe ꝗꝺiu sūt pa
riter voluntatis bone: non facit alter ī altero vo
luntatem malam. Relinquitur vt inferior res
cui nulla voluntas est: fecerit angelice nature
que prima peccauit voluntatem malam. Sed
etiam res ipsa quecunque est inferior vsque ad
infimam terram: quoniam natura et essentia est
proculdubio bona est: habens modum et speci-
em suam in genere atque ordine suo. Quo-
modo ergo res bona efficiens est voluntatis
male. Quomodo inquam bonum est causa

mali? Cū eīʒ ſe volūtas relicto ſuperiore ad iferiora ꝯuertit: efficitur mala. Nō quia maluʒ eſt quo ſe ꝯuertit: ſed quia peruerſa eſt ipa ꝯuerſio. Jdcirco nō res iferior voluntatē malā fecit. ſed quia rē iferiorē praue atq; iordinate ipſa que facta eſt appetiuit. Si eīʒ aliqui duo equaliter affecti ī aīo ⁊ corpore videāt vnius corporis pulchritudinē: qua viſa vnus eoꝝ ad illicite fruēdū moueatur: alter ī volūtate pudica ſtabilis perſeueret: quid putamus eſſe cauſe vt ī illo fiat: ī illo nō fiat volūtas male: quā illa res fecit ī qua facta eſt? Neq; eīʒ pulchritudo illa corporis eā nō fecit ī ambobus: quādo quidē amboꝝ nō diſpariliter occurrit aſpectibus. An caro ītuētis ī cauſa eſt? Cur nō ⁊ illius? An vero ⁊ aīus? Cur non vtriuſq;? Ambos eīʒ ⁊ aīo et corpore equaliter affectos fuiſſe prediximus. An dicēdū eſt alteꝝ eoꝝ occulta maligni ſpiritus ſuggeſtione tēptatū: quaſi nō eidē ſuggeſtioni ⁊ qualicūq; ſuaſioni propria volūtate ꝯſenſerit? Hāc igitur ꝯſenſionē: hāc malā quā male ſuadēti adhibuit volūtatē: que ī eo res fecerit querimus. Naʒ vt hoc quoq; ipedimētū ab iſta queſtione tollatur: ſi eadē tētatiōe ambo tētentur: ⁊ vnus ei cedat atq; ꝯſentiat: alter vero idē qui fuerit perſeueret: qd aliud apparet: niſi vnū voluiſſe alteꝝ noluiſſe a caſtitate deficere? Unde niſi propria volūtate: vbi eadē fuerat ī vtroq; corporis ⁊ animi affectio? Amboꝝ oculis pariter viſa ē eadē pulchritudo: ambobus pariter īſtitit occulta tētatio. ꝓpriā igitur ī vno eoꝝ volūtatē malā que res fecerit ſcire volētibus ſi bene ītueātur: nihil occurrit. Si eīʒ dixerimus: ꝙ ipe eā fecerit: quid erat ipſe ante volūtatē malā niſi natura bona: cuius auctor bonus deus qui eſt icōmutabile bonuʒ? Qui ergo dicit eū qui ꝯſenſit: tētāti atq; ſuadēti: cui nō ꝯſenſit alius ad illicite vtēdum pulchro corpore quod vidēdū ambobus pariter affuit: cū ante illā viſionē ac tentationē ſimiles ambo aīo ⁊ corpore fuerit: ipſuʒ ſibi feciſſe volūtatem malā: qui vtiq; bonus ante volūtatē malā fuerit: querat cur eā fecerit: vtrū quia natura ē: an quia ex nihilo facta eſt: ⁊ iueniet volūtatē malā nō ex eo eſſe icipere quia natura eſt: ſed ex eo ꝙ de nihilo facta natura eſt. Nam ſi natura cauſa eſt volūtatis male: quid aliud cogimur dicere: niſi a bono fieri malū: ⁊ bonū eſſe cauſaʒ mali: ſi quidē a natura bona fiat volūtas mala? Quod vnde fieri poteſt: vt natura bona q̄uis mutabilis anteq; habeat volūtatē malā faciat aliquid mali: hoc eſt ipſam voluntatem malam?

Cauſam efficientem male voluntatis nō eſſe querendam. Capitulum. vij.

NEmo igitur querat efficiētē cauſaʒ male volūtatis. Nō eniʒ eſt efficiēs: ſed deficiens: qr nec illa effectio ſed defectio. Deficere nanq; ab eo quod ſūme eſt ad id quod minus eſt: hoc eſt icipere habere volūtatē malā. Cauſas porro defectionū iſtaꝝ cū efficiētes nō ſint: vt dixi: ſed deficiētes velle īuenire tale eſt: ac ſi quiſq; vellet videre tenebras vel audire ſilentiuʒ. Quod tamen vtrunq; nobis notum eſt: neq; illud niſi per oculos: neque hoc niſi per aures: non ſane in ſpecie ſed in ſpeciei priuatione. Nemo ergo ex me ſcire querat: quod me neſcire ſcio. niſi forte vt neſcire diſcat: quod ſciri nō poſſe ſcienduʒ eſt. Ea quippe que non in ſpecie ſed in eius priuatione ſciuntur: ſi dici aut intelligi poteſt: quodāmodo neſciendo ſciuntur vt ſciendo neſciantur. Cum enim acies etiā oculi corporalis currit ꝑ ſpecies corporales: nuſq; tenebras videt: niſi vbi ceperit non videre. Jta etiaʒ non ad alium aliquem ſenſum: ſed ad ſolas aures pertinet ſentire ſilentium: quod tamen nullo modo niſi non audiendo ſentitur. Sic ſpecies intelligibiles mens quidem noſtra intelligendo conſpicit: ſed vbi deficiunt neſciendo condiſcit. Delicta enim quis intelligit? Hoc ſcio: naturaʒ dei nūq; nuſq; nulla ex parte deficere: ⁊ ea poſſe deficere que ex nihilo facta ſunt. Que tamē quanto magis ſunt: ⁊ bona faciunt: tunc eīʒ aliquid faciūt cū cauſas habēt efficiētes: ī quantū aūt deficiūt: ⁊ ex hoc mala faciūt: quid eīʒ tunc faciunt niſi vana: Cauſas habent deficientes.

De amore peruerſo quo volūtas ab īmutabili bono ad bonū mutabile deficit. Capitulū. viij.

ITem ſcio in quo fit mala voluntas id ī eo fieri quod ſi nollet non fieret: ⁊ ideo non neceſſarios ſed voluntarios defectus iuſta pena conſequitur. Deficitur enim nō ad mala ſed male: ideſt nō ad malas naturas: ſʒ ideo male quia contra ordinem naturarum ab eo quod ſumme eſt ad id quod minus eſt. Neq; enim auri vitium eſt auaritia vel cupiditas: ſed hominis peruerſe amantis aurum iuſticia derelicta: que icomparabiliter auro debuit apponi. Nec luxuria ē vitiū pulchroꝝ ſuauiūq; corporꝝ ſed aīe ꝑuerſe amātis corporeas voluptates: neglecta tēperātia qua rebus ſpūaliter pulchrioribus ⁊ icorruptibilir ſuauioribꝰ coaptamur. Ne

iactātia vitiuꝫ est laudis humane: sed aīe pu̾erse
amātis laudari ab hoīb⁹ spreto testimonio con/
sciētie. Nec superbia vitiū est dantis ꝑtātē: vel
etiā ipsi⁹ ꝑtātis: sꝫ aīe pu̾erse amātis ꝑtātē suaꝫ:
potētioris iusticia ꝯtēpta. Ac ꝑ hoc qui pu̾erse
amat cuiuslibet nature bonū: etiaꝫ si adipiscat̄:
ipse fit ī bono malus: ⁊ miser meliore priuatus.
¶ An sc̄i angeli quē hn̄t creatorē nature: eūdeꝫ
hēant bone volūtatis auctorem ꝑ spm̄ sc̄m ī eis
caritate diffusa semper fuisse existimāt. Ca. ix.

C

Um ergo male volūtatis efficiēs natu
ralis: vel si dici potest essentialis nulla
sit causa: ab ipsa quippe īcipit spirituuꝫ
mutabiliū malū quo minuit̄ atqꝫ deprauat̄ na/
ture bonū: nec talē volūtatē facit: nisi defectio
qua deserit̄ ds̄: cuius defectionis etiā causa vti
qꝫ deficit: si dixerimus nullā esse efficiētē causā
etiā volūtatis bone: cauēdū est ne volūtas bo/
na bonoꝝ angeloꝝ non facta sed deo coeterna
esse credat̄. Cū enim ipsi facti sunt quomodo il
la nō esse facta dicet̄? Porro qꝛ facta est: vtrū
cū ipsis facta est: an sine illa fuerūt prius? Sed
si cū ipsis: nō dubium ꝙ ab illo facta sit a quo ⁊
ipsi: simulqꝫ vt facti sunt ei a quo facti sunt amo
re cū quo facti sunt adheserūt. Eoqꝫ sunt isti ab
illoꝝ societate discreti: ꝙ illi ī eadē bona volūta
te māserūt: isti ab ea deficiēdo mutati sūt mala
scilicet volūtate: hoc ipso ꝙ a bono defecerūt: a
quo nō defecissent: si vtiqꝫ noluissent. Si aūt bo
ni angeli fuerūt prius sine bona volūtate: eāqꝫ
ī seipsis deo nō operāte fecerūt: ergo meliores
a seipsis ꝙ̄ ab illo facti sunt. Absit. Quid enim
erāt sine bona voluntate nisi mali? Aut si ꝓpter
ea nō mali: qꝛ nec mala volūtas eis īerat: neqꝫ
eiꝫ ab ea quaꝫ nōdū ceperāt habere defecerāt:
certe nōdū tales: nōdū tā boni ꝙ̄ esse cuꝫ bona
volūtate ceperūt. Aut si non potuerūt seipsos
facere meliores ꝙ̄ eos ille fecerat: quo nemo
melius quicꝙ̄ facit: ꝑfecto ⁊ bonā volūtatem
qua meliores essent: nisi operāte adiutorio crea
toris habere nō possent. Et cū id egit eoꝝ volū/
tas bona: vt nō ad seipsos ꝗ minus erant: sed ad
illū ꝗ sūme ē ꝯuerterent̄ eiqꝫ adherētes magis
essent eiusqꝫ participatōe sapienter beāqꝫ viue/
rēt: ꝗd aliud ondit̄ nisi volūtatē quālibet bonaꝫ
īopē fuisse ī solo desiderio remāsurā: nisi ille qui
bonā naturā ex nihilo sui capacē fecerat: ex se/
ipso faceret īplēdo meliorē prius faciēs excitā/
do auidiorē? Nā ⁊ hoc discutiēdū ē: si boni āge/
li ipsi ī se fecerūt volūtatē bonā: vtꝝ aliqua eaꝫ
an nulla voluntate fecerūt: si nulla: vtiqꝫ nec fe
cerūt: si aliqua: vtrum mala an bona. Si mala
quomodo potuit esse mala voluntas bone volū
tatis effectrix? Si bona: iam ergo habebāt. Et
istam quis fecerat nisi ille qui eos cum bona vo/
luntate: idest cum amore casto quo illi adhere/
rent creauit: simul in eis ⁊ condens naturam et
largiens gratiam? Unde sine bona voluntate
hoc est dī amore: nunꝙ̄ sanctos angelos fuisse
credendum est. Isti autem qui cum boni creati
essent: tamen mali sunt: mala propria volunta/
te quam bona natura non fecit: nisi cum a bono
sponte defecit: vt mali causa non sit bonum: sed
dfectus a bono: aut minorē acceperūt amoris
diuini gratiā ꝙ̄ illi qui ī eadē perstiterūt: aut si
vtriqꝫ boni equaliter creati sunt. istis mala vo/
lūtate cadētibus: illi amplius adiuti ad eā bea/
titudinis plenitudinem vnde se nunꝙ̄ casuros
certissimi fierēt peruenerūt: sicut iā etiaꝫ ī libro
quē sequitur iste tractauimus. Cōfitēdū est igi/
tur cū debita laude creatoris: nō ad solos sc̄ōs
hoīes pertinere: verūetiam de sanctis angelis
posse dici: ꝙ caritas dei diffusa sit ī eis per spiri
tum sanctū qui datus est eis: nec tātū hoīuꝫ sed
primitus precipueqꝫ angeloꝝ bonū esse quod
scriptū est: mihi aūt adherere deo bonū ē. Hoc
bonū quibus cōmune est: habēt ⁊ cū illo cui ad/
herēt ⁊ īter se societatē sanctā: ⁊ sūt vna ciuitas
dei: eadēqꝫ viuū sacrificiū eius viuūqꝫ tēplum
eius. Cuius pars que ꝯiūgēda īmortalibus an/
gelis ex mortalibus hoībus ꝯgregatur: ⁊ nunc
mortaliter peregrinatur ī terris: vel ī eis ꝗ mor
te obierūt secretis aīaꝝ receptaculis sedibusqꝫ
requiescit: eodē deo creāte quēadmodū exorta
sit: sicut de angelis dictū est iā video esse dicen/
dum. Ex vno quippe hoīe quē deus primū ꝯdi/
dit: genus humanū sumpsit exordiū: ſm sancte
scripture fidē: que mirabilē auctoritatē nō īme
rito habet ī orbe terrarū atqꝫ ī oībus gentibus:
quas sibi esse credituras inter cetera vera que
dixit vera diuinitate predixit. Omittamus igi/
tur coniecturas hominum nescientiuꝫ quid lo/
quantur de natura vel institutione generis hu/
mani. Alij nanqꝫ sicut de ipso mūdo crediderūt
semper fuisse homines opinantur. Unde ait et
apuleius cum hoc animantium genus describe
ret sigillatim inquit mortales cuncti: tamen vni
uerso genere perpetui. Et cum illis dictuꝫ fue/
rit: si semper fuit humanum genus quo naꝫ mo
do verum eoꝝ loquatur historia: narrans qui

fuerint quarũcũq3 reꝝ iuẽtores: qui primi liberaliũ disciplinaꝝ aliarũq3 artiũ istitutores: vel a quibus: primũ illa vel illa regio parsq3 terraꝝ illa atq3 illa isula icoli ceperit. Respõdẽt diluuijs ⁊ ↄflagrationibus per certa iterualla tẽporũ nõ quidẽ oĩa: sed plurima terraꝝ ita vastari: vt redigãtur hoĩes ad exiguã paucitatẽ: ex quorũ progenie rursus multitudo pristina reparet̃: ac si identidem reparari ⁊ institui quasi prima restituantur: potius que fuerant illis nimijs vastationibus interrupta ⁊ extincta. Ceterum hominem nisi ex homine existere omnino non posse. Dicunt autem: quod putant non quod sciunt.

¶ De falsitate eius historie que multa milia annorum preteritis temporibus ascribit. Cap. x.

Fallũt etiã eos quedã mẽdacissime littere: quas perhibẽt i historia tẽpoꝝ multa annoꝝ milia ↄtinere cũ ex litteris sacris ab istitutõe hoĩs nõdũ cõpleta annoꝝ sex milia cõputemus. Un̄ ne multa disputẽ queadmodũ illaꝝ litteraꝝ i quibus lõge plura annoꝝ milia referũtur vanitas refellatur: ⁊ nulla i illis rei huius idonea reperiatur auctoritas: illa epistola alexãdri magni ad olympiadẽ matrẽ suaz quã scripsit: narrationez cuiusdã egyptij sacerdotis isinuãs: quã protulit ex litteris que sacre apud illos habẽtur: ↄtinet etiã regna que greca quoq3 nouit historia. In quibus regnũ assyrioꝝ i eadẽ epistola alexãdri quiq3 milia excedit annoꝝ: i greca vero historia mille ferme ⁊ trecẽtos habet ab ipsius belli principatu: quẽ regẽ ⁊ ille egyptius i eiusdẽ regni ponit exordio: persaruz aũt ⁊ macedonũ iperiũ vsq3 ad ipsuz alexãdrũ cui loquebatur: plusq3 octo annoꝝ milia ille cõstituit: cũ apud grecos macedonũ vsq3 ad mortẽ alexãdri quadrigẽti octogita quiq3 reperiãtur: persaꝝ vero donec ipsius alexãdri victoria finiretur: ducẽti ⁊ trigitatres cõputẽtur. Lõge itaq3 hi numeri annoꝝ illis egyptijs sunt minores: nec eis etiã si ter tãtũ cõputarent̃ eq̃rẽtur. Perhibẽtur. n. egyptij quõdã tã breues annos habuisse: vt quaternis mẽsibus finirentur. Un̄ annus plenior ⁊ verior qualis nũc ⁊ nobis ⁊ illis est: tres eoꝝ annos cõplectebat̃ antiquos. Sed nec sic quidẽ vt dixi: greca egyptie numero tẽporũ ↄcordat historia. Et ideo grece poti⁹ fides habẽda est: quia veritatẽ non excedit annoꝝ: q̄ litteris nostris que vere sacre sunt continetur. Porro si hec epistola alexãdri que maxime inotuit: multũ abhorret i spacijs tẽporum a probabili fide reꝝ: q̃to minus credẽdũ est illis litteris quas plenas fabulosis velut antiquitatibus p̄ferre voluerũt: ↄtra auctoritatẽ notissimoꝝ diuinorũq3 libroꝝ q̄ totũ orbẽ sibi credituꝝ eẽ p̄dixit: cui totus orbis sicut ab ea p̄dictũ ẽ credidit: q̄ vera se narrasse preterita ex his que futura p̄nũciauit cũ tãta veritate iplẽtur ostendit.

¶ De his qui hunc quidem mundum non sempiternum putant: sed aut innumerabiles aut eundem vnum certa conclusione seculoꝛuz semper nasci ⁊ resolui opinantur. Capitulum. xj.

ALij vero qui mũdũ istũ nõ existimãt sẽpiternũ: siue nõ eũ solũ sed inumerabiles opinẽtur siue solũ quidem esse: sed certis seculorũ interuallis innumerabiliter oriri ⁊ occidere: necesse est fateantur hominum genus prius sine hominibus gignẽtibus extitisse. Neque eniz vt alluuionibus icẽdijsque terraꝝ quas vbi nõ putãt toto prorsus orbe ↄtingere: ⁊ ideo paucos hoĩes ex quibus reparetur multitudo pristina semper remanere contendũt: ita ⁊ hi possunt putare: q̄ aliquid hominuz pereunte mundo relinquatur in mundo: sed sicut ipsuz mundum ex materia sua renasci existimant: ita i illo ex elemẽtis eius genus humanũ: ac deinde a parẽtibus pullulare mortaliũ sic alioꝝ aĩaliũ.

¶ Quid respondendum his qui primam conditionẽ hoĩs tardã esse causantur. Capitulum. xij.

QUod autem respondimus cum de mũdi origine questio verteretur: eis q̄ nolunt credere non euz semper fuisse sed esse cepisse: sicut etiam plato apertissime confitetur: q̃uis a nonnullis contra q̄3 loquitur: sensisse credatur: hoc etiam de prima hominis conditione responderim: propter eos qui similiter mouentur: cur homo per innumerabilia atque infinita retro tempora creatus non sit: tãque sero sit conditus: vt minus q̃3 sex milia sint annorum ex quo esse cepisse in sacris litteris inuenitur. Si enim breuitas eos offendit temporis: q̄ tam pauci eis videntur anni ex quo institutus homo in nostris auctoritatibus legitur: considerent nihil esse diuturnum in quo est aliquid extremum et omnia seculorum spacia definita: ac si eternitati interminate comparentur: non exigua existimanda esse sed nulla. Ac per hoc si nõ quinque vel sex: verũ etiaz sexaginta milia siue sexcenta: aut sexagesies aut sexcẽtis milia dicerentur annorum: aut itidem per totidez totiens multiplicaretur hec summa: vbi iam nullum

numeri nomē haberemus ex quo deus hominē
fecit:similiter queri posset cur ante non fecerit.
Dei quippe ab hoīs creatione cessatio retrorsus
eterna sine initio tāta est: vt si ei cōferatur quāta
libet magna τ ineffabilis numerositas tēporum
que tamen fine cōclusa certis spacijs terminat̄
nec saltē tāta videri debeat: quanta si humoris
breuissimā guttaȝ vniuerso mari etiam quātuȝ
oceanus circūfluit cōparemus:quoniaȝ istoruȝ
duorum vnum quidē perexiguum est:alterum
incōparabiliter magnū:sed vtrunq; finituȝ. Il/
lud vero tēporis spaciuȝ quod ab initio aliquo
progreditur:τ aliquo termio coercetur:magni/
tudine quantacūq; tendatur:cōparatum illi qđ
initium nō habet:nescio vtrū pro minimo an po/
tius pro nullo deputanduȝ est. Huic enim si a fi/
ne vel breuissima sigillatim momēta detrahan/
tur:decrescente numero licet tā ingenti: vt vo/
cabulum non inueniat retrorsum redeundo:tā/
quam si hominis dies ab illo in quo nūc viuit vs
q; ad illuȝ in quo natus est detrahas: quandoq;
ad initiuȝ illa detractio perducetur. Si autē de
trahantur retrorsus ī spacio quod a nullo cepit
exordio:nō dico sigillatiȝ minuta momenta vel
horarū:aut dieruȝ aut mensium aut annoȝ etiā
quantitates:sed tam magna spacia quanta illa
sūma comprehendit annorū: que iaȝ dici a qbus
libet cōputatoribus nō potest:que tñ momento
rū minutatim detractiōe cōsumitur:τ detrahā/
tur hec tanta spacia nō semel atq; iterum sepius
q;:sȝ sēper:quid fit:quid agitur: quādo nūq; ad
initiuȝ quod oīno nulluȝ est peruenitur? Quapro
pter quod nos modo querim⁹ post quinq; milia
et quod ampli⁹ excurrit ānorū:possent τ posteri
etiā post annorū sexcenties milies eadem curio
sitate requirere si intātum hec mortalitas homi
nū exoriendo τ occūbendo τ iperita pseueraret
infirmitas. Potuerunt τ q fuerūt ante nos ipsis
recētibus hominis creati tēporibus istam moue
re questionē. Ipse deniq; primus homo vel po/
stridie vel eodeȝ die postea q̄ factus est: potuit
inquirere cur nō ante sit factus. Et quādocunq;
antea factus esset: nō vires tūc alias τ alias nūc
vel etiā postea istam de initio rerū temporaliuȝ
controuersiam reperiret.

¶De reuolutiōe seculoȝ: quib⁹ certo fine conclu
sis: vniuersa sēper in eūdem ordinē eādēq; spēȝ
reditura: qdā phi crediderūt. Cap. xiij.

Hanc autē se philosophi mūdi huius non
aliter putauerunt posse vel debere dis/
soluere: nisi vt circuitus temporum inducerent
quibus eadē semp fuissent: renouata atq; repe
tita in rerū natura: atq; ita deīceps fore sine ces
satione asseuerarēt: volumina venientiū preter
euntiūq; seculorū siue in mūdo permanente isti
circuitus fierent: siue certis interuallis oriens τ
occidens mūdus eadeȝ semper quasi noua que
transacta τ ventura sunt exhiberet: A quo ludi
brio prorsus imortalem aīam etiam cū sapientiaȝ
perceperit liberare no possunt: euntē sine cessa
tione ad falsam beatitudinē τ ad veraȝ miseriaȝ
sine cessatione redeūteȝ. Quomodo enim vera
beatitudo est: de cuius nunq; eternitate cōfidi/
tur: dū anima venturā miseriam aut imperitissi
ma veritate nescit: aut infelicissima ībeatitudīe
pertimescit? At si ad miserias nunq; vlterius re
ditura ex his ad beatitudinē pergit: fit ergo ali/
quid noui in tēpore quod fineȝ nō habet tempo/
ris: cur nō ergo τ mūdus: cur nō τ homo factus
in mūdo: vt illi nescio qui falsi circuit⁹ a falsis sa
pientibus fallacibusq; cōperti in sana doctrina
tramite recti itineris euitentur? Nam quidaȝ τ
illud quod legitur in libro salomonis qui vocat̄
ecclesiastes: quid est quod fuit ipm quod erit: et
quid est quod factuȝ est: ipm quod fiet: τ non est
oē recēs sub sole: nec qsq; loqt̄ τ dicit hoc nouuȝ ē
iam fuit in seculis que fuerūt ante nos: propter
hos circuitus in eadeȝ redeuntes: τ in eadē cun
cta reuocantes: dictū intelligi volunt: q ille aut
de his reb⁹ dixit de quibus supius loquebatur
hoc est de generationibus alijs eūtibus alijs ve
nientibus. de solis anfractibus: de torrentuȝ la/
psibus: aut certe de oium reruȝ generibus q̄ ori
untur atq; occidūt. Fuerunt enī homines ante
nos: sunt τ nobiscum: erunt τ post nos: ita quoq;
animantia vel arbusta. Monstra quoq; ipsa que
inusitata nascuntur q̄uis inter se diuersa sint. τ
quedam eorū semel facta narrētur: tamē secun
dum id q generaliter miracula τ monstra sunt:
vtiq; τ fuerunt τ erunt: nec recens τ nouum est
vt monstrum sub sole nascatur. Quanuis hec
verba quidam sic intellexerint: tanq; ī predesti/
natione dei iā facta fuisse omnia sapiens ille vo
luisset intelligi: et ideo nihil recens esse sub sole.
Absit auteȝ a recta fide: vt his Salomonis ver/
bis illos circuitus significatos esse credamus:
quibus illi putant sic eadem temporum tempo/
raliūq; reȝ volumīa repeti: vt verbi gratia sic ī
isto seclo plato phs ī vrbe atheniēsi: τ ī ea schola
q̄ achademica dicta ē discipulos docuit: ita per

innumerabilia retro secula multū prolixis qdē
interuallis sed tñ certis ⁊ idem plato ⁊ eadē ciui
tas: eadēq; schola iidemq; discipuli repetiti: ⁊ p
inumerabilia deinde secula repetēdi sint. Absit
inquā vt nos ista credamus. Semel eniȝ christ⁹
mortuus est pro peccatis nostris: surgens autē
a mortuis iā nō morit̄: ⁊ mors ei vltra nō dñabi-
tur: ⁊ nos post resurrectionē semꝑ cum dño eri-
mus: cui modo dicimus qđ sacer admonet psal-
mus. Tu dñe seruabis nos ⁊ custodies nos a ge
neratiōe hac in eternū. Satis aūt istis existimo
cōuenire quod sequitur. In circuitu impij ambu-
lant. Non quia per circulos quos opinantur eo
ruȝ vita est recursura: sed quia modo talis est er
roris eorum via idest falsa doctrina.

¶ De temporali cōditione generis humani quaȝ deus nec nouo consilio constituerit nec mutabi-li voluntate. Capitulum. xiiij.

Quid autem mirꝫ est: si in his circuitibus
errantes nec aditū nec exitū inueniūt:
qui genus humanū atq; ista nr̄a morta-
litas nec quo initio cepta sit sciunt: nec quo fine
claudat̄: quādo quidē altitudinem dei penetra
re nō possunt: qꝛ cuȝ ipse sit eternus et sine initio
ab aliquo tñ initio exorsus est tempora: ⁊ hoīem
quem nunq; ante fecerat: fecit in tempore nō ta
men nouo ⁊ repētino: sed imutabili eternoq; cō-
silio. Quis hanc valeat altitudinem inuestigabi
lem inuestigare: ⁊ inscrutabilem perscrutari: se-
cūdum quam deus hoīem temporalem anteq;
nemo vnq; hoīum fuit: nō mutabili volūtate in
tempore condidit: ⁊ genus humanū ex vno mul
tiplicauit: quādoqdem psalmus iste cū p̄misisset
atq; dixisset: tu dñe seruabis nos atq; custodies
nos a generatione hac in eternū: ac deinde rep-
cussisset eos in quorum stulta impiaq; doctrina
nulla liberatiōis et beatitudinis anime seruatur
eternitas. continuo subijciēs in circuitu impij am-
bulant? Tanq; ei diceretur. Quid ergo tu cre-
dis: sentis: intelligis? Nunqd nam existimandū
est subito deo placuisse hoīem facere: quem nū-
q; antea infinita retro eternitate fecisset: cui ni-
hil noui accidere potest in quo mutabile aliquid
nō est? Et ne nos hec audiētes aliqua forte tur-
baret ambiguitas cōtinuo respondit ad ip̄ȝ deū
loquens. secūduȝ altitudinē tuā multiplicasti fi
lios hoīum. Sentiāt inquit homīes qđ putāt: et
quod eis placet opinētur ⁊ disputent: secūdum
altitudinem tuam quā nullus potest nosse homi
num: multiplicasti filios hoīuȝ. Ualde quippe al

tum est: ⁊ semper deum fuisse: ⁊ hominem quē
nunq; fecerat ex aliquo tempore primum face-
re voluisse: nec consilium voluntatēq; mutasse.

¶ An vt deus semper etiam dñs fuisse semper intelligatur: credendum sit creaturaȝ quoq; nū q; defuisse cui domiaretur: ⁊ quomodo dicatur semper creatū qđ dici nō pōt coeternū. Ca. xv.

Ego quidem sicut dominū deū aliquan
do dñm nō fuisse dicere non audeo: ita
hoīem nunq; antea fuisse: ⁊ ex quodaȝ
tempore primū hoīem creatū esse dubitare nō
debeo. Sed cum cogito cuius rei dominus sem
per fuerit: si semper creatura nō fuit: affirmare
aliquid pertimesco: qꝛ me ⁊ ip̄m intueor: ⁊ scriptū
esse recolo. Quis hoīuȝ potest scire cōsiliū dei?
Aut quis poterit cogitare: quid velit dñs? Co-
gitatiōes eni mortaliū timide: ⁊ incerte adinuē-
tiones nostre. Corruptibile enim corpus aggra
uat aīam ⁊ deprimit terrena inhabitatio sensuȝ
multa cogitātem. Ex his igitur que in hac terre
na inhabitatione multa cogito: deprimunt me
ideo vtiq; multa: quia vnuȝ quod ex illis vl' pre
ter illa quod forte non cogito: verū est inuenire
non possum. Si dixero semꝑ fuisse creaturā: cu
ius dominus esset: qui dñs semper est: nec dñs
vnq; nō fuit: sed nunc illam nunc aliam per alia
atq; alia temporū spacia: nec aliquā creatori co
eternam esse dicamus: quod fides ratioq; sana
condemnat: cauendū est: ne sit absurdum ⁊ a lu
ce veritatis alienū: mortaleȝ quidē aliā ꝑ vices
tēporū cedentē: aliā succedentē: imortalē vero
nō esse cepisse: nisi cū ad nr̄m seculū ventuȝ est:
quando ⁊ angeli creati sunt: si eos recte lux illa
primū facta significat aut illud potius celuȝ de
quo dictū est: in principio creauit deus celum ⁊
terrā: cū tamen nō fuerit anteq; fierēt: ne imor-
tales si semper fuisse dicātur: deo coeterni esse
credantur. Si autē dixero nō in tēpore creatos
esse angelos: sed ante oīa tēpora et ipsos fuisse:
quorū deus dominus esset: qui nunq; nisi domi
nus fuit: queritur a me etiā si ante oīa tēpora fa
cti sunt: vtrū sēper potuerūt esse qui facti sūt?
Hic respondendū forte videatur: qꝛ quodāmo
do nō iconueniēter semꝑ esse dicat̄. Usq; adeo
aūt isti omni tēpore fuerunt: vt etiā ante omnia
tempora facti sunt: si tamen a celo cepta sunt tē
pora: et illi iam erant ante celū. At si tempus nō
a celo veruȝ ⁊ ante celū fuit: non quidē in horis
et diebus ⁊ mensibus ⁊ annis: nā iste dimēsiōes
tēporaliū spatiorū: que vsitate ac proprie dicū-

tur tempora:manifestum ē ꝙ a motu syderum
ceperint: vñ ⁊ deꝰ cū hec īstitueret dixit: ⁊ sint
ī signa ⁊ ī tēpora ⁊ ī dies ⁊ ī ānos:ſꝫ ī aliquo mu
tabili motu:cuius aliud anteriꝰ preterierit: ali/
ud posteriꝰ successerit:eo ꝙ simul eē nō possūt
Si ergo āte celum ī āgelicis motibus tale ali/
quid fuit:⁊ ideo tēpus iā fuit atq̄ angeli ex q̄
facti sūt tēporaliter mouebant̄:etiaꝫ sic omni
tēpore fuerūt:quādoquidē cum illis facta sūt
tempora. Quis aūt dicat nō sēp fuit: qđ omni
tēpore fuit? Sed si hoc respondero dicet̄ mihi
Quomodo ergo nō sunt coeterni creatori:si sē
per ille: semper illi fuerūt. Quomō etiaꝫ creati
dicendi sunt:si sēp fuisse intelliguntur? Ad
hoc quid respondebit̄? An dicendū ⁊ sēp eos
fuisse quoniā omni tēpore fuerūt:qui cū tēpo/
re facti sūt:facti sunt aūt cū quibꝰ facta sunt tē
pora: ⁊ tñ creatos? Neq̄.n.⁊ ipsa tēpora crea/
ta eē negabimꝰ quāuis omni tēpore tēpus fuis
se nemo ambigat. Nā ⁊ si non omni tēpore fuit
tempus:erat ergo tēpus quādo nullū erat tem
pus. Quis hoc stultissimꝰ dixerit? Possumus
eniꝫ recte dicere.erat tempus quādo non erat
roma:erat tempus quando nō erat hierusaleꝫ
erat tēpus quado nō erat abraham: erat tem/
pus quando nō erat homo: ⁊ si quid huiusmodi
Postremo si nō cū initio tēporis sed post aliqđ
tēpus factꝰ ē mundus:possumꝰ dicere erat tē/
pus:quādo nō erat mūdus. At vero erat tem/
pus: quando nullū erat tēpus: tam īcōuenien
ter dicimus:ac si quisq̄ dicat:erat homo quā/
do nullus erat homo:aut erat iste mundus qñ
iste nō erat mūdus. Si.n. de alio atq̄ alio ītelli
gatur pōt dici aliquo modo:hoc ē:erat aliꝰ ho/
mo:quādo nō erat iste homo. Sic ergo erat ali
ud tēpus:quādo nō erat hoc tēpus:recte possu
mus dicere. At vo erat tempus qñ nullū erat
tempus:quis vel insipiētissimꝰ dixerit? Sicut
ergo dicimꝰ creatum tempus:cum ideo sēp
fuisse dicatur qꝛ omni tēpore tempus fuit: ita
non est consequens: vt si semper fuerunt āge
li:ideo non sint creati: vt propterea semper fu
isse dicantur: qꝛ omni tēpore fuerunt: ⁊ ꝓpt̄ea
omni tēpore fuerūt:qꝛ nullo mō sine his tēpo/
ra eē potuerunt. Ubi.n.nulla creatura ē: cuiꝰ
mutabilibus motibꝰ tēpora peragant̄:tempo/
ra omnino esse non possunt. Ac per hoc ⁊ si sē/
per fuerunt:creati sunt. Nec si semper fuerūt
ideo creatori coeterni sunt. Ille enim sēp fu/
it eternitate īmutabili:isti autē facti sunt. Sꝫ
ideo sēp fuisse dicuntur:quia omni tempore
fuerunt:sine quibus tempora nullo modo esse
potuerunt. Tempus aūt quoniam mutabilita
te transcurrit eternitati īmutabili non potest es
se coeternum. Ac per hoc etiā si īmortalitas an
geloꝝ nō transit:in tēpore nec preterita ē qua/
si iā nō sit:nec futura quasi nondū sit:tamē eoꝝ
motus quibus tempora peragunt̄:ex futuro ī
preteritū transeunt: ⁊ ideo creatori in cuiꝰ mo/
tu dicendum nō est vel fuisse quod iam non sit
vel futurū esse quod nondum sit coeterni esse
nō possunt. Quapropter si deus semper domi
nus fuit:semper habuit creaturam suo domi/
natui seruienteꝫ verūtamen non de ipso geni/
taꝫ:sed ab ipso de nihilo factaꝫ:nec ei coeternā
Erat quippe ante illam quāuis nullo tempore
sine illa:nō eaꝫ spacio transcurrente:sed manē
te ꝑpetuitate precedēs. Sed hoc si respondeo
eis qui requirūt quomodo semper creator sem
per fuit dominus:si creatura seruiens nō sem/
per fuit:aut quomodo creatura creata: ⁊ non
potiꝰ creatori coet̄na ē si sēp fuit? Vereor ne fa
ciliꝰ iudicer affirmar̄ qđ nescio q̄ docē qđ scio.
Redeo igitur ad id qđ creator noster scire nos
voluit:illa vero que vel sapientioribus in hac
vita scire permisit: vel domino perfectis ī alia
vita scienda seruauit: vltra vires meas esse
profiteor. Sed ideo putaui sine affirmatiōe tra
ctanda: vt q hec legūt: videant a quibꝰ questio/
nū periculis debeāt tēperare:nec ad omnia se
idoneos arbitret̄:potiusq̄ ītelligant q̄ sit apo/
stolo obtemperādū ꝑcipiēti salubriter vbi ait.
Dico autē ꝑ gratiā dei que data ē mihi omnibꝰ
qui sūt ī vobis:nō plus sapere q̄ oportet saper̄
sed sapere ad temperantiam: vnicuiq̄ sicut de
us partitus ē mensuraꝫ fidei. Si.n. pro viribꝰ
suis alatur infans:fiet vt crescendo plus capi/
at. Si aūt vires sue capacitatis excedat: defi/
ciet antequaꝫ crescat.

¶ Quō intelligēdū sit promissa homini a dō vi
ta eterna aut tēpora eterna. Capitulū.xvi.

Q Ue secula preterierint anteq̄ genus
īstitueret̄ humanū me fateor ignora/
re. Non tñ dubito nihil oīno creature
creatori eē coeternū. Dicit ēt apl's:tēpora eter
na:nec ea futura ſꝫ quod magis ē mirādū ꝑte/
rita.sic.n.ait. In spem vite eterne quā promisit
nō mendax deus ante tēpora eterna. Manife
stauit aūt tēporibꝰ suis verbuꝫ suū. Ecce dixit
retro:ꝙ fuerint tempora eterna que tamē non

fuerit deo coeterna. Siquidem ille ante tem pora eterna nō solū erat: verūetiā promisit vitā eternā: quā manifestauit temporibus suis. i. congruis. Quid aliud ꝗ̄ verbū suuz: Hoc est eniz vita eterna. Quomodo aūt promisit cum hominibꝰ vtiꝗ̄ promiserit: qui nōdū erant ante tempora eterna: nisi qꝛ in ipsius eternitate: atꝗ̄ in ipso eius verbo eidē coeterno iā predestinatiōe fixū erat: qꝺ suo tp̄e futuꝝ erat.

¶ Qꝫ de imutabili consilio aut voluntate fides sana descendat cōtra rōcinatiōes eoꝝ qui opera ex eternitate repetita per eosdē semꝑ volūt seculoꝝ redire circuitꝰ. Capitulum. xvij.

ILlud quoꝗ̄ nō dubito: anteꝗ̄ primus hō creatus esset nunꝗ̄ queꝗ̄ hominē fuisse: nec eūdē ipsū nescio quibus circuitibus: nescio quotiēs reuolutū: nec aliū aliquez natura similē: neꝗ̄ ab hac fide me philosophorum argumēta deterrēt: quoꝝ acutissimū illud putatur: quod dicūt nulla īfinita vlla sciētia posse cōprehendi. Ac ꝑ hoc deꝰ inquiūt reꝝ quas fecit oīum finitarū oēs finitas apud se ratiōes habet: bonitas aūt eiꝰ nūꝗ̄ vacua fuisse credēda ē: ne sit temporalis eius operatio: cuius retro fuerit eterna cessatio: quasi penituerit euz prioris sine initio vacatiōis: ac propterea sit operis aggressus initiū. Et ideo necesse ē inqūt eadē semper repeti: eadēꝗ̄ semper repetēda trāscurrere vel manente mundo mutabiliter ꝗ licet nunꝗ̄ nō fuerit: ⁊ sine initio tēporis tamen factus est: vel eius quoꝗ̄ ortu ⁊ occasu semꝑ illis circuitibꝰ repetito semꝑꝗ̄ repetēdo ne videlicet si aliquando primū dei opa cepta dicuntur: ꝑorem suaz sine initio vacationē tanꝗ̄ inertē ac desidiosaz: ⁊ ideo sibi displicētē dānasse quodāmodo atꝗ̄ ob hoc mutasse credatur. Si autem semper quidez tēporalia sꝫ alia atꝗ̄ alia perhibetur operatus: ac si aliquando etiaz ad hominem faciēduz quez nunꝗ̄ ātea fecerat ꝑuenisse: nō sciēti a qua putant non posse quecūꝗ̄ īfinita cōprehendi: sed quasi ad horaz sicut veniebat ī mentem fortuita quadam icōstātia videaꝰ fecisse que fecit. Porro si illi circuitus admittātur inquiunt: quibꝰ vel manēte mūdo vel ipso quoꝗ̄ reuolubiles ortus suos ⁊ occasus eisdem circuitibus inserente: eadez tēporalia repetuntur: nec ignauum ociuz preser tim tam longe sine initio diuturnitatis deo tribuitur: nec īprouida temeritas operum suorū: Quoniam si nō eadem repetantur: non possūt infinita diuersitate variatā: vlla eius scientia vel prescientia comprehendi. Has argumentationes quibus impij nostram simplicem pietatem: vt cuz illis in circuitu ambulemus de via recta conantur auertere: si ratio refutare non posset: fides irridere deberet. Huc accedit ꝙ in adiutorio domini dei nostri hos circulos volubiles quos opinio confingit: ratio manifesta confringit. Hinc enim maxime isti errāt: vt in circuitu falso ambulare ꝗ̄ vero ⁊ recto itinere malint: ꝙ mentem diuinam omnino immutabilem cuiuslibet infinitatis capacem ⁊ innumera omnia sine cogitationis alternatione numerantem de sua humana mutabili āgustaꝗ̄ metiuntur. Et fit illis: quod ait apostolus. Comparantes enim semetipsos sibimetipsis non intelligunt. Nam quia illis quicquid noui faciēdum venit in mentem: nouo consilio faciunt: mutabiles quippe mentes gerūt: profecto nō deum quem cogitare non possunt: sed semetipsos pro illo cogitantes: non illum sed seiꝑos nec illi sed sibi comparant. Nobis autē fas nō est credere aliter affici deū cū vacat: aliter cū operatur: qꝛ nec affici dicendus ē: tanꝗ̄ in eiꝰ natura fiat aliquid quod ante nō fuerit. Patiꝰ ꝗppe qui afficitur: ⁊ mutabile est omne qꝺ aliꝗd patiꝰ. Nō itaꝗ̄ ī eiꝰ vacatiōe cogiteꝰ ignauia desidia: inertia: sicut nec in eiꝰ oꝑe labor conatꝰ: īdustria. Nouit quiescēs agere: ⁊ agēs quiescere. Pōt ad opus nouū non nouū sꝫ sempiꝰnū adhibere cōsiliū: nec penitēdo qꝛ priꝰ ⁊ si prius cessauit ⁊ posteriꝰ oꝑatꝰ ē: cessauerat: cepit facere qꝺ nō fecerat. Sꝫ qꝺ nescio quēadmodū ab hoīe possit ītelligi: hoc ꝓculdubio qꝺ dicitur priꝰ ⁊ posteriꝰ: ī rebꝰ ꝑus ñ existētibꝰ ⁊ posterius existentibus fuit. In illo aūt nō alterā precedētē altera subsequēs mutauit aut abstulit volūtatē: sꝫ vna eadēꝗ̄ sempiꝰna ⁊ immutabili volūtate: res quas cōdidit: ⁊ vt prius nō eēnt egit ꝗ̄diu nō fuerūt: ⁊ vt posteriꝰ eēnt qñ eē ceperunt: hinc eis qui talia videre possunt mirabiliꝰ fortassis ondēs: ꝗ̄ ñ eis īdiguerit: sꝫ eas gratuita bonitate ꝯdiderit: cū sine illꝰ ex eternitate initio carēte ī nō minore btitudine permāsit.

¶ Cōtra eos ꝗ dicūt: ea que īfinita sūt nec dei possunt sciētia ꝯprehēdi. Capitulū. xviij.

ILlud autem aliud quod dicunt: nec dī sciētia que infinita sunt posse comprehendi: restat eis vt dicere audeāt: atꝗ̄ huic se voragini profunde īpietatis īmergāt

ꝙ nō omnes numeros deus nouerit. Eos quip/
pe infinitos esse certissimum est: quoniam ī quo/
cunqꝫ numero finem faciendū putaueris: idem
ipe nō dico vno addito augeri: sed quātūlibꝫ sit
magnus ⁊ quantūlibet ingentē multitudinē cō/
tinens: in ipsa ratione atqꝫ sciētia numerorū: nō
solum duplicari verum etiam multiplicari pōt.
Ita vero suis quisqꝫ numerus proprietatibꝰ ter
minatur: vt nullus eorū par esse cuiqꝫ alteri pos
sit. Ergo ⁊ dispares inter se atqꝫ diuersi sunt: et
singuli quiqꝫ finiti sunt: ⁊ omnes infiniti sūt. Ita
nec numeros propter infinitatē nescit omnipo
tens deus: ⁊ si vsqꝫ ad quandam sūmam nume/
rorū scientia dei peruenit: ⁊ ceteros ignorat: qs
hoc vel demētissimus dixerit? Nec audebūt isti
contendere: ⁊ numeros eos dicere ad dei sciam
non ptinere: apud quos plato deum magna au/
ctoritate commendat mūdum numeris fabricā
tem ⁊ apud nos deo dictū legitur: omnia in mē/
sura ⁊ numero ⁊ pondere disposuisti. De quo et
propheta dicit. qui profert numero seculū. Et
saluator in euangelio. Capilli ingt vestri oēs nu
merati sunt. Absit itaqꝫ vt dubitemꝰ: ꝙ ei notus
nō sit omnis numerus: cuius intelligentie sicut
in psalmo canitur non est numerꝰ. Infinitas ita
qꝫ numeri: quāuis infinitorū numerorū nullus
sit numerus nō est tamen incōprehēsibilis ei cu/
ius intelligentie non est numerus. Quapropter
si quicquid scientia comprehenditur scientis cō
prehensione finitur: profecto ⁊ omnis infinitas
quodam ineffabili modo deo finita est: qꝛ scien/
tia eius ipsi incomprehensibilis nō est. Quare si
infinitas numerorū scientie dei qua comprehē/
ditur esse nō potest infinita: qui tandē nos sumꝰ
homūculi: qui eius scientie limitem figere presu
mamus: dicentes ꝙ nisi eisdē circuitibus tēpo
rum eadem tēporalia repetant: nō potest deus
cuncta que fecit vel prescire vt faciat: vel scire
cū fecerit: cuius sapiētia simpliciter multiplex:
⁊ vniformiter multiformis: tam incōprehēsibili
ꝯprehēsiōe oīa incōprehensibilia ꝯprehendit: vt
quecūqꝫ noua ⁊ dissimilia consequentia prece/
dentibus: si semper facere vellet: inordinata et
improuisa habere non posset: nec ea preuideret
ex primo tēpore: sed eterna presciētia ꝯtineret.

¶ De seculis seculorum. Capitulum. xviiij.

Quod vtrum ita faciat: ⁊ continuata sibi
connexione copulentur que appellant
secula seculorū: alia tū atqꝫ alia ordīata
dissimilitudīe ꝓcurrētia: eis dūtaxat q ex miseria
liberantur in sua beata immortalitate sine fine
manentibꝰ: an ita dicantur secula seculorū: vt in/
telligantur secula in sapientia dei incōcussa sta
bilitate manētia istorum que cum tempore trā/
seunt tanqꝫ efficiētia seculorum diffinire nō au/
deo. Fortassis eni possit dici seculum que sūt se
cula: vt nihil aliud dicatur seculum seculi qꝫ se/
cula seculorū: sicut nihil aliud dicitur celū celi
qꝫ celi celorum. Nam celū deus vocauit firma/
mentum super quod sunt aque: ⁊ tamen in psal/
mo et aque inquit que super celos sunt laudent
nomen domini. Quid ergo istorum duū sit: an
preter hec duo aliquid aliud de seculis seculorū
possit intelligi: profundissima questio est. Neqꝫ
hoc quod nūc agimus impendit: si indiscussa ite
rim differatur: siue aliquid in ea diffinire valea
mus: siue nos faciat cautiores diligētior ipa tra
ctatio: ne in tanta obscuritate rerū affirmare te
mere aliquid audeamus. Nūc enim contra opi
nionē disputamus: qua illi circuitus asseruntur
quibus semper eadem per interualla tēporum
necesse esse repeti existimantur. Quelibet autē
illarū sniarum de seculis seculorum vera sit: ad
hos circuitus nihil pertinet: quoniā siue secula
seculorum sint: nō eadē repetita: sed alterū ex
altero cōnexione ordinatissima ꝓcurrentia: libe
ratorū beatitudine sine vllo recursu miseriarū
certissima pmanente: siue secula seculorū eter
na sint temporalium tanqꝫ dominantia subdito/
rum circuitus illi eadem reuoluentes locum nō
habent: quos maxime refellit eterna vita scōrū.

¶ De ipietate eorū qui asserūt aīas sūme vereqꝫ
btitudinis pticipes: iterū atqꝫ iterū p circuitus tē
porū ad easdē mirias laboresqꝫ rediturās. C. xx.

Quorū eniꝫ aures piorū ferāt post emer/
sā tot tantisqꝫ calamitatibus vitā: si tū
vita ista dicēda est q̄ potius mors ē: ita
grauis vt mors que ab hac liberat mortis huius
amore timeatur: post tā magna mala tanqꝫ mul
ta ⁊ horrēda: tandē aliquādo p verā religionem
atqꝫ sapiā expiata atqꝫ finita: ita peruenire ad
conspectum dei: atqꝫ ita fieri beatum cōtempla
tiōe incorporee lucis per participationē incom/
mutabilis immortalitatis eius cuius adipiscen/
de amore flagramus vt eā quādoqꝫ necesse sit
deseri: ⁊ eos qui deserunt ab illa eternitate: ve/
ritate: felicitate deiectos: tartaree mortalitati:
turpi stultitie: miserijs execrabilibus implicari:
vbi deus amittatur: vbi odio veritas habeatur:
vbi p imūdas nequitias btitudo q̄rat: ⁊ hoc idē

atqꝫ idem sine vllo fine priorũ ⁊ posteriorũ: cer
tis interuallis ⁊ dimensiõibus seculorũ factum
esse ⁊ futurũ: ⁊ hoc ꝓpterea vt possint deo cir/
cuitibꝰ definitis euntibꝰ semꝑ atqꝫ redeuntibꝰ
per nostras falsas beatitudines ⁊ veras miseri/
as alternatim qdem sed in reuolutiõe incessabi/
li sẽpiternas: nota esse opa sua: qm̃ neqꝫ a faciẽ/
do quiescere: nec quiescendo possit que infinita
sunt indagare? Quis hec audiat? qs credat? qs
ferat? Que si vera essent: nõ solum tacerentur
prudẽtius: verũetiam vt quomodo valeo dicã
qđ volo: doctiꝰ nescirent. Naꝫ si hec illic in me/
mõia nõ habuerimꝰ: ⁊ ideo beati erimꝰ: cur hic ꝑ
eorum sciam grauatur amplius nostra miseria?
Si autẽ ibi ea necessario scituri sumus: hic saltẽ
nesciamꝰ: vt ħ felicior sit expectatio q̃ꝫ illic ade/
ptio sũmi boni: qñ hic eterna vita cõsequẽda ex
pectatur: ibi aũt beata sed nõ eterna qñqꝫ amit/
tenda cognoscitur. Si aũt dicunt neminẽ posse
ad illã beatitudinẽ peruenire nisi hos circuitus
vbi beatitudo ⁊ miseria vicissim alternãt in huiꝰ
vite eruditiõe cognouerit: qũo ergo fatent quã
to plus qsq̃ꝫ amauerit deũ: tanto eũ facilius ad
beatitudinẽ peruenturũ: qui ea docent quibus
amor ipe torpescat? Nã qs ñ remissius ⁊ tepidi/
us amet eum: quẽ se cogitat necessario desertu
rum: ⁊ contra eius veritatẽ sapiamqꝫ sensurũ:
⁊ hoc cũ ad eius plenã pro sua capacitate notici
am beatitudinis ꝑfectione peruenerit: quando
nec hoiem amicũ possit qsqꝫ amare fideliter cui
se futurũ nouit inimicũ? Sed absit vt vera sint
que nobis minãtur veram miseriã nunq̃ꝫ finien
dam: sed interpositiõis false beatitudinis sepe ac
sine fine rũpendã. Quid eni illa beatitudine fal
sius atqꝫ fallacius: vbi nos futuros miseros aut
in tanta veritatis luce nesciamus: aut ĩ sũma fe
licitatis arce timeamꝰ? Si eni futurã ibi calami
tatẽ ignoraturi sumꝰ ꝑitior ẽ hic nr̃a miseria vbi
futurã beatitudinem nouimꝰ: si aũt nos illic cla
des ĩminens nõ latebit: beatius tempora transi
git anima misera: quibus trãsactis ad beatitudi
nẽ subleuetur: q̃ꝫ beata quibus transactis in mi
seriam reuoluat. Atqꝫ ita spes nostre infelicita/
tis est felix: ⁊ felicitatis infelix. Unde fit: vt quia
hic mala p̃ntia patimur: vbi metuimꝰ iminentia
verius semꝑ miseri q̃ꝫ beati aliquando esse possi
mus. Sed quoniam hec falsa sunt clamãte pie/
tate: cõuincente ỽitate: illa eni nobis veraciter
promittitur vera felicitas: cuius erit semꝑ reti/
nenda ⁊ nulla felicitate rũpẽda certa securitas

viam rectam sequẽtes que nobis est xp̃s: eo du
ce ac saluatore: a vano ⁊ iepto impioꝝ circuitu
iter fidei mentẽqꝫ auertamus. Si enim de istis
circuitibꝰ ⁊ sine cessatione alternãtibus itionibꝰ
⁊ reditionibus aiaꝝ. Porphyrius platonicꝰ suo
ruꝫ opinionẽ sequi noluit: siue ipsius rei vanita/
te ꝑmotus: siue iam tpa xp̃iana reueritꝰ: ⁊ qđ in
libro decimo cõmemoraui dicere maluit aiam
ꝓpter cognoscẽda mala traditam mũdo: vt ab
eis liberata atqꝫ purgata: cum ad patrem redie
rit nihil vlterius tale patiat: quanto magis nos
istã inimicã xp̃iane fidei falsitatem detestari ac
deuitare debemꝰ? His aũt circuitibus euacua
tis atqꝫ frustratis: nulla necessitas nos cõpellet
ideo putare nõ hr̃e initiũ tpis ex quo cepit eẽ ge
nus humanũ: q2 nescio per quos circuitus nihil
sit in rebus noui: qđ nõ ⁊ antea certis ĩteruallis
tp̃m fuerit ⁊ postea sit futurũ. Si enim liberat
aia non reditura ad miserias: sicut nunq̃ꝫ antea
liberata ẽ: fit in illa aliquid qđ antea nũq̃ꝫ factũ
ẽ: ⁊ hoc quidẽ valde magnũ. i. que nunqꝫ ei desi
nat eterna felicitas. Si aũt ĩ natura ĩmortali fit
tãta nouitas: nullo repetita: nullo repetẽda cir/
cuitu: cur in rebus mortalibus fieri nõ posse cõ/
tẽditur? Si dñt nõ fieri in aĩa beatitudinis noui
tatem: qm̃ ad eam reuertit in qua semꝑ fuit: ip̃a
certe liberatio noua fit cũ de miseria liberat in
qua nũq̃ꝫ fuit: ⁊ ipsa miserie nouitas in ea facta
est q̃ nunq̃ꝫ fuit. Hec aũt nouitas si nõ in rebꝰ q̃
diuina ꝓuidentia gubernãtur: ordine sꝫ cãu po/
tius venit: vbi sunt illi determinati dimẽsiqꝫ cir
cuitꝰ in qbus nulla noua fiũt: sꝫ repetunt eadeꝫ
que fuerũt? Si aũt ⁊ hec nouitas ab ordinatiõe
diuine ꝓuidentie nõ excluditur: siue elata sit aia
siue lapsa sit: possũt fieri noua que neqꝫ ãtea fa/
cta sint: nec tñ a rerũ ordine aliena sint. Et si po/
tuit aia per imprudẽtiã facere sibi nouã miseriã
que non esset improuisa diuine prouidentie: vt
hanc quoqꝫ in rerum ordinem includeret: et ab
hac eam non improuide liberaret: qua tandẽ te/
meritate humane vanitatis audemꝰ negare di/
uinitatẽ facere posse res nõ sibi sꝫ mũdo nouas:
quas neqꝫ antea fecerit nec vnquã hũerit ipro/
uisas? Si autem dicunt liberatas quidem aias
ad miseriam non reuersuras: sed cum hoc fit in
rebus nihil noui fieri: quoniam semper alie atqꝫ
alie liberate sunt ⁊ liberantur ⁊ liberabunt: hoc
certe concedũt si ita est nouas animas fieri qui/
bus fit ⁊ noua miseria ⁊ noua liberatio. Nam si
antiquas eas dicunt esse ⁊ retrorsum sempiter/

nas: et ex quibus quotidie noui fiant homies: de quoru3 corporibus si sapienter vixerint ita liberentur: vt nunq3 ad miserias reuoluantur: cōsequenter dicturi sunt infinitas. Quātūlibet nāq3 finitus numerus fuisset animarum: infinitis retro seculis sufficere nō valeret: vt ex illo semper homines fierēt quoru3 essent anime ab ista semp mortalitate liberande: nunq3 ad ea3 deinceps rediture. Nec vllo modo explicabūt quomodo in rebus quas deo notas esse: eo q2 sint infinite: non volunt infinitus sit numerus animarum. Quapropter quoniam circuitus illi ia3 explosi sunt quibus ad easde3 miserias necessario putabatur anima reditura: quid restat cōueniētius pietati q3 credere nō esse impossibile deo: et ea que nunq3 fecerit noua facere: et ineffabili prescientia voluntatem mutabilē non habere? Porro autem vtrum animarum liberatarum nec vlterius ad miserias rediturarum numer9 possit semper augeri ipsi viderint qui de reru3 nouitate cohibenda ta3 subtiliter disputant: nos vero ratiocinationē nostram ex vtroq3 latere terminamus. Si enim potest quid cause ē: vt negetur creari potuisse quod nunq3 antea creatū esset: si liberatarum animarum numerus qui nunq3 antea fuit nō solu3 factus est semel: sed fieri nūq3 desinet Si autem oportet vt certus sit liberatarum aliquis numerus aiarum q̄ ad miseriā nūq3 redeāt: neq3 iste nūerus vlterius augeat etiam ipse sine dubio quicunq3 erit ante: vtiq3 nūq3 fuit: qui profecto crescere et ad sue quantitatis terminu3 peruenire sine aliquo nō posset initio. Quod initium quoniā antea nunq3 fuit: hoc ergo vt esset: creatus ē hō ante quē nullus fuit.

¶ De conditione vnius primi hominis atq3 in eo generis humani. Capitulum. xxi.

Hac igitur questiōe difficillima propter eternitatē dei noua creanti et sine nouitate aliqua voluntatis quantu3 potuimus explicata: nō est arduū videre multo fuisse melius quod factum est: vt ex vno hoīe que3 primu3 condidit: multiplicaret genus humanū q3 si id inchoasset a pluribus. Nam cum animātes alias solitarias et quodāmodo soliuagas. i. que solitudine3 magis appetant: sicuti sūt aquile miluii: leones: lupi: et quecunq3 alia ita sūt: alias vero greges instituerit: que cōgregate atq3 in gregibus malint viuere: vt sunt colūbe sturni cerui: damule et cetera huiusmodi: vtrūq3 tamen genus non ex singulis propagauit: s3 plura simul iussit existere. Hominem vero cui9 nāturam quodammodo mediā inter angelos bestiasq3 cōdebat: vt si creatori suo tanq3 vero domino subditus preceptum eius pia obedientia custodiret: in consortium transiret angelicu3: sine morte media beata3 immortalitatem sine vllo termino consecutus. Si autem dominu3 deum suum libera voluntate superbe ac inobediēter vsus offenderet: morti additus bestialiter viueret libidinis seruus: eternoq3 post mortē supplicio destinatus: vnum ac singulu3 creauit: nō vtiq3 solum sine humana societate deserendu3: sed vt eo modo vehementius ei commendaret ipsius societatis vnitas vinculumq3 concordie: si non tm̄ inter se nature similitudine: verūetiā cognationis affectu homines nectentur quando nec ipsam quidem feminā copulandam viro sicut ipm̄ creare illi placuit s3 ex seipso: vt oē ex homine vno diffunderetur genus humanum.

¶ Qz prescierit quem primū deus condidit peccaturum: simulq3 preuiderit: quantum pior populoru3 ex eius genere in angelicum consortiū sua esset gratia translaturus. Capitu. xxij.

Nec ignorabat deus hominem peccaturum: et morti iam obnoxium morituros propagaturum: eoq3 progressuros peccati immanitate mortales: vt tutius atq3 pacatius inter se rationalis volūtatis expertes bestie sui generis viuerent: quarum ex aquis et terris plurimum pullulauit exordiu3: q3 homines quorum genus ex vno est ad commēdandū concordiam propagatu3. Neq3 enim vnq3 inter se leones aut inter se dracōes: qualia homines bella inter se gesserunt. Sed preuidebat etiam deus gratia sua populum pioru3 in adoptionem vocandu3: remissisq3 peccatis iustificatum spū sancto sanctis angelis in eterna pace sociandū: nouissima inimica morte destructa: cui populo eēt huius rei consideratio profutura: q2 ex vno homine deus ad cōmēdandū hoībus q3 ei grata sit etiā in pluribus vnitas gen9 instituisset hūanu3

¶ De natura humane anime create ad imaginē dei. Capitulum. xxiij.

Fecit ergo deus hominem ad imagine3 et similitudinem sua3. Talem quippe illi animam creauit: qua per ratione3 atq3 intelligentiam omnibus esset prestantior animalibus terrestribus et natatilibus et volatilib9: que mentem huiusmodi non haberent. Et cum virum terreno formasset ex puluere: eiq3 aiam

q̄lē dixi: siue quā iā fecerat sufflādo īdidisset: si-
ue potiꝰ sufflādo fecisset: eūqꝫ flatū quē sufflan
do fecit: nā qd ē aliđ sufflare ꝙ̄ flatū facē: aīam
hoīs esse voluisset: etiā cōiugem illi in adiutoriū
generandi ex eius latere osse detracto fecit vt
deus. Neqꝫ enim hec carnali cōsuetudine cogi-
tāda sunt: vt videre solemus opifices ex mate-
ria quacūqꝫ terrena corporalibus mēbris quod
artis industria potuerūt fabricātes. Manꝰ dei
potētia dei ē: qui etiā visibilia inuisibiliter opera
tur. Sed hec fabulosa potius ꝙ̄ vera esse arbi-
trant̄: qui virtutē ꝛ sapiam dei qua nouit et pōt
etiaꝫ sine seminibus ipsa certe facere semina: ex
his vsitatis ꝛ quotidianis metiūtur opibꝰ ea ve-
ro que primitꝰ instituta sunt qm̄ non nouerūt in
fideliter cogitāt: quasi nō hec ipsa que nouerūt
de humanis conceptibus atqꝫ partubus: si etiā
inexpertis narrarentur: incredibiliora viderēt̄:
ꝙ̄uis ꝛ ea ip̄a pleriqꝫ magis nature corporalibꝰ
causis ꝙ̄ opibus diuine mentis assignent.

¶ An vllius vł minime creature possint dici an
geli creatores. Capitulum. xxiiij.

S Ed cum his nullum nobis ē in his libris
negociū: qui diuinā mētē facere vł cu-
rare ista nō credunt. Illi aūt qui platōi
suo credūt: non ab illo sūmo deo qui fabricatus
est mūdum: sꝫ ab alijs minoribꝰ quos quidē ipse
creauerit permissu siue iussu eius aīalia facta es
se cuncta mortalia: in qbus homo p̄cipuū dijsqꝫ
ipsis cognitum teneret locū si superstitiōe crea
uit qua querūt: vnde iuste videant̄ sacra ꝛ sacri
ficia facere quasi cōditoribꝰ suis: facile carebūt
etiā huiꝰ opinatōis errore. Neqꝫ eni fas est vlliꝰ
nature quātūlibet minime mortalisqꝫ creatorē
suū nisi deum credere ac dicere anteqꝫ possit in
telligi. Angeli aūt quos illi deos libētius appel-
lāt: etiam si adhibēt vel iussi vel permissi opera-
tionem suam rebus que gignuntur in mūdo: nō
eos dicimus creatores animalium ꝙ̄ nec agri-
colas frugum atqꝫ arborum.

¶ Omniū naturā ꝛ omniū sp̄em vniuerse crea-
ture nō nisi opere dei formari. Capitulū. xxv.

C Um eni alia sit sp̄ēs q̄ adhibetur extrin
secus cuicunqꝫ materie corp̄ali: sic ope-
rantur hoīes figuli ꝛ fabri: atqꝫ id genꝰ
opifices q etiā pingūt ꝛ effingūt formas similes
corporibꝰ aīalium: alia vero que intrinsecꝰ effi-
ciētes causas habēt de secreto ꝛ occł̄to nature
viuētis atqꝫ intelligētis arbitrio: que nō solum
naturales corpoꝝ species: verūetiam ip̄as ani-
mantium animas dum nō sint facit: supradicta
illa species artificibus qbusqꝫ tribuātur: hec au
tem altera nō nisi vni artifici creatori ꝛ cōditori
deo: qui mundū ipsuꝫ ꝛ angelos sine vllo mūdo
ꝛ sine vllis angelis fecit. Ab illa eniꝫ vi diuina q̄
omnium rerum diuisiua: ꝛ vt ita dicam: effecti-
ua est: que fieri nescit sed facere: a q̄ accepit spe
ciem cum mūdus fieret: ꝛ rotunditas celi et ro-
tunditas solis: eadē vi diuina ꝛ effectiua q fieri
nescit sꝫ facere accepit speciem rotunditas ocu
li ꝛ rotunditas pomi: et cetere figure naturales
quas videmꝰ in rebus quibusqꝫ nascentibꝰ: non
extrinsecus adhiberi sed intima creatoris poten
tia qui dixit: celū ꝛ terrā ego ipleo: ꝛ cuiꝰ sapia ē
q̄ attingit a fine vsqꝫ ad fineꝫ fortit̄: ꝛ dispōit oīa
suauiter. Proīde facti p̄mitus āgeli si huiusmo-
di ministeriū prebuerūt creatori cetera facienti
nescio nec tribuē illis audeo qđ forte nō possūt:
nec debeo derogare qđ pn̄t. Creationē tn̄ cōdi
tionēqꝫ oīuꝫ naturarū: qua fit: vt oīo nature sint
eis quoqꝫ fauētibus: non facientibus illi deo tri
buo cui se etiā ipsi debere ꝑ sunt cū grāꝝ actio
ne nouerūt. Nō solū igitur agricolas nō dicimꝰ
fructuū q̊rūcūqꝫ creatores: cū legamꝰ neqꝫ qui
plantat ē aliqd neqꝫ q rigat: sed q incremētū dat
deꝰ: sed ne ip̄am qdē terrā ꝙ̄uis mater oīum fe-
cūda videat̄: que germinibꝰ erūpētia ꝓmouet:
ꝛ fixa radicibꝰ cōtinet: cū ibidē legamus. deꝰ illi
dat corpꝰ quō voluerit: ꝛ vnicuiqꝫ seminū ꝓpri
uꝫ corpꝰ. Ita nec feminā sui puerpij creatricem
appellare debemꝰ: sed potius illū q cuidā suo fa
mulo dixit. P̄ꝰus ꝙ̄ te formarē in vtero noui te: ꝛ
ꝙ̄uis aīa sic vel sic affecta p̄gnātis valeat aliq-
bus velut iduere qualitatibꝰ fetū: sicut de vgis
variatis fecit Jacob: vt pecora colore vario gi-
gnerent̄: natura tn̄ illa que gignit̄ tā ipsa nō fe-
cit: ꝙ̄ nec ipsa se fecit. Quelibet igitur corp̄ales
vel seminales cause gignēdis rebꝰ adhibeātur:
siue op̄ationibus angeloꝝ aut hoīuꝫ aut quorū-
cūqꝫ aīaliuꝫ: siue mariū feminarūqꝫ mixtionibꝰ
quelibet etiā desideria motusue aīe matris va-
leant aliqd lineamētoꝝ aut coloꝝ asp̄gere tene
ris mollibusqꝫ cōceptibꝰ: ip̄sas oīo naturas q̄ sic
vł sic ī suo genere afficiāt̄: nō facit nisi sūmꝰ deꝰ
cuiꝰ occł̄ta potētia cūcta penetrās īcōmutabili
p̄ntia facit eē qcqd aliquo mō ē: ī quātūcūqꝫ est:
qꝛ nisi faciente illo vt tale vel tale esset prorsus
esse non posset. Quapropter si in illa specie quā
forinsecus corporalibus artifices rebus impo-
nunt: vrbem romam et vrbem alexandriam: nō

fabros ꝛ architectos sed reges quorum volun tate ꝯsilio ꝛ impio fabricate sunt: illā romulum illam alexādrū habuisse dicim⁹ cōditores: ꝙto potius nō nisi deū debem⁹ cōditorē dicere na/ turaꝝ q neqꝫ ex ea materia facit aliqd quā ipse nō fecerit: nec operarios hꝫ nisi quos ipse creaue rit: et si potētiaꝫ suaꝫ vt ita dicaꝫ fabricatoriam rebus subtraheret: ita nō erūt sicut anteꝙ fierēt nō fuerūt. Sꝫ ante dico eꝛnitate nō tpe. Quis enīꝫ ali⁹ creator est temporum: nisi qui fecit ea quorum motibus currerent tempora.

¶ De platonicorū opinione qua putauerūt an/ gelos quidem a deo conditos: sed ipsos esse hu manorum corporum conditores. Capl'ꝫ. xxvj.

Ita sane plato minores ꝛ a sūmo dō fa ctos deos effectores esse voluit aialiū ceteroꝝ: vt imortaleꝫ partē ab ipso sū/ merēt: ipi vero mortalē attexerūt. Proinde ani maꝝ nostraꝝ eos creatores eē noluit sꝫ corpo/ ruꝫ: Vñ qm̄ porphirius ꝓpter aie purgationeꝫ dicit oē corpus fugiēdū: simul cuꝫ suo platone alijsqꝫ platonicis sētit: eos q imoderate ac iho/ neste vixerit propter luēdas penas ad corpora redire mortalia. Plato qdeꝫ etiā bestiarū. Por phyrius tantūmodo ad hoīuꝫ sequit̄ eos: vt di cāt deos istos quos a nobis volūt quasi paren/ tes ꝛ ꝯditores nr̄os coli: nihil eē aliud ꝙ fabros ꝯpedū carcerūue nr̄oꝝ: nec institutores sꝫ inclu sores alligatoresqꝫ nr̄os ergastulis erūnosis et grauissimis viclis. Aut ḡ desināt platōici pēas aiaꝝ ex istis corporib⁹ cōminari: aut eos nobis deos colēdos nō ꝑdicēt: quoruꝫ i nobis opera/ tioneꝫ vt ꝙtū possum⁹ fugiamus ꝛ euadamus hortātur: cū tñ sit vtrunqꝫ falsissimū. Nā neqꝫ ita luūt penas aie cum ad istam vitaꝫ penalem denuo reuoluūtur: ꝛ oīuꝫ viuentiū siue i celo si ue i terra nullus ē cōditor: nisi a quo facta sunt celū ꝛ terra. Nā si nulla cā est viuēdi i hoc cor/ pore nisi ꝓpter pēdēda supplicia: quomō dicit idē plato aliter mūdū fieri n̄ potuisse pulcherri mū atqꝫ optimū: nisi oium aialium. i. imortaliuꝫ et mortaliuꝫ generib⁹ impleret. Si aūt nostra institutio q̄ vel mortales cōditi sumus diuinum munus est: quomodo pena est ad ista corpora. i. ad diuina beneficia remeare. Et si deus quod assidue plato ꝯmemorat: sicut vniuersi mundi ita oium animaliuꝫ species vna eterna itelligē/ tia continebat: qūo nō ipse cūcta cōdebat. An aliquorū esse artifex nollet: quoꝝ efficiēdoruꝫ artē ineffabilis eius ꝛ ieffabil'r laudabilis mens haberet. Merito igit̄ vera est religio: que mū di vniuersi euꝫ aialiū qꝫ vniuersoꝝ hoc est ꝛ ani marū ꝛ corpoꝝ conditorē agnoscit ꝛ predicat. In qb⁹ terrenis precipuus ab illo ad ei⁹ imagi/ nē homo ꝓpter eā cām quaꝫ dixi: ꝛ siqua forte alia maior latet: fact⁹ ē vnus: sꝫ nō relict⁹ solus Nihil eni ē ꝙ hoc gen⁹ tā discordiosū vitio: taꝫ sociale natura. Neqꝫ ꝯmodi⁹ ꝯtra vitiū discor die vel cauēdū cū nōdū existeret: vel sanāduꝫ cū extitisset: natura loqueretur humana: ꝙ re/ cordationē illi⁹ parētis queꝫ ꝓpterea deus vo luit creare vnuꝫ de quo multitudo ꝓpagaret: vt hac admonitiōe etiaꝫ i multis cōcors vnitas seruaret. Qđ vero femina illi ex ei⁹ latere fctā ē: etiam hinc satis significatuꝫ est ꝙ cara mari/ ti ꝛ vxoris debeat eē cōiūctio. Hec opa dei ꝓ/ pterea sūt vtiqꝫ inusitata: qꝛ prima: q aūt ista n̄ credūt: nulla facta ꝓdigia debēt credere. Ne/ qꝫ eni ꝛ ipsa si vsitato nature curriculo gignerē tur: ꝓdigia dicerent. Quid aūt taꝫ sub guber/ natiōe diuine ꝓuidētie: ꝙuis eoꝝ causa lateat: ꝙ mōstra gignunt̄. Ait qdā psalm⁹ sacer. Ve/ nite ꝛ videte opa dn̄i q̄ posuit ꝓdigia sup terrā. Cur ergo ex latere viri femia facta sit. ꝛ hoc pri mū quodāmodo ꝓdigiuꝫ qđ ꝑfigurauerit: alio loco quantum me deus adiuuerit dicam.

¶ In ꝑmo hoīe ꝯrtā fuisse oēꝫ plenitudineꝫ ge/ neris humāi i q̄ ꝓuidit dš q̄ pars honorāda essꝫ ꝑmio: q̄ dānanda supplicio. Capitulum. xxvij.

Nunc qm̄ liber iste claudēdus ē: i h̄ ꝑmo hoīe q ꝑmitus fact⁹ ē: nōdū qdē hꝫ eui/ dentiā iā tñ hꝫ dei pſciētiā exortas fu/ isse existimem⁹ i genere humano societates tā/ ꝙ ciuitates duas. Ex illo. n. futuri erant hoīes: alij malis āgelis i supplicio: alij bōis i ꝑmio soci/ andi: ꝙuis occulto dei iudicio: sꝫ tñ iusto. Cū. n. scriptū sit: vniuerse vie dn̄i mīa ꝛ v̄itas: nec in/ iusta eius gr̄a. nec crudelis pōt eē iusticia.

¶ Aurelij augustini de ciuitate dei liber. xiij.

¶ De lapsu primorum hominum per quem est contracta mortalitas. Capitulum primum.

Expeditis de nostri seculi exortu ꝛ de initio generis hu/ mani difficillimis q̄stionibus: nunc iam de lapsu primi hoīs immo primorū hominū ꝛ dō origine ac ꝓpagīe mortis humane disputa tiōib⁹ a nobis institutā: rerū ordo deposcit. Nō enim eo modo quo āgelos cōdiderat deus: ita condidit ꝛ homines: vt etiam si peccassent mori

omnino non possent: sꝫ ita vt perfunctos obedi
dientie munere: sine interuentu mortis angeli/
ca imortalilas ꝛ beata eternitas sequeret̃: iobe
diẽtes aūt mors plecteret dānatione iustissima
qđ etiam in libro superiore iam diximus.

¶ De ea morte q̃ aīe semper vtcūqꝫ victure ac/
cidere pōt: ꝛ ea cui corpus obnoxiū ē Cap. ij.

S Ed de ipso genere mortis video mihi
paulo diligentius disserẽdū. Quāuis
enīꝫ humana aīa veraciter imortalis ꝑ
hibeatur: hꝫ tñ quandāꝫ etiā ipa mortem suam.
Nāꝫ ideo dicit̃ imortalis: qꝛ modo quodā quā/
tulacūqꝫ non desinit viuere atqꝫ sentire. Corpꝰ
aūt ideo ē mortale: qm̃ a vita quā hꝫ deseri pōt:
nec ꝑ seipsuꝫ aliquatenus viuit. Mors igit̃ aīe
fit cū eā deserit deus: sicut corporis cū id dese/
rit aīa. Ergo vtriusqꝫ rei .i. totiꝰ hoīs mors ē cuꝫ
aīa a deo deserta deserit corpus. Ita enim nec
ex deo viuit ipsa: nec corpus ex aīa. Huiusmōi
aūt totius hominis morteꝫ illa seqtur quā secū
daꝫ morteꝫ diuinorū elogioruꝫ appellat aucto/
ritas. Hanc saluator significauit vbi ait: Eū ti/
mete q habet potestatem ꝛ corpus ꝛ animaꝫ ꝑ/
dere in gehēnaꝫ. Qđ cum nō antea fiat: q̃ꝫ cum
aīa corpori sic fuerit copulata vt nulla direpti/
one separent̃: mirum videri pōt quō corpus ea
morte dicat̃ occidi: qua non ab aīa deserit̃: sed
animatū sentiensqꝫ cruciat̃. Nāꝫ illa pena vlti/
ma ac sempiterna: de qua suo loco diligentius
disserendū est: recte mors aīe dicit̃ q̄a nō viuit
ex deo: mors aūt corporis quonā modo: cū vi/
uat ex aīa. Nō eni aliter possunt ipsa corpora/
lia q̃ post resurrectioneꝫ futura sunt sentire tor
menta. An qꝛ vita qualiscunqꝫ aliqđ bonum ē:
dolor aūt malū: ideo nec viuere corpus dicen/
dum est: in quo anima nō viuẽdi causa est sꝫ do/
lẽdi? Viuit itaqꝫ aīa ex deo cū viuit bene: ñ eni
pōt bene viuere: nisi deo operāte in se quod bo
nuꝫ est. Viuit autẽ corpus ex aīa cum aīa viuit
in corpore: seu viuet ipsa seu nō viuat ex deo.
Impioruꝫ nāqꝫ i corporibus vita nō animaruꝫ
sed corporuꝫ vita est: quaꝫ possunt eis aīe etiāꝫ
mortue hoc est a deo deserte: quātulacūqꝫ pro
pria vita ex qua etiaꝫ imortales sunt non desi/
stẽte cōferre. Verū in dānatiōe nouissima q̃uis
hō sẽtire ñ desinat: tñ qꝛ sẽsus ipse nec volupta
te suauis: nec q̄ete salubris: sꝫ dolore penalis ē:
ñ imerito mors ē potiꝰ appellata q̃ꝫ vita. Jđ aūt
sa qꝛ post illaꝫ primaꝫ ē: qua fit coherẽtiuꝫ dire
ptio naturaꝝ siue dei ꝛ aīe: siue aīe et corporis.
De pria igitur corporis morte dici pōt: ꝙ bonis
bona sit: malis mala: secūda vero sine dubio si/
cut nulloꝝ bonoꝝ est: ita nulli bona.

¶ Utrum mors que per peccatum primorū ho
minum in omnes homines pertransijt: etiam sā
ctis pena peccati sit. Capitulum. iij.

N On aūt dissimulanda nascit̃ questio
vtruꝫ reuera mors qua separant̃ aīa ꝛ
corpꝰ bonis sit bona. Quia si ita ē: quo
modo poterit obtineri: ꝙ etiā ipsa sit pena pec/
cati? Hanc eniꝫ primi hoīes nisi peccauissent: ꝑ
pessi vtiqꝫ nō fuissent. Quo igit̃ pacto bona eē
possit bonis q̃ accidere nō posset nisi malis? Sꝫ
rursus si nō nisi malis posset accidere nō debe/
ret bonis bona eē sꝫ nl'a. Cur eni eēt vlla pena
in q̄bus nō eēnt vlla puniẽda? Quapropt̃ fatẽ
dū ē: primos q̄deꝫ hoīes ita fuisse īstitutos: vt si
nō peccauissent: nullū mortis experirent̃ genus:
sꝫ eosdẽ ꝑmos peccatores ita fuisse morte mul
ctatos: vt etiā q̄equid eoꝝ ex stirpe eēt exortū:
eadem pena teneretur obnoxium.

¶ Cur ab his qui per gratiam regenerationis
sunt absoluti: a peccato non auferatur mors .i.
pena peccati. Capitulum. iiij.

N On eni aliud ex eis q̃ꝫ qđ ipsi fuerant
nasceretur. Pro magnitudine quippe
culpe illius: nāꝫ dānatio mutauit i pe/
ius: vt qđ penalr̃ ꝓcessit i peccātibꝰ hoībus pri/
mis: ēt naturalit̃ seq̄ret̃ i nascẽtibꝰ ceteris. Ne/
qꝫ enim hō ita ex hoīe: sicut hō ex puluere. Pul
uis nāqꝫ hoī faciẽdo materies fuit: hō autẽ hoī gi/
gnẽdo parẽs: Proinde qđ ē t̃ra: ñ hꝫ ē caro q̃uis
ex t̃ra facta sit caro. Qđ ē aūt parẽs hō: hꝫ ē ꝛ ꝓ
les hō. In ꝑmo igit̃ hoīe ꝑ feminā i ꝓgeniẽ trā/
situꝝ vniuersū genꝰ humanū fuit: qñ illa ꝯiugū
copula diuinaꝫ sentẽtiā sue dānatiōis excepit.
Et qđ homo fructus est: non cū crearetur: sꝫ cū
peccaret ꝛ puniret̃: hꝫ genuit: q̃tū q̄deꝫ attinet
ad peccati ꝛ mortis originẽ. Nō enim ad infan/
tilem hebetudinem ꝛ infirmitatem animi ꝛ cor/
poris quam videmꝰ in paruulis. peccato vl' pe
na illa redacta sunt: q̃ deus voluit esse tanq̃ꝫ pri
mordia catuloꝝ: quoruꝫ parẽtes in bestialẽ vi/
taꝫ morteq̃ꝫ deiecerat: sicut scriptum ē: Homo
cum in honore esset non intellexit: comparatus
est pecoribus nō intelligentibus: ꝛ similis factꝰ
est illis. Nisi ꝙ infantes infirmiores etiam cer/
nimus in vsu motuqꝫ membroꝝ: ꝛ sensu appe/
tendi atqꝫ vitandi q̃ꝫ sunt aliorum tenerrimi fe
tus animalium tanq̃ꝫ se tanto attollat excellen

ius supra cetera animantia vis humana: quã/
omagis ipetũ suũ velut sagitta cũ arcus extẽ
litur retrorsũ reducta distulerit. Non ergo ad
sta infantilia rudimẽta presũptiõe illicita ⁊ dã
atione iusta prolapsus vel ipulsus ẽ prim⁹ hõ:
ed hacten⁹ in eo natura humana vitiata atq̃
nutata ẽ: vt repugnãtẽ pateret̃ i mẽbris ino/
ediẽtiã cõcupiscẽdi: ⁊ ob id obstrigeret̃ neces
itate moriẽdi: atq̃ ita: quod vitio penaque fa/
tus ẽ .i. obnoxios peccato mortiq̃ generaret.
A quo peccati vinculo si per mediatoris christi
ratiã soluũtur ifantes: hãc solã mortẽ perpe/
i possũt que animã seiũgit a corpore: i secũdaz
o illã sine fine penalẽ: liberati a peccati obli/
ratione nõ transeũt. Si quẽ vero mouet cur
el ipsaz nõ patiãtur si ⁊ ipsa peccati pena est:
uoꝝ p gratiã reat⁹ abolet̃: iã ista questio i alio
ostro opere quod scripsim⁹ de baptismo par/
uloꝝ tractata ⁊ absoluta ẽ. Ubi dictum est ad
oc relinqui aie experimẽtũ separatiõis a cor/
ore q̃uis ablato iã criminis nexu: qm̃ si rege/
eratiõis sacramẽtũ cõtinuo sequeret̃ imorta
itas: corporis ipsa fides eneruaret̃: que tũc est
ides qñ expectatur in spe: quod in re nõdũ vi/
let̃. Fidei aũt robore atq̃ certamine: i maiori/
us dũtãxat etatib⁹ etiã mortis fuerat superã
lus timor: quod in sanctis martyrib⁹ maxime
minuit: cuius ꝑfecto certaminis eẽt nulla vi/
toria: nulla gloria: q2 nec ipsũ oĩno posset esse
ertamen: si post lauacrũ regeneratiõis iaz san
ti nõ possent mortẽ perpeti corporalem. Cuz
aruulis aũt baptizandis quis nõ ad christi gra
iã propterea potius curreret ne a corpore sol/
erent̃? Atq̃ ita nõ inuisibili premio probaret̃
ides: sed iã nec fides eẽt: confestim sui operis
uerẽdo ⁊ sumẽdo mercedẽ. Nunc vero ma/
ore ⁊ mirabiliore gratia saluatoris in vsus iu/
titie peccati pena cõuersa ẽ. Tunc .n. dictũ est
omini morieris si peccaueris: nũc dicit̃ marty
i: morere ne pecces. Tunc dictũ est si manda/
ũ transgressi fueritis morte moriemini: nũc di
it̃ si mortẽ recusaueritis mandatũ trãsgredie
nini. Quod tũc metuẽdũ fuerat: vt nõ pecca/
et̃: nũc suscipiẽdũ est ne peccet̃. Sic per inef/
abilẽ dei misericordiã: ⁊ ipsa pena vitioꝝ trã/
it in arma virtutis: ⁊ fit iusti meritũ etiã suppli
iũ peccatoris. Tunc eniz mors est acquisita
eccando: nũc iplet̃ iusticia moriẽdo. Uerum
oc in sanctis martyrib⁹: quib⁹ alterutrũ a per/
ecutore ꝓponitur: vt aut deserant fidẽ aut suf
ferant mortẽ. Iusti .n. malunt credẽdo perpeti
quod sũt ꝑmi iniqui nõ credendo perpessi. Ni/
si .n. peccassent illi nõ morerentur: peccabũt ãt
isti nisi moriantur. Mortui sunt ergo illi q2 pec
cauerũt: nõ peccant isti quia moriũtur. Factũ
est per illoꝝ culpam vt veniret̃ in penã: fit per
istoꝝ penã ne veniat̃ in culpam: nõ quia mors
bonũ aliquod facta est que antea malũ fuit: sz
tantaz deus fidei prestitit gratiã vt mors quaz
vite cõstat eẽ contrariam instrumentũ fieret: p
quod transiretur in vitam.

Qd̃ sicut iniqui male vtũtur lege q̃ bona est
ita iusti bene vtunt̃ morte q̃ mala ẽ. Ca. v.

Apostolus .n. cũ vellet ostendere quã
tũ peccatũ gratia non subueniente ad
nocendũ valeret: etiam ipsam legem
qua prohibetur peccatum nõ dubitauit dice/
re virtutem esse peccati. Aculeus inquit mor
tis est peccatum: virtus autem peccati lex ve
rissime omnino. Auget .n. probibitio desideriũ
operis illiciti: quando iustitia non sic diligitur
vt peccandi cupiditas eius delectatione vica
tur. Ut aũt diligatur ⁊ delectet vera iustitia.
non nisi diuina subuenit gratia. Sed ne propte
rea lex putaretur malũ: quoniã virtus ẽ dicta
peccati: ideo ipse alio loco versans huiusmodi
questionẽ inquit. Lex quidem sancta ⁊ manda
tum iustũ ⁊ sanctum ⁊ bonũ. Quod ergo bonũ
inquit mihi factũ ẽ mors? Absit: sed peccatum
vt appareat peccatũ: per bonum mihi opera/
tum ẽ mortẽ: vt fiat supra modũ peccans pec/
catũ p mãdatũ. Supra modũ dixit: q2 ẽt preua
ricatio additur: cũ peccãdi aucta libidine etiaz
lex ipsa cõtẽnit̃. Cur hoc cõmemorãdũ putaue
rim⁹? Quia .s. sicut lex nõ ẽ malũ quãdo auget
peccãtiũ cõcupiscẽtiã: ita nec mors bonuz est
quãdo auget patiẽtiũ gloriã cũ vel illa pro iniq
tate deserit̃ ⁊ efficit ꝑuaricatores: vl' ista pro
ṽitate suscipit̃ ⁊ efficit martyres. Ac per hoc
lex quidẽ bona ẽ: q2 prohibitio est peccati: mors
ãt mala: q2 stipẽdiũ ẽ peccati. Sed queadmo/
dũ iniusti male vtũtur nõ tantũ malis verũ eti
am bonis: ita iusti bene nõ tantũ bonis sed etiã
malis. Hinc fit: vt ⁊ mali male lege vtãt̃ quã/
uis sit lex bonũ: ⁊ boni bene moriantur quãuis
sit mors malum.

De generalis mortis malo quo anime ⁊ cor/
poris societas separat̃. Capitulũ. vi.

Q Uapropter quod attinet ad corporis
mortẽ .i. separationẽ anime a corpore.

cum eā patiūtur qui morientes appellanť:nul
li bona ē:habet.n.asperū sensum ⁊ cōtra natu/
ras vis ipsa qua vtrūqꝫ diuelliť quod fuerat i
viuēte coniunctū atqꝫ cōsertum:qꝫdiu moria/
tur donec oīs adimať sensus qui ex ipso inerat
anime carnisqꝫ cōplexu quā tota molestia non
nunquā vnus ictus corporis vľ anime raptus
intercipit:nec eā sentiri preueniente celeritate
permittit. Quisquid tñ illud ē ī moriētib⁹ quod
cū graui sensu adimit sensum pie fideliterqꝫ to
lerādo auget meritū patiētie:nō aufert voca/
bulū pene. Ita cū ex hominis primi perpetua/
ta ꝓpagine ꝓculdubio sit mors pena nascentis
tamē si pro iustitia pietateqꝫ pendať fit gloria
renascētis:⁊ cū sit mors peccati retributio: ali/
quādo īpetrat vt nil retribuať peccato.

❡ De morte,quā non regenerati per christi cō/
fessionē suscipiunt. Capitulum.vij.

Nam qcūqꝫ etiā nō pcepto regenerati/
onis lauacro pro christi cōfessione mo
riunť:tñ eis valet ad dimittenda pec
cata:quātum si abluerenť sacro fonte baptis/
matis. Qui.n.dixit si qs nō renat⁹ fuerit ex aq̄
⁊ spū scō nō intrabit ī regnū celoꝝ alia sentētia
istos fecit exceptos vbi nō min⁹ generaliť ait:q
me cōfessus fuerit corā hominibus cōfitebor ⁊
ego eū corā patre meo qui in celis ē. Et alio lo
co.q perdiderit aīaz suā ꝓpter me īueniet eam
Hinc ē quod scriptū ē. Preciosa in conspectu
domini mors scōꝝ eius. Quid.n.preciosius qꝫ
mors:per quā fit vt etiā delicta oīa dimittāť:⁊
merita cumľatius augeanť. Necqꝫ.n.tanti sūt
meriti:qui cū mortē differre nō possent bapti/
zati sūt: deletisqꝫ oībus peccatis ex hac vita
emigrarūt:quāti sūt hi q mortē differre cum
possent iō nō distulerūt:qꝛ maluerūt xpm con/
fitēdo finire hāc vitā:qꝫ eū negādo ad eius ba/
ptismū ꝑuenire. Quod vtiqꝫ si fecissent:etiam
hoc eis ī illo lauacro dimitteretť qꝫ timore mor
tis negauerant christū:in quo lauacro etiaz illď
facinus tā īmane dimissuz ē:q occiderant chri/
stū:sed quando in abūdantia gratie spūs illius
q vbi vult spirat:tantū christū amare possent:
vt eū in tāto vite discrimie sub tāta spe venie
negare nō possent. Mors igiť ꝑciosa scōꝝ:q/
bus cū tanta grā ē ꝑmissa ⁊ ꝑrogata mors xpi
vt ad deū acqrendū suā nō cūctarētur īpēde/
re aīam:i eos vsus redactū eē mōstrauit quod
ad penā peccantis antea fuerat cōstitutū:vt in
de iustitie fruct⁹ vberior nasceretť. Mors er/
go nō ideo bonū videri debet qa ī tātā humili/
tatē nō ī sua sꝫ diuina opitulatiōe cōuersa ē vt
que tūc metuenda ꝓposita ē ne peccatū com/
mitteretť: nūc suscipiēda ꝓponiť. vt peccatū ñ
cōmittatť:cōmissūqꝫ deleatur. magneqꝫ vi/
ctorie debita iustitie palma reddatur.

❡ Qd in sanctis ꝑme mortis pro veritate su/
sceptio ꝑ se sit mortis absolutio. Capitulū.viij.

Si.n.diligentius cōsideremus ēt cū qs
qꝫ pro ꝟitate fideľr ⁊ laudabiľr moriť
mors caueť. Iō qppe aliqd ei⁹ suscipiť
ne tota otigat:⁊ ꝫa ī sup q̄ nūqꝫ finiať accedet.
Suscipiť.n.aīe a corpore sepatio:ne dō ab ani
ma separato ēt ipsa separeť a corpore:ac sic to
ti⁹ hominis ꝑma morte cōpleta: ꝫa excipiatur
sempiťna. Quocirca mors quidē vt dixi cū eā
morientes patiūť cūqꝫ ī eis vt moriātur facit:
nemini bōa ē:sꝫ laudabiliť tolerať pro tenendo
vľ adipiscēdo bono. Cū ꝟo in ea sūt qui iā mor
tui nūcupātur nō absurde diciť ⁊ malis mala:⁊
bonis bona. In requie.n.sunt aīe pioꝝ a corpore
separate:ipioꝝ aūt penas luūt:donec istarum
ad eternā vitā:illaꝝ vero ad eternā mortē que
secūda diciť corpora reuiuiscant.

❡ Tēpus mortis quo vite sensus aufert:ī mo
riētib⁹ an ī mortuis eē dicēdū ē. Ca.ix.

Sed id tēpus q̊ aīe a corpe sepate aut
ī bonis sūt aut ī malis:vtrū post mortē
poti⁹ an ī morte dicēdum ē. Si.n.post
mortē ē:iā nō ipsa mors q̄ trāsacta atqꝫ preteri
ta ē.sed postea vita pñs aīe siue bona seu ma/
la ē. Mors aūt tūc eis mala erat:qñ erat:hoc ē
qñ eā patiebanť cū morereť:quoniā grauis ⁊
molest⁹ eis inerat sensus:quo malo bene vtun
tur bōi. Peracta aūt mors:quonā mō vľ bona
vľ mala ē q̄ iā nō ē? Porro si adhuc diligētius
attēdam⁹:nec illa mors eē apparebit: cui⁹ gra/
uē ac molestū ī moriētib⁹ dixim⁹ sēsū. Quādiu
eniz sētiūt adhuc vtiqꝫ viuūt:⁊ si adhuc viuūt
āte mortē qꝫ ī morte poti⁹ eē dicēdi sunt: qꝛ illa
cū venerit aufert oēz corpis sēsū:q ea ꝓpiquā
te molest⁹ ē. Ac ꝑ hoc quō moriētes dicam⁹ eos
q nōdū mortui sūt sꝫ iā nūc īminēte morte iā extrēa ⁊
mortifera afflictiōe iactāť:explicare difficile ē
ēt si recte isti appellāť moriētes qꝛ cuz mors q̄
iā īminet aduenerit:ñ moriētes sꝫ mortui nūcu
panť. Nullus ē ģ moriēs nisi viuēs:qm̄ cū ī tā
ta ē extremitate vite:in quāta sūt quos agere
animā dicim⁹:ꝑfecto q nondum aīa caruit ad
huc viuit. Idē ipse igitur simul ⁊ moriens est ⁊

viuẽs: sed morti accedẽs vita decedens: adhuc tñ ĩ vita: quia ĩest aĩa corpori: nõdũ aũt ĩ morte: quia nõdũꝫ abscessit a corpore. Sꝫ si cũ abscesserit nec tũc ĩ morte sed post mortẽ potius erit: qñ sit ĩ morte qs dixerit? Nã neqꝫ vllus moriẽs erit si moriẽs ⁊ viuẽs nullus ẽe põt sil'. Quãdiu quippe aĩa ĩ corpore ẽ. nõ possumus negare viuẽtẽ. Aut si moriẽs potius dicẽdus est ĩ cuius iã corpore agitur: vt moriat̃: nec simul quisqꝫ põt esse viuens ⁊ moriens: qñ sit viuens nescio.

¶ De vita mortalium que mors potius ꝙ vita dicenda est. Capitulum. x.

EX quo eiꝫ quisqꝫ ĩ isto corpore morituro esse ceperit: nunqꝫ ĩ eo nõ agitur vt mors veniat. Hoc eiꝫ agit eius mutabilitas toto tpe vite huius: si tñ vita dicẽda est: vt veniat̃ ĩ mortẽ. Nemo qppe ẽ q nõ ei post ãnũ sit ꝙ añ ãnũ fuit: ⁊ cras ꝙ hodie ⁊ hodie ꝙ heri: ⁊ paulo pᵒ ꝙ nũc: ⁊ nũc ꝙ paulo añ morti ꝓpĩgor: qm̃ qcquid tpis viuitur de spacio viuendi demitur: ⁊ quotidie fit minus minusqꝫ quod restat: vt oĩno nihil sit aliud tp̃s vite huius: ꝙ cursus ad mortẽ In quo nemo vel paululum stare vel aliquãto tardius ire permittit̃: sed vrgẽtur oẽs pari motu: nec diuerso ĩpellũtur accessu. Neqꝫ eĩm cui vita breuior fuit: celerius diẽ duxit ꝙ ĩlle cui lõgior: sed cũ equaliter ⁊ equalia momẽta raperẽtur ambobus: alter habuit propius alter remotius quo nõ ĩpari velocitate ambo currebant. Aliud est aũt amplius vie peregisse aliud tardius ambulasse. Qui ergo vsqꝫ ad mortẽ productiora spacia tpis agit: nõ lẽtius pergit: sed plus itineris ꝯficit. Porro si ex illo quisqꝫ ĩcipit mori hoc est esse ĩ morte: ex quo ĩ morte ex quo in illo agi cepit ipsa mors. i. vite detractio qꝛ cũ detrahẽdo finita fuerit post mortẽ iã erit non ĩ morte ꝓfecto ex quo esse ĩcepit ĩ hoc corpore ĩ morte ẽ. Quid eiꝫ aliud diebᵒ horis momẽtisqꝫ singulis agit̃: donec ea ꝯsumata mors q̃ agebat̃ ĩpleatur: ⁊ ĩcipiat iã tp̃s esse post mortẽ: qđ cũ vita detraheret̃ erat ĩ morte? Nunqꝫ igit̃ ĩ vita hõ ẽ: ex quo ẽ ĩ isto corpore moriẽte potius ꝙ viuẽte si ⁊ ĩ vita ⁊ ĩ morte sil' nõ põt ẽe. An potiᵒ ⁊ ĩ vita ⁊ ĩ morte sil' ẽ: ĩ vita. s. in qua viuit donec tota detrahatur: in morte aũt quia iaꝫ moritur cui vita detrahitur? Si enim non est in vita: quid est qđ detrahitur donec eius fiat perfecta ꝯsũptio.

¶ An qsqꝫ sil' ⁊ viuẽs possit ẽe ⁊ mortuᵒ. Ca. xi.

SI aũt non est ĩ morte: quid est vite ipsa detractio? Nõ eiꝫ frustra cum vita fuerit corpori tota detracta: post mortẽ iã dr̃: nisi quia mors erat cũ detraheret̃. Nã si ea detracta nõ est hõ ĩ morte sꝫ post mortẽ qñ nisi cũ detrahit̃ erit ĩ morte? Si aũt absurdũ est: vt hoĩeꝫ anteqꝫ ad morteꝫ perueniat iaꝫ esse dicamus ĩ morte cui eiꝫ ꝓpiquat pagẽdo vite sue tpa: si iã ĩ illa est: maxime quia nimis est ĩsolens vt simul ⁊ viuẽs esse dicatur ⁊ moriẽs: cũ vigilans ⁊ dormiẽs simul esse non possit: querendũ est qñ erit moriẽs. Et eiꝫ anteqꝫ mors veniat nõ est moriẽs sed viuens: cũ vero mors venerit mortuus erit nõ moriẽs. Illud ergo ẽ adhuc ante mortẽ hoc iaꝫ post mortẽ. Qñ ergo ĩ morte? Tũc eiꝫ ẽ moriẽs: vt queẽadmodũ tria sũt cũ dicimus añ mortẽ: ĩ morte ⁊ post mortẽ: ita tria singulis singula viuẽs moriens mortuusqꝫ reddantur. Qñ itaqꝫ sit moriẽs. i. ĩ morte: vbi neqꝫ sit viuens quod est ante mortẽ: neqꝫ mortuus quod est post mortẽ: sꝫ moriẽs. i. ĩ morte difficillime diffinitur. Quãdiu quippe est aĩa ĩ corpore maxime si etiã sensus adsit: proculdubio viuit hõ qui ꝯstat ex aĩa ⁊ corpore: ac per hoc adhuc añ mortẽ non ĩ morte esse dicẽdus ẽ. Cũ vero aĩa abscesserit: oẽmqꝫ abstulerit corporis sensuꝫ: iã post mortẽ mortuusqꝫ perhibetur. Perit igit̃ inter vtrũqꝫ: quo moriens vel in morte sit. Quoniã si adhuc viuit ante mortem est: si viuere destitit iam post mortẽ est. Nunqꝫ ergo moriens: idest in morte esse cõprehendatur. Ita etiã in transcursu tempoꝝ queritur presens nec inuenit̃: quia sine vllo spacio est: per quod transitur ex futuro ĩ preteritũ. Nonne ergo videnduꝫ est ne ista ratione mors corporalis nulla esse dicatur? Si eiꝫ est: quando est: que in nullo ⁊ in qua vllus esse nõ potest: quandoquidẽ si viuitur adhuc non est: quia hoc ante morteꝫ non in morte? Sed rursus si nulla mors est: ante quid vel post quid est quod dicit̃ ante mortẽ siue post mortẽ? Nã ⁊ hoc inaniter dicitur: si mors nulla est. Atqꝫ vtinã in paradiso bene viuendo egissemus: vt reuera nulla esset mors? Nunc tamen non solũ est veꝝ etiaꝫ tam molesta est: vt nec vlla explicari locutõe possit: nec vlla ratõe vitari. Loqmur ergo sꝫ ꝯsuetudinẽ nõ eiꝫ aliter debemus: et dicamus añ mortẽ priusqꝫ mors accedat: sicut scriptũ ẽ: añ mortem ne laudes hominem quẽqꝫ. Dicamus etiã cum accesserit: post morteꝫ illius vel illius factum est istud vel illud. Dicamus ⁊ de presenti tempore vt possumus: velut cuꝫ ita loquimur: moriẽs ille testatus est: ⁊ illis atqꝫ illis illud atqꝫ

illud moriẽs dereliquit: Quis hoc nisi viuẽs oi-
no facere nõ posset: ⁊ potius hoc ante mortẽ fe
cerit nõ ĩ morte. Loquamur etiã sicut loquitur
scriptura diuina: que mortuos quoque nõ post
mortẽ sed ĩ morte esse nõ dubitat dicere. Hinc
eĩ est illud. Qm̃ nõ est ĩ morte qui memor sit tui
Donec eĩ reuiuiscãt: recte esse dicũtur ĩ morte
sicut ĩ somno esse quisq̃ donec euigilet dicitur.
Quãuis ĩ sõno positos dicamus dormiẽtes: nõ
tñ eo modo possumus dicere eos qui iã sũt mor
tui moriẽtes. Nõ eĩ adhuc moriũtur qui q̃tũ
attinet ad corporis mortẽ de qua nunc disseri-
mus: iã sũt a corporibus separati. Sed hoc est
qð dixi explicari aliqua locutõe nõ posse: quo-
modo vel moriẽtes dicãtur viuere: vel iã mor-
tui etiã post mortẽ adhuc esse dicãtur ĩ morte.
Quõ eĩ post mortẽ si adhuc ĩ morte: presertim
cũ eos nec moriẽtes dicamus: sicuti eos qui ĩ sõ
no sũt dicimus dormiẽtes ⁊ qui ĩ lãguore lãguẽ
tes: ⁊ qui ĩ dolore vtiq̃ dolẽtes ⁊ qui ĩ vita viuẽ
tes? At vero mortui prius q̃ resurgãt esse dicũ
tur ĩ morte: nec tñ possunt appellari moriẽtes.
Vñ nõ ĩportune neq̃ ĩcõgrue arbitror dicere ⁊
si nõ humana ĩdustria iudicio fortasse diuino vt
hoc verbũ quod est moritur: ĩ latina lingua nec
grãmatici declinare potuerit ea regula qua ce
tera talia d̃clinãt̃. Nãq̃ ab eo qð ẽ orit̃ fit ṽbũ
p̃teriti tp̃is ortus ẽ: et si qua silĩa sũt q̃ p tp̃is p̃te
riti participia declinant̃. Ab eo vero qð ẽ mori-
tur si queramus p̃teriti tp̃is verbũ: rñderi solet
mortuus ẽ vt lr̃a geminata. Sic eĩ dicit̃ mor-
tuus quõ fatuus: arduus. carduus: ꝯspicuus: ⁊
si qua silĩa q̃ nõ sũt p̃teriti tp̃is: sʒ qm̃ noĩa sũt si-
ne tp̃e declinant̃. Illud aũt quasi vt declinetur
qð declinari nõ põt: p participio p̃teriti tp̃is po
nitur: nomẽ cõuenienter itaq̃ factũ est: vt quẽ
admodũ id qð significat nõ põt agẽdo: ita ipsũ
verbũ nõ posset loquẽdo declinari. Agi tñ põt
ĩ adiutorio gr̃e redẽptoris nr̃i: vt saltẽ secũdã
mortẽ declinare possimus. Illa enĩ ẽ grauior ⁊
oĩũ maloꝝ pessima que nõ fit separatione aĩe ⁊
corporis: sed ĩ eternã penã potius vtriusq̃ cõ-
plexu. Ibi econtrario non erunt homines ante
mortem atq̃ post mortem: sed semper in mor-
te. ac per hoc nunq̃ viuẽtes: nunq̃ mortui: sed
sine fine moriẽtes. Nunq̃ eĩ erit homini peius
in morte: q̃ vbi erit mors ipsa sine morte.

¶ Quã mortẽ p̃mis hoĩb⁹ d̃s si mãdatũ ei⁹ trãs-
grederẽtur fuerit ꝯminatus. Cap. xij.

CUm ergo requiritur: quã mortẽ deus
primis hominbus fuerit comminatus si ab eo
mandatum transgrederentur acceptum: nec
obediẽtiã custodirẽt: vtrum anime an corporis
an totius hoĩs: an illã que appellatur secunda.
Respõdendũ est: oẽs. Prima eĩ ꝯstat ex dua-
bus: secũda ex oĩbus tota. Sicut eĩm vniuersa
terra ex multis terris: ⁊ vniuersa ecclesia ex mł
tis ꝯstat ecclesijs: sic vniuersa mors ex oĩbus cõ
stat: quoniam prima ex duabus: vna aĩe: altera
corporis: vt sit p̃ma totius hoĩs mors: cũ aĩa si-
ne deo ⁊ sine corpore penas luit: secũda ṽo vbi
aĩa sine deo cũ corpore penas eternas luit. Qñ
ergo dixit deus primo illi homini quẽ in paradi
so ꝯstituerat: de cibo vetito: quacũq̃ die ederi
tis ex eo morte moriemini: nõ tm̃ prime mortis
partem priorẽ vbi anima priuatur deo: nec tm̃
posteriorẽ vbi corpus priuatur anima: nec solã
ipsam totam primam vbi anima ⁊ a deo ⁊ cor-
pore separata punitur. sed quicquid mortis est
vsq̃ ad nouissimam que secunda dicitur: qua
est nulla posterior: cõminatio illa cõplexa est.

¶ Preuaricatio primorum hominum quã pri-
mam senserit penam: Capitulum. xiij.

NAm posteaq̃ precepti facta trãsgressio
est: confestĩ gratia deserẽte diuina de
corporꝝ suoꝝ nuditate ꝯfusi sũt: vnde
etiã folijs ficulneis que forte a perturbatis pe-
na cõperta sunt pudẽda texerũt. Que prius ea
dẽ mẽbra erãt sed pudẽda nõ erãt: senserũt eĩ
nouũ motũ ĩobediẽtis carnis sue: tanq̃ recipro
cã penã ĩobediẽtie sue. Iã quippe aĩa libertate
ĩ peruersũ propria delectata: ⁊ deo dedignata
seruire: pristino corporis seruitio d̃stituebatur.
Et q: superiorẽ dñĩ suo arbitrio deseruerat: ĩfe
riorẽ famulũ ad suũ arbitriũ nõ tenebat: nec oi-
modo hẽbat subditã carnẽ sic sẽper hẽre potu-
isset: si deo subdita ĩpa mãsisset. Tũc ergo caro
cepit ꝯcupiscere aduersus spũ: ⁊ spũs aduer-
sus carnẽ. Cũ q̃ ꝯtrouersia nati sum⁹: trahẽtes ori
ginẽ mortꝪ ĩ mẽbris nr̃is vitiatãq̃ nãm: ꝯtẽtiõẽ
eius sine victoria de p̃ma p̄uaricatõe gestãtes.

¶ Qualis hõ sit fcũs a deo: ⁊ ĩ quã sortẽ decide
rit sue volũtatis arbitrio. Caplʒ. xiiij.

DEus eĩ creauit hoĩe rectum: naꝝ au-
ctor ñ vtiq̃ vitioꝝ sʒ spõte d̃prauat⁹ iu-
steq̃ dãnat⁹ deꝑuatos dãnatosq̃ gñauit. Oẽs
eĩ fuimus ĩ illo vno: qñ oẽs illis vnus corrupit
q p feminã lapsus ẽ ĩ pctm̃: q̃ de illo fcã est ante
pctm̃. Nõdũ erat nobis sigillatĩ creata ⁊ distri
buta forma in qua singuli viueremus: sed iam

natura erat seminalis ex qua purgaremur: qua scilicet ꝓpter peccatū viciata ⁊ vinculo mortis obstricta iusteq̄ dānata: non alterius cōditionis homo ex hoīe nasceret̄: ac ꝑ hoc a liberi arbitrii malo vbi series calamitatis huius exorta ē: que humanū genus origine ꝺprauata velut radice corrupta: vsq̄ ad secūde mortis exitū que non habet finē: solis eis exceptis qui per dei gratiā liberantur: miseriaꝝ connexione ꝑducit.

¶Qꝺ adā peccās ꝑus reliquerit deū q̄ relinq̄retur a deo: et primam fuisse anime mortem a deo recessisse. Capitulum.xv.

Quamobrē etiam in eo qꝺ dictū ē morte moriemini: qm̄ nō est dictū mortibus: eam solā ītelligamus q̄ fit cum anima deseritur sua vita quod illi deus est: nō eniꝫ deserta est vt desereret: sꝫ vt desereret̄ deseruit. Ad malū q̄ppe eius prior est voluntas eius: ad bonum vero eius prior est voluntas creatoris eius: siue vt eā faceret q̄ nulla erat: siue vt reficiat que lapsa perierat: etiam si hanc intelligamus deū denunciasse mortem in eo ꝙ ait: qua die ederitis ex illo morte moriemini: tanq̄ diceret: qua die me deserueritis ꝑ inobedientiā deseram vos ꝑ iustitiā: profecto in ea morte etiā cetere denunciate sunt: que ꝓculdubio fuerant secuture: Nam in eo ꝙ inobediēs motus in carne ex motu anime inobediētis exortus est: ꝓpt̄ queꝫ pudēda texerūt: sensa est mors vna ī qua deseruit aīā deus: ea significata est verbis ei⁹ qm̄ timore deambulantis sese abscōdēti homini dixit. Adā vbi es? Nō vtiq̄ ignorādo querēs sed increpādo admonēs: vt attēderet vbi esset: in quo non eēt deus. Cū vero iā corp⁹ aīa ipsa deseruit etate corruptū ⁊ senectute cōfectum: venit in experimētū mors altera de qua deus peccatū adhuc puniēs homini dixerat: Terra es ⁊ in terrā ibis: vt ex his duabus mors illa prima que totius est hoīs cōpleret̄: quā secūda ī vltimo seq̄t̄ nisi homo ꝑ gratiā liberet̄. Neq̄ eniꝫ corpus qꝺ de terra est rediret in terrā: nisi sua morte que illi accidit cū deserit̄ sua vita .i. anima: Unde cōstat īter xp̄ianos veracit̄ catholicā tenentes fidem etiam ipsā nobis corporis mortem nō lege nature q̄ nullā mortē homini deus fecit: sed merito inflictā esse peccati: qm̄ peccatū vindicans deus dixit homini in quo tūc oēs eramus: terra es ⁊ in terram ibis.

¶De philosophis q anime separationē a corpore nō putant esse penalē: cū plato īducat summum deum minoribus promittentem: ꝙ nunq̄ sint corporib⁹ exuendi. Caplm̄.xvi.

Sed philosophi cōtra quoꝝ calūnias defendimus ciuitatē dī hoc ē eius ecclesiam: sapient̄ sibi vidētur irridere: ꝙ dicimus anime a corpore separationē īter penas eius esse deputandā: q̄ videlicet eius ꝑfectā beatitudinē tunc illi fieri existimāt: cū omni ꝓrsus corpore exuta ad deum simplex ⁊ sola quodā mō nuda redierit. Ubi si nihil quo ista refelleret̄ opinio in eoꝝ litteris inuenirē: operosius nihil disputandū esset: quo demōstrarē nō corpus esse anime: sꝫ corruptibile corpus onerosū. Unde illud est qꝺ de scripturis nostris ī supiore libro cōmemorauimus. Corpus eī corruptibile aggrauat aīam. Addēdo vtiq̄ corruptibile: nō qualicunq̄ corpore sꝫ q̄le factū est ex peccato cōsequēte vindicta aīā ꝑhibuit aggrauari. Qꝺ etiā si nō addidisset: nihil aliud intelligere ꝺberemus. Sꝫ cū aptissime plato deos a sūmo deo factos hr̄e imortalia corpora ꝑdicet: eisq̄ ipsū deū a quo facti sūt īducat ꝓ magno beneficio pollicentē: ꝙ in et̄nū cū suis corporibus ꝑmanebūt: nec ab eis vlla morte soluētur: qd ē ꝙ isti ad exagitādā xp̄ianā fidē fingūt se nescire qꝺ sciūt: aut etiā sibi repugnātes aduersū seipsos dicere malūt: dū nobis nō desināt cōtradicere? Nempe platonis hec verba sūt sicut ea cicero in latinū vertit: q̄bus inducit sūmū deum deos quos fecit alloquētē ac dicētē. Uos q deoꝝ satu orti estis: attēdite quoꝝ opeꝝ ego parēs effectorque sū. Hec sunt indissolubilia nutu meo: q̄q̄ oē colligatū solui pōt: sꝫ haudquaq̄ bonū est: rōne iunctum velle dissoluere. Sꝫ qm̄ estis orti mortales: vos q̄dē eē ⁊ īdissolubiles nō potestis. Nec vnq̄ tm̄ dissoluemini neq̄ vos vlla mortis fata ꝑimēt: nec erūt valētiora q̄ cōsiliū meū: qꝺ maius est vīculū ad ꝑpetuitatē vr̄ā q̄ illa q̄bus estis tūc cū gignebamini colligati. Ecce deos plato dicit ⁊ corporis aīeq̄ colligatiōe mortales: ⁊ tm̄ īmortales dei a quo facti sūt volūtate atq̄ cōsilio. Si ergo aīe pena ē in q̄licūq̄ corpore colligari: qd ē ꝙ eos alloquēs deus tanq̄ sollicitos ne forte moriātur .i. cōsoluātur a corpore de sua facit īmortalitate securos: nō ꝓpter eorum naturā que sit cōpacta: nō simplex: sꝫ ꝓpter suā inuictissimam voluntatē: qua potest facere vt nec orta occidant nec connexa soluantur: sꝫ incorruptibiliter perseuerent? Et hoc quidem vtrum plato verum de syderibus dicat

alia questio est. Necꝙ eniꝫ ei continuo concedē
dū est globos istos luminuꝫ siue orbiculos luce
corporea sup terras seu die seu nocte fulgētes
suis qbusdam ꝓprijs animis viuere: eisꝙ itelle
ctualibꝰ ⁊ beatis: qđ etiā de ipso vniuerso mū
do tanꝙ vno aīali maximo quo cūcta cetēa con
tinentur aīalia instāter affirmat. Sꝫ hec vt dixi
alia q̄stio est: quaꝫ nūc discutiēdā nō suscepimꝰ
hoc tm̄ ꝯtra istos ꝯmemorandū putaui: q se pla
tonicos vocari vel eē gloriant̄: cuius supbia no
minis erubescūt eē xp̄iani: ne cōmune illis cuꝫ
vulgo vocabuluꝫ vilē faciāt palliatoꝝ tāto ma
gis inflataꝫ q̄to magis exiguā paucitatē. Et q̄
rentes qd ī doctrina xp̄iana rephendant exagi
tāt eternitatē corpoꝝ: tanꝙ hec sint inter se cō
traria vt ⁊ beatitudinēꝫ q̄ramꝰ anime: ⁊ eam sē
per esse velimus in corpore velut erūnoso vin
culo colligatā cuꝫ eoꝝ auctor ⁊ magister plato
donū a summo deo dijs factis ab illo dicat eē
ꝯcessuꝫ: ne aliq̄n moriant̄. i. a corporibus quibꝰ
eos connexuit separentur.

Contra eos q asserunt terrena corpora icor
ruptibilia fieri eterna non posse. Capl'm. xvij.

COntendūt etiaꝫ isti terrestria corpora
sempiterna eē non posse: cū ipsam vni
uersaꝫ terrā dei sui: nō qdeꝫ sūmi sꝫ tm̄
magni. i. totius huius mūdi mēbrū in medio po
situm ⁊ sempiternū eē nō dubitēt. Cū ergo deꝰ
ille sūmus fecerit eis alteꝝ queꝫ putant deum
idest istū mundū ceteris dijs qui intra eum sunt
ꝑferendū: eum deniꝙ existimēt esse animantē
anima scilicet sicut asserūt rationali vel intelle
ctuali in tam magna mole corporis eius iclusa.
ipsiusꝙ corporis tanꝙ mēbra locis suis posita
atꝙ digesta quattuor ꝯstituerit elemēta: quo
rum iūcturā ⁊ ne vnꝙ deus eorū tanꝙ magnꝰ
moriat̄ insolubilē ac sempiternā velint: qd cau
se est vt in corpore maioris animantis tanquaꝫ
medium membrū eterna sit terra: ⁊ aliorū ani
mātiū terrestriuꝫ corpora si deus sicut illđ velit
eterna eē non possint? Sed terre inqunt terra
reddenda est: vnde animaliū terrestria sumpta
sunt corpora ex quo fit inquiūt vt ea sit necesse
dissolui ⁊ emori: et eo modo t̄re stabili ac sempi
terne vnde fuerāt sūpta restitui. Siqs hoc etiā
de igne simil'r affirmet: ⁊ dicat reddēda eē vni
uerso igni corpora q̄ inde sūpta sunt: vt celestia
fierēt aīalia: nōne īmortalitas quā talibus dijs
velut đo summo loquente ꝓmisit plato: tanꝙ
violētia disputationis huius intercedit. An ibi
propterea non fit qꝛ deus non vult: cuius volū
tatē vt ait plato: nulla vis vincit? Quid ergo ꝓ
hibet vt hoc etiā de terrestribus corporibus đs
possit efficere: quādo quideꝫ vt nec ea que orta
sunt occidāt: nec ea que sunt iuncta soluantur:
nec ea q̄ sunt ex elemētis sumpta reddant̄. atꝙ
vt aīe in corporibus cōstitute nec vnꝙ ea dese
rāt: ⁊ cū eis īmortalitate ac sempiterna beatitu
dine pfruāt̄: posse deum facere ꝯfitetur plato.
Cur ergo nō possit: vt nec terrestria moriātur?
An deus nō est potens quousꝙ xp̄iani credūt:
sꝫ quousꝙ platonici volūt? Nimiꝝ qppe ꝯsiliū
dei ⁊ potestatē potuerūt philosophi nec potue
runt nosse ꝓphete: cuꝫ potius e ꝯtrario dei pro
phetas ad enunciādū eius q̄tū dignatus ē: vo
luntatē spūs eius docuerit: philosophos auteꝫ
in ea cognoscēda ꝯiectura humana deceperit?
Ueꝝ non vsꝙ adeo decipi debuerūt nō solum
ignorantia verum etiaꝫ peruicacia: vt ⁊ sibi ap
tissime refragentur magnis disputationum vi
ribus asserentes: anime vt beata esse possit nō
terrenum tantum sed omne corpus esse fugiē
dum: ⁊ terrestres deos rursus dicentes habere
beatissimas animas: ⁊ tamen terrenis corpori
bus alligatas: celestes vero deos ignea compa
ge ligatos. Jouis vero ipsius animā quem mū
dum istum volunt omnibus omnino corporeis
elementis quibus hec tanta moles a terra in ce
lum surgit inclusaꝫ. Hanc eniꝫ animā plato ab
initio terre medio quod geometre centrum vo
cāt: per omnes partes eius vsꝙ ad celi summa
⁊ extrema diffūdi ⁊ extēdi p numeros musicos
opinatur: vt sit iste mundus animal maximum
beatissimum: semiplenum: cuius anima ⁊ per
fectam sapientie felicitatem teneret: ⁊ corpus
proprium non relinqueret: cuiusꝙ corpus ⁊ in
eternum ex illa viueret: ⁊ eam qua vis non sim
plex sed tot corporibus tantisꝙ compactuꝫ he
betare atꝙ tardare non posset. Cur igitur su
spicionibus suis ista permittant: cur nolunt cre
dere diuina voluntate atꝙ potentia immorta
lia corpora fieri posse terrena: in quibus anime
nulla ab eis morte separate: nullis eorum one
ribus aggrauate: sempiterne: ac feliciter viuāt
quod deos suos posse asserunt in temporibus
igneis: Jouemꝙ ipsum eorum regem in omni
bus corporeis elementis. Nam si anime vt be
ata sit corpus est omne fugiendum: fugiant dij
eorum de globis syderum: fugiat iuppiter de
celo et terra: aut si nō possūt miseri iudicentur

Sed neutrū isti volūt: qui neqꝫ a corporibus se
parationē audent dare dijs suis: ne illos morta
les colere videātur: nec beatitudinis priuatio
nē: ne ifelices eos esse fateāt. Nō ergo ad bea
titudinez consequendam omnia fugienda sunt
corpora sed corruptibilia: grauia moribūda: nō
talia fecit primis hominibus bonitas dei: sed
talia esse compulit peccati pena.

De terrenis corporibus: que philosophi affir
mant in celestibus esse nō posse: quia quod ter
renū est nāli pōdere vocet ad trā. Capl'z. xviij.

Sed necesse est iquiūt: vt terrena corpo
ra naturale pondus vel i terra teneat:
vel cogat ad terrā: ⁊ ideo i celo esse nō
possunt. Primi qdē illi hoīes i terra erāt nemo
rosa atqꝫ fructuosa: que paradisi nomē obtinu
it. Sed quia ⁊ ad hoc respōdēdū est: vel ꝓpter
christi corpus cū quo ascēdit i celū: vel propter
sctōꝝ qualia i resurrectiōe futura sunt itueātur
paulo attētius eius pōdera ipsa terrena. Si eiz
ars humana efficit: vt ex metallis que i aqs po
sita ɔtinuo submergūtur: quibusdā modis vasa
fabricata etiā natare possint: quāto credibilius
et efficacius occultus aliquis modus operatio
nis dei cuius oīpotētissima volūtate plato dicit
nec orta iterire nec colligata posse dissolui: cuz
multo mirabilius incorporea corporeis ꝙ̄ que
cūqꝫ corpora corporib⁹ quibuscūqꝫ copulētur:
potest molibus prestare terrenis: vt nullo i ima
pondere deprimantur: ipsisqꝫ aīs perfectissime
beatis vt ꝙ̄uis terrena tn̄ icorruptibilia iā cor
pora vbi volūt ponāt: ⁊ quo volūt agāt situ mo
tuqꝫ facillimo? An vero si hoc angeli faciunt: ⁊
quelibet aīalia terrestria rapiāt vn̄ libet ɔstitu
antqꝫ vbi libet: aut eos sine labore nō posse aut
onera sentire credēdū est? Cur ergo sctōꝝ per
fectos ⁊ beatos diuino munere spiritus: sine vl
la difficultate posse ferre quo voluerit: ⁊ sistere
vbi voluerit sua corpora nō credamus? Nā cū
terrenoꝝ corpoꝝ sicut onera i gestando sentire
consueuimus: quāto maior est quātitas tāto ma
ior fit ⁊ grauitas: ita vt plura pōdo ꝙ̄ pauciora
plus p̄māt: tn̄ mēbra sue carnis leuiora portat
anima cū i sanitate robusta sūt: ꝙ̄ i lāguore macra
sunt. Et cū alijs gestātibus onerosior sit saluus
et validus ꝙ̄ exilis ⁊ morbidus: ipse tn̄ ad suum
corpus mouēdū atqꝫ portandū agilior est: cū in
bona valitudine plus habet molis: ꝙ̄ cū i peste
vel i fame minimū roboris. Tātū valet i habē
dis etiā terrenis corporibus: ꝙ̄uis adhuc cor
ruptibilibus atqꝫ mortalibus nō quātitatis pō
dus sed tēperationis modus: Et quis verbis ex
plicat quātū distat iter presentem quā dicimus
sanitatē ⁊ imortalitatē futurā. Nō itaqꝫ nostrā
fidē redarguāt philosophi de corpoꝝ ponderi
bus. Nolo eiz querere cur nō credāt terrenum
posse esse corpus i celo cū terra vniuersa libre
tur i nihilo. Fortassis eiz de ipso medio mūdi lo
co: eo ꝙ i eū coeāt queqꝫ grauiora: etiam argu
mētatio verisimilior habeatur. Illud dico: si dij
minores qbus iter aīalia terrestria cetera etiaz
hoīez faciēdū ɔmisit plato potuerūt sicut dicit
ab igne remouere vrēdi qualitatē: lucēdi reli
quere que per oculos emicaret: ita ne deo sum
mo ɔcedere dubitabimus: cuius ille voluntati
potestatiqꝫ ne moriātur: ɔcessit que orta sint: ⁊
tā diuersa tā dissimilia: idest corporea ⁊ icorpo
rea sibimet ɔnexa nulla possint dissolutōe seiū
gi: vt de carne hoīs cui donat imortalitatē: cor
ruptionē auferat: naturā reliquat ɔgruētiā fi
gure membrorūqꝫ detineat: detrahat pōderis
tarditatē? Sed de fide resurrectionis mortuo
rū ⁊ de corporibus eoꝝ imortalibus diligētius
si deus voluerit i fine huius operis disserēdū ē.

¶ Cōtra eorum dogmata: qui primos homi
nes si non peccassent immortales futuros fuis
se non credunt. Capitulum. xix.

Nunc de corporibus primoruz hominū
quod instituimus explicemus: quoniā
nec mors ista que bona perhibetur bo
nis: nec tantum paucis intelligentibus siue cre
dentibus: sed omnibus nota est: qua fit a corpo
re anime separatio qua certe corpus animātis
quod euidenter emoritur: eis potuisset accide
re nisi peccati meritum sequeretur. Licet enim
iustorum ac piorum anime defunctorū ꝙ in re
quie viuant dubitare fas non sit: vsqꝫ adeo ta
men eis melius esset cum suis corporibus bene
valentibus viuere: vt etiam illi qui omnimodo
esse sine corpore beatissimum existimāt hāc opi
nionem suam sententia repugnante conuincāt
Neqꝫ enim quisqꝫ audebit illorum sapiētes ho
mines siue morituros siue iā mortuos: idest aut
carētes corporibus aut corpora relicturos dijs
imortalibus anteponere: quibus summus de
us apud platonem: munus ingens: indissolubi
lem scilicet vitam: idest eternum cuz suis corpo
ribus consortium pollicetur. Optime autem
cum hominibus agi arbitratur idem plato: si ta
men hanc vitaz pie iusteqꝫ peregerint vt a suis

corporibus separati i ipsoꝝ deoꝝ qui sua corpora nunqꝫ deserũt recipiãtur sinũ: scilicet imemores supera vt ꝯnexe reuisãt rursus: ⁊ icipiãt in corpora velle reuerti. Quod virgilius ex platonico dogmate dixisse laudat̃. Ita quippe aĩas mortaliũ nec in suis corporibus sẽper esse posse existimat: sed mortis necessitate dissolui: nec sie corporibus durare perpetuo sed alternantibus viribus idesinenter viuos ex mortuis: ⁊ ex viuis mortuos fieri putat: vt a ceteris hoĩbus videãtur differre sapiẽtes ꝙ post mortẽ suã ferũtur ad sydera: vt aliquãdo diutius i astro sibi ꝯgruo quisqꝫ regescat: at idẽ rursus miserie pristine oblitus ⁊ cupiditate habẽdi corporis victꝰ: redeat ad labores erũnasqꝫ mortaliũ. Illi vero qui stultã duxerũt vitã ad corpora suis meritis debita siue hoĩuꝫ siue bestiaꝝ de ꝓximo reuoluãtur. In hac itaqꝫ durissima ꝯditiõe constituit etiã bonas atqꝫ sapiẽtes aĩas: qbus nõ talia corpora distributa sũt cũ quibus sẽper atqꝫ imortaliter viuerent: vt neqꝫ i corporibus permanere: neqꝫ sine his possint in eterna puritate durare De quo platonico dogmate iã i libris superioribus diximus christiano tempore erubuisse porphyriũ ⁊ nõ solũ ab humanis aĩs remouisse corpora bestiaꝝ: verũ etiã sapiẽtiũ aĩas ita voluisse de corporeis nexibus liberari: vt corpus oẽ fugiẽtes beate apud patrẽ sine fine teneãtur. Itaqꝫ ne a christo vici videretur vitã sanctis pollicẽte perpetuã: etiã ipse purgatas aĩas sine vllo ad miserias pristinas reditu in eterna felicitate ꝯstituit. Et vt christo aduersaretur resurrectionẽ icorruptibiliũ corpoꝝ negãs: nõ solũ sine terrenis: sed sine vllis oĩno corporibus eas asseruit i sẽpiternũ esse victuras. Nec iste qualicũqꝫ opinione ꝑcepit saltẽ ne diis corporatis religionis obsequio subderẽtur. Quid ita: nisi quia eas qꝫuis nulli corpori sociatas: nõ credidit illis eẽ meliores? Quapropter si nõ audebũt isti: sicut eos ausuros esse nõ arbitror: diis beatissimis ⁊ tñ in eternis corporibus ꝯstitutis humanas aĩas anteponere. cur eis videtur absurduꝫ quod fides christiana predicat ⁊ primos hoĩes ita fuisse ꝯditos: vt si nõ peccassent nulla morte a suis corporibus soluerẽtur: sed ꝓ meritis obediẽtie custodite imortalitati donati cũ eis viuerẽt i eternũ: ⁊ talia scõs i resurrectõe habituros ea ipsa i qbꝰ hic laborauerũt corpora vt nec eoꝝ carni aliqd corruptõis vel difficultatis: nec eorum beatitudini aliquid doloris ⁊ ifelicitatis possit accidere.

¶ Quod caro sanctoꝝ que nũc requiescit i spe: in meliorem recuperanda sit qualitatem qꝫ fuit primoꝝ hoĩuꝫ ante peccatũ. Capitulũ. xx.

PRoinde scõꝝ aĩe defũctoꝝ ideo nõ hñt grauẽ mortẽ qua separate sũt a corporibus suis: quia caro eorum requiescit i spe quaslibet sine vllo iã sensu ꝯtumelias accepisse videãtur. Nõ eiꝫ sicut platoni visũ est: corpora obliuionẽ desiderãt: sed quia potius meminerũt: quid sibi ab eo promissum sit q neminẽ fallit: qui eis etiã de capilloꝝ suoꝝ itegritate securitatẽ dedit: resurrectionẽ corpoꝝ in quibus multa dura perpessi sũt: nihil i eis tale vlterius sensuri desiderabiliter ⁊ patiẽter expectãt. Si eiꝫ carnẽ suã nõ oderãt: qñ eã sue mẽti ifirmitate resistentẽ spirituali iure coercebant: qꝫto magis eã diligũt etiã ipsam spiritualẽ futurã? Sicut eniꝫ spiritus carni seruiẽs nõ icongrue carnalis: ita caro spiritui seruiens recte appellatur spiritualis: non ꝙ i spiritũ ꝯuertetur: sicut nonnulli putant: ex eo ꝙ scriptũ est: seminatur corpus aĩale: resurget corpus spirituale: sed quia spiritui sũma ⁊ mirabili obtemperandi facilitate subdetur vsqꝫ ad iplendaꝫ imortalitatis idissolubilis securissimaꝫ volũtateꝫ: omni molestie sẽsu: omni corruptibilitate ⁊ tarditate detracta Non solũ eiꝫ nõ erit tale quale nũc est i quauis optima valitudine: sed nec tale quideꝫ quale fuit i primis hoĩbus ante pctm̃. Qui licet morituri non essent: nisi peccassent: alimentis tñ vt hoĩes vtebãtur: nõdũ spiritualia sed adhuc aĩalia corpora terrena gestantes. Que licet senio non veterascerẽt: vt necessitate ꝑducerent̃ ad mortẽ: qui status ei de ligno vite quod est i medio paradisi cũ arbore vetita simul erat mirabili dei gratia prestabatur: tñ ⁊ alios sumebant cibos preter vnaꝫ arboreꝫ que fuerat iterdicta non quia ipsa erat malũ: sed propter ꝯmendandũ pure ⁊ simplicis obediẽtie bonũ: que magna virtus est ratiõalis creature sub creatore dñ   o constitute. Nã vbi nullũ malũ tãgebat̃: ꝑfecto si ꝓhibitũ tãgeret̃ sola iobediẽtia peccabat̃. Alebãt̃ ergo aliis q̃ sumebãt: ne aĩalia corpora molestie aliqd esuriẽdo aut sitiẽdo sẽtirẽt. De ligno aũt vite ꝓpterea gustabat̃: ne mors eis vñcũqꝫ subriperet vl' senectute ꝯfecta ꝺcursis tpꝫ spaciis iterirẽt: tãqꝫ cetera eẽnt alimẽto: illo sacramẽto. vt sic fuisse accipiat̃ lignũ vite i paradiso corporali: sicut i spũali hoc ẽ itelligibili paradiso sapiẽtia dei: de qua scriptũ ẽ. Lignũ vite ẽ amplectẽtibus eã.

¶ De paradiso in quo primi homines fuerant ꝙ recte possit significatione eius spirituale aliquid intelligi: salua veritate narrationis historice de corporali loco. Capitulũ.xxi.

Unde nõnulli totũ illũ paradisuz vbi primi homines parẽtes generis humani sancte scripture veritate fuisse narrantur: ad intelligibilia referũt: arboresq̃ illas ⁊ ligna fructifera in virtutes vite moresq̃ cõuertũt: tanq̃ visibilia ⁊ corporalia illa nõ fuerint: sed intelligibiliũ significandoꝝ cã eo modo dicta vel scripta sint. Quasi propterea nõ potuerit eẽ paradisus corporalis: quia põt etiã spiritualis intelligi: tanq̃ ideo nõ fuerint due mulieres agar ⁊ sarra: ⁊ ex illis duo filij abrahe: vnus de ancilla alius de libera: quia duo testamenta in eis figurata dicit apostolus: aut ideo de nulla petra moyse percutiẽte aqua defluxerit qa põt illic figurata significatiõe ẽt christus intelligi: eodẽ apostolo dicente petra aũt erat christus. Nemo itaq̃ probibet intelligi paradisum vita beatoꝝ: quattuor eniz flumina: quattuor virtutes: prudentiã tẽperantiã: fortitudinem atq̃ iustitiã: ⁊ ligna eius oẽs vtiles disciplinas: ⁊ lignoꝝ fructus mores pioꝝ: ⁊ lignũ vite ipsã bonoꝝ omniũ matrẽ sapientiã: ⁊ lignũ sciẽtie bõi ⁊ mali: trãsgressi mãdati experimẽtũ. Penam eniz peccatoribus bene vtiq̃ qm̃ iuste constituit deus: sed nõ bono suo experit̃ hõ. Possũt hec ẽt intelligi: vt ea melius accipiamus tanq̃ prophetica iudicia precedentia futuroꝝ. Paradisum .s. ipsaz ecclesiã: sicut de ipsa legit̃ in cãtico cãticoꝝ. Quattuor aũt flumina paradisi quattuor euãgelia: ligna fructifera sãctos: fructus ãt eoꝝ opera eoꝝ: lignum vite: sanctũ scõꝝ vtiq̃ christũ: lignũ sciẽtie boni ⁊ mali: proprium voluntatis arbitriũ. Nec seipso quippe homo diuina voluntate contenta: nisi perniciose vti potest: atq̃ ita discit qd intersit: vtrũ inhereat cõmuni oĩbus bono an proprio delectet̃. Se quippe amãs donatur sibi: vt inde timoribus meroribusq̃ cõpletus cantet in psalmo si tamẽ mala sua sentit ad meipsũ turbata est anima mea correctus iã dicat fortitudinẽ meã ad te custodiã. Hec ⁊ siqua alia cõmodius dici possunt de itelligẽdo spũalr̃ padiso nemine probibente dicantur: dũ tñ ⁊ historie veritas fidelissima reꝝ gestarũ narratione cõmendata credatur.

¶ De corporibus sanctoꝝ post resurrectionez ꝙ sic spiritalia erũt vt ñ i spũ caro vtat̃. C.xxij.

Corpora ergo iustoꝝ que i resurrectione futura sunt: neq̃ vllo ligno indigebunt quo fiat: vt nullo morbo vel senectute inueterata moriãt̃: neq̃ vllis alijs corporalibus alimẽtis: quibus esuriẽdi ac sitiẽdi qualiscũq̃ molestia deuitet̃: qm̃ certo ⁊ omni modo inuiolabili munere imortalitatis induẽtur: vt nõ nisi velint possibilitate nõ necessitate vescãtur. Quod angeli quoq̃ visibiliter ⁊ tractabiliter apparentes: nõ qr idigebãt sed qr volebãt ⁊ poterãt: vt hominibus cõgruerẽt sui ministerij quadã hũanitate fecerũt. Neq̃.n. i phantasmate angelos edisse credẽdũ ẽ: quãdo homines eos hospitio susceperũt: q̃uis vtrũ ãgeli eẽnt ignorantibus consimili nobis idigentia vesci viderent̃. Unde ẽ quod ait ãgelus in libro tobie. Uidebatis me manducare: sz visu vestro videbatis. i. necessitate corporis reficiẽdi sicut vos facitis: me cibũ sumere putabatis. Sed si forte de ãgelis aliud credibilius disputari põt: certe fides christiana de ipso saluatore non dubitat: ꝙ ẽt post resurrectionẽ iã quidẽ in spũali carne sed tamẽ vera cibũ ac potũ cũ discipulis sumpsit. Non.n. potestas sed egestas edẽdi aut bibẽdi talibus corporibus auferet̃. Unde ⁊ spũalia erũt non quia corpora esse desistent: sed qa spiritu viuificante subsistent.

¶ Quid itelligẽdũ sit de corpore animali ⁊ de corpore spirituali: vt qui moritur in adam: qui vero viuificatur in christo. Capitulũ.xxiij

Nam sicut corpora ista q̃ hñt aiaz viuẽtẽ nõdũ spũs viuificãtez aialia dicunt̃ corpora nec tñ aie sũt sed corpora: ita illa spũalia vocãt̃ corpora. Absit tñ vt spũs ea credamus futura sz corpora carnis habitura substãtiam sz nullã tarditatẽ corruptionẽq̃ carnalẽ spũ viuificãte passura. Tũc iã nõ terrenus sz celestis hõ erit: nõ qr corpus sed qđ de terra factũ ẽ nõ ipsum erit sz qr dono celesti iam tale erit: vt ẽt celo icolẽdo nõ amissa natura sz mutata qualitate conueniat. Primus aũt homo de terra terrenus in animã viuẽtẽ factus est: nõ i spiritũ viuificãtẽ: quod ei per obediẽtie meritum seruabat̃. Ideo corpus eius quod cibo ac potu egebat ne fame afficeret̃ ac siti: ⁊ nõ imortalitate illa absoluta atq̃ indissolubili: sz ligno vite a mortis necessitate ꝓhibebat̃ atq̃ i iuuentutis flore retinebat̃: nõ spũale sz aiale fuisse ñ dubiũ ẽ: nequaq̃ tñ moriturũ nisi in dei precedẽtis minantisq̃ sentẽtiã deliquẽdo corruisse.

Et alimentis quidē etiā extra paradisuȝ nō ne
gatis:a ligno tñ vite probibitus traditus eēt tē
pori vetustatiq̈ꝫ finiēdus:in ea duntaxat vita
quā in corpore licet animali donec spūalis obe/
dientie merito fieret:posset in paradiso nisi pec
casset babere perpetuā. Quapropter etiam si
mortē istaȝ manifestā qua fit aīe a corpore se/
paratio:intelligam⁹ simul signata in eo ꝙ deus
dixerat:qua die ederitis ex illo morte morie/
mini:non ideo debet absurdū videri:qa non eo
prorsus die a corpore sunt soluti:quo cibū iter
dictū mortiferūq̈ꝫ sūpserūt eo quippe die mu/
tata in deteri⁹ vitiataq̈ꝫ natura atq̈ꝫ a ligno vi/
te separatione iustissima:mortis in eis etiā cor/
poralis necessitas facta est:cū qua nos necessi
tate nati sum⁹:propter quod apostolus non ait
corpus qdē moriturū ē ꝑpter peccatū:sed ait:
corpus quidē mortuū ē ꝑpter peccatū: spirit⁹
aūt vita ē ꝑpter iustitiā. Deinde subiungit. Si
aūt spūs ei⁹ qui suscitauit christū a mortuis ba
bitat i nobis:qui suscitauit christū a mortuis vi
uificabit ꝛ mortalia corpora vestra per inbabi
tantem spūȝ eius i nobis. Tūc ergo erit corpus
i spiritū viuificantē:quod nūc ē in animā viuē
tem. Et tñ mortuū dicit apostolus:qa iā moriē
di necessitate cōstrictū ē. Tunc autem ista erat
in animā viuētē:q̈uis nō in spiritū viuificantē
vt tñ mortuū dici recte nō posset:qꝛ nisi perpe/
tratione peccati necessitateȝ moriendi babere
nō posset. Cum ꝟo deus ꝛ dicēdo adam vbi es
mortē significauerit aīe:que facta ē illo deserē
te: ꝛ dicēdo terra es ꝛ in terrā ibis:mortem si/
gnificauerit corporis:que illi fit anima disce/
dente:propterea de morte ꝟa nibil dixisse cre/
dendū est:qa occultā eē voluit ꝑpter dispensa
tionē testamenti noui:vbi secūda mors aper/
tissime declaratur:vt prius ista mors prima q̄
cōmunis ē omnib⁹ proderet̄ ex illo venisse pec
cato:quod in vno cōe factū est omnibus:mors
ꝟo secūda nō vtiq̈ꝫ cōmunis est omnib⁹ ꝑpter
eos q secūdū ꝓpositū vocati sunt sancti:quos
ante presciuit ꝛ predestinauit:sicut ait aposto/
lus coformes fieri imagini filij sui:vt sit ipse pri
mogenitus in multis fratribus:quos a secun/
da morte per mediatorē dei gratia liberauit.
In corpore ergo animali ꝑmū bominē factuȝ
sicut apostolus loquit̄. Volēs.n.ab spūali qđ i
resurrectione futuꝝ ē boc:quod nūc est anima
le discernere:seminat̄ inquit in corruptiōe:sur
get icorruptibile. Seminat̄ i ꝯtumelia: surget
i gloria. Seminat̄ in ifirmitate:surget in virtu
te. Seminat̄ corpus aīale:surget corpus spūa
le. Deide vt boc probaret:si ē ingt corpus aīale
ē ꝛ spūale. Et vt qđ eēt corpus aīale ōnderet:
sicut ingt scriptū ē:fact⁹ ē ꝑm⁹ bō i animā viuen
tē. Isto igit̄ mō voluit ostendere qđ sit corpus
aīale: q̈uis scriptura nō dixerit de boīe ꝑmo
q ē appellat⁹ adā:qñ illi aīa flatu dei creata est
ꝛ factus ē bō in corpore aīali:sȝ fact⁹ ē bō i aīaȝ
viuētē. In eo ergo qđ scriptū ē:fact⁹ ē primus
bō i aīam viuentē:voluit apl's intelligi corpus
bois aīale:spūale aūt quēadmodū intelligēdū
eēt ostēdit addēdo:nouissim⁹ aūt adā i spirituȝ
viuificātē:proculdubio christū significās q iaȝ
ex mortuis ita resurrexit:vt mori oīno deinceps
nō possit. Deinde seqt̄ur ꝛ dicit. Sed nō primū
quod spūale ē:sȝ qđ aiale deinde spūale. Ubi
multo aperti⁹ declarauit:se aīale corpus insi/
nuasse:i eo ꝙ scriptū ē factū eē primū boīem i
aīaȝ viuētē:spūalē aūt i eo ꝙ ait nouissim⁹ adā
i spūȝ viuificātē. Pri⁹ ē.n.aīale corpus quale
babuit ꝑm⁹ adā:q̈uis nō moriturū nisi peccas/
set:quale nūc babem⁹ ꝛ nos bacten⁹ ei⁹ muta/
ta vitiataq̈ꝫ natura quaten⁹ i illo postea q̈ꝫ pec
cauit effectū ē:vñ bēret iā moriēdi necessitatē
quale pro nobis ēt xp̄s bēre dignat⁹ ē ꝑmitus
nō qdē necessitate sed ptāte:postea ꝟo spūale
quale iam precessit i christo tanquam in capite
nostro. secuturum est autē in membris eius vl
tima resurrectione mortuorum. Ad iungit dei
de apostolus duorum istoꝝ bominum euiden/
tissimam drīaȝ dicēs. Primus bō de terra ter/
renus:secundus bomo de celo celestis. Qua/
lis terrenus:tales ꝛ terreni: qualis celestis ta/
les ꝛ celestes. Et quomodo induimus imaginē
terreni:induamus ꝛ imaginem eius qui de ce/
lo est. Hoc apostolus ita posuit: vt nunc qui/
dem in nobis secundum sacramentuȝ regene/
rationis fiat:sicut alibi dicit:quotquot in Chri/
sto baptizati estis Christum induistis:re autem
ipsa tunc perficietur:cum ꝛ in nobis quod est
animale nascendo:spirituale fuerit factum re/
surgendo. Ut enim eiusdem verbis vtar: spe
salui facti sumus. Induimus autem imaginem
terreni bominis propagatione preuaricati/
onis ꝛ mortis quam nobis intulit generatio
sed induimus imaginem celestis bominis gra
tia indulgentie viteq̈ꝫ perpetue: quod nobis
prestat regeneratio nō nisi ꝑ mediatorem dei
ꝛ boīuȝ boīeȝ iesuȝ xp̄ȝ:quē celestē boīeȝ vult i/

telligi: quia de celo venit vt terrene mortalitatis corpore vestiretur quod celesti imortalitate vestiret. Celestes vero ideo appellat ⁊ alios qꝛ fiūt per grãz mēbra eius: vt cū illis sit vnus xp̄s velut caput ⁊ corpus. Hoc ī eadē epistola euidētius ita ponit: per hoīez mors ⁊ per hoīem resurrectio mortuoꝝ. Sicut eīz in adā oēs moriūtur: sic ⁊ ī xp̄o oēs viuificabūtur. Jā vtiqꝫ ī corpore spirituali quod erit ī spiritū viuificātē: non quia oēs qui ī adā moriūtur erūt mēbra christi: ex illis eīz multo plures secūda ī eternuz morte plectētur. Sed ideo dictuz est oēs atqꝫ oēs: qꝛ sicut nemo corpore spirituali nisi ī adā moritur: ita nemo corpore spirituali nisi in christo viuificatur. Proinde nequaqꝫ putādū est ī resurrectione tale corpus habituros: quale habuit hō primus ante pctm̄ neqꝫ illud quod dictū est qualis terrenus tales ⁊ terreni: scd̄z illud ītelligēdū est quod factū est admissione peccati. Nō eīz existimādū est eū priusqꝫ peccasset spirituale corpus habuisse: ⁊ peccati merito ī aīale mutatum. Ut eīz hoc puteẽ paꝝ attēdūtur tāti verba doctoris qui ait. Si est corpus aīale est ⁊ spūale: sicut scriptū est. Primus hō adā fcūs ē ī aīaz viuētē secūdus hō ī spiritū viuificātem. Nunquid hoc post peccatū factū est cū sit ista hoīs prima ꝯditio de qua beatissimus paulus ad corpus aīale mōstrādū hoc testimoniū legis assumpsit?

¶ Qualiter accipiēda sit vel illa ī sufflatio ī qua primus hō factus est ī aīaz viuentē: vel illa quā dn̄s fecit dicēs accipite spiritū sāctū. Ca. xxiiij.

Vide ⁊ illud paꝝ ꝯsiderate qbusdā visum est: ī eo quod legitur īspirauit deus ī faciē eius spiritū vite ⁊ factus ē hō ī aīaz viuētē: nō tūc aīaz primo homini datā sed eā que iā ī erat spiritu sācto viuificatā. Mouet eīz eos ꝙ dn̄s iesus posteaqꝫ resurrexit a mortuis īsufflauit dicēs discipulis suis accipite spiritū scm̄. Uñ tale aliquid existimāt factū quale tūc factū est: quasi ⁊ hic secutꝰ euāgelista dixerit: ⁊ facti sūt ī aīaz viuētē. Quod quidē si dictū esset: hoc ītelligeremus ꝙ aīaꝝ quedā vita sit spiritus dei: sine quo aīe rationales mortue deputāde sūt: qꝫuis eaꝝ presentia viuere corpora videātur. Sed nō ita factū qñ est ꝯditus hō: satis ipsa libri verba testātur: que ita se habēt: Et formauit deus hoīez puluerē de terra. Quod quidē planius īterpretādū putātes dixerūt. Et finxit deus hoīez de limo terre: qm̄ superius dictū fuerat: fons aūt ascēdebat ð terra ⁊ irrigabat oēz faciē terre: vt ex hoc limus ītelligēdus videreẽ humore scilicet terraqꝫ cōcretus. Ubi eīz hoc dictū est ꝯtinuo sequitur: ⁊ formauit hominem deus puluerem de terra: sicut greci codices habent: vnde ī latina lingua scriptura ipa conuersa est. Siue aūt formauit siue finxit quis dicere voluerit: quod grece dicitur eplasen ad rem nihil interest. Magis tamen proprie diciẽ finxit: sed ambiguitas visa est deuitāda eis qui formauit dicere maluerūt: eo ꝙ ī latina lingua illud magis obtinuit consuetudo: vt hi dicātur fingere qui aliquid mendacio simulante cōponunt. Hunc igitur formatum hominem de terre puluere siue limo. Erat eīz puluis humectus hunc inquam vt expressius dicam sicut scriptura locuta est: puluerē de terra: animale corpus factum esse docet apostolus cum animam accepit. Et factus est iste homo in animam viuentem idest formatus iste puluis factus est in animam viuentem. Jam inquiunt habebat animā alioquin non appellaretur homo: quoniam homo non est corpus soluz vel anima sola: sed qui ex anima constat et corpore. Hoc quidem veꝝ est: ꝙ non totus homo sed pars melior hominis anima est: sed cum est vtrunque coniunctum simul habet hominis nomen: quod tamē ⁊ singula non amittunt etiam cū de singulis loquimur. Quis enim dicere prohibetur quotidiani quadam lege sermonis homo ille defunctus est: et nunc in requie est vel in penis: cum de anima sola possit hoc dici: ⁊ īllo aut illo loco homo ille sepultus est: cum hoc nisi de solo corpore non possit intelligi? [illegible]n dicturi sunt sic loqui scripturaz non solere diuinam? Jmmo vero illa ita nobis in hoc attestatur vt etiam cum duo ista coniuncta sunt et viuit homo: tamen etiam singula hominis vocabulo appellet: animam scilicet interiorem hominem: corpus vero exteriorem vocans: tanqꝫ duo sint homines cum simul vtrunque sit homo vnus. Sed intelligendum est secundum quid dicatur homo ad imaginem dei: et terra homo atque iturus in terram. Jllud enim secundum animā rationalem dicitur: qualez deus insufflando vel si commodius dicitur inspirando īdidit homini: idest hominis corpori hoc autem secundum corpus qualem hominez deus finxit ex puluere: cui data est anima: vt fieret corpus animale: idest homo in animaz viuētē: Quapropter in eo quod dominus fecit quādo insufflauit dicens accipite spiritum sanctuz

nimiꝝ hoc intelligi voluit: ꝙ spiritus sanctus ñ
tm̃ sit patris verũ etiaꝫ vnigeniti ipsius spiritus
Idẽ ipse qppe spiritus est pr̃is ⁊ filij: cũ quo est
trinitas pater ⁊ filiꝰ ⁊ spiritus sãctus: non crea/
tura sꝫ creator. Nec ei flatus ille corporeus
de carnis ore ꝓcedẽs substãtia erat spiritꝰ san/
cti atq natura: sꝫ potius significatio qua intel/
ligeremus vt dixi spiritũ sanctũ patri eẽ filioq
cõmunẽꝫ: qꝛ nõ sũt eis singulis singuli: sꝫ vnus
amborũꝫ ẽ. Semp autẽ iste spiritus i scripturis
sãctis greco vocabulo pneũma dicit̃: sicut euꝫ
⁊ alio loco dñs appellauit: qñ eũ corporalis sui
oris flatus significãs discipulis suis dedit ⁊ lo/
cis oĩbus diuinoꝝ eloqꝛuꝫ nõ mihi aliter vnq̃
nuncupatus occurrit. Hic vero vbi legit̃ ⁊ fin/
xit deus hoĩeꝫ puluerem de terra: ⁊ insufflauit
siue inspirauit in facieꝫ eius spiritũ vite: nõ ait
grecus pneuma qδ solet dici spiritus sãnctus:
sꝫ pnoen: qδ nomẽ in creatura q̃ i creatore fre/
quẽtius legit̃. Unde nonnulli etiã latini ꝓpter
differẽtiã hoc vocabulũ nõ spiritum sed flatuꝫ
appellare maluerũt. Hoc eni i greco ẽtiã illo lo
co apud esaiaꝫ vbi deus dicit: oẽm flatũ ego fe
ci: oẽm aĩam sine dubitatiõe significãs. Qδ ita
q grece pnoen dicit̃: nostri aliquãdo flatuꝫ ali
quãdo spiritũ aliqñ inspirationeꝫ vel aspiratio
nem: aliqñ etiã animũ iterp̃tati sunt. Pneuma
vero nunq̃ nisi spiritũ siue hoĩs de quo ait apo
stolus: qs eni scit hoĩum q̃ sunt hoĩs nisi spiritus
hoĩs q in ipso est: siue pecoris sicut in salomonis
libro scriptũ est: qs scit si spũs hoĩs ascẽdat in ce
lum sursum: ⁊ spiritus pecoris descendat deor/
sum in t̃ram siue istũ corporeũ q etiã ventus di
citur: naꝫ eius hoc nomẽ est: vbi in psalmo cani
tur ignis grando nix glacies spiritus tẽpestatis
siue iã nõ creatũ sed creatorẽ: sicut ẽ de quo di/
cit dñs in euãgelio: accipite spiritũ sanctũ: eum
corporeo sui oris flatu significãs. Et vbi ait. ite
baptizate oẽs gẽtes i noĩe patris ⁊ filij ⁊ spiritꝰ
sancti: vbi ipsa trinitas excellẽtissime ⁊ euiden/
tissime ꝯmendata est. Et vbi legit̃ deus spiritꝰ
est. Et alijs plurimis sacraruꝫ l̃rarum locis. In
his qppe oĩbus testimonijs scripturaꝝ quãtum
ad grecos attinet non pnoen videmus scriptuꝫ
esse sed pneuma: q̃tum aũt ad latinos nõ flatũ
sed spiritũ. Quapropter in eo quod scriptum ẽ
inspirauit: vel si magis ꝓprie dicẽdũ est ĩsuffla
uit in faciem eius spũꝫ vite: si grecus nõ pnoen
sicut ibi legit̃: sed pneuma posuisset: nec sic eẽt
cõsequens vt creatorẽ spiritum qui proprie di

citur in trinitate spiritus sanctus intelligere co
geremur: qñ quidem pneuma vt dictum est nõ
solum de creatore sed etiaꝫ de creatura dici so/
lere manifestuꝫ est. Sed cum dixisset inquiunt
spirituꝫ: nõ adderet vite nisi illum spiritum san
ctum vellet intelligi. Et cuꝫ dixisset factus est
homo in animam nõ adderet viuentem nisi aĩa
vitam significaret que illi diuinitus impartitur
dono spiritus dei. Cum eniꝫ viuat aĩa inqunt ꝓ
prio sue vite modo: qd opus erat addere viuẽ/
tem nisi vt ea vita intelligeretur que illi p spiri/
tum sanctuꝫ datur. Hoc qd est aliud nisi diligẽ/
ter ꝓ humana suspiciõe ꝯtendere: et scripturas
sanctas nõ intelligenter attendere. Quid eniꝫ
magnum erat nõ ire lõgius: sed in eodeꝫ libro
ipso paulo superius legere: ꝓducat terra aĩaꝫ
viuẽteꝫ: qñ animalia t̃restria cũcta creata sũt?
Deinde aliquãtis interpositis in eodem tamen
ipso libro: qd magnũ erat aduertere qδ scriptũ
est: ⁊ oĩa que habent spirituꝫ vite: ⁊ oĩs qui erat
super aridam mortuus est: cũ insinuaret omnia
que viuebant in terra perisse diluuio? Si ergo
⁊ animam viuentem ⁊ spiritum vite etiam i pe
coribus inuenimus: sicut loqui scriptura diuina
cõsueuit: ⁊ cuꝫ hoc quoq loco vbi legit̃ omnia
que habent spiritũ vite: nõ grecus pneuma sed
pnoen dixerit: cur nõ dicimus qd opus erat vt
adderet viuenteꝫ: cũ anima nisi viuat esse non
posset? Aut quid opus erat vt adderet vite cũ
dixisset spiritũ? Sed intelligimus animam vi/
uentẽ ⁊ spiritum vite scripturã suo more dixis/
se: cuꝫ animalia. i. corpora aĩata vellet intelligi
quibus inesset per animam perspicuus iste etiã
corporis sensus. In hominis aũt conditiõe obli
uiscitur quẽadmodũ loqui scriptura ꝯsueuerit
cum suo prorsus more locuta sit: quo ĩsinuaret
hoĩem etiaꝫ rationali anima accepta quam nõ
sicut aliaꝝ carnium aquis ⁊ terra ꝓducentibus
sed deo flante creataꝫ voluit intelligi: sic tamẽ
factuꝫ vt in corpore animali quod fit anima in
eo viuente sicut illa animalia viueret: de quibꝰ
dixit: ꝓducat terra animaꝫ viuentem: ⁊ que iti
dem dixit habuisse in se spiritum vite: vbi etiaꝫ
in greco non dixit pneuma sed pnoen: non vti/
q spiritum sanctuꝫ eoꝝ animã tali exprimens
nomine: si enim dei flatus inqunt dei ore exisse
intelligit̃: quem si animam crediderimus cõse/
quens erit vt eiusdeꝫ fateamur substantie: par
temq illius sapientie que dixit ego ex ore altis
simi prodij: Non quideꝫ dixit sapientia ore dei

efflatam se fuisse: sz ex eius ore ꝓdisse. Sicut
aūt nos possumus nō de nr̄a natura q̄ hoīes su
mus: sz de isto aere circūfuso quē aspirando ac
respirādo ducimus ac reducimꝰ flatum facere
cū sufflamus ita oīpotens deus nō d̄ sua natu/
ra neq̄ de subiacenti creatura: sz etiā de nihilo
potuit facere flatū: quē corpori hoīs iserēdo in
spirasse vl' isufflasse ꝯuenientissime dictꝰ ē: icor
poreꝰ icorporeū: sz imutabil' mutabilē: qꝛ n̄ cre
atus creatū. Verūtn̄ vt sciant isti q̄ d̄ scripturis
loqui volūt ꝛ scripturarū locutiones nō aduer/
tunt: nō hoc solū dici exire ex ore dei qd̄ est eq̄/
lis eiusdēq̄ nature: audiāt vel legāt qd̄ deo di/
cente scriptū est: qm̄ tepidus es ꝛ neq̄ calidus
neq̄ frigidus incipiam te eijcere ex ore meo.
Nulla itaq̄ causa est cur aptissime loquēti resi
stamus apostolo: vbi a spirituali corpore corpꝰ
aīale discernēs. i. ab illo i q̄ facti sumꝰ hi q̄ nunc
sumus: ait: seiatur corpus aīale surget corpus
spirituale est corpus aīale ꝛ est spirituale: sicut
scriptuz est factꝰ ē primus homo adaz in aīam
viuentē nouissimus adaz i spiritū viuificantez
Sed nō primū qd̄ spirituale: sz qd̄ animale. po/
stea spirituale. Primꝰ homo de terra terrenus
secundus homo de celo celestis. Qualis t̄renꝰ
tales et t̄reni: ꝛ qualis celestis tales ꝛ celestes.
Et quomodo induimus imaginez terreni indu
amus ꝛ imaginē q̄ de celo est. De q̄bus omnibꝰ
apostolicis verbis supius locuti sumus. Corpꝰ
igit̄ aīale in quo primum hoīez adaz factū dicit
apostolus: sic erat factū nō vt mori oīno nō pos
set: sed vt nō moreret̄ nisi homo peccasset. Naz
illud qd̄ spiritu viuificante spūale erit ꝛ imorta
le mori oīno nō poterit: sicut aīa creata est imor
talis: q̄ lz peccato mortua phibeat̄ carens qua
daz vita sua hoc est dei spiritu: quo etiaz sapien
ter ꝛ beate viuere poterat: tn̄ ꝓpria quadam lz
misera vita sua nō desinit viuere: qꝛ iaz imorta/
lis est creata. Sicut enī desertores angeli lz ſm
quēdā modum mortui sunt peccando: qꝛ fontē
vite deseruerūt q̄ deus est: q̄ non peccando sa/
pienter ꝛ beate poterant viuere: tn̄ nō sic mori
potuerūt vt oīno desisterēt viuere atq̄ sentire
qm̄ imortales creati sunt atq̄ ita i secundā mor
tem post vltimum p̄cipitabunt̄ iudiciuz: vt nec
illic vita careant: q̄ndoq̄dez etiā sensu cum i do
loribus futuri sunt nō carebunt. Sed hoīes ad
dei grām ptinentes ciues sanctoꝝ angeloꝝ in
beata vita manētium: ita spiritualibus corpori
bus iduētur: vt neq̄ peccēt amplius neq̄ mo/
riant̄: ea tn̄ imortalitate vestiti: que sicut ange/
loꝝ nec peccato potest auferri: natura q̄dē ma/
nēte carnis: sz nulla oīno carnali corruptibilita
te vel tarditate remanēte. Seq̄t̄ āt q̄stio neces/
sario ptractanda: ꝛ dn̄o deo veritatis adiuuan
te soluēda: Si libido mēbroꝝ inobediētium ex
peccato inobediētie i illis primis hoībus cum il
los diuina gratia deseruisset exorta ē: vnde in
suam nuditatē oculos aperuerunt. i. eam curi/
osius aduerterūt: ꝛ qꝛ impudēs motus arbitrio
resistebat pudēda texerūt. quomodo essent fi/
lios ꝓpagaturi: si vt creati fuerant sine preuari
catione mansissent. Sed qꝛ ꝛ liber iste clauden
dus est: nec tanta ista questio in sermonis angu
stias coartanda in eum qui sequitur commodi/
ore disputatione differatur.

¶ Aurelij augustini de ciuitate dei liber. xiiij.

¶ Per inobedientiam primi hominis in secun/
de mortis ꝑpetuitatem ruituros fuisse multos:
nisi dei gratia liberaret. Capitulum primum.

Dixi(m)us iam in su/
perioribus libris ad humanuz genꝰ
non solum nature similitudine soci/
andum: verumetiam quadam cognationis ne/
cessitudine in vnitatē concordez pacis vinculo
colligāduz ex hoīe vno deū voluisse hoīes insti
tuere: neq̄ hoc genꝰ fuisse i singulis q̄busq̄ mo
rituꝝ: nisi duo p̄mi quoꝝ creatus ē vnꝰ ex nul/
lo alter ex illo: id inobediētia meruissēt: a q̄bus
admissum est tam grande peccatum: vt in dete
rius eo natura mutaretur humana: etiaz in po/
steros obligatione peccati ꝛ mortis necessitate
transmissa. Mortis autez regnum in homines
vsq̄ adeo dominatum est: vt omnes in secundā
quoq̄ mortem cuius nullus est finis pena debi
ta precipites ageret: nisi inde quosdaz indebita
dei gratia liberaret. r Ac p hoc factuz est: vt cū
tot tanteq̄ gētes p terraruz orbem diuersis ri/
tibus moribusq̄ viuentes: multiplici linguaruz
armorum: vestium: sint varietate distincte: nō
tamen amplius q̄z duo quedam genera huma/
ne societatis existerēt: quas ciuitates duas ſm
scripturas nostras merito appellare possumꝰ.
Una quippe est hominum ſm carnez: altera se
cundum spiritum viuere in sui cuiusq̄ generis
pace volentium: ꝛ cum id quod expetunt asse/
quunt̄ sui cuiusq̄ grneris pace viuētium.

¶ De vita carnali q̄ nō ex corporis tantū: sz etiā
ex animi sit itelligēda vitijs. Caplm. ij.

p Rius ergo videndũ est quid sit ꝺ carnez: qd ꝺm spiritum viuere. Quisquis enim hoc qꝺ diximus prima fronte inspicit: vel non recolēs vel minus aduertēs quē admodũ scripture sancte loquãtur: pōt putare philosophos qdez epicureos ꝺm carnez viuere qꝛ sũmum bonũ hoīs in corporis voluptate posuerũt: ꝛ siq alij sunt quoquomodo corporis bonum sũmuz bonum esse hoīs opinati sunt: ꝛ oē eorum vulgus q nō aliquo dogmate vel eo modo philosophant̃: sed proclines ad libidinē: nisi ex voluptatibus quas corporeis sensibus capiunt gaudere nesciũt: stoicos aũt qui sũmum bonum hominis in animo ponunt ꝺm spiritũ viuere: qꝛ ꝛ hominis animus qd ē nisi spiritus? Sed sicut loquit̃ scriptura diuina: ꝺm carnez viuere vtrique monstrant̃. Carnē qppe appellat non solum corpus terreni atque mortalis animãtis: veluti cuz dicit: nō oīs caro eadē caro: sꝫ alia qdez hoīs alia aũt caro pecoris: alia volucrum: alia pisciũ: sed alijs multis modis significatiōe huiꝰ noīs vtit̃: inter q̊s varios locutiōis modos sepe etiã ipsum hoīez.i. naturã hoīs carnē nũcupat: modo locutionis a pte totuz: quale ē ex opibus legis nō iustificabit̃ oīs caro. Quid eni hic voluit intelligi nisi oēs hoīes? Qꝺ apertius paulo post ait. In lege nemo iustificat̃. Et ad galatas Scientes aũt qꝛ nō iustificat̃ homo ex operibꝰ legis. Secũdũ hoc itelligitur: ꝛ verbũ caro factum est.i. homo. Qꝺ nō recte accipiētes qdaz putauerũt xp̄o humanam animã defuisse. Sicut eni a toto pars accipit̃: vbi marie magdalene verba i euangelio legũtur dicentis: tulerũt dñm meuz et nescio vbi posuerũt eum cũ de sola xp̄i carne loqueret̃: quã pfecto sepultam de monumēto ptabat ablatam: ita ꝛ a parte totũ carne noīata intelligit̃ homo: sicut ea sunt que supra cōmemorauimus. Cũ igit̃ multis modis quos pscrutari ꝛ colligere lōguz est: diuina scriptura nuncupet carnem: quid sit ꝺm carnem viuere: quod profecto malum est cum ipsa carnis natura non sit malum vt indagare possimus. inspiciamus diligenter illum locum epistole pauli apostoli quã scripsit ad galathas vbi ait. Manifesta autem sunt opera carnis que sunt fornicationes: imũdicie: luxurie: idolorũ seruitus: veneficia: inimicicie: cōtētiones: emulationes: aiositates: dissensiōes: hereses: inuidie: ebrietates: comessationes: ꝛ his similia: q̄ predico vobis sicut pdixi: qm̄ q talia agũt: regnũ dei n̄ possidebũt. Iste totꝰ ep̄le ap̄lice locꝰ q̄tũ ad rez presētem esse videbit̃ consideratus: poterit hãc dissoluere q̄stionē: qd sit ꝺm carnē viuere. In opibus nãque carnis q̄ manifesta eē dixit: eaque cōmemorata dãnauit: nō illa tm̄ inuenimus q̄ ad voluptatē ptinēt carnis: sicuti sunt fornicationes: imundicie: luxurie: ebrietates: comessationes: verũetiã illa qbus animi vitia demōstrantur a voluptate carnis aliena. Quis eniz seruitutez q̄ idolis exhibet̃: veneficia: inimicitias: cōtentiones: emulationes: aiositates: dissensiōes: hereses: inuidias: nō potius itelligat animi vitia esse q̄ carnis q̄nquidez fieri pōt vt ppter idolatriã vel heresis alicuius errorez a voluptatibꝰ carnis temperetur? Et tamen etiam tũc homo q̄uis carnis libidines continere: atque cohibere videatur: ꝺm carnem viuere hac apostolica auctoritate cōuincitur: ꝛ in eo quod abstinet a voluptatibus carnis: damnabilia opa carnis agere demōstratur. Quis inimicitias non in animo habeat. Aut quis ita loquat̃ vt inimico suo vel quē putat inimicũ dicat: malã carnē ac nō potius malũ animũ hēs aduersũ me? Postremo sicut carnalitates: vt ita dicã: siqs audisset: non dubitaret carni tribuere: ita nemo dubitat animositates ad animuz ptinere. Cur ergo hec oīa ꝛ his similia doctor gentium in fide et veritate opera carnis appellat: nisi quia eo locutionis modo quo totum significatur a parte: ipsuz hominem vult nomine carnis intelligi? Quod si quisquã dicit carnem causam esse in malis moribus quorunque vitioruz: eo q̄ anima carne affecta sic viuit: pfecto non vniuersam hominis naturam diligenter aduertit. Nam corpus quidē corruptibile aggrauat animam. Unde etiã idez apostolus agens de hoc corruptibili corpore: de quo paulo ãte dixerat ꝛ si exterior homo noster corrumpitur: scimus inquit quia si terrena nostra domus huius habitationis dissoluatur: q̄ edificationem habemus a deo domum nō manufactã eternã i celis. Etenī i hoc igemiscimꝰ: hitaculũ nr̄z qꝺ de celo ē supīdui cupientes: si tñ iduti n̄ nudi iueniamur: Eteīz q̄diu sumꝰ i hac hitatōe igemiscimꝰ grauati eo q̄ noluīꝰ expolari: sꝫ supuestiri: vt absorbeat̃ mortale a vita: Et aggrauamur igit̃ corruptibili corpore: ꝛ ipsiꝰ aggrauatiōis cãm nō nãz substãtiã que corporis: sꝫ eius corruptionē sciētes nolumꝰ corpore expoliari: sꝫ eius immortalitate superuestiri. Et tunc ergo erit corpus: sed quia cor

ruptibile nō erit: nō grauabit. Aggrauat ergo nūc animā corpus corruptibile: ⁊ deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantē: veꝝ tamē qui omnia anime mala ex corpore putāt accidisse in errore sunt.

¶ Peccati causam ex aīa nō ex carne ꝓdisse ⁊ corruptionē ex peccato contractā non peccatum esse sed penam. Capitulū .iij.

QUāuis .n. Uirgilius platonicā videat luculentis versibus explicare sententiā dicens. Igneus ē illis vigor ⁊ celestis origo. Seminibꝰ quantū nō noxia corpora tardāt. Terreniqꝫ hebetant artus moribūdaqꝫ mēbra. Oēsqꝫ illas notissimas q̄ttuor animi perturbatiōes: cupiditatē: timorē: letitiā: tristitiā quasi origines oīuꝫ peccatorū atqꝫ vitiorꝫ volēs itelligi ex corpore accidere subiungat ⁊ dicat. Hinc metuūt cupiūt gaudētqꝫ doletqꝫ. Nec auras suscipiūt clause tenebris ⁊ carcere ceco. Tamē alr̄ se habet fides nostra. Nā corruptio corporis q̄ aggrauat animā: nō peccati ꝓmi ē cā ſꝫ pena: nec caro corruptibilis animaꝫ peccatricē: sed aīa peccatrix fecit esse corruptibilē carnē. Ex qua corruptiōe carnis licet existant qnedā incitamenta vitioꝝ ⁊ ipsa desideria vitiosa: nō tamē oīa vite inique vitia tribuēda sunt carni: ne ab his omnibꝰ purgemus diabolum q̄ non habet carnē. Etsi enim diabolus fornicator vel ebriosus: vel siquid huius mali est quod ad carnis pertinet voluptates nō pōt dici: cū sit ēt taliū peccatoꝝ suasor ⁊ instigator occultꝰ: ē tñ maxime supbꝰ atqꝫ inuidus. Que illū vitiositas sic obtinuit: vt ꝓpter hanc eēt in carceribꝰ caligiosi huius aeris eterno supplicio destinatꝰ. Hec aūt vitia q̄ tenent i diabolo ꝓncipatū: carni tribuit apl's: quā certū ē diabolū nō hēre. Dicit .n. inimicitias: cōtētiones: emulationes: animositates: inuidias eē opera carnis: quoꝝ omniū malorū caput atqꝫ origo supbia ē que sine carne regnat in diabolo. Quis aūt illo ē inimicitior sanctis? Quis aduersus eos cōtentior: animosior: ⁊ magis emulus atqꝫ iuidus iuenit? Et hec oīa cū habeat sine carne: quomodo sunt ista opa carnis: nisi q2 opera sunt hominis quē sicut dixi noīe carnis appellat. Nō .n. habēdo carnē quā nō hꝫ diabolus: ſꝫ viuēdo ſm seipsū hoc ē ſm hominē: factus ē hō similis diabolo: q2 ⁊ ille secūdū seipsuꝫ viuere voluit quādo i ỽitate nō stetit: vt nō de dei sed de suo mēdaciū loqueret̄: q̄ nō solū mendax verū etiaꝫ mendacij pater ē. Primꝰ ē q̄ppe mentitus: ⁊ a quo peccatū: ab illo cepit esse mendacium.

¶ Quid sit secundum hominem quidue secundum deum viuere. Capitulum .iiij.

CUm ergo viuit hō secūdū hoīeꝫ nō secūdū deum: similis ē diabolo: q2 nec angelo secūdū āgelū ſꝫ ſm deū viuendū fuit vt staret in veritate: ⁊ ỽitatē illius non de suo mēdaciū loqueret̄. Nā ⁊ de hoīe alio loco idē apl's ait. Si āt ỽitas dei i meo mēdacio abūdauit: Meū dixit mēdaciū: veritatē dei. Cū itaqꝫ viuit hō ſm veritatē: nō viuit ſꝫ seipꝫ ſꝫ ſm deū. Deꝰ ē .n. qui dixit ego sū ỽitas. Cum ỽo viuit ſm seipsū: hoc ē ſm hoīeꝫ nō ſm deū: ꝓfecto secūdū mendaciū viuit: nō quia homo ipse mendaciū ē cum sit eius auctor ⁊ creator deꝰ qui nō ē vtiqꝫ auctor creatorqꝫ mēdacij: ſꝫ quia homo ita factꝰ ē rectus: vt non secundum seipsū sed secūdū eum a quo factus est viueret idest illius potius q̄ꝫ suam faceret voluntateꝫ: non autem ita viuere quēadmodum est factus vt viueret: hoc est mendacium. Beatꝰ quippe vult eē: etiā nō sic viuendo vt possit eē. Quid est hac voluntate mēdaciꝰ? Unde non frustra dici pōt omne peccatū eē mēdaciū. Non .n. fit peccatū nisi a voluntate qua volumꝰ vt bene sit nobis vl' nolumꝰ vt male sit nobis. Ergo mēdaciū ē q̄d cū fiat vt bene sit nobis: hinc potius male ē nobis: vel cū fiat vt melius sit nobis: hic potiꝰ peius ē nobis. Unde hoc nisi q2 de eo bene pōt eē homini quē deliquēdo deserit: nō de seipso ſm quē viuēdo delinqt. Quod itaqꝫ diximꝰ hic extitisse ciuitates duas diuersas inter se atqꝫ cōtrarias: q2 alij ſm carnē: alij ſm spūm viuerēt: pōt ēt isto mō dici q̄d alij ſm hominēꝫ: alij ſm deū viuāt. Aptissime q̄ppe Paulus ad corītios dicit. Cū .n. sint iter vos emulatio ⁊ cōtētio: nōne carnales estis: ⁊ ſm hoīeꝫ ābulatis? Q̄d ergo ē ābulare ſm hoīeꝫ: hoc ē ſm hoiem viuere: q̄d a carne .i. a pte hoīs minore ītelligit̄ homo. Eosdeꝫ ipsos quippe dixit superius animales quos postea carnales ita loquēs. Quis enim scit inquit hominum que sunt hominis: nisi spiritus hominis qui est in ipso? Sic ⁊ que dei sunt nemo scit: nisi spiritus dei. Nos autem inquit non spiritum huius mundi accepimus: ſꝫ spūꝫ qui ex deo est: vt sciamus que a deo donata sunt nobis: que ⁊ loquimur non in sapientie humane doctis verbis: sed in doctrina spiritus spiritalibus spiritualia comparantes.

Aialis autem homo non percipit que sunt spiri
tus dei:stultitia ē.n.illi. Talib⁹igiꝰ.i. animali/
bus paulopost dicit. Et ego fratres nō potui lo
qui vobis quasi spūalib⁹sed quasi carnalibus.
Et illud ꝛ hoc eodē loquēdi modo itelligiꝰ.i. a
parte totū. Et ab aīa nāq; ex carne que sūt par
tes hominis :pōt totū significari quod ē homo:
atq; ita nō ē aliud aīalis homo aliud carnalis:sꝫ
idē ipsū est vtrūq;.i. secūdū hominē viuēs hō.
sicut ꝛ non aliud q̄ hoies significanꝰ: siue vbi
legiꝰ ex operibus legis nō iustificaꝰ omnis ca/
ro:siue quod scriptū est.lxxv.anime descende
runt in egyptū cū iacob:ꝛ ibi.n.per omnē car/
nem oīs hō:ꝛ hi per.lxxv.aīas.lxxv.hoies itel/
liguntꝰ. Et quod dictū ē nō in sapiētie humane
doctis verbis potuit dici nō sapiētia carnalis:
sicut quod dictū ē secūdū hominē ambulantis
potuit dici secūdū carnē. Magis aūt hoc ap/
paruit in his que subiūxit: Cū.n.quis dicat ego
suꝫ Pauli:ali⁹ āt ego Apollo:nōne hoies estis?
Quod dicebat animales estis ꝛ carnales estis:
expressius dicit hoies estis:quod est secunduꝫ
hominē ē viuitis non secundum deū: secundū
quem si viueretis dij essetis.

¶ Quod de corporis animeq; natura tolerabi
lior qdē platonicoꝝ q̄ manicheoꝝ sit opinio: sꝫ
ꝛ ipsi reprobanꝰ quoniā vitioꝝ causas nature
carnis ascribunt. Capitulū.v.

Non igiꝰ opus ē i peccatis vitijsq; no/
stris:ad creatoris iniuriā carnis accu/
sare naturā q̄ in genere atq; ordie suo
bona ē:sed deserto creatore bono: viuere secū
dū creatū bonū nō ē bonū:siue quisq; secūduꝫ
carnē:siue secūdū animā:siue secūdū homineꝫ
totum qui cōstat ex anima ꝛ carne: vnde ꝛ no/
mine solius aīe ꝛ nomine solius carnis signifi/
cari pōt:eligat viuere. Naꝫ qui velut summū
bonū laudat aīe naturā:ꝛ tanq̄ malū naturaꝫ
carnis accusat:profecto ꝛ animā carnaliter ap
petit:ꝛ carnē carnaliter fugit:quoniā id vani
tate sentit hūana:nō veritate diuina. Non qui
dē platonici sicut manichei desipiunt: vt tanq̄
mali naturā terrena corpora detestenꝰ:cū oīa
elemēta quib⁹iste mūdus visibilis cōtrectabilis
q; cōpact⁹ē:qualitatesq; eoꝝ deo artifici tribu
ant. Verūtñ ex terrenis artubus moribūdis/
q; mēbris sic affici aīas opinanꝰ: vt hinc eis sint
morbi cupiditatū ꝛ timoꝝ:ꝛ letitie siue tristitie
quib⁹quattuor vl' perturbationibus vt Cice/
ro appellat: vl' passionib⁹ vt plerisq; verbuꝫ de
verbo greco exprimunt: omnis humanoꝝ mo
rum vitiositas contineꝰ. Quod si ita est quid ē
q̄ Eneas apud virgiliū cū audisset a p̄re apud
inferos:animas rursus ad corpora redituras:
hanc opinionē miratur exclamās. O pater an
ne aliquas ad celū hic ire putādū ē. Sublimes
aīas:iterūq; ad tarda reuerti Corpora: que lu/
cis miseris tā dira cupido? Nūquid nā hec tam
dira cupido ex terrenis artubus moribundisq;
mēbris adhuc inest animaꝝ illi predicatissime
puritati. Nōne ab huiusmodi corporeis vt di/
cit pestib⁹oībus eas asserit eē purgatas:cū rur
sus incipiūt in corpora velle reuerti? Unde col
ligiꝰ ēt si ita se haberet quod ē oīno vanissimuꝫ
vicissim alternās incessabiliter eūtium atq; re/
deuntiū aīaꝝ mūdatio ꝛ inquinatio:nō potuis/
se veraciter dici oēs culpabiles atq; vitiosos
motus animaꝝ eis ex terrenis corporib⁹ inole
scere. Siquidē secūdū ipsos illa vt poeta pre/
fat⁹eloquiꝰ lucis tā dira cupido: vsq; adeo nō
ē ex corpore: vt ab omni corporea peste purga
tam. ꝛ extra oē corpus animā cōstitutā:ipsā cō
pellat esse in corpore. Unde ēt illis fatentibus
nō ex carne tm̄ afficiꝰ anima: vt cupiat metuat
letetur ꝛ tristetur: verum etiaꝫ ex seipsa his po
test motibus agitari.

¶ De q̄litate volūtatis hūane sub cui⁹ iudicio
affectiōes animi aut praue hñꝰ aut recte. C.vi.

Interest āt q̄lis sit volūtas hoīs qꝛ si p
uersa ē puersos hēbit hos mot⁹: si aūt
recta ē nō solū iculpabiles verū etiam
laudabiles erūt. Volūtas ē qppe i oīb⁹ imo oēs
nihil aliud q̄ volūtates sūt. Nā qd ē cupiditas
ꝛ letitia:nisi volūtas i eoꝝ cōfessioneꝫ q̄ volu/
m⁹. Et qd ē met⁹ atq; tristitia:nisi volūtas i dis/
sensionē ab ijs q̄ volum⁹. Sꝫ cū consentim⁹ ap/
petēdo ea q̄ volum⁹ cupiditas:cū aūt ɔsentim⁹
fruēdo his q̄ volum⁹ letitia vocaꝰ. Itēq; cum
dissentim⁹ ab eo qd̄ accidere nolum⁹ tal' volū/
tas met⁹ ē:cū āt dissentim⁹ ab eo qd̄ nolētib⁹ ac
cidit:talis volūtas tristitia ē: Et oīno pro varie
tate reꝝ q̄ appetūꝰ atq; fugiūꝰ:sicut alliciꝰ vl'
offēdiꝰ volūtas hoīs:ita i hos vl' illos affectus
mutaꝰ ꝛ vꝰtiꝰ. Quapropꝰ hō q ꝫ deū ñ ꝫ hoieꝫ
viuit:oꝫ vt sit amator bōi: vñ fit ɔseq̄ns vt ma/
lū oderit. Et qm̄ nemo nā:sꝫ q̄sq̄s malus ē vitio
malus ē pfcm̄ odiū ōbet mal' q ꝫ deū viuit: vt
nec pp vitiū oderit hoieꝫ nec amet vitiū pp hōi
nē:sꝫ oderit vitiū:amet hoieꝫ. Sanato.n. vitio
totū qd̄ amaꝰ nihil āt qd̄ ōbeat odisse ꝰmāebit.

¶ Amorē ꝛ delectationē indifferenter et ī bono
ꝛ in malo apud sacras lr̄as īueniri. Caplm̄. vij.

N Am cui⁹ propositū ē amare deū ꝛ nō se
cūdum hoīem sed secūdum amare ꝓxi
mū sicut etiā seipm̄: proculdubio ꝓpter
hunc amorē dicitur volūtatis bone: que vsitati
us in scripturis sanctis caritas appellaṫ: sꝫ amor
quoqꝫ secūdum easdē sacras litteras dicit̄. Nā
et amatorē boni dicit apostolus eē debere: quez
regēdo populo p̄cipit eligendū. Et ipse dn̄s pe
trum apostolū interrogās: cum dixisset: diligis
me plus his: ille respondit dn̄e tu scis qꝛ amo te.
Et iteꝝ dn̄s quesiuit nō vtrū amaret: sed vtruꝫ
diligeret eū petrus. At ille respōdit ei iterū dn̄e
tu scis qꝛ amo te. Tertia vero interrogatione ꝛ
ipse iesus nō ait diligis me sed amas me: vbi se
cutus ait euāgelista. Cōtristatus ē petrus qꝛ di
xit ei tertio amas me: cuꝫ dn̄s nō tertio sꝫ semel
dixerit amas me: bis aūt dixerit diligis me. Un
de intelligim⁹ qꝛ cū dicebat dn̄s diligis me: nihil
aliud dicebat q̄ꝫ amas me. Petrus aūt non mu
tauit huius vni⁹ rei verbū: sed etiam tertio dn̄e
inqt tu oīa scis: tu scis qꝛ amo te. Hoc ꝓpterea
cōmemorandū putaui: qꝛ nōnulli arbitranṫ ali
ud eē dilectionē siue caritatē: aliud amoreꝫ. Di
cūt enim dilectionē accipiēdam eē ī bono: amo
rem in malo. Sic aūt nec ipsos auctores secula
riū lr̄arū locutos esse certissimū ē. Sꝫ viderint
ph̄i vtrū vel qua rōne ista discernant. Amoreꝫ
tn̄ eos in bonis rebus ꝛ erga ip̄m deū magnipē
dere libri eoꝝ satis loquūtur. Sꝫ scripturas re
ligiōis nr̄e quarū auctoritatē ceteris oībus lr̄is
anteponim⁹: nō aliud dicere amorē al'd dilectō
nem vel caritatē insinuādū fuit. Nam ꝛ amorē ī
bono dici iaꝫ ōndim⁹. Sed ne qs existimet amo
rē quidē ꝛ in bono ꝛ in malo: dilectionē autē nō
nisi in bono esse dicēdā: illud attēdat quod ī psal
mo scriptū est. Qui aūt diligit inīqtatē: odit ani
mā suam. Et illud apostoli ioānis. siqs dilexerit
mūdū: nō est dilectio patris in illo. Ecce vno lo
co dilectio ꝛ in bono ꝛ in malo. Amorē aūt ī ma
lo: qꝛ in bono iā ostēdimus: ne quisq̄ꝫ flagitet le
gat qd̄ scriptū ē. Erūt enim hoīes seipsos aman
tes: amatores vtiqꝫ pecunie. Recta itaqꝫ volū
tas est bonus amor: et volūtas peruersa malus
amor. Amor ergo inhians habere qd̄ amat cupi
ditas ē: id aūt habēs eoqꝫ fruēs leticia. Fugiēs
qd̄ ei aduersatur timor est: idq̄ꝫ si acciderit senti
ens tristitia ē. Proinde mala sūt ista si malus est
amō: bona si bonus. Qd̄ dicimus de scripturis
ꝓbemus. Concupiscit apostolus dissolui et esse
cū christo: ꝛ concupiuit aīa mea desiderare iudi
cia tua in oī tp̄e. Uel si accōmodatius dicit̄ desi
derauit aīa mea cōcupiscere iudicia tua. Et cō
cupiscentia sapientie ꝑducit ad regnuꝫ. Hoc tn̄
loquendi obtinuit cōsuetudo vt si cupiditas vel
concupiscētia dicaṫ: nec addaṫ: cuius rei sit: nō
nisi in malo possit intelligi. Leticia apud psalmi
stam in bono ē: letamini in dn̄o ꝛ exultate iusti: ꝛ
dedisti leticiā ī corde meo: ꝛ adiplebis me leticia
cū vultu tuo. Timor in bono ē apd̄ aplm̄ vbi ait
Cū timore ꝛ tremore vr̄am ipsoꝝ salutē opami
ni. Et noli altum sape sꝫ time. Et timeo aūt ne si
cut serpēs euam seduxit astutia sua: sic vr̄e mē
tes corrūpātur a castitate que est in xp̄o. De tri
stitia ṽo quā cicero magis egritudinē appellat:
dolorē virgilius vbi ait: gaudentq̄ꝫ: dolētq̄ꝫ: sed
ideo malui tristitiam dicere: quia egritudo vel
dolor vsitatius in corporibus dicitur: scrupulo
sior questio est vtrum inueniri possit in bono.

¶ De tribus perturbationibus quas ī animo sa
pientis stoici esse voluerūt exclusis dolore siue
tristicia: quā ṽtus aī sentire n̄ debeat. Cap. viij.

Q Uas eni greci appellant eupathias: la
tine aūt cicero constantias noīauit: stoi
ci tres eē voluerūt pro trib⁹ ꝑturbatio
nibus in aīo sapiētis. Pro cupiditate volūtatē:
ꝓ leticia gaudiū: pro metu cautionē: pro egritu
dine vero vel dolore quā nos vitāde ambigui
tatis grā tristitiaꝫ maluimus dicere: negauerūt
aliqd posse esse in aīo sapientis. Uoluntas qppe
inqunt appetit bonū qd̄ facit sapiēs. Gaudiū de
bono adepto ē: qd̄ vtiqꝫ adipiscit̄ sapiēs: cautio
deuitat malū: qd̄ licet sapiēs deuitare. Tristitia
porro qꝛ de malo est qd̄ iā accidit: nullū aūt ma
lū existimāt posse accidere sapiēti: nihil in ei⁹ aīo
ꝓ illa eē posse dixerūt. Sic ergo illi loquuntur:
vt velle gaudere: cauere negent nisi sapiētem:
stultū aūt nō nisi cupere: letari: metuere: ꝯtrista
ri. Et illas tres esse cōstantias: has aūt quatuor
perturbatiōes secūduꝫ ciceroneꝫ: ſm plurimos
aūt passiōes. Grece aūt ille tres sicut dixi appel
lanṫ eupathie. iste āt quatuor eupathie. Hec lo
cutio vtrū scripturis sanctis cōgruat: cū q̄rereꝫ
quantum potui diligenter: illud inueni quod ait
propheta. Non est gaudere ipijs dicit dominus
Tanq̄ꝫ impij letari possint poti⁹ q̄ꝫ gaudere de
malis: quia gaudiū proprie bonorum ꝛ pioꝝ est
Item illud in euangelio. Quecūqꝫ vultis vt fa
ciant vobis homines: hec ꝛ vos facite illis: ita di

ctum videtur: tanq̄ nemo possit aliq̄d male vel
turpiter velle seu cupere. Deniq̄ ꝑpter consue
tudinem locutiōis nōnulli interp̄tes addiderūt
bona: ⁊ ita interp̄tati sūt. Quecūq̄ vultis vt fa
ciāt vobis hoīes bona. Cauēdū enī putāt ne q̄s
q̄ inhonesta velit sibi fieri ab hoīb⁹: vt de turpio
ribus taceā certe luxuriosa cōuiuia in q̄b⁹ se ip̄e
⁊ si illis faciat silia: hoc preceptū existimet ipletu
rū. Sed in greco euangelio vnde in latinū trans
latū est nō legitur bona: s; quecūq̄ vultis vt fa
ciant vobis homines: hec ⁊ facite illis. Credo ꝑ
pterea quia in eo ꝙ dixit vultis: iā voluit itelli-
gi bona. nō. n. ait cupitis sed vultis: nō tñ semper
his proprietatib⁹ locutio nr̄a frenāda est: sed in-
terdū his vtendū est. Et cū legimus eos quorū
auctoritati resultare fas nō est: ibi sunt intelligē
di vbi rectus sensus aliū exitum nō potest iueni
re: sicut ista sūt que exēpli gratia parti ex ꝓphe
ta: parti ex euāgelio cōmemorauim⁹. Quis enī
nescit ipios exultare leticia? Et tñ nō est gaude
re impijs dicit dn̄s. Unde nisi q; gaudere aliud
est: qn̄ ꝓprie signateq̄ hoc verbū ponit̄. Itē q̄s
negauerit nō recte precipi hoībus: vt quecunq̄
sibi ab alijs fieri cupiūt: hec eis ⁊ ipsi faciāt: ne se
inuicē turpitudine illicite voluptatis oblectēt̄?
Et tñ saluberrimū verissimūq̄ preceptū ē: que-
cūq̄ vultis vt faciant vobis hoīes: eadē ⁊ vos
facite illis. Et hoc vnde: nisi q; hoc loco mō quo
dam ꝓprio voluntas posita est: que in malo acci
pi nō potest? Locutiōe vero vsitatiori quā fre-
quentat maxime cōsuetudo sermonis: nō vtiq̄
diceret̄ noli velle mentiri omne mendaciū: nisi
esset ⁊ volūtas mala a cuius prauitate illa distin
guit̄: quā predicauerūt angeli dicentes pax in
terra hoībus bone volūtatis. Nā ex abundanti
additū ē bone si eē nō potest nisi bona. Quid au
tem magnū in caritatis laudib⁹ dixisset aposto-
lus: ꝙ nō gaudeat sup iniq̄tate: nisi quia ita mali
gnitas gaudet? Nam ⁊ apud auctores seculari
um lr̄arū talis istoꝝ verboꝝ indifferentia repe
ritur. Ait. n. cicero orator amplissim⁹. Cupio pa
tres cōscripti vos esse clemētes. Quia hoc ver-
bum in bono posuit: quis tā puerse doctus exi-
stat: qui eū non cupio sed volo potius dicere de
buisse contēdat? Porro apud terentiū flagitio
sus adolescens insana flagrās cupidine: nihil vo
lo aliud inquit nisi philomenā. Quā volūtatem
fuisse libidinē: rn̄sio que ibi serui eius senioris in
ducit̄ satis idicat. Ait nanq̄ dn̄o suo. Quāto sa-
tius ē te id dare opam: quo istū amorē ex animo
amoueas tuo: q̄ id loq̄ quo magis libido frustra
accendat̄ tua. Gaudiū xō eos ⁊ in malo posuis-
se ille ipse virgilian⁹ testis ē versus: vbi has qua
tuor pturbationes sūma breuitate cōplexus ē.
Hinc metuūt cupiūt gaudētq̄ dolēt. Dixit etiā
idem auctor mala mētis gaudia. Proīde volūt
cauent timent gaudēt boni ⁊ mali. Atq̄ vt eadē
alijs verbis enūciemus: cupiūt timent letantur
boni ⁊ mali. S; illi bn̄ isti male: sicut hoīb⁹ seu re
cta seu puersa volūtas ē. Ipa q̄; tristitia: ꝓ q̄ stoi
ci nihil in aīo sapiētis inueniri posse putauerunt
reperit̄ i bono ⁊ maxime apud nostros. Nā lau
dat apl's corinthios: ꝙ cōtristati fuerūt secūdū
deum. Sed fortasse quis dixerit illis aplm̄ fuis-
se cōgratulatū: ꝙ cōtristati fuerunt penitendo
qualis tristitia nisi eorum qui peccauerūt eē nō
potest. Ita enī dicit. Uideo ꝙ epistola illa ⁊ si ad
horā cōtristauit vos: nūc gaudeo: nō q; cōtrista
ti estis sed q; cōtristati estis in pn̄iam. Contristati
enī estis secūdum deū: vt in nullo detrimētū pa
tiamini ex nobis. Que. n. ꝯm deum tristitia ē: pe
nitentiam in salutē operatur: mundi aūt tristitia
opatur mortē. Ecce enim id ip̄m ꝯm deum con-
tristari: quantā pfecit i nobis idustriā. Ac p hoc
possunt stoici pro suis partib⁹ respōdere: ad hoc
videri vtilē eē tristitiā: vt peccasse pēiteat: i aīo
aūt sapiētis ideo eē nō posse: q; nec peccatū in
eū cadit cuius penitētia cōtristetur: nec vllū ali
ud malū q̄ pp̄etiēdo ⁊ sentiēdo sit tristis. Nam
et alcibiadē ferūt si me d̄ noīe hoīs memoria nō
fallit: cū sibi beatus videret̄. Socrate disputā-
te ⁊ ei ꝙ miser esset qm̄ stult⁹ esset demōstrante
fleuisse. Huic ergo stultitie fuit cā etiā huius vti
lis optādeq̄ tristitie: qua hō eē se dolet q̄ eē nō
debet. Stoici aūt nō stultū sed sapiētē aiūt tri-
stē nō posse. Uerū his p̄hīs quod ad hanc q̄stio
nem de animi perturbatiōibus attinet: iā respō-
dimus in nono huius operis libro: ostendentes
eos non tam de rebus q̄ de verbis cupidiores
esse contentionis q̄ veritatis.

¶ De perturbationib⁹ animi: quaꝝ affectus re-
ctos habet vita sanctorum. Capitulum. ix.

Apud nos āt iuxta scripturas sacras sa-
nāq̄ doctrinā: ciues scē ciuitatis dei in
hui⁹ vite pegriatiōe ꝯm deū viuētes me
tuūt: cupiūtq̄ dolēt gaudētq̄. et q; rect⁹ ē amō
eoꝝ: istas oēs affectōes rectas hn̄t. Metuūt pe
nā et̄nā: cupiūt vitā eternā: dolēt i re: q; ipi in se
metipis adhuc igemiscūt adoptionē expectan-
tes redemptionē corporis sui: gaudent i spe: q;

fiet sermo q scriptus ē. Absorpta ē mors ī victoria.
Jtē metuūt peccare: cupiūt pseuerare: dolent
ī pctis: gaudēt ī operibus bonis. Ut eiz metuāt
peccare audiāt: qm̄ abūdabit iniqtas: rfrigescz
caritas mltoꝝ. Ut cupiāt pseuerare: audiāt qđ
scriptū ē: q pseuerauerit vsqz ī finem hic saluus
erit. Ut doleāt ī pctis: audiāt: si dixerim⁹ qz pcm̄
nō hēmus nosipsos seducimus ⁊ veritas ī nobis
nō ē. Ut gaudeāt ī operibus bonis audiāt hila/
rē datorē diligit deus. Jtē sicut si ifirmitas eoꝝ
firmitasqz habuerit: metuūt tētari: cupiūt tēta/
ri: dolēt ī tētationibus: gaudēt ī tētatiōibus. Ut
eiz metuāt tētari: audiūt. Siquis poccupatus
fuerit ī aliquo delicto: vos qui spirituales estis
instruite huiusmodi in spiritu mansuetudinis: ī/
tendens teipsum ne ⁊ tu tenteris. Ut aūt cupi/
ant tentari: audiant quēdam viꝝ fortē ciuitatis
dei dicentē. Proba me dn̄e ⁊ tenta me: vre re/
nes meos ⁊ cor meū. Ut doleāt ī tētationibus
videāt petrū flentē. Ut gaudeant in tentationi
bus: audiāt iacobū dicentē: Omne gaudiū exi
stimate fratres mei: cū in tentationes varias in
cideritis. Non solū aūt propter semetipsos his
mouentur affectibus: veruz etiaz propter eos
quos liberari cupiunt: ⁊ ne pereant metuunt: ⁊
dolent si pereunt: ⁊ gaudent si liberantur. Jllū
quippe optimū ⁊ fortissimū viꝝ qui in suis ifir/
mitatibus gloriatur: vt eū potentissimū cōme/
moremus: qui ī ecclesiā christi ex gētibus veni/
mus doctorē gentiū ī fide ⁊ veritate: qui ⁊ plus
oībus suis coapostolis laborauit: ⁊ pluribus epi
stolis populos dei nō eos tātū qui presentes ab
illo videbātur: verum etiā illos qui futuri pre/
uidebātur īstruxit. Jllū inqz veꝝ athletā christi
doctū ab illo vnctū de illo: crucifixū cū illo: glo
riosum in illo: in theatro huius mūdi cui specta/
culū factus est ⁊ angelis ⁊ hoībus: legitime ma
gnū agonē certātē ⁊ palmā superne vocatiōis
ī anteriora sectātē: oculis fidei libentissime spe/
ctātē gaudere cū gaudētibus: flere cū flētibus
foris hn̄tē pugnas itus timores: cupiētē dissol/
ui ⁊ esse cū christo: desiderātē videre romanos:
vt aliquē fructū hēat ī illis sicut ⁊ ī ceteris gen
tibus: emulātē corīthios: ⁊ ipsa emulatōe metu/
entē ne seducātur eoꝝ mētes a castitate que ī
xp̄o ē: magnā tristitiā ⁊ ɔtinuū dolorem cordis
de israelitis hn̄tē: q ignorātes dei iusticiā ⁊ suā
volētes ɔstituere iusticie dei nō essent subiecti:
nec solū dolorē verūetiā luctū suū denūciātē q
busdā: q aūt peccauerūt ⁊ nō egerūt penitētiam
super imūditia ⁊ fornicatōibus suis. Hi motus
hi affectus de amore boni ⁊ de scā caritate ve/
niētes: si vitia vocāda sūt: sinamus vt ea q̄ ve/
re vitia sūt virtutes vocētur. Sz cū rectā ratio
nē sequātur iste affectōes: qn̄ vbi oportet adhi
bētur qs has tūc morbidas seu vitiosas passio/
nes audeat dicere? Quāobrē etiam ipse dn̄s: ī
forma serui agere vitā dignatus humanaz: sed
nullū habēs oīno pctm̄. adhibuit eas vbi adhi/
bēdas esse iudicauit. Neqz eniz ī quo veꝝ erat
hois corpus ⁊ verus hois aīus: falsus erat hu/
manus affectus. Cū ergo eius ī euāgelio ista re
ferūtur: q super duritia cordis iudeoꝝ cum ira
ɔtristatus sit: q dixerit gaudeo propter vos vt
credatis: q lazaꝝ resuscitatur⁹ etiā lachrymas
fuderit: q ɔcupiuerit cū discipulis suis mandu
care pasca: q ppinquāte passione tristis fuerit
aīa eius vsqz ad mortē nō falso vtiqz referūtur.
Veꝝ ille hos motus certe dispēsationis grā ita
cū voluit suscepit aīo humano: vt cū voluit fa/
ctus ē hō. Proīde qđ fatēdū est: etiā cuz rectas
⁊ sz deū habemus has affectiōes huius vite sūt
nō illius quā futurā speramus ⁊ sepe illis etiā ī/
uiti cedimus. Jtaqz aliqn̄ qzuis nō culpabili cu/
piditate sed laudabili caritate mouemur: etiam
dū nolumus flemus. Habem⁹ ergo eas ex hu/
mane ɔditionis ifirmitate: nō aūt ita dn̄s iesus:
cuius ⁊ ifirmitas fuit ex ptāte. Sed dū vite hu/
ius ifirmitatē gerimus: si eas oīo nullas habea
mus: tūc potius nō recte viuim⁹. Uituperabat
eiz ⁊ detestabat apl's quosdā quos etiā esse di/
cit sine affectiōe. Jllos etiā culpauit sacer psal/
mus de quibus ait. Sustinui qui simul cōtrista/
retur ⁊ non fuit. Nam omnino non dolere duz
sumus in hoc loco miserie: profecto sicut quidā
etiam apud seculi huius litteratos sensit ⁊ dixit
non sine magna mercede contingit immanita/
tis in animo: stuporis in corpore. Quocirca illa
que apathia grece dicitur: que si latine posset ī/
passibilitas diceretur: si intelligēda ē: ī aīo qppe
nō ī corpore accipit: vt sine his affectōibus vi/
uat: q ɔtra ratōez accidūt mētēqz pturbant bo
na plane ⁊ maxime optāda ē: sz nec ipsa huius ē
vite. Non enim qualiuncunqz hominuz vox ē:
sed maxime pioꝝum multumqz iustoruz atqz sā
ctorum: si dixerimus quoniam peccatuz nō ha/
bemus: nosipos seducim⁹: ⁊ veritas ī nobis non
est. Tūc itaqz apathia ista erit: quādo peccatū ī
hoīe nullū erit. Nūc vero satis bene viuit sine
crimine: sine peccato aūt q se viuere existimet

nō id agit vt pctm̄ nō habeat: sed vt veniā nō ac/
cipiat. Porro si apathia illa dicēda ē: cū aīuꝫ ꝯti
gere oīno nō potest vllus affectus: quis hūc stu
porē nō oībus vitijs iudicet esse peiorē? Potest
ergo nō absurde dici: perfectā beatitudinē sine
stimulo timoris ⁊ sine vlla tristitia futurā. Non
ibi aūt futuꝝ amorē gaudiūq̃: quis dixerit nisi
oīmodo a veritate seclusus? Si aūt apathia illa
est: vbi nec metus vllus exterret nec angit do/
lor: auersanda est i hac vita: si recte hoc secūdū
deū viuere volumus. In illa vero beata que sē/
piterna ꝓmittitur. Timor plane superādus est
Timor nāq̃ ille de quo dicit apostolus ioānes:
timor nō est i caritate: sed pfecta caritas foras
mittit timorē: quia timor penā habet: qui aūt ti/
met nō est perfectus i caritate: nō est eius gene
ris timor cuius ille quo timebat apostolus pau
lus: ne corīthij serpētina seducerentur astutia:
hūc timorē habet caritas: imo nō habebit nisi ca
ritas: sed illius est generis timor qui nō est i cari
tate: de quo ⁊ ipse apostolus paulus ait. Nō eiꝫ
accepistis spm̄ seruitutis iteꝝ in timore. Timor
vero iste castus permanēs i sclꝫ seculi: si erit ⁊ i
futuro seculo: nā alio modo nō potest itelligi p/
manere i sclꝫ scli: nō erit timor exterrēs a malo
quod accidere potest: sed tenēs i bono qđ amit/
ti nō potest. Ubi eiꝫ boni adepti amor imutabi/
lis est: profecto si dici potest mali cauēdi timor
securus est. Timoris quippe casti noīe ea volū
tas significata ē: qua nos necesse erit nolle pec
care ⁊ nō sollicitudine ifirmitatis ne forte pecce
mus: sed trāqllitate caritatis cauere pctm̄. Aut
si nullius oīno generis timor esse poterit: in illa
certissima securitate perpetuoꝝ feliciūq̃ gau/
dioꝝ: sic dictū est timor dn̄i castus permanēs in
sclꝫ seculi: queadmodū dictū est. patientia pau
peꝝ non pibit i eternū. Neq̃ eiꝫ eterna erit ipa
patiētia: que necessaria nō est nisi vbi toleranda
sūt mala: sed eternū erit quo per patiētiā perue
nitur. Ita fortasse timor castus in sclꝫ seculi di/
ctus est permanēs: quia id pmanebit quo timor
ipse perducit. Que cū ita sint: qm̄ recta vita di/
cēda est qua perueniēdū sit ad btā: oēs affect⁹
istos vita recta rectos habet: peruersa peruer/
sos: beata vero eadēq̃ eterna amorē habebit ⁊
gaudiū: nō solū rectū verūetiā certū: timorē āt
⁊ dolorē nullū. Unū iā apparet vtcūq̃ q̄les esse
debeāt i hac peregrinatiōe ciues ciuitatis dei:
viuētes ꝫ spm̄ nō secūdū carnē: hoc est ꝫ deū
nō secūdū hoīes: ⁊ quales i illa quo tēdūt imor/
talitate futuri sūt. Ciuitas porro hoc ē societas
ipioꝝ: nō secūdū deū sed ꝫm hoīeꝫ viuētium: ⁊ i
ipo cultu false ꝯtēptuq̃ vere diuinitatis doctri
nas hoīuꝫ demonūue sectātium his affectibus
prauis tanq̃ morbis ⁊ perturbationibus quati
tur. Et si quos ciues habet qui moderari tales
motus ⁊ eos quasi tēperare videātur: sic ipieta
te superba elati sūt: vt hoc ipso sint in eis maio/
res tumores quo minores dolores. Et si nōnul
li tāto imaniore q̃to rariore vanitate hoc in se/
ipsis adornauerit: vt nullo prorsus erigātur et
excitētur: nullo iflectāt ⁊ iclinētur affectu: hu/
manitatē totā potius amittūt q̃ verā assequā/
tur trāquillitatē. Nō eiꝫ quia duꝝ aliquid ideo
rectum: aut quia stupidum est: ideo sanū.

¶ An primos hoīes in paradiso constitutos nul
lis p eturbationibus priusq̃ deliquerint affec
tos fuisse credendum sit. Capitulum. x.

Sed vtrū pmus hō vl̕ pmi hoīes: duoꝝ
erat qppe ꝯiugiū: habebant istos affe/
ctus i corpore aīali añ pctm̄: quales in
corpore spūali nō hēbimus oī purgato finitoq̃
peccato: nō imerito queritur. Si eiꝫ habebant:
quomodo erāt beati i illo memorabili beatitu/
dinis loco: idest i paradiso? Quis tādē absolu/
te dici beatus potest: qui timore afficitur vl̕ do
lore? Quid aūt timere vel dolere poterant illi
hoīes i tantoꝝ tanta affluentia bonoꝝ: vbi nec
mors metuebat: nec vlla corporis mala valitu
do: nec aberat qcq̃ qđ bona volūtas adipisce/
ret: nec ierat qđ carnē aīumue hoīs feliciter vi/
uētis offēderet? Amor erat iperturbatus i deū
atq̃ iter se ꝯiugiū fida ⁊ sincera societate viuē
tiū: ⁊ ex hoc amore grāde gaudiū nō desistente
qđ amabat ad fruēdū. Erat deuitatio tranqlla
pcti: qua manēte nullū oīno aliūde malū qđ cō/
tristaret irruebat. An forte cupiebāt ꝓhibitū li
gnū ad vescēdū ꝯtigere: sꝫ mori metuebāt: ac p
hoc ⁊ cupiditas ⁊ met⁹ iā tūc illos hoīes etiā i illo
pturbabat loco? Absit vt hoc existimem⁹ fuisse
vbi nullū erat oīno pctm̄. Neq̃ eiꝫ nullū pctm̄
ē ea q̄ lex dei ꝓhibet ꝯcupiscere: atq̃ ab his qꝫ
abstinere timore pene non amore iusticie. Absit
inq̃ vt añ oē pctm̄ iā ibi fuerit tale pctm̄: vt hoc
de ligno admitterēt qđ de muliere dn̄s ait. q vi
derit mulierē ad ꝯcupiscedū eā iam mechatus
est eam in corde suo. Quam igitur felices erāt
⁊ nullis agitabantur perturbationibus aiorum
nullis corporum ledebantur incommodis: tam
felix vniuersa societas esset humana si nec illi

malũ quod etiã i posteros traijceret: nec quisꝙ̃
ex eoꝝ stirpe iniquitatẽ cõmitteret: que dãna/
tionẽ reciperet. Atꝙ̃ ista permanẽte felicitate
donec per illã benedictionẽ qua dictũ est cresci
te ⁊ multiplicamini predestinatoꝝ scõꝝ nume/
rus cõpleretur: alia maioꝛ daretur que beatissi
mis angelis data est: vbi iã esset certa securitas
peccaturũ neminẽ esse: neminẽꝙ̃ morituꝝ ⁊ ta/
lis esset vita scõꝝ post nullũ laboris ⁊ doloris
mortis expimẽtũ: q̃lis erit post hec oĩa i icorru/
ptione corpoꝝ reddita resurrectione mortuoꝝ.
¶ De lapsu pͥmi hoĩs i quo bene ꝯdita natura ẽ:
nec potest nisi a suo auctore reparari. Cap. xj.

Ed q̃ꝛ deus cũcta p̃sciuit: ⁊ ideo hoĩez
quoꝙ̃ peccaturũ ignorare nõ potuit ꝫ
id quod p̃sciuit atꝙ̃ disposuit ciuitatez
scãz eã debemus asserere: nõ secũdũ illud q̃d i
nostrã cognitionẽ peruenire non potuit: q̃ꝛ i dei
dispositõe nõ fuit. Nõ eĩz hõ peccato suo diui/
num potuit perturbare ꝯsiliũ: quasi deũ q̃d sta/
tuerat mutare cõpulerit: cũ deus p̃sciẽdo vtrũ
q̃ꝫ p̃uenerit: idest ⁊ hõ quẽ bonũ creauit q̃ꝫ ma/
lus esset futurus: ⁊ quid boni etiã sic de illo eẽt
ipse facturus. Deus eĩz ⁊ si dicit̃ statuta muta/
re: vnde tropica locutiõe i scripturis sãctis etiã
penituisse legitur deũ: iuxta id dicit̃ ꝙ hõ spera
uerat: vel nãliũ cãꝝ ordo gestabat: non iuxta id
q̃d se oĩpotẽs factuꝝ esse p̃sciuerat. Fecit itaꝙ̃
ds sicut scriptũ est hoĩez rectũ: ac p hoc volũta/
tis bone. Nõ eĩz rectus esset: bonã nõ hñs volũ
tatẽ. Bona igit̃ volũtas opus est dei: cũ ea q̃p/
pe ab illo factus est hõ. Mala vero volũtas pri
ma: q̃ñ oĩa mala opera p̃cessit in hoĩe: defectus
potius fuit q̃dã ab opere ad sua opera: q̃ꝫ opus
vllũ. Et ideo mala opera q̃ꝛ ꝫ se non scd̃z deũ:
vt eoꝝ opeꝝ tanꝙ̃ fructuũ maloꝝ volũtas ipa
esset velut arboꝛ mala: aut ipse hõĩ quãtũ male
volũtatis. Porro mala volũtas q̃uis nõ sit ꝫm
nãz sed ꝯtra nãz: q̃ꝛ vitiũ est: tñ eius nature est:
cuius est vitiũ: q̃d nisi i natura nõ potest esse: ſz
ea quã creauit ex nihilo nõ quã genuit creatoꝛ
de semetipso: sicut genuit verbũ p q̃d facta sũt
oĩa. Q̃ꝛ etsi de terre puluere deus finxit hoĩez:
eadẽ terra oĩsꝙ̃ terrena materies oĩno de nihi/
lo est: animãꝙ̃ de nihilo fcãz dedit corpori cum
fcũs est hõ. Usꝙ̃adeo aũt mala vincuntur a bo/
nis: vt q̃uis sinant̃ esse ad demõstrãdũ q̃ꝫ pos/
sit ⁊ ipsis bñ vti iusticia ꝓuidẽtissima creatoris:
bona tñ sine malis eẽ possint sicut ds ipse verꝰ ⁊
sũmus: sicut oĩa sup istũ caliginosũ aerẽ celestis

inuisibilis visibilisꝙ̃ creatura: mala vero sine bo/
nis i bonis esse nõ possint: q̃ꝛ nature i q̃bus sũt i
q̃tũ nature sũt vtiꝙ̃ bone sunt. Detrahit̃ porro
malũ nõ aliqua natura q̃ accesserat vł vlla eius
parte sublata: ſz ea q̃ vitiata ac deprauata fue
rat sanata atꝙ̃ correcta. Arbitriũ igit̃ volunta
tis tũc ẽ vere libeꝝ: cũ vitijs pctĩsꝙ̃ non seruit.
Tale datũ ẽ a deo: q̃d amissũ ꝓpꝛio vitio: nisi a
quo dari potuit reddi nõ põt. Uñ veritas dicit:
si filius liberauerit: tũc vere liberi eritis. Idip̃z
est aũt ac si diceret: si vos filius saluos fecerit:
tũc vere salui eritis. Inde q̃p de liberatoꝛ vñ sal
uatoꝛ. Uiuebat itaꝙ̃ hõ ꝫ deũ i paradiso ⁊ cor/
porali ⁊ spũali. Neꝙ̃. n. erat paradisus corpora
lis ꝓpter corporis bona ⁊ ꝓpter mẽtis nõ erat
spũalis. Aut vero erat spũalis quo p iteriores:
⁊ nõ erat corporalis quo p exteriores sẽsus hõ
frueret̃. Erat plane vtrũꝙ̃ ꝓpter vtrũꝙ̃. Po/
stea vero q̃ꝫ supbus ille angelus ac per hoc inui/
dus: p eãdẽ supbiã a deo ad semetipsum cõuer/
sus ⁊ quodã quasi tyrãnico fastu gaudere ꝯ̃ sub
ditis q̃ꝫ eẽ subditus eligens: de spũali paradiso
cecidit: de cuius lapsu sociorũꝙ̃ eius q ex ange
lis dei angeli eius effecti sũt: i libris vndecimo ⁊
duodecimo huius operis satis q̃tũ potui dispu
taui: male suasa versutia i hoĩs sẽsũ serpere af/
fectãs: cui vtiꝙ̃ stãti q̃ñ ipse ceciderat iuidebat
colubꝛũ i paradiso corporali vbi cũ duobꝰ illis
hoĩbus masculo ⁊ femina aĩalia etiaz terrestria
cetera subdita ⁊ inoxia versabant̃: aĩal. s. lubri/
cũ ⁊ tortuosis anfractibus mobile: opi suo con/
gruũ p quẽ loq̃ret̃ elegit: eoꝙ̃ p angelicã p̃ntiã
p̃stãtioreꝙ̃ natura spũali neq̃tia sibi subiecto: ⁊
tanꝙ̃ istrumẽto abutẽs fallacia ꝫmocinatus ẽ
femine: a parte. s. iferiore illius humane copule
icipiẽs: vt g̃datĩz p̃ueniret ad totũ: nõ existimãs
viꝝ facile credulũ: nec errãdo posse decipi: sed
dũ alieno cedit errori. Sicut. n. aaron errãti po
pulo ad idolũ fabricãdũ nõ ꝯsensit iductus sed
cessit obstrictus: nec salomonẽ credibile ẽ terro
re putasse idolis eẽ seruiendũ: sed blanditijs fe/
mineis ad illa sacrilegia fuisse compulsũ: ita cre
dendũ est illũ viꝝ sue femine: vbi vnũ hoĩez ho/
mini: coniugem coniugi ad dei legem transgre/
diendũ: non tanꝙ̃ veꝝ loquenti credidisse sedu
ctũ: sed sociali necessitudine paruisse. Non eniz
frustra dixit apostolus: Adam nõ est seductus:
mulier autem seducta est: nisi quia illa quod ei
serpens locutus est tanꝙ̃ veꝝ esset accepit: ille
aũt ab vnico noluit consortio dirimi: nec i ꝯmu/

nione peccati nec ideo min⁹ reus: sed sciēs pru/
densq₃ peccauit. Unde ꝛ apostolus non ait non
peccauit: sed nō ē seductus. Nā vtiq₃ ipsu₃ pec
casse ondit vbi dicit per vnū hoiem intrauit pec
catū in mūdū: ꝛ paulopost aptius i similitudine
ingt p̄uaricatiōis ade: Hos aūt seductos intel/
ligi voluit: qui i qđ faciūt nō putāt esse pecca/
tū: ille aūt sciuit. Alioquin quō veꝝ erit. Adam
nō ē seductus? Sʒ iexptus diuine seueritatis i
eo falli potuit vt veniale crederet ɔmissu₃. Ac
p hoc in eo qdē₃ ꝙ mulier seducta ē nō est ille se
ductus: sʒ eū fefellit: quō fuerat iudicandū qđ
erat dicturus: mulier quā dedisti mihi sociam:
ipsa mihi dedit ꝛ māducaui. Quid ergo opus ē
pluribus? Et si credēdo nō sunt ambo decepti:
peccando tamen ambo sunt capti: ꝛ diaboli la/
queis implicati.

¶ De q̄litate primi hoīs peccati admissi. Ca. xij.

SI que₃ vero mouet cur alijs peccatis
sic natura nō mutet̄ humana quēad/
modū illa duoꝝ p̄moru₃ hoium p̄uari
catione mutata est: vt tante corruptiōi q̄ta₃ vi
demus atq₃ sentimus ꝛ p hāc subiaceret morti
ac tot ꝛ tantis tamq₃ in se cōtrarijs pturbaret̄ ꝛ
fluctuaret affectibus: q̄lis in paradiso ante pec
catum lʒ in corpore ēt aīali vtiq₃ nō fuit: si quis
hoc mouet̄ vt dixi: nō ideo debet existimare le/
ue ac paruū illud fuisse ɔmissu₃ q₂ in esca factū
est: nō quidem mala nec noxia nisi qa ꝓhibita.
Neq₃ eni qcquā mali deus in illo tante felicita
tis paradiso crearet atq₃ plantaret. Sʒ obediē
tia ɔmendata est in p̄cepto: q̄ virtus i creatura
rōnali mater quodāmodo ē oiu₃ custosq₃ virtu
tum: q̄tdoqdē₃ sic facta est vt ei subditā esse sit
vtile: pniciosum aūt sua nō eius a quo creata ē
facere volūtatē. Hoc itaq₃ de vno cibi genere
nō edēdo: vbi alioꝝ tanta copia subiacebat: tā
leue p̄ceptū ad obseruādū: ta₃ breue ad memo
ria retinendū: vbi p̄sertim nōdū volūtati cupi/
ditas resistebat: qđ de pena trāsgressionis po/
stea subsecutū ē: tāto maiore iiustitia violatū ē.
q̄to faciliore posset obseruantia custodiri.

¶ Quod in preuaricatione ad opus malu₃ vo
luntas accessit mala. Capitulum. xiij.

IN occulto aūt mali esse ceperunt: vt
in apertam inobedientiā laberentur.
Nō eni₃ ad malum opus pueniretur:
nisi p̄cessisset mala volūtas: porro male volūta
tis initiū qđ potuit eē nisi sup̄bia? Initiū. n. oīs
pcti sup̄bia ē: qđ ē āt sup̄bia nisi pu̇erse celsitu/
dinis appetit⁹? Peruersa. n. ē celsitudo: deser/
to eo cui d₃ anim⁹ inherere pricipiū sibi quodā/
modo fieri atq₃ esse. Pricipiū hoc fit: cū sibi ni/
mis placet. Sibi vero ita placet: cum ab illo bo
no imutabili deficit: quod ei magis placere de
buit q₃ ipse sibi. Spōtaneus autem est iste defe
ctus: quoniam si voluntas in amore superioris
imutabilis boni a quo illustrabatur vt videret
ꝛ accēdebatur vt amaret: stabilis permaneret:
non inde ad sibi placendu₃ auerteret̄: ꝛ ex hoc
tenebresceret ꝛ frigesceret: vt vel illa verū cre
deret dixisse serpentē: vel ille dei mādato vxo
ris p̄poneret volūtatē: putaretq₃ se venialiter
trāsgressorē eē p̄cepti: si vite sue sociā ñ desere
ret ēt i societate peccati. Nō g̊ malū opus fctm̄
est. i. illa trāsgressio: vt cibo ꝓhibito vescerent̄:
nisi ab eis factū eēt q mali ia₃ erāt. Neq₃ eni fi/
eret ille fructus malus nisi ab arbore mala. Ut
āt eēt arbor mala ɔ naturā factū ē: q₂ nisi vitio
volūtatis qđ ɔtra naturā ñ vtiq₃ fieret: sʒ ꝛ vi/
tio deprauari nisi ex nihilo facta nā non posset.
At p hoc vt natura sit ex eo h₃ ꝙ a deo facta ē:
vt āt ab eo ꝙ facta ē deficiat: ex h̊ ꝙ de nihilo
facta ē. Nec sic defecit hō vt oino nihil eēt: sed
vt iclinat⁹ ad semetipsū min⁹ eēt q₃ erat: cū ei q
sūme ē iherebat. Relicto itaq₃ deo eē in semet
ipso hoc ē sibi placere nō iā nihil eē ē: sʒ nihilo ꝓ
pinq̄re. Uñ sup̄bi s̄m scripturas sāctas alio no/
mine appellant̄ sibi placētes. Bonu₃ ē eni sur
su₃ hr̄e cor: nō tñ ad seipsū qđ est superbie: sʒ ad
dñ₃ qđ ē obediētie: q̄ nisi humiliū nō pōt eē. Est
igit̄ aliqd humilitatis miro mō: qđ sursum faci/
at cor: ꝛ ē aliqd elatiōis quod deorsū faciat cor.
Hoc qdē q̄si ɔtrariū videt̄: vt elatio sit deorsū
ꝛ humilitas sursū. Sʒ pia humilitas facit subdi
tu₃ supiori: nihil ē aūt supius deo: ꝛ ideo exaltat
humilitas q̄ facit subditū deo. Elatio aūt q̄ i vi
tio est eoipso quo respuit subiectione₃ cadit ab
illo quo nō ē qcq₃ supius: ꝛ ex hoc erit inferi⁹: ꝛ
fit qđ scriptū ē: Deiecisti eos cū extollerent̄. Nō
eni₃ ait cū elati fuissent: vt prius extollerentur
et postea deijcerentur: sed cum extollerentur
tunc deiecti sunt. Ipsū quippe extolli: iam deij
ci est: Quapropter ꝙ nunc in ciuitate dei et in
hoc seculo peregrinanti maxime commēdatur
humilitas: ꝛ in eius rege q est xp̄s maxime p̄di/
cat̄: ɔtrariūq₃ huic virtuti elatiōis vitiū i eius
aduersario q ē diabolus maxie dñari sacris lr̄is
edocet̄. Profecto ista est magna differentia q̄
ciuitas vnde loqmur vtraq₃ discernimur: vna

:ſlicet ſocietas pioꝝ hoīum: altera impioꝝ: ſin
ula queqꝫ cū angelis ad ſe pertinētibus: in qui
us pceſſit hac amor dī: hac amor ſui. Manife
o ergo aptoqꝫ peccato: vbi factū eſt quod de⁹
eri prohibuerat: diabolus hoīez nō decepiſſet:
iſi iam ille ſibi placere cepiſſet. Hinc eni ꝛ dele
tauit quod dictū eſt eritis ſicut dij: qđ meli⁹ eē
oſſent ſūmo veroqꝫ principio coherēdo p obe
ientiā: nō ſuuz ſibi exiſtendo principiū per ſup
iam. Dij eni creati non ſua virtute ſed dei veri
articipatione ſūt dij: plus aūt homo appetēdo
inus eſt: q dū ſibi ſufficere diligit ab illo qui ei
ere ſufficit deficit. Illud itaqꝫ malū quo cū ſi
i homo placet tanqꝫ ſit ꝛ ipſe lumē: auertit ab
o lumie qđ ei placet ꝛ ipſe fit lumē. Illud iquā
umē precefferat in abdito: vt ſequeret hoc ma
i quod perpetratū eſt in aperto. Verū eſt eniz
đ ſcriptum eſt. Ante ruinā exaltatur cor: ꝛ āte
liam humiliat. Illa pꝛſus ruina que fit ī occul
o: pcedit ruinam que fit in manifeſto: dū illa rui
a eſſe nō putatur. Quis. n. exaltationē ruinaz
utat: cū iam ſit ibi defectus: quo eſt relict⁹ ex
elſus? Quis aūt ruinam eſſe non videat: quā
o fit mandati euidēs atqꝫ indubitata trāſgreſ
io? Propter hoc deus illud phibuit: qđ cū eēt
dmiſſum: nulla defendi poſſet imaginatiōe iu
titie. Et ideo audeo dicere ſupbis eſſe vtile ca
ere ī aliqđ aptū manifeſtūqꝫ peccatū: vnde ſi
i diſpliceāt qui iā ſibi placendo ceciderāt. Sa
ibꝛius eni Petrus ſibi diſplicuit: quādo fleuit
ꝫ ſibi placuit quādo preſumpſit. Hoc dicit ꝛ ſa
er pſalmus. Imple facies eorum ignominia: et
rent nomē tuū dñe: ideſt vt tu eis placeas q̄rē
bus nomen tuū: qui ſibi placuerāt q̄rēdo ſuū.
De ſuperbia tranſgreſſionis: que ipa fuit trāſ
reſſione deterior. Capitulum. xiiij.

Ed ē peior damnabiliorqꝫ ſupbia: qua
etiā in peccatis manifeſtis ſuffugium
excuſationis ingritur: ſicut illi pꝛimi ho
ines: quorū ꝛ illa dixit ſpens ſeduxit me: ꝛ mā
ucaui: ꝛ ille dixit: mulier quaz dediſti mihi hec
ihi dedit de ligno ꝛ edi. Nuſqꝫ hic ſonat peti
o venie: nuſqꝫ imploratio medicine. Naz licet
ti nō ſicut Cayn quod ꝯmiſerunt negēt: adhuc
i ſupbia querit in alium referre quod pperam
ecit: ſuperbia mulieris in ſerpētē: ſupbia viri in
ulierem. Sed accuſatio poti⁹ qꝫ excuſatio ve
a eſt: vbi mādati diuini ē apta trangreſſio. Ne
ꝫ. n. hoc ppterea nō fecerūt: qꝛ id mulier ſerpē
e ſuadente: vir muliere ipertiente ꝯmiſit: q̄ſi qcqꝫ
deo cui vel crederet vl' cederet anteponēdū fuit.
De iuſtitia retributiōis: quam pꝛimi homines
p ſua inobedientia receperūt. Cap. xv.

Quia ergo cōtēptus eſt de⁹ iubēs q hoi
nem creauerat: qui ad ſuā imaginē eū
fecerat: qui ceteris animalibus pպoſue
rat: qui in paradiſo cōſtituerat: q rerū oīum co
piā ſalutiſqꝫ pſtiterat: qui preceptis nec plurib⁹
nec grādib⁹ nec difficilibus onerauerat: ſꝫ vno
breuiſſimo atqꝫ leuiſſimo ad obediētie ſalubꝛita
tem adminiculat⁹ fuerat: quo ſuper eā creatu
ram cui libera ſeruitus expediret ſe eſſe dñz cō
monebat: iuſta dānatio ſubſecuta eſt: taliſqꝫ dā
natio: vt hō qui cuſtodiēdo mandatū futur⁹ fue
rat etiā carne ſpūalis: fieret etiā mēte carnalis:
ꝛ quia ſupbia ſibi placuerat: dei iuſtitia ſibi dōa
retur: ne ſicut affectabat ī ſua eſſet omni mō po
teſtate: ſꝫ a ſeipo quoqꝫ diſſētiēs: ſub illo cui pec
cādo cōſenſit: p libertate quā cōcupiuit duraz
miſerāqꝫ ageret ſeruitutez mortuus ſpū volēs
ꝛ corpore moritur⁹ inuitus: deſertor eterne vi
te: etiā eterna niſi gratia liberaret morte dāna
tus: Quiſqꝫ huiuſmodi dānationē vel nimiā vl'
iniuſtā putat: metiri pfecto neſcit quāta fuerit ī
peccādo iniqtas: vbi tāta erat nō peccādi facili
tas. Sicut. n. Abrahe nō īmerito magna obediē
tia pdicatur: qꝛ vt occideret filiū res difficillima
ē iperata: ita et ī paradiſo tāto maior iobediētia
fuit: quāto id qđ pceptū ē nulli⁹ difficultatis fu
it. Et ſicut obedientia ſecūdi hoīs eo pdicabilior
quo fact⁹ eſt obediēs vſqꝫ ad mortē: ita iobediē
tia pꝛimi homis eo deteſtabilior quo factus ē in
obediēs vſqꝫ ad mortez. Ubi. n. magna ē inobe
diētie pena ppoſita: ꝛ res a creatore facilis ipe
rata: q̄ſnam ſatis explicet quātū malū ſit ñ obe
dire ī re facili: ꝛ tāte ptātis iperio: ꝛ tāto terrēti
ſupplicio. Deniqꝫ vt breuit dicat: in illi⁹ peccati
pena: qd iobediētie niſi iobediētia retributa ē?
Nā que hoīs ē alia miſeria: niſi aduerſus eū ipꝫ
inobediētia ei⁹ ipſi⁹ vt qm̄ noluit qđ potuit: qđ ñ
pōt velit? In padiſo. n. etiā ſi nō oīa poterat āte
peccatum quicquid tamen non poterat non vo
lebat: ꝛ ideo poterat omnia que volebat. Nunc
vero ſicut in eius ſtirpe cognoſcimus: et diuina
ſcriptura teſtatur: homo vanitati ſimilis factus
eſt. Quis enim enumerat quā multa que nō po
teſt velit: dum ſibi ipſe ideſt voluntati eius ipſe
animus eius eoque inferior caro eius non ob
temperat? Ipſo nanque inuito: et animus ple
rūqꝫ turbatur: et caro dolet: et veteraſcit: ꝛ mo

ritur: ⁊ quicquid aliud patimur: quod nõ patere-
mur inuiti: si volũtati nostre nr̄a natura oĩmodo
atqꝫ ex omnibꝰ partibus obediret. At eniʒ aliqͩ
caro patitur: quo seruire nõ sinit̄. Quid interest
vnde: dũ tñ per iusticiã dñantis dei cui subditi
seruire noluimꝰ: caro nr̄a que nobis subdita fue
rat nõ seruiendo molesta sit: Quis nos deo non
seruiendo molesti nobis potuerimꝰ esse non illi?
Neqꝫ eni sic ille nostro vt nos seruitio corporis
indigemꝰ: ⁊ ideo nostra est qδ percepimꝰ: nõ illi
us pena qδ fecimus: Dolores porro qui dicunt̄
carnis aĩe sunt ĩ carne ⁊ ex carne. Quid.n. caro
per seipsã sine aĩa vel dolet vel cõcupiscit? Sʒ
cũ cõcupiscere caro dicitur vel dolere: aut ipse
homo est sicut disseruimus: aut aliquid aĩe quod
carnis afficit passio: vel aspera vt faciat dolorẽ:
vel lenis vt voluptatẽ. Sed dolor carnis tñmo
do offensio est aĩe ex carne: ⁊ quedã ab eiꝰ passio
ne dissensio: sicut anime dolor que tristitia nũcu
pat̄: dissensio est ab his que nobis nolentibꝰ acci
derunt. Sed tristitiã plerũqꝫ precedit metꝰ: qui
⁊ ipse in aĩa est non in carne. Dolorẽ autẽ carnis
nõ precedit vllus quasi metus carnis: qui añ do
lorẽ in carne sentiatur. Voluptateʒ vero prece
dit quidã appetitus qui sentit̄ in carne: quasi cu
piditas eiꝰ: sicut fames ⁊ sitis: ⁊ ea que in genita
libꝰ vsitatius libido nominat̄: cuʒ hoc sit genera
le vocabulũ omnis cupiditatis. Nã ⁊ ipsam iraʒ
nihil aliud esse q̄ʒ vlciscendi libidinẽ veteres dif
finierunt: Quis nõnunq̄ʒ homo vbi vindicte nul
lus est sensus: rebus inanibꝰ irascatur: vt male
scribentem stilum collidat: vel calamũ frangat
iratus. Verũ ⁊ ista licet irrationabilior: tñ q̄dam
vlciscendi libido ẽ: ⁊ nescio qua vt ita dixeri q̄si
vmbra retributiõis: vt qui mala faciũt mala pa
tiantur. Et igitur libido vlciscẽdi que ista dicit̄:
est libido habẽdi pecuniã que auaritia: est libido
quomodocũqꝫ vincendi: que ꝑuicacia: ẽ libido
gloriãdi q̄ iactantia nũcupatur. Sũt multe va-
rieqꝫ libidines: quarũ nõnulle habent etiã voca
bula propria: quedam vero non habent. Quis
enim facile dixerit quid vocet̄ libido dominan-
di: quam tamen plurimum valere in tyrannoꝝ
animis etiam ciuilia bella testantur.

¶ De libidinis malo: cuius nomen cuʒ multis vi
tijs congruat: proprie tamen motibus obscenis
corporis ascribitur. Capitulum. xvj.

C Um igitur sint multarũ libidines reiũ
tñ cũ libido dicit̄: neqꝫ cuiꝰ rei libido sit
additur: nõ fere assolet anio occurrere
nisi illa q̄ obscene partes corp̄is excitãtur. Hec
aũt sibi nõ solũ totũ corpus: nec solũ extrinsecꝰ
veꝝ ẽt intrĩsecꝰ vẽdicat: totũqꝫ cõmouet hoieʒ:
animi simul affectu cũ carnis appetitu coniuncto
atqꝫ ꝑmixto: vt ea voluptas seq̄t̄: q̄ maiõ volu
ptatibus corporis nulla est: ita vt momẽto ipso
tẽporis quod ad eius ꝑuenitur extremuʒ: pene
omnis acies ⁊ quasi vigilia cogitatõis obruat̄:
Quis aũt amicus sapie sanctorumqꝫ gaudiorũ
cõiugalem agẽs vitã: sed sicut ap̄ls monuit sci-
ens suũ vas possidere in sanctificatiõe ⁊ hono-
re: nõ in morbo desiderij: sicut ⁊ gẽtes q̄ ignorãt
deum: nõ mallet si posset sine hac libidine filios
ꝓcreare: vt etiam in hoc serende ꝓlis officio sic
eius mẽti ea que ad hoc opus creata sunt: quẽ-
admodũ cetera suis q̄qꝫ operibꝰ distributa mẽ-
bra seruirent: nutu volũtatis acta nõ estu libidi-
nis incitata? Sed neqꝫ ipsi amatores huius vo-
luptatis: siue ad cõcubitus ꝯiugales: siue ad im-
mũditias flagitiorũ cũ voluerint cõmouentur.
Sed aliquãdo iportunus est ille motꝰ nullo po-
scente: aliquãdo aũt destituit inhiantẽ: ⁊ cũ ĩ aĩo
cõcupiscẽtia ferueat friget in corꝑe: atqꝫ ita mi-
rũ in modũ nõ solum generandi volũtati: verũ
etiam lasciuiendi libidini libido nõ seruit: ⁊ cũ to
ta plerunqꝫ mente cohibenti aduersetur nõnun
q̄ʒ aduersus seipsa diuiditur: commotoqꝫ animo
in commouendo corpore seipsa non sequitur.

¶ De nuditate primoꝝ hominũ: quaʒ post pctm̄
turpem pudendamqꝫ viderunt. Cap̄lm xvij.

M Erito huiꝰ libidinis maxime pudet: me
rito ⁊ ipsa mẽbra que suo quodã vt ita
dixerim iure: nõ oĩmodo ad arbitriũ no
strũ mouent̄ aut nõ mouẽtur pudẽda dicũt̄: qδ
ante peccatũ hois non fuerũt. Nã sicut scriptũ
est nudi erant: ⁊ nõ ꝯfundebãtur: non q̄ eis sua
nuditas esset incognita: sed turpis nuditas non-
dũ erat: quia nõdum libido mẽbra illa preter ar
bitriũ cõmouebat: nõdũ ad hois inobedientiam
redarguendã sua inobedientia caro quodãmõ
testimoniũ ꝑhibebat. Neqꝫ eni ceci creati erãt:
vt imperitũ vulgus opinatur: quãdo q̄dẽ et ille
vidit aĩalia quibus nomina iposuit ⁊ de illa legi
tur: vidit mulier q̄ bonũ est lignum in escam: et
quia placet oculis ad vidẽdum. Patebãt ergo
oculi eorum: sed ad hoc nõ erant apti: hoc ẽ non
attẽti: vt cognoscerent quid eis indumento gra
tie prestaretur: quãdo mẽbra eoꝝ voluntati re-
pugnare nesciebãt. Qua gratia remota: vt ꝑ e-
na reciproca inobedientia plecteretur: extitit in

motu corporis quedā ipudēs nouitas: vnde est
et indecēs nuditas: ⁊ fecit attētos reddiditq̄
cōfusos. Hinc ē q̄ postea q̄ mandatū dei apta
trāsgressiōe violarūt scriptū ē de illis. Et apti
sūt oculi amboꝝ: ⁊ cognouerunt q̄ nudi erāt ⁊
consuerunt folia fici ⁊ fecerunt sibi cāpestria.
Apti sūt inquit oculi āboꝝ non ad videndū. nā
et antea videbāt: sed ad discernēdū iter bonū
qd̄ amiserāt: ⁊ malū quo ceciderāt. Unde ⁊ ipz
lignū eo q̄ istā faceret dignoscētiā: si ad vescē-
dū cōtra vetitū tangeret̄: ex ea re nomē acce-
pit vt appellaret̄ lignū scie boni ⁊ mali. Ex ap
ta. n. morbi molestia: euidētior fit etiā iocundi-
tas sanitatis. Cognouerūt ergo qz nudi erant:
nudati. s. ea grā q̄ fiebat vt nuditas corpis nul-
la eos lege peccati menti coꝝ repugnante con
funderet. Hoc itaq̄ cognouerūt quod felicius
ignorarent: si deo credētes ⁊ obediētes nō cō-
mitterent qd̄ eos cogeret experiri: infidelitas
⁊ inobediētia quid noceret. Proīde cōfusi in-
obediētia carnis sue: tanq̄ teste pena inobediē-
tie sue: consuerunt folia fici ⁊ fecerunt sibi cam
pestria. i. succinctoria genitaliū. Nā quidā iter-
pretes succinctoria posuerūt. Porro aūt cam
pestria latinū quidē verbū ē: sed ex eo dictum
ē q̄ iuuenes q nudi exercebāt̄ in cāpo pudenda
operiebant: vn̄ q ita succincti sunt cāpestratos
vulgus appellat. Quod itaq̄ aduersus dāna-
tā culpā inobedientie volūtatē libido inobediē-
ter mouebat: verecūdia pudēter tegebat. Ex
hoc oēs gentes qm̄ ab illa stirpe procreate sūt:
vsq̄ adeo tenent in vsu pudenda velare: vt q-
dā barbari illas corporis partes nec in balne-
is nudas habeant: sed cū eaꝝ tegumētis lauāt.
Per opacas quoq̄ in die solitudines cū quidā nu
di philosophentur: vnde gymnosophiste nomi
nant̄: adhibent tñ genitalibus tegumenta: qui
bus per cetera membroꝝ carent.

De pudore concubitus non solū vulgari sed
etiam coniugali. Capitulū. xviij.

Opus vo ipsū quod libidie tali peragi
tur. nō solū in quibusq̄ stupra vbi late
bre ad subterfugiēda humana iudicia
requirūtur: verūetiā i vsu scortoꝝ quā terre-
na ciuitas licitā turpitudinē fecit: q̄uis id aga
tur qd̄ eius ciuitatis nulla lex vindicat: deuitat
tñ publicū etiā permissa atq̄ ipunita libido cō
spectū: ⁊ verecūdia naturali habēt prouisū lu
panaria ipsa secretū: faciliusq̄ potuit ipudici-
tia nō habere vincula prohibitiōis: q̄ ipuden-
tia remouere latibula illius feditatis. Si hanc
etiā ipsi turpes turpitudinem vocant: cuius licet
sint amatores ostentatores eē nō audēt. Quid
cōcubitus coniugalis: q secūdū matrimonialiū
ꝑscripta tabulaꝝ procreādoꝝ fit cā liberoꝝ?
Nōne ⁊ ipse q̄q̄ sit licitus ⁊ honestus: remotum
ab arbitris cubile conquirit? Nonne omnes fa
mulos atq̄ ipsos etiā paranymphos ⁊ quoscū-
q̄ ingredi quelibet neccessitudo ꝑmiserat: an
te mittit foras q̄ vel blādiri coniunx cōiugi in-
cipiat? Et qm̄ ait sicut quidā ēt romani maxi-
mus auctor eloquij oīa recte facta i luce se col
locari volūt. i. appetunt sciri: hoc recte factum
sic appetit sciri: vt tñ erubescat videri. Quis. n.
nescit vt filij ꝓcreent̄ qd inter se cōiuges agāt
quādoqdē vt id agat̄ tāta celebritate ducunt̄
vxores: ⁊ tñ cū agit̄ vnde filij nascant̄ nec ipsi
filij si qui inde iam nati sūt testes fieri permittū
tur? Sic. n. hoc recte factū ad sui notitiā lucē
appetit aīoꝝ: vt tñ refugiat oculoꝝ. Vn̄ hoc ni
si qz sic geritur quod deceat ex natura: vt etiā
quod pudeat cōmittetur ex pena.

Quod partes ire atq̄ libidinis tā vitiose mo
uent̄: vt eas necesse sit frenis sapiētie cohiberi
que in illa ante peccatum nature sanitate non
fuerunt. Capitulū. xix.

Hinc ē q̄ philosophi q veritati ꝓpius ac-
cesserūt: irā atq̄ libidinē vitiosas ani-
mi ꝑtes eē cōfessi sūt: eo q̄ turbide atq̄ inordina-
te mouerēt̄ ad ea ēt q̄ sapiētia ꝑpetrari vetat
ac ꝑ hoc opus hr̄e moderatrice mente atq̄ rōne.
Quā ꝑtē animi tertiā velut i arce q̄dā ad istas
regēdas ꝑhibēt collocatā: vt illa iperante istis
Fuiētibus possit i hoīe iustitia ex oī aī ꝑte ꝯsuari:
Hec igit̄ ꝑtes q̄s ⁊ i hoīe sapiēte ac tēperāte fa
tētur eē vitiosas: vt eas ab his rebus ad q̄s iniu-
ste mouēt̄: mēs ꝯpescēdo ⁊ cohibēdo refrenet
ac reuocet atq̄ ad ea ꝑmittat q̄ sapiētie lege ꝯ-
cessa sūt: sicut irā ad exercēdā iustā coertiōem
sicut libidinē ad ꝓpagāde ꝓlis officiū: he iquāz
ꝑtes i ꝑadiso āte pctm̄ vitiose nō erāt. Nō. n. ꝯ-
tra rectā volūtatē ad aliqd mouebāt̄: vn̄ neces
se eēt eas rōnes tāq̄ frenis regentibus abstiere.
Nā q̄ nūc ita mouēt̄: ⁊ ab eis q tēpant̄ ⁊ iuste ⁊
pie viuūt alias facilius als difficilius: tñ cohibēdo
refrenādo modificāt̄: nō ē vtiq̄ sanitas ex nā
sz lāguor ex culpa. Qd̄ āt ire opa aliarūq̄ affe
ctionū i qbusq̄ dcis aut fcis nō sic abscōdit vere
cōdia vt opa libidis q̄ fiūt genitalibus mēbris qd
cause ē nisi qz i ceteris mēbra corpis nō ipe a affe

ptibes: sȝ cū eis ꝯsenserit voluntas mouet: q̄ in vsu eoꝝ oino dn̄at. Nā qsqs ꝟbū emittit irat⁹ vl' ēt quēq̧ pcutit: nō posset hoc facere nisi lingua ⁊ man⁹ iubēte q̄dāmō volūtate mouerēt: q̄ mēbra ēt cū ira nulla ē mouet̄ eadē volūtate. At ꝟo genitales corpis ptes ita libido suo iuri quodāmō mācipauit vt moueri non valeāt: si ipsa ꝺfuerit: ⁊ nisi ipsa vl' vltro vl' excitata surrexerit. Hoc ē qd̄ pudet: hoc ē qd̄ intuētiū oculos erubescēdo deuitat. Magisq̧ fert hō spectātiū mltitudinē qn̄ iuste irascit̄ homini: q̄ꝫ vl' vnius aspectū quando iuste miscetur vxori.

¶ De vanissima turpitudīe Cynicoꝝ. Ca. xv.

Hoc illi Canini philosophi: hoc Cynici nō viderūt: proferentes contra humanā verecūdiā: qd aliud q̄ꝫ caninā hoc ē īuidiā ipudētēq̧ sn̄iaȝ: vt. s. qm̄ iustū ē qd̄ fit cū vxore: palā nō pudeat id agere: nec ī vico nec ī platea q̄libet cōiugalē cōcubitū deuitare. Uicit tn̄ pudor naturalis opinionē ei⁹ erroris. Nā ⁊ ipsi phibēt hoc aliqn̄ gloriabūdū fecisse Diogenē: ita putātē sectā suā nobiliorē futurā si in hominū memoriā isignior ei⁹ ipudentia figeret̄ postea tn̄ a Cynicis fieri cessatū ē: plusq̧ valuit dolor vt erubescerēt hoies hoib⁹: q̄ꝫ error vt hoies canib⁹ eē similes affectarēt. Un̄ ⁊ illū vl' illos q hoc fecisse referūt̄: potius arbitror concubētiū motus dedisse oculis hoiuȝ nesciētiuȝ qd sb̄ pallio gereret̄: q̄ꝫ hūano p̄mēte ꝯspectu potuisse illā pagi volūtatē. Ibi. n. ph̄i n̄ erubescebāt videri se velle ꝯcūbere: vbi libido ipsa erubesceret surgere. Et nūc videm⁹ adhuc eē ph̄os cynicos. Hi. n. sūt q nō solū amiciūt̄ pallio: veꝝ ēt clauā ferūt: nemo tn̄ eoꝝ audet hoc facere: qd̄ si aliq ausi essent: vt nō dicā ictibus lapidātiū: certe ꝯspuētiū saliuis obruerēt̄. Pudet igit̄ hui⁹ libidinis humanam sine vlla dubitatiōe naturā: ⁊ merito pudet. In ei⁹ qppe inobediētia q̄ genitalia corpis mēbra solis suis motib⁹ subdidit ⁊ ptātē volūtatꝭ eripuit: satꝭ ōndit̄ qd sit hois illi p̄me iobediētie retributū: qd̄ i ea pte maxie oportuit appere: q̄ generat̄ ipsa nā q̄ illo p̄mo ⁊ magno ī ꝺteri⁹ ē mutata pctō a cuius nexu nullus eruit̄ nisi id qd̄ cū oēs ī vno essēt ī cōeȝ perniciem perpetratū ē: ⁊ dei iustitia vindicatum: dei gratia in singulis expietur.

¶ De benedictiōe multiplicāde fecūditatis humane ante pctm̄: quā p̄uaricatio nō adimeret: ⁊ cui libidis morb⁹ accesserit. C. xvi.

Absit itaq̧ vt credam⁹ illos cōiuges in padiso ꝯstitutos: p hāc libidinē: de q̄ erubescendo eadē mēbra texerūt: ipleturos fuisse qd̄ in sua bn̄dictiōe de⁹ dixit. Crescite ⁊ mltiplicamini: ⁊ iplete t̄rā. Post pcm̄ qppe orta ē hec libido post pcm̄ eā nā nō ipudēs amissa ptāte cui corpus ex oi pte s̄uiebat: sēsit: attēdit: erubuit: opuit. Illa ꝟo bn̄dictio nuptiarū: vt ꝯiugati crescerēt ⁊ mltiplicarēt̄: ⁊ iplerēt terrā: q̄ꝫuis ⁊ ī ꝺlinquētib⁹ mā s̄it: tn̄ āteq̧ ꝺlnq̄rēt data ē vt cog̃scerēt̄ pcreationē filioꝝ ad gl'iā ꝯnubij n̄ ad penā ptiere pcti. Sȝ nūc hoies pfecto illi⁹ q̄ in padiso fuit felicitatꝭ ignari: nisi p hoc qd̄ expti sūt .i. p libidinē de q̄ videm⁹ ipsā ēt honestatē erubescere nuptiaꝝ: n̄ potuisse gigni filios opināt̄. Alij scripturas diuinas vbi legit̄ post pcm̄ puduisse nuditatꝭ ⁊ pudēda eē ꝯtecta: prsus non accipiētes: sȝ ifidelr irridētes. Alij ꝟo q̄ꝫuis eas accipiāt ⁊ honorēt: illud tn̄ qd̄ dictū ē crescite ⁊ mltiplicamini nō s̄ȝ carnalē fecūditatē volūt intelligi: qr ⁊ s̄ȝ aiaȝ legit̄ tale aliqd dictū. Mltiplicabis ī aīa mea ꝟtutē: vt id qd̄ ī genesi seq̄t̄ ⁊ iplete terrā: ⁊ dn̄amini ei⁹: t̄rā itelligāt carnē quā p̄sentia sua iplet aīa ei⁹: q̄ maxie dn̄at̄: cuȝ ī ꝟtute mltiplicat̄. Carnales aūt fet⁹ sine libidie q̄ post peccatū exorta: ispecta: cōfusa: velata ē nec tūc nasci potuisse sicut neq̧ nūc pn̄t: nec in padiso futuros fuisse sȝ foris sicut ⁊ factū ē. Nā posteaq̧ īde dimissi sunt: ad gignendos filios coierunt: eosq̧ genuerunt.

¶ De copula coniugali a deo primitus instituta atq̧ benedicta. Capitulum. xvij.

Nos āt nullo mō dubitam⁹: s̄ȝ bn̄dictionē ꝺi crescere ⁊ mltiplicari ⁊ iplere t̄rā donū eē nuptiarū q̄s de⁹ an̄ pctm̄ hois ab initio ꝯstituit: creādo masculū ⁊ feminā: q sexus euidēs vtiq̧ ī carne ē. Huic qppe opi dei ⁊ bn̄dictio ipsa subiūcta ē. Nā cū scriptura dixisset masculū ⁊ feminā fecit eos: ꝯtinuo subdidit: ⁊ bn̄dixit eos de⁹ dicēs. Crescite ⁊ mltiplicamini ⁊ iplete terrā: ⁊ dn̄amini ei⁹ ⁊c̄. Que oia q̄ꝫq̄ꝫ nō incōuenieter possint ēt ad itellectū sp̄ualeȝ referri: masculus tamen ⁊ femina non sicut simile aliquid etiam in homine vno intelligi potest: quia videlicet in eo aliud est quod regit: aliud quod regitur: sed sicut euidentissime apparet in diuersi sexus corporibus masculum ⁊ feminam ita creatos: vt prolem generando crescerent ⁊ multiplicarentur: ⁊ implerent terram. Cui sententie tam euidenti magne absurditatis est reluctari. Neque enim de spir

u qui imperat: ꝛ carne que obtemperat: aut e animo rationali qui regit: ꝛ irrationali cupiditate que regitur: aut de virtute contemplatiua que excellit: et de actiua que subdit̃: aut de itellectu mẽtis ꝛ sensu corporis: sed aperte de vinculo cõiugali quo inuicẽ sibi vterqꝫ sex⁹ obringitur: dñs interrogatus vtrũ liceret quacũ causa dimittere vxorem: quoniam ꝓpter duritiã cordis israelitaꝝ moyses dare libellũ repudij pmisit: respõdit atqꝫ ait. Nõ legistis qꝛ q fecit hoiem ab initio masculũ ꝛ feminã fecit eos ꝛ dixit. ꝓpter hoc dimittet hõ patrẽ ꝛ matrẽ ꝛ adherebit vxori sue ꝛ erũt duo in carne vna? Itaqꝫ iã non sũt duo sed vna caro. Quod ergo deus coniũxit homo nõ separet. Certũ ẽ igitur masculum ꝛ feminã ita primitus institutos: vt nũc hoies duos diuersi sexus videm⁹ ꝛ nouim⁹: vnuz autem dici vel ꝓpter coniunctionẽ vel propter originez femine que de masculi latere creata ẽ. Nam ꝛ apostolus per hoc primuz quod deo instituente precessit exemplum: singulos quosqꝫ admonet vt viri vxores suas diligant.

¶ An etiam in paradiso generãdum fuisset si nemo peccasset vel vtrũ ↄtra actũ libidinis pugnatura illic fuisset traditio castitatis. Caplm. xiiij.

Quisquis aũt dicit nõ fuisse coituros nec generaturos nisi peccassent: qd dicit nisi ꝓpter numerositatẽ sanctoꝝ necessariũ hois fuisse peccatũ. Si eni non peccãdo soli remanerẽt: qꝛ sicut putant nisi peccassẽt generare non possent: profecto vt nõ soli duo isti hoies possent eẽ ꝫ multi: necessariũ peccatũ fuit. Qđ credere absurdũ est: illud potius est credendũ ꝙ sanctoꝝ nũer⁹ quant⁹ ↄplende illi sufficit beatissime ciuitati: tantus existeret ꝛ si nemo peccasset: quãtus nũc per dei grãm de multitudĩe colligitur peccatoꝝ: quousqꝫ filij huius seculi generant̃. Et ideo ille nuptie digne felicitate paradisi si peccatum non fuisset: ꝛ diligendam prolem gignerent: ꝛ pudẽdam libidinẽ non haberẽt. Sꝫ quõ id fieri posset: nũc non est quo demonstret̃ exẽplo: nec iõ tñ incredibile debet videri ẽt illud vnũ sine ista libidĩe volũtati potuisse seruire cui tot mẽbra nũc seruiũt. At uero manus ꝛ pedes mouem⁹ cũ uolumus ad ea que his mẽbris agẽda sunt sine ullo renisu tãta facilitate quãta ꝛ in nobis ꝛ in alijs uidem⁹ maxime in artificib⁹ quorũqꝫ operũ corporaliũ: ubi ad exercẽdam ĩfirmiorẽ tardiorẽqꝫ naturã agilior accessit industria: cur nõ credimus ad opus generatiõis filioꝝ: si libido nõ fuisset que peccato inobediẽtie retributa est: obediẽter hoĩb⁹ ad volũtatis nutũ similiter vt cetera potuisse illa mẽbra seruire? Nonne cicero in libris de rep. cum de ipioꝝ differẽtia disputaret ꝛ huius rei similitudinẽ ex natura hois assumeret: vt filijs dixit ĩpari corpis mẽbris propter obediẽdi facilitatẽ: vitiosas ꝟo animi partes vt seruos aspiore ĩpio coerceri. Et vtiqꝫ ordine naturali aĩus anteponit̃ corpori: ꝛ tñ ipse animus ĩpat corpori facilius ꝙ sibi. Uerũtamẽ hec libido de qua nũc disserim⁹ eo magis erubescẽda existit quo aĩus ĩ ea nec sibi efficaciter ĩperat vt oĩo nõ libeat: nec oĩmõ corpi: vt pudenda mẽbra volũtas poti⁹ ꝙ libido cõmoueat. Qđ si ita eẽt: pudẽda nõ eẽnt. Nũc vero pudet aĩum resisti sibi a corpe: qđ ei natura ĩferiore subiectuz ẽ. In alijs qppe affectõibus cũ sibi resistit: ideo minus pudet qꝛ cũ a seipso vincit̃: ipse se vincit: et si inordiate atqꝫ vitiose: qꝛ ex his partib⁹ q̃ rõni subijci debẽt: tñ a partib⁹ suis ac ꝑ hoc vt dictuz ẽ a seipso vincit̃. Nã cũ ordinate se aĩus vincit: vt irrõnales mot⁹ ei⁹ menti rõniqꝫ subdant̃: si tñ ꝛ illa deo subdita ẽ laudis atqꝫ virtutis ẽ. Min⁹ tñ pudet: cũ sibi aĩus ex vitiosis suis partib⁹ non obtẽperat: ꝙ cũ ei corpus qđ alterũ ab illo atqꝫ ĩfra illũ ẽ: ꝛ cui⁹ sine illo vlla natura nõ viuit: volẽti iubẽtiqꝫ nõ cedit. Sed cũ alia mẽbra retinẽtur volũtatis ĩpio: sine qbus illa que cõtra volũtatẽ: libidine cõcitant̃ id qđ appetunt ĩplere nõ pñt: pudicitia custodit̃: nõ amissa ꝫ nõ ꝑmissa delectatiõe peccati. Hũc renisũ hãc repugnãtiaz: hãc volũtatis ꝛ libidĩs rixã. vel certe ad volũtatis sufficiẽtiã libidĩs ĩdulgẽtiã ꝓculdubio nisi culpabilis inobediẽtia penali ĩobediẽtia plecteret̃: ĩ ꝑadiso nuptie nõ hrẽnt: sed volũtati mẽbra illa vt cetera cũcta seruirẽt. Ita gẽitale aruũ vas ĩ hoc opus creatũ semĩaret: vt nunc terrã man⁹ ꝛ qđ mõ de hac re nobis volẽtib⁹ diligẽti⁹ disputare verecũdia resistit: ꝛ ↄpellit veniã honore ꝑfato a pudicis aurib⁹ poscẽ: cur id fieret nulla causa eẽt: ꝫ in oĩa q̃ de huiusmõi mẽbris sensũ cogitãtis attigerẽt: sine vllo timore obscenitatis libꝫ ꝟmo ferret̃: nec ĩpa ꝟba eẽnt q̃ vocarent̃ obscena: ꝫ qcqd inde diceret̃ tã hõestũ eẽt: ꝙ de alijs cuz loqmur corpis partib⁹: Quisqs ergo ad has litteras impudicus accedit: culpã refugiat non naturã: facta denotet sue turpitudinis non verba nostre necessitatis. In quibus mihi facillime pudicus ꝛ religiosus lector vel auditor ignoscit: donec infidelitatẽ refellam: non de fide reꝝ in-

expertarū:sed de sensu expertoꝝ argumētātē. Legit.n.hec sine offēsione qui nō exhorret aplꝫ horrēda feminaꝝ flagitia rephendētē:que imutauerūt naturalē vsuꝫ in eū vsuꝫ q̄ est cōtra naturā:precipue qꝛ nos non dānabilē obscenitatē nūc sicut ille ꝯmemoramus atq̄ rephendimꝰ sꝫ in explicādis quantū possumꝰ humane generatōis effectibꝰ ỽba tm̄ sicut ille obscena ỽuitamꝰ.

¶ Quod insontes hoīes ꝛ merito obedientie in paradiso ꝑmanentes:ita genitalibus mēbris fuissent vsuri ad generationē prolis:sicut ceteris ad arbitrium voluntatis. Capitulum.xxiiij.

Seminaret igiť prolē vir:susciperet femīa genitalibus mēbris: qñ id opus esset et quantū opus esset volūtate motis non libidine ꝯcitatis. Nec.n.ea sola membra mouemus ad nutū que ꝯpactis articulata sūt ossibus sicut pedes ꝛ manꝰ ꝛ digitos: verū etiā illa que mollibus remissa sūt neruis cū volumus mouemus agitando ꝛ porrigendo ꝓducimꝰ:ꝛ torquēdo flectimus:constrigendo duramꝰ:sicut ea sūt que ī ore ac facie quātū potest mouet volūtas. Pulmones deniq̄ ipsi oīum medullaꝝ mollissimi ac viscerū:et ab hoc antro pectoris ꝯuicti ad spūm ducendū ac remittendū vocēq̄ emittēdā seu modificādā:sicut folles fabroꝝ vel organorū flantis:respirātis:loquētis:clamantis:cantātis seruiūt volūtati. Omitto ꝙ aīalibꝰ quibusdā naturaliter insitū est:vt tegmē quo corpꝰ oē vestitur:si q̄d in quocūq̄ loco eius senserit abigendum:ibi tm̄ moueant vbi sentiūt nec solū isidentes muscas:verū etiaꝫ herētes aristas cutis tremore discutiant. Nunq̄d quia id nō pōt hō:ideo creator quibꝰ voluit aīantibus donare non potuit? Sic ergo et ipse hō potuit obedientiā etiaꝫ inferioꝝ habere mēbroꝝ:quam sua inobediētia ꝑdidit. Neq̄.n.deo difficile nō fuit sic illū cōdere:vt in eiꝰ carne etiā illud nisi eiꝰ volūtate moueret:quod nūc nisi libidine non mouet. Nam ꝛ hoīum quorūdam naturas nouimus multum ceteris dispares:ꝛ ipa raritatē mirabiles:nōnulla vt volūt de corpore suo faciētiū que alij nullo modo possunt:ꝛ audita vix credūt. Sunt enī qui ꝛ aures moueant vel singulas vel ābas sil. Sūt qui totam cesariē capite imoto quantū capilli occupant deponūt ad frōtē: reuocātq̄ cū volūt. Sūt qui eorū q̄ vorauerūt incredibiliter plurima ꝛ varia paululū precordijs cotrectatis tanq̄ de sacculo q̄d placuerit integerrimū ꝓferūt. Quidā voces auiū pecorūq̄ ꝛ alioꝝ quoꝝ libet hoīum sic imitant atq̄ exprimūt vt nisi videant discerni oīo nō possint. Nonnulli ab imo sine pudore vllo ita numerosos ꝓ arbitrio sonitus edunt:vt ex illa etiā parte cantare videant. Ipse sū expertus sudare hoīeꝫ solere cū vellet. Notū est quosdā flere cū volūt atq̄ vbertim lachrymas fūdere. Jam illud multo ē incredibiliꝰ q̄d plerīq̄ fratres memoria recētissima experti sūt. Presbyter fuit quidā noīe restitutus ī parochia calamēsis ecclie:qñ ei placebat: rogabaťāt vt hoc faceret ab eis q̄ rē mirabilē corā scire cupiebāt:ad imittēdas quasi lamentātis cuiuslibꝫ hoīs voces ita se auferebat a sensibꝰ ꝛ iacebat simillimꝰ mortuo:vt nō solū vellicantes atq̄ pūgentes minime sentiret:sed aliquādo etiā si igne vreretur admoto:sine vllo doloris sēsu nisi post modū ex uulnere:nō aūt obnitēdo sed nō sētiēdo nō mouere corpus eo ꝓbabatur ꝙ tanq̄ ī defuncto nullius inueniebať anhelitus: hoīum tm̄ voces si clarius loquerenť tanq̄ de lōgīquo se audisse postea referebat. Cū itaq̄ corpus etiaꝫ nūc:quibusdaꝫ licet ī carne corruptibili hāc erūnosam ducētibus vitā ita in plerisq̄ motiōibꝰ et affectiōibus extra vsitatū nature modū mirabiliter seruiat:q̄d cause est vt nō credamus ante inobediētie peccatū ꝛ corruptiōis supplicium: ad ꝓpagandā ꝓlem sine vlla libidine seruire volūtati humane hūana mēbra potuisse. Donatꝰ est itaq̄ homo sibi qꝛ deseruit deū placēdo sibi ꝛ nō obediens deo:non potuit obedire nec sibi. Hic euidentior miseria ē qua homo nō viuit vt vult. Nam si vt vellet viueret beatuꝫ se putaret: sed nec sic tamen esset si turpiter viueret.

¶ De vera beatitudine quā temporalis vita nō obtinet Capitulum.xxv.

Quanq̄ si diligentius attēdamꝰ nisi beatus non viuit vt vult:ꝛ nullus btūs nisi iustꝰ. Sꝫ etiā ipse iustꝰ viuit vt vult:nisi eo ꝑuenerit vbi mori:falli:offēdi ñ possit:eiq̄ sit certū ita semꝑ futuruꝫ. Hoc.n.natura expetit: nec plene atq̄ ꝑfecte btā erit nisi adepta q̄d expetit. Nūc vero q̄s hoīuꝫ pōt vt vult viuere quādo ipm viuere nō est ī ꝑtāte? Uiuere.n. vult mori cogitur. Quō ergo viuit ut uult:q nō viuit q̄diu vult? Q̄d si mori voluerit:quō potest vt uult viuere qui nō uult uiuere:ꝛ si ideo mori uelit nō quo nolit uiuere:sed ut post mortem melius possit uiuere. Nondum ergo ut uult uiuit:sꝫ cūꝫ ad id quod uult moriēdo peruenerit. Uerū etiā uiuit ut uult qñ se extorsit sibi:qui iperauit sibi nō

velle quod non potest: atq͡ȝ hoc velle qȏ pōt: sic
sit tereti⁹. Qm̄ nō potest id fieri qȏ vis: id velis
qȏ possis. Non tn̄ ideo beatus est: qꝛ patiēter mi
ser est. Beata quippe vita si nō amatur: nō habe
tur. Porro si amatur ⁊ habetur ceteris omnib⁹
rebus excellentius necesse ē amet̄: qm̄ propter
hanc amādū est quicqd aliud amatur. Porro si
tm̄ amatur quātū amari digna est: non enī btūs
est a quo ipsa beata vita nō amat̄ vt digna ē: fie
ri non pōt: vt eā qui sic amat nō eternam velit.
Tunc igitur beata erit quando erit eterna.

¶ Quod felicitas in paradiso viuentiū sine eru
bescendo appetitu generandi officium creden-
da sit implere potuisse. Capitulum. xxvj.

Viuebat itaq͡ȝ hō in paradiso sicut vole-
bat: q͡ȝdiu hoc volebat qȏ de⁹ iusserat.
Viuebat fruens deo ex quo bono erat
bonus: viuebat sine vlla egestate ita semꝑ viue
re hn̄s i ptāte. Cibus aderat ne esuriret: potus
ne sitiret: lignū vite ne illū senecta dissoluerz: ni
hil corruptiōis in corpore vel ex corꝑe vllas mo
lestias vllis ei⁹ sensibus ingerebat. Nullus intrī
secus morbus nullus ictus metuebat̄ extrinse-
cus. Sūma in carne sanitas: in aīo tāta tranqlli
tas sicut in paradiso nullus estus aut frigus: sic ī
ei⁹ habitatore nulla ex cupiditate uel timore ac-
cedebat bone volūtatis offēsio. Nihil oīo triste
nihil erat inaniter letū. Gaudiū uerū ꝑpetueba
tur ex deo: ī quē flagrabat caritas ex corde pu-
ro ⁊ cōsciētia bona ⁊ fide nō ficta: atq͡ȝ īter se cō
iugiū fida ex honesto amore societas cōcors mē
tis corporisq͡ȝ uigilia: ⁊ mādati sine labore custo
dia. Nō lassitudo fatigabat ociosū: non sōn⁹ pre
mebat īuitū. In facilitate rex ⁊ felicitate hoīuz:
absit ut suspicemur nō potuisse ꝓlem seri sine li-
bidinis morbo: sȝ eo volūtatis nutu mouerētur
illa mēbra quo cetera: ⁊ sine ardoris illecebroso
stimulo: cū tranqllitate animi ⁊ corꝑis: nulla cor
ruptiōe integritatis infūderet̄ gremio maritus
vxoris. Neq͡ȝ. n. qꝛ expientia ꝓbari nō pōt ideo
credēdū non est quādo illas corporis partes nō
ageret turbidus calor: sed spontanea ptās sicut
opus esset adhiberet: ita tūc potuisse vtero con
iugis salua ītegritate feminei genitalis virile se
men īmitti: sicut nūc potest eadē integritate sal
ua ex vtero virginis flux⁹ mēstrui cruoris emit
ti. Eadē qppe via posset illud inijci: qua hoc pōt
eijci. Ut enim ad pariendū nō doloris gemitus
sed maturitatis impulsus femīa viscera relaxa
ret: sic ad fetandū ⁊ cōcipiēdū nō libidinis appe
titus: sed volūtari⁹ vsus naturā vtrāq͡ȝ cōiūge-
ret. De reb⁹ loqmur nunc pudendis: ⁊ ideo q͡ȝuis
anteq͡ȝ earū puderet quales eē potuissent conij
ciam⁹ vt possumus: tn̄ necesse est vt nr̄a disputa
tio magis frenet̄: ea que nos reuocat verecun-
dia: q͡ȝ eloquētia que nobis parū suppetit adiu-
uet̄. Nam cū id qȏ dico nec ipsi exꝑti fuerīt qui
exꝑiri potuerūt: qm̄ preoccupante peccato exi-
lium de paradiso ante meruerūt: quā sibi in oꝑe
serēde ꝓpaginis tranqllo arbitrio ꝯuenirēt: quō
nūc cū ista cōmemorant̄ sensib⁹ occurrit huma
nis nisi expientia libidinis turbide: non ꝯiectura
placide volūtatis. Hinc ē ꝙ īpedit loquentē pu
dor ⁊ si nō deficiat ratio cogitantē. Uerū tn̄ oīpo
tenti deo sūmo ac sūme bono: creatori oīuȝ na-
turarū: volūtatū aūt bonaꝝ adiutori ⁊ remune
ratori: malaꝝ aūt relictori ⁊ dānatori: vtrarūq͡ȝ
ordinatori: nō defuit vtiq͡ȝ ꝯsiliū: quo certū nūe-
rū ciuiū ī sua sapīa p̄destinatū: etiā ex dānato ge
nere hūano sue ciuitatis īpleret: nō eos iāȝ meri
tis quādoquidē vniuersa massa tāq͡ȝ vitiata ra
dice dānata ē: sȝ gr̄a discernēs: ⁊ liberatis nō so
lū de seipsis: verū etiā de nō liberatis qd eis lar
giatur ostendens. Nō. n. debita sed gratuita bo
nitate tūc se qsq͡ȝ agnoscit erutū malis: cū ab eo
rū hoīum cōsortio fit īmunis: cū qb⁹ illi iusta essȝ
pena cōis. Cur ergo nō crearet deus quos pec-
catores eē p̄sciuit: qn̄ quidē ī eis ⁊ ex eis et quid
eorū culpa mereret̄: ⁊ qd sua gr̄a donaret̄ possȝ
oñdere: nec sub illo creatōe ac dispositore ꝑuer
sa īordiatio ꝯlinqn̄tiū rectū ꝑuertēt ordinē rex.

¶ De peccatoribus ⁊ angelis ⁊ hoībus: quorum
peruersitas nō ꝑturbat ꝓuidētiā dei. Ca. xxvij.

Proinde peccatores ⁊ angeli ⁊ hoīes ni
hil agunt quo īpediant̄ magna oꝑa dei
exqsita in oēs voluntates eius. Quoni
am qui ꝓuidenter atq͡ȝ oīpotenter sua cuiq͡ȝ di-
stribuit: nō solum bonis verū etiā malis bene vti
nouit. Ac ꝑ hoc ꝓpter meritum prime male vo-
lūtatis ita dānato atq͡ȝ obdurato āgelo malo vt
iā bonā voluntatē vlterius nō haberet hn̄ vtēs
deus cur nō ꝑmitteret vt ab illo prim⁹ hō qui re
ctus hoc est bone volūtatis creatus fuerat tēta
ret̄: quādo quidē sic erat īstitut⁹: vt si de adiuto-
rio dei fideret: bonus homo malū angeluȝ vice-
ret: si aūt creatorē atq͡ȝ adiutorē deuȝ suꝑbe sibi
placēdo desereret vinceret̄: meritū bonum ha-
bens in adiuta diuinitus voluntate recta: ma-
lum vero in deserēte deū voluntate peruersa:
quia ⁊ ipsum fidere de adiutorio dei non quidē

posset sine adiutorio dei: nec tamē ideo ab his di-
uine gratie beneficijs sibi placendo recedere nō
habebat in potestate. Nam sicut in hac carne vi
uere sine adiumentis alimentorum in potestate
nō est: non autem in ea viuere in potestate ē: qđ
faciunt qui seipsos necant: ita bene in ea viuere
sine adiutorio dei etiā in paradiso nō erat in po-
testate: erat aūt in ptāte male viuere: sed in bea
titudine nō pmāsura ꝛ pena iustissima secutura
Cū igitur huius futuri casus hūani deus nō eēt
ignarus: cur eū nō sineret inuidi angeli maligni-
tate tentari: nullo modo qdem ꝙ vinceret̄ incer
tus: sed nihilominꝰ prescius ꝙ ab eius semie ad-
iuto sua gratia idē ipe diabolus fuerat sanctoꝝ
gloria maiore vincendus? Ita factum ē vt nec
deum aliquid futuroꝝ lateret: nec presciendo
anteꝗ̄ peccare cōpelleret: et quid esset inter ꝓ-
priam cuiusq̄ presumptionē ꝛ suā tuitionē an
gelice ꝛ humane rōnali creature ꝯsequēti expe-
rientia demonstraret. Quis.n. audeat credere
aut dicere vt neq̄ hō caderet in dei potestate ñ
fuisse? Sed hoc eorum potestate maluit nō au-
ferre: atq̄ ita ꝛ quantum mali eoruꝫ superbia: ꝛ
quantum boni sua gratia valeret ostendere.

¶ De qualitate duarum ciuitatuꝫ terrene atq̄
celestis. Capitulum. xxviij.

Fecerunt itaq̄ ciuitates duas amores
duo: terrenā .s. amor sui vsq̄ ad contē-
ptū dei: celestē vo amor dei vsq̄ ad cō-
tēptū sui. Deniq̄ illa in se ipa: hec in dño gloriat̄
Illa.n. querit ab hoibus gl'iam: huic aūt deꝰ cōn
scientie testis maxima ē gl'ia. Illa in gl'ia sua ex
altat caput suuꝫ: hec dicit deo suo gloria mea ꝛ
exaltās caput meū. Illi ī ꝑncipibꝰ eis vl' i eis q̄s
subiugat natōibꝰ dñandi libido dñatur: ī hac ser
uiunt inuicem in caritate: ꝛ ꝑpositi consulēdo: ꝛ
subditi obtēperādo. Illa in suis potētibꝰ diligit
virtutem suā: hec dicit deo suo: diligam te dñe
virtus mea. Ideoq̄ in illa sapiētes eius secūdū
hominē viuētes: aut corporis aut animi sui bōa
aut vtriusq̄ secuti sunt: aut qui potuerūt cogno
scere deuꝫ nō vt deū honorauerūt aut gratias
egerunt: sed euanuerūt in cogitatiōibus suis: et
obscuratū est insipiēs cor eoꝝ. Dicētes.n. se esse
sapiētes .i. dñante sibi superbia in sua sapīa sese
extollētes: stulti facti sunt: ꝛ imutauerūt gl'iam
incorruptibilis dei in silitudineꝫ imaginis corru
ptibilis hoīs ꝛ volucrū ꝛ quadrupedū ꝛ serpen-
tium. Ad huiuscemodi enim simulacra adorāda
vel duces pplorum vel sectatores fuerūt: ꝛ co-
luerūt atq̄ seruierūt creature potius q̄̄ creato
ri: qui est benedictus in secula. In hac autē nul-
la est hoīs sapiētia: nisi pietas: qua recte colit̄ ve
rus deus: id expectans premiū in societate san-
ctorum: nō solum hominum: verū etiam ꝛ ange
lorum: vt sit deus omnia in omnibus. Amen.

¶ Aurelij augustini de ciuitate dei Liber. xv.

¶ De duobus ordinibus generationis humane
in diuersos fines ab initio procurrentis. Cap. i.

De felicitate paradi-
si: vel de ipso paradiso: et de vita ibi
primorum hoium eorūq̄ peccato at
q̄ supplicio multi multa senserūt: m'ta dixerūt:
multa litteris mādauerūt. Nos quoq̄ secūduꝫ
scripturas sacras: vel qđ in eis legimꝰ. vel qđ ex
eis intelligere potuimus: earū cōgruētes aucto
ritati de his rebꝰ in supioribꝰ libris diximꝰ. Enu
cleatius aūt si ista querāt̄: multiplices atq̄ mul
timodas pariūt disputationes: que pluribus in-
serende sunt voluminibus: q̄̄ hoc opus tēpusq̄
deposcit. Quod nō ita largū habemus: vt in om
nibus que possunt requirere ociosi ꝛ scrupulosi:
paratiores ad interrogādū: q̄̄ capaciores ad in-
telligēdum: nos oporteat imorari. Arbitror aūt
satis nos iā fecisse magnis ꝛ difficillimis q̄stiōi-
bus: de initio vel mūdi vel anime: vel ipsius ge
neris hūani: qđ ī duo gnā distribuimꝰ: vnū eorū
q ꝭm hoiem: alteꝝ eoꝝ qui ꝭm deuꝫ viuūt: quas
etiā mystice appellamꝰ ciuitates duas: hoc ē du
as societates hoium: quaꝝ est vna que p̄destina
ta est ī eternū regnare cū deo: altera eternū sup
pliciū subire cū diabolo. Sed iste finis est earū:
de quo post loquēdū ē. Nūc aūt qm̄ de exortu
earū: siue in angelis quoꝝ nūerus ignorat̄ a no-
bis: siue ī duobꝰ ꝑmis hoībꝰ satis dictū ē: iā mihi
videt̄ eaꝝ aggrediendus excursus: ex q̊ illi duo
gnāre cepunt: donec hoies gnāre cessabūt. Hoc
enim vniuersū tp̄s siue seculum: ī q̊ cedūt morie
tes: succeduntq̄ nascentes: istarum duarum ci-
uitatum de quibus disputamus excursus est.

¶ De filijs carnis: ꝛ filijs ꝓmissionis. Capl'm. ij.

Natꝰ ē igr̄ ꝑor cayn ex ill' duobꝰ gnīs hūa
ni parētibꝰ: ꝑtinēs ad hoiuꝫ ciuitatē: po
sterior Abel ad ciuitatē dī. Sic.n. ī vno
hoīe qđ dixit apl's experimur: qr ñ ꝑmū qđ spūale
est sꝫ qđ aīale: postea spūale: vnde vnusq̄sq̄ qm̄
ex dānata ꝓpagine exorit̄: ꝑmo sit necesse ē ex
Adā malus atq̄ carnal': qđ si ī xp̄ꝫ renascēdo ꝓ-
fecerit: pꝰ bonꝰ ꝛ spūalis: sic ī vniuerso gnē hūa-

no cū primū due iste ceperūt nascēdo atq̄ mo
riēdo procurrere ciuitates: prior ē natus ciuis
huius seculi: posterius aūt isto peregrinꝰ in se
culo: ⁊ pertinēs ad ciuitatē dei gratia predesti
natꝰ: gratia electꝰ: grā peregrinꝰ deorsuz: gra
tia ciuis sursuz. Nā quātū ad ipsuz attinet: ex
eadē massa oritꝰ que originaliter ē tota dānata
sed tanq̄ figulus deus: hanc.n. similitudinem
nō iprudenter ſz prudēter itroducit apostolus
ex eadē massa fecit aliud vas ī honorem: aliud
i contumeliaz. Prius aūt factū ē vas in contu
meliā: post vero alterum in honorē: qꝛ ⁊ in ipso
vno sicut iam dixi hoīe prius ē reprobū. vñ ne
cesse ē incipiamꝰ ⁊ vbi nō ē necesse vt remanea
mus: posterius vero probū quo proficiētes ve
niamꝰ: ⁊ quo ꝑueniētes maneamꝰ. Proīde nō
qdē oīs bō malus erit bonus: nemo tñ erit bo
nus q nō erat malus. Sꝫ quāto qſq̄ citius mu
tatꝰ ī meliꝰ hoc in se facit nominari qđ apprehē
dit sceleriꝰ: ⁊ posteriore cooperit vocabulū pri
us. Scriptū est itaq̄ de cayn ꝙ cōdidit ciuita
tē. Abel aūt tanq̄ peregrinꝰ nō cōdidit: super
na.n. scōꝝ ciuitas q̄uis hic pariat ciues: in qui
bus peregrinatꝰ donec regni eiꝰ tēpus adueni
at: cū cōgregatura ē oēs ī suis corporibꝰ resur
gētes: qñ eis promissū dabitꝰ regnū: vbi cū suo
principe rege seculoꝝ sine vllo tēporis fine re
gnabūt. Umbra sane q̄dam ciuitatis huiꝰ ⁊ ima
go ꝓphetica: ei significande potiꝰ q̄ presentan
de seruiuit ī terris: quo eam tēpore demōstra
ri oportebat ⁊ dicta est etiaz ipsa ciuitas sancta
merito significantis imaginis: nō expresse sicut
futura ē veritatis. De hac imagine seruiēte: et
de illa quā significat libera ciuitate: sic aposto
lus ad galathas loquitꝰ. Dicite mihi īnq̄t sub le
ge volētes cē legē nō audistis? Scriptū ē.n. ꝙ
abrahaz duos filios habuit: vnū de ancilla: et
vnū de libera. Sed ille qdē q de ancilla secun
dū carnē natꝰ ē: q aūt de libera ꝑ repromissio
nem: q̄ sūt per allegoriaz dicta. Hec.n. sūt duo
testamenta. Unū qdē a monte sina in ſuitutez
generans q̄ ē agar. Sina.n. mons ē ī arabia: q
cōiūctus ē huic q̄ nūc ē hierusalē. ſuit.n. cum
filijs suis. Que aūt sursū ē hierusalem libera ē
q̄ ē mater omniū nostrū. Scriptū est.n. Leta
re sterilis que nō paris erūpe ⁊ exclama q̄ non
parturis: qꝛ multi filij deserte magis q̄ eiꝰ que
hꝫ virū. Nos aūt fratres ſm isaac promissiōis
filij sumꝰ. Sed sicut tūc q ſꝫ carnē natꝰ fuerat:
ꝑsequebatꝰ eū q ſm spūz: ita ⁊ nūc. Sꝫ qd dicit
scriptura? Eijce ancillā ⁊ filiū eiꝰ. Nō.n. heres
erit filiꝰ ancille: cū filio libere. Nos aūt frēs nō
sumꝰ ancille filij: ſꝫ libe: q̄ libertate xp̄s nō libe
rauit. Hec forma intelligēdi de aplica auctori
tate descēdēs locū nob̄ apit: quēadmodū scri
pturas diuinoꝝ testamētoꝝ veteris ⁊ noui ac
cipe debeamꝰ. Pars.n. quedā terrene ciuita
tis: imago celestis ciuitatis effecta ē: nō se signi
ficādo ſꝫ alterā: ⁊ iō ſuiēs. Neq̄.n. ꝑꝑ seipsam
ſꝫ ꝓpꝰ aliā significādā ē īstituta ⁊ p̄cedēte alia si
gnificatiōe ⁊ ipsam p̄figurās p̄figurata ē. Nā
q̄ agar ancilla sarre eiusq̄ filiꝰ: imago q̄dā hu
ius imaginis fuit. Et qm̄ trāsiture erāt vmbre
luce veniēte: iō dicit liba. Sarra significabat li
berā ciuitatē: cui rursus alio mō significāde ēt
illa vmbra seruiebat. Eijce āciliā ⁊ filiū eiꝰ. Nō
.n. heres erit filiꝰ ācille: cū filio meo isaac: quod
ait apl's cū filio libere. Inuenimꝰ ergo ī terrena
ciuitate duas formas: vnā suā p̄sentiā demon
strātē: alterā celesti ciuitati significāde sua pre
sentia ſuiētē. Parit aūt ciues terrene ciuitatis
peccato vitiata natura: celestis ṽo ciuitatis ci
ues parit a peccato naturā liberās grā: vñ illa
vocātꝰ vasa ire: ista vasa miſicordie: significa
tū ē hoc ēt ī duobꝰ filijs abrae: ꝙ vnꝰ de ancilla
q̄ dicebatꝰ agar ſꝫ carnē natꝰ ē ismael: altꝰ aūt ē
de sarra liba ſꝫ repromissionē natꝰ isaac. Uter
q̄ qdē de semīe abrae: ſꝫ illū genuit demōstrās
ꝯsuetudo nāz: istū ṽo dedit ꝓmissio significans
gratiam: ibi humanus vsus ostēditur: hic diui
nū beneficium commendatur.

De sterilitate sare quā dī grā fecūdauit. C. iij

Sara q̄ppe sterilis erat: ⁊ d̄speratiōe ꝓ
lis saltē de āciila sua ꝯcupiscēs hr̄e: qđ
de ipsa nō se posse cernebat: dedit eaz
fetādā viro de q̄ pere voluerat nec potuerat.
Exegit itaq̄ ēt sic d̄bitū de marito vtens iure
suo ī vtero aliēo. Natꝰ ē ḡ ismael sicut nascūtꝰ
hoīes ꝑmixtiōe sexꝰ vtriusq̄ vsitata lege natu
re. Iō dictū ē ſm carnē nō ꝙ ista bñficia dei nō
sint: aut nō illa opetur deꝰ cuiꝰ opifex sapiētia
attigit sicut scriptū ē a fine vsq̄ ad finē fortiter
⁊ disponit oīa suauiter: ſꝫ vbi significādū fue
rat dei donū qđ indebitū hoībus gratis gratia
largiretur: sic oportuit dari filiuz quēadmodū
nature nō debebatꝰ excursibꝰ. Negat.n. nā iā fi
lios tali cōmixtioni maris ⁊ femine: qualis esse
poterat abrae ⁊ sare in illa iā etate: etiaz mulie
ris accedente sterilitate que nec tūc parere po
tuit: quando nō etas fecūditati sed etati fecun

ditas defuit. Quod ergo nature sic affecte fructus posteritatis nõ debebat: significat q̄ natura generis humani peccato viciata: ac p hoc iure damnata nihil vere felicitatis i posterum merebat. Recte igitur significat isaac per repromissionem natus: filios gratie ciues ciuitatis libere: socios pacis eterne: vbi sit non amor proprie ac priuate quodãmõ voluntatis sʒ cõi eodẽqʒ imutabili bono gaudẽs atqʒ ex multis vnum cor faciens idest perfecte facta cõcors obedientia caritatis.

¶ De t'rene ciuitatis ɔcertatõe vl' pace. Ca. iiij.

Terrena porro ciuitas q̄ sempit'na non erit: neqʒ.n. cũ i extremo supplicio dãnata fuerit iã ciuitas erit: hic hʒ bonuʒ suũ cui' societate letatur qualis esse de talib' reb' leticia põt. Et qm̄ nõ ẽ tale bonũ vt nullas angustias faciat amatoribus suis: ideo ciuitas ista aduersus seipsaʒ plerũqʒ diuidit': litigãdo bellãdo: atqʒ pugnando: ꝛ aut mortiferas aut certe mortales victorias requirẽdo. Nam ex quacũqʒ sui parte aduersus alteraʒ sui parteʒ bellãdo surrexit querit esse victrix gentiũ: cũ sit captiua vicioꝝ. Et siquidẽ cũ vicerit superbi' extollitur ẽt sic mortifera. Si vo conditionẽ cogitans casusqʒ cões: magis que accidere possunt aduersis angit': q̃ eis q̄ prouenerũt secũdis reb' inflat': tãtũmõ mortalis ẽ ista victoria. Neqʒ.n. semp dominari poterit pmanẽdo eis quos potuerit subiugare vincendo. Nõ ãt recte dicũtur ea bona nõ eẽ q̄ cõcupiscit hec ciuitas: quãdo ẽ ꝛ ipsa in suo genere hũano melior: Cõcupiscit.n. terrenã quãdã pro rebus infimis pacẽ: ad eã nãqʒ desiderat peruenire bellãdo: Qm̄ si vicerit ꝛ q resistat n̄ fuerit: pax erit quã nõ habebãt partes inuicẽ aduersantes: et pro his reb' quas simul habere nõ poterãt infelici egestate certãtes. Hanc pacẽ requirũt laboriosa bella: hãc adipiscit' q̄ putat' gloriosa victoria. Quãdo aũt vincũt q cã iustiore pugnabãt quis dubitet gratulãdã eẽ victoriã: ꝛ prouenisse optabilẽ pacẽ: Hec bõa sunt ꝛ sine dubio dei dona sunt. Sed si neglectis melioribus que ad supernã pertinent ciuitatẽ: vbi erit victoria in eterna ꝛ sũma pace secura: bona ista sic concupiscant': vt vel sola eẽ credantur: vel his que meliora credũtur ampli' diligantur necesse est miẜia cõsequat': ꝛ que inerat augeat'.

¶ De primo terrene ciuitatis auctore fratricida cuius impietati romane vrbis conditor germani cede responderit. Capitulũ. v.

Primus itaqʒ fuit terrene ciuitatis cõditor fratricida: nã suũ fratrẽ ciuẽ ciuitatis eterne in hac terra peregrinãteʒ iuidentia victus occidit. Unde mirãduʒ non ẽ q̄ tãto postea in ea ciuitate condenda que fuerat huius terrene ciuitatis de qua loq̄mur caput futura: ꝛ tã multis gentib' regnatura: huic primo exẽplo ꝛ vt greci appellãt archeotypo: quedã sui generis imago respõdit. Nã ꝛ illic sicut ipsũ facin' quidã poeta cõmemorauit illoꝝ Fraterni primi maduerũt sanguine muri. Sic eniʒ cõdita ẽ roma: qñ occisũ remũ a fratre romulo romana testatur historia nisi q̄ isti terrene ciuitatis ambo ciues erant: ꝛ ãbo gloriã de romane reipublice institutiõe querebãt: sʒ ambo eã tantã q̃tã si vn' esset habere nõ poterant. Qui.n. volebat dominãdo gloriari: min' vtiqʒ dominaret' si eius potestas viuo consorte minueret'. Ut ergo totã dominationẽ hẽret vn': ablatus ẽ socius: ꝛ scelere creuit i pei': qd̄ inocẽtia min' eẽt in meli'. Hi aũt fratres cayn ꝛ abel nõ habebãt ãbo iter se similẽ reꝝ terrenaꝝ cupiditatẽ nec in hoc alter alteri inuidit: q̄ ei' dominat' fieret angustior q alterũ occidit: si ambo dominarẽtur. Abel qppe non querebat dominationẽ i ea ciuitate q̄ cõdebat a fratre: sʒ iuidẽtia illa diabolica q̄ iuidẽt bõis mal' nulla alia cã ẽ nisi q2 illi boni sũt. illi mali. Nullo.n. modo fit minor accedente seu permanente cõsorte possessio bonitatis: imo possessio bonitatis tãto fit latior: quãto cõcordior eã indiuidua socioꝝ possidet caritas. Nõ hẽbit deniqʒ istam possessionẽ: q eã noluerit hẽre cõeʒ. Et tãto eaʒ reperiet ãpliorẽ quãto ãpli' ibi potuerit amare cõsortẽ. Illud igit' qd̄ iter remũ ꝛ romulũ exortũ ẽ: queadmodũ aduersus seipsã terrena ciuitas diuidat' ondit: qd̄ aũt iter cayn ꝛ abel iter duas ipsas ciuitates dei ꝛ hominũ inimicitias demõstrauit. Pugnãt ergo int' se mali ꝛ mali. Itẽ pugnãt iter se boni ꝛ mali: boni vo ꝛ boni: si pfecti sũt iter se pugnare nõ pñt. Proficientes aũt nondũqʒ pfecti ita pñt: vt bonus quisqʒ ex ea pte pugnet cõtra alterũ: q̄ ẽt cõtra semet ipsũ. Et in vno qppe hoĩe caro ɔcupiscit aduersus spũʒ: ꝛ spũs aduersus carnẽ. Cõcupiscẽtia ergo spiritualis cõtra alteri' põt pugnare carnalem: vel concupiscentia carnalis ɔtra alterius spiritualẽ sicut inter se pugnãt bõi ꝛ mali vl' certe ipse concupiscentie carnales iter se du

rum bonorũ nondũ vtiqꜫ perfectorum: sicut ter se pugnãt mali ꝛ mali: donec eorum q curã tur ad vltimam victoriam sanitas perducatur.

¶ De langoribꝰ q̊s ex pena pcc̃i ẽt ciues ciuitatis dei in huius vite pegrinatiõe patiunt̃: ꝛ a quibus deo medente sanantur. Capitulum. vj.

LAngor est qppe ille. i. illa inobedientia de qua in libro decimoq̃rto disseruimꝰ p̃me iobediẽtie suppliciũ: ꝛ iõ ñ nã: sed vitiũ. Propter qđ dicit̃ pficiẽtibꝰ bonis: et ex fide i hac pegrinatione viuẽtibus: iuicez onera vestra portate: ꝛ sic adiplebitis legez xp̃i. Itez alibi dicit̃: Corripite ingetos: ꝯsolamini pusillanimes: suscipite ĩfirmos. patiẽtes estote ad oẽs videte ne q̄s malũ p malo alicui reddat. Item alio loco. Si p̃occupatus fuerit hõ i aliquo dlicto: vos q spũales estis ĩstruite huiusmodi i spũ nãsuetudinis: intẽdens te ipsum ne ꝛ tu tenteris: Et alibi. Sol non occidat sup iracũdiã vr̃az Et i euãgelio: Si peccauerit i te frater tuꝰ: corripe eũ int̃ te ꝛ ip̃z. Itẽ de peccatis i q̄bus multoꝝ cauet̃ offensio sic apostolus dicit. Peccantes coram oibus argue: vt ꝛ ceteri timorez habeãt. Propter hoc ꝛ de venia inuicẽ dãda multa p̃cipiunt̃: ꝛ magna cura pp̄ter tenendaz pacẽ sine q̃ nemo poterit videre deũ: vbi ille terror qñ iubet̃ seruus decẽmiliũ talentoꝝ reddere debita q̃ illi fuerãt relaxata: qm̃ debitum denarioꝝ centũ cõseruo suo nõ relaxauit. Qua similitudine pposita: dñs adiecit: atqꜫ ait. Sic ꝛ vobis faciet pater vester celestis: si nõ dimiseritis vnusquisqꜫ fratri suo de cordibus vestris. Hoc modo curãt̃ ciues ciuitatis dei in hac terra pegrinantes: et paci supne patrie suspirãtes Spũs aũt scũs operat̃ itrĩsecus: vt valeat aliqd medicina: q̃ adhibet̃ extrĩsecus. Alioq̄n euã si deus ipse vtens creatura sibi subdita ĩ aliqua specie humana sensus alloq̃tur humanos: siue istos corporis: siue illos quos istis simillimos habemꝰ in sõnis: nec iteriore gratia mẽtẽ regat atqꜫ agat: nihil pdest homini oĩs predicatio veritatis: facit autẽ hoc deus a vasis misericordie: ire vasa discernẽs: dispẽsatione: qua ipsa nouit multũ occulta: sz tñ iusta. Ipso qppe adiuuãte mirabilibꝰ ꝛ latẽtibus modis: cũ peccatũ qđ habitat i mẽbris nostris: qđ sic peccatũ ẽ: vt sit etiam pena peccati: sicut ap̃ls p̃cipit nõ regnat in nr̃o mortali corpore ad obediẽdũ desiderijs eiꝰ nec ei mẽbra nr̃a velut iniq̃tatis arma exhibemus: ꝯuertit̃ ad mẽtẽ nõ sibi ad mala deo regẽte ꝯsentiẽtẽ: ꝛ ea regẽs tr̃ãq̄llꝰ nũc hẽbit postea sanitatẽ pfectã: atqꜫ imortalitate pcepta homo sine vllo peccato i eterna pace regnabit.

¶ De cã ꝛ ptinacia sceleris cayn: quẽ a facinore ꝯcepto nec dei s̃mo reuocauit. Cap̃lm. vij.

SEd hoc ipsuz qđ sicut potuimus exposuimꝰ: cũ deꝰ locutus esset ad cayn eo modo quo primis hoibus p creaturam subiectaz velut eoꝝ socius forma cõgrua loq̄bat̃: qđ ei pfuit? Nõne ꝯceptũ scelus i necãdo fratre: etiã post verbũ diuine admonitionis impleuit? Naz cũ sacrificia discreuisset amborũ: in illius respiciẽs: huiꝰ despiciẽs: qđ nõ dubitãdũ est potuisse cognosci signo aliquo attestãte visibili: et hoc ideo fecisset deus: q2 mala erant opa eius: fratris vero eius bona: cõtristatus est cayn valde: ꝛ cõcidit facies eiꝰ. Sic eni scriptũ ẽ. Et dixit dñs ad cayn. Quare tristis factꝰ es? ꝛ q̃re ꝯcidit facies tua? Nonne si recte offeras recte ãt nõ diuidas: statim i foribꝰ peccatũ aderit? Peccasti. q̄esce. ad te. n. ꝯuersio eiꝰ ꝛ tu dñaberis illiꝰ. In hac admonitiõe quã ds̃ ptulit ad cayn: illđ qđ dictũ ẽ nõne si recte offeras: recte ãt ñ diuidas: peccasti: q2 nõ elucet cur vl̃ vñ sit dictũ: multos sẽsus pepit eiꝰ obscuritas: cũ diuinaꝝ scripturaꝝ q̄sqꜫ tractator s̃m fidei regulã id conat̃ exponere. Recte qppe offert̃ sacrificiũ: cũ offert̃ deo vero: cui vni tãtũmodo sacrificãdũ ẽ. Nõ ãt recte diuidit̃: dũ ñ discernunt̃ recte vel loca vel tp̃a: vel res ipse q̃ offeruntur vel q offert vel cui offert̃: vel hi q̄bꝰ ad vescẽdũ distribuit̃ qđ oblatũ ẽ: vt diuisionẽ itelligamus hic discretionẽ: siue cũ offert̃ vbi ñ oportet: aut qđ ñ ibi sz alibi oportet siue cũ offert̃ qñ ñ oportet: aut qđ ñ tũc sz alias oportet. Siue cũ id offert̃ qđ nusq̄ ꝛ nunq̄ penitꝰ debuit: siue cũ electiora sibi eiusdez generis tenet hõ: q̃ sunt ea q̃ offert dõ: siue cũ eiꝰ rei q̃ oblata ẽ fit particeps pphanꝰ: aut q̄libet quẽ fas ñ ẽ fieri. In q̊ꝝ aũt hoꝝ deo displicuerit cayn: facile ñ põt iueniri. Sz qm̃ iohẽs ap̃ls cũ de his fr̃ibꝰ loq̄ret̃: ñ sicut cayn inq̄t: q ex maligno erat: ꝛ occidit frẽz suuz ꝛ cuiꝰ rei gr̃a occidit eũ: q2 opa illiꝰ maligna fuerũt: fr̃is aũt illiꝰ iusta: dat̃ itelligi pp̄terea nõ respexisse deũ i munera eiꝰ: q2 hoc ipso male diuidebat: dãs deo aliq̄d suũ: sibi aũt seipsũ: Qđ oẽs faciũt q ñ dei sz suã sectãtes volũtatẽ. i. nõ recto: sz pu̱erso corde viuẽtes: offerũt deo tantum minus quo putant euz redimi: vt eoꝝ non opituletur sanandis prauis cupiditatibꝰ: sz ex

plendis. Et hoc ē ꝓpriū terrene ciuitatis deū vel deos colere: qbus adiuuātibus regnet ĩ victorijs ⁊ pace terrena: nō caritate cōsulēdi: sed dn̄andi cupiditate. Boni qppe ad hoc vtuntur mūdo: vt fruātur deo: mali aūt cōtra vt fruant̄ mūdo: vti volūt deo: q tn̄ eū vel esse vel res humanas curare iaꝫ credūt: sunt eni ml̄to deteriores q nec hoc qdem credūt. Cognito itaqꝫ cayn: ꝙ sup eiꝰ germani sacrificiuꝫ nec sup suū respexerat deus: vtiqꝫ fratrē bonū mutatꝰ imitari: nō elatus debuit emulari: Sꝫ qꝛ cōtristatus ē ⁊ cōcidit vultꝰ eiꝰ. hoc peccatū maxime arguit deꝰ tristitiā de alteriꝰ bonitate: et hoc fratris. Hoc qppe arguēdo iterrogauit dicēs. Quare ꝯtristatꝰ es: ⁊ qre cōcidit facies tua? Quia eni fratri iuidebat: deus videbat: ⁊ hoc arguebat. Nā hoibus qbus abscōditū ē coꝛ alterius: eē posset ambiguū ⁊ ꝑsus incertū: vtrū illa tristitia malignitatē suā ĩ qua se deo displicuisse didicerat an fratris doluerit bonitatē q̄ deo placuit: cum ĩ sacrificiū eiꝰ aspexit. Sꝫ rōneꝫ reddēs d̄s cur eiꝰ oblationē accipe noluerit: vt sibi ipse potius merito q̄ꝫ ei imerito frat̄ displiceret: cū esset iniustus n̄ recte diuidēdo: hoc est nō recte viuendo ⁊ idignꝰ cuiꝰ opprobat̄ oblatio q̄ꝫ esset iniustior ꝙ fratreꝫ iustū gratis odisseꝫ on̄dit. Nō tn̄ eū dimittens sine mādato sancto iusto ⁊ bono: Quiesce inqt: ad te eni cōuersio eiꝰ. ⁊ tu dn̄aberis illius. Nunquid fratris? Absit. Cuiꝰ igit̄ nisi peccati? Dixit eni peccasti tn̄ deide addidit: qesce: ad te eni cōuersio eiꝰ: ⁊ tu dn̄aberis illius: ꝓōt qdeꝫ ita ĩtelligi: ad ipsū hoieꝫ ꝯuersioneꝫ eē debere peccati: vt nulli alij q̄ꝫ sibi sciat tribuere d̄bere ꝙ peccat. Hec ē eni salubris penitētie medicina: ⁊ venie petitio nō ĩcōgrua: vt vbi ait ad te eni cōuersio eiꝰ: n̄ subaudiat̄ erit sꝫ sit ꝑcipiētis videlꝫ non ꝑdicētis modo: tūc eni dn̄abitur q̄sqꝫ peccato: si id sibi nō defendēdo ꝓposuerit sꝫ penitēdo subiecerit. Aliogn ⁊ illi fuiet dn̄anti: si patrociniū adhibuerit accidēti. Sꝫ vt peccatū ĩtelligat̄ ꝯcupiscētia ipsa carnalis de q̄ dicit apostolus. Caro cōcupiscit aduersus spiritū in cuiꝰ carnis fructibꝰ et inuidiā cōmemorat: q̄ vtiqꝫ cayn stimulabat̄ ⁊ accēdebat̄ ĩ fratris exitiū: bene subaudit̄ erit. i. ad te. n. cōuersio eius erit: et tu dn̄aberis illius. Cū eni cōmota fuerit pars ipsa carnalis: quā peccatū appellat apl's vbi dicit: nō ego operoꝛ illud sꝫ qd̄ habitat ĩ me peccatū: quā partē animi etiā philosophi dicūt esse vitiosaꝫ: nō q̄ menteꝫ debeat trahere: sꝫ cui mens debeat imperare: eāqꝫ ab illicitis opibus ratione cohibere: cū ergo cōmota fuerit ad aliqd perperā cōmittēdū: si acqescat̄ ⁊ obtēperet̄ dicēti apostolo: ne exhibueritis membra vestra arma iniqtatis peccato: ad mētem domita ⁊ victa cōuertit̄: vt subdita ratio dn̄et̄: hoc ꝑcepit deus huic q facibꝰ inuidie ĩflāmabat̄ ĩ fratrē: ⁊ queꝫ debuerat imitari cupiebat auferre. Quiesce ĩquit manus ab scelere cōtine. Nō regnet peccatū ĩ tuo corpore mortali ad obediēdū desiderijs eiꝰ: nec exhibeas mēbra tua iniquitatis arma peccato. Ad te eni cōuersio eiꝰ dū nō adiuuat̄ relaxādo sꝫ qescēdo frenat̄. Et tu dominaberis illius: ⁊ cū forinsecꝰ non ꝑmittit̄ operari: sub potestate mētis regētis ⁊ bn̄ volētis absuescat etiā ĩtrinsecus nō moueri. Dictū est tale aliqd in eodē diuino libro ⁊ de muliere: qn̄ post peccatū deo ĩterrogāte atqꝫ iudicāte dānationis sn̄ias acceperūt ĩ serpēte diabolus: ⁊ ĩ seipsis mulier ⁊ maritꝰ. Cū. n. dixisset ei. Multiplicās multiplicabo tristitias tuas: ⁊ gemitū tuum: et in tristitijs paries filios: deide addidit: ⁊ ad virū conuersio tua: ⁊ ip̄e dominabitur tui. Quod dictū est ad cayn de peccato vel de vitiosa carnis cōcupiscentia. hoc isto in loco de peccatrice femina vbi intelligenduꝫ est virum ad regendaꝫ vxorem: animo carnē regenti similē esse oportere. Propt̄ qd̄ dic̄ apostolus. Qui diligit vxorem suam seipsum diligit. Nemo eni vnqꝫ carnē suaꝫ odio habuit. Sananda sunt enim hec sicut nostra: non sunt aliena dānanda. Sed illō dei ꝑceptum cayn sicut preuaricatoꝛ accepit. Inualescente quippe inuidentie vitio: fratrem insidiatus occidit. Talis erat terrene conditor ciuitatis. Quomodo autem significauerit etiā cayn iudeos a quibus christus occisus est: christum vero magnum pastorem omnium pecorū custos prefigurabat abel: quia ĩ alegoria ꝓphetica res ē: parco nunc dicere. Et q̄daꝫ hinc aduersus faustum manicheū dixisse me recolo.

¶ Que ratio fuerit vt cayn inter pꝛīcipia generis humani conderet ciuitatem. Capl'm. viij.

Nunc aūt defendenda videtur mihi historia: ne sit scriptura ĩcredibilis que dicit edificatā ab vno hoie ciuitatem: eo tpe quo nō amplius q̄ꝫ viri q̄tuor vel potiꝰ tres postea q̄ꝫ frat̄ fratrē occidit fuisse vident̄ ĩ terra: idest ꝑmus hō patrem oium ⁊ ipse cayn et eius filiꝰ enoch: ex cuiꝰ noie ipsa ciuitas nuncupata ē. Sed hoc quos mouet: parum considerāt nō

oēs hoīes q tūc esse potuerūt: scriptorem sacre
huius historie necesse hūisse noīare: sed eos so/
los quos operis suscepti ratio postulabat. Pro
positū qppe scriptoris illius fuit p quē spūs scūs
id agebat: p successiones certaꝝ gñationum ex
vno hoīe ꝑpagataꝝ ꝑuenire ab abraā: ac dein/
de ex ei⁹ semine ad ppl'z dei: ī quo distictio a ce/
teris gentibus ꝑfigurarent̄ ꝛ ꝑnūciarent̄ oīa q̄
de ciuitate cuius eternū erit regnū: ꝛ de rege ei⁹
eodēq; ɔditore xp̄o ī spū ꝑuidebant̄ esse futura
ita vt nec de altera societate hoīuz taceret̄ quā
terrenā dicimus ciuitatē: q̄tū ei ɔmemorande
satis esset: vt ciuitas dei etiā sue aduersarie cō/
paratōe clarescat: Cū igit̄ scriptura diuina vbi
ꝛ numeꝝ annoꝝ quos illi hoīes vixerūt cōme/
morat ita īcludat: vt dicat de illo de quo loq̄ba
tur ꝛ genuit filios ꝛ filias: ꝛ fuerūt oēs dies illi⁹
vel illius quos vixit anni tot ꝛ mortuus est: nū/
qd q2 eosdē filios ꝛ filias nō noīat ideo ītellige/
re nō debemus ꝑ tā multos annos qb⁹ tūc ī scl'i
hui⁹ ꝑma etate viuebat: nasci potuisse pl'imos
hoīes: quoꝝ cetibus ɔdi possent etiā pl'ime ciui
tates? Sꝫ ptinuit ad deū quo ista īspirāte ɔscri
pta sūt: has duas societates suis diuersis gene
ratōibus ꝑmitus dirigere atq; distiguere: vt se
orsū hoīuz hoc est scd'm hoīez viuentiū seorsum
aūt filioꝝ dei .i. hoīuz scd'z deū viuentiū genera
tiones ɔtexent̄ vsq; ad diluuiū: vbi ambaꝝ so/
cietatū discretio ɔcretioq; narrant̄: discretio q
dez q2 ambaꝝ separatiꝫ generatōes ɔmemorā/
tur vnius fratricide cain: alteri⁹ aūt q vocabat̄
seth. Nat⁹ qppe fuerat ꝛ ipse de adā: ꝑ illo quē
frater occidit. Cōcretio aūt: q2 bonis ī deterius
declinātibus tales vniuersi facti fuerāt vt dilu
uio delerent̄: excepto vno iusto cui nomē erat
noe: ꝛ eius ɔiuge ꝛ tribus filijs totidēq; nurib⁹.
Qui hoīes octo ex illa oīuz vastatōe mortaliū ꝑ
arcā euadere meruerūt. Qd' igit̄ scriptū ē ꝛ co
gnouit cain vxorē suā ꝛ ɔcipiēs peperit enoch:
ꝛ erat edificās ciuitatē ī noīe filij sui enoch: nō ē
qdē ɔsequēs vt istū ꝑmū filiū genuisse credat̄.
Neq;. n. hoc ex eo putādū ē: q2 dict⁹ est cogno/
uisse uxorē suā: q̄si tūc se illi ꝑmitus ɔcūbendo
miscuisset. Nā ꝛ de ipso p̄re oīuz adā: nō tūc so/
lū hoc dictū est qñ ɔceptus est cain quez primo/
genitū videt̄ hūisse: verūetiā posteri⁹ eadē scri
ptura cognouit īquit adā vxorē suā: ꝛ ɔcepit et
peperit filiū: ꝛ noīauit nomē illius seth. Vñ ītel/
ligit̄ ita solere illā scripturā loq̄ q̄uis nō semꝑ:
cū ī ea legit̄ scōs hoīuz fuisse ɔceptus: nō tñ so/
lū cū primū sibi sexus vterq; misceret̄. Nec il/
lud necessario est argumēto: vt ꝑmogenitū p̄ri
existimemus enoch: q2 eius noīe illa ciuitas nū/
cupata est. Non enim abre est: vt propter ali/
quam causaz cum ꝛ alios haberet: diligeret eū
pater ceteris amplius. Neq; enim ꝛ iudas pri/
mogenitus fuit: a quo ꝛ iudea cognominata est
ꝛ iudei. Sed etiam si cōditori ciuitatis illius iste
filius primus est natus: non ideo putandum est
tunc a patre condite ciuitati nomen eius impo
situm quando natus est: quia nec constitui tunc
ab vno poterat ciuitas: que nihil est aliud q̄ ho
minum multitudo aliquo societatis vinculo col
ligata: sed cum illius hominis familia tanta nu
merositate cresceret: vt haberet iaz populi quā
titatem: tunc potuit vtiq; fieri vt ꝛ constitueret:
ꝛ nomen primogeniti sui constitute imponeret
ciuitati. Tam longa quippe vita illorum homi/
num fuit: vt illic memoratorum quoruz ꝛ anni
taciti non sunt: qui minimum vixit ante diluuiū
ad septingentos quinquagitatres perueniret.
Nam plures nongentos annos etiam transie/
runt quanuis nemo ad mille peruenerit. Quis
itaq; dubitauerit per vnius hominis etatem tā
tum multiplicari potuisse genus humanum: vt
esset vnde constitueretur non vna sed plurime
ciuitates. Quod ex hoc conijci facillime potest
quia ex vno abraam non multo amplius qua/
dringentis annis numerositas hebraice gentis
tanta procreata est: vt in exitu eiusdem populi
ex egypto: sexcenta milia hominum fuisse refe/
rantur bellice iuuentutis: vt omittamus gentē
idumeorum non pertinentem ad populum isra
el: quem genuit frater eius esau nepos abrae: ꝛ
alias gentes natas ex semine ipsius abrae: non
per saram coniugem procreatas.

De lōga vita hoīuz que fuit ante diluuium: ꝛ
de ampliore humanoꝝ corpoꝝ forma. Cap. ix.

Quāobrē nullus prudēs rerū existima/
tor dubitauerit cain nō solū aliquā: ve
rūetiā magnā potuisse ɔdere ciuitatē
qñ ī tā lōgū tēpus protēdebatur vita mortaliū
nisi forte īfideliū quispiaz ex ipsa numerositate
annoꝝ nobis ingerat questionē: qua vixisse tūc
homines scriptum est in auctoritatibus nostris
et hoc neget esse credendum. Ita quippe non
credunt etiam magnitudines corporum longe
ampliores tunc fuisse q̄ nunc sunt. Vnde ꝛ no
bilissimus eorum virgilius de ingenti lapide
quem in agrorum limite infixum vir fortis

illoꝝ tẽpoꝝ pugnãs ⁊ rapuit: ⁊ cucurrit ⁊ itorsit ⁊ imisit. Uix illũ iquit lecti bis sex ceruice subirẽt. Qualia nũc hoiũ ꝓducit corpora tellus: significãs maiora tũc corpora producere solere tellurẽ. Quãto magis igiẽ tpibus recẽtioribus mũdi: añ illud nobile diffamatũq; diluuiũ? Sꝫ de corpoꝝ magnitudine plerũq; icredulos nudata ꝑ vetustatẽ siue ꝑ vim fluminũ variosq; casus sepulchra ↄuicũt: vbi apparuerũt vl' vñ ceciderũt icredibilis magnitudinis ossa mortuoꝝ. Uidi ipse nõ solus sed aliq mecũ i vticẽsi littore molarẽ hoīs dẽtẽ tã igẽtẽ: vt si i nr̃oꝝ dẽtiũ modulos minutatiꝫ ↄcidereẽ: centũ nobis videreẽ facere potuisse. Sed illũ gigãtis alicuius fuisse crediderimus. Nã preter ꝙ erant oīum multo maiora q̃ nostra tunc corpora: gigantes longe ceteris anteibãt. Sicut alijs deide nostrisq; tẽporibus rari quideꝫ: sed nunq̃ ferme defuerũt qui modũ alioꝝ plurimũ excederẽt. Plinius secũdus doctissimus hõ q̃̃to magis magisq; preterit seculi excursus minora corpora naturam ferre testatur. Quod etiaꝫ homeꝝ cõmemorat sepe carmine fuisse ↄquestũ: nõ hec velut poetica figmẽta deridens: sed ita historicã fidẽ tanq̃ miraculoꝝ naturaliũ scriptor assumẽs: Ueꝝ vt dixi antiquoꝝ magnitudines corpoꝝ: iuẽta plerũq; ossa qm̃ diuturna sũt etiã multo posterioribus sclīs ꝓdũt: annoꝝ aũt numerositas cuiusq; hoīs q tpibus illis fuit: nullis nũc talib⁹ documẽtis venire i expimẽtũ põt. Nec tñ ideo fides sacre huic historie derogãda ẽ cuius tãto ipudẽtius narrata nõ credimus: q̃̃to ipleri certi⁹ ꝓnũciata ↄspicimus. Dicit tñ etiã idẽ plini⁹ eẽ adhuc gẽteꝫ vbi ducẽtos annos viuiẽ. Si ergo humanaꝝ vitarũ diuturnitates q̃s experti nõ sumus hodie habere credũtur icognita nobis loca: cur nõ habuisse credãtur ⁊ tẽpora? An vero est credibile alicubi esse quod hic non est: ⁊ incredibile aliquando fuisse quod nunc non est?

¶ De differẽtia qua iter hebreos ⁊ nostros codices videntur annoꝝ numeri dissonare. Cap. x.

Quocirca ⁊si inter hebreos ⁊ nr̃os codices de ipso numero annoꝝ nõnulla videẽ eẽ distãtia: qđ ignoro qua ratõe sit fcm̃: nõ tñ tãta ẽ: vt illos hoīes tã lõgeuos fuisse dissẽtiãt. Nã ipse hõ p̃m⁹ adã añq̃ gigneret filiũ q ẽ appellatus seth ducẽtos trigita vixisse annos repiẽ i codicibus nr̃is: i hebreis aũt cẽtũ trigita ꝓhibeẽ. Sꝫ posteaq̃ eũ genuit septigentos vixisse legiẽ i nr̃is: octigẽtos vo i illis. Atq̃ ita i vtrisq; vniuersitatis sũma ↄcordat: ac deinde ꝑ ↄsequẽtes generationes anteq̃ gignaẽ q gigni cõmemoraẽ: minus vixisse apud hebreos pater eius ivenitẽ cẽtũ annos: sed posteaq̃ ẽ genitus: idẽ ipse cẽtũ minus q̃ i hebreis iveniunẽ i nr̃is. Atq; ita hic ⁊ ide numeri vtriusq; vniuersitas ↄsonat. In sexta aũt generatõe nusq̃ vtriq; codices discrepãt. In septima vero vbi ille q natus est enoch: nõ mortuus sed ꝙ deo placuerit trãslatus eẽ narraẽ: eadẽ dissonãtia est q̃ i superioribus gnq; de cẽtũ annis anteq̃ gigneret eũ q ibi cõmemoratus ẽ filiũ atq; ita i sũma silis ↄsonãtia. Uixit eiꝫ annos anteq̃ trãsferreẽ ꝭm vtrosq; codices trecẽtos sexagitaquiq;. Octaua generatio hẽt qdẽ nõnullã diuersitatẽ sꝫ minorẽ ac dissimilẽ ceteris. Matusalẽ qppe queꝫ genuit enoch: anteq̃ gigneret eũ q i ipso ordine q rursus i nr̃is posteaq̃ eum genuit reperiũtur additi: ⁊ i vtrisq; sibi sũma vniuersi numeri occurrit: In sola nona generatõe .i. i anniſ lamech filij matusaleꝫ p̃ris aũt noe: sũma vniuersitatis discrepat: sꝫ nõ plimũ. Uigiti eiꝫ ⁊ quatuor annos plus vixisse i hebreis q̃ i nr̃is codicibus iuenitur. Nã anteq̃ gigneret filium q vocatus est noe: sex minus habet in hebreis q̃ in nostris: postea vero q̃ eum genuerit: triginta amplius in eisdem q̃ in nostris. Unde sex illis detractis restant viginti quatuor vt dictum est.

¶ De annis matusalem: cuius etas. xiiij. annis videtur diluuium excedere. Capitulum. xi.

Ex hãc aũt discrepãtiã hebreoꝝ codicum atq; nr̃oꝝ exoriẽ illa famosissima q̃stio: vbi matusalẽ q̃tuordecim annos vixisse post diluuiũ cõputaẽ: cũ scriptura ex oībus q i terra tũc fuerãt solos octo hoīes i arca exitũ cõmemoret euasisse diluuij: i qbus matusalẽ nõ fuit. Secũdũ codices eĩm nr̃os matusalem priusq; gigneret illum quẽ vocauit lamech vixit annos cẽtũ sexagita septẽ: deinde ipse lamech añq̃ ex illo nat⁹ eẽt noe vixit annos cẽtũ octogitaocto: q sil' fiũt tercẽtiquiquagitaquinq;. His addũtur sexcẽti noe quoto eius anno diluuiũ factũ est: qui fiut nongenti quinquagitaquinque: ex quo matusalem natus est vsque ad annum diluuij. Omnes autem anni vite matusalem nongenti sexagintanouem computantur. Quia cum vixisset annos centum sexagintaseptẽ ⁊ genuisset filium qui est appellatus lamech: post eũ genitũ vixit annos octingentos duos. Qui omnes vt diximus nongenti sexa-

gintanouem fiunt. Unde detractis nongentis
qnquagintaqnq3 ab ortu matusalez vsq3 ad di
luuiũ remanẽt quatuordeciz: qbus vixisse cre/
ditur post diluuiũ. Propter qđ nõnulli etsi euz
in terra vbi oẽm carnẽ quã viuere in aqs natu/
ra nõ sinit: cõstat fuisse deletã cũ patre suo qui
trãslatus fuerat aliquãto fuisse: atq3 ibi donec
diluuiũ preteriret vixisse arbitrant̃. Nolentes
derogare fidẽ codicibus quos ĩ auctoritatem
celebriorẽ suscepit ecclesia: ⁊ credẽtes iudeoꝝ
potius q̃3 istos nõ hr̃e quod verũ ẽ. Non eñi ad
mittũt ꝙ magis hic esse potuerit error iterp̃tuz
q̃3 ĩ ea lingua eẽ falsũ: vnde ĩ nostram p grecaz
scripturã ip̃a trãslata ẽ. Sed inqunt ñ eẽ credi
bile septuagita interp̃tes q vno simul tempore
vnoq3 sensu interp̃tati sunt errare potuisse aut
vbi nihil eoruz ĩtererat voluisse mẽtiri: iudeos
vero duz nobis inuidẽt ꝙ lex ⁊ ꝓphete ad nos
interpretãdo transierũt: mutasse q̃daz in codici
bus suis vt in nr̃is minueret̃ auctoritas. Hanc
opinionez vel suspitionẽ accipiat qsq3 vt puta/
uerit: certuz est tñ nõ vixisse matusalez post di/
luuiũ: sz eodẽ anno fuisse defunctũ: si verum ẽ
qđ de numero annoꝝ in hebreis codicibus iue/
nitur. De illis septuagita iterp̃tibus qd mihi vi/
deat̃ suo loco diligẽtius inserẽduz ẽ: cũ ad ipsa
tp̃a q̃3tuz necessitas huius opis postulat cõme/
morãda adiuuãte dño venerim⁹. Presenti eñi
sufficit q̃stioni: ſm vtrosq3 codices tã lõgas ha/
buisse vitas illius eui hoĩes: vt posset etate vni
us q de duob⁹ quos solos terra nũc habuit pa/
rentibus primus est natus: ad constituendã eti
am ciuitatem muliplicari genus humanum.

¶ De opinione eorum qui primorũ temporum
homines tam longeuos q̃3 scribitur fuisse non
credũt. Capitulum. xij.

N Ec q3 enim vllo modo sunt audiẽdi q pu
tant aliter annos illis tẽporibus ꝯputa
tos. i. tante breuitatis: vt vnus annus
noster decem illos habuisse credat̃. Quapropt̃
inqunt cũ audierit qsq3 vel legerit nõgẽtos an/
nos quenq3 vixisse: debet intelligere nonagita
Decez qppe illi ãni vnus annus ẽ nr̃: ⁊ decez nr̃i
centũ illi fuerũt. Ac p hoc vt putant vigiti triuz
annorũ fuit adaz: qñ genuit seth. Et ipse seth vi
ginti hẽbat ⁊ sex mẽses qñ ex illo natus est enos
quos appellat scriptura ducẽtos ⁊ qnq3 ãnos
Quoniã sicut isti suspicãt̃ quorum exponimus
opinionẽ vnuz annũ qualem nunc habemus in
decem partes illi diuidebant. et easdez partes
annos vocabant. Qnarũ partiuz habet vna q̃
dratuz senarium: eo ꝙ deus sex diebus pfece/
rit opera sua: vt ĩ septimo requiesceret. De qua
re in libro vndecimo sicut potui disputaui. Se/
xies aũt seni q numerus quadratũ senariuz fa/
cit: triginta sex dies fiunt: q multiplicati decies
ad trecentos sexaginta puehiunt. i. duodecim
mẽses lunares. Propter qnq3 dies. n. reliquos
qbus solaris annus ĩpletur: ⁊ diei quadrantem
ꝓpter quẽ quater ductũ eo anno quo bisextuz
vocãt vnus dies adijcit̃ addebant̃ a veteribus
postea dies: vt occurreret numerus annorum
quos dies romani intercalares vocabãt. Pro/
inde etiaz enos quez genuit seth: decem ⁊ nouẽ
agebat annos: qñ ex illo natus ẽ filius eius ca/
ynan: quos ãnos dicit scriptura centũ nonagin
ta. Et deinceps p oẽs generatiões ĩ qb⁹ hoĩum
anni ꝯmemorant̃ añ diluuiũ: nullus fere ĩ nr̃is
codicib⁹ inuenit̃: q cũ eẽt cẽtũ ãnoꝝ: vel infra:
vel etiã cẽtũ vigiti aut nõ multo ampli⁹ genue
rit filiũ: sz q minima etate genuerũt: ãnoꝝ cẽtũ
sexaginta ⁊ qđ excrescit fuisse referũtur: qr ne/
mo inqunt decez ãnorũ homo põt gignere fili/
os: q numerus centũ appellabãtur anni ab illis
hoib⁹: sz ĩ ãnis sexdeci ẽ matura pubertas: ⁊ ꝓ/
liĩ idonea ꝓcreãde q̊s cẽtũ ⁊ sexagita ãnos il/
la tp̃a nũcupabãt: Ut aũt aliter ãnuz tũc fuisse
ꝯputatũ nõ sit ĩcredibile adijciũt ꝙ apđ pleros/
q3 scriptores historie repit̃ egyptios hũisse ãnũ
iiij. mẽsiũ: acarnanas. vj. mẽsiũ lauinios. xiij. mẽ
siũ. Plini⁹ scđs cũ ꝯmẽorasset relatũ fuisse ĩ lr̃is
quẽdaz vixisse cẽtũ qnquagita duos ãnos: aliũ
decẽ amplius: alios ducẽtoꝝ ãnoꝝ habuisse vi
tã: alios trecẽtoꝝ: quosdã ad qngẽtos: alios ad
sexcẽtos: nõnullos ad octigẽtos etiã puenisse.
Hec oĩa ꝓpter initia tẽpoꝝ accidisse arbitrat⁹
ẽ. Alij qppe inqt estate determinabãt ãnuz: ⁊ al
teri hyeme: alij q̃dripartitis tẽporib⁹ sicut arca
des inqt: quoꝝ ãni trimẽses fuerũt. Adiecit etiã
aliqñ egyptios: q̊ꝝ paruos ãnos q̃ternoꝝ men
siũ fuisse supra diximus: luneq3 fine eoꝝ limitas/
se ãnũ. Itaq3 apđ eos ĩquit ⁊ singl'a milia ãnoꝝ
vixisse ꝓdunt̃: His velut ꝓbabilib⁹ argumẽtis
qdã nõ destruẽtes fidem sacre hui⁹ historie: sed
astruere nitentes: ne sit ĩcredibile ꝙ tã multos
ãnos vixisse referunt̃ antiq: psuaserũt sibi nec
se suadere ĩprudẽter existimãt tã exiguũ spaci/
um tẽporis tũc annũ vocatũ: ⁊ illi dece sint vn⁹
noster: ⁊ decez nostri cẽtum illoꝝ. Hoc aũt fal/
sissimũ eẽ documento euidentissimo ostẽditur.

Quod anteq̄ faciā nō mihi tacendum videtur
que credibilior possit eē suspicio. Poteramus
certe hāc asseuerationē ex hebreis codicib⁹ re/
darguere: atq̄ cōuincere: vbi adaz nō ducēto/
rū triginta: sz cētuz trigita annorū fuisse repe/
ritur: qn̄ tertiū genuit filiū: q̄ āni si tredecim no
stri sunt: proculdubio primū genuit qn̄ duodeciz
vel non multo amplius annorū fuit. Quis pōt
hac etate generare vsitata ista nobisq̄ notissi/
ma lege nature? Sz hūc omittamus: q̄ fortasse
etiā qn̄ creatus ē potuit. Nō eni eū tā paruū q̄
īfantes nr̄i sunt: factū fuisse credibile ē. Seth fi
lius eius nō ducētorū q̄nq̄ sicut nos legim⁹: sed
cētū quiq̄ fuit qn̄ genuit enos: ac p hoc sz istos
nōdū hēbat vndeci annos etatis. Quid dicam
de caynan ei⁹ filio: q̄ cū apud nos cētuz septua/
ginta repiatur ānorū apd̄ hebreos septuagita
legit̄ fuisse qn̄ gēuit malalehel. Quis generat
homo septennis: si tunc āni septuaginta nūcu/
pabantur qui septem fuerunt?

¶ An in dinumeratione annorū hebreoruz magis q̄ .lxx. iterptuz sit sequēda auctas. Ca. xiij.

SEd cū hoc dixero: continuo referet̄ illud
iudeorū eē mēdaciū: de quo supius sa
tis actū est. Nā septuaginta interptes
laudabilit̄ celebratos viros potuisse mētiri dif/
ficile ē. Ubi si querā q̄d sit credibili⁹ iudeorū gē
tez taz lōge lateq̄ diffusā ī hoc cōscribēdū mē/
daciū vno cōsilio conspirare potuisse: ⁊ dum alijs
īuideant auctoritatē: sibi abstulisse veritatē: an
septuagita hoīes q̄ etiā ipi iudei erāt: ī vno loco
positos: qm̄ rex egypti ptolemē⁹ eos ad hoc opus
asciuerat: ipsaz veritatē gētib⁹ alienigenis īui/
disse: et cōmunicato istud tūc fecisse consilio: q̄s n̄
videat q̄d procliuius faciliusq̄ credat̄? Sz absit
vt prudēs q̄spiā vel iudeos cuiuslibet puersita
tis atq̄ malicie tātū potuisse credat ī codicibus
tā multis ⁊ tā lōge lateq̄ dispsis: vel septuagin
ta illos memorabiles viros hoc de inuidēda gē
tibus veritate vnū communicasse cōsiliū. Credibi
lius ergo q̄s dixerit: cū p̄mū de bibliotheca pro
lemei describi ista ceperūt: tunc aliq̄d tale fieri
potuisse in codice vno. s. primit⁹ inde descripto
vnde iaz latius emanaret: vbi potuit q̄dez acci
dere etiā scriptoris error? Sed hoc ī illa q̄stione
de vita matusalē nō absurdū suspicari ē: ⁊ in il/
lo alio vbi supantib⁹ vigintiq̄tuor annis sūma
nō cōuenit. In his aūt in q̄bus continuat̄ ipsi⁹ mē
dositatis similitudo: ita vt ante genitū filiū qui
ordini īserit̄: alibi supsint cētū anni: alibi desint
post genitū aūt vbi deerāt supsint: vbi superāt
desint: vt sūma cōueniat: ⁊ hoc ī prima: secūda:
tertia: q̄rta: q̄nta: septimaq̄ generatiōe īuenit̄:
videt̄ hr̄e quādā si dici potest error ipse constātiā:
nec casū redolet sed īdustriā. Itaq̄ illa diuersi
tas numerorū aliter se habētiū ī codicib⁹ grecis
⁊ latinis: aliter in hebreis: vbi nō ē ita de cētum
annis p̄us additi postea detractis p tot genera
tiōes continuata parilitas: nec malicie iudeoruz:
nec diligētie vel prudētie septuagita īterp̄tum
sed scriptoris tribuat̄ errori: qui de bibliotheca
supradicti regis codicē describendū prim⁹ acce
pit. Nā etiā nūc: vbi numeri nō faciūt ītētū ad
aliq̄d qd̄ facile possit intelligi: vel qd̄ appareat
vtiliter disci: ⁊ negligēter describuntur: ⁊ negli
gētius emēdant̄. Quis eni existimet sibi eē di/
scendū quot milia hominū trib⁹ israhel sigillati
hr̄e potuerūt: qm̄ prodesse aliq̄d nō putat̄: ⁊ quo/
tus q̄sq̄ hoīuz est cui profūditas vtilitatis huius
appareat? Hic vero vbi p tot contextas genera/
tiōes cētuz anni alibi adsūt: alibi desunt: ⁊ post
natū q̄ commemorādus fuerat filiū: desūt vbi af/
fuerūt: adsūt vbi defuerūt: vt sūma concordet ni
mirū cuz vellet psuadere q̄ hoc fecit ideo nume
rosissimos ānos vixisse antiquos q̄ eos breuis
simos nūcupabāt: ⁊ hoc de maturitate puber/
tatis: q̄ idonea filij gignerent̄ conaret̄ ostendere:
atq̄ ideo in illis cētū ānis decē nr̄os īsinuādos
putaret īcredulis: ne hoīes taz diu vixisse reci/
pere ī fidē nollēt: addidit cētū: vbi gignendis fi
lijs habilē nō īuenit etatez: eosdēq̄ post gēitos
filios vt congrueret sūma detraxit: sic q̄ppe volu
it credibiles facere idoneorū generāde prolis cō/
ueniētias etatū: vt tn̄ nūero: nō fraudaret vni/
uersas etates viuētiū singulorū. Qd̄ aūt ī sexta
generatione id non fecit: hoc ipsuz est quod ma
gis mouet illuz ideo fecisse cum res quam dici
mus postulauit: quia non fecit vbi non postula
uit. Inuenit nanq̄ ī eadez generatiōe apud he/
breos vixisse iared anteq̄ genuisset enoch cen
tū sexaginta duos annos: q̄ sm̄ illam rationem
breuium annorum fiunt anni sexdecim: ⁊ aliq̄d
minus q̄ menses duo: que iam etas apta est ad
gignendnm: et ideo addere centum annos bre
ues vt nostri vigintisex fierent necesse non fu
it nec post natum Enoch eos detrahere quos
non addiderat ante natum. Sic factum est vt
hinc nulla esset inter codices vtrosq̄ varietates
Sz rursus mouet cur in octaua gn̄atōe anq̄ d̄
matusalē nasceret̄ lamech: cū apd̄ hebreos le/

gāt cētū octogīta duo āni: vigītiduo anni minꝰ
inueniūtur ī codicibus nostris: vbi potius addi
cētū solēt: ꝛ post genitū lamech cōplēdā restitu
untur ad sūmā que ī codicibus vtrisq̄ nō discre
pat. Si eīz cētū septuagīta annos ꝓpter puber
tatis maturitatē decē ꝛ septē volebat ītelligi. si
cut nihil addere: ita nihil detrahere iā debebat
quia īuenerat etatē idoneā generationi filioꝝ:
propter quā ī alijs cētū annos vbi eā nō īuenie
bat addebat: hoc aūt de vigīti annis merito pu
taremus causa mendacitatis accidere potuisse
nisi eos sicut prius detraxerat restituere postea
curaret: vt summe ꝯueniret ītegritas: An forte
astutius factū extimādū ē: vt illa qua cētū anni
prius solent adijci ꝛ postea detrahi occultaret
īdustria: cū ꝛ illic vbi necesse nō fuerat nō q̄dez
de cētū annis: verū tn̄ de q̄ātocūq̄ numero pri
us detracto post reddito tale quid fieret. Sed
quomodolibet istud accipiatur: siue credat ita
esse factū: siue nō credatur siue postremo ita: si
ue nō ita sit: recte fieri nullo modo dubitaueriz
vt cū diuersum aliquid ī vtrisq̄ codicibus īue
nitur: qn̄ quidē ad fidē reꝝ gestaꝝ vtrūq̄ eē nō
pōt: veꝝ ei līgue potius credatur: vn̄ ē in aliā ꝑ
īterpretes facta trāslatio. Nā ī quibusdā etiam
codicibus grecis tribus ꝛ vno latino: ꝛ vno etiā
syro īter se consentientibus: inuentus est matu
salez sex annis ante diluuiuz fuisse defunctus.

De parilitate annoꝝ q̄ hisdez q̄bus nūc spaci
is ꝛ in prioribus seculis cōcurrerūt. Cap. xiiij.

Nunc iā videamus quonā modo euidē
ter possit oñdi: nō tā breues vt illi de
cē vnus esset noster: sed tāte prolixita
tis annos quāte nūc habemus quos vtiq̄ circu
itus ꝯficit solis ī illorū hoīuz vita ꝓlixissima cō
putatos. Sexcētesimo nēpe anno noe scriptū ē
fcm̄ eē diluuiū. Cur ergo ibi legit: ꝛ aqua dilu
uij facta super terrā sexcētesimo anno vite noe
secūdi mēsis septima ꝛ vicesima die mēsis: si an
nus ille minimus quales decē faciūt vnuz nr̄m
trigīta sex dies habebat? Tā illus q̄ppe annus
si antiquo more hoc nomē accepit: aut non ha
bet menses: aut mēsis eius ē triduuz vt habeat
duodeciz mēses. Quomodo igitur hic dictū ē:
sexcētesimo anno secūdi mēsis septima ꝛ vice
sima die mēsis: nisi q2 tales quales nūc sūt etiā
tūc erāt mēses? Nā quo pacto aliter vicesimo
ꝛ septimo die secūdi mēsis diceretur ceptū esse
diluuiū? Deide postea ī fine diluuij ita legit. Et
sedit arca ī mēse septimo: septima ꝛ vicesima die
mēsis sup mōtes ararach. Aqua aūt minuebat
vsq̄ ad vndecimū mēsē. In vndecimo aūt mē
se prima die mēsis apparuerūt capita mōtium.
Si igitur tales mēses erāt: tales ꝑfecto ꝛ anni
erāt quales nūc habemus. Mēses quippe illi
triduani vigīti ꝛ septē dies habere nō poterāt.
Aut si pars tricesima tridui tūc appellabantur
dies vt oīuz proporciōes mināt ur: ergo nec to
to quatriduo nostro factū ē illud tā grāde dilu
uiū: quod memoratur factū quadragīta diebꝰ
ꝛ quadragīta noctibus. Quis hāc absurditatē
ꝛ vanitatē ferat? Proīde remoueat hic error:
qui ꝯiectura falsa ita vult astruere scripturarū
fidē: vt alibi destruat. Prorsus tātus etiā tunc
dies fuit q̄ātus ꝛ nūc ē: quē vigīti ꝛ quatuor ho
re diurno curriculo nocturnoq̄ determināt: tā
tus mēsis quātus ꝛ nūc est: quē luna cepta ꝛ fi
nita ꝯclusit. Tātus annus quātus ꝛ nūc ē: quē
duodecim menses lunares additis propter cur
sum solarem quinque diebus quadrante con
summant. Tantus anni sexcentesimi vite noe
secundus erat mēsis: eiusque mēsis vicesimus
et septimus dies: quando cepit esse diluuium:
in quo dies quadraginta continuate ingentes
pluuie memorantur: qui dies non binas ac pau
lo amplius horas hēbant: sz vicenas ꝛ q̄ternas
die noctuq̄ trāsactas. Ac ꝑ hoc tā magnos an
nos vixerūt illi antiq̄ vsq̄ amplius q̄ nōgētos:
q̄ātos postea vixit abraā cētū ꝛ septuagītaq̄ui
q̄: ꝛ post eū filius eius isaac cētū octogīta: ꝛ fili
us eius iacob ꝓpe cētū quīquagīta: ꝛ quantos
īterposita aliquāta etate moyses cētū vigīti: et
q̄ātos etiā nūc viuūt hoīes septuagīta vl' octo
gīta: vl' nō mlto ampliꝰ de q̄bꝰ etiā dictū est. Et
ampliꝰ eoꝝ labor ꝛ dolor. Illa vero numeroꝝ
varietas q̄ īter codices hebreos īuenit ꝛ nr̄os:
neq̄ de hac antiqua lōgeuitate dissentit: ꝛ si q̄d
hēt ita diuersū: vt veꝝ eē vtrūq̄ nō possit: rerū
gestaꝝ fides ab ea līgua repetēda est: ex qua ī
terpretatū est q̄d habemus. Que facultas cum
volentibus vbiq̄ gentium presto sit: non tamē
vacat q̄ septuagīnta interpretes in plurimis q̄
diuersa dicere videntur: ex hebreis codicibus
emendare ausus est nemo. Non enim est illa di
uersitas putata mendositas: nec ego vllo modo
putandam existimo. Sed vbi non est scriptoris
error: aliquid eos diuino spiritu vbi sēsus esset
consentaneus veritati ꝛ predicans veritatē: nō
interpretantium more sed prophetantiuz liber
tate aliter dicere voluisse credenduz est. Unde

merito nō solū hebreis: verūetiā ipsis cū adhibet testimonia de scripturis vti apostolica inuenitur auctoritas. Sed hinc me opportuniore loco si adiuuerit dñs ꝓmisi diligētius locuturū: nūc quod istat expediā. Nō eiꝫ ambigēdum est ab hoīe q ex primo hoīe ꝑmus ē natus qñ tādiu viuebāt potuisse ꝯstitui ciuitatē sane terrenaꝫ: nō illā que dicit̄ ciuitas dei: de qua vt scriberemus laborē tāti huius operis ī manus sūpsim⁹.

¶ An credibile sit primi seculi viros vsqꝫ ad eaꝫ etatem qua filios generasse referūtur a concubitu continuisse. Capitulum. xv.

Dicet ergo aliquis ita ne credēdū ē hominē filios incessanter generaturū: nec habētē propositū ꝯtinētie cētū ꝫ amplius vel f̄ꝫ hebreos nō multo minus. i. octoginta sexagita annos a ꝯcūbēdi opere vacauisse: aut si nō vacaret nihil ꝑlis gignere potuisse? Hec questio duobus modis soluitur. Aut eiꝫ tāto serior fuit proportione pubertas: quāto vite tori⁹ maior annositas: aut qđ magis video esse credibile: nō hic primogeniti filij cōmemorati sūt: sed quos successionis ordo poscebat vt ꝑueniret̄ ad noe: a quo rursus ad abraā videmus esse ꝑuētū ac deide vsqꝫ ad certū articulū tpis: q̄tū oportebat signari etiā generationibus ꝯmemoratis cursum gloriosissime ciuitatis ī hoc mūdo peregrinātis ꝫ supernā patriā requirētis. Qđ eiꝫ negari nō pōt: prior oiuꝫ cain ex ꝯiūctōe maris et femine natus ē. Neqꝫ. n. illo nato dixisset adaꝫ qđ dixisse legit̄ acq̄siui hoīeꝫ p deū: nisi illis duobus ipē fuisset hō nascēdo additus ꝑmus. Hūc secutus abel quē maior frater occidit ꝑfiguratione quadā ꝑegrinātis ciuitatis dei ꝙ esset ab īpijs ꝫ quodāmodo terrigenis. i. terrenā originē diligētibus: ꝫ terrene ciuitatis terrena felicitate gaudētib⁹ ꝑsecutōes iniq̄s passura ꝑm⁹ oñdit. Sed quot annoꝝ erat adā cū eos genuit nō apparet: Exīde digerūtur generatiōes alie de cain: alie de illo quē genuit nō adā ī eius successione quē frater occidit: ꝫ appellauit nomen illius seth dicēs vt scriptū ē. Suscitauit. n. mihi deus semen aliud ꝓ abel: queꝫ occidit cain. Cū itaqꝫ iste due series generationū vna de seth altera de cain: has duas de q̄bus agimus distinctis ordinibus īsinuēt ciuitates vnā celestē ī terris peregrinantē: alterā terrenā terrenis tanq̄ꝫ sola sint gaudijs ībiātē vel īherētē: nullus de ꝓgenie cain cū dinumerata sit ꝯnumeratio adaꝫ vsqꝫ ad octauā generationē quot ānorū fuisset expressus est: qñ genuit eū qui ꝯmemorat̄ post eū. Noluit. n. spiritus dei ī terrene ciuitatis generationibus tpa notare añ diluuiū: sꝫ ī celestis maluit tanq̄ꝫ essent memoria digniores. Porro aūt seth qñ natus est nō quidem taciti sunt anni patris eius: sed iā genuerat alios: ꝫ vtrū solos cain ꝫ abel quis affirmare audeat? Nō. n. quia soli noīati sūt ꝓpter ordines generationū quas cōmemorari oportebat: ideo ꝯsequēs videri debet solos fuisse tūc generatos ex adā. Cū. n. silētio coopertis oiuꝫ noībus ceteroꝝ: legatur euꝫ genuisse filios ꝫ filias: quota fuerit ista ꝓles ei⁹ q̄s ꝑsumat asserere: si culpā temeritatis euitat? Potuit q̄ppe adā diuinit⁹ admonit⁹ dicere postea qꝫ seth natus ē. Suscitauit eiꝫ mihi d̄s semē aliud pro abel: qñ talis erat futurus qui īpleret illius sanctitatē: no ꝙ ipse prior post eū tpis ordine nasceret̄. Deīde quod scriptū est. vixit aūt seth quinqꝫ ꝫ ducentos annos: vel f̄m hebreos quinqꝫ ꝫ centū annos ꝫ genuit enos: quis possit nisi īcōsideratus asseuerare hunc eius primogenitū fuisse: vt admirātes merito regram⁹: quō per tot annos imunis fuerit a cōnubio sine vllo ꝓposito ꝯtinētie: vł nō genuerit ꝯiugatus. Qñ quidē etiā de ipso legit̄ ꝫ genuit filios ꝫ filias: ꝫ fuerūt oēs dies seth duodeciꝫ ꝫ nongēti anni ꝫ mortuus est: atqꝫ ita deiceps quoꝝ anni cōmemorātur: nec filios filiasqꝫ genuisse reticentur. Ac per hoc non apparet oino: vtrū qui noīatur genitus ipse fuerit primogenitus: immo vero qm̄ credibile nō est patres illos etate tam lōga aut īpubes fuisse: aut ꝯiugibus caruisse vel fetibus: nec illos eoꝝ filios primos eis natos fuisse credibile est. Sed cum sacre scriptor historie ad ortū vitāqꝫ noe: cuius tpe diluuiū factū est per successiones generationū notatis tpibus ītēderet peruenire: eas vtiqꝫ commemorauit nō que prime suis parentibus fuerint sed que in propagationis ordine venerint. Exempli gratia quo id fiat apertius aliquid interponā: vnde nullus ambigat fieri potuisse quod dico. Euangelista mattheus generationem dominice carnis per seriem parentum volens commendare ordiens a patre abraam atque ad dauid primitus vt perueniret intendens. Abraam inquit genuit isaac Cur nō dixit ismael quē ꝑmitus genuit? Isaac autem inquit genuit iacob. Cur non dixit esau qui eius primogenitus fuit? Quia scilicet per illos ad dauid peruenire non posset. Deinde seq̄tur. Jacob autem genuit iudaꝫ: ꝫ fratres eius.

Nunquid iudas primogenitus fuit? Judas inquit genuit phares ⁊ zarā. Nec istoꝝ geminorum aliquis fuit primogenitus iude: sed ante illos iā tres genuerat. Eos itaqꝫ tenuit in ordie generationū: per quos ad dauid atqꝫ inde quo intenderat ꝑueniret. Ex quo itelligi pōt: veteres quoqꝫ hoīes ante diluuiū nō primogenitos sed eos fuisse cōmemoratos: per quos ordo succedētiū generationū ad noe patriarchā ducerē: ne serie pubertatis illoꝝ obscura nō necessaria questio nos fatiget.

¶ De iure coniugioꝝ: ꝙ dissimiliter a subsequētibꝰ matronis habuerint p̄ma ꝯnubia. C.xvi.

Cum igitꝰ genꝰ humanū post primā copulā viri facti ex puluere ⁊ cōiugis eiꝰ ex viri latere. mariū feminarūqꝫ cōiūctiōe opus haberet vt gignēdo multiplicarentur: nec essent vlli hoīes nisi qui ex illis duobus nati fuissent: viri sorores suas cōiuges acceperunt. Quod profecto quāto ē antiquius cōpellēte necessitate: tāto postea factū ē dānabilius religione ꝓhibēte. Habita ē.n. rō rectissima caritatis: vt hoīes qbꝰ esset vtilis atqꝫ honesta cōcordia: diuersarū necessitudinū vinculis necterētur: nec vnꝰ in vna multas haberet sꝫ singule spargerent in singulos ac sic ad socialē vitam diligentiꝰ colligādā plurime plurimos obtinerent. Pater qppe ⁊ socer duaꝝ sūt necessitudinū noīa. Ut ergo aliū quisqꝫ habeat patrē aliū socerū: numerosius se caritas porrigit. Utrūqꝫ aūt vnꝰ adā eē cogebatꝰ: ⁊ filijs ⁊ filiabꝰ suis: quādo fratres sororesqꝫ cōnubio iūgebantur Sic ⁊ eua vxor eiꝰ vtriqꝫ sexui filioꝝ fuit ⁊ socrus ⁊ mater. Que si due femine fuissent: mat altera ⁊ socrus altera copiosius se socialis dilectio colligaret. Ipsa deniqꝫ iā soror ꝙ etiam vxor fiebat duas tenebat vna necessitudines quibꝰ ꝑ singulas distributis vt altera eēt soror altera vxor: hoīnū numero socialis propinqtas augeret. Sed hoc vn̄ fieret tūc nō erat: qn̄ nisi fratres ⁊ sorores ex illis duobus primis nulli hoīes erāt. Fieri ergo debuit qn̄ potuit: vt existente copia inde ducerent vxores q̄ nō erāt iā sorores: ⁊ non solū illud vt fieret nulla necessitas eēt: veꝝ ēt si fieret nefas eēt. Nam si nepotes primoꝝ hominū q iā consobrinas poterant accipe cōiuges: sororibꝰ matrimonio iungerentur: non iā due sed tres in hoīe vno necessitudines fierent: que propter caritatē numerosiore ꝓpinqtate nectēdam disseminari per singulos singule debuerunt. Esset.n. vnus hō filijs suis fratri .s. sororiqꝫ coniugibꝰ: ⁊ pater ⁊ socer ⁊ auunculus: ita ⁊ soror eiꝰ eiusdē cōmunibus filijs ⁊ mater ⁊ amita ⁊ socrus. Idēqꝫ inter se filij eoꝝ nō solū eēnt fratres atqꝫ coniuges: verū ēt cōsobrini qꝛ ⁊ fratrū filij. Oēs aūt iste necessitudines que vni homini tres hoīes connectebant: nouē cōnecterent si eēnt i singulis singule: vt vnꝰ hō haberet alterā sororē: alteram vxorē: alterā cōsobrinā: alterū patrē: ⁊ alterū auūculū: alteꝝ socerū: alterā matrē: alteram amitam: alterā socrū: atqꝫ ita se nō in paucitate coartatū sed latiꝰ atqꝫ numerosius propinqtatibus crebris vinculum sociale diffunderet. Quod humano genere crescēte ⁊ mltiplicato: ē t iter ipios deoꝝ multoꝝ falsorūqꝫ cultores sic obseruari cernimꝰ: vt ēt si peruersis legibus ꝑmittātur fraterna cōiugia: melior tn̄ cōsuetudo ipsā malit exhorrere licētiā: ⁊ cū sorores accipe i matrimoniū primis humani generis temporibꝰ oīno licuerit: sic aduersetur q̄si nūqꝫ licere potuerit. Ad humanū.n. sensum vl' alliciendū vel offendēdū: mos valet plurimū. Qui cū i hac cā imoderationē ꝯcupiscētie coerceat: eū designari atqꝫ corrūpi merito eē nefariū iudicatur. Si.n. ē iniquū auiditate possidēdi transgredi limitē agroꝝ quāto ē iniquiꝰ libidie cōcūbēdi subuertere limitē moꝝ? Experti āt sumꝰ in ꝯnubijs cōsobrinaꝝ ēt nr̄is tēporibꝰ: ꝓpter gradū ꝓpīquitatis fraterno gradui proximū: quā raro ꝑ mores fiebat: ꝙ fieri ꝑ leges licebat: qa id nec diuina prohibuit: ⁊ nōdū ꝓhibuerat lex hūana. Uerūtn̄ factū ēt licitū propter vicinitatē horrebatꝰ illiciti: ⁊ qđ fiebat cū cōsobrina pene cū sorore fieri videbatꝰ: qꝛ ⁊ ipsi iter se proptꝰ tā propinquā cōsanguinitatē fratres vocātur ⁊ pene germani sūt. Fuit āt antiquis patribus religiose cure: ne ipsa propinqtas se paulatim propaginū ordinibꝰ dirimēs lōgius abiret ⁊ ꝓpinquitas eē desisteret: eā nōdū lōge positam rursus matrimonij vinculo colligare: ⁊ quodā modo reuocare fugiētē. Unde iaꝫ pleno hominibus orbe terrarum nō quidem sorores ex patre vel matre: vel ex ambobus suis parentibꝰ natas: sed tamē amabant de suo genere ducere vxores. Uerūtn̄ qs dubitet honestius hoc tēpore etiā consobrinaꝝ prohibita eē cōiugia: nō solum secunduꝫ ea que disputauimus propter multiplicādas affinitates: ne habeat duas necessitudines vna persona cum due possint eas

habere ꝛ numerus ꝓpinquitatis augeri: sed
ēt quia nescio quomodo inest humane verecū
die quiddā naturale atq̧ laudabile: vt cui de/
bet causa propinquitatis verecundum honorē
ab ea contineat q̄uis generatricem tamen li/
bidinē de qua erubescere videmus ꝛ ipsaȝ pu
dicitiā coniugalem. Copulatio igitur maris ꝛ
femine quantū attinet ad gen⁹ mortaliū: quod
dā seminariū ē ciuitatis: sȝ terrena ciuitas ge/
neratione tātūmodo: celestis autem etiā rege
neratione opus habet: vt noxaȝ generationis
euadat: Utrum auteȝ aliquid fuerit: vel si fuit
q̄le fuerit corporale atq̧ visibile regeneratio/
nis signū ante diluuiū: sicut abrae circūcisio po
stea ē imperata sacra historia tacet. Sacrificas
se tn̄ deo ēt illos antiquissimos homines non ta
cet quod ꝛ in duobus primis fratribus claruit
ꝛ noe post diluuiū cum de arca fuisset egressus
hostias deo legitur imolasse. De qua re in pre
cedentibus libris iam diximus: nō ob aliud de/
mones arrogātes sibi diuinitatē deosq̧ se cre
di cupiētes: sibi expetere sacrificiū ꝛ gaudere
huiuscemodi honoribus: nisi quia verū sacrifi/
cium deo vero deberi sciunt.

¶ De duobus ex vno genitore procreatis pa/
tribus atq̧ principibus. Capitulū. xvij.

CUm ergo esset adaȝ vtriusq̧ generis
pater. i. ꝛ cui⁹ series ad terrenā: ꝛ cui⁹
series ad celestē pertinet ciuitatē: occi
so abel atq̧ in eius interfectiōe cōmēdato mi/
rabili sacramēto: facti sunt duo patres singu/
loꝝ generū cayn ꝛ seth: in quorum filijs quos
cōmemorari oportebat: duarū istarū ciuitatū
in genere mortaliū euidentius indicia clarere
ceperūt. Cayn q̄ppe genuit enoch: in cui⁹ noie
cōdidit ciuitatē. s. nō peregrinātē in hoc mūdo
sȝ n ei⁹ tēporali parte ac felicitate quiescente.
Cayn aūt interpretatᷣ possessio: vnde dictuȝ ē
quando natus est siue a patre siue a matre ei⁹:
acquisiui hominē per deū. Enoch vero dedica
tio: hic. n. dedicatᷣ terrena ciuitas vbi conditur
quoniā hic habet eum quē intēdit ꝛ appetit fi/
nē. Porro ille seth interpretatur resurrectio: ꝛ
enos filius eius interpretatᷣ hō: nō sicut adam.
Et ipsum. n. nomen interpretatur homo sed cō
mune perhibetᷣ eē in illa ligua. i. hebrea mascu
lo ꝛ femine. Nā sic de illo scriptū est. Mascu/
lū ꝛ feminā fecit eos: ꝛ benedixit illos ꝛ cogno
minauit eoꝝ nomē adā. Unde non ambigitur
sic appallatā fuisse feminā euaȝ proprio nomi/
ne: vt tn̄ adā q̄d iterp̄tatᷣ hō nomē eēt āboꝝ: vt
hoc nō posset feminā nūcupari p̄iti ligue illius
asseuerent: tanq̧ filius resurrectionis: vbi nō
nubent neq̧ vxores ducent. Nō enim erit ibi
generatio: cum illuc perduxerit regeneratio.
Quare ꝛ hoc non in cassum notandū arbitror:
ꝙ in his generationibus que propagantur ex
illo qui est appellatus seth: cum genuisse filios
filiasq̧ dicatᷣ: nulla ibi genita nominatim femi
na expressa est: in his autem que propagantur
ex cayn: in ipso fine quousq̧ protenduntur no
uissima femina genita nominatur. Sic. n. legitᷣ
Mathusael genuit lamech. Et sumpsit ibi la/
mech duas vxores. Nomē vni ada: ꝛ nomen
s̄e sella: ꝛ peperit ada iabel: hic erat pater habi
tantiū in tabernaculis pecorariorū. Et nomen
fratris eius iubal: hic fuit qui ostendit psalteri/
um ꝛ citharā: Sella aūt peperit ꝛ ipsa tubalca/
in ꝛ erat erarius ꝛ malleator eramenti ꝛ ferri.
Soror aūt tubalcain noema. Hucusq̧ porre/
cte sunt oēs generationes cayn: que sunt oēs
ab adam octo annumerato ipso adā: septeȝ. s.
vsq̧ ad lamech: qui duarum maritus vxorum
fuit: ꝛ octaua ē generatio in filijs in quibus ꝛ fe
mina cōmemoratur. Ubi eleganter significa/
tum est: terrenam ciuitatē vsq̧ in sui finē car/
nales habiturā generatiōes: que mariū femi/
narumq̧ coniunctione ꝓueniunt. Unde ꝛ ipse
quod preter eas nusq̧ reperitur ante diluuiū
nominibus proprijs exprimuntur vxores illius
hominis: qui nominatur hic nouissimus pater.
Sicut autem cayn qui iterpretatᷣ possessio ter
rene cōditor ciuitatis: ꝛ filius ei⁹ in cui⁹ nomine
condita est enoch q̄ interpretatur dedicatio: in
dicat istā ciuitatē ꝛ initiū ꝛ finē habere terrenū
vbi nihil speratᷣ amplius q̄ quod i hoc seculo
cerni nō potest: ita seth qui interpretatᷣ resurre
ctio: cū sit generationū seorsum commemora/
tarum pater quid de filio eius sacra historia di
cat intuendum est.

¶ Quid signatū sit in abel ꝛ seth ꝛ enos: quod
apparet ad christum ꝛ corpus eius idest eccles
am pertinere. Capitulū. xviij.

ET seth inquit natus est filius: ꝛ nomi/
nauit nomen eius enos. Hic sperauit
iuocare nomen dn̄i dei. Nēpe clamat
attestatio ṽitatꝭ. In spe igitᷣ viuit hō fili⁹ resur
rectiōis i spe viuit q̄diu pegriatᷣ hic citas dī: q̄
gignitᷣ ex fide resurrectiōis xp̄i. Ex duob⁹ nā/
q̧ illis hoib⁹ abel qui iterpretatᷣ luct⁹ ꝛ eius fre

Seth qui interp̄taṫ resurrectio mortis xp̄i et vi/
a eius ex mortuis figuratur. Ex qua fide gigni
ur hic ciuitas dei idest homo qui sperauit inuoca
e nomen dn̄i dei. Spe enim salui facti sum⁹ ait
postolus. Spes autē q̄ videṫ non est spes. Qd
nim videt quis: quid sperat? Si aūt quod nō vi
lemus speramus: per patiētiā expectam⁹. Nā
uis vacare hoc existimet ab altitudie sacramē
i? Nunqd eni Abel nō sperauit inuocare nomē
n̄i dei: cuius sacrificiuꝫ scriptura tam acceptū
eo fuisse cōmemorat? Nunqd ipse Seth non
erauit inuocare nomē dn̄i dei: de q̄ dictū ē. Su
citauit eni mihi deus semen aliud ꝓ Abel? Cur
rgo huic ꝓprie tribuitur quod pioꝝ oium intel
gitur esse cōmune: nisi quia oportebat in eo qui
e patre generationū in melioreꝫ partē hoc est
uperne ciuitatis separatarū: primus cōmemo/
atus exortus prefigurari hoīem idest hominuꝫ
ocietatem: que nō secūdum vires terrene feli/
itatis: sed secūdum deuꝫ viuit in spe felicitatis
terne. Nec dictum est hic sperauit in dn̄m deū
ut hic inuocauit nomē dn̄i dei: sed hic sperauit
iqt inuocare vbiqꝫ prophetia ē exoriturum po
uluꝫ qui secundū electionem gratie inuocauit
omen dn̄i dei: hoc est per aliū prophetā dictuꝫ
postolus de hoc populo intelligit ad dei grati/
m pertinere. Et erit oīs quicunqꝫ inuocauerit
omen dn̄i saluus erit: hoc enim ip̄m quod diciṫ
nominauit nomē eius Enos: quod interpreta/
ur homo: ac deinde additur: hic sperauit inuoca/
e nomen dn̄i dei: satis ostenditur: q̄ nō in seipso
pem ponere debeat homo. Maledictus enim
mnis sicut alibi legitur qui spem suā ponit i ho/
ine. Ac per hoc in se vt sit ciuis alterius ciuita/
s que nō solum sm̄ filiū Cayn dedicatur hoc tē
ore: hoc ē mōtalis hui⁹ seculi labēte trāscursu:
d in illa immortalitate beatitudinis sēpiterne.

De significatione que in Enoch translatione
onstratur. Capitulum.xix.

Am et ista propago cu⁹ est pater Seth
in ea generatione habet dedicatiōis no
men: que septima est ex Adā ānumera
adam. Septimus eni ab illo natus est Enoch
ui interpretatur dedicatio: sed ipse est ille trans
tus qui placuit deo: et insigni numero i ordine
enerationum quo sabbatum cōsecratuꝫ est: se
timus. s. ab adam: ab ipso autē patre istarū ge
erationū que discernūtur a generatiōe Cayn:
lest a seth sextus est: quoto die factus ē homo:
ōsūmauit deus oia opera sua. Sed hui⁹ enoch
translatio nr̄e dedicationis est prefigurata dila
tio. Que quidem iam facta est in xp̄o capite no
stro: qui sic resurrexit: vt nō moriatur vlteri⁹: sꝫ
etiā ipse trāslat⁹ est. Restat autem altera dedi/
catio vniuerse domus cui⁹ ipse Christus est fun
damentum: que differtur in finem: quando erit
oiuꝫ resurrectio nō moriturorū āpli⁹. Siue aūt
domus dei dicatur: siue tēplū dī siue ciuitas dī
id ipsum est: nec abhorret a latini eloquij ōsuetu
dine. Nam et Virgilius imperiosissimam ciuita/
tem domuꝫ appellat Assarici: romanos volens
intelligi qui de Assarico per troianos originem
ducunt: et domū Enee eosdē ip̄os: quia eo duce
troiani cū italiā venissent ab eis ōdita est Roma
Imitatus nāqꝫ est poeta ille litteras sacras: in q
bus dr̄ domus Jacob iā ingens ppl's hebreorū.

De eo q̄ Cayn successio in octaua ab adaꝫ ge
neratione clauditur: et in posteris ab eodem p̄re
adam ad noe decimus inuenitur. Cap.xx.

Icet aliquis: si hoc intendebat scriptor
hui⁹ historie i cōmemorādis generatiōi
bus ex adā per filiuꝫ eius seth: vt p illas
ꝑueniret ad noe sub quo factuꝫ ē diluuiū: a quo
rursus contexeretur ordo nascentiū: quo ꝑueni
ret ad abraam: a q̊ matthe⁹ euangelista genera/
tiōes quib⁹ ad christum peruenit eternū regem
ciuitatis dei: quid intēdebat in generatōibus ex
cayn: et quo eas ꝑducere volebat? Respōdetur
vsqꝫ ad diluuiū quo totum illud genus terrene
ciuitatis absumptū est: sed reparatū est ex filijs
noe. Neqꝫ.n. deesse poterit hec terrena ciuitas
societasqꝫ hoium secūdū hoiem viuētiū: vsqꝫ ad
huius seculi finem de quo dn̄s ait: filij hui⁹ secu
li generant et generanṫ. Ciuitateꝫ vero dei pere
grinantē in hoc seculo regeneratio perducit ad
alterū seculum: cuius filij nec generāt nec gene
ranṫ. Hic ergo gnāri et generare ciuitati vtriqꝫ
ōmune est: q̄uis dei ciuitas habeat etiā hic mul
ta ciuiū milia: que ab opere generādi se abstine/
ant. Sed hꝫ etiaꝫ illa ciues nōnullos isti siles: ex
imitatiōe quadā lꝫ errātes. Ad eam nāqꝫ perti/
nēt: etiā qui deuiantes ab hui⁹ fide diuersas he/
reses cōdiderunt: sm̄ hoiem quippe viuūt: non
sm̄ deū. Et indorū gymnosophiste qui nudi ꝑhi/
benṫ philosophari in solitudinib⁹ indie: ciues ei⁹
sunt et a generādo se cohibēt. Non.n. est hoc bo
nū: nisi cū fit sm̄ fidē sūmi boni qui deus ē. Hoc
tamē nemo fecisse ante diluuiū reperiṫ: qn̄ qdeꝫ
etiam ipse enoch septimus ab adam: q trāslatus
refertur esse nō mortuus: genuit filios et filias

anteq̃ trãſferret̃:in quib⁹ fuit matuſalẽ ꝑ quez
gñationũ memorãdarũ ordo trãſcurrit. Cur er/
go tãta paucitas ſucceſſionũ cõmemorat̃ in ge/
neratiõibus ex cayn:ſi eas vſq; ad diluuiũ ꝑdu/
ci opõtebat:nec erat diuturna etas ꝑueniẽs pu
bertatẽ:que centũ vel amplius ãnos vacaret a
fetibus. Nã ſi nõ intẽdebat auctor libri hui⁹ ali/
quem ad quẽ neceſſario ꝑduceret ſeriẽ genera/
tionũ:ſicut in illis qui veniũt de ſemĩe ſeth: intẽ/
debat ꝑuẽire ad noe. a quo rurſus ordo neceſſa
rius ſequeret̃:qd opus erat pretermittere ꝑmo
genitos filios vt ꝑueniretur ad lamech:in cuius
filijs finitur illa cõtexio octaua generatiõe.ſ.ex
adã:⁊ ſeptima ex cayn:quaſi eſſet inde aliqd de/
inceps cõnectendũ:vnde ꝑueniret̃ vel ad iſrae
liticũ pplm:ĩ quo celeſti ciuitati etiã terrena hie
ruſalẽ figurã propheticã prebuit:vel ad chriſtũ
ſecũdum carnẽ qui eſt ſuper oĩa deus bñdictus
ĩ ſecula:ſuꝑne hieruſalẽ fabricator atq; regene/
rator:cuz tota ꝓgenies cayn diluuio ſit deleta?
Unde videri põt in eodẽ ordine generationum
ꝑmogenitos fuiſſe ꝯmemoratos. Cur ergo tã
pauci ſunt? Non eni vſq; ad diluuiũ tot eſſe po
tuerũt non vacãtibus vſq; ad cẽtenariã puber
tatem patrib⁹ ab officio generãdi:ſi nõ erat tũc
proportiõe longeuitatis illius etiaz ſera puber/
tas. Ut.n.pereque trigĩta ãnorũ fuerit cũ filios
generare ceꝑunt octies triceni:qm̃ octo ſũt ge/
neratiões cũ adaz ⁊ cũ eis quos genuit lamech:
ducẽti ⁊ quadraginta ſũt anni. Nũ itaq; toto de
inde tpe vſq; ad diluuiũ nõ generauerũt? Qua
tãdem cauſa qui hec ſcripſit generatiões cõme/
morare noluit que ſequũtur? Nam ex adã vſq;
ad diluuiũ cõputantur ãni ſecũdũ codices nr̃os
duo milia ducẽti ſexagintaduo:ſm hebreos aũt
mille ſexcẽti q̃nquagintaſex. Ut ergo iſtũ nũeꝝ
minorẽ credam⁹ eſſe ꝟiorem:de mille ſexcentis
q̃nquagitaſex ãnis ducẽti quadraginta ꝯtrahũ
tur. Nunqd credibile eſt ꝑ mille quadrigẽtos et
quot excurrit ãnos qui reſtant ad diluuiũ ꝓge/
niẽ cayn a generatiõibus vacare potuiſſe? Sz
q ex hoc mouet̃ meminerit cũ quererẽ quõ cre/
dendũ ſit:antiquos illos hoĩes per tã multos an
nos a gignẽdis filijs ceſſare potuiſſe duob⁹ mo/
dis iſtam ſolutã eſſe queſtionẽ:aut de ſera pub̃
tate ꝓportione tam longe vite:aut de filijs q cõ
memorant̃ in generationibus ꝙ nõ fuerint pri/
mogeniti:ſed hi per quos ad eũ quem intẽdebat
auctor libri poterat ꝑuenire ſicut ad noe in gene
rationbus ſeth. ¶Proinde in gñatiõibus cayn ſi

non occurrit qui deberet intẽdi:ad quẽ preter
miſſis ꝑmogenitis ꝑ eos q cõmemorati ſũt per/
ueniri oportebat ſera pubertas intelligenda re/
ſtabat:vt aliquãto poſt centũ ãnos puberes ha
bileſq; ad gignendũ facti fuerĩt:vt ordo genera
tionum per ꝑmogenitos curreret:⁊ vſq; ad di/
luuiũ ad numerũ annoꝝ tante quãtitatis occur
reret. Quãuis fieri poſſit vt ꝓpter aliquã ſecre
tiorẽ cauſam que me latet vſq; ad lamech et ei⁹
filios generationũ ꝑueniente cõtextu cõmẽda/
ret̃ hec ciuitas quã dicimus terrenã:ac deinde
ceſſaret ſcriptor libri cõmemorare ceteras:que
vſq; ad diluuiũ eſſe potuerũt. ¶Põt ⁊ illa eẽ cau
ſa cur nõ ordo generationũ ꝑ primogenitos du
ceretur:vt neceſſe in illis hoĩbus nõ ſit tã ſeram
credere pubertatẽ:ꝙ.ſ.eadez ciuitas quã cayn
in noĩe enoch filij ſui cõdidit:lõge lateq; regna/
re potuerit:⁊ reges habere nõ ſimul plures:ſed
ſuis etatibus ſingulos:quos genuiſſent ſibi ſuc
ceſſuros q̃cunq; regnaſſent. Horũ regum ꝑm⁹
eſſe potuit ipſe cayn:ſecũdus eius filius enoc in
cuius noĩe vbi regnaret̃ cõdita eſt ciuitas:terti
us Irad quẽ genuit enoch:quart⁹ manihel quẽ
genuit irad:quintus matuſael quẽ genuit mani
el:qui eſt ſeptim⁹ ab adam ꝑ cayn. Non aũt erat
cõſequens vt primogeniti in regnũ regnãtibus
ſuccederẽt patrib⁹:ſz quos regnãdi meritũ pro
pter virtutẽ t̃rene vtilez ciuitati:vel ſors aliqua
reꝑiret:vel ille potiſſimũ ſuccederet patri here/
ditario quodã iure regnãdi:quẽ pre ceteris filijſ
dilexiſſet. ¶Potuit aũt viuente adhuc lamech at
q; regnãte fieri diluuiũ:vt ipm̃ cũ alijs oĩb⁹ hoĩ
bus exceptis q in arca fuerũt quẽ ꝑderet ĩueni/
ret. Neq;.n.mirandũ eſt:ſi varia quãtitate nũe
roſitatis annoꝝ interpoſita:per tã longã etatez
ab adã vſq; ad diluuiũ nõ equalis numeri gene
rationes habuit vtraq; ꝓgenies:ſed per cayn ſe
ptem:per ſeth aũt decẽ:ſeptimus eſt enim vt iã
dixi ab adam vſq; ad lamech:decimus noe. Et
ideo nõ vnus filius lamech ſicut in ceteris ſupe/
rius:ſed plures cõmemorati ſunt:quia incertuz
fuerat qs ei fuiſſet mortuo ſucceſſuruſ:ſi regnã
di tempus inter ipſum et diluuium remanſiſſet.
Sed quoquomodo ſe habeat ſiue ꝑ primogeni/
tos ſiue per reges ex cayn generationũ ordo de
currens:illud mihi nullo pacto preteređdũ ſilẽ
tio videtur:ꝙ cum lamech ſeptimus ab adã fuiſ
ſet inuentus:tot eius annumerati ſunt filij donec
vndenarius numer⁹ impleret̃:quo ſignificatur
peccatum. Adduntur eniz tres filij et vna filia.

Uxores autez aliud possunt significare: nō hoc
quod nunc cōmendandum videtur. Nunc eniz
de generationib⁹ loquimur: ille vero vnde sunt
genite tacitū est. Quoniaz ergo lex denario nu
mero predicatur vnde est memorabilis ille de/
calogus: profecto numerus vndenarius quoni
am transgreditur denarium transgressionez le/
gis ac per hoc peccatuz significat. Hinc est ꝙ in
tabernaculo testimonij quod i itinere populi dei
velut templum ambulatoriuz vndecim vela ci/
licina fieri precepta sūt. In cilicio quippe recor/
datio est peccatorum: propter hedos ad sinistrā
futuros: quia cōfitentes in cilicio prosternimur
tanꝗ dicentes quod in psalmo scriptuz est: pec
catum meū ante me est semper. Progenies er/
go ex adam per cayn sceleratum vndenario nu
mero finitur: quo peccatum significatur: et ipse
numerus a femina claudit̄: a quo sexu initiū f a
ctum est peccati per quod omnes morimur. Cō
missum est autem vt ⁊ voluptas carnis que spi/
ritui resisteret sequeret̄. Naz ⁊ ipsa filia lamech
noema voluptas interpretatur. Per seth autē
ab adam vsqꝫ ad noe denarius insinuatur legi/
timus nemerus. Cui tres noe adijciūt̄ filij: vnō
vno lapso duo benedicūtur a patre: vt remoto
reprobo ⁊ probatis filijs ad numerū additis: eti/
am duodenarius numerus intimetur: q ⁊ in pa/
triarcharum et in apostolorum numero insignis
est: propter septenarij partes alteraz per alterā
multiplicatas. Naz ter quaterni vel quater ter/
ni ipsum faciunt. His ita se habentibus: video
considerandum ⁊ cōmemorandum: ista vtraqꝫ
ꝓgenies que distinctis generatiōibus duas in/
sinuat ciuitates: vnam terrigenarum: alterā re/
generatorum: quomodo postea sic cōmixta fue
rit atqꝫ confusa: vniuersum genus humanū ex/
ceptis octo hominibus perire mereret̄ diluuio.
¶ Qua ratione cōmemorato enoch: qui fuit fi/
lius cayn: totius generationis eius vsqꝫ ad dilu
uiuz sit continuata narratio: commemorato au/
tem enos qui fuit fili⁹ Seth ad conditionis hūa
ne principium sit reditum. Capitulum. xxi.

Capitulum xxi.

Primo autem intuēdum est: quēadmo/
dum euz ex cayn generationes enume
rantur: ꝯmemorato ante ceteros poste
ros eius illo in cuius noīe condita est ciuitas id/
est enoch: contexti sunt ceteri vsqꝫ ad illuz finez
de quo locutus suz: donec illud genus atqꝫ illa
vniuersa propago diluuio deleretur: cum vero
filius seth vnus cōmemoratus fuisset enos: nō/
dum vsqꝫ ad diluuiuz additis ceteris: articulus
quidam interponitur ⁊ dicitur: hic liber natiuita
tis hoīum qua die fecit deus adam ad imaginez
dei fecit illum: masculum ⁊ feminā fecit eos: et
benedixit illos: ⁊ cognominauit nomē eoꝝ adā:
qua die fecit illos. Quod mihi videtur ad hoc i/
terpositum vt hinc rursus inciperet ab ipso adā
dinumeratio temporū: quam voluit facere qui
hec scripsit in ciuitate terrena tanꝗ eam de⁹ sic
cōmemoraret vt nō cōputaret. Sed quare hic
reditur ad istam recapitulationē: posteaꝗ com/
memoratus est filius seth homo qui sperauit in/
uocare nomen dn̄i dei nisi qꝛ sic oportebat istas
duas ꝓponere ciuitates: vnā per homicidā vs/
qꝫ ad homicidā. nam ⁊ lamec duabus vxoribus
suis sese ꝑpetrasse homicidiū cōfitetur: alteraz
per eū qui sperauit inuocare nomē domini dei.
Hoc est qppe i hoc mūdo peregrinātis ciuitatis
dei totū atqꝫ ad summū in hac mortalitate nego
ciū: qđ per vnū hoīez quē sane occisi resurrectio
genuit: cōmendādum fuit. Homo quippe vnus
totius supne ciuitatis est vnitas nōduz quidem
completa: sed premissa ista ꝓphetica prefigura
tione complenda. Filius ergo cayn hoc est fili/
us possessionis: cuius: nisi terrene ciuitatis ha/
beat nomen: in ciuitate terrena que in eius noīe
condita est. De his est eni de quibus cantatur in
psalmo: inuocabūt nomina eorū in terris ipsorū
ꝓpter quod sequitur eos quod i alio psalmo scri
ptū est: domine in ciuitate tua imaginez eorum
ad nihilū rediges. Filius autem seth: hoc est fili/
us resurrectiōis speret inuocare nomē dn̄i dei
Eam quippe societatem hoīuz ꝑfigurat que di/
cit: ego autez sicut oliua fructifera in domo dei
speraui in misericordia dei. Uanas autem glīas
famosi in terra nominis nō requirat. Beat⁹ eniz
vir cuius est nomen domini spes eius ⁊ non res/
pexit in vanitates ⁊ insanias falsas. Propositis
itaqꝫ duabus ciuitatibus: vna i re huius seculi:
altera in spe dei: tanꝗ ex communi que aperta
est in adam ianua mortalitatis egressis: vt ꝑcur
rant ⁊ discurrāt ad discretos ꝓprios et debitos
fines: incipit dinumeratio tempoꝝ in qua ⁊ alie
generationes adijciuntur: facta recapitulatiōe
ex adam: ex cuius origine dānata veluti massa
vna merite dānationi tradita fecit deus alia in/
contumeliam vasa ire: alia in honorem vasa mi/
sericordie: illis reddēs quod debet̄ in pena: istis
donās quod nō debetur in gratia: vt ex ipsa eti/
am cōparatione vasorū ire: superna ciuitas dis/

cat que peregrinatur in terris nõ fidere liberta
te arbitrij sui: sed speret inuocare nomen domi/
ni dei: quoniam voluntas in natura que facta
est bona a bono deo: sed mutabilis ab imutabili:
ex nihilo ab eo q est: τ a bono põt declinare vt fa
ciat malũ: qđ fit libero arbitrio: τ a malo vt faci
at bonum: quod non fit sine diuino adiutorio.

¶ De lapsu filiorum dei alienigenarum mulierũ
amore captorũ vnde omnes exceptis octo hoi
bus diluuio perire meruerunt. Caplm. xxij.

Hoc itaq; libero voluntaris arbitrio: ge
neratiõe hũana ꝓgrediente atq; crescē
te facta est ꝑmixtio: τ iniquitate partici
pata quedã vtriusq; cõfusio ciuitatis: qđ maluz
a sexu femieo cãm rursus inuenit nõ quidez illo
mõ quo ab initio. Non eni cuiusq; etiã tũc falla/
cia seducte ille femine persuaserũt peccatuz vi/
ris: sed ab initio que prauis moribus fuerant in
terrena ciuitate. i. in terrigenarũ societate ama/
te sunt a filijs dei ciuibus. s. peregrinãtis in hoc
seculo alterius ciuitatis propter pulchritudinē
corpoꝝ qđ bonum dei quidē donũ est: sed ꝓpte
rea id largiť etiã malis: ne malum bonum videa
tur bonis. Deserto itaq; magno bono τ bonoꝝ
ꝓprio: lapsus est factus ad bonũ minimũ nõ bo/
nis ꝓprium sz bonis malisq; cõmune: ac sic filij
dei filiarũ hominũ amore sunt capti: atq; vt eis
cõiugibus fruerentur in amorez societatis terri
gene defluxerũt: deserta pietate in scã societa
te seruabãt. Sic eni corporis pulchritudo a deo
qdē factũ sed tꝑale carnale infimũ bonuz male
amať postposito de eťno: i eťno sēpiterno bono
quēadmodũ iustitia ꝺserta τ aurũ amať ab aua
ris: nullo peccato auri sed hoīs. Ita se habet oīs
creatura. Cũ enim bona sit: τ bene potest amari
τ male: bene. s. ordine custodito: male aũt ordie
perturbato. Qđ in laude quidã creatoris breui/
ter versib⁹ dixit. Hec tua sũt: bona sũt: qz tu bo/
nus ista creasti. Nihil nřm ē in eis nisi qđ pecca/
m⁹ amãtes. Ordine neglecto ꝓ te qđ cõdiť abs
te. Creator aũt si ꝟaciter ameť: hoc est si ipse nõ
aliud ꝓ illo qđ nõ ē ipse ameť: male amari ñ põt.
Nã τ amor ipse ordiate amãdus ē: quo bñ ama/
tur qđ amãdũ ē: vt bene sit in nobis virtus qua
viuiť bene. Unde mihi videť ꝙ diffinitio breuis
τ vera virtus ordo ē amoris. Propter qđ in san
cto cantico canticoꝝ cantat sponsa xpi ciuitas
dei. Ordinate ī me caritatē. Hui⁹ igiť caritatis
hoc ē dilectiõis et amoris ordine ꝑturbato deuz
filij dei neglexerũt: τ filias hoīum dilexerũt qui
b⁹ duob⁹ noībus satis ciuitas vtraq; discerniť.
Neq; eni τ illi nõ erant filij hoīum per naturã: sz
aliud nomen habere ceperant per gratiam.

¶ An credēdũ sit ãgelos substãtie spiritał amo/
re speciosarũ mulierũ captos earũdē inisse con/
iugia ex qbus gigãtes sunt creati. Cap. xxiij.

Nam τ i eadē scriptura vbi dicti sť dilexis
se filias hoīum filij dei: ijdē dicti sũt etiã
angeli dei vnde illos multant nõ hoīes
fuisse sz angelos. Quã qõnē nos transeũtes cõ/
memoratã: in tertio huius opis libro religm⁹ in/
solutã: vtrũ possint angeli cũ spũs sint corporali
ter coire cuz feminis. Scriptũ est eni. Qui facit
angelos suos spũs. i. eos qui natura spirit⁹ sunt:
facit esse angelos suos: iniũgēdo eis officiũ nun
ciandi. Qui. n. grece diciť angelus: quod nomē
latina declinatione angelus ꝓhibetur: latina lin
gua nũcius interꝓtatur. Sz vtrũ eorũ corpora
cõsequēter adiũxerit dicendo: τ ministros suos
ignem ardentez: ad ꝙ caritate tanq; igne spũali
feruere debeant ministri ei⁹ ambiguũ ē. Appa/
ruisse tñ hominibus angelos in talibus corpori/
bus: vt non solũ videri verum etiã tangi possēt:
eadē verissima scriptura testatur. Et qm creber
rima fama est multiq; se expertos vel ab eis q exp
ti essent: de quorũ fide dubitandũ nõ est audisse
cõfirmant: siluanos τ faunos quos vulgo incu
bos vocant: iprobos sepe extitisse mulieribus: τ
earũ appetisse ac peregisse cõcubitũ: τ quosdaz
demões quos dusios galli nũcupant. hanc assi/
due imũditiã τ tētare τ efficere plures talesq; as
seuerant: vt hoc negare impudētie videnť: Nõ
hinc aliquid audeo temere diffinire: vtruz aliqs
spũs elemento aereo corporati. nam hoc elemē
tũ etiam cũ agitatur flabello: sensu corporis ta/
ctuq; sentitur: possint etiã hanc pati libidinez: vt
quomodo possunt sentientibus feminis misceã/
tur. Dei tamen angelos sanctos nullo modo illo
tempore sic labi potuisse crediderim: nec de his
dixisse apostolum petrum. Si enim deus ange/
lis peccantibus non pepercit sed carceribus ca
liginis inferi retrudens tradidit in iudicio puniē
dos reseruari: sed potius de illis qui ꝑmum apo
statantes a deo cuz diabolo principe suo cecide
runt: qui primum hominem per inuidiam serpē/
tina fraude decepit. Angelos autem fuisse eti/
am dei homines nuncupatos: eadem scriptura
sancta locupletissima testis est. Nam et de ioan
ne scriptum est. Ecce mitto angelum meum an/
te faciem tuam: qui preparabit viam tuam. Et

malachias propheta propria quadam idest pro
prie sibi īpartita gratia dictus ē angelus. Verū
hoc mouet quosdaʒ ꝙ ex illis q dicti sunt ange
li dei: ⁊ ex mulieribus quas amauerūt: nō qua/
si hoīes generis nostri sʒ gigātes legim⁹ esse na
tos: q̄si vero corpora hominū modū nostꝝ lōge
excedētia: qđ etiā supra ꝯmemoraui: nō et iam
nr̄is tēporib⁹ nata sint. Nōne ante paucos ānos
cū romāe vrbis qđ a gotthis factū ē ꝓpinq̄ret
excidiū: rome fuit femīa cū suo patre ⁊ sua ma/
tre: q̄ corpore quodāmodo giganteo longe ce/
teris p̄mineret: ad queʒ visēdā mirabilis fiebat
vsq̄ quaq̄ ꝯcursus. Et hoc erat maxime admi
rationi. ꝙ ambo parētes eius nec saltē tā longi
hoīes erāt: quā longissimos videri ꝯsueuimus.
Potuerūt igit̄ gigantes nasci: ⁊ priusq̄ filij đi
q ⁊ angeli dei dicti sunt: filiab⁹ hominū hoc ē ꝭʒ
hoīem viuēitū miscerent̄: filij. s. seth filiab⁹ cayn.
Naʒ ⁊ canonica scriptura sic loqtur: ī quo libro
hec legim⁹: cui⁹ verba ista sunt. Et factū ē post
q̄ ceperūt hoīes multifieri sup terrā: ⁊ filie na
te sunt illis: videntes angeli dei filias hoīuʒ qꝛ
boni sunt: sūpserunt si bi vxores ex oībus quas
elegerāt. Et dixit dn̄s deus. Nō pmanebit sp̄s
meus in hoīb⁹ his ī eternū: ꝓpter qđ caro sunt:
Erūt aūt dies eoꝝ cētūuiginti āni. Gigātes āt
erant sup terrā in dieb⁹ illis. Et post illud cū in/
trarēt filij dei ad filias hominū ⁊ generarēt sibi
illi erant gigantes a seculo hoīes noīati. Hec li
bri verba diuina satis īdicāt iaʒ illis dieb⁹ fuis/
se gigātes sup terrā: qn̄ filij dei acceperūt vxo/
res filias hominuʒ. cū eas amarēt bonas. i. pul/
chras. Cōsuetudo qppe scripture huius ē etiaʒ
speciosos corpore bonos vocare. Sʒ ⁊ postq̄
hoc factū est nati sūt gigātes. Sic eni ait gigan
tes aūt erant sup terraʒ in dieb⁹ illis. Et post il/
lud: cū ītrarēt filij dei ad filias hominū. Ergo ⁊
ante ī illis diebus ⁊ post illud. Qđ autē ait ⁊ ge
nerabāt sibi: satis ostēdit ꝙ pri⁹ anteq̄ sic cade/
rēt filij dei: deo generabāt nō sibi. i. nō dn̄ante
sibi libidine coeūdi: sʒ seruiēte officio ꝓpagādi
nō familiā fastus sui: sʒ ciues ciuitatis dei: qbus
ānūciauerant tanq̄ angeli dei: vt ponerēt ī đo
speʒ suaʒ: siles illi⁹ q natus ē de seth filius resur
rectiōis: ⁊ sperauit īuocare nomen dn̄i dei in q̄
spe essent cū suis posteris coheredes eternoꝝ
bonoꝝ: ⁊ sub deo p̄re frēs filioꝝ. Nō autē illos
ita fuisse angelos dei vt hoīes nō essēt sicut pu
tant quidā: sʒ hoīes ꝓculdubio fuisse scriptura
ipsa sine vlla ambiguitate declarat. Cū eni pre

missuʒ eēt ꝙ vidētes angeli dei filias hominuʒ
qꝛ bone sūt sūpserūt sibi vxores ex oībus quas
elegerāt: mox adiunctum est: ⁊ dixit dn̄s deus
non permanebit spiritus meus in hominibus
his in eternum: propter ꝙ caro sunt. Spiritus
dei quippe fuerūt facti angeli dei ⁊ filij dei: sʒ
declinādo ad inferiora hoīes dicuntur nomine
nature nō gratie: dicūtur ⁊ caro desertores spi
ritus: ⁊ deserēdo deserti. Et septuaginta qdeʒ
int̄pretes: ⁊ angelos dei dixerūt istos ⁊ filios đi
qđ quidē etiā non habēt oēs codices: nā qdam
nisi filios dei nō habēt. Aquila aūt quem īterp̄/
tem iudei ceteris anteponunt non angelos dei
nec filios dei: sʒ filios deoꝝ īterp̄tatus ē. Vtrū/
q̄ aūt veꝝ est. Nā ⁊ filij dei erāt sub quo patre
suoꝝ patrū etiā frēs erant filij deoꝝ: qm̄ a dijs
geniti erāt: cū qbus etiā ipsi dij erant: iuxta illđ
psalmi. Ego dixi dij estis ⁊ filij excelsi oēs. Me
rito eni credunt̄ septuagīta int̄pretes accepisse
ꝓpheticuʒ spm̄: vt si qd eius auctoritate muta/
rēt: atq̄ aliter q̄ erat qđ īterp̄tabāt̄ dicerēt ne
q̄ hoc diuinitus esse dictū dubitaret̄. Quāuis
hoc ī hebreo esse ꝓhibeat̄ ambiguūʒ: vt filij dei
⁊ filij deoꝝ posset interp̄tari. Omittam⁹ igitur
earū scripturarū fabulas q̄ apocryphe nuncu/
pant̄: eo ꝙ eaꝝ occulta origo n̄ claruit partib⁹:
a qbus vsq̄ ad nos auctoritas veraciū scriptu/
rarum certissima ⁊ notissima successione perue
nit. In his autem apocryphis ⁊ si inuenitur ali/
qua veritas: tamen ꝓpter multa falsa nulla est
canonica auctoritas. Scripsisse quidem nōnul
la diuina enoch illum septimuʒ ab adam nega/
re non possumus: cum hoc in epistola canonica
iudas apostolus dicat. Sed non frustra nō sūt
in eo canone scripturaruʒ: qui seruabatur in tē
plo hebrei populi succedentiū diligentia sacer/
dotuʒ. Cur autem hoc: nisi quia ob antiquitatē
suspecte fidei iudicata sunt: nec vtruʒ hec eēnt
que illi scripsisset poterat inueniri: non talibus
proferentibus qui ea per serieʒ successionis re/
periuntur rite seruasse. Unde illa que sub eius
nomine proferuntur: etiaʒ continet istas de gi/
gantibus fabulas: ꝙ non habuerint homines
patres: recte a prudentibus iudicantur non ipi
us esse credenda: sicut multa sub nominibus ⁊
aliorum prophetarum: et recentiora sub nomi
nibus apostolorum ab hereticis proferuntur:
que omnia sub nomine apochryphorum ab au
ctoritate canonica diligēti examinatione remo
ta sunt. Igitur secundū scripturas canonicas

hebreas atq; xp̄ianas: multos gigātes ante diluuiū fuisse dubiū non ē: ⁊ hos fuisse ciues terrigene societatis hoīū: dei aūt filios q̄ ƀm carnē de seth ꝓpagati sunt: in hāc societatē deserta iustitia declinasse. Nec mirādum ē ꝙ etiam de ipsis gigantes nasci potuerūt. Neq;.n. oēs gigātes fuerunt: s; magis multi vtiq; tūc fuerūt: q̄ post diluuij tēporibus ceteris. Quos ꝓpterea creare placuit creatori: vt hic etiam ostēderet nō solū pulchritudines: verūetiam magnitudines ⁊ fortitudies corpoꝝ nō magnipendendas esse sapiēti: q̄ spiritualibus atq; immortalib⁹ lōge meliorib⁹ atq; firmioribus: ⁊ bonoꝝ ꝓprijs: nō bonoꝝ maloꝝq; communibus beatificat̄ bonis. Quam rem alius ꝓpheta cōmendans ait. Ibi fuerūt gigātes illi noīati: qui ab initio fuerūt staturosi: sciētes p̄liū. Nō hos elegit dn̄s: nec viā sciētie dedit illis: sed interierūt q̄r n̄ habuerīt sciētiā: perierūt ꝓpt̄ icōsiderātiā.

¶ Quomodo intelligendum sit: ꝙ dijs qui diluuio perdendi erant dominus dixerit: erunt dies eorum cētūuiginti āni. Caplm̄. xxiiij

Quod aūt dixit deus: erūt dies illoꝝ cētumuiginti anni: nō sic accipiēdū ē: q̄si p̄nunciatum sit post hec hoīes cētūuiginti annos viuēdi nō trāsgredi: cū ⁊ post diluuiū etiā quingētos excessisse iueniamus. Sed intelligēdū est hoc deū dixisse cū circa finem quigētorū annoꝝ eēt noe. i. quadrigētos octoginta vite ānos ageret: quos more suo scriptura quigētos vocat: noīe toti⁹ maximā partem plerūq; significās: sexcentesimo q̄ppe anno vite noe: secūdo mēse factū ē diluuiū. Ac sic centumuigiti anni p̄dicti sunt futuri vite hominū periturоꝝ q̄b⁹ transactis diluuio delerēt̄. Nec frustra credit̄ sic factū esse diluuium: iā nō inuent⁹ in terra q̄ nō erant digni tali morte defūgi qua ī impios vindicatum est: nō ꝙ hic quicq; bonis quādoq; morituris tale genus mortis faciat aliq̄d q̄d eis possit obesse post mortē. Verūtamē nullus eoꝝ a diluuio mortuus ē: quos de semine seth ꝓpagatos sācta scriptura commemorat. Sic aūt diuinit⁹ diluuij causa nārat̄ Vidēs inq̄t dn̄s de⁹ q̄r multiplicate sunt malitie hominū sup terrā: ⁊ ꝙ vnusq̄sq; cogitat in corde suo diligēter maligna sup oēs dies: cogitauit q̄r fecit hominē sup terrā: et recogitauit ⁊ dixit deus. Delebo hominē quem feci a facie terre: ab hoīe vsq; ad pecus: ⁊ a reptilibus vsq; ad volatilia celi q̄r irat⁹ sū q̄m feci eos.

¶ De ira dei que icommutabilē trāquillitatē nulla iflammatione p̄turbat. Capitulum. xxv.

IRa dei non perturbatio animi eius est sed iudiciū quo irrogat̄ pena peccato. Cogitatio vero eius ⁊ recogitatio: mutandaꝝ reꝝ est imutabilis ratio. Neq;.n. sicut hoīem ita deū cuiusq; facti sui penitet: cuius ē de oībus oīno reb⁹ tā fixa sētētia q̄ certa p̄sciētia. S; si non vtat̄ scriptura talibus verbis: nō se quodāmodo familiari⁹ īsinuabit omni genere hoīū q̄b⁹ vult esse ꝯsultū: vt ⁊ terreat superbientes: ⁊ exerceat q̄rentes: ⁊ excitet negligētes ⁊ alat itelligētes. Q̄d n̄ faceret. si nō se pri⁹ iclinaret ⁊ q̄dāmō descēderet ad iacētes. Q̄d aūt etiam iteritū oīum aīalium terrenoꝝ volatiliūq; denunciat magnitudinem future cladis effat̄: non animantibus rationis expertibus tāquā ⁊ ipsa peccauerint minatur exitium.

¶ Q̄d arca quā noe iussus est facere in oībus xp̄m ecclesiamq; significet. Caplm̄. xxvi.

IAm vero ꝙ noe hoī iusto ⁊ sicut de illo scriptura veridica loq̄tur ī sua generatione ꝑfecto: nō vtiq; sicut ꝑficiēdi sūt ciues ciuitatis dei ī illa imortalitate q̄ equabūtur angelis dei: sed sicut eē possūt in hac ꝑegrinatiōe ꝑfecti: iperat d̄s vt arcā faciat: ī qua cū suis. i. vxore filijs nurib⁹: ⁊ cū aīalibus q̄ ad illū ex dei p̄cepto ī arcā igressa sūt liberaret̄ a vastitate diluuij: ꝓculdubio figura est ꝑegrinātis ī hoc seculo ciuitatis dei: hoc ē eccl'ie q̄ fit salua ꝑ lignū ī quo pepēdit mediator dei ⁊ hominum hō xp̄s iesus. Nam ⁊ mēsure ipse lōgitudinis ⁊ latitudinis ⁊ altitudinis ei⁹ significant corp⁹ humanū ī cuius veritate ad hoīes p̄nūciat⁹ ē venturus: ⁊ venit. Humani q̄ppe corporis lōgitudo a v̄tice vsq; ad vestigia sexies tantū h; q̄ latitudo q̄ ē ab vno latere vsq; ad alteꝝ lat⁹ ⁊ decies tātū q̄ altitudo: cui⁹ altitudinis mēsura ē ī latere ⁊ dorso vsq; ad vētrē velut si iacētē hominē metiaris supinū seu ꝓnū: sexties tātū lōgus ē a capite vsq; ad pedes: q̄ lat⁹ a dextera in sinistrā: vel a sinistra ī dexterā: ⁊ decies q̄ altus a terra. Unde facta est arca trecētoꝝ ī lōgitudīe cubitoꝝ: ⁊ q̄nq̄gīta ī latitudine: ⁊ trigīta ī altitudine. Et ꝙ ostiū in latere accepit: ꝓfecto illud est vulnus q̄n latus crucifixi lancea perforatū Hac q̄ppe ad illū venientes igrediuntur: quia inde sacramenta manarunt quibus credentes inijciantur. Et ꝙ de lignis quadratis fieri iubetur: vndiq; stabilē vitam sanctorum significat.

Quacūqꝫ.n. verteris quadratū stabit. Et cetera que in eiusdē arce cōstructiōe dicūtur ecclesiasticarū signa sūt rerū. Sed eā nūc prosequi longū ē: ⁊ hoc iā fecimus in opere quod aduersus faustū manicheū scripsimus negātē i libris hebreoꝝ aliquid de christo prophetatū. Et fieri qdē pōt: vt ⁊ nobis quispiam: ⁊ alius alio exponat hec aptius: dū tamē ea que dicuntur ad hāc de qua loquimur dei ciuitatē i hoc seculo maligno tāqꝫ in diluuio peregrinātē oīno referātur si ab eius sensu q ista cōscripsit: non vult lōge aberrare q exponit. Exēpli gratia: velut si quispiā qd hic scriptū ē arce iferiora bicamerata ⁊ tricamerata facies ea: non ꝙ ego in illo opere dixi velit i telligi: q2 ex omnib⁹ gentib⁹ ecclesia congregat̄ bicameratam dictam propter duo genera hominū circūcisionē. s. ⁊ preputiū: quos apl's ⁊ alio mō dicit iudeos ⁊ grecos: tricameratā vo eo ꝙ oēs gentes de tribus filijs noe post diluuiū reparate sūt: sed aliud dicat aliqd quod a fidei regula nō sit alienū. Nā qm̄ nō solū in iferiorib⁹ māsiones habere arcā voluit: verū ēt i superioribus: ⁊ hec dixit bicamerata: ⁊ in superiorib⁹ supetiorū: ⁊ hec appellauit tricamerata: vt ab imo sursū versus tertia cōsurgeret habitatio: possunt hic intelligi ⁊ illa tria q̄ cōmēdat apostolus: fides: spes: caritas: possunt ēt multo cōuen ēti⁹ tres ille vbertates euāgelice: tricena: sexagena: centena: vt in ifimo habitet pudicitia cōiugalis: supra vidualis: atqꝫ hac superior virginalis: ⁊ siqd melius secūdū fidē ciuitatis huius intelligi ⁊ dici pōt. Hoc ēt de ceteris q̄ hic exponēda sūt dixerim q2 ⁊ si nō vno disserūtur modo ad vnā tamē catholice fidei cōcordiā reuocāda sūt.

De arca atqꝫ diluuio nec illis eē cōsentiēdū: q solā historiā recipiūt sine allegorica significatiōe: nec illis qui solas figuras defendūt: repudiata historica veritate. Capitulū. xxvij

Non tamē qsq̄ putare debet: aut frustra hec eē cōscripta: aut tātūmodo rerū gestarū veritatē sine vllis allegoricis significationib⁹ hic eē querēdā: aut econtrario hec oīno gesta nō eē: sed solas eē verborū figuras: aut quicquid illud ē nequaquā ad prophetiā ecclesie pertinere: Quis.n. nisi mente peruersus inaniter scriptos eē contendat libros p ānoꝝ milia tāta religione ⁊ tā ordinate successiōis obseruātia custoditos: aut solas res gestas illic intuēdas: vbi certe vt alia omittam si numerositas aīaliū cogebat arce tantā fieri magnitudinē: imūda bina ⁊ mūda septēa intromitti animalia: quid cogebat cū equali numero possent vtraqꝫ seruari? Aut vo deus q propter reparādū gen⁹ seruanda precepit: eo mō illa quo instituerat restituere nō valebat? Qui vo nō eē gesta: sed solas rerū significādarū figuras eē contēdūt: primū opinātur tā magnū fieri nō potuisse diluuiū vt altissimos montes quindecim cubitis aqua crescēdo trāscēderet: ꝓpter olympi verticē mōtis supra quā perhibētur nubes nō posse cōscēdere: ꝙ tā sublimis qꝫ celū sit: vt ñ ibi sit aer iste crassior vbi vēti nebule imbresqꝫ gignunt̄: nec attēdūt omniū elemētoꝝ crassissimā terrā ibi eē potuisse. An forte negant eē terrā verticē mōtis. Cur igit̄ vsqꝫ ad illa celi spacia terris exaltari licuisse: ⁊ aquis exaltari nō licuisse cōtēdūt: cū isti mēsores ⁊ pēsores elemētoꝝ aquas terris perhibeant superiores atqꝫ leuiores? Quid itaqꝫ rationis afferunt q̄re terra grauior ⁊ iferior locū celi tranqllioris inuaserit p volumina tot ānoꝝ ⁊ aqua leuior ac supior pmissa nō sit hoc facere saltez ad tēpus exiguū? Dicūt etiā non potuisse capere arce illius quātitatē animaliū genera tā m'ta in vtroqꝫ sexu: bina de imūdis: septena de mūdis: q mihi vidētur nō cōputare nisi trecēta cubita lōgitudinis: ⁊ latitudinis quinquaginta: triginta altitudinis: nec cogitare aliud tm̄ eē i superiorib⁹: itēqꝫ aliud tm̄ in superiorib⁹ superiorū: ac per hoc ter ducta illa cubita fieri nōgēta p lōgū: centūqūiquaginta per latū: nonaginta per altum. Si aūt cogitem⁹ qd origenes nō inelegāter astruxit: moysen. s. hominē dei eruditū sicut scriptū ē omni sapiētia egyptioꝝ: q geometricā dilexerūt: geometrica cubita significare potuisse: vbi vnū quātū sex nostra valere asseuerāt: quis nō videat quātū reꝝ capere potuit illa magnitudo? Nā illud qd disputāt tāte magnitudinis arcā nō potuisse cōpingi: ineptissime calūniāt̄: cū sciāt imēsas vrbes fuisse constructas: nec attēdūt cētū ānos quib⁹ arca illa ē fabricata. Nisi forte lapis lapidi adherere potest sola calce cōiūct⁹: vt murus p tot milia circūagat̄: ⁊ lignuz ligno per suscudines epyros clauos gutē bituminis nō pōt adherere: vt fabricaret̄ arca nō curuis sed rectis lineis longe lateqꝫ porrecta: quam nullus i mare mittit conat⁹ hominū sꝫ leuet vnda cū venerit naturali ordine pōderū magisqꝫ diuina ꝓuidētia qꝫ hu-

mana prudētia natantē gubernet ne incurrat vbicūqꝫ naufragium. Quod aūt scrupulosissime queri solet de minutissimis bestiolis: nō solū quales sunt mures ⁊ stelliones: verū etiam q̄les locuste: scarabei: musce deniqꝫ ⁊ pulices vtrū nō amplioris numeri in arca illa fuerit q̄3 qui ē diffinit⁹: cū hoc īperaret deus: prius admonēdi sūt quos hec mouēt: sic accipiēdū esse qđ dictū ē q̄ reptāt sup terrā: vt necesse nō fuerit conseruari in arca q̄ possunt ī aquis viuere nō solū mersa sicut pisces: verū supnatātia sicut multe alites. Deide cū dicit̄ masculus ⁊ femina erūt: ꝑfecto ītelligit̄ ad reparādū genus dici. Ac ꝑ hoc nec illa necesse fuerat ibi eē: que possunt sine cōcubitu de quibusqꝫ reb⁹ vel rerū corruptionib⁹ nasci: vł si fuerūt sicut ī domib⁹ eē cōsueuerūt: sine vllo numero diffinito eē potuisse. Aut si mysteriuz sacratissimū qđ agebatur: ⁊ tante rei figura ēt in ꝟitate facti aliter nō posset īpleri: nisi vt oīa ibi certo illo numero eēnt que viuere ī aquis natura ꝓhibente non possent: nō fuit ista cura illius hominis vel illorū hominū: sed diuina. Nō.n. ea noe capta ītromittebat: sed veniētiā ⁊ intrantia permittebat. Ad hoc.n. valet qđ dictū ē: ītrabūt ad te: nō.s. hoīs actu s3 dei nutu: ita sane vt nō illic fuisse credēda sint q̄ sexu carēt. Prescriptū ē.n. atqꝫ diffinitū: masculus ⁊ femina erūt. Alia sūt q̄ppe q̄ de q̄busqꝫ reb⁹ sine cōcubitu ita nascūtur: vt postea ꝯcūbāt ⁊ generent: sicut musce. Alia ꝟo in q̄bus nihil sit maris ⁊ femine sicut apes. Ea porro q̄ sic hn̄t sexū: vt nō habeāt fetū sicut muli ⁊ mule: mirꝫ si ibi fuerūt: ac nō poti⁹ parētes eoꝝ ibi fuisse suffecerit: eq̄nū videlicet atqꝫ asininū gen⁹: ⁊ siqua alia sūt q̄ cōmixtiōe diuersi generis gen⁹ aliqđ gignūt. S3 ⁊ si hoc ad mysteriū ꝑtinebat: ibi erāt: h3.n. ⁊ hoc gen⁹ masculū ⁊ feminā. Solet ēt mouere nōnullos: genera escarū q̄ illic habere poterāt aīalia que non nisi carne vesci putātur: vtrū preter numeruz ibi fuerit sine trāsgressiōe mādati: q̄ alioꝝ alendorū necessitas illic coegisset īcludi. An vero qđ poti⁹ ē credēdū ꝑter carnes aliqua alimēta eē potuerūt: que omnib⁹ cōuenirēt. Nouimus enim q̄3 multa aīalia quib⁹ caro cibus ē frugibus pomisqꝫ vescātur ⁊ maxime fico atqꝫ castaneis. Quid ergo mirꝫ si vir ille sapiēs ⁊ iust⁹ ēt diuinit⁹ admonit⁹ quid cuiqꝫ cōgrueret: sine carnib⁹ aptā cuiqꝫ generi alimoniā preparauit ⁊ cōdidit? Quid ē aūt quo vesci nō cogeret fames? Aut q̄d nō suaue aut salubre facere posset de⁹: q̄ ēt vt sine cibo viuerēt diuina facilitate donaret: nisi vt pascerētur ēt hoc implende figure tāti mysterij cōueniret. Nō aūt ad prefigurādā ecclesiā pertinere tā multiplicata reꝝ signa gestarū: nisi fuerit cōtētiosus nemo permittit̄ opinari. Jā.n. gentes ita ecclesiā repleuerūt: mūdiqꝫ ⁊ imūdi donec certū ꝑueniat̄ ad finē: ita eius vnitatis quadā cōpagine cōtinentur: vt ex hoc vno manifestissimo: ēt de ceteris que obscuri⁹ aliquāto dicta sūt ⁊ difficili⁹ agnosci queunt dubitari fas nō sit. Que cū ita sint: sic nec inaniter ista eē cōscripta putare quisq̄3 vel durus audebit: nec nihil significare cū gesta sint: nec sola dicta eē significatiua nō facta: nec aliena eē ab ecclesia significāda probabiliter dici potest: s3 magis credēdū ē ⁊ sapienter eē memorie litterisqꝫ mādata: ⁊ gesta eē ⁊ significare aliq̄d: ⁊ ipsū aliq̄d ad prefigurādā ecclesiam pertinere. Jā vsqꝫ ad hūc articulū ꝑductus liber iste claudēdus ē: vt ambarū ciuitatū cursus terrene.s. ⁊ secūdū hominē viuētis: ⁊ celestis secūdū deū post diluuiū ⁊ deinceps in reb⁹ consequētibus requirat̄.

¶ Aurelij augustini de ciuitate đi Liber.xvj.

¶ An post diluuium a noe vsqꝫ ad abraam alique familie secundum deum viuentium reperiantur. Capitulum primum.

Post diluuium procurantis scē vestigia ciuitatis vtrꝫ cōtinuata sint: an intercurrentibus īpietatis īterrupta tēporibus ita vt nullus hominū veri vnius dei cultor existeret: ad liquidum scripturis loquentibus inuenire difficile est: propterea quia in canonicis libris post noe qui cum coniuge ac tribus filijs totidēqꝫ nuribus suis: meruit per arcam a vastatione diluuij liberari: nō inuenimus vsqꝫ ad abraam cuiusquam pietati euidenti diuino eloquio predicatum: nisi ꝙ noe duos filios suos Sem ⁊ Japhet prophetica benedictione commendat: intuens ⁊ preuidens quod longe fuerat post futurum. Unde factum est etiam illud vt filium suum medium hoc est primogenito minorem vltimoqꝫ maiorem: qui peccauerat ī patrem: non in ipso sed in filio eius suo nepote malediceret his verbis. Maledictus Chanaan puer famulus erit fratribus suis. Chanaan porro natus fuerat ex Cham qui patris dor-

mientis nec texerat:sed potius prodiderat nu/
ditatē. Uñ ꝛ ꝯsecutus adiūgit bñdictionē duoꝝ
maximi ꝛ minimi filioꝝ:dicens. Bñdictus dñs
deus sem:ꝛ erit chanaā puer illius:letificet ds
iaphet ꝛ habitet ī domibus sem: sicut ipsa eius/
dē noe ꝛ vinee plātatio:ꝛ ex eius fructu iebria/
tio:ꝛ dormientis nudatio:ꝛ que ibi cetera facta
atque conscripta sunt:propheticis sūt grauida
ta sensibus ꝛ velata tegminibus.

¶ Quid in filijs noe prophetice fuerit prefigu/
ratum. Capitulum.ij.

Sed nūc reꝝ effectu iā ī posteris ꝯsecu/
to:q̄ opera fuerāt satis apta sūt. Quis
eiꝫ hoc diligēter ꝛ itelligēter aduertēs nō agno
scat ī xp̄o Sem q̄ppe de cuius semine natus est
xp̄s:iterp̄tat̄ noīatus. Quid aūt noīatius xp̄o:
cuius nomē vbiqꜫ iā flagrat:ita vt ī cātico cāti/
coꝝ etiā ipsa p̄cinēte ꝓphetia vnguēto ꝯparet̄
effuso:ī cui⁹ domib⁹.i.ecc̄lijs hitat gētiū latitu/
do. Nā iaphet latitudo iterp̄tat̄. Cham porro q̄
iterp̄tat̄ callidus:medi⁹ noe fili⁹ tāqꜫ se ab vtro
qꜫ discernēs:ꝛ iter vtrūqꜫ remanēs:nec ī p̄mi/
mitijs israelitaꝝ nec ī plenitudine gentiū:q̄d si/
gnificat nisi hereticoꝝ genus callidū nō spū sa/
piētie ſꜫ spū versipellis astutie:quo solēt hereti
coꝝ feruere p̄cordia ꝛ pacē ꝯturbare scōꝝ. Sꝫ
hec ī vsum cedūt ꝓficiētiū iuxta illud apostoli.
Oportet hereses esse vt ꝓbati manifesti fiant
vobis. Uñ etiā scriptū ē:filius eruditus sapiēs
erit:iprudēte aūt ministro vtet̄. Multa q̄ppe ad
fidē catholicā ptinētiā:dū hereticoꝝ callida in/
quietudine exagitant̄ vt aduersus eos defēdi pos
sint ꝛ ꝯsiderant̄ diligētius:ꝛ ītelliguntur clari⁹
ꝛ istātius p̄dicantur:ꝛ ab aduersario mota q̄stio
discēdi existit occasio. Quāuis nō solū q̄ sūt ap
ertissime separati: veꝝ oēs q̄ in xp̄iano vocabulo
gl'iant̄:ꝛ p̄dite viuūt: nō absurde possūt videri
medio noe filio figurati: Passionē q̄ppe xp̄i q̄ il
lius hoīs nuditate significata ē:ꝛ annūciāt ꝓfi/
tēdo:ꝛ male agēdo exhonorāt. De talibus ergo
dictū ē. Ex fructibus eoꝝ cognoscetis eos. Jō
ham ī filio suo maledictus ē:tanqꜫ ī fructu suo
i.ī opere suo. Unde ꝯuenieter ꝛ ipse filius eius
chanaan iterp̄tat̄ motus eoꝝ. Qđ aliud q̄d ē q̄ꜫ
opus eoꝝ? Sem vero ꝛ iaphet tanqꜫ circūcisio
ꝛ p̄putiū vel sicut alio modo eos appellat apl's
iudei ꝛ greci: ſꜫ vocati ꝛ iustificati:cognita quo
quomodo nuditate p̄ris:qua significabat̄ passio
saluatoris:sumētes vestimentū posuerūt supra
dorsa sua:ꝛ itrauerūt auersi:ꝛ operuerūt nudi/
tatē p̄ris sui:nec viderūt qđ reuerēdo texerūt.
Quodā eiꝫ modo in passione Xp̄i ꝛ qđ ꝓ nobis
factū est honoramus:ꝛ iudeoꝝ facinus auersa/
mur. Uestimētū significat sacramentū dorsum
memoriā p̄teritoꝝ:qꜫ passionē Xp̄i eo scilicet
iam t̄pe quo habitat Japhet ī domibus Sem:ꝛ
malus frater ī medio eoꝝ trāsactā celebrat ec/
clesiā:nō adhuc ꝓspectat futuram. Sꝫ malus
frater ī filio suo.i.ī opere suo: puer idest seruus
ē fratrū bonoꝝ:cū ad exercitationē patiētie vl'
ad ꝓfectum sapiētie sciēter vtūtur malis boni.
Sūt eiꝫ teste ap'lo q̄ Xp̄ꝫ annūciāt nō caste:sed
siue occasione inquit siue veritate Xp̄s annun
cietur:ī hoc gaudeo:sed ꝛ gaudebo. Ipse quip/
pe plantauit vineaꝫ:de qua dicit propheta. Ui/
nea domini sabaoth domus israel ē. Et bibit de
uino eius:siue ille calix hic intelligatur de quo
dicit. Potestis bibere calicem quem ego bibitu
rus sum:ꝛ pater si fieri potest transeat a me ca/
lix iste:quo suam sine dubio significat passionē
siue quia vinum fructus est vinee:hoc potius si
gnificatum est:q̄ ex ipsa vinea hoc est ex gene/
re israelitarum carnem pro nobis ꝛ sanguinem
vt pati posset assumpsit:ꝛ iebriatus est idest pas
sus est:ꝛ nudatus est. Ibi nanque nudata est.i.
apparuit eius ifirmitas:de qua dicit apostolus
Et si crucifixus est ex infirmitate. Unde item
dicit. Infirmuꝫ dei fortius est hominibus:ꝛ stul/
tum dei sapientius est hominibus. Quod vero
cum dictum esset:ꝛ nudatus est:addidit scriptu
ra in domo sua:eleganter ostendit:q̄ a sue car/
nis gente ꝛ domesticis sanguis sui vtiqꜫ iudeis
fuerat crucem mortemqꜫ passurus. Hanc pas/
sionem Christi foris in sono tantum vocis repro
bi annunciant.non eum quod annunciant itel/
ligunt:probi autem in interiori homine habent
tam grande mysterium:atqꜫ honorant intus in
corde infirmum ꝛ stultum dei:quia fortius est ꝛ
sapientius hominibus. Huius rei figura est.q̄
Cham exiens hoc nunciauit foris. Sem vero ꝛ
Japhet vt hoc velarent:hoc est honorarent in/
gressi sūt:hoc est iterius id egerūt. Hec scriptu
re secreta diuine idagamus vt possumus:alius
alio magis minusue ꝯgruēter: veꝝ tñ fideliter
certū tenētes nō ea sine aliqua p̄figuratōe fu/
turoꝝ gesta atqꜫ conscripta:neqꜫ nisi ad Xp̄ꝫ ꝛ
eius ecclesiam:que ciuitas dei est referēda:cu/
ius ab initio generis humani nō defuit predica
tio quam per omnia videamus impleri:benedi
ctis igitur duobus filijs Noe atqꜫ vno ī medio

eoꝝ maledicto: deīceps vsq͡ȝ ad abraā de iusto
rū aliquoꝝ qui pie deū colerent cōmemoratōe
filitū est p annos amplius q̄ȝ mille. Nec eos de
fuisse crediderīȝ sed si oēs cōmemorarētur ni/
mis lōgū fieret: ⁊ esset hec magis historica dili/
gētia q̄ȝ prophetica prouidētia. Illa itaq͡ȝ exeq
tur litteraꝝ sacraꝝ scriptor istaꝝ vł potius per
eū dei spiritus: quibus nō solū narrētur prete/
rita: verūetiā prenūciētur futura: que tn̄ perti/
nēt ad ciuitatē dei quia ⁊ de hoībus qui nō sūt
ciues eius quicquid hic dicitur ad hoc dicit̄ vt
illa ex cōparatōe ɔtraria vel proficiat vel emi/
neat. Nō sane oīa que gesta narrant̄ aliqd etiā
significare putāda sūt: sed propter illa que ali/
quid significāt etiā ea que nihil significāt atte/
xūtur. Solo eīȝ vomere terra proscinditur: sed
vt hoc fieri possit etiā cetera aratri mēbra sunt
necessaria. Et soli neruii ī cithara atq͡ȝ huiusmo/
di vasis musicis aptātur ad cātuȝ: sed vt aptari
possint īsūt ⁊ cetera ī cōpaginibus organorū: q̄
nō percutiūtur a canentibus: sed ea q̄ pcussa re
sonāt his ɔnectant̄. Ita ī ꝓphetica historia dicūr
⁊ aliqua que nihil significāt sȝ quib⁹ adhereāt
que significāt: ⁊ quodāmodo religentur.

¶ De generationibus triū filioꝝ noe. Cap. iij.

Generationes ergo filioꝝ noe deīceps
ītuēde: ⁊ qđ de his dicēdū videtur atte
xēdū est huic operi: quo ciuitatis vtri/
usq͡ȝ terrene scilicet ⁊ celestis per tēpora ꝓcur/
sus ostēditur. Cepte sūt aūt cōmemorari a mini
mo filio qui vocatus est iaphet: cuius filij octo
noīati sūt: nepotes aūt septem de duobus filijs
eius tres ex vno: quatuor ex altero. Fiūt itaq͡ȝ
oēs quīdecim. Filij aūt chā hoc ē medij filij noe
quatuor: ⁊ nepotes quīq͡ȝ ex vno eius filio: ꝓne
potes duo ex nepote vno: fit eoꝝ sūma vndeciȝ
Quibus enumeratis redit̄ tanq͡ȝ ad caput: ⁊ di
cit̄. Chus aūt genuit nembroth: hic cepit esse gi
gas sup terrā. Hic erat gigas venator ɔtra dn̄ȝ
deū. Propter hoc dicū sicut nembroth gigas
venator ɔtra dn̄ȝ. Et fcm̄ ē initiū regni eius ba
bylon: oreg a chad ⁊ chalāne in terra sennaar.
De terra illa exijt assur: ⁊ edificauit niniuē ⁊ io/
both ciuitateȝ: ⁊ caleth ⁊ dasem iter mediū nini
ues ⁊ calet: hec ciuitas magna. Iste porro chus
pater gigātis nembroth: prim⁹ noīatus ē ī filijs
cham: cuius quīq͡ȝ filij iā fuerāt cōputati ⁊ ne/
potes duo. Sed istū gigātem aut post nepotes
suos natos genuit: aut qđ est credibilius seorsū
de illo ꝓpter eius eminētiā scriptura locuta ē:
qm̄ ⁊ quidem regnū eius commemoratū est: cu/
ius initiū erat illa nobilissima babylon ciuitas: ⁊
que iuxta commemorate sunt siue ciuitates si/
ue regiones. Quod vero dictū est de terra illa
idest de terra sennaar que pertinebat ad regnū
nēbroth: exisse assur ⁊ edificasse niniueȝ ⁊ alias
quas contexuit ciuitates: longe postea factū ē:
qđ ex hac occasione perstrinxit: propter nobili
tatem regni assyrioruȝ: qđ mirabiliter dilatauit
ninus beli filius conditor niniues ciuitatis ma/
gne cuius ciuitatis nomen ex illius nomine de
riuatū ē: vt a nino niniue vocaretur. Assur aūt
vnde assyrij non fuit ī filijs cham: medij filij noe
sed ī filijs sem reperitur: qui fuit noe maximus
filius. Unde apparet de progenie sem exortos
fuisse qui postea regnum gigantis illius obtine
rent: ⁊ ide procederent atq͡ȝ alias conderent ci/
uitates quaꝝ prima est a nino appellata niniue
Hinc reditur ad aliū filiū cham qui vocabatur
mesrem: ⁊ commemorantur quos genuit nō tā
q̄ȝ singuli hoīes: sed nationes septē. Et de sexta
velut de sexto filio gēs commemoratur exisse:
que appellatur philistijm: vnde fiūt octo. Inde
iteꝝ ad chanaan reditur ī quo medius noe fili⁹
maledictus est cham: ⁊ quos genuit vndeciȝ no
minatur. Deīde vsq͡ȝ ad quos fines peruenerit
ɔmemoratis quibusdā ciuitatibus dicitur. Ac
per hoc filijs nepotibus cōputatis de progenie
cham: trigintaunus geniti referūtur: restat cō/
memorare filios sem maximi filij noe. Ad eum
quippe gradatiȝ generationū istaꝝ ꝑuenit a mi
nimo exorta narratio. Sȝ vn̄ īcipiūt cōmemora
ri filij sem: hēt qddā obscuritatis: qđ expositiōe
illustrādū ē: q2 ⁊ mł'tū ad rē ꝑtinet quā regrim⁹
Sic eīȝ legit̄. Et sem natus ē: etiā ipsi p̄ri oīum
filioꝝ heber fratri iaphet maiori. Ordo vboꝝ
ē. Et sem natus ē heber: q sem pater ē oīuȝ filio
rū suoꝝ. Sem ergo p̄triarchā ītelligi voluit oīuȝ
q de stirpe eius exorti sūt: quos cōmemoratur⁹
est: siue sint filij siue sint nepotes ⁊ ꝓnepotes: ⁊
deīceps ide exorti. Nō sane istū heber gēuit seȝ
sȝ ab illo qnt⁹ ī ꝓgenitoꝝ serie repit̄: Sem qppe
int̄ alios filios gēuit arfaxat Arfaxat gēuit cay
nā. Caynā genuit sala. Sala genuit heber. Nō
itaq͡ȝ frustra ip̄e p̄m⁹ ē noīat⁹ ī ꝓgenie veniēte d
sem: ⁊ p̄lat⁹ ē etiā filijs cū sit qnt⁹ nepos: nisi q2
veꝝ ē q̄ tradit̄ ex illo hebreos eē cognomina/
tos: tāq͡ȝ hebreos: cū ⁊ alia possit esse opinio: vt
ex abraā tāq͡ȝ abraei dicti eē videāt̄. Sȝ nimiꝝ
hoc verum est q̄ ex heber hebrei appellati sunt

ac deinde vna detracta littera hebrei: quaȝ lin
guã solus israel populus potuit obtinere: in q̊
dei ciuitas ꝛ i sanctis pegrinata ē: ꝛ in oĩbus sa/
cramēto adũbrata. Igiᷓ filij seȝ p̃us sex noian/
tur: deinde ex vno eorũ nati sũt quatuor nepo/
tes ei⁹: itemq̃ʒ alter filioꝝ seȝ genuit eius nepo
teȝ: Atq̃ʒ ex illo itidē pnepos natus ē atq̃ʒ inde
abnepos q est heber. Genuit autē heber duos
filios: quoꝝ vnũ apoellauit phalech: qd̃ interp̃
tatur diuidēs. Deide scriptura subiũgēs ratio/
nēq̃ʒ huius noĩs reddēs: qꝛ i dieb⁹ inqt eius di/
uisa est terra. Hoc ãt qd sit post apparebit. Ali
us vero q natus ē ex heber genuit duodeci fili/
os: ac p hoc fiunt oēs pgeniti de sem vigītı ꝛ se
ptē. In sũma igiᷓ oēs progeniti de tribus filijs
noe. i. qndeciȝ de iaphet: ꝛ trigītaun⁹ de cham:
vigītiseptē de seȝ: fiũt septuagīta ꝛ tres. Deide
seqᷓ scriptura dicens. Hi filij sem i tribub⁹ suis
ẜm linguas suas: i regiōibus suis ꝛ in gētib⁹ su/
is. Itēq̃ʒ de oĩb⁹ he inqt tribus filioꝝ noe ẜȝ ge
neratiōes eoꝝ: Ab his dispſe sũt insule gētium
sup terrã post diluuiũ. Unde colligiᷓ septuagī
ta tres vel poti⁹ qd̃ postea demōstrabiᷓ septua
gīta duas gētes tũc fuisse: nõ hoies. nã ꝛ prius
cũ fuissent cōmemorati filij iaphet: ita cõclusuȝ
est: ex his segregate sunt isule gētiũ i terra sua:
vnusq̃sq̃ʒ ẜm liguã suã i tribub⁹ suis ꝛ i gētibus
suis. Iaȝ vero i filijs cham quodaȝ loco aptius
gētes ↄmemorate sũt: sicut supius oñdi. Mes/
raem genuit eos q dicũᷓ ludin: ꝛ eodē modo ce
tere vsq̃ʒ ad septē gētes. Et enumeratis oĩbus
postea ↄcludēs hi filij cham iqt i tribub⁹ suis ẜȝ
liguas suas: in regionibus suis ꝛ i gentibus suis
Propterea ergo multoꝝ filij nõ sũt ↄmemora/
ti: qꝛ i gentib⁹ alijs nascēdo accesserũt: ipse aũt
gētes facere nequerũt. Nã que alia cã extitit:
vt cũ filij iaphet octo enumerenᷓ: ex duob⁹ eo/
rũ tm̃ filij nati ↄmemorãtur: ꝛ cũ filij cham qua
tuor noientur: ex trib⁹ tm̃ q nati sunt adijciunᷓ
cũ filij sem nominēᷓ sex: duoꝝ tm̃ posteritas at
texiᷓ? Nunqd ceteri sine filijs remãserũt? Ab
sit hoc credere: Sȝ gētes pp̄ter quas ↄmemo/
rari digni essent nõ vtiq̃ʒ fecerũt: quia sicut na/
scebantur alijs gentibus addebantur.

De diuersitate linguarum principioq̃ʒ baby/
lonis. Capitulum. iiij.

Cum ergo i suis liguis iste gētes fuisse
referantur: redit tñ ad illud tp̄s narra/
tio qñ vna ligua oiuȝ fuit: ꝛ ide iam ex/
ponit qd acciderit vt liguaꝝ diuersitas nascere
tur. Et erat inqt oĩs terra labiũ vnũ: ꝛ vox vna
oĩbus. Et factũ ē cũ mouerenᷓ ipsi ab oriente:
inuenerũt cãpuȝ i terra sēnaar: ꝛ habitauerunt
ibi. Et dixit homo pximo suo: venite faciamus
lateres ꝛ coq̃m⁹ eos igni. Et facti sunt illis late
res i lapidē ꝛ bitumen erat illis lutum. Et dixe
rũt. vēite edificem⁹ nobismetipsis ciuitatē ꝛ tur
riȝ: cuius caput eat vsq̃ʒ ad celũ: ꝛ faciamus no
bis nomē anteq̃ʒ dispgamur i faciem oĩs terre.
Et descēdit dñs videre ciuitatē ꝛ turri quã edi
ficauerũt filij hominũ. Et dixit dñs deus: ecce
genus vnũ ꝛ labiũ vnũ oiuȝ: ꝛ hoc ichoauerũt
facē: ꝛ nũc nõ deficiēt ex illis oĩa: q̃ conati fue/
rit facere: venite ꝛ descēdētes cõfundam⁹ ibi
linguam eoꝝ vt nõ audiat vnusq̃sq̃ʒ vocem pro
ximi sui. Et dispsit eos dñs inde sup faciem oĩs
terre ꝛ cessauerũt edificãtes ciuitateȝ ꝛ turriȝ.
Propter hoc appellatuȝ ē nomē illius cõfusio:
qꝛ ibi confudit dñs labium omnis terre: ꝛ inde
dispersit eos dñs deus sup facieȝ omnis terre.
Ista ciuitas que appellata est cõfusio: ipsa est
babylon: cuius mirabilē constructionē gentiuȝ
etiã cõmendat historia. Babilon qppe interpre
tatur cõfusio. Unde colligitur gigantem illum
nēbroth fuisse illius cõditorē quod superi⁹ bre/
uiter fuerat ītimatũ: vbi cuȝ de illo scriptura lo
queretur ait. Initiũ regni eius fuit babylon: vt
cũ ciuitatuȝ ceteꝛ gereret pricipatũ: ibi eēt tã/
q̃ʒ in metropoli habitaculũ regni: q̃ʒuis pfecta
nõ fuerit vsq̃ʒ in tãtũ modũ q̃ʒtuȝ supba cogita
bat ipietas: Naȝ nimia disponebaᷓ altitudo q̃
dicta ē vsq̃ʒ in celũ: siue vni⁹ turris ei⁹ quã p̃ci/
puã moliebanᷓ iter alias: siue oium turriũ que
p numerũ singularē ita significate sũt: vt diciᷓ
milies ꝛ itelligunᷓ milia miliũ vt rana ꝛ locusta
Sic eni appellata est multitudo ranaruȝ ꝛ locu
starum in plagis quibus egyptij percussi sunt p
moysem. Quid autē factura fuerat humana ꝛ
vana presumptio? Que si cuiuslibet ꝛ quantũ
libet in celum aduersus deum altitudinem mo
lis extolleret: quando montes transcenderet
vniuersos. Quãdo spacium nebulosi aeris hu/
ius euaderet? Quid deniq̃ʒ noceret deo quan
tacunq̃ʒ vel spiritualis vel corporalis elatio?
Tutam veramq̃ʒ in celum viam molitur humi
litas: sursum leuans cor ad dominum nostrum
nõ contra dominum: sicut dictus est gigas iste
venator contra dominuȝ. Quod non intelligē
tes nõnulli ambiguo greco decepti sunt vt non
interpretentur contra dominũ: sed ante domi/

num. Enâtion qppe ⁊ contra et ante significat:
Hoc enim verbum est etiam in psalmo: ⁊ ploꝛe
mus ante dominū q fecit nos. Et hoc verbū est
etiaꝫ in libꝛo iob: vbi scriptum est in furoꝛē eru/
pisti cōtra dominū. Sic ergo itelligendus ē gi/
gas iste venatoꝛ cōtra dominū. Quid aūt hic si
gnificet hoc nomine qđ est venatoꝛ: nisi aīaliū
terrigenaꝝ deceptoꝛ: oppꝛessoꝛ: extictoꝛ? Eri/
gebat ergo cū suis populis turreꝫ contra dñm
qua est ipia significata supbia. Merito aūt ma
lus punit affectus: etiā cui nō succedit effectus
Genus vero ipsuꝫ pene quale fuit? Qm̄ enim
dñatio iperantis i lingua est: ibi dānata ē super
bia: vt non intelligeret iubens homini: q noluit
intelligere vt obediret deo iubēti. Sic illa con/
spiratio dissoluta ē: cū qsq3 ab eo quē n̄ itellige/
bat absცederet: nec se nisi ei cū quo loqui pote
rat aggregaret: ⁊ p lingnas diuise sunt gentes
dispseq3 p terras: sicut deo placuit q hoc modis
occultis nobisq3 incōpꝛehensibilibus fecit.

¶ De descensione domini ad confundendaꝫ li/
guam edificantium turrim. Capitulum. v.

Q Uod enim scriptuꝫ est: ⁊ descendit do/
minus videre ciuitateꝫ et turriꝫ quam
edificauerūt filij hominū: hoc ē non fi/
lij dei: sed illa societas ſm hominē viuēs quam
terrenā dicim⁹ ciuitatē: nō loco mouet deus q
semp est vbiq3 totus: sed descendere dicit cuꝫ
aliqd facit i terra: qđ pꝛet vsitatū nature cursū
mirabiliter factuꝫ p̄sentiā quodāmodo ei⁹ ostē/
dat. Nec vidēdo discit ad tp̄s q nunq3 pōt aliqd
ignoꝛare: sed ad tp̄s videre ⁊ cognoscere dicit:
qđ videri ⁊ cognosci facit. Nō sic ergo videbat
illa ciuilas quomodo eaꝫ dñs videri fecit qñ si/
bi quātuꝫ displiceret ostēdit. Quāuis possit in/
telligi deus ad illaꝫ ciuitateꝫ descēdisse: qꝛ de/
scēderūt angeli ei⁹ in qbus habitat: vt qđ adiū
ctuꝫ est: ⁊ dixit dñs deus ecce genus vnū ⁊ la/
biū vnū oīum ⁊ cetera: ac deide additū: venite
⁊ descēdētes cōfundam⁹ ibi linguaꝫ eoꝝ reca/
pitulatio sit demonstrās queadmodū factū sit
qđ dictum fuerat: descēdit dñs. Si eni iam de/
scēderat: qd sibi vult: venite ⁊ descendētes cō/
fundamus ibi linguā eoꝝ: qđ intelligit angelis
dictum: nisi qꝛ p angelos descēdebat qui in an/
gelis descendentib⁹ erat? Et bene nō ait veni/
te ⁊ descēdentes cōfundite: sꝫ cōfundam⁹ ibi li/
guaꝫ eoꝝ ostendēs ita se operari p ministros su
os: vt sint etiā ipsi cooperatoꝛes dī sicut aposto
lus dicit: dei enim sumus cooperarij.

¶ Qualis intelligenda sit locutio qua deus an
gelis loquitur. Capitulum. vj.

P Oterat ⁊ illud qñ factus est homo: de
angellis intelligi qđ dictuꝫ ē: faciamus
hominē: qꝛ nō dixit faciaꝫ. Sꝫ qꝛ sequi
tur ad imaginē nostraꝫ: nefas ē credere ad ima
gineꝫ angeloꝝ hoīem factū: vt eandeꝫ eē ima/
ginē angeloꝝ ⁊ dei. Et ideo recte illic intelligit
pluralitas trinitatis qd trinitas: qd angeli trini/
tatis. Que tñ trinitas qꝛ vnus ē deus etiaꝫ cuꝫ
dixisset faciamus: ⁊ fecit inqt deus hominē ad
imaginē dei: nō dixit fecerūt dij: aut ad imagi/
nem deoꝝ. Poterat ⁊ hic eadeꝫ itelligi trinitas
tanq3 pater dixerit ad filiū ⁊ spiritū sanctū: ve/
nite ⁊ descēdentes cōfundamus ibi linguā eo/
ruꝫ: si aliqd esset qđ angelos p̄hiberet intelligi:
qbus potius ꝯuenit venire ad deū motibus sā/
ctis: hoc ē cogitationib⁹ pijs: qbus ab eis cōsu/
sulit icommutabilis veritas tanq3 lex eterna:
in illa eoꝝ curia supna. Neq3 enim sibi ipsi sunt
veritas: sꝫ creatricis participes ꝟitatis: ad illā
mouentur tanq3 ad fontem vite: vt qđ non ha
bent ex seipsis capiāt ex ipsa: ⁊ ideo eoꝝ stabilis
est iste motus quo veniunt q non recedūt. Nec
sic loquitur angelis deus quomodo nos inui/
cem loquimur nobis: vel deo vel angelis: vel
ipsi angeli nobis: siue per illos deus nobis: sed
ineffabili suo modo: nobis autem hoc indicatur
nostro modo. Dei quippe sublimioꝛ ante suum
factum locutio: ipsius sui facti est immutabilis
ratio: que non habet sonum strepentē atq3 trā
seuntem: sed vim sempiterne manentem ⁊ tem
poꝛaliter operantem. Aliter loquitur angelis
sanctis: nobis autem aliter longe positis. Quā
do autem etiam nos aliquid tale locutionis in/
terioꝛibus aurib⁹ capimus angelis pꝛopinqua
mus. Non itaq3 mihi assidue reddēda est ratio
in hoc opere de locutionibus dei. Aut enim ve
ritas incommutabilis per seipsam ineffabiliter
loquitur: rationalis creature mētibus aut per
mutabilem creaturam loquitur: siue spirituali
bus imaginibus nostro spiritui: siue coꝛpoꝛali
bus vocibus coꝛpoꝛis sensui. Illud sane quod
dictum est et nunc non deficient ex illis omnia
que conati fuerint facere. non dictum est con/
firmando: sed tanquam interrogando sicut so/
let a comminantibus dici: quemadmodum ait
quidam. Num arma expedient: totaq3 ex vꝛbe
sequentur? Sic ergo accipiendum est tanquā
dixerit. Nonne omnia deficient ex illis que co

[...]ati fuerint facere. Sed si ita dicatur: non ex[...]minit ominantem. Uerum propter tardiuscu[...]os addidimus particulaz id ē ne: vt diceremus [...]iōne quoniam vocez pronūciātis scribere non [...]ossumus pro ne non: ⁊ pro ni nisi scribere sole[...]mus: Ex illis igitur tribus hoībus noe filijs: se[...]ptuagitatres vel potius vt ratio declaratura ē [...]eptuagitadue gētes: totidēq́ʒ ligue per terras [...]sse ceperūt: que crescēdo ⁊ īsulas impleuerūt. [...]uctus est aūt numerus gētiū multo amplius [...]ʒ liguaꝝ. Nā ⁊ ī africa barbaras gētes ī vna li[...]ua plurimas nouimus. Et hoīes quidē multi[...]licato genere humano ad īsulas īhabitandas [...]auigio transire potuisse quis ambigat?

[...]An oē bestiaꝝ genus etiā remotissime a ter[...]s īsule ex eo numero acceperūt: qui ī arca di[...]uuij iundatōe seruatus est. Capitulū. vij.

Sed questio de omni genere bestiaꝝ ē: q̄ sub cura hoīuʒ nō sūt: vel sicuti rane nō nascātur ex terra: sed sola cōmixtio[...]e maris ⁊ femine ꝓpagātur: sicut lupi ⁊ huius[...]modi cetera: quō post diluuiū quo ea q̄ in arca [...]ō erāt cūcta deleta sūt: etiā ī īsulis eē potuerit [...]reparata nō sūt nisi ex his quoꝝ genera ī vtro[...]ʒ sexu arca seruauit. Possūt qdē credi ad īsu[...]s natādo trāsisse: sʒ ꝓximas. Sūt aūt quedā [...]i lōge posite a ꝯtinētibus terris: vt ad eas nul[...] videat̄ natare potuisse bestiaꝝ. Qō si hoīes [...]as captas secū aduexerūt: ⁊ eo modo vbi ha[...]itabāt eaꝝ genera īstituerūt: venādi studio fie[...] potuisse īcredibile nō est. Quāuis iussu dei si[...]e ꝑmissu: etiā opere angeloꝝ negādū nō sit po[...]uisse trāsferri. Si vero ex terra exorte sūt: se[...]ɋdū originē ꝑmā qn̄ dixit ds̄ ꝓducat t̄ra aīam [...]iuā multo clarius apparet: nō tā reparādoꝝ [...]aliū causa: q̄ʒ significādaꝝ variaꝝ gētiū ꝓpt̄ [...]ccl'ie sacramētū ī arca fuisse oīa genera: si ī īsu[...]ʒ quo trāsire nō possēt ml't̄a aīalia t̄ra ꝓduxit.

[...]An ex propagine adā vel filioꝝ noe quedaʒ [...]enera hoīuʒ mōstruosa prodierint. Cap. viij.

Querit̄ ēt vtrū ex filijs noe: vl' poti⁹ ex illo vno hoīe vn̄ etiā ipsi extiterūt ꝓpagata eē credēdū sit q̄dā mōstruosa ho[...]inū genera q̄ gētiū narrat historia: sicut ꝑhibē[...]r qdā vnū hēre oculū ī frōte media: qbusdaʒ [...]ātas ꝟsas eē post crura: qbusdā vtriusq́ʒ sex⁹ [...]nāʒ: ⁊ dexterā māmā virilē sinistrā muliebrē [...]cibusq́ʒ alternis coeūdo ⁊ gignere ⁊ parere: [...]ijs ora nō eē: eosq́ʒ ꝑ nares tātūmō suscepto ⁊ [...]misso halitu viuere. Alios statura eē cubitales quos pygmeos a cubitu greci vocāt alibi quinquēnes ꝯcipere feminas: ⁊ octauū a natiuitate annū nō excedere. Itē ferūt eē gētē vbi singula crura ī pedibus hn̄t: nec poplitē flectūt: ⁊ sūt mirabilis celeritatis: quos sciopodas vocāt: q̄ per estū ī terra iacētes resupini vmbra se pedū ꝓtegāt: quosdā sine ceruice oculos hr̄e ī humeris ⁊ cetera hoīuʒ vel quasi hoīuʒ genera q̄ ī maritima platea carthaginis musiuo picta sūt ex libris deprōpta velut curiosioris historie. Quid dicā de cynocephalis: quoꝝ canina capita atq́ʒ ip̄e latratus magis bestias q̄ʒ hoīes ꝯfitet̄? Sʒ qm̄ genera hoīuʒ q̄ dicūtur esse: esse credere nō est necesse. Uerꝝ quisquis vspiā nascitur homo idest aīal ratōale ⁊ mortale: quālibet nostris insuitatā sensibus gerat corporis formā seu colorē: siue motū: siue sōnū siue quālibet viʒ: qualibet parte: qualibet qualitate nature: ex illo prothoplausto vno originē ducere nullus fideliū dubitauerit. Apparet tn̄ qd ī pl'ibus natura obtinuerit: ⁊ qd sit ipsa raritate mirabile: Qualis autē ratio redditur de mōstruosis apud nos hoīum partubus: talis de mōstruosis quibusdā gētib⁹ reddi potest. Deus eīʒ creator ē oīuʒ: q vbi ⁊ qn̄ creari qd oporteat vel oportuerit ipse nouit: sciens vniuersitatis pulchritudinem: quarum partium vel similitudine vel diuersitate contexat. Sed qui totum inspicere non potest: tanq̄ʒ deformitate partis offenditur quoniā cui ꝯgruat ⁊ quo referatur ignorat. Pluribus q̄ʒ quinis digitis in manibus ⁊ pedibus nasci homines nouimus: ⁊ hec leuior est q̄ʒ illa distantia: sed tamen absit vt quis ita desipiat: vt existimet in numero humanorum digitorum errasse creatorem: q̄ʒuis nesciens cur hoc fecerit. Ita ⁊ si maior diuersitas oriatur: scit ille quid egerit cuius opera iuste nemo comprehendit. Apud hipponem natus est homo quasi lunatas habens plantas et in eis binos tantummodo digitos similes et manus. Si aliqua gens talis esset: illi curiose atque mirabili adderetur historie. Num igitur istum propter hec negabimus ex vno illo qui primus creatus est esse propagatum? Androgyni quos etiam hermaphroditos nuncupant: quamuis admoduʒ rari sint: difficile est tamen vt temporibus desint: in quibus vterque sexus apparet: vt ex quo potius debeant accipere nomen incertum sit. A meliore tamen hoc est a masculino vt appellarentur loquendi consuetudo preualuit. Nam nemo vnquam

endrogynas ⁊ hermophroditas nuncupauit.
Añ annos aliquot nostra certe memoria i orie/
te duplex natus est superioribus mēbris: iferio
ribus simplex. Nā duo erāt capita: duo pecto/
ra quatuor manus: vēter aūt vn⁹ ⁊ pedes duo
sicut vni hoi: ⁊ tādiu vixit vt multos ad eū vidē
dū fama ꝯtraheret. Quiꝫ aūt oēs cōmemorare
possit humanos fetus lōge dissiles his ex qbus
eos natos esse certissimū ē? Sicut ergo hec ex
illo vno negari nō possūt originē ducere: ita q̄/
cūqꝫ gentes i diuersitatibus corpoꝝ ab vsitato
nature cursu quē plures ⁊ prope oēs tenēt ve/
lut exorbitasse tradūtur: si diffinitōe illa icludū
tur vt ratōalia aīalia sint atqꝫ mortalia: ab eodē
ipso vno primo patre oiuꝫ stirpē trahere ꝯfiten
dū est: si tñ vera sūt que de illaꝝ nationū varie
tate ⁊ tanta iter se atqꝫ nobiscū diuersitate tra/
dūtur. Nā ⁊ simias ⁊ cercopeticos ⁊ sphigas: si
nesciremus nō hoies esse sed bestias: possent illi
historici de sua curiositate gl'iātes: velut gētes
hoiuꝫ aliquas nobis impunita vanitate mētiri.
Sed si hoies sūt de quib⁹ illa mira ꝯscripta sūt:
quid si propterea deus voluit etiā nōnullas gē
tes ita creare: ne i his mōstris que apud nos pa
tet ex hoibus nasci eius sapiētiā qua naturā fin
git humanā velut artē cuiuspiā minus perfecti
opificis putaremus errasse: nō itaqꝫ nobis vide
ri debet absurdū: vt queādmodū i singulis qui/
busqꝫ gētibus quedā mōstra sint hoiuꝫ: ita i vni
uerso genere humano quedā mōstra sint gētiū.
Quapropter vt istā questionē pedetētiꝫ caute/
qꝫ ꝯcludā aut illa aut alia que de quibusdā gēti
bus scripta sūt oino nulla sūt: aut si sūt hoies nō
sunt: aut ex adam sunt si homines sunt.

An iferiorē partē terre q̄ nr̄e habitatiōi ꝯtra/
ria ē antipodas habere credēda sit. Capl'ꝫ.ix.

QUod vero ⁊ antipodas eē fabulātur .i.
hoīes a ꝯtraria parte terre vbi sol orit̄
qm̄ occidit nobis: aduersa pedibus nr̄is
calcare vestigia: nulla ratōe credēdū est. Necqꝫ
hoc vlla historica cognitōe didicisse se affirmāt
sed quasi ratiocināda ꝯiectāt: eo ꝙ itra ꝯuexa
celi terra suspēsa sit: eūdēqꝫ locū mūdus hēat ⁊
ifimū ⁊ mediū ⁊ ex hoc opinātur alteram terre
partē que ifra est habitatōe hoiuꝫ carere nō pos
se. Nec attēdūt etiā si figura ꝯglobata ⁊ rotun
da mūdus eē credat̄: siue aliqua ratōe mōstret̄
nō tñ eē ꝯsequēs vt etiā ex illa parte ab aquaꝝ
ꝯgerie nuda sit terra. Deide etiaꝫ si nuda sit: ne/
qꝫ hoc statiꝫ necesse esse vt hoies hēat qm̄ nullo
modo scriptura ista mētitur que narratis prete
ritis facit fidē: eo ꝙ eius predicta complentur.
Nimisqꝫ absurduꝫ est vt dicatur aliquos hoies
ex hac i illā partē oceani imēsitate traiecta: na/
uigare ac peruenire potuisse vt etiā illic ex vno
illo primo hoie genus istitueret̄ humanū. Qua
propter i ter illos tūc hoiuꝫ populos: qui perse/
ptuagīta duas gētes ⁊ totidē liguas colligūtur
fuisse diuisi: queramus si possumus iuenire illā
i terris peregrinātē ciuitatē dei que vsqꝫ ad di/
luuiuꝫ arcāqꝫ perducta est: atqꝫ in filijs noe per
eorum benedictiones perseuerasse monstratur
maxime in maximo qui est appellatus sem: quā
do quidem iaphet ita benedictus est vt in eius/
dem fratris sui domibus habitaret.

De generatione sem in cuius ꝓgenie tendēs
ad abraam ciuitatis dei ordo dirigitur. Cap.x.

TEnēda est igitur series generationum
ab ipo sem: vt ipse ostēdat post diluuiū
ciuitatē dei: sicut eaꝫ ser ies generatio/
nū ab illo qui est appellatus seth ostēdebat an/
te diluuiū. Propter hoc ergo scriptura diuina
cū trenā ciuitatē i babylone hoc ē i ꝯfusione eē
mōstrasset: ad patria rchā sem recapitulādo re/
uertitur: ⁊ ordit̄ ide generatōes vsqꝫ ad abraā
ꝯmemorato etiam numero annoꝝ: quanto quis
qꝫ ad hanc seriem pertinentem filiuꝫ genuisset:
quantoqꝫ vixisset. Ubi certe agnoscendum est
quod ante promiseram: vt appareat quare sit
dictum de filijs heber nomen illius phalech: qr
in diebus eius diuisa est terra. Quid eniꝫ aliud
intelligendū est terram esse diuisam: nisi diuer/
sitatem linguarum? Omissis igitur ceteris filijs
sem ad hanc rem non pertinentibus: illi conne/
ctuntur in ordine generationum: per quos pos
sit ad abraam perueniri: sicut illi connecteban/
tur ante diluuium per quos peruenitur ad noe
generationibuꝫ que propagate sunt ex illo adā
filio qui appellatus est seth. Sic ergo incipit ge
nerationum ista contextio. Et he generationes
sem. Sem filius noe centum annorum erat cū
genuit arfaxat secundo anno post diluuium.
Et vixit sem postq̄ꝫ genuit arfaxat quingentos
annos: ⁊ genuit filios ⁊ filias: ⁊ mortuus ē. Sic
exequitur ceteros: diceꝫ quoto quisque anno
vite sue filium genuerit ad istum generationuꝫ
ordinem pertinentem: qui pertendit ad abraaꝫ
⁊ quot annos postmodum vixerit: intimans eū
filios filiasqꝫ genuisse: vt intelligamus vnde po
tuerint populi accrescere: ne i paucis qui com/

memorantur hoibus occupati pueriliter: hesi/
temus vnde tanta spacia terrarum atque regnorum
repleri potuerint de genere sem: maxime ppter
assyriorum regnū: vnde ninus ille oriētalium dña
tor vsquequaque pplorum igenti pspitate regnauit
et latissimū ac fūdatissimū regnum qd diuturno
tpe duceret suis posteris ppagauit: Sed nos ne
diutius q̄ opus est imoremur: nō quot annos
quisque in ista generationum serie vixerit: sed q̄/
to āno vite sue genuerit filiū hoc ordine memo
randū tātūmodo ponim⁹: vt et numerum ānorum
a trāsacto diluuio vsque ad abraā colligam⁹: et p
ter illa in qbus cogit necessitas imorari: breuiter
alia cursimque tāgamus. Secūdo igit āno post
diluuiū sem cū eēt centū ānorum genuit arfaxat
Arfaxat āt cū eēt cētūtrigitaquinque ānorum gēuit
chaynā. Qui cū esset cētūtrigita ānorū genuit
sala. Porro etiā ipse sala totidē annorum erat qn̄
genuit heber. Centū vero et trigita et quatuor
agebat annos heber cū genuit phalech: i cuius
diebus diuisa est tra. Ipse autē phalech vixit
centūtrigita ānos et genuit ragau: et ragau cen
tū et trigitaduos: et genuit seruch et seruch cētum
et trigita: et genuit nachor: et nachor septuagin
tanouē et genuit tharam. Thara aūt septuagi/
ta et genuit abram: quem postea noiauit ds mu
tato vocabulo abraam. Fiunt itaque anni a dilu
uio vsque ad abraam mile septuagita et duo fm
vulgatam editionē hoc est iterptum septuagita
duorum. In hebreis aūt codicib⁹ lōge pauciores
ānos phibent iueniri: de qbus rōnem aut nullā
aut difficillimā reddūt cū ergo q̄rimus i illis se
ptuagita duab⁹ gentib⁹ iciuitatem dei: nō possu
mus arffimare illo tpe quo erat illis labiū vnum
idest loq̄la vna: tūc iam genus humanū aliena/
tū fuisse a cultu vero dei: ita vt i solis istis gene
ratiōib⁹ pietas vera remaneret: q̄ descdūt de se
mine sem p arfaxat: et tendūt ad abraam. Sed ab
illa supbia edificande turris vsque ad celū: q̄ im/
pia significat elatio: terrena apparuit ciuitas: h
est societas ipiorum. Utrum itaque ante noe fuerit an
latuerit: an poti⁹ vtraque pmanserit: pia. s. i duo/
bus filijs noe q benedicti sunt eorūque posteris:
impia vero i eo q maledictus est atque ei⁹ pgenie
vbi etiā exortus ē gigas venator ɔtra dñm: nō
est dijudicatio facilis. Fortassis eni qd pfecto
est credibilius: et i filijs duorum illorum iā tunc ante
q̄ babylonia cepisset institui: fuerūt cōtempto
res dei: et in filijs cham cultores dei: vtrūque tn̄
hominum genus terris nunq̄ defuisse creden/
dum est. Sigdem et qn̄ dictū est: omnes declina
uerūt simul inutiles facti sunt: n̄ est q faciat bo
num nō est vsque ad vnum: in vtroque psalmo vbi
hec verba sunt: et hec legunt: nōne cognoscēt
oēs q operant inīqtatem: q deuorāt plebē meā
sicut escā panis? Erat ergo etiā tūc populus dei:
vnde illud qd dictum est: nō est q faciat bonū nō
est vsque ad vnum: de filijs hominū est dictū non
de filijs dei. Nam pmissum ē: deus de celo pro/
spexit sup filios hominum: vt videret si ē intelli/
gens aut reqrens deum. Ac deide illa subiūcta
q̄ oēs filios hoium. i. ad ciuitatē ptinētes q̄ viuit
fm hoiem et n̄ fm deum: reprobos eē demōstrāt.

¶ Q ea primitus lingua in vsu hominum fue/
rit: que postea hebrea ab heber noie nūcupata
ē: et i cuius familia remansit cū diuersitas esset
facta linguarum. Capitulum. xi.

Quamobrem sicut ligua vna cū eēt oium
n̄ ideo filij pestilētie ɔ̄fuerūt: nam ante
diluuium vna erat ligua: et tn̄ omnes p/
ter vnam noe iusti domū deleri diluuio merue/
runt: ita qn̄ merito elatioris ipietatis gētes lin/
guarum diuersitate punite atque diuise sunt: et ciui
tas ipiorum confusionis nomen accepit: hoc ē ap/
pellata ē babylon: nō ɔ̄fuit dom⁹ heber vbi ea
q̄ antea fuit oium ligua remaneret. Unde sicut
supra memoraui cū cepissēt enumerari filij sem
q singuli gētes singulas procreauerūt prim⁹ cō
memorat⁹ heber: cū sit abnepos ipsi⁹ h ē ab illo
quintus iueniat exortus. Quia ergo in eius fa
milia remāsit hec lingua: diuisis p alias liguas
ceteris gētibus: q̄ lingua prius humano generi n̄
imerito creditur fuisse cōmunis: ideo deinceps
hebrea est nūcupata. Tūc enim opus erat eam
distingui ab alijs linguis noie pprio: sicut alie q̄
que vocate sūt noib⁹ pprijs. Quado āt erat vna
nihil aliud q̄ humana ligua vel humana locu
tio vocabat: q̄ sola vniuersū gen⁹ hoium loq̄bat
dixerit aliqs. Si i diebus phalec filij heber di/
uisa est terra per liguas. i. homines qui tūc erāt
in terra ex eius nomine potius debuit appella
ri lingua illa que fuit omnib⁹ ante cōmunis. Sed
intelligendum est ipsum heber prop[...]ea tale
nomē iposuisse filio suo: vt vocaretur phalech
quod interpretat diuisio: quia tunc ei natus est
quando per linguas terra diuisa est. i. ipso tem/
pore: vt hoc sit quod dictum est. In diebus eius
diuisa est terra. Nam nisi adhuc heber viueret
quando linguarum facta est multitudo: non ex
eius nomine nomen acciperet lingua que apd

illum potuit permanere. Et ideo credenda est
ipsa fuisse prima communis: quoniaȝ de pena vẽit
illa multiplicatio mutatioq̃ linguaruȝ: et vtiq̃
ꝓter hanc penam eẽ debuit populus dei. Nec
frustra linguam istam hoc est quã tenuit abraã
Nec in omnes filios trãsmitere potuit: sȝ ĩ eos
tm̃ qui propagati per iacob ⁊ isignius atq̃ emi-
nentius in dei populum ꝯualescentes dei testa
menta ⁊ stirpeȝ xp̄i habere potuerunt: Nec he
ber ipse eandeȝ linguam in vniuersam ꝓgeni-
em suam refudit: sed in eã tm̃ cuius generatio-
nes ꝓducunt̃ ad abraam. Quapropter etiam si
non euidenter expressum est: fuisse aliquod pi-
um genus hominum quãdo ab impijs babylo-
nia condebat̃: nec ad hoc valuit hec obscuritas
vt querẽtis fraudaret̃: sȝ potius vt exerceret̃
intentio. Cum enim legit̃ vnam fuisse linguam
primitus omniuȝ: ⁊ ante omnes filios sem com-
mendat̃ heber q̃uis ab illo gnt⁹ oriat̃: ⁊ hebrea
vocatur lingua: quaȝ patriarchaꝝ ⁊ ꝓphetaꝝ
nõ solum in sermonibus suis: verũetiam in litte
ris sacris custodiuit auctoritas. Profecto ita-
q̃ cuȝ q̄ritur in diuisiõe linguarũ vbi lingua il-
la remanere potuerit q̄ fuit ante cõmunis: que
sine vlla dubitatiõe vbi remãsit non ibi fuit illa
pena q̄ facta est mutatione linguaꝝ quid aliud
occurrit nisi ꝙ in huiusmodi gẽte remãsit a cui⁹
noĩe nomen accepit et hoc iustitie gentis huius
nõ paruũ apparuisse vestigiuȝ: ꝙ cũ alie gẽtes
plecterent̃ mutatiõe linguaꝝ: ad istaȝ non ꝑue
nit tale suppliciũ? Sed si adhuc illud mouet q̊-
modo potuerũt singulas gẽtes facere potuisse
heber ⁊ fili⁹ eius phalech: si vna ligua ꝑmansit
ambobus ⁊ certe vna est hebrea gens ex heber
ꝓpagata vsq̃ ad abram: ⁊ per eũ deinceps do
nec magnus fieret populus israel Quomodo
igit̃ oẽs filij qui ꝯmemorati sunt triuȝ filiorum
noe fecerunt singulas gẽtes: si heber ⁊ phalech
singulas ñ fecerũt? Nimiꝝ illud est ꝓbabilius
ꝙ gigas ille nembroth fecerit etiaȝ gentẽ suaȝ
sȝ ꝓpter excellẽtiaȝ dñationis et corporis seor-
sum eminentius noĩatus est: vt maneat nume
rus septuagita duaꝝ gẽtiuȝ atq̃ linguaꝝ: pha
lech aũt ꝓpterea cõmemorat⁹ est: nõ ꝙ genteȝ
fecerit: naȝ eadeȝ ipsa est eius gens hebrea ea-
demq̃ lingua: sȝ ꝓpter temp⁹ insigne ꝙ in die-
bus eius terra diuisa est. Nec mouere nos de-
bet: quomodo potuerit gigas nembroth ad illȭ
tp̄s etatis occurrere: quo babylon cõdita est: et
confusio facta linguarũ: atq̃ ex hac diuisio gẽ-
tiuȝ: Nõ.n.q2 heber sextus ẽ a noe: ille antẽ q̄r-
tus: ideo non potuerunt ad ideȝ tempus conue
nire viuendo. Hoc eniȝ contigit cum plus viue
rent vbi pauciores sunt generatiões: min⁹ vbi
plures: aut serius nati essẽt vbi pauciores: ma-
turius vbi plures. Sane intelligẽdum est: q̃do
terra diuisa est nõ soluȝ iam natos fuisse ceťos
filios filioruȝ noe: qui commemorantur patres
gentiuȝ: sed etiaȝ eius etatis fuisse: vt iam vni-
uersi familias haberẽt suas: que digne fuissent
noĩbus gentiuȝ: vnde nequaquã putãdũ ꝙ eo
fuerint ordine geniti quo cõmemorati legũtur
Alioquin duodecim filij iectan qui erat filius
alius heber frater phalech quomodo potuerĩt
iam gẽtes facere si post phalech fratrem suum
iectan natus est: sicut post euȝ commemoratus
est: quandoquideȝ tempore quo natus est pha-
lech diuisa est terra? Proinde intelligendum ẽ
priorem quidem phalech nominatum sed lõge
post fratrem suuȝ iectan fuisse natum: cuius ie
ctan duodecim filij tam grandes iam familias
haberent: vt in linguas proprias diuidi possent
Sic enim potuit prior commemorari qui erat
etate posterior: quemadmodum prius comme
morati sunt ex tribus filijs noe procreati filij ia
phet qui erat minimus eoruȝ: deinde filij cham
qui erat medius: postremo filij sem qui erat pri
mus ⁊ maximus. Illarum autem gentium vo-
cabula partim manserunt: ita vt hodie appare-
at vnde fuerint deriuata: sicut ex assur assyrij:
⁊ ex heber hebrei: partim tẽporis vetustate mu
tata sũt ita vix hoĩes doctissimi antiquissimas
historias perscrutantes: nec omnium sed aliq̃-
tarum ex istis origines gentium potuerit repe-
rire. Nam ꝙ ex filio cham qui vocabatur mes-
rem perhibentur egyptij exorti nulla hic reso-
nat origo vocabuli: sicut nec ethiopum qui di-
cuntur ad eum filium cham pertinere: qui chus
appellatus ẽ: Et si omnia considerentur: plura
mutata q̃ manentia nomina apparent.

¶ De articulo temporis in abraã: a quo scẽ suc-
cessionis nou⁹ ordo cõtexitur. Capl'm.xij.

Nunc iam videamus ꝓcursuȝ ciuitatis
dei etiam ab illo articulo temporis qui
factus est in patre abraam: vnde inci-
pit esse notitia eius euidentior: ⁊ vbi clariora le
guntur promissa diuina: que nunc in christo vi-
demus impleri. Sicut ergo scriptura sancta in
dicante didicimus: in regiõe chaldeoruȝ natus
est abraam que terra ad regnũ pertiebat. Apȭ

chaldeos aūt iā ēt tūc superstitiones ipie ꝓua-lebant: queādmodū ꝑ ceteras gentes. Una igitur thare domꝰ erat de qua natꝰ ē abraā i qua vniꝰ veri dei cultus: ꝛ quātū credibile ē i qua iā sola hebrea lingua remāserat: quāuis ꝛ ipse sicut iā manifestior dei populus in egypto: ita i mesopotamia fuisse dijs aliēis iesu naue narrāte referāt ceteris ex progenie illiꝰ heber i liguas paulatī alias ꝛ in natiōes alias posteris deflu-entibꝰ. Proinde sicut per aquaꝝ diluuium vna domus noe remāserat ad reparandū genꝰ hu-manū: sic i diluuio multarū superstitionum per vniuersū mūdū vna remanserat domꝰ thare i qua custodita ē plantatio ciuitatis dei. Deniqꝫ sicut illic enumeratis supra generationibꝰ ab adā vsqꝫ ad noe simul cū ānoꝝ numeris: ꝛ ex-posita diluuij causa: priusqꝫ deus iciperet de arca fabricāda loqui ad noe dicit̄: hec aūt ge-neratiōes noe: ita ꝛ hic enumeratis generatiōibus ab illo qui ē appellatus sem filio noe vsqꝫ ad abraā: deide insignis articulus similiter po-nitur vt dicat̄: he sunt generatōes thare. thare genuit abraā ꝛ nachor ꝛ arā: ꝛ arā genuit loth. Et mortuus ē arā corā thare patre suo i terra in qua natꝰ in regione chaldeoꝝ. Et sūpserunt abram ꝛ nachor sibi vxores: nomen mulieris abraā sarai: ꝛ nomē mulieris nachor melcha filia arā. Iste arā pat̄ melche fuit: ꝛ pater iesche q̄ iescha credit̄ ipsa eē etiā sara vxor abrae.

¶ Que rō fecisse videat̄ vt in trāsmigratione thare q̄ chaldeos deserēs i mesopotamiā trāsiuit nulla filij eiꝰ nachor fcā sit mentio. Ca. xiij.

Deinde narrat̄ queādmodū thare cum suis regionē reliquerit chaldeorum: ꝛ venerit in mesopotamiā ꝛ habitauit i charrā. Tacet̄ aūt de vno filio eius q vocabatur nachor: tanqꝫ eū nō duxerit secū. Nam ita narrat̄. Et sūpsit thare abraā filiū suū ꝛ loth filiū arā filij sui: ꝛ sarai nurū suā vxorē abraam filij sui: ꝛ duxit illos de regione chaldeorū vt iret i terrā chanaā: ꝛ venit i charrā ꝛ habitauit ibi. Nusqꝫ hic nominatꝰ ē nachor: ꝛ vxor eius melcha. Sꝫ inuenimꝰ postea cū seruū suū mitteret abraā ad accipiendam vxorē filio suo isaac: ita scriptū. Et accepit puer decē camelos de camelis dn̄i sui ꝛ de oībꝰ bonis dn̄i sui secum ꝛ exurgēs profectꝰ ē in mesopotamiam ciuitatē nachor. Isto ꝛ alijs sacre huius historie testimonijs ostēdit̄ ēt nachor frater abrae exisse de regiōe chaldeoꝝ: sedesqꝫ cōstituisse i mesopotamia: vbi cū patre suo habitauerat abraā. Cur ergo eū scriptura nō ꝯmemorauit quādo ex gēte chaldeoꝝ cum suis profectꝰ ē thare: ꝛ habitauit i mesopotamia: vbi nō solū abraā filiꝰ eiꝰ verūetiā sara nurus eiꝰ ꝛ loth nepos eiꝰ cōmemorātur: qꝫ eos duxerit secū? Cur putamꝰ nisi forte qꝫ a paterna ꝛ fraterna pietate defluerat ꝛ superstitiōi adheserat chaldeoꝝ: ꝛ postea idē siue penitēdo siue ꝑsecutionē passus qꝫ suspectus haberet̄: ꝛ ipse emigrauit? In libro. n. qui inscribit̄ iudith cū quereret holofernes hostis israelitarū: que nā illa gēs eēt: vtrū aduersus eā bellādū fuisset: sic ei respondit Achior dux amonitarū. Audiat dn̄s nr̄ ꝟbum ex ore pueri sui: ꝛ referā tibi ꝟitatē de populo q hītat iuxta montanā hāc: ꝛ nō exibit mēdaciū de ore serui tui. Hec enī ꝓgenies populi ē chaldeoꝝ: ꝛ antea habitauerūt mesopotamiā: quia noluerūt seq deos patrū suoꝝ qui fuerūt i terra chaldeorū gloriosi: sed declinauerūt de via parētum suoꝝ: ꝛ adorauerūt deū celi quē cognouerūt: ꝛ proiecerūt eos a facie deorū suoꝝ: ꝛ fugerūt i mesopotamiā: ꝛ habitauerūt ibi dies multos. Dixitqꝫ illis deꝰ eoꝝ vt exirent de habitatione sua: ꝛ irent i terrā chanaā: ꝛ illic habitauerunt ꝛ cet̄a q̄ narrat achior amonites. Un̄ manifestū ē domū thare ꝑsecutionē passā fuisse a caldeis pro ꝟa pietate q̄ vnꝰ ꝛ verꝰ ab eis colebat̄ deꝰ.

¶ De annis thare qui in charra vite tempus impleuit. Capitulum. xiiij.

Defūcto āt thare i mesopotamia vbi vixisse ꝓhibet̄ ducētosqnqꝫ ānos: iā idicari ad abraā facte ꝓmissiones dei: qꝫ ita scriptū ē: ꝛ fuerūt dies thare i charra qnqꝫ ꝛ ducēti anni: ꝛ mortuus ē i charra. Nō sic aūt accipiēdū ē q̄si oēs hos dies ibi egerit: sꝫ qꝛ oēs dies vite sue q fuerūt āni ducētiqnqꝫ ibi cōpleuerit. Alioquin nesciret̄ quot annos vixit thare i charra: quoniam nō legitur quoto anno vite sue in charram venerit: ꝛ absurdum est existimare in ista serie generationū vbi diligenter cōmemoratur quot annos quisqꝫ vixerit huiꝰ solius numerus annorum vite non commendatum esse memorie. Quod enim quorundam quos eadem scriptura cōmemorat tacētur anni: nō sūt i hoc ordine: in quoꝝ tēporū dinumeratio de cessione gignētiū ꝛ genitorū successione contexitur. Iste āt ordo q dirigit̄ ab adam vsqꝫ ad noe: ꝛ inde vsqꝫ ad abraā sine numero annorū vite sue neminē cōtinet.

¶De tēpore promissionis abrae qua secūdum preceptū dei exiuit de charra. Cap.xv.

Quod vo cōmemorata morte thare patris abraā: deinde legit̄ ⁊ dixit dn̄s ad abraā. Exi de terra tua ⁊ de cognatione tua ⁊ domo patris tui ⁊c̄. nō q₂ hoc sequit̄ i s̄mone libri: hoc ēt i rerū gestarū tēpore sequi existimādū ē. Erit qppe si ita ē idissolubilis q̄ō. Post hec.n. verba dei que ad abraā facta sūt scriptura sic loquit̄. Et exijt abraā quēadmodū locut⁹ est illi de⁹: ⁊ abijt cū illo loth. Abraaʒ aūt erat quinqꝫ ⁊ septuagita annoꝝ cuʒ exiret ex charra. Quomodo pōt hoc verū esse si post mortē patris sui exijt de charra? Cum.n. esset thare septuaginta annoꝝ sicut supra intimatū ē: genuit abraā: Cui numero additis septuagitaquinqꝫ ānis quos agebat abraā quādo egressus ē de charra: fiūt anni centū ⁊ quinquagintaquinqꝫ. Tot igitur annoꝝ erat thare quādo exijt abraā de illa mesopotamie ciuitate. Agebat.n. annū etatis sue septuagesimūquintum: ac per hoc pater eius qui eū septuagesimo anno suo genuerat agebat vt dictū e centesimuʒ ⁊ quadragesimū ⁊ quintū annū. Nō ergo inde post mortē patris.i. post ducentos quiqꝫ ānos quib⁹ pater eius vixit egressus ē: sed annus de illo loco progressionis ei⁹ quoniā ipsius septuagesimusquintus erat: proculdubio patris eius q eū septuagesimo suo āno genuerat cētesim⁹ quadragesimusquintus fuisse colligitur. Ac p hoc itelligendū est more suo scripturaʒ redisse ad tempus quod iā narratio illa transierat: sicut superius cū filios filioꝝ noe cōmemorasset: dixit illos i linguis fuisse ⁊ in gentibus suis ⁊ tamē postea quasi hoc ēt i ordie sequeret̄ tēpoꝝ: ⁊ erat inquit oīs terra labiū vnum ⁊ vox vna omnibus. Quomodo ergo secundū suas gētes ⁊ secūdū suas linguas erant: si erat vna omnib⁹: nisi q₂ ad illud quod iā transierat recapitulādo ē reuersa narratio? Sic ergo ⁊ hic cū eēt dictū: ⁊ fuerūt dies Thare in Charra qnqꝫ ⁊ ducēti anni: ⁊ mortuus ē thare in charra. Dei de scriptura rdeeūdo ad id q̄ō ideo ptermisat vt pri⁹ de thare id quod inchoatū fuerat cōpleret̄. Et dixit iquit domin⁹ ad abraā: exi de terra tua ⁊c̄. Post que dei verba subiungitur. Et exijt abraā quēadmodū locutus est illi dominus: ⁊ abijt cū illo loth. Abraā aūt erat quinqꝫ ⁊ septuaginta annoꝝ cū exijt ex charra. Tūc itaqꝫ hoc factū ē quādo pater eius cētesimum quadragesimū ⁊ quintū ānū agebat etatis: tūc enim fuit hui⁹ septuagesim⁹ ⁊ quintus annus. Soluta ē aūt ista questio ⁊ aliter: vt septuagitaquinqꝫ anni abrae quādo egressus ē de charra: ex illo cōputaret̄ ex quo de igne chaldeoꝝ liberatus ē: nō ex quo natus ē: tanqꝫ tūc poti⁹ natus habēdus sit: Sʒ beatus stephan⁹ in actibus apostoloꝝ cū ista narraret: deus iquit glorie apparuit abrae patri nostro cū eēt in mesopotamia priusqꝫ habitaret in charra. Et ait ad illū. Exi de terra tua ⁊ cognatione tua: ⁊ domo patris tui: ⁊ veni in terrā quā tibi demonstrabo. Secūdū hec verba stephani: nō post mortem patris eius locutus ē deus abrae: qui vtiqꝫ in charra mortuus ē: vbi cū illo ⁊ ipse filius habitauit: sed priusqꝫ habitaret in eadē ciuitate: iaʒ tn̄ cū eēt in mesopotamia. Jam ergo exierat a chaldeis. Quod itaqꝫ adiungit stephanus: tūc abraā egressus ē de terra chaldeoꝝ ⁊ habitauit i charra: nō demōstrat q̄ sit factū posteaqꝫ locutus ē illi deus. Neqꝫ.n. post illa dei verba egressus ē de terra chaldeoꝝ: cū dicat ei locutū deū eē i mesopotamia: sed ad totū illud tempus pertinet quod ait: tūc.i. ex quo egressus ē a chaldeis: ⁊ habitauit in charra. Jtē quod sequtur: ⁊ inde postqꝫ mortuus ē pater eius collocauit illū in terra hac: i qua vos nunc habitatis ⁊ patres vestri: nō ait postqꝫ mortuus ē pater ei⁹ exijt de charra: sed ide postqꝫ mortu⁹ ē pat̄ ei⁹ hic eū collocauit. Intelligēdū ē igit̄ locutū deum fuisse cū abraā cū eēt i mesopotamia priusqꝫ hītaret i charra: sʒ eū i charrā puenisse cū patre retento apud se precepto dei: ⁊ ide exisse septuagesimo ⁊ qnto suo: patris sui centesimo quadragesimoquinto āno. collocationē vo ei⁹ i terra chanaā. nō pfectionē de charra postqꝫ mortē patris ei⁹ factā eē dicit: q₂ iā mortuus erat pat̄ ei⁹ qn̄ emit terrā cui⁹ ibi iā sue rei cepit eē possessor. Quod aūt iā in mesopotamia ɔstituto hoc ē iā egresso de terra chaldeoꝝ dixit de⁹. exi de terra tua ⁊ de cognatiōe tua ⁊ de domo patris tui: nō vt corpus ide eijceret q̄ō iā fecerat: sed vt animū auelleret dr̄. Nō.n. exierat inde animo sʒ spe redeūdi ⁊ desiderio tenebat̄: q̄ spes ⁊ desideriū deo iubēte ac iuuāte ⁊ illo obediente fuerat āputādū. Nō sane icredibilr̄ existiatur: cū postea secut⁹ eēt nachor patrē suū tūc abraam pceptū dn̄i ipleuisse: vt cū sara cōiuge sua ⁊ loth filio fratris sui exiret de charra.

¶De ordine ⁊ qualitate promissionum dei que

ad abraã facte sunt. Capitulũ.xvi.
IAm cõsiderãde sũt ꝓmissiones dĩ fa
cte ad abraã. In his.n.aptiora dei nr̃i
iesu xp̃i hoc ẽ dei ṽi oracula apparere
ceperũt de ppl̃o pioꝝ quẽ prophetica ꝓnũcia
uit auctoritas: harũ prima ita legit̃. Et dixit do
minꝰ ad abraã: exi de terra tua ꝛ de cognatiõe
tua ꝛ de domo pr̃is tui: ꝛ vade i t̃rã quã tibi de
mõstrauero: ꝛ faciã te i gẽtẽ magñ ꝛ bñdicã te ꝛ
magnificabo nom̃ tuũ ꝛ eris bñdictꝰ. Et bñdicã
bñdicẽtes te: ꝛ maledicã maledicẽtes te: ꝛ bñ
dicẽt̃ i te oẽs tribꝰ t̃re. Aduertẽdũ ẽ igit̃ duas
res ꝓmissas abrae: vnã.s.ꝙ t̃rã chanaã posses
suꝝ fuerat semẽ eiꝰ qđ significat̃ vbi dcm̃ ẽ: va
de i t̃rã quã tibi d̃mõstrauero ꝛ faciã te i gẽtem
magnã: aliã ṽo lõge p̃stãtiorẽ ñ de carnali sed
de sp̃uali semie: p qđ pr̃ ẽ ñ vniꝰ gẽtis israelite sed
oium gẽtiũ q̃ fidei eiꝰ vestigia ꝯsequũt̃. Qđ pro
mitti cepit his ṽbis. Et bñdicẽt̃ i te oẽs tribus
t̃re. Hãc ꝓmissionẽ factã arbitrat̃ eusebiꝰ sep
tuagesimoqnto etatis ãno abrae tãq̃ mox vt fa
cta ẽ de charra exierit abrã qm̃ scriptur̃ ꝯdici
ñ põt vbi legit̃. Abraã erat qnq̃ ꝛ septuagita
ãnoꝝ cũ exijt d̃ charra. Sed si eo ãno fcã ẽ ista ꝓ
missio: iã vtiq̃ in charra cũ pr̃e suo d̃morabat̃
abrã. Neq̃.n.exire iñ põt: nisi p̃us ibi hitasset.
Nũqdnã ḡ ꝯdicit̃ stephão dicẽti: d̃s gl̃ie appa
ruit abrae pr̃i nr̃o cũ eẽt i mosopotamia p̃usq̃
hitaret i charra. Sed itelligẽdũ ẽ ꝙ eodẽ ãno fa
cta sũt oia: ꝛ dĩ ꝓmissio anteq̃ i charra hitaret
abrã: ꝛ i charra hitatio eiꝰ ꝛ inde ꝓfectio: ñ solum
qꝛ eusebiꝰ i chronicis ab ãno huiꝰ ꝓmissiõis cõ
putat ꝛ ondit pꝰ q̃drigẽtos ꝛ trigita ãnos exitũ
esse de egypto: quando lex data: verumetiam
quia id cõmemorat apostolus paulus.

¶ De tribꝰ excellẽtioribꝰ gẽtiũ regnis q̃ꝝ.i.assy
rioꝝ iã abraã s̃blimiꝰ emiebat. C.xvij.
QErãt idẽ tp̃e seminẽtia erãt regna gẽtiũ: i
qbꝰ t̃rigẽaꝝ citas hoc ẽ soietas hoium
sed hoiem viuẽtiũ: s̃b dñatu ãgeloꝝ d̃ftoꝝ isigni
us excellebat: regna vz tria: sicynioꝝ: egyptio
rũ: assyrioꝝ: sed assyrioꝝ m̃lto erat potẽtiꝰ atq̃
sublimiꝰ. nã rex ille ninꝰ belli filiꝰ excepta india
vniuerse asie ppl̃os subiugauerat. Asiã ṽo di
co ñ illã p̃tẽ q̃ hꝰ maioris asie vna ꝓuicia ẽ: sed eam
q̃ vniuersa asia nũcupat̃: quã qdã i alterã dua
rũ: pleriq̃ ãt i t̃riã totiꝰ orb̃ p̃tẽ posuerũt vt sint
oẽs asia europa ꝛ africa: qđ ñ eq̃li diuisiõe fecerũt
Nãq̃ ista q̃ asia nũcupat̃: a mẽidie p oriẽtẽ vsq̃
ad septẽtrionẽ ꝓuenit: europa ṽo a septẽtriõe
vsq̃ ad occidẽtẽ: atq̃ inde africa ab occidẽte vsq̃
ad meridiẽ. Vñ videt̃ orbẽ dimidiũ due tenet̃:
europa ꝛ africa: aliđ ṽo dimidiũ sola asia. Sed
iõ ille due p̃tes fcẽ sunt: qꝛ iter vtrãq̃ ab ocea
no igredit̃ qcqd aq̃ꝝ t̃ras interluit: ꝛ hoc mare
magnũ nob̃ fac̃. Quapp si i duas p̃tes orbẽ di
uidas: oriẽtis: occidẽtis: asia erit i vna: in alt̃a ṽo
europa ꝛ africa. Quãobrẽ vnũ triũ regnoꝝ q̃
tũc p̃cellebãt regnũ.s.sicyonioꝝ ñ erat sub assy
rijs: qꝛ i europa erat. Egyptioꝝ ãt q̃mõ eis nõ
subiacebat: a qbꝰ tota asia tenebat̃: sol' idis vt
ꝓhibet̃ exceptis: i assyria igr̃ ꝓualuerat dñatꝰ i
pie citatis. Huiꝰ caput erat illa babylõ cuiꝰ t̃rigẽe
citatis nomẽ aptissimũ ẽ.i.ꝯfusio. Ibi ãt ninꝰ re
gnabat pꝰ mortẽ pr̃is sui belli q̃ p̃mꝰ illic regna
uerat sexagitaqnq̃ ãnos. Filiꝰ ṽo eiꝰ ninꝰ q de
fũcto pr̃i successit i regnũ qnq̃gita duos regna
uit ãnos. Et hẽbat i reg.xliij.ãnos qñ natꝰ ẽ abra
am q erat ãnꝰ circit̃ milesimꝰ ducẽtesimꝰ añ ꝯdi
tã romã: veluti alterã in occidente babyloniã.

¶ De iterato allogo dei ad abraã q̃ ei ꝛ semini
eiꝰ chanaã terra ꝓmittitur. C.xviij.
EGressus ẽ ḡ abraã de charra.lxxvº an
no etatis sue: cẽtesimo ãt q̃dragesimo ꝛ
qnto pr̃is sui cũ loth filio fr̃is sui ꝛ sara ꝯiuge: ꝛ
ꝑrexit i t̃rã chanaã ꝛ ꝓuẽit vsq̃ ad sichẽ: vbi rur
sus diuinũ accepit oracl̃ũ: d̃ q̃ ita scriptũ ẽ. Et ap
paruit dñs abrae ꝛ dixit illi. semi tuo dabo t̃rã
hãc. Nihil hic de illo semie ei ꝓmissũ ẽ: i q̃ pr̃ fa
ctus ẽ oium gẽtiũ: sed d̃ illo solo d̃ q̃ pr̃ ẽ vniꝰ israe
lite gẽtis. Ab hoc.n. semie terra illa possessa ẽ.

¶ De sare pudicitia i egypto p dñm custodita qꝛ
abraã nõ vxorẽ suã eẽ dixerat sed sororẽ. c.xix.
DEide edificato ibi altari: ꝛ iuocato d̃o
abraã ꝓfectꝰ ẽ iñ: ꝛ hitauit i h̃rmo: atq̃
inde ire i egyptũ famis necessitate cõ
pulsus ẽ: vbi vxorẽ suã dixit sororẽ suam nihil
mẽtitꝰ. Erat.n. ꝛ hoc qꝛ ꝓpinq̃ erat sanguie: sic
ẽt loth eadẽ ꝓpiqtate cũ fr̃is eiꝰ eẽt filiꝰ fr̃ eiꝰ ẽ
dcũs. Itaq̃ vxorẽ tacuit ñ negauit: cõiugis tuẽ
dã pudicitiã ꝯmittẽs d̃o: ꝛ hũanas cauẽs isidias
vt hõ. Qm̃ si piculũ q̃tũ cauet̃ poťat ñ caueret
magis tẽtaret deũ q̃ sparet i d̃o. De q̃ re ꝯ calũ
niãtẽ faustũ manicheũ satis diximꝰ. Deniq̃ fcm̃
ẽ qđ de dño p̃sũpsit abraã. Nã pharao rex egy
pti q eã sibi vxorẽ accepat: ḡuit afflictꝰ marito
reddidit. Ubi absit vt credamꝰ aliẽo cõcubitu
fuisse pollutã. Qꝛ m̃lto credibiliꝰ hoc pharaonẽ
facere afflictiõibꝰ magnis nõ fuisse ꝑmissum.

¶ De secessiõe loth ꝛ abrae: que illis salua cari
tate cõplacuit. Capitulum.xx.
REuerso igr̃ abrã ex egypto in locum vñ

venerat:tūc loth frīs filiꝰ ab illo i t̄rā sodomoꝝ
salua caritate discessit. Diuites q̄ppe fc̄i erāt pa
storesq̄ mltos pecoꝝ hr̄e cepāt:q̄bꝰ īt̄ se rixāti
bꝰ eo mō familiaꝝ suaꝝ pugnātē discordiā vita
uer̄t. Poterat q̄ppe hic vt sūt hūana ⁊ iter ipsos
aliq̄ rixa ꝯsurgē. Proīn h̄ malū p̄cauēt abrae
v̄ba ista sūt ad loth. Nō sit rixa int̄ me ⁊ te ⁊ iter
pastores meos ⁊ tuos:q2 oēs nos fr̄es sumꝰ. nā
ecce tota t̄ra āñ te ē discede a me. si tu i sinistrā
ego i d̄xtrā:l̄ si tu i d̄xtrā:ego i sinistrā. Hic for
tassis effcā ē iter hoies pacifica ꝯsuetudo vt q̄ñ
t̄renoꝝ aliq̄d p̄tiēdū ē:maior diuidat mīor eligat.

De t̄tia p̄missiōe d̄i q̄ t̄rā chanaā abrae ⁊ semi
eiꝰ in perpetuū pollicet̄. Capitulū. xxi.

Cum ḡ disgressi essent sepatiq̄ hitarent
abrā ⁊ loth:necessitate sustētāde fami
lie ñ feditate discordie:⁊ abraā i terra chanaā
loth āt eēt i sodomis:oraculo t̄tio dixit dñs ad
abrā. Respiciens ocul̄ tuis vide a loco i q̊ nc̄ tu
es ad aq̄lonē ⁊ africū ⁊ oriētē ⁊ mar̄:q2 oēꝫ t̄raꝫ
quā tu vides tibi dabo ⁊ semi tuo vsq̄ i seculū
⁊ faciā sem̄ tuū tāq̄ arenā terre:si pōt aliq̄s di/
numerar̄ arenā terre ⁊ sem̄ tuū dinūerabit̄. Sur
gēs p̄āmbula terrā i lōgitudinē eiꝰ:⁊ i latitudinē
eiꝰ:q2 tibi dabo eā. In hac p̄missiōe vtꝝ sit ēt il
la q̄ p̄r fcūs ē oiuꝫ gētiū ñ euidēt̄ appet. Pōt. n.
videri ad h̄ p̄tier̄:⁊ faciā sem̄ tuū tāq̄ arenā ter
re:q̄d ea locutiōe dcm̄ ē quā greci dñt hyp̄bolē
q̄ vtiq̄ tropica ē ñ p̄pa q̊ tñ mō vt ceterl tropis
vti soler̄ scripturā nullꝰ q̄ eā didicit ābigit. Iste
āt tropꝰ. i. modꝰ locutiōis fit:q̄ñ id q̄d d̄r lōge ē
āpliꝰ q̄ꝫ q̄ eo dcō significat̄. Quis. n. ñ videat:
q̄ꝫ sit icōp̄abl̄r āplior arene nūerꝰ:q̄ꝫ pōt eē oīū
hoīuꝫ ab ip̄o adā vsq̄ ad terminuꝫ secl̄i? Quāto
ḡ magl q̄ꝫ sem̄ abrae:ñ solū q̄ p̄tiet ad israeliti/
cā gētē:veꝝ ēt q̄d futuꝝ ē s̄ꝫ imitatiōeꝫ fidei to
to orbe terraꝝ i oibꝰ gētibꝰ. Q̄d sem̄. s. abrae i ꝯ
p̄atiōe mltitudis:ip̄ioꝝ p̄fcō i paucl est q̄ꝫuis ⁊
ip̄si pauci faciāt inūerabilē mltitudinē suā q̄ si/
gnificata ē s̄ꝫ hyp̄bolē p̄ arenā terr̄. Sane ista
mltitudo q̄ p̄mittit̄ abrae:ñ d̄o ē inūerabil̄ sed
hoibꝰ:d̄o āt nec arēa terr̄. Proinde q2 ñ tm̄ gēs
israelitica: s̄ꝫ vniuersū sem̄ abrae:vbi ē exp̄ssa
p̄missio ñ s̄ꝫ carnē s̄ꝫ s̄ꝫ sp̄ūꝫ plimoꝝ filioꝝ con
gruētiꝰ arene mltitudi ꝯp̄at̄ pōt h̄ itelligi vt ite
ret̄ p̄us fcā p̄missio. S̄ꝫ iō dixiꝰ q̄ ñ euidēt̄ ap/
p̄eat:q2 ⁊ illiꝰ gētl vniꝰ mltitudo q̄ s̄ꝫ carnē nata
ē ex abrā:p̄ eiꝰ nepotē iacob i tm̄ creuit vt pene
oēs p̄tes orb̄ ipleuerit. Et iō potuit ⁊ ip̄a s̄ꝫ hyp̄
bolē arene mltitudi ꝯpari:q2 ⁊ h̄ sola inūera ē
hoi mltitudo:t̄rā certe solā significatā q̄ appel
lata ē chanaā nēo ābigit. S̄ꝫ q̄d dcm̄ ē tibi da/
bo eā ⁊ semi tuo vsꝫ i seculū:pōt mouer̄ nōnul/
los:si vsꝫ i seculū itelligāt i et̄nū. Si āt i seculū
h̄ loco sic accipiāt queadmōꝫ fidelit̄ tenemus
initiū futuri scl̄i a fine p̄ñtl ordiri:nihil eos mo
uebit q2 ⁊ si expulsi sūt israelite d̄ hierosolimis:
manēt tñ i alijs ciuitatibꝰ t̄re chanaā:⁊ vsꝫ i finē
mānebūt:⁊ vniuersa t̄ra illa cū a christianis inha
bitatur etiam ipsum semen ē abrae.

De supatl ab abraā hostibꝰ sodomoꝝ quan/
do loth de captiuitate eripuit:⁊ a melchisedec
sacerdote benedictus est. Ca. xxij.

Hoc rñso p̄missionis accepto migrauit
abraā ⁊ māsit i alio eiusdē t̄re loco. i. iu
xta q̄rcū mābre q̄ erat ebrō. Deide ab hostibꝰ q̄
sodomis irruerāt:cū q̄nq̄ reges aduersus q̄tu
or bellū gererēt ⁊ victl sodomitl ēt loth captus
eēt libauit eū abraā adductl secū i p̄liū trecētl
d̄cē ⁊ octo v̄naculis suis:⁊ victoriā fec̄ d̄ regibꝰ
sodomoꝝ:nihilq̄ spolioꝝ aufer̄r voluit:cū rex
cui vicerat obtulissꝫ. S̄ꝫ plāe tūc benedictꝰ ē a
melchisedec q̄ erat sacerdos d̄i excelsi d̄ q̊ i epl̄a
q̄ iscribit̄ ad hebreos:quā pl̄es pauli ap̄li eē dñt
q̄dā v̄o negāt mlta ⁊ mag̃ ꝯscripta sūt. Ibi q̄p/
pe p̄mū appuit sacrificiū:q̄d nūc a xp̄ianis of/
fert̄ d̄o toto orbe t̄raꝝ:ipletq̄ illd̄ q̄d lōge pꝰ h̄
fcm̄ p̄ p̄ph̄az d̄r ad xp̄ꝫ q̄ fuerat adhuc veturꝰ
i carnē:tu es sacerdos i et̄nū s̄ꝫ ordinē melchi/
sedec:nō. s. s̄ꝫ ordinē aarō q̄ ordo fuerat auferē
dus illucescētibꝰ rebꝰ q̄ illis v̄bis p̄notabātur.

De v̄bo dñi ad abraā q̊ ei p̄mittit̄ s̄ꝫ multitu
dinē stellaꝝ multiplicāda posteritas q̄d credēs
iustificatꝰ ē adhuc i p̄putio ꝯstitutꝰ. Cap. xxiij

Etiā t̄c fcm̄ ē v̄bū dñi ad abraā i visu.
q̄ cū ei p̄tectionē mercedēq̄ p̄mittēt
valde mltā:ille d̄ posteritate solicitꝰ q̄n
dā Eliezer v̄naculū suū futuꝝ sibi dixit hr̄dē.
Cōtinuoq̄ illi p̄missꝰ ē hr̄es ñ ille v̄naculꝰ s̄ꝫ q̄ d̄
ip̄o abraā fuerat exiturꝰ rursusq̄ sem̄ inūerabi
le:ñ sic̄ arrēa t̄re:s̄ꝫ sic̄ stelle celi:vbi mihi magl
v̄r p̄missa posteritas celesti felicitate sublimis.
Nā q̄ꝫtū ad mltitudinē p̄tiet:q̄d s̄t stelle celi ad
arenā t̄re:nisi q̄s ⁊ istā ꝯp̄atiōeꝫ i tm̄ eē silēꝫ di/
cat iq̄ꝫtū ēt stelle dinūerari ñ valēt:q2 nec oēs
eas videri posse credēdū ē. nā q̄ꝫto q̄sq̄ acutiꝰ
ituet̄ tāto pl̄es videt. vñ ⁊ acerrie cernētibus
aliq̄s occultas eē merito existiat̄:exceptl ijs si
deribꝰ q̄ i alia p̄te orb̄ a nob̄ r̄motissima oriri et
occider̄ p̄hibēt̄. Postrēo q̄cūq̄ vniuersū stella
rū nūeꝝ ꝯp̄hēdisse ⁊ ꝯscripsisse iactāt̄:sic̄ Ara/
tꝰ ⁊ eudoxiꝰ:vl̄ si q̄ alij sūt:eos libri hꝰ ꝯtēnit au

credititas. Hic sane illa sententia ponitur cuius apostolus meminit pp dei gratiam commendandam. Credidit abraam deo: et reputatum est illi ad iustitiam: ne circuncisio gloriaretur: gentesque incircuncisas ad fidem christi nollet admitti. Hoc. n. quando factum est vt credenti abrae deputaretur fides ad iustitiam: nondum fuerat circuncisus.

¶ De significatione sacrificij quod abraam offerre preceptus est: cum poposcisset: vt de his que crederet doceretur. Capitulum. xxiiij.

In eodem visu cum loquitur ei deus: et hanc ait ad illum. Ego deus qui te eduxi de regione caldeorum: vt dem tibi terram hanc vt heres sis eius. Ubi cum interrogasset abraam secundum quid sciret quod heres eius erit: dixit illi deus. Accipe mihi iuuencam trimam: et capram trimam et arietem trimum. et turturem et columbam. Accepit autem ille hec omnia diuisit illa media: et posuit ea contra faciem alterius alteri. Aues autem non diuisit. Et descenderunt sicut scriptum est aues: et sederunt super corpora que diuisa erant et consedit illis abraam. Circa solis autem occasum pauor irruit super abraam et ecce timor tenebrosus magnus incidit ei. Et dictum est ad abraam. Sciendo scias quia peregrinum erit semen tuum in terra non propria: et in seruitutem redigent eos et affligent eos quadringentis annis: gentem autem cui seruierit iudicabo ego. Post hec vero exibunt hic cum supellectile multa. Tu autem ibis ad patres tuos cum pace: nutritus in senecta bona. Quarta vero generatione conuertentur se huc. Nondum. n. impleta sunt peccata amorreorum vsque adhuc. Cum autem iam sol esset ad occasum: facta est flamma et ecce fornax fumabunda et lampades ignis: que pertransierunt per media diuisa illa. In die illa disposuit dominus deus testamentum ad abraam dicens: semini tuo dabo terram hanc a flumine egypti vsque ad flumen magnum euphraten: ceneos et cenezeos: et cethmoneos et cetheos: et ferezeos et raphaim: et amorreos et cananeos: et eueos et gergeseos et iebuseos. Hec omnia in visu facta dicuntur atque dicta sunt: de quibus singulis enucleate disserere longum est: et intentionem operis huius excedit. Quod ergo satis est nosse debemus: postea quam dictum est credidisse abraam deo et deputatum esse illi ad iustitiam: non eum in fide defecisse: vt diceret dominator domine secundum quid sciam quia heres eius ero. Terre quippe illius promissa erat hereditas. Non. n. ait vnde sciam quasi adhuc non crederet: sed ait secundum quid sciam vt ei rei quam crediderat aliqua similitudo adhiberetur: qua eius modus agnosceretur. Sicut non est virginis marie diffidentia quod ait: quomodo fiet istud quoniam virum non cognosco. Quod. n. futurum esse certa erat: modum quo fieret inquirebat. Et hoc cum quesisset audiuit: spiritus sanctus superueniet in te: et virtus altissimi obumbrabit tibi. Denique et hic similitudo data est de tribus animalibus: iuuenca: capra et ariete: et duabus volucribus turture et columba: vt sciret hec futura quod sciret quod futurum esse iam non ambigeret. Siue ergo per iuuencam significata sit plebs posita sub iugo legis: per capram eadem plebs etiam peccatrix futura per arietem eadem plebs etiam regnatura: que animalia propterea trima dicuntur: quia cum sint insignes articuli temporum ab adam vsque ad noe: et inde vsque ad abraam: et inde vsque ad dauid qui reprobato saule primus in regno gentis israelitice est domini voluntate fundatus in hoc ordine tertio qui tenditur ex abraam vsque ad dauid: tanquam tertiam etatem gerens ille populus adoleuit: siue aliquid aliud conuenientius ista significent nullo modo tamen dubitauerim spirituales in ea typos prefiguratos additamento turturis et columbe. Et ideo dictum est: aues autem non diuisit quoniam carnales inter se diuiduntur: spirituales autem nullo modo siue a negociosis conuersationibus hominum se remoueant sicut turtur: siue inter illas degant sicut columba. Utraque tamen auis est simplex et innoxia: significans et in illo israelitico populo cui terra illa danda erat: futuros indiuiduos filios promissionis et heredes regni in eterna felicitate mansuros. Aues autem descendentes super corpora que diuisa erant non bonum aliquid sed spiritus indicant aeris huius pastum quendam suum de carnalium diuisione querentes. Quod autem illis consedit abraam: significat etiam inter illas carnalium diuisiones spirituales esse non nullos veros vsque in finem seculi perseueraturos fideles. Et circa solis occasum quod pauor irruit in abraam et timor tenebrosus magnus significat circa huius seculi finem magnam perturbationem ac tribulationem futuram fidelium: de qua dominus dixit in euangelio. Erit. n. tunc tribulatio magna qualis non fuit ab initio. Quod vero dictum est ad abraam: sciendo scias quia peregrinum erit semen tuum in terra non propria: et in seruitutem redigent eos et affligent eos quadringentis annis de populo israel qui fuerat in egypto seruiturus aptissime prophetatum est. Non quia in eadem seruitute sub egyptijs affligentibus quadringentos annos ille populus fuerat acturus: sed in ipsis quadringentis annis prenunciatum est hoc futurum. Quemadmodum. n. scriptum est de thare patre abrae fuerunt dies thare in charra ducenti quinque anni: non quia ibi omnes acti sunt: sed quia ibi completi sunt: ita et hic propterea interposuit tum est et in seruitutem redigent eos: et affligent eos quadringentis annis: quoniam iste numerus in eadem afflictione completus est: non quia ibi vniuersus peractus est. Quadringenti sane dicuntur anni propter numeri plenitudinem: quamuis aliquanto amplius sint: siue ex hoc tempore computentur quo ista promittebantur abrae siue ex quo natus est isaac propter semen abrae de quo ista predicuntur. Computantur. n. sicut superius iam diximus ab anno septuagesimo et quinto abrae: quando ad eum facta est prima promissio vsque ad exitum israel ex egypto quadringenti et triginta anni quos apostolus ita meminit. Hoc autem inquit testamentum confirmatum a deo: quod post quadringentos et triginta annos est facta lex: non infirmat ad euacuan

dā ꝑmissionē. Iā ḡ isti q̄drigēti ꝛ trigita anni:q̄
drigēti poterāt nūcupari:qꝛ nō sꝫ m̄lto āplius.
Quāto magꝭ cū aliq̄t iā ex isto nūero p̄terissēt:
q̄n illa ī visu d̄mr̄ata ꝛ dicta sꝫ abrae:vl' q̄n isaac
natꝰ ē cētenario p̄ri suo a p̄ria ꝑmissiōe pꝰ.xxv.
ānos:cū iā ex istꝭ q̄drigentis et trigita:q̄drigēti
ꝛ q̄nq̄ꝫ remanerēt:quos d̄s q̄dringentos voluit
noīare:ꝛ cet̄a q̄ sequūt̄ ī v̄bis p̄nūciātes d̄i:nul
lus dubitauerit ad israeliticuꝫ ppl'm ptinē. Qd̄
v̄o cū adiūgit̄:cū aūt sol erat ad occasuꝫ flāma
fcā ē:ꝛ ecce fornax fumabūda ꝛ lāpades ignis
q̄ trāsierūt ꝑ media diuisa illa:significat iā ī fine
seculi ꝑ ignē iudicādos eē cārnales. Sicut.n.af
flictio ciuitatis dei qualis antea nūq̄ꝫ fuit q̄ sub
antichristo futura sꝑat̄:significat̄ tenebroso ti/
more abrae circa solis occasū.i. ꝓpiquāte iā fi/
ne secl'i:significat̄ isto igne dies iudicij:dirimēs
cārnales ꝑ ignē saluādos:ꝛ ī igne dānādos. De/
inde testm̄ factū ad abraā terrā chanaaꝫ ꝓprie
manifestat:ꝛ noīat ī ea vndeci gētes a flumine
egypti vsq̄ꝫ ad flumē magnū euphratē. Nō er
go a flumine magno egypti hoc est nilo: sed a
paruo quod diuidit inter egyptum ꝛ palestinā
vbi est ciuitas ryrocura.

¶ De agar ancilla sare quaꝫ eadem sara abrae
voluit esse concubinam. Capitulum.xxv.

Iaꝫ hic t̄pa cōsequūt̄ filiorꝫ abrae:vniꝰ
de agar ancilla:altꝰ de sara libera:de
q̄bꝰ ī libro sup̄iore iā diximꝰ. Qd̄ āt at/
tinet ad rē gestā:nullo mō ē īferēdū de hac cō/
cubina crimē abrahe. Usus ē ea q̄ppe ad gn̄an
dā ꝓlē nō ad explēdaꝫ libidinē:nec insultās sed
potiꝰ obediēs ꝯiugi:q̄ sue sterilitati credidit esse
solatiū si fecūdū ancille vterꝫ q̄m natura nō po
terat volūtate facēt suū:et eo iure q̄ dicit ap'ls
sic̄ ꝛ vir nō hēt ptātē corpis sui sꝫ mulier:vtens
m̄lier ad pariēdū ex alt̄a qd̄ n̄ poterat ex seipa.
Nulla ē hic cupido lasciuie n̄ll'a negtie turpitu
do. Ab vxore cā ꝓlis ancilla marito traditur: a
marito cā ꝓlis accipit̄:ab vtroq̄ꝫ n̄ culpe luxꝰ:
sꝫ nature fructꝰ exq̄rit̄. Deniq̄ꝫ cū ancilla graui
da dn̄e sterili sup̄biret:ꝛ h̄ sara suspitiōe mulie/
bri viro potiꝰ īputaret:ēt ibi demōstrauit abrā
nō se amatorē s̄uū:sꝫ liberꝫ fuisse se genitorē: ꝛ
ī agar sare ꝯiugi pudicitiā custodisse:nec volu/
ptatē suam ad volūtatē illiꝰ īpleuisse:accepisse:
nec petisse:accessisse nec hesisse:seminasse nec
amasse. Ait.n.ecce ācilla tua ī manibꝰ tuis:vtē
ea quō tibi placuēit. O virꝫ viriliť vtētē feīs:cō
iuge t̄panter:ancilla obtēpanter:n̄ll'a itēpant̄.

¶ De testificatōe ad abraā:q̄ eidē seni de sterili
sara filiū spospondit:patrēq̄ꝫ eū gētiū statuit ꝛ
ꝓmissi fides sacro circūsiōis obsignat̄. C.xxvi

Post hec natꝰ ē ismael ex agar ī q̄ puta
re possꝫ ipletū qd̄ ei ꝓmissū fuerat: cū
sibi vernaculū suū adoptare voluisset
dicēte deo nō erit heres tuꝰ hic:sꝫ q̄ exiet de te:
ille erit heres tuꝰ. Hoc ḡ ꝓmissū ne ī ācille filio
putarꝫ ipletū:iā cū eēt ānorꝫ nonagita ꝛ nouē
appꝛuit ei dn̄s ꝛ dixit illi. Ego sū d̄s:place ī ꝯspe
ctu meo ꝛ esto sine q̄rela:et ponā testm̄ meū int̄
me ꝛ iter te:ꝛ iplebo te valde. Et ꝓcidit abraā ī
faciē suā:ꝛ locutꝰ ē illi d̄s dicēs. Ecce ego et ec
ce testm̄ meū tecū:ꝛ eris p̄r m̄ltitudinis gētiuꝫ:
ꝛ n̄ appellabitur nomē tuū adhuc abrā:sed erit
nomē tuū abraā:qꝛ prēꝫ m̄ltarꝫ gētiū ꝯstitui te
Et augebo te valde:ꝛ ponā te ī gētes:et reges
ex te exibūt. Et statuā testm̄ meū iter me ꝛ te:ꝛ
īter semē tuū pꝰ te ī gn̄atiōes eorꝫ ī testm̄ et̄nuꝫ:
vt sīꝫ tibi d̄s ꝛ seī tuo pꝰ te. Et dabo tibi ꝛ seī tuo
pꝰ te t̄rā ī q̄ icola es:oēm t̄rā chanaā ī possessio/
nē et̄nā:ꝛ ero illi d̄s. Et dixit d̄s ad abraaꝫ. Tu
aūt testm̄ meū ꝯs̄uabis:tu ꝛ semē tuū pꝰ te ī ꝓ/
genies suas. Et h̄ ē testm̄ meū qd̄ ꝯs̄uabitis int̄
me ꝛ vos ꝛ iter semē tuū pꝰ te ī gn̄atiōes suas.
Circūcidet̄ oē vr̄ꝫ masculinū:ꝛ circūcidetis car
nē p̄putij vr̄i:ꝛ erit ī signū testī iter me ꝛ vos. Et
puer octo dierꝫ circūcidet̄:ꝛ vr̄ꝫ oē masculinū ī
ꝓgēies vr̄as. Uernacl'us ꝛ ēptitiꝰ ab oī filio ali
enigna q̄ nō ē d̄ seīe tuo:circūcisiōe circūcidet̄:
ꝛ v̄naclꝰus domꝰ tue ꝛ ēptitiꝰ. Et erit testm̄ meū
ī carne vr̄a ī testm̄ et̄nū:ꝛ q̄ nō fuerit circūcisus
mascl'us:q̄ n̄ circūcidet carnē p̄putij sui octauo
die:iteribit aīa illa de gn̄e eiꝰ qꝛ testm̄ meū dissi
pauit. Et dixit d̄s ad abraā. Sara vxor tua nō
appellabit̄ nomē eiꝰ sarai:sꝫ sara erit nomē eiꝰ.
Bn̄dicā aūt illā ꝛ dabo tibi ex ea filiū:ꝛ bn̄dicā
illū ꝛ erit ī natiōes:ꝛ reges gētiū ex eo erūt:ꝛ ꝓ
cidit abraā s̄r faciē suā ꝛ risit:ꝛ dixit ī aīo suo di
cēs. Si mihi cētū ānos h̄nti nascet̄ filiꝰ:ꝛ si sara
annorꝫ nōagita pariet? Dic āt abraā ad deuꝫ is/
mael h̄ viuat ī ꝯspcū tuo. Deꝰ āt dixit ad abraā
ita ecce sara vxor tua pariet tibi filiū:et vocab
nom̄ eiꝰ isaac: ꝛ statuā testm̄ meū ad illū ī testm̄
et̄nū:vt sīꝫ tibi d̄s ꝛ seī eiꝰ pꝰ illū:de ismael āt ec
ce audiui te. Ecce bn̄dixi eū ꝛ āpliabo ꝛ m̄ltipli
cabo illū valď. Duodeci gētes gn̄ābit:ꝛ dabo il
lū ī magnā gētē. Testm̄ āt meū statuā ad isaac
quē pariet tibi sara ī t̄pe h̄ ad annū seq̄ntē. Hic
aptiora ꝓmissa sꝫ d̄ vocatiōe gētiū ī isaac.i.in fi/
lio ꝓmissiōis:q̄ significat̄ gr̄a n̄ nā:qꝛ d̄ sene ꝛ d̄
anu sterili ꝓmittit̄ filiꝰ. Quāuis.n. ꝛ nālē ꝓcre

tōis excursū d̄s opeť: vbi tñ euidēs op⁹ dei ē
piciata ꝛ cessāte nā: ibi euidēti⁹ itelligiť grā. Et
q̄ꝛ h̄ n̄ p gnātionē ſ3 p regnātiōe3 futuꝝ erat iō
nūc ipata ē circūcisio qñ de sara ꝑmissus ē fili⁹
Et qꝫ oēs n̄ solū filios: verū ēt s̄uos v̄nacl̄os ꝛ
ēptitios circuncidi iubet: ad oēs istam gratiam
pertinere testatur. Quid enim aliud circūcisio
significat: q̄ꝫ vetustate exuta naturā renouatā
Et qd aliud q̄ꝫ xp̄3 octau⁹ dies: q ī hebdōada cō
pleta: h̄ ē post sabbatū resurrexit: ꝑparētū mu-
tanť ꝛ noīa oīa resonāt nouitatē: ꝛ ī testō veteri
obūbrať nouū. Quid ē.n. qδ diciť testm̄ vet⁹: ni
si noui occultatio: Et qd ē aliud qδ diciť nouū
nisi veteris reuelatio: Risus abrae exl̄tatio ē
gratulātis: n̄ irrisio diffidētis. Uerba q̄3 ei⁹ illa ī
aīo suo: si mihi cētū ānos habēti nasceť fili⁹: ꝛ si
sara ānoꝝ nonagita pariet: n̄ sūt dubitātis ſ3 ad
mirātis. Si quē v̄o mouet qδ dcm̄ ē: ꝛ dabo ti-
bi ꝛ semini tuo p⁹ te ťrā ī q̄ tu icola es: oē3 ťram
chanaan in possessionē eťnā: q̄uō accipiať iple
tū siue adhuc expecteť iplēdū: cū possessio q̄cū
q̄ ťrena eťna cuilib3 gēti eē nō possit: sciat eter
nū a nr̄is iterp̄tari qδ greci appellāt aemon: qδ
a scl̄o deriuatū ē. Aenō q̄ppe grece scl̄m nūcu-
pať. S3 n̄ sūt ausi latini h̄ dicē seclare: ne lōge ī
aliδ mitterēt sēsū. Seclaria q̄ppe dnr̄ multa q̄
ī h̄ scl̄o sic agūť: vt breui ēt t̄pe trāseat. aemōāt
qδ dr̄ aut n̄ h3 finē: aut vsq̄ꝫ ī hui⁹ scl̄i tēdiť finē.

¶ De masculo quisi octauo die n̄ fuerit circūci
sus perit aīa ei⁹: q̄ꝛ testm̄ d̄i dissipauit. C. xxvij.

Ite3 pōt mouere q̄uō itelligi oporteat
qδ hic dictū ē masculus: q nō circunci-
det carnē preputij sui octauo die iteri-
bit aīa illa de gn̄e suo: q̄ꝛ testm̄ meū dissipauit:
cū hec nl̄la culpa sit paruuli cui⁹ dixit aīa3 pitu
rā nec ipse dissipauerit testm̄ d̄i ſ3 maioris q eu3
circūcidere n̄ curauerūt: nisi q̄ꝛ ēt paruuli n̄ s̄m
sue vite ꝑprietatē: ſ3 s̄3 cōem gn̄is hūani origi-
nē oēs ī illo vno testm̄ d̄i dissipauerūt: ī q̄ oēs pec
cauerūt. Mlta q̄ppe appellāť testā d̄i exceptis
illis duob⁹ magnis vetē ꝛ nouo: qδ l3 cuiq̄ꝫ legē
lo cog̊scē. Testm̄ aūt p̄mū qδ fcm̄ ē ad hoīe3 p-
mū ꝑfecto illδ ē. q̄ die ederit] morte moriemini
Un̄ scriptū ē ī libro q eccl̄iastic⁹ appellať. Ōis
caro sic̄ vestis veťascet. Testatū ē ḡ a scl̄o mor
te mori eos q trāsgrediunť p̄cepta d̄i. Cū.n. lex
euidētioꝛ postea data sit: ꝛ dicat apl̄s vbi āt n̄ ē
lex nec p̄uaricatio: quo pacto ī psalmo qδ legiť
verū ē: p̄uaricatores existiaui oēs pctōres ťre:
nisi q̄ꝛ oēs legis alicui⁹ p̄uaricate sunt rei: q aliq̊
pctō teneť obstricti. Quāobrē si ēt paruuli d̄q

v̄a fides h3 nascūť n̄ ꝑprie ſ3 original̄r pctōres
vñ illis grā3 remissiōis pctōꝝ necessariā ꝯfite-
mur: ꝑfecto eo mō q̊ sť pctōres: ēt p̄uaricatores
legis illi⁹ q̄ in paradiso data ē ag̊scūť vt veꝝ sit
vtrūq̄ꝫ qδ scriptū ē. ꝛ p̄uaricatores existiaui oēs
pctōres ťre. ꝛ vbi lex n̄ ē: nec p̄uaricatio. Ac p h̄
q̄ꝛ circūcisio signū regn̄atōis fuit n̄ imerito par
uulū ꝑp originale petm̄ q̊ p̄mū dei dissipatu3 est
testm̄: gn̄atio disp̄det: nisi regnātio liberet. S3
itelligēda sūt h̄ v̄ba diuia tāq̄ꝫ dictū sit. q n̄ fue
rit regn̄at⁹ intibit aīa illa de gn̄e ei⁹: q̄ꝛ testm̄ dei
dissipauit: qñ ī ada3 cū oib⁹ ēt ipse peccauit. Si
ei3 dixisi3 q̄ꝛ h̄ testm̄ meū dissipauit n̄ nisi de ista
circūcisiōe itelligi cogeret. Nūc v̄o qm̄ n̄ exp̄s-
sit cuiusmōi testm̄ p̄uulus dissipauerit: libeꝝ ē ī
telligere de illo testō dictū cui⁹ dissipatio p̄tinē
possit ad paruulū. Si āt q̄sq̄ꝫ h̄ n̄ nisi d̄ ista circū
cisiōe dictū eē ꝯtēdit: qꝫ ī ea testm̄ d̄i q n̄ ē circū-
cisus dissipauerit paruulus: q̄ erat locutiōis a-
liquē modū q̊ n̄ absurde possit itelligi: iδ dissi-
passe testm̄ q̄ꝛ l3 n̄ ab illo tñ ī illo ē dissipatum.
Ueꝝ sic q̊3 aiduertēdū ē nl̄la ī se negligētia sua
iuste interire incircuncisi animā paruuli: nisi ori
ginalis obligatione peccati.

¶ De ꝯmutatiōe noīu3 abrae ꝛ sare q cū ob vni⁹
sterilitatē ob vtriusq̄ꝫ āt senectutē gnāre n̄ pos
sent mun⁹ fecundicatis adepti sūt. Cap. xxviij.

Acta igiť ꝑmissiōe tā magna tāq̄ꝫ luci
da ad abraā: cui euidētissime dictū est
p̄re3 mltaꝝ gētiū posui te: ꝛ augebo te
valde ꝛ ponā ī te gētes: ꝛ reges exibūt ex te: et
dabo tibi ex sara filiū: ꝛ bn̄dicā illū ꝛ erit ī natio
nes: ꝛ reges gētiū ex eo erūt: quā ꝑmissionē nc̄
ī xp̄o cernim⁹ reddi: ex illo deiceps illi ꝯiuges n̄
vocāť ī scripturis sic̄ ātea vocabanť abraa3 et
sarai: ſ3 sic̄ nos eos ab initio vocauim⁹ qm̄ sic iā
vocanť ab oib⁹ abraā ꝛ sara. Cur āt mutatū sit
nom̄ abrae reddita ē rō: q̄ꝛ p̄re3 igt multaꝝ gēti
u3 posui te. Hoc ḡ significaťitelligēdū ē abraā
Abra3 v̄o qδ an̄ vocabať iterp̄tať p̄r excelsus
De noie āt mutato sare n̄ ē reddita rō. S3 sicut
aiūt q scripserūt iterp̄tatiōes noīu3 hebreorū q̄
his l̄ris sacris ꝯtineť. Sarai iterp̄tať p̄nceps in
ea. Sara āt v̄t⁹. Un̄ scriptū ē ī ep̄la ad hebreos
fide ꝛ ip̄a sara v̄tutē accepit ad emissionē semi-
nis. Ambo āt senes erāt sic̄ scriptura testať: sed
illa ēt sterilis ꝛ liquore mēstruo iā destituta: ꝑ-
pter qδ iā parere nō poss3: ēt si sterilis n̄ fuisset
Porro si femia ita sit ꝑuectioris etatis vt ei so-
lita mulieꝝ adhuc fluāt: de iuuene parere pōt:
de seniore n̄ pōt: q̄ꝫuis adhuc possit ille senior ſ3

de adolescẽtula gignere:sic abraã pᵒ mortẽ sa/
re de cethura potuit:qꝛ viuidã eiᵒ iuenit etatez.
Hoc ḡ ẽ qδ miꝝ ↄmẽdat apl's:ꝛ ad h̅ dic abrae
iã fuisse corpᵒ emortuuz:qm̃ ñ ex oi femia sꝫ ex
ea cui eẽt adhuc aliqδ pariẽdi tp̄s extremũ gñã
re ipe i illa etate adhuc possꝫ ad aligd eni emor
tuũ corpᵒ eiᵒ itelligere debemᵒ:ñ ad oia. Nã se
nectᵒ viui ñ iã cadauer ẽ mortui. Quãuis ẽt sic
solui debeat ista q̃stio:ꝙ de cethura postea ge/
nuit abraã:qꝛ donũ gignendi qδ a dño accepit
ẽt post obitũ mãsit vxoris. Sꝫ ꝓpt̃ea mihi vide
tur illa quã secuti sumᵒ q̃stiõis huiᵒ solutio p̃fe/
rẽda:qꝛ cẽtẽariᵒ gdã senex sꝫ tpis nr̃i δ nll'a põt
femia gignẽ:ñ tc̃ gdez qñ adhuc tãdiu viuebãt
vt.c. ãni nõdũ facerẽt hoiez ↄcrepite senectutꝭ

De tribᵒ viris vel ãgelis:i qbᵒ ad q̃rcũ mãbre apparuisse abrae dñs manifestat̃. Capl'ꝫ.xxix.

T(I)ꝫ δs apparuit abrae ad q̃rcũ mam
bre i tribᵒ viris q̊s dubitãdũ ñ ẽ ãgelos
fuisse:q̃uis gdã existimẽt vnũ i eis fu
isse dñz xp̄z:asserẽtes eũ ẽt añ idumẽtũ carnis
fuisse visibilẽ:eẽ gdẽ diuie potestatis iuisibilis i
corporal' icõmutabilisq̃ nãe sine vlla sui muta
tiõe ẽt mortalibᵒ aspectibᵒ appere:ñ p id qδ ẽ sꝫ
p aligd qδ sibi s̃bditũ ẽ.gd ãt illi s̃bditũ ñ ẽ. Ue
rũ tñ si ꝓpterea ↄfirmãt hoꝝ triũ aliquez fuisse
xp̄z:q cũ tres vidissꝫ ad dñz sigularit̃ est locutᵒ
sic.n.scriptũ est:ꝛ ecce tres viri stabãt sup eũ:ꝛ
videns ꝓcurrit obuiã illis ab ostio tabernaculi
sui:ꝛ adorauit sup t̃raz ꝛ dixit. Dñe si iueni grãz
añ te.ꝛc̃.cur ñ ẽt illδ aduertũt: duos ex eis ve/
nisse vt sodõite delerent̃:cũ adhuc abraam ad
vnũ loq̃ret̃ dñz appellãs: ꝛ itercedẽs ne sil' iu/
stũ cũ ipio i sodõis pderet:illos ãt duos sic susce
pit loth vt ẽt ipse i collogo suo cũ illis singl'arit̃
dñz appellaret. Nã cũ eis pluralr̃ dixissꝫ ecce
dñi declinate i domũ pueri vr̄i:ꝛ cet̃a q̃ ibi dñr:
postea cũ ita legit̃. Et tenuerũt ãgeli manũ eiᵒ
ꝛ manũ vxoris eiᵒ:ꝛ manᵒ duaꝝ filiaꝝ eius eo
ꝙ dñs pceret illi: Et fcm̃ ẽ mox vt eduxer̃t illũ
foras:dixer̃t. Saluã fac aiaz tuaz. Ne respexe
ris retro:nec steteris i tota regiõe. In mõte sal
uuz te fac:neq̃ñ ↄp̄hẽdarꝭ. Dixit ãt loth ad illos
Oro dñe qꝛ iuẽit puer tuᵒ miãz añ te.ꝛ q̃ sequũ
tur. Deide pᵒ h̅ v̄ba singl'r illi rñdit dñs:cũ in du
obᵒ angelis ẽ dicẽs. Ecce mis̃tᵒ sũ faciẽ tuã.ꝛc̃.
vñ ml'to ẽ credibiliᵒ ꝙ ꝛ abraã i tribᵒ ꝛ loth i du
bᵒ viris dñz ag̃scebãt:cui p singl'arẽ numeꝝ loq̃
bãt̃:ẽt cũ eos hoies eẽ abit̃rẽt̃. Neq̃.n.aliã ob
cãz sic eos suscepe r̃t:vt tãq̃ mortalibᵒ ꝛ hũana
refectiõe idigẽtibᵒ ministrarẽt. Sꝫ erat ꝑfecto
aligd q̃ ita excellebãt licet tãq̃ hoies:vt i eis eẽ
dñz sic eẽ assolet i ꝓphetꝭ:hi g hospitalitatẽ illis
exhibebãt dubitare ñ possẽt:atq̃ iδ ꝛ ipsos ali/
qñ pluralr̃ vt dños: aliqñ singl'arit̃ vt i eis dñz
appellabãt.ãgelos ãt fuisse scriptura testat̃:nˢ
solũ i h̅ genesis libro vbi h̅ gesta narrãt̃:veꝝ ẽt
i epl'a ad hebreos:vbi cũ hospitalitas laudaret̃
hãc igt ẽt gdã nesciẽtes hospitio recepe r̃t ange
los. Per illos igr̃ tres viros cũ rursus filiᵒ isaac
δ sara ꝓmitteret̃ abrae diuinitᵒ datũ est ẽt tale
rñsũ vt diceret̃:abraã erit i magnã gẽtẽ ꝛ mul
tã:ꝛ bñdicent̃ i eo oẽs gẽtes t̃re. Et hic duo il/
la breuissime plenissimeq̃ ꝓmissa sũt:gens isra
el s̃ꝫ carnem:ꝛ omnes gentes s̃m fidem.

De loth a sodomis liberato atq̃ ijsdez celesti igne ↄsũptis:ꝛ de abimelech:cuiᵒ ↄcupiscentia castitati sare nocere non potuit. Capitulũ.xxx.

P(P)ost hãc ꝓmissionem libato δ sodomis
loth:ꝛ veniẽte igneo ibre δ celo tota il
la regio ipie ciuitatis i cinerẽ v̄sa ẽ:vbi
stupra i mascl'os i tãtaz ↄsuetudinẽ ↄualuerãt:
q̃tã leges solẽt alioꝝ factoꝝ p̄bere licẽtiã. Ue
rũ ꝛ h̅ eoꝝ suppliciũ:specimen futuri iudicij di
uini fuit. Nã ad gd ptiet ꝙ ꝓhibiti sũt q libabã/
tur ab ãgelis retro respicẽ:nisi qꝛ ñ ẽ aio redeũ/
dũ ad veterez vitã:qꝛ p grãz regnãti exuimur:
si vltimũ iudiciũ euadẽ cogitemᵒ. Deniq̃ vxor
loth vbi respexit remãsit:ꝛ i salẽ ↄuersa hoibᵒ fi
delibᵒ q̊ddã p̄stitit ↄdimẽtũ.q̊ sapiãt aligd vñ il
lud caueat̃ exẽplũ. Inde rursus abraã fec̃i ge/
raris apδ regez ciuitatꝭ illiᵒ abimelech:qδ i egy
pto δ ↄiuge fecerat:eiq̃ itacta simil'r reddita ẽ
Ubi sane abraaz obiurgãti se regi cur tacuisset
vxorem:sororemq̃ dixisset:apiens quid timu/
erit etiam hoc addidit. Etenim vere soror mea
ẽ δ p̄re sꝫ ñ δ mr̃e qꝛ de p̄re suo soror erat abrae
δ q̊ ꝓpinq̃ eiᵒ erat:tante aũt pulchritudinis fuit
vt etiam i illa etate posset adamari.

De isaac s̃m ꝓmissionez nato:cuiᵒ nomen ex risu vtriusq̃ parentis est inditum. Cap.xxxi.

P(P)ost hec natᵒ ẽ abrae s̃ꝫ ꝓmissionez δi
δ sara filiᵒ:eũq̃ noiauit isaac:qδ iterp̄/
tat̃ risus. Riserat.n.ꝛ p̄r qñ ei ꝓmissus
ẽ admirãs i gaudio: riserat ꝛ mr̃ qñ p illos tres
viros iteꝝ ꝓmissus ẽ:dubitãs i gaudio. Quan
uis exprobrãte ãgelo ꝙ risus ille ẽt si gaudij fu
it:tñ plene fidei ñ fuit. Post ab eodez agelo ẽt i
fide ↄfirmata ẽ. Ex h̅ ḡ puer nom̃ accepit. Nã
ꝙ risus ille ñ ad irridẽdũ opprobriũ:sꝫ ad cele/

rādū gaudiū ptinebat nato isaac: ⁊ eo noie vo
ato sara mōstrauit. Ait qppe: risū mihi fec̄ ds.
Quicūq3.n.audierit ɔgaudebit mihi. S3 p⁹ali/
ʒtū tps āncilla d̄ domo eijcit̄ cū filio suo: ⁊ duo
la k3 apl'3 testā significāt vet⁹ ⁊ nouū: vbi sara
li⁹ supne hierl'3 h̄ ē ciuitatis dei figuram gerit.
De obediētia ⁊ fide abrae: qua p oblatōe3 im
nolādi filij pbat⁹ ē: ⁊ de morte sare. Cap. xxxij.

I Nt hec q̄ oia ɔmemorare nimis lōgū ē
tētat̄ abraā d̄ imolādo dilectissimo filio
suo isaac: vt pia ei⁹ obedientia pbaret̄
l'is i noticiā pferēda ñ do. Neq3.n.ois ē cl'pā/
a tētatio: q2 ⁊ gratulāda ē q̄ fit pbatio. Et ple/
ūq3 al'r aīus human⁹ sibiipi inotescere ñ pōt: ni
vires suas sibi ñ v̄bo s3 expimēto tētatōe q̄dā
nō iterrogāte rñdeat: vbi si di mun⁹ āguerit: tc̄
i⁹ ē: tūc solidat̄ firmitate gr̄e: ñ iflat̄ ianitate ia
cātie. Nūq̄3 sane crederet abraā q2 victimis ds
lectaret̄ humāis: q̄3uis diuino itonāte p̄cepto
bediēdū sit ñ disputādū: verūtñ abraā ɔfesti3
liū cū fuisset imolatus: resurrectuꝝ credidisse
udād⁹ ē. Dixerat nāq3 illi ds: cū d̄ āncilla ⁊ filio
i⁹ foras eijciēdis volūtatē ɔiugis nollet iplere
isaac vocabit̄ tibi semē. Et certe ibi seqt̄ ac dr̄
filiū āt āncille hui⁹ i magn3 gētē faciā: q2 semē tu
3 ē. Quō ḡ dcm̄ ē i isaac vocabit̄ tibi semē: cū ⁊
maelē ds semē ei⁹ vocauerit? Exponens aūt
pl's qd sit i isaac vocabit̄ tibi semē. i. igt ñ q filij
inis hi filij di: s3 filij pmissiōis ɔputāt̄ i seie. Ac
h̄ filij pmissiōis vt sint sem̄ abrae i isaac vocāt̄
ē i xp3 vocāte gr̄a ɔgregāt̄. Hāc ḡ pmissionē
pi⁹ fidel'r tenēs: q2 p hūc opōtebat ipleri: quē
s iubebat occidi: ñ hesitauit q̄ sibi reddi poↄat
nolat⁹: q dari potuit ñ spat⁹. Sic itellectū ē ⁊ i
pl'a ad hebreos ⁊ sic expositū. Fide igt p̄cessit
raā i isaac tētat⁹: ⁊ vnicū obtulit q pmissiōes
scepit: ad quē dcm̄ ē i isaac vocabit̄ tibi semē
gitās: q2 ⁊ ex mortuis excitare pōt ds. Proi/
e addidit. Pro h̄ ē t eū ⁊ in silitudinē adduxit.
ui⁹ silitudinē nisi illū d̄ q̄ dic̄ idē apl'us: q ppo
io ñ pepcit: s3 p nob oib⁹ t̄didit illū? Propterea
isaac sic dn̄s crucē suā: ita sibi ligna ad victime
cū qb⁹ fuerat iponēd⁹ ipe pōtauit. Postremo
isaac occidi ñ opōtebat: posteaq3 ē pr̄ eū feri
phibit⁹: qs erat ille aries q̄ imolato ipletū ē si
ificatiuo sāguine sacrificiū? Nēpe qñ eū vi/
t abraā cōnib⁹ i frutice tenebat̄. Quis ḡ illo
urabat̄ nisi ih̄s xps anq̄3 imolaret̄ spinis iu/
icis coronat⁹? S3 diuina p angelū v̄ba poti⁹
diam⁹ Ait qppe scriptura. Et extēdit abraā
anū suā sumere macheram vt occideret filiū
suū. Et vocauit illū āgelus dn̄i de celo: ⁊ dixit.
Abraā. Ille āt dixit: ecce ego. Et dixit: ne iniji ci
as manu3 tuam sup pueꝝ: neq3 facias illi qcq̄3.
Nūc sciui q2 times deū tuū: ⁊ non pepcisti filio
tuo dilecto pp me. Nūc sciui dcm̄ est. i. nūc sciri
feci. Neq3.n. h̄ nōdū sciebat ds. Deide ariete il/
lo immolato p isaac filio suo: vocauit vt legitur
abraā nomē loci illi⁹ dn̄s vidit: vt dicat̄ hodie i
mōte dn̄s apparuit. Sic̄ dcm̄ est nūc sciui: p eo
qd̄ ē nūc sciri feci: ita hic dn̄s vidit p eo qd̄ ē dn̄s
apparuit: h̄ ē videri se fec̄. Et vocauit angelus
dn̄i abraā scd̄o d̄ celo dicēs. Pe memetip3 iura
ui dic̄ dn̄s: pp qd̄ fecisti v̄bū h̄: ⁊ ñ pepcisti filio
tuo dilecto pp me: nisi bn̄dicēs bn̄dicā tibi: ⁊ ml'
tiplicās ml'tiplicabo semē tuū sic stellas celi: ⁊ tā
q̄3 arenā q̄ ē iux̄ labiū mar]. Et hereditate possi
debit semen tuū ciuitates aduersarioꝝ suoꝝ: ⁊
bn̄dicēt̄ i seie tuo oēs gētes t̄re: q2 obaudisti vo
cē meā. Hoc mō ē illa d̄ vocatōe gētiū i semine
abrae: p⁹ holocaustū q̄ significat⁹ ē xp̄s: et iura/
tōe di firmata pmissio. Sepe.n. pmi t̄at s3 nūq̄3
iurauerat. Quid āt ē di vi v̄aci sq3 iuratio: nisi p
missi ɔfirmatio ⁊ ifideliū q̄dā icrepatio? Post h̄
sara mōtua ē cētesimo ⁊ vicesimo ⁊ septimo an
no vite sue: cētesimo āt ⁊ tricesimo septimo viri
sui. Decē qppe ānis eā p̄cedebat etate: sicut ipe
qñ sibi ex illa pmissus ē fili⁹ ait. Si mihi ānorū
cētū nascet̄ fili⁹: ⁊ si sara ānoꝝ nonagita pariet
Tūc emit agꝝ abraā i q̄ sepeliuit vxorē. Tūc ḡ
k3 narratōe3 stephani in t̄ra illa est collocatus:
qm̄ cepit ibi esse possessor: post mortē. s. pr̄is sui
qui colligitur ante biennium fuisse defunctus.

De rebecca nepte nachor: qua3 isaac accepit
vxorem. Capitulum. xxxiij.

D Eide rebecā neptē nachor pr̄ui sui: cū
ānoꝝ q̄dragita eēt isaac duxit vxorē. s.
cētesimo ⁊ q̄dragesimo āno vite pr̄is sui triēnio
p⁹ mortē mr̄is sue: vt aūt eā duceret: qñ ab ei⁹
pr̄e i mesopotamiā k u⁹ missus ē: qd aliud d̄mō
stratū ē cū eidē k uo dixit abraā: pone manū tuā
sub femore meo ⁊ adiurabo te p dn̄3 deū celi ⁊
dn̄3 t̄re: vt nō sumas vxorē filio meo isaac d̄ fi/
liab⁹ chananeoꝝ nisi dn̄3 celi ⁊ dn̄3 t̄re i cāne q̄
ex illo femore trahebatur fuisse venturū? Nū
quid hec parua sunt prenunciata indicia verita
tis: que compleri videmus in christo.

Quid itelligēdū sit i eo: q̄ abraā p⁹ mortē sa/
re accepit vxorē cethurā. Cap. xxxiiij.

Q Uid aūt sibi vult: q̄ abraā p⁹ mōtē sare
cethurā duxit vxorē? Ubi absit vt icō/
tinētiā suspicemur: p̄ sertī3 i illa iā etate ⁊ i illa fi

dei ſcitate: An adbuc ꝓcreādi filij q̄rebāt: cū iā ſo ꝓmittēte tāta mltiplicatio filioꝝ ex iſaac: ꝑ ſtellas celi ꝛ arenā t̄re fide ꝓbatiſſima teneret? Sꝫ ꝑfecto ſi agar ꝛ iſmael doctore aplo ſignificauerūt carnales veteris teſtamēti: cur nō ēt cethura ꝛ filij ei⁹ ſignificent carnales q̄ ſe ad teſtm̄ nouū exiſtimāt ꝑtinere? Ambe q̄ppe ꝛ vxores abrae ꝛ ↄcubine ſūt appellate ſara vo nūq̄ ↄcā eſt abrae ↄcubina: ſꝫ vxor tm̄. Nā ꝛ qn̄ data eſt agar abrae ita ſcriptū eſt: ꝛ apphēdit ſarai vxor abraā agar egyptiā ancillā ſuā: p⁹ ↄcē annos q̄ bitauerat abrā i t̄ra chanaā: ꝛ ↄdit eā abrā ſuo viro vxorē. De cethura aūt quā p⁹ obitū ſare accepit ſic legit̄. Adijciēs aūt abraā aſſūpſit vxorē cui nomē cethura. Ecce ābe dn̄r vxores. ābe porro ↄcubine fuiſſe rep̄iunt̄: poſtea dicēte ſcriptura Dedit āt abraā oēꝫ ſēſū ſuū iſaac filio ſuo ꝛ filijs ↄcubinaꝝ ſuaꝝ ↄdit abrā dona: ꝛ diuiſit eos ab iſaac filio ſuo adbuc ſe viuo ad oriētē i t̄ra oriētl. Hn̄t ḡ nōnulla munera filij ↄcubinaꝝ i plaga oriētis: ſꝫ nō ꝑuenient ad regnū ꝓmiſſū: nec heretici nec iudei carnales: q2 p̄ter iſaac nullus ē heres: ꝛ n̄ q̄ filij carnis hi filij di: ſꝫ filij ꝓmiſſionis ↄputāt̄ i ſeie: ↄ q̄ dcm̄ ē. In iſaac vocabit̄ tibi ſemē. Neq̄ eiꝫ video cur ēt cethura p⁹ vxoris mōtē ducta: niſi ꝑp h̄ myſteriū ↄcā ſit ↄcubina. Sꝫ q̄ſq̄s hec nō vult i iſtis ſignificatiōib⁹ accipe: n̄ calūniet̄ abrae. Quid. n. ſi ꝛ ꝓuiſū ē ↄ hereticos futuros ſcōaꝝ aduerſarios nuptiaꝝ vt i ipo p̄re mltaꝝ gētiū p⁹ obitū ↄiugis iteꝝ ↄiugari: ↄmōſtraret̄ n̄ eē pctm̄. Et mortu⁹ ē abraā cū eēt annoꝝ centū ſeptuagitaquiq̄. Annoꝝ ḡ lxxv. iſaac ↄreliq̄t filiū: quē cētenarius genuit.

¶ De geminis adbuc i vtero rebecce m̄ris icluſis q̄d indicauerit diuina r̄nſio. Caplꝫ. xxxv.

Iam ex h̄ queādmodū ꝑ poſteros abrae ciuitatis di ꝑcurrāt tp̄a videam⁹. A p̄mo igit̄ ānoꝝ vite iſaac vſq̄ ad ſexageſimū q̄ ei nati ſūt filij: illḋ memorabile ē: q̄ cū illi deū rogāti vt pareret vxor ei⁹ q̄ ſteril erat: cōceſſiſſet dn̄ſ qḋ petebat atq̄ h̄ret illa ↄceptū geſtiebāt gemini adbuc i vt̄o ei⁹ icluſi. Qua moleſtia cū ageret̄ dn̄ꝫ interrogauit: accepitq̄ r̄nſū due gētes i vt̄o tuo ſūt: ꝛ duo ppl̄i de vētre tuo ſeꝑabūt̄: ꝛ ppl̄s pplꝫ ſuꝑabit: ꝛ maiō ſuiet minori. Qḋ paulus apl̄s magnū vult itelligi gr̄e documētū q2 nōdū ill natis nec aliq̄d agētib⁹ boni ſeu mali ſine vll bonis merit eligit̄ minor: maiore reprobato: qm̄ ꝓculdubio q̄tū attinet ad originale pctm̄ ābo pares erāt: q̄tū āt ad ꝓpriū nullus eoꝝ vllū erat. Sꝫ nūc ↄ hac re dicere aliq̄d latius inſtituti opis rō n̄ ſinit: vn̄ ꝛ i alijs iā mlta diximus. Qḋ āt dcm̄ ē maiō ſuiet minori: nēo fere nr̄orū alr itellexit: q̄ maiorē pplꝫ iudoꝝ minori pplo xp̄iāo ſuituꝝ. Et reuera q̄uis i gēte idumeoꝝ q̄ nata ē ↄ maiore cui duo noīa erāt: nā ꝛ eſau vocabat̄ ꝛ edō: vn̄ ꝛ idumei: h̄ vidri poſſit ipletū: q2 poſtea ſuꝑāda fuerat a pplo q̄ ort⁹ ē ex minore. i. iſrlitico: eiq̄ fuerat futura ſbiecta: tn̄ i aliq̄d maius itētā fuiſſe iſtā ꝓphiā q̄ dcm̄ ē ppl̄s pplꝫ ſuꝑabit: ꝛ maior ſuiet minori ↄuenienti⁹ credit̄. Et q̄d ē h̄: niſi qḋ i iudeis ꝛ xp̄ianis euidēter iplet̄

¶ De oraclo ꝛ bn̄dictōe q̄ iſaac nō alr q̄ p̄r ipi⁹ merito eiuſdē ac dilectōe accepit. Cap. xxxvi.

Accepit ēt iſaac oraculū tle: q̄le aliq̄ties p̄r ei⁹ accepat de q̄ oraclo ſic ſcriptū ē. Fcā ē āt fames ſuꝑ t̄rā: p̄ter famē q̄ p̄us fcā ē i tp̄e abrae: Abijt āt iſaac ad abymelech regē philiſtinoꝝ i gerara: Apparuit āt illi dn̄s ꝛ dixit. Noli ↄſcēdere i egyptū. Hita āt i t̄ra quā tibi dixero: ꝛ icole i t̄ra hac: ꝛ ego ero tecū ꝛ bn̄dicā te. Tibi. n. ꝛ ſei tuo dabo oēꝫ t̄rā hāc. Et ſtatuā iuramētū meū qḋ iuraui abrae p̄ri tuo: ꝛ mltiplicabo ſem̄ tuū ſic ſtellas celi. Et dabo ſei tuo oēꝫ t̄rā hāc: ꝛ bn̄dicēt̄ i ſeie tuo oēs gētes t̄re: ꝑ eo q̄ obaudiuit abraā p̄r tu⁹ vocē meā: ꝛ cuſtodiuit p̄cepta mea: ꝛ mādata mea ꝛ iuſtificatōes meas: ꝛ legitima mea. Iſte p̄riarcha nec vxorē h̄uit aliā nec aliq̄ ↄcubinā: ſꝫ poſteritate duoꝝ geioꝝ ex vno ↄcubitu ꝓcreatoꝝ ↄtēt⁹ fuit. Timuit ſane ēt ip̄e ꝑiculū ↄ plchritudie ↄiugis: cū hitaret iter alienos: fecitq̄ qḋ p̄r: vt eā ſororē diceret taceretq̄ vxorē. Erat. n. ei ꝓpinq̄ ꝛ p̄rno ꝛ m̄rno ſāguine. Sꝫ ēt ipa ab alienigenis cognito q̄ vxor eēt māſit itacta. Nec iō tn̄ iſtū p̄ri ei⁹ p̄ferre ↄbemus: q2 iſte nullā feiaꝫ p̄ter vnā ↄiugē nouerat. Erāt. n. ꝓculdubio p̄rne fidei ꝛ obediētie merita potiora: i tm̄ vt ꝑp illū dicat ↄs huic ſe facere bona q̄ fec. Bn̄dicēt̄ iq̄t i ſeie tuo oēs gētes t̄re: ꝑ eo q̄ obaudiuit abrā p̄r tu⁹ vocē meā ꝛ cuſtodiuit p̄cepta mea ꝛ mādata mea ꝛ iuſtificatōes meas ꝛ legitima mea: Et alio rurſus oraclo: ego ſū inq̄t ↄs abraā p̄ris tui: noli timere tecū. n. ſū ꝛ bn̄dixi te: ꝛ multiplicabo ſemē tuū ꝑp abraā p̄rēꝫ tuū. Ut itelligam⁹ q̄ caſte abraā fecerit: qḋ hoib⁹ ipudicis ꝛ neq̄tie ſue ↄ ſcripturis ſcis p̄rocinia reg̃rētib⁹: videt̄ feciſſe libidine. De ide vt ēt h̄ nouerim⁹ n̄ ex bōis ſinglis int̄ ſe hoies ↄparare: ſꝫ i vnoq̄ꝫ ↄſiderēm⁹ vniuerſa. Fieri. n. pōt vt hēat aliq̄d i vita ꝛ moribus q̄ſpiā quo ſuperet aliū: idq̄ ſit longe preſtabilius q̄ eſt illud vn̄ ab alio ſuperat̄. Ac per hoc ſolo dei veroq̄

iudicio:cum cõtinentia coniugio preferat̃:me/
lior tñ est homo fidelis coniugatus:q̃ꝫ continẽs
infidelis. Sed cõtinẽs infidelis homo nõ soluꝫ
minus laudãdus est quia se continet dũ nõ cre
dat:verũ etiam multo magis vituperãdus qꝛ
nõ credit cũ se contineat. Cõstituamꝰ ergo am/
bos bonos. Etiaꝫ sic ꝓfecto melior est ꝯiugatꝰ
fidelissimꝰ ⁊ obediẽtissimꝰ deo:q̃ꝫ ꝯtinẽs mino/
ris fidei minorisq̃ꝫ obediẽtie: si vero paria sint
cetera ꝯtinẽtẽ cõiugato preferre qs ambigat?

¶De his que in esau et iacob mystice prefigu/
rantur. Capitulum.xxxvij.

Duo igit̃ isaac filij esau ⁊ iacob pariter
crescũt. Primatꝰ maioris transfundi/
tur in minorẽ:ex pacto ⁊ placito inter
illos:eo q̃ lenticulã quẽ cibũ minor parauerat
maior ĩmoderatius concupiuit:eoq̃ꝫ precio pri
mogenita sua fratri iuratione interposita ven/
didit. Ubi discimus in vescendo nõ cibi genere
sed auiditate ĩmodesta quenq̃ꝫ culpãdum: Se
nescit isaac:eiusq̃ꝫ oculis ꝑ senectã visus aufer
tur. Uult benedicere filium maiorẽ et pro illo
nesciens bñdicit minorem:pro fratre maiore q
erat pilosus se paternis manibus supponentẽ
hedinis sibi pellicul' coaptatis velut hedia pec/
cata portanteꝫ. Iste dolus iacob ne putaretur
fraudelẽtus dolus:⁊ in eo magis mysteriũ esse
quereret̃:supius ꝑdixit scriptura. Et erat esau
homo sciens venari agrestis. Iacob aũt homo
simplex habitãs domũ. Hoc nostri quidã inter
pretati sunt:sine dolo. Siue aũt sine dolo siue
simplex:siue potius sine fictõe dicatur: quod ẽ
grece aplastos:quis in ista benedictiõe percipi
ẽda dolus hoĩs sine dolo? Quis est dolus sim/
plicis? Que fictio nõ mentiẽtis:nisi ꝓfundum
mysteriũ veritatis? Ipsa autẽ benedictio qua/
lis est? Ecce inq̃t odor filij mei tanq̃ꝫ odor agri
pleni:quẽ benedixit dñs. Et det tibi deꝰ de ro/
re celi ⁊ de pinguedine t̃re multitudinẽ frumẽ
ti ⁊ vini:⁊ seruiãt tibi gentes ⁊ adorent te prin
cipes:⁊ fias dñs fratris tui:et adorabũt te filij
patris tui. Qui maledixerit te maledictꝰ erit ⁊
qui bñdixerit te benedictiõibꝰ repleat̃. Bene/
dictio igitur iacob ꝑdicatio christi est in oĩbꝰ gẽ
tibus. Hoc facto igitur lex et ꝓphetia est isaac
Et per os iudeorũ christus ab illa benedicitur
velut a nesciente:quia ĩ ea ab eis ipse nescitur
Odore noĩs christi sicut ager mũdus implet̃.
Eius est benedictio de rore celi hoc est de ver
boruꝫ pluuia diuinoꝝ:⁊ de vbertate t̃re hoc ẽ
de ꝯgregatiõe pplõꝝ:eiꝰ ẽ ⁊ mltitudo frumẽti
⁊ vini:hẽ mltitudo quã colligit frumẽtũ ⁊ vinũ
ĩ sacro corporis eius ⁊ sanguinis eiꝰ. Ei seruiũt
gentes ipm adorant principes. Ipse ẽ dñs fris
sui:quia populus eius dñatur iudeis. Ipꝫ ado/
rant filij patris eiꝰ:hoc est filij abrae secũduꝫ fi/
dem:qꝛ ⁊ ipe ẽ filius abrae secũdũ carnẽ. Ipm
qui maledixerit maledictus:⁊ qui bñdixerit be
nedictꝰ est. Christꝰ inq̃ꝫ noster etiã ex ore iudeo
rum q̃ꝫuis errantiũ sed tñ legem ꝓphetasq̃ꝫ cã
tantiũ benedicitur:idest veraciter dicit̃:⁊ alius
benedici putatur qui ab eis errãtibus expecta
tur. Ecce benedictionẽ ꝓmissam petente maio
re expauescit isaac:⁊ aliuꝫ se pro alio bñdixisse
agnoscit. Miratur ⁊ quis nã ille sit percũctat̃:
nec tñ se deceptum esse cõqueritur:imo confe
stim reuelato sibi intꝰ in corde magno sacramẽ
to deuitat indignationẽ:ꝯfirmat benedictiõeꝫ.
Quis ergo inq̃t venatus ẽ mihi venationem ⁊
intulit mihi:⁊ mãducaui de oĩbus anteq̃ꝫ tu ve
nires? Et benedixi eũ ⁊ benedictꝰ sit. Quis nõ
hic maledictionẽ potiꝰ expectarꝫ irati: si hec nõ
supna inspiratiõe sed terreno more gererẽtur?
O res gestas sed prophetice gestas:in terra sꝫ
celitus:per homines sed diuinitus. Si excutiã
tur singula tantis fecunda mysterijs multa sũt
implenda volumina:sed huic opi modus mode
rate ĩponẽdus nos in alia festinare compellit.

¶De remissiõe iacob ĩ mesopotamiã ad accipi/
endã vxorẽ:⁊ de visione quã in itinere somnia/
uit:⁊ de quatuor ipsius feminis cum vnam pe/
tisset vxorem. Capitulum.xxxviij.

Mittit̃ iacob a parẽtibꝰ in mesopotamiã
vt ibi ducat vxorẽ. patris mittẽtis hec
verba sũt. Nõ accipies vxorẽ ex filia
bus chananeoꝝ. Surgẽs fuge in mesopotami
am in domũ bathuel patris matris tue: ⁊ sume
tibi inde vxorẽ de filiabꝰ labã fratris mr̃is tue.
Deus autem meus benedicat te ⁊ augeat te et
multiplicet te. Et eris in cõgregationes gẽtiũ:
⁊ det tibi benedictionẽ abraam patris tui:⁊ ti/
bi ⁊ semini tuo post te: vt heres fias terre inco/
latus tui quam dedit deus abrae. Hic iam itel
ligimus segregatum semen iacob ab alio semi/
ne isaac:quod factum est per esau. Quãdo enĩ
dictũ ẽ in isaac vocabitur tibi semen:pertinẽs
vtiq̃ꝫ semẽ ad ciuitatẽ dei separatũ est inde ali/
ud semen abrae quod erat in ãcille filio: qđ fu/
turum erat in filijs cethure. Sꝫ adhuc erat am
biguum de duobus geminis filijs isaac an ad

vtrū𝔮 an ad vnū eorū illa benedictio pertieret
Et si ad vnum quis naꝫ esset illorū. Quod nunc
declaratū est: cum prophetice a p̄re benedicit̄
iacob: ⁊ dicit̄ ei ⁊ eris in congregatiōe gentiuꝫ:
⁊ det tibi bn̄dictionē abrae patris tui. Pergēs
ita𝔮 in mesopotamiā iacob ī sōnis accepit ora/
culum de quo sic scriptū est. Et exiuit iacob a
puteo iuratiōis: ⁊ ꝓfectus est in charrā ⁊ inde
venit in locū ⁊ dormiuit ibi. Occiderat eniꝫ sol
⁊ sūpsit ex lapidibus loci ⁊ posuit ad caput suū
⁊ dormiuit in loco illo et sōniauit. Et ecce scala
stabilita sup terram cuiꝰ caput pertingebat ad
celū: ⁊ angeli dei ascendebāt ⁊ descendebāt ꝑ
illā: ⁊ dominus icūbebat super illā ⁊ dixit. Ego
sum deus abraā patris tui: ⁊ deus isaac: noli ti/
mere: terrā in qua dormis super eā tibi dabo il/
lam ⁊ semini tuo. Et erit semen tuū sicut arena
terre: ⁊ dilatabitur sup mare: ⁊ in africū ⁊ in aq
lonē ⁊ ad orientē: ⁊ benedicent̄ in te oēs tribus
terre ⁊ in semie tuo: ⁊ ecce ego sū tecum custo/
diens te in oī via quacun𝔮 ibis: ⁊ reducam te
in terraꝫ hāc: q2 ego nō te derelinquā donec fa
ciam oia que tecū locutꝰ sū. Et surrexit iacob
de sōno suo: ⁊ dixit: q2 dn̄s ē in loco hoc et ego
nesciebā. Et timuit ⁊ dixit: 𝔮̄ t̄ribilis locus hic:
nō est hic nisi domus dei: ⁊ hec pōrta est celi. Et
surrexit iacob ⁊ sūpsit lapidē quē supposuit ca/
piti suo: ⁊ statuit illū in titulū: ⁊ superfudit oleū
in cacumine eius: ⁊ vocauit iacob nomē loci illi
us domus dei. Hoc ad prophetiā ꝑtinet. Nec
more idolatrie lapideꝫ ꝑfudit oleo iacob: velut
faciēs illuꝫ deū: ne𝔮.n. adorauit eundē lapidē
vel ei sacrificauit: sed qm̄ christi nomen a chris/
mate est.i. ab vnctiōe: profecto figuratū ē hinc
aliquid quod ad magnū pertineat sacramētū
Scalā vero istam intelligitur ipse saluator no/
bis in memoriā reuocare in euangelio. Ubi cū
dixisset d̄ nathanaele ecce vere israelita ī quo
dolus nō est: quia israel viderat istā visionē. Ip
se est enim iacob: eodē loco ait. Amē amē dico
vobis videbitis celū aptū ⁊ angelos dei ascen/
dentes ⁊ descēdentes super filiū hoīs. Perre/
xit ergo iacob in mesopotamiā: vt inde accipet
vxorē. Unde aūt illi acciderit quatuor habere
feminas de q̄bus duodecim filios ⁊ vnā filiam
ꝓcreauit: cum earū nullā cōcupisceret illicite ī
dicat scriptura diuina. Ad vnā quippe accipiē/
dam venerat: sed cū illi altera ꝓ altera suppo/
sita fuisset: nec ipam dimisit qua nesciens vsus
fuerat in nocte: ne ludibrio eaꝫ videret̄ habuis/
se. Et ex eo tēpore qm̄ multiplicande posterita
tis causa plures vxores lex nulla ꝓhibebat: ac/
cepit etiā illā cui vni iam futuri cōiugij fideꝫ fe/
cerat. Que cū esset sterilis: ancillā suaꝫ de qua
filios ipsa suscipet marito dedit: quod etiaꝫ ma
ior soror eius quāuis pepisset imitata: qm̄ mul/
tiplicare ꝓlem cupiebat effecit. Nullā igit̄ ia/
cob legitur petisse preter vnā: nec vsus ꝑlimis
nisi gignēde prolis officio cōiugali iure seruato
vt ne𝔮 hoc faceret nisi vxores eius id fieri fla/
gitassēt: q̄ corpis viri sui hēbāt legitimā ꝑtāteꝫ.

¶ Que ratio fuerit vt etiam israel cognomina
retur. Capitulum. xxxix.

Genuit ergo duodecim filios ⁊ vnā fili/
am ex quatuor mulieribꝰ. Deīde igres/
sus ē in egyptū ꝑ filiū suū ioseph: q vē/
ditus ab inuidentibus fratribus: eo𝔮 ꝑductus
fuit at𝔮 ibidē sublimatus. Jacob autem etiaꝫ
israel sicut pauloante dixi vocabatur: quod no
men magis populus ex illo ꝓcreatus obtinuit.
Hoc aūt nomen illi ab angelo impositū est: qui
cū illo fuerat in itinere de mesopotamia redeū
te luctatus typum christi euidentissime gerēs.
Nam ꝙ ei preualuit iacob vti𝔮 volenti: vt my
steriū figuraret: significat passioneꝫ christi: vbi
visi sunt ei ꝓualere iudei. Et tn̄ benedictionem
ab eodem angelo quem superauerat ipetrauit
ac sic huius nominis īpositio bn̄dictio fuit. Int̄
pretatur aūt israel videns deū: quod erit ī fine
premiuꝫ sanctorum omnium. Tetigit porro illi
idem angelus veluti preualenti latitudineꝫ fe
moris: eū𝔮 isto modo claudum reddidit. Erat
ita𝔮 vnus at𝔮 idē iacob: ⁊ benedictus et clau
dus: benedictꝰ in eis qui in christum ex eodē po
pulo crediderunt: at𝔮 infidelibꝰ claudus. Nā
femoris latitudo generis multitudo ē. Plures
quippe sunt q in ea stirpe de quibus prophetice
predictum est: ⁊ claudicauerūt a semitis suis.

¶ Quō cū septuagītaqn𝔮 aīabus egyptū nar
retur ingressus: cū pleri𝔮 ex eis qui cōmemo/
rātur tēpore posteriori sunt geniti. Caplm̄. xl.

Ingressi ita𝔮 referuntur in egyptum
simul cum ipso iacob septuagintaquin
𝔮 homines: annumerato ipso cum su/
is filijs. In quo numero due tm̄ femie ꝯmemo/
rāt̄ vna filia: neptis altera. Sed res diligenter
cōsiderata nō indicat ꝙ tātus numerus fuerit
in progenie iacob: die vel anno quo ingressus
est egyptū. Commemorati sunt quippe ī eis ēt
ꝓnepotes ioseph q nullo mō iā tūc eē potuerūt

qm̄ tūc centū triginta annoꝝ erat Jacob: filius
vero eius Joseph trigintanoueꝫ: Quē cū acce/
pisse tricesimo anno suo vel amplius ꝯstet vxo/
rē: quomodo potuit ꝑ nouē annos hēre ꝓnepo
tes de filijs quos ex eadē vxore suscepit? Cum
igitur nec filios hērēt Effrem ꝛ Manasses filij
Joseph: sꝫ eos pueros īfra ꝗꝫ nouēnes Jacob
egyptū igressus īuenerit: quo pacto eoꝝ nō so/
lū filij: sed etiā nepotes ī illis septuagitaquinꝗꝫ
numerātur: q tūc egyptū igressi sūt cū Jacob?
Nā cōmemorat̄ ibi Machir filiꝰ Manasse ne
pos Joseph: ꝛ eiusdē Machir filius .i. Galaad
nepos Manasse: ꝓnepos Joseph. Jbi ē ꝛ quē
genuit Effrem alter filius Joseph .i. Utalaā ne
pos Joseph. Jbi ē ꝛ Bareth filius ipsius Uta/
lae .i. nepos Effrem: ꝓnepos Joseph: qui nullo
modo eē potuerūt qn̄ venit Jacob ī egyptū: ꝛ
filios Joseph nepotes suos auos istoꝝ minores
ꝗꝫ nouē annoꝝ pueros īuenit. Sꝫ nimiꝝ ītroitꝰ
Jacob ī egyptū qn̄ eū ī septuagitaquinꝗꝫ hoībꝰ
scriptura cōmemorat: nō vnus dies vel vnus
annus sed totū illud ē tp̄s ꝗꝫdiu vixit Joseph: ꝑ
quē fcm̄ ē vt ītrarēt. Nā de ipso Joseph eadeꝫ
scriptura sic loq̄t̄: ꝛ habitauit Joseph ī egypto:
ipse ꝛ fratres eius ꝛ oīs cohabitatio pr̄is eius: ꝛ
vixit annos centū ꝛ decē: ꝛ vidit Joseph Ma/
nasses ꝛ Effrem filios vsqꝫ ī tertiā generatōēꝫ.
Jpse est ille ꝓnepos eius: ab Effrem tertius: ge
nerationē qppe tertiā dicit: filiū nepotē: ꝛ ꝓne/
potē. Deīde seq̄tur. Et filij Machir filij Ma/
nasse nati sūt supra femora Joseph. Et illic ille
ipse ē nepos Manasse: ꝓnepos Joseph. Sed
pluraliter appellati sūt sicut scriptura ꝯsueuit:
q̄ vnā quoqꝫ filiā Jacob filias nūcupauit: sicut
ī latine ligue ꝯsuetudine liberi dicūtur plurali/
ter filij: etiaꝫ si non sint vno amplius. Cur ergo
ipsius Joseph p̄dicet̄ felicitas: qꝛ potuit videre
ꝓnepotes: q nullo modo putādi sūt iā fuisse tri
cesimo anno ꝓaui sui Joseph: qn̄ ad eū in Egy/
ptū Jacob pater eius aduenit? Jllud aūt ē qđ
fallit minus ista diligēter ītuētes: qm̄ scriptū ē:
hec aūt noīa filioꝝ israel q ītrauerūt ī egyptuꝫ
simul cū Jacob patre suo. Hoc eiꝫ dictū est qꝛ
simul cū illo cōputātur septuagitaquiqꝫ: nō qꝛ
simul iam erāt oēs qn̄ egyptū igressus est ipse:
sed vt dixi totū tp̄s habet̄ eius igressus: quo vi
xit Joseph: ꝑ quē eius videt̄ igressus.

¶ De benedictione quam in Judam filium suū promisit. Capitulum .xlj.

Jsitur propter populum christianuꝫ in
quo dei ciuitas peregrinatur in terris: si Christi
carnem in Abrae semine requiramus: remotis
concubinarum filijs occurrit Jsaac: si in semine
Jsaac: remoto Esau qui est etiam Edom occur
rit Jacob: qui est ꝛ Jsrael. Si in semine Jsrael:
ipsius remotis ceteris occurrit Judas: quia de
tribu Juda exortus est Christus. Ac per hoc cū
in egypto moriturus Jsrael filios suos benedi/
ceret: quemadmodum Judam prophetice be/
nedixerit audiamus. Juda inquit te laudabūt
fratres tui: manus tue super dorsum inimicoꝝ
tuorum: te adorabūt filij patris tui. Catulus le/
onis Judas: ex germinatione fili mi ascendisti:
recumbens dormisti vt leo: ꝛ vt catulus leonis
Quis suscitabit euꝫ? Non deficiet princeps ex
Juda: ꝛ dux de femoribus eius: donec veniant
que reposita sunt ei: ꝛ ipse erit expectatio gen/
tium. Alligans ad vitem pullum suum: ꝛ cilitio
pullum asine sue: lauabit in vino stolam suam: ꝛ
in sanguine vue amictum suū. Fului oculi eius
a vino: ꝛ dentes cādidiores lacte. Exposui hec
aduersus Manicheum Faustum disputans:
ꝛ satis esse arbitror quantuꝫ veritas prophetie
huius elucet: vbi ꝛ mors Christi predicta ē ver/
bo dormitionis: ꝛ non necessitas sed potestas in
mortem nomine leonis: Quā potestatem ī euā/
gelio ipse predicat: dicēs potestatem habeo po/
nendi animam meam: ꝛ potestatem habeo iteꝝ
sumendi eam. Nemo eaꝫ tollit a me: sed ego eā
pono a memetipso: ꝛ iterum sumo eaꝫ. Sic leo
fremuit: sic quod dixit impleuit: ad eam nanqꝫ
pertinet potestatē: quod de resurrectione eius
adiūctum est. Quis suscitabit euꝫ? hoc est quia
nullus hominum nisi se ipse suscitauit: qui etiaꝫ
de corpore suo dixit. Soluite templum hoc: ꝛ ī
triduo resuscitabo illud. Jpsum autem genus
mortis hoc est sublimitas crucis in vno verbo
intelligitur: quod ait ascendisti. Quod vero ad/
didit: recumbens dormisti: euangelista exponit
vbi dicit: ꝛ iclinato capite tradidit spirituꝫ. Aut
certe sepultura eius agnoscitur in qua recubu
it dormiens: ꝛ vnde illum nullus hominuꝫ sicut
prophete aliquos: vel sicut ipse alios suscitauit
sed sicut a somno ipse surrexit. Stola porro eiꝰ
quam lauat in vino: idest mundat a peccatis in
sanguine suo: cuius sanguinis sacramentuꝫ ba
ptizati sciunt: vnde et adiungit: et in sanguine
vue amictum suū: quid est nisi ecclesia? Et ful/
ui oculi eius a vino. spirituales eius inebriati
poculo eius: de quo canit psalmus: ꝛ calix tuus

iebriās q̄ preclarus est. Et dētes eius cādidio/
res lacte qḋ potāt apud apl'ꝫ paruuli: verba sci
licet nutriētia: nōdū idonei solido cibo. Ipse igi
tur ē i quo reposita erant ꝓmissa iude: q̄ donec
venirēt nunq̄ꝫ principes hoc est reges israel ab
illa stirpe defuerunt. Et ipse expectatio gētiū:
quod clarius est videndo quam sit exponendo.

¶ De filijs ioseph quos iacob ꝓphetica manuū
suarum transmutatione benedixit. Capl'ꝫ. xlij.

Sicut aūt duo isaac filij esau ⁊ iacob fi/
gurā ꝓbuerūt duoꝝ ppl'oꝝ i iudeis et
xp̄ianis q̄ꝫuis qḋ ad carnis ꝓpaginē
pertinet: nec iudei venerūt ex semine esau sed
idumei: nec christiane gentes ꝺ iacob: sed potiꝰ
iudei. Ad hoc enim tātuꝫ figura valuit quod di
ctū ē maior seruiet minori: ita factū ē etiā i duo
bus filijs ioseph. Nā maior gessit typū iudeoꝝ:
xp̄ianoꝝ aūt minor. Quos cū bn̄diceret iacob:
manum dexteram ponens sup minorem quem
habebat ad sinistrā: sinistrā vero super maioreꝫ
queꝫ hēbat ad dexteram graue uisum est patri
eoꝝ ⁊ admonuit patrem uelut corrigens eiꝰ er/
rorem: ⁊ quis nam esset eorum maior osn̄dens.
At ille mutare manus noluit: sed dixit. Scio fi/
li mi scio. Et hic erit i ppl'ꝫ: ⁊ hic exaltabitur: sed
frater eius minor maior illo erit. Et semen eius
erit i multitudinē gētiū. Etiā hic duo illa ꝓmis/
sa demōstrāt: nā ille i ppl'ꝫ: iste i multitudinē gē
tiū. Quid euidentius: q̄ꝫ his duabus ꝓmissioni
bus ꝯtineri ppl'ꝫ israelitaꝝ: orbēq̄ꝫ terraꝝ i semi
ne abrae: illū sc̄dꝫ carnē. istum secūdum fidem.

¶ De tp̄ibus moysi ⁊ ih̄u naue ac iudicū: atq̄ꝫ ex
inde regū quoꝝ q̄dē saul primus est: sed dauid ꝓ/
cipuus ⁊ sacramēto habeť ⁊ merito. Cap. xliij.

Defuncto iacob: defuncto etiā ioseph ꝑ
reliquos cētū quadragita quatuor an
nos donec exireť de terra egypti: i mo
dū icredibilē illa gēs creuit: etiā tātis attrita ꝑ
secutionibus: vt quodā tp̄e nati masculi neca/
rētur: cū mirātes egyptios nimia ppl'i illius in/
cremēta terrerēt. Tūc moyses subtractus fur
to trucidatoribus paruuloꝝ ad domū regiam
igētia pericula ꝑ eū deo preparāte ꝑuenit: nu/
tritusq̄ꝫ ⁊ adoptatꝰ a filia pharaonis: qḋ nomē i
egypto oiūꝫ regū fuit: i tātū ꝑuenit viꝝ vt ipse
illā gētē mirabiliter multiplicataꝫ ex durissimo
⁊ grauissimo qḋ ibi ferebat iugo seruitutis ex/
traheret: imo ꝑ eū deus q hoc ꝓmiserat abrae.
Prius q̄ppe ex inde terrā madian fugisse refer/
tur: ꝙ cū israelitā defēderet egyptiū occiderat
⁊ territus fugeret: postea diuinitus missus i ptā
te sp̄ūs dei superauit pharaonis resistentes ma
gos. Tūc ꝑ eū egyptijs illate sūt decē memora/
biles plage: cū dimittere ppl'ꝫ dei nollēt: aqua i
sanguinem versa: rane: senipes: cynomia: mors
pecoꝝ: vlcera: grādo: locusta: tenebre: mors pri
mogenitoꝝ. Ad extremū israelitas quos pla/
gis tot tātisq̄ꝫ ꝑfracti tādē aliqñ dimiserāt egy/
ptij i mari rubro dū ꝑsequūtur extincti sūt. Illis
q̄ppe abeūtibus diuisū mare viā fecit: Hos aūt
isequētes i se rediēs vnda sūmersit. Deinde per
annos quadragita duce moyse dei ppl's ꝑ des/
tū actus ē: qñ tabernaculū testimonij nūcupa/
tū ē: vbi ꝺs sacrificijs futura ꝓnūciātibus cole/
bať: cū. s. iā data lex fuisset i mōte ml'tū terribi
liter: attestabať eiꝫ euidentissima mirabilibus si
gnis vocibusq̄ꝫ diuinitas: Quod factū est mox
vt exitū est de egypto: ⁊ i deserto populus esse
cepit quiguagesimo die post celebratū pascha
per ouis imolationē. Que vsq̄ꝫ adeo typus Xp̄i
est: prenūcians eū per victimā passionis de hoc
mūdo transituꝝ ad patrem: pascha quippe he/
brea lingua transitus iterpretatur: vt iam cum
reuelaretur testamentū nouū: postea q̄ꝫ pascha
nostruꝫ imolatus est Christus: quinquagesimo
die veniret de celo spiritus sanctus: qui dictus
est i euangelio digitus dei: vt recordationē no/
stram i primi prefigurati facti memoriam reuo/
caret: quia et legis ille tabule digito dei scripte
referuntur. Defuncto Moyse populū rexit Je
sus Naue: ⁊ i terrā promissionis itroduxit: eā/
q̄ꝫ populo diuisit. Ab his duobus mirabilibus
ducibus bella etiāꝫ prosperrime ac mirabiliter
gesta sunt deo contestante: non taꝫ propter me
rita hebrei populi q̄ꝫ propter peccata earū que
debellabātur gentiū illas eis prouenisse victo/
rias. Post istos duces iudices fuerūt iam i ter/
ra promissionis populo collocato: vt iciperet i/
teriꝫ reddi Abrae prima promissio de gēte vna
idest hebrea: ⁊ in terra Chanaan nōdū de oibus
gentibus ⁊ toto orbe terraꝝ ꝙ Christi aduētus
i carne: ⁊ non veteris legis obseruationes: sed
euangelij fides fuerat impletura. Cuius rei pre
figuratio facta est: ꝙ non Moyses qui legem
populo acceperat in monte syna: sed Jesus cui
etiam nomen deo precipiente mutatum fuerat
vt vocaretur Jesus: populum in terram ꝓmis/
sionis introduxit. Temporibus autem iudicuꝫ
sicut se habebant ⁊ peccata populi ⁊ misericor/
dia dei alternauerunt ꝓspera ⁊ aduersa belloꝝ

Jnde ventū est ad regum tp̄a. Quoꝝ primus
regnauit saul: quo reprobato ⁊ bellica clade ꝓ
strato: eiusq̄ stirpe reiecta ne inde reges orirent̄
Dauid successit ĩ regnũ: cuiꝰ maxime xp̄s dictꝰ
ē filiꝰ. Jn quo articulus quidā factꝰ est ⁊ exordi/
ũ quodāmodo iuuentutis populi fidei: cuiꝰ ge
neris q̄dam velut adolescētia ducebat̄ ab ipso
abraā vsq̄ ad hũc dauid. Neq̄. n. frustra mat
theus euangelista sic gn̄atiões ꝯmemorauit: vt
hoc p̄mũ iteruallũ q̄tuordecim gn̄ationibꝰ cõ
mēdaret: ab abraam. s. vsq̄ ad dauid. Ab ado/
lescētia ĩcipit q̄ppe hõ posse generare: propter
generationũ series ab abraam sũpsit exordiũ
q̄ etiā p̄r gẽtiũ ꝯstitutꝰ ē: qñ mutatũ nomen ac
cepit. Ante hũc ergo velut pueritia fuit huius
generis populi dei: a noe vsq̄ ad ipsũ abraam
⁊ iõ p̄ma lingua ĩuenta est. i. hebrea. A pueritia
nanq̄ hõ ĩcipit loq̄ post ĩfantiā: q̄ hic appellata
est q̄ fari nõ põt. Quā ꝑfecto etatem p̄mam
demergit obliuio sicut etas p̄mi generis humani
est deleta diluuio. Quotꝰ. n. q̄sq̄ est q̄ suam re/
cordet̄ ĩfantiā. Quāobrē ĩ isto ꝓcursu ciuitatis
dei sicut supior vnā eandēq̄ p̄mā: ita duas eta
tes secũdā ⁊ t̄tiā liber iste cõtineat. Jn q̄ tertia
ꝓpter vaccā trimā: caprā trimā: arietem tri
mũ: ⁊ impositũ ē legis iugum: ⁊ apparuit abun/
dantia peccatorũ: ⁊ regni terreni surrexit exor/
diũ vbi nõ defuerũt viri spũales quoꝝ ĩ turtu
re ⁊ colũba figuratum est sacramentum.

¶ Aurelij augustini de ciuitate dei Liber. xvij.

¶ De temporibus prophetarum. Capl'm p̄mũ.

P Romissiones dei q̄
facte sunt ad abraā: cuiꝰ semini ⁊ gē
tē hisraeliticā s̄m carnē: ⁊ oẽs gẽtes
orbis s̄m fidē deo pollicēte didicimꝰ: quēad
modũ ꝯpleant̄ ꝑ ordinē tēpoꝝ ꝓcurrens dei ci
uitas indicauit: Qm̄ ergo supioris libri vsq̄ ad
regnũ dauid factꝰ est finis: nũc ab eodē regno
q̄tũ suscepto operi sufficere videt̄: cetera q̄ se
quunt̄ attigamꝰ. Hoc itaq̄ tp̄s ex quo sanctus
samuel ꝓphetare cepit: et deinceps donec pp̄ls
israel captiuus ĩ babyloniā duceret̄: atq̄ inde
s̄m sancti hieremie ꝓphetiā post septuaginta an/
nos reuersis israelitis dei domꝰ instauraret̄: to
tũ tēpus ē ꝓphetaꝝ. Quāuis eni ⁊ ipsũ noe pa
triarchā ĩ cuiꝰ diebꝰ vniuersa terra diluuio de
leta est: ⁊ alios supra ⁊ ĩfra vsq̄ ad hoc tp̄s quo
reges ĩ dei pp̄lo esse ceperũt: ꝓpter q̄dā ꝑ eos
futura siue quoquomõ significata siue p̄dicta
q̄ ꝑtinēt ad ciuitatē dei regnũq̄ celoꝝ nõ ime
rito possumus appellare ꝓphetas p̄sertĩ q2 nõ
nullos eoꝝ id exp̄ssius legimus nũcupatos: sicut
abraam: sicut moysem. tñ dies ꝓphetarum pre
cipue maximeq̄ hi dicti sunt ex quo cepit pro/
phetare samuel: qui ⁊ saulem prius: ⁊ eo repro/
bato ipsum dauid deo p̄cipiēte vnxit in regem
de cuius ceteri stirpe succederēt quousq̄ illos
succedere sic oporteret. Que igitur a ꝓphetis
sint p̄dicta de xp̄o ꝯmoriendo decedētibꝰ ⁊ na/
scendo succedētibus suis mēbris ciuitas dei ꝑ
ista curreret tēpora: si oĩa velim ꝯmemorare in
imēsum ꝑgitur. Primũ q2 ipsa scriptura q̄ ꝑ or
dinem reges eorũq̄ facta ⁊ euenta digerēs vi/
detur tanq̄ historica diligētia rebus gestis oc/
cupata eē narrandis: si adiuuāte dei spiritu cõ/
siderata tractet̄: vel magis vel certe nõ minus
p̄nunciandis futuris q̄ȝ preteritis enunciandis
inuenit̄ intēta. Et hoc ꝑscrutando indagare ac
differēdo mõstrare q̄ȝ sit operosũ atq̄ ꝓlixũ
et q̄ȝ multis ĩdigeat voluminibus q̄s ignorat: q̄
hec vl' mediocrit̄ cogitat. Deĩde q2 ⁊ ip̄a q̄ ad ꝓ
phetiā nõ ambigit̄ pertinere ita sunt multa de
xp̄o regnoq̄ celorum q̄ ciuitas dei ē: vt ad hoc
aperiēdũ maior sit disputatio necessaria: q̄ȝ hu/
ius opis modus flagitat. Proĩde ita si potuero
stilo moderabor meo: ⁊ huic opi ĩ dei volũtate pe
ragendo nec ea que supersunt dicam: nec ea q̄
satis sunt pretermittam.

¶ Quo tp̄e sit ĩpleta ꝓmissio dei de t̄ra chana/
an: quā ĩ possessionē etiā isrl' carnal' accepit. C. ij.

I N precedente libro diximus ab initio
abraam ꝓmissionũ dei duas res fuisse
ꝓmissas. Unam. s. q̄ terram chanaan
possessuꝝ foret semen eius q̄ significat vbi di
ctũ est: vade ĩ terrā quā tibi demõstrauero ⁊
faciā te ĩ gẽtē magnā: aliā vero lõge p̄stātiorē
nõ de carnali: s3 de spũali semie: ꝑ q̄ pater ē ñ
vniꝰ gẽtis israelitice: s3 oĩũ gẽtiũ q̄ fidei eiꝰ ve/
stigia consequuntur. Q̄ ꝓmitti cepit his ver/
bis. Et benedicentur in te oẽs tribus terre. Et
deinceps alijs multis admodũ testimonijs hec
duo ꝓmissa monstrauimus. Erat igitur iā ĩ ter/
ra ꝓmissionis semen abrae. i. populus israel s̄m
carnem atq̄ ibi nõ solum tenendo ac possiden/
do ciuitates aduersarioꝝ: verũetiam reges ha
bēdo regnare iā ceperant: impletis de ipso po
pulo ꝓmissionibꝰ dei magna iam ex parte: non
solum q̄ tribus illis patribus abraam isaac ⁊ ia/
cob: q̄buscũq̄ dictis vel signis aut figuris tēpo

ribus eoꝝ facte sunt: verũetiã que ꝑ ipsum moysem ꝑ quē populus idem de seruitute egyptiaca liberatus: ⁊ ꝑ quē cũcta p̄terita reuelata sunt: tēporibꝰ eiꝰ cum populũ ꝑ heremũ duceret facte fuerant. Neqꝫ aũt ꝑ isignē ducem Jesum naue: ꝑ quē populus ille in ꝓmissionis inductus ē terrã: q expugnatis gentibꝰ eã duodecim tribubus qbus deus iusserat diuisit et mortuꝰ est: neqꝫ post illũ toto tēpore iudcuꝫ impleta fuerat ꝓmissio dei de terra chanaan: ꝙ a flumie egypti vsqꝫ ad flumen magnuꝫ euphratem ppl's ille dñaret̃: nec tñ adhuc ꝓphetabat̃ futuꝝ sꝫ expectabat̃ iplendũ. Impletũ ē aũt ꝑ dauid ⁊ filiũ eius salomonem: cuiꝰ regnuꝫ tãto q̃to ꝓmissuꝫ fuerat spacio dilatatũ ē. Uniuersos qppe illos subdiderũt: tributariosqꝫ fecerũt. Si igit̃ in terra ꝓmissionis ſm carnē: hoc est in terra chanaan sub his regibꝰ semen abrae fuerat ꝯstitutũ: vt nihil deīde supessꝫ quo terrena illa dei ꝓmissio ꝯpleret̃: nisi vt i eadeꝫ t̃ra q̃tuꝫ ad ꝓsperitatē attinet tēporaleꝫ: ꝑ posteritatis successionē incõcusso statu vsqꝫ ad mortalis huius seculi t̃minuꝫ gens ꝑmaneret hebrea: si dñi dei sui legibꝰ obediret. Sed qm̃ deus nouerat hoc eã non esse facturã: vsus ē etiã t̃palibus penis ad exercēdos i ea paucos fideles suos: ⁊ admonendos q postea futuri erant i oibus gentibus quas ꝑ eos admoueri oportebat: in qbus alteram promissionē reuelato nouo testamēto ꝑ incarnationem xp̄i fuerat impleturus.

¶ De tripartitis significationibus ꝓphetiarum que nunc ad terrenam nunc ad celestem hierusaleꝫ: nũc aũt ad vtrãqꝫ referunt̃. Caplm̃. iij.

Quocirca sicut oracula illa diuīa ad abraam isaac ⁊ iacob: ⁊ q̃cũqꝫ alia signa vel dicta ꝓphetica i sacris litteris p̄cedentibꝰ facta sunt: ita etiã cetere ab isto regum t̃pe ꝓphetie partiꝫ ꝑtinent ad gētem carnis abrae: partiꝫ vero ad illud semē illius i quo benedicũtur oēs gētes coheredes xp̄i: ꝑ testamētũ nouũ ad possidēdaꝫ vitam et̃nam regnũqꝫ celorum. Partiꝫ ergo ad ancillaꝫ q̄ i seruituteꝫ generat ad terrenaꝫ hierusalē: q̄ seruit cũ filijs suis: partim vero ad liberaꝫ ciuitatē dei. i. verã hierusalem ⁊ et̃naꝫ in celis: cuiꝰ filij oēs ſm deũ viuentes peregrinant̃ in terris: sꝫ sunt in eis q̄dam q̄ ad vtrãqꝫ ꝑtinere itelligunt̃ ad ancillã ꝓprie: ad liberaꝫ figurate. Tripartita itaqꝫ reperiũt̃ ꝓphetiaꝝ gn̄a: siqdem aliqua sunt ad terrenaꝫ hier̃lꝫ spectantia aliqua ad celesteꝫ: nõnulla ad vtrãqꝫ. Exemplis video ꝓbandũ ee qđ dico. Missus ē nathan ꝓpheta a deo q regeꝫ dauid argueret de peccato graui: ⁊ ea q̄ ꝯsecuta sunt mala futura p̄diceret. Hec atqꝫ huiusmōi siue publice. i. ꝓ salute vel vtilitate populi: siue p̄uatim cuꝫ ꝓ suis quisqꝫ rebus diuina ꝓmereret eloquia: qbus ꝓ vsu temporalis vite futuri aliquid agnosceret̃ ad terrenam ciuitateꝫ ꝑtinuisse qs ambigat? Ubi aũt legit̃: ecce dies veniũt dicit dñs: ⁊ consumabo domui israel et domui iuda testamentuꝫ nouum: non ſm testamentũ quod disposui patribꝰ eorum: in die qua apprehendi manum eoꝝ vt educerem eos de terra egypti: qm̃ ipsi nõ permanserũt i testamēto meo: ⁊ ego neglexi eos dicit dñs: qꝛ hoc est testamētũ meũ qđ constituaꝫ domui israel post dies illos dicit dñs dabo leges meas in mētem eoꝝ: ⁊ sup corda eoꝝ scribã eas ⁊ videbo eos ⁊ ero illis i deũ et ipsi erunt mihi in plebē hierusaleꝫ sine dubio sup̄na ꝓphetatur. cuius deus ipse p̄miuꝫ est: euꝫqꝫ hr̄e atqꝫ ipsiꝰ esse: sũmũ illi ē atqꝫ totum bonum. Ad vtrãqꝫ vero ꝑtinet hoc ipsuꝫ ꝙ hierusalem dicit̃ dei ciuitas: et in ea ꝓphetatur futura domus dei: eaqꝫ ꝓphetia videtur impleri cum salomon rex edificat nobilissimũ illud templum. Hec enim et in terrena hierusalem ſm historiã contigerunt: et celestis hierusalem figure fuerunt. Quod genus prophetie ex vtroqꝫ veluti compactum atqꝫ commixtũ in libris veteribꝰ canonicis: quibus rerum gestarum narratiōes continentur valet plurimum multũqꝫ exercuit ⁊ exercet ingenia scrutantiuꝫ litteras sacras vt quod historice predictum completũqꝫ legit̃ in semine abrae ſm carnē: etiã in semine abrae ſm fidem quid implendum allegorice significet inquiratur: in tantum vt quibusdam visum sit nihil esse in eisdem libris vel prenunciatum et effectum: vel non effectum quamuis prenunciatum quod non insinuet aliquid ad supernam ciuitatē dei eiusqꝫ filios in hac via peregrinos figurata significatione referenduꝫ. Sed si hoc ita est iam bipartita non tripartita erunt eloqa ꝓphetarum: vel potius illarum scripturarum omnium que veteris instrumēti appellatiōe cēsetur: nihil iam erit illic qđ ad hierusalem terrenam tantum pertineat: sꝫ qcquid ibi de illa vel propter illaꝫ dicitur atqꝫ completur: significat aliquid quod etiã ad hierusaleꝫ celestē allegorica prefiguratione referatur: sꝫ erunt sola duo genera: vnũ quod ad hierusalē liberaꝫ: alteruꝫ

qđ ad vtranq̄ ptineat. Mihi aūt sicut multum videnť errare: q nullas res gestas in eo genere litterarū: ꝫ aliqd aliud p̄ter id ꝙ eo mō geste sūt significare arbitrantur: ita multū audere: q pꝛsus ibi oīa significatōibus allegoꝛicis inuoluta esse ꝯtendūt. Ideo tripartita nō bipartita esse dixi. Hoc.n. existimo: nō tn̄ culpās eos q potuerūt illic de quacūq̄ re gesta sensuꝫ intelligētie spūalis exculpere: seruata p̄mit⁹ dūtaxat historie veritate. Ceterū que ita dnr̄: vt reb⁹ humanitus seu diuinitus gestis siue gerendis ꝯuenire nō possint: qs fidelis dubitet nō esse inaniter dicta? Quis ea n̄ ad itelligētiaꝫ spūalē reuocet si possit: aut ab eo q pōt reuocāda esse fateať?

¶ De pꝛefigurata cōmutatione israhelitici regni ꝛ sacerdotij: ꝛ de his que anna mr̄ Samuelis p̄sonaꝫ gerens ecclesie pꝛophetauit. Ca. iiij.

Procursus igiť ciuitatis dei: vbi puēit ad regum tpa: qn̄ Dauid Saule repꝛobato ita regnū pꝛim⁹ obtinuit: vt eius deinde posteri in t̄rena hierusalē diuturna successiōe regnarent: dedit figuraꝫ rei geste: significans atq̄ p̄nūcians qđ non est p̄tereūdū silētio: de rerū mutatiōe futuraꝝ: quod attinet ad duo testamēta vetus ꝛ nouū: vbi sacerdotium regnūq̄ mutatū est per sacerdotē eundēq̄ regem nouū ac sempiternū: qui est xp̄s Ih̄s. Nā ꝛ heli sacerdote repꝛobato: substitut⁹ in dei ministeriū samuel simul officio funct⁹ sacerdotis ꝛ iudicis: ꝛ saule abiecto rex dauid fundat⁹ in regno: hoc qđ dico figurauerunt. Mater quoq̄ ipsa samuelis Anna: q̄ pꝛius fuit sterilis: ꝛ posterioꝛe fecūditate letata est: p̄phetare aliđ nō videtur cū cōgratulationē suā dn̄o fundit exl'tās: qn̄ quidē eūdem puerū natū ꝛ ablactatum deo reddidit eadem pietate qua vouerat. Dicit eni. Confirmatū est coꝛ meū in dn̄o: ꝛ exaltatū est coꝛ meū in deo meo. Dilatatū ē sup inimicos meos os meū: letata sum in salutari tuo: qm̄ nō est scūs sicut dn̄s ꝛ non est iustus sicut deus nr̄: nō est sanct⁹ pꝛeter te: nolite gloꝛiari ꝛ nolite loqui excelsa neq̄ p̄cedat magniloquium de oꝛe vestro: qm̄ deus scientiarū dn̄s ꝛ deus p̄parās adinuentiōes suas. Arcum potentiū fecit infirmū: ꝛ infirmi pꝛecincti sunt virtute. Pleni panibus minoꝛati sunt: ꝛ esuriētes trāsierūt terraꝫ: qꝛ sterilis peperit septē ꝛ multa in filijs infirmata est. Dominus moꝛtificat ꝛ viuificat: deducit ad inferos ꝛ reducit. Dominus pauperē facit ꝛ ditat: humiliat ꝛ exaltat. Suscitat a terra pauperē: ꝛ de stercoꝛe erigit inopē vt collocet eum cū pꝛincipib⁹ populi: ꝛ sedē gloꝛie hereditatem dās eis: dans votū vouenti: ꝛ benedicēs ānos iusti. Qm̄ nō in virtute potens est vir: dn̄s infirmū facit aduersariū suū: dominus sanct⁹. Nō gloꝛieť pꝛudēs in pꝛudētia sua: ꝛ nō gloꝛieť potens in potētia sua: ꝛ nō glieť diues i diuitijs suis. Sed in hoc glieť q gl'iatur intelligere ꝛ scire dn̄m: ꝛ facere iudiciū ꝛ iustitiā in medio t̄re. Domin⁹ ascēdit i celos tonuit: ipse iudicabit extrema t̄re qꝛ iustus est: ꝛ dat virtutē regib⁹ nostris: ꝛ exaltauit coꝛnu xp̄i sui. Ita ne verba hec vnius putabunť esse muliercule: de nato sibi filio gratulātis? Tm̄ ne mens hoīuꝫ a luce v̄itatis auersa est: vt nō sentiat supgredi modū femine huius dicta q̄ fudit? Porro q rebus ipsis q̄ iam ceperūt etiā ꝛ in hac terrena peregrinatiōe cōpleri cōuenienter moueť: nōne intendit et aspicit ꝛ agnoscit: per hanc mulierē cuius etiaꝫ nomē idest anna gratia eius interpꝛetatur: ipsā religionē chꝛistianaꝫ: ipam ciuitatē dei cuius rex est ꝛ conditoꝛ chꝛistus: ipam postremo dei gratiam pꝛophetico spiritu sic locutaꝫ: a qua supbi alienanť vt cadant: q̄ hūiles ipleť vt surgant qđ maxime hymnus iste p̄sonuit? Nisi qsq̄ foꝛte dicturus est nihil istam pꝛophetasse mulierē: sed deum tm̄modo pꝛopter filium quem pꝛecata impetrauit exultāti pꝛedicatione laudasse? Quid ergo sibi vult qđ ait: arcū potentium fecit infirmuꝫ: ꝛ infirmi pꝛecincti sunt virtute. pleni panibus minoꝛati sunt: ꝛ esurientes transierunt terram: ꝛ sterilis peperit septem: et multa in filijs infirmata est? Nunquid septem ipsa pepererat? Quanuis sterilis fuerit vnicum habebat quando ista dicebat. Sed nec postea septē peperit siue sex: quibus septimus esset ipse samuel: sed tres mares ꝛ duas feminas. Deinde in illo populo cum adhuc nemo regnaret quod in extremo posuit ad virtuteꝫ regibus nostris: et exaltauit cōnu chꝛisti sui: vnde dicebat si nō pꝛophetabat? Dicat ergo ecclesia chꝛisti ciuitas regis magni: gratia plena: pꝛole fecūda: dicat quod tanto ante de se pꝛophetatuꝫ per hos huius pie matris agnoscit. Confirmatum est coꝛ meum in domino: et exaltatum est coꝛnu meū in deo meo. Uere confirmatum est coꝛ ꝛ coꝛnu vere exaltatum: quia non in se sed in domino deo suo. Dilatatum est super inimicos meos os meum: quia et in angustijs pressurarum sermo dei non est alligatus: nec in pꝛeco-

nibus allegatis. Letata sum inquit in salutari tuo. Christꝰ est ipe iesus quē symeō sicut i euāgelio legit senex āplectens paruulū: agnoscēs magnū: nūc dimittis inqt seruū tuū i pace qm̄ viderunt oculi mei salutare tuū. Dicat itaqꝫ ecclesia. letata sū in salutari tuo. Qm̄ nō est scūs sicut dn̄s: ⁊ nō est iustus sicut deus nr̄ tanqꝫ sāctus ⁊ sanctificās: ⁊ iustus ⁊ iustificās. Nō ē sāctus preter te: qꝛ nemo fit nisi abs te. Deniqꝫ sequit. Nolite gliari supbe: et nolite loq excelsa: neqꝫ exeat magniloquiū de ore vestro: qm̄ deꝰ scientiarū dn̄s ipse et nemo scit qđ ipse scit: qm̄ qui putat se aliqd esse cū nihil sit: seipm̄ seducit. Hec dn̄r aduersarijs ciuitatis di ad babyloniā pertinētibus: de sua virtute presumētibꝰ: in se nō in dn̄o gloriātibus: ex quibꝰ sunt etiā carnales israelite terrene hierusalē ciues terrigene: q vt dicit apl's ignorātes dei iustitiā. i. quaꝫ dat hoibus deus: qui solus ē iustꝰ ⁊ iustificās: ⁊ suā volētes ɔstituere. i. velut a se sibi paratā nō ab illo ipartitā: iustitie dei nō sūt subiecti. Itaqꝫ qꝛ supbi se de suo putātes nō de dei posse placere deo: qui est deus scientiarū atqꝫ ideo ⁊ arbiter cōscientiarū vbi videns cogitatiōes hoium qm̄ vane sunt si hoiuꝫ sunt ⁊ ab illo nō sunt. Et preparans inquit adinuentiōes suas. Quas adinuentiōes putamꝰ: nisi vt supbi cadāt ⁊ humiles surgāt? Has qppe adinuētiones exeqt dicens Arcus potētiū infirmatꝰ est: ⁊ ifirmi pcincti sūt virtute. Infirmatꝰ est arcus. i. intētio eoꝝ: q tā potētes sibi videtur: vt sine dei dono atqꝫ adiutorio hūana sufficiētia diuina possint iplere mādata. Et precingunt virtute: quoꝝ iterna vox est. Miserere mei dn̄e qm̄ infirmus sum. Pleni panibus inqt minorati sunt: ⁊ esuriētes transierūt terrā. Qui sunt intelligēdi pleni panibꝰ: nisi ijdem ipi quasi potētes. i. israelite: qbus credita sunt eloqa dei? Sed in eo pplo ancille filij minorati sūt. Quo verbo minꝰ quidē latine bene tn̄ expressum est ꝙ ex maioribus miores facti sūt: qꝛ ⁊ in ipis panibꝰ idest diuinis eloquijs que israelite soli tūc ex oibus gentibus acceperūt: terrena sapiūt. Gentes aūt quibus lex illa nō erat data: posteaqꝫ per nouū testm̄ ad eloqa illa venerūt: ⁊ multū esuriēdo terrā trāsierunt: qꝛ i eis nō terrena sed celestia sapuerūt. Et hoc velut quereret cā cur factū sit: qꝛ sterilis iquit pepit septē: ⁊ multa in filijs ifirmata est. Hic totum quod pphetabat eluxit agnoscētibꝰ numerū septenariū: quo est vniuersa ecclesie significata pfectio. Propt quod ⁊ ioānes apl's ad septem scribit ecclesias: eo mō se ondens ad vniꝰ plenitudinē scribere. Et in prouerbijs salomonis hoc antea prefigurās: sapiētia iquit edificauit sibi domū: ⁊ suffulsit colūnas septeꝫ. Sterilis eni erat in oibus gentibꝰ dei ciuitas anqꝫ iste fetus per quē eā factā fecūdaꝫ cernimus oriretur. Cernimꝰ etiā que multa i filijs erat nūc ifirmata hierusalē terrenā: qm̄ quicūqꝫ filij libere in ea erant: virtꝰ erant eiꝰ. Nūc vo ibi qm̄ lr̄a ē et spūs nō est: amissa virtute infirmata est. Dn̄s mortificat ⁊ viuificat: mortificauit illā q multa erat in filijs: ⁊ viuificauit hanc sterilē que pepit septē. Quāuis cōmodius possit intelligi eosdē viuificare quos mortificauerit. Id eni velut repetiuit addendo: deducit ad inferos ⁊ reducit. Quibꝰ eni dicit apl's si mortui estis cū xp̄o: que sursū sunt querite vbi christus ē in dextera dei sedēs: salubriter vtiqꝫ mortificant a dn̄o qbus adiūgit: que sursum sūt sapite: nō que sup terrā vt ipsi sint illi q esurientes transierūt trā. Mortui eni estis inqt. Ecce quō salubriter mortificat deus. Deinde sequit: ⁊ vita vr̄a abscōdita ē cū xp̄o in deo. Ecce qūo eosdē ipsos viuificat deꝰ. Sed nunqd eosdē ꝺduxit ad iferos ⁊ reduxit? Hoc vtrunqꝫ sine ɔtrouersia fidelium: i illo potius videtur impletū capite. s. nostro: cū quo vitam nostram in deo apostolus dixit abscōditaꝫ Nam qui proprio filio nō pepcit: sed pro nobis oibus tradidit eū: isto mō vtiqꝫ mortificauit eū. Et quia resuscitauit eū a mortuis eūdē rursus viuificauit. Et qꝛ in pphetia vox eius agnoscitur: nō dereliques aiam meam in inferno: eundeꝫ deduxit ad inferos ⁊ reduxit. Hac eiꝰ paupertate ditati sumus. Dn̄s. n. pauperes facit et ditat. Nam quid hoc sit vt sciamꝰ qđ sequit audiamus. Humiliat ⁊ exaltat: vtiqꝫ supbos hūiliat: ⁊ humiles exaltat. Quod eni alibi legit: deus superbis resistit humilibus autem dat gratiam: hoc totus habet sermo huius cuius nomē interpretatur gratia eius. Jam vero quod adiungitur: suscitat a terra pauperē: de nullo melius ꝙ de illo intelligo: qui propter nos factus est pauper cuꝫ diues esset: vt eius paupertate sicut pauloante dictum est ditaremur. Ipsum enim de terra suscitauit tam cito: vt caro eiꝰ nō videret corruptionem. Nec illud ab illo alienabo quod additum est: ⁊ de stercore erigit inopē Jnops quippe idem est quod pauper. Stercꝰ vero vnde erectus est rectissime intelliguntur

persecutores iudei. In quorum numero cuz se
dixisset apl's ecclesiã persecutum: que mihi in/
quit fuerunt lucra: hec ꝓpter xp̄m dãna nec so
lum detrimẽta verũ etiam stercora existimaui
esse: vt xp̄m lucrifacerem. De terra ergo susci/
tatus est supra omnes diuites ille paup: ⁊ de il/
lo stercore erectus est supra oẽs opulentos ille
inops vt sedeat cũ potentibus populi: qb⁹ ait.
Sedebitis super duodeci sedes. Et sedez gl'ie
hereditatẽ dans eis. Dixerãt.n. potẽtes illi. Ec
ce nos reliquimus oĩa ⁊ secuti sum⁹ te. Hoc vo
tum potẽtissimi vouerãt. Sed vnde hoc eis: ni
si ab illo de quo hic cõtinuo dictum est dãs vo/
tum vouenti? Alioquin ex illis essent potẽtib⁹
quorũ infirmatus est arcus dans inquit votuz
vouenti. Non.n. dño quisq̃ quicq̃ ratũ voue/
ret: nisi qui ab illo acciperet quod voueret. Se
quitur. Et benedixit annos iusti: vt cum illo.s.
sine fine viuat: cui dictuz est. Et anni tui nõ de
ficient. Ibi enim stant anni: hic aũt transeũt: im
mo pereunt. Antequ enim veniant nõ sunt: cuz
autem venerint non erunt: quia cũ suo fine ve
niunt. Horum aũt duum.i. dans votum vouẽ/
ti: ⁊ benedicens annos iusti: vnũ est quod faci/
mus: alterum quod sumimus. Sed hoc alterũ
deo largitore non sumitur: nisi cum ipso adiuto
re primũ illud efficitur. Quia non in virtute po
tens est vir. Dominus infirmum faciet aduersa
rium eius: illum scilicet qui homini vouenti inui/
det: ⁊ resistit ne valeat iplere quod vouit. Po/
test ex ambiguo greco intelligi aduersariuz su/
um. Cuz.n. dñs possidere nos cepit: ꝑfecto ad/
uersarius qui noster fuerat ipsius fit: et vince/
tur a nobis: sed non viribus nostris: quia non in
virtute sua potens est vir. Dominus ergo infir/
mum faciet aduersariũ suum: dominus sanct⁹
vt vincatur a sanctis: quos dominus sanctus
sanctorũ effecit sanctos. Ac ꝑ hoc nõ glorietur
prudẽs in prudentia sua: ⁊ non glorietur in diui
tijs suis diues: ⁊ non gl'ietur potẽs in potentia
sua: sz in hoc gl'ietur q gl'iatur: intelligere et sci/
re dñm ⁊ facere iudicium ⁊ iustitiã in medio ter
re. Nõ parua ex parte intelligit et scit dñm qui
intelligit ⁊ scit hoc a domino sibi dari: vt intelli/
gat ⁊ sciat dñm. Quid eniz habes ait apostolus
quod non accepisti? Si autẽ ⁊ accepisti: qd gl'ia
ris quasi nõ acceperis.i. quasi a teipso tibi sit vn
de gl'iaris? Facit autem iudiciũ ⁊ iustitiam qui
recte viuit. Recte aũt viuit qui obtẽperat pre
cipienti deo. Et finis precepti idest ad quod re
fertur preceptũ caritas est de corde puro ⁊ cõ
scientia bona ⁊ fide nõ ficta. Porro ista caritas
sicut ioannes apostolus testatur ex deo ẽ. Fa/
cere igit̃ iudiciuz ⁊ iustitiã ex deo est. Sed qd ẽ
in medio terre? Neq̃.n. non debẽt facere iudi
cium ⁊ iustitiam: qui habitãt in extremis terre.
Quis hoc dixerit? Cur ergo additũ ẽ in medio
terre? Quod si nõ adderetur ⁊ tm̃modo dicere
tur facere iudiciũ ⁊ iustitiã: magis hoc p̄ceptuz
ad vtrosq̃ hoĩes pertineret: et mediterraneos
⁊ maritimos. Sz ne quisq̃ putaret post finẽ vi/
te que in hoc agitur corpore supesse tẽpus iudi
ciũ iustitiãq̃ faciendi que cum esset in carne nõ
fecit: ⁊ sic diuinuz euadi posse iudiciũ: in medio
terre mihi videt̃ dictum: cũ quisq̃ viuit in cor/
pore. In hac quippe vita suã quisq̃ terram cir
cũfert: quã moriẽte hoĩe recipit terra cõmunis
resurgẽti vtiq̃ redditura. Proinde in medio ter
re.i. cũ aĩa nostra isto terreno clauditur corpo
re faciẽdum est iudiciũ ⁊ iustitiã: quod nobis ꝓ
sit in posterum: quando recipiet quisq̃ secũduz
ea que per corpus gessit: siue bonũ siue maluz.
Per corpus quippe ibi dixit apostolus: per tẽ/
pus quo vixit in corpore. Non enim si quis ma
ligna mente atq̃ impia cogitatiõe blasphemet
neq̃ id vllis mẽbris corporis opet̃: ideo nõ erit
reus qz id nõ motu corporis gessit: cũ hoc ꝑ illõ
temp⁹ gesserit quo gessit ⁊ corpus. Isto modo
ↄgruenter intelligi potest etiã illud quod ĩ psal/
mo legitur. Deus autem rex noster ante secula
operatus est salutẽ in medio terre: vt dñs ih̄s ac/
cipiatur deus noster qui est ante secula: qz per
ipsum facta sũt secula: operatus ẽ salutem nr̃am
in medio terre: cum verbũ caro factum ẽ: ⁊ ter
reno habitauit in corpore. Deinde postea q̃ ꝓ/
phetatũ est in his v̈bis ãne quõ gloriari debeat
qui gloriat̃ non in se vtiq̃ sz in dño propter re/
tributionẽ que in die iudicij futura est: dñs inqt
ascẽdit in celos ⁊ tonuit: ipse iudicabit extrema
terre: qz iustus est. Prorsus ordinẽ tenuit ↄfes/
sionis fideliũ. Ascẽdit.n. in celũ dñs xp̄s: ⁊ inde
vẽturus ẽ ad viuos ⁊ mortuos iudicãdos. Nã
qs ascendit sicut dicit apl's nisi qui ⁊ descendit
in inferiores partes terre? Qui descẽdit ipse ẽ
et q ascẽdit sup oẽs celos: vt adimpleretur oĩa.
Per nubes ergo suas tonuit: quas spũ sancto
cũ ascendisset ipleuit: de qb⁹ ancille hierusalez
hoc est ingrate vinee cõminatus est apud esaiã
prophetã: ne pluãt sup eã imbrẽ. Sic aũt dictũ
est ipse iudicabit extrema terre ac si diceret̃ eti

az extrema terre. Non.n.alias terre partes nõ
iudicabit: qui oẽs hoĩes proculdubio iudicabit.
Sz melius intelliguntᷣ extrema terre extrema
hoĩs: qm̃ nõ iudicabũtur que in melius vel de/
teriꝰ medio tp̃e cõmutantᷣ: sz in qbꝰ extremis in
uẽtus fuerit qui iudicabitᷣ. Propter qd̃ dictuz
ẽ: q pseuerauerit vsq; i finẽ hic saluus erit. Qui
ergo pseueranter facit iudiciũ ꝛ iustitiã ꝛ in me
dio t̃re: nõ dãnabitᷣ cũ iudicabuntᷣ extrema ter/
re. Et dat inquit virtutẽ regibus nostris: vt nõ
eos iudicãdo cõdẽnet. Dat eis virtutẽ qua car/
nẽ sicut reges regãt: ꝛ in illo mundũ q propter
eos fudit sanguinẽ vincãt. Et exaltabit cornu
christi sui. Quõ christus exaltabit cornu christi
sui: de quo.n. supradictũ ẽ: dñs ascendit i celos
ꝛ intellectus est dñs xp̃s: ipse sicut hic dicitᷣ ex/
altabit cornu christi sui: qui est christus. Christꝰ
ergo christi sui cornu exaltabit: idest vniuscuius
q; fidelis sui: sicut ista ip̃a in p̃ncipio huiꝰ hymni
ait: exaltatũ ẽ cornu meũ in deo meo. Oẽs qp
pe vnctos eiꝰ chrismate recte christos possumꝰ
dicere. Qd̃ tñ totũ cũ suo capite corpus vnus
est christus. Hec anna ꝓphetauit samuelis san
cti viri mater multũq; laudati. In quo quidez
tũc figurata ẽ mutatio vet̃is sacerdotij: ꝛ nũc i
pleta qñ ĩfirmata ẽ q̃ multa erat i filijs: vt nouũ
hr̃et in xp̃o sacerdotiũ sterilis que peꝑit septẽ.

¶ De his que ad heli sacerdotẽ hõ dĩ ꝓphetice locutus est significãs sacerdotiũ quod secũdũ Aaron institutũ fuerat auferendum. Cap. v.

SEd hoc euidẽtius ad ip̃m heli sacerdo
tẽ missus loqtur hõ dei: cuius qdez no/
mẽ tacetᷣ sz intelligitᷣ officio ministerio
q; suo sine dubitatiõe ꝓpheta. Sic.n. scriptũ ẽ.
Et venit hõ dei ad heli: et dixit. Hec dicit dñs.
Reuelãs reuelatus sum ad domũ pr̃is tui: cuz
eẽnt in terra egypti serui in domo pharaonis: ꝛ
elegi domũ pr̃is tui ex oĩbus sceptris israel mi/
hi sacerdotio fũgi: vt ascenderẽt ad altare me/
um: ꝛ incẽderẽt incẽsũ: ꝛ portarẽt ephot. Et de
di domui pr̃is tui oĩa que sũt ignis filiorũ israel
in escã. Et vt qd respexisti incẽsum meũ: et i sa/
crificiũ meũ impudenti oculo: ꝛ glorificasti fili/
os tuos super me: benedicere primitias omnis
sacrificij in israel in ꝯspectu meo? Propt̃ hoc h̃
dicit dominus israel. Dixi: domus tua ꝛ domꝰ
patris tui transibunt corã me vsq; in eternum.
Et nũc hec dicit dñs. Nequaq;: sed glorifican/
tes me glorificabo: ꝛ q spernit me spernetᷣ. Ec/
ce dies veniũt: ꝛ exterminabo semen tuũ et se/
men domus patris tui: ꝛ nõ erit tibi senior i do/
mo mea omnibꝰ diebus: ꝛ virũ exterminabo ti
bi ab altari meo: vt d̃ficiãt oculi eius ꝛ defluat
aĩa eius. Et oĩs qui supererit domus tue: deci/
det in gladio virorũ. Et hoc tibi signum q̇ veni
et super duos filios tuos Ophni et Phinees
vna die morietᷣ ãbo. Et suscitabo mihi sacerdo
tẽ fidelẽ: q oĩa que i corde meo et in aĩa mea sũt
faciet: ꝛ edificabo ei domũ fidelẽ: ꝛ transibit co
ram xp̃o meo oĩbus diebus. Et erit qui supere
rit in domo tua: veniet adorare ei obolo argen
ti dicẽs. Iacta me in vnã partem sacerdotij tui
mãducare panẽ. Nõ est vt dicatur istã prophe
tiã vbi sacerdotij veteris tãta manifestatiõe p̃/
nũciata mutatio ẽ in Samuele fuisse cõpletaz.
Quanq; eniz nõ esset de alia tribu Samuel: q;
que cõstituta fuerat a dño vt seruiret altari: tñ
nõ erat de filijs Aaron: cuius ꝓgenies fuerat
deputata: vt inde fierent sacerdotes. Ac ꝑ hoc
in ea quoq; re gesta eadẽ mutatio que ꝑ xp̃z ie/
sum fuerat futura adũbrata est: ꝛ ad vetꝰ testa
mẽtũ ꝓprie: figurate vero pertinebat ad nouũ
ꝓphetia taz facto etiã ipso q; verbo: id.s. facto
significans: qd̃ verbo ad heli sacerdotẽ dictũ ẽ
ꝑ ꝓphetaz. Nã fuerũt postea sacerdotes ex ge
nere Aaron: sicut Sadoch ꝛ abiathar regnãte
Dauid: ꝛ alij deiceps anteq; tẽpus veniret quo
ista que de sacerdotio mutãdo tanto añ predi/
cta sũt effici ꝑ christũ oportebat. Quis aũt nũc
fideli oculo hec intuẽs nõ uideat esse cõpleta:
quãdo qdez nullũ tabernaculũ: nullũ templũ:
nullũ altare: nullũ sacrificium: ꝛ iõ nec ullus sa
cerdos remãsit iudeis: quibꝰ vt de semine Aa/
ron ordinaretur in dei fuerat lege mandatuz?
Quod ꝛ hic cõmemoratũ est illo dicẽte ꝓphe/
ta: hec dicit dominus d̃us israel: dixi domꝰ tua
ꝛ domus patris tui transibunt corã me vsq; in
eternũ. Et nũc dicit dominꝰ. Nequaq;. sz glori
ficantes me glorificabo: ꝛ q me sp̃nit spernetᷣ.
Qd̃ eim nomiat domũ patris eiꝰ nõ eũ de ꝓpri
mo patre dicere: sed de illo Aarõ qui p̃mus sa/
cerdos ẽ istitutus: de cuiꝰ ꝓgenie ceteri seque
rẽtur supiora demõstrãt: ubi ait. Reuelatꝰ suz
ad domũ pr̃is tui: cũ eẽnt in t̃ra egypti s̃ui i do/
mo Pharaonis: ꝛ elegi domũ pr̃is tui ex oĩbꝰ
sceptr̃ israel mihi sacerdotio fũgi. Quis pater
fuit huius i illa egyptia s̃uitute. vnde cũ libera
ti fuissent: electus est ad sacerdotium nisi Aa/
rõ? De huius ergo stirpe isto loco dixit futuruz
fuisse nõ vt essent vlterius sacerdotes. Quod

am videmus impletun. Uigilet fides: p̄sto sūt
es:cernunt̄:tenent̄:ꝛ videre volētiū oculis in
gerunt̄. Ecce inquit dies veniūt:et extermina
bo semen tuū:et semen dom⁹ p̄ris tui:et nō erit
tibi senior in domo mea oībus diebus:ꝛ viꝝ ex
terminabo tibi ab altari meo: vt deficiāt oculi
eius ꝛ defluat aīa ei⁹. Ecce dies q̄ pꝛenunciati
sunt iaꝫ venerūt:nullus sacerdos ē ſm ordineꝫ
aaron. Et qcunq̄ꝫ ex eius genere ē homo:cū vi/
deret sacrificiū xp̄ianoꝝ toto oꝛbe pollere: sibi
aūt honoꝛē illum magnū eē subtractū:deficiūt
oculi eius ꝛ defluit aīa eius tabe meroꝛis. Pro
prie aūt ad hui⁹ domū heli cui hec dicebant̄ qđ
legtur ptinet:ꝛ oīs q̄ supererit domus tue deci
det in gladio viroꝝ. Et hoc tibi signū qđ veniet
sup duos filios tuos ophni et phinees. Die vno
moꝛient̄ ambo. Hoc ergo signū factū est mutā
di sacerdotij de domo hui⁹: quo signo significa
tū est mutādū sacerdotiū domus aarō. Mors
quippe filioꝝ huius significauit moꝛtē nō hoīum
ſꝫ ipsius sacerdotij de filijs aaron. Qđ aūt seq/
tur ad illum iā ptinet sacerdotē:cuius figuram
gessit huic succedēdo samuel. Proinde q̄ sequū
tur: de xp̄o iesu noui testamēti vero sacerdote
dicunt̄. Et suscitabo mihi sacerdotē fidelē:qui
oīa que i coꝛde meo et q̄ in aīa mea sūt faciat:et
edificabo ei domum fidelē. Ipsa est et̄na ꝛ sup/
na hierusaleꝫ. Et trāsibit inqt coꝛā xp̄o meo oī/
bus diebus. Trāsibit dixit cōuersabit̄: sicut su
perius dixerat de domo aaron: dixi dom⁹ tua
ꝛ dom⁹ p̄ris tui trāsibūt coꝛā me in eternū. Qđ
aūt ait coꝛam xp̄o meo trāsibit: de ipsa vtiq̄ꝫ do
mo intelligēdū ē:non de illo sacerdote q̄ ē xp̄s
ipse mediatoꝛ atq̄ꝫ saluatoꝛ. Domus ergo eius
coꝛam illo transibit. Pōt ꝛ transibit intelligi de
moꝛte ad vitam: oībus diebus quibus peragit̄
vsq̄ꝫ in finē seculi huius ista moꝛtalis. Qđ autē
ait de⁹: qui oīa q̄ in coꝛde meo ꝛ que in aīa mea
sunt faciat: nō arbitremur hr̄e aīam deum cuꝫ
sit cōditoꝛ aīe: ſꝫ ita hoc de deo tropice n̄ ꝓpꝛie
dicit̄: sicut manus ꝛ pedes ꝛ alia coꝛpoꝛis mem
bꝛa. Et ne ſꝫ hoc credatur homo in carnis hui⁹
effigie factus ad imaginē dei: addunt̄ ꝛ ale q̄s
vtiq̄ꝫ nō hꝫ homo: ꝛ dicitur deo: sub vmbꝛa ala
rum tuarum ꝓtege me: vt intelligant hoīes de
illa ineffabili natura: nō pꝛopꝛijs sed translatis
reruꝫ vocabulis ista dici. Qđ vero adiungitur
ꝛ erit q̄ supererit i domo tua veniet adoꝛare ei:
nō ꝓpꝛie dicit̄ de domo hui⁹ heli: sed illi⁹ aaron
de qua vsq̄ꝫ ad aduētū xp̄i hoīes remāserūt: de
quo genere etiā nūcusq̄ꝫ nō desunt. Nā de illa
domo hui⁹ heli iaꝫ supꝛadictū erat. Et oīs q̄ su/
pererit dom⁹ tue decidet i gladio viroꝝ. Quō
ergo hic vere dici potuit: ꝛ erit qui supererit in
domo tua veniet adoꝛare ei: si illud est verū ꝙ
vltoꝛe gladio nemo inde supererit: nisi q̄a illos
intelligi voluit q̄ pertinent ad stirpem: sed illius
toti⁹ sacerdotij ſm oꝛdineꝫ aaron. Ergo si est đ
illis p̄destinatis reliquijs de q̄bus alius ꝓpheta
dixit: reliquie salue fient: vnde ꝛ apostolus: sic
ergo inq̄t in hoc tēpoꝛe relige per electionē gr̄e
salue facte sunt: q̄ꝛ de talibus reliquijs bene in/
telligit̄ esse de quo dictuꝫ ē: q̄ supererit i domo
tua ꝓfecto credit in xp̄ꝫ: sicut temporibus apo
stoloꝛum ex ipsa gente plurimi crediderunt: ne
q̄ꝫ nunc desunt qui licet rarissime tn̄ credant: ꝛ
implet̄ in eo qđ hic iste homo dei ꝯtinuo secut⁹
aduixit: veniet adoꝛare ei obolo argēti: cui ado
rare nisi sūmo illi sacerdoti q̄ et deus est. Neq̄ꝫ
eni in illo sacerdotio ſꝫ oꝛdinē aaron ad hoc ve/
niebāt hoīes ad tēplū vel altare dei: vt sacerdo
teꝫ adoꝛarent. Quid ē autē ꝙ ait obolo argēti:
nisi bꝛeuitate verbi fidei: đ quo ꝯmemoꝛat apo
stolus dictū verbum consumans ꝛ bꝛeuiās fa/
ciet dn̄s super terraꝫ: Argētum aūt ꝓ eloquio
poni psalmista testis est vbi canit̄. Eloquia do/
mini eloquia casta: argentum igne examinatuꝫ
Quid ergo dicit iste: qui venit adoꝛare sacerdo
ti dei ꝛ sacerdoti deo? Iacta me in partē sacer/
dotij tui manducare panem. Nolo in patrū me
oꝛum collocari honoꝛe qui nullus est. Iacta me
in partem sacerdotij tui: elegi eni abiectus esse
in domo domini: qualecunq̄ꝫ ꝛ quantulumcun/
q̄ꝫ membꝛū esse cupio sacerdotij tui. Sacerdo/
tiuꝫ q̄ppe hic ipsaꝫ plebem dicit: cuius plebis il
le sacerdos est mediatoꝛ dei ꝛ hominum homo
chꝛistus iesus. Cui plebi dicit apostolus petrus
plebs sācta regale sacerdotiū. Quāuis nōnul/
li sacrificij tui sint interpꝛetati nō sacerdotij tui
Quod nihilominus eundem significat populū
chꝛistianum: vnde dicit paulus apostol⁹. Unus
panis: vnum coꝛpus multi sumus: Et iteꝝ. Ex/
hibeatis coꝛpoꝛa vestra hostiam viuam. Quod
ergo addidit manducare panem: etiā ipsum sa
crificij genus eleganter expꝛessit de quo dicit
sacerdos ipse: panis quē ego dedero: caro mea
est ꝓ seculi vita. Ipsum est sacrificium non ſm
oꝛdinem aaron: ſꝫ ſm oꝛdinem melchisedech: q̄
legit intelligat. Breuis itaq̄ꝫ est ista confessio ꝛ
salubꝛit̄ humilis: quia dicitur. Iacta me in par/

tem sacerdotij tui mãducare panẽ. Ipse ẽ obo
lus argẽti: qꝛ ⁊ breue est ⁊ eloquiũ dñi est habi-
tantis in corde credentis: Quia .n. dixerat supi
us dedisse se domui aaron cibos de victimis ve
teris testamenti: vbi ait dedi domui pr̃is tui oĩa
que sunt filiorũ israel in escã: hec qppe fuerãt
sacrificia iudeorũ: ideo hic dixit manducare pa
nẽ: qđ ẽ ĩ nouo testamẽto sacrificium xp̃ianorũ.

¶ De iudaico sacerdotio ⁊ regno: q̄ cũ in eter-
nũ dicant̃ statuta nõ permanent: vt alia ĩtelli-
gantur q̄ spondentur eterna. Capitulũ. vj.

C Um igitur hec tãta tũc altitudine p̃nũ
ciata sint. q̃ta nunc manifestatiõe cla-
rescũt: si ñ frustra tñ moueri q̄s piã põt
ac dicere: quõ ꝯfidimus cõuenire oĩa q̄ in libris
illis ventura p̄dicta sunt: si hoc ipsũ qđ ibi diui
nitus dictũ ẽ domus tua ⁊ domꝰ pr̃is tui transi
bunt coram me ĩ eternũ effectũ habere nõ po
tuit: qm̃ videmus illud sacerdotiũ fuisse muta-
tum: ⁊ qđ illi domui ꝓmissũ est nec sperari ali-
qñ ꝯplendũ: qꝛ illud qđ ei reprobato mutatoq̃
succedit: hoc potiꝰ predicatur et̃nũ: hoc q̄ dicit
nõdũ intelligit aut nõ recolit etiam ipsum nec
sm̃ ordinẽ aaron sacerdotium: tanq̃ vmbrã fu
turi eterni sacerdotij cõstitutũ: ac ꝑ hoc q̃do ei
eternitas ꝓmissa ẽ: nõ ipsi vmbre ac figure: sed
ei qđ ꝑ ipsam adũbrabat̃ figurabaturq̃ ꝓmis-
sum est. Sed ne putaret̃ ipsa vmbra mansura:
ideo etiã mutatio eius debuit prophetari. Re-
gnum quoq̃ isto modo etiã saulis ipsius q̄ cer-
te reprobatus atq̃ reiectus ẽ: futuri regni erat
vmbra ĩ eternitate mãsuri. Oleum qppe illud
quo vnctꝰ est: ⁊ ab eo chrismate xp̃s ẽ dictꝰ: my-
stice accipiẽdum ⁊ magnũ sacramentum intel-
ligẽdũ est. Qđ in eo tãtũ veneratꝰ ẽ ip̃e dauid
vt percusso corde pauitauerit: qñ in tenebroso
occultatus antro quo etiã saul vrgẽte intraue
rat necessitate nature: exiguã particulã vestis
eius retrorsũ latenter abscidit: vt haberet vñ
monstraret quõ ei pepcerit cũ posset occidere
atq̃ ita suspicionẽ de animo eius qua sanctum
dauid putans inimicũ suũ vehement̃ ꝑseq̄bat̃
auferret. Ne itaq̃ reus esset tãti sacramẽti in
saule violati: qꝛ vel idumẽtũ eiꝰ sic attrectaue-
rit expauit. Ita eñi scriptũ est: ⁊ ꝑcussit cor da-
uid sup eũ: qꝛ abstulit pennulã chlamydis eius:
Uiri aũt q̄ cũ illo erant: ⁊ vt saulem in manꝰ su-
as traditũ interimeret suadebant: nõ mihi ĩq̄t
contingat a domino: si fecero hoc verbum dño
meo xp̃o domini inferre manũ meã sup eũ: qꝛ
xp̃s domini est. Huic ergo vmbre futuri: nõ ꝓ-
pter ipsã sꝫ ꝓpter illud qđ p̄figurabat tãta ve
neratio exhibebatur. Unñ ⁊ illud qđ ait sauli sa-
muel: qm̃ nõ seruasti mandatũ meũ qđ mãda-
uit tibi dñs: queadmodũ nunc parauerat dñs
regnũ tuũ vsq̃ in eternũ sup israel: ⁊ nunc re-
gnũ tuum non stabit tibi. Et queret dominus
nunc sibi hominem sm̃ cor suum: ⁊ mandabit ei
dñs esse ĩ principẽ super populũ suum: qꝛ non
custodisti que mãdauit tibi dñs: non sic accipiẽ-
dum est ac si ipsum saulem deus in eternum p̄-
parauerit regnaturũ: ⁊ hoc postea noluerit ser
uare peccãti. Neq̃ enim eũ peccaturum esse
nesciebat: sed p̄parauerat regnũ eius in quo fi
gura regni eẽt et̃ni. Ideo addidit ⁊ nũc regnũ
tuũ nõ stabit tibi. Stetit ergo ⁊ stabit qđ ĩ illo si-
gnificatũ ẽ. Sꝫ nõ huic stabit: qꝛ non ĩ eternum
ipse fuerat regnaturꝰ nec ꝓgenies eiꝰ: vt saltẽ
ꝑ posteros altero alteri succedente: videret̃ im
pleri quod dictum est ĩ eternũ. Et queret ĩq̄t
deus sibi hominem: siue dauid siue ipsũ medi-
atorem significans testamenti noui qui figura
batur in chrismate etiã quo vnctus est ipse da
uid ⁊ progenies eius. Non autẽ quasi nesciat
vbi sit ita deus hominẽ sibi querit: sed per ho-
minem more hominum loquitur: qꝛ ⁊ sic loquẽ-
do nos querit. Non solum enim deo patri verũ
etiã ipsi quoq̃ vnigenito eius qui venit quere
re quod perierat vsq̃ adeo iam eramus noti vt
in ipso essemus electi ante cõstitutionẽ mundi
Queret sibi ergo dixit ꝓ eo ac si diceret: quem
suũ esse iam nouit: sibi esse familiarẽ alijs ostẽ
det. Unde in latina lingua hoc verbum .s. que
rit accipit prepositionem: ⁊ acquirit dicitur: qđ
satis apertũ est quid significet. Quanq̃ ⁊ sine
additamento prepositiõis querere intelligatur
acqrere: ex quo lucra vocãtur ⁊ questus.

¶ De diruptione regni israelitici: que prefigu-
ratur perpetua diuisio israelis spiritalis ab isra
ele carnali. Capitulum. vij.

R Ursus peccauit saul per inobedientiã
⁊ rursus samuel ait illi in verbo domi-
ni: quia spreuisti verbum domini: spre-
uit te dominꝰ: vt nõ sis rex super israel. Et rur-
sus ꝓ eodem peccato cũ id cõfiteret̃ saul ⁊ ve-
niã precaretur rogaretq̃ samuelem vt reuer-
teretur cũ illo ad placãdũ deũ: ñ reuertar ĩq̄t
tecum: quia spreuisti verbum domini: ⁊ spreuit
te dñs vt ñ sis rex sup israel. Et ꝯuertit samuel
faciem suam vt abiret: ⁊ tenuit saul pennulam

diploidis eiꝰ ⁊ dirupit eã: ⁊ dixit ad euȝ ſamuel.
Dirupit dñs regnũ iſrael de manu tua hodie: ⁊
dabit ꝓximo tuo bono ſup te. Et diuidet̃ iſra/
el in duo: ⁊ nõ cõuertet̃ nec penitebit eũ: quo/
niã nõ ẽ ſicut hõ vt peniteat eũ. Ipſe minatur
⁊ permanet. Iſte cui dr̃ ſpreuit te dominus vt
nõ ſis rex ſuper iſrael ⁊ dirupit dñs regnuȝ ab
iſrael de manu tua hodie quadragita regnauit
ãnos ſuper iſrael: tãto. ſ. ſpacio tẽporis quãto
⁊ ipſe dauid: ⁊ audiuit hoc primo tẽpore regni
ſui: vt intelligamꝰ ideo dictũ: q2 nullus de ſtir/
pe eiꝰ fuerat regnaturus: ⁊ reſpiciamꝰ ad ſtirpẽ
dauid. vnde exortus ẽ ſecũdũ carnem media/
tor dei ⁊ hominũ homo chriſtus ieſus. Nõ autẽ
habet ſcriptura qđ i pleriſq; latinis codicibꝰ le/
git̃: dirũpet dominus regnum iſrael de manu
tua: ſȝ ſicut a nobis poſitũ ẽ inuẽtũ in grecis: di
rupit dñs regnũ ab iſrael de manu tua: vt ĩtel/
ligat̃ de manu tua qđ ẽ ab iſrael. Populi ergo
iſrael perſonã figurate gerebat homo iſte: qui
populus regnũ fuerat amiſſurꝰ xp̃o ieſu domi/
no noſtro per nouũ teſtamẽtũ nõ carnaliter ſed
ſpũaliter regnaturo. De quo cũ dicit̃: ⁊ dabit il
lud ꝓximo tuo ad carnis cognationẽ id refert̃.
Ex iſrael. n. chriſtꝰ ſecũdũ carnem: vnde ⁊ ſaul
Quod vero additũ ẽ bono ſuper te: põt quidẽ
ĩtelligi meliori te. Nã ⁊ quidã ſic ſunt interp̃ta
ti: ſed melius ſic accipit̃ bono ſuper te: vt q2 il/
le bonꝰ ẽ ideo ſit ſup te: iuxta illud aliud prophe
ticũ. Donec ponã oẽs inimicos tuos ſub pedi/
bus tuis. In quibus ẽ ⁊ iſrael cui ſuo perſecu/
tori regnũ abſtulit chriſtus. Quãuis fuerit illic
⁊ iſrael ĩ quo dolus nõ erat: quoddã quaſi fru/
mẽtũ palearũ illaꝝ. Nã vtiq; inde erant apo/
ſtoli: inde tot martyres quoꝝ prior ſtephanus:
ĩde tot eccleſie quas ap̃ls paulus cõmemorat
ĩ cõuerſione eiꝰ magnificãtes deum: de qua re
non dubito intelligendũ eẽ quod ſeqtur: ⁊ diui
det̃ iſrael ĩ duo: in iſrael. ſ. inimicũ chriſti: ⁊ iſra
el adherẽtẽ xp̃o: in iſrael ad ancillã: ⁊ iſrael ad
liberã pertinentẽ. Nã iſta duo genera primum
ſimul erãt: velut abraã adhuc adhereret ancil
le: donec ſterilis p dei gratiã fecũdata clama/
ret eijce ancillã ⁊ filiũ eiꝰ: propter peccatũ qui
dẽ ſalomonis: regnãte filio eiꝰ roboã ſcimꝰ iſra/
el ĩ duo fuiſſe diuiſũ: atq; ita perſeueraſſe ha/
bẽtibꝰ ſingulis partibus reges ſuos: donec illa
gẽs tota a chaldeis eẽt ingenti vaſtatione ſub/
uerſa: atq; trãſlata. Sed hoc quid ad ſauleȝ cũ
ſi tale aliqd cõminãdũ eſſet ipi dauid fuerit po
ſteriꝰ cõminãdum cuiꝰ erat filiꝰ ſalomõ. Poſtrẽo
nũc iter ſe gẽs hebrea diuiſa nõ ẽ: ſed indifferẽ
ter ĩ eiuſdẽ erroris ſocietate diſp̃ſa p terras. Di
uiſio vero illa quã deꝰ ſub perſona ſaulis illius
regni ⁊ populi figurã gerẽtis eidẽ regno popu
loq; minatus ẽ: eterna atq; ĩmutabilis ſignifi/
cata eſt: per hoc quod adiũctũ ẽ: ⁊ nõ cõuertet̃
neq; penitebit eũ: qm̃ nõ ẽ ſicut hõ vt peniteat
eũ. Ipſe minat̃ ⁊ permanet. Ideſt hõ minatur
⁊ nõ permanet. nõ aũt deꝰ quẽ nõ penitet ſicut
hominẽ. Ubi. n. legit̃ ꝙ eũ peniteat mutatio re
rũ ſignificat̃ ĩmutabili preſciẽtia manente diui
na. Ubi ergo nõ penitere dicit̃: nõ mutare ĩtel/
ligitur. Prorſus inſolubilẽ videmꝰ p hec ver/
ba ꝓlatã diuinitꝰ fuiſſe ſentẽtiã: de iſta diuiſio
ne populi iſrael ⁊ oĩno perpetuã. Quicũq;. n.
ad chriſtũ trãſierũt vel trãſeũt: vel trãſibũt in/
de: erãt inde ſecũdũ dei preſciẽtiã: nõ ſecũduȝ
generis humani vnã eãdẽq; naturã. Prorſus
qcũq; ex iſraelitis adherentes chriſto perſeue/
rãt in illo: nũq; erũt cũ eis iſraelitis qui eius ini
mici vſq; ĩ finẽ vite huiꝰ eſſe perſiſtũt: ſed in di/
uiſione q̃ hic prenũciata ẽ ꝑpetuo ꝑmanebunt
Nihil. n. ꝓdeſt teſtamẽtũ vetꝰ de mõte ſina in
ſuitutẽ generãs: niſi q2 teſtimoniũ ꝑhibet teſta
mẽto nouo. Alioqn ꝙdiu legitur moyſes: vela
mẽ ſup corda eoꝝ poſitũ ẽ. Cũ ãt ĩde quiſq; trã
ſierit ad xp̃ȝ: auferet̃ velamẽ: Trãſeũtiũ qppe
ĩtentio ipſa mutat̃ de vetere ad nouũ. vt nõ iã
qſq; ĩtendat accipe carnalẽ: ſed ſpiritualẽ felici
tatẽ. Propt̃ ꝙ ipſe magnꝰ ꝓpheta ſamuel ãte
ꝙ vnxiſſet regẽ ſaul. quãdo exclamauit ad do
minũ pro iſrael ⁊ exaudiuit eũ: ⁊ cũ offerret ho
locauſtũ accedẽtibꝰ alienigenis ad pugnã ɔtra
populũ dei tonuit dñs ſup eos ⁊ cõfuſi ſũt ⁊ of
fenderũt corã iſrael atq; ſupati ſũt: aſſũpſit la/
pidẽ vnũ ⁊ ſtatuit illũ ĩter maſephat nouã ⁊ ve
terẽ: ⁊ vocauit nomẽ eiꝰ abẽnezer qđ ẽ latine la
pis adiutorij. Et dixit vſq; huc adiuuit nos do
minus. Maſephat interpretat̃ ĩtentio. Lapis
ille adiutorij medietas ẽ ſaluatoris: per quem
tranſeundum eſt a maſephat vetere ad nouaȝ
.i. ab intentione q̃ expectabat̃ in carnali regno
beatitudo falſa carnalis: ad intentionem qua p
nouũ teſtamẽtũ expectatur in regno celorum
beatitudo veriſſima ſpũalis. Qua quoniam ni
hil eſt melius. hucuſq; adiuuat deus.

¶ De promiſſionibus ad dauid in filio eius: ꝙ
nullatenus in ſalomone ſed pleniſſime inueniũ
tur in chriſto. Capitulum. vij.

IAm nūc video eē monstrandū quod
ipsi dauid qui sauli successit in regnū
cuius mutatio nc finalis illa mutatio
figurata ē: propter quā diuinitus cūcta, dicta:
cūcta conscripta sūt: deus promiserit quod ad
rē de q̄ agimꝰ ꝑtinet. Cū regi dauid mlta ꝓspe
ra prouenissent: cogitauit facere deo domum:
tēplū illud. s. excellētissime diffamatū: quod a
rege salomone filio eius postea fabricatum ē.
Hoc eo cogitante factū ē verbū domini ad na
than ꝓphetam: quod perferret ad regem. Ubi
cū deus dixisset ꝙ nō ab ipso dauid sibi edifica
ret domꝰ: neqꝫ ꝑ tantū tempus se mādasse cui
quā in populo suo: vt sibi fieret domꝰ cedrina:
⁊ nūc inquit hec dices seruo meo dauid: hec di
cit dn̄s oipotēs. Accepi te ď ouili ouiū vt esses
i ducē sup populū meū israel: ⁊ erā tecū in oi-
bus quibꝰ ingrediebaris: ⁊ exterminaui oēs ini
micos tuos a facie tua: ⁊ feci te nominatū secū
dū nomē magnoꝝ qui sunt sup terrā. Et ponā
locū populo meo israel: ⁊ plātabo illū ⁊ inhabi
tabit seorsum: ⁊ nō sollicitꝰ erit vltra: ⁊ nō appo
net filius iniquitatis humiliare eū: sicut ab ini-
tio a diebꝰ quibꝰ cōstitui iudices sup populū me
um israel: ⁊ requiē tibi dabo ab omnibus inimi
cis tuis: ⁊ nunciauit tibi dn̄s quoniā domū edi
ficabis ipsi. Et erit cū ipleti fuerit dies tui ⁊ dor
mies cū patribꝰ tuis: ⁊ suscitabo semē tuū post
te qui erit de ventre tuo: ⁊ reparabo regnū eiꝰ
Hic edificabit mihi domū nomini meo: ⁊ diri-
gā thronū eius vsqꝫ in eternū. Ego ero illi i pa
trē: ⁊ ipse erit mihi in filiū. Et si venerit iniqtas
illius: redarguā illū in virga viroꝝ ⁊ in tactibꝰ
filioꝝ hominū: misericordiā aūt meā nō amo-
ueam ab eo: sicut amoui a quibꝰ amoui faciem
meam: ⁊ fidelis erit domꝰ eiꝰ: ⁊ regnū eius erit
vsqꝫ in eternū corā me: ⁊ tronus eius erit ere-
ctus vsqꝫ in eternū. Hanc ergo tā grandē pro
missionē qui putat in salomone fuisse cōpletā
mltū errat. Attēdit. n. quod dictū ē hic edifica
bit mihi domū: qm̄ salomō tēplum illud nobile
struxit: ⁊ nō attēdit fidelis erit domus eiꝰ: ⁊ re-
gnū eius vsqꝫ i eternū corā me. Attendat ergo
⁊ aspiciat salomonis domū plenā mulieribus
alienigenis colētibꝰ deos falsos: ⁊ ipsum ab eis
regem aliquādo sapiētē in eandē idolatriā se-
ductū atqꝫ deiectū: ⁊ nō audeat existimare de-
um vel hoc promisisse mēdaciter: vel talē salo-
monē domūqꝫ eiꝰ futurā nō potuisse prescire.
Nō hic aūt deberemꝰ ambigere: nec si nō chri-
sto dn̄o nostro qui factus est ex semine dauid
secūdū carnē iā videremus ista cōpleri: ne va-
ne atqꝫ inaniter hic aliū aliquē requiramus: sic
carnales iudei. Nā ⁊ ipsi vsqꝫ adeo filiū quem
loco isto regi dauid promissū legunt intelligūt
nō fuisse salomonē: vt eo qui promissus est tan
ta iam manifestatione declarato: adhuc mira-
bili cecitate aliū sperare se dicant. Facta ē qui
dē nōnulla imago rei future ēt in salomone: in
eo ꝙ templū edificauit ⁊ pacem habuit ꝺm no
men suū. Salomō quippe pacificus ē latine: ⁊
in exordio regni sui mirabiliter laudabilis fuit:
sed eadē sua persona per vmbram futuri pre-
nunciabat etiā ipse christꝰ christum dominum
nostrum: non exhibebat. Unde de illo quedam
ita scripta sunt: quasi de ipso ita p̄dicta sint: dū
scriptura sancta etiā rebꝰ gestis ꝓphetās quo
dāmodo in eo figurā delineat futuroꝝ. Nam
p̄ter libros diuine historie vbi regnasse narrat
psalmus ēt septuagesimusprimus titulo nois
eiꝰ inscriptus ē: i quo tā multa dicūtur que oi-
no ei cōuenire nō pn̄t: domino autē christo ap-
tissima ꝑspicuitate cōueniūt: vt euidēter appa
reat ꝙ in illo figura qualicūqꝫ adūbrata sit: in
isto aūt ipsa veritas presentata. Notum est. n.
qbꝰ t̄minis regnū ꝯclusū fuerat salomōis. Et
tn̄ i eo psalmo legit vt alia taceā: dominabit a
mari vsqꝫ ad mare: ⁊ a flumie vsqꝫ ad termios
orbis terre quod i christo videmꝰ impleri. A flu
mine qppe dominādi sumpsit exordiū: vbi ba-
ptizatus a ioāne eo demōstrāte cepit agnosci a
discipulis: q eū nō solū magistrū: verūetiā dn̄m
appellauerunt. Nec ob aliud viuēte adhuc pa
tre suo dauid regnare salomō cepit: quod nul-
li eorum regum contigit: nisi vt hinc quoqꝫ sa
tis eluceat nō eē ipsū quē ꝓphetia ista ꝓsignat:
q̄ ad eiꝰ patrē loqtur dicēs. Et erit cū ipleti fue
rint dies tui ⁊ dormies cū patribus tuis: susci-
tabo semen tuum post te q erit de ventre tuo:
⁊ preparabo regnum eiꝰ. Quomodo ergo pro
pter idꝰ quod sequit: hic edificabit mihi domū
iste salomon putabitur prophetatus: ⁊ non po
tius propter id quod precedit: cum impleti fue
rint dies tui: ⁊ dormies cum patribus tuis: su-
scitabo semen tuum post te: alius pacificus in-
telligitur esse promissus: cui non ante sicut iste
sed post mortem dauid prenunciatus est susci-
tandus? Quālibet enim lōgo iterposito tēpo-
re iesus christus venerit: proculdubio post mor
tē regis dauid cui sicut est promissus eū venire

oportebat: q edificaret domū dño nō de lignis ⁊ lapidibus: sed de hoib⁹: q̄le illū edificare gaudem⁹. Huic.n. domui dicit apl's hoc ē fidelibus xpi. Tēplū enim dei scm̄ est: quod estis vos.

¶ Quam similis in psalmo.lxxxviij. sit prophetia de christo his: que in regnorum libris nathan prophetante promittuntur. Capitulum.ix.

P Ropter qd̄ ⁊ i psalmo.lxxxviij. cuius ē titulus itellectus ipsi ethan isrl'ite: cō memorātur ꝓmissiones dei facte regi dauid: ⁊ istis q̄ i libro regnoꝝ sūt posita q̄dā ibi similia dicunt̄ sicut ē: iuraui dauid suo meo vsque in eternum p̄parabo semē tuum. Et iterū Tunc locutus es in aspectu filijs tuis ⁊ dixisti: osui adiutorium sup potentem ⁊ exaltaui electum d̄ plebe mea. Inueni dauid seruum meū: oleo sancto meo vnxi eū. Manus eim mea auxiliabitur ei: ⁊ brachium meū confortabit eum Non proficiet inimicus in eo: ⁊ filius iniquitatis non apponet nocere ei: ⁊ concidā inimicos eius a facie ipsius: ⁊ eos qui oderunt eum fugabo. Et veritas mea ⁊ misericordia mea cū ipso ⁊ i noie meo exaltabit̄ cornu eius. Et ponā i mari manū eius: ⁊ i fluminibus dexterā eius. Ipse iuocabit me pater meus es tu deus meus ⁊ susceptor salutis mee. Et ego primogenitū ponā illū excelsū apud reges terre. In eternū seruabo illi m̄iā meā: ⁊ testamētū meū fidele ipsi. Et ponā i scl'z scl'i semē eius: ⁊ thronū eius sicut dies celi. Que oīa de dño iesu itelligūtur sub noie dauid: ꝓpter formā serui quā de semine dauid idē mediator dei assumpsit ex virgine. Cōtinuo etiā dicit̄ de peccatis filioꝝ eius: tale aliqd quale i regnoꝝ libro positū est: ⁊ quasi de salomone ꝓcliuius accipit̄. Ibi nāq3 hoc ē i regnoꝝ libro ⁊ si venerit iquit iniquitas eius redarguā illū in virga viroꝝ ⁊ i tactibus filioꝝ hoiū: m̄iā aūt meā nō amouēā ab eo. Tactibus significās plagas correctionis: vn̄ illud ē: ne tetigeritis xp̄os meos. Qd̄ qd ē aliud q̄3 ne leseritis? In psalmo vero cū ageret tāq̄3 de dauid: vt qddā eiusmodi etiā ibi diceret: si dereliq̄rint iquit filij eius legē meā: ⁊ i iudicijs meis nō ambulauerit: si iustitias meis ꝓphanauerit: ⁊ mādata mea nō custodierint: visitabo i virga iniqtates eoꝝ: ⁊ i flagellis delicta eoꝝ: m̄iā aūt meā nō dispergam ab eo. Nō dixit ab eis cū loq̄ret̄ de filijs eius: non de ipso sed dixit ab eo qd̄ bn̄ itellectū tādē valet. Nō eī xp̄i ipsius qd̄ ē caput eccl'ie possent iueniri vlla pc̄tā q̄ opus esset humanis correctionibus seruata m̄ia diuinitus coerceri: sed i eius corpore ac mēbris qd̄ ppl's eius ē. Ideo i libro regnoꝝ iniquitas eius dicit̄: i psalmo aūt filioꝝ eius vt itelligamus de ipso dici quodāmodo qd̄ de eius corpore dicit̄. Propter qd̄ etiā ipse de celo cū corpus eius qd̄ sūt fideles eius ꝑseq̄ret̄ saulus: saule iquit saule qd me ꝑseq̄ris? Deinde i ꝯsequētibus psalmi neq̄3 nocebo inqt i veritate mea: neq̄3 ꝓphanabo testamētū meū: ⁊ q̄ ꝓcedūt de labijs meis nō reprobabo. Semel iuraui i scō meo si dauid mētiar .i. neq̄q̄3 dauid mētiar. Solet.n. sic loq scriptura. Quid aūt nō mētiat̄: adiūgit ⁊ dicit: semē ei⁹ i eternū manebit: ⁊ sedes eius sicut sol i ꝯspectu meo: ⁊ sicut luna ꝑfecta in eternum: ⁊ testis in celo fidelis.

¶ Quā diuersa acta sint i rgno t̄rene hierl'z ab his q̄ ꝓmiserat d̄s: vt itelligeret̄ ꝓmissionis veritas ad alteri⁹ regis ⁊ regni gl'iā ꝑtinere. Cap.x.

P Ost hec tāte ꝓmissionis validissima firmamēta: ne putarētur in salomone cōpleta: tanq̄3 id speraret̄ nec inueniret̄: tu vero iquit repulisti ⁊ ad nihilū deduxisti dn̄e Hoc qppe fcm̄ ē de regno salomonis i posteris eius: vsq̄3 ad euersionē ipsius t̄rene hirl'z: q̄ regni eiusdē sedes fuit: ⁊ maxime ipsius tēpli labē qd̄ fuerat a salomone ꝯstructū. Sed ne ob hoc putaret̄ d̄s ꝯtra sua ꝓmissa fecisse: ꝯtinuo subiecit. Distulisti xp̄3 tuū. Nō ē ergo ille salomon sed nec ipse dauid: sed dilatus ē christus dn̄i cū enim christi dicerentur oēs reges mystico illo chrismate consecrati non solum a rege dauid ⁊ deinceps: sed ab illo etiam saule qui populo eidem rex primus est vnctus. Ipe quippe dauid eum christū domini appellat: erat tamen vnus christus verus cuius illi figuram prophetica vnctione gestabant: qui fm opinionem hominū qui eum putabant in dauid vel in salomone intelligendum differebatur in longum: secundū autem dispositionem dei venturus suo tēpore parabatur. Interea dum ille differtur: quid factum sit de regno terrene hierusalem vbi sperabatur vtique regnaturus: secutus iste psalmus adiunxit atq̄3 ait Euertisti testamentū serui tui prophanasti in terra sanctitatem eius: destruxisti oēs macerias eius: posuisti munitiones eius in formidinem. Diripuerunt eum omnes transeuntes viam: factus est opprobriū vicinis suis Exaltasti dexteram inimicorum eius iocūdasti oēs inimicos eius: Aduertisti adiutoriū gladij eius: ⁊ nō es opitulatus ei i bello. Dissoluisti eū

ab emũdatõe sedẽ eius i terra collisisti. Minuisti dies sedis eius: ꝑfudisti eũ i cõfusione. Hec oia venerũt sup ancillã hierl'z: in qua regnauerũt nõnulli etiã filij libere regnũ illud tenẽtes i dispẽsatõe tꝑali: regnũ aũt celestis hierl'z cuius erãt filij i vera fide hñtes: ⁊ i vero xp̃o sperãtes Quomodo aũt ista uenerĩt super illud regnũ: iudex est rerum gestarum si legatur historia.

¶ De substãtia ppl'i dei que per successionẽ carnis i xp̃o est: q solus eruẽdi aĩaꝫ suam ab inferis habuit potestatem. Capitulum. xj.

Post hec ãt ista ꝓphata ad ĩcãdũ deũ ꝓpheta ꝯuertit̃: sed ⁊ ipsa ĩcatio ꝓphatio est: vsq̧ quo dñe auertis i finẽ subauditur faciẽ tuã: sicut alibi dicit̃ vsq̧ quo auertis faciẽ tuã a me. Nã ideo qdã codices hic nõ habẽt auertis sed auerteris: q̃q̃ possit itelligi auertis mĩaꝫ tuã quaꝫ ꝓmisisti dauid: Qđ aũt dixit i finẽ: qd ẽ nisi vsq̧ i finẽ: Qui finis itelligẽdus ẽ vltimũ tꝑs: qñ i xp̃ꝫ iħꝫ etiã gẽs illa est creditura: añ quẽ fineꝫ illa fieri oportebat q̃ superius erũnosa defleuit: ꝓpter q̄ ⁊ hic sequit̃: exardescet sicut ignis ira tua: memẽto q̄ ẽ mea substãtia: Nihil hic melius q̃ ipse iesus itelligitur substãtia ppl'i eius: ex quo natura est carnis eius. Nõ eiꝫ vane inquit ꝯstituisti omnes filios hoĩuꝫ: nisi eiꝫ esset vnus filius hoĩs substãtia isrl' ꝑ quẽ filiũ hoĩs liberarẽtur multi filij hoĩuꝫ: vane vtiq̧ ꝯstituti essent oẽs filij hoĩuꝫ: Nũc vero ois qdẽ humana natura ꝑ pctm̃ primi hoĩs i vanitatẽ de veritate collapsa ẽ: ꝓpter qđ dicit alius psalmus: Hõ vanitati sil'is fcũs est: dies eiꝰ velut vmbra ꝑtereũt. Sed nõ vane deus ꝯstituit oẽs filios hoĩuꝫ: q2 ⁊ multos a vanitate liberat ꝑ mediatorẽ iħꝫ. Et quos liberãdos nõ esse presciuit ad vtilitatẽ liberãdoꝝ: ⁊ cõparationeꝫ duaꝝ iter se a ꝯtrario ciuitatũ nõ vtiq̧ vane in totius rationalis creature pulcherrima atq̧ iustissima ordinatõe ꝯstituit. Deide sequit̃. Quis ẽ hõ q viuet ⁊ nõ videbit mortẽ: eruet aĩaꝫ suaꝫ de manu iferi: Quis ẽ iste nisi de substantia illa israel ex semine dauid xp̃s iesus: de quo dicit apl's: ꝙ surgẽs a mortuis iã nõ morit̃: ⁊ mors ei vltra nõ dñabit̃: Sic eiꝫ viuit ⁊ nõ videbit mortẽ: vt tñ mortuus fuerit: sed aĩaꝫ suã eruerit de manu iferi: q2 ꝓpter quorũdã soluenda pctõꝝ vicula ad iferna descẽderat. Eruit aũt ꝑtãte illa de qua i euãgelio dicit: ꝑtãtẽ hẽo ponẽdi aĩaꝫ meã: ⁊ potestatẽ habeo iteꝝ sumẽdi eam.

¶ Ad quoꝝ ꝑsonã ꝑtinere itelligẽda sit flagitatio ꝓmissoꝝ: de qbus i psalmo dicit̃: vbi sũt mĩe tue antique dñe. Capitulum. xij.

Sed cetera psalmi huiꝰ q̃ ita se hñt: vbi sũt miseratiões tue antique dñe: quas iurasti dauid in veritate tua. Memor esto dñe opprobrij ſuoꝝ tuoꝝ: qđ ꝯtinui i sinu meo ml'tarũ gẽtiuꝫ: qđ exprobrauerũt inimici tui dñe: qđ exprobrauerũt ꝯmutationẽ xp̃i tui: vtrũ ex ꝑsona dicta sint illoꝝ isrl'itaꝝ q desiderabant reddi sibi ꝓmissionẽ que fcã ẽ ad dauid: an potius ad xp̃ianoꝝ q nõ ꝺ̃ꝫ carnẽ sꝫ ꝺ̃ꝫ spm̃ sũt isrl'ite: merito q̃ri potest. Dicta sunt qppe ista vel scripta tꝑe quo fuit ethan: de cuius noĩe titulũ iste psalmus accepit. ⁊ idẽ tꝑs regni dauid fuit: ac ꝑ hoc non diceret̃ vbi sunt miserationes tue antique dñe quas iurasti dauid i veritate tua: nisi eoꝝ ꝑsonã i se ꝓpha trãsfiguraret: qui lõge postea futuri erãt: qbus hoc tꝑs esset antiquũ qñ regi dauid ista ꝓmissa sũt. Potest aũt itelligi dictũ hoc eẽ ꝓpter ml'tas gẽtes: qñ xp̃ianos ꝑsequebantur ꝓphaꝫ exprobrasse illis passionẽ xp̃i: quam scriptura cõmutationẽ vocat: qm̃ moriẽdo imortalis fcũs est. Potest ⁊ cõmutatio xp̃i ꝺ̃ꝫ hoc accipi exprobrata isrl'itis: q2 cũ eoꝝ speraret̃ futurꝰ fcũs ẽ gẽtiũ: ⁊ hoc eiꝭ nũc exprobrabãt ml'te gẽtes q̄ crediderũt i eũ ꝑ testamẽtũ nouũ illis i vetustate manẽtibus: vt ideo dicat̃ memẽto dñe opprobrij seruoꝝ tuorũ: q2 nõ eos obliuiscente sed potius miserante dño ⁊ ipsi post hoc opprobriũ credituri sũt: Sed ille quẽ prius posui ꝯueniẽtior sensus mihi videt̃: inimicis eiꝫ xp̃i qbus exprobratur ꝙ eos ad gentes trãsiens reliquerit christus: incõgrue vox ista coaptatur memẽto domine opprobrij seruorum tuoꝝ. Nõ enim serui dei nuncupandi sunt tales iudei. Sed eis verba ista competunt qui cuꝫ graues humilitates persecutionum pro christi nomine paterent̃ recordari potuerũt excelsum regnũ semini dauid fuisse promissuꝫ: ⁊ eius desiderio dicere nõ desperando sed petendo: querendo pulsando: vbi sũt misericordie tue antique domine: quas iurasti dauid i veritate tua. Memẽto domine opprobrij seruorum tuorum: quod continui i sinu meo multarum gentium: hoc est in interioribus meis patienter pertuli: ꝙ exprobrauerunt inimici tui domine: ꝙ exprobrauerunt commutationem christi tui: non eam putantes commutationem sed consũmationem. Quid est autem memento domine: nisi vt miserearis: ⁊ pro tolerata patienter humilitate mea reddas celsi

tudinem quaȝ iurasti dauid in veritate tua? Si aũt iudeis assignem⁹ hec verba: illi filii dei talia potuerũt dicere: q expugnata terrena hierusalẽ anteꝗ̃ iesus christus hũanit⁹ nasceret̃ i captiuitatẽ ducti sũt intelligẽtes cõmutationeȝ xp̃i: q̃r. s. nõ p eũ terrẽa carnalisq̃ felicitas q̃lis paucis annis regis salomõis apparuit: sed celestis eẽt ac spũalis fideliter expectanda quam tũc ignorans ĩfidelitas gentiũ cũ dei populũ exultabat atq̃ insultabat eẽ captiuum: qd aliud ꝗ̃ xp̃i cõmutationeȝ sȝ scientib⁹ nesciens exprobrabat? Et iõ quod seq̃t̃ vbi psalm⁹ iste cõcluditur. bñdictio dñi i eternũ fiat fiat vniuerso populo dei ad celesteȝ hierusaleȝ ptinenti: siue in illis q latebant i testamento veteri anteꝗ̃ reuelaret̃ nouũ: siue i his q i aȝ testamẽto nouo reuelato manifeste ptinere cernũt̃ ad christũ satis cõgruit. Benedictio qppe domini i semine dauid: nõ ad aliquod tempus qualis dieb⁹ salomõis apparuit: sȝ i eternũ speranda est: in q̃ certissima spe dicit̃ fiat fiat. Illi⁹. n. spei est confirmatio ṽbi hui⁹ iteratio. Hoc ḡ itelligens dauid ait i ꝯo regnoꝝ libro: vñ ad istũ psalmũ digressi sum⁹ ⁊ locut⁹ es pro domo ꝯui tui i lõginquũ. Jõ ãt post paululũ ait. Nũc icipe ⁊ bñdic domũ ꝯui tui vsq̃ i eternũ ⁊c̃. q̃r tũc geniturus erat filiũ ex quo ꝓgenies ei⁹ duceret̃ ad xp̃ȝ p quẽ futura erat dom⁹ ei⁹ et̃na: eadẽq̃ domus dei. Dom⁹. n. dauid pp gen⁹ dauid: dom⁹ ãt dei eadẽ ⁊ ipsa pp tẽplũ dei: de hoib⁹ factũ non de lapidib⁹: vbi hitet in eternũ pp̃ls cũ d̃o ⁊ i deo suo: ⁊ de⁹ cũ populo atq̃ i populo suo: ita vt deus sit iplẽs populũ suũ: ⁊ populus plen⁹ d̃o suo cũ de⁹ erit oia i oib⁹ ipse i pace p̃miũ q virtus in bello. Jõ cũ i ṽbis nathan dictũ ẽẽt: ⁊ enũciauit tibi dñs q̃m domũ edificabis ipsi: postea dictũ ẽ i ṽbis dauid: q̃m tu dñs oipotẽs de⁹ israel reuelasti aurẽ ꝯui tui dicẽs: domũ edificabo tibi. Hãc. n. domũ ⁊ nos edificam⁹ bene viuẽdo: et de⁹ vt bene viuam⁹ opitulãdo. Quia nisi dominus edificauerit domũ: i vanum laborauerũt edificãtes eã. Cui⁹ dom⁹ cũ venerit vltima dedicatio: tũc fiet illud qd̃ hic p nathã locutus est de⁹ dicẽs. Et ponã locũ pp̃lo meo israel: ⁊ plãtabo illũ ⁊ inhitabit seorsũ: ⁊ nõ sollicit⁹ erit vltra: ⁊ nõ apponet fili⁹ iniq̃tatis hũiliare eũ: sicut ab initio a dieb⁹ quib⁹ cõstitui iudices sup populum meum israel.

¶ An ꝓmisse pacis veritas illis temporib⁹ possit ascribi: que sub salomone fluxerũt. Ca. xiij.

Hoc tã magnũ bonũ q̃sq̃s i hoc seculo ⁊ i hac terra sperat: ĩsipiẽter sapit. An quispiã putabit i pace regni salomõis id eẽ cõpletũ? Pacẽ qppe illã scriptã i vmbra futuri excellẽti p̃dicatiõe cõmẽdat. Sȝ huic suspitiõi vigilãter occursũ ẽ cũ posteaꝗ̃ dictũ est nõ apponet fili⁹ iniq̃tatis humiliare eũ: cõtinuo subiũctũ ẽ. Sicut ab initio a dieb⁹ quib⁹ ꝯstitui iudices sup populũ meuȝ israel. Judices nãq̃ priusq̃ ibi reges eẽ cepissent sup illũ populum fuerãt cõstituti: ex quo terrã ꝓmissionis accepit. Et vtiq̃ humiliabat eũ fili⁹ iniq̃tatis: hoc ẽ hostis alienigena: p iterualla tẽpoꝝ q̃b⁹ leg̃ũt̃ paces alternasse cũ bellis: ⁊ ĩueniũtur illic pacis tẽpora ꝓlixiora ꝗ̃ salomõ habuit: qui. xl. regnauit ãnos. Nã sub eo iudice q ẽ appellatus aoth. lxxx. ãni pacis fuerũt: absit ergo vt salomonis tẽpora i hac ꝓmissiõe p̃dicta eẽ credãt̃. Multomin⁹ itaq̃ cuiuslibet regis alteri⁹. Nõ. n. q̃sq̃ eoꝝ i tãta quãta ille pace regnauit: nec vnq̃ oino gẽs illa ita regnũ tenuit: vt sollicita nõ fuerit ne hostib⁹ subderet̃: q̃r i tãta mutabilitate reꝝ humanaꝝ nulli aliq̃ñ populo ꝯcessa ẽ tãta securitas: vt huic vite hostiles nõ formidaret icursus. Loc⁹ ḡ iste q ꝓmittit̃ tã pacate ac secure hitatiõis: etern⁹ ẽ eternisq̃ debet̃ i matre hierusalẽ libera: vbi erit ṽacit̃ populus israel: hoc. n. nomẽ iterpretat̃ vidẽs deũ. Cui⁹ premij desiderio pia p fidẽ vita in hac erũnosa pegriatione ducenda est.

¶ De studio dauid i dispositiõe psalmoꝝ. c. xiiij.

PRocurrẽte igit̃ p tp̃a ciuitate d̃i: p̃mo i vmbra futuri i terrena. s. hierusalem regnauit dauid. Erat ãt dauid vir i cãticis erudit⁹: q harmoniã musicã nõ vulgari voluptate sȝ fidei volũtate dilexit: eaq̃ deo suo q ver⁹ ẽ de⁹ mystica rei magne figuratiõe ꝯuierit diuersoꝝ sonoꝝ rõnabilis moderatusq̃ cõcentus cõcordi varietate cõpactã bene ordiate ciuitatis ĩsinuat vnitatem. Deniq̃ ois fere ꝓphetia ei⁹ in psalmis ẽ: quos centũ quinquaginta liber cõtinet: quẽ psalmoꝝ vocam⁹. In q̃b⁹ nõnulli volũt eos solos factos eẽ a dauid. q eius noie inscripti sũt. Sũt itẽ q putãt non ab eo factos: nisi q p̃notãt̃ ipsius dauid: qui ṽo hñt in titulis ipsi dauid: ab alijs factos persone ipsius fuisse coaptatos. Que opinio voce angelica saluatoris ipsius refutatur: vbi ait: q̃ ipse dauid in spiritu christum dixerit eẽ suũ dominuȝ q̃m psalm⁹ cẽtesimusnonus sic icipit. Dixit dñs

dn̄o meo sede a dextris meis: donec ponā ini/
micos tuos scabellū pedū tuoꝝ. Et certe idem
psalmꝰ nō hꝫ ī titulo ipsius dauid: sꝫ ipsi dauid:
sicut plurimi. Mihi aūt credibiliꝰ videnť esti/
mare: qui oēs illos centū ⁊ qnquagita psalmos
eiꝰ opi tribuūt: eūq3 aliquos pnotasse etiam no
minibꝰ alioꝝ aliqd qđ ad rē pertineat figuranti
bꝰ: ceteros aūt nulliꝰ hoīs nomē in titulis h abe
re voluisse: sicut ei varietatis huiꝰ dispositiōeꝫ
q̄uis latebrosā nō tn̄ inanē dn̄s īspirauit. Nec
mouere debet ad hoc nō credēdū: q nōnulloꝝ
noīa ꝓphetarū qui longe post dauid regis tē/
pora fuerūt: quibusdā psalmis ī eo libro legun
tur inscripta: ⁊ q̄ ibi dicūtur velut ab eis dici vi
dētur. Neq3.n. nō potuit ꝓpheticus spūs pro/
phetāti regi dauid hec ēt futurorū prophetaꝝ
noīa reuelare: vt rex aliquid qđ eorū persone
cōuenire ꝓphetice cantareť: sicut rex iosias ex
oriturꝰ ⁊ regnaturꝰ post ānos āpliꝰq3 trecētos
cuidā ꝓphete qui ēt facta eius futura predixit
cum suo nomine reuelatus est.

¶ An oīa q̄ ī psalmis de christo ⁊ eccl'ia ꝓphetā
tur ad cōtextū huiꝰ opis coaptāda sint. C. xv.

Nunc iam expectari a me video vt hoc
loco libri huiꝰ aperiā quid ī psalmis da
uid de dn̄o iesu xp̄o vel eiꝰ ecclesia ꝓ/
phetauerit: ego aūt vt hoc nō ita faciā sicut vi/
deť ipsa expectatio postulare: q̄uis iā ī vno fe
cerīꝫ copia q̄ inopia magis īpedior. Oīa.n. po
nere vitāde prolixitatis cā prohibeor: vereor
aūt ne cū aliquā elegero: multis qui ea noue/
rūt videar magis necessaria preterisse. Deīde
qꝛ testimoniū qđ ꝓferť de cōtextione totiꝰ psal
mi debet habere suffragiū: vt certe nihil sit qđ
ei refrageť si nō oīa suffragātur: ne more cen
tonū ad rē quā volumꝰ tanq̄ versiculos decer
pere videamur: velut de retrogrado carmine
qđ nō de re illa sed de alia lōgeq3 diuersa repe
riať eē cōscriptū. Hoc aūt vt ī quocunq3 psal/
mo possit ondi: exponēdus ē totꝰ: qđ quāti ope
ris sit ⁊ alioꝝ ⁊ nostra volumina in quibꝰ hoc fe/
cimꝰ satis īdicant. Legat q̄ illa q voluerit ⁊ po/
tuerit: ⁊ īueniet quot ⁊ quanta rex dauid idēq3
ꝓpheta de xp̄o ⁊ eiꝰ ecclesia prophetauerit: de
rege.s. ⁊ ciuitate quam condidit.

¶ De his q̄ ī. xliiij. psalmo ad xp̄m ⁊ ecclesiā per
tinētia: aut apte dicūť aut tropice. Cap. xvi.

Qualibet.n. de q̄cūq3 re ꝓprie sint atq3
manifeste ꝓphetice locutiōes: necesse
ē vt eis ēt tropice misceātur: q̄ maxie
ꝓpter tardiores ingerūt doctoribꝰ laboriosuꝫ
disputādi exponēdiq3 negociū. Quedā tamen
xp̄m ⁊ ecclesiā ipsa prima facie mox vt dicunť
ostēdūt: ⁊ si ex ocio restāt exponēda que in eis
minꝰ intelligūtur. Quale illud ē ī eodē psalmo
rū libro. Eructauit cor meū verbū bonū: dico
ego opa mea regi. Lingua mea calamus scribe
velociter scribētis. Speciosus forma pre filijs
hominū: diffusa ē gratia in labijs tuis: propťea
benedixit te deꝰ in eternū. Accingere gladium
tuū circa femur tuū potētissime. Specie tua ⁊
pulchritudine tua: itēde prospere procede ⁊ re
gna. Propter vitatē ⁊ māsuetudinē ⁊ iustitiaꝫ
⁊ deducet te mirabiliter dextera tua. Sagitte
tue acute potētissime: populi sub te cadēt ī cor
da iuimicoꝝ regis. Sedes tua deꝰ ī seculū secu
li: virga directiōis vga regni tui. Dilexisti iusti
tiā ⁊ odio habuisti inigtatem: ꝓpterea vnxit te
deꝰ deꝰ tuꝰ oleo exultatiōis pre participibꝰ tuis
Myrrha ⁊ gutta ⁊ cassia vestimētis tuis a do
mibꝰ eburneis: ex gbꝰ delectauerūt te filij regū
ī honore tuo. Quis nō hic xp̄m quē predicamꝰ
⁊ ī quem credimꝰ quālibet sit tardus agnoscat:
cū audeat deuꝫ cuiꝰ sedes ē ī secula seculoꝝ: ⁊
vnctū a deo vti sicut vngit deꝰ: nō visibili sed
spūali atq3 itelligibili chrismate? Quis.n. tā ru
dis ē ī hac religiōe vel tā surdus aduersus eiꝰ
famā lōge lateq3 diffusam vt xp̄m a chrisma/
te hoc ē ab vnctiōe appellatū eē n̄ norit? Agni/
to āt rege xp̄o iā ceťa q̄ hic topice dc̄ā sūt: quo
mō sit speciosus forma p̄ filijs hoīuꝫ q̄dā tanto
magꝭ amāda atq3 mirāda q̄to minꝰ corpea pul
chritudie: qs gladiꝰ: q̄ sagitte ⁊ ceťa isto mō n̄ ꝓ
p̄e sꝫ tropice posita: iā subditꝰ ei q regnat pp vi/
tatē ⁊ māsuetudinē ⁊ iustitiā igrat ex ocio? Dei
de aspiciat eiꝰ eccl'iā tāto viro suo spūali cōnu/
nubio ⁊ diuio amore cōiūctā: de q̄ dr̄ ī his q̄ se/
quūtur. Astitit regia a dextris tuis ī vestitu de
aurato circūamicta varietate. Audi filia ⁊ vi/
de ⁊ iclina aurē tuā: ⁊ obliuiscere ppl'm tuū et
domū p̄ris tui. Qm̄ ꝯcupiuit rex spēꝫ tuā: quia
ipe ē dn̄s deꝰ tuꝰ ⁊ adorabūt eū filij tyri ī mūeribꝰ
Vultū tuū depcabūť oēs diuites pleb: oīs gl'ia
eiꝰ filie regꝭ itrisecꝰ ī fimbrijs aureis circūaicta
varietate. Affereť regi vgies post eā: ꝓxie eiꝰ
affereť tibi ī letitia ⁊ exultatiōe: adducētur in
tēplum regis. Pro p̄ribꝰ tuis nati sunt tibi filij:
cōstitues eos principes sup oēm terrā. Me/
mores erūt noīs tui domine in omni generatio
ne ⁊ progēie. Propterea populi ꝯfitebūť tibi ī

eternū ⁊ in scl'z scl'i. Nō opinor quenq̃ ita desi/
pere: vt hic aliq̃ muliercula p̄dicari credat at/
q̃ describi: ↄiugem videlicet illius cui dictū est.
Sedes tua deus in scl'a scl'oꝝ: virga directiōis
virga regni tui. Dilexisti iusticiā ⁊ odisti iniqta/
tē: ꝓpterea vnxit te deus deus tuus oleo exul
tatōis pre participibus tuis: xp̄z vtiq̃ pre xp̄ia/
nis. Hi sūt eiꝫ participes eius: ex quoꝝ ī oībus
gētib⁹ vnitate atq̃ ↄcordia fit ista regina: sicut
⁊ ī alio psalmo de illa dicit̄: ciuitas regis magni
Ipsa est syon sp̄ualiter: qd̄ nomē latine īterp̄ta
tum est speculatio. Speculat̄ eiꝫ futuri scl'i ma
gnū bonū: qm̄ illuc dirigit̄ eius ītētio. Ipsa est ⁊
hierusalē eodē modo sp̄ualiter vn̄ mlt'a iā dixi/
mus: eius inimica est ciuitas diaboli babylon q̄
ↄfusio īterp̄tat̄: ex qua tn̄ babylone regina ista
oīuꝫ gentiū generatione liberatur: ⁊ a pessimo
rege ad optimū regē. i. a diabolo trāsit ad xp̄z.
Propter qd̄ ei dicit̄: obliuiscere ppl'z tuū ⁊ do/
mū p̄ris tui. Cuius ciuitatis īpie porcio sūt israe
lite sola carne nō fide: inimici etiam ipsi magni
huius regis eiusq̃ regine. Ad ipsos. n. veniēs ⁊
ab eis xp̄s occisus: magis alioꝝ fcūs ē quos nō
vidit ī carne. Vn̄ p cuiusdā psalmi ꝓphetiam di
cit ipse rex noster. Erues me de ↄtradictōibus
populi: constitues me in caput gentium. Popu
lus quē nō cognoui seruiuit mihi ī auditu auris
obediuit mihi. Populus ergo iste gentiuꝫ quē
nō cognouit xp̄s p̄sentia corporali: ī quē tn̄ xp̄z
sibi annūciatū credit: vt merito de illo diceret
ob auditu auris obediuit mihi: q̄ fides ex audi
tu est: iste inq̃ ppl's additis veris ⁊ carne ⁊ fide
israelitis: ciuitas ē dei: q̄ ipsuꝫ quoq̃ scd̄ꝫ carnē
peperit xp̄z: qn̄ ī solis illis isrl'itis fuit. Inde qp/
pe erat virgo maria: ī qua carnē xp̄s vt hō esset
assūpsit. De qua ciuitate psalmus ali⁹ ait. Mr̄
syon dicet hō ⁊ hō fcūs ē ī ea: ⁊ ipse fundauit eā
altissimus. Quis ē altissimus nisi d̄s? Ac p hoc
xp̄s d̄s anteq̃ ī illa ciuitate p mariam fieret hō
ipse ī p̄triarchis ⁊ ꝓph̄is fundauit eā: Cū igitur
huic regine ciuitati dei tāto an̄ dcm̄ sit p ꝓph̄iā
qd̄ iā videmus ipletū: ꝓ p̄ribus tuis nati sūt ti
bi filij: ↄstitues eos p̄icipes sup oēꝫ terrā: ex fi/
lijs qppe eius sup oēꝫ terrā sūt p̄positi p̄icipes
cū ↄfiteāt̄ ei ppl'i ↄcurrētes ad eā ↄfessione lau
dis eťne ī scl'z scl'i: ꝓcl'dubio qcqd hic tropicis lo
cutōibus subobscure dcm̄ est quoquō ītelligat̄
debet his rebus manifestissimis conuenire.

De his que ad sacerdotium christi ī psalmo. c.
ix. ⁊ de his que in psalmo. xxi. ad passionē ipsius
spectant Capitulum. xvij.

Sicut etiaꝫ in illo psalmo vbi sacerdos
xp̄s queādmodū hic rex aptissime p̄di/
cat̄: dixit dn̄s dn̄o meo sede a dextris meis: do
nec ponā inimicos tuos scabellū pedū tuoꝝ: se
dere xp̄s ad dexterā dei p̄ris credit̄: nō videt̄:
Eius etiā inimicos poni sub pedibus eius nōdū
apparet. Id igitur apparebit ī fine: nunc hoc ue
re credit̄: post uidebitur. Uerum hoc qd̄ sequit̄
virgā uirtutis tue emittet dn̄s ex sion domina
re ī medio inimicoꝝ tuoꝝ: ita claꝝ ē vt nō solū ī
fidelit̄ ⁊ īfeliciter: sed etiā īpudēter negetur. Et
ipsi qppe fatētur inimici ex syon missā fuisse le/
gē xp̄i: qd̄ euāgeliū nos vocamus: ⁊ eā virgam
virtutis eius agnoscimus. Dn̄ari vero eū ī me/
dio inimicoꝝ suoꝝ ijdē ipsi īter quos dn̄at̄ dēti
bus ⁊ tabescēdo ⁊ nihil aduersus eū valēdo te/
stāt̄. Deīde ꝙ paulopost dicit Iurauit dn̄s ⁊ nō
penitebit eū: qbus verbis īmutabile futuꝝ esse
signat qd̄ adiūgit̄: tu es sacerdos ī eternū secū/
dū ordinē melchisedec: ex eo ꝙ iā nusq̃ ē sacer
dotiū ⁊ sacrificiū s̄ꝫ ordinē aaron: ⁊ vbiq̃ offer
tur sub sacerdote xp̄o: qd̄ protulit melchisedec
qn̄ bn̄dixit abraā qs ambigere p̄mittit̄ de quo ⁊
ista dicātur? Ad hec itaq̃ manifesta referūtur
q̄ paulo obscurius ī eodē psalmo posita sunt: q̄
quō recte ītelligātur: ī nr̄is iā ppl'aribus sermo
nibus notam fecimus. Sic ⁊ ī illo vbi passionis
sue humilitatem per prophetam christus loqui
tur dicens. Foderūt manus meas ⁊ pedes me
os: dinumerauerūt omnia ossa mea. Ipsi vero
considerauerunt ⁊ inspexerūt me quibus vtiq̃
verbis in cruce corpus significauit extentum
manibus pedibusq̃ confixis: ⁊ clauorum trans
uerberatione confossis: eoq̃ modo se spectacu
luꝫ considerantibus conspicientibus prebuisse
Addens etiam. diuiserunt sibi vestimenta mea
⁊ super vestem meam miserunt sortē. Que ꝓ/
phetia quemadmodum impleta sit euangelica
narrat historia. Tunc profecto alia recte ⁊ ītel
ligantur que ibi minus aperte dicta sunt: cū cō
gruūt his que tāta manifestatione claruerūt: p̄
sertim cū ⁊ illa que nō trāsacta credimus sed p̄/
sentia ↄtuemur: sicut ī eodē psalmo legūtur tā
to ante predicta ita nunc exhibita iaꝫ toto orbe
terraruꝫ cernuntur. Ibi enim paulopost dicit̄.
cōmemorabuntur ⁊ conuertentur ad dominū
vniuersi fines terre: ⁊ adorabunt in conspectu
eius omnes patrie gentium: quoniam domini
est regnum: et ipse dominabitur gentium.

¶ De psalmo tertio ꝛ de.xl.ꝛ de.xv.ꝛ de.lxvij.iq
bus mors ꝛ resurrectio dñi ꝓphant̃. Ca.xviij.

DE resurrectione quoqꝫ eius nequaq̃
psalmoꝝ oracula tacuerunt. Nam qd
est aliud qđ in psalmo tertio ex ꝑsona
eius canit̃: ego dormiui ꝛ somnũ cepi ꝛ exurre/
xi qm̃ dñs suscepit me? An forte q̃sq̃ ita desipit
vt credat velut aliqd magnũ nobis idagare vo
luisse ꝓphã: ꝙ dormierit ꝛ exurrexerit: nisi sõ/
nus iste mors esset: ꝛ euigilatio resurrectio: quã
de xp̃o sic oportuit ꝓphari? Nã ꝛ i quadragesi
mo multo manifestius id ostendit̃: vbi ex ꝑsona
eiusdẽ mediatoris more solito tanq̃ ꝑterita nar
rant̃ q̃ futura ꝓphabant̃: qm̃ q̃ ventura erãt iã
i ꝑdestinatõe ꝛ ꝑscientia dei velut facta erant:
q꞉ certa erant. Inimici inqt mei dixerunt mala
mihi: qñ morietur ꝛ peribit nomen eius. Et si in/
grediebat̃ vt videret: vana locutũ est cor eius:
ꝯgregauit iniqtatẽ sibi. Egrediebat̃ foras ꝛ lo/
quebat̃ simul i vnũ: aduersũ me susurrabãt oẽs
inimici mei: aduersũ me cogitabant mala mihi:
ꝟbũ iniquũ ꝯstituerũt aduersũ me. Nunquid q
dormit non adijciet vt resurgat? Hec certe ita
posita sunt verba: vt nihil aliud dixisse itelligat̃
q̃ si diceret: nũquid q morit̃ nõ adijciet vt reui/
uiscat? Superiora quippe demonstrant mortem
ipsius cogitasse ꝛ disposuisse inimicos ei⁹: ꝛ hoc
actũ esse ꝑ eũ q igrediebat̃ vt videret. Cui aũt
hic nõ occurrat ex discipulo eius factus tradi/
tor iudas? Q꞉ ergo facturi erãt qđ moliebant̃
idest occisuri erant eũ: ostendens illos vana ma
litia frustra occisuros resurrecturũ: sic adiecit
hunc versum velut diceret. Quid agitis vani?
Qđ vestrũ est scelus: meus somnus erit. Nun
qd q dormit nõ adijciet vt resurgat? Et tñ tam
magnũ nefas nõ ipune facturos ꝯsequentibus
indicat versibus dicens. Et eñ hõ pacis mee in
quo speraui qui edebat panes meos: ampliauit
sup me calcaneum suũ.i.ꝯculcauit me. Tu aũt
iquit dñe miserere mei ꝛ resuscita me ꝛ reddã
illis. Quis hoc iã neget: q iudeos post passionẽ
resurrectionẽq̃ xp̃i de sedibus suis bellica stra
ge ꝛ excidio funditus eradicatos videt? Occi/
sus eñ ab eis resurrexit: ꝛ reddidit eis iterim tẽ/
poraneã disciplinã: excepto ꝙ nõ correctis ser/
uat qñ viuos ꝛ mortuos iudicabit. Nã dñs ipse
iesus istũ ipm̃ traditorẽ suũ ꝑ panẽ porrectũ ostẽ
dens aplis hũc etiã versũ psalmi huius cõme/
morauit ꝛ i se dixit ipletum. Qui edebat panes
meos ampliauit sup me calcaneũ suũ. Qđ aũt
ait i quo speraui: nõ congruit capiti sed corpori.
Neq̃ eñ nesciebat eũ ipse saluator de quo ante
iã dixerat vnus ex vobis diabolus est: sꝫ solet i
se mẽbroꝝ suoꝝ transferre ꝑsonã: ꝛ sibi tribue/
re qđ est illoꝝ: q꞉ caput ꝛ corpus vnus est xp̃s.
Vñ illud est i euãgelio: Esuriui ꝛ dedistis mihi
manducare: qđ exponens ait. Qñ vni ex mini/
mis meis fecistis mihi fecistis. Se itaque dixit
sperasse: quod tũc sperauerũt de iuda discipuli
eius qñ est ꝯnumeratus aplis. Iudei aũt xp̃m
quem sperant: moriturũ esse non sperant. Ideo
quẽ lex ꝛ ꝓphe annunciauerũt: nr̃m esse nõ pu
tant: sꝫ nescio quem suũ: quẽ sibi alienũ a mor/
tis passione ꝯfingũt. Ideo mirabili vanitate at
q̃ cecitate ꝟba q̃ posuimus nõ mortem ꝛ resur
rectõem: sꝫ sõnũ ꝛ euigilatiõem significasse ꝯten/
dũt. Sꝫ clamat eis etiã quītusdecimus psalm⁹:
ꝓpter hoc iocũdatũ est cor meũ: ꝛ exultauit li/
gua mea: isup ꝛ caro mea regescit in spe: qm̃ nõ
dereliques aĩam meam i inferno: nec dabis scm̃
tuũ videre corruptõem. Quis i ea spe diceret re
geuisse carnem suam: vt nõ derelicta aĩa sua i
iferno: sed cito ad eam redeũte reuiuisceret: ne
corrũperet̃ sicut cadauera corrũpi solent: nisi q
die tertio resurrexit: quod vtiq̃ dicere nõ pos/
sunt de ꝓpheta ꝛ rege dauid. Clamat ꝛ sexage
simusseptimus psalmus. Deus noster deus sal/
uos faciẽdi: ꝛ dñi dñi exitus mortis: Quid apti⁹
diceret̃? Deus eñ saluos faciẽdi: dñs est iesus
qđ iterp̃tat̃ saluator siue salutaris: Nam ratio
nominis huius hec reddita est: quando priusq̃
ex virgine nasceretur dictum est: paries filium
ꝛ vocabis nomen eius iesum: ipse enim saluum
faciet populum suum a peccatis eoꝝ. In quoꝝ
peccatoꝝ remissionem i quã sanguis eius effu/
sus est non vtiq̃ oportuit eum de hac vita exi/
tus alios habere q̃ mortis. Ideo cum dictum
esset deus noster deus saluos faciendi: ꝯtinuo
subiunctum est: ꝛ domini domini exitus mortis
vt ostenderetur moriẽdo saluos esse facturus.
Sed mirando dictum est ꝛ domini: tanq̃ dice/
retur. Talis est ista vita mortalium: vt nec ipse
dominus aliter ab illa exiret nisi per mortem.

¶ De psalmo.lxviij.in quo iudeorum pertinax
infidelitas declaratur. Capitulum.xix.

SEd vt iudei tam manifestis huius pro
phetie testimonijs etiam rebus ad effe
ctum tam clarum certumq̃ ꝑdictis
omnino non credant profecto in eis illud imple
tur qđ in eo psalmo qui hunc sequitur scriptũ ẽ,

:um.n.et illic ex p̃sona xp̃i que ad eius passio/
em pertinēt ꝓphetice dicerent: ↄmemoratuꝫ
qđ in euāgelio patuit. Dederūt i escaꝫ meam
el: ꝛ in siti mea dederūt mihi potum acetū. Et
elut post tale ↄuiuiū epulasq́ȝ sibi huiuscemo
nodi exhibitas mox itulit. Fiat mēsa eoꝝ corā
sis i muscipulaꝫ ꝛ i retributionē ꝛ in scādaluꝫ
Obscurent̃ oculi eoꝝ ne videant: ꝛ dorsuꝫ eo/
i semp̃ icurua. Et cetera q̄ non optando sunt
icta sꝫ optādi specie ꝓphetādo p̄dicta. Quid
rgo miꝝ si hec manifesta nō vidēt: quoꝝ oculi
int obscurati ne videāt? Quid miꝝ si celestia
ō suspiciūt: q vt in t̃rena sint ꝓni dorsuꝫ eoruꝫ
mp̃ icuruatū ē? His. n. verbis trāslatis a cor
ore vitia significant̃ animoꝝ. Ista de psalmis
oc est de ꝓphetia regis dauid satis dicta sint
t aliqs modus sit. Ignoscāt aūt q hec legūt: ꝛ
icta illa nouerūt ꝛ de his q̄ fortasse firmiora
e p̃termisisse vł' itelligūt vł' existimāt n̄ q̄rāt̃.
De regno ac merito dauid: ꝛ de filio ipsi⁹ sa/
mone eaq́ȝ ꝓphetia q̄ ad xp̃m p̃tinēs iuenit̃:
el i eis libris q scriptis ipsi⁹ copulant̃: vel i eis
uos ipsius esse non dubiū est. Capitulum. xx.

R Egnauit ergo dauid in t̃rena hierusa/
lem fili⁹ celestis hierusaleꝫ: diuino mul
tum testimonio p̄dicatus. qꝛ et delicta
us tāta pietate supata sūt p saluberrimā pe/
tēdi humilitatē vt prorsus iter eos sit de qb⁹
se ait. Beati quoꝝ remisse sūt iniqtates: ꝛ qꝝ
cta sunt peccata. Post hūc regnauit eidē po
ulo vniuerso salomon ei⁹ fili⁹ q vt supradictū
t p̃re suo viuēte cepit regnare: Hic bonis ini/
is malos exit⁹ habuit. Quippe secunde res q̄
piētiū aīos fatigant magis huic obfuerūt: q̄ȝ
fuit ipsa sapiētia etiā nunc ꝛ deiceps memo/
abilis: ꝛ tūc lōge lateq́ȝ laudata. Prophetasse
iaꝫ ipse reperit̃ i suis libris: q tres recepti sūt
auctoritatē canonicā. Prouerbia: Ecclesia/
es: Cāticū cāticoꝝ. Alij vero duo quoꝝ vnus
piētia alter eccl'iasticus dicit̃: ꝓpter eloquij
ōnullā similitudinē vt salomonis dicant̃ obti
uit ↄsuetudo: nō aūt eē ipsi⁹ nō dubitāt docti
res: eos tn̄ in auctoritatē maxime occidētalis
ntiqtus recepit eccl'ia. Quoꝝ in vno q appel/
tur sapiētia salomonis: passio xp̃i aptissime ꝓ
hetat̃. Impij qppe int̃fectores ei⁹ ↄmemorā/
ir dicentes. Circūueniam⁹ iustū. qm̄ insuauis
t nobis: ꝛ contrari⁹ est opibus nr̄is: et iprope/
at nobis peccata legis: ꝛ ifamat nos peccata
isciplinę nr̄e. Promittit se sciētiaꝫ dei habere
ꝛ filiū dei se nominat: fact⁹ est nobis i traducti/
onē cogitationū nr̄aꝝ. Grauis est nobis etiam
ad vidēdū: qm̄ dissimilis ē alijs vita illi⁹: ꝛ imu
tate vie ei⁹. Tāq́ȝ nugaces estiati sum⁹ ab illo
ꝛ abstinet se a vijs nr̄is: q̄si ab imūditijs. Pro/
fert nouissima iustoꝝ: ꝛ gloriat̃ patreꝫ se deum
hr̄e. Videamus ergo si sermones illi⁹ veri sunt
ꝛ tētemus que ventura sunt illi: ꝛ sciem⁹ q̄ erūt
nouissima illi⁹. Si. n. iustus est fili⁹ dei: suscipiet
illū ꝛ liberabit euꝫ de manu ↄtrarioꝝ. Cōtume
lia ꝛ tormēto interrogemus illum: vt sciamus
reuerētiā illius ꝛ ꝓbemus patientiā ipsi⁹: mor/
te turpissima ↄdēnem⁹ eum. Erit eniꝫ ei respe/
ctus i sermonib⁹ illi⁹: Hec cogitauerūt ꝛ erra/
uerūt: execauit eni illos malitia eoꝝ. In ecclesi
astico aūt fides gētiū futura p̄dicit̃ isto modo
Miserere nostri dn̄ator deus omnium: ꝛ imit
te timorē tuum sup̃ oēs gentes. Extolle manū
tuā sup̃ gētes alienas: ꝛ videāt potētiā tuā: vt
sicut corā illis scificat⁹ es i nobis: ita corā nobis
magnificeris in illis: et agnoscāt te ꝭm qđ nos
agnouimus te: qꝛ nō ē deus p̃ter te dn̄e. Hanc
sub optandi ꝛ precādi specie prophetiā p iesuꝫ
xp̃m videm⁹ impletā: sed aduersus cōtradicto
res nō tanta auctoritate ꝓferunt̃ q̄ scripta nō
sunt i canōe iudeoꝝ. In tribus vero illis quos
salomonis esse cōstat ꝛ iudei canonicos habēt
vt ondatur ad xp̃m: ꝛ ecclesiā p̃tinere quod in
eis eiusmodi rep̃itur: operosa disputatio neces
saria est: q̄ nos vltra q̄ȝ oportet si nūc adhibeat̃
extēdit: tn̄ ꝙ in ꝓuerbijs legit̃ viros impios di
cere: abscōdamus in terra viruꝫ iustum iniuste:
absorbeamus vero eū tanq́ȝ infern⁹ viuēteꝫ: ꝛ
auferam⁹ eius memoriā de terra: possessioneꝫ
eius p̄ciosaꝫ apprehēdam⁹ non ita obscurū est:
vt de xp̄o ꝛ possessione ei⁹ eccl'ia sine laboriosa
expositiōe non possit intelligi. Tale qppe aliqđ
etiā dn̄s ipse iesus p euāgelicā parabolam on̄/
dit dixisse malos colonos. Hic est heres. Veni
te occidam⁹ euꝫ: ꝛ nr̄a erit hereditas. Itēq́ȝ illō
in eodeꝫ libro quod iam ante perstrinximus cū
ageremus de sterili que peperit septeꝫ: non ni/
si de xp̄o ꝛ ecclesia mox vt fuerit ꝓnunciatum
consueuit intelligi: ab his q christum sapientiaꝫ
dei esse nouerunt. Sapiētia edificauit sibi do/
mum ꝛ suffulsit columnas septem ꝛ immolauit
suas victimas: miscuit in cratere vinum suum
ꝛ parauit mensaꝫ suā. Misit seruos suos cōuo
cans cū excellēti predicatione ad craterem di
cens. Quis est insipiēs diuertat ad me. Et ino/

pribus sensu dixit. Venite et manducate de me-
is panibus: et bibite vinum quod miscui vobis
Hic certe agnoscimus dei sapientiã: hoc ẽ ver-
bũ patri coeternũ in vtero virginali domum
sibi edificasse corpus humanũ: et huic tanq̃ capi-
ti mẽbra ecclesiã subiunxisse: martyrũ victimas
immolasse: mẽsã in vino et panibꝰ preparasse.
Vbi apparet etiam ad sacerdotiũ sm̃ ordinem
Melchisedech insipientes et inopes sensu vo-
casse: q2 sicut dicit apostolus: infirma huius mũ
di elegit deus vt confunderet fortia. Quibus ẽt
tamen infirmis qđ sequitur dicit. Derelinquite
insipientiam vt viuatis. et querite prudentiã vt
habeatis vitam. Participẽ aũt fieri mense illiꝰ
ipsũ ẽ incipere habere vitam: Nã et i alio libro
qui vocaẽ ecclesiastes vbi ait. nõ est bonũ ho-
mini nisi q̄ mãducabit et bibet: qđ credibilius di
cere intelligitur: q̃ qđ ad participationem mẽ-
se huius pertinet: et quam sacerdos ipse media-
tor testamẽti noui exhibet sm̃ ordinẽ melchise-
dec: de corpore et sanguine suo. Id enim sacri-
ficium successit oĩbus illis sacrificijs veteris te
stamẽti: que imolabãẽ in vmbra futuri. Propẽ
qđ etiam vocẽ illam in psalmo tricesimo et no
no eiusdẽ mediatoris p̄ prophetiam loquentis
agnoscimus. Sacrificiũ et oblationẽ noluisti:
corpus autẽ pfecisti mihi q2 p illis omnibus sa-
crificijs et oblationibꝰ corpus eius offerẽ et par
ticipantibus ministratur. Nam istum ecclesia-
sten in hac sentẽtia mãducandi et bibendi quã
sepe repetit plurimũq̃ cõmendat: nõ sapere car
nales epulas voluptatis satis illud ostẽdit vbi
ait. Melius est ire i domũ luctꝰ: q̃ ad domũ
potus. Et paulo post: cor inqt sapientiũ i domo
luctus. et cor insipientium in domo epularum:
Sed illud magis cõmemorandum existimo de
hoc libro: quod ptinet ad ciuitates duas: vnã
diaboli et alteram xpi: et earũ reges: diabolum et
christũ. Veh tibi terra iqt cuius rex adolescens
et principes tui mane comedũt. Beata tu terra
cuius rex tuus filiꝰ ingenuorũ: et principes tui i
tempore comedũt i fortitudine et nõ i cõfusiõe
Adolescentẽ dixit diabolũ: pp̄ter stultitiam et
superbiã et temeritatẽ et petulantiam: ceteraq̃
vitia q̃ huic etati assolẽt abũdare: xpm̃ aũt filiũ
ingenuorũ sanctorũ scilicet patriarcharũ perti-
nentiũ ad liberã ciuitatẽ. ex qbus ẽ in carne p
genitus. Pricipes illius ciuitatis mane mãdu-
cantes. i. ante horã congruã: q2 non expectãt
opportunã q̃ vera est in futuro seculo felicita-
tem festinanter beari huiꝰ seculi celebritate cu-
pientes. Principes autẽ ciuitatis xpi tempus
non fallacis beatitudinis patienter expectant.
Hoc ait i fortitudine et non in confusione: q2 nõ
eos fallit spes de qua dicit apostolus. Spes aũt
non confundit: Dicit et psalmus. Et enim qui te
expectant non cõfundenẽ. Iã vero cãticũ cãti
corũ spiritualis quedã sanctorũ est voluptas
mentiũ in cõiugio illius regis et regine ciuitatis
quod est christus et ecclesia. Sed hec voluptas
allegoricis tegminibus inuoluta est: vt deside
retur ardentius: videaturq̃ iocundius: et appa
reat sponsus cui dicitur i eodẽ cantico: equitas
dilexit te: et spõsa q̃ ibi audit: caritas i delitijs su
is. Tacite mlta trãsimꝰ cura huiꝰ opis ẽminãdi.

¶ De regibus post salomonem siue in Juda si-
ue in israel. Capitulum. xxi.

Ceteri post salomonem reges hebreo-
rum vix inueniuntur per aliqua eni-
gmata doctorum suorum rerũue ge-
starum quod ad christum et ad ecclesiam perti-
neat pphetasse: siue in iuda: siue in israel. Sic
enĩ appellate sunt illius populi partes: ex quo
propter salomonis offensam tempore filij eius
roboam qui patri successit in regnum deo vin-
dicante diuisus est. Proide tribus decẽ quas
accepit ieroboam seruus salomonis rex eis in
samaria cõstitutus: pprie vocabanẽ israel: q̃uis
hoc vniuersi illiꝰ ppli nomẽ esset. Duabꝰ vero tri-
bubus iude scilicet et beniamin: que pp̄ter da-
uid ne penitus regnũ stirpis eiꝰ fuisset eradica-
tum remãserãt subiacentes ciuitati hierusalẽ
iude nomen fuit: quia ipsa erat tribus: vnde da
uid. Beniamin vero tribꝰ altera ad idẽ regnũ
sicut dixi pertinens erat: vnde fuit saul rex ãn
dauid. Sed simul iste due tribꝰ vt dictũ ẽ iuda
vocabãẽ et hoc noie discernebanẽ ab israel: q̄ ap-
pellabãẽ pp̄rie decẽ tribꝰ hñtes suũ regẽ. Nã
tribus leui quoniam sacerdotalis fuit: dei non
regum seruitio mancipata: tertiadecima nume
rabatur Joseph quippe vnus ex duodecim fi-
lijs Jsrael: non vnam sicut ceteri singula: sẽ du
as tribus fecit: Effren: et Manassen. Verum-
tamen etiã tribus Leui ad regnum hierosoly
mitanum pertinebat magis: vbi erat dei tem-
plũ cui seruiebat. Diuiso igitur populo primꝰ
regnauit in hierusalem roboam rex iuda filius
Salomonis: et in samaria Jeroboam rex israel
seruus salomonis. Et cum voluisset Roboam
tanq̃ tyrãnidẽ diuise partis illius bello psequi: ꝓ-

ibi tus ē ppl's pugnare cū fratribus suis dicē
: deo p̄ pphetā se hoc fecisse. vñ apparuit nul
i iea re vel regis isrł vel ppli suisse peccatū: sȝ
olūtatē dñi vidicātis iplerā fuisse. Qua cogni
pars vtraq̄ iter se pacata ɔquieuit: nō enim
ligionis sed regni fuerat facta diuisio.
De Jeroboā q̄ ipietate idolatrie subditū sibi
plm prophanauit in quo ꝛ tamen non destitit
eus ꝛ prophetas inspirare ꝛ multos sub idola/
ie crimine custodire. Capitulum. xxij.

Erū rex isrł Jeroboā: mēte p̄uersa nō
credēs dei quē veracē p̄missō sibi re/
gno datoq̄ p̄bauerat: timuit veniēdo
l tēplū dei qđ erat ī hierłȝ: quo secūdū diuinā
gē sacrificādi causa vniuerse illi gēti veniēdū
it; seduceret̄ ab eo ppl's ꝛ stirpi Dauid tanq̄
gio semini redderet̄: istituit idolatriā ī regno
o: ꝛ pplȝ dei secū sil'acroꝝ cultu obstrictū ne/
da ipietate decepit. Nec tñ oino cessauit ds
solū illū regē: verūetiā successores ꝛ ipieta/
imitatores pplmq̄ ipsum arguere p̄ pphas
ā ibi extiterūt ꝛ magni illi insignesq̄ pphe: q
ā mirabilia mlta fecerūt: Helias ꝛ Heliseus
scipulus eius. Ibi etiam dicēti Helie dñe p̄/
etas tuos occiderūt. altaria tua suffoderūt:
go relictus sum solus ꝛ querūt aiam meam
esponsum est illic esse septemmilia viroꝝ:
i non curuauerunt genua ante Baal.
De vario vtriusq̄ regni hebreorum statu: do
c ambo ppli ī captiuitatē diuerso tpe ducerē
r reuocato postea iuda ī regnū suū: qđ nouis/
ne ī romanoꝝ trāsijt ptātē. Capitulum. xxiij.

Teq̄ ī regno iuda pertinēte ad hierłȝ
etiā succedētiū regū tpibus nō defue/
rūt pphe: sicut deo placebat eos mitte
vel ad p̄nūciādū qđ opus erat: vel ad corri/
ēda pctā p̄cipiēdāq̄ iustitiā. Nā ꝛ illic ꝛ si lon/
minus q̄ ī israel: tñ extiterunt reges qui suis
etatibus deū grauiter offēderēt: ꝛ modera/
flagellis cū populo simili plecterētur. Pioꝝ
ne regū merita ibi nō parua laudātur. In isrł
tē reges alios magis: alios minus: oēs tñ re/
obos legimus. Utraq̄ igitur pars sicut iube
t diuina p̄uidētia vel sinebat: varijs ꝛ erige/
t̄ prosperitatibus: ꝛ aduersitatibus p̄mebat̄
c affligebat̄ nō solū externis: verūetiā iter
ciuilibus bellis: vt certis existentibus causis
sericordia dei vel ira patesceret: donec eius
gnatōe crescēte vniuersa gēs illa a chaldeis
bellātibus nō solū subuerteret̄ ī sedibus su/
is: sed etiā ex maxima sui parte trāsferret̄ ī ter/
ras assyrioꝝ: prius illa pars q̄ vocabat̄ israel in
tribubus decē: postea vero etiā Judas euersa
hierusalē ꝛ tēplo illo nobilissimo ī q̄bus terris p̄
annos septuagita captiuū egit ociū. post quos
ide dimissa tēplū qđ euersū fuerat istaurauit.
Et q̄uis plimi eius ī alienigenaꝝ degerēt ter/
ris: nō hūit tñ deiceps duas regni partes ꝛ du/
os diuersos ī singulis partibus reges: sȝ ī hierłȝ
p̄ceps eoꝝ vnus erat: atq̄ ad dei tēplū qđ ibi
erat oēs vndiq̄ vbicūq̄ eēnt ꝛ vñcūq̄ possent
p̄ certa tēpora veniebāt. Sȝ nec tūc eis hostes
ex alijs gētibus expugnatores defuerūt. Naȝ
etiā romanoꝝ iā tributarios eos xp̄s īuenit.
De prophetis qui vel apud iudeos postremi
fuerunt: vel quos circa tempus natiuitatis xp̄i
euangelica prodit historia. Capitulū. xxiiij.

Oto aūt illo tpe ex quo redierunt de
babylonia post Malachiam. Aggeū ꝛ
Zachariā qui tūc pphetauerūt ꝛ Es/
drā nō habuerūt prophetas vsq̄ ad saluatoris
aduētū: nisi aliū Zachariā patrē Joānis: ꝛ He/
lisabet eius vxorē christi natiuitate iā proxima:
ꝛ eo iā nato Simeonē senē ꝛ Annā viduā iāq̄
grādeuā: ꝛ ipsum Joannē nouissimū: q iuuenis
iā iuuenē xp̄ȝ nō q̄dē futuꝝ p̄dixit: sȝ tñ icogni/
tū pphica cognitione mōstrauit: p̄pter qđ ipse
dñs ait: lex ꝛ prophete vsq̄ ad Joannem. Sed
istorum quinque prophetatio ex euangelio no/
bis nota est: vbi ꝛ ipsa virgo mater dñi ante Jo
annem prophetasse inuenitur. Sed hanc istoꝝ
prophetiam iudei reprobi non accipiunt: acce/
perunt autem qui ex eis innumerabiles euan/
gelio crediderunt. Tunc enim vere israel diui/
sus est in duo diuisione illa: que per Samuelez
prophetam Sauli regi est immutabilis prenun
ciata. Malachiam vero Aggeum zachariam ꝛ
Esdram: etiam iudei reprobi in auctoritatē ca
nonicam receptos nouissimos habent. Sunt
enim ꝛ scripta eoꝝ sicut alioꝝ: qui ī magna mul
titudine prophetarūt perpauci: ꝛ scripserunt q̄
auctoritatem canonicis obtinerent. De quoꝝ
predictis que ad christum ecclesiamque eius p̄/
tinent: nonnulla mihi in hoc opere video ponen
da esse. Quod commodius fiet adiuuante do
mino sequenti libro: ne hunc tam prolixum vl
terius oneremus.

Aurelij augustini de ciuitate dī Liber. xviij.

De his que vsq̄ ad tpa saluatoris. x. ꝛ. vij. vo
luminibus disputata sunt. Capitulum primū.

DE ciuitatum duarū
quaꝝ dei vna: scl'i huius est altera: i
qua nūc est quātū ad hoīum genus
pertinet etiā ista peregrina exortu ⁊ ꝓcursu et
debitis finibus me scriptuꝝ esse promisi: cū pri/
us inimicos ciuitatis dei q ꝯditori eius xp̄o de/
os suos p̄ferūt: ⁊ liuore suo perniciosissimo atro
citer iuidēt xp̄ianis: q̄ntū me adiuuaret eius gra
tia refellissem: qđ voluminibus decē prioribus
feci. De hac vero mea quā modo cōmemoraui
tripartita ꝓmissione: decimū sequētibus qua/
tuor libris ambaꝝ est digestus exortus. Deīde
ꝓcursus ab hoīe primo vsq; ad diluuium libro
vno: q est huius operis quītusdecimus: atq; īde
vsq; ad abraā: rursus ambe sicut ī temporibus
ita ⁊ ī nr̄is lr̄is cucurrerūt. Sed a p̄re abraā vs/
q; ad regū tp̄s isrl'itaꝝ: vbi sextūdecimū volu/
mē absoluimus: ⁊ īde vsq; ad ipsius ī carne sal/
uatoris aduentū: quousq; decimusseptimus li/
ber tēdit: sola videt̄ ī medio stilo cucurrisse dei
ciuitas: cū ī hoc scl'o nō sola cucurrerit: sed am/
be vtiq; in genere humano sicut ab initio sil' suo
ꝓcursu tēpora variauerit. Ueꝝ hoc ideo feci:
vt prius ex quo apertiores dei ꝓmissiones esse
ceperūt: vsq; ad ei⁹ ex virgine natiuitatē ī quo
fuerāt que ꝓmittebātur iplēda: sine iterpella/
tione a ꝯtrario alterius ciuitatis ista que dei est
ꝓcurrēs distīcti⁹ apparet: q̄uis vsq; ad reuela/
tionē testamēti noui: nō ī lumine sed ī vmbra cu
currerit. Nūc ergo qđ ītermiserā video esse fa/
ciēdū: vt ex abrae tēporibus quomodo etiā illa
cucurrerit q̄ntū satis videt̄ attigā: vt ambe in/
ter se possint ꝯsideratiōe legētiū cōparari.

¶ De trene ciuitatis regib⁹ atq; tpib⁹: qb⁹ ex or
tu abrae scōꝝ tpa supputata ꝯueniunt. Cap. ij.

SOcietas igit̄ vsquequaq; mortalium
diffusa ꝑ terras: ⁊ ī locoꝝ q̄ntislibet di/
uersitatibus vnius tñ eiusdēq; nature
quadā cōmunione distictas: vtilitates ⁊ cupidi
tates suas qbusq; sectātibus: dū id qđ appetit̄
aut nemini aut nō oībus sufficit. q; nō ē ī idipsū
aduersū seipsā plerunq; diuidit̄: ⁊ pars partē q̄
p̄ualet opprimit. Uictrici eiꝫ victa succumbit:
dn̄ationi scilicet vel etiā libertati qualēcūq; pa
cē p̄ferēs ac salutē: ita vt magne fuerit admira
tioni q perire q̄ seruire maluerūt. Nā in oībus
fere gētibus quodāmodo vox nature ista ꝑso/
nuit: vt subiugari victoribus mallēt qbus ꝯtigit
vici: q̄ bellica oīfaria vastatōe deleri. Hic fcm̄
ē vt nō sine dei ꝓuidētia ī cuius ptāte ē vt q̄sq;
bello subiuget̄ aut subiuget: qdā essent regnis
p̄diti qdā regnātibus subditi: sed iter plīma re/
gna terraꝝ ī que terrene vtilitatis vel cupidita
tis est diuisa societas: quā ciuitatē mūdi huius
vniuersali vocabulo nuncupamus: duo regna
cernim⁹ lōge ceteris ꝓuenisse clariora: assyrioꝝ
p̄mū: deīde romanoꝝ: vt tēporib⁹ ita locis iter
se ordinata atq; distīcta. Nam quomodo illud
prius: hoc posterius eo modo: illud ī oriēte: hoc
ī occidēte surrexit. Deniq; ī illius fine huius ini/
tiū ꝯfestim fuit. Regna cetera ceterosq; reges
velut appēdices istoꝝ dixerim. Ninus ergo iā
scđs rex erat assyrioꝝ: qui p̄ri suo belo successe
rat regni illius primo regi: qn̄ ī terra chaldeoꝝ
natus ē abraā. Erat aūt tp̄e illo regnū sicyonio
rum admodum paruum: a quo ille vndecunq;
doctissimus marcus varro scribens de gēte po
puli romani velut antiquo tempore exorsus est
Ab his enim sicyoniorum regibus ad athenien/
ses peruenit: a quibus ad latinos: inde ad roma
nos: sed ante conditam romam in comparatōe
regni assyriorum perexigua ista memorantur.
Quāuis athenienses in grecia plurimuꝫ claru
isse fateatur etiam salustius romanus historic⁹:
plus tamen fama q̄ re ipsa: Nam loquens de
illis atheniēsiū inqt res geste sicuti ego existimo
satis ample magnificeq; fuerūt. Ueꝝ aliquāto
fuerūt minores tñ q̄ fama ferūtur. Sed q; ꝑ/
uenere ibi scriptoꝝ magna īgenia ꝑ terraꝝ or/
bē: atheniēsiū facta ꝓ maximis celebrātur. Ita
eoꝝ qui fecere virtus tāta habetur: q̄ntū ea ver
bis potuere extollere preclara īgenia. Accedit
huic ciuitati nō parua etiā litteris ⁊ philosophis
gl'ia: q; ibi potissimū talia studia viguerūt. Naꝫ
q̄ntū attinet ad īperiū: nullū maius p̄mis tpibus
q̄ assyrioꝝ fuit: nec tam longe lateq; diffusum.
Quippe vbi ninus rex beli filius vniuersā asiā
q̄ totius orbis ad numeꝝ partiū tertia dicit̄: ad
magnitudinē vero dimidia reperit̄: vsq; ad li/
bye fines subegisse tradit̄. Solis quippe īdis in
partibus oriētis nō dn̄abat̄: quos tñ eo defun/
cto semiramis vxor ei⁹ ē aggressa bellādo. Ita
factuꝫ ē vt quicūq; in illis terris populi siue re/
ges erant assyriorum regno ditioniq; parerent:
⁊ quicquid imperaretur efficerent. Abraam er/
go in eo regno apud chaldeos nini temporibus
natus est. Sed quoniam res grece historie mul
te sunt nobis q̄ assyrie notiores: et per grecos
ad latinos ac deinde ad romanos qui etiam ipsi

latini sunt temporū seriē deduxerunt qui gen/
tē populi romani in originis eius antiquitate ri
mati sunt: ob hoc debemus vbi opus est assyri
os memorare reges: vt appareat quēadmodū
babylonia quasi prima roma cum peregrina in
hoc mūdo dei ciuitate procurrat. Res aūt quas
propter cōparationē ciuitatis vtriusq; terrene
.s. ⁊ celestis huic operi oportet inserere: magis
ex grecis ⁊ latinis vbi ipsa roma quasi secūda baby
lonia ē debemꝰ assumere. Quādo ergo natꝰ ē
abraā secūdi reges erāt apud assyrios ninus:
apud sicyonios cecrops. Primi aūt illic belus
hic aegialeꝰ fuerunt. Cū vero egresso abraaz de
babylonia promisit ei deꝰ ex illo magnā futurā
gētē: ⁊ ī eiꝰ semine oīuz gentiū benedictionē: as
syrij quartū regē habebant: sicyonij quintum.
Apud illos. n. regnabat filius nini post matrez
semiramidē: q̄ ab illo īterfecta phibet̄ ausa fili/
um mater īcestare cōcubitu. Hāc putāt nōnul
li cōdidisse babylonē: quā quidē potuit instau/
rare. Quādo aūt vl' quō cōdita fuerit in sexto
decimo libro diximꝰ. Filiū porro nini ⁊ semira/
midis q matri successit ī regnū quidā etiā ipsuz
ninū: quidā vero deriuato a patre vocabulo ninuz
vocāt. Sicyonioꝝ aūt regnū tūc tenebat tele/
xion. Quo regnāte vsq; adeo ibi initia ⁊ leta tē
pora fuerūt: vt eū defunctū velut deū colerēt
sacrificādo ⁊ ludos celebrando quos ei primi/
tus institutos ferunt.

¶ Quibꝰ regnātibꝰ apud assyrios atq; sicyoni/
os abrae centenario isaac de promissiōe sit na/
tus: vl' ipsi isaac sexagenario esau ⁊ iacob ge/
mini de rebecca sint editi. Capitulum. iij.

Huius tpibꝰ ēt isaac ex promissione dei
natꝰ ē cētenario prī filiꝰ abrae de sarra
coniuge: q̄ sterilis ⁊ anus iā spem prol'
amiserat. Tūc ⁊ assyrijs quintus erat rex ara/
bus: ipsi vero isaac sexagenario nati sūt filij ge
mini esau ⁊ iacob: quos ei rebecca vxor pepe/
rit auo eoꝝ abraā adhuc viuēte: ⁊ centūsexagi
ta etatis ānos agēte: q expletis cētūseptuagin
taq; ānis defūctꝰ ē: regnātibꝰ apud assyrios
xerxe illo ātiquiore: q ēt baleus vocabat̄: ⁊ apud
sicyonios thyriaco quē quidā thyrimachū scri/
būt septimis regibꝰ. Regnū aūt argiuoꝝ simł'
cū abrae nepotibꝰ ortū ē: vbi primꝰ regnauit ina
chus. Sane quod pretereūdū nō fuit: ēt apud
sepulchrū septimi sui regis thyriaci sacrificare
sicyonios solere varro refert. Regnātibꝰ por/
ro octauis regibꝰ armamitre assyrioꝝ: sicyonio
rū leucippo: ⁊ primo argiuoꝝ Inacho deꝰ locu
tus ē ad isaac: atq; ipsi quoq; eadē q̄ patri eius
duo illa pmisit: semini. s. eiꝰ terrā chanaā: ⁊ ī eiꝰ
semine benedictionē cūctaꝝ gētiū. Hec ipsa p
missa sūt etiā filio eiꝰ nepoti abrae q ē appellatꝰ
primo iacob: post israel: cū iā bellonus rex no/
nus assyrijs ⁊ phoroneꝰ inachi filiꝰ secūdus re/
gnaret argiuis leucippo apud sicyonios adhuc
pmanēte. His tēporibus grecia sub phoroneo
argolico rege legū ⁊ iudicioꝝ quibusdā clarior
ē facta institutis. Phegous tñ frat huiꝰ phoro/
nei iunior cū eēt mortuus ad eiꝰ sepulchrū tē/
plū ē cōstitutū in quo coleret̄ vt deꝰ ⁊ ei boues
īmolarent̄. Credo honore tāto iō dignū puta/
rūt: q: ī regni sui pte: pater quippe loca ambobꝰ
distribuerat ī qbꝰ eo viuēte regnarēt: iste sacel
la cōstituerat ad colēdos deos: ⁊ docuerat obs
uari tēpora p mēses atq; ānos: qd eoꝝ q̄tenus
metirēt̄ atq; numerarēt. Hec ī eo noua mirāt̄
rudes adhuc hoīes morte obita deū eē factuz
siue opinati sūt siue voluerūt. Nā ⁊ io filia ina/
chi fuisse phibet̄ q̄ postea isis appellata vt ma/
gna dea culta est in egypto: quāuis alij scribāt
eā ex ethiopia ī egyptū venisse reginā: ⁊ q: late
iusteq; īperauerit: eisq; multa cōmoda ⁊ lr̄as ī/
stituerit: hūc honorē ei habitū eē diuinū postea
q̄ ibi mortua ē: ⁊ tantū honorē vt capitali cri
mine reus existeret: siqs eā fuisse hoīez diceret.

¶ De tēporibꝰ iacob ⁊ filij eiꝰ ioseph. Ca. iiij.

Regnātibꝰ assyrioꝝ decimo rege baleo
⁊ sicyonioꝝ nono mesappo q ēt cephi/
sos a qbusdā tradit̄: si tñ duū nominuz
hō vnꝰ fuit: ac nō potiꝰ alterū pro altero puta/
uerūt fuisse hominē: q ī suis posuerunt scriptis
alterū nomen: cū rex argiuoꝝ tertiꝰ apis esset:
mortuus ē isaac ānoꝝ cētū. lxxx. ⁊ reliqt gemi/
nos suos ānoꝝ centū ⁊ vigīti. Quoꝝ minor ia/
cob ptinēs ad ciuitatē dei de qua scribimꝰ ma/
iore vtiq; reprobato habebat duodeciz filios:
quoꝝ illū q vocabat̄ ioseph: mercatoribꝰ ī egy
ptū trāseūtibꝰ fratres adhuc isaac auo eoꝝ vi/
uēte vēdiderāt. Stetit aūt ante pharaonē io/
seph qui ex humilitate quā ptulit sublimatꝰ ē cum
triginta annoꝝ eēt: q\m somnia regis diuine īter
pretatꝰ: prenūciauit septē vbertatis ānos futu
ros: quoꝝ abūdātiā ppollētē ɔsequētes alij se
ptē steriles fuerāt cōsūpturi: ⁊ ob hoc eū rex p
fecerat egypto de carcere liberatū: quo eū cō
iecerat ītegritas castitatis: quā fortiter seruans
male amāti dn̄e ⁊ male credulo dn̄o mētiture:

veſte ēt derelicta de manibꝰ attrahētis aufugi
ēns nō cōſenſit ad ſtuprum. Secūdo aūt anno
ſeptē annoꝝ ſteriliū iacob ī egyptū cum omni-
bus ſuis venit ad filiū: agēs ānos cētū ⁊ trigin
ta ſicut īterrogāti regi ipſe reſpōdit: cū ioſeph
ageret trigīta ⁊ nouē ad trigīta. ſ. quos agebat
quādo a rege honoratꝰ ē additis ſeptē vberta-
tis ⁊ duobus famis.

¶ De api rege argiuoꝝ: quē egyptij ſerapin no
minatū diuino honore coluerūt. Capitulū. v.

His tēporibꝰ rex argiuoꝝ apis nauibus
trāſuectꝰ ī egyptū: cū ibi mortuus fuiſ
ſet factꝰ ē ſerapis omniū maximꝰ egy-
ptiorū deꝰ. Nois āt huiꝰ cur ñ apis ēt poſt mor
tē ſꝫ ſerapis appellatꝰ ſit facillimā rōnē varro
reddidit: qꝛ. n. arca in q̄ mortuus ponit̄ qđ oēs
iaꝫ ſarcophagum vocant ſoros dr̄ grece ⁊ ibi
eū ſepultū venerari ceperūt p̄uſq̄ꝫ tēplū eius
eēt extructū: velut ſoroſapis vl' ſorapis p̄mo:
deīde vna lr̄a vt fieri aſſolet cōmutata ſerapiſ
dictꝰ ē. Cōſtitutū ē ēt de illo vt quiſqs eū fuiſſe
hoīeꝫ dixiſſet: capitalē pēderet penā. Et qm̄ fe
re ī oībꝰ tēplis vbi colebāt̄ iſis ⁊ ſerapis: erat ēt
ſimulacrū quod digito labijs īpreſſo admone-
re videret̄ vt ſilētiū fieret: hoc ſignificare idē
varro exiſtimat vt hoīes eos fuiſſe taceret̄. Il
le aūt quē mirabili vanitate decepta egyptus
ī eiꝰ honorē delitijs affluētibꝰ alebat: qm̄ eū ſi-
ne ſarcophago viuū venerabāt̄: apis nō ſera-
pis vocabat̄. Quo boue mortuo qm̄ quereba
tur ⁊ reperiebat̄ vitulus coloris eiuſdē hoc eſt
albis q̄buſdā maculis ſimil'r inſignatꝰ: mirum
q̄ddā ⁊ diuinitꝰ ſibi procuratū eē credebāt. Nō
. n. magnū erat demonibꝰ ad eos decipiendos
phātaſiā talis tauri quā ſolā cerneret oſtenta
re vacce cōcipiēti atq̄ꝫ pregnāti: vñ libido ma
tris attraheret qđ ī eiꝰ fetu iā corporal'r appa-
reret: ſicut iacob de virgis variatis vt oues ⁊
capre varie naſcerēt̄ effecit. Quod. n. hoīes co
loribꝰ ⁊ corporibꝰ veris: hoc demones figuris
fictis facillime poſſūt aīalibꝰ ꝯcipiētibꝰ exhibere.

¶ Quo regnāte apud argiuos quoue apud aſ
ſyrios iacob ī egypto mortuus ſit. Ca. vi.

Apis ergo rex nō egyptioꝝ ſꝫ argiuoꝝ
mortuus ē ī egypto. Huic filiꝰ argus
ſucceſſit ī regnū. Ex cuius noīe argi ⁊
ex hoc argiui appellati ſūt. Supioribꝰ aūt regi
bus nōdū vl' locꝰ vl' gēs habebat hoc nomen.
Hoc regnāte apud argiuos: ⁊ apud ſycionios
eratho: apud aſſyrios ꝟo adhuc manēte baleo

mortuus ē iacob ī egypto annoꝝ cētūquadra-
gitaſeptē cū morituꝛꝰ filios ſuos ⁊ nepotes ex
ioſeph bñdixiſſet chriſtūq̄ꝫ aptiſſime ꝓphetaſ-
ſet dicēs ī bñdictiōe iude nō deficiet p̄nceps ex
iuda ⁊ dux de femoribꝰ eiꝰ: donec veniāt que
repoſita ſunt ei: ⁊ ipſe erit expectatio gentium.
Regnāte argo cepit vti frugibꝰ grecia ⁊ habe
re ſegetes ī agricultura delatis aliūde ſemini-
bꝰ. Argus q̄ꝫ poſt obitū deꝰ haberi cepit tēplo
⁊ ſacrificijs honoratꝰ. Qui honor eo regnan-
te ⁊ āte illū delatꝰ ē hoī p̄uato ⁊ fulmiato cui
dā omogiro: eo ꝙ p̄riꝰ ad aratrū boues iūxēit.

¶ Quorum regum tempore ioſeph in egypto
defunctus eſt. Capitulum. vij.

Regnātibꝰ aſſyrioꝝ duodecimo herma
ſco ⁊ vndecimo ſicyoniorū plemineo ⁊
argis adhuc manēte argo: mortuꝰ ē io
ſeph ī egypto ānoꝝ cētū ⁊ decē: poſt cuiꝰ mortē
populus dei mirabil'r creſcēs māſit in egypto
cētūq̄dragitaq̄nq̄ꝫ ānos: tranq̄lle p̄us donec
morerēt̄ q̄bꝰ ioſeph notꝰ fuerat. Deīde qꝛ iuide
bat̄ īcremētis eiꝰ eratq̄ꝫ ſuſpectꝰ: quouſq̄ꝫ inde
liberaret̄ p̄ſecutiōibꝰ affligebat̄ īnumeris: īter
q̄s tñ diuinitꝰ fecūdata m̄ltiplicatione creſce-
bat: ⁊ laboribꝰ p̄mebat̄ ītolerabil' ſuitutꝭ: ī aſſy
ria ꝟo ⁊ grecia p idē tp̄s regna eadē p̄māebāt.

¶ Quoꝝ regū etate Moyſes natꝰ ſit ⁊ q̄ꝝ de-
mū iiſdē tp̄ibꝰ ſit orta religio. Ca. viij.

Quāꝫ ğ r̄gnaret aſſyrijs q̄rtuſdecimꝰ Sa
fruſ ⁊ ſichimis duodecimꝰ Orthopolꝰ
Criaſus q̄ntꝰ argiuis: natꝰ ē ī egypto moyſes: p
quē ppl's dī de ſuitute egyptia libatꝰ ē. In q̄ eū
ad ꝯſiderādū ſui creatoris auxiliū ſic exerceri
oportebat. Regnātibꝰ memoratꝭ regibꝰ fuiſſe
a q̄buſdā credit̄ Promethꝰ quē ꝓptea ferunt
de luto formaſſe hoīes: qꝛ optimꝰ ſapientie do-
ctor fuiſſe phibet̄: nec tñ oñdit̄ q eiꝰ tp̄ibꝰ fuerit
ſapiētes. Fr̄ eiꝰ Athlas magnꝰ fuiſſe aſtrologꝰ
dr̄. Vñ occaſionē fabula iuenit: vt eū celū por
tare ꝯfingeret: q̄uis eiꝰ noīe nūcupet̄: cuiꝰ alti
tudinē potiꝰ celi portatio ī opinionem vulgi ve
niſſe videat̄. Mlta q̄ꝫ alia ex ill'ī grecia tp̄ibꝰ
ꝯfingi fabuloſa ceperūt: ſꝫ vſq̄ꝫ ad cecropē re-
gē athenieſiū q̄ regnāte eadē ciuitas ēt tale no
mē accepit: ⁊ q̄ regnāte deꝰ p moyſē p̄duxit ex
egypto ppl'm ſuū relati ſūt ī doꝝ numeꝝ aliqui
mortui ceca ⁊ vana conſuetudine ſupſtitione
grecoꝝ. In q̄bꝰ giraſi regꝭ ꝯiūx melācomice ⁊
forbas filiꝰ eoꝝ q pꝰ p̄reꝫ rex argiuoꝝ ſextꝰ fuit
⁊ ſeptimi regꝭ Triope filiꝰ iaſuſ: ⁊ rex nonꝰ Ste

nelas siue Abenele⁹ varie q̄ppe i diuersis aucto
rib⁹ uenit̃. His tp̄ib⁹ ē͞t mercuri⁹ fuisse p̄hibet̃
nepos atlãtis ex maia filia ei⁹: qḋ vulgatiores
etiã lr̄e p̄sonãt: multaꝝ aũt artiũ perit⁹ claruit
quas ⁊ hoib⁹ tradidit quo merito eũ post mor
tez deũ esse voluerũt siue etiã crediderũt. Po
sterior fuisse hercules dicit̃: ad ea tñ tp̄a p̄tinẽs
argiuoꝝ: q̄uis nõnulli eũ mercurio preferant
tp̄e: quos falli existimo: s₃ quolibet tp̄e nati sint
cõstat iter historicos graues qui hec ãtiqua lit
teris mãdauerũt: ambos hoies fuisse: ⁊ q͂ mor
talib⁹ ad istã vitam cõmodi⁹ ducẽdã beneficia
multa cõtulerint honores ab eis meruisse diui
nos. Minerua vero lõge his antiquior. Nã tẽ
poribus ogygij ad locũ qui tritonis dicit̃ virgi
nali fert̃ apparuisse etate: vnde tritonia nũcu
pata est multoꝝ sane opeꝝ inuẽtrix: ⁊ tãto p̄cli
uius dea credita: q̄to minus origo eius inotuit
Quod eni de capite iouis nata canit̃: poetis et
fabulis nõ historie rebusq̄ gestis est applicãdũ
Quanq̄ ogygius ip̄e qñ fuerit: cuius tp̄ib⁹ etiã
diluuiũ magnũ factũ est: nõ illḋ maximũ i quo
nulli homies euaserũt: nisi q̄ in arca esse potue
rũt: q͂ gẽtiũ nec greca nec latina nouit historia
sed tñ maius q̄ postea tp̄e deucalionis fuit iter
scriptores historie nõ cõuenit. Nã varro ide ex
orsus ẽ libꝝ cui⁹ mẽtionẽ sup̄ius feci: ⁊ nihil sibi
ex quo p̄ueniat ad res romanas p̄põit antiquis
q̄ ogygij diluuiũ: hoc ẽ ogygij factũ tp̄ib⁹. No
stri aũt q̄ chronica scripserũt p̄us eusebius post
hieronymus: qui vtiq̄ p̄cedentes aliquos histo
ricos in hac opiniõe secuti sũt: post ãnos ampli
us q̄ trecẽtos iã secũdo argiuoꝝ phoroneo re
ge regnãte ogygij diluuiũ fuisse cõmemorant:
sed quolibet tempore fuerit iam tamen miner
ua tanq̄ dea colebatur: regnante atheniẽsib⁹
cecrope: sub quo rege etia₃ ipsam vel instaura
tam ferunt vel conditam ciuitatem.

¶ Quando atheniensiũ ciuitas sit ɔdita: ⁊ quã
causam nominis eius varro perhibeat. Cap. ix.

Nam vt athene vocarẽt̃ qḋ certe nomẽ
a minerua ẽ q̄ grece athena dr̃: hãc cã₃
varro idicat. Cũ app̄uisset illic repẽte
oliue arbor ⁊ alio loco aqua erupisset: regẽ p̄di
gia ista mouerũt. Et misit ad apollinẽ delphicũ
sciscitatũ: q̄d intelligẽdũ esset q̄due faciẽdũ. Il
le r̄ndit q͂ olea minervã signar₃: vnda neptunũ
⁊ q͂ eẽt in ciuiũ p̄tãte ex cuius noie poti⁹ duoꝝ
deoꝝ quoru₃ signa illa eẽnt ciuitas vocaretur.
Isto cecrops oraculo accepto ciues oẽs vtriusq̄ sexus: mos eni eis tũc in eisdẽ locis erat vt ẽt
femie publicis cõsultatõib⁹ itereessent: ad feren
dũ suffragiũ cõuocauit. Cõsulta igit̃ multitudi
ne mares p̄ neptuno: feie p̄ minerua tulẽ s̄nias
Et q₂ vna plus inuẽta ẽ feiarũ: minerua vicit.
Tũc neptun⁹ iratus marinis fluctib⁹ exestuan
tib⁹ terras atheniẽsiũ pp̄lat⁹ ẽ: qm̄ spargere la
tius quaslibet aquas difficile demonib⁹ nõ est.
Cui⁹ vt iracũdia placaret̃: triplici supplicio di
cit idẽ auctor ab atheniẽsib⁹ affectas esse muli
eres: vt nulla vlteri⁹ ferrẽt suffragia: vt nullus
nascentiũ maternũ nomẽ accipet: vt ne q̄s eas
athenias vocaret. Ita illa ciuitas mat̃ ac nutrix
liberaliũ doctrinarũ: ⁊ tot tãtorũq̄ ph̄orũ qua
nihil habuit grecia clarius atq̄ nobili⁹: ludificã
tib⁹ demonib⁹ de lite deoꝝ suorũ maris ⁊ feie:
⁊ ḋ victoria p̄ feias: feie athenas nomẽ accepit
Et a victo lesa ip̄am victricis victoriã p̄ũire cõ
pulsa ẽ plus aquas neptũi q̄ minerue arma fõ
midãs. Nã in mulierib⁹ q̄ sic punite sũt ⁊ miner
ua q̄ vicerat victa ẽ. Nec affuit suffragatricib⁹
suis: vt suffragioꝝ deinceps p̄dita p̄tãte et alie
natis filijs a noib⁹ matrũ athenias saltẽ vocari
liceret: ⁊ ei⁹ dee mereri vocabulũ qua₃ viri dei
victricem fecerãt ferendo suffragiũ de quo sa
tis apparet que ⁊ quanta hinc dici possent: nisi
sermo ad alia properaret.

¶ Quid varro tradat de nũcupatiõe ariopagi
⁊ de diluuio deucalionis. Capitulum. x.

Et tñ marc⁹ varro ñ vult fabulosis ad
uersus ḋos fidẽ adhibẽ figmẽtis: ne de
maiestatis eoꝝ dignitate idignũ aliq̄d
sẽtiat. Et iõ nec ariopagõ vbi cũ athẽiẽsib⁹ pau
lus ap̄ls disputauit: ex q̊ loco ariopagite appel
lati st̃ curiales vrb eiusdẽ vult ide accepisse no
mẽ q͂ mars q̄ grece ares dr̃: cũ hõicidij crie re
us fiẽt: iudicãtib⁹ duodeci dijs i eo pago sex s̄ẽ
tẽtijs absolut⁹ ẽ: ⁊ q₂ vbi paris nũeri s̄nie fuissẽt
p̄poni absolutio dãnatiõi solebat. S₃ ɔtra ista₃
q̄ multo ẽ ãplius celebrata opinionẽ aliã q̄ndã
de obscurarũ noticia lr̃arũ cãm nois hui⁹ cona
tur astruere: ne ariopagõ athẽiẽses ḋ noie mar
tis ⁊ pagi q̄si martis pagũ noiasse credant̃: iniu
riam videlicet numinum a quibus litigia vl' iu
dicia existimat aliena: non minus hoc quod de
marte dicitur falsum esse asseuerans: q̄ illud
quod de tribus deabus iunone scilicet ⁊ miner
ua ⁊ venere: q̄ pro malo aureo adipiscẽdo apud
iudicẽ paride₃ de pulchritudinis excellẽtia cer
tasse narrantur: ⁊ ad placãdos ludis deos q̄ de

lectātur seu veris seu falsis istis crimīnib⁹ suis:
īter theatricos plausus cantātur atq̧ saltātur
Hec varro nō credidit: ne deoꝶ nature seu mo
ribus credat incōgrua: ⁊ tñ non fabulosā sꝫ hi/
storicā ratione de athenaruꝫ vocabulo reddēs
tātā neptuni ⁊ minerue litē suis litteris inserit:
de cuius nomine potius illa ciuitas vocaretur.
vt cū ꝓdigioruꝫ ostentatiōe contēderent inter
eos iudicare nec apollo cōsult⁹ auderet: sꝫ deo
rū iurgiū finiendū sicut memoratarū triū dea/
rū ad paridē iuppiter: ita ⁊ iste ad hoīes mitterꝫ
vbi vinceret minerua suffragijs: ⁊ in pena sua/
rū suffragatricū vinceret̄: q̄ in aduersarijs suis
viris obtiere athēas potuit ⁊ amicas suas femi
nas athēas hr̄e ñ potuit. His tpib⁹ vt varro scri
psit regnāte atheniēsibus cranao successore ce
cropis: vt aūt nr̄i eusebius ⁊ hieronym⁹ adhuc
eodē cecrope pmanente: diluuiū fuit qd̄ appel
latū ē deucalionis eo q̄ ipse regnabat i earum
terrarum partibus vbi maxime factum est.

¶ Quo tpe moyses pplm̄ dei d̄ egypto eduxe/
rit: ⁊ iesu naue qui eidem successit quorū reguꝫ
etate sit mortuus. Capitulum. xi.

Hoc aūt diluuiū nequaq̄ ad egyptum
neq̧ ad eius vicinia puenit. Eduxit er
go moyses ex egypto pplm̄ dei nouissi
mo tēpore cecropis atheniensiū regis: cū apd̄
assyrios regnaret ascatades: apd̄ sicyonios ma
ratus: apud argiuos triopas. Educto autē po/
pulo i mōte sina diuinit⁹ acceptā tradidit legē:
qd̄ vetus dicit̄ testamētū: q2 pmissiones terre/
nas habet: et p ipm̄ xp̄m futurū erat testamētū
nouū quo regnū celorū pmitteret̄. Hunc eniꝫ
ordinē seruari oportebat: sicut in vnoquoq̧ ho
mine q̄ in deum pficit id agit quod apl's ait: vt
nō sit prius qd̄ spūale ē: sed qd̄ aīale: postea spi/
rituale: qm̄ sicut dicit ⁊ verū ē: pmus homo de
terra terren⁹: secundus homo de celo celestis.
Rexit aūt pplm̄ moyses p ānos quadraginta i
deserto: ⁊ mortuus est annoꝶ centū ⁊ vigiti cū
christū etiā ipse pphetasset p figuras obserua/
tionū carnaliū in tabernaculo: ⁊ sacerdotio ⁊ sa
crificijs: alijsq̧ mystic] plimisq̧ mādat]. Moy/
si succcessit iesus naue: ⁊ i terra pmissionis itro
ductum pplm̄ collocauit ex auctoritate diuia:
debellatis gētibus a q̄bus eadē loca tenebant̄
qui cū pplm̄ rexisset post mortē moysi viginti ⁊
septem annos: etiam ipse defunctus est regnā/
te apd̄ assyrios octauodecio amynta: apd̄ sicy/
onios sextodecimo corace: apud argiuos deci/
mo danao: apud atheniēses quarto ericthōio.

¶ De sacris falsoꝶ deoꝶ: que reges grecie illis
temporibus instituerunt: que ab exitu israel de
egypto vsq̧ ad obitū ihū naue dinūerāt̄. C. xij.

Post h̄ tpa idest ab exitu ex egypto vs/
q̧ ad mortē iesu naue: p queꝫ ppl's idē
terrā repromissiōis accepit: sacra sunt
istituta dijs falsis a regib⁹ grecie: q̄ memoriā di
luuij ⁊ ab eo liberatiōis hoiuꝫ viteq̧ tūc erum/
nose: mō ad alta: modo ad plana migrantiū: so/
lēni celebritate reuocarūt. Nā ⁊ lupercoꝶ p sa
cram viā ascēsum atq̧ descēsum sic iterpretā/
tur: vt ab eis significari dicant hoīes qui pter
aque inūdationē sūma montiū petiuerūt: ⁊ rur
sus eadē residēte ad ima redierūt. His tpib⁹ dio
nysiū qui etiā liber pater dictus ē: ⁊ post mortē
deus habitus: vitē ostēdisse ferūt i attica terra
hospiti suo. Tūc apollini delphico instituti sunt
ludi musici: vt placaret̄ ira eius qua putabant
afflictas esse sterilitate grecie regiōes: q2 ñ de/
fenderūt templū eius quod rex danaus cū eas
dem terras bello inuasisset incēdit. Hos aūt lu
dos vt instituerūt oraculo sunt ei⁹ admōiti. In
attica vero rex erichthonius ei ludos pmus in/
stituit: nec ei tm̄ sed etiam minerue: vbi pmium
victorib⁹ oleū ponebat̄ q̄ eius fructus iuētri/
cē mineruā sicut vini liberꝶ tradūt. Per eos an
nos a rege xātho cretēsiū: cui⁹ apud alios aliū
nomē inuenim⁹: rapta phibet̄ europa: ⁊ ide ge/
niti rhadamāth⁹: serpedō ⁊ minos: quos magis
ex eadē muliere filios iouis esse vulgatū ē. Sꝫ
taliū deoꝶ cultores illud qd̄ de rege cretēsiuꝫ
diximus historice veritati: hoc autē qd̄ de ioue
poete cantāt theatra ɔcrepāt: populi celebrāt
vanitati deputāt fabularuꝫ: vt esset vnde ludi
fierēt placādis numinib⁹ etiā falsis eorū crimi/
nib⁹. His tpibus hercules in syria habebat̄ cla
rus. Sed nimirꝶ alius nō ille de quo supra locu
ti sum⁹. Secretiore q̄ppe historia plures fuisse
dn̄r: ⁊ liberi patres ⁊ hercules. Hūc sane hercu
lē cui⁹ ingētia duodeci facta numerāt: iter que
ante afri necēꝫ nō cōmemorāt q̄ ea res ad alte
rū herculē ptinet: in eta mōte a seipso incēsum
produūt suis lr̄is: cuꝫ ea virtute qua mōstra sub/
egerat: morbū tamē quo lāguebat sustinere nō
posset: illo tpe vel rex vel poti⁹ tyrānus busiris
suis dijs suos hospites imolabat: quem filiū p/
hibent fuisse neptuni ex mr̄e libya filia epaphi.
Verū nō credatur hoc stuprū ppetrasse neptu
n⁹: ne dij accusent̄: sꝫ poetis ⁊ theatris tribuan

tur ista: vt sic vnde placentur. Erichtonij regis atheniẽsium: cui⁹ nouissimis annis iesus naue mortuus reperit̃. Uulcan⁹ ꝛ minerua parẽtes fuisse dñr. Sz qm̃ mineruã virginẽ volũt: iam/ boꝝ ꝯtentione vulcanũ ꝯmotũ effudisse aiunt semen in terram: atq3 inde homini nato ob eam causam tale inditũ nomẽ. Greca eni ligua eris ꝯtentio. ꝛ thoni t̃ra est: ex qbus duobus cõposi tuz vocabulũ est erithoniuſ. Ueꝝ qd̃ fatenduz est refellũt: ꝛ a suis dijs repellũt ista doctiores q hanc opinionẽ fabulosaz hinc exortã ferunt: qꝛ in tẽplo vulcani ꝛ minerue ꝙ ambo vnũ ha/ beant athenis: exposit⁹ inuẽtus ẽ puer dracõe inuolutus: qꝛ i eũ significauit magnũ futurum ꝛ ꝑpter hoc ꝯmune templũ cũ essent parentes eiuſ ignoti: vulcani ꝛ minerue dictũ esse filium nois tñ ei⁹ originẽ fabula illa potius q̃ȝ ista desi gnat historia. Sz qd ad nos hoc cũ isti i veraci/ bus libris hoies istruant religiosos: illud i falla cibus ludis demones delectet impuroſ. Quoſ tñ illi religiosi tanq̃ȝ deos colũt: ꝛ cũ ð illis hec negãt ab omni eos crimine purgare nõ possũt qm̃ ludos eis poscẽtib⁹ exhibẽt: vbi turpit̃ agũ tur q̃ velut sapient̃ negantur: ꝛ his falsis ac tur pibus dij placant̃: vbi etiã si fabula cantat tam hominum crimen q̃ȝ numinum falsum: delecta ri tñ falso crimine crimen est verum.

¶ Qualiũ fabulaꝝ figmenta exorta sint eo tp̄e quo hebreis iudices p̃esse ceperũt. Caplm̃. xiij.

P Ost mortẽ iesu naue populus dei iudi ces habuit: qbus tẽporibus alternaue/ rũt apud eos ꝛ humilitates laboruz ꝑ eoꝝ peccatiſ: ꝛ prosperitates ꝯsolationũ ꝑpter miserationez dei. His tp̄ibus fabule facte sunt de triptolemo q iubẽte cerere anguib⁹ portat⁹ alitibus idigentib⁹ terris frumẽta volãdo con/ tulerit. De minotauro ꝙ bestia fuerit inclusa la byrintho: quo cũ intrassent hoies inextricabili errore inde exire nõ poterant: De centauris ꝙ equoꝝ hominũq3 natura fuerit ꝯiuncti. De cer bero ꝙ sit triceps iferorum canis: De phryxo ꝛ helle eius sorore ꝙ vecti ariete volauerũt. De gorgone ꝙ fuerit crinita serpẽtib⁹: ꝛ aspiciẽtes cõuertebat i lapides. De bellerofonte ꝙ eq̊ pẽ nis volãte sit vect⁹: q equus pegasus dictus est De amphione ꝙ cithare suauitate lapides mul xerit: ꝛ attraxerit. De fabro dedalo ꝛ eius filio icaro ꝙ sibi coaptatis pẽnis volauerit. De edi/ po: q mõstrũ quoddã qd̃ sphiga dicebat̃ huma na facie quadrupes soluta: q̃ ab illa ꝑponi sole bat velut isolubili q̃stione suo p̃cipitio perire cõ pulerit. De antheo quẽ necauit hercules ꝙ fili/ us terre fuerit: ꝑpter ꝙ cadẽs in terrã fortior soleret assurgere: Et si qua forte alia p̃termisi. He fabule ad bellũ vsq3 troianũ vbi secunduz librũ marcus varro de populi romani gẽte fi/ nit ex occasione historiarum q̃ res veraciter ge stas cõtinent ita sunt ingenijs hominũ ficte: vt nõ sint opprobrijs numinũ affixe. Porro autẽ qcũq3 finxerint a ioue ad stuprũ raptũ pulcher rimũ puerũ ganymedẽ: qd̃ nephas rex tãtalus fecit: ꝛ ioui fabula tribuit. Uel danaes ꝑ imbrẽ aureũ appetisse ꝯcubitũ: vbi itelligit̃ pudicitia mulieris auro fuisse corrupta: q̃ illis tẽporibus vel facta vel ficta sũt: aut facta ab alijs ꝛ ficta de ioue dici nõ põt q̃ȝtũ mali ð hominũ p̃sũpse rint cordibus: ꝙ possent ista patiẽter ferre mẽ dacia: q̃ tñ etiã libẽter amplexi sunt. Qui vtiq3 q̃ȝto deuotiuſ iouẽ colũt: tãto eos q hec de illo dicere ausi sunt seueri⁹ punire debuerũt. Nũc vero nõ soluz ijs q ista finxerũt irati nõ sũt: sed nisi talia figmẽta etiã in theatris agerent̃: ipoſ deos poti⁹ iratos hr̃e timuerũt. His tẽporibus latona apollinẽ peperit: non illũ cuius oracula solere ꝯsuli supius loquebamur: sz illũ quez cũ hercule ferunt admeti regis armenta pauisse. Qui tñ sic est deus credit⁹: vt plurimi ac pene oẽs vnuz eũdẽq3 appollinem fuisse opinẽtur. Tũc ꝛ liber pater bellauit i india: q multas ha buit i exercitu feminas: q̃ bacce appellate sunt nõ taz virtute nobiles q̃ȝ furore. Aliq sane ꝛ vi ctum scribũt istũ libeꝝ ꝛ vinctũ nonnulli ꝛ occi sũ in pugna a perseo: nec vbi fuerit sepultus ta cent. Et tñ eius velut dei noie ꝑ immundos de mones bacchanalia sacra vł potius sacrilegia sunt instituta. De quoꝝ rabiosa turpitudine p⁹ taz multos ãnos sic senatus erubuit: vt in vrbe romana eẽ ꝓhiberet. Per ea tp̄a ꝑseus ꝛ vxor eius andromeda posteaq̃ȝ sunt mortui: sic eos in celuz eẽ receptos crediderunt: vt imagines eorum stelliſ designare: eorumq3 appellare no minibus non erubescerẽt nec timerent.

¶ De theologis poetis. Capitulum. xiiij.

P Er idẽ temporis interuallũ extiterũt poete q etiam theologi dicerentur qm̃ de dijs carmina faciebãt: sz talib⁹ dijs q licet magni hoies: tñ hoies fuerũt: aut mũdi hui⁹ quẽ verus deus fecit elementa: Sũt autẽ in principatib⁹ ꝛ potestatibus ꝓ voluntate crea toris ꝛ non suis meritis ordinati: ꝛ si qd de vno

vero deo inter multa vana ⁊ falsa cecinerunt:
colēdo cū illo alios q dij nō sunt: eisq́ʒ exhiben/
do famlatū: q vni tm̄ dēbet̄ dō. ñ ei vtiq́ʒ rite fui
erūt: nec a fabuloso deoꝝ suoꝝ dedecore etiā
ipsi se abstinere potuerūt: ex quoꝝ numero fu
isse phibent̄ orpheus: museus linus: Uerū isti
theologi deos coluerūt: nō p dijs culti sūt: q̄q̄/
uis orpheū nescio quo modo īfernis sacris vel
poti⁹ sacrilegijs pficere soleat ciuitas ipiorum
Uxor aūt regis adamātis: q̄ vocabat̄ io. ⁊ ei⁹
filius melicretes pcipitio spōtaneo i mari peri
erūt: ⁊ opinione hoīuʒ i deos relati sunt: sicut ⁊
alij hoīes eoꝝ tēpoꝝ iter quos fuerūt castor et
pollux. Illā sane melicret] mr̄eʒ leuchoteā gre
ci nāʒ latini vocauert̄: vtriq́ʒ tñ putātes deam.

¶ De occasu regni argiuoꝝ: quo tpe apud lau/
rentes picus saturni filius regnuʒ patris prim⁹
accepit. Capitulum. xv.

P Er ea tēpora regnuʒ finitū est argiuo
ruʒ: trāslatum ad micenas vñ fuit aga
mēnon: ⁊ exortū est regnū laurētū vbi
saturni fili⁹ pic⁹ regnū prim⁹ accepit: indicante
apud hebreos femina delbora: sʒ p illā dei spiri
tus id agebat. nā ⁊ pphetissa erat. Cuius pphe
tia min⁹ aperta est q̄ vt possimus eaʒ sine diu/
turna expositiōe de xp̄o demōstrare platam.
Jam ergo regnabāt laurētes vtiq́ʒ i italia. Ex
qbus euidentior ducit̄ origo romana post gre
cos: ⁊ tñ adhuc regnū assyrioꝝ pmanebat vbi
erat rex vicesimus ⁊ terti⁹ lampares: cum pri/
mus laurentuʒ picus eē cepisset. De huius pici
pr̄e saturno viderint qd sentiāt taliū deoꝝ cul/
tores: qui eū negant hoīeʒ fuisse: de quo ⁊ alij
scripserūt q̄ ante picū filiuʒ suuʒ in italia ipse
regnauerit: et virgili⁹ notioribus lr̄is dicit. Is
genus idocile ⁊ dispersuʒ mōtibus altis. Cōpo
suit: legesq́ʒ dedit: latiūq́ʒ vocare Maluit: his
qm̄ latuissʒ tut⁹ in oris. Aurea que perhibēt illo
sub rege fuere Secula. Sʒ hec poetica opinē/
tur eē figmēta: ⁊ pici pr̄eʒ sterten poti⁹ fuisse as
seuerēt: a quo pitissimo agricola invētū ferunt
vt fimo aīaliuʒ agri fecūdarent̄: qd ab ei⁹ noīe
sterc⁹ dictū est: vñ ⁊ hūc qdaʒ stercutiū vocatū
ferūt. Qualibet aūt ex causa eū saturnū appel
lare voluerint: certū ē tñ hūc fuisse sterten siue
stercutiū quē merito agriculture fecerūt deū.
Picuʒ q̊ʒ simil'r eius filiū in taliū deoꝝ numeꝝ
receperūt: queʒ pclaꝝ augurē ⁊ belligeratoreʒ
fuisse asserūt. Pic⁹ faunū genuit: laurētū regē
secundū: etiā iste deus illis siluestris fuit.

¶ De diomede p⁹ troie excidiū i deos relato: cu
i⁹ socij traditi sīt i volucres eē ꝯuersi. Cap. xvj.

H Os ante troianū belluʒ diuinos hono
res mortuis hoībus detulerūt troia ꝺo
euersa et excidio illo vsq́ʒ q̄q́ʒ cantato:
puerisq́ʒ notissimo: qd ⁊ magnitudine sui ⁊ scri/
ptoꝝ excellētib⁹ linguis īsigniter diffamatū at
q́ʒ vulgatū ē: gestūq́ʒ: regnāte iā latino fauni fi
lio: ex quo latinoꝝ regnū dici cepit: laurentūq́ʒ
dici cessauit. Greci victores delatā troiā dere/
linquētes: ⁊ ad ppria remeātes: diuersis ⁊ hor/
rēdis cladib⁹ dilacerati atq́ʒ cōtriti sūt: ⁊ tñ etiā
ex eis deoꝝ suoꝝ numeꝝ auxerūt. Naʒ et dio/
medē fecerūt deū: quē pena diuinitus irroga/
ta phibēt ad suos nō reuertisse eiusq́ʒ socios in
volucres fuisse cōuersos: nō fabuloso poetico/
q́ʒ mēdacio: sʒ historica attestatiōe ꝯfirmāt: qb⁹
nec deus vt putāt fact⁹ humanā reuocare nāʒ
vel ip̄e potuit: vel certe a ioue suo rege tāq̄ʒ ce
licola nouiti⁹ impetrauit. Quin etiā tēplū eius
eē aiunt in īsula diomedea: nō lōge a mōte gar
gano q ē i apulia: ⁊ hoc tēpluʒ circūuolare atq́ʒ
icolere alites tā mirabili obsequio: vt rostrū aqua
ipleāt ⁊ aspgāt: ⁊ eo si greci venerit vel grecoꝝ
stirpe pgeniti: nō solū quietas eē: veꝝ ⁊ supaduo
lare: si aūt alienigenas viderit subuolare: ⁊ ca/
pita eoꝝ tāq̄ʒ grauib⁹ ictib⁹ vt ēt pimāt vulnera
re. Nam duris ⁊ grādibus rostris satis ad hec
prelia perhibentur armate.

¶ De icredibilibus hominum ꝯmutatiōibus qd
varro crediderit. Capitulum. xvij.

H Oc varro vt astruat ꝯmemorat alia ñ
min⁹ icredibilia de maga illa famosissi
ma circe: q̄ socios q̊ʒ vlyxis i bestias mu
tauit: ⁊ d̄ archadib⁹ q sorte ducti trāsnatabant
q̊ddā stagnū: atq́ʒ ibi ꝯuertebant̄ i lupos: ⁊ cuʒ
silib⁹ feris p illi⁹ regionis deserta viuebāt: Si ꝺo
carne ñ vescerēt̄ humana: rursus p⁹ nouē ānos
eodē renatato stagno reformabāt̄ i hoīes. De/
niq́ʒ ēt noīati exp̄ssit q̄ndā hoīeʒ cum gustassʒ d̄
sacrificio qd archades imolato puero deo suo
lyceo facē solēt: i lupū fuisse mutatū: ⁊ āno deci/
mo i figurā ppaʒ r̄stitutū: pugilatū sese exercu
isse: ⁊ olympiaco vicisse certamine. Nec idē pp
aliō arbitrat̄ historic⁹ i archadia tale nomē affi
ctū pani lyceo et ioui lyceo. nisi ppt̄ hāc i lupos
hoīuʒ mutationē: q̄ ea nisi vi diuina fieri ñ puta/
rēt. Lup⁹. n. grece lycos dr̄: vñ lycei nomen ap
paret īflexū. Romanos ēt lupcos ex illoꝝ my/
sterioꝝ veluti semie dic̄ exortos: Sʒ d̄ ista tāta

ludificatiõe demonũ nos qd dicam⁹: q̄ꝛ hͤ legẽt
fortassis ⁊ expectãt qd xp̄iãi agẽ d̄beãt: qñ iter
idola gẽtiũ miracl'a fieri asserũt? Et qd dicem⁹
nisi d̄ medio babylonis eẽ fugiẽdũ. Qd̄ p̄ceptũ
ꝓph̄icũ ita sp̄ũalr̄ itelligit̄: vt de hui⁹ scl'i ciuitate
q̄ ꝓfecto ⁊ ãgl'oꝝ ⁊ hoiuꝫ societas ipioꝝ ē: fidei
passib⁹ q̄ p dilectiõeꝫ opat̄ i deũ viuũ ꝓficiẽdo
fugiam⁹. Q̃to q̄ppe in hec ima ptãtẽ d̄monũ ma
iorẽ videm⁹: tãto tenaci⁹ medtatori ē iherẽdũ: p
quẽ de imis ad sũma ɔscẽdim⁹. Si.n. dixerim⁹
ea nõ eẽ credẽda: nõ desũt etiã nũc q eiusmodi
q̄dã vl' certissima audisse vl' etiã exptos se esse
asseuerẽt. Nã ⁊ nos cũ essem⁹ i italia: audieba-
mus talia de q̄dã regione illaꝝ partiũ vbi sta-
bularias mł'ieres ibutas his mal' artib⁹: i caseo
dare solere dicebãt: qb⁹ vellẽt seu possẽt viato-
rib⁹: vñ i iumẽta ilico verterent̄: ⁊ necessaria q̄-
q̄ portarẽt: post q̄ pfũcta opa iteꝝ ad se redirẽt
nec tñ i eis mẽtẽ fieri bestialẽ: sꝫ rõnalẽ humanã
q̄ fuari: sic apulei⁹ i libris q̄s asini aurei titulo i-
scripsit sibiipi accidisse: vt accepto veneno hu-
mano animo permanente asinus fieret: aut in-
dicauit aut finxit.

¶ Quid credẽdũ sit de trãsformatõibus q̄ arte demonũ hoib⁹ vident̄ accidere. Capl'm. xviij.

Hec aũt falsa sũt aut tã iusitata: vt meri
to nõ credant̄. Firmissime tñ credẽdũ
ē oipotẽtẽ deũ oia posse facere q̄ volu-
erit: siue iudicãdo siue p̄stãdo: nec d̄mões aliqd
opari s̄ꝫ nãe sue potẽtiã q̄ꝛ ⁊ ipa anglica creatu
ra ē lꝫ ꝓprio sit vitio maligna: nisi qd̄ ille pmise
rit cui⁹ iudicia occl'ta sũt mł'ta: iiusta nulla. Nec
sane demones nãs creãt: sꝫ aliqd tale faciũt de
q̄lib⁹ fcis ista v̄tit̄ q̄stio sꝫ specie ten⁹ q̄ a v̄o deo
sũt creata cõmutãt: vt videãt̄ eẽ qd̄ nõ sũt. Nõ
itaq̄ solũ aiuꝫ: sꝫ nec corp⁹ q̄dẽ vlla ratõe credi
deriꝫ demonũ arte vl' ptãte i mẽbra bestiaꝝ vl'
liniamẽta bestialia veracit̄ posse ɔuerti: sꝫ phã-
tasticũ hois qd̄ etiã cogitãdo siue sõniãdo p reꝝ
inumerabiliũ gn̄a variat̄: ⁊ cũ corp⁹ nõ sit: cor-
poꝝ tñ sil'es mira celeritate formas capit sopi-
tis aut opp̄ssis corporeis hois sẽsib⁹ ad alioꝝ sẽ
suũ nescio quo ieffabili mõ figura corporea pos
se pduci: ita vt corporea ipa hoiuꝫ alicubi iaceãt
viuẽtia q̄dẽ: sꝫ mł'to graui⁹ atq̄ vehemẽtius q̄
sõno suis sẽsib⁹ obseratis. Phãtasticũ aũt illud
veluti corporatũ i alicui⁹ aĩalis effigie apparet
sẽsib⁹ alienis: talisq̄ etiã sibi hõ eẽ videt̄: sic tal'
sibi videri posset i sõnis ⁊ portare onera q̄ one-
ra si vera sũt corpora portant̄ a demonib⁹ vt il
ludat̄ hoib⁹: partiꝫ vera onerũ corpora: partim
iumẽtoꝝ falsa cernẽtib⁹. Nã q̄dã noĩe p̄stãtius
prĩ suo ɔtigisse idicabat: vt venenũ illud p caseũ
i domo sua sumeret: ⁊ iaceret i lecto suo q̄si dor
miens: q tñ nullo mõ poterat excitari. Post ali-
quot aũt dies eũ velut euigilasse dicebat: ⁊ q̄si
sõnia narrasse q̄ passus ē: caballũ se.s. fcm̃: ãno-
nã iter alia iumẽta baiulasse militib⁹ q̄ dr̄ retica
q̄ñ ad retias deportabat̄. Qd̄ ita vt narrauit
fcm̃ fuisse ɔptũ ē: q̄ tñ ei sua sõnia videbant̄. In
dicauit ⁊ aliud se domui sue p noctẽ añq̄ rege-
sceret vidisse vẽiẽtẽ ad se q̄uẽdã phꝫ sibi notissi
mũ sibiq̄ exposuisse q̄dã platonica q̄ añ roga-
tus exponere noluisset. Et cũ ab eodeꝫ ph̄o q̄si-
tũ fuisset cur i domo ei⁹ fecerit qd̄ in domo sua
petẽti negauerat: nõ feci ingt: sꝫ me fecisse sõni-
aui. Ac p hͤ alteri p imaginẽ phãtasticã exhibitũ
est vigilãti: qd̄ alter vidit i sõnis. Hec ad nos nõ
q̄buscũq̄ q̄lib⁹ credere putarem⁹ idignũ: sꝫ eis
referẽtib⁹ puenerũt q̄s nob̄ nõ existimarem⁹ fu
isse mẽtitos. Proinde q̄ hoies dñr mãdatũq̄ est
lr̄is dijs vl' poti⁹ demonib⁹ arcades i lupos sole
re ɔuerti: ⁊ q̄ carmib⁹ circe socios mutauit vly
xis: s̄ꝫ istũ modũ mihi vr̄ fieri potuisse qd̄ dixi: si
tñ fcm̃ ē. Diomedeas ãt volucres q̄ꝫ dogdẽ gen⁹
eaꝝ p successionẽ ꝓpaginis durare phibet̄ non
mutatis hoib⁹ fcãs: sꝫ subr̄ctis credo fuisse sup-
positas: sic cerua ꝓ ephigenia regis agamẽno-
nis filia. Neq̄ eiꝫ demonib⁹ iudicio dei pmissis
huiusmõi p̄stigia difficilia esse pñt: sꝫ q̄ꝛ illa v̄go
postea viua repta ē: suppositã ꝓ illa ceruã eẽ fa
cile cognitũ ē. Socij v̄o diomedis q̄ꝛ nusq̄ subi
to cõparuerũt: ⁊ postea nullo loco apuerũt: pdẽ
tib⁹ eos vltorib⁹ angl'is malis: ⁊ ꝓ eis aues occl'
te ex alijs locis vbi ē hͤ gen⁹ auiũ ad ea loca pdu
cte sũt: ac repẽte supposite iõ credũt̄ eẽ ɔuersi.
Qd̄ aũt diomedis i tẽplũ aquã rostris afferũt ⁊
asp̄gũt: ⁊ q̄ blãdiũt̄ grecigẽis atq̄ alienigenas
p̄sequũt̄: mirãdũ ñ ē fieri d̄monũ isticctu: q̄ꝝ int̄
ē.i. ad q̄s p̄suadere ptinet deũ fcm̃ eẽ diomedẽ
ad d̄cipiẽdos hoies vt falsos d̄os cũ v̄i d̄i iiuria
mł'tos colãt: ⁊ hoib⁹ mõtuis q nec cũ viuerẽt v̄e
vixer̄t: tẽplis: altarib⁹: sacrl'ficijs: sacerdotib⁹: q̄
oia cũ recta sl'r ñ nisi vni d̄o viuo ⁊ v̄o d̄bẽt̄ ifuiãt

¶ Qd̄ eo tpe eneas i italiã venerit quo lapidon iudex p̄sidebat hebreis. Capl'z. xix.

Eo tpe post captã troiã atq̄ d̄letã ene
as cũ vigiti nauib⁹ q̄b⁹ portabant̄ reli-
q̄ troianoꝝ i italiã venit. regnãte ibi latino: ⁊
apud athenienses menestheo: apud sycionios

polyphide: apud assyrios antane. Apud hebre
os autem iudex labdon fuit. Mortuo autez la
tino regnauit eneas tribus annis eisdez i supra
dictis locis manentibus regibus: nisi q sicyoni
oꝝ iaz pelasgus erat ⁊: hebreoꝝ iudex sãpson.
Qui cũ mirabiliter fortis esset putatus ẽ her/
cules. Sed ⁊ eneam qm̃ qñ mortuus est non cõ
paruit: deũ sibi fecerunt latini. Sabini etiaz re/
gẽ suum primum xanthuz siue vt aliqui appel/
lãt xanthiũ retulerunt in deos. Per idẽ tp̃s co
drus rex atheniẽsiũ peloponẽsib⁹ eiusdẽ hosti/
bus ciuitatis se interficienduz ignotus obiecit:
⁊ factum ẽ: hoc modo eum p̄dicant patriaz libe
rasse. Responsum enim acceperant peloponẽ
ses tunc demuz se suspiraturos: si eoꝝ regẽ nõ
occidissent. Fefellit ergo eos habitu pauperis ap
parendo: ⁊ i suam necẽ per iurgia prouocando.
Unde ait ꝟgilius. Et iurgia codri. Hũc atheni/
enses tanq̃ deũ sacrificiorum honore coluerũt
q̃rto latinoꝝ rege siluio enee filio nõ ď creusa ď
qua fuit ascanius q tertius ibi regnauit: sz de la
uina latini filia quẽ posthumũ eneas dicit̃ habu
isse: assyrioꝝ aũt vicesimo ⁊ nono eneo. ⁊ melan
tho atheniensium sextodecimo. Judice autem
hebreorum hely sacerdote: regnum sycioniorũ
consumptũ est. qď per annos nongentos quin/
quaginta ⁊ nouem traditur fuisse porrectum.

¶ De successione ordinis regni apud israelitas post iudices. Capitulum. xx.

Mox eisdẽ p lõga tp̃a memorata regnã
tibus: isrl'itaꝝ regnũ finito tp̃e iudicũ a
saule rege sũpsit exordiũ: quo tp̃e fuit pp̃ha sa/
muel: Ab illo igit̃ tp̃e hi reges latinoꝝ esse cepe
rũt quos cognominabant siluios: ab eo q filius
enee p̃mus dictus est siluius: ceteris subsecutis
⁊ pp̃ria noia iponebant̃ ⁊ hoc nõ defuit cogno/
mẽtum: sicut lõge postea cesares cognominati
sunt q successerunt cesari iulio. Reprobato aũt
saule ne quisq̃ ex ei⁹ stirpe regnaret: eoq̃ defun
cto dauid successit in regnũ post annos a saulis
iperio quadragita. Tũc athenienses hr̃e deide
reges post codri iteritũ desticerũt: ⁊ magistrat⁹
hr̃e ceperũt administrãde reipublice: Post da/
uid q etiã ipse. lx. regnauit annos filius eius sa/
lomon rex isrl'itaꝝ fuit: q illud nobilissimum dei
hierosolymitanũ tẽplũ cõdidit. Cuius tp̃e apud
latinos ꝯdita ẽ alba: ex qua deiceps nõ latinoꝝ
sz albanoꝝ reges appellarii eodẽ tñ latio cepe/
rũt. Salomoni aũt successit filius eius roboaz:
sub quo in duo regna pp'ls ille diuisus est: ⁊ sin/
gule partes suos singulos reges hr̃e ceperunt.

¶ De regibus latij: quoꝝ primus eneas ⁊ duo/ decimus auẽtinus dij facti sũt. Capitulũ. xxj.

Latiũ post eneã quẽ deũ fecerãt vnde/
cim reges habuit quoꝝ nullus fc̃us est
ď s. Auẽtinus aũt qui duodecimo loco
eneã sequit̃: cũ esset prostratus in bello sepul/
tus ⁊ in eo mõte qui etiã nunc eius noie nũcu
pat̃ deoꝝ taliũ quales sibi faciebãt numero est
additus. Alij sane voluerũt eũ i p̃lio scribere oc
cisũ: sz nõ cõparuisse dixerũt: nec ex ei⁹ vocabu
lo appellatũ mõtẽ: sz ab aduẽtu auiũ dictũ auẽ
tinũ. Post hũc nõ ẽ ď s fc̃us i latio nisi romulus
ꝯditor rome. Inter istũ aũt ⁊ illũ reperiũtur re/
ges duo: quoꝝ p̃mus ẽ vt virgiliano eũ versu
eloquar, primus ille pcas troiane gl'ia gentis:
Cui⁹ tp̃e qr iã quodãmõ roma p̄turiebat̃: illud
oiuz regnoꝝ maximũ assirioꝝ finẽ tãte diutur
nitatis accepit. Ad medos quippe trãslatũ ẽ: post
annos ferme mille trecẽtos quinq̃: vt etiaz beli q
ninũ genuit ⁊ illic paruo ꝯtẽtus iperio p̃m⁹ rex
fuit tp̃a cõputet̃. Procas aũt regnauit añ amu
liũ. Porro amulius fratris sui numitoris filiam
reã noie: q̃ etiã ilia vocabat̃ romuli mr̃ez vesta
lẽ ꝟginẽ fecerat: quã volũt de marte geminos
ꝯcepisse: isto mõ stuprũ ei⁹ honorãtes vl' excusã
tes: ⁊ adhibẽtes argumẽtũ q ifãtes expositos
lupa nutrierit. Hoc. n. gen⁹ bestie ad martẽ exi
stimãt p̄tinere: vt videlicet ideo lupa credat̃ ad
mouisse vbera paruulis: qr filios dñi sui martis
agnouit. Quãuis nõ desint q dicãt: cũ expositi
vagiẽtes iacerẽt a nescio q̃ meretrice p̃mũ fuis
se collectos: ⁊ p̃mas ei⁹ suxisse mãmillas. Me/
retrices aũt lupas vocabãt: vñ ẽt nũc turpia lo
ca eaꝝ lupanaria nũcupant̃. Et eos postea ad
faustulũ p̄uenisse pastorẽ: atq̃ ab ei⁹ acca vxo/
re nutritos: q̃q̃ si ad arguẽdũ hoiez regẽ q eos
i aquã piici crudel'r iusserat eis ifantib⁹ p quos
tãta ciuitas ꝯdẽda fuerat de aq̃ diuinit⁹ libera
tis: p lactãtẽ ferã ď s voluit subuenire qď mirũ
ẽ. Amulio successit i regnũ latiale fr̃ ei⁹ numitor
au⁹ romli: cui⁹ numitoris p̃mo ãno ꝯdita ẽ roma
ac p h̃ cũ suo deiceps. i. romlo nepote regnuit.

¶ Qď eo tp̃e roma sit ꝯdita q̃ regnũ assirioꝝ i/ tercidit quo ezechias regnuit i iudea. Cap. xxij.

Nam altissima tũc ꝯdita ẽ ciuitas roma:
velut altera babylõ ⁊ velut prioris filia
babylonis: p quã ď o placuit orbẽ ď bel
lare ⁊ trãq̃: ⁊ i vnã societatẽ reipublice legũq̃ p/
ductũ lõge lateq̃ pacare. Erãt. n. iã pp'li validi

⁊ fortes ⁊ armis gētes exercitate q̄ non facile
cederēt: ⁊ q̄s opus ē ⁊ i gētib⁹ piculis ⁊ vastati/
one vtriꝗ nō parua atꝗ horrēdo labore supa
re. Nā qn̄ regnū assyrioꝝ totā pene asiā subiu
gauit: lꝫ bellādo sit factū: nō tn̄ mltū asperis ⁊
difficilib⁹ bellis fieri potuit: qꝛ rudes adhuc ad
resistendū gētes erāt: nec tā multe vl' magne.
Sigdē post illud maximū atꝗ vniuersale dilu
uiū: cū i arca noe octo soli hoies euaserūt: anni
nō multo āpli⁹ q̄ꝫ mille trāsierāt qn̄ nin⁹ asiam
totā excepta idia subiugauit: roma vero tot gē
tes orientis ⁊ occidētis quas imperio romano
abditas cernimus non ea celeritate ac felicita
te pdomuit: qm̄ paulatiꝫ in crescendo robustas
eas ⁊ bellicosas quaq̄uersū dilatabat̄ inuenit.
Tēpore igit̄ quo roma cōdita ē populus isra/
el habebat i terra pmissionis ānos septigētos
decē ⁊ octo. Ex qb⁹ vigintiseptē pertinēt ad ie
sū naue: deide ad tēpus iudicū trecenti viginti
nouē. Ex quo aūt reges ibi eē ceperāt āni erāt
trecēti sexagintaduo: ⁊ rex tūc erat i iuda: cui⁹
nomē erat achaꝫ: l' sicut alij putāt q ei successit
ezechias: quē cōstat optimū ⁊ pijssimū regem
romuli regnasse tēporib⁹. In ea v̄o his tēpori/
bus hebraici populi parte q̄ appellabatur isra/
el regnare ceperat osee.

¶ De sibylla erythrea: que inter alias sibyllas
cogscit̄ de xp̄o euidētia mlta cecinisse. C. xxiij.

EOdē tp̄e nōnulli sibyllā erythreā vati
cinatā ferūt. Sibyllas aūt varro pdit
plures fuisse nō vnam. Hec sane ery/
threa sibylla quedā de xp̄o manifesta ɔscripsit
que ēt nos pus i latina lingua v̄sibus male la/
tinis ⁊ nō stātib⁹ legim⁹ p nescio cuius iterpre/
tis iperitiā sicut post cognouim⁹. Nā vir claris
sim⁹ flaccian⁹ q ēt pcōsul fuit: hō facillime facū
die mltecꝫ doctrine: cum de xp̄o loqueremur
grecū nobis codicē protulit: carmia eē dicens
sibylle erythree: vbi ōndit quodā loco i capiti/
bus versuū ordinē litterarū ita se habētem: vt
hec i eo v̄ba legerētur iesus: chriftos: theu: yos
soter. Quod ē latine iesus xp̄s dei fili⁹ saluator
Hi aūt versus quoꝝ prime littere istū sensum
quē dixim⁹ reddūt sicut eos qdā latin⁹ extanti
bus versibus ē iterpretat⁹ hec cōtinēt. Iudicij
signū tellus sudore madescet. E celo rex adue
niet per secla futurus. Scilicet i carnē pn̄s vt
iudicet orbē. Unde deū cernēt icredulus atꝗ
fidelis. Celsū cū scis: eui iā termino i ipso. Sic
aie cū carne aderūt quas iudicet ipse. Cū iacet
icultus densis i vepib⁹ orbis. Reijciēt simula/
cra viri: cūctā quoꝗ gazā. Exuret tras ignis
pōtūꝗ polūꝗ. Inquirēs tetri portas effriget
auerni. Scōꝝ sꝫ.n. cūcte lux libera carni. Tra/
dētur r. sontes etna flāma cremabit. Occultos
act⁹ retegēs tūc qsꝗ loquet̄ Secreta: atꝗ de
us reserabit pectora luci. Tūc erit ⁊ luct⁹: stri/
debūt dētib⁹ oēs. Eripit̄ solis iubar: ⁊ chorus
interit astris. Uoluet̄ celū: lunaris splēdor obi
bit. Deijciet colles: valles extollet ab imo. Nō
erit i reb⁹ hominū sublime vel altū. Iā equant̄
cāpis mōtes: ⁊ cerula pōti. Oīa cessabunt: tel/
lus ɔfracta peribit. Sic parit̄ fōtes torrentur
fluminaꝗ igni. Et tuba tūc sonitū tristē dimit
tet ab alto. Orbe gemēs facin⁹ miserū varios
ꝗ labores: Tartareūꝗ chaos mōstrabit terra
dehiscēs. Et corā hic dn̄o reges sistēt̄ ad vnū.
Procidet e celo ignisꝗ ⁊ sulfuris amnis. In
his latinis v̄sib⁹ de greco vtcūꝗ translatis ibi
nō potuit ille sensus occurrere q fit cum litere
q̄ sūt i eoꝝ capitibus cōnectūt̄: vbi y littera in
greco posita ē: qꝛ nō potuerūt latina verba in
ueniri q̄ ab eadē lr̄a inciperent ⁊ snie conueni/
rēt. Hi aūt sūt v̄sus tres. Quint⁹ ⁊ octauusde/
cim⁹: ⁊ nonusdecim⁹ deīde lr̄as q̄ sūt i capitib⁹
oiuꝫ versuū cōnectētes: hoꝝ triū q̄ scripte sūt
nō legam⁹ sꝫ pro eis .y. litterā tanꝗ i eisdē locis
ipsa sit posita recordemur ⁊ exprimitur i gnꝗ
verbis iesus christ⁹ dei fili⁹ saluator. Sed cum
grece hoc dicit̄ nō latine. Et sūt v̄sus vingin/
ti ⁊ septē q numer⁹ q̄drarū ternariū solidū red/
dit. Tria.n. ter ducta fiūt nouē: ⁊ ipsa nouem si
ter ducātur vt ex lato i altū figura consurgat
ad viginti ⁊ septē pueniūt. Hoꝝ āt grecoꝝ qn
ꝗ v̄boꝝ q̄ sūt iesus: christos: theu: yos: sot: qd̄ ē
latine iesus xp̄s dei fili⁹ saluator: si pmas lr̄as
iūgas: erit ichtis .i. piscis. In quo noīe mystice
itelligit̄ xp̄s: eo q̄ i hui⁹ mortalitatis abysso ve
lut i aquaꝝ pfūditate viuus hoc ē sine pecca/
to eē potuerit. Hec āt sibylla siue erythrea siue
vt qdā magꝭ credūt cumana: ita nihil hꝫ i toto
carmīe suo cui⁹ exigua ista pticula ē: qd̄ ad de
orū falsoꝝ siue factoꝝ cultū ptineat qnimo ita
ēt ɔtra eos ⁊ ɔ̄ cultores eoꝝ loqt̄: vt i eoꝝ nu/
mero deputāda videat̄: q ptinēt ad ciuitatem
dei. Inserit ēt lactāti⁹ operi suo q̄dā de xp̄o va
ticinia sibylle: q̄uis n̄ exp̄mat cui⁹. Sꝫ q̄ singu
lati ip̄e posuit: ego arbitrat⁹ sū ɔiūcti eē ponen
da tāꝗ vnū sit plixū q̄ ille plura ɔmemorauit
⁊ breuia. In man⁹ igt ifideliū postea veniet et

dabūt ɗo alapas manibꝰ icestꝭ ⁊ īpurato ore expuēt venenatos sputos. Dabit ꝟo ad verbera simplr̄ sāctū dorsū: ⁊ colaphos accipiens tacebit: ne qs agnoscat qd̄ ꝟbū vl̄ vn̄ venit vt īferꝭ loq̄t̄ ⁊ corona spinea coronet̄. Ad cibū āt fel: ⁊ ad sitiꝫ acetū dederūt. In hospitalitate hāc mōstrabūt mēsā: ipsa.n. īsipiēs gēs tuū deū nō intellexisti: ludētē mortaliū mētibꝰ: sꝫ spinis coronasti. ⁊ horridū fel miscuisti. Tēpli ꝟo velū scindetur ⁊ medio die nox erit tenebrosa nimis in tribꝰ horis: ⁊ morte moriet̄ tribꝰ diebꝰ sōno suscepto. Et tūc ab īferis regressus ad lucē letaꝫ veniet: ꝑmꝰ resurrectiōis ꝑncipio reuocatꝰ ostēso. Ista lactātiꝰ carptī ꝑ īterualla disputatiōis sue sicut ea poscere videbāt̄ q̄ ꝓbare ītēderat adhibuit testimonia sibyllina. Que nos nihil interponētes sꝫ ī vnā seriē cōnexa ponētes. solis capitibꝰ si tn̄ deīceps ea scriptores ꝟuare non negligāt distiguēda curauimꝰ. Nonnulli sane erythreā sibyllā nō romuli sed belli troiani tēpore fuisse scripserunt.

¶ Qd̄ regnāte romulo septē sapiētes claruerit; q̄ tp̄e decē tribꝰ q̄ israel dicebāt̄ ī captiuitatē a chaldeis deducte sūt: idēq̄ romulus mortuus diuino honore donatꝰ ē. Capitulū. xxiiij.

Odē romulo regnāte thales milesius fuisse ꝑhibet̄ vnꝰ de septē sapiētibus: q̄ post theologos poetas ī qbꝰ orpheus maxie omniū nobilitatꝰ ē: sophos appellatus ē qd̄ ē latine sapiēs: ꝑ idē tēpus decē tribꝰ q̄ ī diuisione populi vocate sūt israel d̄bellate a chaldeis: ⁊ ī eas t̄ras captiue ducte sūt: remanentibꝰ in iudea t̄ra duabꝰ illis tribubꝰ q̄ noīe iude vocabātur: sedēq̄ regni habebāt hierusalem. Mortuū romulū cū ⁊ ip̄e n̄ ꝯpuisset: ī d̄os q̄d ⁊ vulgo notissimū ē retulē romāi. Quod vsq̄ adeo iā fieri d̄sierat: nec postea nisi adulādo nō errādo factū ē t̄pibꝰ cesarū: vt cicero magnis romuli laudibꝰ tribuat. q̄ nō rudibꝰ ⁊ idoctꝭ t̄pibus: qn̄ facile hoīes fallebāt̄: sꝫ iā expolitis et eruditꝭ meruit hos honores: q̄uis nōdū efferbuerat ac pullulauerat ph̄oꝝ subtil̄ ⁊ acuta loq̄citas. Sꝫ ēt si posteriora t̄pa d̄os hoīes mortuos n̄ īstituerūt: tn̄ ab ātiq̄s īstitutos colere vt d̄os ⁊ hēre nō d̄stiterūt. Quin ēt simulacris q̄ veteres n̄ hēbāt auxerūt vane atq̄ ipie supstitionis illecebrā: id efficiētibꝰ imūdis in eoꝝ corde d̄monibꝰ ꝑ fallacia q̄q̄ oracula d̄cipiētibꝰ fabulosa ēt c̄ria d̄oꝝ q̄ iā vrbaniore seculo nō fingebāt̄ ꝑ ludos tn̄ ī eorūdē falsoꝝ nūinū obsequꝫ turpit̄ agerēt̄. Regnauit deīde numa post romulū. Qui cū illā c̄itatē putauērit d̄oꝝ ꝓfecto falsoꝝ nūerositate mūiēdā: ī eādē turbā referri mortuꝰ ipse nō meruit tāq̄ ita putatꝰ sit celū m̄ltitudie numinū ꝯstipasse: vt locū ibi repire n̄ posset. Hoc regnāte rome ⁊ apd̄ hebreos ī initio regni manasse a q̄ ipso rege ꝓph̄a esaias ꝑhibet̄ occisus: samiā fuisse sibyllā referūt.

¶ Quip̄hi enituerit regnāte apd̄ rōanos targnio ꝑsco: apd̄ hebreos sedechia: cū hierusalem capta ē tēplūq̄ subuersū. Ca. xxv.

Egnāte ꝟo apud hebreos sedechia ⁊ apd̄ rōanos targnio ꝑsco q̄ successerat ācho martio: ductꝰ ē captiuꝰ ī babyloniā populus iudeoꝝ euersa hierusalē ⁊ tēplo illo a salomōe ꝯstructo. Increpantes.n. eos ꝓph̄e de iniq̄tatibꝰ ⁊ ipietatibꝰ suis: hec eis vētura ꝑdixerāt: maxie hieremias q̄ ēt numerū definiuit ānoꝝ. eo t̄pe pittacꝰ mitylenꝰ aliꝰ e septē sapiētibꝰ fuisse ꝑhibet̄. Et q̄nq̄ ceteros q̄ vt septē numerēt̄: thaleti quē supra ꝯmemorauimꝰ ⁊ huic pittaco addūt̄ eo t̄pe fuisse scribit eusebiꝰ q̄ captiuꝰ d̄i ppl̄s ī babylōia tenebat̄. Hi sūt āt solō atheniēsis chilō: lacedemoniꝰ: ꝑiandrꝰ corīthiꝰ eleobolus lidiꝰ: bias ꝑeneꝰ. Oēs hi septem appellati sapiētes: post poetas theologos claruerūt: q̄ genera vite q̄dā laudabilia ꝑstabāt hominibꝰ ceteris: ⁊ moꝝ nōnulla ꝑcepta sniaꝝ breuitate ꝯpleti sūt. Nihil āt monimētoꝝ qd̄ ad lr̄as attiet posterꝭ reliq̄rūt: nisi q̄ solō q̄sdaꝫ leges atheniēsibꝰ d̄disse ꝑhibet̄. Thales ꝟo physicꝰ fuit: ⁊ suoꝝ dogmatū libros reliq̄t. Eo captiuitatꝭ iudaice t̄pe: ⁊ anaximāder ⁊ anaximenes: ⁊ xenophāes physici claruerūt. Tūc ⁊ pythagoras ex quo ceperūt appellari philosophi.

¶ Qd̄ eo t̄pe q̄ īpletꝭ. lxx. ānis iudeoꝝ ē r̄soluta captitas: rōani q̄ꝫ a d̄n̄atu r̄egio libati. c. xxvi.

Er idē t̄ps cyrꝰ rex ꝑsaꝝ q̄ ēt chaldeis ⁊ assyrijs īꝑabat relaxata aliq̄ꝫta captiuitate iudeoꝝ q̄nq̄gita milia hoīuꝫ ex eis ad īstaurādū tēplū regredi fecit: a qbꝰ tm̄ ꝑma cepta fūdamia: ⁊ altare cōstructū ē. Incursantibꝰ āt hostibꝰ nequaq̄ progredi edificādo valuerūt. Dilatumq̄ opus ē vsq̄ ad darium. Per idē t̄ps ēt illa gesta sunt que conscripta sūt ī libro iudith: quē sane ī canone scripturaꝝ iudei nō recepisse dicūt̄: sub dario ḡ rege ꝑsaruꝫ īpletis septuagita ānis quos hieremias ꝓph̄a predixerat: reddita ē iudeis soluta captiuitate libertas: regnāte romanorum septio rege targ

nio: quo expleto ēt ipsi a regū suoꝝ dn̄atiōe libe rieē ceperūt. Usq₃ ad hoc tempus prophetas habuit populus israel: q cū mlti fuerit: paucoꝝ ꝛ apud iudeos ꝛ apd̄ nos cāonica scripta retinē tur. De qb⁹ me aliq̄ positurꝝ ꝓmisi ī hoc libro cū claudere supiorē: qđ iā video esse faciendum.

De tꝑib⁹ ꝓphaꝝ quoꝝ oracl'a hn̄t ī libris: q₃ tūc đ vocatiōe gētiū mlta cecinerūt: qn̄ romāo rū regnū cepit: assyrioꝝq₃ defecit. Cap. xxvij.

Tempora igit̄ eoꝝ vt possim⁹ aduertere: ī anteriora paululū recurram⁹. In ca pite libri osee ꝓphe q p̄m⁹ ī duodeci po nit̄: ita scriptū ē. Uerbū dn̄i qđ factū ē ad osee in dieb⁹ ozie Joathan ꝛ achaz ꝛ ezechie regum iuda. Amos q₃ dieb⁹ ozie regis ꝓphasse se scri bit. Addit etiā ieroboā regē israel q ꝑ eosdē di es fuit. Nec n̄ isaias fili⁹ Amos siue supradicti ꝓphete siue q̄ magis ꝑhibet̄ alteri⁹: q nō ꝓphe ta eodē noīe vocabat̄: eosdem reges quattuor quos posuit osee ī capite libri sui ponit: quoꝝ dieb⁹ se ꝓphetasse ꝓloq̄t. Micheas etiā eadē sue ꝓphetie ꝯmemorat tꝑa: post dies osee. Nā tres q sequūt̄ reges noīat: quos ꝛ osee noīauit. Joathā ꝛ achaz ꝛ ezechiā. Hi sūt quos eodē tē pore simul ꝓphetasse ex eoꝝ lr̄is inuenit̄. His adiūgit̄ ionas eodē ozia rege regnāte. ꝛ Johel: cū iā regnaret ioathan q successit ozie. Sed istoꝝ ꝓphetarū duoꝝ tꝑa ī chronicis nō ī eoꝝ libris iuenire potuim⁹: qm̄ de suis dieb⁹ tacēt. Tēdū tur aūt hi dies a rege latinoꝝ proca: siue supio re auētino vsq₃ ad regē Romulū iā romanū: vel etiā vsq₃ ad regni p̄mordia successoris ei⁹ nume pōpilij. Ezechias qppe rex iuda ad ei⁹ tē pora vsq₃ regnauit: ac ꝑ hoc ꝑ ea tꝑa isti velut fōte ꝓphetie parit̄ erupunt: qn̄ regnū đfecit as syrioꝝ: cepitq₃ romanoꝝ: vt. s. queadmodū re gni assyrioꝝ p̄mo tꝑe extitit abrahā: cui ꝓmissi ones aptissime fierēt ī ei⁹ semie bn̄dictōis oīuz gētiū: ita ī occidētalis babylonis exordio q̄ fue rat xp̄s īꝑrāte vētur⁹: ī q̄ iplēt̄ illa ꝓmissa ora ꝓphaꝝ n̄ solū loq̄ntiū: verū ēt scribētiū ī tāte rei future testioniū scriberēt̄. Cū. n. ꝓphe nūq₃ fe re defuissēt pplo isrl': ex q̄ ibi reges eē ceperūt ī vsū tm̄mō eoꝝ fuē nō gētiū: qn̄ āt scriptura ma nifesti⁹ ꝓphica ꝯdebat̄ q̄ gētib⁹ qn̄q₃ ꝓdesꝫ tūc opōtebat icipe qn̄ ꝯđbat̄ h̄ citas: q̄ gētib⁹ īparꝫ.

De his q̄ ad euāgeliū xp̄i ptinēt quid osee et amos ꝓphetauerint. Caplm. xxviij.

Osee igit̄ ꝓpha q̄nāto ꝓfūdi⁹ qdē loq̄t̄ tāto opos⁹ penetrat̄. Sꝫ aliqd inde su mēdū ē: ꝛ hic ex nr̄a ꝓmissiōe ponēdū. Et erit ī q̄t ī loco q̄ dictū ē eis nō ppl's me⁹ vos vocabūt̄ ꝛ ipsi filij dei viui. Hoc testimoniū ꝓphicuꝫ de vocatiōe ppl'i gētiū q p̄us nō ꝑtinebat ad deū: ēt apl'i ītellexerūt. Et q̄ ip̄e q₃ populus gētiuꝫ spūalr̄ ē ī filijs abrae: ac ꝑ hoc recte dr̄ israel: ꝓ pterea sequit̄ ꝛ dicit. Et cōgregabūt̄ filij iuda ꝛ filij israel in id ip̄ꝫ: ꝛ ponēt sibi p̄ncipatū vnū ꝛ ascēdēt a t̄ra. Hoc si adhuc velim⁹ exponē elo quij ꝓphetici obtūdet̄ sapor. Recolat̄ tn̄ lapis ille angularis: ꝛ duo illi parietes: vn⁹ ex iudeis alter ex gētib⁹: ille noīe filioꝝ iuda: iste noīe fili oꝝ israel: eidē vni p̄ncipatui suo ī ip̄ꝫ īnitētes: ꝛ ascēdēteꝫ agnoscant̄ ī t̄ra. Istos āt carnalr̄ isra elitas q nūc nolūt credere ī xp̄m: postea credi turos. i. filios eoꝝ: nā vtiq₃ isti ī suū locū morie do trāsibūt: idē ꝓpha testat̄ dicēs. Qm̄ diebus multis sedebūt filij israel sine rege: sine p̄ncipe sine sacrificio: sine altāri: sine sacerdotio: sine ma nifestatōib⁹. Quis nō videat nūc sine istis eē iu deos? Sꝫ qd adiūgat audiam⁹. Et postea inq̄t reuertēt̄ filij israel: ꝛ ingrēt dn̄m deū suū: ꝛ dđ regē suū: ꝛ stupescēt ī dn̄o ꝛ ī bonis ei⁹ ī nouissi mis dieb⁹. Nihil ē ista ꝓphetia manifesti⁹: q̄ da uid regis noīe signat⁹ intelligit̄ xp̄s: q fact⁹ ē sic̄ dicit apl's ex semie dđ ꝭm carnē. Prenūciauit iste ꝓpha ēt t̄rio die xp̄i resurrectionē futurā: si cut eā ꝓphica altitudie p̄nūciari opōtebat vbi ait. Sanabit nos post biduū: ꝛ ī die t̄tia resurge m⁹. Scđm h̄. n. dicit nobis apl's: si cōsurrexistis cū xp̄o q̄ sursū sūt q̄rite. Amos q₃ đ reb⁹ talib⁹ sic ꝓphetat. Prepara inq̄t te vt īuoces deū tu uꝫ isrl': q̄ ecce ego firmās tonitruū ꝛ creās sp̄m ꝛ anūciās ī hoīb⁹ xp̄m suuꝫ. Et alio loco. In illa die inq̄t resuscitabo tabernaculū dđ qđ cecidit ꝛ reedificabo q̄ ceciderūt ei⁹: ꝛ destructa ei⁹: re suscitabo: et reedificabo ea sic̄ dies secli: ita vt exq̄rāt me residui hoīuꝫ ꝛ oēs gētes in qbus in uocatū ē nomē meū sr̄ eos dicit dn̄s faciens h̄.

Que ab isaia đ xp̄o ꝛ eccl'a sint p̄dcā. C. xxix.

Isaias ꝓpheta nō est in libro duodeci ꝓphaꝝ q ꝓpt̄ea dn̄r miores quia ꝭmo nes eoꝝ sūt breues: ī eoꝝ ꝯparatiōe q ideo maiores dn̄r q̄ ꝓlixa volumia ꝯdiderunt: ex qb⁹ h̄ ē isaias: quē ꝑ eadē ꝓphie tꝑa s bi'ūgo sup̄dcis duob⁹. Isaias q̄ iter illa iniq̄ q̄ arguit ꝛ iiusta p̄cepta ꝛ pctōri ppl'o futura mala p̄dixit: etiam de christo ꝛ ecclesia hoc est de rege et ea quam condidit ciuitate: multo plura: q₃ ceteri ꝓphetauit: ita vt a qbusdā euāgelista q₃ ꝓpha

potiꝰ diceret. Sed ꝓpter rõnẽ opis terminãdi
vnũ de mł'tis hoc loco ponã. Ex ꝑsona quippe di
pr̃is loquẽs ecce inquit itelliget puer meꝰ: ⁊ exal
tabit ⁊ glorificabit valde. Queadmodum sup
te stupescẽt mł'ti ita gloria ꝑuabitur ab hoibus
spẽs tua: ⁊ gl'ia tua ab hoibꝰ: ita mirabũtur gẽ/
tes multe sup eũ: ⁊ cõtinebũt reges os suũ: qm̃
quibus nõ ẽ annũciatũ de illo videbũt: ⁊ q nõ au/
dierũt intelligẽt. Dñe qs credidit auditui nr̃o: ⁊
brachiũ dñi cui reuelatũ ẽ? Annũciauimꝰ corã
illo: vt ĩfirmus vt radix in terra sitiẽti. Nõ ẽ spe
cies illi neq̃ gloria. Et vidimꝰ eũ ⁊ nõ habebat
spẽm neq̃ decorẽ: sed spẽs eiꝰ sine honore defi
ciẽs pre oĩbus hoibꝰ. Hõ in plaga positus ⁊ sci/
ens ferre infirmitatẽ: qm̃ auersa ẽ facies eius.
Inhonoratus ẽ: nec magni existiatꝰ ẽ. Hic pec
cata nr̃a portat: ⁊ ꝑ nob̃ dolet. Et nos existima
uimꝰ illũ esse in dolore: et ĩ plaga: ⁊ afflictione.
Ipse aũt vulneratꝰ ẽ ꝓpter iniquitates nr̃as: ⁊
ĩfirmatus ẽ ꝓpter pctã nr̃a. Eruditio pacis nr̃e
in eo: liuore eius sanati sumꝰ. Oẽs vt oues er/
rauimꝰ. Homo ĩ via sua errauit: ⁊ dñs tradidit
illũ ꝓ peccatis nr̃is: ⁊ ipse ꝓpter qd̃ afflictꝰ est
nõ aperuit os. Ut ouis ad ĩmolandũ ductꝰ est:
⁊ vt agnus añ eũ qui se tõderet sine voce: sic nõ
aperuit os suũ. In humilitate iudiciũ eius sub/
latum est: generationẽ eiꝰ qs narrabit? Quoni/
am tollet̃ de terra vita eius. Ab iniquitatibus
populi mei ductꝰ ẽ ad mortẽ: ⁊ dabo malignos
ꝓ sepultura eius: ⁊ diuites pro morte eius: qm̃
iniqtatẽ nõ fecit: nec dolus ĩuẽtus est in ore eiꝰ
⁊ dñs vult purgare eũ de plaga. Si dederitis
pro peccato aĩaƺ vr̃am: videbitis semẽ lõgeuũ
Et dñs vult auferre a dolore aĩam eius osten/
dere illi lucẽ: ⁊ formare ĩtellectũ: iustificare iu/
stum bene pluribꝰ seruientẽ: ⁊ eoꝝ peccata ip̃e
portauit. Propterea ipse hereditabit plures ⁊
fortiũ diuidet spolia. Propter quod tradita ẽ
ad mortem aĩa eius: ⁊ ĩter iniquos estimatꝰ est
⁊ ip̃e multoꝝ pctã portabit: ⁊ ꝓpter peccata eo
rũ traditus est. De xp̃o hec. Iã vero de ecclesia
qd̃ sequitur audiamꝰ. Letare inquit sterilis q̃ nõ
paris: erũpe ⁊ clama que nõ parturis qm̃ multi
filij deserte magis q̃ eius q̃ habet virũ. Dilata
locũ tabernaculi tui: ⁊ palos caulaꝝ tuaꝝ fige
Noli parcere: ꝓlonga funiculos tuos: ⁊ palos
tuos cõforta. Adhuc in dexterã ⁊ sinistraƺ par
tẽ extẽde: ⁊ semẽ tuũ hereditabit gẽtes: ⁊ ciuita
tes desertas ĩhabitabis. Ne timeas qm̃ cõfusa
es: neq̃ reuerearis q̃ exprobrata es: qm̃ ꝯfusi

onẽ eternã obliuisceris: ⁊ opprobrij viduitatis
tue nõ eris memor: qm̃ dñs faciẽs te dñs saba/
oth nomẽ eiꝰ: ⁊ q te eruit ipse deꝰ israel vniuer/
se terre vocat̃ ⁊ cetera. Uerũ ista satis: ⁊ in eis
sũt exponẽda nõnulla: sƺ sufficẽ arbitror: q̃ ita
sũt apta: vt etiã intelligere cogant̃ inimici ĩuiti.

¶ Que micheas ⁊ ionas ⁊ iohel nouo testamẽ/
to cõgruentia ꝓphetauerũt. Capitulum. xxx.

M Icheas ꝓpheta xp̃m in figura ponẽs
cuiusdã magni mõtis hec loqt̃. Erit in
diebꝰ nouissimis manifestus mons do
mus dñi: preparatꝰ sub vertices montiũ: ⁊ ex/
altabitur sup colles: ⁊ festinabũt ad eũ plebes:
⁊ gẽtes multe ibũt ⁊ dicẽt. Uenite ascendamꝰ
in montẽ dñi: ⁊ in domũ dei iacob: ⁊ ostẽdet no
bis viã suã: ⁊ ibimus in semitis eiꝰ: q̃ ex Syõ ꝓ
cedet lex ⁊ v̄bũ dñi de hierusalẽ. Et iudicabit
inter plebes multas: ⁊ redarguet gẽtes poten/
tes vsq̃ in lõginquũ. Predicẽs iste ꝓpheta ⁊ lo
cũ in quo xp̃s ẽ natꝰ: ⁊ tu inquit Bethleẽ domus
ephrata: nequaq̃ mĩma es vt sis ĩ milibꝰ iude.
Ex te mihi ꝓdiet dux vt sit in ꝑncipem israel: et
egressus eiꝰ ab initio ⁊ ex diebꝰ eternitatis pro
pterea dabit eos vsq̃ ad tẽpus quo parturiẽs
parturiet: ⁊ residui frẽs eiꝰ ꝯuertẽtur ad filios
israel. Et stabit ⁊ videbit ⁊ pascet gregẽ suũ in
virtute dñi: ⁊ ĩ honore nois dñi dei sui erũt: qm̃
nũc magnificabit̃ vsq̃ ad sũmuƺ terre. Jonas
aũt ꝓpheta nõ tam sermone q̃ sua quadã pas/
sione ꝓphetauit. Christũ ꝑfecto aptius q̃ si eiꝰ
mortẽ ⁊ resurrectionẽ voce clamaret. Ut qd. n.
exceptus ẽ vẽtre beluio: ⁊ die t̃tio redditꝰ: nisi
vt significaret xp̃m de ꝓfundo inferni die ter/
tio rediturũ? Johel oĩa que ꝓphetat mł'tis ver
bis cõpellit exponi: vt que ad xp̃m ⁊ eccl'iaƺ ꝑ/
tinẽt dilucescãt. Unũ tñ qd̃ etiã apostoli cõme/
morauerũt quãdo ĩ cõgregatos credẽtes spũs
sanctus sicut a xp̃o promissus fuerat desup ve
nit: nõ pretermittã. Et erit inquit post hec. ⁊ effũ/
dã de spũ meo sup oẽƺ carnẽ. ⁊ ꝓphetabũt filij
vr̃i ⁊ filie vr̃e: ⁊ seniores vr̃i sõniabũt sõnia: ⁊ iu
uenes vr̃i visa videbũt. Et qdẽ ĩ seruos meos ⁊
ãcillas meas in diebus illis effundã d̃ spũ meo.

¶ Que in abdia ĩ naũ ⁊ abacuch de salute mũ/
di in xp̃o ꝓnũciata repiantur. Cap. xxxi.

T Res ꝓphete de minoribꝰ: abdias nauƺ
Abacuch: nec sua tẽpora dicũt ipi: nec
in crõicis Eusebij ⁊ hieronymi qñ pro
phetauerit iuenit̃. Abdias qdẽ positus ẽ ab eis
cũ michea: sƺ nõ eo loco vbi notãtur tp̃a: qñdo

nicheã ꝓphetasse ex eiꝰ lr̃is constat: qḋ errore
negligenter describẽtiũ labores alienos existi-
mo cõtigisse. Duos alienos ꝟo cõmemoratos i
codicibꝰ chronicaꝝ quos habuimꝰ nõ otuimꝰ
uenire: tñ qꝛ i canone cõtinẽt: nec ipsi oportet
ꝑtereant a nobis. Abdias quãtũ ad eiꝰ scriptu
ã attinet omniũ breuissimꝰ ꝓphetarum aduer
us idumeã gentẽ loqtur. s. esau vniꝰ ex duobꝰ
geminis filijs isaac nepotibꝰ abrae maioris illiꝰ
reprobati. Porro si idumeã mõ locutiõis quo
intelligit̃ a parte totũ: accipiamꝰ positam eẽ pro
gẽtibꝰ: possumꝰ de xp̃o agnoscere qḋ dicit iter
cetera. In mõte aũt sion erit salus: ⁊ erit scũm.
Et paulopost i fine ipsius ꝓphetie ⁊ ascendent
inquit saluati ex mõte sion vt defendãt mon-
tẽ esau: ⁊ erit dñõ regnũ. Apparet qppe id esse
cõpletũ cũ saluati ex mõte sion. i. ex iudea cre-
dẽtes in christũ: q precipue agnoscũt̃ apostoli
ascẽderũt vt defenderẽt mõtẽ esau. Quomo-
do defenderũt: nisi ꝑ euãgelij predicationẽ sal
uos eos faciẽdo q crediderũt vt eruerẽtur de
potestate tenebraꝝ: ⁊ trãsferrẽtur i regnũ dei?
Quos cõsequẽter expssit addẽdo ⁊ erit domi-
no regnũ: mõs. n. sion iudeã significat: vbi futu
ra predicta est salus: ⁊ sanctũ quod est xp̃s ie-
sus. Mõs ꝟo esau idumea ẽ: ꝑ quã significa-
ta ẽ ecclesia gentiũ: quã defẽderũt sicut expo
sui saluati de mõte sion vt eẽt dñõ regnũ. Hoc
obscurũ erat anteꝗ̃ fieret: sꝫ factũ quis nõ fide
lis agnoscat. Naum ꝟo propheta imo per illũ
deꝰ exterminabo inquit sculptilia ⁊ conflatilia
ponã sculpturã tuã: qꝛ ecce veloces sup mõtes
pedes euãgelizãtis ãnũciãtis pacẽ. Celebra iu
da dies tuos festos: redde vota tua: quia iã nõ
adijciẽt vltra vt ttrãseãt i vestustatẽ. Cõsuma
tũ ẽ cõsumptũ ẽ: ablatũ ẽ. Ascendit q insufflat
in faciẽ tuã eripiẽs te ex tribulatiõe. Quis ascẽ
derit ab iferis ⁊ insufflauerit i faciẽ iude: hoc ẽ
iudeorũ discipulorũ. Spũꝫ recolit scũm q me
minit euãgeliũ. Ad nouũ. n. testamẽtũ ptinent:
quoꝝ dies festi ita spũalr̃ inouãt̃: vt i vetusta
tẽ transire nõ possint. Porro ꝑ euãgeliũ exter
minata sculptilia ⁊ cõflatilia. i. idola deoꝝ falso
rũ: ⁊ obliuiõe tanꝗ̃ sepulture tradita iã vide-
musꝰ ⁊ hãc ẽt i hac re ꝓphetiã cõpletam eẽ cogñsci
mus. Abacuc de quo alio ꝗ̃ de xp̃i aduẽtu qui
futurus fuerat itelligit̃ dicere: ⁊ rñdit dñs ad
me ⁊ dixit: scribe visũ apte i buxo: vt assequat̃
q legit ea: qꝛ adhuc visio ad tp̃s: ⁊ oriet̃ in fine
⁊ non in uacuum ibit: si tardauerit sustine eum
qꝛ veniens veniet ⁊ nõ morabitur.

¶ De prophetia que in oratione abacuc ⁊ can-
tico continetur. Capitulũ. xxxij.

In orõne aũt sua cũ cãtico cui nisi dñõ
xp̃o dicit: dñe audiui auditionẽ tuam
⁊ timui: dñe cõsideraui opa tua ⁊ expa
ui. Quid. n. hoc ẽ nisi ꝑcognite noue ac repenti
ne salutis hominũ ieffabilis ãmiratio. In me-
dio duoꝝ aĩaliũ cogñsceris: qd ẽ nisi aut i medio
duoꝝ testamẽtoꝝ aut i medio duoꝝ latronuꝫ
aut i medio moysi ⁊ helie cũ eo i mõte ꝑmocinã
tiũ? Dũ appropinquant ãni cognosceris in ad-
uẽtu tẽporis ostẽderis: hoc qꝛ ꝑ se patet nõ est
exponẽdũ. Quod ꝟo seqtur exponẽdũ: in eo
dũ cõturbata fuerit anima mea: in ira miseri-
cordie memor eris: qd ẽ nisi ꝙ iudeos in se tran
sfigurauerit de quoꝝ gẽte fuit: q cum magna
ira turbati crucifigerẽt christũ: ille misericordie
memor dixit pater ignosce illis qꝛ nesciũt qd fa
ciũt? Deꝰ de themã veniet: ⁊ scũs de mõte vm
broso ⁊ cõdẽso. Qḋ hic dictũ ẽ de themã veni-
et: alij iterpretati sũt ab austro vel ab africo: ꝑ
qḋ significatur meridies. i. feruor charitatis ⁊
splẽdor ꝟitatis. Mõtẽ ꝟo vmbrosũ atꝗ cõdẽ
sũ: ꝗ̃uis mlt̃is modis possit itelligi: libẽtiꝰ acce-
perim scripturarũ altitudinẽ diuinaruꝫ: qbus
xp̃s ꝓphetatꝰ ẽ. Mlt̃a qppe ibi vmbrosa atꝗ
cõdẽsa sũt: q mẽtẽ querẽtis exerceãt. Inde ãt
venit: cũ ibi eũ q itelligit iuenit. Opuit celos
ꝟtus eiꝰ: ⁊ laudis eius plena ẽ terra: qd ẽ nisi ꝙ
i psalmo ẽt dicit̃: exaltare sup celos deꝰ: ⁊ sup
oẽꝫ terrã gl̃ia tua. Splẽdor eiꝰ vt lumẽ erit: qd
ẽ nisi fama eiꝰ credẽtes illumiabit? Cornua in
manibꝰ eiꝰ sũt: qd ẽ nisi tropheũ crucis? Et po-
suit caritatẽ firmã fortitudis sue: nec exponen
dũ ẽ. Ante faciẽ eiꝰ ibit ꝟbũ: ⁊ ꝓdiet i cãpũ ãte
pedes eiꝰ: qd ẽ nisi qḋ ⁊ ãteaꝗ̃ huc veniret pre
nũciatꝰ ẽ: ⁊ posteaꝗ̃ hic reuersus ẽ ãnũciatꝰ ẽ.
Stetit ⁊ t̃ra cõmota ẽ: qd nisi ꝙ ad subueniẽdũ
stetit: ⁊ t̃ra cõmota ẽ ad credẽdũ? Respexit et
tabuerũt gẽtes hoc ẽ misꝰtꝰ ẽ ⁊ fecit ppl̃s peni
tẽtes. Cõtriti sũt mõtes violẽtia hoc ẽ viꝫ faciẽ
tibꝰ miracul̃ elatoꝝ cõtraria ẽ supbia. Defluxe
rũt colles et̃nales: hoc ẽ hũiliati sũt ad tempus
vt erigerẽt̃ i et̃nũ. Ingressus et̃nos eiꝰ pro la-
boribꝰ vidi. hoc ẽ nõ sine mercede et̃nitatis la-
borẽ caritatl̃ aspexi. Tabnacula ethiopũ expa
uescẽt: tabnacula t̃re madiã: hoc ẽ gẽtes repẽ
te pter rite nũcio mirabiliũ tuoꝝ ẽt q nõ sũt in
iure romão erũt i ppl̃o xp̃iano. Nũqd i flumi-

nib⁹ irat⁹es dñe: aut i fluminib⁹ furor tu⁹: aut i mari ipetus tu⁹? Hoc iō dictum ē: qꝛ nō venit nūc vt iudicet mūdū: ſ3 vt saluet̄ mūdus p ip3. Qui aſcēdes ſup equos tuos: ⁊ eqtatio tua ſa/lus: hoc ē euāgeliſte tui portabūt te qꝛ regūtur a te ⁊ euāgeliū tuū ſalus ē eis q credūt i te. In tēdēs itēdes arcū tuum ſup ſceptra dicit dñs: hoc ē cōminabis iudiciū tuū ēt regib⁹ t̄re. Flu minib⁹ ſcidet̄ t̄ra: hoc ē iſluētib⁹ ſmōib⁹ pdican ūte apiētur ad ↄfitēdū hominū corda: qb⁹ di/ctū ē: ſcidite corda veſtra ⁊ nō veſtimēta vr̄a. Quid ē videbūt te ⁊ dolebūt ppl̄i: niſi vt luen/o ſint beati? Quid ē diſpergēs aquas iceſſu niſi ābulādo i eis q te vſqueq̄ꝫ ānūciāt: hac at ꝫ hac diſpgis fluēta doctrie? Quid ē abyſſus dedit vocē ſuā? An pfūditas cordis hūani qd ei videret̄ expſſit. Altitudo fātaſie: tanq̄ꝫ ver/ſus ſupioris ē expoſitio. Altitudo.n.ē abyſſus. Qđ aūt ait fantaſie ſue ſubaudiēdū ē vocē de dit. hoc ē qđ dixim⁹ qđ ei videret̄ expſſit. Phā taſia qppe viſio ē quā nō tenuit: nō operuit: ſ3 cōfitēdo eructauit. Eleuat⁹ ē ſol: ⁊ luna ſtetit i ordine ſuo. Hoc ē aſcēdit xp̄s i celū: ⁊ ordina/ta eſt eccleſia ſub rege ſuo. In luce iacula tua ibūt hoc ē nō in occultū ſ3 i manifeſtū tua ver/ba mittētur. In ſplēdore coruſcationis armoꝝ tuorū ſubaudiēdū ē iocula tua ibūt. Dixerat.n. ſuis: q̄ dico vobis i tenebris dicite in lumie. In cōminatiōe t̄rā miorabis.i.cōminādo hūiliabiſ hoies: ⁊ i furore deijcies gētes: qꝛ eos q ſe exal tāt vidicādo collides. Exiſti i ſalutē ppl̄i tui vt ſaluos faceres chriſtos tuos: miſiſti i capita ini micoꝝ mortē: nihil hoꝝ exponēdū ē. Excitaſti vicula vſqꝫ ad collū. Et bōa hic pn̄t itelligi vi/cula ſapiētie: vt viciātur pedes i cōpedes eius ⁊ collū i torquē ei⁹. Precidiſti i ſtupore mentis ſubaudiam⁹ vicula. Excitauit.n. bona: p̄cidit mala: de qb⁹ dr̄ ei: dirupiſti vicula mea. Et hoc i ſtupore mētis.i. mirabil̄r. Capita potētiū mo/uebūt̄ i ea.ſ.i ea admiratiōe. Adaperient mor/ſus ſuos: ſicut edēs paup abſcōſe. Potētes.n. qdā iudeoꝝ cōueniebāt ad dñm: v̄ba ei⁹ ⁊ fcā mirati: ⁊ eſuriētes panē doctrine mādūcabant abſcōſe ppt̄ metū iudeoꝝ: ſicut eos pdidit euā geliū. Et imiſiſti i mare equos tuos: turbantes aq̄s multas: q̄ nihil aliud ſūt q̄ꝫ m̄lti ppl̄i. Non .n. alij timore cōuerterēt̄: alij furore pſequerē tur: niſi oēs turbarēt̄. Obſtupui ⁊ expauit ven ter me⁹: a voce ōronis labioꝝ meoꝝ. Et itroi/nit tremor i oſſa mea: ⁊ ſubt⁹ me turbata ē ha/bitudo mea. Intēdit i ea q̄ dicebat: ⁊ ipſe ſua ē ōrone pterrit⁹: quā pphetice effundebat: ⁊ in q̄ futura cernebat. Turbat⁹.n. ppl̄is m̄lt⁹ vidit i/minētes eccl̄ie tribulatiōes cōtinuoſqꝫ ſe eius mēbꝝ agnouit atqꝫ ait. Regeſcā i die tribula/tiōis tanq̄ꝫ ad eos ptinēs q ſūt ſpe gaudētes: in tribulatiōe patiētes. Ut aſcēdā iqt ad ppl̄3 pe/grinationis mee. Recedētes vtiqꝫ a pp̄lo ma/ligno carnalis cognatiōis ſue: nō peregrināte i hac t̄ra: neqꝫ ſupnā pr̄iā regrēte. Qm̄ ficus in qt non afferet fruct⁹. ⁊ nō erūt natiuitates i vi/neis. Mētiet̄ opus oliue ⁊ cāpi nō faciēt eſcā Defecerūt ab eſca oues: ⁊ n̄ ſupſūt i p̄ſepib⁹ bo ues. Uidit eā gētē q̄ xp̄m fuerat occiſura vber tatē copiaꝝ ſpūaliū pditurā: quas p terrenā fe cūditatē more pphetico figurauit. Et qꝛ iram dei talē ppterea paſſa ē illa gens: qꝛ dei igno/rās iuſtitiā ſuā voluit cōſtituere: iſte continuo: ego aūt iqt i dño exultabo: gaudebo i deo ſalu tari meo. Dñe de⁹ virt⁹ mea ſtatuit pedes me/os in cōſūmationē: ſup excelſa iponet me: vt vincā i cātico eius: illo.ſ. cātico de quo ſimilia q̄dā dicūt̄ i pſalmo. Statuit ſupra petrā pedeſ meos: ⁊ direxit greſſus meos: ⁊ imiſit i os meū cāticū nouū: hymnū đo nr̄o. Ipſe ḡ vicit i cāti co dñi q placet i ei⁹ laude nō ſua: vt q gl̄iatur i dño gl̄iet̄. Meli⁹ aūt mihi vidēt̄ qdā codices hr̄e gaudebo i đo ieſu meo: q̄ꝫ hi q volētes id la tine ponere: nomē ipſū nō poſuerunt: quod eſt nobis amicitius ⁊ dulcius nominare.

¶ De xp̄o ⁊ vocatiōe gētiū: que hieremias ⁊ ſo phonias pphetico ſpū ſūt p̄fati. Ca. xxxiij.

Hieremias ppħa de maiorib⁹ ē ſic̄ eſai as: nō de minorib⁹ ſicut ⁊ cet̄i: de quo/rū ſcriptis nōnulla iā poſui. Prophe/tauit āt regnāte ioſia i hieruſalē: ⁊ apud roma nos āco martio: iā appropinquāte captiuitate iudeoꝝ. Tetēdit āt pphetiā ſuā vſqꝫ ad qntu3 mēſē captiuitatis: ſicut i eis l̄ris iuenit̄. Sopho nias aūt vn⁹ de minorib⁹ adiūgit̄ ei. Nā ⁊ ipe i dieb⁹ ioſie pphetaſſe ſe dicit: ſ3 quouſqꝫ nō dic̄. Propħauit ergo hieremias nō ſolū āci marij verūetiā targnij p̄ſci tēporib⁹: quē romani ha buerūt quintū regem. Ipſe.n. quādo ē illa ca/ptiuitas facta regnare iā ceperat. Prophetās ergo de xp̄o hieremias: ſpiritus inquit oris no ſtri dñs chriſtus captus ē i peccatis noſtris: ſic breuiter oſtendēs ⁊ dñ3 noſtꝝ xp̄m ⁊ paſſu3 eē pro nobis. Itē alio loco hic deus meus inquit ⁊ non extimabitur alter ad eū q inenit omnem

viam prudẽtie:ꝛ dedit eam iacob puero suo:et
israel dilecto suo. Post hec ĩ terris visus ẽ:ꝛ cũ
hoibus ↄuersatus ẽ. Hoc testimoniũ qdã nõ hie/
remie sed scribe ei⁹ attribuũt:qui vocabať Ba
ruch:ʒ hieremie celebrati⁹ habeť. Rursus idẽ
propheta de ipso. Ecce inqt dies veniunt dicit
dñs:ꝛ suscitabo Dauid germẽ iustũ:ꝛ regnabit
rex:ꝛ sapiẽs erit:ꝛ faciet iudiciũ ꝛ iustitiã in ter
ra. In dieb⁹ illis saluabitur iuda:ꝛ israel habita
bit ↄfidẽter:ꝛ hoc ẽ nomẽ qđ vocabũt eum dñs
iustus nr̃. De vocatiõe aũt gentiũ q̃ futura fue/
rat:ꝛ eã nũc impletaʒ cernim⁹:sic locut⁹ ẽ. Dñe
deus me⁹ ꝛ refugiũ meũ ĩ die maloꝝ:ad te gen
tes veniẽt ab extremo terre ꝛ dicẽt. Uere mẽ/
dacia coluerũt pr̃es nr̃i simulacra:et nõ ẽ in eis
vtilitas. Qꝛ vero nõ erãt eũ agnituri iudei:a q/
bus eũ ꝛ occidi oportebat:sic idẽ ꝓpheta signifi
cat. Graue cor p oĩa:ꝛ homo est ꝛ qs cognoscet
eũ? Huius ẽ etiaʒ illud qđ ĩ libro.xvij.posui de
testamẽto nouo:cuius ẽ mediator xp̃s. Ipẽ qp
pe hieremias ait. Ecce dies veniũt dicit dñs:ꝛ
cõsũmabo sup domuʒ iacob testm̃ nouũ:ꝛ ceťa
q̃ ibi leguntř. Sophonie aũt ꝓphete q cum hie/
remia ꝓphetizabat:hec p̄dicta interĩ de xp̃o in
terponã. Expecta me dicit dñs in die resurrec
tionis mee ꝛ in futuꝝ:qꝛ iudiciũ meũ vt cõgre/
gem gentes:ꝛ colligã regna. Et iterũ. Horribi
lis inqt dñs sup eos:ꝛ extermiabit oẽs đos ter/
re:ꝛ adorabit eũ vir de loco suo:oẽs ĩsule gẽtiũ
Et paulopost. Tũc inqt trãsuertã in pplos lin/
guã ꝛ ꝓgenies ei⁹ vt oẽs ĩuocẽt nomẽ dñi:ꝛ ser
uiãt ei sub vno iugo. A finib⁹ fluminũ ethiopie
afferent mihi hostias:ĩ illo die nõ ↄfũderis ex oĩ
bus adinuẽtiõibus tuis:quas ĩpie egisti ĩ me:qꝛ
tũc auferã abs te prauitates iniurie tue ꝛ iã nõ
adijcies vt magnificeris sup mõtẽ sanctũ meũ
Et subrelinquã ĩ te pplm mãsuetũ ꝛ humilẽ:ꝛ
verebunť ĩ noĩe dñi q relią fuerit israel. He sũt
reliqe:de quib⁹ alibi ꝓphetať:qđ apl's etiã cõ/
memorat. Si fuerit nũerus filioꝝ israel sicut are
na maris:reliqe salue fient. He quippe in chri/
stum illius gentis reliquie crediderunt.

¶De ꝓphetia danielis ꝛ ezechielis que in xp̃m
ecclesiamq̧ concordat. Capitulum.xxxiiij.

In ipsa porro captiuitate babylõie da
niel ꝛ ezechiel ꝓphetauerũt p̄us:alij.s.
duo ex ꝓphetis maiorib⁹. Quoꝝ dani
el etiã tẽpus quo vẽturus xp̃s fuerat atq̧ pas
surus nũero diffiniuit annoꝝ:qđ longũ est ↄpu
tando mõstrare:ꝛ ab alijs factitatũ ẽ ante nos
de ꝑtãte ꝟo eius ꝛ eccl'ia ꝛ gloria sic locut⁹ est.
Uidebã inqt in visione noctis:ꝛ ecce cũ nubib⁹
celi fili⁹ hoĩs veniẽs erat:ꝛ vsq̧ ad vetustũ die
rũ ꝑuenit. In cõspectu eius prelat⁹ ẽ:ꝛ ipsi da/
tus ẽ p̄ncipatus ꝛ virtus ꝛ honor ꝛ regnũ ꝛ oẽs
populi:trib⁹ ꝛ lingue ipsi seruient. Ptãs ei⁹ po
testas ꝑpetua:que nõ trãsibit:ꝛ regnũ eius qđ
nõ corrũpetur. Ezechiel quoq̧ more ꝓphetico
per aliud xp̃m significans qꝛ carnẽ de dauid se
mine assũpsit ꝓpter quã formã serui qua fcũs
est hõ etiam seruus dei dicitť idẽ dei fili⁹:sic euʒ
ꝓphetando prenũciat ex ꝑsona dei p̄ris. Et su/
scitabo inqt sup pecora mea pastorẽ vnum:qui
pascat ea seruũ meum dauid:ꝛ ipse pascet ea:ꝛ
ipse erit his in pastorem. Ego aũt dñs ero eis ĩ
deum:ꝛ seru⁹ meus dauid p̄riceps in medio eo
rum:ego dñs locutus suʒ. Et alio loco:ꝛ rex in
quit vnus erit oĩbus imperãs ꝛ nõ erũnt vltra
due gentes nec diuidenť amplius ĩ duo regna:
neq̧ polluenť vltra in idolis suis:abominatiõi/
bus suis:ꝛ in cũctis iniquitatib⁹ suis. Et saluos
eos faciã de vniuersis sedibus suis:in quibus
peccauerũt ꝛ mũdabo eos ꝛ erũt mihi popl'us
ꝛ ego ero eis deus:ꝛ seru⁹ meus rex dauid sup
eos:ꝛ pastor vnus erit omnium eorum.

¶De triũ ꝓphetarum vaticinio idest aggei za/
charie ꝛ malachie. Capitulum.xxxv.

Restãt tres minores ꝓphete:q ꝓpheta
uerũt ĩ fine captiuitatis agge⁹:zachari
as:malachias. Quoꝝ aggeus xp̃m et
eccl'iã hac apti⁹ breuitate prophetat. Hec dicit
dñs exercituũ. Adhuc vnũ modicũ ẽ:ꝛ ego cõ
mouebo celũ ꝛ terrã ꝛ mare ꝛ aridã. ꝛ oẽs gen/
tes mouebo:ꝛ veniet desiderat⁹ cũctis gẽtib⁹.
Hec ꝓphetia partim iã cõpleta cerniť:partim
sperať in fine cõplẽda. Mouit.n.celũ angelo/
ruʒ ꝛ syderũ testimonio:qñ christus incarnat⁹ ẽ
Mouit terrã ingenti miraculo de ip̄o virginis
partu. Mouit mare ꝛ aridã cũ ꝛ in insulis ꝛ ĩ or/
be toto christus annũciatur. Ita moueri oẽs gẽ
tes videmus ad fidem. Iam vero quod sequi/
tur:ꝛ veniet desideratus cũctis gentib⁹:de no
uissimo eius expectatur aduentu. Ut enim de/
sideratus esset ꝛ expectãtibus cũctis gẽtibus:
prius oportuit eũ dilectũ esse credentibus. Za
charias de xp̃o ꝛ ecclesia:exulta inqt valde fi/
lia syon:iubila filia hierusalem:ecce rex tu⁹ ve
niet tibi iustus ꝛ saluator. Ipse et pauper ascen
dens super asinum ꝛ super pulluʒ filium asine.
Et potestas ei⁹ a mari vsq̧ ad mare:et a flumi/

nibꝰ vſq; ad fines terre: hoc qñ ſcm ſit: vt dñs
xp̃s ī itinere iumēto huiꝰ gn̄is vteretᷣ: in euan/
gelio legitᷣ: vbi ⁊ h̄ ꝓphetia cōmemoratᷣ ex par
te quantū illi loco ſufficere viſū ē. Alio loco ipz
chriſtum in ſpū prophetie loquens de remiſſiōe
peccatoꝝ per eiꝰ ſanguinē: tu quoq; inquit ī ſā
guine teſtamenti tui emiſiſti victos tuos de la/
cu ī quo nō eſt aqua. Quid per hunc lacū velit
intelligi: poſſunt diuerſa ſentiri: etiā ſm rectaz
fidem. Mihi tñ videtur nō eo ſignificari meliꝰ:
niſi humane miſerie ſiccā profunditatē quodā
modo ⁊ ſterilem; vbi nō ſūt fluenta iuſtitie ſz ini
quitatis lutū. De hoc quippe lacu ī pſalmo etiā
dicitᷣ: ⁊ eduxit me de lacu miſerie et de luto fe/
cis. Malachias prophetās eccleſiā quam per
chriſtū iam cernimꝰ propagatā: iudeis dicit ap/
tiſſime ex pſona dei. Nō eſt mihi volūtas in vo
bis: ⁊ munus nō ſuſcipiā de manu vr̃a. Ab ortu
eni ſolis vſq; ad occaſū magnū eſt nomē meū
in gentibus: ⁊ in oī loco ſacrificabitur: ⁊ offeretᷣ
noī meo oblatio mūda: quia magnū nomē meū
in gentibꝰ dicit dñs. Hoc ſacrificiū p ſacerdo/
tiū chriſti ſm ordinem melchiſedech: cū in oī lo
co a ſolis ortu vſq; ad occaſuz deo iā videamꝰ
offerri. Sacrificiū aūt iudeoꝝ quibus dictū ē:
nō eſt mihi volūtas in vobis: nec accipiā d̄ ma/
nibꝰ vr̃is munꝰ ceſſaſſe negare nō poſſūt q ad/
huc expectāt aliū chriſtū cuz hoc quod prophe
tatū legunt ⁊ impletū vident: īpleri nō potuerit
niſi p ipſum. Dicit.n. paulopoſt ex pſona dei de
ipſo. Teſtamētum meū erit cū eo vite ⁊ pacis:
⁊ dedi ei vt timore me timeret: ⁊ a facie nomīs
mei revereretᷣ. Lex veritatis erit in ore eiꝰ: in
pace dirigēs ābulabit mecū: ⁊ multos ab iniq/
tate ꝯuertet: qm̄ labia ſacerdotis cuſtodiēt ſci/
entiā: ⁊ legem inquirēt de ore eius: qm̄ āgelus
dñi oīpotentis eſt. Nec mirādū ē: quia oīpoten
tis dñi angelus dictꝰ eſt chriſtꝰ ieſus. Sicut.n.
ſeruus ꝓpter formā ſerui ī qua venit ad hoīes:
ſic angelus ꝓpter euāgeliū quod nūciauit hoī/
bus. Nam ſi grece iſta ita īterpretemur: ⁊ euan
gelium bona nūciatio eſt: ⁊ angelus nūciꝰ. De
ipſo quippe iteꝝ dicit. Ecce angelū meū mittā:
⁊ proſpiciet viam ante faciez meā: ⁊ ſubito ve/
niet in templū ſuū dñs quez vos queritis: ⁊ an
gelus teſtamēti quē vos vultis: ecce veniet di/
cit dñs deus oīpotens ⁊ quis ſuſtinebit diem in
troitus eius? aut quis ſiſtet ī aſpectu eiꝰ? Hoc
loco ⁊ p̄mū ⁊ ſm chriſti prenūciauit aduentum
primū.ſ. de quo ait. Et ſubito in tēplū ſuū vēi/
et dñs.i. in carnem ſuā: de qua dicit in euāgelio
ſoluite templū hoc ⁊ in triduo reſuſcitabo illd̄.
Secundū vero vbi ait. Ecce vēit dñs oīpotēs
⁊ quis ſuſtinebit diē introitus eius: aut qs perſi
ſtet in aſpectu eius. Quod aūt dixit dñs quem
vos queritis: ⁊ angelus teſtamēti que vos vul
tis: ſignificauit vtiq; etiā iudeos ſecunduz ſcri/
pturas quas legūt chriſtū querere ⁊ velle. Sz
multi eoꝝ quē queſierūt ⁊ voluerūt: veniſſe nō
agnouerūt: excecati ī cordibꝰ ſuis p̄cedētibus
meritis ſuis. Qd̄ ſane hic nominat teſtamētuz:
vel ſupra vbi ait teſtamentū meū erit cum eo:
vel hic vbi dixit eū angelū teſtamēti: nouū pro
culdubio debemus accipere teſtamentum vbi
ſēpiterna: nō vetus vbi tpalia ſunt ꝓmiſſa: que
ꝓ magno hic habētes plurimi infirmi: ⁊ deo ve
ro taliū reꝝ mercede ſeruiētes: qñ vidēt eis im
pios abūdare turbātᷣ. Propterea ꝙ idē ꝓphe/
ta: vt noui teſtamēti eternā beatitudinē que nō
niſi bonis dabitᷣ: diſtingueret a veteris terrena
felicitate que plerūq; datur ⁊ malis. Ingraua
ſtis ingt ſup me verba vr̃a dicit dñs et dixiſtis.
In quo detraximus de te? Dixiſtis vanꝰ ē oīs
q ſeruit deo. Et qd plus nobis q2 cuſtodiuimꝰ
obſeruatiōes eius: ⁊ q2 ābulauimus ſupplican
tes ante faciē dñi oīpotentis. Et nūc vos bea/
tificatis alienos ⁊ reedificantᷣ oēs q faciūt iniq:
aduerſati ſūt deo ⁊ ſalui facti ſūt. Hec oblocu/
ti ſūt qui timebāt dñm: vnuſqſq; ad ꝓximū ſuū
Et aīaduertit dñs: ⁊ audiuit: ⁊ ſcripſit librū me
morie in cōſpectu ſuo: eis qui timent dñm ⁊ re/
uerentᷣ nomē eius: per iſtum libꝝ ſignificatum
ē teſtamētū nouū. Deniq; qd̄ ſeqtur audiamꝰ.
Et erūt mihi dicit dñs oīpotens in die quā ego
facio in acquiſitionē: ⁊ eligaz eos ſicut hō eligit
filiū ſuum ſeruientē ſibi. Et cōuertemini ⁊ vide
bitis inter iuſtū ⁊ iniuſtuz: ⁊ inter ſeruientē deo
⁊ nō ſeruientē. Qm̄ ecce dies veniet ardens ſi/
cut clibanus: ⁊ cōcremabit eos: ⁊ erūt oēs alie/
nigene ⁊ oēs faciētes iniqtatē ſicut ſtipula: ⁊ in
cēdet illos dies qui adueniet dicit dominꝰ om/
nipotens: ⁊ nō derelinquetur eoruz radix neq;
fermentum ⁊ orietur vobis timentibus nomen
meum ſol iuſtitie: ⁊ ſanitas in pennis eius: ⁊ exi/
bitis ⁊ exultabitis ſicut vituli ex vinculis reſo/
luti. Et conculcabitis iniquos ⁊ erunt cinis ſub
pedibus veſtris in die ī quo ego facio: dicit do/
minus omnipotens. Hic eſt qui dicitur dies iu
dicij: de quo ſuo loco ſi deus voluerit loque/
mur vberius.

¶ De esdra ⁊ machabeoꝝ libris. Caplꝫ. xxxvj.

P Ost hos tres ꝓphetas aggeū: zachariam: malachiā ꝑ idē tēpus liberationis ppl'i ex babylonica seruitute scripsit ēt esdras: q magis reꝝ gestarū scriptorē habitꝰ ꝙ̄ ꝓpheta sicuti ē liber q appellat̄ hester: Cuiꝰ res gesta in laudē dei nō lōge ab his tēporibꝰ inuenitur. Nisi forte esdras in eo xp̄m ꝓphetasse intelligendus est: ꝙ inter iuuenes quosdā orta q̄stione qd ampliꝰ valeret in rebus: cū reges vnꝰ dixisset: alter vinū: tertiꝰ mulieres: q̄ plerū ꝗ regibus iperarēt: idē tn̄ tertiꝰ veritatē sup oia demōstrauit eē victricē. Cōsulto autem euāgelio xp̄m cognoscimus esse veritatē. Ab hoc tēpore apud iudeos restituto tēplo nō reges ſꝫ principes fuerūt vsꝗ ad aristobolū. Quoꝝ supputatio tēpoꝝ nō i scripturis sāctis que canonice appellant̄: sed in alijs iuenit̄: i qbus sunt ⁊ machabeoꝝ libri: quos nō iudei ſꝫ eccl'ia ꝓ canonicis hꝫ: ꝓpter quorūdā martyꝝ passiones vehemētes atꝗ mirabiles q ante ꝙ̄ xp̄s venisset in carnē: vsꝗ ad mortē ꝓ dei lege certauerunt: ⁊ mala grauissima atꝗ horribilia ꝑtulerūt.

¶ Qd̄ ꝓphetica auctoritas omni origīe gētilis philosophie inueniat̄ antiquior. Caplꝫ. xxxvij.

T Empore igit̄ nr̄orū ꝓphetaꝝ quorū iaꝫ scripta ad notitiā fere oiuꝫ gētium ꝑuenerūt: philosophi gētiū nōdū erāt: q hoc etiaꝫ noīe vocarent̄: qd̄ cepit a samio pythagora: q eo tēpore quo iudeoꝝ soluta ē captiuitas: cepit excellere atꝗ cognosci. Multo ġ magis ceteri philosophi post ꝓphetas reperiūtur fuisse. Nā ipse socrates atheniensis magister oiuꝫ q tūc maxime claruerūt tenens in ea parte q̄ moralis vel actiua dicit̄ ꝑ̄cipatuꝫ: pꝰ esdrā i chronicis iuenit̄. Nō multo post ēt plato est natꝰ: q longe ceteros socratis discipulos anteiret. Quibꝰ si addamꝰ etiā supiores q nondū philosophi vocabant̄: septē .s. sapiētes: ac deīde physicos q thaleti successerūt: i pscrutāda natura reꝝ studiū eiꝰ imitati. Anaximādrū scilicet ⁊ anaximenē ⁊ anaxagorā aliosꝗ nonnullos anteꝙ̄ pythagoras p̄mus philosophiaꝫ ꝓfiteret̄: nec illi ꝓphetas nr̄os vel vniuersos tēpoꝝ antiq̄tate precedunt: qñ qdē thales post quē ceteri fuerūt regnante romulo eminuisse fertur: qñ de fontibus israel i eis lr̄is q̄ toto orbe manarēt ꝓphetie flumē erupit. Soli igit̄ illi theologi poete: orpheus: linꝰ: museus: ⁊ siqs alius apud grecos fuit his ꝓphetis hebreis quoꝝ scripta i auctoritate hēmus: ānis reperiunt̄ priores. Sꝫ nec ipsi veꝝ theologū nr̄m moysem: q vnū deū veꝝ veraciter p̄dicauit: cuiꝰ nunc scripta i auctoritatis canone prima sūt: tp̄e preuenerūt. Ac ꝑ hoc ꝙ̄tū ad grecos attinet i qua ligua lr̄e huius seculi maxime floruerūt: nihil habēt vnde sapiētiaꝫ suā iactēt. quo religiōe nr̄a vbi vera est sapiētia: si nō superior saltē videat̄ antiquior. Uerū qd̄ fatēdū est nō qdē i greca ſꝫ i barbaris gentibꝰ sicut iaꝫ i egypto añ moysen nōnulla doctria fuerat q̄ illoꝝ sapiētia diceretur. Aliogn nō esſꝫ scriptū i sacris libris moysē eruditū omni sapiētia: egyptioꝝ: tunc vtiꝗ qñ ibi natus est: ⁊ a filia pharaonis adoptatꝰ atꝗ nutritꝰ etiā liberaliter educatꝰ est. Sꝫ nec sapientia egyptioꝝ sapientiā ꝓphetaꝝ nr̄orū tempore antecedere potuit qñ qdē ⁊ abraā ꝓpheta fuit. Quid aūt sapiētie esse potuit i egypto: anteꝙ̄ eis isis quā mortuā tanꝙ̄ magnā deaꝫ colēdā putarūt litteras traderet: isis porro inachi filia fuisse ꝓdit̄: q primꝰ regnare cepit argiuis: qñ iam abrae nepotes reperiuntur exorti.

¶ Qd̄ quedam sanctorū scripta ecclesiasticus canon ꝓpter nimiā n̄ recepit vetustatē: ne ꝑ occasionē eoꝝ falsa veris isererent̄. Cap. xxxviij.

I Am vero si longe antiq̄ora repetaꝫ: et ante illud grande diluuiuꝫ noster erit vtiꝗ noe p̄triarcha quē ꝓphetaꝫ quoꝗ nō imerito dixerim. Siqdem ipa archa quā fecit: ⁊ in qua cū suis euasit: ꝓphetia nr̄orū tēpoꝝ fuit. Quid enoch septimꝰ ab adā. Nonne etiaꝫ i canonica ep'la ap'li iude ꝓphetasse predicatur: quorū scripta vt apud iudeos ⁊ apd̄ nos i auctoritate nō essent: nimia fecit antiq̄tas: ꝓpter qd̄ videbant̄ suspecta eē habēda: ne ꝓferrent̄ falsa ꝓ veris. Naꝫ ⁊ ꝓferūtur quedam q̄ ipsorū esse dicant̄: ab eis q ꝓ suo sensu passim qd̄ volunt credūt sed ea castitas canonis nō recepit: nō ꝙ eoꝝ hominum q deo placuerunt reprobet̄ auctoritas. ſꝫ ꝙ ista esse nō credantur ipsoꝝ. Nec miruꝫ debet videri ꝙ suspecta habent̄: q̄ sub tāte antiq̄tatis noīe ꝓferūtur: quādo qdem in ipsa historia regū iude ⁊ reguꝫ israel: q̄ res gestas cōtinet: de qbꝰ eidem scripture canonice credimꝰ: ꝯmemorantur plurima que ibi nō explicant̄: ⁊ dicunt̄ in libris alijs inueniri quos ꝓphete scripserūt: ⁊ alicubi eoꝝ queꝗ ꝓphetaꝝ nomina nō tacent̄: nec tñ inueniunt̄ i canone queꝫ populus dei recepit. Cuius rei fateor: causa me latet nisi ꝙ existimo etiam ipos

¶ Qua dispēsatione prouidentie dei scripture sacre veteris testamēti ex hebreo in grecū eloquium translate sint: vt vniuersis gentibus innotescerent. Capitulum. xlij.

Has sacras litteras ēt vnus ptolemeorum regū egypti nosse studuit ⁊ habere. Nā post alexandri macedonis qui ēt magnus cognominatꝰ ē mirificētissimā minimeqꝫ diuturnā potentiā qua vniuersā asiā immo pene totū orbē partim vi ⁊ armis partim terrore subegerat: quando iter cetera orientis regna ēt iudeā ingressus obtinuit. Eo mortuo comites eiꝰ cū regnū illud amplissimū nō pacifice inter se possessuri diuisissēt sed potius dissipassent bellis oīa vastaturi. Ptolemeos reges habere cepit egyptus: quoꝝ primꝰ lagi filiꝰ mltos ex iudea captiuos in egyptū trāstulit. Huic āt succedēs ptolemeꝰ alius qui appellatus ē philadelphus oēs quos ille adduxerat subiugatos liberos redire permisit: īsuper ⁊ dona regia in tēplū dn̄i misit: petiuitqꝫ ab eleazaro tūc pōtifice dari sibi scripturas quas profecto fama audierat predicāte diuinas: ⁊ ideo concupiuerat habere i bibliotheca quā nobilissimam fecerat. Has ei cū misisset idē pontifex hebreas: post ēt ille iterp̄tes postulauit. ⁊ dati sūt ei. lxxij. de singulis tribubus duodecim seni hoīes ligue vtriusqꝫ doctissimi: hebree. s. atqꝫ grece. Quorum interpretatio vt. lxx. vocet̄ iā obtinuit consuetudo. Tradit̄ sane tā mirabilē ac stupēdū planeqꝫ diuinū i eoꝝ verbis fuisse cōsensum: vt cū ad hoc opus separatim singuli sederint: ita enim eoꝝ fidē ptolemeo placuit explorare: in nullo v̄bo quod idē significaret ⁊ tantūdē valeret: ⁊ in verboꝝ ordine alter ab altero discreparet: sed tanqꝫ vnus eēt interpres: ita qđ oēs interpretati sūt vnū erat: qm̄ reuera spūs erat vnꝰ in oībꝰ. Et ideo tā mirabile dei munꝰ acceperāt vt illarū scripturarū nō tanqꝫ humanaꝝ ſꝫ sicut erāt tanqꝫ diuinarū etiā isto modo commēdaret̄ auctoritas: credituris quādoqꝫ gentibus profutura quod iā videmꝰ effectū.

¶ De auctoritate. lxx. interpretū: que saluo honore hebraice lingue omnibus sit interpretibꝰ preferenda. Capitulum. xliij.

Nam cū fuerint ⁊ alij iterpretes qui ex hebrea in grecā linguā sacra illa eloqa trāstulerūt: sicut aqla: symachus: theodotion: sicut ēt illa ē iterpretatio cuiꝰ auctor nō apparet: ⁊ ob hoc sine nomine interpretis qnta editio nūcupat̄: hāc tamen que septuaginta est tanqꝫ sola eēt sic recipit ecclesia: eaqꝫ vtuntur greci populi christiani: quoꝝ pleriqꝫ vtrū alia sit aliqua ignorant. Ex hac septuaginta interp̄tatione ēt in latinā linguā iterpretatū ē quod latine ecclesie tenēt: quāuis non defuerit in nostris tēporibꝰ presbyter hieronymus homo doctissimꝰ ⁊ omniū triū linguarū peritꝰ: q non ex greco ſꝫ ex hebreo in latinū eloquiū easdē conuertit scripturas: ſꝫ eiꝰ tantū litterarū laborem quāuis iudei fateātur eē veracē. lxx. vero interpretes i multis errasse cōtēdāt: tn̄ ecclesie christi tot hominū auctoritati ab elazaro tūc pōtifice: ad hoc tantum opus electoꝝ neminem iudicāt preferēdū: qꝛ ⁊ si non in eis vnꝰ apparuisset spūs sine dubitatione diuinus: sed inter se v̄ba interpretatiōis sue. lxx. docti more hominū cōtulissent vt quod placuisset omnibꝰ hoc maneret: nullus eis vnꝰ interpres debuit anteponi. Cum vero tantum in eis signum diuinitatis apparuit: profecto quisquis alius illarū scripturarū ex hebrea i quālibet aliā linguam interpres ē verax: aut cōgruit illis. lxx. iterp̄tibꝰ aut si cōgruere nō videt̄: altitudo ibi ꝓphetica eē credēda ē. Spūs. n. q in prophetis erat quādo illa dixerūt: idē ipse erat in septuaginta viris quando illa sūt iterp̄tati. Qui ꝓfecto auctoritate diuina ⁊ aliđ dicere potuit: tāqꝫ ꝓpheta ille vtrūqꝫ dixisset: qꝛ vtrūqꝫ idē spūs diceret: ⁊ hoc ipſꝫ alr̄: vt si nō eadē v̄ba: idē tn̄ sensus bene intelligētibꝰ dilucesceret: ⁊ aliqd p̄termittere: ⁊ aliqd addere: ēt vt hic ostēderet̄ nō hūanā fuisse in illo ope fuitutē qua verbis debebat iterpres: ſꝫ diuinā potiꝰ potestatē q̄ mētem replebat ⁊ agebat iterp̄tis. Nōnulli aūt codices grecos iterp̄tatiōis. lxx. ⁊ ex hebreis codicibꝰ emēdādos putarūt: nec tn̄ ausi sūt detrahere qđ hebrei nō habebāt ⁊. lxx. posuerūt: ſꝫ tātūmodo addiderūt q̄ i hebreis īuēta apud. lxx. nō erāt: eaqꝫ signis qbusdā i stellarū modū factis: ad capita eorūdē versuū notauerūt: q̄ signa astericos vocāt. Illa v̄o que nō habēt hebrei: hn̄t aūt. lxx. similiter ad capita versuū iacētibꝰ v̄gulis sicut scribūtur vncie signauerūt. Et mlt̄i codices greci has notas habētes vsquequaqꝫ diffusi sūt ⁊ latini. Que aūt nō p̄termissa vl̄ addita: ſꝫ alr̄ dicta sūt: siue aliū sensū faciant ēt ipsū nō abhorrētē: siue alio modo eūdē sensum explicare mōstrentur: nisi vtrisqꝫ codicibus inspectis nequeunt reperiri. Si igitur vt oportet nihil aliud

itueamur ĩ ſcripturis illis niſi qd per hoĩes dixe
rit dei ſpũs:ꝗcquid ẽ in hebꝛeis codicibꝰ et nõ ẽ
apud iterp̃tes.lxx.noluit hoc ꝑ iſtos ſed ꝑ illos
ꝓphetas dei ſpũs dicere: quicqd vero eſt apꝺ
lxx.in hebꝛeis aũt codicibꝰ nõ eſt:ꝑ iſtos maluit
ꝗ̃ ꝑ illos idem ſpũs dicere: ſic oñdens vtroſq̧
fuiſſe ꝓphetas. Jſto eni modo alia ꝑ Jſaiã:alia
per hieremiã:alia ꝑ alium atq̧ alium ꝓphetaꝫ
vel aliter eadẽ ꝑ hunc ac per illũ dixit vt voluit
Quicqd poꝛꝛo apud vtroſq̧ inuenit:ꝑ vtroſq̧
dicere voluit vnus atq̧ ideꝫ ſpũs:ſed ita vt illi
p̃cederẽt ꝓphetando: iſti ſequerent̃ ꝓphetice
illos interp̃tãdo. Qꝛ ſicut in illis vera ꝛ ꝯcoꝛdã
tia dicẽtibus ſpũs pacis vnꝰ fuit:ſic ꝛ in iſtis nõ
ſecũ cõferẽtibus ꝛ tñ tanq̃ oꝛe vno cuncta in/
terpꝛetantibus:idẽ ſpiritus vnus apparuit.

¶ Quid intelligẽdũ ſit de niniuitaꝝ excidio cu
ius denũciatio ĩ hebꝛeo.xl.dieꝝ ſpacio tẽdit̃:in
ſeptuagita ãt tridui bꝛeuitate ꝯcludit̃. Ca.xliiij

Sed ait aliqs. Quõ ſciã qd Jonas ꝓphe
ta dixerit Niniuitis vtrũ triduũ et Ni/
niue euertet̃:an.xl.dies? Quis.n.non
videat nõ potuiſſe vtrũq̧ tunc dici a ꝓpheta:q
miſſus fuerat terrere ꝯminatõe ĩminẽtis exitij
ciuitateꝫ:cui ſi tertio die fuerat futurus interi
tus nõ vtiq̧ die q̃dragesimo ſi aũt q̃dragesimo
nõ vtiq̧ tertio? Si ergo a me querit̃ qd Jõas
hoꝝ dixerit:hoc puto potiꝰ qꝺ legitur ĩ hebꝛeo
q̃draginta dies et Niniue ſubuertet̃. Septua
ginta qppe lõge poſteriꝰ ĩterp̃tati aliud dicere
potuerũt:qꝺ tamẽ ad rẽ ꝑtineret:ꝛ in vnũ eũ/
dẽq̧ ſenſum q̃uis ſub altera ſignificatiõe ꝯcur
reret:ãmoneretq̧ lectoꝛeꝫ vtraq̧ auctoꝛitate
nõ ſpꝛeta ab hiſtoꝛia ſeſe attollere:ad ea regrẽ/
da ꝓpter que ſignificãda hiſtoꝛia ipſa ꝯſcripta
eſt. Geſta ſunt qppe illa in Niniue ciuitate:ſed
aliqd etiã ſignificauerũt quod modũ illius ciui
tatis excedat:ſicut geſtũ eſt ꝙ ipſe ꝓpheta ĩ vẽ
tre ceti triduo fuit:ꝛ tñ aliũ ſignificauit in ꝓfũ/
dũ triduo futuꝝ qui dñs eſt oĩum ꝓphetarum.
Quapꝛopter ſi per illam ciuitatẽ recte accipit̃
eccleſia gẽtiũ:pꝛophetice figurat̃ euerſa.ſ.per
penitẽtiam: vt qualis fuerat iam nõ eſſet. Hoc
qm̃ per chꝛiſtum factũ eſt ĩ eccleſia gẽtiuꝫ: cuiꝰ
illa Niniue figurã gerebat: ſiue per.xl.dies ſi/
ue per triduum idẽ ip̃e ſignificatus eſt chꝛiſtus.
Per.xl.ſ.quia tot dies peregit cũ diſcipulis ſu
is poſt reſurrectionẽ ſuam ꝛ aſcẽdit in celũ:per
triduũ vero quia die tertio reſurrexit:tanq̃ le/
ctoꝛẽ nihil aliud q̃ hiſtoꝛie reꝝ geſtaꝝ inherere
cupiẽtem de ſõno excitauerint.lxx.iterpꝛetes:
idẽq̧ ꝓphete:ad ꝑſcrutãdũ altitudinẽ ꝓphetie
ꝛ quodãmodo dixerint:in.xl.diebus ip̃m que/
re in quo ꝛ triduũ poteris iuenire:illud ĩ aſcẽſio
ne hoc in eiꝰ reſurrectione repies. Pꝛopter qꝺ
vtroq̧ nũero ſignificari ꝯuenientiſſime potuit
quoꝛũ vnũ per Jonã ꝓphetam:alterũ per.lxx.
interpꝛetũ ꝓphetiam:tñ vnus atq̧ idẽ ſpiritus
dixit. Lõgitudinẽ fugio: vt nõ hec ꝑ multa de/
mõſtrarẽ:in qbus ab hebꝛaica veritate putant̃
lxx. interp̃tes diſcrepare:ꝛ bene ĩtellecti iueni/
untur eſſe cõcoꝛdes. Unde etiam ego pꝛo meo
modulo veſtigia ſequẽs aplo꞉ꝝ:qꝛ ꝛ ipſi ex vtriſ
q̧.i.ex hebꝛeis ꝛ ex.lxx.teſtimõia ꝓphetica po
ſuerunt: vtraq̧ auctoꝛitate vtendum putaui:
quoniam vtraq̧ vna atq̧ diuina eſt. Sed iam
que reſtant vt poſſumus exequamur.

¶ Qꝺ poſt iſtaurationeꝫ tẽpli ꝓphãs iudei hr̃e
deſiterũt:ꝛ exin̄ vſq̧ ad natiuitatẽ xp̃i ꝯtinuis
aduſitatibꝰ ſint afflicti vt ꝓbaret̃ altiꝰ tẽpli edi
ficatiõeꝫ ꝓphicꝭ vocibꝰ fuiſſe ꝓmiſſã. Cap.xlv.

Poſtq̃ gens iudea cepit nõ hr̃e ꝓphãs
ꝓculdubio deterioꝛ facta ẽ:eo.ſ.tẽpo/
re quo ſe ſꝑabat inſtaurato tẽplo poſt
captiuitatẽ q̄ fuit in babylonia futurã eſſe meli
oꝛẽ. Sic quippe ĩtelligebat populus ille carna/
lis quod pꝛenũciatum eſt per aggeũ ꝓphetam
dicẽtem. Magna erit gloꝛia domꝰ iſtius nouiſ
ſime pluſq̧ pꝛime:quod de nouo teſtamẽto di/
ctũ eſſe paulo ſupius demõſtrauit: vbi ait aper
te chꝛiſtum pꝛomittẽs:ꝛ mouebo omnes gẽtes
ꝛ veniet deſideratus cũctis gẽtibus. Quo loco
ſeptuaginta interpꝛetes aliũ ſenſuꝫ magis coꝛ/
poꝛi q̃ capiti:hoc ẽ magis eccleſie q̧ chꝛiſto cõ
uenientẽ ꝓphetica auctoꝛitate dixerũt. Ueni/
ent q̄ electa ſunt dñi de cũctis gentibꝰ:ideſt ho
mines de qbus ipſe ihs in euangelio:multi inqt
vocati:pauci vero electi. Talibꝰ.n.electis gen
tiũ:domus dei edificatur per teſtamẽtũ nouũ
lapidibus viuis:lõge gloꝛioſioꝛ q̃ templũ illud
fuit qꝺ a rege Salomone cõſtructũ eſt: et poſt
captiuitatẽ ĩſtauratũ. Pꝛopter hoc ergo nec ꝓ
phetas ex illo tẽpoꝛe habuit illa gens:ſꝫ multis
cladibus afflicta eſt ab alienigenis regibꝰ ipſiſ/
q̧ romanis:ne hãc Aggei ꝓphetiaꝫ in illa iſtau
ratione templi opinaretur impletã. Nõ multo
enim poſt adueniente Alexãdro ſubiugata ẽ:
quando ꝛ ſi nulla facta eſt vaſtatio: quoniaꝫ nõ
ſũt auſi ei reſiſtere:ꝛ ideo placatũ facillime ſub
diti receperũt:non erat tamen gloꝛia tanta do

mus illius: quanta fuit in suorum reguz libera
potestate. Hostias sane Alexander imolauit in
dei templo: nō ad eius cultū vera pietate con/
uersus: sed impia vanitate cū dijs euz falsis co
lendū putās: Deinde ptolemeus lagi filius: qð
supra cōmemoraui post alexandri mortē capti
uos īde in egyptū trāstulit: quos eius successor
Ptolemeus Phiphiladelphꝰ beniuolētissime in
de dimisit: ꝑ quē factū est quod paulo ante nar
raui: vt .lxx. interꝑtū scripturas haberemꝰ. De
inde cōtriti sūt bellis q̄ in machabeorū libris ex
plicant̄. Post hec capti a rege alexādrie Pto/
lemeo q̄ ē appellatꝰ epiphanes: inde ab ātiocho
rege syrie m̄ltis ꝛ grauissimis malis ad idola co
lēda ꝯpulsi templūq̄ ip̄m repletū sacrilegis su
perstitionibus gentiū: quod t̄n dux eorum stre
nuissimus Judas qui etiā Machabeus dictꝰ
est antiochi ducibꝰ pulsis: ab illa oī idolatrie cō
taminatiōe mūdauit. Nō aūt multo post alchi/
mus quidā per ambitionē cū a genere sacerdo
tali esset alienus: qð nefas erat pōtifex factꝰ ē.
Hinc iā post ānos fere q̄nquagita: in quibꝰ eis
tamē pax nō fuit: quāuis aliqua ꝛ ꝓspe gesse/
rit: p̄mus apud eos aristobolus assūpto diade/
mate ꝛ rex ꝛ pōtifex factus est. Antea q̄ppe ex
quo de babylonie captiuitate reuersi sūt: tem
plūq̄ instauratū est: nō reges sed duces vel p̄n
cipes habuerūt: quāuis ꝛ qui rex est possit dici
p̄nceps a principatu iperādi: ꝛ dux eo q̄ sit du
ctor exercitus. Sed nō continuo quicūq̄ p̄nci
pes vel duces sunt: etiā reges dici possunt: qð
iste aristobolus fuit. Cui successit alexāder etiā
ipse rex ꝛ pōtifex: qui crudeliter in suos regnas
se traditur. Post hunc vxor eiꝰ alexādra regia
iudeoꝝ fuit: ex cuius deīceps tēpore mala sūt
eos secuta grauiora. Filij quippe huius alexā/
dre aristobolꝰ ꝛ Hyrcanꝰ int̄ se deīceps de ipio
dimicātes vires aduersus israeliticā gentez ꝓ/
uocauere romanas. Hyrcanꝰ nanq̄ ab eis cō/
tra frēm poposcit auxiliū. Tūc iaz roma subiu
gauerat africā ꝛ greciaz: lateq̄ etiā alijs orbis
partibus impans: tanq̄ seip̄am ferre nō valēs:
se suaq̄ quodāmō magnitudie fregerat. Per/
uenerat q̄ppe ad seditiōes domesticas graues
atq̄ īde ad bella socialia: moxq̄ ciuilia: tantūq̄
se ꝯminuerat atq̄ ꝯtriuerat: vt ei mutādus rei
publice statꝰ quo regeret̄ regibꝰ imineret. Pō
peius ergo romani populi p̄clarissimꝰ p̄nceps:
iudeā cū exercitu ingressus ciuitatē capit: tem
plū reserat: nō deuotiōe supplicis s; iure victo/
ris: ꝛ ad sācta scōrum quo nisi summū sacerdo/
tem nō licebat itrare: nō vt venerator s; vt pro
phanator accedit. Cōfirmatoq̄ hyrcani pōtifi/
catu: ꝛ subiugate gēti iposito custode ātipatro:
quos tūc ꝓcuratores vocabāt: vinctū secū Ari
stobolū ducit. Et ex illo die iudei etiā tributarij
romanoꝝ esse ceperunt. Postea Cassiꝰ etiā tem/
plū expoliauit. Deinde post paucos ānos etiaz
herodē alienigenā regē habere meruerūt: quo
regnāte natꝰ est xp̄s. Jam .n. venerat plēitudo
t̄pis significata ꝓphetico sp̄ū per os patriarche
Jacob: vbi ait. Nō deficiet p̄nceps de iuda ne/
q̄ dux ex femoribꝰ eius: donec veniat cui repo
sitū ē: ꝛ ipse erit expectatio gentiū. Nō ergo de
fuit iudeoꝝ p̄nceps ex iudeis vsq̄ ad istū hero
dem: quē primū acceperunt alienigenā regē. Tē
pus ergo erat vt veniret ille cui repositū erat:
qð nouo ꝓmissū est testamēto: vt ip̄e esset expe
ctatio gētiū. Fieri aūt nō posset vt expectarēt
gentes eum venturū: sicut eum cernimus expe
ctari vt veniat: ad faciēduz iudiciū in claritate
potentie: nisi prius crederent in eum cuz venit
ad patiēdum iudicium in humilitate patientie.

¶ De ortu saluatoris n̄ri secūdum q̄ verbū ca/
ro factū est: ꝛ de dispsione iudeorum ꝑ oēs gen
tes sicut fuerat prophetatum. Cap. xlvj.

Regnāte ergo herode in iudea: apud ro
manos aūt iam mutato reipu. statu: im
perāte Cesare augusto: ꝛ ꝑ eū orbe ter
re pacato: natꝰ ē xp̄s s̄m p̄cedentē ꝓphetiaz in
bethleē Jude: hō manifestus ex hoīe virgine:
deus occultus ex deo patre. Sic eniz ꝓpheta
p̄dixerat. Ecce virgo in vtero cōcipiet ꝛ pariet
filiū: ꝛ vocabit̄ nomē eiꝰ Emanuel: qð ē interp̄
tatū nobiscū deus. Qui vt se cōmēdaret vt de
um multa miracula fecit: ex quibꝰ quedā quā/
tum ad eū predicāduz satis visū ē eē: scriptura
euāgelica cōtinet. Quoꝝ p̄mū ē q̄ tā mirabilr̄
natꝰ ē: vltimū āt cū suo resuscitato corpe a mor
tuis ascēdit ad celū. Judei āt q̄ eū occiderūt ꝛ i
eū credē noluerūt: q2 opōtebat eū mori ꝛ resur
gere: vastati ifelicīꝰ a romāis fūditusq̄ a suo re
gno vbi iā eis alienigene dn̄abāt̄ eradicati sūt:
dispsiq̄ ꝑ t̄ras. Q̄ndē vbiq̄ nō d̄sūt ꝑ scriptu/
ras suas testionio nobꝭ sūt ꝓphias nos nō finxis
se de xp̄o: q̄s plīmi eoꝝ ꝯsiderātes: ꝛ aū passio/
nē ꝛ maxime post eiꝰ resurrectionez crediderūt
in eum: de q̄bus predictum est. Si fuerit nume
rus filioꝝ israel sicͭ arena maris reliq̄e salue fiēt.
Ceteri vero excecati sunt de quibꝰ predictū ē.

Fiat mēsa eoꝝ corā ipsis i laqueū ⁊ i retributionē ⁊ i scādalū obscurent̄ oculi eoꝝ ne videāt: ⁊ dorsū eoꝝ semꝑ incurua. Proinde cū scripturis nr̄is nō credūt: cōplēt̄ i eis sue quas ceci legūt: nisi qs forte dixerit illas ꝓphias xp̄ianos finxisse de xp̄o: q̄ Sybille noīe vel alioꝝ ꝓferūtur: si q̄ sūt q̄ nō ꝑtinēt ad ppl'z iudeoꝝ. Nobis q̄dē illē sufficiūt q̄ de nr̄oꝝ inimicoꝝ codicib⁹ ꝓferūtur: quos agnoscimus ꝑꝑ hoc testimoniū qd̄ nobis iuiti ꝑhibēt: eosdē codices hn̄do atq̧ s̄uādo ꝑ oēs gētes: etiā ipsos eē dispsos quaqua v̄suz xp̄i ecclia dilatat̄. Naz ꝓphia i psalmis quos etiā legūt de hac re p̄missa est vbi scriptuz est. De⁹ me⁹ mīa ei⁹ p̄ueniet me. De⁹ meus demōstrauit mihi d̄ inimicis meis. Ne occideris eos nequādo obliuiscant̄ legē tuam. Dispge eos in v̄tute tua. Demōstrauit ergo d̄s ecclie i ei⁹ inimicis iudeis grāz mīe sue: qm̄ sic dicit ap'ls delictū eoꝝ salus ē i gentib⁹. Et ideo nō occidit. i. nō i eis ꝑdidit ꝙ sūt iudei: q̄uis deuicti ⁊ oppssi fuerit a romanis: ne obliti legez dei ab hoc de q̊ agim⁹ testimoniū nihil valeret. Ideo paꝝ fuit vt diceret: ne occideris eos nequādo obliuiscātur legez tuā: nisi etiā adderet dispge eos: qm̄ si cū isto testimonio scripturaꝝ i sua tm̄modo terra non vbiq̧ essent: profecto ecclesia que vbiq̧ est eos prophetiarum que de christo premisse sunt testes i oībus gentibus habere nō posset.

¶ An ante tempora christi aliqui fuerint extra israeliticum genus: qui ad celestis ciuitatis consortium peruenerint. Capitulum. xlvij.

Quapropter quisq̄s alienigena. i. nō ex isrl' ꝓgenitus: nec ab illo ppl'o i canone sacraꝝ lr̄aꝝ recept⁹: legit̄ aliqd ꝓphasse de xp̄o: si i nraz noticiā venit aut venerit: ad cumulū a nobis cōmemorari pōt: nō ꝙ necessari⁹ sit etiā si desit: sz q2 nō credit̄ fuisse icōgrue ⁊ in aliis gētib⁹ hoīes qb⁹ hoc mysteriū reuelatū est: ⁊ q hoc etiā p̄dicere ipulsi sūt: siue participes eiusdē grē fuerit siue exptes: siue ꝑ malos āgelos docti sint: quos etiā presentē xp̄m quem iudei nō agnoscebant scimus fuisse cōfessos. nec ipsos iudeos existimo audere ꝯtēdere: neminē pertinuisse ad deū preter israelitas: ex quo propagatio israel esse cepit: reprobato eius fratre maiore. Populus eniz reuera qui dei populus proprie diceret̄ nullus alius fuit. Hoīes autez quosdā nō terrena sz societate celesti ad veros israelitas superne ciues patrie pertinētes etiaz in aliis gētib⁹ fuisse negare nō pnt̄: q2 si negant facillime ꝯuicunt̄ de sancto ⁊ mirabili viro iob qui nec indigena nec proselytus. i. aduena ppl'i israel fuit: sed ex gente idumea genus ducens: ibi ortus ibidē mortuus. Qui diuino sic laudat̄ eloquio: vt quod ad iustitiā pietatēq̧ attinet ēt nullus ei homo suoꝝ tēporū coequet̄: que tpa eius q̄uis non inueniamus in chronicis. colligimus tn̄ ex libro eius: quē ꝓ sui merito israelite i auctoritatē canonicā receperūt: tertia generatiōe posteriorē fuisse q̄ israel. Diuinitus aūt fuisse ꝓuisum non dubito: vt ex hoc vno sciremus etiā per alias gentes esse potuisse qui s̄m deuz vixerunt: eiq̧ placuerunt pertinentes ad spiritualē hierosolymā. quod nemini cōcessū fuisse credendū ē: nisi cui diuinitus reuelatus est vn⁹ mediator dei et hoīum homo christus iesus: qui venturus in carne sic antiquis sanctis prenūciabatur quēadmodū nobis venisse nūciatus ē: vt vna eademq̧ fides per ipsum omnes in dei ciuitatē: dei domū: dei tēplū predestinatos perducat ad deū. Sed quecunq̧ alioꝝ ꝓphetie de dei per iesum xp̄m gratia ꝓferuntur pnt̄ putari a xp̄ianis esse confictę. Ideo nihil est firmius ad conuincēdos quoslibet alienos: si de hac re contenderint: nr̄osq̧ fulciendos si recte sapuerint: q̄ vt diuina predicta de xp̄o ea proferant̄ que in iudeoꝝ codicibus sunt scripta. Quibus auulsis de ꝓpriis sedibus: ⁊ ꝓpter h̄ testioniuz toto orbe dispersis: xp̄i vsq̧quaq̧ creuit ecclia

¶ Prophetiā aggei qua dixit maiorē futuram gloriā domus dei q̄ primū fuisset: non i reedificatione tēpli: sed i ecclia xp̄i. Capitulum. xlviij.

Hec domus dei maioris est glorie: q̄ fuerit illa prima: lignis ⁊ lapidibus ceterisq̧ preciosis rebus metallisq̧ constructa. Non itaq̧ aggei prophetia in templi illius istauratione cōpleta est. Ex quo eiz istauratū est: nunq̄ ondit̄ tātā gl'iā habuisse q̄tam habuit tpe salomonis: imo potius ostendit̄ primuz cessatōe ꝓphetie fuisse domus illius gl'iā diminutam: deinde ipsius gentis cladibus tantis vsq̧ ad vltimum excidium quod factum est a romanis: sicut ea que supra sunt cōmemorata testantur. Hec autem domus ad nouū pertinens testamentum: tāto vtiq̧ maioris est glorie quāto meliores sunt lapides viui: quibus credentibus renouatisq̧ cōstruitur. Sed ideo por istaurationem templi illius significata est: quia ipsa renouatio illius edificii significat eloquio prophetico alterum testamentuz quod appellatur

nouū. Qđ ergo dixit deus ꝑ memoratū ꝓphā ⁊ dabo pacē ī loco isto: ꝑ significātem locū ille q̄ eo significat̄ ē itelligēdus: Ut q2 illo loco istaurato signata ē ecclīa q̄ fuerat edificāda ꝑ xp̄m: nihil accipiat̄ qđ dcm̄ est dabo pacē ī loco isto: nisi dabo pacē ī loco quē significat loc⁹ iste. Q2 quodāmodo oīa significātia videntur eaꝝ reꝝ q̄s significāt sustinere ꝑsonas: sicut dictū est ab aplo: petra erat Xp̄s. qm̄ petra illa de qua hoc est dictū significabat vtiq̄ xp̄z. Maior est itaq̄ glīa domus hui⁹ noui testamēti: q̄ dom⁹ ꝑoris veteris testamēti: ⁊ tūc apparebit maior cū dedicabit̄. Tūc. n. veniet desideratus cūctis gentibus sicut legit̄ ī hebreo. Nā ꝑmus aduentus ei⁹ nōdū erat desiderat⁹ oīb⁹ gētib⁹. Nō. n. quē debebāt desiderare sciebāt: ī quē nō crediderāt Tūc etiā scđz. lxx. iterp̄tes: q2 ⁊ ipse est ꝓphic⁹ sensus: veniēt q̄ electa sūt dn̄i de cūctis gētib⁹ Tūc. n. vere nō veniēt nisi electa: de q̄bus dicit apls: sicut elegit nos ī ipso an̄ mundi cōstitutōez: Ipse q̄ppe Architect⁹ q̄ dixit mlti vocati: pauci vero electi: nō de his dixit q̄ vocati sic venerūt vt de cōuiuio ꝓijcerent̄: sz de electis demōstraturus ē edificatā domū q̄ nullā deinceps formidabit ruinā. Nūc aūt ⁊ hi qn̄ replent ecclīas q̄s tanq̄ ī area vētilatio separabit: nō apparet tanta gloria domus huius: quanta tunc apparebit quando quisquis ibi erit semper erit.

De icerta multiplicatōe ecclīe: qua ī hoc sclo multi reprobi miscent̄ electis. Capitulū. xlix.

In hoc ḡ maligno sclo ī his dieb⁹ malis vbi ꝑ humilitatē p̄ntē futurā cōparat ecclīa celsitudinē: ⁊ timoꝝ stimulis: doloꝝ tormētis: laboꝝ molestijs: tētationū ꝑiculis erudit̄: sola spe gaudēs qn̄ sane gaudet: mlti reprobi miscent̄ bonis: ⁊ vtriq̄ tanq̄ ī sagenā euāgelicā colligunt̄: ⁊ ī hoc mūdo tanq̄ ī mari vtriq̄ īclusi rhetib⁹ īdiscrete natāt: donec ꝑueniat̄ ad littus: vbi mali segregent̄ a bonis: ⁊ in bonis tanq̄ ī tēplo suo sit d̄s oīa ī oībus. Proinde vocē nūc agnoscimus eius ipleri q̄ loq̄bat̄ ī psalmo atq̄ dicebat. Annūciaui ⁊ locutus sū mltiplicati sūt sup numeꝝ. Hoc fit nunc ex quo ꝑmū ꝑ os precursoris sui Joannis: deīde ꝑ os ꝓpriū annūciauit: ⁊ locut⁹ est dicēs. Agite pn̄iaz: appropinquauit. n. regnum celoꝝ. Elegit discipulos: quos ⁊ aplos noīauit: humiliter natos īhonoratos: illiteratos: vt q̄cq̄d magnū essent ⁊ facerēt: ipse in eis esset ⁊ faceret. Hūit iter illos vnuz: quo malo vtēs bn̄ ⁊ sue passionis dispositū impleret: ⁊ ecclīe sue tolerādoꝝ maloꝝ p̄beret exēplū. Seminato q̄tū ꝑ ei⁹ oportebat p̄ntiā corporalē scō euāgelio: passus est: mortu⁹ ē: resurrexit: passione ondēs q̄d sustinere ꝓ v̄itate: resurrectōe q̄d spare ī eternitate debeam⁹: excepta altitudine sacramēti qua sanguis ei⁹ ī remissionē pctōꝝ fusus ē. Cōuersat⁹ est ī t̄ra. xl. dies cū discipulis suis: atq̄ ipsis vidētib⁹ ascēdit ī celū: ⁊ post dies. x. ꝓmissū spm̄ scm̄ misit p̄ris sui: cui⁹ aduenientis ī eos q̄ crediderāt tūc erat signū maximū: ⁊ maxime necessariū: vt vnu⁹ q̄sq̄ eoꝝ liguis oīuz gētiū loq̄ret̄: ita significās vnitatē catholice ecclīe ꝑ oēs gētes futurā: ac sic liguis oībus locuturā

De p̄dicatōe euāgelij: q̄ ꝑ passiones p̄dicātiū clarior ⁊ potētior fcā est. Capitulum. l.

Deinde scđz illā ꝓphiā: ex syon lex ꝓdiet ⁊ verbū dn̄i de hierlz: ⁊ scđz dn̄i ipsius xp̄i p̄dicta: vbi post resurrectionem stupētibus eū discipulis suis aperuit sensuz vt itelligerent scripturas: ⁊ dixit eis qm̄ sic scriptū ē: ⁊ sic oportebat xp̄z pati ⁊ resurgere a mortuis die tertia: ⁊ p̄dicari ī eius noīe peītētiā ⁊ remissionē pctōꝝ ꝑ omnes gentes: īcipientibus ab hierlz. Et vbi rursus eis de aduentu eius nouissimo regrentibus rn̄dit atq̄ ait. Non est vestrū nosse tp̄a vel momenta q̄ pr̄ posuit ī sua ptāte: sed accipietis virtutem sp̄ūs sci supuenientis ī vos: ⁊ eritis testes mihi ī hierlz: ⁊ ī tota iudea ⁊ samaria: ⁊ vsq̄ in fines terre. Primum se ab hierusalem diffudit ecclesia: ⁊ cuz in iudea atq̄ samaria plurimi credidissent: ⁊ in alias gentes seminatuz est eis ānunciantibus euangelium: quos ipse sicut luminaria coaptauerat verbo: ⁊ accenderat spiritu sancto. Dixerat enim eis: nolite timere eos qui corpus occidunt: animam autem non possunt occidere: qui vt frigidi timore non essent: igne caritatis ardebant. Deniq̄ per ipsos non solum qui eum ante passionez ⁊ post resurrectionem suam viderant ⁊ audierant: verum etiaz post obitum eorum per posteros eoꝝ inter horrendas persecutiones ⁊ varios cruciatus: ac funera martyrum predicatum est toto orbe euangelium: contestante domino signis ⁊ ostentis ⁊ varijs virtutibus: ⁊ spiritus sancti muneribus: vt populi gentium credentes in eū qui pro eoꝝ redēptione crucifixus est: christiano amore venerarentur sanguinem martyrum: quez diabolico furore fuderunt: ipsiq̄ reges quorum legibus vastabatur ecclesia: eius nomini salubriter subderentur: quod de terra crudeliter auferri

conati sūt: ꝛ falsos deos īciperent ꝑsequi: quoꝝ causa cultores dei veri fuerant antea ꝑsecuti.

¶ Quod etiam per hereticorum dissensiones fides catholica roboretur. Capitulum .lj.

Vidēs aūt diabolus tēpla demonū deseri ꝛ ad nomen liberantis mediatoris currere genus humanū hereticos mouit ꝗ sub vocabulo xp̄iano doctrine resisterent xp̄iane: quasi possent īdifferēter sine vlla correptione hēre ī ciuitate dei: sicut ciuitas ꝯfusionis īdifferēter hūit ph̄os inter se diuersa ꝛ aduersa sentiētes. Qui ergo ī dei eccl̄ia morbidū aliqd prauūq̄ sapiūt: si correpti vt sanū rectūq̄ sapiant resistūt ꝯtumaciter: suaq̄ pestifera ꝛ mortifera dogmata emēdare nolūt. sȝ defensare ꝑsistūt: heretici fiūt: ꝛ foras exeūtes hn̄t ī exercētibus inimicis: etiā sic ꝓpiā veris illis catholicis mēbris xp̄i malo suo ꝓsunt. Dū. n. ds̄ vtit̄ ꝛ malis bn̄ ꝛ diligētibus eū oīa cooperant̄ ī bonū inimici oēs eccl̄ie quolibet errore cecēt̄ vel malitia deprauent̄: si accipiūt ꝑtātem corporaliter affligēdi: exercēt eius patiētiā si tātūmodo male sētiēdo aduersāt̄: exercēt eiꝰ sapiāz. Ut āt ēt inimici diligāt̄: exercēt eiꝰ beniuolētiā: aut ētbn̄ficiētiā siue sēsibili doctrina cū eis agat̄: siue terribili disciplina. Ac ꝑ hoc diabolus pn̄ceps īpie ciuitatis aduersus ꝑegrināte ī hoc mūdo ciuitatē dei vasa ꝓpria cōmouēdo: nihil ei nocere ꝑmittit̄: cui ꝓculdubio ꝛ rebus ꝓsperis ꝯsolatio vt nō frāgat̄ aduersis: exercitatio vt nō corrūpat̄ ꝓsperis: ꝑ diuinā ꝓuidētiā ꝓcuratur: atq̄ ita tēperat̄ vtrūq̄ ab alterutro: vt ī psalmo illā vocē nō aliūde cognoscamus exortā: sȝ multitudinē doloꝝ meoꝝ ī corde meo: ꝯsolatōes tue iocūdauerūt aīāz meā. Hinc est ꝛ illud apl̄i spe gaudētes: ī tribulatōe patiētes. Nā ꝛ id qđ ait idē doctor ꝗcūq̄ volūt pie viuere ī xp̄o ꝑsecutionē patiūtur: nullis putādū est deesse posse tēporibus: qꝛ ꝛ cū ab eis ꝗ foris sūt nō seuientibus videt̄ esse trāquillitas: ꝛ reuera est: plurimūq̄ ꝯsolationis aufert īfirmis maxime: nō tn̄ desūt imo multi sūt intus: ꝗ corda pie viuētiū suis ꝑditis moribꝰ cruciāt: qm̄ ꝑ eos blasfemat̄ xp̄ianū ꝛ catholicū nomē. Qđ q̄̄tū ē carius eis ꝗ volūt pie viuere ī xp̄o: tāto magis dolēt ꝙ ꝑ malos intus positos fit: vt minus q̄̄ pioꝝ mētes desiderāt diligat̄. Ipsi quoq̄ heretici cū xp̄ianū cogitant̄ habere nomen ꝛ sacramēta xp̄iana: ꝛ scripturas ꝛ ꝓfessionē: magnū dolorē faciūt ī cordibus pioꝝ: qꝛ ꝛ multi volentes esse xp̄iani propter eoꝝ dissensiones hesitare cogūtur: ꝛ multi maledicti etiā ī his īueniūt materiā blasphemādi xp̄ianū nomen: quia ꝛ ipsi quoquomodo christiani appellant̄. His atq̄ huiusmōi prauis moribus ꝛ erroribus hoīuȝ persecutionem patiuntur qui volūt ī christo pie viuere: etiā nullo īfestāte neq̄ vexāte corpus illoꝝ. Patiuntur ꝗppe hāc ꝑsecutōez nō ī corporibꝰ sȝ ī cordibꝰ. Unn̄ illa vox ē. scđȝ mltitudinē doloꝝ meoꝝ ī corde meo nō. n. ait ī corpore meo. Sȝ rursus qm̄ cogitātur īmutabilia diuina ꝓmissa ꝛ quod ait apostolus nouit dn̄s qui sūt eius: quos eīȝ prescriuit ꝛ predestinauit cōformes fieri imaginis filij sui: ex eis nullus perire potest: ideo sequitur ī illo psalmo. ꝯsolatōes tue iocūdauerūt aīāz meam. Dolor aūt qui fit ī cordibus pioꝝ: quos persequūtur mores christianoꝝ maloꝝ: siue falsoꝝ prodest dolentibus: qm̄ de caritate descendit qua eos perire nolūt: nec īpedire salutē alioꝝ. Deniq̄ magne ꝯsolatōes fiūt etiā de correctionibus eoꝝ: qui pioꝝ aīās tāta iocūditate ꝑfundūt: quātis de sua perditione doloribus cruciauerāt. Sic ī hoc seculo ī his diebus malis: nō solū a tēpore corporalis presentie christi ꝛ apostolorū eius sed ab ipso abel quē primū iustū īpius frater occidit: ꝛ deinceps vsq̄ ad huius seculi finem inter persecutiones mundi ꝛ cōsolationes dei peregrinando procurrit ecclesia.

¶ An credēdū sit qđ ꝗdā putāt: īpletis decē ꝑsecutōībus q̄ fuerūt: nullā superesse p̄ter vndecimā q̄ ī ipso antichristi tp̄e sit futura. Capl̄z .lij.

Proinde nec illud quidem temere puto esse dicendum: siue credendū quod nōnullis visū est vel videtur: nō amplius ecclesiā suā passuraȝ persecutiones vsq̄ ad tempus antichristi q̄̄ ꝙ iaȝ passa est: idest decē: ꝛ vndecima eademq̄ sit ab antichristo nouissima. Primam quippe computant a nerone. Secundam a domitiano. Tertiā a traiano. Quartam ab antonio. Quintam a seuero: Sextam a maximino: Septimam a decio. Octauaȝ a valeriano: Nonam ab aureliano. Decimam a diocletiano ꝛ maximiano. Plagas enim egyptioꝝ qm̄ decem fuerunt anteq̄ inde exire inciperet populus dei: putant ad hunc intellectuȝ esse referendas: vt nouissima antichristi persecutio similis videatur vndecime plage: qua egyptij dū hostiliter persequerentur hebreos: in mari rubro populo dei per siccum transeunte perierūt. Sed ego illa re gesta in egypto istas ꝑsecutōes

ꝓphetice significatas esse nō arbitror: q̄uis ab eis q hoc putant exq̄site ⁊ igeniose illa singula his singulis cōparata videant᷑: nō ꝓphetico spū sꝫ ꝯiectura mētꝭ humane q̄ aliqñ ad veꝝ ꝑuenit᷑ aliqñ fallit᷑. Quid.n. q hⁱ sētiūt dicturi sūt d̄ ꝑsecutōe q̄ ipe dn̄s crucifixus ē? In quo eā sūt numero posituri? Si aūt hac excepta existimant cōputādū: tanq̄ ille numerāde sint que ad corpus pertinēt: nō qua ipsū caput est appetitū ⁊ occisū: qd agēt de illa q̄ posteaq̄ xp̄s ascēdit in celū hierosolymis fcā ē: vbi btūs stephanus lapidatus est: vbi iacobus frater ioānis gladio trucidatus est vbi apl's petrus vt occideret᷑ iclusus ē: ⁊ ꝑ angelū liberatus: vbi fugati atq̄ dispsi de hierosolymis fratres: vbi saulus q postea paulus apl's fcūs ē vastabat ecclīā: vbi ipse quoq̄ iā fidē quā ꝑseq̄bat᷑ euāgelizās: qualia faciebat ē passus: siue ꝑ iudeā siue ꝑ alias gētes: quacūq̄ xp̄z feruentissime p̄dicabat? Cur ergo eis a nerone videt᷑ ordiēdū: cum ad neronis tp̄a iter atrocissimas ꝑsecutōes de q̄bus nimis est lōgū cūcta dicere: ecclīa crescēdo ꝑuenerit? Qd̄ si a regibus factas ꝑsecutōes i numero existimant esse debere: rex fuit herodes q etiā post ascēsuz dn̄i grauissimā fecit. Deide qd rn̄dēt etiā de iuliano: quē nō numerāt i decē? An ipse nō est ecclesiā ꝑsecutus: q xp̄ianos liberales lr̄as docere ac discere vetuit: sub quo valētinianus maior q post euꝫ tertius iperator fuit: fidei xp̄iane ꝯfessor extitit militiaq̄ p̄uatus ē? Ut omittā q̄ apud anthiochiā facere ceperat nisi vnius fidelissimi ⁊ ꝯstātissimi iuuenis: q cū multis apphensis vt torq̄rētur ꝑ totū diē p̄mus ē tortus i virgulis iter vngulas cruciatusq̄ psallentis: libertatē atq̄ hilaritatē miratus exhorruisset. ⁊ i ceteris deformius erubescere timuisset. Postremo nr̄a memoria valens supradicti valentiniani frater arrianus nōne magna ꝑsecutōe ꝑ oriētes partes catholicā vastauit ecclīā? Quale est aūt nō ꝯsiderare ecclīā ꝑ totū mūdū fructificātem atq̄ crescentem: posse i aliq̄bus gentibus ꝑsecutōeꝫ pati a regibus: ⁊ qñ i aliis nō patit᷑. Nisi forte nō ē ꝑsecutio cōputāda: qñ rex gotthoꝝ i ipsa gotthia ꝑsecutus est xp̄ianos crudelitate mirabili: cū ibi nō essent nisi catholici: quoꝝ plimi martyrio coronati sūt: sicut a q̄busdā fribus q tūc illic pueri fuerāt: ⁊ se ista vidisse icūctāter recordabant᷑ audiuimus? Quid modo i ꝑside? Nōne ita i xp̄ianos ferbuit ꝑsecutio si tn̄ iā q̄euit: vt fugientes inde nonnulli vsq̄ ad romana oppida ꝑuenerit. Hec atq̄ huiusmodi mihi cogitāti nō videt᷑ esse diffiniendus numerus ꝑsecutionū: q̄bus exerceri oportet ecclīā. Sed rursus affirmare aliquas futuras a regibus preter illā nouissimā de qua nullus ambigit xp̄ianus: nō minoris est temeritatis. Itaq̄ hoc i medio relinquamus neutrā partē q̄stionis huius astruētes siue destruentes: sꝫ tm̄modo ab affirmādo quodlibet hoꝝ audaceꝫ p̄sūptōeꝫ reuocātes. Illā sane nouissimā ꝑsecutōeꝫ q̄ ab antichristo futura est p̄sentia sua extiguet ipse ihs. Sic.n. scriptū est q̄ eū iterficiet spū oris sui: ⁊ euacuabit illuminatiōe p̄sentie sue. Hic q̄ri solet qñ istud erit: iportune oino. Si.n. hoc nobis nosse ꝓdesset: a quo melius q̄ ab ipso deo magr̄o iterrogantibus discipulis diceret᷑? Nō.n. siluerūt ide apud eū: sed a p̄nte q̄sierūt dicētes. Dn̄e si hoc i tp̄e rep̄sentabis regnū israel? At ille nō est iquit vestrū nosse tp̄a: q̄ pater i sua posuit p̄tāte. Nō vtiq̄ vlli de hora: vel die: vel anno: sꝫ de tp̄e iterrogauerūt qñ illud accepere responsū. Frustra igit᷑ annos q huic sclo remanēt cōputare ac diffinire conamur: cū hoc scire nō eē nr̄z ex ore v̄itatis audiamus. Quos tn̄ alii q̄drigētos: alii q̄ngentos: alii ēt mille ab ascēsione dn̄i vsq̄ ad eius vltimū aduētū ꝯpleri posse dixerūt. Quemadmodū aūt quisq̄ eoꝝ astruat opinionem suaꝫ: longum est demonstrare: ⁊ non necessarium.

¶ De tp̄e nouissime ꝑsecutōis occulto. Cap. liii.

C Coniecturis quippe vtuntur humanis non ab eis aliquid certuꝫ de auctoritate scripture canonice profertur. Diuꝫ vero de hac re calculantium digitos resoluit: ⁊ quiescere iubet ille qui dicit. Non est vestrū scire tēpora que pater i sua posuit potestate. Sed hec quia euangelica sententia est: miꝝ est nō eos repressos fuisse deoꝝ multoꝝ falsoꝝq̄ cultores: quo minus fingerēt demonū respōsis quos tanq̄ deos colūt: definitū esse q̄sto tēpore mānsura esset religio christiana. Cū eiꝫ viderent nec tot tantisq̄ persecutionibus eam potuisse consumi: sed his potius icrementa mira sumpsisse: excogitauerunt nescio quos versus grecos: tanq̄ consulenti cuidam diuino oraculo effusos. Ubi christum quidem ab huius tanq̄ sacrilegii crimine faciunt innocentem. Petrum autē maleficia fecisse subiungunt vt coleretur christi nomen per trecentos sexagita quinq̄ annos. Deinde cōpleto memorato numero annoꝝ: sine mora sumeret finem. O hoiuꝫ corda doctorum: o

ingenia litterata digna credere iſta d̄ xp̄o: que credere non vultis in xp̄m: q̄ ei⁹ diſcipulus petrus ab eo magicas artes nō didicerit: ſʒ ab ip̄o inocēte tn̄ eius diſcipulus maleficus fuerit: nomenq̄ꝫ illi⁹ q̄ꝫ ſuū coli maluerit magicis ſuis artibus: magnis laborib⁹ ⁊ piculis ſuis: poſtremo etiaʒ effuſione ſanguinis ſui. Si petrus maleficus fecit vt xp̄m ſic diligeret mundus: qd fecit inocens xp̄s: vt eū ſic diligeret petrus? Rn̄deant igit̄ ſibiipſi: ⁊ ſi pn̄t itelligāt: illa ſupna grā factuʒ eē: vt ꝓpter eternā vitaʒ xp̄m diligeret mūdus: q̄ grā factū eſt vt ꝓpter et̄naʒ vitā ab illo accipiēdā: ⁊ vſq̄ꝫ ad tēporariā morteʒ p illo patiendā xp̄m diligeret petr⁹. Deinde iſti dij q ſunt: q poſſunt iſta p̄dicere: nec poſſūt auertere ita ſuccūbentes vni malefico et vni ſceleri magico quo puer vt dicūt āniculus occiſus: ⁊ dilaniat⁹: ⁊ ritu nefario ſepult⁹ ē: vt ſectam ſibi aduerſariaʒ tā ꝓlixo tēpore ꝯualeſcere: tot tātarūq̄ꝫ pſecutionū horrēdas crudelitates nō reſiſtēdo ſʒ patiēdo ſupare: ⁊ ad ſuoꝝ ſimulacroꝝ tēploꝝ: ſacroꝝ: oraculoꝝ euerſionē puenire pmitterēt? Quis poſtremo eſt d̄s: nō noſter vtiq̄ꝫ ſʒ ipſoꝝ: q vel illect⁹ tāto ſcelere vel ipulſus eſt iſta p̄ſtare? Nō eniʒ alicui demoni hoc aſcribit: ſʒ deo dicūt illi verſus: hec petꝝ arte magica diffiniſſe. Talē deū hn̄t: q xp̄m nō habēt.

¶ De ſtultiſſimo mēdacio paganoꝝ: quo xp̄ianā religionē nō vltra trecētos ſexagitaquinq̄ꝫ ānoꝝ māſurā eſſe finxerunt. Capitulum. liiij.

HEc atq̄ꝫ huiuſmodi multa collıgereʒ: ſi nōdū annus iſte trāſiſſet: quem diuinatio ficta ꝓmiſit: ⁊ decepta vanitas credidit. Cū vero ex quo nois xp̄i cult⁹ p eius i carne p̄ſentiaʒ: ⁊ p ap̄los īſtitut⁹ eſt an̄ aliquot annos āni trecēti ſexagitaqnq̄ꝫ ꝯpleti ſint: qd aliō q̄rimus vn̄ iſta falſitas refellat̄. Ut. n. in xp̄i natiuitate hui⁹ rei nō ponam⁹ initiū q̄ īfans ⁊ puer diſcipulos nō hēbat: tn̄ qn̄ hr̄e cepit: ꝓculdubio tūc inotuit p ei⁹ p̄n̄tiam corporalē doctrina ⁊ religio xp̄iana. i. poſtea q̄ꝫ i fluuio iordane miniſterio ioānis ē baptizatus. Propt̄ hoc eni de ꝓphetia illa preceſſerat: dn̄abit̄ mari vſq̄ꝫ ad mare: et a flumie vſq̄ꝫ ad t̄minos orbis t̄re. Sʒ qm̄ pri⁹ q̄ꝫ eſſet paſſus ⁊ reſurrexiſſet a mortuis: nōdū fides oībus fuerat definita: i reſurrectione qppe xp̄i definita ē. Nā ſic ap̄ls paulus atheniēſib⁹ loquit̄ dicēs. Jā nūc ānūciat hoīb⁹ oēs vbiq̄ꝫ agere penitētiā: eo q̄ ſtatuit dieʒ iudicare orbē in eqtate i viro quo diffiniuit fideʒ oībus: reſuſcitās illū a mortuis: meli⁹ in hac q̄ſtione ſoluēda īde initiū ſumim⁹: p̄ſertiʒ q̄ tūc ēt dat⁹ ſpirit⁹ ē ſcūs: ſicut eū dari poſt reſurrectionē xp̄i oportebat i ea ciuitate ex q̄ debuit incipere lex ſecūda: hoc eſt teſtamētū nouuʒ. Prima eni data fuit lex i monte ſyna p moyſen: qō teſtamētū vocat̄ vetus. De hac aūt q̄ per chriſtuʒ dāda erat p̄dictuʒ eſt. Ex ſion lex ꝓdiet: ⁊ verbū dn̄i ex hieruſalē. Unde ⁊ ipſe p oēs gentes dixit predicari oportere in noie ſuo penitētiā: ſʒ tn̄ incipiētibus ab hieruſalē. Ibi ergo exortus hui⁹ nois cult⁹: vt in ieſuʒ xp̄m q crucifixus fuerat ⁊ reſurrexerat crederet̄. Ubi hec fides taʒ īſignibus initijs īcanduit: vt aliquot hominū milia in chriſti noie mirabili alacritate cōuerſa vēditis ſuis reb⁹ vt egenis diſtribuerentur: propoſito ſancto ⁊ ardētiſſima caritate ad paupertatē volūtariaʒ puenirent: atq̄ꝫ īter fremētes ⁊ ſanguinē ſitiētes iudeos vſq̄ꝫ ad morteʒ ꝓ v̄itate certare n̄ armata potētia: ſʒ potētiore potētia p̄pararēt. Hoc ſi nullis magicis artib⁹ factū eſt cur credere dubitant eadem virtute diuina per totū mundū idem fieri potuiſſe q̄ hic factum eſt? Si auteʒ in hieroſolymis ſic ad cultum huius nominis chriſti accenderetur tāta hominum multitudo: que illū in cruce vel fixerat cōprehenſum: vel riſerat fixum iaʒ maleficium illud fecerat petrus: ex ipſo āno querendum eſt: quando trecenti ſexagitaquiq̄ꝫ ꝯpleti ſunt. Mortu⁹ eſt ḡ xp̄s duob⁹ geminis ꝯſulib⁹ viij. kalēdas aprilis. Reſurrexit t̄tio die ſicut ap̄li ſui etiā ſenſibus probauerunt. Deīde poſt xl. dies aſcendit in celum: poſt decē dies. i. quīq̄geſimo die poſt ſuā reſurrectionē: miſit ſpūm ſc̄tū. Tūc tria milia hominū ap̄lis euʒ p̄dicantibus crediderūt. Tūc itaq̄ꝫ nois illius cultus: exort⁹ ē: ſicut nos credim⁹ ⁊ veritas habet efficacia ſpūs ſancti. ſicut aūt finxit vanitas ipia vel putauit magicis artib⁹ petri. Paulopoſt ēt ſigno mirabili facto: qn̄ ad verbuʒ ipſius petri quidaʒ mendicus ab vtero matris ita claudus vt ab alijs portaretur: ⁊ ad portam templi vbi ſtipem peteret poneretur: in nomine ieſu chriſti saluus exilijt: quinque millia hominuʒ crediderunt. Ac deinde alijs atq̄ꝫ alijs acceſſibus credentium creuit eccleſia. Ac per hoc colligitur etiam dies ex quo annus ipſe ſumpſit initium: ſcilicet quando miſſus eſt ſpiritus ſanctus ideſt p idus maias. Nūeratis deīde ꝯſulib⁹ .ccclxv. anni reperiūtur impleti per eaſdeʒ idus maias

cōſulatu honoꝛij ⁊ eutiſciani. Poꝛro ſequēti an/
no cū ſociū accepiſſet honoꝛiꝰ ꝯſulē malliū the
odoꝝ:qn̄ iaꝫ ſm illud oꝛaculū demonū aut fig/
mētuꝫ hominū nulla debuit eſſe religio xp̄iana
qd ꝑ alias terraꝝ partes foꝛſitan factū ſit:n̄ fu
it neceſſe ꝑquirere. Interim qđ ſcimus in ciui/
tate notiſſima ⁊ eminentiſſima carthagine afri
ce Gaudentius et iouius comites imperatoꝛis
honoꝛij quartodecimo kalēdas apꝛilis falſoꝛuꝫ
deoꝝ tēpla euerterunt:⁊ ſimulacra fregerunt.
Ex quo vſqꝫ ad hoc tp̄s ꝑ triginta fere ānos qs
nō videat q̄tuꝫ creuerit cultus nois xp̄i: p̄ſerti
poſtea q̄ multi eoꝝ xp̄iani ſunt facti:q tanq̄ il/
la vera diuinatione reuocabant̄ a fide:eāqꝫ cō
pleto eodē annoꝝ numero inaneꝫ irridendā qꝫ
viderūt? Nos igit̄ q ſumꝰ vocamurqꝫ xp̄iani:
nō in petꝝ credimꝰ:ſꝫ in queꝫ credidit petrꝰ:pe
tri de xp̄o edificati ſermonibꝰ:nō carminibꝰ ve
neficis:nec decepti maleficijs ſꝫ bn̄ficijs eiꝰ ad
iuti. Ille petri magiſter xp̄s ī doctrina q̄ ad vi/
taꝫ ducit eternā ipſe eſt magiſter noſter. Sꝫ ali
qn̄ iā claudamꝰ hūc libꝝ:huculqꝫ differentes ⁊
q̄tū ſatis viſuꝫ ē demōſtrātes:qs nā ſit duarū
ciuitatū celeſtis atqꝫ terrene ab initio vſqꝫ ad fi
nē ꝑmixtaꝝ moꝛtalis excurſus:quaꝝ illa q̄ ter
rena eſt fecit ſibi quos voluit. vel vndecūqꝫ vł
etiaꝫ ex hoibus deos falſos qbus ſacrificando
ſeruiret. Illa aūt celeſtis q̄ peregrinat̄ in terra
falſos deos nō facit:ſꝫ a vero deo ipſa fit:cuiuſ
veꝝ ſacrificiū ipſa ſit. Ambe tn̄ tēpoꝛalibus vł
bonis vtunt̄ pariter:vel magis parit̄ affligun/
tur:diuerſa fiđ:diuerſa ſpe:diuerſo amoꝛe: do
nec vltimo iudicio ſeparētur:⁊ percipiat vnaq̄/
qꝫ ſuum finem cuiꝰ nullus eſt finis. De qbuſ am
haꝝ finibus deinceps diſſerendum eſt.

¶ Aurelij auguſtini de ciuitate dei liber. xix.

¶ Qꝫ in queſtione quam de finibus bonoꝛuꝫ et
maloꝝ philoſophica diſputatio vētilauit ducē
tas octogita et octo ſectas eſſe marcus varro
perſpexerit. Capitulum pꝛimum.

QUoniam de ciuita-
tis vtriuſqꝫ terrene ſcilicet ⁊ celeſtiſ
debitis finibꝰ deinceps mihi video
diſputādū: pꝛius exponēda ſūt q̄ſta opis huiꝰ
teminādi ratio patit̄ argumēta moꝛtaliū qbuſ
ſibijpſi beatitudinē facere in huius vite īfelici/
tate moliti ſunt: vt ab eoꝝ vanis rebꝰ ſpes nr̄a
qd differat quā deꝰ nobis dedit et res ipſa hoc
eſt vera beatitudo quā dabit:nō tantū auctoꝛi
tate diuina ſꝫ īdubitata etiā rōne: qualē ꝓpter
infideles poſſumus adhibere clareſcat. De fini
bus eni maloꝝ ⁊ bonoꝝ multa ⁊ multiplicit̄ int̄
ſe philoſophi diſputarūt. Quaꝫ q̄ſtionem maxi
ma intentiōe verſantes conati ſunt īuenire qd
efficiat hoīem beatū. Illud.n.eſt finis boni no/
ſtri ꝓpter qđ appetēda ſunt cetera:ipſum autē
ꝓpter ſeipſū. Et illud finis mali pꝛopter qđ vi/
tanda ſunt cetera:ipſuꝫ aūt ꝓpter ſeipſuꝫ. Fi/
nem ergo boni nūc dicimꝰ:nō quo cōſumat̄ vt
nō ſit:ſꝫ quo ꝑficit̄ vt plenū ſit: ⁊ finē mali non
quo eſſe deſinat: ſed quouſqꝫ nocēdo ꝑducat.
Finis itaqꝫ iſti ſunt ſūmuꝫ bonū: ⁊ ſūmum ma/
luꝫ:de quibꝰ īueniēdis atqꝫ ita in hac vita ſum
mo bono adipiſcēdo: vitando aūt ſummo ma/
lo:multū ſicut dixi laborauerūt q ſtudiuꝫ ſapiē
tie in huius ſeculi vanitate ꝓfeſſi ſūt:nec tamē
eos q̄uis diuerſis errātes mōis:nature limes
in tātū ab itinere veritatis deuiare ꝑmiſit: vt n̄
alij in aīo:alij ī coꝛpoꝛe:alij ī vtroqꝫ fines bono
ruꝫ ponerent ⁊ maloꝛuꝫ: Ex qua tripartita ve/
lut generaliū diſtributiōe ſectarum marcꝰ var
ro in libꝛo de philoſophia taꝫ multā dogmatuꝫ
veritateꝫ diligēter ⁊ ſubtiliter ſcrutatꝰ aduer/
tit: vt ad ducētas octogita ⁊ octo ſectas non q̄
iā eēnt:ſꝫ q̄ eē poſſēt:adhibēs q̄ſdaꝫ differētias
facillime ꝑueniret. Qđ vt breuiter oſtēdā ide
opoꝛtet incipiā qđ ipſe aduertit ⁊ poſuit ī libꝛo
memoꝛato:q̄tuoꝛ eſſe quedā q̄ hoīes ſine magi
ſtro:ſine vllo doctrine adminiculo:ſine īduſtria
vel arte viuendi.q̄ virtus dicitur ⁊ ꝓculdubio
dicitur: velut naturaliter appetūt aut volupta
tē qua delectabiliter mouetur coꝛpoꝛis ſenſus
aut quieteꝫ qua fit vt nullaꝫ moleſtiā coꝛpoꝛis
quis patiatur:aut vtranqꝫ quā tamen vno no/
mine voluptatis epicurus appellat. aut vni/
uerſaliter pꝛima nature in quibus ⁊ hec ſunt et
alia: vel in coꝛpoꝛe vt mēbꝛoꝛum integritas. ⁊
ſalus atqꝫ incolumitas eius: vel ī animo vt ſūt
ea que vel parua vel magna ī hominū reperiū
tur ingenijs. Hec igit̄ quattuoꝛ.i. voluptas:q/
es: vtrūqꝫ:pꝛima nature ita ſunt ī nobis vt vel
virtus quā poſtea doctrina īſerit ꝓpter hec ap
petēda ſit:aut iſta ꝓpter virtutē:aut vtraqꝫ ꝓ/
pter ſeipſaꝫ: Ac per hoc ſint hinc duodeci ſecte
Per hanc enim rationem triplicantur ſingule:
quod cum in vna demonſtrauero: difficile non
erit in ceteris id inuenire. Cum ergo voluptas
coꝛpoꝛis animi virtuti aut ſubditur aut p̄fert̄:
aut iungitur:tripartita variatur diuerſitate ſe

ctarū. Subditur āt virtuti qñ i vsum virtutis
assumit̄: pertinet qppe ad virtutis officiū: ⁊ vi
uere patrie: ⁊ propter patriam filios ꝓcreare
quoꝝ neutrū fieri pōt sine corporis voluptate
Nā sine illa nec cib⁹ nec potus sumit̄ vt viua-
tur: nec cōcūbit̄ vt generatio ꝓpaget̄. Cū ħo
ꝑfert̄ virtuti ipsa appetit̄ ꝓpter seipsam. vir-
tus aūt assumenda credit̄ ꝓpter illā. i. vt nihil
virtus agat nisi ad ꝯsequēdā vl̄ ꝯseruandā cor
poris voluptatē: que vita deformis est. Quip
pe vbi virtus seruit domine voluptati: q̄uis
nullo modo hec dicenda sit virtus. Sed tamē
ēt ista horribilis turpitudo habuit quosdā phi-
losophos patronos ⁊ defēsores suos. Uirtuti
porro voluptas iungit̄: quādo eorū neutra ꝓ-
pter alterā: sed ꝓpter seipsas ambe appetunt̄.
Quapropter sicut voluptas vel subdita vel
prelata vel iuncta virtuti: tres sectas facit: ita
qes: ita vtraq̄: ita prima nature alias ternas
inueniūtur efficere. Pro varietate qppe hu-
manarū opinionū virtuti aliquando subdunt̄
aliquando preferūtur: aliquādo iunguntur ac
sic ad duodenarium sectarū numerū perueni-
tur. Sed iste quoq̄ numerus duplicatur adhi
bita vna differētia solius videlicet vite: quoni
am q̄squis sectatur aliquā istarū duodecim se-
ctarū: ꝑfecto aut ꝓpter se tantū id agit: aut ēt
ꝓpter sociū cui debet hoc velle qđ sibi. Quo
circa. xij. sūt eoꝝ q̄ ꝓpter se tātūmodo vnan-
quāq̄ tenēdā putant: ⁊ alie duodecim eorum
q̄ nō solum propter se siquid velint philosophā
dū eē decernūt: sed ēt ꝓpter alios quorū bonū
appetūt sicut suum. He aūt secte vigintiquatu
or iterū geminātur: addita differētia ex acade
micis nouis: ⁊ fiūt quadragintaocto. Jllarum
qppe vigintiquatuor vnāquāq̄ sectarū potest
q̄sq̄ sic tenere ac defendere vt certā: quēad-
modū stoici defenderūt. q̄ hominis bonū quo
beatus esset i animi tātūmodo virtute cōsiste-
ret. Potest ali⁹ vt incertā: quēadmodum defē
derūt academici noui: quod eis ⁊ si non certū
tamen verisimile videbatur. Uigintiquatuor
ergo fiunt per eos qui velut eas certas ꝓpter
veritatem: ⁊ alie vigintiquatuor per eos q̄ eas-
dem velut incertas ꝓpter verisimilitudinem
sequendas putant. Rursus q̄ vnāquāq̄ ista-
rum quadragitaocto sectarum potest quisq̄ se
qui: habitu ceterorū philosophorum. Jtemq̄
alius potest habitu cynicorum: ex hac etiā dif-
ferētia duplicantur ⁊ nonagintasex fiūt. Dei-

de quia earū singulas quasq̄ intueri hoīes pos
sunt atq̄ sectari: vt aut ociosam diligant vitā
sicut hi qui tantūmodo studijs doctrine vaca
re voluerunt atq̄ valuerūt: aut negociosam si
cut hi qui cum philosopharentur: tamen ammi
nistratione reipublice regendisq̄ rebus huma
nis occupatissimi fuerunt: aut ex vtroq̄ gene
re temperatā: sicut hi qui partim erudito ocio
partim necessario negocio: alternātia vite sue
tempora tribuerunt. Propter has differenti-
as potest etiam triplicari numerus iste sectaꝝ
⁊ ad ducentas octogintaocto perduci. Hec
de varronis libro quantum potui breuiter ac
dilucide posui sententias eius meis ħbis ex-
plicans. Quomodo autem refutatis ceteris
vnam eligat: quam vult esse academicorum
veterū: quos a platone institutos vsq̄ ad pole
monē qui ab illo quartus eius scholam tenuit
que academia ē dicta habuisse certa dogmata
vult videri: ⁊ ob hoc distinguit ab academicis
nouis q̄b⁹ incerta sūt oīa: qđ philosophie gen⁹
ab arcesilao cepit successore polemonis: eāq̄
sectā. i. veterū academicoꝝ sicut dubitatione
ita omni errore carere arbitret̄. Lōgū ē ꝑ oīa
demōstrare: nec tamē ex omni parte res omit-
tēda ē. Remouet igit̄ pri⁹ oēs illas differenti-
as que numerū mł'tiplicauere sectaꝝ: quas iō
remouēdas putat: q̄ nō in eis ē finis boni. Ne
q̄. n. existimat vllā philosophie sectā eē dicen
dam q̄ nō i eo distet a ceteris q̄ diuersos habe
at fines bonoꝝ ⁊ maloꝝ: quādoq̄dē nulla ē hōi
cā pħophādi nisi vt beatus sit. Qđ aūt beatū
facit: ipse ē boni finis. Nulla ē igit̄ cā philoso-
phādi nisi finis boni. Quāobrē q̄ nullū boni fi-
nē sectat̄: nulla philosophie secta dicēda ē. Cū
ḡ querit̄ de sociali vita vtrū tenēda sit sapiēti
vt sūmū bonū quo fit homo beatus ita velit ⁊
curet amici sui quēadmodū suū an sue tātūmō
btitudis cā faciat q̄cq̄d fac: nō de ipso sūmo bo
no qđ ē: sꝫ de assumēdo vl̄ n̄ assumēdo socio ad
hui⁹ participationē boni nō ꝓpter seipsū sed ꝑ
eūdē sociū vt eius bono ita gaudeat sicut suo
gaudet. Jtē cū querit̄ de academicis nouis q̄-
bus incerta sunt omnia: vtrū ita sint res haben
de in quibus philosophādū ē: an sicut alijs phi
losophis placuit certas eas habere debeamus
nō querit̄ q̄d i fine boni sectādū sit: sꝫ de ipsius
ħitate qđ videt̄ sectādū vtrū sit nec ne dubi-
tādū: hoc ē vt id plani⁹ eloquar: vtrū ita sectā-
dum sit: vt q̄ sectat̄ dicat esse verū: an ita vt q̄

sectaẽ dicat verũ sibi videri etsi forte sit falsũ
tamẽ vterq₃ sectetẽ vnũ atq₃ idẽ bonũ. In illa
enim differẽtia que adhibetẽ ex habitu ⁊ cõsue
tudine cynicoꝝ nõ queriẽ qs nã sit boni finis: sȝ
vtrũ i illo habitu ⁊ cõsuetudine sit viuẽdũ ei q
verũ sectaẽ bonũ: quodlibet ei verũ eẽ videa-
tur atq₃ sectãdũ. Deniq₃ sũt qui cũ bona finalia
sequerentẽ: alij virtutẽ: alij voluptatẽ: eũdẽ ta
me habitũ ⁊ cõsuetudinẽ tenebant: ex quo cy-
nici appellabãtur. Ita illud quicqd est vñ phi-
losophi cynici discernũtur a ceteris ad eligen-
dũ ac tenendum bonum quo beati fierent: vti
q₃ nil valebat. Nam si ad hoc aliquid iteresset:
profecto idem habit⁹ eũdẽ finẽ sequi cogeret:
⁊ diuersus habit⁹ eũdẽ sequi finẽ nõ sineret.

¶ Quomõ remotis oĩb⁹ differentijs q̃ non se-
cte sȝ qõnes sũt: ad tripartitã sũmi boni diffini
tionem varro perueniat: quarum tamen vna
sit eligenda. Capitulũ.ij.

In trib⁹ quoq₃ illis vite generib⁹: vno
.s. nõ segniter sed i contẽplatiõe vel in
quisitiõe ꝟitatis ocioso: altero i geren
dis reb⁹ humanis negocioso: tertio ex vtroq₃
genere tẽperato: cũ q̃riẽ qd sit hoꝝ poti⁹ eligẽ
dũ: nõ finis boni hȝ cõtrouersiã: sȝ qd horũ triũ
difficultatẽ vel facilitatẽ afferat ad cõsequẽ-
dũ vel retinẽdũ finẽ boni: id i ista qõne ꝟsatur
finis.n. boni cũ ad eũ quisq₃ peruenerit: proti-
nus facit beatũ. In ocio aũt litterato vel i ne-
gocio publico vl' quãdo vtrũq₃ vicib⁹ agiẽ: nõ
cõtinuo quisq₃ beat⁹ est. Multi qppe in quoli-
bet horũ triũ viuere possunt: ⁊ in appetẽdo bo
ni finẽ quo fit homo beatus errare. Alia ẽ igiẽ
qõ de finibus maloꝝ ⁊ bonoꝝ: que vnãquãq₃
philosophoꝝ sectã facit: ⁊ alie sũt qõnes de so
ciali vita: de cũctatione academicoꝝ: ⁊ de vi-
ctu ⁊ vestitu cynicoꝝ de trib⁹ vite generibus:
ocioso: actuoso: ex vtroq₃ modificato. Quoꝝ
nulla ẽ i qua de bonoꝝ ⁊ maloꝝ finib⁹ disputa
tur. Proĩde qm̃ Marcus varro has quatuor
adhibẽs differẽtias.i. ex vita sociali. Ex acade
micis nouis: ex cynicis: ex isto vite genere tri-
partito: ad sectas ducẽtas octogintaocto per-
uenit: ⁊ si que alie possũt simil'r adijci: remotis
eis oĩbus quoniã de sectãdo sũmo bono nullã
inferũt qõnẽ: ⁊ ideo secte nõ sũt: nec vocande
sũt: ad illas duodecim: in quib⁹ queriẽ qd sit bo
nũ hominis: quo assecuto sit beatus: vt ex eis
vnã verã ceteras falsas ostendat eẽ reuertiẽ.
Nã remoto illo tripartito generẽ vite: due par-
tes hui⁹ numeri d̃trahuntẽ: ⁊ secte nonaginta
sex remanẽt. Remota ꝟo differentia ex cyni-
cis addita: ad dimidiũ redigũtẽ ⁊ quadraginta
octo fiũt. Auferam⁹ ẽt qđ ex academicis nouis
adhibitũ ẽ: rursus dimidia pars remanet.i. vi-
gintiquatuor. De sociali quoq₃ vita quod ac-
cesserat simil'r auferatẽ: ⁊ duodecim sunt reli-
que quas ista differentia vt vigitiquatuor fie-
rẽt duplicauerat. De his g̊ duodecim nihil dici
põt cur secte nõ sint habẽde. Nihil quippe ali-
ud i eis queriẽ: q₃ finis bonoꝝ ⁊ malorũ. Inuẽ
tis aũt bonorũ finib⁹ ꝑfecto e cõtrario sũt ma
loꝝ. Hec aũt vt ita fiant duodecim secte: illa
quatuor triplicãtur: voluptas: quies: vtrũq₃
⁊ prima nature: que primigenia Varro vocat.
Hec quippe quatuor dũ sigilatim virtuti ali-
quãdo subdũtur: vt nõ ꝓpter seipsa sed ꝓpter
virtutis officiũ appetẽda videantẽ: aliquando
preferũtur: vt nõ ꝓpter seipsa: sed ꝓpter hec
adipiscẽda vel cõseruãda necessaria virt⁹ pu-
tetẽ: aliqñ iũgũtur: vt ꝓpter seipsa ⁊ virt⁹ ⁊ ipa
appetẽda credãtur: quaternariũ numerum tri
plũ reddunt: ⁊ ad duodecim sectas perueniũt.
Ex illis autẽ quatuor rebus tres varro tollit:
voluptatem.s. ⁊ quietẽ: ⁊ vtrũq₃: nõ qđ eas im
probet: sed qđ primigenia illa nature ⁊ volu-
ptatem in se habeant ⁊ quietem. Quid ergo
opus est ex his duabus quedã tria facere duo
scilicet dum sigillatim appetuntur voluptas
aut quies: ⁊ tertium cum ambe simul: quando-
quidem prima nature: ⁊ ipsas ⁊ p̃ter ipsas alia
multa contineant. De tribus ergo sectis ei pla
cet diligenter esse tractandum: quenam sit po
tius eligenda. Non enim veram plusquã vnã
vera ratio esse permittit: siue in his tribus sit:
siue alicubi alibi: quod post videbimus. Inte-
rim de his tribus quomodo vnam varro eli-
gat: quantis breuiter aperteq₃ possumus dis-
seramus. Iste nanq₃ tres secte ita fiunt: cum
vel prima nature propter virtutem: vel virtus
propter prima nature: vel vtraq₃ idest virtus
⁊ prima nature propter seipsa sunt expetẽda.

¶ De tribus sectis summum hominis bonum
querentibus quam eligendam varro diff[illegible]iat
sequens veteris academie Antiocho auctore
sententiam. Capitulum.iij.

Uid ergo istorum trium sit verum at-
q₃ sectandum: isto modo psuadere co
natur. Primũ qr sũmum bonũ in phi-
losophia nõ arboris: nõ pecoris: nõ dei; sed ho-

minis q̄rit quid sit ipse homo querēdū putat. Sētit qppe ī eius natura duo esse q̄dā corpus ꝛ aīa3. Et horꝝ q̄dē duū melius esse aīa3: longeq̄ p̄stabilius oīno nō dubitat. S3 vtrū aīa sola sit hō: vt ita sit ei corpus tanq̄ equus eq̄ti q̄rendū putat. Eques.n. nō hō ꝛ equus: sed solus hō est: ideo tn̄ eques dicit̄: q̄ aliquo modo se hēat ad equū. An corpus solū sit hō aliquo modo se habēs ad aīa3: sicut poculū ad potionē. Nō.n. calix ꝛ potio quā ɔtinet calix sil' dicit̄ poculū: s3 calix solus: ideo tn̄ q̄ potioni ɔtinēde sit accōmodatus. An vero nec aīa sola nec solū corpus: s3 sil' vtrūq̄ sit hō: cuius sit pars vna siue aīa siue corpus: ille aūt totus ex vtroq̄ cōstet vt hō sit: sicut iūctos duos equos bigas vocamus: quorꝝ siue dexter siue sinister pars sit bigarꝝ: vnū vero eorꝝ quoquomodo se habeat ad alterꝝ bigas nō dicimus: sed ambos sil'. Horꝝ aūt trium hoc eligit tertiū: hoīemq̄ nec aīam solā nec corpus solū sed aīa3 sil' ꝛ corpus esse arbitrat̄. Proīde sūmū bonū hoīs quo fit btūs: ex vtriusq̄ rei bonis ɔstare dicit: ꝛ aīe.s. ꝛ corporis. Ac p̄ hoc prima illa nature p̄pter seipsa existimat esse appetēda ipsamq̄ virtutē quā doctrina īserit: velut artē viuēdi q̄ ī aīe bonis est excellētissimū bonū. Quapropter eadē virtus.i. ars agēde vite: cū acceperit prima nature: que sine illa erāt sed tn̄ erāt etiā q̄n̄ eis adhuc doctrina deerat: oīa propter seipsā appetit silq̄ etiā seipsā: oībusq̄ sil' ꝛ seipsa vtit̄: eo fine vt oīb⁹ delectet̄ atq̄ p̄fruat̄ magis minusq̄: vt queq̄ īter se maiora atq̄ minora sūt: tn̄ oībus gaudēs ꝛ q̄dā minora si necessitas postulat p̄pter maiora vel adipiscēda vel tenēda ɔtēnēs. Oīu3 aūt bonorꝝ vel animi vel corporis nihil sibi virtus oīno p̄ponat: hec.n. bn̄ vtit̄ ꝛ seipsa: ꝛ ceteris q̄ hoīe3 facit btm̄ bonis. Ubi vero ipsa nō est: q̄libet bona sint multa: nō bona ei⁹ sūt cui⁹ sūt. Ac p̄ hoc nec ei⁹ iā bona dicēda sūt: cū male vtēti vtilia eē nō possūt. Hec ergo vita hoīs q̄ virtute ꝛ alijs animi ꝛ corporis bonis sine q̄bus esse nō pōt fruit̄: btā esse dicit̄. Si vero ꝛ alijs sine q̄bus esse virtus potest vel vllis vel p̄libus beatior. Si aūt p̄rsus oībus vt nullū oīno bonum desit vel animi vel corporis: btīssima. Nō.n. hoc est vita q̄d virtus: q̄m̄ non oīs vita sed sapiēs vita virtus est. Et tn̄ qualiscūq̄ vita sine vlla virtute potest esse: virtus vero sine vlla vita esse nō potest. Hoc ꝛ de memoria dixerim atq̄ ratione: ꝛ siquid aliud tale est ī hoīe. Sūt ei3 hec ꝛ an̄ doctrinā sine his aūt nō potest ulla esse doctrina: ac per hoc nec virtus: que utique dicitur. Bene autem currere: pulchrum esse corpore: uiribus preualere in gentibus ꝛ cetera huiusmodi talia sunt ut ꝛ uirtus sine his esse possit: ꝛ ipsa sine uirtute. Bona sunt tamen: ꝛ secundum istos etiam ipsa propter seipsam diligitur uirtus utitur que illis ꝛ fruitur sicut uirtutem decet. Hanc uitam beatam etiā esse perhibent socialem: que amicorum bona p̄pter seipsa diligat sicut sua: eisq̄ p̄pter seipsos hoc velit quod sibi: siue in domo sint sicut coniunx et liberi: et quicunque domestici: siue in loco vbi domus eius est sicut vrbs est vt sunt hi qui ciues vocantur: siue in orbe toto vt sunt gētes quas eis societas humana coniungit: siue ī ipso mundo qui censetur nomine celi et terre: sicut dicunt esse deos quos volunt amicos esse homini sapienti: quos nos familiarius angelos dicimus. De bonorum autem et econtrario malorum finibus negant vllo modo esse dubitandum: et hanc inter se et nouos academicos affirmant esse distantiam. Nec eorum interest quicquam siue cynico siue alij quolibet habitu et victu: in his finibus quos veros putant qualiter quisque philosophetur. Ex tribus porro illis vite generibus: ocioso: actuoso: et quod ex vtroque est compositum: hoc tertium sibi placere asseuerant. Hoc sensisse atque docuisse academicos veteres varro asserit. Anthiocho auctore magistro ciceronis et suo: quem sane cicero in pluribus fuisse stoicum: q̄ academicū mirabilem vult videri. Sed quid ad nos qui potius de rebus ipsis iudicare debemus: q̄ pro magno de hominibus quid quisque senserit scire?

¶ De summo bono et summo malo quid christiani sentiant contra philosophos: qui summum bonum in se sibi esse dixerunt. Cap. iiij.

SI igitur queratur a nobis quid ciuitas dei de his singulis interrogata respondeat: ac primum de finibus bonorum malorumque quid sentiat: respondebit: eternā vitam esse summum bonum: eterna3 vero mortem summum malum: Propter illam proinde adipiscendam istamque vitandam: recte nobis esse viuendum propter quod scriptu3 est iustus ex fide viuit. Quoniam neque bonum nostru3 iam videmus: vnde oportet vt credendo queramus. Neque ipsum recte viuere nobis ex nobis est. nisi credentes adiuuet et orantes qui et

ipsaȝ fidē dedit: quia nos ab illo adiuuādos esse credamus. Illi aūt qui i ista vita fines bonoꝝ ⁊ maloꝝ esse putauerūt: siue i corpore siue i aīa: siue i vtroq₃ ponētes sūmū bonū: atq₃ vt id efficacius eloquar: siue i voluptate: siue i virtute: siue i vtroq₃: siue i voluptate sil' ⁊ qete: siue i virtute: siue in vtrisq₃: siue i primis nature: siue i virtute: siue i vtrisq₃. Hic bti esse: ⁊ a seipsis bti fieri mira vanitate voluerūt. Irrisit hos veritas p ppham dicētē. Nouit dn̄s cogitatiōes hoīuȝ qm̄ vane sunt. Aut sicut hoc testimoniū posuit apl's paulus. Dn̄s nouit cogitationes sapientiū qm̄ vane sūt. Quis eiȝ sufficit q̄tuis eloquentie flumine vite huius miserias explicare: quā lamētatus ē cicero i ↄsolatione de morte filie sicut potuit? Sed q̄tū est qđ potuit? Ea qppe q̄ dicuntur prima nature: qn̄: vbi: quomodo tā bn̄ se i hac vita habere possunt vt nō sub icertis casibus fluctuēt? Quis eiȝ dolor cōtrarius voluptati: q̄ iquietudo ↄtraria qeti: i corpus sapiētis cadere nō potest? Membroꝝ certe amputatio vel mēbroꝝ debilitas hoīs expugnat icolumitatē: deformitas pulchritudinē: ibecillitas sanitatē: vires lassitudo: mobilitatē torpor ac tarditas. Et qđ hoꝝ ē qđ nequeat i carnem sapiētis irruere? Status quoq₃ corporis atq₃ mot⁹: cū decētes atq₃ ↄgruētes sūt iter nature pma numerātur: Sȝ qđ si aliqua mala valitudo mēbra tremore ↄcutiat? Quid si vsq₃ ad ponēdas manus i terrā dorsi spina curuet ⁊ hoīeȝ quodam modo quadrupedē faciat? Nōne oēȝ statuendi corporis ⁊ mouēdi speciem decusq₃ peruertet? Quid ipsius animi primigenia q̄ appellātur bona: vbi duo prima ponūt pp̄ter ↄphēsionē pceptionēq₃ veritatis sensū ⁊ itellectū? Sȝ qualis quātuscūq₃ sensus remanet: si vt alia taceā fiat hō cecus ⁊ surdus? Ratio vera ⁊ intelligentia quo recedet vbi sopit̄: si aliquo morbo efficiat̄ isanus? Phrenetici multa absurda cū dicūt vl' faciūt: plurimūq₃ a bono suo pposito ⁊ morib⁹ aliena: immo suo bono pposito moribusq₃ ↄtraria: siue illa cogitemus siue illa videamus: si digne ↄsiderem⁹ lachrymas tenere vix possum⁹: aut forte nec possumus. Quid dicaȝ de his qui demonū patiūtur icursus? Ubi hn̄t abscōditā ⁊ obrutā itelligētiā suā: qn̄ secūdū suā volūtatē ⁊ aīa eoruȝ ⁊ corpore malignus vtit̄ spūs? Et qs ↄfidit hoc malū i hac vita sapiēti euenire nō posse? Deide pceptio veritatis i hac carne qualis ⁊ q̄ta ē: qn̄ sicut legimus in veraci libro sapientie corpus corruptibile aggrauat aīaȝ: ⁊ deprimit terrena ihabitatio sensū multa cogitantē? Impetus porro vel actionis appetitus: si hoc modo recte latini appellant eam quā greci vocant ormē: quia ipsam primis bonis nature deputāt nonne ipse est quo gerūtur etiam isanoꝝ illi motus miserabiles: ⁊ facta que horremus: quādo peruertitur sensus: ratioq₃ sopitur. Porro ipsa virtus que non est inter prima nature: qm̄ eius doctrina postea itroducente superuenit: cū sibi bonoꝝ culmen vindicet humanoꝝ quid hic agit nisi perpetua bella cuȝ vicijs: nec exterioribus sed interioribus: nec alienis sed plane nostris ⁊ proprijs: maxime illa que grece sophroȝ siue latine temperantia noīatur: qua carnales frenantur libidines: ne i queq₃ flagitia mentem ↄsentientē trahant. Neq₃ eiȝ nullū est vitiū cū sicut dicit apostolus caro ↄcupiscit aduersus spiritū cui vitio ↄtraria virtus est: sicut dicit idem: spiritus ↄcupiscit aduersus carnem. Hec eiȝ iquit sibi iuicem aduersantur vt non ea que vultis faciatis. Quid aūt facere volumus cū perfici volumus fineȝ sūmi boni: nisi vt caro aduersus spiritū non ↄcupiscat: nec sit i bonis hoc vitiū ↄtra qđ spiritus concupiscat? Quod i hac vita q̄uis velimus quoniam facere non valeamus: id saltem in dei adiutorio faciamus: ne carni concupiscenti aduersus spiritum succumbente spiritu cedamus: ⁊ ad perpetrandum peccatuȝ nostra consensione pertrahamur. Absit autem vt quā diu in hoc bello intestino sumus iam nos beatitudinem ad quam vincendo volumus peruenire adeptos esse credamus. Et quis ē vsq₃ adeo sapiens: vt contra libidines nulluȝ habeat oīno conflictum? Quid illa virtus que prudentia dicitur? Nonne tota vigilātia sua bona discernit a malis: vt in illis appetendis istisq₃ vitandis error nullus obrepat? Ac per hoc ⁊ ipsa nos i malis: vel in nobis esse mala testatur. Ipsa eniȝ docet nos malum esse ad peccandum consentire: bonumque esse ad peccandum non consentire libidini. Illud tamen malum cui nos non consētire prudentia docet facit temperātia. Nec prudentia nec temperantia omnino vel imprudentiam vel intemperantiam tollit huic vite. Quid iustitia: cuius munus est sua cuique tribuere: vnde fit in ipso homine quidam iustus ordo nature: vt anima subdatur deo et anime caro: ac per hoc deo et anima et caro? Nonne demonstrat in eo se adhuc opere laborare potius q̄

in huius operis iam fine requiescere? Tāto gp
pe minus aīa subdit deo: q̄to min⁹ deū in ipsis
suis cogitationibus ↄcipit: ꝛ tāto minus aīe sub
ditur caro: q̄to magis aduersus spiritū ↄcupi/
scit. Quādiu ḡ nobis iest ifirmitas: h̄ pestis: hic
lāguor: q̄uo nos iā saluos: etsi nōdū saluos q̄uo
iā btōs illa finali beatitudie dicere audebim⁹?
Iā v̄o illa virt⁹ cui⁹ nomen est fortitudo in q̄ta/
cunq̄ sapientia euidētissima testis ē malorum
humanoꝝ: q̄ cōpellit̄ patientia tolerare: Que
mala stoici philosophi miroꝛ qua frōte mala nō
esse ↄtēdāt: q̄bus fatent̄ si tanta fuerit: vt ea sa
piens vel nō possit vel nō debeat sustinere: eū
cogi mortem sibimet iferre: atq̄ ex hac vita mi
grare: Tant⁹ aūt sup̄bie stupor ē in his hoībus
hic se hr̄e finē boni ꝛ a seipsis fieri beatos putā
tib⁹: vt sapiēs eoꝝ hoc ē qualē mirabili vanita
te describūt: etiā si cecet̄: absurdescat: obmute
scat: mēbris debilitet̄: doloribus cruciet̄: ꝛ si qd
aliud taliū maloꝝ dici aut cogitari pōt incidat
in eū: quo sibi mortē cogat̄ inferre: hanc in his
malis vitā ↄstitutā eos nō pudeat vocare be/
atā. O vita beata: q̄ vt finiat̄ mortis q̄rit auxi
liū. Si beata est maneat̄ i ea. Si vero propter
ista mala fugit̄ ab ea: q̄uo est beata? Aut q̄uo
ista nō sunt mala: q̄ vincūt fortitudinis bonum
eandēq̄ fortitudinē nō solū sibi cedere: verū/
etiā delirare ↄpellūt: vt ꝛ eandē vitā dicant
beatā: ꝛ p̄suadeāt esse fugiendam? Quis vsq̄/
adeo cecus est vt nō videat: vt si beata eēt fugi
enda non esset? Sed si p̄pter infirmitatis pon/
dus qua p̄mit̄ hanc fugiendā fatent̄: quid igi/
tur cause est: cur nō etiā miserā fracta super
bie ceruice fateant̄? Utrū obsecro cato ille pa
tientia: an poti⁹ impatiētia se peremit? Nō eni
hoc fecisset nisi victoriā cesaris impatiēter tu/
lisset. Ubi est fortitudo? Nēpe cessit: nēpe suc/
cubuit: nēpe vsq̄ adeo sup̄ata ē: vt vitā beatā
derelinq̄ret: desereret: ac fugeret. An nō erat
iā beata? Misera ergo erat. Q̄uo ergo mala
non erant: q̄ vitā miserā fugiēdāq̄ faciebāt?
Quapropter etiā ipsi q̄ mala ista eē cōfessi sūt:
sicut p̄ipatetici sicut veteres academici: quoꝝ
sectā varro defendit: tolerabili⁹ q̄dē loquunt̄
sed eoꝝ quoq̄ mirus est error: q̄ in his malis ꝛ
si tā grauia sunt vt morte fugiēda sint: ab ip̄o
sibimet illata q̄ hec patit̄: vitā beatā tn̄ esse cō/
tendūt. Mala sunt inq̄t tormēta atq̄ cruciat⁹
corporis: ꝛ tāto sunt peiora q̄to potuerūt esse
maiora q̄bus vt careas ex hac vita fugiēdū ē.

Qua vita obsecro? Hec inq̄t: q̄ tātis aggrauat̄
malis. Certe ergo beata est in eisdē ipsis malis:
p̄pter q̄ dicis eē fugiendā an ideo beatā dicis
q̄ licet tibi ab his malis morte recedere? Quid
si ḡ i eis aliq̄ diuino tenereris iudicio: nec p̄mitte
reris mori nec vnq̄ sine illis eē sinereris? Nēpe
tūc saltē miserā diceres talē vitā. Nō igr̄ p̄ptea
misera n̄ ē: q̄ cito relinquit̄: q̄n q̄dē si sempiterna sit
etiā abs teipso misera iudicabit̄: nō itaq̄ p̄pte/
rea q̄ breuis est nulla miseria videri debet. aut
q̄d est absurdi⁹: q̄ breuis miseria ē: ideo etiā be
atitudo appellari. Magna vis est in eis malis:
q̄ cogunt hoīem s̄m ipsos etiā sapientem: sibimet
auferre q̄ homo ē: cū dicāt ꝛ verū dicāt hāc eē
nature primā quodāmodo ꝛ maximā v̄tutē vt
homo cōciliet̄ deo: ꝛ p̄pterea mortē naturalr̄
fugiat: ita sibi amic⁹ vt esse aīal: ꝛ in hac cōiun/
ctione corporis atq̄ aīe velit viuere vehemen/
terq̄ appetat. Magna vis est i eis malis q̄bus
iste nature vīcit̄ sensus: quo mors oīs modo oī/
bus viribus conatibusq̄ uitat̄: ꝛ ita vincit̄ vt q̄
vitabatur optet̄: appetat̄: ꝛ si nō potuerit aliū
de cōtingere: ab ipso hoīe sibimet iferat̄. Ma/
gna vis est i eis malis. q̄ fortitudine faciūt homi
cidā: si tn̄ adhuc dicenda est fortitudo: q̄ ita his
malis vincit̄: vt hoīem quē sicut virtus regēdū
tuendūq̄ suscepit: nō mō non possit p̄ patiētiā
custodire sed ipsa insup̄ cogatur occidere. De/
bet quidem etiam mortem ferre sapiens patiē/
ter: sed que accidit aliunde. Secundū istos au
tem si eam sib ipsi inferre compellitur: p̄fecto
fatendum est eis: non solum mala: sed intolera
bilia etiam mala esse: que hoc eum p̄petrare cō
pellunt. Uita igitur que istorum tam magnorū
tam grauiūq̄ malorum aut premitur onerib⁹
aut subiacet casibus: nullo modo beata dicere
tur: si homines qui hoc dicunt sicut victi malis
ingrauescentib⁹ cum sibi mortem ingerunt: ce
dunt infelicitati: ita victi certis rationibus cū
querunt beatam vitam dignarent̄ cedere veri
tati. ꝛ non sibi in ista mortalitate putarent fine
summi boni esse gaudendum: vbi ipse virtutes
quibus hic nihil certe melius atq̄ vtilius in ho/
mine reperitur: quāto maiora sūt adiutoria cō/
tra vim squallorum: laborum dolorum: tāto fi
deliora testimonia miseriaꝝ. Si enim vere vir/
tutes sunt: que nisi in eis quibus vera inest pie
tas esse non possunt: nō se p̄fitentur hoc posse
ut nullas miserias homines patiantur in q̄bus
sunt. Neq̄ enim mendaces sunt vere virtutes

vt hoc ꝯfiteant̄:sed vt vitia humana que tot ⁊
tantis huius seculi maculis cogitur misera:spe
futuri seculi sit beata sicut ⁊ salua. Q̄uo eni be/
ata est:que nōdū salua est? Vn̄ et apl's paulus
nō de hoībus īprudentibus:īpatientib⁹:intēpe
rantib⁹:⁊ iniquis:sed de his q̄ fm verā pietatez
viuerent:⁊ ideo virtutes quas habēt veras ha
berent ait. Spe eni salui facti sumus. Spes āt
que videtur non est spes. Qđ enim quis videt:
quid sperat? Si aūt qđ non videmus speram⁹
per patientiā expectamus. Sicut ergo spe sal/
ui:ita spe beati facti sum⁹:⁊ sicut salutē:ita bea
titudinem nō iaz tenemus p̄sentem s3 expecta/
mus futuraz:⁊ hoc ꝑ patientiam:q2 in malis su
mus que patiēter tolerare debemus:donec ad
illa veniam⁹ bona:vbi oīa erunt quib⁹ ineffabi
liter delectentur:nihil erit aūt qđ iam tolerare
debeamus: Talis salus q̄ in futuro seculo erit
ipsa erit etiā finalis beatitudo. Quam beatitu/
dinē ipsi philosophi qm̄ nō videntes nolūt cre/
dere:hic sibi conant̄ falsissimaz fabricare q̄to
superbiore tanto mendaciore virtute.

¶ De sociali vita:q̄ cum maxime expetenda sit
multis offensionib⁹ sepe subuertitur. Cap. v.

Q Uod autē socialē vitā esse volunt sapi
entes:nos multo ampli⁹ approbamus
Naz vnde ista dei ciuitas de qua hui⁹
operis ecce iaz vnde nonūdecimū libruz versa/
mus in manibus:vel inchoaret̄ exortu:vel ꝓ/
grederet̄ excursu:vel debitos apprehenderet
fines:si nō esset socialis vita sanctorū: Sed in
huius mortalitatis erūna:quot ⁊ quantis abū/
det malis humana societas q̄s enumerare va/
leat? Quis existimare sufficiat? Audiant apud
amicos suos hominē cum sensu atq3 cōsensu oī
um hominū dicere:duxi vxorem:quaz ibi mise
ram vidi nati filii alia cura. Quid itidem illa q̄
in amore vitia cōmemorat idez terenti⁹:iniurie
suspitiones inimicitie:bellū:pax rursum. Non
ne res humanas vbiq3 impleuerunt? Nonne
hec in amicorum honestis amoribus plerunq3
cōtingunt? Nōne his vsq3quaq3 plene sunt res
humane vbi iniurias:suspitōes inimicitias:bel/
lum certa mala sentim⁹:pacē vero īcertum bo/
num:qm̄ corda eo℞ cū quibus eaz tenere volu
mus ignoram⁹:⁊ si hodie nosse possem⁹:qualia
cras futura essent vtiq3 nescirem⁹? Qui porro
inter se amicitiores solent eē vel debēt:q3 qui
vna domo cōtinent̄? Et tn̄ q̄s inde securus est
cū tāta sepe mala ex eo℞ occultis īsidijs extiterīt

tāto amariora q̄to dulcior pax fuit:q̄ vera pu
tata est cū astutissime fingeret̄? Propter qđ oī
um pectora sic attingit:vt cogat in gemitū.qđ
ait tullius. Nulle sunt occultiores insidie:q3 he
que latent ī simulatione officij:aut in aliquo ne
cessitudinis nomine. Nam eum qui palam est
aduersarius facile cauēdo vitare possis:hoc ve
ro occultum:intestinum ac domesticum malū:
non solum existit:verumetiam opprimit ante/
q3 ꝓspicere atq3 explorare potueris: Propter
qđ diuina vox illa:et inimici hominis domestici
eius cum magno dolore cordis auditur:quia ⁊
si quisq3 tam fortis sit vt equo animo perferat:
vel tam vigilans vt prouido consilio caueat:q̄
aduersus eū molia amicitia simulata eorum tn̄
hoīuz ꝑfido℞ mala cū eos eē pessimos expit̄:si
ipse bon⁹ ē grauit̄ excrutiet̄ necesse ē.siue sēp
mali fuerit ⁊ se bonos finxerint:siue ī istā maliti
az ex bonitate mutati sint. Si ergo dom⁹ cōmu
ne perfugium in his malis humani generis tu/
ta non est:quid ciuitas.que quanto maior ē tan
to forum eius litibus ciuilibus et criminalibus
plenius etiam si quiescant non solum turbulen
te:verum etiam sepius ⁊ cruente seditiones et
bella ciuilia:a quorum euentibus sunt aliquā/
do libere ciuitates:a periculis nunq3?

¶ De errore humanorum iudiciorum cum ve/
ritas latet. Capitulum. vi.

Q Uid ipsa iudicia hominum de homini/
bus:que ciuitatib⁹ etiam in quātalibet
pace manentibus deesse non possunt:
qualia putamus esse q3 misera:q3 dolēda quā/
do quidem hi iudicant:qui conscientias eorum
de quibus iudicant cernere nequeunt? Unde
sepe coguntur tormentis innocentium testiuz
ad alienam causam pertinentem querere veri/
tatem. Quid cum in sua causa quisq3 torquet̄
⁊ cum queritur vtrum sit nocens:cruciatur et
innocens:luit ꝓ incerto scelere certissimas pe/
nas:nō quia illud commisisse detegitur:sed q2
non commisisse nescitur? Ac per hoc ignorātia
iudicis plerunq3 est calamitas innocentis. S3
quod intolerabilius est magisq3 plangendum:
rigandumq3 si fieri posset fontibus lachrymā/
rum:cum propterea iudex torqueat accusatuz
ne occidat nesciens innocentem:fit per ignorā
tie miseriam vt et tortum et innocentem occi/
dat:quem ne innocentem occideret torserat.
Si enim secūdū istorum sapientiam delegerit
ex hac vita fugere:q3 diutius illa sustinere tor/

mēta: quod non cōmisit cōmisisse se dicit. Quo dānato ꝛ occiso: vtrū nocētē aut inocētem iudex occiderit adhuc nescit: quē ne inocentē nesciēs occideret torsit: ac ꝑ hoc inocētē ꝛ vt sciret torsit: ꝛ dū nesciret occidit. In his tenebris vite socialis sedebit iudex ille sapiēs: an non audebit? Sedebit ille plane. Cōstringit. n. eum ꝛ ad hoc officiū ptrabit humana societas: quam deserere nefas ducit. Hoc. n. nefas eē nō ducit ꝙ testes inocētes i causis torquētur alienis ꝙ hi qui arguūtur vi doloris plerūqꝫ supati et de falsa confessi: etiā puniūtur inocētes: cū iā torti fuerint inocētes. Quod ꝛ si nō morte puniantur: in ipsis vel ex ipsis tormētis plerūqꝫ moriūtur. Quod aliqñ ꝛ ipsi qui arguūt humane societati fortasse ne crimina īpunita sint prodesse cupiētes: ꝛ mentiētibꝰ testibus reoqꝫ ipso cōtra tormēta durante īmaniter nec fatēte: ꝓbare quod obijciūt non valentes quāuis vera obiecerit: a iudice nesciēte damnat̄. Hec tot ꝛ tāta mala deputat eē peccata. Nō. n. hec facit sapiēs iudex volūtate nocendi: sed necessitate nesciēdi: ꝛ tñ quia cogit hūana societas iudicādi ēt necessitate. Hec est ergo quā dicimꝰ miseria certe hominis: ꝛ si nō malitia sapiētis. An vero necessitate nesciēdi atqꝫ iudicandi torqueat insontes: punit īsontes: ꝛ parū ē illi ꝙ nō ē reꝰ: si nō sit īsup ꝛ beatꝰ? Quāto cōsideratiꝰ ꝛ hoie dignīꝰ ꝛ hominē agnoscit i ista necessitate: eāqꝫ miseriā i se odit: ꝛ si pie sapit clamat ad deū: de necessitatibꝰ meis erue me.

¶ De diuersitate linguarū qua societas hominū dirimit: ꝛ de miseria bellorū etiam que iusta dicuntur. Capitulum. vij.

Post ciuitatē vel vrbē sequit̄ orbis terre: in quo tertiū gradū ponūt societatis humane: incipiētes a domo atqꝫ inde ad vrbē: deide ad orbē terre progrediendo veniētes. Qui vtiqꝫ sicut aquaꝝ cōgeries quāto maior ē tanto periculis plenior. In quo primū linguaꝝ diuersitas hominē alienat ab homine. Nā si duo sibimet inuicē fiant obuiā neqꝫ preterire sed simul esse aliq̄ necessitate cogantur: quoꝝ neuter nouit linguā alterius: facilius sibi animalia muta etiā diuersi generis: ꝙ̄ cum illi sint hoies ambo sociātur. Quando. n. quē sentiunt inter se cōmunicare nō possūt propter solam linguarū diuersitatē: nihil prodest ad sociandos hoies tanta similitudo nature: ita vt libentius homo sit cū cane suo: ꝙ̄ cū hoie alieno. At. n. opera data ē vt iperiosa ciuitas: nō solū iugū verūetiā linguā suā domitis gentibꝰ per pacē societatis iponeret: per quā nō deesset imo ꝛ abūdaret ēt interpretū copia. Verū ē. Sed hoc ꝙ̄ multis ꝛ quā grādibꝰ bellis: quanta strage hominū: quāta effusione humani sanguinis cōparatū ē? Quibus trāsactis nō ē tamē eorūdē maloꝝ finita miseria. Quāuis. n. nō defuerint neqꝫ hostes desint exterre natiōes: cōtra quas semꝑ bella gesta sūt ꝛ gerunt̄, tñ ēt ipsa iperij latitudo peperit peioris generis bella: socialia. s. atqꝫ ciuilia: qbꝰ miserabiliꝰ quatit̄ genꝰ humanū: siue cū belligeratur vt aliquādo cōquiescāt: siue cum timet̄ ne rursus exurgāt. Quoꝝ maloꝝ mltas ꝛ multiplices clades: duras ꝛ diras necessitates: si vt dignū est eloqui velim: quāqꝫ nequaqꝫ sicut res postulat possiꝫ: quis erit ꝓlixe disputatiōis modus? Sed sapiēs iquiūt iusta bella gesturus ē. Quasi nō si se hoiē meminit: multo magis dolebit iustoꝝ necessitates sibi extitisse belloꝝ: qꝛ nisi iuste eēnt ei gerēda nō eēnt. Ac ꝑ hoc sapiēti nulla bella eēnt. Iniqtas. n. ptis aduerse iusta bella igerit gerēda sapiēti: q̄ iniqtas hoi vtiqꝫ ē dolēda: qꝛ hominū ē: ꝛ si nulla ex ea bellandi necessitas nasceret̄. Hec itaqꝫ mala tā magna: tā horrēda tā seua: qsqs cū dolore cōsiderat: miꝑiā necesse ē fateat̄. Quisqs aūt vl̄ patitur ea sine animi dolore vl̄ cogitat: mlto vtiqꝫ miseriꝰ iō se putat beatū qꝛ ꝛ hūanū ꝑdidit sensū.

¶ Quō amicitia bonorū secura esse non possit: dum a periculis que in hac vita sunt trepidari necesse est. Capitulum. viij.

Si aūt non cōtingat quedā ignorantia similis dementie: que tamē i huiꝰ vite miꝑa conditione sepe contingit: vt credat̄ vel amicus esse qui inimicus est: vel inimicus qui amicus est: quid nos consolatur in hac humana societate erroribus erūnisqꝫ plenissima: nisi fides non ficta: ꝛ mutua dilectio verorum bonorumqꝫ amicorum quos quanto plures ꝛ in pluribus locis habemus: tanto longius latiusqꝫ metuimus: ne quid eis contingat mali de tantis malorū aggeribus huius seculi? Nō eniꝫ tantūmodo solliciti sumus ne fame: ne bellis: ne morbis: ne captiuitatibus affligātur: ne in eadeꝫ seruitute talia patiātur qualia nec cogitare sufficimꝰ: verūetiā vbi timor mlto amarior ē ne i ꝑfidiā malitiā neqtiāqꝫ mutēt̄. Et qñ ista contingunt: tanto vtiqꝫ plura quanto illi

ſunt plures: ⁊ in pluribꝰ locis: ⁊ in noſtrã notiti/
am proferũtur q̄bus cor noſtrũ flagris vrat̃:
quis pōt niſi qui talia ſentit aduertere? Mor/
tuos q̄ppe mallemuſ audire: quãuis ⁊ hoc ſine
dolore audire nũ poſſemꝰ: Quorũ.n. nos vita
ꝓpter amicitie ſocialis ſolatia delectabat vn/
de fieri pōt vt eoꝝ mors nobis nullam ingerat
meſtitudinẽ? Quã qui prohibet: ꝓhibeat ſi pōt
amica colloquia: iterdicat amicabilẽ ſocietatẽ
vel interdicat affectũ omniũ humanarũ neceſ
ſitudinũ: vincula mentis imitis imiti ſtupore di
rũpat: aut ſic eis vtẽdũ cenſeat vt nulla ex eis
animũ dulcedo perfundat. Quodſi fieri nullo
mō pōt: etiã hoc quo pacto futurũ ẽ vt eius no
bis amara mors nō ſit: cuius dulcis ẽ vita. Hic
ẽ enim ⁊ luctꝰ q̄dã in humano corde quaſi vul/
nus aut vlcus: cui ſanãdo adhibẽtur officioſe
cõſolatiões. Nō.n. ꝓpterea nō ẽ quod ſanetur
q̄m quãto ẽ animꝰ melior: tãto in eo faciꝰ citi/
uſq̄ ſanat̃. Cũ igit̃ etiã de cariſſimoꝝ mortibꝰ
maxime quoꝝ ſunt humane ſocietati officia ne
ceſſaria nunc mitiꝰ nũc aſperius affligat̃ vita
mortaliũ: tñ eos mortuos quos diligimꝰ: q̄ꝫ vl
a fide vel a bonis moribꝰ lapſos: hoc eſt in ipſa
anima mortuos audire ſeu videre mallemus.
Qua ingenti materia malorũ plena ẽ terra: ꝓ
pter quod ſcriptum ẽ. Nũq̄d nō tentatio eſt vi
ta humana ſup t̃rã. Et ꝓꝑ quod ip̄e dominꝰ ait
ve mũdo a ſcãdalis. Et iterũ. Quoniã abũda/
uit inquit iniquitas refrigeſcet caritas multo/
rũ. Ex quo fit vt bonis amicis mortuis gratu/
lemur: ⁊ tñ mors eoꝝ nō cõtriſtet: ipſa nos cer:
tius cõſolet̃: quoniã malis caruerũt quibus in
hac vita etiã boni homines vl conterunt̃: vel
deprauantur: vel in vtroq̄ periclitant̃.

¶ De amicitia angeloꝝ que homini i hoc mun/
do nō pōt eẽ manifeſta ꝓꝑ fallaciã demonum
in quos inciderunt qui multos ſibi deos colen
dos putauerunt. Capitulum.ix.

In ſocietate vero ſanctoꝝ angeloꝛꝫ
quã philoſophi illi qui nobis deos eẽ
amicos voluerũt quarto cõſtituerũt
loco: velut ad mũdũ veniẽtes ab orbe terrarũ
vt ſic quodãmodo cõplecterent̃ ⁊ celum nullo
modo quidem metuimꝰ: ne tales amici vl mor
te nos ſua vl deprauatione contriſtent. Sꝫ or
nobis nō ea qua homines familiaritate miſcẽt̃
quod ẽt ipſum ad erũnas ꝑtinet huius vite: et
aliquãdo ſathanas ſicut legimus transfigurat
ſe in angelũ lucis ad tentãdos eos quos ita vl

erudiri opus ẽ: vel decipi iuſtum ẽ: magna dei
miſericordia neceſſaria ẽ: ne quiſquã cũ bonoſ
ãgelos amicos ſe habere putat: habeat malos
demones amicos fictos: eoſq̄ tanto nocentio
res: quãto aſtutiores ac fallaciores patiat̃ ini/
micos. Et cui magna dei miſericordia iſta ẽ ne
ceſſaria niſi magne humane miſerie: que igno/
rãtia tanta premitur: vt facile iſtoꝝ ſimulatiõe
fallat̃. Et illos quidẽ philoſophos i ipia ciuita/
te q̄ deos ſibi amicos eẽ dixerunt in demones
malignos incidiſſe certiſſimũ ẽ: quibꝰ tota ipa
ciuitas ſubdit̃ eternũ cũ eis habitura ſupplici
um. Ex eorũ quippe ſacris vel potius ſacrilegi
is: quibꝰ eos colẽdos: ⁊ ex ludis imundiſſimis
vbi eoꝝ crimina celebrãtur: quibꝰ eos placan/
dos putauerũt: eiſdẽ ipſis auctoribꝰ ⁊ exacto/
ribus talium tantorũq̄ dedecoꝝ: ſatis ab eis
qui colantur apertum eſt.

¶ Qui fructus ſãctis de ſuperata huius vite
tentatione pariatur. Capitulum.x.

Sed neq̄ ſancti ⁊ fideles vnius v̄i dei
ſũmiq̄ cultores ab eoꝝ fallacijs ⁊ ml
tiformi tentatiõe ſecuri ſũt. In hoc.n.
loco ifirmitatiſ ⁊ diebꝰ malignis ẽt iſta ſollicitu
do nō ẽ inutilis: vt illa ſecuritas vbi pax pleniſ
ſima atq̄ certiſſima ẽ deſiderio feruẽtiore que
rat̃. Ibi erunt.n. nature munera: hoc ẽ que na/
ture noſtre ab omniũ naturaꝝ creatore donã/
tur: nō ſolũ bona verũ ẽt ſempiterna: nō ſolum
i animo qui ſanabit̃ per ſapiẽtiã: verũetiam in
corpore quod reſurrectione renouabitur. Ibi
virtutes nō cõtra vlla vitia vel mala quecũq̄
certãtes: ſꝫ hñtes victorie p̄miũ eternã pacem
quã nullus aduerſariꝰ inq̄etet. Ipſa ẽ.n. btitu/
do final: ipſa ꝑfectiõis finis: q̄ cõſumẽtẽ finem
nō hẽt. Hic aũt dicimur beati: q̄ñ pacẽ hẽmus:
q̄ñtulacũq̄ hic hẽri pōt i vita bona. Sed hec
beatitudo illi quã finalẽ dicimꝰ beatitudini cõ/
parata: prorſus miſeria reperitur.

¶ De btitudie pacis et̃ne in q̄ ſanctis finis eſt. ſ.
vera ꝑfectio. Capitulum.xi.

Hanc ḡ pacẽ q̄lis hic pōt eẽ: mortales
hoies i rebꝰ mortalibꝰ q̄ñ hẽmꝰ: ſi viui/
mꝰ recte bõis eiꝰ recte vtit̃ v̄tꝰ: q̄ñ v̄o eã nō ha
bemꝰ ẽt mal q̄ bõ patit̃ bñ vtit̃ v̄tꝰ: Sꝫ tunc eſt
vera virtꝰ q̄ñ ⁊ oia bona q̄bꝰ vtit̃ bene: ⁊ q̄cq̄d
i bono vſu bonoꝝ ⁊ maloꝝ facit: ⁊ ſeipſã ad eũ
finẽ refert: vbi nob talis ⁊ tanta pax erit: q̄ me/
lior ⁊ maior eſſe non poſſit. Quapropter poſſu
mus dicere fines bonoꝝ noſtrorum eſſe paceꝫ

ſicut eternā diximus vitam: preſertim q2 ipſi ciuitati dei de qua nobis ē iſta opioſiſſima diſputatio: in ſancto dicitur pſalmo. Lauda hierl'm dn̄m. Lauda deū tuuz ſyon. Qm̄ cōfortauit ſeras portarū tuarū: bn̄dixit filios tuos ite. Qui poſuit fines tuos pacem. Quoniā confirmate fuerunt ſere portaꝝ eiꝰ: iā in illam nullus intrabit: nec ab illa vllus exibit. Ac per hoc fines eiꝰ eā debemꝰ hic intelligere pacē: quam volumꝰ demōſtrare finalē. Nam ꝛ ipſius ciuitatis myſticum nomē .i. hieruſalē: quod vt ante iaz diximus viſio pacis interꝑtatur. Sed qm̄ pacis nomē etiā in his rebꝰ mortalibus frequentatᷣ: vbi vtiqꝫ nō eſt vita eterna: ꝓpterea finez ciuitatis huius vbi erit eiꝰ ſūmū bonū: eternā vitā maluimus cōmemorare pacez. De quo fine apl's ait. Nūc vero a peccato liberati: ſerui aūt facti deo habetis fructū vr̄m in ſanctificationē: finē vero vitam eternā. Sed rurſus q2 vita eterna ab eis qui familiaritatē nō habent cū ſcripturis ſā ctis: poteſt etiā accipi maloꝝ vita: vel etiaz ſm̄ quoſdam ph'os ꝓpter aīe imortalitatē: vel etiā ſm̄ fidem nr̄az ꝓpter penas interminabiles impioꝝ qui vtiqꝫ in eternuz cruciari nō potuerūt: niſi etiā vixerint in eternū: ꝑfecto finis ciuitatꝭ huius in quo ſūmū bonuz habebit: vl' pax ī vita eterna: vel vita eterna in pace dicēdus ē: vt ab oībus faciliꝰ poſſit intelligi. Tm̄ eſt eni pacis bonuz: vt etiā in rebꝰ terrenis atqꝫ mortalibꝰ nihil gratius ſoleat audiri: nihil deſiderabilius cōcupiſci: nihil poſtremo poſſit meliꝰ īueniri. De quo ſi aliquāto diutius loqui voluerimꝰ: nō erimus quātum arbitror oneroſi legētibus: et propter finem ciuitatis huius de qua nobis ſermo eſt: ꝛ ꝓpter ipſaz dulcedinē pacis que oībus ē cara.

¶ Qđ etiā bellantiū ſeuitia cēſqꝫ hoīum īquietudines ad pacis finē cupiāt ꝑuenire: ſine cuius appetitu nulla natura ſit. Capitulum .xij.

Q Uod eiz quiſqꝫ mecū res humanas naturāqꝫ cōmunē vtcūqꝫ intuetur: agnoſcit. Sicut .n. nemo eſt q gaudere nolit: ita nemo eſt qui pacē habere nolit. Qn̄ quidē ꝛ ipſi q bella volunt nihil aliud q̄ꝫ vincere volūt: ad glorioſā ergo pacez bellādo cupiūt ꝑuenire. Naz qd aliud ē victoria: niſi ſubiectio repugnātium? Quod cū factū fuerit pax erit. Pacis ergo intētione gerūtur ꝛ bella: ab his etiā qui virtutē bellicā ſtudent exercere: imꝑando atqꝫ pugnādo. Unde pacē conſtat belli eſſe optabilez finem. Oīs enim homo etiaz belligerando pacem reqrit: nemo aūt bellū pacificando. Nā et illi qui pacē in qua ſunt ꝑturbari volunt: nō pacem oderūt: ſed eam pro arbitrio ſuo cupiūt cōmutari. Nō ergo vt ſit pax nolunt: ſed vt ea ſit quā volunt. Deniqꝫ ꝛ ſi per ſeditionē ſe ab alijs ſeparauerint: cum eis ipſis cōſpiratis vel cōiuratis ſuis niſi qualēcūqꝫ pacis ſpēm teneant: non efficiūt qđ intendunt. Proinde latrones ipſi vt vehemētius ꝛ tutius infeſti ſint paci ceteroruz pacem volūt habere ſocioꝝ. Sed ꝛ ſi vnꝰ ſit taz prepollēs viribus ꝛ cōſcios ita cauens vt nulli ſocio ſe cōmittat: ſoluſqꝫ inſidiās ꝛ preualēs q̄bus potuerit oppreſſis ꝛ extinctis: predas agat cum eis certe quos occidere nō poteſt: et quos vult latere quod facit: qualēcūqꝫ vmbrā pacis tenet. In domo aūt ſua: cum vxore cū filijs ꝛ ſi quos alios illic habet: ſtudet profecto eſſe pacatus eis q̄ppe ad nutuz obtēperantibus ſine dubio delectatur. Nam ꝛ ſi nō fiat indignatᷣ corripit: vindicat: ꝛ domꝰ ſue pacē ſi ita neceſſe ſit ēt ſeuiēdo cōponit: quā ſentit eē nō poſſe niſi cuidaz principio quod ipſe in domo ſua eſt: cetera in eadez domeſtica ſocietate ſubiecta ſint: idqꝫ ſi offerretᷣ ei ſeruitus plurium: vel ciuitatis vel gētis: ita vt ſic ei ſeruirēt quēadmodū ſibi domꝰ ſue ſeruire volēbat: nō ſe iā latronē latebris cōderet: ſed regē cōſpicuū ſublimaret: cū eadem in illo cupiditas: ꝛ malitia ꝑmaneret. Pacē itaqꝫ cum ſuis oēs habere cupiunt: quos ad ſuum arbitriū volunt viuere. Nā ꝛ cuz quibus bellū gerunt: ſuos facere ſi pn̄t volūt: eiſqꝫ ſubiectis leges ſue pacis īponere. Sed faciamus aliquē qualē canit poetica ꝛ fabuloſa narratio. Quez fortaſſe ꝓpter ipſam inſociabilē feritatē: ſemihoiem q̄ꝫ hoiez dicere maluerūt. Quāuis ergo huius regnū dire ſpelunce fuerit ſolitudo: tāqꝫ malitia fuerit ſingularis: vt ex hac ei nomen ſit inuētū: nā malus grece cacos dr̄: quod ille vocabatᷣ vt nulla cōiunx ei blāde ferret: referretqꝫ ſmonez nullis filijs vel alluderet paruulis: vel grādiuſculis imparet: nullo amici collogo fruerētᷣ nec Uulcani pr̄s: quo vel huic tm̄ nō parū felicior fuit: q2 tale monſtꝝ ipſe nō genuit: nihil cuiqꝫ daret: ſed a quo poſſet qcqd vellet ꝛ quātum: ꝛ qn̄ poſſet: ꝛ quantū vellet auferret. Tn̄ in ipſa ſua ſpelūca ſolitaria: cuius vt deſcribitᷣ ſemp recēti cede tepebat humꝰ: nihil aliđ q̄ꝫ pacem volebat: ī qua nemo illi moleſtus eſſet: nec eiꝰ qetem vis vllius terrorqꝫ turbaret. Cū corpore ſuo deniqꝫ pacem habere cupiebat: ꝛ quā

tum habebat: tñ illi bene erat. Quãdoqdē mē/
bris obtempantibus impabat: ⁊ vt suã moꝛtali
tatē aduersum se ex indigētia rebellantē ac se/
ditionē famis ad dissociãdaꝫ atqꝫ excludendã
de coꝛpe aĩam cõcitantē: quanta posset festina
tõe pacaret: rapiebat: necabat: voꝛabat: ⁊ quã
uis imanis ac ferus: paci tñ sue vite ac salutis i
maniter ac ferociter ↄsulebat. Ac per hoc si pa
cem quaꝫ in sua spelũca atqꝫ in se ipso hr̃e sata/
gebat: cũ alijs ēt habere vellet: nec malus: nec
monstrũ: nec semihõ vocaretur. Aut si eius coꝛ
poꝛis foꝛma ⁊ atroꝛũ igniuꝫ vomitus: ab eo de
terrebat hoĩum societatē: foꝛte nõ nocendi cu/
piditate sed viuendi necessitate seuiebat. Verꝫ
iste nõ fuerit: vel quod magis credēdũ est talis
nõ fuerit qualis vanitate poetica d̃scribit̃. Nisi
eñi nimis accusaret̃ cacus: parũ hercules lau/
daretur. Talis ergo hõ siue semihõ meli⁹ vt di/
xi creditur nõ fuisse: sicut multa figmēta poeta
rum. Ipse.n. fere seuissime vnde ille parteꝫ ha
buit feritatis: nã ⁊ semiferus dictus ē: gen⁹ pꝛo
pꝛium quadaꝫ pace custodiuit: coeundo: gignē
do: patiēdo: foetus fouēdo atqꝫ nutriendo: cuꝫ
sint plereqꝫ insociabiles ⁊ soliuage. Non.s. vt
oues: cerui: colũbe: sturni: apes: sꝫ vt leões: vul
pes: aquile noctue. Que.n. tygris nõ filijs suis
mitis imurmurat: ⁊ pacata feritate blanditur.
Quis miluus ⁊ quantũlibet solitari⁹ rapinis cir
cũuolet: nõ coniugiũ copulat: nidũ ↄgerit: oua
confouet: pullos alit: ⁊ quasi cum sua matrefa/
milias societatem domesticã quanta potest pa
ce conseruat? Quanto magis homo fert̃ quo/
dãmodo nature sue legibus: ad ineũdam socie
tatem pacemqꝫ cũ hoĩbus quantũ in ipso est oĩ
bus obtinendã: cum etiam mali pꝛo pace suoꝝ
belligerēt: omnesqꝫ si possent suos facere velit
vt vni cũcti ⁊ cuncta deseruiant: quo pacto ni
si vt in eius pacē vel amãdo vel timendo ↄsen
tiãt? Sic.n. supbia peruerse deũ imitat̃. Deum
nãqꝫ odit: cũ suis socijs non equalitatē sub illo
sed iponere vult socijs dñationem suã pꝛo illo.
Odit ergo iustã pacē dei: ⁊ amat iniquã paceꝫ
suam. Non enim amare tñ qualecũqꝫ pacem
nullo modo potest. Nullum quippe vitiũ ita cõ
tra naturam est: qꝫ vt nature deleat etiã extre
ma vestigia. Itaqꝫ pacem iniquoꝛũ in pacis cõ/
paratione iustoꝛũ: ille videt nec pacem eē dicē/
dam qui nouit pꝛeponere recta prauis: ⁊ oꝛdia/
ta peruersis. Quod aũt etiam est puersum: hoc
necesse est vt in aliqua ⁊ ex aliqua ⁊ cuꝫ aliqua
rerum parte pacatum sit: in quibus est vel ex q
bus cõstat. Alioquin nihil esset omnino. Velut
si quisquam capite deoꝛsum pendeat: puersus
est vtiqꝫ situs coꝛpoꝛis et oꝛdo membꝛoꝛũ: quia
id quod desup esse natura postulat: subtus ē: et
quod illa subter vult esse desuper factũ est. Cõ
turbabit carnis pacē ista peruersitas: ⁊ ideo est
molesta. Veruntamen anima coꝛpoꝛi suo paca
ta est: ⁊ pꝛo eius salute satagit: ⁊ ideo est qui do
leat. Que si molestijs eius exclusa discesserit:
quandiu manet compago membꝛoꝛum non est
sine quadam partium pace quod remanet. Et
ideo adhuc est qui pendeat: ⁊ quod terrenũ coꝛ
pus in terram nititur: ⁊ vinculo quo suspēsum
est renititur: in sue pacis oꝛdinem tendit: ⁊ locũ
quo requiescat quodãmodo ponderis voce po
scit: iamqꝫ exanime sine vllo sensu: a pace tamē
naturali sui oꝛdinis non recedit: vel cum tenet
eam: vel cum fertur ad eam. Si enim adhibeã/
tur medicamenta atqꝫ curatio: que foꝛmam ca
daueris dissolui dilabiqꝫ ñ sinat: adhuc pax que
dam partes partibus iungit: totamque molem
applicat terreno ⁊ conuenienti: ac per hoc loco
pacato. Si autem nulla adhibeatur cura cõdiē
di: sed naturali cursu relinquatur: tam diu qua
si tumulatur dissidentibus exaltatiõibus: ⁊ no/
stro inconuenientibus sensu: id eniꝫ est quod in
putoꝛe sentitur: donec mundi conueniat elemē
tis: ⁊ in eoꝛum pacem particulatim paulatimqꝫ
discedat. Nullo modo tamen inde aliquid legi
bus summi illius creatoꝛis oꝛdiatoꝛisqꝫ subtra/
bitur: a quo pax vniuersitatis administratur.
Quia ⁊ si de cadauere maioꝛis animantis ani/
malia minuta nascantur: eadem lege creatoꝛis
queqꝫ coꝛpuscula i salutis pace suis animalib⁹
seruiunt. Et si moꝛtuoꝛum carnes ab alijs ani/
malibus deuoꝛētur: easdem leges per cuncta
diffusas ad salutem generis cuiusqꝫ moꝛtaliuꝫ
congrua congruis pacificantes: quaquauersũ
trahantur: et rebus quibuscunqꝫ iungantur: et
in res quaslibet ↄuertant̃: et ↄmutēt̃ iueniũt.

¶ De pace vniuersali: que inter quaslibet ꝑtur
bationes priuari nõ potest lege nature: diũ sub
iusto iudice ad id quisqꝫ peruenit oꝛdinatiõe: qꝫ
meruit voluntate. Capitum. xiij.

Pax itaqꝫ coꝛpoꝛis est oꝛdinata tēpera/
tura partium. Pax aĩe irrationalis: oꝛ
dinata requies appetitionũ. Pax aĩe rõ
nalis oꝛdinata cognitõis actiõisqꝫ ↄsēsio. Pax
coꝛpoꝛis ⁊ anime oꝛdinata vita ⁊ salus aĩantis.

Pax hoīs mortalis ē dī imortalis ordinata ī fi/
de sub eṫna lege obediētia: Pax hoīuz ordinata
ↄcordia. Pax dom⁹ ordinata iperādi atq̄ obe
diēdi cōcordia cohabitātiū. Pax ciuitatis ordi/
nata iperādi obediēdiq̄ ↄcordia ciuiū. Pax ce
lestis ciuitatis ordinatissima ⁊ ↄcordissima socie
tas fruēdi deo ⁊ iuicē vidēdi deū. Pax oīuz re/
rū tranq̄llitas ordinis. Ordo ē pariū dispariūq̄
rez̄ sua cuiq̄ loca distribuēs dispositio. Proin/
de miseri inq̄tū miseri vtiq̄ i pace nō sūt. Tran
qllitate q̄dē ordinis carēt: vbi ꝑturbatio nulla ē
Uerūtñ q: merito iusteq̄ miseri sūt: i ea quoq̄
ipsa sua miseria ꝑter ordinē esse nō possūt nō q̄/
dē ↄiūcti beatis: sed ab eis tñ ordinis lege seiun
cti. Qui cū sine ꝑturbatōe non sint: rebus q̄bus
sūt quātacūq̄ ↄgruētia coaptanṫ. Ac ꝑ hoc est
i eis ordinis nōnulla tranqllitas: iest ergo nōnul
la pax. Uez̄ ideo miseri sūt: q: ⁊ si i aliqua secu/
ritate nō dolēt: nō tñ ibi sūt vbi securi esse ac do
lere nō debeāt. Miseriores aūt si pax eis cum
ipsa lege nō est: qua nālis ordo administraṫ. Cū
aūt dolēt ex qua parte dolent pacis ꝑturbatio
facta est: nulla vero adhuc pax ē i qua nec do/
lor vrit: nec cōpago ipsa dissoluiṫ. Sicut ergo ē
q̄dā vita sine dolore: dolor aūt sine aliqua vita
esse nō pōt: sic ē q̄dā pax sine vllo bello: bellum
vero sine aliqua pace esse nō pōt: nō secūdū id
quod bellum est: sed secundum id quod ab eis
vel in eis geritur: que alique nature sunt: quod
nullo modo essent si non qualicūq̄ pace subsi/
sterent. Quapropter natura est in qua nullum
malum est: vel etiaz i qua nullum malū esse po/
test. Esse autez natura in qua nullum bonū sit
non potest. Proinde nec ipsius diaboli natura i
quātū natura ē malū est: sȝ ꝑuersitas eā malam
facit. Itaq̄ in veritate non stetit: sed veritatis
iudiciū non euasit. Quia in ordinis tranquillita
te non mansit: nec ideo tamē a potestate ordina
toris effugit. Bonū dei qđ illi est ī natura nō eū
subtrahit iusticie dei: qua ordinaṫ in pena: nec
ibi deus īseq̄ṫ bonū qđ creauit: sed malū qđ ille
cōmisit. Neq̄.n. totū aufert qđ nature dedit: sȝ
aliq̄d adimit: aliq̄d relinq̄t: vt sit q̄ doleat ꝙ adi/
mit: ⁊ ipse dolor testimoniū est boni adēpti ⁊ bo
ni relicti. Nisi.n. bonū relictū eēt: bonū amissū
dolere nō posset. Nā q̄ peccat peior ē si letaṫ i
dāno eq̄tatis. Qui vero cruciaṫ: si īde nihil bo/
ni acq̄rat: dolet damnū salutis. Et q̄m eq̄tas ac
salus vtrūq̄ bonū ē: boniq̄ amissione dolēdū ē
potius q̄ letādū: si tñ nō sit cōpēsatio melioris.

Melior est autem animi equitas q̄ corporis sa
nitas. Profecto conuenientius iniustus dolet i
supplicio q̄ letatus est in delicto. Sicut ergo le
titia deserti boni in peccato testis est voluntatis
male: ita dolor amissi boni in supplicio testis est
bone nature. Qui enim dolet amissam nature
sue pacez: ex aliquibus reliquiis pacis id dolet:
quibus fit vt natura sibi amica sit. Hoc autem
in extremo supplicio recte fit vt iniqui et impij
naturalium bonorum damna i cruciatibus de/
fleant sentientes eorum ablatorem iustissimuz
deum: quem contempserunt benignissimuz lar
gitorem. Deus ergo naturarum omnium sapi/
entissimus conditor et iustissimus ordinator:
qui terrenorum ornamentorum maximuz insti/
tuit mortale genus humanuz: dedit hominibus
quedam bona huic vite congrua: idest pacez tē/
poralem pro modulo mortalis vite: in ipsa salu
te ⁊ incolumitate ac societate sui generis: ⁊ que
huic paci vel tuende vel recuperande sunt ne/
cessaria: sicut ea que apte ac conuenienter ad/
iacent sensibus: lux ista visibilis: aure spirabiles
aque potabiles: et quicquid ad alendum vel te
gendum: curandum: ordinandumque corpus
congruit: eo pacto equissimo: vt quicunq̄ mor
talis bonis talibus paci mortalium accommo/
datis recte vsus fuerit: accipiat ampliora atque
meliora. ipsam scilicet immortalitatis pacem:
eique conuenientem gloriam et honorem in vi/
tam eternam: ad fruendum deo et proximo in
deo: Qui autem perperam: idest iniuste: nec il/
la accipiat et hec amittat.

¶ De ordine ac lege siue terrena siue celesti: ꝑ
quam societati humane etiam dominando con
sulitur et consulendo seruitur. Capitulum. xiiij.

OMnis igitur vsus rerum temporaliuz
refertur ad fructum terrene pacis in
ciuitate terrena: in celesti autem ciuita
te refertur ad fructum pacis eterne. Quapro/
pter si irrationabilia essemus animantia: nihil
appeteremus preter ordinatam temperaturā
partium corporis: et requiem appetitionis. Ni/
hil igitur preter quietem carnis et copiam vo/
luptatum: vt pars corporis prodesset paci ani/
me. Si enim desit pax corporis: impeditur
etiam rationalis pax anime quia requiem ap/
petitionum consequi non potest. Utrunque
autem simul eius paci prodest: quam inter
se habent anima et corpus: idest ordinate vi/
te ac salutis. Sicut enim pacem corporis

amare se ondũt aīantia cũ fugiũt dolorē: ⁊ pacē aīe cũ ꝓpter explēdas īdigētias appetitionē voluptatũ ꝯsequũtur: ita mortē fugiendo satis īdicāt quātũ diligāt pacē: qua sibi ꝯciliant̄ aīa ⁊ corpus. Sed qꝛ hoī rationalis aīa īest: totũ hoc q̄d habet cōmune cũ bestijs: subdit paci aīe rōnalis vt mēte aliqd ꝯtēplet̄: ⁊ secũdũ hoc aliqd agat vt sit ei ordinata cognitōis actionisq̄ꝫ ꝯsēsio: quā ī pacē rationalis aīe dixeramus. Ad hoc eīꝫ velle debet nec dolore molestari: nec desiderio ꝑturbari: nec morte dissolui: vt aliquid vtile cognoscat: ⁊ secũdũ eā cognitionē vitā moresq̄ꝫ cōponat. Sed ne ipo cognitōis studio ꝓpter humane mentis īfirmitatē ī pestē alicuius erroris incurrat: opus habet magisterio diuino cui certius obtēperet: ⁊ adiutorio vt liber obtēperet. Et qm̄ q̄ꝫdiu est ī corpore mortali isto: peregrinat̄ a dn̄o: ꝑ fidē ambulat nō ꝑ speciem: ac ꝑ hoc oēꝫ pacē vel corporis vel aīe: vel sil' corporis ⁊ aīe refert ad illā pacē: q̄ hoī mortali est cuꝫ deo īmortali: vt ei sit ordinata ī fide sub eterna lege obediētia. Jā vero qꝛ duo p̄cipua p̄cepta hoc est dilectionē dei ⁊ dilectionē ꝓximi docet magister deꝰ: ī qbuꝫ hō tria īuenit q̄ diligat deũ seipsũ: ⁊ ꝓximũ: atq̄ꝫ ille ī se diligēdo nō errat q̄ deũ diligit: ꝯsequēs est vt etiā ꝓximo ad diligēdũ deũ ꝯsulat: quē iubet̄ sicut seipsuꝫ diligere. Sic vxori: sic filijs: sic domesticis: sic ceteris hoībus qbus potuerit: ⁊ hoc sibi a ꝓximo si forte īdiget ꝯsuli velit. Ac ꝑ hoc pacatus erit quātũ ī ipso est oī hoī: pace hoīuꝫ. i. ordinata ꝯcordia: cuius ordo hic est. Primũ vt nulli noceat. Deinde etiam vt ꝓsit cui poterit. Primitus ergo īest ei suoꝝ cura: ad eos q̄ppe habet opportuniorē faciliorēq̄ꝫ aditũ ꝯsulendi vel ordine nature: vel ipsius societatis humane. Uñ ap̄lus ait. Quisq̄s aũt suis ⁊ maxime domesticis nō ꝓuidet: fidē denegat: ⁊ ē īfideli deterior. Hic itaq̄ꝫ etiaꝫ pax domestica orit̄. i. ordinata īperādi obediendiq̄ꝫ ꝯcordia cohabitātiũ. Jmperāt. n. q̄ ꝯsulũt: sicut vir vxori: parētes filijs: ⁊ dn̄i seruis. Obediũt aũt qbus ꝯsulit̄ sicut mulieres maritis: filij parētibus: serui dn̄is: sed ī domo iusti viuentis ex fide: ⁊ adhuc ab illa celesti ciuitate peregrinātis: etiam q̄ īperant seruiũt eis qbus īperare vident̄. Neq̄ꝫ eīꝫ dominādi cupiditate īperant sed officio consulendi: neque principandi superbia sed prouidendi misericordia.

¶ De libertate nāli ⁊ d̄ s̄uitute cuiꝰ p̄ma causa pctm̄ est: qꝛ hō male volũtatis etiā si nō ē mācipiũ alterius hoīs: s̄uus ē ꝓprie libidinis. Ca. xv.

Hoc nālis ordo p̄scribit. Jta deus hoīeꝫ ꝯdidit. Nā dn̄et̄ ingt pisciũ maris: ⁊ volatiliũ celi: ⁊ oīuꝫ repētiũ q̄ repũt super terrā. Rationalē fcm̄ ad imaginē suā noluit nisi irratōalibus dn̄ari: nō hoīeꝫ hoī: sꝫ hoīeꝫ pecori. Jnde primi iusti pastores pecoꝝ magis q̄ꝫ reges hoīuꝫ ꝯstituti sũt: vt deus etiaꝫ sic īsinuaret qd postulet ordo creaturaꝝ: ⁊ qd exigat meritũ pctōꝝ. Cōditio q̄ppe s̄uitutis iure ītelligit̄ īposita pctōri. Proinde nusq̄ꝫ scripturaꝝ legimꝰ s̄uũ: anteq̄ꝫ hoc vocabulo noe iustus pctm̄ filij vindicaret. Nomē itaq̄ꝫ istud culpa meruit: nō natura. Origo aũt vocabuli s̄uoꝝ ī latina līgua inde credit̄ ducta: q̄ hi q̄ iure belli possēt occidi a victoribus cũ s̄uabant̄ s̄ui fiebāt a s̄uādo appellati: q̄d ipꝫ etiā sine pcti merito nō ē: Nā ⁊ cũ iustum geritur bellum: pro peccato econtrario dimicatur: ⁊ omnis victoria cum malis etiam prouenit: diuino iudicio victos humiliat vel emendans peccata vel puniens. Testis est homo dei daniel cum in captiuitate positus peccata sua ⁊ peccata populi sui confitebatur deo: ⁊ hāc eē causam illius captiuitatis pio dolore testatur.

Prima ergo seruitutis causa peccatum est: vt homo homini conditionis vinculo subderetur: quod non fit nisi deo iudicante: apud quem nō est iniquitas: ⁊ nouit diuersas penas meritis distribuere delinquentium. Sicut autē dominuꝫ supernus dicit. Omnis qui facit peccatum seruus est peccati: ac per hoc multi quideꝫ religiosi dominis iniquis non tamen liberis seruiunt: a quo enim quis deuictus est: huic ⁊ seruus additus est. Et vtiq̄ꝫ felicius seruitur homini q̄ꝫ libidini: cũ seuissimo dominatu vastet corda mortaliuꝫ: vt alias omittam libido ipsa dominandi. Hominibus autem illo pacis ordine: quo alijs alij subiecti sunt: sicut prodest humilitas seruiētibus: ita nocet superbia dominātibus. Nullus autem natura in qua deus prius hominem condidit: seruus est hominis aut peccati: Uerum et penalis seruitus ea lege ordinatur: qua natura leꝫ ordinem conseruari iubet: perturbari vetat Quia si contra eam legem factum non esset: nihil esset penali seruitute coercendum. Jdeoq̄ꝫ apostolus monet seruos subditos esse dominis suis: ⁊ ex animo eis cum bona voluntate seruire vt scilicet si non possunt a dominis liberi fieri: suam seruitutem ipsi quodammodo liberam faciant non timore subdolo sed seruiēdo dilectōe

fideli: donec trāseat iniqtas ⁊ euacuet᷑ ois pri/
cipatus ⁊ potestas humana: ⁊ sit de⁹ oia in oib⁹.

¶ De equo iure dominandi. ¶ Capitulū. xvi.

Q Uocirca etiaȝ si habuerūt seruos iusti
patres nostri: sic quidē administrabāt
domesticam pacē: vt ſm hec tēporalia
bona filiorum sortem a seruoꝝ cōditione distin
guerent: ad deum aūt colēdū in quo eterna bo
na sperāda sunt: omnibus domus sue membris
pari dilectione cōsulerent. Quod naturalis or
do ita pscribit: vt nomē patrūfamilias hic exor
tum sit: ⁊ tam late vulgatū vt inique etiā dñan
tes hoc gaudeāt appellari. Qui autē vi patres
familias sūt: oibus in familia sua tanq̄ filijs ad
colendū ⁊ promerendū deum consulūt: deside
rantes atq̄ optantes venire ad celestē domū:
vbi necessariū nō sit imperādi officium mortali
bus: q2 nō necessarium erit officium consulēdi
iam in illa imortalitate felicib⁹. Quo donec ve
niatur: magis debent patres q̄ dñantur q̄ ser
ui tolerare q̄ seruiūt. Siquis aūt in domo per
inobedientiā domestice aduersatur paci: corri/
piatur verbo seu verbere: seu quolibet alio ge/
nere pene iusto atq̄ licito: quantuȝ societas hu
mana cōcedit: pro eius qui corripit᷑ vtilitate: vt
paci vnde dissilierat coaptet᷑. Sicut enim nō ē
beneficētie adiuuādo efficere vt bonū q̄d ma/
ius ē amittat᷑: ita nō ē innocētie parcēdo since/
re vt in malū graui⁹ incidat᷑. Pertinet ergo ad
innocētis officiū nō solum nemini malū inferre
verūetiam cohibere a peccato vel punire pec/
catum: ut aut ipse qui plectit᷑ corrigatur expe/
rimento: aut alij terreant᷑ exēplo. Quia igitur
ois domus initiū siue particula debet esse ciui/
tatis: omne aūt initiū ad aliquem sui generis fi
nem: ⁊ ois pars ad vniuersi cuius pars ē itegri
tatem refert᷑: satis apparet esse consequēs: vt
ad pacem ciuicā pax domestica referatur. i. or/
dinata imperādi obediēdiq̄ cōcordia cohabitā
tium: referatur ad ordinatā imperādi obedien
diq̄ concordiam ciuium. Ita fit: vt ex lege ciui
tatis precepta sumere patremfamilias oporte
at: quib⁹ suam domum sic regat: vt sit paci ac/
commodata ciuitatis.

¶ Unde celestis societas cuȝ terrena ciuitate
pacem habeat ⁊ vnde discordiā. Caplm. xvij.

S Ed domus hominū qui non viuunt ex
fide: paceȝ terrenā ex huius tēporalis
vite rebus cōmodisq̄ sectatur. Dom⁹
ergo hominū ex fide viuentiū expectat ea que
in futurū eterna promissa sunt: terrenisq̄ reb⁹
ac tēporalibus tanq̄ peregrina vtitur: nō qui/
bus capiatur ⁊ auertat᷑ quo tendit in deuȝ: sed
quibus sustētetur ad facilius tolerāda minime
q̄ agēda onera corporis corruptibil' q̄d aggra/
uat aiaȝ. Jccirco rex vite huic mortali necessa
riarū: vtrisq̄ hominibus fidelibus et infidelib⁹
⁊ vtriq̄ domui omnis ē vsus: sed finis vtendi
cuiq̄ suus ꝓprius: multūq̄ diuersus. Jta etiā
terrena ciuitas que nō viuit ex fide: terrenā pa
cem appetit: in eoq̄ defigit imperādi obediēdi
q̄ cōcordiā ciuiū: ut eis sit de rebus ad mortalē
vitā ptinētib⁹ humanaꝝ quedā cōpositio volū
tatum. Ciuitas aūt celestis vel potius pars ei⁹:
que in hac peregrinat᷑ mortalitate ⁊ viuit ex fi/
de: etiam ista pace necesse ē vtat᷑: donec ipa cui
talis pax necessaria mortalitas transeat. Ac ꝑ
hoc dum apud terrenā ciuitatē ueluti captiuā
vitam sue pegrinatiōis agit: iā promissiōe redē
ptiōis ⁊ spirituali dono tanq̄ pignore accepto:
legibus terrene ciuitatis: quibus hec āministrā
tur que sustētāde mortali vite accōmodata sūt
obtemperare nō dubitat. Ut quoniā cōmunis
est ipsa mortalitas: seruetur in reb⁹ ad eā perti
nētibus inter ciuitatem utrāq̄ cōcordia. Uerū
q2 terrena ciuitas habuit quosdā suos sapiētes
quos diuina iprobat disciplina: qui uel suspica/
ti uel decepti a demonib⁹: crederēt multos de
os cōciliandos esse rebus humanis: atq̄ eoruȝ
diuersa quodāmodo officia diuersa subdita ꝑ
tinere ad aliū corp⁹: ad aliū aium. Jnq̄ ipso cor
pore ad aliū caput ad aliuȝ ceruicē: ⁊ cetera sin
gula ad singulos. Similiter i animo ad aliū in
geniū: ad aliū doctrinā: ad alium irā: ad aliū cō
cupiscētiā: inque ipsis rebus vite adiacētibus:
ad alium pecus: ad aliū triticum: ad aliū vinuȝ:
ad alium oleum: ad aliū siluas: ad aliū nūmos:
ad aliū nauigatōeȝ: ad aliū bella atq̄ victorias
ad alium coniugia: ad aliū partū ac fecūditatē
⁊ ad alios alia cetera. Celestis aūt ciuitas vnuȝ
deum solū colendum nosset: eiq̄ tātūmodo ser
uiendum seruitute illa que grece latria dicitur
⁊ non nisi deo debetur: fideli pietate cēseret: fa
ctum est vt religionis leges cum eterna ciuita/
te non posset habere cōmunes: proq̄ his ab ea
dissentire haberet necesse atq̄ oneri esse diuer
sa sentiētibus: eorūq̄ iras ⁊ odia et persecutio/
num impetus sustinere: nisi cum animos aduer
santium aliquando terrore sue multitudinis: ⁊
semper diuino adiutorio ꝓpulsaret. Hec ergo

celestis ciuitas cũ peregrinatur in terra: ex omnibus gẽtibus ciues euocat: atqꝫ in omnib⁹ linguis peregrinã colligit societatẽ: non curãs q̃cquid in moribus legib⁹: institutisqꝫ diuersũ est: quib⁹ pax terrena vel cõquiritur vel tenet̃ nihil eorum rescindẽs nec destruens: imo etiã seruans ac sequens: quod lꝫ diuersum sit in diuersis nationibus: ad vnum tamen eundemqꝫ finẽ terrene pacis intenditur: si religionẽ q̃ vnus summus ⁊ verus deus colẽdus docet̃ nõ impedit. Utitur ergo etiã celestis ciuitas ĩ hac sua peregrinatiõe pace terrena: ⁊ de rebus ad mortalẽ hominis naturã pertinẽtibus humanarũ voluntatum cõpositionẽ quantũ salua pietate ac religione ɔceditur: tuetur atqꝫ appetit: eãqꝫ terrenam pacẽ refert ad celestẽ pacem: que vere ita pax ẽ: vt rationalis dũtaxat creature sola pax habẽda atqꝫ dicenda sit ordinatissima. s. atqꝫ cõcordissima societas fruẽdi deo: ⁊ inuicẽ in deo: quo cũ ventũ fuerit nõ erit vita mortalis: sꝫ plane certeqꝫ vitalis nec corpus aiale qđ dũ corrũpitur aggrauat aiam: sꝫ spũale sine vlla indigentia ex oĩ parte subditũ volũtati. Hãc pacẽ dũ peregrinatur in fide habet atqꝫ ex hac fide iuste viuit: cũ ad illã pacem adipiscendã refert quicq̃d bonarũ actionũ gerit erga deum ⁊ proximũ: quoniã vita ciuitatis vtiqꝫ socialis est.

¶ Quã diuersa sit academie noue ambiguitas a constantia fidei christiane. Caplm. xviij.

Quod aũt attinet ad illã differẽtiã quã de academicis nouis varro adhibuit: quib⁹ sũt incerta oĩa oĩo ciuitas dei talem dubitationẽ tanq̃ demẽtiã detestatur habens de rebus quas mẽte ac ratione cõprehendit: etiã si paruaꝫ ꝓpter corpus corruptibile qđ aggrauat aiam: q̃m sicut dicit apl's ex parte scimus: tñ certissimam sciam: creditqꝫ sensibus in rei cuiusqꝫ euidẽtia quibus ꝑ corpus anim⁹ vtitur: quoniaꝫ miserabilius fallit̃ quinũq̃ eis putat esse credendũ: credit etiã sanctis scripturis ⁊ veterib⁹ ⁊ nouis quas canonicas appellam⁹: vnde fides ipsa cõcepta est: ex qua iust⁹ viuit: ꝑ quã sine dubitatione ambulam⁹ quãdiu peregrinamur a dño: qua salua atqꝫ certa de q̃busdam rebus quas neqꝫ sensu neqꝫ ratione ꝑcipimus: neqꝫ nobis ꝑ scripturam canonicã claruerunt: nec per testes quibus non credere absurdum est in nostram noticiam peruenerunt: sine iusta reprehensione dubitamus.

¶ De habitu ⁊ moribus ppl'i xpiani. Cap. xix.

Nihil sane ad istam ꝑtinet ciuitatẽ: quo habitu vel more viuendi si nõ est cõtra diuina p̃cepta: istam fideꝫ qua ꝑueniť ad deũ quisqꝫ sectetur: vñ ipsos quoqꝫ phos q̃n fiunt christiani: nõ habitũ vel consuetudinẽ victus que nihil ĩpedit religionẽ: sꝫ falsa dogmata ꝑmutare compellit. Uñ illam quã varro adhibuit ex cynicis differẽtiam: si nihil turpiter atqꝫ intẽperanter: agat oĩo nõ curat. Ex trib⁹ vero vite illi⁹ generib⁹: ocioso: actuoso: ⁊ ex vtroqꝫ cõposito: quãuis salua fidẽ quisqꝫ possit ĩ quolibet vitam eoꝝ ducere: ⁊ ad sempiterna p̃mia ꝑuenire: interest tñ quid amore teneat veritatis quid officio caritatis impẽdat. Nec sic q̃sqꝫ debet esse ociosus: vt in eodẽ ocio vtilitatẽ nõ cogitet proximi: nec sic actuosus: vt ɔtẽplationeꝫ nõ requirat dei. In ocio nõ iners vacatio delectare d̃bet: sꝫ aut inq̃sitio aut inuẽtio veritatis: vt in ea quisqꝫ ꝓficiat ⁊ qđ inuenerit teneat et alteri nõ inuideat. In actione vero nõ amãdus ẽ honor in hac vita: siue potẽtia: quoniã omnia vana sub sole: sꝫ opus ipsum qđ per eũdem honorem vel potentiã fit: si recte atqꝫ vtiliter fit: .i. vt ad eã saluteꝫ valeat subditoꝝ q̃ ꝫm deũ ẽ: vñ iã supius disputauimus. Propť qđ ait apl's Epatũ qui d̃siderat bonũ op⁹ desiderat. Exponere voluit quid sit epatus: quia nomẽ est operis non honoris. Grecũ est enim atqꝫ iñ ductuꝫ vocabulum: qđ ille qui preficitur superintẽdit curã. s. eorum gerens. Epi q̃ppe sup: scopos vero itẽtio est. Ergo episcopin grece latine supintendere possumus dicere: vt itelligat nõ se episcopuꝫ: qui preesse dilexerit non prodesse. Itaqꝫ a studio cognoscende veritatis nemo ꝓhibetur: quod ad laudabile ꝑtinet ociuꝫ. Locus vero superior sine quo populus regi non potest: ⁊ si ita teneatur atqꝫ amministretur vt decet: tamen indecenter appetitur. Quamobrẽ ocium sanctum querit caritas veritatis: negocium iustum suscipit necessitas caritatis. Quam sarcinam si nullus imponit: percipiende atqꝫ intuende vacandum est veritati. Si auteꝫ imponitur suscipienda est propter caritatis necessitatem. Sꝫ nec sic omnimodo veritatis delectatio deserenda est: ne subtrahatur illa suauitas et opprimat ista necessitas.

¶ Quod ciues sanctorum in huius vite tempore spe beati sint. Capitulum. xx.

Quamobrem summum bonum ciuitatis dei cum pax sit eterna atque perfe

cta non per quam mortales transeāt nascendo
atq₃ moriendo: sed in quo imortales maneant
nihil aduersi omnimodo patiēdo quis est qui il/
laz vitam vel beatissimā neget: vel i eius ↄpa/
ratiōe istā q̄ hic agit̄ q̄tislibet aī ꝛ corporis ex/
t̄narūq₃ rez bōis plena sit: nō miserimā iudicet?
Quā tn̄ ꝗcūq₃ sic hz: vt eius vsuz referat ad illi
us finē quē diligit ardētissime ac fidelissime spe
rat: nō absurde dici etiam nūc btūs pōt: spe illa
poti⁹ q̄₃ re ista. Res vero ista sine spe illa: btitu
do falsa ꝛ magna miseria ē. Nō.n. veris aī bo/
nis vtit̄: qm̄ nō ē sapia vera: q̄ itētionē suā i his
q̄ prudēter discernit: gerit fortit̄: cohibet tēpe/
rāt̄: iusteq₃ distribuit n̄ i illū finez dirigit: vbi d̄s
erit oia i oībus et̄nitate certa atq₃ pace pfecta.

¶ An ſm diffinitiōes scipionis que in dialogo ciceronis sūt: vnq₃ fuerit romana resp. Ca. xxi.

Quapropt̄ nūc ē loc⁹ vt q̄₃ potero bre/
uiter ac dilucide expediaz: qd̄ i secūdo
libro hui⁹ opis me demōstratuꝝ eē p̄/
misi: sʒ diffinitiōes qb⁹ apd̄ ciceronē vtit̄ scipio
i libris d̄ republica: nūq₃ rēpublicā fuisse roma
nā. Breuit̄ eiz rēpu. dffinit eē rē ppl'i. Que dif/
finitio si vera est: nunq₃ fuit romana respub. q₂
nunq₃ fuit res ppl'i quā diffinitionez voluit esse
reipu. Populū eniz eē diffinit cetū multitudīs
iuris ↄsēsu ꝛ vtilitatis ↄmunione sociatū. Quid
aūt dicūt iuris ↄsensuz: disputādo explicat: p h̄
ondens geri sine iustitia rempublicā non posse.
Ubi ergo iustitia vera nō ē: nec ius potest esse
Qd̄.n. iure fit pfecto iuste fit. Qd̄ aūt fit iiuste
nec iure fieri pōt. Nō.n. iura dicēda sūt vl' pu/
tāda iniq̄ hoīuz ↄstituta: cū illud etiā ipsi ius esse
dicāt: qd̄ de iustitie fonte manauerit: falsūq₃ eē
qd̄ a qbusdā n̄ recte sētiētib⁹ dici solet: id eē ius
qd̄ ei q plus pōt vtile ē. Quocirca vbi n̄ ē vera
iustitia: iuris ↄsēsu sociat⁹ cetus hoīuz n̄ pōt eē:
ꝛ ideo nec ppl's iuxta illā scipiōis diffinitionem
vel ciceronis. Et si n̄ ppl's nec res ppl'i: sʒ q̄liscū
q₃ multitudīs q̄ ppl'i noīe digna nō est: ac p h̄ si
respublica res ē ppl'i: ꝛ ppl's n̄ ē q ↄsēsu n̄ socia/
tus ē iuris: n̄ ē aūt ius vbi nulla ē iustitia: pcul/
dubio colligit̄: vbi iustitia n̄ ē nō eē rēpub. Ju/
stitia porro ea vt⁹ ē: q̄ sua cuiq₃ distribuit. Que
igit̄ iustitia ē hoīs: q̄ ipsū hoīez deo vero tollit: ꝛ
imūdis demonib⁹ subdit? Hoc nō est cuiq₃ sua
distribuere. An q fūduz aufert ei⁹ a quo empt⁹
ē: ꝛ tradit ei q nihil hz i eo iuris: iniust⁹ est: ꝛ q se
ipsum aufert domibanti deo a quo factus est:
ꝛ malignis seruit spiritib⁹ iustus ē? Disputatur
certe acerrime ac fortissime i eisdē ipsis de re/
pub. libris aduersus iniustitiā p iustitia. Et qm̄
cū p̄us ageret̄ p iiustitie partib⁹ ↄ iustitiā ꝛ dicē
tur nisi p iiustitiā rēpubli. stare augeriq₃ n̄ pos/
se: hoc velut validissimū positū erat: iiustū eē vt
hoīes hoīb⁹ dn̄antib⁹ seruiāt: quā tn̄ iniusticiaz
nisi sequat̄ imperiosa ciuitas cui⁹ ē magna respu/
blica: nō eā posse pnicijs iperare. Rn̄sū ē a par
te iustitie iō iustū eē q̄ talib⁹ hoībus sit vtil' ser/
uitus: ꝛ p vtilitate eoꝝ fieri cū aliq̄d recte fit. i.
cū improbis auferet̄ iniuriaꝝ licētia: ꝛ domiti se
meli⁹ hēbūt q̄₃ idomiti se habuerūt. Subditūq₃
ē vt ista rō firmaret̄: veluti a natura sūptū no/
bile exēplū atq₃ dictuz ē. Cur igit̄ de⁹ hoī: aīus
corpori iperat: rō libidini ceterisq₃ vitiosis ani/
mi partib⁹? Plane hoc exēplo satis edoctū est:
quibusdam esse vtilem seruitutem: ꝛ deo qui/
dem vt seruiatur vtile esse hominibus. Serui/
ens autem deo animus recte corpori imperat:
inq₃ ipso animo ratio domino d̄o subdita recte
imperat libidini ceterisq₃ vitijs. Quapropter
vbi homo deo non seruit: quid in eo putanduz
est esse iustitie: quando quidem deo non serui/
ens nullo modo potest iuste anim⁹ corpori: aut
humana ratio vitijs imperare? Et si in homine
tali non est vlla iustitia proculdubio nec in ho/
minum cetu: qui ex talibus constat hominib⁹.
Non est ergo hic iuris ille consensus: qui homi
num multitudinem populuz facit: cuius res di
citur esse respublica. Nam de vtilitate quid di
cam: cuius communionem etiam sociatus ho/
minum cetus: sicut sese habet ista diffinitio po/
pulus nuncupatur? Quanuis eni si diligenter
attendas: nec vtilitas sit vlla viuentiuz qui im
pie viuunt: sicut viuit omnis qui deo non ser/
uit seruitq₃ demonibus: tanto magis impijs q̄₃
to magis sibi cum sint immundissimi spiritus tā
quam dijs sacrificari volunt. Tamen quod de
iuris cōsensu diximus satis esse arbitror: vnde
appareat per hanc diffinitionez non esse popu
lum cuius respublica esse dicatur in quo iusti/
tia nō ē. Si eni dicunt non immūdis spiritibus
sed dijs bonis atq₃ sanctis i sua repub. seruisse
romanos nūq̄d eadē totiēs repetēda sūt: q̄ iaz
satis imo vltra q̄₃ satis ē dixim⁹? Quis eniz ad
hūc locū p superiores huius operis libros per/
uenit: q dubitare possit mal' et ipuris d̄monib⁹
fuisse romanos: nisi vl' nimiū stolidus vl' ipudē
tissime ↄtentiosus? Sʒ vt taceā q̄les sūt quos
sacrificijs colebāt: i lege dei veri scriptum est.

Sacrificās diis eradicabitur nisi dño tm̄. Nec bonis igitur nec malis diis sacrificari voluit: q̄ hec cum tanta cōminatione precepit.

¶ An verus sit deus cui christiani seruiūt: cui soli debeat sacrificari. Capitulum. xxij.

Sed respōderi pōt. Quis iste de⁹ ē: aut vnde dign⁹ p̄baꝛ cui deberent obtē perare romani: vt nullū deoꝝ colerēt sacrificijs preť ipz? Magne cecitatis ē adhuc q̄rere: qs iste deus sit. Ipse ē deus cui⁹ p̄phete predixerūt ista q̄ cernim⁹. Ipse est ds a quo respōsuz accepit abraā: i semine tuo oēs bñdicentur gētes. Qd in xp̄o fieri q̄ s̄m carnē de illo semine exort⁹ est. i. ipsi q remāserūt hui⁹ nōis inimici velit nolitue cognoscūt. Ipse ē de⁹ cuius diuin⁹ sp̄us p eos locut⁹ est: quoꝝ predicta atq̄ ꝯpleta p eccl'iaz quā videm⁹ toto orbe diffusā i libris supiorib⁹ posui. Ipse ē ds quē varro doctissim⁹ rōanoꝝ iouē putat: q̄uis nesciēs qd loquaꝛ. Qd tñ ideo ꝯmemorandū putaui: qm̄ vir tāte sciētie nec illū istū deū potuit existiare nec vilez. Hūc eni eū credit: quē sūmū putauit deum. Postremo ipse ē ds quē doctissimus philosophoꝝ quanuis christianorum acerrimus inimicus etiā p eoꝝ oracula quos deos putat: deum magnū porphyrius confitetur.

¶ Que porphyrius dicat oraculis deorum responsa in christo. Capitulum. xxiij.

Nam i libris quos theologiō philosophias appellat: i q̄bus exeq̄tur atq̄ ꝯscribiꝛ reꝝ ad philosophiā p̄tinētiuz velut diuina rn̄sa: vt ipsa verba eius queadmodū ex greca ligua i latinā int̄pretata sūt ponā. Interrogāti inq̄t quē deū placando reuocare posset vxorē suā a xp̄ianissimo: hec ait versib⁹ apollo Deide verba velut apollinis ista sūt. Forte magis poteris i aq̄ ipressis lr̄is scribere: aut iflans pēnas leues p aera vt auis volare: q̄ semel pollute reuoces ipse vxoris sensū: pgat quomodo vult inanib⁹ fallacijs pseuerās: ⁊ lamētatiōib⁹ fallacissimis mortuum deum contra quem iudicib⁹ recta sētiētib⁹ pditu3 pessima i speciosis ferro victa mors iterfecit. Deide post hos v̄sus apollinis q nō stāte metro latine int̄pretati sūt subiūxit atq̄ ait. In his q̄de3 tergiuersationem irremediabil' snie eoꝝ manifestauit dicēs. Qm̄ iudei suscipiūt deū magis q̄ isti. Ecce vti decolorās christū iudeos preposuit christianis: confitens q̄ iudei suscipiant deum. Sic. n. exposuit versus apollinis: vbi a iudicib⁹ recta sentiētib⁹ christū dic̄ occisū: tāq̄ illis iuste iudicātib⁹: merito sit ille punit⁹. Viderit qd de xp̄o vates mēdax apollinis dixerit: atq̄ iste crediderit aut fortasse vatē qd nō dixit dixisse iste ipse ꝯfinxerit: quā sibi ꝯstet vl' ipsa oracula inť se faciat ꝯueniře: postea videbim⁹. Hic tñ iudeos tanq̄ dei susceptores recte iudicasse dic̄ de xp̄o: q̄ eū morte pessima excruciādū eē cēsuerit. D e⁹ itaq̄ b⁹ iudeoꝝ cui p̄hibet testimonium: audiēdus fuit sic dicēs. Sacrificās diis eradicabiť nisi dño tm̄. Sȝ ad manifestiora vēiam⁹: ⁊ audiam⁹ q̄ magnū deū dicat eē iudeoꝝ. Itē ad ea q̄ iterrogauit apollinez qd meli⁹: verbū: siue rō: an lex? Rn̄dit inq̄t versib⁹ hec dicēs. Ac subiecit apollinis versus: i qb⁹ ⁊ isti sūt: vt q̄tū satis ē ide decerpā. In deū veꝛ inq̄t gn̄atorē: ⁊ i regē añ oia quē tremet celū ⁊ t̄ra atq̄ mare: ⁊ ifernoꝝ abdita: ⁊ ipsa numia p̄horrescūt. Quoꝛ lex ē paťquē valde sci honorāt hebrei. Tali oraculo dei sui apollis porphyri⁹ tā magnū deū eē hebreorū dixit vt deum ⁊ ipsa numina perhorrescunt. Cū ergo ds iste dixerit: sacrificās diis eradicabiť: miroꝛ qd ip̄e porphyri⁹ ñ p̄horruerit ⁊ sacrificās diis eradicari ñ formidauerit. Dic̄ ēt bona de xp̄o ph̄us iste: q̄si oblit⁹ illi⁹ de q̄ paulo āte locuti sum⁹ ꝯtumelie sue: aut q̄si i sōnis dij ei⁹ maledixerit xp̄o: ⁊ euigilātes eū bonū eē cognouerit: digneq̄ laudauerit. Deniq̄ tanq̄ aliqd mirabile atq̄ icredibile p̄latur⁹: preť opinionē iq̄t p̄fecto q̄busdā videaꝛ eē qd dicturi sum⁹. xp̄m ei3 dii piissimū p̄nūciauerūt: ⁊ imortalē fcm̄: ⁊ cū bona p̄dicatiōe ei⁹ meminerūt. Christianos aūt pollutos inq̄t ⁊ ꝯtaminatos ⁊ errore iplicatos eē dn̄t: ⁊ multis talib⁹ aduersus eos blasfemijs vtuntꝛ. Deide subijcit velut deoꝝ oracula blassfemātiū christianos. Et post hec de xp̄o āt inq̄t int̄rogātib⁹ si ē deus ait hecate. Qm̄ q̄de3 imortalis aia post corpus vt icedit nosti: a sapia aūt abscisa erat semp viri pietate prestātissimi est illa aia: hanc colūt alieni a veritate. Deinde post verba ei⁹ quasi oraculi sui ipse ꝯtexēs. Piissimū igiť viꝛ inq̄t eū dixit: ⁊ ei⁹ aia3 sicut ⁊ aliorū pioꝝ post obitū imortalitati donatā: ⁊ hāc xp̄ianos colere errātes. Interrogātib⁹ aūt iq̄t. Cur ergo dānat⁹ est? oraculo rn̄dit dea corpus q̄dē debilitātib⁹ tormētis semp oppositū ē. aia aūt pioꝝ celesti sedi insidet. Illa vero aia alijs aiab⁹ fataliť dedit: q̄bus fata nō ānuerunt deoruz obtinere dona: neq̄ h̄re iouis imortal' agnitione3 errore iplicari. Propťea ergo dijs exosi

qꝛ qbus fato nō fuit nosse deū nec dona a dijs accipere: his fatalit̄ dedit iste īplicari errorem Ipse vero piꝰ ⁊ i celū sicut pij icessit. Itaqꝫ hūc quidē nō blaphemabis: miraberis aūt demen‑tiā hoīuꝫ: ex eo i eis facile ꝓcepsqꝫ piculū. Quis ita stultus ē vt nō itelligat aut ab hoīe callido eoqꝫ xp̄ianis inimicissimo hec oracula fuisse cō‑ficta: aut ꝯsilio sīli ab īpuris demonibꝰ ita fuis‑se rn̄sa: vt. s. qm̄ laudāt xp̄m ꝓpterea credātur veraciter vitupare xp̄ianos atqꝫ ita si possint itercludāt viā salutis eterne i qua qsqꝫ fit xp̄ia‑nus? Sue qppe nocēdi astutie milleformi senti‑unt nō esse ꝯtrariū: si credat̄ eis laudātibꝰ xp̄m dū tn̄ credat̄ etiā vitupantibꝰ xp̄ianos: vt eū q vtrūqꝫ crediderit talē xp̄i faciant laudatorē: ne xp̄ianus eē velit. Ac sic qꝫuis ab illo laudatus ab istoꝝ tn̄ demonū dn̄atu eū nō libet xp̄s: pre‑serti qꝛ ita laudāt xp̄m: vt quisqs in eū talē cre‑diderit qualis ab ipsis ꝓdicat̄: xp̄ianus verꝰ nō sit. Sꝫ fotinianus hereticꝰ qui tm̄mō hoīem nō etiā deū nouerit xp̄m: ⁊ iō ꝑ eū saluus eē n̄ pos‑sit: nec istoꝝ mēdaci loquoꝝ demonū laqueos vitare vel soluere. Nos aūt neqꝫ apollinē vitu‑perantē xp̄m: neqꝫ hecatē possumꝰ approbare laudātē. Ille aūt tanqꝫ iniquū xp̄m vult credi: qm̄ a iudicibꝰ recta sentiētibꝰ dicit esse occisuꝫ: ista hoīem pijssimū: sꝫ hoīem tm̄. Una ē tn̄ ⁊ illiꝰ ⁊ huiꝰ intētio: vt nolint hoīes esse xp̄ianos qꝛ ni‑si xp̄iani erūt ab eoꝝ erui ptāte n̄ poterūt. Iste vero ph̄s vl' potiꝰ qui talibꝰ aduersus xp̄ianos quasi oraculis credūt: ꝓus faciāt si pn̄t: vt inter se de ipso xp̄o hecate atqꝫ apollo cōcordēt: eūqꝫ ambo vitupent aut ābo collaudēt. Qd̄ si fa‑cere potuissēt nihilominus nos ⁊ vitupatores ⁊ laudatores xp̄i fallaces demones vitaremus. Cū vero eorū deus ⁊ dea inter se de christo ille vitupando: ista laudādo dissentiāt: ꝑfecto eis blasphemātibꝰ xp̄ianos nō credunt hoīes: si re‑cte ipsi sentiāt: sane xp̄m laudās vel porphyriꝰ vel hecate: cū dicāt eū ipsum fataliter dedisse christianis vt iplicarent̄ errore: cās tn̄ eiusdē si‑cut putat pādit erroris: quas anteqꝫ ex verbis eiꝰ exponā ꝓus quero si fataliter dedit christus christianis erroris īplicationē. Utrꝫ volens aut nolēs dederit. Si volens quō iustꝰ? Si nolens: quō btūs? Sꝫ iā ipsius erroris cās audiamus. Sūt ingt spūs terreni minimi loco terreno quo‑dā: maloꝝ demonū ptāti subiecti: ab his sapiē‑tes hebreoꝝ quorū vnꝰ ēt iste iesus fuit: sic au‑distis dīna apollinis oracula q̄ supius dicta sūt ab his ergo hebrei demonibꝰ pessimis ⁊ minori‑bus spiritibꝰ vetabāt religiosos: ⁊ ipsis vacare ꝓhibebāt: venerari autē magis celestes deos: ampliꝰ aūt venerari deū p̄rem. Hec aūt inquit ⁊ dij ꝓcipiūt: ⁊ in supioribꝰ ostēdimus quēadmo‑dū aīaduertere ad deū monēt ⁊ illū impāt colē vbiqꝫ. Uerū idocti ⁊ īpie nature: qbꝰ vere fatū nō ꝯcessit a dijs dōa obtinē: neqꝫ hr̄e iouis imorta‑lis notionē: nō audiētes ⁊ dos ⁊ diuinos viros: deos qdē oēs recusauerūt: ꝓhibitos aūt demo‑nes nō solū nullis odijs īseq: sꝫ ēt reuereri dele‑gerūt. Deū aūt simulātes se colē ea sola ꝑ q̄ ds adorat̄ nō agūt. Nā ds qdē vtpote oīum p̄r nul‑liꝰ idiget: sꝫ nobis ē bn̄ cū eū ꝑ iustitiā ⁊ castitatē aliasqꝫ adoramꝰ vtutes: ipsā vitā ꝓcē ad ipsum faciētes ꝑ imitationē ⁊ inqsitionē de ipso. Inqsi‑tio. n. purgat ingt: imitatio deificat affectioneꝫ ad ipsū opando. Bn̄ qdē ꝓdicauit deū p̄rē ⁊ q‑bꝰ moribꝰ sit colēdꝰ dixit. Quibꝰ ꝓceptis ꝓphe‑tici libri pleni s̄t hebreoꝝ: qn̄ scōꝝ vita siue libat̄ siue vitupat̄. Sꝫ i xp̄ianis tm̄ erat: aut tm̄ calū‑niat̄: qꝫtū volūt demones: qs deos opinat̄: q̄si cuiqꝫ difficile sit recolē q̄ turpia: q̄ dedecora er‑ga deoꝝ obsequū i theatris agebāt̄ ⁊ tēpl' ⁊ attē‑dē q̄ legant̄: dicāt̄: audiāt̄ i ecclesijs: vl' deo vo‑qd offerat̄: ⁊ hic itelligē vbi edificiū ⁊ vbi ruina sit moꝝ. Quis āt dixit huic vl' ispirauit: nisi dia‑bolicꝰ spūs tā vanū aptūqꝫ mēdaciū: ꝙ demo‑nes ab hebreis coli ꝓhibitos reuereāt̄ potiꝰ qꝫ oderint xp̄iani? Sꝫ deꝰ ille quē coluerūt sapiē‑tes hebreoꝝ ēt celestibꝰ scīs angelis ⁊ virtutibꝰ dei quos btīssimos tanqꝫ ciues i hac nr̄a pegri‑natōe mortali veneramur ⁊ amamꝰ: sacrificari vetat itonās in lege sua quā dedit ppl'o suo he‑breo: ⁊ valde mīaciter itulit dicēs. Sacrificās dijs eradicabit̄. Et ne qsqꝫ putaret demonibꝰ pessimis terrenisqꝫ spiritibꝰ: quos iste dicit mi‑mos vl' miores: ne sacrificet̄ eē preceptū: qꝛ ⁊ i scripturis scīs ipsi dicti sunt dij: nō hebreoꝝ sed gētiū: qd̄ euidēter in psalmo septuagesimo int̄‑pretes posuerūt dicētes. Qm̄ oēs dij gentium demonia: ne quis ergo putaret istis quidē dmo‑nibus ꝓhibitū esse: celestibus aūt vel omnibus vel aliqbus sacrificari esse ꝑmissum: mox addi‑dit: nisi dn̄o soli: idest nisi domino tantuꝫ: ne for‑te ꝙ ait dn̄o soli: deū solem credat eē quispiam cui sacrificandū putat. Quod nō ita esse intelli‑gendū in scripturis grecis facillime repit̄. Deꝰ igit̄ hebreorum cui tā magnum tātus etiaꝫ iste ph̄s ꝑhibet testimoniū: legē dedit suo popl'o be

breo: hebreo sermone cōscriptam: nō obscuraꝫ ⁊ incognitam: sꝫ omnibus iam gētibus diffamatā in qua lege scriptū ē. Sacrificās diis eradicabit̄: nisi dn̄o tantū. Quid opus ē in hac eiꝰ lege eiusqꝫ ꝓphetis de hac re multa ꝑquirere: imo nō ꝑquirere? Nō. n. obstrusa vel rara sūt: sꝫ aperta ⁊ crebra colligere: et in hac disputatiōe mea ponere quibꝰ luce clarius apparet: nulli oīo nisi tm̄ sibi deū veꝝ ⁊ sūmū sacrificari voluisse. Ecce hoc vnū breuiter imo grāditer: minaciter: sꝫ veraciter dictū ab illo deo quē tā excellētes eoꝝ doctissimi predicāt: audiat̄: timeat̄: impleat̄ ne inobediētes eradicatio cōseqt̄. Sacrificās diis eradicabit̄ inquit: nisi dn̄o tm̄. Nō quo rei egeat alicuius: sed qꝛ nobis expedit vt res eiꝰ simus. Huic. n. canit̄ in sacris litteris hebreoꝝ. Dixi dn̄o ds̄ meus es tu: qm̄ bonoꝝ meoꝝ non eges. Huius aūt preclarissimū atqꝫ optimū sacrificiū nosipsi sumus. Hec ē ciuitas eius: cuiꝰ rei mysteriū celebramꝰ oblationibꝰ nr̄is: q̄ fidelibꝰ note sunt: sicut in libris precedētibꝰ disputauimꝰ. Cessaturas. n. victimas quas ī vmbra futuri offerebant iudei: ⁊ vnū sacrificiū gētes a solis ortu vsqꝫ ad occasū sicut iā fieri cernimꝰ oblaturas ꝑ ꝓphetas hebreos oracula īcrepuerūt diuina. Ex quibꝰ quātū satis visū ē nōnulla ꝓtulimꝰ: ⁊ iaꝫ huic opi asꝑsimus. Quapropter vbi nō ē ista iustitia: vt sm̄ suā grāꝫ ciuitati obediēti deus īperet vnus ⁊ summꝰ: ne cuiqꝫ sacrificet̄ nisi sibi tm̄: ⁊ ꝑ hoc ī oībus hoībus ad eandē ꝑtinētibus ciuitatē atqꝫ deo obediētibꝰ: animus ēt corꝑi: atqꝫ vitiis ratio ordine legitimo īperet fideliter: vt quēadmodū iustus vnus: ita cetus pplsqꝫ iustoꝝ viuat ex fide q̄ operat̄ ꝑ dilectionē: qua hō diligit deū sicut diligēdus ē deus: ⁊ ꝓximū sicut seipm̄. Ubi ergo nō ē ista iustitia: ꝑfecto nō ē cetꝰ hoīum iuris cōsensu ⁊ vtilitatis cōmunione sociatus. Qd̄ si nō ē vtiqꝫ populus nō ē: si vera ē hec ppli diffinitio: ergo nec resp. est: qꝛ res ppli nō ē: vbi ipse populus non est.

¶ Qua diffinitione constet populi ⁊ reipublice nuncupationeꝫ recte sibi nō solum romanos sꝫ etiā regna alia vēdicare. Cap. xxiiii.

Si aūt ppls nō isto sed alio diffiniatur mō: velut si dicat̄ populus est cetꝰ multitudinis rōnalis: reꝝ quas diligit concordi ꝯmunione sociatus ꝑfecto vt videat̄ q̄lis quisqꝫ populus sit ista sunt intuenda que diligit. Quecūqꝫ tm̄ diligat si cetus est multitudinis non pecorū sed rationalium creaturarū: ⁊ eorum que diligit communione concordi sociatus est: non absurde populus nuncupatur: tanto vtiqꝫ melior: quanto in melioribus tantoqꝫ deterior quāto est in deterioribꝰ concors. Secundum istaꝫ diffinitionem nostram romanus populus populus est: ⁊ res eius sine dubitatione respu. Quid autem primis temporibus suis quidue sequentibus populus ille dilexerit ⁊ quibus moribus ad cruentissimas seditiones: atqꝫ inde ad socialia atqꝫ ciuilia bella perueniens ipsam concordiam que salus est quodammodo populi ruperit: atqꝫ corruperit testatur historia de qua in precedentibꝰ libris multa posuimus. Nec ideo tamen vel ipsum non esse populum: vel eius rem dixerim nō esse rempublicam quandiu manet qualiscunqꝫ mulititudinis rationalis cetus rerum quas diligit concordi communione sociatus. Quod auteꝫ de isto populo ⁊ de ista republica dixi: hoc de atheniensium vel quoruncunqꝫ grecorum vel egyptioꝝ hoc de illa priore babylone assyriorum: quādo ī rebꝰ suis publicis impia vel parua vel magna tenuerunt: et de alia quacunqꝫ aliarum gentium intelligar dixisse atque sensisse. Generaliter quippe ciuitas īpioꝝ cui nō īpat ds̄ obediēti sibi: vt sacrificiū non offerat: nisi tantummodo sibi: ⁊ per hoc ī illa ⁊ animꝰ corpori ratioque vitiis recte ac fideliter īpet: caret iustitie veritate.

¶ Quod non possint ibi vere esse virtutes: vbi non est vera religio. Capitulum. xxv.

Quanlibet enim videatur animus corpori: ⁊ ratio vitiis laudabiliter imperare si deo animus ⁊ ratio ipsa non seruit sicut sibi seruiendum esse ipse deus p̄cepit nullo modo corpori vitiisqꝫ recte imperat. Nam qualis corporis atqꝫ vitioꝝ potest esse mens domina: dei veri nescia: nec eius imperio subiugata: sed vitiosissimis demonibus corrumpentibus prostituta? Proinde virtutes quas sibi habere videtur per quas imperat corpori ⁊ vitiis ad quodlibet adipiscēdū. vel tenēdū retulerit nisi ad deū etiā ipsa vitia sūt potiꝰ q̄ virtutes: nā licet a quibusdā tūc vere ⁊ honeste putent̄ eē virtutes cū ad seipsas referunt̄: nec ꝓpter aliud expetūtur: tūc etiam inflate atqꝫ suꝑbe sunt: ⁊ ideo non virtutes sed vitia iudicanda sunt. Sicut enim non est a carne sed super carnem quod carnem facit viuere sic non est ab homine sed super hominem quod hominem facit beate viuere: nec solū hominem sed etiam quālibet po-

testatem virtutemq̄ celestem.

¶ De pace ppl'i alieni a deo q̄ vtit̄ ad pietatē ppl's dei dū in hoc pegrin⁹ ē mūdo. Cap. xxvi.

QUocirca vt vita carnis aīa ē: ita beata vita hoīs deus ē de quo dicunt sacre lr̄e hebreoꝝ. Beatus ppl's cuius ē dominus deus ipsius. Miser igitur ppl's ab isto alienatus ē deo. Diligit tn̄ etiaȝ ipse quandā pacē suaȝ nō iprobādaȝ. quā qdē nō habebit i fine q̄ non ea bn̄ vtit̄ ante fineȝ. Hāc aūt vt interiȝ habeat in hac vita nostra etiā iterest: qm̄ q̄diu pmixte sunt ambe ciuitates: vtimur et nos pace babylonis: ex qua ita p fideȝ dei ppl's liberatur: vt apud hanc interiȝ peregrinet̄. Propter qđ ꝛ apostolus āmonuit ecclesiā vt oraret ꝓ regibus eius atq̄ sublimib⁹: addens ꝛ dicēs vt q̄etaȝ ꝛ trāquillā vitā agam⁹ cū omni pietate et caritate. Et ꝓpheta hieremias cū populo veteri dei venturā pnunciaret captiuitatē: ꝛ diuinitus īperaret vt obediēter ī babyloniā irent: deo suo ēt ista patiētia huiētes: mōuit ꝛ ipse vt oraret̄ ꝓ illa dicēs: q2 ī pace ei⁹ ē pax vr̄a. Utiq̄ interim tp̄alis pax q̄ bonis malisq̄ cōmunis est.

¶ De pace seruiētiū deo: cui⁹ pfecta trāq̄llitas ī hac tp̄ali vita nō pōt apprehendi. Cap. xxvii.

PAx aūt nostra ꝓpria ꝛ hic est cuȝ deo p fideȝ: ꝛ ī eternū erit cū illo p speciē. Sȝ hic siue illa communis: siue nostra propria talis est pax: vt solatiū miserie sit potius q̄ beatitudinis gaudiū. Ipsa quoq̄ nostra iustitia q̄uis vera sit: propter veri boni fineȝ ad quem refert̄: tn̄ tanta est in hac vita: vt potius peccatoꝝ remissione constet q̄ perfectione virtutuȝ. Testis est oratio totius ciuitatis dei q̄ peregrinatur in terris. Per oīa q̄ppe membra sua clamat ad deuȝ. Dimitte nobis debita nostra sicut ꝛ nos dimittimus debitoribus nostris. Nec pro eis est efficax hec oratio: quoꝝ fides sine operibus mortua est. sȝ pro eis quoꝝ fides per dilectionē operatur. Quia enim deo quideȝ subdita: in hac tn̄ conditione mortali ꝛ corpore corruptibili quod aggrauat animā: non perfecte vitijs ratio imperat: ideo necessaria ē iustis talis oratio. Naȝ ꝓfecto quanq̄ imperet̄: nequaq̄ sine cōflictu vitijs imperatur. Et vtiq̄ aliquid subrepit ī hoc loco infirmitatis etiā bene confligēti: siue hostib⁹ talibus victis subditisq̄ dn̄anti: vnde si nō facili operatione certe labili locutione aut volatili cogitatiōe peccetur. Et ideo quandiu vitiis imperat̄ plena pax nō est: quia ꝛ illa que resistunt piculoso debellātur prelio: ꝛ illa que victa sunt nonduȝ securo triūphantur ocio: sed adhuc sollicito premūtur imperio. In his ergo tētationib⁹ de quibus omnibus in diuinis eloquijs breuiter est dictū: nūquid nō tentatio est vita humana sup terraȝ? q̄s ita viuere se p̄sumat vt dicere deo. dimitte nobis debita nostra n̄ necesse habeat: nisi homo elat⁹: nec vero magn⁹ sed inflatus ac tumidus: cui p iustitiā resistit q̄ gratiā largit̄ hoībus: propter quod scriptū est deus superbis resistit humilibus auteȝ dat gr̄aȝ. Hic itaq̄ in vnoquoq̄ fideli iustitia est: vt obediēti deus homini: anim⁹ corpori: ratio aūt vitijs etiam repugnātibus īperet: vl' subigendo vel resistēdo: atq̄ vt ab ipso deo petatur ꝛ meritoꝝ gratia ꝛ venia delictoꝝ: ac de acceptis bonis gr̄aꝝ actio psoluatur. In illa vo pace finali quo referēda ꝛ cui⁹ adipiscenda cā hn̄da est ista iustitia qm̄ sanata īmortalitate atq̄ incorruptione natura vitia non habebit: nec vnicuiq̄ nostruȝ vel ab alio vel a seipso quicq̄ repugnabit: n̄ opus erit vt ratio vitijs que nulla erunt imperet: sed īperabit deus homini: animus corpori: tantaq̄ obediēdi ibi erit suauitas ꝛ facilitas: quanta viuēdi regnandiq̄ felicitas ꝛ hoc illic in omnibus hominibus atq̄ in singulis eternum erit: eternumq̄ esse certum erit: et ideo pax huius beatitudinis: vel beatitudo pacis huius summum bonum erit.

¶ In quē finē vētur⁹ sit exit⁹ ipioꝝ. Ca. xxviii.

EOrum autem qui non pertinet ad istā ciuitatem dei: erit ꝛ ecōtrario miseria sempiterna: que etiam secunda mors dicitur: q2 nec anima ibi viuere dicenda est: q̄ a vita dei alienata erit: nec corp⁹ qđ eternis doloribus subiacebit. Ac per hoc ideo durior ista secunda mors erit: quia finiri morte nō poterit. Sed quoniaȝ sicut miseria beatitudini ꝛ mors vite: ita bellum paci videtur esse contrarium: merito queritur sicut pax in bonoruȝ finibus p̄dicata est atq̄ laudata: quod vel quale belluȝ in finibus maloꝝ econtrario possit ītelligi. Uerum qui hoc querit: attendat quid in bello noxium perniciosumq̄ sit: ꝛ videbit nihil aliud eē q̄ inter se rerum aduersitatē atq̄ cōflictum. Qđ igitur belluȝ grauius ꝛ amarius cogitari potest q̄ vbi voluntas sic aduersa est passiōi: ꝛ passio voluntati vt nullius earū victoria tales inimicitie finiant̄ ꝛ vbi sic ꝯfligit cū ipsa natura corporis vis doloris: vt neutꝝ alt̄i cedat? Hic eni

quãdo cõtingit iste conflictus: aut dolor vincit
⁊ sensum mors adimit: aut natura vincit ⁊ do-
lorem sanitas tollit. Ibi aũt ⁊ dolor ꝑmanet vt
affligat ⁊ natura perdurat vt sentiat. Qr vtrũ-
qꝫ ideo nõ deficit: ne pena deficiat: Ad hos aũt
fines bonoꝝ maloꝝ: illos expetẽdos istos cauẽ
dos: qm̃ ꝑ iudiciũ trãsibũt ad illos boni: ad istos
mali: de hoc iudicio quãtum deus donauerit in
consequẽti volumine disputabo.

¶ Aurelij augustini de ciuitate dei liber. xx.

¶ Quod quamuis omni tempore deus iudicet in hoc tamen libro de nouissimo eius iudicio sit proprie disputandum. Capitulum primum.

DE die vltimi iudicij
dei qđ ipe donauerit locuturi eũqꝫ
asserturi aduersus impios ⁊ icredu
los: tanqꝫ in edificij fũdamẽto priꝰ ponere testi
monia diuina debemꝰ. Quibꝰ q nolũt credere
humanis ratiũculis falsis atqꝫ fallacibꝰ ꝯtraue
nire conant̃ ad hoc vt aut aliud significare con
tendãt: qđ adhibet̃ testimoniũ de l͞ris sacris aut
oĩno diuinitꝰ esse dictũ negẽt. Nã nullũ existi-
mo eẽ mortaliũ q cum ea sicut dicta sunt itelle-
xerit. ⁊ a sũmo ac vero deo per aĩas sanctas di
cta esse crediderit: nõ eis cedat atqꝫ ꝯsentiat: si
ue id ore etiaꝫ fateatur: siue aliquo vitio fateri
erubescat aut metuat: vel etiã ꝑuicacia similli-
ma insanie id qđ falsuꝫ eẽ nouit aut credit: etiã
ꝯtẽtiosissime defendere moliat̃. Qđ ergo i cõ-
fessione ac ꝓfessione tenet oĩs ecclesia dei ve-
ri: xp̃m de celo eẽ vẽtuꝝ ad viuos ac mortuos
iudicãdos: hũc diuini iudicij vltimũ diẽ dicimꝰ
id est nouissimũ tẽpus. Nã ꝑ qđ dies hoc iudici
um tendat̃ incertũ ẽ: sꝫ more sanctaꝝ scriptura
rum diẽ poni solere ꝓ tẽpore: nemo q illas l͞ras
q̃libet negligẽter legerit nescit: Ideo aũt cum
diẽ iudicij dei dicimꝰ: addimus vltimuꝫ vel no-
uissimũ: qr ⁊ nunc iudicat: ⁊ ab humani generis
i nitio iudicauit: dimittẽs de paradiso ⁊ a ligno
vite separãs primos hoĩes magni peccati ꝑpe-
tratores. Immo ẽt qñ angelis peccãtibꝰ nõ pe-
percit: quoꝝ pricep̃s hoĩes a seipso subuersos
inuidẽdo subuertit ꝓculdubio iudicauit: nec si
ne illiꝰ alto iustoqꝫ iudicio ⁊ in hoc aereo celo ⁊
in terris ⁊ demonũ ⁊ hominũ miserrima vita ẽ:
erroribꝰ erũnisqꝫ plenissima. Uerum etsi nemo
peccasse: tñ sine bono rectoqꝫ đi iudicio vniuer
saꝫ creaturã rationalẽ ꝑseuerantissime sibi do-
mino suo coherẽtẽ in eterna beatitudine retine
ret. Judicat etiã nõ solũ vniuersaliter de gene-
re demonum atqꝫ hominum: vt miseri sint pro-
pter ꝑmoꝝ merituꝫ peccatoꝝ: sꝫ etiã de singu-
loꝝ operibꝰ ꝓprijs q̃ gerunt arbitrio volũtatis
Naꝫ ⁊ demones ne torq̃ant̃ ꝑcant̃: nec iniuste
vtiqꝫ vel parcit̃ eis: vel ꝓ sua qꝫ improbitate
torquẽtur. Et hoĩes plerũqꝫ aperte: plerunqꝫ
occulte luunt: ꝓ suis factis diuinitꝰ penas: siue
i hac vita siue post mortẽ: q̃uis nullus hominũ
agat recte nisi diuio adiuuet̃ auxilio: nullus de
monũ aut hoĩuꝫ agat inique nisi diuino eodẽqꝫ
iustissimo dei iudicio ꝑmittat̃. Sicut eiꝫ ait apo
stolus: nõ ẽ iniq̃tas apud deũ. Et sicut ipse dicit
alibi ĩscrutabilia sũt iudicia dei: ⁊ inuestigabiles
vie eiꝰ. Nõ igit̃ in hoc libro de illis ꝑmis nec de
istis medijs dei iudicijs: sꝫ de ipso nouissimo iu-
dicio q̃tum ipse tribuerit disputabo: qñ christꝰ
de celo venturꝰ est viuos iudicaturus ⁊ mortu
os. Iste q̃ppe dies iudicij proprie vocat̃: eo ꝙ
nullus ibi imperite erit q̃rele locꝰ: cur iniustus
ille sit felix: ⁊ cur iustus ille ifelix. Oĩum nanqꝫ
tũc ñ nisi bonoꝝ plena ⁊ ꝟa felicitas: ⁊ oĩum nõ
nisi maloꝝ digna ⁊ sũma infelicitas apparebit.

¶ De varietate reꝝ humanaꝝ cui ñ põt dici de esse iudiciũ đi q̃uis nequeant iuestigari. Ca. ij.

NUnc autẽ ⁊ mala equo aĩo ferre disci-
mus: que patiunt̃ ⁊ boni: ⁊ mala ñ ma-
gnipẽdere q̃ adipiscunt̃ ⁊ mali. Ac per
hoc etiaꝫ in his rebus in quibus nõ apparet di-
uina iustitia: salutaris est diuina doctrina. Ne-
scimus enim quo iudicio dei bonus ille sit pau-
per: malus ille sit diues. Iste gaudeat quẽ pro
suis perditis moribus cruciari debuisse merori
bus arbitramur: cõtristetur queꝫ vita laudabi-
lis gaudere debuisse persuadet: exeat de iudi-
cio nõ soluꝫ inultus verũetiã dãnatus inocens
aut iniquitate iudicis pressus: aut falsis obrutꝰ
testimonijs. Ecõtrario scelestus aduersariꝰ eiꝰ
non solum impunitus verumetiam vindicatus
insultet. Impius optime valeat: pius languore
tabescat. Latrocinentur sanissimi iuuenes: ⁊ q
nec verbo ledere quenquã potuerunt diuersa
morborum atrocitate affligantur: infantes vti
les rebus humanis immatura morte rapiãtur:
⁊ qui videntur nec nasci debuisse diutissime in-
sup viuũt: plenꝰ criminibꝰ sublimet̃ honoribꝰ: ⁊
hoĩeꝫ sine q̃rela tenebre ignobilitatis abscõdãt
⁊ cetera huiusmoĩ. Que qs colligit? Quis enu
merat? Que si haberent velut i ipsa absurdita
te cõstantiam: vt in hac vita in qua sicut sacer

psalmꝰ eloqtur. homo vanitati similis factus ē
⁊ dies eiꝰ sicut vmbra pretereunt non nisi mali
adipiscerentur trāsitoria bōa ista atqꝫ terrena
nec nisi boni talia paterent̄ mala: posset hoc re
ferri ad iudiciū dei iustū: siue ēt benignuz vt q
nō erāt assecuturi bona eterna q̄ beatos faciūt
his tēporalibꝰ vl' deciperētur pro malitia sua:
vl' pro dei misericordia cōsolarent̄ bonis ⁊ qui
nō erāt passuri eterna tormēta: tēporalibꝰ vel
pro suis quibuscūqꝫ vel quātuliscūqꝫ peccatis
affligerētur vl' propter iplēdas virtutes exer/
cerētur malis. Nūc vo quādo nō solū i malo
sūt boni ⁊ i bono mali: quod videt̄ iniustū: ve/
rūetiā plerūqꝫ ⁊ malis mala eueniunt: ⁊ bonis
bona proueniūt magis iscrutabilia sūt iudicia
dei: ⁊ inuestigabiles vie eius. Quāuis ergo ne
sciamꝰ quo iudicio deꝰ ista vel faciat vl' fieri si/
nat: apud quē sūma virtꝰ ē ⁊ sūma sapientia: sū
maqꝫ iustitia: nulla ifirmitas: nulla temeritas:
nulla iniqtas: salubriter tñ discimꝰ nō magnipē
dere seu bona seu mala q̄ videmꝰ bonis malis/
qꝫ cōmunia: ⁊ illa bona querere que bonorum
atqꝫ illa mala maxie fugere q̄ propria sūt ma/
lorū. Cū vero ad illud iudiciū dei venerimꝰ cu
ius tēpus iā proprie dicit̄ dies iudicij: ⁊ aliqñ
dies dñi nūcupat̄: nō solū quecūqꝫ tūc iudica/
būtur verūetiā quecūqꝫ ab initio iudicata: et
quecūqꝫ vsqꝫ ad illud tēpus adhuc iudicanda
sūt: apparebūt eē iustissima: vbi hoc quoqꝫ ma
nifestabit̄ qꝫ iusto dei iudicio fiat: vt nūc tā ml'
ta ac pene oia iusta dei iudicia lateāt sēsus mor
talesqꝫ mentes: cum tamen in hac re piorum fi
dem nō lateat esse iustum quod latet.

¶ Quid i libro ecclesiastes salomō de his q̄ in
hac vita bōis ⁊ malis sūt cōia disputauit. c. iij.

NEmpe salomō sapiētissimꝰ rex israel q
regnauit i hierusalem: librū qui voca
tur ecclesiastes ⁊ a iudeis quoqꝫ habe
tur i sacrar̄ canone litterarū sic exorsus ē. Va
nitas vanitatū dixit ecclesiastes: vanitas va/
nitatū ⁊ oia vanitas. Que homini abundātia
ex omni labor̄ suo quo laborat sub sole. Et cū
ex hac sententia cōnecteret cetera: commemo
rans erūnas erroresqꝫ huius vite: ⁊ euanescē
tes interea tēpor̄ lapsus: vbi nihil soliduz ni/
hil stabile retinet̄ in ea rerū vanitate sub sole:
illud etiaz deplorat quodāmodo: qꝛ cū sit abū
dātia sapiētie sup insipientiā: sicut ē lucis abū
dātia super tenebras sapientisqꝫ oculi sint in
capite ipsius: ⁊ stultus in tenebris ābulet: vnꝰ
tñ oibꝰ incurrat vtiqꝫ in hac vita que agit̄ sub
sole significās vz ea mala q̄ bōis ⁊ malis vide
mus eē cōmunia. Dicit ēt illud qꝛ ⁊ boni patian
tur mala tanqꝫ sint mali: ⁊ mali tanqꝫ boni sint
adipiscātur bona: ita loquēs. Est inquit vani/
tas que facta ē sup terraz: qꝛ sūt iusti sup quos
venit sicut factū ipior̄: ⁊ sūt ipij sup quos ve/
nit sicut iustorū factū. Dixi quoniā hoc quoqꝫ
ē vanitas: i hac vanitate cui quātū satis visuz
ē intimādū istū librū totū vir sapientissimꝰ dpu
tauit: nō vtiqꝫ ob aliud nisi vt eā vitā desidere
mus que vanitatē nō habet sub sole sed verita
tē sub illo q fecit hūc solē: i hac ergo vāitate: nū
qd nisi iusto rectoqꝫ dei iudicio similis eidē va
nitati factꝰ vanesceret hō. In diebꝰ tñ vanita/
tis sue interest plurimū: vtrū resistat an obtem
peret vanitati: ⁊ vtrū sit expers vere pietatis
an particeps. Nō ꝓpter vite huiꝰ vel bona ac/
quirēda vel mala vitāda vanescēdo trāseun/
tia: sed ꝓpter futurū iudiciū: per quod erūt bo
nis bona ⁊ malis mala sine fine māsura. Deni/
qꝫ iste sapiēs: hūc librū sic conclusit vt diceret.
Deū time ⁊ mādata eiꝰ custodi: hoc ē ois hō: qꝛ
omne hoc opus deꝰ adducet i iudiciū i omni de
specto: siue bonū siue malū. Quid breuiꝰ: veri
us: salubriꝰ dici potuit? Deū inquit time: ⁊ eius
mādata custodi: qꝛ hoc ē ois hō. Quicūqꝫ .n. ē:
ē custos vtiqꝫ mādator̄ dei: qm̄ q hoc nō ē nihil
ē. Nō .n. ad vitatis imaginē reformatur rema/
nēs i similitudine vanitatis. Quia oē hoc opꝰ
.i. qd ab hoīe fit i hac vita siue bonū siue maluz
deꝰ adducet i iudiciū i oi despecto .i. i oi ēt qui
contemptibilis hic videtur: ⁊ ideo nec videtur
quia deus et ipsuz videt nec eum despicit: nec
eū cum iudicat preterit

¶ Quod ad disserendum de nouissimo iudicio
dei noui primū testamēti: ac deide veteris testi
monia prolatus sit. Capitulum. iiij.

HUius itaqꝫ vltimi iudicij dī testimonia
de sanctis scripturis: q̄ ponere istitui
pus eligēda sūt de libris testamēti no
ui: postea de veteri: Quāuis .n. veta pora sint
tēpora: noua tñ anteponēda sūt dignitate: qm̄
illa veta preconia sūt nouor̄. Noua igit̄ ponē
da sūt pus: q̄ vt firmiꝰ ꝓbemꝰ assumēt ⁊ veta.
In veteribꝰ hñtur lex ⁊ ꝓphete: i nouis euāge
liū ⁊ aplice lre. Ait āt apostolus. Per legez .n.
cognitio peccati. Nunc āt sine lege iustitia dei
manifesta ē: testificata p legē ⁊ ꝓphetas: Iusti
tiā āt dei p fidē iesu christi i oēs q credūt. Hec

iustitia dei ad nouū ptinet testamētū: ⁊ testimonium a veterib⁹ libris hƷ: hoc ē a lege ⁊ prophetis. Prius igitur ipsa cā ponēda ē: ⁊ postea testes ītroducēdi. Hūc ⁊ ipse iesus christ⁹ ordinē seruādū esse demōstrans: scriba inquit erudit⁹ in regno dei: similis ē patrifamilias proferēti de suo thesauro noua ⁊ vetera. nō dixit vetera ⁊ noua: qđ vtiqꝫ dixisset nisi maluisset meritoꝝ ordinē seruare q̄ȝ temporū.

¶ Quib⁹ sententijs dn̄i saluatoris diuinū iudiciū futurū ī fine seculi declaret. Ca. v.

Ergo ipse saluator cū obiurgaret ciuitates ī quib⁹ magnas ꝟtutes fecerat neqꝫ crediderāt: ⁊ eis alienigenas anteponeret: verūtn̄ inquit dico vobis: tyro ⁊ sydoni remissius erit ī die iudicij q̄ȝ vobis. Et paulopost alteri ciuitati. Amen inquit dico vobis qꝛ terre sodomorū remissius erit ī die iudicij q̄ȝ tibi: Hic euidētissime p̄dicat diē iudicij eē venturū. Et alio loco. Uiri inquit niniuite surgent ī iudicio cū ista generatiōe: ⁊ cōdēnabūt eā: qꝛ penitētiā egerūt ī p̄dicatiōe ione. Et ecce plus q̄ȝ ionas hic. Regina austri surget ī iudicio cuȝ generatiōne ista: ⁊ cōdēnabit eā: qꝛ venit a finibus terre audire sapientiam salomonis: ⁊ ecce plus q̄ȝ salomō hic. Duas hoc loco res discim⁹ ⁊ eē iudiciū: ⁊ cū mortuoꝝ resurrectione venturum. De niniuitis. n. ⁊ regina austri qn̄ hec dicebat: de mortuis sine dubio loquebaꝛ: quos tn̄ ī die iudicij resurrecturos esse p̄dixit. Nec ideo dixit cōdēnabūt: qꝛ ipsi iudicabūt: sƷ qꝛ ex ipsorū cōparatione isti merito dānabūꝛ. Rursus alio loco cū de malorū hominuȝ ⁊ bonoꝝ nunc pmixtiōe postea separatiōe: q̄ vtiqꝫ die iudicij futura ē loqueretꝛ: adhibuit similitudinē de tritico seminato ⁊ supseminatis zizanijs eāqꝫ suis exponēs discipulis. Qui seminat inquit bonuȝ semen ē filius hoīs: ager aūt ē hic mundus: bonū semen aūt hi sunt filij regni: zizania aūt filij sunt neqꝫ. Inimic⁹ aūt q seminauit ea: ē diabolus. Messis vero cōsumatio seculi ē: messores aūt angeli sūt. Sicut ergo colligūtur zizania ⁊ igni cōburūꝛ: sic erit ī cōsumatiōe seculi. Mittet fili⁹ hoīs angelos suos: ⁊ colliget de regno eius oīa scādala: ⁊ eos qui faciūt iniquitatē et mittēt eos ī caminū ignis. Ibi erit fletus ⁊ stridor dentiū. Tūc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris eoꝝ. Qui hƷ aures audiēdi audiat. Hic q̄dē iudiciū vl̄ diē iudicij nō nominauit: sƷ multo eū clarius ipsis reb⁹ expressit: ⁊ ī fine seculi futurū eē p̄dixit. Itē discipulis suis. Amē inquit dico vobis q̄ vos q secuti estis me: in regeneratiōe cū sederit fili⁹ hoīs ī sede maiestatis sue sedebitis: ⁊ vos sup sedes duodeciȝ iudicātes duodecim tribus israel. Hinc discim⁹ cū suis discipulis iesū iudicaturū. Unde ⁊ alibi iudeis dixit. Si ego ī belzebub eijcio demonia: filij vestri ī quo eijciūt? Iō ipsi iudices vestri erunt. Nec q̄m sup duodecim sedes sessuros esse ait duodecim solos hoīes cū illo iudicaturos d̄bemus putare. Duodenario quippe numero vniuersa quedā significata ē multitudo iudicantium, ꝓpter duas ptes numeri septenarij: q̄ plerūqꝫ significaꝛ vniuersitas: que due ptes. i. tria ⁊ quattuor altera p alterā multiplicate duodecim sūt vl̄ faciūt. Nā quatuor ter ⁊ tria quater duodecim sūt: ⁊ si qua alia hui⁹ duodenarij numeri q̄ ad hoc valeat rō reperiꝛ. Alioquin q̄m in loco traditoris iude aplm̄ matthiā legim⁹ ordinatū: apostolus paulus q plus illis oīb⁹ laborauit: vbi ad iudicādū sedeat nō hēbit: qui profecto cū alijs sanctis ad numeꝝ iudicū se pertinere demōstrat cū dixit. Nescitis qꝛ āgelos iudicabim⁹? De ipsis quoqꝫ iudicādis ī hoc numero duodenario similis cā ē. Nō. n. qꝛ dictum ē iudicātes duodeciȝ trib⁹ israel: trib⁹ leui q̄ terciadecima ab eis ē iudicāda nō erit. Aut solū illū pplm̄ nō ēt gētes ceteras iudicabūt. Qđ āt ait in regeneratione: ꝓculdubio mortuorū resurrectionē nomine regenerationis voluit ītelligi. Sic. n. caro nostra regn̄abiꝛ per incorruptionem: quēadmodū anima nostra regenerata ē per fidē. Multa preterea que de vltimo iudicio ita dici videntur: vt diligenter cōsiderata reperiantur ambigua: vel magis ad aliud pertinentia: siue. s. ad eū saluatoris aduētū: quo p totū hoc tēpus in ecclesia sua venit: hoc ē ī mēbris suis particulariter aut paulatim: q̄m tota corpus ei⁹ ē: siue ad excidiū terrene hierusaleȝ qꝛ ⁊ de illo cū loquiꝛ plerūqꝫ sic loquitur: tanq̄ȝ de fine seculi atqꝫ đ illo die iudicij nouissimo ⁊ magno loquatur: ita vt dignosci nō possit oīno nisi ea que apud tres euangelistas: mattheum marcum: ⁊ lucam: de hac re similiter dicta sunt inter se omnia cōferantur. Quedā quippe alꝛ obscuri⁹: alꝛ explicat plani⁹: vt ea q̄ ad vnā rē pertinentia dicūtur appareat vnde dicantur. Qđ facere vtcūqꝫ curauit in quadam epistola quā rescripsit ad beate memorie virum esychium salonitane vrbis episcopum cuius epistole

titulus ē de fine seculi. Proinde iā illud hic dicā quod in euāgelio ſm matheū de separatiōe bonoꝝ ⁊ maloꝝ legit̃ ꝑ iudiciū ꝑntiſſimū atq3 nouiſſimū chriſti. Cū aūt venerit inquit: filius hoīs in maieſtate ſua: ⁊ oēs angeli cū eo: tūc ſedebit ſup ſedē maieſtatis ſue. Et cōgregabunt̃ ante eum oēs gentes: ⁊ ſeparabit eos ab inuicē ſicut paſtor ſegregat oues ab hedis. Et ſtatuet qdē3 oues a dextris ſuis: hedos aūt a ſiniſtris. Tunc dicet rex his qui a dextris eius erūt. Uenite benedicti pr̄is mei: poſſidete paratū vobis regnū a cōſtitutiōe mūdi. Eſuriui enim ⁊ dediſtis mihi māducare: ſitiui ⁊ dediſtis mihi bibere. Hoſpes eram ⁊ collegiſtis me. Nudus: ⁊ cooperuiſtis me. Infirm⁹: ⁊ viſitaſtis me. In carcere erā: ⁊ veniſtis ad me. Tūc rn̄debunt ei iuſti dicentes. Dn̄e qn̄ vidimus te eſuriētem ⁊ pauim⁹? Sitiētē et dedim⁹ tibi potū? Qn̄ aūt te vidim⁹ hoſpitē: et collegim⁹ te? Aut nudū: ⁊ cooperuim⁹ te? Quādo aūt te infirmū vidim⁹ aut in carcere et venim⁹ ad te? Et rn̄dens rex dicet illis. Amen dico vobis: q̄diu feciſtis vni de his frib⁹ meis minimis: mihi feciſtis. Tūc dicet ⁊ his q a ſiniſtris ei⁹ erūt. Diſcedite a me maledicti in ignē eternu3: q paratus ē diabolo ⁊ angelis ei⁹. Deinde ſilr̄ et his enumerat: q illa nō fecerint q̄ dexteros feciſſe memorauit. Silr̄q3 interrogātib⁹ qn̄ eū viderint in eoꝝ indigētia cōſtitutū: qđ minimis ſuis nō ē factū: ſibi factū nō fuiſſe rn̄det. Sermonē q3 cōcludēs: ⁊ hi inquit ibūt in ſuppliciū eternū: iſti aūt in vitā eternā. Joānes vero euāgeliſta aptiſſime narrat eū in reſurrectōe mortuorū futuꝝ ꝑdixiſſe iudiciū. Cū eni3 dixiſſet neq3 eni pater iudicat quēq3: ſ3 oē iudiciū dedit filio vt oēs honorificēt filiū ſicut honorificāt patrē: q nō honorificat filiū: n̄ honorificat pr̄e3 q miſit illū: ꝓtin⁹ addidit. Am̄ amē dico vob: q3 q v̄bū meū audit ⁊ credit ei q miſit me: h3 vitā eťnā: ⁊ i iudiciū nō vēiet: ſ3 a mōte trāſit i vitā. Ecce hic dixit ſuos ēt fideles in iudiciū nō vēire: quō ḡ ꝑ iudiciū ſeparabūtur a malis: ⁊ ad eius dexterā ſtabunt: niſi quia hoc loco iudiciū ꝓ damnatione poſuit. In tale iudicium non venient qui audiunt verbum eius: ⁊ credunt ei qui illu3 miſit.

¶ Que ſit prima reſurrectio: que ſcđa. Ca. vj.

D Einde adiungit ⁊ dicit. Amē amen dico vobis: quia venit hora ⁊ nūc ē: quādo mortui audiēt voce3 filij dei: ⁊ q audierint viuēt. Sicut enim pater habet vita3 in emetipſo: ſic dedit ⁊ filio habere vitā in ſemet ipſo. Nondū de reſurrectiōe ſecūda. i. corporū loquitur: que in fine futura ē: ſed de p̄ma q̄ nūc eſt. Hāc quippe vt diſtingueret ait. Uenit hora ⁊ nūc eſt. Non aūt iſta corpoꝝ ſed animaꝝ eſt. Habent eni ⁊ anime mortem ſua3 in impietate atq3 peccatis: ſecūdum quā mortem ſunt mortui: de quib⁹ idem dn̄s ait. Sine mortuos ſepelire mortuos ſuos: vt. ſ. in aīa mortui in corpore mortuos ſepelirēt. Propter iſtos ergo ipietate ⁊ iniquitate in aīa mortuos: venit inquit hora ⁊ nūc eſt: quando mortui audient vocē filij dei: ⁊ qui audierint viuēt. Qui audierint dixit: qui obedierint qui crediderit: ⁊ vſq3 in fine3 ꝑſeuerauerit. Nec fecit hic vllam differentiā bonoꝝ ⁊ maloꝝ. Omnibus eni bonū eſt audire voce3 iſtius ⁊ viuere ad vitā pietatis ex ipietatis morte tranſeūdo. De qua morte ait apoſtolus paulus. Ergo oēs mortui ſunt: ⁊ pro oibus mortu⁹ eſt vnus: vt qui viuūt nō iam ſibi viuant: ſed ei qui pro ipſis mortu⁹ eſt ⁊ reſurrexit. Oēs itaq3 mortui ſūt in pctīs nemie prorſus excepto ſiue originalibus ſiue etiā volūtate additis: vl̄ ignorando vel ſciēdo nec faciēdo quod iuſtū et pro oibus viuis mortuis viuus mortu⁹ eſt vnus idē eſt nullū habens omnino peccatū: vt qui per remiſſionē peccatoꝝ viuūt: iam nō ſibi viuāt ſed ei qui pro oibus mortu⁹ eſt ꝓpter peccata nr̄a: ⁊ reſurrexit ꝓpter iuſtificationē nr̄a3: vt credētes in eum qui iuſtificat impiū: ex pietate iuſtificati tanq3 ex morte viuificati: ad primā reſurrectionē que nūc ē ꝑtinere poſſumus. Ad hāc ei3 primā nō pertinēt niſi qui beati erūt in eternu3 ad ſecūdam vero de qua mox locutur⁹ ē: ⁊ beatos docebit ꝑtinere ⁊ miſeros. Iſta eſt mīe illa iudicij: ꝓpter quod in pſalmo ſcriptū ē. Mīa3 ⁊ iudiciu3 cantabo tibi domine. De quo iudicio conſequenter adiunxit atq3 ait. Et poteſtatem dedit ei iudicium facere quia filius hominis eſt Hic oſtendit q in ea carne veniet iudicaturus: in qua venerat iudicādus. Ad hoc enim ait qm̄ filius hominis eſt. Ac deinde ſubiungens vnde agimus. Nolite inquit mirari hoc quod dixi quia veniet hora in qua omnes qui in monumētis ſunt audient vocem filij dei: ⁊ procedēt qui bona fecerūt in reſurrectionem vite: qui vero mala egerūt in reſurrectionē iudicij. Hoc eſt illud iudiciū quod pauloante ſicut nūc pro damnatione poſuerat dicens. Qui verbum meum audit et credit ei qui miſit me: habet vita3 eternam: et in iudicium non veniet: ſed tranſibit a

morte in vitam:id ē pertinēdo ad primā resur-
rectionē qua nūc trāsitur a morte aiarū ad vi-
tam virtutū:in dānationē nō veniet quā signifi
cauit appellatiōe iudicij. Sicut etiā in hoc loco
vbi ait. Qui vero mala egerūt in resurrectōez
iudicij.i.dānatiōis. Resurgat ergo in p̄ma qui
nō vult in secūda resurrectiōe dānari. Ueit er-
go hora ⁊ nūc ē:qn̄ mortui audiēt vocē filij dei:
⁊ q audierint viuēt idest in dānationez nō vēiēt
que secūda mors dicit̄:in quā secundā mortez
post ꝯ̄am que corpoꝝ futura est resurrectionez
precipitabunt̄:qui in p̄ma que aiarum ē nō re-
surgūt. Ueniet eni hora:vbi nō ait ⁊ nūc ē:qꝛ in
fine seculi erit:hoc ē in vltimo ⁊ maximo dei iu-
dicio:quādo omnes q in monumētis sūt audiēt
vocē eius ⁊ procedēt. Non dixit quēadmoduz
in p̄ma:⁊ qui audierit viuēt.non eni oēs viuēt:
ea vita que.s.qm̄ beata est sola vita dicēda est.
Nā vtiq̄ nō sine qualicūq̄ vita possēt audire:
⁊ de monumētis resurgēte carne ꝓcedē. Qua
re aūt nō oēs viuēt:in eo quod seqt̄ docet. Qui
bona inqt fecerūt:in resurrectionē vite:qui vo
mala egerūt in resurrectionē iudicij. Hi sūt qui
nō viuēt:qꝛ secūda morte morient̄. Mala qp-
pe egerūt:qm̄ male vixerūt:male aūt vixerūt:
qꝛ in p̄ma que nūc est aiaꝝ resurrectiōe non re-
uixerūt:aut in eo ꝙ reuixerāt:nō vsq̄ in finem
manserūt. Sicut ergo due sūt regeneratiōes
de quibꝰ iam supra locutꝰ suz:vna que ꝯ̄m fidē
est que nūc fit p baptismū:altera ꝯ̄m carnem q̄
fiet in eiꝰ icorruptōe atq̄ imortalitate p iudiciū
magnū atq̄ nouissimū:ita sunt ⁊ resurrectōes
due:vna p̄ma que nūc ē:⁊ est aiaꝝ:q̄ venire in
mortē secūdam nō pmittit:alia secūda que nūc
nō ē:sz i fine seculi futura ē:nec aiarū sz corpo-
rū ē:que p vltimū iudiciū alios mittit i ꝯ̄az mor
tem:alios in eam vitam que non habet mortez.

¶ De duabus resurrectionibus ⁊ de mille ānis
quid in apocalypsi ioannis scriptum sit: ⁊ quid
de eis rationabiliter sentiatur. Capitulū. vij.

DE his duabus resurrectionibus idem
ioānes euangelista in eo libro qui dici-
tur apocalypsis eo modo locutꝰ est:vt
prima earuz a quibusdā nostris non intellecta:
etiam in quasdā ridiculas fabulas verteretur.
Ait quippe in libro memorato ioannes aposto
lus. Et vidi angelum descedentem de celo:ha
bentem clauem abyssi:⁊ cathenaz in manu sua
et tenuit draconem illum serpentez antiquuz
qui cognominatus est diabolus ⁊ sathanas:et
alligauit illū mille ānis:⁊ misit illū in abyssū:et
clausit ⁊ signauit super eum: vt iam nō seduce-
ret gētes donec finiantur mille anni. Post hec
oportet eū solui breui tempore. Et vidi sedes:⁊
sedentes super eas:⁊ iudiciuz datum est illis:et
animas occisoꝝ ꝓpter testimoniū iesu:⁊ ꝓpter
verbum dei: Et si qui nō adorauerunt bestiam
nec imaginem eius:neq̄ acceperunt inscriptio
nē in frōte aut in manu sua:⁊ regnauerūt cum
iesu mille ānis. Reliqui eoꝝ nō vixerūt:donec
mille anni finiātur. Hec resurrectio prima est.
Beatus ⁊ scūs ē qui habet i hac prima resurre
ctione partem. In istis secūda mors nō hēt ptā
tem:sz erūt sacerdotes dei ⁊ christi: ⁊ regnabūt
cū eo annis mille. Qui ꝓpter hec verba huius
libri primā resurrectionē:futuram suspicati sūt
corporalē:inter cetera maxime numero ānorū
mille pmoti sūt tanq̄ oporteret in sāctis eo mo
do velut tāti tēporis fieri sabbatismū:vacatio-
nem.s.sanctam post labores annoꝝ sex milium
ex quo creatꝰ ē homo:⁊ magni illiꝰ peccati me-
rito in huius mortalitatis erūnas de paradisi fe
licitate dimissus est:vt quoniaz scriptū ē. vnus
dies apud dn̄m sicut āni mille:⁊ mille āni sicut
dies vnꝰ:sex annoꝝ milibus tanq̄ diebꝰ sex im-
pletis sequatur velut sabbati septimꝰ i ānis mil
le postremis: ad hoc.s.sabbatum celebrādū re-
surgentibus sanctis. Que opinio esset vtcūq̄
tolerabilis si delitie alique spūales i illo sabba-
to affuture sanctis per dn̄i p̄ntiam crederētur.
Nā nos hoc etiā fuimꝰ opinati aliquādo. Sed
cū eos qui tūc resurrexerint dicāt imoderatissi
mis carnalibꝰ epulis vacaturos:in quibꝰ cibus
sit tantus ac potus:vt nō solum nullā modestiā
teneant:sed modū quoq̄ ipsius incredulitatis
excedāt:nullo mō possunt nisi a carnalibus ista
credi. Hi aūt qui spūales sunt:istos ista creden-
tes chiliastas vocant greco vocabulo quod ver
bū e verbo exprimētes:nos possumꝰ miliarios
nūcupare. Eos aūt lōgū est refellere ad singu-
la:sed potiꝰ quēadmodū hec scriptura accipien
da sit iā debemꝰ ondere. Ait ipse dn̄s nr̄ Jesus
christus. Nemo pōt introire in domū fortis:et
vasa eiꝰ eripe:nisi priꝰ alligauerit fortez:diabo
lū volēs itelligi fortē:qꝛ ipse genꝰ hūanū potuit
tenere captiuū:vasa vo eius q̄ fuerat ercepturꝰ
fideles suos futuros quos ille in diuersis pctis
atq̄ ipietatibꝰ possidebat. Ut ergo alligaret̄ B
fortis:ꝓpterea vidit iste apl's i apocalypsi āge-
lū de celo descēdētē:hn̄tē clauē abyssi:⁊ cathe-

nā i manu sua. Et tēuit inqt dracone illū ꝑpetē
ātiquū: q cognomiat̄ diabol⁹ ꝛ sathanas: ꝛ alli/
gauit illum mille annis: hoc est potestatem eius
ab eis seducēdis ac possidendis q fuerant libe/
randi cohibuit atq̄ frenauit. Mille autē anni
duobus modis pn̄t q̄tū mihi occurrit intelligi.
Aut q2 in vltimis mille ānis res ista agitur. i. sex
to annoꝝ miliario: tanq̄ sexto die cui⁹ nūc spa
cia posteriora voluunt̄: secuturo deīde sabba/
to qd̄ non h3 vesperā: requiē. s. sanctoꝝ que nō
habet finē: vt hui⁹ miliarij tanq̄ diei nouissimā
partē: q̄ remanebit vsq̄ ad terminū seculi: mil/
le annos appellauerit: eo loquēdi mō quo pars
significat̄ a toto. Aut certe mille annos ꝑ āni̇s
oibus hui⁹ seculi posuit: vt fecto numero no/
taretur ipsa tēporis plenitudo. Millenari⁹ qp/
pe numerus denarij numeri quadratū solidu3
reddit. Dece3 qppe decies ducta: fiūt centum:
que ia3 figura quadrata s3 plana est. Ut aute3
in altitudine surgat ꝛ solida fiat: rursus cētum
decies multiplicant̄: ꝛ mile sunt. Porro si cētū
ipsa aliquo modo ꝓ vniuersitate ponantur: q̄le
illud est qd̄ dn̄s oīa sua dimittēti: ꝛ eum sequēti
ꝓmisit dicēs: accipiet i seculo centuplū: qd̄ ex/
ponēs quodammodo apl's ait. quasi nihil habē
tes ꝛ oīa possidētes: q2 ꝛ an̄ iā dictū ē: fidelis ho
minis tot⁹ mūdus diuitiaꝝ ē: quāto magis mile
ꝓ vniuersitate ponunt̄: vbi est soliditas ipsius
denarij q̄drature? Un̄ nec illud meli⁹ intelligit̄
qd̄ in psalmo legit̄. Memor fuit i seculu3 testa
menti sui: verbi qd̄ mādauit in mille generatio
nes. i. in omnes. Et illum inquit in abyssum mi/
sit: quo vtiq̄ diabolum in abyssum misit nomi/
ne significata est multitudo innumerabilis im/
pioru3: quoꝝ i malignitate aduersus ecclesia3
dei multa ꝓfunda sunt corda. Nō q2 diabolus
ibi ante nō erat: sed ideo dicitur missus illuc: q2
exclusus a credētib⁹ plus cepit impios posside
re: plus nāq̄ a diabolo possidet̄: q2 nō solu3 ali/
enat⁹ a deo: verūetiā gratis odit ꝓuiētes deo.

De alligatione ꝛ solutione diaboli. Cap. viij.

Et clausit inqt ꝛ signauit sup eu3: vt ia3
nō seduceret gētes donec finiant̄ mil/
le anni. Clausit sup eu3 dictū est: iterdi
xit ei ne possit exire. i. vetitū trāsgredi. Signa/
uit aūt qd̄ addidit significasse mihi videt̄ q2 oc/
cultū eē voluit q ptineāt ad partē diaboli ꝛ qui
nō pertineāt. Hoc qppe in seculo isto ꝓrsus la/
tet: q2 ꝛ q videt̄ stare: vtru3 sit casur⁹: ꝛ q videt̄
iacere. vtꝝ sit surrecturus ignotum est: Ab eis
aūt gētibus seducendis: huius iterdicti vinculo
ꝛ claustro diabolus ꝓhibet̄ atq̄ cohibet̄: quas
ptinentes ad xp̄3 seducebat antea vel tenebat
Has eni elegit deus ante cōstitutionē mūdi eru
ere de potestate tenebraꝝ: ꝛ trāsferre in regnū
filij claritatis sue: sicut dicit apl's. Nam seduce
re illum gentes etiā nūc ꝛ secum trahere i eter/
nā penā: s3 nō p̄destinatas in eternā vita3 quis
fidelis ignorat? Nec moueat: q sepe diabolus
illos etia3 seducit: q iam regenerati in xp̄o vias
ingrediunt̄ dei. Nouit eni dn̄s q sunt ei⁹: ex his
i dānationē eternā neminē ille seducit. Sic ei3
nouit dn̄s eos vt deus: quē nihil latet etiā futu
roꝝ: nō vt homo q hoīe3 ad p̄sens videt: n̄ tn̄ vi
det cui⁹ cor nō videt: qualis aūt postea sit futu/
rus nec seipsu3 videt. Ad hoc ergo ligat⁹ ē dia/
bolus ꝛ inclusus in abysso: vt iā nō seducat gē/
tes ex qbus constat ecclesia: quas antea sedu/
ctas tenebat anteq̄ eēt eccl'ia. Neq̄ eni dictū
est vt nō seduceret aliquē: s3 vt nō seduceret in
quit ia3 gētes: in qbus eccl'ia3 ꝓculdubio itelli/
gi voluit: donec inqt finiantur mille anni. i. aut
qd̄ remanet de sexto die q cōstat ex mille ānis:
aut āni oēs qb⁹ deiceps h̄ scl'3 pagendū ē. Nec
sic accipiendū ē quod ait vt nō seduceret gētes
donec finiātur mille āni: q̄si postea sit seductu/
rus eas dūtaxat gētes ex qbus p̄destinata con
stat eccl'ia: a quib⁹ seducēdis illo ē vinculo clau
stroq̄ ꝓhibit⁹. Sed aut si illa locutiōe dictu3 ē
q̄ in scripturis aliquotiens iuenit̄ q̄lis ē in psal/
mo. Sicut oculi nr̄i ad dn̄3 deum nostrū donec
misereat̄ nostri. Neq̄ eni cu3 misert⁹ fuerit nō
erūt oculi seruoꝝ ei⁹ ad dn̄m deū suu3: aut cer/
te iste ē ordo verboꝝ. Et clausit ꝛ signauit: sup
eum donec finiātur mille āni. Qd̄ vero iterpo/
suit vt n̄ seduceret ia3 gētes ita se h3: vt ab hui⁹
ordinis connexione sit liberꝝ: ꝛ seorsu3 intelligē
dū velut si post aderet̄: vt sic sese hēret tota sē/
tētia. Et clausit ꝛ signauit sup eū donec finian/
tur āni mille. ꝛ ia3 nō seducet gētes. i. idō clausit
donec finiantur āni mille vt iam non seduceret
gētes. Post hoc iqt oportet eū solui breui tēpo
re. Si hoc ē diabolo ligari ꝛ includi ecclesiā nō
posse seducere: hec ergo erit solutio ei⁹ vt pos/
sit? Absit: Nunq̄. n. ab illo eccl'ia seducet̄ p̄de/
stinata ꝛ electa an̄ mūdi cōstitutionē: de q̄ dictū
ē nouit dn̄s q sūt ei⁹. Et tn̄ hic erit eccl'ia illo tē/
pore etiā q̄ soluēdus ē diabolus: sic ex q̄ ē istitu/
ta hic fuit ꝛ erat oī tpe: i suis vtiq̄ qui succedūt
nascēdo moriētib⁹. Nā paulopost dicit: q solu/

tus diabolus seducet has gētes toto orbe terraꝝ: ac trahet ī bellum aduersus eaꝫ: quoꝝ hostium erit numerus vt arena maris. Et ascenderunt inq̄t sup terre latitudinē: ⁊ cinxerūt castra sanctoꝝ ⁊ dilectā ciuitatem: Et descendit ignis de celo a deo ⁊ comedit eos: ⁊ diabolus q̄ seducebat eos missus ē in stagnū ignis ⁊ sulfuris: vbi est ⁊ bestia ⁊ pseudo ꝓphete: ⁊ cruciabūtur die ac nocte in secula seculoꝝ amē. Sꝫ hoc iaꝫ ad nouissimū iudiciū ptinet: qđ nūc propterea ꝯmemorandū putaui: ne q̄s existimet eo ipso tēpore paruo quo soluet̄ diabolus ī hac terra ecclīaꝫ nō futurā: illo hic eam vel nō inueniēte cuꝫ fuerit solutꝰ: vel absumēte cū fuerit modis oībus psecutꝰ. Nō itaq; p totū hoc tēpus qđ liber iste ꝯplectit̄ a primo scilicet aduētu xp̄i vsq; in fineꝫ seculi: quo erit eiꝰ secūdus aduētus: ita diabolus alligat̄ vt hec eiꝰ ipsa sit alligatio: p hoc iteruallū qđ mille annoꝝ numero appellat nō seducere ecclīaꝫ: q̄n̄do q̄dē illā nec solutꝰ vtiq; seducturus ē. Nā ꝓfecto si eiꝰ alligatio ē nō posse seducere siue n̄ pmitti: q̄d erit solui nisi posse seducere siue pmitti? Quod absit vt fiat. Sꝫ alligatio diaboli ē nō pmitti exercere totaꝫ tētationē quā potest: vel vi vel dolo ad seducēdos hoīes in partē suaꝫ cogēdo violenter fraudulēter ue fallēdo. Qđ si pmitteret̄: in tā lōgo tpe ⁊ tāta īfirmitate multoꝝ: plurimos tales q̄les deus id ppeti nō vult: et fideles deiiceret ⁊ ne crederēt īpediret. Qđ ne faceret alligatꝰ ē. Tūc aūt soluet̄ qn̄ ⁊ breue tēpus erit. Nam tribus annis ⁊ sex mēsibus legit̄ totis suis suorūq; viribꝰ seuiturus: ⁊ tales erūt cū q̄bus ei belli gerandū ē: vt vici tāto eius impetu īsidiisq; nō possint. Si aūt nunq̄ solueret̄ minꝰ appareret maligna eius potētia: minus sancte ciuitatis fidelissima patiētia probaret̄: minus deniq; pspiceret̄ q̄ magno eius malo taꝫ bene vsus fuerit oīpotēs deus: q̄ eū nec oīno abstulit a tētatiōe sāctoꝝ: q̄uis ab eoꝝ interioribꝰ hoībus vbi ī deū credit̄ foras missū: vt forisecus eius oppugnatione ꝓficerēt: ⁊ in eis q̄ sūt ex parte ipsius alligauit: ne q̄ntaꝫ posset effundendo ⁊ exercendo malitiā inumerabiles īfirmos ex quibus multiplicari ecclīaꝫ ⁊ īpleri oportebat: alios crediturꝰos alios iaꝫ credētes a fide pietatis hos deterreret: hos frāgeret: ⁊ solueret̄ in fine: vt q̄ fortez aduersariuꝫ dei ciuitas supauerit: cū ingēti gloria sui redēptoris: adiutoris: liberatoris aspiciat. In eoꝝ sane q̄ tunc futuri sūt atq; fideliuꝫ ꝯparatiōe q̄d sumꝰ nos: qn̄quidē ad illos ꝓbandos tātꝰ soluet̄ inimicꝰ: cū q̄ nos ligatos tātis piculis dimicamꝰ? Quāuis ⁊ h̄ tpis iteruallo q̄sdā xp̄i milites tā prudentes ⁊ fortes fuisse atq; eē nō dubiū ē: vt etiā si tūc ī ista mortalitate viuerēt qn̄ ille soluet̄: oēs eiꝰ īsidias atq; īpetꝰ: et cauerēt prudētissime ⁊ patiētissime sustinerent. Hec aūt alligatio diaboli nō solū facta est ex q̄ cepit ecclīa p̄ter iudeaꝫ t̄rā ī natiōes alias aliasq; dilatari: sꝫ nūc etiā fit ⁊ fiet vsq; ad t̄minum seculi q̄ ē soluēdus: q2 ⁊ hoīes nūc ab īfidelitate ī q̄ ipse eos possidebat ꝯuertunt̄ ad fidē: ⁊ vsq; ī illū finē ꝯuertent̄ sine dubio. Et vtiq; vnicuiq; fideliū iste fortis tūc alligat̄: qn̄ ab illo tāq; vas eiꝰ eripit̄: ⁊ abyssus vbi īclusus ē nō in eis ꝯsumpta ē qn̄ sūt mortui: q̄ tūc erāt qn̄ cepit eē inclusus: sꝫ successerūt eis alii nascendo atq; succedūt donec finiat̄ hoc seculū q̄ oderit xp̄ianos: ī quoꝝ quotidie velut ī abysso cecis: ⁊ ꝓfundis cordibꝰ īcludat̄. Utꝝ aūt ēt illis vltimis tribus ānis ⁊ sex mēsibꝰ: qn̄ solutꝰ totis viribꝰ seuiturꝰ ē aliq̄s ī q̄ n̄ fuerat sit accessurꝰ ad fideꝫ nōnulla q̄stio ē. Quō.n. stabit qđ dictū ē: quis ītrat ī domū fortis vt vasa eiꝰ eripiat: nisi priꝰ alligauerit fortē: si ēt soluto eripiunt̄? Ac p hoc cogere videt̄ ista sētētia: vt credamus illo lꝫ exiguo tpe neminē accessuꝝ eē pplō xp̄iano: sed cū eis qui iam xp̄iani reperti fuerit diabolū pugnaturuꝫ ex q̄bus etiā si victi aliq̄ secuti eū fuerit: nō eos ad p̄destinatū: filioꝝ dei numeꝝ pertinere. Neq; eni frustra ideꝫ ioānes apls q̄ ⁊ hanc apocalypsim scripsit: in eplā sua de q̄busdā dixit. Ex nobis exierūt sꝫ nō erāt ex nobis. Naꝫ si fuissēt ex nobis: mā sissent vtiq; nobiscuꝫ. Sed q̄d fiet de paruulis? Nimiū q̄ppe incredibile est nullos iaꝫ natos ⁊ nondū baptizatos preoccupari christianorum filios illo tempore infantes: nullos etiam ipsis nasci tam diebus: aut si erūt nō eos a parentibus suis vsq; ad generationis lauacrum quocunq; modo perduci. Quod si fiet quo pacto soluto iam diabolo vasa ista eripientur: in cuius domum nemo intrat vt eius vasa eripiat: nisi prius alligauerit eum? Immo vero id potius esse credendum nec qui cadant de ecclesia nec qui accedant ad ecclesiam in illo tempore defuturos: sed profecto tam fortes erunt et parentes pro baptizandis suis paruulis et hi qui tunc primitus credituri sunt: vt illū fortem vincant etiam non ligatum: id est omnibus qualibet antea nunquaꝫ vel artibus insi-

diātē vel vrgētem viribus: ⁊ vigilāter itelligāt:
⁊ tolerāter ferāt: ac si etiā illi nō ligato eripiunť
Nec ideo falsa erit euāgelica illa sētētia. Quis
itrat i domuz fortis vt vasa ei⁹ eripiat nisi prius
alligauerit fortez. Secundum enim eius sentē/
tie veritatem ordo iste seruatus vt est prius alli/
gareť fortis: ereptisq; vasis ei⁹ lōge lateq; ex fir
mis ⁊ ifirmis omnibus gentibus ita multiplica
retur ecclesia: vt ex ipsa rez diuinitus predicta
rū ⁊ ipletaꝝ robustissima fide etiaz soluto vasa
posset auferre. Sicut.n. fatendū ē mltoꝝ refri
gescere caritatē cū abūdat inigtas etiam iusita
tis maximisq; psecutōibus atq; fallacijs diabo
li iā soluti eos: q i libro vite scripti nō sūt eē mul
tos cessuros: hic cogitādū ē: nō solum quos bo/
nos fideles illud tps iueniet: sed nōnullos etiā
q foris adhuc erūt adiuuāte dei grā p scriptura
rū ꝯsideratione: i qbus ⁊ alia ⁊ finis ipse pnun/
ciať quē venire iā sentiūt ad credēdū quod nō
credebāt futuros esse firmiores: ⁊ ad vincendū
etiam non ligatum diabolum fortiores. Quod
si ita erunt: propterea precessisse credenda est
eius alligatio: vt ⁊ ligati ⁊ soluti expoliatio seq̄
retur: quoniam de hac re est dictuz. Quis itra/
bit in domū fortis vt vasa eius eripiat: nisi pri/
us alligauerit fortem?

¶ Quid sit regnū sanctoꝝ cū xpo per mille an/
nos; ⁊ i quo discernať a regno eterno. Cap. ix.

Interea dū mille annis ligatus est dia
bolus: sci dei cū xpo regnāt: etiā ipsius
mille annis eisdē sine dubio ⁊ eodē mo
do itelligēdis. i. iā isto tpe prioris eius aduētus.
Excepto qppe illo regno d' quo i fine dicturus
ē: venite bndicti pris mei possidere paratū vo/
bis regnū. Nisi.n. alio aliquo modo lōge qdem
ipari iā nūc regnarēt cū illo sci ei⁹ qbus ait: ecce
ego vobiscū sū vsq; i ꝯsumationē scli: pfecto nō
ēt nūc diceret ecclia regnū ei⁹ regnū ve celoꝝ.
Nā vtiq; isto tpe i regno dei erudiť scriba ille q
pfert de thesauro suo noua ⁊ vetera de quo su/
pra locuti sumus. Et de ecclesia collecturi sūt
zizania messores illi que pmisit cuz tritico simul
crescere vsq; ad messē. Qd exponēs ait messis
ē finis scli: messores aūt sūt angeli. Sicut ergo
colligūtur zizania ⁊ igni cōburūtur: sic erit i ꝯsu
matōe scli. Mittet filius hoīs angelos suos: et
colligēt de regno eius oīa scādala. Nūquid de
regno illo vbi nulla sūt scādala? De isto ergo re
gno eius qd ē ecclia hic colligēť. Itē dicit. Qui
soluerit vnū de mādatis istis minimis ⁊ docue/
rit sic hoīes minimus vocabiť i regno celoru3.
Qui aūt fecerit sic ⁊ docuerit magnus vocabiť
i regno celoꝝ. Utrūq; dicit i regno celoꝝ: ⁊ qui
nō facit mādata q̄ docet: hoc ē.n. soluere: nō ser
uare: nō facere: ⁊ illū q facit ⁊ sic docet: sed istuz
minimū: illū magnū: ⁊ ꝯtinuo secutus adiūgit.
Dico.n. vobis: q2 nisi abūdauerit iusticia vestra
sup scribaꝝ ⁊ pharisеоꝝ. i. sup iusticiā eoꝝ q sol/
uūt qd docent. De scribis enim ⁊ phariseis alio
loco dicit: quoniam dicunt ⁊ non faciunt. Nisi
ergo super eos abūdauerit iusticia vestra: idest
vt vos non soluatis: sed potius quod docebitis
faciatis: non intrabitis inquit in regnum celoꝝ.
Alio modo igitur intelligendum est regnum ce
lorum vbi ambo sunt: ⁊ ille scilicet qui soluit: qd
docet: et ille qui facit: sed ille minimus: ille ma/
gnus. Alio modo autem regnum celorum dici
tur: quo non intrat nisi ille qui facit. Ac per hoc
vbi vtrunque genus est ecclesia est qualis nunc
est. Ubi autem illud solum erit: ecclesia est qua
lis tunc erit: quando malus in ea nō erit. Ergo
ecclesia ⁊ nunc est regnum christi regnumq; ce
lorum. Regnant cum illo etiā nunc sancti eius
aliter quidem q̄ tunc regnabunt: nec tamē cū
illo regnant zizania q̄uis in ecclesia cuz tritico
crescāt. Regnāt.n. cū illo q faciūt qd ait apls.
Si ꝯsurrexistis cū xpo que sursū sūt sapite vbi
xps ē i dextera dei sedēs: q̄ sursū sunt q̄rite non
que super terram. De qualibus item dicit q eo
rum conuersatio sit in celis. Postremo cuz illo
regnant qui eo modo sunt in regno eius: vt ipsi
etiam sint regnum eius. Quomodo autez sunt
regnum christi: qui vt alia taceam: q̄uis ibi sint
donec colligantur in fine seculi de regno eius
omnia scandala: tamen illic sua querunt non q̄
iesu xpi. De hoc ergo regno militie i quo adhuc
cum hoste cōfligitur aliquādo repugnantibus
vitijs aliquando cedentibus imperatur donec
veniať ad illud pacatissimū regnū vbi sine ho/
ste regnabitur. Et de hac resurrectione prima
que nunc est: liber iste sic loquitur. Cum eniz di
xisset alligari diabolū mille annis: ⁊ postea bre/
ui tēpore solui: mox recapitulādo quid i illis mil
le annis agat ecclesia vel agatur i ea: ⁊ vidi in/
quit sedes ⁊ sedētes super eas: ⁊ iudiciū datū ē
Nō ē hoc putādū de vltimo iudicio dici: sedes
ppositoꝝ ⁊ ipsi prepositi itelligēdi sūt per quos
nūc ecclesia gubernatur. Iudiciū autē dictum
nullū accipiēdū melius videtur: q̄ id qd dictū
est: que ligaueris in terra ligata erunt ⁊ in celo

⁊ que solueritis in terra soluta erūt ⁊ i celo. Uñ
apostolus: quid eiz mihi est ingt de his que foris
sūt iudicare? Nōne de his que sūt itus vos iudi
catis? Et aīe iquit occisoꝝ propter testimōiū ie
su ⁊ propter verbum dei subauditur qđ postea
dicturus est: ⁊ regnauerūt cū iesu mille annis:
aīe scilicet martyꝝ nōdum sibi corporibus suis
redditis. Necꝫ enim pioꝝ anime mortuorum
separantur ab ecclesia: que nunc est etiam re-
gnū christi. Alioquin nec ad altare dei eoꝝ me
moria fieret in cōmunione corporis christi: nec
aliquid ꝓdessent ad eius baptismum in pericu
lis currere: ne sine illo finiatur hec vita: nec ad
recōciliationem si forte per penitentiam malā
ue conscientiam quisꝫ ab eodez corpore sepa-
ratus est. Cur enī fiunt ista nisi quia fideles etiā
defuncti membra eius sunt? Quanuis ergo
cum suis corporibus nondum: iam tamen eoꝝ
anime regnāt cū illo: dum isti mille anni decur-
rūt. Unde i hoc eodē libro ⁊ alibi legitur: Bea-
ti mortui qui i domino moriuntur. Amodo etiā
iā dicit spiritus vt regescant a laboribus suis:
nam opera eoꝝ sequuntur illos. Regnat itaqꝫ
cū christo nunc primū ecclesia i viuis ⁊ mortu-
is. Propterea enim sicut dicit apostolus mor-
tuus est christus vt viuorum ⁊ mortuorum do
minetur. Sed ideo tātummodo martyruz aīas
cōmemorauit: quia ipsi mortui ꝑcipue regnāt
qui vsqꝫ ad mortem pro veritate certauerunt.
Sed a parte totū etiā mortuos ceteros intelli-
gimus pertinentes ad ecclesiā quod est regnū
christi. Quod vero sequitur: ⁊ si qui non adora
uerint bestiā nec imaginē eius: nec acceperint
īscriptionē i frōte aut i manu sua: similiter ⁊ de
viuis ⁊ mortuis debemus accipere. Que porro
sit ista bestia ꝗuis sit diligentius regrēdū: nō tñ
abhorret a fide recta: vt ipsa ipia ciuitas itelli-
gat̄: ⁊ ppl's ifideliū ꝯtrarius fideli ppl'o ⁊ ciuita
ti dei. Imago vero eius simulatio eius mihi vi-
det̄: i eis scilicet hoībus q velut fidē ꝓfitētur et
īfideliter viuūt. Fingūt. n. se eē qđ nō sūt: vocā
turqꝫ nō veraci effigie sz fallaci imagine xpiani
Ad eādē nāqꝫ bestiā ptinēt nō solū apti inimici
nois xpi ⁊ eius gl'iosissime ciuitatis sed etiā ziza
nia q̄ de regno eius qđ ē eccl'ia i fine scl'i colligē
da sūt. Et q sūt q bestiā nō adorāt nec imaginez
eius: nisi q faciūt qđ ait apl's: ne sitis iugū ducē
tes cū ifidelibus? Nō adorāt eiz. i. nō ꝯsentiūt:
nō subiiciunt̄: neqꝫ accipiūt iscriptionē: notam
scilicet criminis i frōte: ꝑpter ꝓfessionē: i manu
propter operationes. Ab his ergo malis alieni
siue adhuc i ista mortalitate viuētes: siue defū-
cti regnāt cū xpo: iā nūc quodāmodo huic tēpo
ri ꝯgruo per totū hoc iteruallū qđ numero mil-
le significat̄ annoꝝ. Reliqui eoꝝ iquit nō vixe
rūt. Hora. n. nūc est: cū mortui audiūt vocē filij
dei: ⁊ qui audierit viuent. Reliqui eoꝝ non vi-
uēt. Quod vero subdidit donec finiantur mille
anni: itelligēdū est ꝙ eo tēpore nō vixerūt quo
viuere debuerūt: ad vitā scilicet de morte trā-
seundo. Et ideo cū dies venerit quo fiet ⁊ cor-
poꝝ resurrectio: nō ad vitā de monumētis pro-
cedēt: sed ad iudiciū: ad dānationē scilicet que
secūda mors dicitur. Donec eiz finiantur mille
anni: quicūqꝫ nō vixerit: idest isto toto tempore
quo agitur prima resurrectio: nō audierit vocē
filij dei: ⁊ ad vitā de morte trāsierit: profecto in
secūda resurrectione que carnis est: i mortē se-
cūdā cū ipsa carne trāsibit. Sequitur. n. ⁊ dicit.
Hec resurrectio prima est beatus et sanctus q
habet in hac prima resurrectione partē. i. parti-
ceps eius est. Ipse est aūt particeps eius q non
solū a morte que i peccatis est reuiuiscit: veruz
etiā i eo qđ reuixerit permanet. In his iquit se-
cūda mors nō habet potestatē. Habet ergo i re
liquis de quibus superius ait: reliqui eoꝝ nō vi
xerūt donec finiātur mille anni: qm̄ isto toto tē-
poris iteruallo qđ mille annos vocat: quātūcū-
qꝫ i eo quisqꝫ eoꝝ vixit in corpore non reuixit a
morte in qua eum tenebat impietas: vt sic reui-
uiscendo prime resurrectionis particeps fieret
atqꝫ i eo potestatē secūda mors nō haberet.

Quid rñdēdū sit eis q putāt resurrectionem
ad sola corpora: nō etiā ad aīas ptinere. Cap. x.

Sunt q putāt resurrectionē dici nō pos-
se nisi corpoꝝ: ideo istā quoqꝫ i corpori-
bus primā futurā eē ꝯtēdūt. Quoꝝ. n.
ē cadere iquiūt eoꝝ ē resurgere. Cadūt aūt cor
pora moriēdo: nā a cadēdo cadauera nūcupāt̄.
Nō ergo aīaꝝ iquiūt resurrectio pōt eē: sz cor-
poꝝ. Sz qd ꝯtra apl'z dnt q eā resurrectionem
appellat. Nā scđz iteriorē nō scđm exteriorem
hoiez vtiqꝫ resurrexerāt: qb' ait. Si surrexistis
cū xpo q̄ sursū sūt sapite. Quē sensuz alijs v̄bis
alibi posuit dicēs: vt quēadmodū xps a mortu
is resurrexit p gl'iā pris: sic ⁊ nos i nouitate vite
ambulem'. Hic ē ⁊ illud. Surge qui dormis et
exurge a mortuis ⁊ illuminabit te xps. Qđ aūt
dnt nō possūt resurgere nisi q cadūt: ⁊ ideo pu-
tāt resurrectōez ad corpora nō ad aīas ptinere

q2 corporu3 ē cadere:cur nō audiūt nō receda/tis ab illo ne cadatis:τ suo dn̄o stat aut cadit: τ q putat se stare videat ne cadat. Puto.n.q̄ in aīa nō ī corpore casus iste cauēdus ē. Si igitur cadētiū ē resurrectio:cadūt τ aīe: pfecto τ animas resurgere cōfitēdū ē. Quod aūt cū dixisset ī istis secūda mors nō hꝫ potestatē: adiūxit atq̄ ait:sꝫ erunt sacerdotes dei τ xp̄i: τ regnabūt cū eo mille ānis. Nō vtiq̄ de solis episcopis τ presbyteris dictū ē:q pprie iā vocantur ī ecclesia sacerdotes:sꝫ sicut oēs christianos dicim⁹ ppter mysticū chrisma:sic oēs sacerdotes qm̄ mēbra sūt vni⁹ illi⁹ sacerdotis. De qb⁹ apl's petrus. Plebs ingt scā regale sacerdotiū. Sane licet breuiter atq̄ trāseūter insinuauit deuꝫ eē xp̄ꝫ:dicēdo sacerdotes dei τ christi:hoc ē patris τ filij:q̄uis ppter formā serui sicut filij hoīs: ita ēt sacerdos xp̄i effect⁹ sit ī eternū secūdum ordinē melchisedech. De qua re in hoc opere non semel diximus.

¶ De gog τ magog quos ad persequendā ecclesiaꝫ dei solutus prope finem seculi diabolus incitabit. Capitulum.xi.

Et cū finiti fuerint inquit mille anni: soluet sathanas de custodia sua:τ exibit ad seducēdas nationes que sūt in quatuor angulis terre Gog τ magog τ trahet eas ī bellū:quoꝝ numerus ē vt arena maris. Ad hoc ergo tūc seducet:vt ī hoc bellū trahat. Nā τ antea modis quib⁹ poterat p multa mala τ varia seducebat. Exibit aūt dictū ē ī aptā psecutionē de latebris erūpet odiorū. Hec.n. erit nouissima psecutio nouissimo iminēte iudicio:quā scā ecclesia toto terraꝝ orbe patietur: vniuersa.s.ciuitas christi ab vniuersa diaboli ciuitate:quātacūq̄ erit vtraq̄ sup terrā. Gētes quippe quas appellat gog τ magog: non sic sunt accipiēde tanq̄ sint aliq mali ī aliq parte terraꝝ barbari cōstituti: siue quod quidam suspicāt getas τ massagetas pp horū nominū litteras pmas:siue alios aliquos alienigenas τ a romano iure seiunctos. Toto nāq̄ orbe terrarū significati sūt isti eē:cū ē dictū natiōes q̄ sūt in quatuor angulis terre:easq̄ esse subiecit gog τ magog. Quoꝝ interpretationē nominū eē cōperim⁹ gog tectū:magog detectū: tanq̄ dom⁹ τ ipse qui pcedit de domo. Gentes ergo sūt ī qb⁹ diabolū velut ī abysso superi⁹ itelligebam⁹ iclusū:τ ipse de illis quodāmodo sese offerēs τ pcedēs v t ille sint tectū:ille detectum

Si āt vtrūq̄ referam⁹ ad gētes nō vnū horuꝫ ad illas:alterū ad diabolū:τ tectū ipse sūt gentes:q2 in eis nūc icludit τ quodāmodo tegitur inimic⁹ āti quus:τ de tecto ipse erūt quādo in apertū odiū de operto erupture sunt. Quod vero ait:τ descenderūt sup terre latitudinē:τ cinxerunt castra scōꝝ τ dilectā ciuitatē:nō vtiq̄ ad vnū locū venisse vel venturi esse significati sūt:q̄si aliquo vno loco futura sint castra scōꝝ τ dilecta ciuitas:cū hec nō sit nisi christi ecclesia toto orbe terrarū diffusa:ac p hoc vbicūq̄ tūc erit q̄ in oīb⁹ gētib⁹ erit:qđ significatū nomine latitudīs terre. ibi erūt castra scōꝝ:ibi dilecta deo ciuitas ei⁹:ibi ab oīb⁹ inimicis suis:q2 τ ipsi cū illa ī oīb⁹ gētib⁹ erūt:persecutionis illius īmanitate cingent:hoc ē in angustia tribulatiōis artabit:vrgebit:cōcludet:nec militiaꝫ suā deseret q̄ vocabulo ē appellata castroruꝫ.

¶ An ad vltimum suppliciū pertineat ipiorum q̄ descendisse ignis de celo τ eosdem comedisse memoratur. Capitulū.xij.

Quod vero ait τ descēdet ignis de celo τ comedet eos nō extremū putādū est id esse suppliciū:qđ erit cū dicet. discedite a me maledicti in ignē eternū. Tūc qppe in ignē mittētur ipsi:nō ignis de celo veniet sup ipsos. Hic aūt bene itelligit de celo:de ipa firmitate scōꝝ qua nō cessuri sūt seuientib⁹ vt eoꝝ faciāt volūtatē. Firmamētū.n.ē celū cui⁹ firmitate illi cruciabūtur ardētissimo zelo:qm̄ nō potuerūt attrahere ī partes antichristi scōs christi:τ ipse erit ignis q comedet eos. Et hoc a dō:q2 dī munere fiūt sācti insupabiles vnde excruciātur inimici. Sicut.n.zelus ī bono positū ē vbi legitur zelus domus tue comedit me: ita ecōtrario ī malo vbi dicit:zelus occupauit plebē ineruditā. Et nunc ignis cōtrari⁹ comedet:τ nūc vtiq̄ excepto.s. vltimi illi⁹ igne iudicij. Aut si ipsam plagam qua pcutiēdi sūt ecclesie psecutores veniēte iā xp̄o:quos viuētes inueniet sup terrā qn̄ iterficiet antixp̄m spū oris sui:ignē appellauit descēdētē de celo eosq̄ comedētē. Neq̄ hoc vltimū suppliciū erit ipioꝝ sꝫ illud qđ facta corpoꝝ resurrectiōe passuri sūt.

¶ An ante tempus persecutiōis antichristi mille anni ānumerādi sint. Capitulū.xiij.

Hec psecutio nouissima q̄ futura est ab antixp̄o:sicut iā dixim⁹:q2 τ ī hoc libro supi⁹ τ apud danielē pphetā positū ē: trib⁹ ānis τ sex mēsib⁹ erit. Qđ tempus quāuis

exiguũ vtrũ ad ãnos mille ꝑtineat: q̄bus ⁊ dia
bolũ ligatũ dicit ⁊ scõs cũ xp̄o regnare an eis
dem annis hoc paruũ spaciũ subdatur: atq̃ sit
extra merito ambigit̃. Quia si dixerimꝰ ad eos
dẽ ãnos hoc ꝑtinere nõ tãto tẽpore: sed ꝓlixio
re cũ xp̄o regnũ sãctoꝝ reperiet̃ extẽdi: q̃ dia
bolus alligari: ꝑfecto. n. sancti: cũ suo rege ẽt
ĩ ipsa precipue persecutione regnabũt: mala tã
ta vincẽtes qñ iã nõ erit diabolus alligatus vt
eos ꝑsequi oibꝰ viribꝰ possit. Quomõ ergo ista
scriptura eisdẽ mille ãnis vtrũq̃ determinat
diaboli. s. alligationẽ regnũq̃ scõꝝ: cũ triũ an
noꝝ ⁊ sex mẽsiũ itervallo: prius desinat alliga
tio diaboli: q̃ regnũ scõꝝ in his mille annis cũ
xp̄o? Si aũt dixerimꝰ paruũ ꝑsecutiõis huius
hoc spaciũ nõ cõputãdũ ĩ mille ãnis: sȝ eis iple
tis potiꝰ adijciẽdũ vt ꝓprie possit intelligi: ꝙ cũ
dixisset sacerdotes dei ⁊ xp̄i regnabũt cum eo
mille annis adiecerit ⁊ cũ finiti fuerint mille an
ni soluet̃ sathanas de custodia sua: isto. n. mo
do ⁊ scõꝝ regnũ ⁊ vinculũ diaboli simul cessa
tura eẽ significat: vt demũ illiꝰ persecutiõis tẽ
pus nec ad scõꝝ regnũ nec ad custodiam satha
ne quoꝝ vtrũq̃ ĩ mille annis ẽ pertinere: sȝ su
peradditũ ⁊ extra cõputãdũ eẽ credat̃: coge
mur fateri scõs ĩ illa persecutiõe regnaturos
nõ eẽ cũ xp̄o. Sed q̄s audeat dicere cũ illo tũc
nõ regnatura sua mẽbra: qñ ei maxĩe atq̃ for
tissime coherebũt: ⁊ quo tẽpore quãto erit acri
or ĩpetꝰ belli: tãto maior gloria nõ cedẽti: tanto
densior corona martyrij? aut si ꝓpter tribulati
ones quas passuri sũt nõ dicẽdi sũt regnaturi:
cõsequẽs erit vt ẽt superioribꝰ diebus ĩ eisdem
mille ãnis quicũq̃ tribulabũtur scõꝝ: eo ip̄o tẽ
pore tribulatiõis sue cũ xp̄o nõ regnasse dican
tur. Ac ꝑ hoc ⁊ illi quoꝝ aĩas auctor huius li
bri vidisse se scribit occisoꝝ ꝓpter testimoniũ
iesu ⁊ ꝓpter verbũ dei: nõ regnabunt cũ xp̄o:
qñ patiebãt̃ ꝑsecutiõẽ: ⁊ ipsi regnũ xp̄i ñ erãt
quos xp̄s excellẽtius possidebat. Absurdissi
mũ id q̄dẽ ⁊ omni mõ aduersandũ. Sed certe
aĩe victrices gloriosissimoꝝ martyrũ oibꝰ dolo
ribꝰ ac laboribus sup̄atis atq̃ finitis: posteaq̃
mortalia mẽbra posuerũt cũ xp̄o: vtiq̃ regna
uerũt ⁊ regnãt donec finiãtur mille ãni: vt po
stea ẽt corporibꝰ receptis iã ĩmortalibꝰ regnẽt.
Proinde illis tribꝰ annis atq̃ dimidio: aĩe occiso
rũ pro eiꝰ martyrio ⁊ que tũc antea de corpori
bus exierũt ⁊ que ipsa nouissima persecutione
sũt exiture: regnabunt cum eo donec finiatur

mortale seculũ: ⁊ ad illud seculũ vbi mors non
erit transeatur. Quocirca cum xp̄o regnantiũ
scõꝝ plures anni erũt q̃ vĩculi diaboli atq̃ cu
stodie. Quia illi cũ rege suo filio dei: iã diabolo
nõ ligato etiã ꝑ tres illos annos ac semissem re
gnabũt. Remanet igit̃ cũ audimꝰ sacerdotes
dei ⁊ xp̄i regnabũt cũ eo mille annis: ⁊ cũ finiti
fuerint mille anni soluet̃ sathanas de custodia
sua: aut nõ regni huius scõꝝ intelligamꝰ ãnos
mille finiri: sȝ vinculi diaboli atq̃ custodie: aut
annos mille. i. oẽs ãnos suis quosq̃ horis diuer
sis ac ꝓprijs ꝓlixitatibꝰ finiẽdos ãpliores san
ctoꝝ regno breuiores diaboli vinculo: aut cer
te quoꝝ triũ ãnoꝝ ⁊ sex mẽsiũ breuissimũ spaci
um ẽ cõputari voluisse credat̃: siue ꝙ minꝰ sa
thane vinculũ: siue ꝙ ampliꝰ videt̃ habere re
gnũ scõꝝ sicut de quadrigentis annis ĩ sexto
decimo huius operis volumine disputaui: q̃m
aliq̄ plus erãt ⁊ tñ quadrigẽti sũt nũcupati: ⁊ ta
lia sepe repiũtur ĩ sacris litteris si q̄s aduertat.

De dãnatiõe diaboli cũ suis: ⁊ per recapitu
lationẽ de resurrectione corporũ omniũ mor
tuorũ: ⁊ de vltima retributiõe. Capitulũ. xiiij.

Post hanc autem persecutionis nouis
sime cõmemorationẽ: breuiter cõple
ctit̃ totũ: quod vltimo iã iudicio dia
bolus ⁊ cũ suo iã principe ciuitas inimica passu
ra est. Dicit. n. ⁊ diabolus q̄ seducebat eos mis
sus ẽ ĩ stagnũ ignis ⁊ sulphuris: quo ⁊ bestia et
ꝑseudo ꝓpheta excruciabũt̃ die ac nocte ĩ scl̃a
seculoꝝ. Bestiã bene ĩtelligi ipsã ĩpiã ciuitatẽ
supra diximus. Pseudo vo ꝓpheta eius aut
antixp̄s ẽ: aut imago illa. i. figmentum illud de
quo ibi locuti sumus. Post hoc ipsum nouissi
mum iudicium quod erit in secunda resurrecti
one mortuoꝝ: que corpoꝝ ẽ recapitulãdo nar
rat quomodo sibi fuerit reuelatum. Et vidi in
quit thronũ magnũ ⁊ candidum ⁊ sedentem su
per eum: ⁊ ab eius facie fugit celum ⁊ terra: et
locus eorũ non est inuentus. Nõ ait vidi thro
num magnum ⁊ candidum ⁊ sedentem sup eũ
⁊ ab eius facie fugit celum ⁊ terra: quoniã non
tunc factum est idest antequã esset de viuis et
mortuis iudicatum: sed eum se vidisse dixit in
throno sedentem: a cuius facie fugit celum
⁊ terra: sed postea. Peracto quippe iudicio
tunc desinet esse hoc celum ⁊ hec terra: quan
do incipiet celum nouum esse ⁊ terra noua.
Mutatiõne itaque rerum non omnino in inte
ritum transibit hic mũdus. Unde ⁊ apostolus

dicit: Preterit enim figura huius mundi volo
vos ſine ſollicitudine eẽ. Figura ergo preterit
non natura: Cum ergo iohãnes ſe vidiſſe dixiſ-
ſet ſedentẽ ſup thronum: a cuius facie qꝺ po-
ſtea futuꝝ eſt fugit celũ ⁊ terra: ⁊ vidi inqt mor-
tuos magnos ⁊ puſillos. Et apti ſũt libri: ⁊ aliꝰ
liber aptus ẽ q̄ ẽ vite vniuſcuiuſcꝫ ⁊ iudicati ſũt
mortui ex ipſis ſcripturis libroꝝ: ſecundũ ſua
facta. Libros dixit eſſe aptos: ⁊ librum de quo
cuiuſmõi ſit nõ tacuit qui eſt iquit vite vniuſcu
iuſcꝫ. Ergo illi libri quos loco priore poſuit: itel
ligẽdi ſunt ſancti ⁊ veteres ⁊ noui: vt i illis oſtẽ-
derẽt que deus mãdata ſua fieri iuſſiſſet. In il
lo aũt q̄ eſt vite vniuſcuiuſcꝫ qd hoꝝ quiſcꝫ non
feciſſet ſiue feciſſet. Qui liber ſi carnaliter cogi-
tetur: qs eius magnitudinẽ aut longitudinẽ va
leat eſtimare. Aut quãto tpe legi poterit liber: i
quo ſcripte ſũt vniuerſe vite vniuerſoꝝ. An tã
tus angeloꝝ numerus aderit: q̃tus hoĩuꝫ ade-
rit: vt ⁊ vitam ſuam quiſcꝫ ab angelo ſibi adhibi
to audiat recitari. Non ergo vnus liber erit oĩ-
um: ſed ſinguli ſingulorꝫ. Scriptura vero iſta
vnum volens intelligi: ⁊ alius inquit liber aper-
tus ẽ. Quedã igĩ vis ẽ itelligẽda diuina: qua fi
et vt cuicꝫ opa ſua vel mala cũcta i memoriaꝫ
reuocẽtur ⁊ mẽtis ituitu mira celeritate cernã-
tur: vt accuſet vel excuſet: ſciẽtia ꝯſciẽtiã atcꝫ
ita iſimul oẽs ⁊ ſinguli iudicẽt. Que nimiꝝ vis
diuina libri nomẽ accepit. In ea qppe quodam
modo legit̃ q̄cq̄d a faciẽte recolit̃. Vt aũt oſtẽ-
dat q mortui ſint iudicãdi. i. puſilli ⁊ magni: reca
pitulãdo dicit: tancꝫ ad id rediẽs qꝺ p̄terierat:
vel potius diſtulerat. Et exhibuit mortuos ma
re q i eo erãt: ⁊ mors ⁊ ifernus reddiderũt mor-
tuos quos i ſe hẽbãt. Hoc pculdubio prius fa-
ctũ ẽ q̃ mortui eſſẽt iudicati: ⁊ tñ illud prius di-
ctũ ẽ. Hoc eſt ergo qꝺ dixi: recapitulãdo eũ ad
id rediſſe qꝺ itermiſerat. Hũc aũt ordinẽ tenu
it: atcꝫ vt explicarẽt ipſe ordo cõmodius etiaꝫ
de mortuis iudicatis qꝺ iaꝫ dixerat ſuo repeti-
uit loco. cũ eiꝫ dixiſſet ⁊ exhibuit mortuos ma-
re q i eo erãt ⁊ mors ⁊ ifernus reddiderũt mor-
tuos quos i ſe hẽbant: mox addidit qꝺ paulo añ
poſuerat: ⁊ iudicati ſũt ſinguli ſcꝺꝫ facta ſua.

¶ Qui ſint mortui quos ad iudiciũ exhibuit ma
re: vel quos mors ⁊ iferri reddiderũt. Cap. xv.

Hoc eſt eĩm qꝺ ſupra dixerat: ⁊ iudicati
ſunt mortui ſcꝺꝫ facta ſua. Sed q ſunt
mortui quos mare exhibuit q i eo erãt
Necꝫ eiꝫ q in mari moriũtur nõ ſũt i iferno: aut
corpora eoꝝ ſeruãtur i mari: aut qꝺ ẽ abſurdiꝰ
mare hẽbat bonos mortuos: ⁊ ifernus malos.
Quis hoc putauerit? Sed pfecto ꝯueniẽter
quidã hoc loco mare pro iſto ſeculo poſitũ ac-
cipiũt. Cũ ergo ⁊ quos hic inueniet xp̄s in cor
pore cõſtitutos: ſimul ſignificaret cũ his qui
reſurrecturi ſũt iudicandos ẽt ipſos mortuos
appellauit: ⁊ bonos quibꝰ dici t̃. mortui. n. eſtis
⁊ vita veſtra abſcõdita ẽ i deo cũ xp̄o: ⁊ malos
de qbꝰ dr̃. ſine mortuos ſepelire mortuos ſuos
Poſſunt mortui ẽt pp̄ter hoc dici ꝙ mortalia
gerũt corpora. Unde apl's: corpus qdẽ ait mor
tuũ ẽ pp̄ter peccatũ: ſpũs aũt vita ẽ pp̄ter iuſti
tiã vtrũcꝫ i hoĩe viuẽte atcꝫ i hoc corpore con-
ſtituto eẽ ꝺmõſtrãs: ⁊ corpus mortuũ: ⁊ ſpiritũ
vitã. Nec tñ dixit corpus mortale ſꝫ mortuum
Q̃uis eadẽ paulopoſt ẽt mortalia corpora ſicut
vſitatiꝰ vocãtur appellet. Hos ḡ mortuos ex-
hibuit mare q i eo erãt. i. exhibuit hoĩes hoc ſe-
culũ q̄cũcꝫ i eo erant: q nõdũ obierãt. Et mors
⁊ ifernus iquit reddiderũt mortuos quos i ſe
habebãt. Mare exhibuit: qꝛ ſi q inuẽti ſint af-
fuerũt. Mors vͦo ⁊ ifernꝰ reddiderũt: qm̃ vite
de q̃ iã exierãt reuocarũt. Nec fruſtra fortaſ
ſe nõ ſatis fuit vt diceret mors aut ifernus: ſꝫ
vtrũcꝫ dictũ ẽ. Mors pp̄ter bonos q tãtũmõ
mortẽ ppeti potuerũt: nõ ⁊ ifernũ: ifernꝰ autẽ
pp̄ter malos: q ẽt apud iferos penas pendũt.
Si. n. nõ abſurde credi videt̃ antiquos ẽt ſcõs
q vẽturi xp̄i tenuerũt fidẽ locis qdẽ a tormen-
tis impiorum remotiſſimis: ſed apud inferos
fuiſſe donec in eos ſanguis chriſti ⁊ ad ea loca
deſcẽſus erueret: pfecto deiceps boni fideleſ
effuſo illo p̄cio iã redẽpti prorſus iferos neſci-
unt: donec ẽt receptis corporibꝰ bona recipiãt
q̄ merẽt̃. Cũ ãt dixiſſet ⁊ iudicati ſũt ſinguli ſm
facta ſua: breuit̃ ſubiecit queãdmodũ iudicati
fuerit. Et mors ⁊ ifernꝰ inquit miſſi ſũt in ſta-
gnũ ignis. His oĩbꝰ ſignificãs diabolũ qm̃ mor
tis ẽ auctor ⁊ penaꝝ infernarũ: vniuerſamcꝫ
ſimul demonũ ſocietatẽ. Hoc eſt. n. qꝺ ſupra
euidẽtiꝰ preoccupãdo iã dixerat: ⁊ diabolus q
ſeducebat eos miſſus eſt in ſtagnũ ignis ⁊ ſul-
furis. Quod vbi vͦo obſcuriꝰ adiũxerat dicẽs
ꝙ ⁊ beſtia ⁊ pſeudo pp̄heta hic aptiꝰ ⁊ q nõ ſũt
inquit iuẽti i libro vite ſcripti miſſi ſunt in ſta-
gnũ ignis: nõdũ liber iſte cõmemorat ne obliui
one fallatur: ſed predeſtinationẽ ſignificat eo
rũ qbus et̃na dabitur vita. Necꝫ enim neſcit
eos deus ⁊ in hoc libro legit vt ſciat: ſed potius

ipſa eiꝰ pñtia de illis q̄ falli nō pōt liber eſt vite i quo ſūt ſcripti.i.precogniti. Finito aūt iudicio quo p̄nūciat̄ iudicādos malos: reſtat vt de bonis etiā dicat. Jam enim explicauit q̄ꝫ breuiter a domino dictum eſt: ſic ibunt iſti in ſupplicium eternum: ſequitur vt explicet quod ibi etiā cōnectitur: iuſti autem in vitam eternam.

¶ De celo nouo ⁊ terra noua. Capitulum.xvj.

Et vidi iquit celū nouū ⁊ terram nouā. Nā primū celū ⁊ t̄ra prima receſſerūt ⁊ mare iā nō eſt. Jſto fiet ordie qd̄ ſupius p̄occupādo iā dixit vidiſſe ſe ſup thronum ſedētē a cuius facie fugit celū ⁊ terra. Judicatis qppe his q ſcripti nō ſunt i libro vite ⁊ i eternū ignē miſſis: q ignis cuiuſmodi ⁊ i qua mūdi vel rerū pte futurus ſit: hominū ſcire arbitror neminē: niſi forte cui diuinꝰ ſpiritꝰ oñdit. Tūc figura huius mūdi mūdanorum regnum cōflagratōe preteribit: ſicut factum eſt mūdanarū aquaꝝ vndatōe diluuij. Jlla itaq̄ꝫ vt dixi cōflagratōe mundana elemētorum corruptibilium qualitates q̄ corpibꝰ nr̄is corruptibilibꝰ cōgruebāt ardēdo penitus iteribūt: atq̄ꝫ ipa ſubſtantia eas qualitates hēbit q̄ corporibus imortalibus mirabili mutatōe cōueniūt vt mūdus ſcilicet i melius inouatꝰ apte ac cōmodetur hominibus etiā carne in melius inouatis. Qd̄ autem ait ⁊ mare nō erit: vtrū maximo illo ardore ſiccet̄: an ⁊ ipſū vertat̄ imelius nō facile dixeriꝫ. Celū qppe nouū ⁊ terrā nouā futurā legimꝰ de mari aūt nouo aliquid me vſpiā legiſſe nō recolo: niſi qd̄ i hoc eodē libro repitur tanq̄ꝫ mare vitreū criſtallo ſil'e. Sꝫ tūc nō de iſto fine ſcl'i loq̄bat̄: nec ꝓprie dixiſſe videt̄ mare: ſꝫ tanq̄ꝫ mare. Quāuis ⁊ nūc ſicut clamat ꝓphica locutio ꝓprijs verbis trāſlata miſcere: ac ſic quodāmodo velate qd̄ dicit̄ potuit de illo mare dicere: ⁊ mare iā nō eſt: de quo ſupra dixerat: ⁊ exhibuit mare mortuos q erāt i eo. Jā enim tūc nō erit hoc ſcl'ꝫ vita mortaliū turbulentum ⁊ procelloſum quod maris nomine figurauit.

¶ De eccleſie glorificatione ſine fine poſt mortem. Capitulum.xvij.

Et ciuitatē iquit magnā hierl'ꝫ nouam vidi deſcēdētē de celo a deo aptatam: quaſi nouā nuptā ornatā marito ſuo. Et audiui vocē magnā de throno dicētē. Ecce tabernaculū dei cū hoibus: ⁊ habitabit cū eis: ipſi erunt ppl's eiꝰ: ⁊ ipſe deus erit cū eis: ⁊ abſterget oēꝫ lachrymā ab oculis eoꝝ: ⁊ mors iā nō erit neq̄ꝫ luctus neq̄ꝫ clamor ſed nec vllꝰ dolor: q̄a priora abierūt. Et dixit ſedens i throno: ecce noua facio oia. De celo deſcēdere dr̄ ciuitas iſta: quoniā celeſtis eſt gratia qua deus fecit eā. Propt̄ qd̄ dicit ei p eſaiā. Ego ſum dn̄s faciens te. Et de celo quidē ab initio ſui deſcendit: ex quo p huius ſeculi tēpus gratia dei deſup veniēte p lauacrū regeneratōis miſſo ſpiritu ſancto de celo: ſubinde ciues eius accreſcunt: Sed p iudiciū dei qd̄ erit nouiſſimum per eius filiū ieſū chriſtū tanta eius ⁊ tā noua de dei munere claritas apparebit: vt nulla remaneāt veſtigia vetuſtatis: qñ qdē corpora ad icorruptōeꝫ atq̄ꝫ immortalitatē nouā ex vetere corruptōe ac mortalitate trāſibūt. Nā hoc de iſto tpe accipe quo regnat cū regno ſuo mille annis: ipudētie nimie mihi videt̄: cū aptiſſime dicat. Abſterget deus oēꝫ lachrymā ab ocl'is eoꝝ: ⁊ mors iā nō erit neq̄ꝫ luctus neq̄ꝫ clamor: ſed nec dolor erit vllus. Quis.n.tā ſit abſurdus ⁊ obſtinatiſſima ɔtētōe veſanus: q audeat affirmare i huiꝰ mortalitatis erūnis: nō dico ppl'ꝫ ſcm̄ ſed vnūquēq̄ꝫ ſcōꝝ: q hāc vl' ducat vl' ducturꝰ ſit vl' duxerit vitā: nullas hñtē lachrymas ⁊ dolores: cū potiꝰ q̄ꝫto q̄ſq̄ꝫ ē ſāctior ⁊ ſci ɔ̄ſiderij plenior: tāto ſit eiꝰ i orādo fletꝰ vberior. An nō ē vox ciuitatis ſupne hierl'ꝫ q̄ dicit: fcē ſūt mihi lachryme mee panes die ac nocte. Et lauabo p ſingulas noctes lectū meū: lachrymis meis ſtratū meuꝫ rigabo: ⁊ gemitus meꝰ nō ē abſcōditꝰ a te: ⁊ dolor meꝰ renouatꝰ ē. Aut v̄o nō eiꝰ ſūt filij: q igemiſcūt grauati: i quo nolūt expoliari ſꝫ ſupueſtiri: vt abſorbeat̄ mortale hoc a vita. Nōne ipſi ſūt q p̄mitias ſpūs hñtes i ſemetipis igemiſcūt: adoptōeꝫ expectātes redēptōeꝫ corporis ſui. An ipſe apl's paulus nō erat ſupnus hierl'imitanus: vl' nō ml'to magis h̄ erat: qñ ꝓ iſrl'iticis carnalibꝰ frībꝰ ſuis triſtitia illi magna erat: ⁊ dolor ɔtinuus cordi eius. Qñ aūt mors non erit i iſto tpe: niſi qñ dicet̄: vbi eſt mors ɔtētio tua: vbi ē mors aculeꝰ tuꝰ? Aculeꝰ aūt mortis pctm̄ ē. Qd̄ tūc vtiq̄ꝫ nō erit qñ dicetur vbi ē? Nūc v̄o nō qlibet illiꝰ ciuitatis ifimꝰ ſꝫ idē ipſe ioh̄es i ep'la ſua clamat. Si dixerimꝰ q̄ nō hēmꝰ pctm̄ noſipſos ſeducimꝰ ⁊ v̄itas i nobis nō ē. Et i h̄ qdē libro cuiꝰ nomē ē apocalypſiſ obſcure ml'ta dīr vt mētē legētis exerceāt. Et pauca i eo ſūt ex quoꝝ manifeſtatōe idagēt̄ cetera cū labore: maxime q2 ſic eadē ml'tis modis repetit: vt alia atq̄ꝫ alia dicere videat̄: cū aliter atq̄ꝫ aliter hec ipſa dicere iueſtiget̄. Utrū i his

verbis vbi ait absterget deus omnē lachrymā ab oculis eoꝝ: ⁊ moꝛs iā non erit: neqꝫ luct⁹ neqꝫ clamoꝛ: sed nec doloꝛ vllus: tāta late sunt dicta de futuro seculo ⁊ de imoꝛtalitate atqꝫ eternitate scōꝝ. Tūc.n. solum atqꝫ ibi solū ista non erunt: vt nulla debeam⁹ in sacris lr̄is querere vl̄ legere manifesta si hec putauerim⁹ obscura

¶ Quid apostolus petr⁹ de nouissimo dei iudicio p̄dicare docuerit moꝛtuoꝝ. Caplm̄. xviij.

Nunc iā videam⁹ qd ēt apostolus petr⁹ de hoc iudicio scripserit. Ueniet inqt in nouissimo dierū illusione illudētes secūdū ꝓprias cōcupiscētias suas eūtes ⁊ dicentes. Ubi ē ꝓmissū p̄ntie ei⁹: Ex quo.n. patres doꝛmierūt: sic oia perseuerāt ab initio creature. Latet.n. illos hoc volētes: qꝛ celi erāt olim ⁊ terra de aqua ⁊ per aquam cōstituta dei verbo: per quē qui tunc erat mūdus aqua mūdat⁹ deperijt. Qui aūt nūc sunt celi ⁊ terra eodem verbo sūt repositi igni reseruādi i diē iudicij ⁊ perditionis ipioꝝ hominū. Hoc vnū ꝟbo non lateat vos carissimi qꝛ vn⁹ dies apud dominum sicut mille āni: ⁊ mille anni sicut vn⁹ dies. Nō tardat dn̄s ꝓmissū suū: sicut quidā tardantem existimāt: sꝫ patiēter fert ꝓpter nos nolens aliquē perire: sꝫ oēs i penitētiā cōuerti. Ueniet āt dies dn̄i sicut fur: i quo celi magno ipetu trāscurrent: elemēta aūt ardētia resoluētur: ⁊ terra ⁊ q̄ i ipsa sūt opera exurētur. His ergo oib⁹ pereūtib⁹: quales nos eē opoꝛtet i sanctis conuersationib⁹ expectātes: ⁊ ꝓperantes ad p̄ntiā diei dn̄i: ꝑ quā celi ardētes soluētur: ⁊ elementa ignis ardoꝛe decoquētur. Nouos vero celos ⁊ nouā terrā secundum ꝓmissa ipsius expectam⁹: in quib⁹ iustitia inhabitat. Nihil hic dixit de resurrectione moꝛtuoꝝ: sꝫ sane satis de huius mūdi ꝑditiōe. Ubi ēt cōmemorās factū ante diluuiuꝫ: videt̄ āmonuisse quodāmō quaten⁹ in fine seculi istum mūdū perituꝝ eē credamus. Nā ⁊ illo tēpoꝛe perisse dixit q tunc erat mūdū: nec solū oꝛbē terre verūetiā celos: quos vtiqꝫ istos aereos intelligim⁹ quoꝝ locū ac spaciū tūc aqua crescēdo superauerat. Ergo tot⁹ ac pene totus iste aer ventosus qd̄ celū vl̄ poti⁹ celos vocat: sꝫ vtiqꝫ imos istos nō illos supremos vbi sol ⁊ luna ⁊ sydera cōstituta sūt cōuersus fuerat i humidā qualitatē: atqꝫ hoc modo cū terra perierat: cuius vtiqꝫ terre prioꝛ facies fuerat deleta diluuio. Qui āt nūc sūt celi ⁊ terra: eodē ꝟbo repositi sūt igni reseruādi i diē iudicij ⁊ perditionis hominū ipioꝝ. Proinde qui celi ⁊ que terra. i. qui mundus pro eo qui diluuio perijt ex eadē aqua repositus ē: ipse igni nouissimo reseruat̄ i diē iudicij ⁊ ꝑditionis hominum ipioꝝ. Nā hominū ꝓpter magnā quādaꝫ cōmutationē nō dubitat dicere perditionē futurā: cū tamē eoꝝ q̄uis i eternis penis sit mansura natura. Querat foꝛsitan aliquis si post factū iudiciū mūdus iste ardebit anteqꝫ pro illo celū nouū ⁊ terra noua reponat̄: eo ipso tēpoꝛe cōflagratiōis ei⁹ vbi erūt sancti: cū eos coꝛpoꝛa habētes i aliquo coꝛpoꝛali loco necesse sit eē. Possum⁹ eos r̄ndere esse futuros i superioribus partib⁹ quo ita nō ascēdet flāma illi⁹ incēdij: queādmodū nec vnda diluuij. Talia qppe illis inerūt coꝛpoꝛa: vt illic sint vbi esse voluerint. Sꝫ nec ignē cōflagratiōis illius pertimescūt imoꝛtales atqꝫ icoꝛruptibiles facti: si triuꝫ viroꝝ coꝛruptibilia coꝛpoꝛa atqꝫ moꝛtalia i camino ardēti illesa viuere potuerūt.

¶ Quid apl̄s paulus thesalonicēsib⁹ scripserit: ⁊ de manifestatiōe antixp̄i cui⁹ tēpus dies domini subsequet̄. Capitulū. xix.

Multas tn̄ euāgelicas apostolicasqꝫ sētētias de diuino isto iudicio video esse mihi pretereūdas: ne hoc volumen i nimiā lōgitudinē ꝓuoluatur. Sꝫ nullo mō est pretereūdus apl̄s paulus: q scribēs ad tesalonicēses. Rogam⁹ inquit vos fratres ꝑ aduētū dn̄i nr̄i iesu xp̄i ⁊ nr̄e cōgregatiōis i ipsū: vt nō cito moueamini mēte neqꝫ terreamini: neqꝫ ꝑ spūꝫ: neqꝫ ꝑ ꝟbū: neqꝫ ꝑ epistolā tanqꝫ per nos missam: quasi instet dies dn̄i. Nequis seducat vos vllo mō. Quoniā nisi venerit refuga primū ⁊ reuelatus fuerit hō peccati filius iteritus q aduersat̄ ⁊ extollit̄ sup oē qd̄ dicit̄ de⁹ aut qd̄ colit̄ ita vt i tēplo dei sedeat ostēdēs se tāqꝫ sit de⁹. Nō retinetis i memoꝛia ꝙ adhuc cū esseꝫ apud vos hec dicebā vobis. Et nunc qd detineat scitis: vt i suo tēpoꝛe reuelet̄. Jam.n. inigtatis mysteriū opat̄ tātū q mō tenet teneat donec de medio fiat. Et tūc reuelabit̄ iniqu⁹ ille: quē dn̄s iesus iterficiet spū oꝛis sui: ⁊ euacuabit illuminatiōe sue p̄sentie: cui⁹ ē presētia f̄m opationē sathane i omni ꝟtute ⁊ signis et ꝓdigijs mēdacib⁹: ⁊ i omni seductione inigtatis: his q pereūt pro eo ꝙ dilectionē ꝟitatis nō receperūt vt salui fierēt: ⁊ iō mittet ill̄ de⁹ opationē erroꝛis: vt credāt mēdatio ⁊ iudicēt̄ oēs q nō crediderūt ꝟitati: sꝫ ꝯsenserūt inigtati nul

li dubiū ē eū de antixp̄o ista dixisse: diecꝫ indi-
cij:hūc.n.appellat diē dn̄i nō eē vēturū:nisi pri
or ille veniret quē refugā vocat vticꝫ a domi-
no đo quod si de oībꝰ ipijs merito dici pōt:quā
to magis de isto. Sꝫ ī quo dei tēplo deus sit ses
surus īcertū ē. Utꝝ ī ruina tēpli qđ a salomōe
rege cōstructū ē:an ꝟo in ecclesia. Nō.n.tem-
plū alicuiꝰ idoli aut demonis tēplū dei apl's di
ceret. Unde nōnulli nō ipsum principē: sꝫ vni-
uersū q̄dāmō corpus eiꝰ.i.ad eū ptinētē homi-
nū multitudinē simul cū ipso suo principe: hoc
loco ītelligi antixp̄m volūt:rectiusq̄ putant ēt
latine dici sicut in greco ē:nō in tēplo dei:sed in
tēplū dei sedeat:tanq̄ ipse sit tēplū dei qđ est
ecclesia. Sicut dicimꝰ sedet in amicuꝫ.i. velut
amicus: vl' aliqd aliud isto locutiōis genere di
ci solet. Qđ aūt ait ꝛ nūc qd detineat scitis.i.qd
sit ī mora: q̄ cā sit dilationis eiꝰ vt reueleť ī suo
tēpore scitis. Quod illos scire dixit aperte hoc
dicere voluit. Et iō nos q nescimꝰ qđ illi sciebāt
puenire cū labore ad id qđ sensit apl's cupimꝰ
nec valemꝰ: presertim qꝛ ꝛ illa q̄ addidit: ꝛ hūc
sensum obscuriorē faciūt. Nā quid est: iā eniꝫ
mysteriū inīqtatis opať:tātū q mō tenet teneat
donec de medio fiat. Et tūc reuelabiť ille ini-
quus. Ego prorsus qd dixerit fateor me igno-
rare: suspitiones tn̄ hominū q̄s vel audire vel
legere de hac re potui nō tacebo. Quidam pu-
tāt hoc de īperio dictū fuisse romano: ꝛ ꝓptea
paulū apostolū nō id apte scribere voluisse: ne
calūniā videlicet īcurreret ꝙ romano imperio
male optauerit cū spareť eternū: vt hoc qđ
dixit iā.n.mysteriū opať inīqtatis nerone vo-
luerit ītelligi: cuiꝰ iā facta velut ātixp̄i videbāť
Unde nōnulli ipsū resurrecturū ꝛ futuꝝ anti-
christū suspicātur. Alij ꝟo nec eū occisū putant
sꝫ subtractū potiꝰ vt putareť occisus: ꝛ viuū oc
cultari ī vigore ipsiꝰ etatis ī qua fuit cū crede
reť extinctꝰ: donec suo tēpore reueleť: ꝛ resti-
tuať ī regnū. Sꝫ ml'tū mihi mira ē hec opināti-
um tanta p̄sūptio. Illud tn̄ qđ ait apl's: tātuꝫ q
mō tenet teneat donec de medio fiat: n̄ absur-
de de ipso romano īperio crediť dictū tanq̄ di
ctū sit: tātū q mō īperat imperet: donec de me-
dio fiat.i. de medio tollať. Et tunc reuelabitur
iniquus quē significari antixp̄m nullus ābigit.
Alij ꝟo ꝛ qđ ait qd detineat scitis: ꝛ mysterium
opať inīqtatis: nō putāt dictū nisi de malis ꝛ fi
ctis q sūt ī ecclesia: donec pueniat ad tantū nu
merū qui antixp̄o magnū populū faciat: ꝛ hoc

eē mysteriū inīqtatis qꝛ videť occultū. Horta-
ri aūt apl'm fideles vt ī fide quā tenēt tenaciť
perseuerēt: dicēdo q modo tenet teneat donec
de medio fiat.i. donec exeat de medio ecclesie
mysteriū inīqtatis qđ nūc occultū ē. Ad ipsum
enim mysteriū ptinere arbitrāť qđ ait ī sua epi
stola ioānes euāgelista. Pueri nouissima hora
ē: ꝛ sicut audistis ꝙ antixp̄s sit vēturꝰ: nūc aūt
antixp̄i ml'ti facti sūt. Unde cognoscimꝰ ꝙ no-
uissima sit hora. Ex nobis exierūt: sꝫ nō erāt ex
nobis. Quod si fuissent ex nobis: permansisset
vticꝫ nobiscū. Sicut ergo ante finē ī hac hora
inquiūt quā ioānes nouissimā dicit: exierūt ml'
ti heretici de medio ecclesie quos multos dicit
ātixp̄os: ita oēs tūc inde exibūt: q nō ad xp̄m sꝫ
ad illū nouissimū antixp̄m pertinebūt: ꝛ tūc re
uelabiť. Aliꝰ ergo sic: aliꝰ aūt sic apostoli obscu
ra ꝟba coniectat: qđ tn̄ eū dixisse nō dubiū est:
nō veniet ad viuos ꝛ mortuos iudicādos xp̄s:
nisi p̄us venerit ad seducēdos in aīa mortuos
aduersariꝰ eiꝰ antixp̄s quāuis ad occultū iā iu-
diciū dei ptineat qđ ab illo seducereť. Presen-
tia qppe eiꝰ erit sicut dictū ē ꝯm opatiōnē satha
ne ī omni ꝟtute ꝛ signis ꝛ prodigijs mēdacij: et
ī omni seductiōe inīqtatis his qui pereūt. Tūc
.n. solueť sathanas: ꝛ p illū antixp̄ꝫ in omni sua
virtute mirabil'r qdē sꝫ mēdaciť operabiť. Qđ
solet ābigi vtꝝ ꝓpterea dicta sint signa ꝛ ꝓdi-
gia mēdacij: qm̄ mortales sensus p phātasma-
ta decepturus ē: vt qđ nō facit facere videať.
An qꝛ illa ipsa ēt si erūt ꝟa ꝓdigia ad mēdaciū
ptrahēt credituros: nō ea potuisse nisi diuinitꝰ
fieri: ꝟtute diaboli crescēte maxie qn̄ tātā quā
tā nūq̄ habuit accepit potestatē. Nō.n. quādo
de celo ignis cecidit: ꝛ tātā familiā cū tātis gre
gibꝰ porcoꝝ sancti iob vno impetu absūpsit: et
turbo irruēs ꝛ domū deijciens filios eiꝰ occidit
phātasmata q̄ tn̄ fuerūt opa sathane cui deꝰ de
derat hāc ptātē. Propť qd ergo hoꝝ sint dicta
ꝓdigia ꝛ signa mēdacij tūc potius apparebit.
Sed ꝓpter quodlibet hoꝝ dictū sit: seducētur
eis signis acꝫ ꝓdigijs q seduci merebūtur pro
eo ꝙ ꝟitatis dilectionē inquit nō receperūt vt
salui fierent. Nec dubitauit apl's addere ac di
cere: ꝛ iō mittet illis deꝰ operationē erroris: vt
credāt mēdacio. Deꝰ.n. mittet: qꝛ deꝰ diabolūꝫ
ista facere permittet iusto ipso iudicio: quāuis
ipse faciat iniquo malignocꝫ cōsilio. Ut iudicē
tur inquit oēs q nō crediderūt veritati: sed cō-
senserunt iniquitati. Proīde iudicati seducēť:

⁊ seducti iudicabūtur. Sȝ iudicati seducūtur
illis iudicijs dei occulte iustis: iuste occultis: q/
bus ab initio peccati rationalis creature nun/
quam iudicare cessauit: seducti autem iudica/
buntur nouissimo manifestoq̄ȝ iudicio: per iesū
christum manifestissime iudicaturum iniustissi/
me iudicatum.

¶ Quid idē apl's i p̄ma ad eosdē epl'a de resur
rectiōe mortuoꝝ docuerit. Capitulum. xxij.

SEd hic apl's tacuit de resurrectione
mortuoꝝ. Ad eosdē aūt i epl'a prima
scribēs: nolum⁹ inqt vos fratres igno/
rare de dormiētib⁹: vt nō cōtristemini sicut et
ceteri q̄ spem nō habēt. Nā si credim⁹ q̄ iesus
mortuus ē ⁊ resurrexit: ita ⁊ de⁹ eos q̄ dormie
rūt p̄ iesū adducet cū eo. Hoc. n. vobis dicim⁹
i v̄bo domini: q2 nos viuētes qui reliqui sum⁹
i aduētu domini nō preueniem⁹ eos qui ante
dormierūt: qm̄ ipse dn̄s i iussu ⁊ i voce archan
geli ⁊ i tuba dei descēdet de celo: ⁊ mortui qui
i xp̄o sunt resurgent primi. Deide nos viuētes
qui reliqui sum⁹: simul cū illis rapiemur i nubi
bus obuiā xp̄o in aera: ⁊ ita sem̄p cū dn̄o erimus.
Hec v̄ba apl'ica resurrectionē futurā mortuo
rū qn̄ veniet dn̄s xp̄s vtiq̄ȝ ad viuos ⁊ mortu/
os iudicādos preclarissime ostendūt. Sed que
ri solet vtrū illi quos hic viuētes inuenturus ē
xp̄s quoꝝ personā i se atq̄ȝ illos q̄ tūc secū vi/
uebāt trāsfigurabat apl's nūq̄ȝ oīno sint mori/
turi: an ipso tēporis pūcto quo cū resurgētib⁹
rapiētur i nubib⁹ obuiā xp̄o i aera ad imortali
tatē p̄ mortē mira celeritate trāsibūt. Neq̄ȝ. n.
dicendū ē fieri nō posse: vt dū per aera i subli/
me portātur i illo spacio ⁊ moriāt̄ ⁊ reuiuiscāt.
Quod. n. ait ⁊ ita sem̄p cū domino erim⁹: nō sic
accipiēdū ē tanq̄ȝ i aere nos dixerit sem̄p cum
dn̄o eē māsuros: q2 nec ipse vtiq̄ȝ ibi manebit:
q2 veniēs trāsiturus ē. Uenienti quippe ibit̄ ob
uiā: nō manenti: sed ita cū dn̄o erimus. i. sic eri/
mus habētes sem̄p corpora sempiterna: vbicū
q̄ȝ cū illo fuerim⁹. Ad hūc aūt sensū q̄ etiā exi/
stimam⁹ illos quos hic viuos iuēturus ē domi
n⁹: i ipso p̄uo spacio ⁊ passuros mortē ⁊ acce/
pturos imortalitatē ipse apl's nos videt̄ vrge/
re; vbi dicit i xp̄o oēs viuificabūt̄: cū alio loco
de ipsa loquēs corpoꝝ resurrectiōe dicat: tu
q̄d semias nō viuificabit̄ nisi pri⁹ moriat̄. Quō
ḡ q̄s viuētes hic xp̄s iueniet p̄ imortalitatē i il/
lo viuificabūt̄: ⁊ si nō moriātur cū videam⁹ p̄/
pter hoc eē dictū: tu q̄d seminas nō viuificabi
tur nisi pri⁹ moriat̄. Aut si recte nō dicimus se/
minari nisi ea corpora hominū q̄ moriēdo quo/
q̄mō cōuertūt̄ i terrā: sicut sese habet etiā in il/
la i trāsgressorē patrē generis humani diuinit⁹
p̄lata sentētia: terra es ⁊ in terrā ibis: fatēduȝ
ē istos q̄s nōdū de corporibus egressos cū xp̄s
veniet inueniet: ⁊ istis v̄bis apl'i ⁊ illis de gene
si nō teneri: qm̄ sursū in nubib⁹ rapti nō vtiq̄ȝ se
minātur: q2 nec eunt i terram nec redeūt: siue
nullam prorsus experiātur mortē: siue paulu/
lū in aere moriātur. Sed aliud rursus occurrit
q̄d idē dicit apl's: cū de resurrectiōe corporum
ad corinthios loqueret̄: oēs resurgemus: vl' si/
cut alij codices habent: omnes dormiem⁹. Cuȝ
ergo nec resurrectio fieri possit nisi mors pre/
cesserit: nec dormitionem illo loco intelligere
possimus nisi morteȝ: quomodo omnes vl' dor
mient vel resurgent: si tam multi quos in cor/
pore inuenturus est christus nec dormient nec
resurgent? Si ergo sanctos qui reperientur
christo veniente viuentes: eiq̄ȝ in obuiam rapi
ent̄: crediderim⁹ in eodem raptu de mortalib⁹
corporibus exituros ⁊ ad eadem mox immor/
talia redituros nullas in verbis apostoli patie
mur angustias: siue vbi dicit: tu quod seminas
non viuificatur nisi prius moriatur: siue vbi di
cit: omnes resurgemus aut omnes dormiem⁹:
quia nec illi per immortalitatem viuificabun/
tur: quālibet paululum tamen ante moriantur
ac per hoc ⁊ a resurrectione nō erūt alieni quā
dormitio precedet q̄uis breuissima: non tamē
nulla. Cur autem nobis incredibile videatur il
lam multitudinē corpoꝝ in aere quodammo/
do seminari: atq̄ȝ ibi protinus immortaliter at/
q̄ȝ incorruptibiliter reuiuiscere: cum credamus
q̄ idem ipse apostolus alibi apertissime dicit: i
ictu oculi futuram resurrectionem: ⁊ in mēbra
sine fine victura tanta felicitate tantaq̄ȝ inexti
mabili velocitate rediturū antiquissimoꝝ ca/
dauerū puluerē nec ab illa sententia qua homi
ni dictum ē: terra es ⁊ i terrā ibis futuros illos
esse sanctos arbitremur immunes: si eoꝝ mori
entium in terrā corpora nō recidēt: sed sicut in
ipso raptu morientur ita ⁊ resurgēt dum ferun/
tur in aera. In terram quippe ibis idest in hoc
ibis amissa vita quod eras antequam sume/
res vitā: idest hoc eris exanimis; quod eras an
tequam animatus esses. Terre quippe insuf
flauit deus in faciem flatum vite: cū factus es
set hō i aiaȝ viuā. Tanq̄ȝ diceret̄. Terra aiata

es quod nō eras: terra eris exanimis sicut eras
Quod sūt et anq̄ȝ putrescāt oia corpa mortuo
rū: qđ erūt ⁊ illa si morieť vbicūq̄ȝ moriāť cuȝ
vita carebūt: quā ↄtinuo sūt receptura. Sic ğ
ↄbūt i terrā qñ ex viuis hoib⁹ terra erunt: quē/
admodū it i cinerē qđ fit cinis: it i vetustatē qđ
fit vet⁹: it i testā qđ ex luto fit testa ⁊ alia aresce
tia sic loqmur. Quō aūt sit futurū: qđ nūc pro
nr̄e ratiūcule virib⁹ vtcūq̄ȝ cōijcim⁹: tūc potius
erit vt nosse possimus. Resurrectionem qppe
mortuoꝝ futurā eē i carne: qñ xp̄s vētur⁹ ē vi
uos iudicatur⁹ ⁊ mortuos: oportet si xp̄iani eē
volum⁹ vt credam⁹: sȝ nō iō de hac re inanis ē
fides nr̄a: si quēadmodū futura sit pfecte com
prehendere nō valem⁹. Uerū iā sicut pmisim⁹
de hoc iudicio dei nouissimo ēt pphetici vete/
res libri qđ pnūciauerint q̄ȝtū satis eē videbi
tur debem⁹ ostēdere. Que sicut arbitror nō tā
ta mora necesse erit tractari ⁊ exponi: si istis q̄
pmisim⁹ lector curauerit adiuuari.

¶ Quid esaias ppħa de mortuorum resurre/
ctione: de retributiōe iudicij sit locut⁹. Ca. xxi.

PRopħa esaias resurgēt iquit mortui:
⁊ resurgēt q i sepulchris erāt: ⁊ letabū
tur oēs q sūt i terra. Ros. n. q abs te ē
sanitas illis ē: terra ṽo ipioꝝ cadet. Totū istud
supius ptinet ad resurrectionē btōꝝ. Qđ autē
ait terra ṽo ipioꝝ cadet: bñ itelligiť dictū. cor/
pora ṽo ipioꝝ ruina dānatiōis excipiet. Jam
ṽo si de bonoꝝ resurrectione qđ dictum ē dili
gentius ⁊ distinctius itueri velim⁹: ad primam
referēdū ē qđ dictū ē resurgent mortui: ad se/
cūdā ṽo qđ seqť: ⁊ resurgēt q i sepulchris erāt
Jā ⁊ si illos scōs iquiram⁹ q̊s hic viuos iuētu/
rus ē dñs eis cōgrue deputabiť quod adiun/
xit: ⁊ letabūť oēs q sūt i terra. Ros. n. qui abs
te ē: sanitas illis ē. Sanitatē loco isto imortali
tatē rectissime accipim⁹. Ea nāq̄ȝ pleissima sa
nitas: q̄ nō reficiť alimētis tanq̄ȝ quotidianis
medicamētis. Jtē de die iudicij spem dās pri⁹
bonis: deide terrēs malos idē ppħa sic loquiť
Hec dič dñs. Ecce ego ðcliabo i eos vt flumē
pacis: ⁊ vt torrēs iundās gl̄iā gētiū. Filij eorū
sup hūeros portabūť: ⁊ sup genua cōsolabūť.
Quēadmodū siquē mať cōsoleť: ita ego vos
cōsolabor ⁊ i hierusalē cōsolabimini. Et videbi
tis ⁊ gaudebit cor vr̄m: ⁊ ossa vr̄a vt herba ex
orieť: ⁊ cogſceť man⁹ dñi colētib⁹ eū: ⁊ cōmina
biť cōtumacib⁹. Ecce. n. vt ignis dñs veniet: ⁊
vt tēpestas currus ei⁹: reddere i idignatiōe vi
dictā: ⁊ vastationē i flāma ignis: Jn igne. n. do
mini iudicabiť ois t̃ra: ⁊ i gladio ei⁹ ois caro mľ
tiq̄ȝ vulnerati erūt a dño. Jn bonoꝝ pmissiōe
se declinare dič vt flumē pacis: q̄ pfecto abū
dātiā pacis illi⁹ ðbem⁹ accipere q̄ maior eē non
possit. Hac vtiq̄ȝ in fine rigabimur: de qua in p
cedēti libro abūdāter locuti sum⁹. Hoc flumē
se i eos ðclinare dicit: qb⁹ tātā beatitudinē pol/
liceť vt itelligam⁹ i illi⁹ felicitatis regiōe q̄ i celľ
ē: h̊ fluie oia satiari. Sȝ qr et̃nis corpib⁹ pax in/
corruptiōis atq̄ȝ imortalitatis vi influet: iō de/
clinare se dič hoc flumē: vt de supi⁹ q̊dāmō ēt i
feriora pfūdat: ⁊ hoies equales āgelis reddat.
Hierusalē quoq̄ȝ nō illā q̄ fuit cū filijs suis: sed
liberā matrē nostrā ƨm aplm eternam itelliga
m⁹ i celľ: vbi post labores erūnarū curarumq̄ȝ
mortaliū cōsolabimur tanq̄ȝ paruuli ei⁹ hume/
ris genibusq̄ȝ portati. Rudes. n. nos ⁊ nouos:
blādissimis adiutorijs insolita nob̄ btitudo illa
suscipiet: vbi videbim⁹ ⁊ gaudebit cor nostruȝ.
Nec exp̄ssit qd videbim⁹. Sȝ qd nisi deū: vt in
nob̄ ipleať pmissū euāgelicū: beati mūdo cor/
de qm̄ ipsi deū videbūt: ⁊ oia illa q̄ nūc nō vide
mus: credētes aūt ea pro modulo capacitatis
hūane lōge min⁹ q̄ȝ sūt atq̄ȝ icorporaľr cogita/
m⁹. Et videbitis inquit ⁊ gaudebit cor vr̄ȝ. hic
creditis: ibi videbitis. Sȝ qm̄ dixit ⁊ gaudebit
cor vestꝝ: ne putarem⁹ illa bona hierusaleȝ ad
nostrū spūȝ tātūmō ptinere: ⁊ ossa ingt vestra
vt herba exorieť: vbi resurrectionē corporum
strinxit: velut qđ nō dixerat reddēs. Neq̄ȝ eni
cū viderim⁹ fient: sȝ cū fuerīt facta videbimus
Nā ⁊ de celo nouo ac terra noua iā supra dixe
rat: dū ea q̄ scis pmittūť in fine. sepe ac multi
formiť dicēt. Erit inquit celū nouū ⁊ terra no/
ua: ⁊ nō erūt memores prioꝝ: nec ascēdēt i cor
ipsoꝝ: sȝ letitiā ⁊ exultationē iuenient i ea. Ecce
ego faciam hierusalem exultationem ⁊ popu/
lum meum letitiam: ⁊ exultabo in hierusalem
⁊ letabor in populo meo ⁊ vltra non audietur
in illa vox fletus: ⁊ cetera que quidem ad illos
carnales mille annos referre conantnr. Locu
tiones autem tropice proprijs prophetico mo
re miscentur vt ad spiritualem intellectum in/
tentio sobria cum quodam vtili ac salubri labo
re perueniat. Pigritia vero carnalis vľ ineru
dite vel inexercitate tarditas mentis conten
ta littere supficie nihil putat iteri⁹ regrēdū. hec
de ppheticis ṽbis q̄ añ istū locū scripta sunt sa
tis dixeri. Jn hoc auteȝ loco vñ ad illa digressi

sum⁹: cū dixisset ⁊ ossa vestra vt herba exorien
tur: vt resurrectionē quidē carnis sꝫ tantū bo/
noꝝ se nūc cōmemorare mōstraret adiunxit: ⁊
cognoscet̄ man⁹ dn̄i colētib⁹ eū. Quid est hoc
nisi man⁹ dn̄i distinguētis cultores suos a con/
tēptorib⁹ suis. de quib⁹ sequētia cōtexēs: ⁊ co/
minabit̄ inquit contumacib⁹. Siue vt ait ali⁹
iterpres icredul̄. Nec tūc cōminabit̄ sꝫ q̄ nūc
dn̄r minacit̄: tūc efficacit̄ iplebūtur. Ecce.n. in
quit dn̄s vt ignis veniet: ⁊ vt tēpestas currus
ei⁹: reddere in indignatiōe vindictā ⁊ vastatio
nē i flāma ignis. In igne.n. dn̄i iudicabitur ois
terra: ⁊ i gladio ei⁹ ois caro: multiqꜫ vulnerati
erūt a dn̄o siue igne siue tēpestate: siue gladio
penā iudicij significat: q̄ñ q̄dē ipsū dn̄m dicit es/
se vēturū: ꝑfecto eis quib⁹ penalis erit ei⁹ ad/
uētus. Currus ꝟo ei⁹ q pluraliter dicti sūt: an/
gelica ministeria nō icōuenieter accipim⁹. Qd̄
āt ait oēm terrā ⁊ oēꝫ carnē i eius igne ⁊ i gla/
dio iudicari nō ēt hic spūales itelligam⁹ ⁊ scōs
sed terrenos atqꜫ carnales de qb⁹ dictū ē: q ter
rena sapiūt ⁊ sapere secūdū terrā mors ē: ⁊ q̄/
les oēs caro appellātur a dn̄o vbi dicit: nō per
manebit spūs me⁹ in hominib⁹ istis qm̄ caro sūt
Quod ꝟo hic positū ē: multi vulnerati erunt a
domino: isto vulnere fiet mors secūda. Potest
q̄dē ⁊ ignis ⁊ gladius ⁊ vuln⁹ i bono accipi: naꝫ
⁊ ignē dn̄s velle se dixit mittere i mūdū: ⁊ vise
sūt illius lingue diuerse velut ignis quādo ve
nit spūs scūs: ⁊ nō veni inquit dn̄s idē pacem
mittere i terrā sꝫ gladiū: ⁊ ꝟmonē dei dicit scri
ptura gladiū bis acutū ꝑpter aciē geminā te/
stamentorū duū ⁊ in cantico canticoꝝ caritate
se dicit sancta ecclesia vulneratā: velut amo/
ris ipetu sagittatā. Sed hic cū legim⁹ vel audi
mus vltorē dominū eē vēturū quēadmodum
hec intelligēda sint clarū ē. Deide breuiter eis
cōmemoratis q per hoc iudiciū cōsumūtur sub
figura ciborū in lege veteri vetitorū a quibus
se nō abstinuerūt: peccatores impiosqꜫ signifi/
cās recapitulat gratiā ab initio noui testamen
ti ex primo saluatoris aduētu vsqꜫ ad vltimuꝫ
iudiciū: de quo nūc agim⁹ perducēs finiensqꜫ
sermonē. Narrat nāqꜫ dicere dn̄ꝫ se venire: vt
cōgreget oēs gentes: easqꜫ vēturas ⁊ visuras
ei⁹ gloriā. Oēs.n. sicut dicit apostolus pecca/
uerūt: ⁊ egēt gloria dei. Et relicturum se dicit
super eos signa que vtiqꜫ: mirantes credant
in eū: ⁊ emissurū ex illis saluatos in gentes di/
uersas: ⁊ in longinquas insulas que nō audie/
rūt nomē ei⁹: neqꜫ viderūt eius gloriā: ⁊ annū/
ciaturos gloriā ei⁹ in gentib⁹: ⁊ adducturos fra
tres istoꝝ quib⁹ loquebat̄. i. in fide sub deo pa/
tre fratres israelitarū electoꝝ: adductos autē
ex oib⁹ gentib⁹ munus deo in iumētis ⁊ vehicu
lis. Que iumēta ⁊ vehicula bene intelliguntur
adiutoria diuina: per cuiusqꜫ generis ministe/
ria vel angelica vl̄ humana: in sanctā ciuitateꝫ
hierusalē que nūc i scis fidelib⁹ ē diffusa p ter/
ras. Ubi.n. diuinit⁹ adiuuātur: ibi credūt: ⁊ vbi
credūt ibi veniūt. Cōparauit aūt illos dn̄s tan
qꜫ p similitudinē filijs israel: offerētib⁹ ei suas
hostias cū psalmis in domo ei⁹: quod vbiqꜫ iaꝫ
facit ecclesia: ⁊ promisit ab eis se accepturum
sibi sacerdotes ⁊ leuitas: qd̄ nihilominus fieri
nunc videm⁹. Nō.n. ex gente carnis ⁊ sangui
nis sicut erat primū secūdū ordinē aarō sꝫ sicut
oportebat i testamēto nouo vbi secūdū ordinē
melchisedech sūmus sacerdos ē xp̄s: pro cuius
qꜫ merito qd̄ i eo gr̄a diuina cōtulerit sacerdo
tes ⁊ leuitas elegit: sicut nūc videm⁹: q non isto
noie quod sepe assequūtur idigni: sꝫ ea q̄ non ē
bonis malisqꜫ cōis sanctitate pēsandi sūt. Hec
cū de ista q̄ nūc ipartit̄ ecclesie ꝑspicua nobisqꜫ
notissima dei miseratiōe dixisset: ꝑmisit ⁊ fines
ad quos p vltimū dei iudiciū facta bonorū ma
lorūqꜫ discretiōe veniet̄: dicēs p ꝑphetā vl̄ de
dn̄o dicēs ipse ꝑph̄a. Quō.n. celū nouū ⁊ ter/
ra noua coram me manebit dicit dn̄s: sic stabit
nomē vestrū ⁊ semē vestrū: ⁊ erit mēsis ex mē/
se ⁊ sabbatū ex sabbato: ⁊ veniet ois caro i cō/
spectu meo adorare me i hierusalē dicit dn̄s.
Et egredient̄ ⁊ videbūt mēbra hoiuꝫ q p̄uari/
caturi sūt i me. Uermis eoꝝ nō moriet̄: ⁊ ignis
eoꝝ nō extinguet̄ ⁊ erūt visui oi carni. Ad hoc
iste ꝑpheta terminauit librū ad qd̄ terminabit̄
seculū. Quidā sane nō interp̄tati sūt mēbra ho
minū: sꝫ cadauera viroꝝ: p cadauera significā
tes seuiētē corpoꝝ penā: Quis cadauer nisi ca
ro exanimis soleat nūcupari: illa ꝟo animata
erūt corpora. Alioquin nulla poterunt sentire
tormēta: nisi forte qꝛ mortuorū corpora erunt
. i. eoꝝ q i secūdā mortē cadēt: ideo ēt nō absur
de cadauera dici possunt. Unde ē ⁊ illud quod
ab eodē ꝑph̄a iā dictū supra posui terra ꝟo im
pioꝝ cadet. Quis aūt nō videat a cadēdo esse
appellata cadauera? Viroꝝ aūt pro eo posuis
se illos iterp̄tes qd̄ hoiuꝫ ē manifestū ē. Neqꜫ
.n. q̄sq̄ā dictur⁹ ē preuaricatrices feminas in
illo supplicio nō futuras: sꝫ ex potiore p̄sertim

ꝺe quo femina facta eſt vterq̄ ſexus accipit̄:
Uerū qđ ad regē maxie ptinet: cū ꝛ in bonis ꝺi
citur veniet oīs caro. q̄ꝛ ex oī genere hoīuꝫ po
pulus ille cōſtabit. Nō.n. oēs hoīes erūt ibi q̄ñ
ī penis plures erūt: ſed vt ꝺicere ceperā cuꝫ ꝛ
bonis caro ꝛ ī malis mēbꝛa vl' caꝺauera nomi/
nantur ꝑfecto poſt reſurrectionē carnis cuius
fides his rerū vocabul' oīno finiat̄ illud qđ bo
ni ꝛ mali ſuis finib⁹ ꝺirimuntur: futurum eſſe
iudicium ꝺeclaratur.

¶ Qualis futura ſit egreſſio ſanctorum ad vi
dēdas penas malorum. Capitulum. xxij.

S Ed quō egreꝺietur boni ad videndas
penas maloꝝ: Nū corporiſ motu bea
tas illas relicturi ſedes: ꝛ ad loca pe/
nalia pgreſſuri vt tormēta maloꝝ ꝯſpiciāt p̄ſē/
tia corpali: abſit. Sꝫ egreꝺiet̄ p ſciētiā: hoc.n.
v̄bo ſignificatū ē eos q cruciabūt̄ extra futu/
ros. Propt̄ qđ ꝛ ꝺn̄s ea loca tenebras exťiores
vocat: qb⁹ ꝯri⁹ ē ille igreſſus ꝺe q̊ ꝺr̄ ſuo bono:
itra ī gauꝺiū ꝺn̄i tui. Nec mali illic putāt̄ igre
ꝺi vt ſciāt̄: ſꝫ ad illos poti⁹ velut egreꝺi p ſciaꝫ
qua illos cognituri ſūt boni: q̄ꝛ id qđ extra eſt
cognituri ſūt. Qui.n. erūt ī peniſ qd agat̄ intuſ
ī gauꝺio ꝺn̄i neſciēt: q v̄o erūt ī illo gauꝺio qd
agat̄ foris ī illis tenebꝛis exteriorib⁹ ſcient. Jō
ꝺictū ē egreꝺiet̄: q̄ꝛ eos ēt q foris ab eis erunt
nō vtiq̄ latebūt. Si.n. hec ꝑphete nōꝺū facta
noſce potuerūt: p hoc q̄ erat ꝺe⁹ quātulūcūq̄
ī eoꝝ mortaliū mētib⁹: quō īmortales ſancti iā
tūc facta neſciēt cū ꝺe⁹ erit oīa ī oīb⁹: Stabit
ḡ ī illa beatituꝺine ſcōꝝ ſemē ꝛ nomē. Semen
.ſ. ꝺe q̊ ioānes ait. Et ſemē eius ī ipſo manet.
Nomē vero ꝺe quo nūc p hūc eſaiā ꝺictū eſt.
Nomē eternū ꝺabit eis: ꝛ erit eis mēſis ex mē
ſe: ꝛ ſabbatū ex ſabbato: tanq̄ luna ex luna: ꝛ
reges ex rege: quoꝝ vtrūq̄ ipſi erūt: cū ex his
vmbꝛis veterib⁹ et tēporalib⁹ ī illa lumina no
ua ſempiterna trāſibūt. Jn penis aūt maloruꝫ
ꝛ inextiguibilis ignis ꝛ viuaciſſim⁹ v̄mis ab ali
is atq̄ alijs aliter atq̄ aliter ē expoſitus. Alij
q̄ppe vtrūq̄ ad corpus: alij vtrūq̄ ad animaꝫ
retulerūt: alij ꝑprie ad corpus ignem: vermē
vero tropice ad aīam: qđ creꝺibili⁹ eē viꝺetur
Sꝫ nūc ꝺe hac ꝺifferentia nō ē hui⁹ tēporis ꝺi/
ſputare. De iudicio nāq̄ vltimo quo fiet ꝺire/
ptio bonoꝝ ꝛ maloꝝ: hoc volumē īplere ſuſce/
pim⁹: ꝺe ipſis vero premijs ꝛ penis alias ꝺiligē
tius ꝺiſſerendum eſt.

¶ Quid ꝑphauerit ꝺaniel ꝺe pſecutiōe ātixp̄i:
ꝛ ꝺe iudicio dei regnoq̄ ſcōꝝ. Capitulū. xxiij.

D Aniel ꝺe hoc vltimo iudicio ſic ꝑphe/
tat: vt antixp̄m prius quoq̄ venturū
eē p̄nūciet: atq̄ ad eternū regnū ſan/
ctoꝝ ſuā narrationē pducat. Cū.n. viſiōe pro
phetica quatuor beſtias ſignificātes quatuor
regna viꝺiſſet: ipſumq̄ quartū a quoꝺā rege
ſuperatū q antichꝛiſtus agnoſcitur: ꝛ poſt hec
eternum regnum filij hoīs q itelligit̄ xp̄s: hor
ruit iquit ſpūs me⁹ ego Daniel in hebetuꝺine
mea ꝛ viſus capitis mei cōturbabant me. Et
acceſſi iquit ad vnū ꝺe aſtantib⁹ ꝛ veritatem
querebā ab eo ꝺe his oīb⁹. Et ꝺixit mihi verita
tē. Deiꝺe quid ab illo auꝺierit atq̄ ꝺe omnib⁹
his queſiuit: tanq̄ eo ſibi exponēte ſic loquit̄.
He beſtie quatuor: magna quatuor ſūt regna
q̄ ſurgēt ī terra q̄ auferēt ꝛ accipiēt regnū ſan
cti altiſſimi: ꝛ obtinebūt illud vſq̄ in ſeculum
ꝛ vſq̄ in ſeculū ſeculoꝝ. Et querebā inquit ꝺi
ligēter ꝺe beſtia q̄rta q̄ ꝺifferēs erat pre oī be
ſtia: ťribil' āpli⁹: ꝺētes ei⁹ ferrei: ꝛ vngues eius
erei: māꝺucās ꝛ ꝯminuēs: ꝛ reliq̄ peꝺibuſ ſuis
ꝯculcās: ꝛ ꝺe cornib⁹ ei⁹ ꝺecē q̄ erāt ī capite ei⁹
ꝛ ꝺe alťo qđ aſcēꝺit ꝛ excuſſit ꝺe prioribus tria
cōrnua: ī q̊ erāt oculi ꝛ os loquēs magna ꝛ vi/
ſus ei⁹ maior ceťis. Uiꝺebā: ꝛ cornu illud facie
bat bellū cū ſcīs: ꝛ p̄ualebat aꝺ ipſos ꝺonec ve
tuſtus ꝺieꝝ venit: ꝛ regnū ꝺeꝺit ſcīs altiſſimi.
Et tp̄s ꝑuenit ꝛ regnū obtinuerūt ſci. Hoc ꝺa/
niel q̄ſiſſe ſe ꝺixit: ꝺeiñ qd auꝺierit ꝯtinuo ſub/
iūgēs: ꝛ ꝺixit inq̄t.i. ille a q̊ q̄ſierat: r̄nꝺit ꝛ ꝺixit
Beſtia q̄rta q̄rtū regnū erit ī ťra: qđ p̄ualebit
oīb⁹ regnis: ꝛ māꝺucabit oēꝫ ťrā: ꝛ cōculcabit
eā: ꝛ cōciꝺet. Et ꝺecē cornua ei⁹ ꝺcē reges ſur/
gēt. Et poſt eos ſurget ali⁹: q ſupabit ſuis maliſ
oēs q āte eū fuerūt: ꝛ tres reges hūiliabit: ꝛ v̄/
ba verſus altiſſimū loq̄tur: ꝛ ſcōs altiſſimi cōte
ret: ꝛ ſuſpicabit̄ mutare tp̄a ꝛ legē: ꝛ ꝺabitur ī
manu ei⁹ vſq̄ aꝺ tp̄s ꝛ tp̄a ꝛ ꝺimiꝺium tēporis
ꝛ iudiciū ſeꝺebit: ꝛ principatū remouebit ad ex
terminanꝺū ꝛ pꝺēꝺū vſq̄ in finē: ꝛ regnum et
poteſtas ꝛ magnituꝺo regū qui ſub omni celo
ſunt eſt ꝺata ſanctis altiſſimi. Et regnū ei⁹ re/
gnū ſempiternū: ꝛ omnes principatus ipſi ſui/
ent ꝛ obeꝺient. Huc vſq̄ inquit finis ſermōis.
Ego ꝺaniel: mlťū cogitatiōes mee ꝯturbabāt
me: ꝛ forma mea īmutata ē ſup me: ꝛ v̄bū ī cor/
ꝺe meo ꝯſuaui. Quatuor illa regna expoſuert̄
qꝺā aſſyrioꝝ: pſaꝝ: maceꝺonū: ꝛ rōanoꝝ: quā
v̄o ꝯuenient̄ iꝺ fecerit: qui noſſe ꝺeſiꝺerāt pre/

sbyteri legāt hieronymi librum in danielem: sa
tis erudite diligenterꝙ cōscriptuz. Antichristi
tamen aduersus ecclesiaz seuissimū regnū: sed
exiguo tēporis spacio sustinēdū: donec vltimo
dei iudicio regnū accipiāt sancti sēpiternū q vl
dormitās hec legit dubitare non sinit. Tēpus
qppe ꝛ tēpora ꝛ dimidiū tēporis: vnū annū eē
ꝛ duos ꝛ dimidiū: ac ꝑ hos tres annos ꝛ semissē
etiā numero dieꝝ posteri⁹ posito dilucescit: ali
qn̄ in scripturis ac mēsiuz numero declaratur.
Videt̄ eni tēpora īdefinite hic dicta ligua latīa
sꝫ ꝑ dualē numerū dicta sunt quē latini nō hn̄t
Sicut aūt greci ita hūc dicūt̄ hr̄e ꝛ hebrei. Sic
ergo dicta sūt tēpora tanꝙ dicerent̄ duo tem
pora. Vereri me sane fateor ne ī decē regibus
quos tanꝙ decē hoīes videt̄ inuētur⁹ antichri
stus forte fallamur: atꝙ ita ille inopinat⁹ adue
niat: nō existētibus tot regibus ī orbe romano.
Quid eni si numero isto denario vniuersitas re
guz significata est: post quos ille venturus ē: si
cut milenario cētenario: septenario: significat̄
plerūꝙ vniuersitas: et alijs atꝙ alijs numeris
quos nūc ꝯmemorare nō est necesse. Alio loco
idē daniel. Et erit inqt tēpus tribulationis q̄lis
nō fuit ex quo gens nata est sup̄ terraz vsꝙ ad
tēpus illud: ꝛ ī tpe illo saluabit̄ populus tuus:
oīs q īuent⁹ fuerit script⁹ ī libro vite. Et multi
dormiētiū in terre aggere exurgēt: hi in vitam
eternā: ꝛ hi ī opprobriū ꝛ ī ꝯfusionez et̄naz. Et
ītelligētes fulgebūt sicut claritas firmamenti:
ꝛ multi ex iustis sicut stelle ī secula. Et adhuc il
li sentētie euāgelice ē locus ille simillim⁹ de re
surrectiōe dūtaxat corpoꝝ mortuoꝝ. Nā q il
lic dicti sunt eē ī monumētis: ipsi hic dormiētes
in t̄re aggere: vel sicut alij iterp̄tati sūt ī pulue
re terre. Et sicut ibi ꝓcedēt dictū est: ita hic ex
urgent. Sicut ibi q bona fecerūt ī resurrectio
nez vite: q aūt mala egerūt ī resurrectionē iudi
cij: ita ꝛ isto loco hi ī vitā et̄naz ꝛ hi ī opprobriū
ꝛ ī ꝯfusiōez et̄nā. Nō aūt aduersū putet̄: ꝙ cū
ibi positū sit oēs q sūt ī monumentis: hic nō ait
ꝓpheta oēs: sꝫ multi dormiētiū ī terre aggere.
Ponit. n. aliqn̄ scriptura ꝓ oīb⁹ multos. Pro
pterea ꝛ abrae dictū ē: p̄rez multaꝝ gentiū po
sui te: cui tn̄ ꝛ alio loco: ī semine tuo inqt bn̄dicē
tur oēs gētes. De tali aūt resurrectiōe huic q̊z
danieli ꝓphete paulopost dicit̄: ꝛ tu veni ꝛ re
quiesce. Adhuc. n. dies ī ꝯpletionez ꝯsumationis
Et requiesces ꝛ resurges ī sorte tua ī fine dierū.
¶ In psalmis dauidicis q̄ ꝺ fine seculi hui⁹: ꝛ q̄

de nouissimo dei iudicio ꝓphetāt̄. Cap. xxiiij.

Multa de nouissimo iudicio dicuntur ī
psalmis: sꝫ eoꝝ plura transeūter ꝛ stri
cti. Hoc tn̄ est qꝺ de fine hui⁹ seculi est
aptissime dictū vbi ē nequaꝙ silentio p̄teribo.
In p̄ncipio t̄rā tu fūdasti dn̄e: ꝛ opa manuū tu
aꝝ sūt celi. Ipsi ꝑibūt: tu aūt ꝑmanebis: ꝛ oēs
sicut vestimētū veterascēt: ꝛ sicut opertoriū mu
tabis eos ꝛ mutabunt̄: tu aūt idē ipse es: ꝛ āni
tui nō deficiēt. Quid ē hoc ꝙ porphiri⁹ cū pie
tatē hebreorū laudaret ꝙ magn⁹ et ver⁹ ꝛ ipsis
numinib⁹ t̄ribil ab eis colit̄ ds: xp̄ianos ob hoc
arguit maxie stultitie: etiā ex oraculis deoꝝ su
oꝝ: ꝙ istū mūdū dn̄t eē ꝑituꝝ. Ecce ī lr̄is pieta
tis hebreoꝝ dr̄ ꝺo quē ꝯfitēte tāto philosopho
etiā ipsa numia ꝑhorrescūt: opa manuū tuarū
sūt celi: ipi ꝑibunt. Nunqd qn̄ celi ꝑibūt: mūdus
cui⁹ iidē celi supior pars ē et tutior nō ꝑibit. Si
hec sn̄ia ioui displicet cui⁹ vt ph̄s hic scribit ve
lut grauioris auc̄tis oraculo in xp̄ianoꝝ credu
litate culpat̄: cur n̄ similr̄ sapiaz tanꝙ stultitiā
culpat hebreoꝝ: ī quoꝝ libris piissimis īuenit̄?
Porro si ī illa sapia iudeoꝝ q̄ porphyrio tā mul
tū placet: vt eā deoꝝ q̊z suoꝝ vocib⁹ p̄dicet: le
git̄ celos eē ꝑituros: cur vsꝙ adeo vana est ista
fallacia: vt ī xp̄ianoꝝ fide vel inter cetera vel p̄
ceteris detestent̄ hoc ꝙ ī ea mūdus credit̄ ꝑitu
rus: quo vtiꝙ nisi ꝑeunte celi ꝑire nō pn̄t. Et in
lr̄is qdē sacris q̄ ꝓprie nr̄e sūt nō hebreis nobis
ꝙ cōes. i. in euāgelicis ꝛ aplicis libris legit̄: pre
terit figura hui⁹ mūdi: legit̄ mūdus trāsit: legit̄
celū ꝛ t̄ra transibūt. Sꝫ puto ꝙ p̄terit trāsit trā
sibūt: aliquāto miti⁹ dicta sūt ꝙ ꝑibūt. In epl̄a
q̊z petri apl̄i vbi aqua mūdat⁹ q tunc erat ꝑisse
dict⁹ est mūdus: satis claꝝ ē: ꝛ q̄ mūdi pars ꝓ to
to significata ē: ꝛ q̄ten⁹ ꝑisse sit dicta: ꝛ q celi re
positi igni reseruādi ī diē iudicij ꝛ ꝑditōis homi
nū ipiorum. Et in eo quod paulopost ait veniet
dies domini vt fur: in quo celi magno impetu
transcurrent: elementa autem ardentia resol
uentur: et terra et que in ipsa sunt opera exurē
tur. Ac deinde subiecit his omnibus pereunti
bus quales nos esse oportet. Possunt illi celi ī
telligi ꝑituri quos dixit repositos igni res̄uādos
ꝛ ea arsura accipi elemēta: q̄ ī hac vna p̄te mūdi
subsistūt ꝓcellosa ꝛ turbulēta: ī q̄ eosdē celos di
xit eē repositos: saluis ill̄ supiorib⁹ ꝛ ī sua ītegri
tate manētib⁹: ī q̊ꝝ firmamēto sunt sydera con
stituta. Nā ꝛ illud qꝺ scriptū ē stellas ꝺ celo eē
casuras. ꝓpter quod potest multo ꝓbabilius ꝛ

aliter intelligi:magis ostēdit illos celos eē mā/
suros:si tñ stelle inde sunt casure:vel cuȝ tropi/
ca sit locutio qđ est credibili⁹:vel i isto vno celo
futuruȝ sit vtiq̄ mirabilius q̄ nūc fit. Unde et
illa virgiliana stella facē ducēs multa cū luce
cucurrit:⁊ idea se cōdidit silua. Hoc aūt qđ de
psalmo ꝯmemoraui nullū celoꝝ videt̄ relin/
quere:qđ periturū esse nō dixerit. Ubi.n.dicit̄
opa manuū tuaꝝ sūt celi:ipsi peribūt. q̄ nulluȝ
eoꝝ ab opere dei:taȝ nulluȝ eoꝝ a perditiōe se
cernit̄. Nō.n.dignabunt̄ de apl'i petri locutio
ne queȝ vehemēter oderūt:hebreoꝝ de fēdere
pietatē deoꝝ suoꝝ oraculis approbatā: vt sal/
tē ne tot⁹ mūdus peritur⁹ esse credat̄:sic a toto
pars accipit̄ in eo qđ dictuȝ est ipsi peribūt:cū
soli celi ifimi perituri sunt:queādmodū in apo/
stolica epistola illa a toto pars accipitur q̄ dilu
uio perisse dict⁹ est mūdus q̄uis sola ei⁹ cū suis
celis pars vna perierit. Sȝ quia hoc qđ vt dixi
nō dignabunt̄:ne vel apl'i petri approbarēt sē/
suȝ:vel tantū ꝯcedāt ꝯflagratiōi nouissime q̄/
tuȝ dicim⁹ valuisse diluuiū:q nullis aquis nul/
lis flāmis totū genus humanū perire ꝯtendūt:
restat vt dicant q̄ propterea dij eoꝝ hebream
sapientiā laudauerūt:q2 istū psalmum nō lege/
rāt. In psalmo etiā quadragesimonono de iu/
dicio dei nouissimo intelligit̄ dictū. Deus mani
feste veniet:ds noster ⁊ nō silebit:ignis i cōspe/
ctu eius ardebit:⁊ i circuitu ei⁹ tēpestas valida
Aduocabit celū desursuȝ:⁊ t̃raȝ discernere po
puluȝ suū. Cōgregate illi sāctos eius:qui dispo
nūt testamētū eius super sacrificia. Hoc nos đ
dn̄o nr̄o iesu xp̄o itelligim⁹:quē de celo spam⁹
eē venturum ad viuos ⁊ mortuos iudicandos.
Manifestus.n.veniet iter iustos ⁊ iniustos iu/
dicatur⁹ iuste:q prius venit occult⁹ ab iniustis
iudicādus iniuste. Ipe inquā manifestus veni/
et ⁊ nō silebit.i.in voce iudicis euidens appare/
bit q prius cū venisset occult⁹ ante iudiceȝ siluit
qñ sicut ouis ad imolandū duct⁹ ē:⁊ sicut agn⁹
corā tōdēte se fuit sine voce. Queādmoduȝ de
illo ꝑ isaiaȝ legim⁹ ꝓphetatū:⁊ i euāgelio vide/
mus ipletuȝ. De igne vero ⁊ tēpestate cū i isaia
ꝓpheta tale aliqđ tractarem⁹ q̄to essent hec in
telligēda iaȝ diximus. Qđ vero dictū est aduoca
bit celū sursuȝ. qñ iusti ⁊ sancti recte celum ap/
pellātur:nimiꝝ hoc ē quod ait apl's:simul cum
illis rapiemur in nubib⁹ obuiā xp̄o in aera. Nā
fm̄ littere sup̄ficieȝ q̄to sursuȝ aduocat̄ celum
quasi possit eē nisi sursuȝ: Qđ aūt adiūctuȝ est

⁊ terrā discernere populū suuȝ:si tātūmō sub/
audiat̄ aduocabit.i.aduocabit terraȝ nec sub/
audiatur sursuȝ:hunc videt̄ habere sensuȝ san
ctum:rectum:fidelem:vt celū intelligat̄ in eis
q cum illo sunt iudicaturi:terrā in eis q iudican
di sunt. vt aduocabit celuȝ sursuȝ nō hic intelli/
gamus rapiet i aera:sed i iudiciarias sedes eri/
get. Potest ⁊ illud intelligi aduocabit celū sur/
sum:aduocabit angelos in sup̄nis ⁊ excelsis lo
cis cū q̄bus descendat ad iudiciū faciendū:ad/
uocabit ⁊ terram.i.hoīes in terra vtiq̄ iudican/
dos. Si aūt vtrūq̄ subaudiendū est cum dicit̄
⁊ terraȝ.i.aduocabit ⁊ sursum:vt iste sit sensus.
Aduocabit celū sursum:⁊ terraȝ aduocabit sur
sum:nihil melius existimo intelligi q̄ homines
q rapient̄ obuiaȝ xp̄o in aera:sed celum dictuȝ
ꝓpter aīas:terram ꝓpter corpora. Discernere
porro populū suuȝ qđ est nisi per iudiciū separa
re bonos a malis tāq̄ oues ab hedis: Deīde cō
uersio sermonis ad angelos facta est:cōgrega/
te illi iustos eius. Profecto enī per angelicum
ministerium tanta res peragenda est. Si auteȝ
querimus quos iustos ei congregaturi sunt an
geli:qui disponunt inquit eius testamentū sup̄
sacrificia:hec est omnis vita iustorum:dispone
re dei testamentum super sacrificia. Aut enim
opa misericordie sūt sup̄ sacrificia.i.sacrificijs
preponenda iuxta sententiam dei dicentis:mi
sericordiam volo plus q̄ sacrificium:aut si sup̄
sacrificia in sacrificijs intelligitur dictum:quo/
modo sup̄ terrā fieri dicit̄ qđ vtiq̄ fit in terra.
Profecto ip̄a opera misericordie sūt sacrificia
q̄bus đo placet̄:sicut i libro decimo huius ope/
ris me disseruisse iam reminiscor:in q̄bus ope/
ribus disponunt iusti testamentum dei. Quia
propter ꝓmissiones que nouo eius testamēto
continentur hec faciunt. Unde congregatis si
bi iustis suis:⁊ ad suam dexteram constitutis:
nouissimo vtiq̄ iudicio dicturus ē christus. Ue
nite benedicti patris mei:possidete paratuȝ vo
bis regnum a constitutione mundi. Esuriui enī
⁊ dedistis mihi manducare:⁊ cetera: q̄ ibi ꝓfe/
runt̄ de bonoꝝ operib⁹ bonis:⁊ eoꝝ p̄mijs sē/
piternis:per sententiam vltimam iudicantis.

¶ De ꝓphetia malachie q̄ dei iudicium vltimū
declaratur.⁊ quorum dicitur ꝑ purificatorias
penas facienda mundatio. Cap.xxv.

PRophetа malachiel:siue malachias q
⁊ angelus dict⁹ ē:q ēt esdras sacerdos
cui⁹ alia i canone sunt scripta recepta ab aliq̄b⁹

credit̃: Nã de illo hãc hebreoꝝ opinionem esse dicit hieronymus: iudiciũ nouissimũ ꝓphauit dicẽs. Ecce venit dicit dñs oĩpotẽs: ⁊ qs sustinebit diem itroitus eius? Aut qs ferre poterit vt aspiciat eũ? Qꝛ ipse igredit̃ quasi ignis ꝯflatorij: ⁊ quasi herba lauãtiũ. Et sedebit conflans ⁊ emũdãs sicut auꝝ: ⁊ sicut argẽtũ: ⁊ emundabit filios leui: ⁊ fundet eos sicut auꝝ ⁊ argẽtum: ⁊ erũt dño hostias offerẽtes i iusticia. et placebit deo sacrificiũ iuda ⁊ hierl'z sicut dieb⁹ pristinis ⁊ sicut annis prioribus. Et accedã ad vos i iudicio: ⁊ ero testis velox sup maleficos ⁊ sup adulteros: ⁊ sup eos q iurãt i noĩe meo mẽdaciter: q fraudãt mercedẽ mercẽnario: ⁊ opprimũt p potẽtiã viduas: ⁊ pcutiũt pupillos: ⁊ puertunt aduene iudiciũ: ⁊ q me nõ timẽt dicit dñs oĩpotẽs Qm̃ ego dñs sum deus vester: ⁊ nõ mutor. Ex his q̃ dicta sunt videt̃ euidẽtius apparere i illo iudicio quasdã quorũdã purgatorias penas futuras. Ubi.n.dicit̃. qs sustinebit diem itroitus eius: aut qs ferre poterit vt aspiciat euz: qꝛ ipse igrediet̃ quasi ignis ꝯflatorij ⁊ quasi herba lauãtiũ: ⁊ sedebit ꝯflãs ⁊ emũdans sicut auꝝ ⁊ sicut argẽtũ: ⁊ emũdabit filios leui: ⁊ fũdet eos sicut auꝝ ⁊ argẽtũ: qd aliud itelligẽdũ est? Dicit tale aliqd ⁊ esaias. Lauabit dñs sordes filioꝝ ⁊ filiarũ syon: ⁊ sanguinẽ emũdabit de medio eorum spũ iudicij ⁊ spũ cõbustionis. Nisi forte sic eis dicẽdũ ẽ emũdari a sordibus: ⁊ eliquari quodam modo cũ ab eis mali per penale iudiciũ separãtur: vt illoꝝ segregatio atq3 dãnatio purgatio sit istoꝝ: qꝛ sine taliũ de cetero ꝯmixtione victuri sunt. Sed cum dicit: ⁊ emũdabit filios leui: ⁊ fundet eos sicut auꝝ ⁊ argẽtũ ⁊ erunt dño offerẽtes hostias i iusticia: ⁊ placebit dño sacrificiũ iuda ⁊ hierusalẽ: vtiq3 oñdit eos ipsos q emũdabũtur deide i sacrificijs iusticie esse dño placituros: ac p hoc ipsi a sua iiusticia mũdabuntur in qua dño hostie displicebãt: porro i plena perfectaq3 iusticia cũ mũdati fuerint ipsi erũt. Quid eĩz acceptius deo tales offerũt q̃3 seipos? Uerꝝ ista q̃stio de purgatorijs penis vt diligẽtius pertractet̃ i tp̃e alio differẽda est. Filios aũt leui: ⁊ iuda ⁊ hierl'z ipsam dei eccl'iã debemus accipere: ⁊ nõ ex hebreis tm̃: sed ex alijs etiã gẽtib⁹ ꝯgregatã: nec talem qualis nũc est: vbi si dixerimus qꝛ pctm̃ nõ hẽmus: nosipsos seducimus et veritas i nobis nõ est: sed qualis tũc erit velut area p vẽtilationẽ: ita p iudiciũ purgata nouissimũ: eis quoq3 igne mũdatis: qbus talis mũdatio necessaria est: ita vt nullus omnino sit qui sacrificium offerat pro peccatis suis. Omnes.n. qui sic offerunt profecto in peccatis sunt p quibus dimittendis offerunt: vt cum obtulerint acceptumque deo fuerit: tunc dimittantur.

¶ De sacrificijs que sancti offerent deo sic placitura: quomodo in diebus pristinis et annis prioribus placuerunt. Capitulum. xxvj.

Volens autem deus ostendere ciuitatẽ suam tunc in ista consuetudine non futuram: dixit filios leui oblaturos hostias in iusticia. Non ergo i peccato: ac per hoc nõ pro peccato. Unde intelligi potest in eo quod secutus adiunxit atq3 ait. Et placebit domino sacrificium iuda ⁊ hierusalem: sicut diebus pristinis ⁊ sicut annis prioribus: frustra iudeos sibi secundum legem veteris testamenti: sacrificioꝝ suorum preterita tempora polliceri. Non enim tunc in iusticia sed in peccatis hostias offerebãt: qñ pro peccatis precipue ac primitus offerebãt vsq3 adeo vt sacerdos ipse quẽ debemus vtiq3 credere ceteris fuisse iustiorẽ: secũdũ dei mãdatũ solet pro suis offerre peccatis primũ: deinde pro populi. Quapropter exponere nos oportet quomodo sit accipiẽdũ qd̃ dictũ ẽ: sicut diebus pristinis ⁊ sicut annis prioribus. Fortassis enim tp̃s illud cõmemorat: quo primi hoĩes i paradiso fuerũt. Tũc.n. puri atq3 itegri ab omni sorde ac labe peccati: seipsos deo mũdissimas hostias offerebãt. Ceteꝝ ex quo cõmisse preuaricatõis causa ide dimissi sunt: atq3 i eis humana natura dãnata est: excepto vno mediatore ⁊ post lauacrũ regeneratiõis quibusq3 adhuc paruulis nemo mũdus a sorde sic̃ scriptũ ẽ: nec ifans cui⁹ ẽ vita vnius diei super terram. Qd̃ si rñdet̃ eos etiã merito dici posse offerre hostias i iusticia q offerũt i fide: iustus.n. ex fide viuit: q̃uis seip̃z seducat si dixerit se nõ habere pctm̃: ⁊ ideo non dicat quia ex fide viuit: nũquid dicturus est q̃spiã huius fidei tp̃s illi fini eẽ coequãdũ: qñ igne iudicij nouissimi mundabuntur qui offerunt hostias in iusticia. Ac per hoc: quoniam post talem mundationem nullum peccatum iustos habituros esse credendũ est: profecto illud tẽpus q̃tũ attinet ad non habere peccatum: nulli tempori comparandum est: nisi quando primi homines i paradiso ante preuaricationem i inocentissima felicitate vixerũt. Recte itaq3 itelligitur hoc signatũ eẽ: cũ dictũ est: sicut diebus pristinis: et sicut annis prioribus. Nã ⁊ per esaiaz posteaq̃

celū nouum ꝛ terra noua ꝑmissa est: iter cete/
ra q̄ ibi de scõꝝ btitudine ꝑ allegorias ꝛ enigma
ta exeqtur qbus expositionē congruā reddere
nos ꝓhibuit vitāde lõgitudinis cura: secundū
dies inquit ligni vite erunt dies ppl'i mei. Quis
aūt sacras l'ras attigit ꝛ ignorat vbi ds plātaue
rit lignū vite: a cuius cibo separatis illis hoībus
qñ sua eos de paradiso eiecit iniquitas: eidē li/
gno circumposita ē ignea terribilisq; custodia.
Qd si quisq; illos dies ligni vite quos cõmemo
rauit esaias ꝓpheta istos qui nūc agūtur eccl'ie
xp̄i dies esse ꝯtēdit: ipsumq; xp̄m lignū vite pro
phetice dictū: q2 ipsa ē sapiētia dei de qua salo/
mon ait lignū vite est oībus amplectētibus eā:
nec annos egisse aliquos i paradiso illos ꝑmos
hoīes vñ tā cito eiecti sūt: vt nullū ibi gignerēt
filiū: ꝛ ideo nõ posse illud tp̄s itelligi i eo ꝙ dcm̄
est: sicut diebus pristinis ꝛ sicut annis priorib9:
istā ꝑtereo q̄stionē ne cogar qd ꝓlixū est cūcta
discutere: vt aliqd hoꝝ manifesta veritas ꝯfir/
met. Uideo qppe alteꝝ sensū: ne dies pristinos
ꝛ annos priores carnaliū sacrificioꝝ nobis pro
magno munere per ꝓpħam credamus fuisse ꝓ/
missos. Hostie nāq; ille veteris legis q̄ de peco
ribus imaculatis ac sine vllo ꝓrsus vitio iube/
bātur offerri: significabāt hoīes scõs qualis so/
lus iuētus est xp̄s sine vllo oīno peccato. Pro/
ide quia post iudiciū cū fuerit etiā igne mūdati
q eiusmodi mūdatõe sūt digni: ꝛ i oībus sanctis
nullum iuenietᷣ oīno pctm̄: atq; ita seipsos offe
rēt i iusticia: vt tales hostie oīmodo imaculate
ac sine vllo vitio sint: future erunt ꝑfecto sicut
diebus pristinis ꝛ sicut annis prioribus: qñ i vm
bra huius rei future mūdissime hostie offerebā
tur. Hec erit nāq; mūditia tūc i imortali carne
ac mēte scõꝝ q̄ figurabatᷣ i illaꝝ corporibus be
stiaꝝ. Deide ꝓpter eos q nõ mūdatõe sed dāna
tione sunt digni: ꝛ accedā iquit ad vos i iudiciū
ꝛ ero testis velox super maleficos ꝛ super adul
teros: ꝛ cetera: quibus dānabilibus enumera/
tis criminibus addidit: qm̄ ego dñs deus vester
ꝛ nõ mutor: Tanq; diceret: cū vos mutauerit i
deterius culpa vestra et in melius gratia mea:
ego nõ mutor. Testē vero se dicit futuꝝ: q2 i iu
dicio suo nõ idiget testibus. Eūq; velocem siue
q2 repēte vēturus est: eritq; iudiciū ipso iopina
to eius aduētu celerrimū: qd tardissimum puta/
batᷣ: siue q2 ipsas ꝯuicet sine vlla sermonis ꝓli/
xitate ꝯsciētias. In cogitatoīb9. n. sicut scriptū
ē: ipij iterrogatio erit. Et ap'ls: cogitatoībus in/
quit accusātibus vl' etiā excusātibus: i die qua
iudicabit ds hoīum occulta scdm euāgeliū meū
ꝑ iesū xp̄m. Etiā sic ergo dñs futurus eligēdus
ē testis velox: cū sine mora reuocaturus ē i me
moriā vnde ꝯuincat puniatq; conscientiam.

De separatõe bonoꝝ ꝛ maloꝝ: ꝑ quā nouissi/
mi iudicij discretio declaratᷣ. Capitulum. xxvij.

Illud etiā qd aliud agēs i octauodeci/
mo libro ex isto ꝓpħa posui ad iudiciū
nouissimū ꝑtinet vbi ait. Erūt mihi di/
cit dñs oīpotēs i die i qua ego faciā i acq̄sitionē
ꝛ eligam eos sicut elegit hō filiū suū q seruit ei:
Et ꝯuertar ꝛ videbitis qd sit iter iustū ꝛ iiustū: ꝛ
iter seruiētē dō ꝛ eū q nõ seruit ei. Q2 ecce dies
venit ardēs sicut clibanus: ꝛ comburet eos. Et
oēs erūt alienigene ꝛ vniuersi q faciūt iniq̄tatē
stipula: ꝛ succendet eos dies veniens dicit dñs
oīpotens: ꝛ nõ relinquetᷣ eis radix neq; ram9. Et
orietᷣ vobis q timetis nomē meū sol iusticie: ꝛ sa
nitas i pennis ei9: ꝛ egrediemini ꝛ salietis sicut
vituli de viculis relaxati: ꝛ ꝯculcabitis iniquos
ꝛ erūt sub pedib9 vr̄is cinis dicit dñs oīpotens.
Hic distantia ꝑmioꝝ atq; põdeꝝ vl' penaꝝ iu/
stos dirimēs ab iiustis: q̄ sub isto sole i hui9 vite
vanitate non cernitur quando sub illo sole iusti
tie in illius vite manifestatione clarebit. Tunc
profecto erit iudicium quale nunq; fuit.

De lege moysi spūal'r itelligēda: ne i dānabi
lia murmura cānal' sēsus icurrat. Cap. xxviij.

Quod vero subiūgit idē ꝓpħa. memēto
te legis Moysi serui mei quam mādaui
ei i oreb ad oēs isrl': precepta ꝛ iudicia:
opportune ꝯmemorat post hoc dclaratū tā ma
gnū futuꝝ iter obseruatores legis contempto/
resq; discrimen sit: etiam vt discant legem spiri/
tualiter itelligere: ꝛ iueniāt i ea christū per quē
iudicem est facienda iter bonos ꝛ malos ipsa di
scretio. Nõ eīm frustra idem dñs ait iudeis: si cre
deretis Moysi crederetis ꝛ mihi. De me eni ille
scripsit. Carnaliter qppe accipiēdo legē: ꝛ ei9 ꝓ
missa terrena reꝝ celestiū eē figurā nesciētes: i il/
la murmura corruerunt vt dicere auderēt: va/
nus est qui deo seruit. Et quid amplius: quia cu
stodiuimus mādata eius: et quia supplices am
bulauimus ante faciem domini omnipotentis.
Et nunc nos beatos dicimus alienos: et edifi/
cantur omnes qui faciunt iniquitatem. Qui/
bus eorum verbis quodammodo propheta cõ/
pulsus est nouissimum pronunciare iudicium:
vbi mali nec falso saltem sint beati: sed aper/

tissime appareant miserrimi: et boni nulla tē/
porali saltem miseria laborent: sed clara ac sem
piterna beatitudine perfruātur. Dixerat quip/
pe istorū talia quedā verba: et supius dicentiū
ōis qui malū facit: bon⁹ est in cōspectu dn̄i ⁊ ta/
les ei placēt. Ad hec inquā cōtra dn̄m murmu
ra puenerūt legē moysi accipiēdo carnaliter
Vnd̄ ⁊ ille ī psalmo septuagesimosecūdo pene
cōmotos dicit fuisse pedes suos: ⁊ effusos gres
sus suos vtiq̄ in lapsū: q2 zelauit ī peccatorib⁹
pacē peccatorū ītuens: ita vt īter cetera dicēt.
Quō sciuit deus: ⁊ si est scia in altissimo? Dice/
ret etiā nungd vane iustificaui cor meū et laui
inter innocētes manus meas? Ut aūt solueret
hāc difficillimā questionē: que fit cū boni vidē/
tur esse miseri: ⁊ felices mali: hoc ingt labor est
ante me donec intrē in sanctuariū dei: ⁊ ītelli/
gā ī nouissima. In nouissimo qppe iudicio ñ sic
erit: sed apta iniquorū miseria: ⁊ aperta felicita/
te iustorum longe q̄ nunc est aliud apparebit.

¶ De aduentu helie ante iudicium: cuius predi
catione scripturarū secreta reserante iudei cō/
uertentur ad christum. Capitulum. xxix.

Cūz aūt ā monuisset ⁊ meminisset legis
moysi: qm̄ preuidebat eos mlto adhuc
tpe nō eam spiritualiter sicut oportue
rat accepturos: cōtinuo subiecit. Ecce ego vo
bis mitam heliā tesbitē anteq̄ veniet dies dn̄i
magnus ⁊ illustris: q conuertet: cor patris ad fi
liū: ⁊ cor hoīs ad pximum suū: ne forte veniens
percutiam terrā penitus. Per hunc heliā ma
gnum mirabileq̄ pphetam: exposita sibi lege
vltimo tpe ante iudiciū iudeos in xp̄m verum:
idest ī xp̄m nostrū esse credituros celeberrimū
est in sermonibus corporibusq̄ fidelium. Ipse
quippe ante aduentū iudicis saluatoris nō ime
rito sperat̄ esse ventur⁹: qui etiā nūc viuere nō
īmerito credit̄. Curru nāq̄ igneo raptus est de
rebus humanis: qd̄ euidentissime sācta scriptu
ra testat̄. Cū ergo venerit exponēdo legē spi/
ritualiter quā nūc iudei carnaliter sapiūt: ɔuer
tet cor patris ad filiū. i. cor pr̄m ad filios. Sin/
gularē qppe p nūero plurali interp̄tes. lxx. po/
suerūt. Et est sensus: vt filij ēt sic intelligant le/
gem. i. iudei: queādmodū eā p̄res intellexerūt
. i. pphete: in quibus erat ⁊ ip̄e moyses. Sic. n.
cor p̄rū ɔuertet̄ ad filios. cū itelligētia p̄rū pdu
cet̄ ad itelligētiā filiorū: ⁊ cor filiorū ad p̄res eo
rū dū in id qd̄ senserūt illi cōsentiant ⁊ isti. Ubi
⁊. lxx. dixerūt: ⁊ cor hoīs ad pximū suū. Sūt. n.
inter se valde proximi patres et filij. Quanq̄
in verbis. lxx. interpretū qui pphetice sūt iterp̄
tati: potest alius sensus ideq̄ lectioni cōgruēs
īueniri: vt ītelligat̄ helias cor dei patris cōuer/
surus ad filiū edocēdo q2 pater diligat filiū: vt
⁊ iudei quē prius oderant eūdē diligant: q no
ster est xp̄s: iudeis enim nūc auersū cor hz deus
a xp̄o nostro: q2 non putant eū deū esse neq̄ ei
filiū. Eis ergo tūc cor ei⁹ cōuerteretur ad filiū:
cū ipsi ɔuerso corde didicerit dilectionē patris
in filiū. Qd̄ vero sequit̄ ⁊ cor hoīs ad pximū su
um. i. cōuertet helias cō hoīs ad pximū suū: qd
melius intelligit̄ q̄ cor hoīs ad hominē xp̄m?
Cum. n. sit in forma dei deus noster: formā ser/
ui accipiēs: esse etiā dignat⁹ est noster pximus.
Hec ergo faciet helias: ne forte inquit veniā ⁊
percutiā terrā penit⁹. Terra sunt. n. q terrena
sapiūt: sicut iudei carnales vsq̄ nūc: ex quo vi/
tio cōtra deū murmura illa venerūt: quia mali
ei placent: ⁊ vanus est qui deo seruit.

¶ Qd̄ in libris veteris testamēti cū de⁹ legit̄ iu/
dicaturus: nō euidenter xp̄i persona mōstretur
sz ex qbusdā testimonijs: vbi dn̄s de⁹ loquitur
appareat nō dubie q2 ipse sit christus. Ca. xxx.

Multa alia sunt scripturarū diuinarū te
stimonia de nouissimo iudicio dei: q̄ si
oīa colligā nimis lōguz erit: satis ergo
sit q2 ⁊ nouis ⁊ veterib⁹ lr̄is sacris hoc prenūcia
tū eē pbauimus: p xp̄m futurū esse iudiciū. i. iu
dicē xp̄m de celo eē venturū: nō tā veterib⁹ q̄
nouis euidēter exp̄ssum: ppterea q2 cū ibi dici
tur dn̄s deus eē vēturus: vel dn̄m deuz dicit̄
eē venturū: nō cōsequēter intelligit̄ xp̄s: dn̄s. n.
de⁹ ⁊ pr̄ est ⁊ fili⁹ ⁊ sp̄us scūs. Neq̄ hoc tn̄ inte
statū nos reliquere oportet. Primo itaq̄ demon
strādū ē queādmodū ibi xp̄s tāq̄ dn̄s d̄s loq̄t̄
in ppheticis libris ⁊ tn̄ iesus xp̄s euidenter ap/
pareat: vt ⁊ qn̄ nō sic apparet: ⁊ tn̄ ad illud vlti/
mum iudiciū dn̄s deus dicitur esse venturus:
possit iesus christus intelligi. Est loc⁹ apd̄ esaiā
prophetam: qui hoc quod dico euidenter osten
dit. Deus enim per prophetam: audi me inquit
iacob et israel quem ego voco. Ego sum prim⁹
et ego in sēpiternū: man⁹ mea fūdauit t̄rā: ⁊ dx
tera mea celū firmauit. Vocabo eos ⁊ stabunt
sil: ⁊ ɔgregabūt oēs ⁊ audiēt. Quis eis nūciauit
hec? Diligens te feci volūtatē tuā super baby
lonem: vt auferrem semen chaldeorum. Et lo/
cutus sum et ego vocaui: adduxi eum ⁊ prospe
ram feci viam eius. Accedite ad me et audite

hec. Nō a principio in abscōdito locutus sū: qñ
fiebāt ibi erā. Et nunc dominus deus misit me
ꝛ spūs eius. Nempe ipse est qui loquebat̄ sicut
dñs deus: nec tñ intelligeret̄ iesus xp̄s: nisi ad-
didisset ꝛ nūc dñs ds misit me nō spūs eiꝰ. Hoc
enī dixit ꝑm formā serui d re futura p̄teriti tpis
vtens verbo: queādmodū apud eūdem ꝓphe-
tam legit̄: sicut ouis ad imolandū ductus ē. nō
enī ait ducet̄: sed ꝓ eo qđ futurū erat preteriti
tpis verbū posuit: ꝛ assidue ꝓphetia sic loquit̄.
Est ꝛ alius locus apud zachariā qui hoc euidē-
ter ostēdit: ꝙ oīpotentē misit oīpotens. Quis:
quē nisi deus pater deū filiū? Nā ꝛ ita scriptū
est. Hec dicit oīpotens. Post gliam misit me su
ꝑ gētes q̄ spoliauerūt vos qꝛ q tetigerit vos: q̄-
si q tāgit pupillā oculi eiꝰ. Ecce ego inferā ma-
nū meā sup eos ꝛ erūt spolia his q seruierāt eis
ꝛ cognoscetis: qꝛ dñs oīpotens misit me. Ecce
dicit dñs deus oīpotēs a dño oīpotēte se missū
Quis hic audeat intelligere nisi xp̄m loquentē
scilicet ouibꝰ que perierūt domꝰ israel? Ait nan
q̄ in euāgelio nō sū missus nisi ad oues q̄ perie
rāt domus israel: q̄s hic cōparauit pupille ocu-
li dei: ꝓpter excellentissimū dilectiōis affectū:
ex quo genere ouiū etiā ipsi apl'i fuerūt: sȝ post
gloriā vtiq̄ resurrectiōis sue: q̄ anteq̄ fieri ait
euāgelista ioānes: nōdū erat spūs datus: quia
iesus nōdū fuerat glorificatus: ꝛ iaȝ sup gētes
missus est i apl'is suis: ac sic ipletū ē qđ i psalmo
legit̄. Erues me de cōtradictōibus populi: cō-
stitues me in caput gētiū. Ut q spoliauerāt isra
elitas: qbus q̄ israelite seruierāt qñ sunt gētibꝰ
subditi: nō vicissim eodē mō spoliarent̄: sed ipsi
spolia fierēt israelitaꝝ. Hoc.n. apl'is ꝓmiserat
dicēs: faciā vos piscatores hoīum. Et vni eoꝝ
Iā ex hoc inquit hoīes eris capiēs. Spolia er-
go fierēt sed in bonū: tanq̄ erepta vasa illi for-
ti: sed fortiꝰ alligato. Itē ꝑ eundē ꝓphetaȝ dñs
loquēs: et erit inqt in die illa querā auferre oēs
gētes que veniūt ꝯtra hierusalē: ꝛ effundā sup
domū dauid ꝛ sup habitatores hierusalē spūm
gratie ꝛ mīe: ꝛ aspiciēt ad me ꝓ eo ꝙ insultaue
rūt: ꝛ plāgēt sup eo plāctū quasi sup carissimū:
ꝛ dolebūt dolore quasi sup vnigenitū. Nūquid
nisi dei ē auferre oēs gētes inimicas sācte ciui
tatis hierusalē: que veniūt cōtra eam.i. contra
rie sunt ei. Uel sicut alij sunt interp̄tati veniūt
sup eā.i. vt eam sibi subijciāt: aut sup domū da
uid effūdere ꝛ sup habitatores eiusdē ciuitatis
spūm gratie ꝛ mīe. Hoc vtiq̄ dei est: ꝛ ex ꝑsōa
dei dicit̄ per ꝓphetā: ꝛ tñ hūc deū tā magna et
tam diuina facientē seip̄m xp̄s adiūgendo ostē
dit atq̄ dicēdo. Et aspicient ad me pro eo ꝙ in-
sultauerūt ꝛ plāgēt sup eo plāctū quasi sup ca-
rissimū siue dilectū: ꝛ dolebūt dolore quasi sup
vnigenitū. Penitebit qppe iudeos in die illa et
eos q accepturi sunt spūm grē ꝛ mīe: ꝙ i eiꝰ pas
sione isultauerūt xp̄o: cū ad eū aspexerit in sua
maiestate veniētē: eūq̄ eē cognouerit quē p̄us
humilē in suis parētibus illuserūt: q̄uis ꝛ ipi pa
rētes eoꝝ tāte illiꝰ ipietatis auctores resurgen
tes videbūt eū: sed puniēdi iam nō adhuc corri-
gendi. Nō itaq̄ hoc loco ipsi intelligēdi sūt: vbi
dictū est: ꝛ effundā sup domū dauid ꝛ sup habi
tatores hierusalē spūm gratie ꝛ mīe: et aspiciēt
ad me ꝓ eo ꝙ insultauerūt: sed tm̄ de illorū stir
pe veniētes: qui per heliā illo tp̄e credituri sūt.
Sed sicut dicimꝰ iudeis vos occidistis christuȝ
q̄uis parētes eorū hoc fecerūt: sic et isti se do-
lebūt fecisse qđ fecerūt queādmodū illi ex quo
rū stirpe descendūt. Quāuis ergo accepto spū
gratie ꝛ misericordie iā fideles nō dānabuntur
cum impijs parentibus suis: dolebūt tñ tāq̄ ipi
fecerint qđ illi fecerunt. Non igit̄ dolebūt rea-
tu criminis: sed pietatis affectu. Sane vbi dixe
rūt.lxx. interp̄tes: ꝛ aspiciēt ad me ꝓ eo ꝙ insul
tauerūt: sic interp̄tatū ē ex hebreo: ꝛ aspiciēt ad
me quē cōfixerūt. Quo quideȝ verbo euidētiꝰ
xp̄s crucifixꝰ appet. Sȝ illa isultatio quaȝ.lxx.
ponere maluerūt: eiꝰ vniuerse nō defuit passio
ni. Nā ꝛ detēto ꝛ alligato ꝛ adiudicato: ꝛ oppro
brio ignominiose vestis iduto: ꝛ spinis corōato:
ꝛ calamo in capite ꝑcusso: ꝛ irridēt̄ fixis genibꝰ
adorato: ꝛ crucē suā portāti ꝛ i ligno iā pēdenti
vtiq̄ isultauerūt. Proinde iterp̄tationē nō seq̄n
tes vnā sȝ vtrāq̄ iūgētes: cū ꝛ insultauerunt ꝛ
cōfixerūt legimꝰ: pleniꝰ veritatē dñice passiōis
agnoscimꝰ. Cū ergo in ꝓpheticis l'ris ad nouissi
mū iudiciū faciendū deꝰ legit̄ eē vēturus: et si
eiꝰ alia distinctio nō ponat̄ tm̄modo ꝓpter ip̄m
iudiciū xp̄s debet intelligi: qꝛ ꝛ si ipse pater iudi
cabit: per aduentū tamē filij hominis iudicabit
Nam ꝛ ip̄e per sue presentie manifestationem
nō iudicabit quenq̄ sed oē iudiciū ddit filio: qꝛ
manifestabitur homo iudicaturus sicut hō ē iu
dicatus. Quis est.n. aliꝰ de quo itē deus loqtur
per esaiam sub nomine iacob ꝛ israel: de cuiꝰ se
mine corpus accepit? Quod ita scriptū est. Ja-
cob puer meꝰ: suscipiā illū: israel electꝰ meꝰ as-
sumpsit illum anima mea: dedi spiritum meum

in illum: iudiciũ gentibus ꝓferet. Non clama/
bit neqꝫ cessabit: neqꝫ audietur foris vox eius.
Calamũ quassatum nõ conteret: ⁊ linum fumi
gans nõ extinguet: sed in veritate proferet iu/
diciuꝫ. Refulgebit ⁊ nõ ꝯfringetur: donec po/
net i terra iudiciuꝫ: ⁊ in noie eius gentes spera/
bunt. In hebreo nõ legit̃ iacob ⁊ israel: sꝫ quod
ibi legitur seruus meus: nimiruꝫ .lxx. interp̃tes
admonere volentes quatenus accipiendũ sit:
qꝛ .s. ꝓpter formã serui est dictũ in qua se altis/
simus humillimũ prebuit: ipsius hois nomẽ ad
euꝫ significandũ posuerũt de cuius genere ea/
dẽ serui forma suscepta est. Dat⁹ est i euꝫ spirit⁹
sanct⁹: qd̃ columbe specie euangelio teste mon
stratũ est. Iudiciũ gentibus ꝓtulit: quia prenũ
ciauit futuꝝ qd̃ gentibus erat occultuꝫ. Mã/
suetudine non clamauit: nec tñ in predicanda
veritate cessauit: sꝫ nõ est audita foris vox eius
nec audietur: q̃ꝫdoquideꝫ ab eis q foris ab eius
corpore sunt precisi: nõ illi obedit̃: ipsosqꝫ suos
ꝑsecutores iudeos q calamo quassato ꝑdita inte
gritate: ⁊ lino fumãti amisso lumine compara/
ti sunt. Nõ cõtriuit: nõ extinxit: qꝛ pepercit eis
qui nondũ venerat eos iudicare sed ab eis iudi
cari. In veritate sane iudiciũ ꝓtulit: predicens
eis quando puniẽdi essent: si in sua malignitate
persisterent. Refulsit in mõte facies eius .i. in
orbe fama eius: nec cõfract⁹ siue contritus est
qꝛ nec in se nec in ecclesia sua vt esse desisteret
persecutoribus cessit. Et ideo non ẽ factũ nec
fiet quod inimici eius dixerunt vel dicũt: q̃ꝫdo
moriet̃ ⁊ peribit nomẽ ei⁹: donec ponat i terra
iudiciũ. Ecce manifestatũ ẽ qd̃ abscõditũ que/
rebam⁹: Hoc est nouissimũ iudiciũ qd̃ ponet in
terra cuꝫ ipse venerit de celo: de quo iaꝫ vide/
mus impletũ qd̃ hic vltimuꝫ posituꝫ ẽ. ⁊ in noie
eius gentes sperabũt. Per hoc certe qd̃ nega/
ri ñ potest: etiaꝫ illd̃ credat̃ qd̃ ipudenter nega
tur. Quis eniꝫ speraret ꝙ etiaꝫ hi q nolunt ad/
huc credere in xp̃m: iaꝫ nobiscũ vident: ⁊ cũ ne
gare nõ possunt dẽtib⁹ suis frendẽt ⁊ tabescũt
Quis inquaꝫ speraret gẽtes in christi noie spe/
raturas esse: qñ tenebat̃: ligabat̃: cedebatur:
illudebat̃: ⁊ crucifigebat̃: qñ ⁊ ipsi discipl'i speꝫ
ꝑdiderũt quã in illo hr̃e iam ceperãt: Qd̃ tunc
vix vnus latro sperauit in cruce: nũc sperãt gẽ
tes lõge lateqꝫ diffuse: ⁊ ne in eternũ moriãtur
ipsa in qua ille mortuus ẽ cruce signãt̃: Nullus
igitur vel negat vel dubitat: ꝑ iesum xp̃m tale
quale istis sacris litteris p̃nũciatur nouissimuꝫ
futuꝝ esse iudicium: nisi q eisdeꝫ litteris nescio
qua incredula animositate seu cecitate nõ cre/
dit que iaꝫ veritatem suaꝫ orbi demonstrauere
terraꝝ. In illo itaqꝫ iudicio vel circa illud iudi/
ciuꝫ: has res futuras esse didicimus. Heliã tes/
biten fidẽ iudeoꝝ antichristũ persecuturũ: xp̃ꝫ
iudicatuꝝ: mortuoꝝ resurrectioneꝫ: bonorum
malorũqꝫ direptioneꝫ: mũdi ꝯflagrationẽ eius/
dẽqꝫ renouationeꝫ. Que oia quidem ventura
esse credendũ est: sed qbus modis ⁊ quo ordine
veniãt: magis tũc docebit reꝝ experientia: q̃ꝫ
nũc ad ꝑfectũ hominuꝫ intelligẽtia valet ꝯseq
Existimo tñ eo quo a me ꝯmemorata sunt ordi
ne esse vẽtura. Duo nobis ad hoc opus ꝑtinen/
tes reliqui sunt libri vt adiuuante dño ꝓmissa
ꝯpleamus: quoꝝ primus erit de maloꝝ suppli/
cijs: alius de felicitate iustorũ. In quibus sicut
deus dictauerit argumẽta refellẽtur humana
q̃ ꝯtra predicta ac ꝓmissa diuina sapienter sibi
miseri reddere videntur: ⁊ salubris fidei nutri/
menta velut falsa ⁊ ridẽda ꝯtẽnunt. Qui vero
ſm deuꝫ sapiũt: oia que incredibilia vident̃ ho/
minibus: ⁊ tñ scripturis sanctis quaꝝ iam veri
tas multis modis asserta est ꝯtinẽtur maximũ
argumẽtuꝫ tenẽt veracẽ dei oipotentiã: quem
certuꝫ nullo modo hñt in eis potuisse mentiri: ⁊
posse facere quo impossibile est infideli.

¶ Aurelij augustini de ciuitate dei liber .xxi.

¶ De ordine disputationis q̃ prius disserendũ
est de ꝑpetuo supplicio dãnatoꝝ cum diabolo
q̃ꝫ de eterna felicitate scõꝝ. Capituluꝫ primum.

Quam per iesum chri
stum dñm nostrum iudicem viuorũ
ac mortuoꝝ ad debitos fines ambe
ꝑuenerit ciuitates: quaꝝ est vna dei altera dia
boli: cuiusmodi sit futuꝝ supplicium diaboli et
oium ad eum ꝑtinentiuꝫ in hoc libro a nobis q̃ꝫ/
tum ope diuina valebimus diligentius dispu/
tandũ est. Ideo aũt hunc tenere ordineꝫ malui
vt postea disseram de felicitate sanctorum qm̃
vtriqꝫ cũ corporibus erunt ⁊ icredibilius vide/
tur esse in eternis cruciatibus durare corpora
q̃ꝫ sine vllo dolore i eterna beatitudine ꝑmane
re. Ac ꝑ hoc cuꝫ illaꝫ penaꝫ nõ debere esse icre/
dibilem demõstrauero: adiuuabit me plurimũ
vt multo facilius omni carẽs molestia imorta/
litas corporis i scis futura credat̃. Nec a diui/
nis ordo iste abhorret eloquijs: vbi aliquãdo q/
dem bonorum beatitudo prius ponitur. vt est

illud q bona fecerūt i resurrectionē vite: q autē
mala egerūt in resurrectionez iudicij. Sz aliqñ
ꝛ posteri⁹: vt est mittet filius hoīs angelos suos
ꝛ colligēt de regno eius oīa scādala. ꝛ mittēt in
caminū ignis ardētis: illic erit flet⁹ ꝛ stridor dē-
tiū. Tūc iusti fulgebūt sicut sol in regno patris
sui. Et illud: sic ibunt īpij in eťnū suppliciū: iusti
aūt in vitā eťnaz. Et in ꝓphetis qđ ꝯmemora-
re longū ē: nūc ille nūc iste ordo sigs īspiciat īue
nitur. Sed ego istum qua causa elegeri dixi.

¶ An possint corpora in vstione ignis esse per-
petua. Capitulum. ij.

Quid igitur ostendaz vnde conuincant̄
increduli: posse humana corpora aīata
atq̧ viuētia nō solū nūquā morte dissolui: sz in
eternoꝝ q̄z igniuz durare tormētis. Nolūt. n.
hoc ad oīpotentis nos referre potentiā: sed ali-
quo exēplo ꝑsuaderi sibi flagitāt. Quib⁹ si res-
pondebim⁹ eē aīalia ꝓfecto corruptibilia quia
mortalia: q̄ tñ in medijs ignib⁹ viuant: nōnulluz
etiā genus vermiū in calidaꝝ aquaꝝ scaturigi
ne repiri: quaꝝ feruorē nemo īpune cōtrectat
illos aūt nō solū sine vlla sui lesione ibi esse: sed
extra eē nō posse: aut nolūt credere si oñdere ñ
valemus: aut si valuerim⁹ suis oculis demon-
strare res ipsas: siue ꝑ testes idoneos edocere:
nō satis hoc esse ad exēplū rei de qua q̄stio est:
eadē īfidelitate ꝯtendēt: q2 hec aīalia nec semꝑ
viuunt: ꝛ ī illis feruorib⁹ sine dolorib⁹ viuunt:
sue qppe nature ꝯueniētibus vegetant̄ illis nō
cruciātur elemētis: quasi nō īcredibilius sit ve-
getari q̄z cruciari talib⁹ rebus. Mirabile est. n.
in ignibus dolere ꝛ tñ viuere: sz mirabili⁹ ī igni
bus viuere nec dolere. Si autem hoc creditur
cur non et illud?

¶ An consequēs sit vt corporeum dolorem se-
quatur carnis interitus. Capitulum. iij.

Sed nullū est corpus inquiunt qđ dole
re possit nec mori possit. Et vñ hoc sci-
mus? Nā de corporib⁹ qs cert⁹ est de-
monū vtrum in eis doleāt qñ se affligi magnis
cruciatib⁹ ꝯfitētur? Qđ si ꝯsitent̄ t̄renū corp⁹
soliduz. s. atq̧ ꝯspicuū nullū eē atq̧ vt vno po-
tius id noīe explicē nullā esse carnem q̄ dolere
possit: moriq̧ nō posse qd dicit̄ aliud: nisi qđ sē-
su corporis hoīes ꝛ expiētia collegerūt. Nullā
nāq̧ carnē nisi mortalē sciūt. Et hec ē tota coꝝ
rōñ: vt qđ expti nō sūt nequaq̄z eē posse arbitrē-
tur. Nā cui⁹ rōnis ē dolorē facere mortis argu
mētū: cū vite poti⁹ sit iudiciū? Etsi. n. q̄rim⁹ vtꝝ
semꝑ viuere possit: certū tñ ē viuere oē qđ do-
let: dolorēq̧ oēz nisi ī re viuēte eē ñ posse. Ne-
cesse ē ergo vt viuat dolēs: nō ē necesse vt oc-
cidat dolor: q2 nec corpora ista mortalia ꝛ vtiq̧
moritura oīs dolor occidit. Ut aūt dolor aliqs
possit occidere: illa cā ē: qm̄ sic ē aīa ꝯnexa hu-
ic corpori: vt sūmis doloribus cedat atq̧ disce
dat. Qm̄ ꝛ ipsa ꝯpago mēbroꝝ atq̧ vitaliū sic
īfirma est: vt eā videlicet q̄ magnū vel sūmuz
dolorē facit nō valeat sustinere. Tūc autē tali
corpori aīa: ꝛ eo mō ꝯnectet̄ vt illud vīculū sic
nulla lōgitudine soluit̄: ita nullo dolore rūpat̄.
Proide etiā si caro nūc talis nulla ē q̄ sensū do
loris ꝑpeti possit: mortēq̧ non possit: erit tñ nūc
talis caro q̄lis nūc nō est. Nō. n. nulla sz sēpiter
na mors erit: qñ nec aīa viuere poterit deuz nō
hñdo: nec dolorib⁹ corporis carere moriendo.
Prima mors aīam nolētē de corpore pellit: se-
cunda mors animaz nolētē tenet ī corpore. Ab
vtraq̧ morte cōiter id habet̄: vt qđ nō vult aīa
de suo corpore patiat̄. Attēdūt aūt isti cōtradi
ctores nullā nūc eē carnē q̄ dolorē pati possit:
mortēq̧ nō possit. et nō attēdūt tñ aliqd tale eē
quod corpore maius sit. Ipse quippe animus
cuius presentia corpus viuit ꝛ regitur: ꝛ dolo-
rem pati potest: ꝛ mori non potest. Ecce inuē-
ta res est que cum sensum doloris habeat imor
talis est. Hoc igitur erit tunc etiam ī corporib⁹
dānatoꝝ qđ nūc eē scimus in animis oīum. Si
autē diligēti⁹ ꝯsiderem⁹: dolor qui dicitur cor-
poris magis ad aīaz ꝑtinet. Anime eniz est do-
lere nō corporis: etiā qñ ei dolendi causa existit
a corpore cū in eo loco dolet vbi ledit̄ corpus.
Sicut enī dicim⁹ corpora sentientia ꝛ corpora
viuentia: cū ab aīa sit corporis sensus ꝛ vita ita
ꝛ corpora dicim⁹ ꝛ dolētia cū dolor corporis ni
si ab aīa esse nō possit. Dolet itaq̧ aīa cū corpo-
re in eo ei⁹ loco vbi aliqd cōtigit vt doleat. Do-
let ꝛ sola quāuis in corpore sit: cū aliqua causa
etiā inuisibiliter tristis ē ipsa in corpore īcolumi
Dolet eniz nō in corpore ꝯstituta. Naz vtiq̧ do
lebat diues ille apud inferos q̄n̄do dicebat: cru
cior in hac flāma. Corpus aūt nec exanime do-
let: nec aīatum sine anima dolet. Si ergo a do-
lore argumētū recte sumeret̄ ad mortem: vt iō
mors possit accidere q2 potuit occidere ꝛ dolor
magis ad animaz mori pertinet ad quaz magis
pertinet ꝛ dolere. Cuz illa vero que magis do
lere potest non possit mori: quid momēti aufert
cur illa corpora qm̄ in doloribus sunt futura: iō

moꝛitura etiaȝ eſſe credamus. Dixerunt quidā platonici ex terrenis coꝛpoꝛibus moꝛibundiſqꝫ membꝛis eſſe aīe ⁊ metuere ⁊ cupere: ⁊ dolere atqꝫ gaudere. Unde virgilius. Hinc inqt. i. ex moꝛibundis terrenis coꝛpoꝛis mēbꝛis: metuūt: cupiūt: dolentqꝫ gaudentqꝫ. Sed conuicimus eos in duodecimo hui⁹ operis libꝛo habere aīas ſꝫ ipſos ab oī etiā coꝛpoꝛis labe purgatas dirā cupiditatē q̄ rurſus incipiunt in coꝛpoꝛa velle reuerti. Ubi aūt poteſt eē cupiditas ꝑfecto ēt doloꝛ poteſt. Fruſtra qppe cupiditas ſiue non perueniēdo quo tendebat: ſiue amittendo quo ꝑuenerat: vertiť in doloꝛeȝ. Quapꝛopter ſi aīa q̄ vel ſola vel dolet maxime: hꝫ tñ quandam ꝓ ſuo modo imoꝛtalitatē ſuaȝ: nō ideo moꝛi potērunt illa coꝛpoꝛa qꝛ dolebūt. Poſtremo ſi coꝛpoꝛa faciūt vt aīe doleāt: cur eis doloꝛē poſſūt moꝛteȝ vero inferre nō poſſunt: niſi qꝛ non eſt conſequēs vt moꝛtē faciat quod doloꝛē facit. Cuȝ ergo incredibile eſt ita ignē illis coꝛpoꝛib⁹ doloꝛē poſſe inferre nō moꝛtē ſicut ipſa coꝛpoꝛa dolere aīas faciūt: quas tñ nō ideo moꝛi cogunt. Non eſt igitur neceſſarium future moꝛtis argumentum doloꝛ.

¶ De naturalibus exemplis quoꝛum conſideratio doceat poſſe inter cruciatus viuētia coꝛpoꝛa permanere. Caplm. iiij.

Quapꝛopter ſicut ſcripſerūt q naturas animaliū curioſi⁹ indagarūt: ſalamandra in ignibus viuit: ⁊ qdaȝ notiſſime ſicilie montes q tāta tēpoꝛis diuturnitate atqꝫ vetuſtate vſqꝫ nūc ⁊ deinceps flāmis eſtuāt: atqꝫ integri ꝑſeuerāt ſatis idonei teſtes ſunt nō omne quod ardet abſumi: ⁊ anima iudicata nō omne qđ dolere poteſt poſſe etiā moꝛi. Quid adhuc a nobis reꝝ poſcunť exēpla: qbus doceam⁹ nō eſſe incredibile vt hominū coꝛpoꝛa ſempiterno ſupplicio punitoꝝ: ⁊ ī igne aīaȝ nō amittāt: ⁊ ſine detrimento ardeant: ⁊ ſine interitu doleant Habebit eniȝ tūc iſta carnis ſubſtantia q̄litatē ſuaȝ ab illo inditaȝ: q tam miras ⁊ varias tot rebus indidit quas videm⁹: vt eas qꝛ multe ſunt nō miremur. Quis enī niſi deus creatoꝛ omnium dedit carni pauonis moꝛtui ne putreſceret Qđ cū auditu incredibile videretur: euenit vt apud carthagineȝ nobis cocta apponereť hec auis: de cuius pectoꝛe pulpaꝝ q̄ntum viſuȝ eſt decerptū iuſſimus ſeruari: qđ poſt dierum tantum ſpaciū q̄nto alia caro cocta quecūqꝫ putreſceret ꝓlatuȝ atqꝫ oblatū nihil noſtruȝ offendit olfatuȝ. Itēqꝫ repoſituȝ ē poſt dies amplius q̄ꝫ trigita idē qđ erat inuētū eſt: Idēqꝫ poſt ānum niſi ꝙ aliquantum coꝛpulentie ſiccioꝛiſ ⁊ cōtractioꝛis fuit. Quis palee dedit vel taȝ frigidam vim: vt obrutas niues ſeruet: vel taȝ feruidaȝ vt poma immatura maturet? De ipo igne mira quis explicet? Quo queqꝫ aduſta nigreſcunt: cum ipſe ſit lucidus: ⁊ pene oīa que ambit ⁊ lābit colore pulcherimus decolorat: atqꝫ ex pruna fulgida carbonem teterrimum reddit: Neqꝫ id quaſi regulariter diffinituȝ eſt. Naȝ ex cōtrario lapides igne candente percocti: ⁊ ipſi fiunt candidi: ⁊ quanuis ille magis rubeat: illi albido colore niteſcant: cōgruit tamen illi luci qđ album eſt ſicut nigrum tenebris. Cū itaqꝫ ignis in lignis ardeat vt lapides coquat: cōtrarios habet non in contrarijs rebus effectus. Etſi enim lapides ⁊ ligna diuerſa ſunt: contraria tamē nō ſunt: ſicut album ⁊ nigrum quorum in lapidib⁹ vnum facit: alterum in lignis clarus illos clarificans: hec obfuſcans: cuȝ in illis deficeret niſi in iſtis viueret. Quid in carbonibus. Nōne miranda eſt ⁊ tāta infirmitas vt ictu leuiſſimo frāgantur: ꝑſſu facillimo conterantur: ⁊ tanta firmitas vt nullo humore corrūpatur: nulla etate vincatur: vſqueadeo vt eos ſubſternere ſoleant qui limites figunt ad conuincendum litigatorem: quiſquis poſt quantalibet tempora extiterit fixūqꝫ limitem non eſſe contenderit. Quis eos ī terra humida infoſſos vbi ligna putreſcerent: tādiu durare incorruetibiliter poſſe niſi rerum ille corruptor ignis efficiat? Intueantur etiam miraculum calcis. Excepto eo đ quo iam ſatis diximus ꝙ igne candeſcat: quo alia tetra redduntur: occultiſſime etiaȝ in igne ignem concipit. Cunqꝫ iam gleba tangentibus frigida ſit: ignem tam latenter ſeruat: vt nulli noſtro ſenſui proꝛſus appareat: ſed compertus experimento etiam dum non apparet ſciatur ineſſe ſopitus. Propter quod eam viuam calcem loquimur: velut ipſe ignis latens anima ſit inuiſibilis coꝛpoꝛis. Jam vero quam mirum eſt ꝙ cum extinguitur tunc accenditur Ut enim occulto igne careat aqua ei infunditur: aqua ve perfunditur. Et cum ante ſit frigida: inde ferueſcit: vnde feruentia cuncta frigeſcunt. Ergo velut expirāte illa gleba diſcedēs ignis q latebat apparet: ac deīde tāq̄ꝫ moꝛtua ſic frigida ē vt adiecta vnda ñ ſit arſura: ⁊ quā calcem vocabamus viuam: vocemus extictā

Quid ē ꝙ huic miraculo addi posse videatur?
Et tñ addit᷑. Naʒ si nō adhibeas aquaʒ sʒ oleū:
ꝙ magis fomes est ignis: nulla eius ꝑcussione
vel infusione feruescit. Hoc miraculuʒ si de in/
dico iaspide legeremus siue audiremus: ⁊ i no/
strum experimētuʒ venire non posset: ꝑfecto
aut mendaciū putaremus aut certe granditer
miraremur. Quaꝝ vero reꝝ ante oculos nr̄os
quotidiana documēta versant᷑ nō genere mi/
nus mirabili sʒ ipsa assiduitate valescunt ita vt
ex ipsa india que remota est pars orbis a nobis
desierimus nōnulla mirari q̄ ad nos potuerūt
mirāda ꝑduci. Adamātem multi apud nos hn̄t
⁊ maxime aurifices insignitoresq̃ gēmaꝝ: qui
lapis nec ferro nec igni nec alia vi vlla ꝓhibet᷑
preter hircinū sanguineʒ vinci. Sed q eum ha/
bent atq̃ nouerūt: nunqd ita mirant᷑ vt hi qui/
bus primū potētia eius ostendit᷑. Quib⁹ auteʒ
nō ostēdit᷑ fortasse nō credunt. aut si credunt in
experta mirantur. Et si cōtigerit exꝑiri adhuc
qdeʒ mirant᷑ insolita: sed assiduitas experiendi
paulatim subtrahit admirationis incitamentū.
Magnetē lapidē nouimus mirabilē ferri esse
raptorē. qđ cū primū vidi vehementer īhorrui
Quippe cernebā a lapide ferreū ānulū raptuʒ
atq̃ suspensum. Deinde tanq̄ ferro qđ rapue/
rat viʒ dedisset suaʒ: cōem q̃ fecisset: idē q̃ ānu
lus admotus est alteri: eūq̃ suspēdit: atq̃ vt il/
le prior lapidi. sic alter annulus priori ānulo co
herebat. Accessit illi eodē mō tertius: accessit
⁊ quartus. Jā q̃ sibi ꝑ mutua cōnexis circulis
nō implicatoꝝ intrinsecus sed extrinsecus ad/
herentiū quasi cathena pependerat ānuloruʒ.
Quis istaʒ vim lapidis nō stuperet que illi non
solum inerat. verūetiaʒ ꝑ tot suspensa trāsibat
⁊ inuisibilibus ea vinculis subligabat. Sʒ mul
to est mirabili⁹ quod a fratre ⁊ ep̄o meo seuero
milleuitano de isto lapide cōperi. Seipsuʒ nā/
q̃ vidisse narrauit quēadmodū bathanus co/
mes quondaʒ africe cū apud euʒ cōuiuaretur
ep̄s. eundē ꝓtulerit lapidē ⁊ tenuerit sub argē
to: ferrūq̃ suꝑ argentū posuerit. Deinde sicut
subter mouebat manū qua tenebat lapideʒ: ita
ferrū desuper mouebat᷑: atq̃ argēto medio ni
hilq̃ patienti ɔcitatissimo cursu ac recursu ifra
lapis ab hoīe: supra ferrū rapiebat᷑ a lapide. Di
xi qđ ipse conspexi: dixi qđ ab illo audiui: cui tā
q̄ ipse viderim credidi: quid etiā de isto magne/
te legerim dicam. Quādo iuxta euʒ ponit᷑ ada
mas nō rapit ferrū: ⁊ si iā rapuerat vt ei appro
pinquarit mox remittit. India mittit hos lapi/
des. Sed si eos nos cognitos iaʒ desistim⁹ ad/
mirari q̄to magis illi a qbus venūt si eos facil
limos hn̄t: vt calcē nos q̃ miro modo aqua fer
uescētē qua solet ignis extingui: ⁊ oleo non fer/
uescētē quo solet ignis accendi: qꝛ i ꝓmptu no/
bis est non miramur.

¶ Quāta sint que nō recte agnosci queāt: ⁊ tñ
eadē esse non sit ambiguum. Capitulum. v.

Uerūtñ hoīes infideles: qbus cū diuia
vel ꝑterita vel futura miracula ꝑdica
mus q̄ illis experiēda nō valem⁹ osten
dere: rationē a nobis eaꝝ reꝝ flagitāt: quā qm̄
nō possum⁹ reddere: excedūt eni vires mentis
humane: existimāt falsa esse q̄ dicim⁹: ipsi đ tot
mirabilib⁹ rebus quas vel videre possum⁹ vel
videm⁹: deberēt reddere rōneʒ. Qđ si fieri ab
hoīe nō posse viderint: fatendū est eis non ideo
aliqd nō fuisse vel futuꝝ nō esse: qꝛ ratio reddi
nō pōt: qn̄quidē sūt ista de qbus silr̄ ñ pōt. Nō
itaq̃ ꝑgo ꝑ plurima q̄ mādata sūt lr̄is nō gesta
atq̃ trāsacta: sʒ in locis qbusq̃ manentia: quo
si ire qsq̃ voluerit ⁊ potuerit: vtrū vera sint ex
plorabit. Sʒ pauca ɔmemoro. Agrigētinū sici
lie salē ꝓhibēt cū fuerit admotus igni velut in
aqua fluescere: cuʒ vero ipsi aq̄ adiūgit᷑ velut
i igne crepitare. Apđ garamātas q̄ndā fonteʒ
tā frigidū dieb⁹ vt nō bibat᷑: tā feruidū noctib⁹
vt nō tāgat᷑. Jn epiro aliū fontē i quo faces vt
vt i ceteris extiguunt᷑ accēse: sʒ nō vt i ceteris
accēdunt᷑ extīcte. Asbeston arcadie lapidē ꝓ/
pterea sic vocari: ꝙ accēsus semel iā nō possit
extigui. Lignū cuiusdā fic⁹ egyptie ñ vt ligna
cetera in aquis natare: sʒ mergi: ⁊ qđ ē mirabi/
lius cū i ima aliquādiu fuerit inde ad aque suꝑfi
ciē rursus emergere: qn̄ madefactū debuit hu
moris pōdere ꝑgrauari. Poma i t̄ra sodomoꝝ
gigni qdē: ⁊ ad maturitatis faciē ꝑuenire sʒ ore
morsuue tēptata i fumū ac fauillā corio fatiscē
te vanescere. Pyritē lapidē ꝑsicū tenentis ma
nū si vehemētius ꝑmat᷑ adurere: ꝓpter qđ ab
igne nomē accepit. Jn eadē ꝑside gigni etiā la/
pidē scelenetē: cui⁹ iteriorē cādorē cū luna cre
scere atq̃ deficere. Jn capadocia ēt vēto eq̄s
ɔcipere eosdē q̃ fet⁹ nō āplius triēnio viuere.
Thilon idie isulā eo ꝑferri ceteris t̄ris ꝙ oīs ar
bor q̄ in ea gignit᷑ nunq̄ nudat᷑ t gmine folioꝝ
De his atq̃ alijs inumerabilib⁹ mirabilib⁹: que
historia nō factoꝝ ⁊ transactoꝝ sʒ manētium lo
coꝝ tenet: mihi aliud agēti ea ꝓsequi nimis lō/

gum eſt:reddā̄t rationē ſi poſſunt infideles iſti
qui nolunt diuinis litteris credere: qd aliud ꝙ̄
nō putātes eas eſſe diuinas:eo ꝙ res habeant
incredibiles ſicut hoc eſt vñ nūc agim⁹. Nō eni
admittit inquīt vlla rō vt caro ardeat neqꝫ ab/
ſumat̄: doleat neqꝫ moriat̄ rōcinātes.ſ. magni
q de oībus reb⁹ q̄s eſſe mirabiles ꝯſtat poſſint
reddere rōnez. Reddāt ergo rōnez de his que
pauca poſuim⁹:q̄ ꝓculdubio ſi eſſe neſcirent ꝛ
ea futura eē̄ dicerem⁹:multominus crederent
ꝙ̄ qd̄ nūc dicentib⁹ nobis nolūt credere aliqñ
eē̄ verū. Quis eni eoꝝ nobis crederet:ſi quē/
admodū dicim⁹ hominuz corpora viua futura
q̄ ſemper arſura atqꝫ dolitura:nec tñ aliqñ ſint
moritura:ita dicerem⁹ i futuro ſeculo futuꝝ ſa
lē quē faceret ignis velut i aqua flueſcere: eū/
dēqꝫ faceret aq̄ velut in igne crepitare:aut fu/
tuꝝ fontē cui⁹ aqua in refrigerio noctis ſic ar/
deat vt nō poſſit tāgi:i eſtib⁹ vero diei ſic alge/
at vt bibi nō poſſit:aut futuꝝ lapidē vl̄ eū q ſuo
calore manū ꝯſtringētis adureret: vel euz qui
vndecunqꝫ accēſus extigui oīno nō poſſꝫ:ꝛ ce/
tera q̄ pretmiſſis alijs īnumeris ꝯmemoranda
iteriꝫ duxi. Hoc ergo in illo ſeculo qd̄ futuꝝ ē
ſi diceremus futura:nobiſqꝫ īcreduli rñderēt:
ſi vultis vt ea credam⁹ de ſingulis reddite rō/
nez. Nos nō poſſe cōfiteremur:eo ꝙ iſtis ꝛ ſili/
bus dei miris opib⁹ infirma mortaliū rōcinatio
vincit̄. Firā tñ rōnez apud nos eſſe nō ſine rō/
ne oīpotentē facere vñ anim⁹ human⁹ īfirmus
rōnez nō pōt reddere ꝛ in mľtis qdē rebus īcer
tum nobis eē̄ qd velit:illud tñ eē̄ certiſſimuz ni/
hil eoꝝ illi eē̄ īpoſſibile q̄cūqꝫ voluerit:eiqꝫ nos
credere ꝑdicenti:quē neqꝫ īpotētez neqꝫ mēti/
entē poſſum⁹ credere. Hi tñ fidei reprehēſoreſ
exactoreſqꝫ rōnis:qd ad iſta rñdent: de qbus rō
reddi ab hoīe nō pōt ꝛ tñ ſunt: ꝛ ipi rōni natura
vident̄ eē̄ ꝯtraria. Que ſi futura eē̄ dicerem⁹:
ſimilr̄ a nobis ſicut eoruz que futura eē̄ dicim⁹
ab īfidelib⁹ ratio poſceret̄. Ac ꝑ hoc cuz in tali/
bus opibus dei deficiat ratio cordis ꝛ ſermōis
humanꝭ:ſicut iſta non ideo non ſunt:ſic nō ideo
etiam illa non erunt: quoniam ratio de vtriſqꝫ
ab homine non poteſt reddi.

¶ Q non omnia miracula naturalia ſint:ſꝫ ple
raqꝫ humano ingenio modificata:aut demonū
arte compoſita. Capitulum. vj.

h Ic forte rñdeāt. Prorſuſ itaqꝫ nec iſta
ſunt:nec iſta credimus:falſa de his di/
cta:falſa ꝯſcripta ſunt. Et adijciāt rō/
cinantes atqꝫ dicētes. Si talia credēda ſūt:cre
dite ꝛ vos ꝙ i eiſdē lr̄is ē relatuz:fuiſſe vel eſſe
quoddā veneris phanū atqꝫ ibi cādelabꝝ: ꝛ in
eo lucernā ſub diuo ſic ardētē: vt eam nulla tē/
peſtas nullus imber extigueret. Uñ ſicut ille la
pis:ita iſta lychnos aſbeſtos.i.lucerna iextigui
bilis noīata eſt. Qd̄ ꝓpterea poterūt dicere vt
reſpondēdi nobis anguſtias īgerāt:qꝛ ſi dixeri/
mus ñ eſſe credendū ſcripta illa miraculoꝝ īfir
mabimus:ſi aūt eē̄ credēdū ꝯſenſerim⁹: firma/
bim⁹ numina paganoꝝ. Sꝫ nos ſicut iā in libro
duodeuiceſimo hui⁹ opis dixi:non hēmus ne/
ceſſe oīa credere q̄ hiſtoria ꝯtinet gētiū:cū ꝛ ipi
inter ſe hiſtorici ſicut ait varro:q̄ſi data opa:et
q̄ſi ex induſtria ꝑ multa diſſentiāt:ſꝫ ea ſi volu/
mus credim⁹:q̄ non aduerſant̄ libris qbus non
dubitam⁹ oportere nos credere. De his aūt mi
raculoꝝ locis nobis ad ea q̄ futura ꝑſuadere i/
credulis volum⁹ ſatis illa ſufficiāt:q̄ nos poſſu
mus q̄ꝫ expiri: ꝛ eoꝝ teſtes idoneos nō difficile
eſt iuenire. De iſto aūt phano veneris ꝛ lucerna
inextiguibili nō ſolū in nullas coartamur angu
ſtias: verūetiaꝫ latitudinis nobis cāpus apitur
Addim⁹ eni ad iſtā lucernā iextinguibilē ꝛ hu/
manaꝝ ꝛ magicaꝝ.i.ꝑ hoīes demonicaꝝ artiū
ꝛ ipſoꝝ ꝑ ſeipſos demonū multa miracula: q̄ ſi
negare voluerim⁹ eidē ipſi cui credim⁹ ſacraꝝ
lr̄aruz aduerſabimur veritati. Aut ergo i lucer
na illa mechanicuz aliqd de lapide aſbeſto ars
humana molita ē:aut arte magica factuz eſt ꝙ
hoīes illo mirarent̄ in tēplo:aut demon qſpiaz
ſub noīe veneris tāta ſe efficacia ꝑſentauit: vt
hoc ibi ꝓdigiū ꝛ appareret hoībus: ꝛ diuti⁹ per
maneret. Illiciunt̄ aūt demones ad inhabitā/
dū ꝑ creaturas:quas nō ipſi ſꝫ deus ꝯdidit: de/
lectabilib⁹ ꝓ ſua diuerſitate diuerſis:nō vt aīa
lia cibis ſꝫ vt ſpiritus ſignis:q̄ cuiuſqꝫ delecta/
tioni ꝯgruunt ꝑ varia genera lapidū.herbarū:
lignorū:aīaliū carminū:rituū. Ut aūt illiciant̄
ab hoībus prius eos ipſi aſtutiſſima calliditate
ſeducūt: vel inſpirādo eoꝝ cordib⁹ virus occul
tuz: vel etiam fallacib⁹ amicicijs apparēdo:eo
rumqꝫ paucos diſcipulos ſuos faciūt:plurimo
rūqꝫ doctores. Neqꝫ eni potuit niſi primū illis
docētib⁹ diſci qd quiſqꝫ appetat qd exhorreat
quo īuitet̄ numine vel cogat̄: vñ magice artes
eaꝝqꝫ artifices extiterūt. Maxie aūt poſſidēt
corda mortaliū:qua potiſſimū poſſeſſione glo/
riātur cū ſe trāſfigurāt in angelos lucis. Sunt
ergo facta eoꝝ plīma: que ꝙ̄to magis mirabi

lia ɔfitemur:tāto cauti⁹ vitare debemus. Sed
hec vnde nūc agimus nobis etiā ipsa ꝑficiunt.
Si eniȝ hec imundi demones possunt:q̃to po/
tētiores angeli sancti? Quāto potentior his oi
bus deus q tātoꝝ miraculoꝝ effectores etiam
ipos āgelos fecit? Quāobrē si tot ꝛ tanta tāq̃
mirifica q̄ mechanemata appellant dei creatu
ra vtētib⁹ humanis artib⁹ fiunt: vt ea q nesciūt
opinētur eē diuina: vn̄ fcm̄ ē vt i quodaȝ tēplo
lapidib⁹ magnetib⁹ in solo ꝛ i camera ꝑportōe
magnitudis positis simulacꝝ ferreū aeris illi⁹
medio iter vtrūq̃ lapidē ignorātib⁹ qd sursum
eēt ac deorsuȝ: q̄si numinis potestate pēderet.
Quale aliqd etiā i illa lucerna veneris de lapi
de asbesto ab artifice fieri iā dixim⁹ potuisse: si
magoꝝ opa quos nr̄a scriptura veneficos ꝛ in
cātatores vocat i tātū demones extollere po/
tuerūt: vt ɔgruere hominū sensib⁹ sibi nobilis
poeta videret̄ de quadā femia q̄ tali arte pol/
leret dicens. Hec se carminib⁹ ꝑmittit soluere
mētes. Quas velit. ast alijs duras imittere cu
ras. Sistere aquā fluuijs ꝛ v̄tere sydera retro.
Nocturnosq̃ ciet manes mugire videbis. Sb
pedib⁹ terrā: ꝛ descēdere mōtib⁹ ornos. Quan
to magis d̄s potēs ē facere q̄ infidelib⁹ sunt in/
credibilia: sȝ illi⁹ facilia potestati: qn̄ qdē ipse la/
pidū aliarūq̃ viȝ reꝝ ꝛ hoīuȝ igenia: q ea miris
vtunt̄ modis āgelicasq̃ naturas oibus t̄renis
potētiores aiantib⁹ cōdidit vniuersa mirabilia
mirabili vicēte virtute: ꝛ opandi iubēdi sinēdi/
q̃ sapia: vtēs oib⁹ tā mirabil̄r q̃ creauit?

¶ Qd̄ in rebus miris summa credendi ratio sit
oipotentia creatoris. Capitulum vij.

Cur itaq̃ facere non possit deus vt re/
surgāt corpora mortuoꝝ: ꝛ i igne et̄no
crucient̄ corpora dānatoꝝ: q fecit mū
dū i celo: i terra: i aere: i aquis inumerabilibus
miraculis plenū: cū sit oibus qbus plen⁹ ē ꝑcul
dubio mai⁹ ꝛ excellēti⁹ etiā mūd⁹ ipse miracu/
luȝ? Sȝ isti cū qbus vel cōtra quos agimus q ꝛ
deū eē credūt a quo factus est mūdus: ꝛ deos
ab illo factos per quos ab illo administrat̄ hic
mūdus ꝛ miraculoꝝ effectrices siue spōtaneo
rū siue ritu ꝛ cultu quolibet iperatoꝝ: siue etiā
magicoꝝ mūdanas vel nō negāt vel isup ꝛ p̄di
cāt potestates: qn̄ eis reꝝ viȝ mirabileȝ ꝑponi/
mus aliaꝝ: q̄ nec aīalia sūt rōnalia: nec vlla rō/
ne p̄dicti sp̄ūs: sicut sunt ea quoꝝ pauca cōme/
morauim⁹: r̄ndere assolēt. Uis ē ista nature: na
tura eoꝝ sic se hȝ: ꝓprioꝝ iste sūt efficacie natu
raꝝ. Tota itaq̃ rō ē cur agrigētinū salē flāma
fluere faciat: aqua crepitare: q: hec est natura
ei⁹. At hoc eē poti⁹ ɔtra naturaȝ videt̄ q̄ n̄ igni
sȝ aque dedit salē soluere: torrere aūt igni non
aque. Sȝ ista iquiūt salis huius nālis est vis: vt
his ɔtraria patiat̄. Hec igit̄ ratio reddit̄ ꝛ de il
lo fōte garamātico: vbi vna vena friget dieb⁹
noctib⁹ feruet: vi vtraq̃ molesta tāgentibus:
Hec ꝛ de illo alio q cū sit ɔtrectātib⁹ frigidus:
ꝛ faceȝ sicut alij fōtes extiguat accēsaȝ: dissimi
lit̄ tn̄ idē ipse accendit extictā. Hec ꝛ de lapide
asbesto. q cū ignē nullū hēat ꝓpriū: accepto tn̄
sic ardet alieno: vt nō possit extigui. Hec de ce
teris q̄ piget retexere: qbus licet vis isolita con
tra naturā iesse videat̄: alia tn̄ de illis nō reddi
tur rō: nisi vt dicat̄ hāc eoꝝ eē naturā. Breuis
sane ista est rō fateor sufficiēsq̃ rn̄sio: Sȝ cū d̄s
auctor sit naturaꝝ oiuȝ: cur volūt fortiorē nos
reddere rōnem: qn̄ aliqd velut ipossibile nolūt
credere: eisq̃ redditionē ratiōis poscentib⁹ res/
podem⁹ hāc eē volūtatē oipotētis dei: q certe
nō ob aliud vocat̄ oipotens: nisi qm̄ qcqd vult
pōt. Qui potuit creare taȝ multa: q̄ si nō oñde/
rent̄ aut a credētibus hodieq̃ testib⁹ dicerent̄
ꝑfecto ipossibilia putarent̄: nō solū q̄ ignotissi
ma apud nos: verūetiā q̄ notissima posui. Ille
eniȝ q̄ apud nos p̄ter eos quoꝝ de his libros le
gimus nō hn̄t testē: ꝛ ab eis ɔscripta sunt q non
sunt diuinitus docti: atq̃ humanitus falli forte
potuerunt: lȝ cuiq̃ sine recta rep̄hēsione non
credere. Nā nec ego volo temere credi cūcta
q̄ posui: q: nec a meipso ita credunt̄: tanq̃ nl'la
de illis sit i mea cogitatione dubitatio: exceptis
his q̄ vel ipse suȝ expertus ꝛ cuiuis facile ē expiri
sicut de calce q̄ feruet in aqua et i oleo frigida
ē. De magnete lapide q̄ nescio qua sorbitōe in/
sensibili stipulam nō moueat ꝛ ferrū rapiat: de
carne n̄ putrescēte pauonis cū putruerit ꝛ caro
platonis: de palea sic frigēte vt fluescere niueȝ
nō sinat: sic calēte vt maturescere poma cōpel
lat. De igne fulgido qd̄ fm̄ suuȝ fulgorē lapides
coquēdo cādificet. et contra eundē suū fulgo/
rē v̄rendo plurima obfuscet. Tale ē qd̄ ꝛ nigre
macule offundūtur ex oleo splēdido. simil̄r ni/
gre linee de cādido imp̄mūtur argēto. De car/
bonibus etiā q̄ accedēte igne sic vertant̄ i con
trariū: vt de lignis pulcherrimis tetri: fragilesq̃
de duris: imputribiles de putribilibus fiant.
hec ipsa q̄dā cū multis: q̄daȝ cum oibus noui: ꝛ
alia plurima q̄ huic libro inserere longum fuit:

de his [illegible] sunt que posui nō exp̄ta: sʒ lecta: p̄ter de
fōte illo vbi faces extinguunt̄ ardētes: ⁊ accē
dunt̄ extīcte: ⁊ de pomis t̄re sodomoꝝ forisec⁹
q̄si maturis: itrinsec⁹ fumeis: nec testes aliquos
idoneos a q̄bus vtꝝ vera eēnt audire potui vl̄
reperire. Et illū q̄dē fōtē nō inueni q̄ i epiro vi
disse se diceret: sʒ q̄ i gallia silē nosceret nō lōge
a gratianopoli ciuitate. De fructib⁹ aūt arboꝝ
sodomitaꝝ nō tm̄ l̄re fide digne indicāt: veꝝ
etiā tā multi se loquūtur exp̄tos. vt hic dubita
re nō possiʒ. Cetera vero sic habeo: vt neq̄ ne
gāda neq̄ affirmāda decreuerim. Sʒ iō etiam
ipsa posui: q̄m apud eoꝝ cōtra quos agim⁹ hi
storicos legi: vt ondereʒ q̄lia multa multiq̄ illo
rū nulla reddita rōne: i suoꝝ l̄ratoꝝ scripta l̄ris
credāt. q̄ nobis credere q̄n id q̄d eoꝝ exp̄ientiā
sensūq̄ trāsgredit̄ oīpotētē deū dicim⁹ esse fa
cturꝝ nec ibi hac reddita rōne dignant̄. Nā q̄ me
lior ⁊ validior rō de reb⁹ talibus reddit̄. q̄ cū
oīpotēs ea posse facere phibet̄: ⁊ facturus dici
tur: q̄ p̄nūciasse ibi legit̄: vbi alia multa p̄nun
ciauit q̄ fecisse monstrat̄. Ipse q̄ppe faciet: q̄r
se facturum esse predixit que impossibilia esse
putantur: qui promisit et fecit vt ab incredulis
gentibus incredibilia credantur.

¶ Non esse contra naturam cum in aliq̄ re cu
ius natura innotuit: aliquid ab eo quod erat no
tū icipit eē diuersum. Capl'm. viij.

[N]On aūt propterea rn̄dent se nō credere
q̄ de hūanis semp arsuris nec vnq̄ mo
rituris corporib⁹ dicim⁹: q̄r humanoꝝ
corporū naturā nouim⁹ longe alit̄ institutā: vn̄
nec illa rō hinc reddi pōt q̄ de illis naturis mira
bilib⁹ reddebat̄: vt dici possit vis ista naturalis
est: rei hui⁹ ista natura ē: q̄m scim⁹ humane car
nis istā nō eē naturā. Habemus q̄dē q̄d respō
deam⁹ de l̄ris sacris: hanc ipsaʒ. s. humanā car
nē aliter institutā fuisse ante peccatū. i. vt pos
set nunq̄ perpeti morte: aliter autē post pecca
tū: q̄lis in erūna hui⁹ mortalitatis inotuit: vt p
petē vitā tenere non possit. Sic ergo alit̄ q̄ no
bis nota est istituet̄ i resurrectione mortuoꝝ.
Sʒ q̄m istis nō credūt l̄ris vbi legit̄ qualis i pa
radiso vixerit homo: q̄tūcunq̄ fuerit a necessi
tate mortis alien⁹: q̄bus vtiq̄ si crederēt: nō cū
illis a pena dānatoꝝ q̄ futura ē operosius agere
mus: de l̄ris eoꝝ q̄ doctissimi apud illos fuerīt
aliq̄d p̄ferendū ē: quo appareat posse fieri vt
aliter se habeant queq̄ res: q̄ p̄i⁹ in reb⁹ inno
tuerant sue determinatione nature. Est in marci
varronis libris: quoꝝ inscriptio ē de gente p̄pl'i
romani: q̄d eisdeʒ verbis quibus ibi legitur et
hic ponaʒ. In celo inq̄t mirabile extitit porten
tū. Nā stellā veneris nobilissimā plautus ves
perugīnē: homerus hesperon appellat pulcher
rimaʒ dicens. Castor scribit tātū portētum exti
tisse vt mutaret colorem: magnitudinē: figurā:
cursuʒ: q̄d factum ita neq̄ antea nec postea sit.
Sic hoc factū ogygio rege dicebāt adrast⁹ cy
zecenos ⁊ dioneapolites mathematici nobiles
Hoc certe varro tātus auctor portentū nō ap
pellaret: nisi esse contra naturaʒ videret̄. Oia
q̄ppe portēta ↄtra naturam dicimus esse sed n̄
sunt. Quomodo est eniʒ contra naturam quod
dei fit voluntate: cū voluntas tanti vtiq̄ condi
toris cōdite rei cuiusq̄ natura sit? Portentum
ergo fit non contra naturam: sed contra q̄ est
nota natura. Quis autem portentoꝝ nume
rat multitudinē: q̄ historia gētiū ↄtinent̄? Sed
nūc in hoc vno attēdam⁹: q̄d ad reʒ de qua agi
mus pertinet. Quid ita dispositum ē ab aucto
re nature celi et terre: quēadmodū cursus ordi
natissimus syderuʒ. Quid tam ratis legibus fi
xisq̄ firmatum. Et tamen quando ille voluit q̄
summo regit imperio ac potestate quod condi
dit: stella pre ceteris magnitudine ac splendore
notissima colorem magnitudinem figuram: et
quod est mirabilius sui cursus ordinem legēq̄
mutauit. Turbauit profecto tunc: si vlli taʒ fu
erint canones astrologoꝝ quos velut inenar
rabili ↄputatione de preteritis ac futuris astro
rum motibus conscriptos habent: quos cano
nes sequendo ausi sunt dicere: hoc quod de lu
cifero contigit nec antea nec postea contigisse
Nos autem in diuinis libris legimus: etiam so
lem ipsum stetisse cum hoc a domino deo pe
tiuisset vir sanctus iesus naue. donec ceptum
prelium victoria terminaret: ⁊ retrorsuʒ redis
se vt regi ezechie quindecim anni ad vinculuʒ
additi hoc etiam prodigio promissioni dei signa
rentur adiuncto. Sed ista quoq̄ miracula que
meritis scimus concessa sanctorum: quādo cre
dunt isti facta magicis artibus tribuunt: vnde
illud ē q̄d sup⁹ commemoraui dixisse virgiliū: siste
re aquā fluuijs ⁊ vertere sydera retro. Nā ⁊ fluui
um stetisse sup⁹ inferiusq̄ fluxisse. cū p̄pl's dei
ductore supra memorato iesu naue viam cape
ret: ⁊ helia p̄pha trāseūte ac postea discipl'o ei⁹
heliseo id esse factum in sacris litteris legimus:
⁊ retro versum fuisse maximum sydus regnāte

ezechia modo commemorauimus. Quod vero de lucifero varro scripsit: nō est illic dictū alieni petēti homini id fuisse ɔcessuʒ. Non ergo de notitia naturaꝝ caligineʒ sibi faciant īfideles: q̄si nō possit in aliqua re diuinit⁹ fieri aliud q̄ꝫ in eius natura ꝑ humanā suā experientiā cognouerūt. Quāuis ⁊ ipsa q̄ in reꝝ natura oībus nota sunt: nō minus mira sint essentq̄ꝫ stupēda ɔsiderātib⁹ cūctis: si solerēt hoīes mirari nisi rara. Quis. n. ɔsulta rōne non videat ī hoīuʒ inumerabili numerositate: ⁊ tāta nature similitudine: valde ⁊ mirabilr̄ sic hr̄e singulos singulas facies: vt nisi inter se similes eēnt nō discernerent̄ species eoꝝ ab aīalibus ceteris: ⁊ rursus nisi iter se dissiles essēt n̄ discernerent̄ singlī ab hoībus ceteris. Quos ergo siles ɔfitemur: eosdeʒ dissimiles īuenim⁹: Sʒ mirabilior est ɔsideratio dissimilitudinis: qm̄ similitudineʒ iustius videt̄ ɔ poscere natura cōis. Et tn̄ qm̄ que sunt rara ꝑ sa sunt mira multo āplius admiramur q̄ꝫdo duos ita siles repimus: vt ī eis discernēdis aut semꝑ aut frequēter erremus. Sʒ qd̄ dixi scriptū a varrone: licet eoꝝ sit historic⁹ idemq̄ꝫ doctissim⁹: fortasse vere factū eē nō credunt: aut q2 nō diu māsit alius eiusdē syderis cursus: sed reditū est ad solitū: minus isto mouent̄ exēplo. Habeant ergo aliud qd̄ etiam nūc possit oñdi: eisq̄ꝫ puto debere sufficere quo ɔmoueant̄ cū aliud aduerterit ī aliqua īstitutiōe nature: eāq̄ꝫ sibi notissimā fecerit: nō se ide deo debere prescribere: q̄si eā cum possit ī lōge aliud q̄ꝫ eis cognita ē vertere atq̄ꝫ mutare. Terra sodomoꝝ nō fuit ita vtiq̄ꝫ vt nūc ē: sed iacebat sili ceteris facie: eadēq̄ꝫ vel ēt vberiore fecūditate pollebat. Nā dei paradiso ī diuinis elogis cōparata ē. Hec posteaq̄ꝫ tacta de celo ē: sicut illorū q̄ꝫ attestat̄ historia: ⁊ nūc ab eis q veniunt ad loca illa ɔspicit̄: ꝓdigiosa fuligine horrori ē: ⁊ poma ei⁹ iuteriorē fauillā mēdacis sup̄ficie maturitatis īcludūt. Ecce nō erat talis ⁊ talis est: ecce a ɔditore naturaꝝ natura eius ī hāc fedissimam diuersitateʒ mirabili mutatiōe ɔuersa ē: Et qd̄ post tā lōgū accidit tēpus tā longo tēpore ꝑseuerat: Sicut ergo non fuit īpossibile deo quas voluit īstituere: sic ei nō ē īpossibile: in q̄cq̄d voluerit q̄s īstituit mutare naturas. Uñ illoꝝ q̄ꝫ miraculoꝝ multitudo siluescit: q̄ mōstra ostēta portēta ꝓdigia nūcupat̄. Que recolere ⁊ ɔmemorare si veliʒ hui⁹ opis q̄s erit finis? Mōstra sane dicta ꝓhibēt a mōstrādo: qd̄ aliq̄d significādo d̄mōstrēt. Et oñta ab oñdēdo: ⁊ portēta a portēdēdo. i. futura p̄oñdēdo: ⁊ ꝓdigia q̄ porro dicāt. i. futura p̄dicāt. Sʒ viderit eoꝝ coniectores q̄uō ex eis siue fallāt̄ siue īstictu spirituū q̄b⁹ cura ē tali pena dignos aīos hoīuʒ noxie curiositatis retib⁹ īplicare: etiā vera predicāt siue multa dicēdo aliq̄ñ ī aliq̄d veritatis incurrant. Nobis tn̄ ista q̄ velut cōtra naturā fiūt ⁊ cōtra naturā fieri dicunt̄: quo more hominū locut⁹ ē apl's dicēdo cōtra naturā ī olea īsitū oleastruʒ fcm̄ eē participē piguedinis olee ⁊ mōstra ostēta portēta ꝓdigia nūcupant̄: hoc mōstrare dicit̄ hoc oñdere vel p̄ostēdere: hoc p̄dicere qd̄ facturus sit d̄s: q̄ de corporib⁹ hominū se p̄nunciauit eē factuꝝ nulla īpediēte difficultate: nulla p̄scribēte lege nature. Q̄uō autē p̄nunciauerit satis in libro sup̄iore docuisse me existimo: decerpēdo de scripturis sanctis ⁊ nouis ⁊ veterib⁹: n̄ quidem oīa ad hoc pertinentia: sed q̄ sufficere huic opi iudicaui.

¶ De gehēna etnarūq̄ꝫ q̄litate penaꝝ. Cap. ix.

Quod igit̄ de sempit̄no supplicio dānatoꝝ ꝑ suū ꝓphetā deus dixit: fiet oīno fiet vermis eoꝝ nō moriet̄: ⁊ ignis eoruʒ nō extīguet̄. Ad hoc. n. vehemēti⁹ ɔmēdādū ēt dñs ih̄s cū mēbra q̄ hoīeʒ scādalizāt ꝓ his hoīb⁹ poneret: quos vt sua mēbra dextra q̄s diligit: eaq̄ꝫ p̄ciperet āputari. Bonū ē tibi inq̄t d̄bilē ītroire ī vitā: q̄ꝫ duas man⁹ hn̄teʒ ire ī gehēnā ī ignē ēxtīguibilē: vbi vermis eoꝝ nō morit̄ ⁊ ignis eoꝝ nō extīguit̄. Similr̄ de pede bonū ē tibi inq̄t claudū ītroire ī vitā etnā: q̄ꝫ duos pedes hn̄teʒ mitti ī gehēnā ignis īextīguibilis: vbi vermis eoꝝ nō morit̄: ⁊ ignis nō extīguit̄. Nō alit̄ ait ⁊ de oculo. Bonū ē tibi luscū ītroire ī regnū dei q̄ꝫ duos oculos hn̄tē mitti ī gehennam ignis vbi vermis eorum non moritur ⁊ ignis n̄ extinguitur. Non enim piguit vno loco eadeʒ verba ter dicere. Queʒ non terreat ista repetitio: ⁊ illius pene cōminatio taʒ vehemēs ore diuino. Utrum autem eorū igneʒ scilicet ac vermem qui volunt ad anime penas non ad corporis pertinere: dicut etiam vri dolore cum sero atq̄ꝫ infructuose penitentes eos q fuerint a regno dei separati: ⁊ ideo ignē pro isto dolore vrēte non congrue poni potuisse contendunt. Uñ illd̄ apl'i ē. Quis scādalizat̄ ⁊ ego n̄ vror? Eūdē ēt dolorē: v̄mē putāt ītelligēdū eē. Nā scriptū est inq̄unt. Sicut tinea vestimentum: ⁊ vermis lignum sic meror excruciat cor viri. Qui vero

penas ⁊ anime ⁊ corporis i illo supplicio futu/
ras eē nō dubitāt: igne vri corpus: animā autē
rodi quodāmō verme meroris affirmāt. Qđ ⁊
si credibili⁹ dicitur: q̄ꝛ vtiq3 absurdū ē ibi dolo
rē aut corporis aut aīe defuturū. Ego tñ facili
us existimo vt ad corpus dicā vtrūq3 ptinere
q̄3 neutrū: ⁊ ideo tm̄ in illis diuine scripture v̄/
bis animi dolorē: quō cōsequens eē itelligit: ēt
si nō dicat̄ vt corpore sic dolente anim⁹ quoq3
sterili pn̄ia crucieꝫ. Legiꝫ qppe ⁊ in veteribus
scripturis: vindicta carnis ipij ignis ⁊ vermis.
Potuit breuius dici vindicta ipij. Cur ergo di
ctū ē carnis ipij: nisi q̄ꝛ vtrūq3. i. ignis ⁊ vermis
pena erit carnis? Aut si vindictā carnis ppt̄ea
dicere voluit: q̄ꝛ hoc i hoie vindicabiꝫ qđ secū
dū carnē vixerit: ppter hoc. n. veniet i mortem
secūda: quā significauit apl's dicēs: si. n. s3 car
nē vixeritis moriemini. Eligat qsq3 qđ placet
aut ignē tribuere corpori aīo vermē: hoc ppꝛie
illud tropice: aut vtrūq3 ppꝛie corpori. Iā eni3
satis supi⁹ disputaui posse aīalia ēt in ignib⁹ vi
uere in vstione sine cōsumptione in dolore sine
morte p miraculū oīpotentissimi creatoris cui
hoc possibile eē qui negat: a quo fit qcqđ i natu
ris oīb⁹ miraꝫ ignorat. Ipse. n. est deus q oīa in
hoc mūdo magna ⁊ parua miracula: q̄ comme
morauim⁹ ēt incōparabiliter plura que nō cō/
memorauim⁹: fecit eadēq3 ipo mūdo atq3 oīu3
maxio miraculo inclusit. Eligat ḡ vnu3 e duo/
bus quisq3 qđ placet: vtrū ⁊ vermē ⁊ igne3 ad
corpus ppꝛie: an ad animū trāslato a corpora
lib⁹ ad incorporalia vocabulo existimet perti/
neꝫ. Quid aūt istorū verū sit: res ipsa expediti
us iudicabit: qñ erit sciētia tāta scōꝝ: vt eis co
gnoscēdarū illarū penarū necessaria nō sit ex
periētia: s3 ea q̄ tunc erit plena atq3 perfecta:
ad hoc. n. sciēdū sapiētia sola sufficiat. Nūc. n.
ex parte scim⁹ donec veniat qđ perfectum est:
dū tñ nullo modo illa corpa talia futura creda
mus vt nullis ab igne afficiantur doloribus.

¶ An ignis gehennalis si corporalis ē possit ma
lignos spiritus idest demones incorporeos ta/
ctu suo adurere. Capitulum. x.

Hic occurrit querere si nō erit ignis in/
corporalis sicut ē animi dolor: s3 cor/
poralis tactu noxius vt eo possint cor
pora cruciari: quomodo in eo erit ēt pena spiri/
tuū malignoꝝ? Idē3 qppe ignis erit supplicio
. s. hominū attributus ⁊ demonū dicente xp̄o.
Discedite a me maledicti i ignem eternū q pre
parat⁹ ē diabolo ⁊ angelis ei⁹: nisi q̄ꝛ sunt que/
dā sua ēt demonib⁹ corpora sicut doctis hoīb⁹
visum ē: ex isto aere crasso atq3 hūido: cui⁹ im/
pulsus vēto flāte sentiꝫ. Quod gen⁹ elementi
si nihil igne ppeti posset nō vreret feruefactus
i balneis. Ut. n. vrat prior vritur: facit qđ pati/
tur. Si aūt qsq3 nulla habere dmones corpo/
ra asseuerat: nō ē de hac re aut laborādū ope/
rosa inquisitiōe: aut cōtētiosa disputatione cer
tādū. Cur. n. nō dicamus q̄uis miris tñ veris
modis ē spūs icorporeos eē ⁊ pena corporalis
ignis affligi si spūs hominū ēt ipsi profecto in/
corporei ⁊ nūc potuerint icludi corporalib⁹ mē
bris. ⁊ tūc potuerūt corporū suorū vinculis in
solubiliꝫ alligari? Adherebūt ergo si eis nulla
sūt corpora: spūs demonū imo spūs demones
licet incorporei corporib⁹ ignib⁹ cruciādi: non
vt ignes ipsi quib⁹ adherebūt eoꝝ iunctura in/
spirētur: ⁊ aīalia fiant q̄ constent spū ⁊ corpe s3
vt dixi mir] ⁊ ieffabilib⁹ modis adherēdo acci
piētes ex ignib⁹ penā nō dātes ignib⁹ vitā: q̄ꝛ ⁊
iste ali⁹ modus quo corporib⁹ adherent spūs ⁊
aīalia fiūt: oīno mir⁹ ē nec cōprehēdi ab hoīe po
test: ⁊ hoc ipse hō ē. Dicerē qdē sic arsuros sine
vllo corpore spūs: sicut ardebat apud iferos il
le diues qñ dicebat crucior i hac flāma: nisi cō/
ueniēter rñderi cernerē talē fuisse illā flāmam
quales oculi quos leuauit ⁊ lazarū vidit: qual'
lingua cui humorē exiguū desiderauit infundi
qu al' digit⁹ lazari de quo id sibi fieri postulauit
vbi tñ erāt sine corporib⁹ aīe. Sic ergo icorpo/
ralis ⁊ illa flāma qua exarsit: ⁊ illa guttula quā
poposcit: qualia sūt ēt visa dormiētiū: siue i ex
tasi cernētiū res icorporales hñtes tñ similitu/
dinē corporū. Nā ⁊ ipse hō cū spū non corpore
sit i talib⁹ visis: ita se tñ tūc similē suo corpori vi
det vt discernere oīno nō possit. Aut v̄o gehē/
na illla qđ ēt stagnū ignis ⁊ sulfuris: dictū ē cor
poreus ignis erit ⁊ cruciabit corpora dānatoꝝ
aut ⁊ hoīu3 ⁊ demonū solida hominū: aerea de
monū. At tātū hominū corpora cū spiritib⁹: de
mones aūt spūs sine corporib⁹ herētes sumen/
do penā nō ipartiēdo vitā corporalib⁹ ignibus
Un⁹ qppe vtrisq3 ignis erit sicut veritas dixit:

¶ An hoc rō iustitie habeat vt nō sint extēsiora
penaꝝ tp̄a q̄3 fuerūt peccatoꝝ. Cap. xi.

Hic āt qdā eoꝝ 9tra q̄s defēdim⁹ ciuita
tē di iiustū putāt: vt p peccatis quātū/
libet magnis paruo. s. tēpore ppetrat
pena qsq3 dāneꝫ etna: q̄si illi⁹ id vnq3 iustitia le

glo attēdat: vt tanta mora tpis qſcꝫ puniatur:
q̄ꝫta mora tpis vñ puniret̄ admiſit. Octo gene
ra penarū i legib⁹ eē ſcribit tulli⁹: dānū: vincula
verbera talionē ignominiā exiliū mortē ſuitu
tē. Quid horū ē qđ i breue tp̄s pro cuiuſcꝫ pec/
cati celeritate coartet̄: vt tāta vindicet̄ moru/
la quāta dep̄hendit̄ ꝑpetratū: niſi forte talio:
Id.n.ait vt hoc patiat̄ qſcꝫ qđ fecit. Unde illđ
ē legis. Oculū pro oculo: dētē pro dēte. Fieri
.n.pōt: vt tā breui tp̄e qſcꝫ amittat oculū ſeue/
ritate vindicte: q̄ꝫ tulit ipſe alteri improbitate
peccati. Porro aūt ſi aliene femine oſculū infi/
xū: rōnis ſit verbere vindicare: nōne q illud pū
cto tp̄is fecerit: icōparabili horaꝝ ſpatio v̄be/
rat̄: ⁊ ſuauitas voluptatis exigue diuturno do
lore punit̄: Quid i vinculis: Nūqd ibi tādiu qſ
cꝫ iudicādus ē eē debere: q̄ꝫdiu fecit vnde me/
ruit alligari: cū iuſtiſſime ānoſas penas ſuus i
cōpedib⁹ pēdat: q v̄bo aut ictu celerrime trāſe
unte vl̄ laceſſiuit dn̄z vl̄ plagauit: Iā vero dā
nū: ignominia: exiliū: ⁊ ſeruit⁹: cū plerūcꝫ ſic in
fligūtur: vt nulla venia relaxent̄: nōne pro hu/
ius vite mō ſimilia penis videntur eternis: Iō
qppe eterna eē nō pn̄t: q̄ꝛ nec ipſa vita q̄ his ple
ctit̄ porrigit̄ i eternū. Et tn̄ peccata q̄ vindicā
tur lōgiſſimi tp̄is penis: breuiſſimo tp̄e ꝑpetrā
tur: nec qſcꝫ extitit: q cēſeret tā cito nocētiū fi/
niēda eē tormēta: q̄ꝫcito factū ē vl̄ homicidiuz
vl̄ adulteriū: vl̄ ſacrilegiū: vl̄ quodlibet aliud
ſcelus: nō tp̄is lōgitudie: ſꝫ iniqtatis ⁊ ipietatis
magnitudine metiēdū: Qui v̄o pro aliq̄ gran/
di crimie morte mulctat̄: nūqd mora q̄ occidit̄
q̄ ꝑbreuis eius ſupplicium leges eſtimāt: ⁊ non
ꝙ eū in ſempiternū auferūt de ſocietate viuē/
tiū: Qđ ē āt de iſta ciuitate mortali hoīes ſup
plicio ꝑme mortis: hoc ē de illa ciuitate imorta
li hoīes ſupplicio ſecūde mortis auferre. Si/
cut.n.nō efficiūt leges huius ciuitatis vt i eam
quiſcꝫ reuocet̄ occiſus: ſic nec illi⁹ leges ciuita
tis admittūt: vt ad ei⁹ qs: vltra btitudinē reuo/
cet̄ eternā ſecūda morte dānat⁹. Quō g̊ verū
ē inquunt ꝙ ait xp̄s veſter: i q̄ mēſura mēſi fue
ritis: i ea remetiet̄ vobis: ſi tp̄ale peccatū ſup/
plicio punit̄ eterno: Nec attēdūt nō ꝓpt̄ eq̄le tē
poris ſpatiū: ſꝫ pp viciſſitudinē mali.i. vt q ma
la fecerit mala patiat̄ eādē dictā mēſurā fuiſ
ſe. Quāuis hoc i ea re ꝓprie poſſit accipi de q̄
dn̄s cū hoc diceret loquebat̄.i. de iudicijs ⁊ cō
dēnationib⁹. Proide q iudicat ⁊ cōdēnat iiuſte
ſi iudicat̄ ⁊ ↄdēnat̄ iuſte: i eadē mēſura recipit
q̄ꝫuis nō hoc qđ dedit. Iudicio.n. fecit: iudicio
patit̄. Quāuis dānationē fecerit quod iniquū
eſt: patitur dānationē quod iuſtum eſt.

¶ De magnitudine preuaricationis prime: ob quā eterna pena omnibus debeatur qui extra gratiaꝫ fuerit ſaluatoris. Capitulum. xij.

SEd pena eterna ideo dura ⁊ iniuſta ſē
ſib⁹ videt̄ humanis: q̄ꝛ i hac ifirmitate
moribūdoꝝ ſenſuū deeſt illi ſenſus al
tiſſime puriſſimecꝫ ſapiētie: quo ſentiri poſſit
quātū nefas i illa ꝑma ꝑuaricatiōe ↄmiſſū eſt.
Quāto.n. magis hō fruebat̄ dō tāto maiore i/
pietate dereliqt deū ⁊ fcūs ē malo dign⁹ eter/
no: q hoc i ſe ꝑemit bonū qđ eē poſſit in eternū
Hic ē vniuerſa gn̄is hūani maſſa dānata qm̄
q hoc ꝑmit⁹ admiſit: cū ea q̄ i illo fuerat radi/
cata ſua ſtirpe punit⁹ ē: vt nullus ab hoc iuſto
debitocꝫ ſupplicio: niſi miſericordia ⁊ indebi/
ta gr̄a liberet̄: atcꝫ ita diſpartiat̄ gen⁹ huma/
nū: vt i qbuſdā demōſtret̄ qd valeat miſicors
gr̄a: i ceťis qd iuſta vīdicta. Necꝫ.n. vtrūcꝫ de
mōſtraret̄ i oīb⁹: q̄ꝛ ſi oēs remanerēt i penis iu
ſte dānatiōis i nullo appareret miſicors gr̄a re
dimētꝭ: rurſū ſi oēs a tenebris trāſferrētur i lu
cē i nullo appareret ſeueritas vltionis. In q̄
ꝓpt̄ea mľto pl̄es q̄ꝫ i illa ſt̄ vt ſic oñdat̄ qd oīb⁹
ↄberet̄. Qđ ſi oīb⁹ redderet̄ iuſtitia vīdicātis:
iuſte nēo rep̄hēderet: q̄ꝛ v̄o iā mľti exide liban
tur: ē vñ agāt̄ maxie gr̄e ḡtuito nūeri laborātꝭ.

¶ Cōtra opinionē eoꝝ q putāt criminoſis ſupplicia poſt mortē cā purgatiōis adhiberi. C. xiij

PLatōici qdē q̄ꝫuis īpunita nulla velīt
eē peccata: tn̄ oēs penas emēdationi
adhiberi putāt vl̄ hūanis iflictas legi/
b⁹ vl̄ diuinis: ſiue i hac vita ſiue p⁹ mortē: ſi aut
ꝑcat̄ hic cuicꝫ: aut ita plectat̄: vt hic ñ corrigat̄
Hic ē Marōis illa ſnīa: vbi cū dixiſſet de ťre
nis corꝑib⁹ moribūdiſcꝫ mēbris: qđ aie hic me/
tuūt cupiūt gaudētcꝫ dolētcꝫ: nec auras ſuſci
piūt clauſe tenebris ⁊ carcē ceco: ſecut⁹ adiun/
xit atcꝫ ait. Quin ⁊ ſup̄mo cū luie vita reliqt.i.
cū die nouiſſimo reliqt ea iſta vita: ñ tn̄ inqt oē
malū miſis: nec fūdit⁹ oēs corꝑee excedūt pe/
ſtes penituſcꝫ neceſſe ē mľta diu ↄcreta mōis
ioleſcet̄. mir ꝗ̊ exercēt̄ penis veterūcꝫ maloꝝ
ſupplicia expēdūt: alie pādūt̄ ianes ſuſpēſe ad
vētos: alijs ſub gurgite vaſto ifectū eluit̄ ſce/
luſ: aut exurit̄ igni. Qui h̄ opināt̄ nullas penaſ
niſi purgatorias volūt eē p⁹ mortē: vt qm̄ ťris
ſupiora ſīt elemēta; aqua: aer: ignis ex aliq̄ iſtoꝝ

mũdeꝛ̃ p expiatorias penas: qꝺ terrena ꝯtagio
ne ꝯtractũ ẽ. Aer q̃ppe accipiꝛ̃ i eo q̃ ait suspẽ/
se ad vẽtos: aqua i eo q̃ ait sub gurgite vasto:
ignis aũt sub noie exp̃ssus ẽ cũ dixit: aut exuriꝛ̃
igni. Nos vero etiã i hac q̃dẽ vita mortali esse
q̃sdã penas purgatorias ꝯfitemur: nõ q̃b⁹ affli
gũꝛ̃: quoꝝ vita vl' ide fit melior vel poti⁹ ide fit
peior: s; illis sũt purgatorie: q̃ eis coerciti colli/
gunꝛ̃. Cetere oẽs pene siue tp̃arie siue sempiꝛ̃/
ne: sicut vnusq̃sq; diuina ꝓuidẽtia tractandus
ẽ iferũt: vl' ꝓ pctis siue p̃teritis siue i q̃bus ad/
huc viuit ille q̃ plectiꝛ̃ vl' ꝓ exercẽdis declarã/
disq; ṽtutibus p hoies ⁊ angelos seu bonos seu
malos. Nã ⁊ si q̃sq; mali aliq̃d alterius iprobita
te vl' errore patiaꝛ̃: peccat q̃dẽ hõ q̃ vl' ignoran
tia vl' iiusticia cuiq; mali aliq̃d facit: s; nõ pec/
cat ꝺs: qui iusto q̃uis occulto iudicio fieri sinit.
S; tẽporarias penas alij i hac vita tm̃: alij post
mortẽ: alij ⁊ nũc ⁊ tunc: verũtñ añ iudiciũ illud
seuerissimũ nouissimũq; patiũꝛ̃. Nõ aũt veniũt
oẽs i sẽpiṫnas penas: q̃ post illud iudiciũ his sũt
future q̃ post mortẽ sustinẽt tp̃ales. Nã q̃busdã
qꝺ i isto nõ remittiꝛ̃ remitti i futuro sc̃lo. i. ne fu
turi sc̃li eṫno supplicio puniãꝛ̃ iam supra dixi/
mus. Rarissimi sũt aũt q̃ nullas i hac vita s; tm̃
post eaꝫ penas luũt. Fuisse tñ aliquos qui vsq;
ad decrepitam senectutem ne leuissimam qui/
dem febriculam senserint quietamque duxe/
rint vitam: et ipsi nouimus et audiuimus.

¶ De penis tp̃alis huius vite q̃bus subiecta est humana ꝯditio. Capitulum. xiiij.

Q Uanq; ipsa vita mortaliũ tota pena sit
q̃ tota tẽtatio ẽ: sicut sacre lr̃e ꝑsonãt:
vbi scriptũ ẽ. Nũq̃d nõ tẽtatio est vita humana
sup t̃rã? Nõ. n. parua pena ẽ ipsa isipiẽtia vl' ipe
ritia: q̃ vsq; adeo fugienda merito iudicaꝛ̃: vt p
penas dolorib⁹ plenas pueri coganꝛ̃ q̃q; artifi
cia vel lr̃as discere: ipsũq; discere ad qꝺ penis
adigũtur iã penale est eis vt nõnunq; ipsas pe/
nas p q̃s cõpellũtur discere malit ferre q̃ disce
re. Quis aũt nõ exhorreat ⁊ mori eligat: si ei ꝓ/
ponaꝛ̃ aut mors ꝑpetiẽda: aut rursus ifãtia q̃ q̃
dẽ nõ a risu s; a fletu ordiꝛ̃ hãc lucẽ: quo q̃d ma
loꝝ igressa sit nesciens ꝓphat quodãmõ. Solũ
q̃ñ nat⁹ est ferunt risisse zoroastren: nec ei boni
aliq̃d monstruosus risus ille portẽdit. Nã ma/
gicaꝝ artiũ p̃hibeꝛ̃ fuisse iuẽtor. Que q̃dem illi
nec ad p̃ñtis vite vanã felicitatẽ cõtra suos ini/
micos ꝓdesse potuerũt. A nino q̃ppe rege assy
rioꝝ cũ eẽt ipse bactrianoꝝ rex bello supat⁹ ẽ.
Prorsus qꝺ scriptũ ẽ: graue iugũ sup filios adã
a die exit⁹ de vẽtre mr̃is eoꝝ vsq; i diẽ sepultu
re i mr̃eꝫ oiuꝫ: vsq; adeo ipleri necesse ẽ: vt ipsi
paruuli p lauacrũ regenerationis ab originalis
pcti quo solo tenebanꝛ̃ viculo iã soluti mala mł
ta patiẽtes: nõnulli ⁊ icursus spũuꝫ malignorũ
aliq̃ñ patiantur. Que q̃dẽ passio absit vt eis ob
sit: si hãc vitã i illa etate etiã ipsa passione igra/
uescẽte ⁊ aĩaꝫ de corpore excludente finierũt.

¶ Qꝺ oẽ op⁹ gr̃e ꝺi eruẽtis nos ꝺ ꝓfũditate ve ter[i] mali ad futuri sc̃li ptineat nouitatẽ. Ca. xv.

V Erũtñ i graui iugo qꝺ positũ est super
filios adã a die exitus de ventre mr̃is
eoꝝ: vsq; i diẽ sepulture i mr̃eꝫ oiuꝫ ẽt
hoc mediuꝫ mirabile repiꝛ̃: vt sobrij simus atq;
itelligamus hãc vitã de pctõ illo nimis nefario
qꝺ i paradiso ꝑpetratũ ẽ: fcãꝫ nobis eẽ penaleꝫ
totũq; qꝺ nobiscũ agiꝛ̃ p testamẽtũ nouũ: nõ ꝑ/
tinere nisi ad noui sc̃li hereditatẽ nouã: vt hic pi
gnore accepto illud cuius hoc pignus ẽ suo tpe
ꝯseq̃mur: nũc aũt ambulemus i spe: ⁊ ꝓficiẽtes
de die i diẽ spũ fcã carnis mortificemus. No/
uit. n. dñs q̃ sũt ei⁹. Et quotquot spũ dei agũtur
hi filij sũt dei: s; gr̃a nõ natura. Unicus. n. natu/
ra dei fili⁹: ꝓpter nos mĩa fcũs ẽ hois filius vt
nos nã filij hois filij dei p illũ gr̃a fierem⁹. Ma
nẽs q̃ppe ille imutabilis: nãꝫ nr̃aꝫ i qua nos su/
sciperet suscepit a nobis: ⁊ tenax diuinitatis sue
nostre infirmitatis particeps factus est: vt nos
in melius commutati: q̃ peccatores mortalesq;
que sumus: eius immortalitatis et iustitie parti
cipatione amittamus: et quod in natura nostra
bonum fecit impletum summo bono eius natu
re bonitate seruemus. Sicut enim per vnum
hominem peccantem in hoc tam graue malum
deuenimus: ita per vnum hominem eundemq;
deũ iustificantem ad illud bonũ tam sublime ve
niemus. Nec quisq; se debet ab isto ad illũ trã/
sisse ꝯfidere: nisi cũ ibi fuerit vbi tentatio nulla
erit: nisi pacem tenuerit: quam belli huius i quo
caro concupiscit aduersus spiritum et spiritus
aduersus carnem multis et varijs certamini
bus querit. Hoc autem bellum nunq; vllum
esset: si natura humana per liberum arbitrium
in rectitudine in qua facta est persitisset. Nũc
vero que pacem felix cum deo habere noluit:
secum pugnat infelix: et hoc quoque cũ sit ma/
lum miserabile: melius est tamen q̃ priora vite
huius. Melius confligitur quippe cum viti/
is: q̃ cum sine vlla conflictione dominantur.

melius est inquã bellũ cũ spe pacis eterne:ꝙ si/
ne vlla liberatõis cogitatione captiuitas. Cupi
mus gdẽ etiã hoc bello carere:ꝛ ad capessendã
ordinatissimam pacẽ: vbi firmissima stabilitate
potioribus iferiora subdant̃: igne diuini amoris
accẽdimur. Sed si qđ absit alibi tanti boni spes
nulla esset: male debuimus ĩ huius ɔflictatiõis
molestia remanere: ꝙ vitijs in nos dominatio
nem non eis resistendo permittere.

¶ Sub quibus gratie legibus omnes regene/
ratorum habeantur etates. Capitulum. xvj.

Verũ tanta est dei mĩa ĩ vasa mĩe q̃ ꝓpa
rauit ĩ gl̃iaʒ: vt etiã ꝑma hoĩs etas. i. ĩ/
fantia q̃ sine vllo renisu subiacet carni
ꝛ scđa q̃ pueritia nũcupat̃: vbi nõdũ ratio susce
pit hanc pugnam: ꝛ fere sub oĩbꝰ vitiosis dele/
ctatõibꝰ iacet: qꝛ licet fieri iã valeat: ꝛ ideo ĩfan
tiam transisse videat̃: nõdũ ĩ ea ẽ ꝑcepti capax
ĩfirmitas mentis: si sacramẽta mediatoris acce
perit: etiã si hãc ĩ eis annis vitã finiat: trãslata. s.
a ptãte tenebraꝝ ĩ regnũ xp̃i: nõ solũ penis non
ꝑparet̃ et̃nis: sʒ ne vlla gdẽ post mortẽ purgato
ria tormenta patiat̃. Sufficit. n. sola spũalis re/
generatio: ne post mortẽ obsit qđ carnalis ge/
neratio cũ morte ɔtraxit. Cũ aũt ventũ fuerit ad
etatẽ q̃ ꝑceptũ iã capit: ꝛ subdi põt legis ĩperio
suscipiẽdũ ẽ bellũ ɔtra vitia ꝛ gerendũ acriter:
ne ad dãnabilia pctã ꝑducat. Et si gdẽ nõdũ vi
ctoriaꝝ ɔsuetudine roborata sũt: faciliꝰ vicunt̃
ꝛ cedũt: sin aũt vicere atq̃ ĩperare ɔsueuerũt:
laboriosa difficultate superant̃. Neq̃. n. id fit
veraciter atq̃ sinceriter: nisi vera delectatiõe
iusticie. Hoc ẽ aũt fide xp̃i. Nã si lex iubẽs adsit
ꝛ spũs iuuans desit ꝑ ĩpaʒ ꝓhibitõeʒ desiderio
crescẽte atq̃ vicẽte pcti etiã reatꝰ ꝑuaricatõis
accedit: vt nõnũq̃ sint aptissima vitia q̃ alijs vi/
tijs vicunt̃ occl̃tis: q̃q̃ putant̃ eẽ ꝟtutes: ĩ gbꝰ
regnat supbia: ꝛ q̃dã sibi placẽdi altitudo ruino
sa. Tũc itaq̃ victa vitia deputãda sũt: cum dei
amore vicunt̃: q̃ nisi ds̃ ipse nõ donat: nec aliter
nisi ꝑ mediatorẽ dei ꝛ hoĩuʒ hoĩeʒ xp̃ʒ ihm̃ q̃ fcũs
ẽ particeps mortalitatis nr̃e: vt nos participes
faceret diuinitatis sue. Paucissimi aũt sũt tãte
felicitatis vt ab ipsa ĩcũte adolescẽtia nulla dã/
nabilia pctã cõmittãt: vl' ĩ flagitijs vl' ĩ facinori
bus: vl' ĩ nefarie cuiusq̃ ĩpietatis errore: sʒ ma/
gna spũs largitate opprimãt qcq̃d in eis posset
carnali delectatione dñari. Pl'imi vero ꝑcepto
legis accepto cũ prius victi fuerit ꝑualẽtibꝰ vi/
tijs ꝛ ꝑuaricatores effecti tunc ad grãʒ ɔfugiũt
adiuuãtẽ: qua fiãt ꝛ amarius penitẽdo ꝛ vehe/
mẽtius pugnãdo prius deo subdita atq̃ ita car
ni ꝑposita mente victores. Quisq̃s ergo penas
cupit euadere sempiternas nõ solũ baptizet̃ ve
rũ etiã iustificet̃ ĩ xp̃o: ac sic vere trãseat a dia/
bolo ad xp̃ʒ. Purgatorias aũt penas nullas fu
turas opinet̃ nisi añ illud vltimũ tremẽdũq̃ iu
diciũ. Nequaq̃ tñ negãdũ ẽ: ẽt ipʒ et̃nũ ignẽ ꝓ
diuersitate meritoꝝ: q̃uis maloꝝ: alijs leuiorẽ:
alijs futuꝝ esse grauiorem: siue ipsius vis atq̃
ardor ꝓ pena digna cuiusq̃ varietur: siue ipse
equaliter: sʒ nõ equali molestia sentiatur.

¶ De his q̃ putant nulloꝝ hoĩuʒ penas ĩ eternũ
esse mansuras. Capitulum. xvij.

Nunc iã cũ misericordibꝰ nr̃is agẽdũ eẽ
video: ꝛ pacifice disputãdũ q̃ vl' oĩbus
illis hoĩbꝰ quos iustissimꝰ iudex dignos gehẽne
supplicio iudicabit: vl' qbusdã eoꝝ nolũt crede/
re penã sẽpit̃naʒ futurã: sʒ post certi tp̃is metas
ꝓ cuiusq̃ pcti q̃titate longioris siue breuioris
eos inde existimãt liberãdos. Qua ĩ re misericor
dior ꝑfecto fuit Origenes: q ꝛ ipʒ diabolũ ꝛ an
gelos eiꝰ: post grauiora ꝓ meritis ꝛ diuturniora
supplicia: ex illis cruciatibꝰ eruẽdos atq̃ socian
dos scĩs angl'is credidit. Sed illũ ꝛ ꝑꝑ hoc ꝛ ꝑꝑ
alia nõnulla: ꝛ maxime ꝓpter alternantes sine
cessatõe btĩtudines ꝛ miserias: ꝛ statutis scl'oꝝ
interuallis ab istis ad illas atq̃ ab illis ad istas
itꝰ ac reditꝰ int̃minabiles: nõ ĩmerito reprobauit
eccl'ia. Qꝛ ꝛ hoc q̃ misericors videbat̃ amisit:
faciẽdo scĩs veras miserias qbus penas luerẽt
ꝛ falsas btĩtudines ĩ qbus veꝝ ac secuꝝ hẽ sine
timore certũ sempit̃ni boni gaudiũ nõ hẽrent.
Lõge ãt aliter istoꝝ mĩa humano erat affectu:
q̃ hoĩuʒ illo iudicio dãnatoꝝ miserias tp̃ales: oĩ/
um vero q̃ vl' citiꝰ vl' tardiꝰ liberant̃: et̃nã felici
tatem putant. Que sententia si propterea vera
ꝛ bona quia misericors est: tãto erit melior ꝛ ve/
rior quanto misericordior. Extendatur ergo ac
profundatur fons huius misericordie vsque ad
damnatos angelos: saltem post multa atque
prolixa q̃tumlibet secula liberandos. Cur vsq̃
ad vniuersam naturam manat humanam. ꝛ cũ
ad angelicam ventum fuerit mox arescit? Nõ
audent tamen se vlterius miserando porrigere
et ad liberationem ipsius quoque diaboli per
uenire. Uerum si aliquis audeat vincit nempe
istos: et tamen tanto inuenitur errare deformi
us: et contra recta dei verba peruersius q̃to si/
bi videtur sentire clementius.

¶ De his qui nouissimo iudicio propter intercessionem sanctorum neminem putant damnandum esse. Capitulum.xviij.

Sunt etiã quales in collocutõibus nr̃is ipse sum expertus: q cũ venerari videantur scripturas scãs: moribus iprobãdi sũt: et agẽdo cãm suã: multo maiorẽ q̃ isti mĩaz deo tribuũt erga humanũ genus. Dicũt eni de malis et infidelib⁹ hoibus diuinit⁹ quidẽ veruz pdictũ esse q digni sũt: sed cũ ad iudiciũ ventũ fuerit: mĩam esse supaturã. Donabit.n. eos inquĩt misericors deus pcib⁹ et intercessiõib⁹ scõꝝ suoꝝ. Si.n. orabãt p illis qñ eos patiebant inimicos: quãto magis qñ videbunt hũiles supplicesq3 pstratos? Neq3.n. credẽdum ẽ aiunt tũc amissuros scõs viscera mĩe cũ fuerint plenissime ac pfectissime scitatis: vt q tũc orabãt p inimicis suis qñ et ipsi sine peccato nõ erãt: tũc non orẽt p supplicib⁹ suis qñ nullũ ceperunt hr̃e pctm̃. Aut vero deus tũc eos nõ exaudiet tot et tãtos filios suos: qñ in tãta eorũ scitate nullũ inueniet orõnis ipedimẽtũ. Testimõiũ vero psalmi et illi q pmittũt infideles atq3 ipios hoies saltẽ lõgo tpe cruciari: et postea de malis oib⁹ erui: s3 magis isti p se dicũt esse vbi legit. Nunqd obliuiscet misereri deus: aut cõtinebit in ira sua suas miseratões? Ira ei⁹ est inquit: vt oẽs idigni btitudine sempitna ipo iudicãte puniãt supplicio sẽpitno. S3 si vel lõgũ vel vllũ esse pmiserit: pfecto vt possit hoc fieri ɔtinebit in ira sua misationes suas: qđ eũ psalm⁹ dicit nõ esse factuꝝ. Non.n. ait affirmãdo cõtinebit: s3 negationez sub iterrogatõe ponẽs cũ an ɔtinebit iterrogat nimiꝝ ondit q3 nõ diu miseratiões suas i ira ɔtineat. Sic ergo isti volũt iudicij dei ɔminationẽ nõ eẽ mẽdacẽ: q̃uis sit neminẽ dãnatur⁹: quẽadmodũ ei⁹ cõminationẽ q̃ dixit euersuꝝ se eẽ niniuẽ ciuitatẽ: mẽdacẽ nõ possum⁹ dicẽ: et tñ ñ est factũ inquiũt qđ sine vlla ɔditõe pdixit. Nõ eni ait niniue euertet si non egerint pniam seq3 correxerit: s3 hoc nõ addito pnunciauit euersionẽ futurã illius ciuitatis. Quã cõminationẽ ppterea veracẽ putãt: q3 hoc pdixit de⁹ q ve digni erãt pati: q̃uis hoc nõ eẽt ipse factur⁹. Nã et si penitẽtib⁹ pepcit inquit vtiq3 illos pniaz nõ ignõabat acturos: et tñ absolute ac diffinite eorũ euersionẽ futurã esse pdixit. Hoc ergo erat inquit i veritate seueritatis: qua digni: s3 in rõne miserationis ñ erat: quã nõ ɔtinuit in ira sua vt ab ea pena supplicibus parceret quã fuerat ɔtumacib⁹ ɔminatus. Si aũt tũc pepcit aiunt et qñ sãctũ suũ pphetã fuerat parcẽdo ɔtristaturus: q̃to magis tũc mirabili⁹ supplicãtib⁹ parcet: qñ vt parcat oẽs sãcti ei⁹ orabũt? Sed hoc qđ ipsi suis cordib⁹ suspicant: iõ putant scripturas tacuisse dinas: vt multi se corrigãt vel plixaꝝ vel eternarũ timore penaꝝ: et sint q possint orare p eis qui nõ se correxerint. Nec tñ opinãtur oĩmodo id eloqa dina tacuisse. Nã quo ptinet inquit qđ scriptũ ẽ: q̃3 multa mltitudo dulcedinis tue dñe quã abscõdisti timẽtib⁹ te: nisi vt intelligam⁹ ppter timorẽ fuisse abscõditam mĩe diuine tã multã secretãq3 dulcedinẽ? Addũt etiã ppterea dixisse aplm: ɔclusit.n. ds oẽs in infidelitate vt oibus misereat: quo significaret q ab illo nemo dãnabit. Nec isti tñ q hoc sẽtiũt: hãc opinionẽ suã vsq3 ad libationẽ vl' nullam dãnationẽ diaboli atq3 angeloꝝ ei⁹ extendũt. Humana qppe circa solos hoies mouẽtur mĩa: et cãm maxime agũt suã: p generalẽ i gen⁹ humanũ quasi dei miserationẽ ipunitatẽ falsã suis pditis morib⁹ pollicẽtes. Ac p hoc supabũt eos in predicãda dei mĩa: qui hanc ipunitatem etiaz pncipi demonũ et eius satellitib⁹ pollicẽt.

¶ De his q impunitatem oium peccatoruz promittunt etiam hereticis propter participatiõez corporis christi. Capitulum.xix.

Item sunt alij ab eterno supplicio liberationẽ nec ipis saltẽ oibus hoibus pmittẽtes: sed tm̃modo xpi baptismate ablutis q pticipes fiunt corporis eius: quõlibet vixerit: in quacũq3 heresi vel ipietate fuerit propter illud quod ait iesus. Hic est panis q de celo descẽdit: vt siquis ex ipso mãducauerit non moriatur. Ego sũ panis viu⁹ qui de celo descẽdi. Siqs mãducauerit ex hoc pane viuet ieternum. Ab eterna ergo morte inquiunt necesse ẽ istos erui: et ad vitã eternam quandoq3 pduci.

¶ De his qui nõ oibus s3 eis tm̃ qui apud catholicos sũt regenerati: et si postea i multa cria errores q3 prupint idulgẽtiaz pollicent. Cap.xx.

Item sũt qui hoc nec oibus habẽtib⁹ baptismatis christi et eius corpis sacramẽtũ: s3 solis catholicis q̃uis male viuentibus pollicẽt: quia nõ solũ sacramẽto s3 re ipa manducauerũt corp⁹ xpi in ipso corpe eius cõstituti. De quo dicit apl's: vn⁹ panis vnũ corp⁹ multi sumus. vt etiam si postea i aliquam heresim vel ẽt i gentiliũ idolatriaz lapsi fuerint: tantũ quia in corpe xpi.i. in catholica ecclesia sum-

pſerūt baptiſmū chriſti ꝛ manducauerunt corpus xp̄i nō moriant̄ in eternū: ſ; vitā qn̄c; cōſequantur eternaz: atq; illa oīs impietas quanto maioꝛ fuerit: non eis valeat ad eternitatez: ſed ad diuturnitatem magnitudinemq; penaruz.

¶ De his q eos q pmanēt in catholica fide: ētſi peſſime vixerit: et ob h̄ vri meruerit: tn̄ pp fidei fūdamētū ſaluādos eē diffiniūt. Cap. xxi.

S Unt aūt qui ꝑpter id qđ ſcriptū ē qui pſeuerauerit vſq; in finē hic ſalu⁹ erit: nō niſi in eccleſia catholica pſeuerātibus q̄uis in ea male viuentib⁹ hoc ꝑmittūt: p ignez videlicet ſaluādis: merito fundamēti de quo ait apl's. Fūdamētū.n. aliud nemo pōt ponere p̄ter id qđ poſitū eſt: qđ eſt xp̄s ih̄s. Si qs aūt edificauerit ſupꝛa fundamētū hoc aurū argentū: lapides p̄cioſos: ligna fenū: ſtipulā: vniuſcuiuſq; opus manifeſtabit̄. Dies eni dn̄i declarabit: qꝛ i igne reuelabit̄: ꝛ vniuſcuiuſq; op⁹ quale ſit ignis ꝓbabit. Si cuius opus pmanſerit qđ ſupedificauit: mercedē accipiet. Si cui⁹ opus aūt arſerit: detrimētū patiet̄: ipſe aūt ſaluus erit: ſic tn̄ quaſi p ignē. Dicūt ergo cuiuſlibet vite catholicū xp̄ianū xp̄m h̄re in fūdamento qđ fūdamētū nulla hereſis h; a coꝛpis ei⁹ vnitate p̄ciſa: ꝛ iō ꝑpter hoc fundamētū ēt ſi male vite fuerit catholic⁹ xp̄ian⁹: velut q ſupedificauerit ligna fenū: ſtipulā: putant eū ſaluuz fieri per ignem: ideſt poſt penas ignis illius liberari: quo igne in vltimo iudicio punientur mali.

¶ De his qui putāt ea crimina que inter elemoſynarum crimina committuntur ad damnationis iudicium non vocari. Cap. xxij.

C Omperi aūt etiaz quoſdā putare eos tm̄modo arſuros illius eternitate ſupplicij: q ꝑ peccatis ſuis facere dignas elemoſynas negligūt. Juxta illud apl'i iacobi. Judiciū aūt ſine mīa fiet illi q non fecit mīam. Qui ergo fecerit inquint q̄uis mores in meli⁹ nō mutauerit ſ; inter ip̄as ſuas elemoſynas nefarie ac neqter vixit: cū mīa illi iudiciū futurū eſt: vt aut nulla dānatiōe plectat̄: aut poſt aliquod tp̄s ſiue paruū ſiue ꝓlixū ab illa dānatione liberet̄. Jō iudicē ip̄m viuoꝝ atq; moꝛtuoꝝ noluiſſe exiſtimāt aliđ ꝯmemoꝛare ſe eē dicturū: ſiue dexteris quib⁹ daturus ē vitam et̄nam ſiue ſiniſtris quos eterno ſupplicio damnaturus: niſi elemoſynas ſiue factas ſiue nō factas Ad hoc ptinere aiūt: ꝛ in oꝛōne dn̄ica quotidianaz poſtulationē. Dimitte nobis debita nr̄a ſicut ꝛ nos dimittim⁹ debitoꝛib⁹ nr̄is. Quiſqs.n. illi q in eū peccauit dimittit ignoſcēdo pctm̄ ꝓculdubio elemoſynā facit. Quaz rē dn̄s ip̄e ſic cōmēdauit vt dicēt. Si.n. dimiſeritis peccata hoib⁹: dimittet vobis ꝛ pr̄ vr̄ peccata vr̄a. Si āt n̄ dimiſeritis hoībus neq; pr̄ vr̄ q in celis eſt dimittet vobis. Ergo ꝛ ad hoc gen⁹ elemoſynarū ptinet quod ait apl's iacobus: iudiciū futuꝝ ſine mīa ei qui nō fecit mīam. Nec dixit dn̄s ingunt magna vel parua: ſ; dimittet vobis pater vr̄ peccata vr̄a: ſi ꝛ vos dimiſeritis hoībus. Ac p hoc putāt etiā eis q pdite vixerit donec claudāt diē vite hui⁹ extremū: p hanc or̄onē qualiacūq; ꝛ quātacūq; fuerint oīa quotidie peccata dimitti ſicut ipſa quotidie frequētat̄ or̄o: ſi hoc tm̄mō cuſtodire meminerit: vt qn̄ ab eis veniā petunt qui eos peccato qualicūq; leſerunt: ex coꝛde dimittant. Cum ad hec omnia deo donāte reſpondero: liber iſte claudendus eſt.

¶ Cōtra opinionē eoꝝ q dicūt nec diaboli nec hoiuz maloꝝ ꝑpetua futura ſupplicia. Ca. xxiij.

H Ec p̄mū queri opoꝛtet atq; agnoſci cur eccleſia ferre nequerit hoium diſputationē diabolo etiā poſt maxias et diuturniſſimas penas purgationē vel idulgentiaz pollicētē. Neq;.n. tot ſācti ꝛ ſacris vetibus ac nouis lr̄is eruditi mūdationē ꝛ regni celoꝝ btītudinē poſt qualiacūq; ꝛ quātacūq; ſupplicia qualibetcūq; ꝛ quātiſcūq; angelis iuiderūt: ſ; poti⁹ viderūt diuinā vacuari vl' infirmari non poſſe ſn̄iam: quā ſe p̄nūciauit dn̄s i iudicio ꝓlaturū atq; dicturuz. Diſcedite a me maledicti in ignē eternū: q paratus eſt diabolo ꝛ angelis ei⁹ ſic quippe oſ̄dit eterno igne diabolū ꝛ angelos ei⁹ arſuros. Et q̄ ſcriptū eſt in apocalypſi diabolus q ſeducebat eos miſſus ē i iſtagnū ignis ꝛ ſulfuris: quo ꝛ beſtia ꝛ pſeudo ꝑpheta cruciabunt̄ die ac nocte in ſecula ſeculoꝝ. Qđ ibi dictū eſt eternū: hic dictū eſt in ſecula ſeculoꝝ. Quib⁹ v̄bis nihil ſcriptura dīna ſignificare cōſueuit: niſi q̄ finē n̄ h; tp̄is. Quāobrē ꝓrſus nec alia cauſa nec iuſtioꝛ atq; manifeſtioꝛ inueniri pōt: cur v̄iſſima ptāte teneat̄ fixū ꝛ imobile: nl'lū regreſſū ad iuſtitiā vitāq; ſc̄oꝝ diabolū ꝛ angelos ei⁹ hituros: niſi a ſcriptura q̄ neminē fallit dicit eis deū n̄ pepciſſe: ꝛ ſic ab illo ſe eē int̄ ipios p̄dānatos vt cārcēib⁹ caligis iferni retruſi t̄derēt̄ ꝛuādi atq; vltio iudicio pūiēdi: qn̄ eos et̄n⁹ ignis accipiet: vbi cruciabūt̄ i ſcl'a ſcl'oꝝ. qđ ſi ita ē: quō ab hui⁹ eternitate pene vel vniuer

ſi vel qdaz hoīes poſt ꝙ̃tũlibet tẽporis ſubtra
hentur: ac non ſtatī eneruabit̃ fides q̃ creditur
ſẽpiternũ demonũ futuꝝ eẽ ſuppliciũ: Si eīm
qbus dicet̃ diſcedite a me maledicti in ignẽ et̃/
nũ q paratꝰ ẽ diabolo ⁊ angelis eiꝰ vel vniuerſi
vel aliq eoꝝ nõ ſemꝑ ibi erũt: qd cauſe ẽ cur dia
bolus ⁊ angeli eiꝰ ſemꝑ ibi futuri eẽ credãt. An
forte dei ſñia q̃ in malos angelos ⁊ hoīeſ ꝓfere
tur: ī angelos vera erit: ī hoīes falſa? Ita plane
h erit ſi ñ qḋ deꝰ dixit: ſꝫ qḋ ſuſpicãt̃ hoīes plus
valebit. Qḋ fieri q̃ ñ pōt: ñ argumẽtari aduer/
ſus deũ: ſꝫ diuino potiꝰ dũ tp̃s ẽ debẽt ꝑere p̃ce
pto: q ſẽpit̃no cupiũt carẽ ſupplicio. Deide q̃le
ẽ et̃nũ ſuppliciũ ꝓ igne diuturni tp̃iſ exiſtĩare: ⁊
vitã et̃nã credẽ ſine fine: cũ xp̃s eodẽ ip̃o loco ī
vna eadẽq̈ ſñia dixerit vtrũq̈ ꝯplexꝰ ſic: ibũt
iſti ī ſuppliciũ et̃nũ: iuſti ãt ī vitã et̃naz. Si vtrũ
q̈ eternũ ꝑfecto aut vtrũq̈ cũ fine diuturnuz
aut vtrũq̈ ſine fine ꝑpetuũ debet ītelligi: par
pari eni relata ſũt: hic ſuppliciũ eternũ ide vita
eterna. Dicẽt aũt in hoc vno eodẽq̈ ſenſu: vita
et̃na ſine fine erit: ſuppliciũ eternũ finez hẽbit:
multũ abſurdũ ẽ. Vñ q̃ vita eterna ſanctoꝝ ſi
ne fine: erit ſupplicium quoq̈ eternum quibus
erit ꝓculdubio finem non habebit.

¶ Cõtra eoꝝ ſẽſũ q ī iudicio dei oībꝰ reis ꝓpter
ſcõꝝ p̃ces putãt eẽ parcendũ. Caplm̃. xxiiij.

Hoc autẽ ⁊ aduerſus eos valet: q ſuas
agẽteſ cãs ꝯtra dei venire verba velut
miſericordia maiore conant̃ vt ideo vi
delicet vera ſint: q̃ ea q̃ dixit hoīes eẽ paſſuroſ
pati digni ſunt non quia paſſuri ſunt. Donabit
eni eos inquiunt p̃cibus ſanctoꝝ ſuoꝝ: etiã tunc
tanto magis orantiũ ꝓ inimicis ſuis ꝙ̃to ſũt vti
q̈ ſanctiores: eorũq̈ ẽ efficacior or̃o et exaudi/
tione di dignior: iaz nullũ hñtiuz oīno peccatũ.
Cur ḡ eadẽ ꝑfectiſſima ſcitate: ⁊ cũcta ipetrare
valẽtibꝰ mũdiſſimiſ ⁊ miſericordiſſimis p̃cibꝰ ẽt ꝓ
ãgelis ñ orabũt qbꝰ paratꝰ eſt igniſ eternꝰ: vt ds
ſñiaz ſuaz mitiget: ⁊ reflectat ī meliꝰ: eoſq̈ ab il
lo igne faciat alienos. An erit forſitã qſq̈ q ⁊ h
futuꝝ eſſe p̃ſumat: affirmans etiaz ſanctos an/
gelos ſimul cuz ſcis hoībus q tunc eq̃les erunt
angelis dei: ꝓ dãnandis ⁊ angelis ⁊ hoībꝰ ora/
turos vt mĩam non patiant̃ qḋ veritate meren
tur pati: qḋ nemo ſane fidei dixit: nemo dicturꝰ
eſt. Alioqn nl̃la cã eſt cur ñ etiaz ꝓ diabolo nũc
⁊ angel̃ eius oret eccl̃ia: quaz magiſter ds ꝓ ini
micis ſuis iuſſit orare. Hec igit̃ cã q̃ fit vt nunc
eccl̃ia ñ oret ꝓ malis angel̃: quos ſuos nouit eẽ
inimicos eadẽ ipſa cã eſt q̃ fiet vt ī illo tũc iud i/
cio etiaz ꝓ hoībus et̃no igni cruciandis: ꝙ̃uis ꝑ
fecta ſint ſcitate ñ oret. Nũc. n. ꝓpterea ꝓ eis
orat quos ī genere humano hꝫ inimicos: q̃ tẽ/
pus eſt pñie fructuoſe. Naz vt qd maxĩe ꝓ eis
orat: niſi vt det illis ds ſicut dicit apl̃s pñiam ⁊
reſipiſcant de diaboli laq̃is a quo captiui tenẽ/
tur ſm ipſiꝰ volũtatẽ: deniq̈ ſi d aliqbus ita cer
ta eſſet: vt q ſunt illi etiam noſſet: q lꝫ adhuc in
hac vita ſint ꝯſtituti: tñ p̃deſtiati ſũt ī et̃nũ ignẽ
ire cũ diabolo: tã ꝓ eis nõ oraret q̈ nec pro ip̃o
Sꝫ q̃ de nullo certa eſt: orat ꝓ oībus dũtaxat
hoībus inimicis ſuis ī hoc corpore ꝯſtitutis: nec
tñ ꝓ oībꝰ exaudit̃. Pro his. n. ſolis exaudit̃: q ⁊
ſi aduerſant̃ eccl̃ie: ita ſũt tñ p̃deſtinati vt ꝓ eis
exaudiat̃ eccl̃ia: ⁊ filij efficiant̃ eccl̃ie. Si q aũt
vſq̈ ad mortẽ hẽbunt cor ipenitens: nec ex ini/
micis ꝯuertet̃ ī filios nunqd iã ꝓ eis. i. ꝓ taliuz
defunctoꝝ ſpiritibꝰ orat eccl̃ia? Cur ita niſi q̃ ī
parte iã diaboli ꝯputant̃: q dũ eẽnt ī corpore ñ
ſunt trãſlati ad xp̃z. Eadẽ itaq̈ cã eſt cur ñ ore/
tur tũc ꝓ hoībus et̃no igne puniẽdis: q̃ cã ẽ vt
neq̈ nũc neq̈ tũc oret̃ ꝓ angelis malis: q̃ itidẽ
cã eſt: vt ꝙ̃uis ꝓ hoībꝰ nũc viuis oret̃ etiaz ma/
lis: tñ iaz nec nũc oret̃ ꝓ īfidelibus ipijſq̈ defũ
ctis. Naz ꝓ defũctis qbuſdã vel ipſiꝰ eccl̃ie vel
quorũdã pioꝝ exaudit̃ or̃o: ſꝫ ꝓ his quoꝝ ī xp̃o
regeneratoꝝ nec vſq̈ adeo vita ī corpore male
geſta ẽ vt tali mĩa iudicent̃ digni nõ eſſe: nec vſ
q̈ adeo bene vel talẽ mĩam reperiant̃ neceſſa/
riaz non hr̃e: ſicut etiaz facta reſurrectiõe mor/
tuoꝝ: nõ deerũt qbus poſt penas quas patiun
tur ſpũs mortuoꝝ ipartiat̃ mĩa: vt ī ignez ñ mit
tant̃ et̃nuz. Neq̈. n. de qbuſdã veracit̃ dicere
tur ꝙ nõ eis remittat̃ neq̈ ī hoc ſeculo neq̈ ī fu
turo niſi eſſent quibus etſi non in iſto tamen re/
mitteretur in futuro. Sed cum dictum fuerit a
iudice viuorum atq̈ mortuorum venite bene/
dicti patris mei: poſſidete paratũ vobis regnũ
a conſtitutione mundi: ⁊ alijs e contrario: diſce
dite a me maledicti in ignem eternũ q paratus
eſt diabolo ⁊ angelis eius: ⁊ ibunt iſti in ſuppli/
cium eternum: iuſti autez in vitam eternam: ni
mie preſumptionis eſt dicere cuiq̈ eorum eter
num ſuppliciũ non futuꝝ: quos deus ituros in
ſuppliciũ dixit eternum: ⁊ ꝑ huius preſumptio/
nis ꝑſuaſionẽ facere: vt de ipſa quoq̈ vita vel
dſperet̃ vel dubitetur eterna. Nemo itaq̈ ſic
intelligat pſalmũ canentez. Nunqd obliuiſcet̃
miſereri ds: aut cõtinebit ī ira ſua miſerationes

suas: vt opinet̄ de hoīb⁹ bonis verā de malis
falsā: aut de bonis hoībus ⁊ malis angelis ve/
ram: de malis aūt hoībus falsā dei eē sententiā.
Hoc enim qḋ ait psalmus ad vasa mīe ꝑtinet: et
ad ipsos filios ꝓmissionis: quoꝝ erat vn⁹ etiā
ipse ꝓpheta. Qui cū dixisset nunqd obliuiscet̄
misereri d̄s: aut cōtinebit in ira sua miseratiōes
suas: ꝯtinuo subiecit. Et dixi nūc cepi. Hec ē i/
mutatio dextere excelsi. Exposuit profecto qd
dixerit. Nunqd ꝯtinebit i ira sua miserationes
suas: Ita enī dei ē etiam ista vita mortalis: vbi
homo vanitati similis fact⁹ ē: et dies eius velut
vmbra p̄tereūt. in q̄ tñ ira nō obliuiscit̄ misere/
ri d̄s: faciēdo solē suū oriri sup bonos ⁊ malos: ⁊
pluēdo sup iustos et iniustos: ac sic ñ ꝯtinet i ira
sua miseratiōes suas. Maxieq̄ꝫ i eo qḋ exp̄ssit
hic psalmus dicēdo nūc cepi: Hec est imutatio
dextere excelsi qm̄ i hac ipsa eoꝝ vanissima vi/
ta q̄ ira dei est vasa mīe mutat i meli⁹: q̄uis ad
huc i huius corruptiōis miseria maneat ira eius
q̄ȝ nec i ipsa ira sua continet miseraatiōes suas
Cū ergo in isto mō ꝯpleat̄ diuini illius cātici ve
ritas: nō ē eā necesse etiā illic itelligi: vbi non
ꝑtinētes ad ciuitatē dei sēpiterno supplicio pu
nient̄. Sȝ qbus placet istā sentētiā vsq̄ꝫ ad illa i
pioꝝ tormēta ꝓtendere saltē sic itelligāt vt ma
nēte in eis ira dei q̄ eterno ē p̄nūciata supplicio:
nō contineat d̄s in hac ira sua miseratiōes suas
⁊ faciat eos nō tāta q̄ꝫta digni sūt penaꝝ atroci
tate cruciari: vt eas penas vel nunq̄ꝫ subeāt vl'
aliqñ finiāt: sȝ vt eas mitiores q̄ꝫ merita sūt eoꝝ
leuioresq̄ꝫ patiant̄. Sic. n. ⁊ ira dei manebit: ⁊ i
ipsa ira sua miseratiōes suas nō cōtinebit: qḋ q/
dē nō ideo ꝯfirmo: q̄ȝ nō resisto. Ceteꝝ eos qui
putāt minaciter poti⁹ q̄ꝫ veraciter dictū disce/
dite a me maledicti i ignē et̄num: ⁊ ibūt isti i sup
pliciū eternū ⁊ cruciabunt̄ i secula seculoꝝ: et
vermis eoꝝ nō moriet̄: ⁊ ignis nō extiguetur ⁊
cetera huiusmodi: non tā ego q̄ꝫ ipsa scriptura
diuina planissime atq̄ꝫ plenissime redarguit ac
refellit. Niniuite qppe i hac vita egerūt penitē
tiā: ⁊ ideo fructuosā velut i hoc agro seminan
tes i quo voluit d̄s cū lachrimis seminari qḋ po
stea cū letitia meteret̄. Et tñ qs negabit ꝙ dn̄s
p̄dixit i eis fuisse ꝯpletū nisi parū aduertat quē
admodū peccatores d̄s non solū irat⁹: verūeti
am miserat⁹ euertat. Euertūtur. n. peccatores
duob⁹ modis: aut sicut sodomite vt ꝓ peccatis
suis ipsi hoīes puniant̄: aut sicut niniuite vt ipa
hoīum peccata penitēdo destruant̄. Factū est
ergo qḋ p̄dixit d̄s. Euersa. n. est niniue q̄ mala
erat: ⁊ bona edificata ē q̄ non erat. Stātib⁹ eni
menib⁹ atq̄ꝫ domibus: euersa ē ciuitas in ꝑditis
morib⁹. Ac sic q̄uis ꝓpheta fuerit ꝯtristat⁹: q̄ȝ
non ē factū qḋ illi hoīes timuerūt illo ꝓphetan
te venturū: factū ē tñ qḋ fuerat deo p̄sciēte p̄di/
ctū: qm̄ nouerat q p̄dixit quō i meli⁹ esset iplēdū
Ut aūt nouerit isti i puersum misericordes quo
ꝑtineat qḋ scriptū ē. Quā multa m̄ltitudo dul/
cedinis tue dn̄e quā abscōdisti timētibus te: le/
gāt ⁊ qḋ seqtur: ꝑfecisti aūt sperātib⁹: nisi q̄ȝ il/
lis q timore penaꝝ suaꝝ suā volūt iusticiā ꝯsti/
tuere: q̄ i lege ē nō ē iustitia dei dulcis: q̄ȝ nesci/
uit eā. Nō. n. gustauerūt eā: i se nanq̄ꝫ sperāt
nō i ipso: ⁊ ideo abscōdit̄ eis multitudo dulce/
dinis dei: qm̄ timēt qdē deū: sȝ illo timore serui
li q nō est i caritate: q̄ȝ ꝑfecta caritas foras mit/
tit timorē. Ideo sperātib⁹ in eū ꝑficit dulcedi/
nē suā: i sperādo eis caritatē suā: vt timore ca/
sto nō quē caritas foras mittit: sed ꝑmanēte i se
culū seculi: cū gl'iant̄ i dn̄o gl'ient̄. Iustitia dei
qppe xp̄s est: q factus est nobis sicut dicit ap̄ls
sapentia a deo: ⁊ iustitia: ⁊ sanctificatio: ⁊ redē/
ptio: vt queadmodū scriptū est: q gloriat̄ in do/
mino glorietur. Hanc dei iustitiā quā donat
gratia sine meritis nesciūt illi q suam iustitiam
volūt ꝯstituere: ⁊ ideo iustitie dei qui ē christus
nō sunt subiecti: In qua iustitia est multa multi
tudo dulcedinis dei ꝓpter quā dicit in psalmo
Gustate ⁊ videte q̄ꝫ dulcis ē dominus. Et hāc
qdem in hac peregrinatione gestantes nō ad sa
tietatē sumentes: esurimus eā potius ac siti/
mus: vt ea postea saturemur cū videbimus eū
sicuti est: ⁊ iplebitur qḋ scriptum est. Satiabor
cū manifestabit̄ gloria tua. Ita ꝑficit christus
multā multitudinem dulcedinis sue sperātib⁹
i eū. Porro aūt si eā quā illi putāt dulcedinem
suā d̄s abscōdit timētib⁹ eū: q̄ non ē ipios dāna
tur⁹: vt hoc nesciētes ⁊ dānari timētes recte vi
uāt: ac si possint esse q orēt ꝓ non recte viuenti
b⁹: quō eā ꝑficit sperātib⁹ i eū qñquidē sicut sō/
niāt ꝑ hāc dulcedinē nō dānatur⁹ est eos q non
sperāt i eū. Illa igit̄ ei⁹ dulcedo q̄rat̄: quā ꝑfi
cit sperātib⁹ in eū: nō quā ꝑficere putat̄ ꝯtēnē/
tib⁹ ⁊ blasfemantibus eū. Frustra itaq̄ꝫ homo
positus in hoc corpore occultorum dei iudicio/
rum sibi notitiā arrogare presumit. Illud q̄ꝫ
apostolicū: conclusit eni deus omnes in infide/
litate vt omnibus misereatur: non ideo dictum
est ꝙ sit neminē damnaturus: sed superius ap/

paret vnde sit dictum. Nam cū de iudeis postea credituris apostolus loqueretur ad gētes: ad quas vtiq̄ iam credentes scribebat epistolas. Sicut.n. vos inquit aliquādo non credidistis deo: nunc autem misericordiam consecuti estis illorum incredulitate: sic ⁊ hi non crediderūt in vestra misericordia: vt ⁊ ipsi misericordiam cōsequantur. Deinde subiecit vnde isti sibi errādo blandiuntur atq̄ ait. Cōclusit.n. deus omnes in infidelitate vt omnibus misereatur. Quos oēs nisi de quibꝰ loquebatur tāquā dicens ⁊ vos ⁊ illos. Deus ergo ⁊ iudeos ⁊ gentiles quos prescivit ⁊ predestinauit cōformes fieri imaginis filij sui: oēs in infidelitate conclusit vt de amaritudine infidelitatis sue penitendo cōfusi: ⁊ ad dulcedinē misericordie dei credēdo cōuersi: clamarēt illud in psalmo. Quā multa multitudo dulcedinis tue domine: quā abscondisti timētibus te: ꝑfecisti aūt sperantibus non in se sed in te. Omnium itaq̄ miseretur vasorum misericordie quidem omniū: ⁊ eorum.s. quos ex gentibus ⁊ eorum quos ex iudeis predestinauit: vocauit: iustificauit: glorificauit: nō omniū hominū: sed istorum omnium neminem damnaturus.

¶ An hi qui inter hereticos baptizati sunt ⁊ deteriores postea male viuendo sunt facti: vł hi qui apud catholicos renati ad hereses aut scismata transierūt: vł hi qui a catholicis apud q̊s renati sūt non recedētes criminose viuere perstiterūt: possint priuilegio sacramētoꝝ remissionem eterni sperare supplicij. Capitulū.xxv.

Sed iā respondeamꝰ ēt illis qui nō solū diabolo ⁊ āgelis eius sicut nec isti: sed ne ipsis quidem omnibus hominibus liberationem ab eterno igne promittunt: verꝫ eis tantum qui christi baptismate abluti: ⁊ corporis eius ⁊ sanguinis ꝑticipes facti sunt: quomodolibet vixerint: in quacūq̄ heresi vel impietate fuerint. Sed contradicit eis apostolus dicēs. Manifesta aūt sūt opera carnis. Que sūt fornicatio: imūditia: luxuria: idoloꝝ seruitꝰ veneficia: inimicitie: cōtentiones: emulatiōes animositates: dissensiōes: hereses: inuidie: ebrietates: comessationes: ⁊ his similia: que predico vobis sicut predixi: q̄m qui talia agūt regnum dei nō possidebūt. Hec ꝑfecto apostolica sententia falsa ē: si tales post quātalibet tēpora liberati regnū dei possidebūt. Sꝫ q̄m falsa nō ē ꝑfecto regnū dei nō possidebūt. Et si in regni dei possessione nunquā erunt eterno suplicio tenebūt: q̄m non ē medius locꝰ vbi nō sit i supplicio q illo nō fuerit cōstitutus in regno. Quāobrē quod ait dominus iesus: hic est panis qui de celo descēdit: siqs ex ipso manducauerit nō morietur: ego sum panis viuus qui de celo descendi: siquis manducauerit ex hoc pane viuet in eternū: quomodo sit accipiendū merito queritur. Et ab istis quidem quibꝰ nūc respōdemꝰ hūc intellectū auferunt illi: quibus deinde respondēdum ē. Hi sūt aūt qui hāc liberationem nec omnibus habentibus sacramentum baptismatis ⁊ corporis xp̄i: sꝫ solis catholicis quāuis male viuētibꝰ pollicent̄. Quia nō solū inquiūt sacramēto sꝫ re ipsa māducauerūt corpus xp̄i: in ipso.s. eiꝰ corpore cōstituti de quo ait apostolus. Unus panis vnū corpus multi sumꝰ. Qui ergo ē i eiꝰ corporis vnitate.i. in christianorū cōpage mēbroꝝ: cuius corporis sacramentū fideles cōmunicātes de altari sumere cōsueuerūt: ipse ꝟo dicendus est māducare corpus christi: ⁊ bibere sanguinē christi. Ac per hoc heretici ⁊ scismatici ab huius vnitate corporis separati possunt idē percipare sacramētū: sed non sibi vtile: imo vero ēt noxiū: quo iudicentur grauius q̄ vel tardius liberentur. Nō sunt quippe i eo vinculo pacis quod in illo exprimit̄ sacramēto. Sed rursus ēt isti qui recte intelligūt nō dicēdū eū manducare corpus christi qui in corpore nō ē christi: nō recte ꝑmittunt eis qui vel in heresim: vł ēt in gentiliū superstitionē ex illiꝰ corporis vnitate labūtur: liberationē quandoq̄ ab eterni igne supplicij. Primo q2 debēt attēdere q̄ sit intolerabile atq̄ a sana doctrina nimis deuiū vt m̄lti ac pene oēs q hereses ipias cōdiderit exeūtes de catholica ecclesia: et facti sūt heresiarche: meliores habeāt cās q̄ hi qui nūq̄ fuerūt catholici: cū in eorū laqueos incidissent: si illos heresiarchas hoc facit liberari a supplicio sempiterno: ꝙ i catholica ecclesia baptizati sūt ⁊ sacramētū corporis christi in vero christi corpore primitus acceperunt cū peior sit vtiq̄ desertor fidei: ⁊ ex desertore oppugnator eiꝰ effectus: q̄ ille q non deseruit quā nunq̄ tenuit. Deīde q2 ex his occurrit apostolus eadēq̄ ꝟba proferēs: ⁊ enumeratis illis carnis operibꝰ eadē ꝟitate predicēs: q̄m qui talia agūt regnū dei nō possidebūt. Unde nec illi i predictis ⁊ dānabilibus moribꝰ debent esse securi: q vsq̄ in finē quidem velut in cōmunio

ne ecclesie catholice perseuerant īuentes qđ ē dictū. Qui perseuerauerit vsqꝫ in finē hic saluus erit: ⁊ per vite iniquitatē ipsam viā iustitie quod eis christus ē deserūt: siue fornicando: siue alias imūditias flagitioꝝ quas nec apostolus exprimere voluit ī suo corpore perpetrando: siue turpitudine luxurie defluēdo siue aliquid aliud eoꝝ agēdo: de quibus ait: quoniā ꝗ talia agūt regnum dei non possidebūt. Ac per hoc quicūqꝫ agunt talia nisi ī supplicio sempiť no nō erūt: qꝛ in regno dei esse nō potuerunt. In his .n. perseuerādo vsqꝫ in huius vite finē nō vtiqꝫ dicēdi sūt in xp̄o perseuerasse vsqꝫ in finē: qꝛ ī xp̄o perseuerare ē ī eius fide ꝑseuerare: que fides vt eā diffinit apostolus ꝑ dilectionē operatur. Dilectio aūt sicut ipse alibi dicit malū nō operať. Nec isti duo ergo dicēdi sunt manducare corpus xp̄i: qm̄ nec ī membris cōputandi sūt christi. Ut .n. alia taceā: nō possūt simł eē ⁊ mēbra christi ⁊ mēbra meretricis. Denīqꝫ ip̄e dicēs ꝗ mādūcat carnē meā ⁊ bibit sāguinē meū: ī me manet: ⁊ ego ī eo: ostēdit qđ sit nō sacramēto tenꝰ: sed reuera corpus xp̄i manducare: ⁊ eius sanguinē bibere. Hoc ē .n. ī xp̄o manere: vt in illo maneat ⁊ xp̄s. Sic .n. hoc dixit tanquā diceret. Qui nō ī me manet ⁊ ī quo ego nō maneo: nō se dicat aut existimet māducare corpus meū: aut bibere sanguinē meum. Nō itaqꝫ manēt ī xp̄o: qui nō sunt mēbra eius. Nō sūt aūt mēbra christi: qui se faciunt mēbra meretricis nisi malū illud penitēdo esse destiterint: ⁊ ad hoc bonū recōciliatiōe redierint.

¶ Quid sit ī fundamēto habere christum. ⁊ quibus spondeať salus q̄si ꝑ ignis vsturā. c. xxvi.

SEd habēt inquiunt christiani catholici ī fundamēto christū a cuius veritate nō recesserūt: tamē ⁊ si huic fundamēto supedificauerūt qualibet pessimā vitā: velut ligna: fenū: stipulā. Recta itaqꝫ fides per quā xp̄s ē fūdamētū: quāuis cū dāno quoniā illa q̄ supedificata sūt exureť. tamē poťit eos quādoqꝫ ab illiꝰ ꝑpetuitate saluare. Respōdeat eis breuiter iacobꝰ apł's. Siqs dicat se fidez habere: opa aūt nō habeat: nūqđ poterit fides saluare eū? Et qs ē īquiūt de quo dicit apostolus paulus. Ipse aūt saluus erit sic tn̄ quasi ꝑ ignē. Simul qs iste sit inquiramꝰ. Hūc tamen nō eē certissimū ē: ne duoꝝ apostoloꝝ sententias mittamus ī rixam. Si vnus dicit ēt si mala opera qs habuerit saluabit eū fides ꝑ ignē: aliꝰ āt si opa nō habeat nūqđ poterit fides saluare eū. Inueniemꝰ ergo ꝗ possit ꝑ ignē saluari: si prius inuenerimꝰ quid sit ī fūdamēto habere christū. Quod vt de ipsa similitudine quātociꝰ aduertamꝰ: nihil in edificio preponitur fundamento. Quisquis itaqꝫ sic habet ī corde xp̄m: vt ei terrena ⁊ tēporalia nec ea que licita sunt atqꝫ cōcessa preponat fundamētū habet christū. Si āt preponit ⁊ si videať habere fidē xp̄i: nō ē tamē ī eo fundamētū xp̄s: cui talia preponūť. Quāto magis si salutaria precepta cōtēnēs cōmittat illicita ēt nō preposuisse xp̄m: sed postposuisse cōuinciť: quē post habuit īperantē siue concedētem: dū cōtra eiꝰ imperata siue cōcessa suam per flagitia delegit explere libidinē. Siqs itaqꝫ christianꝰ diligit meretricē: eiqꝫ adherens vnū corpus efficiť: iā fundamētum non habet xp̄m. Siquis aūt diligit vxorē suam si secūdū christum: quis ei dubitet ī fundamēto eē xp̄m? Si vero secūdū hoc seculū si carnaliter: si morbo cōcupiscētiarū sicut ⁊ gentes que ignorant deū: ēt hoc secundū veniā cōcedit apostolus: imo ꝑ apostolū xp̄s. Pōt ergo et iste ī fūdamēto habere christū. Si .n. nihil ei talis affectionis voluptatisqꝫ preponat: quāuis superedificet ligna: fenū: stipulā: christus ē fundamētum ꝓpter hoc saluus erit ꝑ ignē. Delicias quippe huiusmodi amoresqꝫ terrenos: ꝓpter coniugalem quidē copulā nō dānabiles tribulationis ignis exuret: ad quē pertinēt ignē ⁊ orbitates ⁊ quecūqꝫ calamitates que auferūtur hic. Ac ꝑ hoc ei ꝗ edificauit erit edificatio ista damnosa: qꝛ nō habebit qđ superedificauit: ⁊ eoꝝ amissiōe cruciabiť: quibꝰ fruēdo vtiqꝫ letabať: sed ꝑ hūc ignē saluus erit merito fūdamēti: qꝛ etsi vtrum id an christum habere mallet a persecutore preponereť se mallet christū habere q̄ ista liberrime profiteretur. Uide ī apostoli verbis hominē edificantē sup fundamētū hoc aurum argētū: lapides preciosos: qui sine vxore est inquit: cogitat que sūt dei quomodo placeat deo. Uide aliū edificantē ligna: fenū. stipulam: qui aūt matrimonio iunctus ē inquit: cogitat q̄ sūt mūdi quomodo placeat vxori. Uniuscuiusqꝫ opus quale sit manifestabitur. Dies .n. domini declarabit: dies vtiqꝫ ire dies tribulationis: quoniam in igne inquit reuelabitur. Eandēqꝫ tribulationem ignem vocat: sicut alibi legitur. Uasa figuli probat fornax et homines iustos tentatio tribulationis. Et vniuscuiusqꝫ opus

quale sit ignis probabit. Si cuius opus permā
serit: permanet.n. quod quisqꝫ cogitat que sūt
dei quomodo placeat deo quod superedifica/
uit: mercedē accipiet.i. vnde cogitauit hoc su/
met. Si cuius autē opus arserit dānū patiet̄:
quoniam quod dilexerat non habebit. Ipse āt
saluus erit: qꝛ nulla eum tribulatio ab illi⁹ fun
damēti stabilitate semouit. Sic tamen quasi ꝑ
ignē. Quod.n. sine illiciēte amore nō habuit: si
ne vrente dolore nō perdit. Ecce quantū mi/
hi videtur inuētus ē ignis: q nullū eoꝝ dānet:
sed vnū ditet: alteꝝ dānificet: ambos probet.
Si autē ignem illū loco isto voluerim⁹ accipe/
re: de quo dominus dicit sinistris. Discedite a
me maledicti in ignē eternū: vt in eis ēt isti esse
credātur q edificant super fundamentū ligna:
fenū: stipulā: eosqꝫ ex illo igne post tēpus pro
malis meritis impartitum liberet boni meritū
fundamenti: quid arbitramur dexteros qbus
dicetur: venite benedicti patris mei possidete
paratum vobis regnum: nisi eos qui superedi
ficauerunt super fundamentum: aurum: argē
tum: lapides preciosos. Sed i illū ignē de quo
dictū ē: sic tamen quasi per ignē: si hoc modo ē
intelligendus: vtriqꝫ mittēdi sūt: ꝛ dextri.s.ꝛ si
nistri. Illo qppe igne vtriqꝫ ꝓbādi sūt de quo
dictū ē: dies.n. domini declarabit: quia in igne
reuelabit̄ ꝛ vniuscuiusqꝫ opus quale sit ignis
probabit. Si ergo vtrūqꝫ probabit ignis vt sit
si cuius opus permanserit.i. non fuerit igne cō
sumptum quod superedificauit: mercedē acci
piet: si cuius autem opus arserit: damnum pa/
tietur: profecto non est ille ipse eternus ignis.
In illuꝫ enim soli sinistri nouissima ꝛ perpetua
damnatione mittentur: iste autem dextros ꝓ/
bat. Sed alios eorum sic probat vt edificiū su
per christum fundamentum ab eis īuenerit eē
constructum: non exurat atqꝫ consumat: alios
autem aliter.i. vt quod superedificauerunt ar
deat damnumqꝫ inde patiantur: salui fiant au
tem quoniam christum in fundamentum stabi
liter positum precellenti potestate tenuerunt.
Si autem salui fierent profecto ꝛ ad dexteraꝫ
stabunt ꝛ cum ceteris audient: venite benedi/
cti patris mei possidere paratuꝫ vobis regnū
non ad sinistram vbi illi erunt qui salui nō erūt
ꝛ ideo audient: discedite a me maledicti i ignē
eternum. Nemo qppe ab illo igne saluabitur:
quia in suppliciū eternū ibūt illi oēs: vbi ver/
mis eoꝝ nō morieт̄ ꝛ ignis nō extinguet̄: quo

cruciabuntur die ac nocte in secula seculorū.
Post istius sane corporis mortē donec ad illū
veniatur q post resurrectionē corporū futur⁹
est damnationis ꝛ remunerationis vltim⁹ di/
es: si hoc tēporis iteruallo spūs defunctorum
eiusmodi ignē dicūtur perpeti: quē nō sentiāt
illi q nō habuerūt tales mores ꝛ amores i hui⁹
corporis vita vt eoꝝ ligna ꝛ fenū ꝛ stipula con
sumatur: alij vero sentiāt qui eiusmodi secum
edificia portauerū: siue ibi tantūt: siue hic ꝛ ibi
siue iō hic vt nō ibi: secularia quāuis a damna
tione venalia cōcremātē ignē transitorie tribu
lationis iueniāt: nō redarguo: qꝛ forsitan verū
ē. Potest quippe ad istam tribulationē perti/
nere ēt mors ipsa carnis q̄ de peccati primi ꝑ/
petratione cōcepta ē: ꝛ secūdū cuiusqꝫ edificiū
tēpore suo ab vnoquoqꝫ suscepta: possūt ꝛ per
secutiones ecclesie quibus martyres coronati
sūt: ꝛ quas patiūtur quicunqꝫ christiani ꝓbāt
vtraqꝫ edificia velut ignis: ꝛ alia cōsumūt cuꝫ
ipsis edificatoribus: si xp̄m in eis nō inueniunt
fundamētum: alia sine ipsis si inueniunt: quia
licet cū dāno salui erunt: ipsi nō cōsumētur ꝓ/
pter christi videlicet meritum in fundamento
reperti qui manet in eternū. Erit enim tribula
tio in fine seculi tempore antichristi qualis nū/
quam antea fuit: quia multa erūt tūc edificia
siue aurea siue fenea super optimum funda/
mentū quod est xp̄s iesus: vt ignis ille probet
vtraqꝫ ꝛ de alijs gaudiū de alijs inferat dam
nū. Neutros tamen perdat: in quibus hec iue
niet propter stabile fundamentum. Quicunqꝫ
autem non dico vxorem cuius ēt cōmixtione
carnis ad carnalem vtitur voluptatē: sed ipsa
que ab huiusmodi delectationibus aliena sunt
nomina pietatis: humano more carnaliter dili
gendo: christo anteponit non eum habet in fū/
damento. Et ideo non per ignem saluus erit:
sed saluus non erit: quia esse cum saluatore nō
poterit: qui de hac re apertissime loquens ait.
Qui amat patrem aut matrē plusqꝫ me non ē
me dignus: ꝛ qui amat filium aut filiam super
me nō est me dignus: Uerum qui has necessi
tudines sic amat carnaliter: vt tamen eas chri
sto domino non preponat: malitqꝫ ipsis carere
q̄ꝫ christo: si ad hūc fuerit articulum tentatiōis
adductus: per ignem erit saluus quia ꝛ earum
amissione tantum necesse est vrat dolor: quan
tum hеserat amor. Porro qui patrem et ma/
treꝫ filios filias secundum christum dilexerit:

vt ad eius regnū obtinendū eicꝫ coherendum
eis cōsulat: vel hoc in eis diligat ꝙ mēbra sūt
christi absit vt ista dilectio reperiat̄ i lignis: fe/
no ⁊ stipula cōsumēda: sed prorsus edificio au
reo argēteo gēmeoqꝫ deputabit̄. Quō aūt po
test eos plus amare ꝙ christū: quos amat vti/
qꝫ propter christum.

¶ Cōtra eoꝝ ꝑsuasionē q putāt sibi nō obfutu
ra peccata in quib⁹ cū elemosynas facerēt per
stiterunt. Capitulū. xxvij.

Restat eis rn̄dere: q dicūt eterno igne il
los tantūmō arsuros q pro peccatis
suis dignas facere elemosynas negli/
gunt ꝓpter illud qđ ait apl's iacob⁹: iudiciū āt
sine mi̇ꝑcordia fiet illi qui nō fecit mi̇ꝑcordiaꝫ.
Qui ꝰ fecit inqūt quāuis nō correxerit ꝑditos
mores. sed nefarie ac negter iter ipsas suas ele
mosynas vixerit: cū misericordia illi futurū est
iudicium: vt aut nō dānet̄ oino: aut post aliqđ
tēpus a dānatiōe nouissima liberetur. Nec ob
aliud existimāt xp̄m de solo delictu atqꝫ negle
ctu elemosynaꝝ discretionē inter dextros ⁊ sy
nistros esse facturū quoꝝ alios i regnū: alios i
suppliciū mittet eternū. Ut aūt quotidiana si/
bi opinet̄ q̄ facere omnino nō cessant: qualiacū
qꝫ ⁊ quātacūqꝫ sint: ꝑ elemosynas dimitti pos/
se peccata: orationē quā docuit ipse dn̄s: ⁊ suf/
fragatricē sibi adhibere conāt̄ ⁊ testeꝫ. Sicut
enim nullus ē inquiūt dies quo a christiāis hec
oratio nō dicat̄: ita nullū ē quotidianum quale
cūqꝫ peccatū: qđ per illā nō dimittat̄ cū dicim⁹
dimitte nobis debita nostra: si quod sequit̄ fa/
cere curem⁹: sicut ⁊ nos dimittim⁹ debitoribus
nostris. Nō. n. ait dn̄s iquiūt: si dimiseritis pec
cata hoīb⁹: dimittet vobis paꝛ̄ quotidiana par
ua peccata: sed dimittet inquit vobis peccata
vestra. Qualiacūqꝫ ergo vel quantacūqꝫ sint
ēt si quotidie perpetrēt̄: nec eis vita discedat
i melius cōmutata ꝑ elemosynā venia nō nega
ta remitti sibi posse presumūt. Sed bene quod
isti dignas pro peccat̄ elemosynas cōmonēt es
se faciendas. Quoniā si dicerēt qualescūqꝫ ele
mosynas pro peccatis quotidianis ⁊ magnis:
⁊ quātacūqꝫ scelerū cōsuetudine misericordiā
posse ipetrare diuinā: vt ea quotidiana remis/
sio sequeret̄: viderēt se rē dicere absurdā atqꝫ
ridiculā. Sic. n. cogerētur fateri fieri posse vt
opulētissim⁹ homo decē denarijs diurnis i ele
mosynas ipensis homicidia ⁊ adulteria ⁊ nefa/
ria queqꝫ facta redimeret. Quod si absurdissi/
mum ⁊ insanissimū ē dicere ꝑfecto si queratur
que digne sint elemosyne pro peccatis de qui/
bus ēt christi p̄cursor ille dicebat: facite ꝰ fru/
ctus dignos penitētie: proculdubio nō iuenie/
tur eas facere q vitā suā vsqꝫ ad mortē quoti/
dianorū criminū ꝑpetratiōe cōfodiūt. Primū
qꝛ i auferēdis reb⁹ alienis longe plura diripiūt
ex quib⁹ perexigua pauperib⁹ largiēdo xp̄m
se ad hoc pascere existimant: vt licentiā male/
factoꝝ se ab illo emisse vl' quotidie poti⁹ eme/
re credētes securi dānabilia tanta cōmittant.
Qui si pro vno scelere oia sua distribuerēt idi/
gētib⁹ mēbris xp̄i: nisi desisterēt a talib⁹ factis ha
bēdo caritatē q̄ nō agit ꝑperā: aliqđ eis ꝓdesse
nō posset. Qui ꝰ dignas pro suis peccatis ele/
mosynas facit: ꝑus eas icipit facere a seipso.
Indignū ē. n. vt i se nō faciat q facit i ꝓximū cū
audiat dicētē deū: diliges ꝓximū tuū tanqꝫ te
ipsū. Itē audiat. Miserere aie tue placēs deo
Hāc elemosynā. i. vt deo placeat nō faciēs aie
sue: q̊mō dignas ꝓ peccatis suis facere elemo
synas ē dicēdus. Ad hoc. n. ⁊ illud scriptum ē.
Qui sibi malign⁹ ē cui bon⁹ erit? Oratiōes ꝗp/
pe adiuuāt elemosyne. Et vtiqꝫ ituendū ē qđ
legim⁹. Fili peccasti: nō adijcias iteꝝ: ⁊ de pre
teritis tuis deprecare vt tibi dimittant̄. Pro/
pter hꝰ elemosyne faciēde sūt: vt cū de preteri
ptis deprecamur exaudiamur: nō vt i eis ꝑse/
uerātes licētiā malefaciēdi nos ꝑ elemosynas
cōparare credam⁹. Iđ āt dn̄s ⁊ dextris elemo/
synas ab eis factas: ⁊ sinistris nō factas se ipu/
taturū eē p̄dixit vt hic ondēderet q̄tū valeāt ele
mosyne ad p̄ora delēda: nō ad ꝑpetua ipune
cōmittēda pctā. Tales aūt elemosynas nō di/
cēdi sūt facere: q vitā nolūt a cōsuetudine sce/
leꝝ in meli⁹ cōmutare. Quia ⁊ i hꝫ qđ ait: qn̄ vni
ex minimis meis nō fecistis mihi nō fecistis ostē
dit eos n̄ facere ēt qn̄ se facere existimant. Si
. n. xp̄iano esuriēti panē tanqꝫ xp̄o darēt ꝑfecto
sibi panē iustitie qđ ipse xp̄s ē nō negarēt. Qm̄
de⁹ nō cui det̄ sꝫ q̊ aio det̄ attēdit. Qui ꝰ xp̄m
diligit i xp̄iano hoc aio ei porrigit elemosynaꝫ
quo accedit ad christum non quo vult recede/
re impunitus a christo. Tanto eniꝫ magis quis
qꝫ deserit christum: quanto magis diligit quod
improbat christus. Nam quid cuiquam pro/
dest ꝙ baptizatur si non iustificatur. Nonne
qui dixit nisi quis renatus fuerit ex aqua ⁊ spi
ritu sancto nō itrabit in regnuꝫ dei: ipse etiam
dixit nisi abundauerit iustitia vestra super scri

barum ꝛ phariseoꝝ: nõ intrabitis in regnũ celorum. Cur illud timẽdo multi curant baptizari: ꝛ hoc nõ timẽdo nõ multi curãt iustificari? Sicut ergo nõ dicit fratri suo fatue: qui cũ hoc dicit non ipsi fraternitati sed peccato eius infensus ẽ: alioquin reus erit gehẽne ignis: ita econtrario qui porrigit elemosynã xp̃iano: nõ christiano porrigit: qui nõ i eo diligit xp̃m: nõ autẽ diligit christũ q iustificari recusat a xp̃o. Et quẽadmodũ siquis preoccupatꝰ fuerit in aliquo delicto vt fratri dicat suo fatue. i. nõ eiꝰ peccatũ volens auferre cõuincit̃ iniustitia: paꝝ ẽ illi ad hoc redimẽdum elemosynas facere nisi etiam quod ibi sequit̃ remediũ reconciliationis adiũgat. Ibi. n. sequit̃. Si ergo offers munus tuuz ad altare: ꝛ ibi recordatꝰ fueris q frater tuus hꝫ aliquid aduersuz te: relinque ibi munꝰ tuuz ad altare ꝛ vade prius recõciliari fratri tuo: et tũc veniẽs offeres munꝰ tuũ: ita parum ẽ elemosynas quãtaslibet facere pro quocũq; scelere: ꝛ in cõsuetudine sceleꝝ permanere. Oratio vero quotidiana quã docuit ipse dominus vñ dominica nominatur: delet q̃dẽ quotidiana peccata cuz quotidie dicitur dimitte nobis debita nostra: quãdo id quod sequit̃ nõ solũ dicit̃ sed ẽt fit: sicut ꝛ nos dimittimꝰ debitoribus nostris. Sꝫ q fiũt peccata iõ dicit̃: nõ vt ideo fiãt q dicit̃. Per hãc. n. voluit saluator ostẽder̃ quãtũlibet iuste in huius vite caligine atq; infirmitate viuamꝰ: nõ nobis deesse peccata pro quibus dimittẽdis debeamꝰ orare: ꝛ eis q in nos peccant vt ꝛ nobis ignoscat̃ ignoscere. Nã ita q; ꝓpterea dominꝰ ait: Si dimiseritis hoibus peccata dimittet vobis pater vester peccata vestra vt de hac oratione cõfisi securi quotidiana scelera faceremus: vl' potẽtia qua nõ timeremꝰ hominũ leges: vl' astutia qua ipsos hoies fallueremꝰ: sꝫ vt ꝑ illã disceremꝰ nõ putare nos eẽ sine peccatis: ẽt si criminibꝰ essemꝰ imunes: sicut ẽt legis veteris sacerdotes hoc ipsũ de sacrificijs admonuit: q iussit eos primũ pro suis deinde pro populi offerre peccatis. Nã ẽt ipsa v̾ba tãti magistri ꝛ dñi nostri vigilãter itueñda sũt. Non. n. ait: si dimiseritis peccata hominibꝰ ꝛ pater vester dimittet vobis qualiacũq; peccata: sed ait peccata vestra. Quotidianã orationẽ docebat: ꝛ iustificatis vtiq; discipulis loq̃batur. Quid ẽ g̊ peccata vestra nisi peccata sine quibꝰ nec vos estis q iustificati ꝛ sanctificati estis. Ubi g̊ illi q ꝑ hãc orationẽ occasionẽ perpetrãdoꝝ scelerũ quotidie querũt: significasse dicũt dñz ẽt magna peccata qm̃ nõ dixit dimitte nobis peccata parua: sꝫ peccata vestra: ibi nos cõsiderãtes qualibꝰ loquebat̃ ꝛ audientes dictũ peccata vestra: nihil aliud debemꝰ existimare q̃ parua: qm̃ taliũ iã nõ erãt magna. Verũtamẽ nec ipsa magna a quibus oĩno mutatis i meliꝰ moribꝰ recedẽdũ est dimittuntur orantibus: nisi fiat quod ibi dicit̃: sicut ꝛ nos dimittimus debitoribꝰ nostris. Si. n. minima peccata sine quibus nõ etiã ẽ vita iustorum aliter nõ remittuntur: quanto magis multis ꝛ magnis criminibus inuoluti etiam si ea perpetrare iã desinant: nullam indulgentiam consequuntur si ad remittendũ alijs quod in eos quisq; peccauerit inexorabiles fuerint: cũ dicat dominꝰ: si aũt non dimiseritis peccata hominibus nec pater vester dimittet vobis. Ad hoc eñi valet qd̃ etiam iacobus apostolus ait. Judicium futuꝝ sine misericordia illi qui nõ fecit misericordiaz. Venire quippe debet in mẽtẽ etiam seruus ille cui debitori dñs suus relaxauit decez milia talentoꝝ: que postea iussit vt redderet q ipse nõ misertus ẽ cõserui sui q ei centum debebat denarios. Jn his qui filij sunt ꝓmissionis ꝛ vasa misericordie: valet quod ait idem apostolus consequẽter adiungens superexaltat autẽ misericordia iudicium. Quoniam ꝛ illi iusti q tãta sanctitate vixerunt vt alios quoq; recipiãt in tabernacula eterna quibus amici facti sunt de mãmona iniquitatis: vt tales essent: misericordia liberati sunt ab eo qui iustificat ĩpium ĩputans mercedem secũdũ gratiam non secũdum debitum. Jn eorum quippe numero ẽ apostolus qui dicit. Misericordiam consecutus sum vt fidelis essem. Jlli autẽ qui recipiuntur a talibus i tabernacula eterna: fatẽdum est q non sint his moribꝰ prediti vt eis liberandis sine suffragio sanctorum sua possit vita sufficere: ac per hoc multo amplius in eis superexaltet misericordia iudiciũ. Nec tñ ideo putandus ẽ q̃s q̃ sceleratissimus nequaq; vita vel bona vel tolerabiliore mutatꝰ: recipi i tabernacula et̃na qm̃ obsecutus ẽ scis de mãmona iniquitatis. i. de pecunia vl' diuitijs q̃ male fuerũt acq̃site: aut ẽt si bene nõ tñ veris: sed quas iniq̃tas putat eẽ diuitias: qm̃ nescit q̃ sint vere diuitie: q̃bꝰ illi abũdãt: q ꝛ alios recipiũt in tabernacula et̃na. Est itaq; quidã modus vite: nec tam male vt his q eã viuũt nihil prosit ad capessendum

regnum celorū largitas elemosynarū quibus
ēt iustorū sustentat̄ inopia: ⁊ fiunt amici ꝗ ī tab/
nacula eterna suscipiant: nec tā bone vt ad tā/
tam beatitudinem adipiscendā eis ipsa suffici/
at: nisi eoꝝ meritis quos amicos fecerint mise/
ricordiā cōsequāt̄. Mirari aūt soleo ēt apud
virgiliū istā domini reperiri sententiā: vbi ait:
facite vobis amicos de mām̄ona iniquitatis:
vt ⁊ ipsi recipiant vos ī tabernacula eterna:
cuius ē illa simillima. Qui recipit ꝓphetā ī no/
mine ꝓphete mercedē ꝓphete accipiet: ⁊ ꝗ re/
cipit iustū ī noīe iusti mercedem iusti accipiet.
Nā cū elysios cāpos poeta ille d̄scriberet: vbi
putant habitare aīas beatoꝝ: nō solū ibi posu/
it eos ꝗ proprijs meritis ad illas sedes ꝑuenire
potuerūt: sed adiecit atq̄ ait. Quiq̄ sui memo
res alios fecere merēdo. i. ꝗ ꝓmeruerūt alios
eosq̄ sui memores ꝓmerendo fecerūt. Pror/
sus tanq̄ eis diceret qđ frequentatur ore chri
stiano cū se cuiq̄ sanctoꝝ humilis q̄sq̄ cōmen/
dat: ⁊ dicit: memor esto mei: atq̄ vt id eē possit
ꝓmerendo efficit. Sꝫ qs iste sit modus ⁊ q̄ sint
ipsa peccata q̄ ita ipediūt ꝑuētiōeꝫ ad regnum
dei: vt tn̄ scōꝝ amicoꝝ meritis ipetrēt idulgē/
tiā difficillimū est inuenire: periculosissimū dif
finire. Ego certe vsq̄ ad hoc tēpus cū inde sa/
tagerē ad eoꝝ idaginē peruenire nō potui. Et
fortassis ꝓpterea latēt: ne studium ꝓficiēdi ad
omnia peccata cauēda pigrescat. Qm̄ si sciren
tur que vl' qualia sint delicta pro quibꝰ ēt ꝑma
nētibꝰ nec ꝓuectu vite melioris assūptis: inter/
cessio sit iquirēda ⁊ sperāda scōꝝ: eis secura se
obuolueret humana segnities: nec euolui tali/
bus iplicamētis vlliꝰ virtutis expeditiōe cura/
ret: sꝫ tantūmodo quereret alioꝝ meritis libe/
rari: quos amicos sibi de mām̄ona iniquitatis
elemosynarū largitione fecisset. Nūc v̄o dum
venialis iniqtas ēt si ꝑseueret ignorat̄: modus
ꝓfecto ⁊ studiū i meliora ꝓficiēdi orādo ⁊ instā
do vigilātiꝰ adhibet̄: ⁊ faciēdi de mām̄ona iniq
tatis scōs amicos cura nō spernit̄. Uerū ista li
beratio q̄ fit siue suis quibusq̄ orationibꝰ: siue
intercedentibꝰ scis: id agit vt in ignē q̄sq̄ non
mittat̄ eternū: nō vt cū fuerit missus post quā/
tūcūq̄ inde tēpus eruat̄. Nā ⁊ illi ꝗ putant sic
itelligēdū eē qđ scriptū ē afferre terrā bonam
vberē fructū: aliā tricenū: aliā sexagenū: aliaꝫ
centenū: vt sancti pro suoꝝ diuersitate merito
rū: alij tricenos hoīes liberent: alij sexagenos:
alij cētenos hoc in die iudicij futuꝝ solent suspi
carī nō post iudiciū. Qua opinione quidā cum
videret hoīes ipunitatē sibi peruersissime polli
cētes eo ꝙ omnes isto modo ad liberationem
pertinere posse videantur: elegātissime respon
disse perhibetur: bene potius eē viuendū: vt in
ter eos quisq̄ reperiatur ꝗ pro alijs intercessu
ri sūt liberādis: ne tā pauci sint vt cito ad nume
rū suū vl' tricenū: vel sexagenū vel centenum
vnoquoq̄ eoꝝ ꝑueniēte: multi remaneant ꝗ
erui iā de penis illoꝝ intercessione nō possint:
⁊ ī eis inueniatur q̄sqs sibi spem fructꝰ alieni te
meritate vanissima pollicetur. Hec me illis re
spondisse suffecerit: ꝗ sacrarū litteraꝝ quas cō
munes habemꝰ auctoritatē nō spernūt: sꝫ eas
male itelligēdo: nō qđ ille loquūt̄: sꝫ hoc potiꝰ
putāt futurū eē quod ipsi volūt. Hac itaq̄ re
sponsione reddita librum sicut promisimus ter
minamus.

¶ Aurelij augustini de ciuitate dei liber. xxij.

¶ De cōditione angeloꝝ ⁊ hoīuꝫ. Caplꝫ p̄mū.

Sicut in proximo li
bro supiore ꝓmisimꝰ: iste huiꝰ totius
operis vltimꝰ disputationē de ciui/
tate dei eternaq̄ beatitudine cōtinebit. Que
nō ꝓpter etatis ꝑml'ta secula longitudinem ta
mē quātācūq̄ finiēdā eternitatis nomē acce/
pit: sꝫ quēadmodū scriptū ē ī euangelio regni
eiꝰ nō erit finis. Nec ita vt alijs moriēdo dece
dētibꝰ alijs succedētibꝰ oriēdo: species ī ea per
petuitatis appareat: sicut ī arbore q̄ perēni frō
de vestit̄: eadē videt̄ viriditas ꝑmanere dum
labētibꝰ ⁊ cadētibꝰ folijs subīde alia q̄ nascunt̄
faciem conseruant opacitatis: sed omnes in
ea ciues immortales erunt adipiscentibꝰ ⁊ ho/
minibus quod nunquam sancti angeli perdi/
derunt. Facit hoc deus omnipotentissimus
eiꝰ cōditor. Promisit. n. nec mētiri pōt: ⁊ ꝗbus
fidē hic quoq̄ faceret ꝙ multa sua ⁊ nō ꝓmis/
sa ⁊ ꝓmissa iā fecit. Ipse ē. n. ꝗ in p̄ncipio condi
dit mūdū plenū oībꝰ bonis visibilibus atq̄ itel
ligibilibꝰ rebꝰ ī quo nihil melius instituit q̄ spi/
ritꝰ quibꝰ intelligentiā dedit: ⁊ sue contēplatio
nis habiles capacesq̄ sui p̄stitit: atq̄ vt vna so
cietate deuinxit: quā sanctā ⁊ supernam dici/
mus ciuitatem. In qua resideant: in qua sustē
tent̄: beatiq̄ sint. Deꝰ aūt ipse illis ē tanq̄ vita
victusq̄ cōis. ꝗ liberꝝ arbitriū eidē intellectua
li nature tribuit tale: vt si vellet deserere deū
beatitudinē. s. suā: cōtinua miseria eēt secutu/

ra. Qui cū p̄scirer angelos quosdā per elati onē qua ipsi sibi ad beatā vitā sufficere vellēt tanti boni desertores futuros: non eis ademit hanc potestatē: potētius ⁊ melius esse iudicās ēt de malis bene facere: q̄ mala eē non sinere. Que oino nulla essent nisi natura mutabilis quāuis bona ⁊ a sūmo deo atq̄ icommutabili bono q bona omnia cōdidit istituta peccando mala ea sibi ipsa fecisset: quo ēt peccato suo teste conuincit bonā cōditam se eē naturā. Nisi .n. magnū ⁊ ipsa licet nō equale cōditori bonū esset profecto desertio dei tanquā luminis sui malū eius esse nō posset. Nā sicut cecitas oculi vitiū ē: ⁊ idē ipsum indicat ad videndū lumē esse occultum creatum: ac per hoc ēt ipso vitio suo excellentius ostendit ceteris mēbris mem brū capax lumis. Nō .n. alia cā eēt vitiū ei⁹ carere lumine: ita natura q̄ fruebat deo: optimā se institutā docet ēt ipso vitio: quo ideo misera ē: q2 nō fruit deo: q casū angelo2 volūtarium iustissima pena sempiterne infelicitatis obstru xit: atq̄ i eo sūmo bono permanētib⁹ ceteris: vt de sua sine fine p̄māsione certi essēt: tāquā ipsi us premium permansionis dedit. Qui fecit ho minem ēt ipsum rectū cū eodē libero arbitrio: terrenum qdē aīal: s3 celo dignū si suo cohere ret auctori: miseria simili si eū desereret secutu ra: qualis nature huiusmodi cōueniret: Quem simil'r cū p̄uaricatiōe legis dei: p dei desertio nē peccaturū eē p̄sciret: nec illi ademit arbitrij liberi p̄tātē: simul p̄uidēs qd boni de malo ei⁹ ipse eēt factur⁹ q de mortali p̄genie merito iu steq̄ dānata: tātū populū p̄pter grā3 suā colli git vt inde suppleat ⁊ istauret partē q̄ lapsa ē an gelo2: ac sic illa dilecta ⁊ supna ciuitas nō frau det suorum numero ciuium: quin etiam fortas sis ⁊ vberiore letetur.

De et̄na dei ⁊ icomutabili eius volūtate. c. ij.

Multa .n. fiūt qdē a mal' ɔtra volūtatē3 dei: s3 tāte ē ille sapiētie tāteq̄ v̄tutis vt i eos exit⁹ siue fines q̄s bonos ⁊ iu stos ipse p̄sciuit tēdāt oia q̄ volūtati ei⁹ videt aduersa. Ac p h̄ cū de⁹ mutare dicit volūtatē vt qui lenis erat ⁊ bi grā reddat irat⁹: illi poti⁹ q̄ ipse mutāt. ⁊ cū quodāmō mutatū ibi eū q̄ pa tiūt iueniūt: sicut mutat sol ocul' sauciat: ⁊ asp qdāmō ex miti: ⁊ ex delectabili molest⁹ efficit: cū ipse apud seipsum maneat idēq̄ fuit. Dicit ēt volūtas dei quā facit i cordib⁹ obediētiū mā datis ei⁹: de qua dic ap̄ls. De⁹ ē .n. q opat i nob ⁊ velle. Sicut .n. iustitia dei nō solū qua ip̄e iu stus ē dr̄: s3 illa ēt quā i hoie q ab illo iustificat facit: sic ⁊ lex ei⁹ vocat q̄ poti⁹ ē hominū: s3 ab illo data. Nā vtiq̄ hoīes erāt qbus ait iesus: in lege v̄ra scriptū ē cū alio loco legam⁹: lex dei ei⁹ i corde ei⁹. Secūdū hāc volūtatē quā deus opat i hoib⁹: ēt velle dicere q̄ nō ipse vult: sed suos id volētes facit: sicut dicitur cognouisse: quod vt cognosceretur facit a quib⁹ ignorabatur. Neq̄ .n. dicēte ap̄lo nūc aūt cognoscētes deū imo cogniti a deo: fas ē vt credam⁹ q̄ eos tūc cogn̄uerit de⁹: p̄cognitos āte cōstitutionem mūdi: s3 tūc coḡuisse dict⁹ ē q̄ tūc vt cognosce ret effecit. De his locutionū modis iā ⁊ in supe riorib⁹ libris memini disputatū. Secūdū hāc q̄ volūtatē q2 deū velle dicimus q̄ alios efficit velle: a qb⁹ futura nesciūt m'lta vult nec facit. M'lta .n. volūt fieri sancti ei⁹ ab illo inspirata scā volūtate: nec fiūt: sicut orāt p̄ qbusdā pie sceq̄ ⁊ q̄ orāt nō facit: cū ipse i eis hāc orandi volūtatē scō sp̄ū suo fecerit. Ac p hoc qn̄ s3 de um volūt ⁊ orāt sancti vt q̄sq̄ sit saluus: possu m⁹ illo mō locutionis dicere vult de⁹ ⁊ nō facit vt ipsū dicam⁹ velle: q vt velint isti facit. Se cūdū v̄o illā voluntatē suā q̄ cū eis p̄sciētia sē piterna est: profecto in celo ⁊ in terra oia que cūq̄ voluit: nō solū p̄terita vel p̄ntia s3 ēt futu ra iā fecit. Ue2 anteq̄ veniat tempus quo vo luit vt fieret q̄ āte tēpora vniuersa p̄sciuit at q̄ disposuit: dicim⁹ qn̄ deus voluerit fiet. Si autem non solum tēpus quo futurum est: ve2 ēt vtrum futurum sit ignoramus: dicimus fiet si deus voluerit: non quia deus nouam volū tatem quam non habuit tunc habebit: sed q2 id quod ex eternitate in eius imutabili prepara tum est voluntate tunc erit.

De promissione et̄ne beatitudinis scō2 ⁊ per petuis supplicijs ipio2. Capitulum. iij.

Quapropter vt cetera tā multa prete ream: sicut in christo nunc videmus im pleri quod promisit abrae dicens in se mine tuo benedicētur oēs gētes ita q̄ eidē se mini ei⁹ promisit implebitur: vbi ait per p̄phe tā: resurgēt qui erant i monumētis. Et q̄ ait erit celū nouum ⁊ terra noua: ⁊ non eruntme mores prioꝝ: nec ascendent in cor ipsorum: sed letitiam ⁊ exultationem inuenient in ea. Et ecce ego faciam hierusalem exultatiōem ⁊ po pulum meum in letitiā. Et exultabo in hierusa lem ⁊ letabor in populo meo: ⁊ vltra nō audie

tur ĩ ea vox flet⁹. Et p aliũ ꝓphetã qđ p̄nũcia/
uit dicẽs eidẽ ꝓphete. In tẽpore illo saluabit̃
populus tuus oĩs q̃ ĩuent⁹ fuerit scriptus in li
bro et multi dormiẽtiũ ĩ terre puluere: siue vt
alij interpretati sũt aggere exurgẽt hi ĩ vitam
eternã: ꝛ hi ĩ opprobriũ ꝛ in cõfusionem etnaꝫ.
Et alio loco p eũdẽ ꝓphetã. Et accipiẽt regnũ
sãcti altissimi. ꝛ obtinebũt illud vsq; in seculũ:
ꝛ vsq; ĩ secula seculoꝝ. Et paulopost. Regnuꝫ
inquit eius regnũ sempiternũ. Et alia q̃ ad hoc
ptinẽtia ĩ libro vigesimo posui: siue q̃ nõ posui:
ꝛ tñ ĩ eisdẽ litteris scripta sũt veniẽt: ꝛ hec sicut
ꝛ ista venerũt q̃ ĩcreduli nõ putabãt eẽ vẽtura
Idẽ quippe de⁹ vtraq; promisit: vtraq; vẽtu/
ra eẽ p̄dixit: quẽ perhorrescũt numina pagano
rũ: teste ẽt porphyrio nobilissimo pħo ipsoꝝ.

¶ Cõtra sapiẽtes mũdi qui putant terrena ho/
minũ corpora ad celeste habitaculũ non posse
trãsferri. Capitulum. iiij.

SEd videlicet hoĩes docti atq; sapien/
tes cõtra vim tante auctoritatis q̃ oĩa
genera hominũ sicut tanto ante predi
xit: ĩ hoc credẽdũ sperãdũq; conuertit: acute si
bi argumẽtari vident̃ aduersus corporũ resur
rectionẽ ꝛ dicere ꝙ ĩ tertio de republica libro
a cicerone cõmemoratũ ẽ. Nã cũ herculẽ ꝛ ro
mulũ ex hominib⁹ deos esse factos asseuera/
ret: quoꝝ nõ corpora inquit sũt in celum elata
Neq; .n. natura pateret̃: vt id quod esset e ter
ra nisi in terra maneret. Hec ẽ magna rõ sapiẽ
tiũ: quoꝝ dñs nouit cogitatiões qm̃ vane sunt
Si .n. aĩe tãtũmodo essemus. i. sine vllo corpo
re spũs ꝛ ĩ celo hitãtes t̃rena aĩalia nesciremus
nobisq; futurũ eẽ diceret̃: vt terrenis corpori
bus animãdis q̊dã vĩculo mirabili necteremur
nõne m̃lto forti⁹ argumẽtaremur id credere
recusantes: ꝛ diceremus naturã nõ pati vt res ĩ/
corporea ligamẽto corporeo vĩciret̃. Et tamẽ
plena ẽ terra vegetãtib⁹ animis: qb⁹ hec mẽbra
terrena miro mõ sũt cõnexa ꝛ ĩplicata. Cur g̃
eodẽ volẽte deo q fecit hoc animal nõ poterit
terrenũ corpus ĩ celeste corpus attolli: si anim⁹
oĩa hec terrena trãscẽdẽs p hoc ẽt celesti cor/
pore p̄stabilior terreno corpori potuit alligari.
An t̃rena pticula tã exigua potuit aliq̃d celesti
corpore meli⁹ apud se tenere: vt sensũ haberet
et vitã ꝛ eã sentiẽtẽ atq; viuẽtẽ dedignabit̃ ce
lũ suscipe: aut susceptã nõ poterit sustinere cũ
de re sentiat ꝛ viuat ista meliore q̃ᵹ ẽ corpus oẽ
celeste. Sꝫ iõ nũc nõ fit: q2 nõdũ ẽ tẽp⁹ quo id
fieri voluit. Quid hoc qđ ꝓuidentia dei multo
mirabilius q̃ᵹ illud qđ ab istis non credit̃ fecit.
Cur enim non vehemẽtius admiramur incor/
poreos aĩos celesti corpore potiores terrenis
alligari corporib⁹: q̃ᵹ corpora licet terrena sedi
bus quãuis celestib⁹ tamẽ corporeis sublimari
nisi q2 hoc videre cõsueuim⁹: ꝛ hoc sum⁹ illud
ꝟo nõdũ sum⁹: nec aliq̃n adhuc vidim⁹. Nam
ꝓfecto sobria ratione cõsulta mirabilioris esse
diuini opis reperit̃: incorporalibus corporalia
quodãmodo attexere: q̃ᵹ licet diuersa quia illa
celestia ista terrestria: tamen corpora et corpo/
ra copulare.

¶ De resurrectione carnis quã quidã mundo
credentes nõ credũt. Capitulũ. v.

SEd hoc ĩcredibile fuerit aliq̃n. Ecce
iã credidit mũdus sublatũ terrenum
xp̄i corp⁹ ĩ celũ resurrectionẽ carnis ꝛ
ascẽsiõeꝫ ĩ supnas sedes paucissimis remanẽti
b⁹ atq; stupẽtib⁹: vł doctis vł ĩdoctis: iã credi/
derũt docti ꝛ ĩdocti. Si rẽ credibilẽ crediderũt
videãt q̃ᵹ sint stolidi q nõ credũt. Si ãt res ĩcre
dibilis credita ẽ: ẽt h̄ vtiq; ĩcredibile ẽ sic credi
tũ eẽ qđ ĩcredibile ẽ. Hec igit̃ duo incredibilia
resurrectionẽ. s. nr̃i corpis ĩ etnũ: ꝛ rẽ tã ĩcredi
bilẽ mũdũ eẽ credituꝝ idẽ de⁹ ãteq̃ᵹ vł vnũ eo
rũ fieret ãbo futura eẽ p̄dixit. Unũ duoꝝ ĩcre/
dibiliũ iã factũ eẽ videm⁹ vt qđ erat ĩcredibile
crederet mũdus. Cur id qđ reliquũ ẽ despatur
vt ẽt h̄ veniat qđ ĩcredibile credidit mũdus: si
cut iã venit qđ silr̃ ĩcredibile fuit: vt rẽ tã ĩcredi
bilẽ crederet mũdus: q̃ñq̃dẽ hoc vtrũq; ĩcredi
bile q̊ꝝ videm⁹ vnũ alteꝝ credim⁹ ĩ eisdẽ lr̃is p̄
dictũ sit: p q̄s credidit mũdus. Et ipse modus q̊
credidit mũdus si ꝯsideret̃ ĩcredibilior ĩuenit̃.
Ineruditos lib̃alib⁹ disciplinis ꝛ oĩno quãtũ ad
istoꝝ attinet doctrinas ĩpolitos nõ ꝑitos gram
matica: nõ armatos dialetica: nõ rhetorica infla
tos piscatores xp̄s cũ retib⁹ fidei ad mare hui⁹
scł'i paucissimos misit: atq; ita vt ex oĩ genere
tã m̃ltos pisces ꝛ tãto mirabiliores quãto rari
ores ẽt ip̄os pħos cepit. Duob⁹ ill' ĩcredibilib⁹ si
placet imo q2 placere debet: addam⁹ h̄ tertiuꝫ.
Iã g̃ tria sũt ĩcredibilia: q̃ tñ facta sũt. Incredi/
bile ẽ xp̄ꝫ resurrexisse ĩ carne: ꝛ ĩ celũ ascẽdisse
cũ carne. Incredibile ẽ mundũ rẽ tã ĩcredibi/
lẽ credidisse. Incredibile ẽ hoĩes ignobiles: in/
firmos: paucissimos ĩperitos rẽ tã incredibilẽ
tam efficaciter mũdo: ꝛ in illo etiam doctis ꝑ/
suadere potuisse. Hoꝝ triũ ĩcredibilium p̄mũ

nolūt isti cū quib⁹ agim⁹ credere: fm cogunt̄ et
cernere: qd̄ nō inueniūt vn̄ sit factū: si nō credūt
ꝑtiū. Resurrectio xp̄i ꝛ i celū cū carne i q̄ resur-
rexit ascēsio: toto iā ꝑdicat̄ ꝛ credit̄: si credibil'
nō ē: vn̄ toto terraꝝ orbe iā credita ē? Sꝫ mul
ti nobiles: sublimes: docti ēt vidisse dixerūt: et
qd̄ viderūt diffamare curarūt: eis mūdū credi-
disse nō mirꝝ ē: sꝫ istos adhuc credere nolle ꝑdu
rū ē. Si aūt vt verꝝ ē: paucis: obscuris minimis
indoctis: eā se vidisse dicētib⁹ ꝛ scribētib⁹ credi
dit mūdus: cū pauci obstinatissimi q remāserūt
ipi mūdo iā credēti adhuc vsq̄ nō credūt: q pro
pterea nūero exiguo ignobiliū: ifirmoꝝ ipitoꝝ
hoīum credidit: qꝛ in tā ɔtēptibilib⁹ testib⁹ mul-
to mirabili⁹ diuinitas seipā ꝑsuasit. Eloqa nan-
q̄ ꝑsuadētiū q dicebāt: mira fuerūt facta n̄ v̄-
ba. Qui. n. xp̄m in carne resurrexisse: ꝛ cū illa i
celū ascēdisse nō viderāt: hec se vidisse narran-
tib⁹ nō loquētib⁹ tm̄: sꝫ ēt mirifica faciētibus si
gna credebāt. Hoīes qppe q̄s vni⁹ vl' vt multū
duaꝝ linguaꝝ fuisse nouerāt: repēte liguis oi-
um gētiū loquētes mirabil'r audiebāt. Claudū
ab vberib⁹ mr̄is: ad eoꝝ v̄bū in xp̄i noīe p⁹. xl.
annos icolumē ɔstituisse. Sudaria de corꝑib⁹
eoꝝ ablata sanandis ꝑfuisse languētib⁹: in via
q̄ fuerant t̄nsituri positos i ordine inūerabiles
morbis varijs laborantes: vt ābulātiū suꝑ eos
vmbra t̄nsiret ɔtiuo salutē solere recipe: ꝛ alia
multa stupēda i xp̄i noīe ꝑ eos facta: postrēo ēt
mortuos resurrexisse cernebāt. Que si vt legū
tur gesta eē ɔcedūt: ecce tot icredibilia trib⁹ ill'
icredibilib⁹ addim⁹ ꝛ vt credat̄ vnū icredibile:
qd̄ de carnis resurrectiōe atq̄ in celū ascēsiōe
dr̄: multoꝝ icredibiliū testimōia tāta cōgerim⁹
ꝛ nōdū ad credēdū abhorrēda duritia incredu
los inflectim⁹. Si v̄o ꝑ apl'os xp̄i vt eis credēt̄
resurrectionē atq̄ ascēsionē ꝑdicātib⁹ xp̄i: etiā
ista miracula facta esse non credunt: hoc nobis
vnum grande miraculum sufficit: ꝙ ea terraꝝ
orbis sine vllis miraculis credidit.

¶ Qd̄ roma ɔditorē suū romulū diligēdo deū
fecēit eccl'ia āt xp̄ꝫ dn̄ꝫ credēdo dilexit. Ca. vj.

Recolam⁹ ēt hoc loco illd̄ qd̄ de romul'i
credita diuinitate tulli⁹ admirat̄. Ver-
ba ei⁹ vt scripta sūt iserā. Magis ē iqt
in romulo admirāduꝫ ꝙ ceti q dij ex hoīb⁹ facti
esse dn̄r: min⁹ eruditis hoīum seculis fuerūt: vt
fingēdi ꝓcliuior eēt rō: cū iꝑiti facile ad creden
dū ipellerent̄. Romuli aūt etatē min⁹ sexcētis
ānis iā inueteratis lr̄is atq̄ doctrinis: oīuꝫq̄ il
lo antiquo ex inculta hoīum vita errore subla-
to fuisse cernim⁹. Et paulopost de eodē romu-
lo ita loqt̄: qd̄ ad hūc ꝑtinet sensū. Ex quo itelli
gi pōt inqt: ꝑmultis ānis an̄ homerꝝ fuisse q̄ ro-
mulū: vt iā doctis hoīb⁹ ac tꝑib⁹ ipsis eruditis
ad fingēduꝫ vix qcq̄ eēt loci. Antiqtas. n. rece
pit fabulas fictas ēt nōnūq̄ icōdite. Hec etas
aūt iō exculta ꝑserti eludēs oē qd̄ fieri nō pōt:
respuit. Vn⁹ e nūero doctissimoꝝ hoīum idēq̄
eloquētissim⁹ oīum Marc⁹ tullius cicero ꝓ-
pterea dicit diuinitatē romuli mirabil'r creditā
ꝙ erudita tꝑa iam fuerūt q̄ falsitatē nō recipe
rēt fabl'aꝝ. Quis āt romulū deū nisi roma cre
didit: atq̄ id parua ꝛ icipiēs? Tū deinde poste
ris ꝑuare fuerat necesse qd̄ acceperāt a maiori
bus: vt cū ista suꝑstitiōe i lacte quodāmō mr̄is
ebibita cresceret ciuitas: atq̄ ad tā magnū ꝑue
niret iꝑiuꝫ: vt ex ei⁹ fastigio velut ex altiore q̄-
dā loco alias q̄ꝫ gētes qb⁹ dn̄aret̄ hac sua opi-
niōe ꝑfūderet: vt nō qdē crederēt: sꝫ tn̄ dicerēt
deū romulū: ne ciuitatē cui seruiebāt de cōdi-
tore ei⁹ offēderēt: alit̄ eū noīando q̄ roma q̄ id
nō amore quidē huius erroris: sꝫ cū amoris er-
rore crediderat. Christ⁹ aūt q̄q̄ sit celestis ꝛ sē-
pit̄ne cōditor ciuitatis: nō tn̄ eū q̄m ab illo cōdi
ta ē deū credidit: sꝫ iō potius ē cōdenda qꝛ cre-
didit roma ɔditorē suū iā ɔstructa ꝛ d̄dicata tā
q̄ deū coluit i tēplo: hec aūt hierusalē deū xp̄ꝫ
cōditorē suū vt ɔstrui posset ꝛ dedicari: posuit i
fidei fundamētū. Illa illum amādo esse deum
credidit: ista istum deum esse credendo amauit
Sicut ergo ꝑcessit vnde amaret illa: ꝛ de ama
to iam libenter etiam falsum bonum crederet:
ita ꝑcessit vnde ista crederet: vt recta fide non
temē qd̄ falsū: sꝫ qd̄ verꝝ erat amaret. Except'
eni tot ꝛ tātis miracul' q ꝑsuaserūt deū eē xp̄m
ꝓphetie q̄ꝫ diuine fide dignissime ꝑcesserūt: q̄ in
illo n̄ sic a pr̄ib⁹ adhuc credūt̄ iplēde: sꝫ iā a toto
demōstrant̄ iplete. De romulo aūt qꝛ ɔdidit ro
mā i eaq̄ regnauit audit̄: legit̄: nō qꝛ factū est
qd̄ an̄ fuisset ꝓphatū: sꝫ ꝙ sit recept⁹ i deos cre
ditū tenēt lr̄e: nō fcm̄ docēt. Nullis qppe rerū
mutabiliū signis id ei v̄e ꝓuenisse mōstrat̄. Lu
pa qppe illa frm̄ duoꝝ nutrix: qd̄ videt̄ q̄si ma
gnū extitisse portentū: quale aut q̄tū ē ad de-
mōstrādū deū? Certe. n. ꝛ si n̄ meretrix fuit lu-
pa illa sꝫ bestia: cū fr̄ib⁹ portētū cōe fuerit ābo-
b⁹: fr̄ tn̄ ei⁹ nō habet̄ deus. Quis aūt ꝓhibitus
ē aut romulū aut herculē aut alios tales hoīes
deos dicē: ꝛ mori maluit q̄ nō dicē? Aut v̄e ali

qua gentiū coleret iter deos suos romulū: nisi
romani nois met⁹ cogerʒ. Quis porro enumēt
q̄ multi q̄ talibet seuitia crudelitatis occidi: q̄
xp̄m deū negare maluerūt? Proīde met⁹ quā
libet leuis idignatōis: que ab aīs romanorūʒ si
nō fieret posse putabat̄ existere: cōpellebat ali
quas ciuitates positas sub iure romano tanq̄
deū colere romulū. A xp̄o aūt dō nō solū colē/
do verū ēt ɔfitēdo: tantā ꝑ orbē t̄re martyrum
multitudinē met⁹ vllus aut terror reuocare nō
potuit: blāditie nulle: ꝑmissio nulla demouit: sʒ
nec facultatuʒ violenta subtractio: nec acerbi
tas vniuersaꝝ variarūq̄ penarū: ꝛ ipi⁹ mortis
q̄ plus ceťis formidat̄. Neq̄ tūc ciuitas xp̄i q̄/
uis adhuc ꝑegrinaret̄ i terris: ꝛ hr̄et tā magno
rū agmia pploꝝ aduersus ipios ꝑsecutores su
os ꝑ tpali salute pugnauit: sʒ poti⁹ vt obtineret
eternā nō repugnauit. Ligabant̄: includeban/
tur: cedebant̄: vrebant̄: torquebant̄: laniabāt̄
cruciabant̄: ꝛ multiplicabant̄. Nō erat eis pro
salute pugnare: nisi salutē ꝑ saluatore ɔtēnere
Scio i libro cicerōis tertio nisi fallor d̄ republi/
ca disputari: nullū bellū suscipi a ciuitate optīa
nisi aut pro fide aut ꝑ salute. Quid aūt dicat ꝑ
salute vl' intelligi quā salutē velit alio loco de/
monstrās sʒ his penis ingt quas ēt stultissimi sē/
tiūt: egestate: exilio: vīculis: verberib⁹: elabun
tur sepe priuati: oblata mortis celeritate. Ciui/
tatib⁹ aūt mors ipsa pena ē: q̄ videt̄ a pena sin/
gulos vīdicare. Debʒ. n. cōstituta sic eē ciuitas
vt eterna sit. Itaq̄ nullus interit⁹ ē reipublice
naturalis: vt hoīs in quo mors n̄ mō necessaria
ē veꝝ ēt optāda ꝑsepe. Ciuitas aūt cū tollit̄: de
let̄: extinguit̄: silē ē quodāmō vt magnis par/
ua cōferamus: ac si oīs hic mūdus itereat ꝛ cō
cidat. Hoc iō dicit cicero: qr mūdū nō interiturū
cū platonicis sentit. Cōstat ergo eū ꝑ ea salute
voluisse belluʒ suscipi a ciuitate: qua fit vt ma/
neat hic ciuitas sicut dic̄ eterna: q̄uis morientī/
b⁹ ꝛ nascētib⁹ singulis: sicut pennis ē opacitas
olee vel lauri: atq̄ huiusmōi ceteraꝝ arboꝝ sin
gl'orū lapsu ortuq̄ folioꝝ. Mors qppe vt dicit
nō hoīum singuloꝝ: sʒ vniuerse pena ē ciuitatis
que a pena plerūq̄ singulos vīdicat. Vn̄ meri/
to q̄rit̄: vtꝝ recte fecerit sagūtini: qn̄ vniuersā
ciuitatē suā iterire maluerūt q̄ fidē frāgē q̄ cū
ipa romana repu. tenebāt̄. In q̊ suo fcō laudā/
tur ab oīb⁹ t̄rene reip. ciuib⁹. Sʒ hi quō huic dis/
putatōi possent obedire nō video: vbi dr̄ nullū
suscipiēdū eē bellū: nisi aut ꝑ fide aut ꝑ salute.
Nec dr̄ si in vnū sil' ꝑiculū ita duo ista cōcurre/
rit: vt teneri alteꝝ sine alteri⁹ amissiōe nō possit
qd sit poti⁹ eligēdū. Profecto. n. sagūtini si sa/
lutē eligerēt: fides eis fuerat deserenda. Si fi
des tenēda: amittēda vtiq̄ salus sic̄ ꝛ factuʒ ē.
Salus aūt ciuitatis dei tal' ē: vt cū fide ac ꝑ fi/
dē teneri vl' poti⁹ acqri possit: fide aūt ꝑdita ad
eā q̄sq̄ venire n̄ possit. Que cogitatio firmissi/
mi ac patiētissimi cordis tot ac tātos martyres
fecit: qualem ne vnū qdē habuit vel habere po
tuit: quando est deus creditus romulus.

Qd̄ vt mūdus in xp̄m credēt: virtutis fuerit
dine nō ꝑsuasiōis humane. Capitulū. vij.

Sed valde ridiculū ē d̄ romuli falsa di/
uinitatē cū de xp̄o loqmur facē mētio
nē. Uerūtn̄ cū sexcētis ferme ānis an̄
ciceronē romulus fuerit atq̄ illa etas iā fuisse
doctris dicat̄ exculta: vt qd̄ fieri nō pōt oē ref/
puēt: q̄to magis p⁹ sexcētos ānos ipsi⁹ tpe cice
rōis: maxieq̄ postea sub augusto atq̄ tibio eru
ditiorib⁹ vtiq̄ tpib⁹: resurrectioneʒ carnis xp̄i
atq̄ i celos ascēsionē: tāq̄ id qd̄ fieri n̄ pōt mēs
hūana ferre n̄ posset: eludēsq̄ ab aurib⁹ cordi/
busq̄ respuēt: nisi eā fieri potuisse: atq̄ fcā eē
diuinitas ipi⁹ ꝟitatis vel diuinitatis ꝟitas: ꝛ cōstā
tia miraculoꝝ signa mōstrarēt: vt t̄rētib⁹ ꝛ ɔ̄ di
cētib⁹ tā m'ltis tāq̄ magnis ꝑsecutōib⁹ p̄cedēs
i xp̄o: deiñ i ceťis ad nouū seclʒ secutura resur/
rectio atq̄ imortalitas carnis ꝛ fidelissime cre/
dēt̄ ꝛ p̄dicaret̄ itrepide: ꝛ ꝑ orbē t̄re pullulatu/
ra fecūdi⁹ cū i martyꝝ sāguie ꝟeret̄. Legebāt̄
eni p̄conia p̄cedētiū ꝓph̄aꝝ: ɔcurrebāt ostēta
virtutum ꝛ ꝑsuadebatur veritas noua cōsue/
tudine nō contraria rationi: donec orbis terre
qui persequebatur furore prosequeretur fide.

De miraculis q̄ vt mūdus i xp̄ʒ credēt facta
sūt: ꝛ fieri mūdo credēte nō desinūt. Cap. viij.

Cur igīt nūc illa miracl'a q̄ p̄dicat] fcā
eē n̄ fiūt? Possē qdeʒ dicē necēia fuisse
p̄usq̄ credēt mūd⁹: ad h̄ vt credēt mū
d⁹. q̄sq̄s adhuc ꝑdigia vt credat igrit: magnū ē
ipe ꝑdigiū: q mūdo credētē n̄ credit. Uerū h̄ iō
dn̄t: vt nec tūc illa miracl'a fcā fuisse c̄rdāt̄. vn̄
ḡ xp̄s tāta fidē vsq̄q̄q̄ cātat̄ i celū cū cāne subla
t⁹? Vn̄ tpib⁹ erudit] ꝛ oē qd̄ fieri n̄ pōt respuēti
b⁹. sine vll' miracul' nimiū mirabil'r incredibilia
credidit mūd⁹? An forte credibilia fuisse ꝛ ideo
credita eē dcūri sr̄? Cur ḡ ipi n̄ credūt? Breuis
ē igr̄ nr̄a ɔplexio. Aut icredibili rei q̄ n̄ videbat̄
alia icredibilia q̄ tn̄ fiebāt ꝛ vidēbāt̄ fecerāt fidē:

aut certe ita credibil' vt null' gb' psuadē̄t miraculis indigeret: istorū nimiā redarguit ifidelitatē. Hoc ad refellēdos vanissimos dixeriz. Nā facta eē multa miracula q̄ attestarētur illi vni grādi salubriq3 miraculo: quo xp̄s i celuz cum carne i qua resurrexit ascēdit: negare nō possumus. In eisdē qppe veracissimis libris cuncta scripta sūt: ⁊ q̄ facta sūt ⁊ ꝓpter qđ credēdū facta sūt: hec vt fidē facerent inotuerūt: hec per fidē quā fecerūt multo clari' inotescūt: legun tur qppe i populis vt credantur: nec i populis tñ: nisi credita legerētur. Nā ēt nūc fiūt miracula i ei' noīe: siue p sacramēta ei': siue p orōes vl' memorias scōꝝ ei': sz nō eadē claritate illustrātur: vt tāta quāta illa gl'ia diffamētur. Canō qppe sacraꝝ lr̄aꝝ: quē diffamatū eē oportebat: illa facit vbiq3 recitari: ⁊ memorie cūctoꝝ iherere populorū. hec aūt vbicūq3 fiūt ibi sciūtur vix a tota ipsa ciuitate: vl' quocūq3 cōmanētiū loco: Nā plerūq3 ēt ipsi paucissimi sciunt ignorātib' ceteris: maxīe si magna sit ciuitas ⁊ qñ alibi alijsq3 narrātur. nō tāta ea cōmendat auctas: vt sine difficultate vl' dubitatione credant̄ quāuis xp̄ianis fidelib' a fidelib' idicent̄.

Miraculum qđ mediolani factū ē: cū illic essem' qñ illuminat' ē cecus: ad mltorū notitiā potuit ꝑuenire: q2 ⁊ grandis ē ciuitas: ⁊ ibi erat tūc iperator: ⁊ imēso populo teste res gesta ē: ↄcurrēte ad corpora martyrū prothasij ⁊ geruasij. Que cū laterēt ⁊ penit' nescirētur: episcopo Ambrosio per sōnium reuelata reperta sūt: vbi cecus ille depulsis veterib' tenebris diē vidit. Apud carthaginē aūt quis nouit p̄ter admodū paucissimos: salutem q̄ facta ē inocētio ex aduocato vicarie p̄fecture: vbi nos iterfuim' ⁊ ocul' aspexim' nostris? Uenietes. n. de trāsmarinis: me ⁊ fr̄em meum allipiū nōdū quidē clericos: sz iā deo ꝑuientes: vt erat cū tota domo sua religiosissim' ipse susceperat: ⁊ apud eū tūc habitabam': curabat̄ a medicis pp fistulas q̄s innumerosas atq3 perplexas habuit i posteriore atq3 ima corꝑis pte. Iā secuerāt eū: ⁊ artis sue ceta medicamētis agebāt. Passus āt fuerat i sectiōe illa ⁊ diuturnos ⁊ acerbos dolores. Sz vn' iter mltos sin' fefellerat medicos: atq3 ita latuerat: vt eū non tāgerēt quē ferro aperire deberēt. Deniq3 sanatis oīb' q̄ apta curabāt: iste remāserat solus cui frustra ipedebat̄ labor. Quas moras suspectas ille habēs: mltūq3 formidās ne iteꝝ secaret̄: qđ ei p̄dixerat ali' medic' domestic' ei' quē nō admiserāt illi: vt saltē videret cū p̄mū sect' ē: quō id facerēt: iratusq3 illū domo abiecerat: vixq3 receperat: erupit atq3 ait. Iteꝝ me secturi estis? Ad illi' quē noluistis eē p̄ntē v̄ba venturus sū. Irridere illi medicū iperitū ceperūt: metūq3 hoīs bonis v̄bis ꝓmissionibusq3 lenire p̄terierūt ⁊ alij dies plurimi: nihilq3 ꝓficiebat oē qđ fiebat: medici tñ i sua pollicitatiōe ꝑsistebāt: nō se illū sinū ferro: sz medicamētis eē clausuros. Adhibuerūt ⁊ aliū grādeuū iā medicuz satisq3 i illa arte laudatum. Adhuc. n. viuebat: Amoniū dico. Qui loco ispecto idē qđ illi eoꝝ diligētia ꝑitiaq3 ꝓmisit. Cui' ille fact' auctoritate secur': domestico suo medico q futurā p̄dixerat aliā sectionē: faceta hilaritate: velut iam saluus illusit: qd plura? Postea tot dies inanit̄ cōsūpti trāsierūt: vt fessi atq3 cōfusi faterent̄ euz: nisi ferro nullo mō posse sanari. Expauit: expalluit: nimio timore turbatus. Atq3 vbi se collegit fariq3 potuit: abire illos iussit: ⁊ ad se āpli' non accedere: nec aliud occurrit fatigato lachrymis ⁊ illa iā necessitate cōstricto: nisi vt adhiberet alexādrinū quēdā q tunc cyrurgus mirabil' hēbat̄: vt ipse faceret qđ ab illis fieri nolebat irat': sz posteaq3 venit ille: laborēq3 illorū i cicatricib': sicut artifex vidit bōi viri funct' officio ꝑsuasit hoī: vt illi poti' q i eo tātum laborauerūt: quārū ipse inspiciens mirabat̄: sue curatiōis fine fruerētur: adijciēs ꝙ re vera nisi sect' eēt saluus eē nō posset. Sz valde abhorrere a suis morib': vt hoīb' quoꝝ artificiosissimā opa3: idustriā: diligētiā admirās in cicatricib' ei' videret: ꝓpter qđ remāsit palmā tanti laboris auferret. Redditi sūt aīo ei': ⁊ placuit vt eodē alexandrino assistente: ipsi sinum illuz ferro qui iam consensu omnium aliter insanabilis putabatur aperirent. Que res dilata est in consequentem diem. Sed cuz abijssent illi: ex merore nimio domini tantus est in domo illa exortus dolor: vt tanquam funeris planctus vix comprimeretur a nobis. Uisitabant eum quotidie viri sancti: Episcopus tunc Uralensis beate memorie Saturninus ⁊ presbyter Gelosus ac diaconi carthaginensis ecclesie: in quibus erat ⁊ ex quibus solus ē nunc i rebus humanis iam episcopus: cum honore a nobis debito nominādus aureli': cū quo recordātes mirabilia opa dei d̄ hac re sepe collocuti sum': eūq3 valde meminisse qđ cōmemoramus iue-

nimus. Qui cū eū vespere sicut solebant visi/
tarēt: rogauit eos miserabilibus lachrymis vt
mane dignarētur eē pn̄tes suo funeri potiusq̃
dolori. Tantꝰ.n.eū metꝰ ex priorībꝰ inuaserat
penis: vt se inter medicoꝝ manus non dubita/
ret eē moritur̄. Cōsolati sūt eū illi: ⁊ hortati vt
ī deo fideret eiusq̃ volūtatē viriliť ferret. In/
de ad orationē ingressi sumꝰ. Ubi nobis ex mo
re genua figētibus atq̃ icūbentibꝰ terre: ille se
ita ꝓiecit tanq̃ fuisset aliquo grauiť īpellente
prostratꝰ: ⁊ cepit orare. Quibꝰ modis quo effe
ctu: quo motu animi quo fluuio lachrymaruz
quibꝰ gemitibꝰ atq̃ singultibꝰ succutiētibus oīa
mēbra eiꝰ ⁊ pene interducētibꝰ spiritū: quis vl/
lis explicet verbis? Utruz orarēt alij nec ī hec
eoꝝ auerteret̄ intentio nesciebā. Ego tn̄ pror/
sus orare nihil poterā: hoc tantummodo breui
ter ī corde meo dixi. Domine quas tuorū p̄ces
exaudis: si has nō exaudis? Nihil.n.mihi vide
batur addi iam posse: nisi vt expiraret orando.
Surreximꝰ ⁊ accepta a b episcopo bn̄dictione
discessimꝰ rogāte illo vt mane adessent illis vt
equo aīo esset hortātibꝰ. Illuxit dies q metue/
bať. Aderāt serui dei sicut se affuturos eē pro
miserāt. Ingressi sūt medici. parātur oīa q̄ ho/
ra illa poscebat. Tremēda ferramēta ꝓferun
tur attonitis suspēsisq̃ oībꝰ: eis aūt quoꝝ erat
maior auctoritas defectū animi eiꝰ consolādo
erigētibꝰ. Ad manꝰ secturi mēbra ī lectulo cō/
ponūtur. Soluūtur nodi ligamētoꝝ: nudatur
locus: inspicit medicꝰ. ⁊ secādū illū sinū arma/
tus atq̃ itētus inquirit. Scrutať oculis: digi/
tisq̃ cōtrectat. Tētat deniq̃ modis oībus: iue
nit firmissimā cicatricē. Iā illa letitie laus atq̃
gratiarū actio misericordi ⁊ oīpotēti deo: q̄ fu/
sa ē oīuz lachrymātibꝰ gaudijs: nō ē cōmittēda
meis verbis. Cogitetur potius q̃ dicať. In ea
dē carthagine inocētia religiosissima femīa de
primarijs ipsius ciuitatis ī māmilla cācrum ha
bebat: rē sicut medici dicūt nullis medicamen/
tis sanabilē. Aut ergo p̄cidi solet mēbrū vbi na
sciť ⁊ a corpore separari: aut vt aliquāto diuti
us hō viuat fomētis ē pestis mitigāda frequē/
tibꝰ. Nā vt inde mortē quātūlibet tardiꝰ affu/
turā cōfidamꝰ: secūdū hipocratis vt ferť sente
tiā: oīs est omittēda curatio. Hoc illa a perito
medico ⁊ domui familiarissimo acceperat ⁊ ad
solū deū se orādo cōuerterat. Admoneť in sō/
nijs ꝓpinquāte pascha. vt in parte feminaruz
obseruāti ad baptisteriū q̄cūq̃ illi baptizata ꝑ
mitꝰ occurrisset: signaret ei locum signo crucis
christi: fecit ⁊ cōfestim sanitas secuta ē. Medi
cus sane q ei dixerat vt nihil curatiōis adhibe/
ret: si paulo diutiꝰ viuere vellet: cū inspexisset
eā postea ⁊ sanissimā cōperissz q̃ priꝰ habere il
lud malū tali īspectione cognouerat: quesiuit
ab ea vehemēter qd adhibuisset curatiōis: cu/
piēs quātū intelligi dať nosse medicamētum
quo hippocratis diffinitio vinceret̄. Cūq̃ ab
ea qd factū eēt audisset: voce velut cōtēnētis
⁊ vultu ⁊ ita vt illa metueret ne aliquid con tu
meliosū verbū ꝓferret in xp̄m: religiosa vrba
nitate rn̄disse ferť. Putabā igt magnum aliqd
te mihi fuisse dicturā. Atq̃ illa iā exhorrescen/
te mox addidit. Quid grande fecit xp̄s sanare
cācrū: q q̄triduanū mortuū suscitauit? Hoc er
go cū audissē: ⁊ vehemēter stomacharer ī illa
ciuitate a tq̃ ī illa ꝑsona non vtiq̃ obscura fa/
ctū tā īgēs miraculū sic latere: hic eā ⁊ admo/
nēdam ⁊ pene obiurgādā putaui. Que cū mi/
hi rn̄disset nō se ide tacuisse. q̄siui ab eis q̄s for/
te tūc matronas amicissimas secum habebat:
vtꝝ hoc ātea scissent. Rn̄derūt se oīno nescis/
se. Ecce inquā: quō nō taces: vt nec iste audiāt
q̄ tibi tāta familiaritate iūgūť. Et q2 breuiť ab
ea q̄siuerā: feci vt illis audiētibꝰ multūq̃ mirā
tibꝰ ⁊ glīficātibꝰ deū totum ex ordine quemad
modū gestum fuerit indicaret.

MEdicū quendā podagricū ī eadē vrbe
qui cū dedisset nomē ad baptismū et
pridie q̃ baptizaret̄ ī sōnis a pueris ni
gris curatis q̊s ītelligebat demōes: baptizari
eodē āno ꝓhibitꝰ fuisset: eisq̃ non obtēꝑans et
cōculcātibꝰ pedes eiꝰ ī dolorē acerrimū q̄lē nū
q̃ expꝰ ē estuasset: magisq̃ eos vicēs lauacro
regeneratiōis vt vouerat ablui nō distulisset:
ī baptismate ipso nō solū dolore q̊ vltra solituz
cruciabať veꝝ ēt podagra caruisse: nec āpliꝰ
q̃diu postea vixisset pedes doluisse q̊s nouit?
Nos tn̄ nouimꝰ ⁊ paucissimi fr̄es: ad q̊s id potu
it ꝑuēire e vicio. Quidā curbitanꝰ nō solū a pa
ralysi: verūetiā ab īformi pōdere genitaliū: cū
baptizaret̄ saluus effectꝰ ē: ⁊ liȣatꝰ vtraq̃ mo/
lestia tanq̃ mali nihil hūisset ī corꝑe de fōte re/
generationis ascēdit. Quis hoc p̄ter curubini
nouit ⁊ p̄ter rarissimos aliq̊s q hoc vbicūq̃ au
dire potuerūt? Nos aūt cū hoc cōperissemꝰ iu
bēte scō episcopo aurelio ēt vt veniret cartha
ginē fecimus: q̃uis a talibus prius audierimꝰ:
de quorum fide dubitare nō possemus.

Vir tribunitius hespius q apud nos est
habet i territorio fussalēsi fundū zubedi
appellatū: vbi cū afflictiōe aīaliū ⁊ ser
uoꝝ suoꝝ domū suam spirituū malignoꝝ vim
noxiā ꝑpeti ꝯperisset: rogauit nr̄os me absente
p̄sbyteros: vt aliquis eoꝝ illo ꝑgeret cuiꝰ orōni
bus cederēt: prexit vnꝰ: obtulit ibi sacrificium
corporis xp̄i: orans q̄ntū potuit vt cessaret illa
vexatio: deoq3 protinus miserāte cessauit. Acce
perat aūt ab amico suo t̄ram sanctā de hieroso
lymis allatā: vbi sepultꝰ xp̄s die tertio resurre/
xit: eāq3 suspēderat in cubiculo suo: ne qd mali
etiā ipse pateret̄. At vbi domꝰ eiꝰ ab illa ifesta
tione purgata ē: qd de illa t̄ra fieret cogitabat
quā diutius i cubiculo suo reuerētie cā h̄re no
lebat. Forte accidit: vt ego ⁊ collega tūc meꝰ
episcopus synitensis eccl̄ie maximus i ꝓximo
essemꝰ: vt veniremus rogauit: ⁊ venimꝰ. Cūq3
oīa nobis retulisset: etiā hoc petiuit: vt i fode
ret̄ alicubi: atq3 ibi orōnū locꝰ fieret: vbi etiam
xp̄iani possent ad celebrāda q̄ dei sūt ꝯgrega/
ri. Nō restitimꝰ: factū ē. Erat ibi paralyticꝰ iuue
nis rusticanꝰ: q hoc audito petiuit a parentibus
suis: vt illū ad eū locū sanctū n̄ cunctant̄ affer
rent. Quo cum fuisset allatus orauit: atq3 inde
cōtinuo pedibus suis sanus abscessit.

Victoriana villa dr̄ q̄ ab hippōe regio
minꝰ .xxx. milibꝰ abest. Mēoria mar/
tyrū mediolanēsiū ibi ē ꝓthasij ⁊ ger/
uasij. Portatꝰ ē illo qdā adolescēs: q cum die
medio tp̄e estatis equū ablueret i fluminis gur
gite demonē icurrit. Ibi cū iaceret vl' ꝓximus
morti: vl' sillimꝰ mortuo: ad vespti[n]os illuc hym
nos ⁊ orōnes: cū ācillis suis ⁊ qbusdā scimonia
libꝰ ex more dn̄a possessionis itrauit: atq3 hym/
nos cātare ceperūt. Qua voce ille q̄si ꝑcussus
excussus ē: ⁊ cū t̄ribili fremitu altare ꝯp̄hēsū mo
uere n̄ audēs: siue n̄ valēs tāq3 eo fuerit alliga/
tꝰ aut affixꝰ tenebat: ⁊ cū grādi eiulatu ꝑci sibi
rogās ꝯfitebat̄ vbi adolescētē ⁊ qn̄ ⁊ quō iuase
rit: postremo se exituꝝ eē denūciās: mēbra eiꝰ
singl'a noiabat: q̄ se āputatuꝝ exiēs minabatur
Atq3 int̄ hec v̄ba discessit ab hoīe. Sed oculus
eiꝰ i maxilā fusus tēui venula ab int̄iore q̄si ra/
dice pēdebat: totūq3 eiꝰ mediū qd̄ nigellū fue/
rat albicauerat. Quo viso q aderant: concurre
rāt aūt ⁊ alij et vocibꝰ eiꝰ acciti: ⁊ se oēs ꝓ illo in
orōnē strauerāt: q̄uis eū sana mēte stare gau/
derēt: rursus tn̄ ꝓpter eiꝰ oculū ꝯtristati: medi/
cū q̄rēdū eē dicebāt. Ibi maritꝰ sororis eiꝰ q eū
illo dt̄lerat: potēs ē iqt ds̄ scōꝝ orōnibꝰ q fuga/
uit d̄monē lum̄ ei reddē. Tc̄ sic̄ potuit oculū la
psū atq3 pēdētē loco suo reuocatū ligauit orō/
nē faciēs: nec nisi pꝰ .vij. dies putauit eē soluen
dū. Qd̄ cū fecisset sanissimū iuenit. Sanati sūt
illic ⁊ alij de qbꝰ dicere lōgū ē. Hipponēsē quā
dā virginē scio: cū se oleo punxisset: q ꝓ illa orās
p̄sb̄r istillauerat lachrymas suas mox a demo
nio fuisse sanatā. Scio et ep̄m semel ꝓ adole/
scente quem a demonio correptum vidit oras/
se: illumq3 ilico demone caruisse.

Erat qdā senex florētius hipponensis
nr̄ hō ⁊ religiosus ⁊ paup q sartoris se
arte pascebat. Casulā ꝑdiderat: ⁊ vn̄ si
bi emeret: n̄ hēbat. Ad .xx. martyres q̄ꝝ memo
ria apd̄ nos ē celeberria: clara voce vt vestiret̄
orauit. Audierūt eū adolescētes qui forte ade
rāt irrisores: eūq3 discedētē exagitantes ꝓseq̄/
bant̄: q̄si q a martyribꝰ qnq̄genos folles vn̄ ve
stimētū emēt petiuisset. At ille tacitꝰ ābulās eie
ctū grādē piscē palpitātē vidit i littore: eūq3 il/
lis fauētibꝰ atq3 adiuuātibꝰ app̄hēdit ⁊ cuidā
coco captꝰ noīe xp̄iano ad cognā cōditoriā idi/
cans qd gestum sit trecētis follibꝰ vēdidit: lanā
ꝯparare ide disponēs: vt vxor eiꝰ quō posset ei
q̄ idueret̄ efficeret. Sz cocꝰ ꝯcidēs piscē ānulū
aureū i vētricl'o eiꝰ iuenit: moxq3 miſatiōe fle/
xus ⁊ religiōe ꝑterritꝰ: hoī eum reddidit dicēs.
Ecce quō te .xx. martyres vestierūt. Ad aq̄s ti
bilitanas ep̄o afferente Proiecto religas glo
riosissimi stephani martyris: ad eiꝰ memoriā venie
bāt magne mlt'itudīs ꝯcursus ⁊ occursus. Ibi
ceca mulier vt ad ep̄z portantē pig̊ra sacra du
ceret̄ orauit: flores quos ferebat d̄dit recepit:
oculis admouit: ꝓtinꝰ vidit. Stupētibꝰ cūctis
q aderāt p̄ibat exultās: viā carpēs: ⁊ vie ducē
vlteriꝰ n̄ regrēs. Memorati mēoriā martyris
q̄ posita ē i castello sinicēsi: qd̄ hipponēsi colōie
vicinū ē: eiusdē loci lucillus ep̄s pp̄lo p̄cedēte
atq3 sequēte i manu portabat: fistulā: cuiꝰ mo/
lestia iā diu laborauerat: ⁊ familiarissimi sui me
dici q eā secare vellēt: opiebat̄ manꝰ: illius pie
sarcine vectatione. Ubi v̄o scās attigit religas
repente sanata est. Nam deinceps eam in suo
corpore non inuenit.

Eucharīꝰ p̄sb̄r ex hyspania calame ha/
bitās: vet'e morbo calculi laborabat.
Per mēoriā supdicti sci martyr[is] quā
possidiꝰ illo aduexit ep̄s: saluꝰ factꝰ ē. Idē ipse
postea morbo alio ꝑualescente mortuꝰ sic iace

bat vt ei iã pollices ligarent. Opitlatiõe mẽo
rati martyris cũ de memoria eiꝰ reportata fuiſ
ſet: ⁊ ſup iacẽtis corpus miſſa ipſiꝰ pſbri tunica
ſuſcitatꝰ ẽ. Fuit ibi vir i ordine ſuo pmariꝰ noĩe
martialis euo iã grauis: ⁊ multũ abhorrẽs a re
ligiõe xpiana. Hẽbat ſane fidelẽ filiã: ⁊ generꝝ
eodẽ ãno baptizatũ. Qui cũ eũ egrotãtẽ mltiſ
⁊ magnis pcibꝰ ⁊ lachrymis rogarent vt fieret
xpianꝰ: prſus abnuit: eoſq̃ a ſe turbida idigna
tiõe ſubmouit. Uiſuz ẽ genero eiꝰ vt iret ad me
moriã ſci ſtephani: ⁊ illic q̃tũ poſſz p eo oraret
vt ds illi daret bonã mẽtẽ q̃ credere n̄ differret
i xpm: fec hoc igẽti gemitu ⁊ fletu: ⁊ ſynceritãr
dẽte pietatis affectu. Deide abſcedẽs aliqd de
altari florꝝ qd occurrit tulit eiq̃ cũ iaz nox eſſz
ad caput poſuit. Tũc dormitũ ẽ. Et ecce añ di
luculũ clamat vt ad epm curreret q forte me
cũ tũc erat apud hipponẽ. Cũ g eũ audiſſz ab
ſẽtẽ venire pſbos poſtulauit: venerũt: ⁊ ſtatiz
credẽ ſe dixit: admirãtibꝰ atq̃ gaudẽtibꝰ oĩbuſ
baptizatꝰ ẽ. Hoc q̃diu vixit i ore hẽbat xpe ac
cipe ſpm̃ meuz: cũ hec vba btiſſimi ſtephani qñ
lapidatꝰ ẽ a iudeis vltima fuiſſe neſciret: q huic
q̃z vltima fuerũt. Nã n̄ mltopoſt ẽt ipſe dfũctꝰ
ẽ. Sanati ſũt illic p eũdẽ martyrẽ ẽt tres poda
grici: duo ciues: pegrinꝰ vnꝰ: ſz ciues oĩmodo.
pegrinꝰ ãt p reuelationẽ qd adhiberet qñ dolẽ
audiuit: ⁊ cũ h feciſſz dolor ꝯtinuo ꝯqeuit.

Audurꝰ nomẽ ẽ fundi vbi eccl'ia ẽ ⁊ i ea
memoria ſtephãi puerꝝ quẽdã paruu
lũ cũ i area luderet exorbitãtes boueſ
q vehiculũ trahebãt rota obtriuerũt: ⁊ ꝯfeſtim
palpitauit expirãs. Hũc mr̃ arreptũ ad eãdez
memoriã poſuit. ⁊ n̄ ſolũ reuixit: verũetiaz ille
ſus apparuit. Scimonialis q̃dã i vicina poſſeſ
ſiõe q caſpaliana dicit: cũ egritudie laboraret
ac deſparet: ad eãdẽ memoriã tunica eiꝰ alla
ta ẽ. Que ante q̃ reuocaretur illa defũcta eſt.
Hac tñ tunica operuerũt cadauer eiꝰ parẽtes:
⁊ recepto ſpũ ſalua fcã ẽ. Apd hipponẽ baſſus
qdaz ſyrꝰ ad memoriã eiuſdez martyris orabat
p egrotãte ⁊ piclitãte filia: eoq̃ ſecũ veſtẽ eiuſ
detulerat: cũ ecce pueri de domo cucurrerũt
q ei mortuã nũciarẽt. Sz cũ orãte illo ab amicl
eiꝰ exciperent: phibuerunt eos illi dicere ne p
publicũ plãgeret. Qui cũ domũ rediſſz iã ſuo
rũ eiulatibꝰ pſonãtẽ: ⁊ veſtẽ filie quã ferebat ſr
eã pieciſſet: reddita vite ẽ. Rurſus ibidẽ apud
nos hyrenei cuiuſdã collectarij filiꝰ egritudine
extictꝰ ẽ. Cũq̃ iaceret corpꝰ exaĩe: atq̃ alijs ge
mẽtibꝰ ⁊ lamẽtãtibꝰ exeqe pararẽt: amicorꝝ eiꝰ
qdã int alioꝝ ꝯſolãtiũ vba ſuggeſſit: vt eiuſdez
martyris oleo corpꝰ pungeret: fcm̃ ẽ: ⁊ reuixit
Itẽq̃ apd nos vir tribuniciꝰ eleuſinꝰ ſup memo
riaz martirij q i ſuburbano eiꝰ ẽ egritudie exaĩa
tũ poſuit ifãtulũ filiũ: ⁊ poſt orõnẽ quaz multis
cũ lachrymis ibi fudit viuentem leuauit.

Quid faciã? Urget huiꝰ opis iplẽda p
miſſio: vt nõ hic oĩa poſſiz ꝯmemorare
q ſcio: ⁊ pculdubio pleriq̃ nroꝝ cũ hec
legẽt dolebũt me ptermiſiſſe taz multa q vtiq̃
mecũ ſciũt. Quos iã nũc vt ignoſcãt rogo: ⁊ co
gitẽt q̃ plixi laboris ſit facere. qd me hic nõ fa
cere ſuſcepti opis neceſſitas cogit. Si.n.mira
cula ſanitatũ vt alia taceaz ea tm̃mõ velim ſcri
bere: q p hũc martyrẽ.i.gl'ioſiſſimũ ſtephanum
facta ſũt i colõia calamẽſi: ⁊ i nr̃a: plimi ꝯficien
di ſunt libri: nec tñ oĩa colligi potuerũt: ſz tm̃ de
qbꝰ libelli dati ſunt q recitarent in pplis. Id nã
q̃ fieri voluimꝰ: cũ videremus antiqs ſil'ia diui
narꝝ ſigna virtutũ etiã nr̃is tẽporibꝰ frequẽta
ri: ⁊ ea nõ debere multorũ notitie operire. Nõ
dũ eſt aũt biẽniũ ex quo apd hipponẽ regiũ ce
pit eẽ iſta memoria: ⁊ mltis qd nobiſ certiſſimũ
ẽ nõ datis libellis de his q mirabilr facta ſũt: il
li ipſi qui dati ſunt ad ſeptuagita ferme numerꝝ
puenerãt: qñ iſta conſcripſi: calame vero vbi et
ipſa memoria prius eſſe cepit ⁊ crebrius dãtur
incomparabili multitudine ſuperãt. Urali etiã
que colonia vtice vicina eſt: multa preclara per
eundẽ martyrem facta cognouimus: cuius ibi
memoria longe priuſq̃ apud nos ab epiſcopo
euodio conſtituta eſt. Sed libelloꝝ dandorum
ibi conſuetudo nõ eſt: vl' potiꝰ nõ fuit. nam for
taſſe nũc eẽ iaz cepit. Cũ.n.nuper illic eſſemus
petroniã clariſſimã feminaz q ibi mirabiliter ex
magno atq̃ diuturno in quo medicoꝝ adiuto
ria cũcta defecerãt lãguore ſanata eſt: hortati
ſumus volente ſupradicti loci epo vt libellum
daret qui recitaretur in populo: ⁊ obedientiſſi
me paruit. In quo poſuit etiaz quod hic reticẽ
non poſſum: quanuis ad ea que hoc opꝰ vrgẽt
feſtinare compellar. A quodam iudeo dixit ſi
bi fuiſſe perſuaſum: vt ãnulum capillatio vin
culo inſereret: quo ſub omni veſte ad nuda cor
poris cingeretur: qui ãnulus haberet ſub gem
ma lapidem in renibus inuentum bouis. Hoc
alligata quaſi remedio: ad ſancti martyris limi
na veniebatꝰ. Sed profecta a carthagine cuz i
ꝯfinio fluminis bagrade in ſua poſſeſſione mã

ssi᷒ surgēs: vt iter pageret: añ pedes suos illū ia cētē ānulū vidit: ⁊ capillatiā zonā qua fuerat alligatus mirata tētauit. Quā cū oīno suis nodis firmissimis sicut erat cōperisset astrictā: crepuisse atqꝫ exilijsse ānulū suspicata ē. Qui etiā ipe cū itegerrim⁹ fuisset iuētus: future salutis quodāmodo pign⁹ de tāto miraculo se accepisse ꝑsūpsit atqꝫ illud viculū soluēs: sil' cū eodē ānulo ꝓiecit i flumē. Nō credūt hoc qui etiā dñz iesū per itegra virginalia mr̄is enixū: ⁊ ad discipulos suos hostijs clausis igressū fuisse nō credūt Sed hoc certe querāt: ⁊ si verum inuenerit: illa credāt. Clarissima femina est nobiliter nata: nobiliter nupta: carthagine habitabat: ampla ciuitas ampla persona rē querētes latere nō sinūt. Martyr certe ipse quo ipetrāte illa sanata ē: i filiū pmanētis virginis credidit: i eū q ostiis clausis ad discipulos igressus ē credidit. Postremo ꝓpter qđ oīa ista dicūtur a nobis i eū q ascēdit i celū cū carne i q̄ resurrexerat credidit ⁊ ideo p eū tāta fiunt: q2 ꝑ ista fide aīaz posuit.

Fiūt ergo etiā nūc mlta miracla eodē deo faciēte per quos vult: ⁊ quēadmodū vult: qui ⁊ illa que legimus fecit: sꝫ ista nec silr inotescūt: neqꝫ vt nō excidāt aīo q̄si clara memorie crebra lectōe tūdūtur. Nā ⁊ vbi diligentia est que nūc apud nos esse cepit: vt libelli eoꝝ qui bñficia percipiūt recitētur i pplo: semel hoc audiūt qui assunt pluresqꝫ nō assunt: vt nec illi qui affuerūt post aliquot dies quod audierūt mēte retineāt ⁊ vix quisqꝫ reperiatur illoꝝ: qui ei quē non affuisse cognouerit indicet quod audiuit. Unū est apud nos factū nō maius q̄ illa que dixi: sed tā claꝝ atqꝫ illustre miraculū: vt nullū arbitrer esse hipponēsiū qui hoc vel nō viderit: vel didicerit nullū qui obliuisci ulla ratione potuerit. Decē quidē fratres quorū septē sūt mares: tres femine: de cesarea capadocie suoꝝ ciuiū nō ignobiles maledicto matris recēti pr̄is eoꝝ obitu destitute que iiuriā sibi ab eis factā acerbissime tulit: tali pena sūt diuinitus coerciti: vt horribiliter quaterētur oēs tremore mēbroꝝ. In qua fedissima specie: oculos suoꝝ ciuiū nō ferētes: quaquauersū cuiqꝫ ire visū est: toto pene vagabātur orbe romano Ex his .n. ad nos venerunt duo frater ⁊ soror: paulus ⁊ palladia: mltis alijs locis miseria diffamāte iā cogniti. Uenerūt aūt añ pasca ferme dies .xv. ⁊ eccl'iaz quotidie igrediētes: i ea memoriā gl'iosissimi stephani martyris frequentabant orātes vt sibi iā placaretur deus: ⁊ salutē pristinā redderet. Et illic ⁊ quocūqꝫ ibāt: ꝯuertebāt i se ciuitatis aspectū. Nōnulli qui eos alibi viderāt causāqꝫ tremoris eoꝝ nouerāt: alijs ⁊ cuicūqꝫ poterāt idicabāt. Uenit ⁊ pasca: atqꝫ ipso die dñico mane cū iā ppl's frequēs presens esset: ⁊ loci sancti cācellos vbi martyrium erat idē iuuenis orās teneret: ⁊ repēte ꝓstratus est ⁊ dormiēti simillimus iacuit: nō tñ tremēs sicut etiā pe somnū solebat: stupētibus qui aderant: atqꝫ alijs pauētibus alijs dolētibus cū eū qdā vellēt erigere: nōnulli prohibuerūt: sed potius exitū expectādū esse dixerūt. Et ecce surrexit ⁊ nō tremebat qm̄ sanatus erat ⁊ stabat incolumis ituēs ituētes. Quis ergo ituentiū se tenuit a laudibus dei? Clamātiū gratulātiumqꝫ vocibus ecclesia vsquequaqꝫ cōpleta est. Inde ad me curritur vbi sedebā iam processurus. Irruit alter quisqꝫ post alteꝝ: oīs posterior quasi nouū quod alijs prius dixerat nūciātes. Meqꝫ gaudēte ⁊ apud me deo gratias agente: ingreditur etiā ipse cū plr̄ibus. Inclinatur ad genua mea: erigitur ad osculū meū. Procedimus ad pplm plena erat eccl'ia: personabat vocibus gaudiorū: deo gratias: deo laudes nemine tacēte hinc atqꝫ īde clamātiū. Salutaui ppl'z ⁊ rursus eadē feruētiore voce clamabāt. Facto tādē silentio scripturaꝝ diuinaruz sūt lecta solēnia. Ubi aūt vētū est ad mei sermonis locum dixi pauca pro tēpore ⁊ ꝑ illius iocūditate letitie. Magis eiz eos i opere diuino quādā dei eloquētiā nō audire: sed ꝯsiderare permisi. Nobiscū hō prandit: ⁊ diligēter nobis oēz sue fraterne ac materne calamitatis idicauit historiā. Sequenti itaqꝫ die post sermonē redditū: narratiōis eius libellū i crastinū populo recitādū promisi. Quod cū ex dñico pasce die tertio fieret: i gradibus exedre i qua de superiore loquebar loco: feci stare ambos fratres: cū eoꝝ legeret libellus. Intuebatur populus vniuersus sexus vtriusqꝫ vnū stātē sine difformi motu: alteram mēbris oībus contrementem. Et qui ipsum non viderāt quid in eo diuine misericordie factum esset i eius sorore cernebant. Uidebant enim quid in illo gratulādū: quid pro illa esset orādū. Inter hec recitato eoꝝ libello: de ꝯspectu ppl'i eos abire p̄cepi: ⁊ de tota ipsa causa aliquāto diligentius cēperā disputare: cū ecce me disputāte voces alie de memoria martyris noue gratulatōis audiūtur. Cōuersi sūt eo qui me audiebāt ceperūtqꝫ

ↄcurrere. Illa.n. vbi de gradibus descendit i q̄
bus steterat: ad scm̄ martyrem orare prexerat.
Que mox vt cācellos attigit collapsa sil'r velut
frater eius post somnū sana surrexit. Du3 ergo
regreremus qd fcm̄ fuerit vn̄ ille strepit⁹ letus
extiterit igressi sūt cū illa i basilicā vbi eramus
adducētes eā sana3 de martyris loco. Dū vero
tātus ab vtroq3 sexu admiratōis clamor exor/
tus ē: vt vox ↄtinuata cū lacbrymis: nō videret̄
posse finiri. Perducta est ad eū locū vbi paulo/
an̄ steterat tremēs exultabāt eā sile3 fratri fa/
ctā cui doluerāt remāsisse dissile3: ⁊ nōdū fusas
pces suas p ea: iā tn̄ puiā volūtatē tā cito exau
ditā eē cernebāt. Exultabāt i dei laudē voce si
ne verbis tanto sonitu q̄tū nostre aures vix fer
re possent. Quid erat in corde exultantiū nisi fi
des christi p qua stephani sanguis fusus est?

¶ Qđ vniuersa miracula que per martyres in christi noīe fiūt ei fidei testimoniū ferant: qua in christum martyres crediderunt. Capitulum. ix.

Qui nisi huic fidei attestant̄ ista miracu
la? In qua xp̄s pdicat̄ resurrexisse in
carne: ⁊ i celū ascēdisse cū carne? Nā
⁊ ipsi martyres huius fidei martyres.i.huius fi
dei testes fuerūt huic fidei testimoniū perhiben
tes mūdū inimicissimū ⁊ crudelissimū ptulerūt
eūq3 nō repugnādo s3 moriendo vicerūt. Pro
ista fide mortui sūt q hec a dn̄o ipetrare possūt
ppter cuius nomē occisi sūt. Pro hac fide pre
cessit eo⁊ mira patiētia: vt i his miraculis tāta
ista potētia sequeret̄. Nā si carnis i etnū resur/
rectio vel nō puenit i xp̄o: vel nō neutra ē sicut
pnūciat̄ a xp̄o: vl' sicut prenūciata ē pphis a q
bus prenūciatus ē xp̄s q̄re martyres tāta pn̄t:
q p ea fide qua hec resurrectio predicat̄ occisi
sūt? Siue.n. ds ipse p seipsum miro modo quo
res tpales operat̄ etnus: siue p suos ministros
ista faciat ⁊ eadē ipsa q̄ p ministros facit: siue q̄
dā faciat etiā p marty⁊ spūs: sic p hoīes adhuc
i corpore ↄstitutos: siue oīa ista p angelos qbus
inuisibiliter imutabiliter ⁊ icorporabiliter iperat
opet̄: vt q̄ p martyres fieri dicūtur: eis orātib⁹
tm̄ ⁊ ipetrātibus nō etiam operātibus fiāt: siue
alia istis siue alia illis modis: q nullo modo cō/
phēdi a mortalib⁹ pn̄t: ei pfecto attestātur hec
fidei: i qua carnis i eternū resurrectio pdicat̄.

¶ Quanto dignius martyres honorantur: qui ideo multa mira obtinent: vt deus verus colatur. q̄3 demones qui ob hoc quedam faciunt vt ipsi dij esse crederentur. Capitulum. x.

Hic forte dicturi sūt etiā deos suos ali
qua mira fecisse. Bene: si iam icipiunt
deos suos mortuis hoībus cōparare:
adijciūt etiā se hēre deos ex hoībus mortuis sic
herculē: sicut romulū: sicut alios mltos quos i
deo⁊ nume⁊ receptos opinantur. S3 nobis
martyres nō sūt dij: q2 vnū eūdēq3 deu3 ⁊ nr̄m
scimus ⁊ martyrū: nec tn̄ miraculis q̄ p memo/
riā marty⁊ nro⁊ fiūt: vllo modo sūt comparan
da miracula que facta per templa perhibentur
illorum. Uerum si qua similia videntur: sicut a
moyse magi pharaonis: sic eorum dij victi sunt
a martyribus nostris. Fecerunt autem illa de/
mones eo fastu imperante superbie quo eoru3
dij esse voluerunt. Faciunt autem ista marty/
res vel potius deus vel orantibus aut coope/
rantibus eis: vt fides illa proficiat qua eos nō
deos nostros esse: sed vnum deum nobiscum
habere credamus. Deniq3 illis talibus dijs suis
⁊ templa edificauerunt: ⁊ statuerunt aras: ⁊ sa
cerdotes instituerunt ⁊ sacrificia fecerunt: nos
autem martyribus nostris non templa sicut di
js: sed memorias sicut hominibus mortuis quo
rum apud deum viuunt spiritus fabricamus.
Nec ibi erigimus altaria i quibus sacrificem⁹
martyribus: sed vni deo ⁊ martyrum ⁊ nostro
sacrificium immolamus: ad quod sacrificiū si/
cut homines dei qui mundum in eius confessi/
one vicerunt: suo loco ⁊ ordine nominatur: nō
tamen a sacerdote qui sacrificat iuocatur: Deo
quippe non ipsis sacrificat: q̄uis i memoria sa/
crificet eorum: quia dei sacerdos est non illo⁊.
Ipsum vero sacrificiu3 corpus est christi: quod
non offertur ipsis: quia hec sunt ⁊ ipsi. Quibus
igitur potius credendum est miracula facienti
bus? Eis ne qui seipsos volūt habere deos ab
his quibus ea faciunt: an eis qui vt in deū cre/
datur quod ⁊ christus est: faciunt quicquid mi/
rabile faciunt? Eis ne qui sacra sua etiam cri/
mina sua esse voluerunt: an eis qui nec laudes
suas volunt esse sacra sua: sed totum q2 veraci
ter laudantur ad eius gloriam proficere i quo
laudantur? In domino quippe laudantur aīe
eo⁊. Credamus ergo eis ⁊ vera dicētibus ⁊ mi
ra facientibus. Dicēdo.n. vera passi sūt vt possēt
facere mira. In eis veris est precipuum q2 chri
stus resurrexit a mortuis: ⁊ immortalitatem re
surrectionis in sua carne primus ostendit: qua
nobis affutura vel in principio noui seculi: vel
in huius fine promisit.

¶ Contra platonicos: q de naturalibus elemẽtorum ponderibus argumentantur: terrenum corpus ĩ celo esse non posse. Capitulum .xi.

C Ontra qđ magnũ dei donũ rõcinatores isti quorum cogitatiões dñs nouit qm̃ vane sunt: de põderib⁹ elemẽtoꝝ argumẽtanť: qm̃. s. magistro platone didicerũt mũdi duo corpora maxima atq̃ postrema duobus medijs aere. s. ꝛ aqua eẽ copulata atq̃ cõiuncta. Ac ꝑ hoc inquit: qm̃ terra abhinc sursũ uersus ẽ prima: secũda aqua suꝑ terrã: tertius aer suꝑ aquã: q̃rtũ suꝑ aera celũ: ñ põt esse ťrenũ corpus in celo. Momẽtis. n. ꝓprijs vt ordinẽ suũ teneãt: singula elemẽta librant. Ecce q̃libet argumẽtis oĩpotẽtie dei humana cõtradicit ĩfirmitas quã possidet vanitas. Quid ergo faciũt ĩ aere ťrena tot corpora: cum a ťra sit aer tertius? Nisi forte q ꝑ plumaꝝ ꝛ pẽnaꝝ leuitatez donauit auiũ ťrenis corporib⁹ vt portenť in aere: imortalib⁹ factis corporib⁹ hoiuz nõ poterit donare ṽtutẽ: q̃ etiã ĩ sũmo celo valeãt habitare? Aialia q̃z ťrena q̃ volare nõ pñt: ĩ q̃bus ꝛ hoies sũt: sicut sub aq̃ pisces q̃ sũt aquaꝝ aialia: ita sub ťra viuere debuerũt. Cur ergo ñ saltẽ de secũdo. i. de aq̃s: sꝫ de elemẽto ťtio ťrenũ aial carpit hãc vitã? Quare cũ ꝑtineat ad ťrã ĩ secũdo qđ suꝑ ťram ẽ elemẽto viuere si cogať ꝯtinuo suffocať: ꝛ vt viuat viuit in tertio? An erat hic ordo elemẽtoꝝ vel poti⁹ nõ ĩ natura rerũ: sꝫ ĩ istorũ argumẽtatiõib⁹ deficit? Omitto dicere quod iã in ťtiodecimo libro dixi: q̃ m̃lta grauia ťrena sint corpora sic̃ plũbũ: ꝛ formã tñ ab artifice accipiãt: q̃ natare valeãt suꝑ aquaz ꝛ vt accipiat q̃litatẽ corpus humanũ qua ferri ĩ celũ ꝛ eẽ possit ĩ celo oĩpotẽti artifici ꝯtradicitur. Iã ṽo ꝯtra illud qđ iã dixi suꝑius: ẽt istum ꝯsiderãtes atq̃ tractãtes elementoꝝ ordinẽ: q̊ ꝯfidũt ñ ĩueniũt oĩ modo q̃d dicãt. Sic ẽ. n. hic sursũ ṽsus ťra prima: aqua ẟa: ťtius aer: q̃rtuz celũ: vt suꝑ oĩa sit aĩe natura. Nã ꝛ aristoteles q̃ntũ corp⁹ eã dixit ꝛ plato nullũ. Si q̃ntũ essꝫ: certe suꝑius eẽt ceteris. Cũ ṽo nulluz ẽ: multo magis suꝑat oĩa. In ťreno ergo q̃d facit corpore? In hac mole q̃d agit subtilior oĩbus? In hoc põdere q̃d agit leuior oĩbus? In hac tarditate q̃d agit celerior oĩb⁹? Ita ne ꝑ huius tã excellẽtis nature meritũ nõ poterit effici: vt corp⁹ eius leueť ĩ celũ: ꝛ cũ valeat nũc natura corpoꝝ terrenoꝝ deprimere aĩas deorsũ: aliquo mõ ꝛ aĩe leuare sursũ terrena corpora nõ valebũt? Iaz si ad eoꝝ miracula veniam⁹: q̃ facta a dijs suis opponũt martyrib⁹ nr̃is: nõne etiã ipsa ꝓ nobis facere: ꝛ nobis reꝑienť oĩno ꝓficere. Nã inter magna miracl'a deoꝝ suoꝝ ꝓfecto magnũ illđ est qđ varro ꝯmemorat. Vestalẽ virginẽ cũ periclitareť falsa suspitiõe de stupro: cribrũ ĩplesse aqua de tyberi: ꝛ ad suos iudices nulla eius parte stillãte portasse. Quis aque põdus supra criboꝝ tenuit? Quis tot cauernis patẽtib⁹ nihil inde ĩ terraz cadere ꝑmisit? Rñsuri sũt. aliq̃s ds vl' aliq̃s demon. Si ds: nunq̃d maior ẽ deo qui fecit hũc mũdũ? Si demõ: nunq̃d potẽtior est ãgelo q deo seruit a quo factus ẽ mũdus? Si ḡ deus minor vel ãgelus vel demon potuit pondus humidi elemẽti sic suspẽdere: vt aquaꝝ videať mutata fuisse natura: ita ne ds oĩpotẽs q ipsa creauit elemẽto ťreno corpori graue pondus auferre nõ poťit: vt in eodẽ elemẽto habitet viuificatũ corpus ĩ quo voluerit viuificans spũs? Deide cũ aerẽ mediũ ponãt inter ignem desuꝑ ꝛ aquã subter q̃d est q eũ iter aquam et terrã sepe ĩuenim⁹. Quid eni volunt eẽ nubes aquosas inter quas ꝛ maria aer medius ĩueniť Quonã q̃so elemẽtoꝝ pondere atq̃ ordine efficiť: vt torrẽtes violentissimi atq̃ vndosissimi ãteq̃ sub aere in ťris currãt: suꝑ aera in nubib⁹ pendeant. Cur deniq̃ aer est medi⁹ inter sũma celi ꝛ ima ťraꝝ: quaquauersuz orbis extendiť: si loc⁹ eius iter celũ ꝛ aquas: sicut aquaꝝ inter ipsuz ꝛ ťras ẽ ꝯstitut⁹? Postremo si ita ẽ elemẽtoꝝ ordo dispoꝯit⁹: vt ꝫ platonẽ duob⁹ medijs idest aere ꝛ aqua duo extrema. i. ignis ꝛ ťra iũganť: celiq̃ obtineat ille sũmuz locũ: hec autez imi velut fundaminis mũdi: ꝛ ideo ĩ celo ñ põt esse terra: cur est ipse ignis ĩ terra? Scđꝫ hanc q̃ppe rõnez: ita ista duo elemẽta in locis ꝓprijs imo ac sũmo ťra ꝛ ignis esse debuerũt: vt quẽadmoduz nolũt in sũmo esse posse qđ imi ẽ ita nec in imo posse eẽ qđ summi est. Sicut ḡ nullã putant esse vel futuraz eẽ particulaz terre ĩ celo: ita nullã particulaz videre debuim⁹ ignis in terra. Nunc vero non soluz in ťris verũetiã sub terris ita est: vt eũ eructẽt vertices montium: preter quod in vsibus hominũ ꝛ esse ignez in terra: ꝛ eũ nasci videmus ex terra: q̃do quidem ꝛ de lignis ꝛ de lapidibus nascitur: q̃ sunt corpora sine dubitatiõe terrena. Sed ille ĩquiunt ignis est tranq̃llus: purus: innoxius: sempiternus: iste autem turbidus: fumeus: corruptibilis atq̃ corruptor. Nec tamẽ corrumpit mõ

tes in quibus iugiter estuat cauernasq̄ terraꝝ
Uerũ esto. sit illi iste dissimilis: vt terrenis habi
tationibus cõgruat. Cur ergo nolũt vt creda/
mus naturã corpoꝝ terrenoꝝ aliq̃n incorrupti
bilẽ factã celo ꝯueniẽtẽ futurã: sicut nũc ignis
corruptibilis his ꝯuenit t̃ris. Nihil igit̃ afferunt
ex põderibꝰ atq̄ ordine elemẽtorũ: vñ oĩpotẽ/
ti deo quo minꝰ faciat corpora nr̃a talia vt etiã
ĩ celo possint habitare prescribãt.

Cõtra calũnias ĩfideliũ: q̃bꝰ xp̄ianos de cre/
dita resurrectiõe carnis irridẽt. Capitulũ. xij.

Sed scrupulosissime q̃rere ⁊ fidē qua
credimus resurrecturã carnẽ in q̃ren/
do assolẽt irridere: vtrũ fetus abortiui
resurgãt. Et q̄m dñs ait: amẽ dico vobis capil/
lus capitis vr̃i nõ peribit: vtrũ statura ⁊ robur
eq̃lia futura sint oĩbꝰ: an diuerse corpoꝝ q̄ntita
tes. Si. n. equalitas erit corpoꝝ vñ habebunt
q̃d hic nõ habuerũt ĩ mole corporis ibi abortiui
si resurgẽt ⁊ ipsi: aut si non resurgẽt: q̄r nec nati
sunt s; effusi? Eandẽ q̃stionẽ de paruulis ꝯ̃sãt
vñ illis mẽsura corporis quã nũc defuisse vide
mus accedat: cũ in hac etate moriuntur. Neq̄
enĩ dicturi sumꝰ eos nõ resurrecturos: q̃ nõ so
lũ generationis capaces sũt: verũetiã regene
ratiõis. Deĩde interrogãt quẽ modũ ipsa equa
litas habitura sit. Si. n. tã magni ⁊ tã lõgi erũt
oẽs q̄ fuerũt q̄cũq̄ hic fuerũt maximi atq̄ lõ/
gissimi nõ solũ de paruulis s; ⁊ de plurimis ma
gnis querũt: vñ illis accessuꝝ sit q̃d hic defuit:
si hoc q̄sq̄ recipiet q̃d hic habuit. Si aũt q̃d ait
apostolus occursuros nos oẽs ĩ mẽsurã etatis
plenitudinis xp̄i: ⁊ illud alteꝝ quos p̄destinauit
ꝯformes fieri imaginis filij sui: sic ĩtelligẽdum ẽ
vt statura ⁊ modus corporis xp̄i oĩuz q̃ ĩ regno
eius erũt humanoꝝ corpoꝝ sit futurus: multis
erit inq̄unt de magnitudine ⁊ lõgitudine corpo
ris detrahẽdũ. Et vbi iam erit: capillus capitis
vr̃i nõ ꝑibit: si de ipa corporis q̄ntitate tã multũ
ꝑibit? Quãuis ⁊ de ipsis capillis possit inquiri:
vtꝝ redeat q̄cq̃d tõdẽtibꝰ decidit. Q̃d si reditu
rũ est: q̄s nõ exhorreat illã deformitatẽ. Naz h̃
⁊ de vnguibꝰ videt̃ necessario secuturũ: vt re/
deat taz multũ q̃d corporis curatura desecuit.
Et vbi erit decus: q̃d certe maiꝰ q̄ ĩ ista eẽ cor/
ruptione potuit: in illa iã imortalitate eẽ debe/
bit? Si aũt nõ redibit: ergo ꝑibit: q̃uo igit̃ ĩqui/
unt: capillus capitis nõ peribit. De macie q̃z vl̃
pĩguedine similr̃ disputant. Nã si equales oẽs
erũt nõ vtiq̄ alij macri: alij pĩgues erũt. Acce/
det ergo alijs aliq̃d: alijs minuet̃. Ac ꝑ hoc non
q̃d erat recipiẽdũ: s; alicubi addẽdũ ẽ q̃d nõ fu
it: ⁊ alicubi ꝑdẽduz q̃d fuit. De ipsis etiaz corru/
ptionibꝰ ⁊ dilapsiõibꝰ corpoꝝ mortuoꝝ: cũ ali/
ud vertat̃ ĩ puluerẽ: ĩ auras aliud exhalet̃: siue
quos bestie siue quos ignis absũat: naufragio
vel q̃buscũq̄ aquis ita q̃dez ꝑeant: vt eoꝝ car/
nes ĩ humorez putredo dissoluat: nõ mediocrit̃
ꝑmouẽtur: atq̄ oĩa ista recolligi ĩ carnẽ ⁊ redi/
tegrari posse non credũt: Cõsectant̃ etiã quas/
dã feditates ⁊ vitia siue accidãt siue nascãtur:
vbi ⁊ mõstruosos partꝰ cũ horrore atq̄ irrisiõe
ꝯmemorãt: ⁊ req̃rũt que nã cuiusq̄ deformita
tis resurrectio sit futura. Si. n. nihil tale redire
ĩ corpus hoĩs dixerimꝰ: r̃nsionez nr̃am de locis
vulneꝝ cũ q̃bus dñz xp̄z resurrexisse p̄dicamꝰ
se ꝯfutaturos eẽ p̄sumunt. S; int̃ hec oĩa q̃stio
illa difficillima ꝓponit̃: in cuius carnẽ reditura
sit caro qua corpus alteriꝰ vescẽtis humana vi
scera fame ꝯpellẽte nutrit̃. In carnẽ q̄ppe con
uersa ẽ eiꝰ q̃ talibꝰ vixit alimẽtis: ⁊ ea q̄ macies
oñderat detrimẽta suppleuit. Utꝝ hoc illi rede
at hoĩ cuiꝰ caro prius fuit: an illi potius cuiꝰ po/
stea facta ẽ: ad hoc ꝑcũctant̃ vt fidẽ resurrecti
onis illudãt ac sic aĩe humane aut alternãtes si
cut ait plato veras ĩfelicitates falsasq̄ promit/
tãt beatitudinis: aut post multas ĩtidez ꝑ diuer
sa corpora reuolutiões aliq̃n tñ eã sicut porphy
rius finire miserias: ⁊ ad eas nunq̄ redire fate/
antur nõ tamen corpus habendo immortale s;
corpus omne fugiendo.

An abortiui nõ pertineãt ad resurrectionem
si ꝑtinẽt ad numeꝝ mortuorum. Caplm. xiij.

Ab hec ergo q̄ ab eoꝝ parte ꝯtraria me
digerente mihi videt̃ opposita: miseri/
cordia dei nisibꝰ meis opẽ ferẽte r̃nde/
az. Abortiuos fetꝰ q̃ cũ iã vixissẽt ĩ vtero ibi s̃t
mortui: resurrecturos vt affirmare ita negare
ñ audeo. Quãuis nõ videã q̃uo ad eos ñ ꝑtine/
at resurrectio mortuoꝝ: si ñ eximunt̃ de nume
ro mortuoꝝ. Aut. n. nõ oẽs mortui resurgent: ⁊
erũt aliq̄ hũane aĩe sine corporibꝰ ĩ et̃nũ: q̄ cor/
pora humana q̄ntuis int̃ viscera m̃rna gestarũt:
aut si oẽs humane aĩe recipient resurgẽtia cor/
pora sua q̄ habuerũt vbicũq̄ viuẽtia: ac mori/
entia reliq̃rũt: ñ ĩuenio queẽadmodũ dicã ad re/
surrectionẽ ñ ꝑtinere mortuoꝝ quoscũq̄ mor
tuos etiã ĩ vẽtris matrũ. S; vtrũlibet de his q̄sq̄
sẽtiat: q̃d de iã natis infãtibus dixerimꝰ: hoc ẽt
de illis intelligẽdũ est si resurgẽt.

¶ An infantes i ea sint resurrecturi habitudie
copis: quā hituri erāt etatis accessu. Cap. xiiij.

Q Uid ergo de infātib⁹ dicturi sum⁹. ni
si qꝛ nō in ea resurrecturi sūt corporis
exiguitate qua mortui: sȝ qd eis tardi⁹
accessuꝝ erat tpe hoc sunt illo dei ope miro at
qȝ celerrimo recepturi. In sētētia qppe dn̄i vbi
ait. Capillus capitis vr̄i nō pibit: dictū ē nō de
futuꝝ eē qd fuit: nō aūt negatuȝ ē affuturꝝ esse
qd defuit: Defuit aūt ifāti mortuo pfcā qtitas
sui corporis: pfecto qppe ifanti deest vtiqȝ pfe
ctio magnitudinis corporalis: q̄ cū accesserit: iā
statura lōgior eē nō possit. Hunc pfectiōis mo
dum sic hn̄t oēs: vt cū illo ɔcipiātur atqȝ nascā
tur: sȝ hn̄t i rōne n̄ mole: sicut ipsa mēbra oia iaȝ
sūt latēter i semine: cū etiā natis nōnll'a adhuc
desint: sicut dētes ac si qd eiusmodi. In q̄ rōne
vniuscuiusqȝ maťia idita corporali iam q̊dāmō
vt ita dicā: inatū eē videť qd nōdū ē: imo qd la
tet: sȝ accessu tpis erit vel poti⁹ apparebit. In
hoc ergo ifās iā breuis aut lōgius ē: q breuis lō
gusue futurus ē. Scdȝ hāc rōneȝ pfecto in re
surrectiōe corporis detrimenta corporis non ti
mem⁹: qꝛ ⁊ si eq̄litas futura eēt oiuȝ: ita vt oēs
vsqȝ ad gigāteas magnitudies pueniret: ne illi
q maximi fuerūt min⁹ hērent aliqd i statura qd
eis ɔtra sniaȝ xp̄i piret: q dixit nec capillū capi
tis eē perituꝝ: creatori vtiqȝ q creauit cūcta de
nihilo: qūo deesse possȝ vn̄ adderet quod addē
dū esse mirus artifex nosset.

¶ An ad corporis dn̄ici modū oium mortuorū
resurrectura sint corpora. Capitulum. xv.

S I vtiqȝ xp̄s i ea mēsura corporis in q̄
mortu⁹ ē resurrexit nefas ē dicē: cū re
surrectiōis oium tp̄s venerit accessu
raȝ corpori ei⁹ eaȝ magnitudinē quaȝ n̄ habuit:
qn̄ i ea discipulis i q̄ illis erat not⁹ appuit: vt lō
gissimis fieri possit eq̄lis. Si āt dixerim⁹ ad dn̄i
ci corpis modū etiā q̊rūqȝ corpora maiora redi
gēda pibit de multoꝝ corporib⁹ plurimū: cum
ipse nec capillū piturū eē pmisit. Restat ergo
vt suā recipiat qsqȝ mēsurā: quā vel hūit i iuuē
tute etiā si senex ē mortu⁹: vl' fuerat habitur⁹ si
an̄ ē defūct⁹: Atqȝ illud qd ɔmemorauit apl's d
mēsura etatis plenitudis xp̄i: aut pp̄ter aliđ in
telligam⁹ dictū eē. i. vt illi capiti i ppl'is xp̄ianis
accedēte oiuȝ pfectiōe mēbroꝝ: etatis ei⁹ men
sura ɔpleať: aut si hoc de resurrectiōe corpoꝝ
dictū ē: sic accipiam⁹ dictū: vt nec vltra nec in
fra iuuenilē formā resurgāt corpora mortuoꝝ
sȝ i ea etate ⁊ robore vsqȝ ad quā hic xp̄ȝ puenisse
se cognouim⁹. Circa trigitā qppe ān̄os definie
rūt eē etiā seculi hui⁹ doctissimi hoies iuuētutē
q̄ cū fuerit pp̄rio spacio ťmiata: inde iā hoieȝ i d
trimēta vgere grauioris ac senil' etatis: ⁊ iō nō
eē dictū in mēsurā corporis vel i mēsuraȝ statu
re: sȝ i mēsurā etatis plenitudinis xp̄i.

¶ Qualis itelligētia sit scōrum cōformatio ad
imaginem filij dei. Capitulum. xvj.

I Llud ēt qd ait pdestinatos fieri cōfor
mes imagis filij di pōt ⁊ sȝ itiorē hoieȝ
intelligi: vn̄ nob alio loco dixit. Nolite
ɔformari huic sc'lo: sȝ reformami i nouitate mē
tis vr̄e. Ubi g̊ reformamur nec ɔformemur hu
ic sc'lo: ibi ɔformamur di filio. Pōt ⁊ sic accipi:
vt quēadmodū ille nobis mōtalitate: ita nos illi
efficiamur imortalitate ɔformes: qd qdeȝ ⁊ ad
ipsaȝ resurrectionē corpoꝝ ptinet: Si aūt etiā i
his vbis q̄ forma resurrectura sint corpora su
mus admoniti: sicut illa mēsura ita ⁊ ista cōfor
matio nō qtitatis itelligēda ē sȝ etatis. Resur
gēt itaqȝ oēs tā magni corpore: qȝ vl' erāt vl' fu
turi erāt iuuenili etate: qȝuis nihil oberit etiā si
erit infātilis vel senilis corporis forma: vbi nec
mētis nec ipsi⁹ corporis vlla remanebit ifirmi
tas. Un̄ etiā si qs i eo corporis mō i quo defun
ctus ē resurrectuꝝ vnūquēqȝ ɔtēdit: nō ē cum
illo laboriosa contradictione pugnandum.

¶ An i suo sexu resuscitanda atqȝ mensura sint
corpora feminaꝝ mortuaꝝ. Cap. xvij.

N Onnulli propter hoc quod dictum est
donec occurramus omnes in viruȝ p
fectum in mensurā etatis plenitudinis
xp̄i ⁊ conformes imaginis filij dei: nec i sexu fe
mineo resurrecturas feminas credunt: sed i vi
rili omnes aiunt: quoniam deus solum viruȝ fe
cit ex limo: feminam ex viro. Sed mihi melius
sapere videntur qui vtrūqȝ sexuȝ resurrecturꝝ
esse non dubitant. Nō enim libido ibi erit q̄ cō
fusionis ē causa. Naȝ priusquaȝ peccassēt nu
di erāt: ⁊ nō cōfundebantur vir ⁊ femina: Cor
poribus ergo illis vitia detrahenť natura ser
uabiť. Nō est aūt vitium sexus femineus: sed
natura: que tunc qdem ⁊ a cōcubitu ⁊ a partu
imunis erit: erunt tn̄ mēbra feminea: non accō
modata vsui veteri sed decori nouo: quo non
alliciatur aspicientis concupiscentia que nulla
erit. sȝ dei laudetur sapiētia atqȝ clemētia: q et
quod non erat fecit: et liberauit a corruptione
quod fecit. Ut enim exordio generis humani

de latere viri dormiētis costa detracta femia
fieret: xp̄m ꝛ eccl'iā tali facto iaꝫ tūc ꝓphetari
oportebat. Sopor q̄ppe ille viri mors erat xp̄i
cuius exanimis i cruce pēdentis latus lācea ꝑ/
foratuꝫ est: atqꝫ inde sanguis ꝛ aqua ꝓfluxit: q̄
sacramenta esse nouimꝰ q̄bus edificat̄ ecclesia
Naꝫ hoc etiaꝫ ꝟbo scriptura vsa est: vbi nō le/
gitur formauit aut finxit: sꝫ edificauit eaꝫ i mu/
lierem. Vn̄ ꝛ apostolus edificationeꝫ dicit cor/
poris xp̄i: qđ est eccl'ia. Creatura ē ergo dei fe/
mina sicut vir: sꝫ vt de viro fieret vnitas ꝯmē/
data est: vt aūt illo modo fieret xp̄s vt dictum
est: ꝛ eccl'ia figurata ē: Qui ergo vtrūqꝫ sexuꝫ
īstituit. vtrūqꝫ restituet. Deniqꝫ ipse iesus inter
rogatus a saduceis q̄ negabāt resurrectionem
cuius septē fratꝝ erit vxor quā singuli habue/
runt: dum q̄sqꝫ eoꝝ vellet defuncti semē sicut
lex p̄ceperat excitare: erratis inquit nesciētes
scripturas neqꝫ virtutē dei. Et cū aptus locus
esset vt diceret de q̄.n.me interrogatis vir erit
ipsa nō mulier: nō hoc dixit: sꝫ dixit: i resurrecti
one eni neqꝫ nubēt: neqꝫ vxores ducēt: sed sūt
sicut angeli dei in celo. Equales vtiqꝫ angelis
īmorlalitate ac felicitate: nō carne sicut nec re/
surrectiōe qua nō indiguerūt āgeli: q꞉ nec mo/
ri potuerunt. Nuptias ergo dn̄s futuras nega
uit eē in resurrectiōe nō feminas: ꝛ ibi negauit
vbi talis q̄stio ꝟtebat̄: vt eaꝫ negato sexu muli
ebri celeriore facilitate dissolueret si eū ibi pre
nosceret nō futuꝝ: imo etiam futuꝝ eē firma/
uit dicēdo: nō nubēt qđ ad feminas ꝑtinet: nec
vxores ducēt qđ ad viros. Erūt ḡ q̄ vl' nubere
hic solēt vl' ducere vxores: sꝫ ibi h̄ n̄ faciēt.

¶ De viro ꝑfecto.i.xp̄o: ꝛ corpore idest ecclesia
que est ipsius plenitudo. Capitulum.xviij.

P Roide quod ait apl's occursuros nos
oēs in viꝝ ꝑfectū: totiusqꝫ ipsiꝰ circun/
stantiaꝫ lectionis ꝯsiderare debemus
q̄ ita se hꝫ. Qui descēdit inq̄t ipse est ꝛ q̄ ascēdit
suꝑ oēs celos: vt adimpleret oia: Et ipse dedit
quosdā q̄deꝫ apostolos: quosdā autē ꝓphetas:
quosdā vero euāgelistas: quosdā aūt pastores
ꝛ doctores: ad ꝯsūmationē sanctoꝝ i opus mi/
nisterij: i edificationem corporis xp̄i: donec oc/
curramus oēs i vnitateꝫ fidei ꝛ agnitioneꝫ filij
dei: in viꝝ ꝑfectuꝫ in mēsuraꝫ etatis plenitudi
nis xp̄i: vt vltra n̄ simus paruuli lactati ꝛ circū
iacti oi vento doctrine in illusione hoium: i astu
tiaꝫ ad machinationē erroris. Veritatē aūt fa/
ciētes in caritate augeamur i illo ꝑ oia qui ē ca
put xp̄s: ex quo totū corpꝰ ꝯnexū ꝛ ꝯpactuꝫ: ꝑ
oēm tactum subministratiōis ꝓm operationeꝫ i
mēsuraꝫ vniuscuiusqꝫ partis icremētuꝫ corpo/
ris facit i edificationē sui in caritate. Ecce qui ē
vir ꝑfectus: caput ꝛ corpus qđ ꝯstat oibus mē
bris que suo tēpore ꝯplebūtur. Quotidie tn̄ ei
deꝫ corpori accedūt dum edificatur eccl'ia: cui
dicit̄ vos aūt estis corpus xp̄i ꝛ mēbra. Et alibi
ꝓ corpore inq̄t eius qđ est eccl'ia. Itē alibi: vnꝰ
panis vnū corpus multi sumꝰ. De cuius corpo/
ris edificatione ꝛ hic dictū ē. Ad ꝯsūmationeꝫ
sanctoꝝ in opus ministerij i edificationē corpo/
ris xp̄i. Ac deide subiectū est: vnde nūc agimꝰ
donec occurramꝰ oēs in vnitatē fidei ꝛ agniti/
onē filij dei: in viꝝ ꝑfectū in mēsurā etatis ple
nitudinis xp̄i ꝛ cetera: donec eadē mēsura in q̄
corpore intelligēda esset ostenderet dicēs. Au
geamur in illo ꝑ oia qui ē caput xp̄s: ex quo to/
tum corpus ꝯnexuꝫ ꝛ ꝯpactū per oēm tactum
subministrationis ꝓm operationē in mēsuram
vniuscuiusqꝫ partis. Sicut ergo ē mēsura vni/
uscuiusqꝫ partis: ita totius corporis qđ oibus
suis partibus ꝯstat: vtiqꝫ mēsura plenitudinis
de q̄ dictū ē: in mēsurā etatis plenitudinis xp̄i.
Quā pleītudinē etiā illo ꝯmemorauit loco vbi
ait de xp̄o. Et ipsū dedit caput suꝑ oēm eccl'iā
q̄ est corpus eiꝰ: plenitudo eiꝰ q̄ oia in oibus adi
plet veꝝ si hoc ad resurrectionis formā in qua
erit vnusq̄sqꝫ referendū essꝫ: q̄d nos impediret
noiato viro intelligere ꝛ feminā: vt viꝝ ꝓ hoie
positū accipemus: sicut in eo qđ dictū est: Bea
tus vir qui timet dominum: vtiqꝫ ibi sunt et fe/
mine que timent dominum.

¶ Q2 oia corporis vitia q̄ i hac vita humano cō
traria sūt decori i resurrectōe n̄ sūt futura: vbi
manēte naturali substātia i vnā pulchritudinē
ꝛ q̄litas ꝯcurret ꝛ q̄ntitas. Capitulum.xix.

Q Vid iaꝫ rn̄deaꝫ de capillis atqꝫ vngui/
bus: Semel q̄ppe intellecto ita nihil
ꝑituruꝫ eē de corpore: vt deforme ni/
hil sit in corpore: simul intelligit̄ ea q̄ forme fa/
ctura fuerunt enormitatē masse ipsi accessura
esse nō locis in q̄bus mēbroruꝫ forma turpet̄.
Velut si de limo vas fieret: qđ rursus i eūdē li/
muꝫ redactū totum de toto iterū fieret: nō essꝫ
necesse vt illa pars limi q̄ i ansa fuerat ad ansē
rediret: aut q̄ne fundū fecerat ipsa rursus face
ret funduꝫ: duꝫ tn̄ totū reuerteret̄ i totū.i. totꝰ
ille limus i totū vas nulla sui ꝑdita parte reme
aret. Quapropter si capilli totiēs tōsi vngues/

ne ↄ̃secti:ad sua loca ↄ̃formiter redeūt.nō re/
dibūt nec tñ cuiq resurgēti ꝑibūt:qꝛ i eādem
carnē vt q̄cūq ibi locū corporis teneāt:serua
ta partiū ↄgruētia materie mutabilitate ver
tent̃. Quāuis qd ait dñs capillus capitis vr̃i
nō ꝑibit:nō de lōgitudine ſꝫ de numero capil
loꝝ dictū m̄lto aptius possit ītelligi. Uñ ꝛ ali
bi dicit. Capilli capitis vr̃i numerati sūt. Ne/
q hoc ideo dixeriꝫ:ꝙ aliqd existimēt corpori
cuiq perituꝝ qd n̄aliter īerat:ſꝫ qd deforme
natū fuerat:nō vtiq ob aliud:nisi vt hic quo/
q oñderet̃ ꝙ̄ sit penalis ↄditio ista mortaliū:
sic eē redituꝝ:vt seruata ītegritate substātie
sola substātie deformitas pereat. Si.n.statuā
pōt artifex hō quā ꝑpter aliquā cāꝫ deformē
fecerat:cōflare ꝛ pulcherrimā reddere:ita vt
nihil inde substātie:ſꝫ sola deformitas pereat:
ac siqd i illa figura ꝑ̇ore idecēter extabat:nec
parilitati partiū ↄgruebat:de toto vñ fecerat
amputare atq separare:ſꝫ ita ↄspargere vni/
uerso:atq miscere:vt nec feditatē faciat nec
minuat q̄ꝫtitatē:qd de oīpotēte artifice sētiē
dū ē? Ergone nō poterit quasq deformitates
humanoꝝ corpoꝝ non modo vsitatas:verū/
etiā raras atq mōstruosas q̄ huic misere vite
ↄgruūt:abhorrēt aūt ab illa futura felicitate
scōꝝ:sic auferre aut ꝑdere:vt q̄cūq eaꝝ faci/
unt ꝛ si n̄alia tñ idecora excremēta substantie
corporalis:nulla eius diminutōe tollātur? Ac
ꝑ hoc nō ē macris pīguibusue metuēdū:ne ibi
etiā tales sint q̄les si possēt nec hic eē voluis/
sent. Oīs.n.corporis pulchritudo ē partiū cō/
gruētia cū quadā coloris suauitate. Ubi aūt
nō ē partiū ↄgruētia:aut ideo quid offēdit qꝛ
paruū ē:aut ideo qꝛ paꝝ:aut ideo qꝛ nimium.
Proīde nulla erit deformitas quā facit īcon
gruētia partiū:vbi ꝛ q̄ parua sūt corrigēt̃:ꝛ qd
minus ē ꝙ̄ decet:vñ nouit i die supplebitur:ꝛ
qd plus ē ꝙ̄ decet:materie seruata ītegritate
detrahet̃. Coloris porro suauitas q̄ꝫta erit vbi
iusti fulgebūt sicut sol in regno pr̄is sui? Que
claritas i xp̄i corpore cū resurrexit ab oculis
discipuloꝝ potius abscōdita fuisse ꝙ̄ defuisse
credēda ē: Nō.n.eā ferret humanus atq īfir
mus aspectus qñ ille a suis ita deberet attēdi:
vt posset agnosci. Quo ꝑtinuit etiā vt i contre
ctātibus oñderet suoꝝ vulneꝝ cicatrices:vt
etiā cibū potūq sumeret nō alimētoꝝ idigen
tia:ſꝫ ea qua ꝛ hoc poterat ꝑtāte. Cū aūt aliqd
nō videt̃:ꝙ̄uis assit a qb⁹ alia q̄ pariter assūt
vident̃:sicut illā claritatē dicimus affuisse nō
visā a q̄bus alia nō videbāt̃ aorasia grece dr̄:
qd nr̄i īterp̄tes latine dicere nō valētes i libro
geneseos cecitatē īterpretati sūt. Hāc.n.passi
sūt sodomite qñ q̄rebāt ostiū iusti viri:nec po
terāt īuenire. Que si cecitas fuisset q̄ fit vt ni
hil possit videri:nō ostiū q̊ ingrederent̃:ꝛ du/
ces itineris a q̄bus inde abducerent̃ ingrerēt.

¶ Qd i resurrectōe mortuoꝝ natura corporū
q̄buslibet mōis dissipatoꝝ ī integrū vndecūq
reuocanda erit. Capitulum.xx.

Nescio quo ātmō sic afficimur amore
martyꝝ btōꝝ:vt velimus ī illo regno
i eoꝝ corporibus videre vulneꝝ cicatrices:q̄
ꝑ xp̄i noīe ꝑtulerūt. Et fortasse videbimus.
Nō.n.deformitas i eis ſꝫ dignitas erit:ꝛ q̄dā
ꝙ̄uis i corpore nō corporis ſꝫ v̾tutis pulchritu
do fulgebit. Nec ideo tñ si aliq̄ martyrib⁹ am
putata ꝛ ablata sunt mēbra:sine ipsis mēbris
erūt i resurrectōeꝫ mortuoꝝ q̄b⁹ dcm̄ ē:capil
lus capitis vr̄i nō ꝑibit. Sꝫ si hoc decebit ī illo
nouo sc̄lo:vt īdicia gl̄iosoꝝ vulneꝝ ī illa īmor
tali carne cernant̃:vbi mēbra vt ꝑ̄ciderent̃ ꝑ
cussa vl̄ secta sūt:ibi cicatrices ſꝫ tñ eisdē mē/
bris redditis nō ꝑditis apparebunt. Quāuis
itaq oīa q̄ acciderūt corpori vitia tūc nō erūt
nō sūt tñ ↄ̃putāda vl̄ appellāda vitia ſꝫ v̾tutis
īdicia. Absit aūt vt ad resuscitāda corpora vi/
teq reddēda:nō possit oīpotētia creatoris oīa
reuocare:q̄ vl̄ bestia vl̄ ignis absūpsit vl̄ q̄cq̄d
ī puluerē cinerēue collapsū:vl̄ ī humorē solu/
tū:vl̄ ī auras ē exhalatū. Absit vt sin⁹ vllus se
cretūq n̄ãe ita recipiat aliqd subtractū sēsib⁹
nr̄is vt oīuꝫ creatoris aut lateat cognitioneꝫ:
aut effugiat ꝑtātē. Deū certe volēs sic poterat
diffinire cicero tātus auctor ipoꝝ mēs q̄dā ē
inq̄t soluta ꝛ libera:secreta ab oī ↄcretōe mor
tali:oīa sētiēs ꝛ mouēs ipsaq ꝑ̄dicta motu sē/
piterno. Hoc aūt reperit ī doctrinis magnoꝝ
phoꝝ. Ut igit̃ ſꝫ ipsos loquar:quō aliqd vel
latet oīa sētiētē:vl̄ irreuocabil̄r fugit oīa mo/
uētē? Uñ iā ēt q̄stio illa soluēda ē q̄ difficilior
videt̃ ceteris:vbi q̄rit̃:cū caro mortui hoīs ēt
alterius fit viuētis caro:cui poti⁹ eoꝝ i resur
rectōe reddat̃. Si.n.q̄spiā ↄfectus fame atq
cōpulsus vescat̃ cadaueribus hoīuꝫ qd malū
aliquotiēs accidisse ꝛ vetus testat̃ historia:ꝛ
nr̄oꝝ tpꝫ īfelicia expimēta docuerūt. Nō q̄s/
ꝙ̄ veridica ratōe ↄtēdet:totū digestū fuisse ꝑ
imos meatus:nihilq inde in ei⁹ carne mutatū

atqꝫ ɔuersũ:cũ ipsa macies que fuit ⁊ non est:
satis idicet que illis escis detrimẽta suppleta
sint. Jã itaqꝫ aliqua pauloante premisi que ad
istũ quoqꝫ nodũ soluẽdum valere debebunt.
Quicquid eiꝫ carniũ exhausit fames vtiqꝫ in
auras est exhalatũ. Vñ diximus oĩpotẽtẽ deũ
posse reuocare qḋ fugit. Reddet̃ ergo caro il-
la hoĩ:ĩ quo esse caro humana primitus cepit
ab illo quippe altero tanqꝫ mutuo sumpta de
putãda est:que sicut es alienum adhibẽda est
vnde sumpta est. Sua vero illi quẽ fames ex-
inanierat ab eo qui potest etiã exhalata reuo
care reddet̃. Quãuis ⁊ si oĩbus perisset modis
nec vlla eius materies ĩ vllis nature latebris
remãsisset vñ vellet eã repararet oĩpotẽs. Sꝫ
ꝓpter sẽtẽtiã veritatis qua dictũ est:capillus
capitis vr̃i.nõ ꝑibit absurdũ ẽ vt putemus:cũ
capillus hoĩs perire nõ possit:tãtas carnes fa
me depastas atqꝫ ɔsumptas perire potuisse.
Quibus omnibus pro nostro modulo cõside-
ratis atqꝫ tractatis hec summa conficitur: vt
in resurrectione carnis in eternum eas mẽsu-
ras habeat corporum magnitudo:quas habe
bat perficiẽde siue perfecte cuiusqꝫ ĩdita cor-
pori ratio iuuentutis in membrorum quoque
omnium modulis ɔgruo decore seruato. Qḋ
decus vt seruetur:si aliquid demptum fuerit
indecenti aliquid granditati ĩ parte aliqua cõ
stitute:quod per totum spargatur vt neqꝫ id
pereat ⁊ congruentia partium vbiqꝫ teneatur
non est absurdum vt aliquid inde etiam statu
re corporis addi posse credamus cum omni-
bus partibus vt decorem custodiant id distri
buitur quod si enormiter in vna esset: vtique
non deceret. Aut si contenditur in ea quenqꝫ
statura corporis resurrecturum esse in qua de
functus est:non pugnaciter resistẽdum est tã
tum absit omnis deformitas:omnis infirmi-
tas:omnis tarditas:omnisque corruptio:et si
quid aliud illud non decet regnum in quo re-
surrectionis ⁊ promissionis filij equales erũt
ãglis dei:si ñ corpore:nõ etate:certe felicitate

¶ De nouitate corporis spiritalis in quã san-
ctorum caro mutabitur. Capitulum.xxi.

Restituetur ergo ⁊ quicquid de corpo-
ribus viuis vel post mortem de cada
ueribus perijt:⁊ simul cum eo quod ĩ
sepulchris remansit.ĩ spiritualis corporis no-
uitatem ex animalis corporis vetustate muta
tum resurget incorruptione atqꝫ immortalita
te vestitum. Sed ⁊ si vel casu aliquo grauí. vl̃
inimicorum immanitate totum penitus con-
teratur in puluerẽ atqꝫ in auras vel ĩ aquas
dispersum.quantum fieri potest nusqꝫ esse si-
nat̃.omnino nullo modo subtrahi poterit oĩ-
potentie creatoris.sed capillus ĩ eo capitis nõ
peribit.erit ergo spiritui subdita caro spiritu
alis.sed tñ caro nõ spũs. sicut carni subditus
fuit spũs ipse carnalis.sed tñ spũs nõ caro. Cu
ius rei experimẽtũ habemus ĩ nostre pene de
formitate. Nõ eiꝫ secũdũ carnẽ.sed vtiqꝫ secũ
dum spiritum erant carnales quibus aposto-
lus ait. Non potui vobis loqui quasi spiritua
libus.sed quasi carnalibus. Et homo spiritua
lis sic in hac vita dicitur. vt tamen corpore
adhuc carnali sit.et videat aliam legem ĩ mẽ
bris suis repugnantem legi mentis sue. Erit
autem etiam corpus spirituale.cum eadẽ ca
ro sic resurrexit. vt fiat quod scriptum est.
Seminat̃ corpus aĩale:resurget spũale: q̃ sit
aũt ⁊ qꝫ magna corporis spũalis gratia q̃ non-
dũ venit ĩ experimẽtũ. vereor ne temerariũ
sit omne qḋ de illa profert̃ eloquiũ. Veruntñ
qꝛ spei nostre gaudiũ ꝓpter dei laudẽ nõ est
tacendũ:⁊ de ĩtimi ardẽtis sancti amoris me-
dullis dictũ est:dñe dilexi decorẽ domus tue
de donis eiꝰ que ĩ hac vita erũnosissima bõis
malisqꝫ largit̃ ipso adiuuãte cõiciamꝰ:vt pos
sumus:quãtũ sit illud qḋ nondũ exꝑti vtiqꝫ
digne eloq ñ valemꝰ. Omitto.n.quãdo fecit
hoĩem rectũ:omitto vitã illã duoꝝ cõiugũ in
paradisi fecũditate felicẽ:qñ tã breuis fuit vt
ad nascentiũ sensũ nec ip̃a ꝑuenerit ĩ hac quã
nouimꝰ ĩ qua adhuc sumus: cuiꝰ tentationes
imo quam totã tentationẽ qꝫdiu in ea sumꝰ
quantunlibet proficiamus perpeti non desi-
nimꝰ:que sint indicia circa genus humanum
bonitatis dei quis poterit explicare?

¶ De miserijs ac mal' qbꝰ hũanũ genꝰ merito
p̃me p̃uaricatõis obnoxiũ ẽ:⁊ a qbus nemo ni
si per xp̃i gratiam liberatur. Cap.xx.

Nam quod ad primã originẽ pertinet
omniũ mortaliũ ꝓgeniẽ fuisse dãna-
tam:hec ipsa vita si vita dicẽda ẽ:tot
⁊ tantis malis plena testatur. Quid.n.aliud ĩ-
dicat horrenda quedã profunditas ignorãtie
ex qua omnis error existit:qui oẽs filios adã
tenebroso quodã sinu suscipit:vt homo ab il-
lo liberari sine labore:dolore:timore ñ possit
Quid amor ip̃e tot reꝝ vanaꝝ atqꝫ noxiaꝝ: ⁊

ex hoc mordaces cure:ꝑturbatiões:merores
formidies:isana gaudia:discordie:lites:bella
īsidie.iracūdie:inimicitie:fallacia : adulatio:
fraus:furtū:rapia:ꝑfidia:supbia:ābitio iuidē
tia:homicidia:ꝑricidia:crudelitas:seuitie:ne
quitia.luxuria:petulātia:īpudētia.ipudicitia
fornicatiões:adulteria:īcesta: ⁊ cōtra naturā
vtriusqꝫ sexus tot stupra atqꝫ imūditie: quas
turpe ē ēt dicere:sacrilegia hereses: blasphe-
mie:ꝑiuria:oppressiones inocētiū:calūnie:cir
cūuētiões:ꝑuaricatões:falsa testimonia:iniq̄
iudicia:violētia:latrocinia:⁊ qcqd taliū malo
rū in mentē nō venit:⁊ tn̄ de vita ista hominū
nō recedit. Uerū hec hoīum sunt malorū:ab
illa tn̄ erroris ⁊ ꝑuersi amoris radice veiētia:
cū qua oīs filius adā nascit̄. Nā qs ignorat cū
quāta ignorātia veritatis:que iā ī īfantibꝯ ma
nifesta ē. ⁊ cū quāta abūdātia vane cupidita-
tis que ī pueris īcipit appere: hō veniat ī hāc
vitā:ita vt si dimittat̄ viuere vt velit ⁊ facere
qcqd velit ī hec facinora ⁊ flagitia que cōme-
moraui ⁊ q̄ cōmemorare nō potui vel cuncta
vel multa ꝑueniatur. Sꝫ dīna gubernatione
nō oīno deserēte dānatos:⁊ deo nō cōtinēte ī
ira sua miseratiões suas:ī ipsis sensibus gene
ris humani ꝓhibitio ⁊ eruditio cōtra istas cū
qbus nascimur tenebras vigilāt:⁊ cōtra hos
īpetus opponūtur:plene tn̄ etiā laborꝫ ⁊ dolo
rū. Quid.n.sibi volūt multimode formidies:
que cohibēdis paruulorꝫ vanitatibꝯ adhibēt̄
Quid pedagogi:qd magistri:qd ferule: qd lo-
ra:qd virge:qd disciplia illa qua scriptura sā-
cta dicit dilecti filij latera esse tūdēda:ne cre-
scat īdomitus:domariqꝫ iā durus aut vix pos
sit:aut fortasse nec possit? Quid igit̄ agit̄ his
penis oībus.nisi vt debellet̄ īperitia: ⁊ praua
cupiditas refrenet̄.cū qbus malis ī hoc seclo
viuimꝯ. Quid est.n.qđ cū labore meminimꝯ:
sine labore obliuiscimur:cū labore discimus:
sine labore nescimꝯ:cū labore strenui:sine la-
bore inertes sumꝯ. Nōne hinc appet ī quo ve
lut pōdere suo ꝓcliuis ⁊ pna sit vitiosa natura
⁊ quāta ope vt hinc liberet̄ īdigeat:desidia se
gnitia:pigritia:negligētia. Uitia sūt vtiqꝫ qbꝯ
labor fugitur:cū labor etiā ipse q est vtilis pe
na sit. Sꝫ ꝑter pueriles penas sine qbus disci
nō pōt quod maiores volūt:q vix aliqd vtilr
volūt:quot ⁊ quātis penis genꝯ agitet̄ hūanū
que nō ad maliciā neqtiāqꝫ iniquorꝫ:sꝫ ad cō
ditionē ꝑtinent miseriāqꝫ cōmunez:quis vllo

sermōe digerit:qs vlla cogitatiōe ꝯprehēdit
quātus ē metus quāta calamitas ab orbitati
bus atqꝫ luctu:a dānis ⁊ dānatiōibus a dece-
ptōibus ⁊ mēdacijs hoīum a suspicionibꝯ fal-
sis:ab oībus violētis facinoribꝯ et sceleribus
alienis:qn̄ qdē ab eis ⁊ depdatio ⁊ captiuitas
⁊ vincula ⁊ carceres:⁊ exilia ⁊ cruciatꝯ: ⁊ āpu
tatio mēbrorꝫ ⁊ ꝑuatio sensuū:⁊ oppressio cor
poris ad obscenā libidinē opprimētis explen
dā:⁊ alia multa horrēda sepe cōtingunt. Qui
ab īnumeris casibꝯ q forīsecus corpi formidā
tur:estibꝯ ⁊ frigoribꝯ:tēpestatibꝯ:ībribus allu
uionibꝯ coruscatiōe tonitru grādine fulmie.
motibꝯ hyatibusqꝫ terrarꝫ oppressiōibꝯ ruina
rū ab offensionibꝯ ⁊ pauore vl̄ etiā malitia in
uētorꝫ a tot venenis fruticū aquarꝫ aurarꝫ be
stiarū ac ferarꝫ vel tm̄mō molestis vel ēt mor
tiferis morsibꝯ a rabie q̄ cōtigit ex rabido ca-
ne vt ēt blāda ⁊ amica suo dn̄o bestia nōnūqꝫ
vehemētiꝯ ⁊ amariꝯqꝫ leones dracōesqꝫ metu
at̄ faciatqꝫ hoīez quē forte ꝯtaminauerit ꝯta
giōe pestifera ita rabiosū vt a parētibꝯ ꝯiuge
filijs peiꝯ oī bestia formidet̄. Que mala patiū
tur nauigātes? Que terrena itinera gradien-
tes? Quis ābulat vbicūqꝫ nō īopinatis subia
cēs casibꝯ? De foro qdā rediēs domū sanis pe
dibꝯ suis cecidit pedē fregit ⁊ ex illo vulnere
finiuit hāc vitā. Quid videt̄ sedēte securius?
De sella ī qua sedebat cecidit heli sacerdos ⁊
mortuꝯ ē. Agricole imo vero oēs hoīes quot ⁊
quātos a celo ⁊ terra vel a ꝑnitiosis aīalibus
casus metuūt agrorꝫ fructibꝯ. Solēt tn̄ ď fru
mētis tādē collectis ⁊ recōditis eē securi. Sꝫ
qbusdā qđ nouimꝯ ꝓuētū optimū frumētorꝫ
fluuiꝯ īprouisus fugiētibꝯ hoībꝯ ď horreis eie
cit atqꝫ abstulit. Cōtra mille formes ďmonuꝫ
īcursus qs īnocētia sua fidit qn̄qdē ne qs fide
ret ēt paruulos baptiçatos qbꝯ certe nihil ē ī-
nocētiꝯ aliqn̄ sic vexāt vt eis maxie ďo ista si-
nēte mōstret̄ huiꝯ vite flēda calamitas ⁊ alt̄iꝯ
desiderāda felicitas. Jā vō ď ipō corpe tot exi
stūt morborꝫ mala vt nec libris medicorꝫ cū-
cta cōprehēsa sint ī quorꝫ pluribus ac pene oī
bus etiā ipsa adiumēta ⁊ medicamēta tormē
ta sūt vt hoīes a penarꝫ exitio penali eruātur
auxilio. Nōne ad hoc ꝑduxit sitiētes hoīes ar
dor imanis vt vrinā quoqꝫ humanā vel etiaꝫ
suā biberēt? Nonne ad hoc fames vt a carni
bus hominum abstinere se non possent. nec
inuentos homines mortuos.sed propter hoc

a se occisos: nec quoslibet alienos: verum eti-
am filios matres incredibili crudelitate quã
rabida esuries faciebat assũerẽt. Ipe postre-
mo sõnus q ꝓprie getis nomẽ accepit: qs ver
bis explicet sepe sõnioꝝ visis q̃ꝫ sit ingetus ⁊
q̃ꝫ magnꝰ licet falsaꝝ reꝝ terrorībꝰ: q̃s ita ex-
hibet ⁊ quodãmõ exp̃mit: vt a veris eas discer
nere nequeamꝰ: aĩaꝫ miserã sensusq̃ꝫ ꝑturbꝫ.
Qua falsitate visoꝝ etiã vigilãtes in qbusdã
morbis ⁊ venenis miserabilꝰ agitant̃: q̃ꝫuis
multimoda varietate fallacie hoĩes ẽt sanos
maligni demões nõnũq̃ꝫ decipiãt talibꝰ visis
etiã: si eos ꝑ hec ad sua traducere ñ potuerũt
sẽsus eoꝝ: tñ solo appetitu qualitcũq̃ꝫ ꝑsuadẽ
te falsitatis illudãt. Ab huiꝰ taꝫ misere quasi
qbusdã iferis vite: nõ liberat nisi gr̃a saluato
ris xp̃i dei ac dñi nr̃i: hoc. n. nomẽ ẽ ipse iesus
iterp̃tat̃ qppe saluator: maxie ne post hãc mi-
serior ac sẽpiterna suscipiat: nõ vita sed mors
Nã i ista q̃ꝫuis sint ꝑfecta ⁊ ꝑ scõs curationuꝫ
magna solatia tñ iõ nõ semꝑ ẽt ipa bñficia tri
buunt̃ petẽtibꝰ: ne ꝓpter hoc religio q̃rat̃ q̃ ꝓ
pter aliã magis vbi mala non erunt oĩo vlla q̃
rẽda ẽ. Et ad hoc meliores quosq̃ꝫ i his malis
adiuuat gr̃a: vt q̃ꝫto fidliore tãto fortiore cor-
de tolerent̃: ad quã rẽ etiã ph̃iã ꝓdesse dicũt
docti huiꝰ seculi: quã dij qbusdã paucis vt ait
tullius verã dederũt. Nec hoĩbꝰ inqt ab his
ante datũ ẽ maius donũ: aut potuit vllũ dari
vsq̃ꝫ adeo ⁊ ipsi ꝯ quos agimꝰ quoquõ cõpulsi
sũt: in hũda nõ quacũq̃ꝫ sꝫ vera ph̃ia diuã gra
tiã cõfiteri. Porro si paucis diuitꝰ datũ ẽ ve-
re ph̃ie cõtra miserias huiꝰ vite vnicũ auxili-
uꝫ: satis ⁊ hic apparꝫ hũanũ genus ad luẽdas
miseriaꝝ penas eẽ dãnatũ. Sicut aũt hoc vt
fatent̃ nullũ diuñ maius eẽ donũ: sic a nullo
deo dari credendũ ẽ: nisi ab illo q̃ ⁊ ipsi q mul
tos deos colũt nullũ dicũt esse maiorem.

¶ De his q̃ ꝑter illa mala q̃ bõis malisq̃ꝫ coĩa
sũt ad iustoꝝ laborẽ spãliter pertinẽt. Ca. 23.

Preter hec aũt mala huiꝰ vite bonis
malisq̃ꝫ cõia: hñt in ea iusti ẽt ꝓprios
quosdã labores suos: qbꝰ aduersus vi
tia militãt ⁊ in taliũ ꝑlioꝝ tẽtatiõibꝰ ꝑiculisq̃ꝫ
versant̃. Aliqñ. n. cõcitatius: aliqñ remissius:
nõ tñ desiuit caro ꝯcupiscere aduersus sp̃m: ⁊
sp̃us aduersus carnẽ. vt nõ ea q̃ volumꝰ facia
mus: oẽm malã cõcupiscẽtiã cõsumẽdo: sꝫ eã
nobis quantũ diuinitus adiuti possumꝰ non ei
cõsentiẽdo subdamꝰ: vigilijs ꝯtinuis excubã
tes ne opinio verisimilis fallat ne ꝯcipiat ser-
mo ꝯsutus: ne se tenebre alicuiꝰ erroris effun-
dãt: ne qd bonũ est malũ: aut qd malũ bonuꝫ
esse credat̃. Ne ab his q̃ agẽda sũt metꝰ reuo
cet: ne i ea q̃ agenda nõ sũt cupido ꝑcipitet: ne
suꝑ iracũdiã sol occidat: ne inimicicie prouo-
cẽt ad retributioneꝫ mali ꝓ malo: ne absorbe
at ihonesta vel imoderata tristitia: ne ingratitu
doꝝ beneficioꝝ igerat mẽs ingrata torporẽ:
ne maledicis rumoribꝰ bona ꝯscia fatiget̃: ne
temeraria suspicio nr̃a decipiat: ne aliena de
nobis falsa nos frãgat: ne regnet peccatuꝫ in
nr̃o mortali corꝑe ad obediẽdũ desiderijs eiꝰ
ne mẽbra nr̃a exhibeant̃ iniqtatis arma pctõ
ne oculus sequat̃ cõcupiscẽtiã: ne vĩdicandi
cupiditas vincat. ne i eo qd male delectat vl
visio vel cogitatio demoret̃: ne iprobũ aut in-
decẽs verbũ libẽter audiat̃: ne fiat qd nõ licꝫ
etiã si libet: ne i hoc bello laboꝝ periculorũq̃ꝫ
plenissimo: vl de viribꝰ nr̃is spet̃ facienda vi
ctoria. vel viribꝰ nr̃is nostra facta tribuãt̃. sꝫ
eius gr̃e de quo ait ap̃ls. Gr̃as aũt deo qui dat
nobis victoriã ꝑ iesũ xp̃m dñꝫ nr̃ꝫ. Qui ⁊ alio
loco. In his inqt oĩbus suꝑuincimꝰ ꝑ eũ q di-
lexit nos. Sciamꝰ quãtalibet virtute ꝑliandi
vitijs repugnemꝰ: vel etiã vitia suꝑemus vel
subiugemꝰ: quãdiu sumꝰ i hoc corpore nobis
deesse nõ posse: vñ dicamꝰ deo: dimitte nobis
debita nr̃a. In illo aũt regno vbi semꝑ cũ cor
poribꝰ imortalibus erimꝰ: nec ꝑlia nobis erũt
vlla: ⁊ debita q̃ nulq̃ꝫ ⁊ nũq̃ꝫ eẽnt si natura no
stra sicut recta creata est ꝑmaneret. Ac ꝑ hoc
etiã iste tũc coflictus in quo ꝑiclitamur: ⁊ de
quo nos victoria nouissima cupimus liberari
ad vite huiꝰ mala ꝑtinet quã tot tantorũq̃ꝫ te
stimonio malorũ probauimꝰ esse damnataꝫ.

¶ De bonis quibus etiã hanc vitã dãnationi
obnoxiam creator impleuit. Cap. 24.

Nunc iam cõsiderandum est hãc ipaꝫ
miseriaꝫ generis humani in qua lau-
datur iustitia punientis quãlibet ⁊ q̃ꝫ
multis impleuerit bonis eiusdeꝫ bonitas cũ-
cta que creauit administrãtis ꝑmũ bñdictio-
nẽ illa quã ꝓtulerat ãte peccatũ dicẽs. Cresci
te ⁊ multiplicamini ⁊ replete t̃rã: nec post pec
catum voluit inhibere: mansitq̃ꝫ in stirpe dã
nata donata fecunditas: nec illam vim mira
bilẽ seminũ: imo etiam mirabiliorẽ q̃ efficiũ-
tur: ⁊ semina idita corꝑibus hũanis: ⁊ quodã-
modo intexta: vitiũ peccati potuit auferre: q̃

nobis ĩpacta ẽ etiã necessitas mortis: ſꝫ vtrũq̃
sil' currit isto q̃si fluuio atq̃ torrẽte gñis hũani
malũ qḋ a parẽte trahit: ⁊ bonũ qḋ a creãte tri
buit. In originali malo duo sũt: pctm̃ atq̃ sup/
pliciũ. In origĩali bono alia duo ꝑpagatio ⁊ cõ
firmatio. Sed quãtũ ad p̃ñtẽ ptinet intẽtionẽ
nr̃am: de malis quoꝝ vnũ de nr̃a venit auda/
cia. i. pctm̃: alteꝝ de iudicio dei. i. suppliciũ: iã
satis diximꝰ. Nũc de bonis dei q̃ ipsi q̃ꝫ viciate
dãnateq̃ nature ɔtulit: siue vsq̃ nunc ɔfert di
cere institui. Neq̃. n. dãnãdo aut totũ abstulit
qḋ dederat: alioqn nec esset oĩo: aut remouit a
sua p̃tãte etiã cũ diabolo penalr̃ s̃bdidit: cũ nec
ip̃m diabolũ a suo alienauerit ĩperio: qñquidẽ
vt ipiꝰ q̃ꝫ diaboli natura subsistat: ille facit qui
sũme ẽ: ⁊ facit eẽ q̃cq̃d aliquo mõ est. Duũ igr̃ il
loꝝ q̃ diximꝰ bõa: etiã ĩ natura pctõ viciata sup
plicioq̃ dãnata: de bonitatis eiꝰ quodã veluti
fonte manare ꝑpagatiõe: in p̃mis mũdi opibꝰ
bñdictiõe largitꝰ est: a qbꝰ opibus die septĩo re
qeuit. Cõfirmatio vero ĩ illo eiꝰ ope est: quo vs/
q̃ nũc opat̃. Efficacẽ q̃ppe potentiã suã si re/
bus subtrahat: nec ꝑgredi poterũt ⁊ suis dimẽ
sis motibꝰ pagere tp̃a: nec ꝑrsus ĩ eo q̃ create
sunt aliquatenꝰ pmanebunt. Sic ergo creauit
hoĩem deus: vt illi adderet fertilitatẽ quandã
qua alios hoĩes ꝑpagaret: ɔgenerãs eis etiam
ip̃aꝫ ꝑpagãdi possibilitatẽ nõ necessitatẽ. Qui
bus tñ voluit hoĩbꝰ abstulit eaꝫ deus: ⁊ steriles
fuerũt. Nõ tñ generi hũano abstulit semel da/
tã p̃us duobꝰ ɔiugibꝰ bñdictionẽ gñãdi. Hec
ergo ꝑpagatio quãuis pctõ ablata nõ fuerit:
nõ tñ etiã ipsa talis ẽ: q̃lis fuisset si nemo pecca
set. Ex quo eñi homo in honore positus postea
q̃ deliquit cõparatus est pecoribꝰ: similiter ge
nerat. Non ĩ eo tñ penitus extincta est quedaꝫ
velut sintilla rationis ĩ qua factus est ad imagi
nẽ dei. Huic aũt ꝑpagationi si ɔformatio non
adhiberet̃: nec ip̃a ĩ sui generis formas modosq̃
ꝑcederet. Si eniꝫ nõ ɔcubuissent hoĩes: ⁊ ni/
hilominꝰ deus vellet ĩplere terras hoĩbus: quo
modo creauit vnũ sine ɔmixtione maris et fe/
mine: sic posset oẽs: concũbentes vero nisi illo
creante generantes esse non possũt. Sicut er/
go ait apostolus de institutione spiritali qua ho
mo ad pietatẽ iustitiãq̃ formatur: neq̃ qui plã
tat est aliquid neq̃ qui rigat: sed qui incremen/
tũ dat deus. Ita etiã hic dici potest: nec q̃ cõcũ
bit: nec q̃ semiat aliq̃d: ſꝫ q̃ format deꝰ. Nec mr̃
que ɔceptũ portat ⁊ partũ nutrit est aliq̃d: sed q̃

incrementũ dat deus. Ipse nãq̃ opatione qua
nũc vsq̃ operatur: facit vt nũeros suos expli/
cent semina: ⁊ a quibusdã latentibus atq̃ inui/
sibilibus ĩuolucris in formas visibiles huius qḋ
aspicimus decoris euoluant. Ipse incorporeã
corporeãq̃ naturã: illaꝫ prepositã: istã subiectã
miris modis copulãs ⁊ ɔnectens aĩanteꝫ facit.
Quod opus eiꝰ tã magnũ ⁊ mirabile est: vt non
solũ in hoĩe quod est animal rationale ⁊ ex hoc
cũctis terrenis aĩantibus excellẽtius atq̃ pre/
stãtius: sed in qualibet minutissima muscula bñ
ɔsiderãti stuporẽ mentis ingerat: laudẽq̃ pare
at creatoris. Ipse itaq̃ aĩe humane mentẽ de/
dit: vbi ratio et intelligẽtia: in infante sopita est
quodãmõ quasi nulla sit: excitãda. s. atq̃ exer/
cẽda etatis accessu: qua fit scie capax atq̃ do/
ctrine: ⁊ habilis pceptiõi veritatis ⁊ amoris bo/
ni. Qua capacitate hauriat sapiam: virtutibusq̃
sit p̃dita: qbꝰ prudẽter: fortiter: tpanter: ⁊ iu/
ste aduersus errores ⁊ cet̃a ĩgenerata vitia di/
micet: eaq̃ nulliꝰ rei desiderio nisi bõi illiꝰ sũmi
atq̃ ĩcõmutabilis vincat. Qḋ etsi nõ faciat ip̃a
taliũ bonoꝝ capacitas ĩ natura rõnali diuinitꝰ
instituta: quantũ sit boni q̃ mirabile opus oĩpo
tentis quis ɔpetẽter effatur aut cogitat? Pre/
ter eñi artes bene viuẽdi: ⁊ ad ĩmortalẽ puenĩẽ
di felicitatẽ que virtutes vocãt̃: ⁊ sola dei gra/
tia que in xp̃o est filijs ꝑmissiõis regniq̃ donã
tur: nõne humano ingenio tot tanteq̃ artes sũt
inuẽte ⁊ exercitate: parti necessarie: parti volũ
tarie? Et tã excellẽs vis mẽtis atq̃ rõnis: ĩ his
etiã rebꝰ quas supfluas ĩmo ⁊ periculosas per/
niciosasq̃ appetit: quantũ bonũ hẽat ĩ natura
vnde ista potuit vel iuenire vel discere: vel ex/
ercere testatur. Uestimẽtorũ ⁊ edificioꝝ ad q̃
mirabilia q̃ stupenda industria humana perue
nerit: quo in agricultura: quo in nauigatiõe ꝑ/
fecerit: que in fabricatiõe quorũq̃ vasorũ vel
etiã statuarũ ⁊ picturaꝝ varietate excogitaue
rit ⁊ ĩpleuerit: q̃ in theatris mirabilia spectãtibꝰ
audiẽtibus incredibilia faciẽda ⁊ exhibẽda mo
lita sit: in capiendis occidẽdis domãdis irratio/
nabilibus aĩantibꝰ: que ⁊ quãta reperit: aduer/
sus ipsos hoĩes tot genera venenoꝝ: tot armo
rũ: tot machinamẽtoꝝ: ⁊ pro salute mortali tuẽ
da atq̃ reparãda quot medicamẽta atq̃ adiu/
mẽta cõprehẽderit: pro voluptate fauciũ quot
condimenta ⁊ gule incitamẽta reperit: ad indi/
candas ⁊ suadẽdas cogitatiões quã multitudi
nem varietatẽq̃ signorum: vbi precipuũ locũ

verba τ littere tenent: delectandos aios quos elocutiõis ornatus: q̃ diuersorũ carminum copiam: ad mulcẽdas aures quot organa musica quos cantilene modos excogitauerit: quantaꝫ peritiã dimensionũ atq; numerorũ: meatusq; τ ordines sydeꝝ quanta sagacitate cõprehẽderit: q̃ multa reꝝ mundanarũ cogitata cognitione se ipleuerit quis possit eloqui: maxime si velimus nõ aceruatim cuncta ɔgerere: sed in singulis imorari? In ipis postremo erroribus τ falsitatibus defendẽdis q̃ magna claruerit ingenia philosophorũ atq; hereticoꝝ quis existimare sufficiat? Loquimur eni nunc de natura mẽtis humane: qua ista vita mortalis ornatur: nõ de fide atq; itinere veritatis qua illa imortalis acqritur. Huius tante nature conditor cum sit vtiq; deus verus τ sũmus: ipso cũcta que fecit administrãte: τ summaꝫ potestatem sũmãq; habentẽ iustitiam: nunq̃ profecto in has miserias decidisset: atq; ex his pter eos solos qui liberabunt̃ in eternas esset itura: nisi nimis grãde peccatũ i hoĩe pmo de quo ceteri exorti sũt precessisset. Iã vero i ipso corpore q̃uis nobis sit cum beluis mortalitate cõmune: multisq; earũ reperiat̃ infirmius: quanta dei bonitas: quãta prouidẽtia tãti creatoris apparet. Nõne ita sunt in eo loca sensuũ τ cetera mẽbra disposita spẽsq; ipsa ac figura τ statura totius corpis ita modificata: vt ad ministeriũ aie rationalis se indicet factũ. Non.n. vt aialia rationis expertia prona esse videm⁹ in terrã: ita creatus ẽ homo sed erecta in celũ corpis forma admonet euꝫ q̃ sursum sunt sape. Porro mira mobilitas q̃ lingue ac manibus attributa est ad loquendum τ scribendũ apta atq; cõueniẽs: τ ad opera artiũ plurimarũ officiorũq; cõplenda: nõne satis ostẽdit quali anime vt seruiret tale sit corpus adiũctum. Quanq̃ τ detractis necessitatib⁹ operãdi: ita oĩum partiũ ɔgruẽtia numerosa sit: τ pulchra sibi pilitate respõdeat: vt nescias vtrum in ea ɔdẽda maior sit vtilitatis habita ratio q̃ decoris. Certe eni nihil creatũ videmus in corpe vtilitatis cã qđ nõ habeat ẽt decoris locũ: plus autẽ id nobis apparet: si numeros mẽsurarum qbus inter se cũcta ɔnexa sũt τ coaptata nossemus: quos forsitã data opa i his que foris eminẽt humana posset iuestigare solertia. Que vero tecta sunt atq; a nostris remota ɔspectibus: sicut est tanta pplexitas venarũ atq; neruorũ τ viscerũ secreta vitaliũ iuenire nullus potest. Quia τ si medicoꝝ diligentia nõnulla crudelis quos anatomicos vocãt laniauit corpora mortuorũ: siue etiã inter manus secantis τ perscrutantis morientiũ: atq; in carnibus humanis satis inhũane abdita cuncta rimata est: vt quid τ quõ τ qbus locis curandũ eẽt adisceret: numeros tñ de qbus loquor: qbus coaptatio que harmonia grece dicit̃: tanq̃ cuiusdã organi extrisecus atq; intrinsecus totius corporis constat. Quid dicam? nemo valuit iuenire quos nemo ausus est querere: q si noti esse potuissent interiorib⁹ quoq; visceribus que nullũ ostentat decus ita delectaret pulchritudo rõnis vt oi forme apparẽti q̃ ocul⁹ placet: ipsi⁹ mẽtis q̃ oculis vtit̃ perferret̃ arbitrio. Sunt vero quedaꝫ ita posita in corpe: vt tñmõ decorẽ habeãt nõ etiam vsuꝫ sicut hẽt pectus virile mãmillas: sicut facies barbã: quã nõ esse munimẽto ſꝫ virili ornamẽto indicãt pure facies feminaꝝ: quas vtiq; infirmiores muniri tuti⁹ cõueniret. Si ergo nullũ mẽbrũ ẽ in his qdẽ cõspicuis: vnde ambigit nemo q ita sit alicui opi accomodatũ: vt nõ etiam sit decoꝝ: sunt aũt nõnulla quoꝝ solũ decus τ nullus ẽ vsus: puto facile in cõditiõe corporis dignitatẽ necessitati fuisse prelatã. Trãsitura est quippe necessitas: tẽpusq; venturuꝫ quando sola inuicem pulchritudine sine vlla libidine pfruamur: quod maxime ad laudem referendũ est cõditoris: cui dicitur in psalmo. Cõfessionem τ decoreꝫ induisti. Iã cetera pulchritudo τ vtilitas creature: que homini licꝫ i istos labores miseriasq; proiecto atq; damnato spectanda atq; sumenda diuina largitate concessa est. Quo sermone terminari potest in celi et terre τ maris multimoda et varia pulchritudine: etiam ipsius lucis tanta copia: tanq; mirabili specie in sole ac luna τ syderibus: in opacitatibus nemorum: in coloribus et odoribus florum: in diuersitate ac multitudine volucrũ garrularuꝫ atq; pictarum: in multiformi specie tot tantorumq; animantium: quorum illa plus habent admirationis que molis minimum: plus enim formicularum τ apicularum opera stupemus: q̃ immensa corpora balenarum: in ipsius quoq; maris tam grandi spectaculo: cum sese diuersis colorib⁹ velut vestibus induit: τ aliqñ viride: atq; hoc multis modis: aliqñ purpureũ aliquãdo ceruleũ est. Quam porro delectabiliter spectat̃ etiã quãdocunq; turbat̃: τ fit inde maior suauitas quia sic demulcet intuentẽ: vt

non iacret ꝛ quatiat nauigantem. Quid cibo rum vsquequaqꝫ copia cõtra famẽ: qd saporũ diuersitas cõtra fastidiũ nature diffusa diuini tus nõ cocorũ arte ac labore quesita? Quãta i multis reb⁹ tuẽde ac recuperãde salutis auxi lia: ꝙ grata vicissitudo diei alternãtis ꝛ noctis aurarũ ꝙ blãda tẽperies: i fructib⁹ ꝛ pecorib⁹ idumẽtorũ cõficiẽdoꝝ quãta materies: oĩa cõ memorare quis possit? Hec aũt sola que a me velut i quẽdã aggerẽ sũt coartata: si vellẽ ve lut colligata iuolucra soluere atqꝫ discutere: quãta mihi mora eẽt in singulis quib⁹ plurima cõtinẽtur. Et hec oĩa miserorũ sũt dãnatorũqꝫ solatia: nõ premia beatorũ. Que igit̃ illa sũt si tot ac talia ꝛ tãta sunt ista? Quid dabit eis q̊s ꝑdestinauit ad vitã: q hec dedit eis quos prede stinauit ad mortẽ? Que bona in illa beata vita faciet eos sumere: pro qbus i hac miseria vni genitũ filiũ suũ voluit vsqꝫ ad mortẽ mala tan ta ꝑferre? Unde apostolus de ipsis in illud re gnũ ꝑdestinatis loquẽs. Qui ꝓprio inquit filio nõ pepercit: sꝫ pro nobis oĩb⁹ eũ tradidit: quo modo nõ ẽt cũ illo oĩa nobis donauit? Cũ hec promissio cõplebit̃: qd erim⁹: quales erimus q̃ bona i illo regno accepturi sum⁹: quãdoquidẽ christo moriẽte pro nobis tale iã pign⁹ accipim⁹ Qualis erit spũs hoĩs nullũ oĩno habẽs vitiuꝫ nec sub quo iaceat: nec cui cedat: nec cõtra qđ saltẽ laudabiliter dimicet: pacatissima virtute ꝑfect⁹? Rex ibi omniũ quanta ꝙ speciosa ꝙ certa sciẽtia: sine aliquo errore vel labore: vbi dei sapiẽtia de ipso suo fonte potabit̃ cũ sũma felicitate: sine vlla difficultate. Quale erit cor pus quod omnimodo spiritui subditũ: ꝛ eo suf ficiẽter viuificatũ: nullis alimonijs idigebit: nõ .n. aĩale sꝫ spiritale erit: hñs qdẽ carnis sed sine vlla carnali corruptione substantiam.

¶ De peruicacia quorũdã qui resurrectionem carnis quam sicut predictum est totus mũdus credit impugnant. Capitulũ. xxv.

Verũ de animi bonis quib⁹ post hãc vi tã beatissim⁹ perfruetur: non a nobis dissentiũt philosophi nobiles q de car nis resurrectiõe cõtẽdũt. Hanc quãtũ possũt negãt: sed credẽtes multi negantes paucissi mos reliquerũt: ꝛ ad christũ qui hoc quod istis videt̃ absurdũ i sua resurrectiõe mõstrauit: fi deli corde cõuersi sunt docti ꝛ idocti: sapiẽtes mũdi ꝛ isipiẽtes. Hoc .n. credidit mũdus: quod predixit de⁹ qui ẽt hoc predixit: ꝙ hãc rẽ mun dus fuerat crediturus. Neqꝫ .n. petri malefici is eã cũ laude credẽtiũ tãto ante ꝓnũciare cõ pulsus ẽ. Ille ẽ .n. deus quẽ sicut iã dixi aliquo tiẽs nec cõmemorare me piget: confitẽte por phyrio atqꝫ id oraculis deoꝝ suoꝝ probare cu piẽte: ipsa numina perhorrescũt. Quẽ sic lau dauit: vt eũ ꝛ deũ patrẽ ꝛ regẽ vocaret: absit .n. vt sic intelligẽda sint que predixit: quomo do volũt hi qui hoc cũ mundo non crediderũt: ꝙ mũdũ crediturũ eẽ predixit. Cur .n. nõ poti us ita sicut crediturus tãto ante predict⁹ ẽ mũ dus: nõ sicut paucissimi garriunt: qui cum hoc mũdo ꝙ crediturus ꝑdict⁹ ẽ credere noluerũt Si .n. ꝓpterea dicũt alio modo esse credenda ne si dixerit vana eẽ cõscripta: iniuriã faciant illi deo cui tã magnũ perhibẽt testimoniũ: tãtã prorsus ei vel etiã grauiorẽ faciũt iiuriã: si alr̃ dicũt eẽ intelligenda: non sicut mundus ea cre didit quem crediturum ipse laudauit: ipse pro misit: ipse cõpleuit. Cur enim non potest face re vt resurgat caro ꝛ viuat in eternũ? An pro pterea credendũ nõ est id eum esse facturum quia maluꝫ est atqꝫ indignũ deo. Sed de oĩpo tentia eius que tot ꝛ tanta facit icredibilia: iaꝫ multa diximus si volunt inuenire quod omni potens non potest habent prorsus ego dicam mentiri non potest. Credamus ergo quod põt: non credendo quod non potest. Non itaqꝫ cre dentes ꝙ mẽtiri possit credãt esse facturũ qđ facturum esse promisit. Et sic credant sicut id credidit mũdus: quem crediturum esse ꝑdixit quem crediturum esse laudauit: quem creditu rũ esse promisit: quem credidisse iam ostendit: hoc autem malũ esse vnde demonstrauit. Nõ erit illic vlla corruptio quod est corporis malũ De ordine elementorum iaꝫ disputauimus: de alijs hominum coniecturis satis dixim⁹. Quã ta sit futura in corpore incorruptibili facilitas motus: de presentis valitudinis bone tempe ramento: que vtiqꝫ nullo modo illi comparan da est imortalitati: in libro. xiij°. satis vt opinor oñdimus: legãt supiora operis huius qui vel non legerunt: vel nolunt recolere qđ legerũt.

¶ Quomodo porphyrij diffinitio qua beatis animis putatur corpus esse fugiendum ipsius platõis sñia destruatur qui dicit summum de um dijs ꝓmisisse vt nunquam corporibus exu erentur. Capitulum. xxvi.

Sed porphyrius ait iquiũt vt beata sit aĩa corpus oẽ eẽ fugiẽdum: nihil ergo

ꝓdeſt quia incorruptibile diximus futurũ cor
pus:ſi anima beata non erit niſi corpus omne
effugerit. Sed iã ⁊ hic i libro memorato quãtũ
oportuit diſputaui: verũ hic vnũ idẽ tãtũ ꝯme
morabo. Emẽdet libros ſuos iſtoꝝ omniũ ma
giſter plato:⁊ dicat eoꝝ deos vt beati ſint ſua
corpora fugituros.i.eẽ morituros:quos in ce/
leſtibꝰ corporibꝰ dixit iclusos. Quibꝰ tñ deus a
quo facti ſũt:quo poſſent eẽ ſecuri imortalita/
tẽ.i.in eiſdẽ corporibꝰ eternã pmãſionẽ: nõ eo
rũ natura id hñte:ſꝫ ſuo cõſilio p̃ualẽte ꝓmiſit.
Ubi ẽt illud euertit qđ dicũt:qm̃ ẽ ipoſſibile i õ
reſurrectionẽ carnis nõ eẽ credẽdã. Aptiſſime
qppe iuxta eũdẽ pħꝫ: vbi dijs a ſe factis ꝓmiſit
deꝰ nõ factꝰ imortalitatẽ:qđ ipoſſibile ẽ ſe dixit
eẽ facturꝝ. Sic.n.eũ locutũ narrat plato. Quo
niã eſtis orti iquit imortales eẽ ⁊ idiſſolubiles
nõ poteſtis. Nõ tñ diſſoluemini: neqꝫ vos vlla
mortis fata perimẽt:nec erũt valẽtiora:q̃ꝫ con
ſiliũ meũ:qđ maiꝰ ẽ viculũ ad ppetuitatem ve
ſtram:q̃ꝫ illa quibꝰ eſtis colligati. Si nõ ſolũ ab
ſurdi:ſꝫ ſurdi nõ ſũt q hec audiũt:nõ vtiqꝫ dubi
tãt dijs factis ab illo deo q eos fecit ꝺm plato/
nẽ qđ ẽ ipoſſibile fuiſſe ꝓmiſſum. Qui.n.dicit
vos quidẽ imortales eẽ nõ poteſtis. ſꝫ mea vo
lũtate imortales eritis:qđ aliud dicit q̃ꝫ id qđ
fieri nõ põt me faciẽte tñ eritis? Jlle igit̃ carnẽ
icorruptibilẽ:imortalẽ:ſpũalẽꝫ reſuſcitabit: q
iuxta platonẽ id qđ ipoſſibile ẽ ſe eẽ facturũ ꝓ
miſit. Quid adhuc qđ promiſit deꝰ ꝙ deo ꝓmit
tẽti credidit mũdus:q ẽt ipſe ꝓmiſſus ẽ credi/
turus:eẽ ipoſſibile clamãt:qñqdẽ nos deũ qui
ẽt ꝺm platonẽ facit ipoſſibilia:id facturũ eẽ cla
mamꝰ? Nõ ẽ vt beate ſint aĩe corpus ẽ oẽ fugi
endũ:ſed corpus icorruptibile recipiẽdũ. Et i
quo cõueniẽtiꝰ icorruptibili corpore letabũtur
q̃ꝫ i quo corruptibili gemuerũt? Sic.n.nõ i eis
erit illa dira cupiditas quã poſuit ex platone
Uirgiliꝰ vbi ait. Rurſus ⁊ icipiẽt i corpora vel
le reuerti. Sic iquã cupiditatẽ reuertendi ad
corpora nõ habebũt:cũ corpora i q̃ reuerti cu/
piũt ſecũ habebũt:⁊ ſic habebũt vt nunq̃ꝫ non
habeant:nũq̃ꝫ ea prorſus vel ad exiguũ quãli/
bet tempus vlla morte deponant.

¶ De cõtrarijs diffinitionibꝰ platonis atqꝫ por
phyrij:in quibus ſi vterqꝫ alteri crederet:a ve
ritate neuter deuiaret. Capitulũ.xxvij.

Singula q̃dã dixerũt plato et porphy/
riꝰ que ſi iter ſe ꝯmunicari potuiſſent:
facti eẽnt fortaſſe chriſtiani. Plato di
xit ſine corporibꝰ aĩas i eternũ eẽ nõ poſſe. Jđ
eniꝫ dixit ẽt ſapiẽtiũ aĩas poſt quãlibet lõgũ tẽ
pus tñ ad corpora redituras. Porphyriꝰ auteꝫ
dixit animã purgatiſſimã cũ redierit ad patrẽ:
ad hec mala mũdi nunq̃ꝫ eẽ redituram. Ac p hoc
qđ verũ vidit plato ſi dediſſet porphyrio:etiaꝫ
iuſtoꝝ atqꝫ ſapiẽtiũ purgatiſſimas aĩas ad hu
mana corpora redituras. rurſus qđ verũ vidit
porphyrius ſi dediſſet platoni:nũq̃ꝫ redituras
ad miſerias corruptibilis corporis aĩas ſanctaſ
vt nõ ſinguli hec ſingula:ſꝫ ãbo vt ſinguli vtrũ
qꝫ dicerẽt:puto ꝙ viderẽt eẽ iã cõſequẽs vt ⁊
redirẽt aĩe ad corpora:⁊ talia reciperẽt corpo
ra:i qbus beate atqꝫ imortalit̃ viuerẽt:quoniã
ꝺm platonẽ ẽt aĩe ſancte ad humana corpora
redibũt:ſecũdũ Porphyriũ ad mala mũdi hu
ius ſancte aĩe nõ redibũt. Dicat itaqꝫ cũ plato
ne porphyriꝰ: redibũt ad corpora: dicat plato
to cum porphyrio nõ redibũt ad mala ⁊ ad ea
corpora redire conſentiẽt:in quibꝰ nulla patiã
tur mala. Hec itaqꝫ nõ erunt niſi illa que ꝓmi
ſit deꝰ:beatas aĩas i eternũ cũ ſua eterna car/
ne facturus. Hoc.n.quãtũ exiſtimo iam facile
nobis cõcederẽt ambo: vt q faterentur ad im
mortalia corpora redituras aĩas eſſe ſanctoꝝ
ad ſua illas redire pmitterent:i quibꝰ mala hu/
ius ſeculi pertulerũt:i quibꝰ deũ: vt his malꝭ ca
rerẽt pie fideliterqꝫ coluerũt.

¶ Quid ad verã reſurrectiõis fidem vel plato
vel labeo vl̃ ẽt varro cõferre potuerit:ſi opini
ones eoꝝ i vnã ſẽtẽtiã cõueniſſent. Ca.xxviij.

Nonnulli noſtrum propter quoddam
preclariſſimũ loquẽdi genꝰ: ⁊ propter
nõnulla que veraciter ſenſit:amanteſ
platonẽ dicũt eũ aliqd ſimile nobis ẽt de mor/
tuoꝝ reſurrectiõe ſenſiſſe. Quod quidẽ ſic tan
git i libris de republica Tullius: vt eum luſiſ/
ſe potius q̃ꝫ ꝙ id verum eſſet affirmando dice
re voluiſſe. Jnducit hominem reuixiſſe: ⁊ nar/
raſſe quedam que platonicis diſputationibus
congruebant. Labeo etiam duos dicit vno
die fuiſſe defunctos ⁊ occurriſſe inuicẽ in quo
dam compito. Deinde ad corpora ſua iuſſos fu
iſſe remeare: ⁊ conſtituiſſe inter ſe amicos ſe eſ
ſe victuros:atqꝫ ita eſſe factum donec poſtea
morerentur. Sed iſti auctores talem reſurre/
ctionem corporis factam fuiſſe narrarũt:qua/
les fuerũt eoꝝ q̊s reſurrexiſſe nouimꝰ: ⁊ huic
qdẽ redditoſ vite:ſꝫ nõ eo mõ vt nõ morerẽtur
vlterius. Mirabilius aũt quoddam Marcus

varro ponit ĩ libris quos ɔscripsit de gēte popu
li romani: cuius putaui verba ipsa ponēda. Ge
nethiliaci qdā scripserūt iquit esse ĩ renascēdis
hoibus quā appellant palingenesiā greci: hanc
scripserūt ɔfici ĩ annis numero quadringentis
quadragita vt idē corpus ꝛ eadē aīa q̄ fuerant
ɔiūcta ĩ hoīe aliqñ eadē rursus redeāt ĩ ɔiūctio
nē. Iste varro qdē siue genethiliaci illi nescio q:
nō.n. noīa eoꝝ ꝑdidit: quoꝝ cōmemorauit sen-
tētiā: aliquid dixerūt qđ licet falsū sit: cū eīz se-
mel ad eadē corpora q̄ gesserūt aīe redierūt nū
quā ea postea sūt relicture: tñ multa illius ĩpos-
sibilitas q̄ ɔtra nos isti garriūt argumēta ɔuellit
ꝛ destruit. Qui.n. hec sentiūt siue senserūt: non
eis visū est fieri nō posse: vt dilapsa cadauera ĩ
auras: ĩ puluerē: ĩ cinerē: in humores: in corpo-
ra vescētiū bestiaꝝ: vel ipsoꝝ quoqꝫ hoīuz: ad
id rursus redeāt qđ fuerūt. Quapropter plato
ꝛ porphyrius: vel potius qcūqꝫ illos diligūt et
adhuc viuūt: si nobis cōsentiūt: etiam scās aīas
ad corpora redituras sicut ait plato: nec tñ ad
mala vlla redituras sicut ait porphyrius: vt ex
his fiat ɔsequens qđ fides ꝓdicat xp̄iana: talia
corpora recepturas ĩ quibus sine vllo malo in
eternū feliciter viuāt: Assumāt etiā hoc de var
rone: vt ad eadē corpora redeant ĩ qbus antea
fuerunt: et apud eos tota questio de carnis in
eternum resurrectione soluetur.

¶ De qualitate visionis qua ĩ futuro seculo san
cti deum videbunt. Capitulum. xxix.

Nunc iā qd acturi sint ĩ corporibus ĩmor
talibus atqꝫ spūalibus sancti nō adhuc
eoꝝ carne carnaliter sed spūaliter iam
viuēte quātū dñs dignat̄ adiuuare videamus
ꝛ illa qdē actio vel potius quies atqꝫ otiū quale
futuꝝ sit si veꝝ velim dicere nescio. Nō.n. hoc
vnqꝫ ꝑ sēsus corporis vidi. Si aūt mēte.i. itelli-
gētia vidisse me dicā: q̄tū ē aut qd ē nr̄a itelligē
tia ad illā itelligētiā: Ibi est.n. pax dei q̄ sicut di
cit apl̄us superat oēz sensū vł itellectū: quē ni
si nr̄z: aut fortasse etiā scōꝝ angl̄oꝝ: nō eīz etiā
dei. Si ergo sācti ĩ dei pace victuri sūt: ꝓfecto
ĩ ea pace victuri sunt q̄ superat oēz itellectum.
Qm̄ ꝙ nostrū qdē superat nō est dubium: si aūt
superat ꝛ angl̄oꝝ: vt nec ipsos excepisse videa
tur q ait oēz itellectū: secūdū hoc dictū esse de-
bemus accipere qꝛ pacē dei qua ipse deus pa-
catus est sicut ds̄ nouit nō eā nos sic possumus
nosse: nec vlli angeli. Superat itaqꝫ oēz itelle-
ctū nō dubiū ꝙ ꝓter suū. Sed qꝛ ꝛ nos ꝓ modo
nostro pacis eius participes facti: sūmā ĩ nobis
atqꝫ iter nos ꝛ cū ipso pacē: q̄tū nr̄z sūmū ē ob-
tinebimus. Isto modo ꝓ suo modo sciūt eaz scī
angeli: hoīes aūt nūc lōge infra q̄tūlibet ꝓue-
ctu mētis excellāt. Cōsiderandū est eīz quātus
vir dicebat. Ex parte scimus: ꝛ ex parte pro-
phetamus: donec veniat qđ ꝑfectū ē. Et vide
mus nūc ꝑ speculū ĩ enigmate: tūc aūt facie ad
faciē. Sic iā vidēt sancti angeli: q etiā nostri an-
geli dicti sūt: qꝛ eruti de ꝑtāte tenebraꝝ: ꝛ acce
pto spūs pignore translati ad regnū xp̄i: ad eos
angelos iā cepimus pertinere: cū quibus no-
bis erit scā atqꝫ dulcissima de qua iaz tot libros
scripsimus dei ciuitas ipsa cōmunis. Sic sunt
ergo angeli nostri q sunt angeli dei: quēadmo-
dū xp̄s dei xp̄s est noster. Dei sunt quia deum
nō reliquerūt: nostri sunt: quia suos ciues nos
habere ceperunt. Dixit autem dominus iesus:
videte ne contemnatis vnum de pusillis istis:
dico enim vobis quia angeli eorum ĩ celis sem
per vident faciem patris mei: qui ĩ celis est: Si
cut ergo illi vident ita ꝛ nos visuri sumus: sed
nōdū ita videmus: propter quod ait apostolus
qđ pauloante dixi. Uidemus nūc per speculuz
ĩ enigmate: tūc aūt facie ad faciē. Premiū ita-
qꝫ fidei nobis visio ista seruatur. De qua ꝛ ioan
nes apl̄us loquēs: cū apparuerit inquit sil̄es ei
erimus: qm̄ videbimus eū sicuti est. Facies aūt
dei manifestatio eius itelligēda est: nō aliquod
tale mēbroꝝ quale nos habemus in corpore: at
qꝫ isto noie nūcupamus. Quapropter cū a me
queritur: quid acturi sunt sancti in illo corpore
spirituali nō dico quod iā video: sed dico quod
credo: secūdū illud quod ĩ psalmo lego. Credi-
di ꝓpter quod locutus sū. Dico itaqꝫ visuri sunt
deū ĩ ipso corpore: sed vtrū per ipsum sicut per
corpus nūc videmus solē: lunā: stellas: mare: ac
terrā: ꝛ que sunt ĩ ea nō parua questio est. Duꝝ
est enim dicere ꝙ sancti talia corpora tūc habe-
bunt: vt non possint oculos claudere atqꝫ ape-
rire cū velint. Durius aūt ꝙ ibi deum quisquis
oculos clauserit nō videbit. Si eīz propheta he
liseus pueꝝ suū giezi absens corpore vidit acci
piētē munera que dedit ei naaman syrus: quē
propheta memoratus a lepre deformitate mū-
dauerat: quod seruus nequā dño suo nō vidē-
te latēter se fecisse putauerat: quāto magis ĩ il-
lo corpore spirituali videbunt sancti omnia nō
solū si oculos claudāt: veꝝ etiaz vnde sunt cor-
pore absentes. Tunc enim erit perfectum illud

de quo loquēs apl's: ex parte iquit scimus: ⁊ ex
parte prophetamus: cuȝ aūt venerit qđ perfe-
ctum est: euacuabitur qđ ex parte est. Deīde vt
quomodo posset aliqua silitudine ondderet: quā
tū ab illa que futura est distet hec vita: nō qua-
liūcūq; hoiuȝ: verūetiā qui precipua hic sancti
tate sunt prediti cū essem iquit paruulus: quasi
paruulus sapiebam: quasi paruulus loquebar:
quasi paruulus cogitabā. Cū aūt factus sū vir:
euacuaui: ea que paruuli erāt. Uidemus nunc
per speculū i enigmate: tūc aūt facie ad facieȝ.
Nūc scio ex parte: tūc aūt cognoscā sicut ⁊ ego
cognit⁹ sū. Si ergo i hac vita vbi hoiuȝ mirabi-
liū prophetia ita cōparāda est illi vite quasi par
uuli ad iuuenē: illos tū heliseus seruū suū acci-
pientē munera vbi ipse nō erat. ita ne cū vene-
rit quod perfectū est: nec iā corpus corruptibi-
le aggrauabit aiaȝ: sȝ icorruptibile nihil ipediet
illi sancti ad ea que vidēda sūt oculis corporeis
quibus heliseus absens ad seruū suū vidēdum
nō idiguit idigebūt. Nā secūdū iterpretes. lxx.
ista sunt ad giezi verba pphete. Nōne cor meū
erat tecū: qn̄ ɔuersus est vir de curru i obuiā ti-
bi: ⁊ accepisti pecuniā ⁊ cetera. Sicut aūt ex he
breo iterpretatus ē presbyter hieronymus: nō-
ne cor meū iquit i presenti erat qn̄ reuersus est
hō de curru suo i occursuȝ tui. Corde ergo suo
se dixit hoc vidisse ppheta: adiuto qdē mirabili
ter nullo dubitāte diuinitus. Sed quāto ampli
us tūc oēs munere isto abūdabūt: cū deus erit
oia i oibus: habebūt tn̄ etiā illi oculi corporei of-
ficiū suū: ⁊ i loco suo erūt: vteturq; ille spiritus
per spirituale corpus. Neq; eiȝ ⁊ ille propheta
qr nō eis idiguit vt videret absentē: nō eis vsus
est ad vidēda presētia: que tn̄ spū videre posset
etiā si illos clauderet: sicut vidit absentia: vbi cū
eis ipse nō erat. Absit ergo vt dicamus illos san
ctos illa vita deū clausis oculis nō visuros: quē
spiritu semper videbūt: sed vtrū videbūt ⁊ per
oculos corporis cum eos apertos habebūt ide
questio est. Si eiȝ tātū potuerū t i corpore spiri-
tuali eo modo vtiq; etiā ipsi oculi spūales quā-
tū possunt isti quales nūc habemus: pculdubio
per eos deus videri nō poterit. Lōge itaq; alte
rius erūt potentie: si p eos videbitur icorporea
illa natura: que nō ɔtinetur loco: sed vbiq; to-
ta est. Nō eiȝ quia dicimus deū ⁊ i celo esse ⁊ i
terra: ipse quippe ait per prophetā: celū ⁊ terrā
ego ipleo: aliā partē dicturi sumus eū i celo ha
bere: ⁊ aliā i terra: sȝ totus i celo ē: totus i terra:
nō alternis tēporibus: sed vtrūq; simul qđ nul-
la corporalis natura potest. Uis itaq; prepollē-
tior oculoꝝ erit illoꝝ: nō vt acutius videant q̄
qdā perhibētur videre serpētes vel aqle: quā-
talibet eiȝ acrimonia cernēdi eadē quoq; aialia
nihil aliud possunt videre q̄ corpora: sed vt vi
deāt ⁊ icorporalia. Et fortasse ista ꝟtus magna
cernēdi data fuerit ad horā etiam i isto mortali
corpore oculis sancti viri iob: qn̄ ait ad deū. In
obauditu auris obaudiebā te prius: nūc auteȝ
oculus meus videt te: ppterea ꝺspexi memet-
ipsum ⁊ distabui: ⁊ existimaui me terrā ⁊ cine-
rem. Quāuis nihil hic prohibebat oculū cordis
itelligi: de quibus oculis ait apostolus. Illumi-
natos oculos habere cordis vestri. Ipsis aūt vi
deri deū cum videbitur christianus ambigit ne
mo: qui fideliter accipit qđ ait ille magister de-
us. Beati mundo corde quoniam ipsi deum vi-
debunt. Sed vtrum etiam corporalibus ibi
oculis videatur: hoc i ista questione versamus.
Illud enim quod scriptum est. ⁊ videbit omnis
caro salutare dei: sine vllius nodo difficulta-
tis sic intelligi potest ac si dictum fuerit. Et vi-
debit omnis homo christum dei: qui vtique in
corpore visus est et in corpore videbitur: quan
do viuos ⁊ mortuos iudicabit. Quod autē ipse
sit salutare dei: multa sunt alia testimonia scri-
pturarum: sed euidentius venerādi illius senis
simeonis verba declarant. Qui cum infantem
christum accepisset in manus suas: nunc inquit
dimittis domine seruum tuum secundum ver
bum tuum in pace: quoniam viderūt oculi mei
salutare tuum. Illud etiam quod ait suprame-
moratus iob: sicut in exemplaribus que ex he-
breo sunt inuenitur: ⁊ in carne mea videbo deū
resurrectionem quidem carnis sine dubio pro-
phetauit. Non tamen dixit per carnē meā. Qđ
quidē si dixisset: posset deus christus itelligi qui
p carnē i carne videbit. Nunc vero potest ⁊ sic
accipi. In carne mea videbo deum saluatorem
meū: ac si dixisset: i carne mea ero cum videbo
deū. Et illud quod ait apl's: facie ad faciē: non
cogit vt deum per hanc faciem corporaleȝ vbi
sūt oculi corporales: nos visuros eē credamus
quem spiritu sine itermissione videbimus. Nisi
enim esset etiam interioris hominis facies non
diceret idem apostolus. Nos autem reuelata
facie gloriaȝ domini speculantes in eandē ima
ginē transformamur: de gloria in gloriaȝ tanq̄
ad dn̄i spiritū. Nec aliter intelligimus quod in

psalmo canit᷑. Accedite ad eū ⁊ illuminamini:
⁊ facies vr̄e nō erubescēt. Fide qppe accedit᷑
ad deum: quaȝ cordis eē constat non corporis:
Sed quia spiritale corpus nescimus quantos
habebit accessus: de re quippe inexperta loqui
mur: vbi aliqua que aliter itelligi neq̄at diuina
rum scripturarum non occurrit: sȝ succurrit au
ctoritas: necesse est vt contingat in nobis quod
legitur in libro sapientie. Cogitationes mortali
um timide ⁊ incerte prouidentie nostre. Ratio
cinatio quippe illa philosophoꝝ qua disputant
ita mentis aspectu intelligibilia videri: ⁊ sensu
corporis sensibilia idest corporalia vt nec intel
ligibilia per corpus: nec corporalia per seipsaȝ
mens valeat intueri si posset nobis esse certissi
ma profecto certum esset per oculos corporis
etiaȝ spirituales nullo modo posse videri deū.
Sȝ istaȝ rōcinationē ⁊ vera ratio ⁊ ꝓphetica ir
ridet auctoritas. Quis enī ita sit auersus a vo:
vt dicere audeat deuȝ corporalia ista nescire?
Nunqd ergo corpus habet: ꝑ cuius oculos ea
possit adiscere? Deide quod de ꝓpheta heliseo
pauloante diximꝰ: nōne satis īdicat etiā spiritu
non ꝑ corpus posse cerni corporalia? Qn̄ enim
seruꝰ ille munera accepit: vtiq̄ȝ corporaliter ge
stuȝ ē: qꝺ tn̄ ꝓpheta nō ꝑ corpus sȝ ꝑ spirituȝ vi
dit. Sicut ergo constat vdieri corpora spiritu:
qd si tanta erit potentia spiritualis corporis: vt
corpore videat᷑ ⁊ spiritꝰ? spiritus enī est deus.
Deinde vitā q̄dē suaȝ qua nūc viuit ī corpore: et
hec terrena mēbra vegetat facitq̄ȝ viuētia ite
riore sensu q̄sq̄ȝ non ꝑ corporeos oculos nouit:
alioꝝ vero vitas cū sint inuisibiles ꝑ corpus vi
det: Nā vn̄ viuentia discernimꝰ a nō viuētibus
corpora: nisi corpora simul vitasq̄ȝ videamus:
quas nisi ꝑ corpus videre no possumus. Vitas
aūt sine corporibꝰ corporeis oculis nō videmꝰ.
Quāobrē fieri pōt: valdeq̄ȝ credibile ē: sic nos
esse visuros mundana tunc corpora celi noui ⁊
terre noue: vt deū vbiq̄ȝ p̄ñteȝ ⁊ vniuersa etiā
corporalia gubernātē ꝑ corpora q̄ gestabimus
⁊ q̄ ꝯspicimus quaquauersuȝ oculos duxerimꝰ
clarissima ꝑspicuitate videamꝰ: non sicut nunc
iuisibilia dei ꝑ ea q̄ facta sunt intellecta ꝯspici-
unt᷑: ꝑ speculū ī enigmate ⁊ ex parte vbi plus ī
nobis valet fides qua credimꝰ q̄ȝ reꝝ corpora-
liū spēs quā ꝑ oculos cernimꝰ corporales: sȝ si-
cut hoies inter quos viuētes motusq̄ȝ vitales
exercētes viuimꝰ: mox vt aspicimꝰ nō credimꝰ
viuere sȝ videmꝰ cū eoꝝ vitā sine corporibꝰ vi-
dere neq̄amꝰ: quaȝ tn̄ ī eis ꝑ corpora remota oī
ābiguitate ꝯspicimꝰ. Ita quacūq̄ȝ spiritualia il
la lumīa corpoꝝ nostroꝝ circūferemꝰ ī corpore
um deū oīa regentē etiā ꝑ corpora ꝯtuebimur.
Aut ergo sic ꝑ illos oculos videbit᷑ ds̄ vt aliqd
hēant ī tāta excellētia mēti simile: quo ⁊ incorpo-
rea natura cernat᷑. qꝺ vllis exēplis siue scriptu
raꝝ testimonijs diuinaꝝ vel difficile vl̄ īpossibi
le ē oñdere. Aut qꝺ ē itelligēdū facilꝰ ita ds̄ no
bis erit notꝰ atq̄ȝ ꝯspicuꝰ: vt videat᷑ spū a singul̄
nob̄ ī singul̄ nob̄: videat᷑ ab alt̄o ī alt̄o: videat᷑ ī
seipso: videat᷑ ī celo nouo ⁊ ī t̄ra noua: atq̄ȝ ī oī
q̄ tūc fuerit creatura: videat᷑ ⁊ ꝑ corpora in oī
corpore quocūq̄ȝ fuerit spūalis corporis ocl̄i
acie ꝑueniēte directi: patebūt ēt cogitatiōes ī-
uicē nobis. Tūc. n. īplebit᷑ qꝺ apl̄s cū dixisset
nolite an̄ tempus quicq̄ȝ iudicare: mox addidit
donec veniat dominus et illuminet abscōdita
tenebrarum: ⁊ manifestet cogitationes cordis:
⁊ tunc laus erit vnicuiq̄ȝ a deo.

¶ De eterna felicitate ciuitatis dei sabbatoq̄ȝ
perpetuo. Capitulum. xxx.

Quanta erit illa felicitas: vbi nullū erit
malū: nulluȝ latebit bonū vacabit᷑ dei
laudibꝰ: q erit oīa in oībꝰ? Nā qd aliud
agat᷑: vbi neq̄ȝ vlla desidia cessabit᷑: neq̄ȝ vlla
īdigētia laborabit᷑ nescio. Admoneor ēt scō cā-
tico vbi lego vel audio. Btī q hītāt ī domo tua
dn̄e: ī scl̄a scl̄oꝝ laudabūt te. Oīa mēbra ⁊ vi-
scera īcorruptibil̄ corporis q̄ nc̄ videmꝰ ꝑ vsus
necessitatis varios ⁊ motꝰ distributa: qm̄ tūc n̄
erit ipsa necessitas: sȝ plena: certa: secura: sēpi-
terna felicitas. ꝓficiēt laudibꝰ dei. Oēs qppe
illi de qbꝰ iā sū locutꝰ: q nūc latēt harmonie cor
poralis numeri n̄ latebūt: ītrīsecꝰ ⁊ extrīsecꝰ ꝑ
cūcta corporis dispositi: ⁊ cū ceťis rebꝰ que ibi
magne atq̄ȝ mirabiles videbūt᷑: rōnales mētes
ī tāti artificis laude rōnabil̄ pulchritudīs dele-
ctatiōe succedēt. Qui motꝰ illic taliū corporuȝ
sint futuri: temere diffinire non audeo: quod
excogitare non valeo: tamen ⁊ motus ⁊ status
sicut ipsa species decens erit: quicūq̄ȝ erit vbi
quod non decebit non erit: Certe vbi volet
spiritus ibi erit protinus corpus: nec volet ali-
quid spiritus quod nec spiritum possit decere
nec corpus. Vera ibi gloria erit: vbi laudantis
nec errore quisquam nec adulatione laudabi-
tur verus honor: qui nl̄li negabitur digno: nul-
li deferetur indigno. Sed nec ad deum ambi-
et vllus indignꝰ: vbi nullus ꝑmittetur esse nisi

dignus. Uera pax ibi est. vbi nihil aduersi nec a se ꝓso nec ab alio ꝗſꝗ patieť: p̄remiū virtutis erit ipse q virtutē dedit: eiꝗ seipsū quo melius ⁊ maius nihil possit eē ꝓmisit. Quid ē eni aliud qđ ꝑ ꝓphetā dixit. Ero illoꝝ d̄s: ⁊ ipsi mihi erūt plebs: nisi ego ero vn̄ satieť: ego ero q̄cunꝫ ab oibus honeste desideranť: ⁊ vita ⁊ salus ⁊ victꝰ ⁊ copia ⁊ gloria ⁊ honor ⁊ pax ⁊ oia bona. Sic enim ⁊ illud recte itelligiť qđ ait apl's vt sit deꝰ oia in [illegible]ibus. Ipse finis erit desideriorꝝ nr̄orū: q sine fine videbiť: sine fastidio amabiť: sine fatigatiōe laudabiť: h̄ munꝰ: hic affectꝰ: hic actus ꝓfecto erit oibus: sicut ipsa vita et̄na cōis. Ceteꝝ q futuri sint ꝓ meritis p̄mioꝝ etiā gradus honoꝝ atꝫ gloriaꝝ qs est idoneꝰ cogitare? q̄tomagis dicere: ꝙ tn̄ futuri sint nō est ambigēdū. Atꝫ id etiā beata illa ciuitas magnū i se bonū videbit: qđ nulli superiori ullus iferior inuidebit: sicut nūc nō inuidēt archāgelis angeli ceteri: tā nollet eē vnusqsꝫ qđ nō accepit: q̄uis sit pacatissimo cōcordie vinculo ei q accepit obstrictꝰ. q̄ nec i corpore vult oculus eē q ē digitꝰ cū mēbrū vtrūꝫ ꝯtineat totius carnis pacata cōpago. Sic itaꝫ hēbit donū alius alio minus vt hoc quoꝫ donū habeat nec velit amplius. Nec ideo libeꝝ arbitriū nō habebūt: q2 peccata eos delectare nō poterūt: Magis qppe erit libeꝝ a delectatiōe peccādi: vsꝫ ad delectationē nō peccādi indeclinabilē libertatē. Nā primū libeꝝ arbitriū qđ homini datū ē qn̄ primū creatus ē rectus: potuit nō peccare: sed potuit ⁊ peccare: hoc aūt nouissimū eo potentius erit: quo peccare nō poterit. Ueꝝ hoc q3 dei munere: nō sue possibilitate nature. Aliud est. n. esse deū: aliud participē dei: deus natura peccare nō pōt: particeps vero d̄i ab illa accipit vt peccare nō possit. Seruandi aūt gradus erāt diuini muneris: vt primū dareť libeꝝ arbitriū quo nō peccare hō posset: nouissimū quo peccare n̄ posset: atꝫ illud ad cōparādum meritū: hoc ad recipiēdū premiū ꝑtineret. S3 q2 peccauit ista natura cū peccare potuit: largiore gr̄a liberať: vt ad eā ꝑducať libertatē in qua peccare non possit. Sicut eni prima imortalitas fuit quam peccādo adā ꝑdidit posse non mori: nouissima erit nō posse mori ita primū libeꝝ arbitriū posse nō peccare: nouissimū nō posse peccare. Sic eni erit inamissibilis volūtas pietatis ⁊ eqtatis quō ⁊ felicitatis. Nā vtiꝫ peccādo nec pietatem nec felicitatē tenuimꝰ: volūtatē vero felicitatis nec ꝑdita felicitate ꝑdidimꝰ. Certe deus ipse nunqd q2 peccare non pōt ideo libeꝝ arbitriū hr̄e negandus ē? Erit ergo illiꝰ ciuitatis ⁊ vna in oibꝰ ⁊ iseparabilis in singulis volūtas libera: ab oi malo liberata ⁊ ipleta omni bono: fruēs ideficiēter eternoꝝ iocūditate gaudiorū oblita culpaꝝ oblita penarū: nec tn̄ ideo sue liberationis oblita: vt liberatori suo sit ingrata. Quātū ergo attinet ad sciētiā rōnalē: memor p̄teritoꝝ etiā maloꝝ suoꝝ: q̄tū aūt ad expientis sensum ꝓrsus imemor. Nā ⁊ peritissimus medicus sicut arte sciunť oēs fere morbos corporis nouit: sicut aūt corpore sentiūť plurimos nescit: quos ipse non ē passus. Ut ergo scientie maloꝝ due sunt: vna qua potētiā mētis nō latent: altera q̄ experientis sensibꝰ inherent: aliť qppe sciunť oia vitia ꝑ sapīe doctrinā: aliter ꝑ insipiētis pessimā vitā: ita ⁊ obliuiones maloꝝ due sunt. aliter ea nanꝫ obliuisciť eruditus et doctꝰ: aliť expertus ⁊ passus. Ille si peritiam negligat: iste si miseria careat. Scđm hanc obliuionē quā posteriore loco posui: nō erūt memores sancti p̄teritoꝝ maloꝝ. Carebūt eni3 oibus malis: ita vt penitꝰ deleanť de sensibus eorū ea tn̄ potentia sciētie que magna i eis erit: non solū sua preterita: sed etiā dānatoꝝ eos sempiterna miseria nō latebit. Alioqn si se miseros fuisse nescituri sunt: quō sicut ait psalmus misericordias dn̄i in eternū cantabūt? Quo cantico in gloriam gr̄e xp̄i cuius sanguine liberati sumus: nihil erit ꝓfecto illi iocundius ciuitati. ibi ꝑficieť: vacate ⁊ videte qm̄ ego sum deus. Qđ erit vere maximū sabbatū nō hn̄s vesperā: qđ ꝯmendauit dn̄s in primis operibus mundi vbi legiť. Et requieuit deus in die septima ab oibus opibus suis q̄ fecit ⁊ bn̄dixit d̄s diē septimū: ⁊ sanctificauit eū q2 in eo requieuit ab oibus operibꝰ suis q̄ inchoauit deus facere. Dies eni septimus etiā nos ipsi erimus: qn̄ eius fuerimꝰ benedictione ⁊ sanctificatiōe pleni atꝫ refecti Ibi vacātes videbimꝰ qm̄ ipse est deus qđ nobis ipsi esse voluimꝰ: qn̄ ab illo cecidimꝰ audientes a seductore eritis sicut dij. ⁊ recedētes a vero deo quo faciente dij essemꝰ eius participatione nō desertiōe. Quid eni sine illo fecimus: nisi ꝙ in ira eius defecimꝰ: a quo refecti ⁊ gratia maiore ꝑfecti vacabimꝰ in eternū vidētes quia ipse est deus quo pleni erimus qn̄ ipse erit oia in oibus. Nam ⁊ ipsa opera bona nostra: quando ipsius potius itelliguntur ꝙ nostra: tunc no-

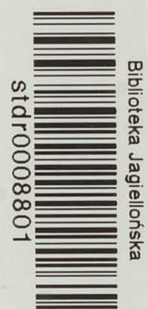
bis ad hoc sabbatum adipiscendum imputã-
tur. Quia si nobis ea tribuerimꝰ seruilia erũt
cum de sabbato dicatur. Omne opus seruile
in eo non facietis. Propter quod ⁊ per ezechi
elem prophetam dicitur. Et sabbata mea de-
di eis in signum inter me ⁊ inter eos: vt scirẽt
quia ego dominus qui sanctifico eos. Hoc
perfecte tunc sciemus quando perfecte vaca
bimus: ⁊ perfecte videbimus quia ipse est de-
us. Ipse etiam numerus etatum veluti dierũ
si secundũ eos articulos temporis computẽ-
tur qui in scripturis videntur expressi: iste sab
batismus euidentius apparebit quoniam se-
ptimus inuenit. Ut prima etas tanq̃ primus
dies sit ab adam vsque ad diluuium. Secun-
da inde vsque ad abraã: non equalitate tem-
porum: sed numero generationũ denas quip-
pe habere reperiuntur. Hinc iam sicut mat-
theus euangelista determinat: tres etates vs-
que ad christi subsequuntur aduentũ: que sin
gule denis ⁊ quaternis generationibus expli
cantur ab abraam vsque ad dauid vna. Alte
ra inde vsque ad transmigrationem in baby-
loniam. Tertia inde vsque ad christi carnalẽ
natiuitatem. Fiunt itaque omnes quinque
Sexta nunc agitur nullo generationum nu-
mero metienda: propter id quod dictum est.
Non est vestrum scire tempora que pater po
suit in sua potestate. Post hanc tanq̃ in die se
ptimo requiescet deus: cum eundem diem se
ptimũ quod nos erimus in seipso deus faciet
requiescere. De istis porro etatibus singulis
nunc diligenter longum est disputare. Hec
tñ septima erit sabbatũ cuius finis nõ erit ve
spera sed dñicus dies velut octauus eternus q
christi resurrectione sacratus est eternam nõ
solum spiritus verum etiam corporis requiẽ
prefigurans: Ibi vacabimus ⁊ videbimus: vi
debimus ⁊ amabimus: amabimus ⁊ laudabi
mus. Ecce quod erit in fine sine fine. Nã quis
alius est noster finis nisi peruenire ad regnũ
cuius nullus est finis.

Videor mihi debitum ingentis huius
operis adiuuante domino reddidisse
Quibus parum vel quibus nimium
est mihi ignoscant. Quibus autẽ satis est. nõ
mihi sed deo mecũ gratias ꝯgratulãtes agãt
Gloria ⁊ honor patri ⁊ filio ⁊ spũi sancto oĩpo-
tenti deo ĩ excelsis ĩ secula seculorum. Amen.

Aurelij augustini opus de ciuitate dei feli-
citer explicit: cõfectum venetijs per bonetũ
locatellum impendio ⁊ sumptibus octauiani
scoti modoetiensis. Anno a natiuitate domi-
ni milesimo quadringentesimo octuagesimo
sexto quinto idus februarij.

Registrum huius libri
A a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u x y z ⁊ ꝯ
Omnes sunt quaterni


BIBLIOTHECA
VNIV. IAGELL.
CRACOVIENSIS


Biblioteka Jagiellońska
stdr0008801

